
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

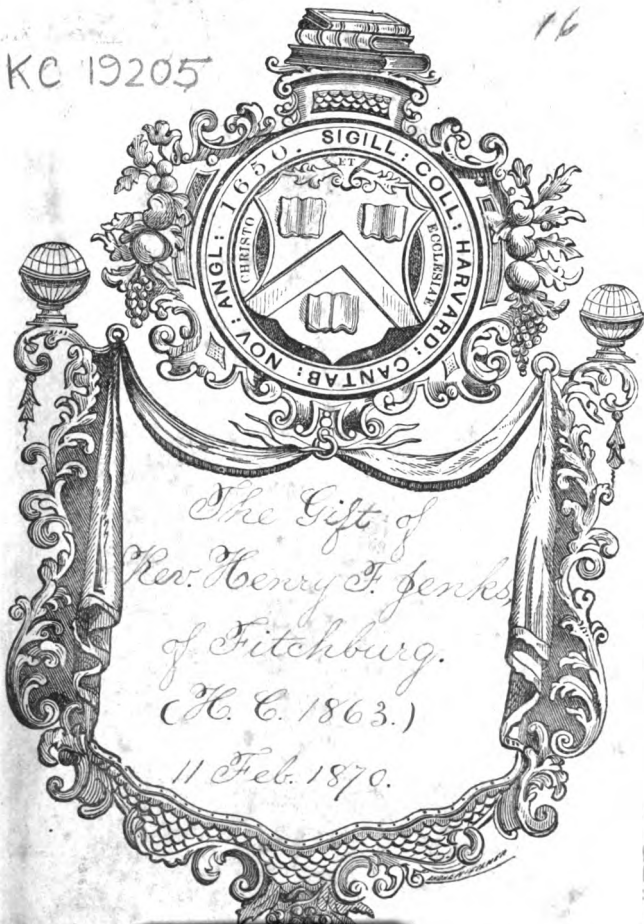
NEDL TRANSFER

HN LBPE A

KC 19205

16

GEIRIADUR SAESONEG A CHYMRAEG.

AN

**ENGLISH AND WELSH
DICTIONARY;**

IN WHICH THE
ENGLISH WORDS,

WITH MANY OF

THE ENGLISH PHRASES,

ARE EXPLAINED

By those which

SYNONYMISE OR CORRESPOND WITH THEM

IN THE
WELSH LANGUAGE.

Compiled from the best Sources and Materials,
BY THOMAS JONES.

THE SECOND EDITION, CORRECTED AND IMPROVED.

DENBIGH,

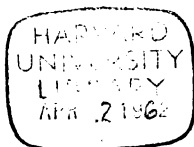
PRINTED BY THOMAS GEE,
FOR THOMAS JONES.

1811.

KC 19205

~~3276.31~~

1870, Feb. 11.

Gift of

Rev. Henry F. Jenkins,
of Fitchburg.

(H. C. 1863.)

3-11-78
16

PREFACE.

THE whole of the first Edition of this small Compendium having been sold, and a second frequently asked for, I have long since commenced, and at length finished, the reviewing and reprinting of it, hoping it will be of some service to a numerous class of readers; particularly to those among my countrymen, who are inclined to read English authors, but want some assistance towards the better understanding of them. In reviewing of it I have made considerable additions, especially in the Welsh part; and have, with care and attention, endeavoured to render it as copious and complete as may well be expected in a manual of this size; although I see and acknowledge it still has many defects and imperfections.

With respect to the Welsh orthography, I have ventured to depart in a small degree from what was looked upon by many as an established system. To

instance in a few particulars, double consonants have been used in scores of words, not from any necessity or propriety arising from their etymology, but merely from the want of types adapted to the Welsh language, or of a proper distinction betwixt its long and short vowels. I have therefore made some use of the grave and acute (as à á è é ò ó) in carlâmu, pènau, pènaf, cènad, tòpyn, &c. to denote a short vowel, as well as the circumflex (over â, ê, ô, ù, &c.) to denote a long one: and in every word where I understood the etymology to require it, the double consonant is retained; as in ammod, pennod, cymmer, &c. &c. In several others, such as honni, honno, llonni, sorri, torri, mynnu, synnu, &c. I have used a double consonant, through fear of going too far at once in such an alteration (deemed by many an innovation) and of causing any degree of perplexity, even to the lowest class of readers.

In the next place, the prefix dy is here used in several words that have been frequently, and some of them generally, wrote with a di; such as dyben, dybènu, dyddanu, dydoli, dygasog, dynoethi, dyfetha, dygwydd, dysgwyl, &c. The reason for this is, that di is a negative prefix, and therefore should be used only where a negative or privative sense is to be implied: but dy has an augmentative or iterative force, and consequently is the most proper to be used, where

any thing like completion or iteration is the sense or meaning intended to be conveyed by the expression.

Again, the prefix an is here used, instead of am, in several words, as anmherffaith, anmhur, anmharod, anmhwyt, anmhwyl, and the like, for a reason similar to that given above, viz. because an has a negative sense; but am signifies encompassing, and is much the same as amphi in Greek words, or circum in the Latin; although some may perhaps contend that the am is convertible into an, as the English prefix in into im, in immanent, immoderate, immersion, and the like.

With respect to the different terminations of aw and o in verbs, awl, awg, awn, and ol, og, on, in adjectives, the reader will find here the o, ol, og, generally adopted, and likewise the on, excepting such words as have their last syllable from llawn, dawn, or iawn, as ffyddlawn hyddawn, cyfiawn, with a few of the like.

I lay no claim to authorship from the contents of this compilation: The very copious English-Welsh Dictionary, published in 1794, by the Rev. John Walters, was my chief source. Several hundreds of the Welsh words are taken out of that very laborious and truly valuable Welsh and English Dictionary, by William Owen Pugh, Esq. The works of other writers in this way were not left unconsulted; as

Mr. W. Evans's, the Rev. T. Richards's, Welsh and English Dictionary, &c. &c. Nor should I omit mentioning that I made some use of the Dictionary published in 1798, by Mr. W. Richards; as I have adopted such words as I thought judiciously selected by him (chiefly, if not entirely, out of Mr. Walters's) and have followed him in frequently putting the same word in two or three parts of speech, as adjective and participle, substantive and adjective, verb, &c. under the same head. This was done for the sake of compressing the book; and I hope it will not be incommodious to the common reader. I have likewise added some hundreds of Welsh words, particularly compounds, from my own mind, where I thought there was any occasion for them.

T. JONES.

DENBIGH,

December 20, 1811.

BEIAU'R ARGRAFFWAITH. (ERRATA.)

TAN Y GAIR	GEIRIAU BEIUS	Y MODD Y DYLENT FOD
Airling	oegyn	coegyn
Batter	hwrdd-beiriant	hwrdd-bwyo
Battering-ram	hwrdd-bwyo	hwrdd-beiriant
Caterwaul	<i>cacerwauling</i>	<i>caterwauling</i>
Craft	creft	crefft
Crural	groes	goes
Buck's-horn	llyriad	llyriaid
Debar	luddiais	luddias
Debar	ar-arlannio	arlannio
Earnestness	dyfrifwch	disfrifwch
Moveable	ymmodad	ymmodadwy
Movement	symduiad	symudiad
Renegade	encilwr	enciliwr
Reprieve	dïenydd-oed	dïenydd, dïenydd-oed
Vicinity	cyfnefasedd	cyfnesafedd

D. S.... Nid yw y beiau uchod ddim wedi diangc yn y Copïau i gyd: ond lle y caffer hwynt, neu wallau ereill, dymunir hy-nawsedd y darlennydd, a'i ymgais i'w diwygio hyd y gallo.

ABBREVIATIONS USED IN THIS WORK.

(*Geir-dorriadau arferedig yn y Gwaith.*)

s. and *sub.* substantive
a. *adj.* adjective
v. and **v. a.** verb active
v. n. verb neuter
ad. and **adv.** adverb
part. participle
pron. pronoun
par. particle

art. article
conj. conjunction
prep. preposition
interj. interjection
pl. and **pla.** plural
fem. feminine
Edr. Edrych, *See*
fig. figuratively

AN

ENGLISH-WELSH DICTIONARY.

A B

A B

A, O flaen sylwedd-air Seisnig o'r rhif unigol, a arwydda un; megis *a man*, *a field*: mae'n newid yn *an*, pan fo *h*, neu ryw lafarai (vowel) yn dechreu y gair canlynol; megis *an hour*, *an order*: weithiau mae'n datgan gradd neu fesur; *sixpence a yard*, *a thousand a year*, &c.

Aback, *ad.* yn ol, yn wysg y cefn, drach y cefn

Abast, *ad.* yn ol, tu a phen ol llong; wrth y Hyw

Abaisance, *s.* ymddarostyngiad

Abalienate, *v. a.* gair cyfreithiawl ydyw, yn arwyddo symmud o feddiant y naill i feddiant y llall: trosi; arallu

Abalienation, *s.* aralliad, trosiad neu newidiad meddiant

Abandon, *v. a.* gadaw, gadael, rhoi i fynu, bwrw ynaith; gwrthod; troi cefn ar

Abandoned, *part.* and *a.* gwrthodedig; wedi ei adlaw; anfad, ysgeler, dryglawn

Abandoning, **Abandonment**, *sub.* ymadawiad, rhoddiad i fynu

Abase, *v. a.* darostwng, iselu; ymddarostwng, ymiselu

Abasement, *s.* darostyngiad; ymddarostyngiad

Abash, *v.* cywilyddio; peri cywilydd; delwi; yswilio

Abashment, *s.* cywilydd, gŵyl-edd; delwad, yswiliad

Abate, *v. n.* treio, lleihâu; colli neu ostwng mewn pris

Abatement, *s.* lleihâd; gostyngiad mewn pris

Abbacy, *s.* abadaeth, swydd pen-fynach

Abbot, *s.* abad, pen-fynach

Abbess, *s.* abades, pen-fynach

Abbey, *s.* abatty, mynachlog

Abbreviate, *v. a.* torri gair: cwtogi, byrhâu; cwtâu

Abbreviation, *s.* byrhâd, talfyriad; geir-dorriad

Abbreviator, *s.* talfyrwr

Abbreviature, *s.* nôd byrhâd; talfyriad, crynôd

B

Abdicate, *v. a.* gadaw, gwrthod, rhoi i fynu, ymwrthod âg
 Abdication, *s.* llysiant, gadawiad, ymadawiad, ymwrthodiad
 Abdomen, *s.* y bol, y ceudod, gwaelod y bol
 Abduce, *v. a.* tynnu ymaith; neillduo, gwahanu
 Abecedarian, *s.* dysgawdwr yr egeyddor, llythyrenwr
 Abed, *ad.* yn y gwely, ar y gwely
 Aberrance, *s.* cyfe liornad
 Aberrant, *adj.* crwydrol, cyfeiliorus, gŵyrol
 Aberration, *s.* cyfeiliorn, didro, cyfrgoll, disherod
 Abet, *v. a.* annog, cefnogi, cynnorthwyo, atgeu, dal i fynu
 Abettor, *s.* annogwr, cefnogwr, cynnaliwr, cynnorthwywr
 Abeyance, *s.* *Edr. Reversion*
 Abhor, *v. a.* ffieiddio, casâu, llwyr-gasâu; llwyr-wrthod
 Abhorrence, *sub.* casineb, atgasrwydd, ffieiddiad, dygasedd
 Abhorrent, *a.* atgas, ffiaidd
 Abide, *v. n.* aros, ameddu, cyfanneddu, trigo, preswyllo; goddef: sefyll wrth farn
 Abiding, *sub.* arosiad, trigiad; goddefiad; ymaros
 Abject, *v. a.* bwrw heibio, gwrthod, bwrw ymaith
 Abject, *s.* adyn gwael
 Abject, *adj.* distadl, dirmygus, gwael, dibris, diystyr
 Abjectness, *s.* gwaeledd, salwedd, iseledd, gorwaeledd
 Ability, *sub.* medr, dawn, gallu, nerth, grym, cadernid
 Abilities, *s.* doniau, cynneddfau, galluoedd; cymhwysderau
 Abintestate, *s.* etifedd y neb a fo marw heb drefnu ei Ewyllys
 Abjugate, *v. a.* gollwng, rhyddhau; di-ieuo

Abjuration, *sub.* ymwadiad, difryd; ymwrthodiad
 Abjure, *v. a.* gwadu ar lŵ, difrydu; rhoi i fynu
 Ablactate, *v.* diddyfnu; gadael yn raddol
 Ablative, *a.* tarddiadol, deilliog
 Able, *v. n.* medru, dichon, dichoni
 Able, *a.* abl, galluog; goludog
 Ableness, *s.* *Edr. Ability*
 Ablepsy, *s.* tywyllni, dallineb
 Ablation, *s.* golchiad, ymolchiad; puredigaeth; glawhad
 Abnegate, *v. a.* naccau, pallu
 Abnegation, *sub.* gwad, naccaid, pall, gommeddiad; ymwadiad
 Abnormity, *s.* afreolaeth, anferthwch; anuniondeb
 Abnormous, *a.* afreolus, anferth
 Aboard, *ad.* ar fwrdd llong
 Abode, *v. a.* darogan, rhagddangos; arwyddoli
 Abode, *s.* cartrefiad, preswyliaid, arosiad, trigias, trigiant; cartref, annedde, cyfannedd
 Abolish, *v. a.* diddymu, dirymu, dileu, dyddymu
 Abolishing, Abolition, *s.* dyddymiad, dirymiad
 Abominable, *a.* atgas, ffiaidd
 Abominate, *v. a.* casâu, ffieiddio
 Abomination, *s.* ffieidd-dra; esgymmun-beth; brynti
 Aborigines, *sub.* cyn-frodorion, preswylwyr cyntaf gwlad
 Abortion, *s.* erthyliad
 Abotive, *adj.* amhymmig; aflwyddiannus, anffodiog; ofer
 Above, *prep.* uwch, goruwch, uwch ben, uwch law
 Aboveboard, *ad.* ar gyhoedd, yn ddiuedd, yn ddiidwyll
 Above-mentioned, *part.* rhag-ddywededig, rhag-grybwylledig
 Abound, *v. n.* meddu digon, cael gwala, bod yn oludog

About, *prep.* gerllaw; oddi amgylch, ynghylch, o ddeutu
Abrade, *v. a.* treulio ymaith, rhasglio, naddu ymaith, rhwbio
Abrasion, *s.* rhwbiad ymaith, &c.
Abreast, *ad.* ochr yn ochr
Abridge, *v. a.* talfyrru, cwtogi
Abridger, *s.* byrhawr, crynhöwr
Abridgment, *s.* crynodeb, cwtogiad, talfyriad
Abroach, *ad.* ar ollyngiad; ar léd
Abroad, *ad.* allan, ar léd; oddi cartref
Abrogate, *v. a.* dilëu, dirymu
Abrogation, *s.* dilëad, dirymiad
Abrupt, *adj.* disymmwth; byrbwyll; serth; anfoesol
Abruptness, *sub.* byrbwylldra; serthedd, cwtogrwydd
Abscess, *s.* cornwyd, anafod
Abscind, *v. a.* torri ymaith, rhwygo oddiwrth
Abscission, *s.* torriad, rhwygiad
Abscond, *v. n.* ymguddio, ymgelu, llechu, cilio, bod ar gil
Absconder, *sub.* ciliwr, llechwr, ymguddiwr, techwr
Absence, *s.* absen, anmrhesenoldeb, absennoldeb
Absent, *a.* absennol, anmhresennol, asswyn
Absent, *v. a.* absennoli, asswyno
Absentee, *sub.* ymabsennwr, anghywlad, asswynwr
Absolve, *v. a.* gollwng, rhyddhau; maddeu; rhoi gollyngdod
Absolute, *a.* cwbl, hollol; diammodol, anymddibynol
Absolutely, *ad.* yn hollol, yn gwbl; yn ddian, yn ddilys
Absoluteness, *s.* diderfynolrwydd, tra-llawndid
Absolution, *s.* rhyddhâd, gollyngdod, maddeuant; gwared
Abutant, *a.* anghyson, anghywir; anghydseiniol

Absorb, *v. a.* llyngcu, sugno; sychu i fynu
Absorbent, *s.* sugnydd, sychydd
Abstain, *v. a.* ymochelyd, ymattal; dirwestu; ymgadw
Abstemious, *a.* cymmedrol, sofr, ymarbedus, difrwysg, ymattalgar
Abstemiousness, *s.* cymmedrollder; ymarbedusrwydd
Absterge, *v. a.* glanhau, sychu
Abstergent, *a.* glanhäol
Abstinece, *s.* ymattaliad, dirwest, ymarbediad
Abstract, *s.* crynodeb, cynnwysiad, byr-draethawd
Abstract, *v. a.* crynhöi, byrhau, talfyrru
Abstract, *a.* dansoddawl
Abstracted, *a.* neillduedig; talfyredig
Abstractedly, *ad.* o'r neilldu, ar wahân, ar ei ben ei hun
Abstraction, *s.* triniad ar wahân; dansoddial
Abstruse, *a.* anamlwg, tywyll, annealladwy; dyrys
Abstruseness, *s.* tywyllni, anhawsder, dyryswch
Absurd, *a.* afresymol; gwrthnn
Absurdity, *sub.* afresymoldeb; gwrthuni; fiolineb, anferthwch
Abundance, *s.* amled, llawnder, cyflawnder, digonedd
Abundant, *a.* cyflawn, helaeth
Abuse, *sub.* cam-driniaeth, amharch; llygriad; trais; twyll
Abuse, *v. a.* cam-arfer; difeui, difrio; treisio; twyllo; halogi
Abuser, *sub.* cam-ddefnyddiwr; difriwr, enllibiwr, absenwr; twyllwr; halogwr.
Abusive, *adj.* enllibaidd, amharchus, sarhäus, trahäus
Abut, *v. n.* cydio, cyffinio
Abutment, *s.* cyffind

Abuttals, *s. pl.* miniogau, cyffn-
 olion, terfynau; pentanau
Abyss, *s.* anoddyfn, cadduglyn,
 eigion, pwll diwaelod, afiwws
Academical, *a.* prif-ysgolaidd, ys-
 golaidd, ysgoleigaidd
Academic, *Academician*, *Acade-*
mist, *s.* ysgolaig, prif-ysgolwr,
 aelod o ryw brif-ysgol neu
 athrofa
Academy, *s.* prif-ysgol, athrofa
Accede, *v. n.* cydsynio, cyttuno
Accelerate, *v. a.* prysuro, brysio,
 ebrwyddo, ffyrstio
Accent, *s.* acen, acan, pwyslais
 ar sillaf: gorddigan, tŷn
Accent, *v. a.* acenu
Accentation, *s.* acenyddiaeth
Accept, *v. a.* derbyn, derbyn yn
 gymmeradwy; dilysu
Acceptable, *a.* derbyniol, cym-
 meradwy, croesawus, bodd-
 lawn, dilysiant
Acceptance, *s.* derbyniad, croes-
 aw, cymmeriad
Acceptation, *s.* derbyniad, croes-
 awiad; ystyr, dealliad
Acceptor, *s.* derbyniwr
Acceptilation, *s.* maddewant o
 ddyled trwy weithred 'sgrif-
 enedig a fo yn arwyddo ei bod
 wedi ei thalu
Access, *s.* dyfodfa, nesâd
Accessory, *s.* cyfranogwr
Accessible, *a.* hygyrch; mawyn-
 aidd: hawdd dyfod ato
Accession, *s.* dyfodiad; ychwan-
 egiad; meddianniad
Accessory, *adj.* cyfranogol, cyn-
 northwyol; ychwanegol
Accidence, *s.* mabddysg, rhagith
 grammadeg, yr egwyddor
Accident, *s.* damwain, dygwydd-
 iad, damchwaen
Accidental, *a.* damweiniol, &c.
Accipient, *s.* derbyniwr
Accite, *v. a.* gwysio, dyfynu

Acclamation, *s.* bloedd, blodd-
 est, bon-llef; gorfoledd, uchel-
 glod
Acciivity, *s.* esgyniad, gallt, rhiw,
 gor i fynu, bronallt
Accloy, *v. a.* llenwi, laru
Accoil, *v. n.* ymdrafferthu, ffyrst-
 io, ffwdanu
Accommodate, *v. a.* cymmedroli,
 cyfaddasu, cymhwyso; cym-
 modi; diwallu, cynnal
Accommodation, *sub.* addasiad,
 cymhwysiad; cymmod; di-
 walliad; lletty
Accompany, *v. a.* cyd-fyned, cyd-
 ymdeithio; hebrwng
Accomplice, *s.* cyfrinachwr, neu,
 gyfranogwr mewn cyfrinach
Accomplish, *v. a.* cyflawni, cwbl-
 hâu, gorphen, perffeithio
Accomplished, *a.* perffeithlawn,
 doniog, dawnsych, cyflawn
Accomplishment, *s.* cyflawniad,
 cwblhâd, perffeithiad
Accompt, *s.* rhif, cyfrif
Accompts, *s.* rhifyddiaeth
Accomptant, *s.* cyfrifwr, rhifydd-
 iaethydd, rhifyddwr
Accord, *sub.* cydfod, cyfundeb,
 cydsyniad; bodd; bryd
Accord, *v.* cydsynio, cydgordio,
 cyd-laro, cyttuno, cydwerddu
Accordance, *s.* cydfod, cydsyn-
 iad; cydweddiad
Accordant, *a.* cydsyniol, cyttan
According, *prop.* yn ol, yn gyfiel-
 yb, wrth, megis
Accordingly, *ad.* yn gyfatebol,
 yn gyfielyb, yn ganlynol
Accorporate, *v. a.* cydgorphori
Accost, *v. a.* cyfarch
Account, *s.* cyfrif; cyfrifiant
Account, *v. a.* rhifo, cyfrif
Accountable, *a.* cyfrifol, atebol
Accouple, *v. a.* cydio, cymharu
Accoutre, *v. a.* tachu, trwsiadu,
 arfogi, amwigo, addurno

Accoutrements, *s.* arfau, taclau
Accoutring, *s.* trwsiad, tacliad;
 dilladiad, gwisgad; arfogiad
Accretion, *s.* cynnydd, tylliant,
 tyfiad, toraeth: twddf
Accrue, *v. n.* chwanegu; dyfod i
 ran neu feddiant; deilliaw oddi
 wrth, tyfu, tarddu
Accubation, *s.* eisteddiad ar led-
 orweddiad, yr hen ddull wrth
 fwyta
Accumulate, *v. a.* casglu, pen-
 tyru; cynnyrchu; curtio
Accumulation, *s.* tyriad, pentyr-
 iad; cyflawnder
Accuracy, *sub.* cywreinrwydd;
 iawnder, cywirdeb; gofal
Accurate, *a.* cywraint, cywir;
 cyfrdo, gofalus, celfyddgar
Accurse, *v. a.* mellidithio, mell-
 digo, rhegi; esgymuno
Accursed, *a.* mellidgedig, diofryd,
 esgymunedig
Accusable, *adj.* cyhuddadwy,
 achwynadwy, beius, cyhudd-
 wïw
Accusation, *s.* cŵyn, achwyniad,
 cyhuddiad
Accusative, *a.* cyhuddol
Accuse, *v. a.* cyhuddo; beio
Accused, *a.* cyhuddedig
Accuser, *s.* cyhuddwr, achwynwr
Accustom, *v. a.* arfer, ymarfer,
 cynnefino, ymgymefino
Accustomable, *a.* arferol, wedi ei
 hir-arfer, defodol
Accustomably, *ad.* yn ôl yr arfer,
Accustomary, *a.* arferedig, gnawd,
 cynnefin, cynnefinol
Ace, *s.* âs, llygad-nod
Acephalous, *a.* pengoll, diben
Acerb, *a.* sur; sarraig, gerwin
Acerbity, *s.* surni; sarraigrwydd,
 chwerwedd; llymder
Acerbate, *v. a.* pentyrru
Acescent, *a.* surilyd, suredig
Acetose, **Acetous**, *a.* sur, egr

Ache, *s.* dohur, gwŷn, poen, cur
Ache, *v. n.* gwynegu, gwynio
Achieve, *v. a.* cyflawni, gorphen
 neu ddyfod trwy fawr-waith
Achievement, *s.* gorchestwaith,
 mawrwaith, gorchest: *pl.* gor-
 chestion: pais arfau bonedd
Ac.d., *a.* sur, egr, chwibl, chwigl
Acidity, *s.* surni, chwibledd
Acidulate, *v. a.* suro, chwiblo
Acknowledge, *v. a.* cydnabod,
 cyfaddef, cyffesu, addef
Acknowledgment, *s.* cydnabydd-
 iad, tâl diolch
Aemie, *s.* uch-radd, gradd eithaf
Acoluthist, *s.* is-raddwr yn yr
 Eglwys Babaid, gweinydd
Aconite, *s.* bleidd-dag, llysiau'r
 blaidd
Acorn, *s.* mesen: *pl.* mës
Acoustics, *s.* yr athrawiaeth am
 sain, seinddysg: clywedigion
Acquaint, *v. a.* llyspysu, mynegi,
 amlygu; cynnefino, arfer
Acquaintance, *s.* cyfaill, cydna-
 bod; cydnabyddiaeth; cyn-
 nefindra, ymarferiad
Acquainted, *a.* adnabyddus, cyd-
 nabyddus; cynnefin
Acquest, *s.* cyrhaeddiad
Acquiesce, *v. n.* ymfoddloni, ym-
 lonyddu, cydsynio: goddef
Acquiescence, *s.* caniattâd, cyd-
 syniad; goddefiad
Acquirable, *a.* cyrhaeddadwy
Acquire, *v. a.* cyrhaedd, cyr-
 haeddyd, caffael; casglu
Acquirement, *s.* cyrhaeddiad
Acquisition, *s.* caffaeliad, ynnill-
 iad; ychwanegiad
Acquit, *v. a.* rhyddhau, cyflawn-
 hau, di-euogi; maddau
Acquitment, *s.* rhyddhad, goll-
 yngiad, gollyngdod
Acquittal, *Edr.* **Acquittalment**
Acquittance, *s.* ysgrifen rhydd-
 had, addefiad o daledigaeth

Acre, *s.* erw, cyfar; 4 ystang
Acrid, *Acrimonious*, *adj.* sur, llymsur; sarrug-lym; chwerwddig
Acrimony, *s.* surni; sarrugrwydd, llymder, toster
Across, *ad.* ar groes, ar draws
Acrostic, *s.* pennill â'i lythyrenau blaenaf yn gwnëyd rhyw enw priodol
Act, *s.* gweithred, gorchwyl; deddf, cyfraith; ordinhâd
Act, *v. a.* gweithio, gweithredu; dynwared, munudiaw
Action, *sub.* gweithred; cŵyn, cynghaws, dadl; càd, brwydr
Actionable, *a.* holadwy
Active, *a.* gwneuthurol; bywiog, gweithgar, gwisgi, cyflym, esgud, sionge, heinit
Activity, *s.* bywiogrwydd, siongerwydd; cyflymdra
Actor, *sub.* gweithredwr; chwarydd
Actress, *s.* chwaryddes
Actual, *a.* gweithredol, gwir
Actually, *ad.* yn wir, yn ddiau; yn sicr, mewn gwirionedd
Actuary, *sub.* ysgrifenydd tros Gymmanfa Eglwysig
Actuate, *v. a.* cyffroi, cynhyrfu; arialu; rhoi ar waith
Acuate, *v. a.* golymu
Aculeate, *a.* pigog, colynog, llym
Acumen, *s.* synwyr, deall; cyfrwysdra, ffieldra; llym-flaen
Acuminate, *v. a.* blaenllymu, golymu, pigfeinio
Acute, *adj.* llym, awchus; synwyr, ffield, deallus, craff
Acute, *s.* yr acen fein-lais yn ol y gramadeg
Acuteness, *s.* llymder, synwyr-oldeb, deallgarwch
Adage, *s.* diareb; dieuair, gwirair, direb
Adamant, *s.* diemwnt, adamant

Adamantine, *a.* adamantaid
Adapt, *v. a.* cymhwyso, addasu
Adaption, *s.* cyfaddasiad
Add, *v. a.* rhoddi at, bwrw at, ychwanegu; cyssylltu
Addecimate, *v. a.* cymmeryd degwm, degymu
Addem, *v. a.* tybio, cyfrif
Adder, *s.* neidr, gwiber, asp
Addible, *a.* chwanegiadwy
Addice, *Adze*, *s.* bwyell gam, neddyf; bwvellig
Addict, *v. a.* ymroddi, ymroi
Addicted, *part.* chwannog, ymroddgar, ymdueddol
Addiction, **Addictedness**, *s.* ymroddiad
Additament, *s.* ychwanegiad
Addition, *s.* ychwanegiad; gwelliant; cyssylltiad
Addle, *a.* gwag, clwc, gorllyd
Addleheaded, *a.* penwan, fiôl
Addlepat, *a.* ymenydd-wag
Address, *s.* dehurwydd ymddygiad, medrusrwydd; cyfarwyddiad; cyfarchiad; cyflwyniad; erfyniad; cyfeiriad
Address, *v. a.* ymosod; cyfarch; cyfeirio; cyfeirio ymadrodd
Addresser, *s.* cyfarchwr
Adduce, *v. a.* tynnu, casglu
Adduce, *v. a.* melysu
Adept, *s.* un hyddysg, un cyfarwydd; celfyddwr
Adequate, *adj.* cyfartal, cystal; cyfaddas, cymmesur
Adequately, *ad.* yn gymmesur
Adequateness, *sub.* cyfartalwch; addasrwydd, cymmesurwydd
Adhere, *v. a.* ymlynu, glynu wrth
Adherence, *s.* ymlyniad
Adherents, *sub.* ymlynwyr, dilynwyr, canlynwyr; pleidwyr
Adherent, *a.* ynglŷn, glynol
Adhesion, *s.* glynriad
Adhesive, *a.* ymlynol
Adhibit, *v. a.* defnyddio

Adjacency, *s.* agosrwydd
 Adjacent, *a.* cyfagos, gerllaw
 Adiphorous, *a.* amhleidiog
 Adjection, *s.* ychwanegiad
 Adjective, *s.* gair a fo'n dangos
 dull ac ansawd i peth, ansawdd-
 air, chwaneg-air, enw gwan
 Adieu, *ad.* bydd wych; yn iach
 Adjoin, *v. a.* cyssylltu, cydio:
v. n. gorwedd yn ymyl, bod yn
 agos, bod yn gymniol, cyfnnio
 Adjoining, *part.* wrth, yn ymyl,
 yn cydio; cydiol, nesaf
 Adjourn, *v. a.* gadael hyd ddydd
 arall, oedi, gohirio
 Adjournment, *sub.* oediad hyd
 ddydd neu bryd arall, oed dydd
 Adjudge, *v. a.* dyfarnu; cyhoeddi
 dedfryd neu farn
 Adjudication, *s.* pennodiad barn-
 ol, dyfarniad
 Adjugate, *v. a.* ieuo wrth
 Adjunct, *s.* peth 'cuwanegol, dar-
 ynsawdd
 Adjunction, *s.* cyssylltiad, cydiad,
 undeb, cyfuniad
 Adjuration, *s.* tyngeidiad
 Adjure, *v. a.* tyngedu
 Adjust, *v. a.* cymhwysu, iawni,
 trefnu: terfynu dadl
 Adjustment, *s.* addasiad, trefniad,
 uniawniad, gwastatad
 Adjutant, *sub.* swyddog mewn
 byddin; cynnorthwywr
 Adjute, *v. a.* cynnorthwyo
 Admeasurement, *s.* mesuriad
 Administer, *v. a.* gweini, gwein-
 yddu, gweinidogaethu
 Administration, *s.* gweinyddiad,
 gweinyddiaeth, gweinidogaeth;
 trefniad llywodraeth
 Administrator, *sub.* gweinyddwr,
 gweinydd dros arall
 Administratrix, *sub.* gweinyddes
 dros arall, gweinidoges
 Admirable, *a.* rhyfeddol, rhyfedd,
 uthr, aruthr, aruthrol, eres

Admiral, *s.* llyngesydd, llynges-
 awr, llyngeswr
 Admiralty, *s.* môr-lywiawd; môr-
 lywiant; môr-lys
 Admiration, *s.* rhyfeddiad; syn-
 dod, aruthredd; gorhoffder,
 tra-hoffder
 Admire, *v. a.* rhyfeddu; hoffi;
 mawrygu, tra-hoffi
 Admirer, *s.* hoffwr, serchwr, ym-
 serchwr, carwr, cariadawr
 Admissible, *adj.* caniatâol, der-
 byniol, derbyniadwy, goddef-
 adwy
 Admit, *v. a.* caniatâu, gadael neu
 oddef i beth fod; addef; der-
 byn neu gymmeryd i mewn
 Admittance, Admission, *s.* der-
 byniad, dyfodfa i mewn: add-
 efriad
 Admix, *v. a.* cymmysgu
 Admixture, *s.* cydgymmysgedd
 Admonish, *v. a.* rhybuddio, cyng-
 hori; ceryddu; dwyn ar gôf
 Admonisher, *s.* rhybuddiwr, &c.
 Admonition, *s.* rhybudd, cyghor
 Admonitory, *a.* rhybuddiol
 Ado, *s.* traflerth, cynhwrf
 Adolescence, *s.* maboed, blodau
 ieuengctid, tinf-oed
 Adonis, *s.* llysiau y cwsg
 Adopt, *v. a.* mabwysio
 Adopted Son, *sub.* plentyn mab-
 wysiadol, mabwys-fab
 Adoption, *s.* mabwysiad
 Adoptive, *a.* mabwysaidd
 Adorable, *a.* addoladwy; parch-
 edig, parchadwy
 Adoration, *s.* addoliad; anrhyd-
 edd, parch, mawrbarch
 Adore, *v. a.* addoli; mawrhâu
 Adorer, *s.* addolwr; carwr
 Adorn, *v. a.* addurno, trwsio,
 harddu, cymhennu, twtio
 Adorning, Adornment, *s.* addurn-
 iad, harddiad, &c.
 Adown, *ad.* i lawr, i wared

Adrift, *ad.* yn rhydd, yn benrydd, gyd â'r dwfr, i'r luf
Adroit, *a.* dichwith, hylaw, hyfedr, dehau, medrus
Adroitness, *s.* deheurwydd, medrusrwydd, llwybreiddrwydd
Adry, *a.* sychedig, mewn syched
Adscitious, *a.* anmhriodol
Advance, *s.* tal blaenllaw
Advance, *v. a.* cychwyn, myned y'mlaen; talu y'mlaen; dyrckafu; gosod ger bron
Advancement, *sub.* dyrchafiad, codiad; ychwanegiad
Advantage, *s.* budd, elw, mael, ynnill; goruchafiaeth
Advantage, *v. a.* llesâu
Advantageous, *a.* buddiol, llesol
Advene, *v. a.* dyfod at, dynesu
Advent, *s.* y dyfodiad, yr adfent, y mis cyn nadolig
Adventitious, *adj.* damweiniol; anmherthynol; estronol
Adventual, *a.* perthynol i'r adfent
Adventure, *v. a.* anturio, beiddio, arfeiddio, llafasu; peryglu
Adventure, *s.* antur, anturiaeth; dygwydd; enbydwaith, tro lly
Adventurer, *s.* anturiwr, &c.
Adventuresome, *a.* öfu, dibryder, anturiol, hyfaidd
Adventurous, *a.* anturiol; by
Adverb, *s.* rhagferf, gorair
Adverbial, *a.* goreiriawl
Adversable, *a.* gwrthwynebadwy
Adversaria, *s.* nòd-lyfr
Adversary, *sub.* gwrthwynebwyr, gelyn, esgarant, gwrthblaid
Adverse, *a.* gwrthwyneb, gwrthwynebus, croes; adfytig, afhwddiamus
Adversity, *s.* adfyd, drygfyd, cyni
Advert, *v. a.* ystyried, dal sulw
Advertence, *s.* ystyriaeth, daliad sylw, sylwad, golygiad ar
Advertise, *v. a.* hyspysu, cyhoeddi, amlygu, mynegi

Advertisement, *s.* hyspysiad, cyhoeddiad, datganiad
Advertiser, *s.* cyhoeddwr, hyspyswr, yspysydd; ymfynydd
Advice, *s.* cynglior, addysg; hyspysiad, mynegiad, newydd, hanes
Advisable, *a.* cymhwys; call
Advise, *v. a.* cyngori, annog
Advisedly, *ad.* yn bwyllog
Adviser, *s.* cynghorwr; yspyswr
Adulation, *s.* gweniaith, trwth
Adulator, *s.* gwenieithwr, trath-iwr, trwthian, rhithfolwr
Adulatory, *a.* gwenieithus, &c.
Adult, *s.* un mewn oedran
Adulterate, *a.* godinebus
Adulterate, *v. a.* Hygru; cymmysgu; gwaethygu; rhithio
Adulterate, *part.* halogedig, llygredig, anurddedig; cymmysgedig
Adulteration, *s.* llygiad; cymmysgiad; gwaethygiad
Adulterer, *s.* godinebwr
Adulteress, *s.* godineb-wraig
Adulterous, *a.* godinebus
Adultery, *s.* godineb; puteindra
Adumbrate, *v. a.* cysgodi; braslunio, cynllunio
Adumbration, *s.* bras-luniad, &c.
Advocacy, *s.* dadleuyddiaeth
Advocate, *s.* dadleuwr, amddiffynwr, eiriolwr, dadleuawr
Advocation, *s.* dadleuwriaeth
Advow, *v. a.* haeru; gwirio
Advowee, *s.* un a hawl ganddo i roddi personiaeth
Advowson, *s.* hawl i roddi personiaeth neu fywioliaeth eglwysig
Advowtry, *s.* godineb
Adustible, *a.* llosgadwy, hylsg
Adustion, *s.* deifiad, golosgiad, goddeithiad, poethgrasiad
Aenigma, *Edr.* Enigma
Aera, *Edr.* Era

Aerial, *a.* awyraidd, wybrol
Aerie, *s.* nyth adar ysglyfaethus
Aerology, *s.* wybrenyddiaeth
Aeromancy, *s.* awyr-goel
Aerometry, *s.* awyr-feidraeth
Aeronaut, *s.* awyr-deithiwr
Aerostatic, *a.* awyryddiaethol
Aerосcopy, *s.* awyr-nodiad
Aerostation, *s.* awyryddiaeth
Aestuary *s.* cul-fôr; môr-ryd
Aethereal, *a.* awyraidd
Afar, *ad.* pell, hirbell, anghysbell
Afear, *a.* brawychus, ofnus
Affability, *s.* mwyrnder ymadrodd, mwyrneidd-dra, tirionwch
Affable, *a.* mwyn, mwyr-eiriog, hynaws-fwyu, cyweithus
Affair, *sub.* gwaith, gorchwyl; neges; achos; peth, mater
Affect, *v. a.* cyffroi, effeithio ar; gwasgu fiantu, rithio
Affection, *s.* cynghendod, muresendod; gwasg ymddangosiad
Affected, *a.* cynhyrfedig gan; tueddedig at; rhy-gymhen; rith-ddangosiadus, fiantus
Affecting, *a.* serchiadus, cynhyrfiol, effeithiol: rithgar
Affection, *s.* serch, cariad; enddwl
Affectionate, *a.* serchog, caruaid, cariadus, caredig
Affective, *a.* cyffrous, cynhyrfiol
Affiance, *sub.* ymddiried, cred, gogud, hyder; dyweddïad
Affiance, *v. a.* dyweddïo, rhoi cred, ymddiried, yngredu
Affidavit, *s.* lliw cyhoedd, rhaith
Affined *a.* yn perthyn
Affinity, *s.* perthynas; tebygolïaeth
Affirm, *v. a.* sicrhau, gwirio, cadarnhau; taeru, haeru
Affirmation, *s.* sicrhâd cadarnhâd, gwiriad, honniad, haeriad
Affirmative, *a.* cadarnhïol
Affix, *v. a.* cydio, cyssylltu, sicrhau, hoelio neu osod wrth
Affix, *s.* cysawd

Afflict, *v. a.* cystuddio, gofidio, molestu, trallodi; drygu
Afflicted, *a.* cystuddicig, &c.
Affliction, *s.* cystudd, trallod
Afflictive, *a.* trallodus; gofidïol
Affluence, *s.* llawnder, llawndid, helaethrwydd, digonedd, digoniant, digonoldeb, amllder; cyfoeth
Affluent, *a.* diamdlawd, helaethlawn, cyfoethog, goludog, llawnarno, gorllawn
Afflux, *s.* llofeiriad, gorlenwad
Afford, *v. a.* rhoddi, gweini; dwyn cawd; gallu rhoi neu werthu
Afforest, *v. a.* fforestu, tro'n fforest
Affranchise, *v. a.* rhyddhau; breinio, breinioli, rhyddfreinio
Affray, *s.* cynhen, ymladd; terfysg, ymryson, ffrwgwd
Affright, *s.* braw, dychryn, ofn
Affright, *v. a.* brawychu, dychrynu, peri arswyd, ofni
Affront, *v. a.* sarhau, garthruddio, ammharchu, anffio; disgio
Affront, *s.* sarhâd, ammharch, anffï, gwaradwyddïad
Affrontive, *a.* sarhaus, &c.
Afloat, *ad.* ar nawf; ar led
Afoot, *ad.* ar draed
Afore, *prep.* rhag, cyn, o flaen
Afore, *ad.* o'r blaen, er ys talm
Aforegoing, *part.* blaencro
Aforehand, *ad.* ymlaen llaw
Aforemaned, *part.* a ragenwyd
Aforesaid, *part.* rhag-ddyweddïedig, rhag-gybwylïedig
Aforetime, *ad.* o'r blaen, gynt
Afraid, *a.* dychrynedig, ofnus, arswydlawn, brawychus
Afresh, *ad.* o'r newydd, etto
Afront, *ad.* gyferbyn o flaen
Aft, *ad.* Edr. *Abast*
After, *prep.* & *ad.* gwedi; ar ol
Afterbirth, *s.* hemysgar; y brych
Afterclap, *s.* ail ddymod
Aftercrop, *s.* adladd, ail gwdd

Afterdate, *s.* olddvdidiad
 Afternoon, *s.* prydawn, diwedd-
 dydd, echwydd
 Afterthought, *s.* ail feddwl
 Afterwards, *ad.* gwedi hyn
 Again, *ad.* eilwaith, drachefn, o
 newydd, etto, eilchwyd
 Against, *prep.* erbyn, yn erbyn,
 gyferbyn; rhag; wrth
 Agape, *ad.* yn safn-rwth
 Agaric, *s.* madarch
 Agast, Aghast, *a.* syn, dychryn-
 edig, brawychus, syfrdan
 Agate, *s.* maen muchudd
 Age, *s.* oed, oedran; oes, einioes,
 hoedl; to, cenedlaeth
 Aged, *a.* hen, oedranus, oediog
 Agency, *s.* goruchwyliaeth, neg-
 eswriaeth, golygwriaeth
 Agent, *s.* goruchwylwr, golygwr
 Aggerate, *r. a.* pentyr
 Agglomerate, *r. a.* pellennu, sypio
 Agglutinate, *r. a.* ysgrawlingo,
 gludio y'nglŷd; cadarnhau
 Aggrandize, *r. a.* urddasu, an-
 rhydeddu, derchafu, mawrhau,
 codi
 Aggrandizement, *s.* dyrchafiad,
 mawrhad, tra-dyrchafiad
 Aggravate, *r. a.* mwylhau bai;
 ymhlêrio, cyffrôl arall trwy an-
 mharh; aunog drwg
 Aggravating, *a.* trymlhâol, ych-
 wanegol at fai; cyffrôawl
 Aggravation, *s.* chwanegiad at
 fai; adgyffrôad
 Aggregate, *r. a.* casglu, cymnull,
 neu grynhoi y'nglŷd
 Aggregate, *adj.* cydgrynöedig,
 rhafawl
 Aggregate, *sub.* rhafdra, cryn-
 ôad, neu swm y cwbl, cyd-
 grynôad
 Aggress, *r. a.* dechreu'r gynhen
 Aggression, *sub.* ymosod, torriad
 heddwch, rhuthr, cyrch
 Aggressor, *s.* dechreuwr cynhen

Aggrievance, *sub.* gofid, gormes,
 poen, tristwch, alaeth, dygnedd
 Aggrieve, *r. a.* blino, gormesu
 Agile, *a.* ystwyth, gwisgi, esgud
 Agility, *s.* buander, bywiogrwydd,
 cyflymdra, buanedd
 Agist, *r. a.* cymmeryd anifeiliaid
 i bori wrth yr wythnos
 Agitate, *r. a.* cynhyrfu, cychwyn,
 trin, llywio; aflonyddu
 Agitation, *s.* triniad, cychwyniad,
 cynhyrfiad.—*In agitation*, ar
 droed, mewn llaw, tan ystyr-
 iaeth; ar yngynhyrfiad
 Aglet, *s.* blaen o fettel ar garrai,
 pwyntyl.—*Aglets*, eur-gasnod;
 mân-ddalenau aur, &c.
 Agnail, *sub.* ewinor, ewinwasg,
 ewin-gas; oddfyu, corn ar fys
 troed
 Agnation, *s.* carenvdd o du tad
 Agnition, *s.* cynlabyddiaeth
 Ago, Agone, *ad.* cyn hyn
 Agog, *ad.* mewn chwant, yn an-
 esmwyth, ar gychwyn
 Going, *ad.* ar fyned, ar waith
 Agonize, *r.* dirboeni
 Agony, *s.* gloes, ing, ingder, cyf-
 yngder, dirboen; dychryndod;
 ymdrech meddwl, *Luc* 22. 24.
 Agonist, *s.* ymdrechwr, rhyswr
 Agrarian, *a.* perthynol i dir
 Agree, *r. a.* cytuno, ammodi, cyd-
 feddwl, cydfwriadu; heddychu,
 cynmodi; cyfateb
 Agreeable, *a.* boddus, boddhâol,
 hyfryd; cyfatebol
 Agreeableness, *sub.* addasrwydd;
 hyfrydwch; boddusrwydd
 Agreeably, *ad.* wrth fodd; yn
 gyfatebol; yn gyfaddas
 Agreement, *s.* cytundeb; cyfat-
 ebiad; cymmod; ammod
 Agrestic, *a.* taegaid, gwledig,
 gwladaidd, drêlaidd
 Agricultural, *adj.* arddwriaethol,
 amaethyddol, lafuriaethol

Agriculture, *s.* arddwriaeth; hwsmonaeth, llafur, llafuriaeth
Agriculturist, *sub.* llafurwr, arddwriaethwr, amaethydd
Agrimony, *s.* llysiau y dryw, llysiau y fuddai, y dorllwyd, tansi gwyllt, y drydon, troed y dryw, cwlyn y mêl,
Agriot, *s.* ceiriosen sur
Aground, *ad.* ar lawr, ar dir
Ague, *s.* y cryd
Ague-fit, *s.* cyrch y cryd, crynfa
Aguish, *a.* crydol, crynawl
Ah! *interj.* o! och! wb! aha!
Aha! *interj.* wfit! ha! aha!
Ahead, *ad.* yn mlaen, o flaen
Aid, *s.* cymhorth, porth, help
Aid, *v. a.* cymhorth, cynnorthwyo, helpu, helpio, nerthu
Aid-de-camp, *s.* gweinyddwr, neu gènadwr y penciwdawd
Aider, *s.* cynnorthwywr
Aiding, **Aidant**, *a.* cynnorthwyol
Aidless, *a.* digymhorth, diborth
Ail, *v. a.* dolurio, poeni, gofidio
Ailing, *part. & a.* doluriol, yn dolurio, clefychlyd, clwyfus; lledglaf, clafaid, clefyca
Ailment, *s.* dolur, clefwch, clefwg, afiechyd, cystudd
Ainn, *s.* amcan, cyfeiriad, nôd
Aim, *v. a.* annelu; cyfeirio neu amcanu at; rhoi cais
Air, *s.* awel; awyr, wybren
Air, *v. a.* rhodio neu sychu dan yr awyr, awyro, heulo
Airballoon, *s.* awyr-fwlan
Airbuilt, *part.* dmail; ffugiol
Airling, *s.* coegyn, ysgentyn
Airpump, *s.* offeryn i sugno'r awyr o lestri, awyr-sugnedydd
Airs, *s. pl.* pêr-donau, &c. mewn cerddoriaeth:—coeg-ddullian, coeg-droion, &c.
Airy, *a.* awyrol, awyraidd; awelog, yn mwynhau'r awel; ys-gafn, disylwedd, coeg-ffol

Aisle, *s.* ystlys-ran, neu y rhodia, mewn côr-eglwysaidd
Ait, *s.* ynysig mewn afon
Ake, *Edr.* *Ache*
Akin, *ad.* yn perthyn, yn debyg
Alabaster, *s.* math ar faen mynuor
Alackaday! *interj.* och fi!
Alacrity, *s.* bywiogrwydd
Alamode, *ad.* yn ol yr arfer
Aland, *ad.* ar dir, ar y lau, i dir
Alarm, *s.* gwaedd perygl, bloedd rhyfel; rhybudd; larwm
Alarm, *v. a.* dychrynu, brawychu; galw at arfau, akarmu
Alarming, *part.* arswydus
Alas, *interj.* och! och fi! aha!
Alate, *ad.* yn ddiweddar, yn hwyr
Alb, *s.* offeren-grys
Albeit, *ad.* er, er hyny
Albion, *s.* hen enw Brydain
Alchymist, *s.* un yn ymhouni y gall droi metteloedd yn aur ac arian, uch-fferyll
Alchymy, *s.* y gelfyddyd o newid metteloedd, &c.
Alcohol, *s.* gwirf
Alcoran, *s.* y Coran, Bibl y Týrciaid, llyfr Mahomet
Alcove, *s.* ystafell nen-fwd, neu â'i nen ar ddull bwa
Alder, *s.* gwernen
Alder-grove, *s.* gwern-wig
Alderman, *s.* henadur, seneddwr
Aldermanlike, *a.* henaduraidd
Aldern, *a.* gwernaidd
Ale, *s.* cwrw, heiddlyn, cwryf
Ale-brewer, *s.* cyrtydd, darllawydd cwrw
Alegar, *s.* cwrw sur
Alehouse, *s.* tafarn, diotty, cyrfdy
Alehouse-keeper, *s.* tafarnwr, &c
Alembic, *s.* math o ddysdyll-lestr
Alert, *a.* bywiog, heini, heinif, diffin, parod-waith
Alertness, *s.* bywiogrwydd, &c.
Alexipharmic, **Alexiteric**, *s.* cyfaredd rhag gwenwyn

Algebra, *s.* rhifydddeg lythyrenol, alsawdd
 Algid, *a.* oerlyd, fferilyd
 Algorithm, Algorithm, *s.* rhifydd-iaeth, cyfrifyddiaeth
 Alias, *ad.* yn amgen, os amgen
 Alible, *a.* maethus, hyfaeth
 Alien, *s.* alltud, estron, allwlad
 Alien, *v. a.* estroni, trosi
 Alien, *a.* estronol, dyeithr
 Alienable, *a.* trosglyddadwy
 Alienate, *v. a.* dyeithro, pellhau; trosi, trosglyddo, arallu, gwerthu ymaith
 Alienation, *s.* aralliad, trosiad, trosglyddiad; gwerthiad ymaith
 Alight, *v.* disgyn, dysod i lawr
 Alike, *ad.* yn gyffelyb, unddull
 Aliment, *s.* maeth, llyuniaeth
 Alimantal, Alimonious, *a.* maethol, magwriaethol, maethus
 Alimony, *s.* maeth: rhan gwraig a droer ymaith gan ei gwr, heb achos cyfreithlawn
 Aliquant Number, *s.* nifer ang-hyded, ac na ellir ei rannu (megis 10 yn drïoedd); amnifer
 Aliquot Part, *s.* cydnifer, neu a ellir ei rannu (fel 20 yn bump-ian)
 Alish, *a.* cwrwaid
 Alive, *a.* byw, yn fyw; bywiog
 Alkahest, *s.* ardrwyth
 Alkakengi, *s.* y suranen godog
 Alkali, *s.* yr halen mewn llysiau; y gwrthwyneb i sur
 Alkanet, *s.* llysiau y gwrid
 All, *a.* oll, yr holl, pawb, y cwbl
 Allabout, *ad.* o bob tu, ar led, ar wasgar, yn wasgaredig
 Allalone, *ad.* wrtho ei hun
 Allalong, *ad.* o hyd; o hyd gyhyd
 Allay, *Edr.* Alloy
 Allay, Allaying, *s.* esmwythâd
 Allay, *v. a.* llunaru, esmwythân, llonyddu, tawelu, dylofi; cymmysgu, tymheru; lleihau

Allayer, *s.* llunarydd, &c.
 Alledge, *v. a.* datgan, haeru, gwirio, traethu, sicrhau; dadleu
 Allegation, *sub.* bonniad, haeriad, gwiriad; tystiolaeth; dadl
 Allegiance, *sub.* ffyddlondeb i'r llywodraeth; cywiredd
 Allegorical, *adj.* arallgol, dam-megol, cyffelybiaethol
 Allegorize, *v. a.* arallgu; dam-megu; arfer alegori
 Allegory, *s.* arallg, alleg, cyffelybiaeth, dammeg; alegori
 Allelujah, *s.* molwch yr Arglwydd, mawl i Jehofa
 Allcinjah, (*herb*) suran y gôg, suraf y coed, suran teirdalen
 Alleviate, *v. a.* ysgafhau, llonyddu, esmwytho, llunaru
 Alleviation, *s.* ysgafhâd, &c.
 Alley, *s.* rhodfa; heol gul
 Allfours, *s.* y bedair bagl
 Allheal, *sub.* llysiau y gwrda, y ddellen ddu dda, yr holl-inch
 Allhail, *interj.* hanffych well, henffych well
 Allhallowtide, *s.* calan gaeaf
 Alliance, *s.* cyfathrach, cystlynnedd, carennydd, tras; cynghair, cyfarnnod, ammod
 Allied, *a.* cyfathrachol; cynghreiriol
 Allies, *s.* cynghreiriaid
 Alligation, *s.* cyd-glymiad
 Alligate, *v. a.* cyd-glymu
 Alligator, *s.* math o grocodil
 Allision, *s.* cyd-darawiad
 Alliteration, *s.* cyd-lythyreniad
 Allodial, *a.* breinrydd, breiniol
 Allonge, *s.* gŵth neu gais âg arf
 Allot, *v.* gosod, pennodi, dospartu, cyfrannu
 Allotment, *s.* cyfran, argyfran
 Allow, *v. a.* caniatâu; goddef, gadael; gostwng; dogni
 Allowable, *a.* caniatâol, goddefol, goddefadwy

Allowance, *s.* goddefiad; dogn
 Allude, *v. a.* bwrw, taflu neu gyf-
 eirio at; cyffelybu
 Allum, *s.* allawg, alwm
 Alluminate, *v. a.* allogi, almu
 Allure, *v. a.* denn, hudo, lithio
 Allurement, *s.* hudoliacth, lithuad
 Allurer, *s.* hudwr, twyllwr
 Allusion, *s.* cyfeiriad, ymgysateb-
 iad, tafliaid at
 Allusive, *a.* cyffelybol, cyfeiriol
 Ally, *s.* un mewn cynghrair
 Ally, *v. a.* ymgysfathrachu
 Almanac, *s.* dyddlyfr, almanac
 Almightyness, *s.* hollalluogrwydd
 Almightiness, *a.* hollalluog
 Almond, *s.* almon, firwyth y pren
 almon, cneuen Groeg.—*Al-
 monds of the ears*, cilchwymau
 neu chiwârënan clustiau
 Almoner, *s.* elusenwr; amnerydd
 Almonry, Ambry, *s.* elusenfa
 Almost, *ad.* o fewn ychydig, agos,
 braidd, prin, yn mron
 Alma, *s.* elusen, cardawd
 Almdeeds, *s.* elusenu
 Almsgiver, *s.* rhoddwr elusen
 Almsgiving, *s.* elusengarwch
 Almshouse, *s.* elusandŷ, yspyttŷ
 Aloes, *s.* sudd y pren aloes
 Aloft, *ad.* yn uchel, i fynu
 Alogy, *s.* gwrthreswm
 Alone, *a.* unig, wrtho ei hun
 Along, *ad.* yn mlaen, rhag blaen
 Aloof, *ad.* o bell, o hirbell, adlaw
 Aloud, *ad.* yn uchel, yn groch
 Alpha, *s.* enw y llythyren gyntaf
 yn yr egwyddor Roeg
 Alphabet, *s.* yr egwyddor
 Alphabetical, *a.* egwyddorol
 Alps, *s.* yr Alpan, mynydd myn-
 nau
 Already, *ad.* eisoes, cyn hyn, yn
 barod, hyd yn hyn
 Albine, *s.* y ffewynog, clust y
 llygoden
 Also, *ad.* hefyd, yn yr un modd

Altar, *s.* allor; bwrdd yr allor
 Altarage, *s.* yr officwm
 Alter, *v. a.* arallu, newid
 Alterable, *a.* newidiol, newidiad-
 wy, cyfnewidiol
 Alteration, *s.* cyfnewidiad
 Altercate, *v.* ymeirio, ymrasaelio,
 ymdaeru, ymgecu
 Altercation, *s.* ymrasael, ymryson,
 ymddadllenad, ymgeciad
 Alterer, *s.* newidiwr
 Alternate, *a.* ar gylch, bob yn ail
 Alternately, *ad.* yn gylchynol
 Alternative, *s.* dewisiad
 Alternation, Alternity, *s.* cylch-
 yniad, cylchnewidiad
 Although, *ad.* er, er hynny; pe
 rhon a, pe, ped, cŷd ho
 Altimetry, *s.* uchfeidraeth, mesur-
 iad uchder, uchfesur
 Altisonant, *a.* uchelweinol
 Altitude, *sub.* uchder, uchelder,
 uchedd
 Altogether, *ad.* yn hollol, yn gyfan
 gwbl, i gyd, yn llwyr
 Alveary, *sub.* gwenynlle, gardd
 wenyn, gwenynog
 Alway, Always, *ad.* yn wastadol,
 bob amser, o hyd, byth
 Amability, *s.* hawddgarwch
 Amain, *ad.* â'r holl egni, yn ddy-
 fal, yn lew, yn bybyr
 Amalgamation, *s.* corphoriad arian
 byw â rhyw fetel
 Amanuensis, *s.* ysgrifenydd, cop-
 iwr, ysgrifên-was
 Amaranth, *s.* blodau ammor
 Amaranthine, *a.* ammoraid
 Amass, *v. a.* pentyrru: croma;
 casglu, tyrru y'ngŷd
 Amassment, *s.* cronniad, casgliad
 Amatory, *a.* serchlawn
 Amaze, *v. a.* symu, irdangu, ar-
 uthraw, perisyndod, ofni, braw-
 ychu, chwitho
 Amazement, *sub.* syndod, braw,
 aruthredd; irdang, irdangc

Amazed, *a. syn.* dychrynedig
 Amazingly, *ad.* yn rhyfeddol
 Amazon, *s.* gwraig wraidd
 Ambage, *sub.* cwmpas-ddadl, ystrywiaeth ddisylwedd
 Ambassador, *s.* cênad, cênadwr, prif-gênadwr, negeswr
 Amber, *s.* gwefr, elydr, ambr
 Amberheads, *s.* glain gwefr
 Ambergris, *s.* ambyr, ambr
 Ambidexter, *s.* un deheug o bob llaw: *fig.* un dauwynebog
 Ambient, *a.* amgylchol
 Ambiguity, *s.* amheuaeth, petrusder; tywyllni, amwysedd
 Ambiguous, *a.* amheus, tywyll, arbetrusol, dwbl-feddwyl
 Ambit, *s.* cylchyniad; amgylchedd, cylchedd, cylched
 Ambition, *sub.* uchel-gais, ucheldrem, uchel-fryd, swydd-ym-gais
 Ambitious, *a.* tra-chwannog, awyddus; uchelfrydig, rhwyfus
 Ambitiousness, *sub.* uchelfrydigrwydd, uchel-gais, tra-chwannogrwydd
 Amble, *v. a.* rhygyngu
 Amble, *s.* rhygyng, rhygyngedd, rhygyngiad.—*Ambling horse*, march rhygyngog
 Ambrosia, *s.* derwen Gaersalem:—bwyd y duwiau
 Ambrosial, *a.* pêr, hyfryd; anfarwol, bywiol
 Ambry, *s.* bwytty; cardawtty
 Ambulate, *v. a.* rhodiena, rhodio, amdramwy, cerdded
 Ambulation, *s.* rhodiad, amdramwyad, cerddediad
 Ambulatory, *adj.* rhodienol: ar-amredol; amdramwyol
 Ambury, *s.* dafaden chwisoglyd, a dŷ ar gorph cefyl
 Ambuscade, Ambush, *sub.* cynllwyn; cynllwynfa, rhagodfa
 Amelcorn, *s.* gwenith ffrengig

Amen, *ad.* yn wir; feily y bo
 Amenable, *a.* attebol
 Amend, *v. a.* adgyweirio, adnewyddu, diwygio, gwellhau
 Amendment, *sub.* adgyweiriad
 Amends, *s.* iawn [diwygiad
 Amenity, *s.* hytrydwch lle, tironwch, sirioldeb
 Amerce, *v. a.* dirwyo, ffinio
 Amercement, Amerciament, *sub.* fin, dirwy, camlwrw
 Amethyst, *s.* maen gwerthfawr
 Amiable, *adj.* hawddgar, hygar, caruaid, serchus; prydweddol
 Amiability, *s.* hawddgarwch
 Amicable, *a.* caredigol, mwynaid, cyfeillgar, cariadus, cymmodol
 Amid, Amidst, *ad.* yn nghanol, yn mysg, yn mhlith, rhwng
 Amiss, *ad.* ar fai, yn feius, yn walus, allan o le
 Amity, *s.* caredigrwydd, cyfeillach, cyfundeb; cariad
 Ammunition, *s.* darpariaeth milwraidd, defnyddiau rhyfel
 Amnesty, *sub.* deddf ebargofiad troseddau
 Among, Amongst, *prep.* yn, yn mhlith, yn mysg, rhwng, gyd â
 Amorist, Amoroso, *s.* cariad-fab, serchawg-ddyn
 Amorous, *a.* careugar; anllad
 Amorous Potion, *s.* swyn serch
 Amort, *ad.* yu ddigalon, ar farw
 Amotion, *s.* symudiad
 Amove, *v. a.* symud, rhoi-heibio; diswyddo
 Amount, *v. n.* cyrhaedd; dringo; ymddyrchafu; tyfu
 Amour, *s.* nwyfwaith, nwyf-neges, cariad godnebus
 Amplious, *a.* a fo byw ar dir ac mewn dwfr, deu-elfenog, cyntefin
 Amphibology, *s.* mwys-iaith, gair amwys, gwyll-iaith
 Amphibolous, *a.* mwys-ieithol

Amphitheatre, *s.* chwareudy neu chwarcufa cyngwrn; cemmaes
Ample, *a.* helaeth; mawr; elang, llydan; llawn
Ampleness, *s.* helaethder, &c.
Amplification, *sub.* helaethiad, changiad; ychwanegiad
Amplifier, *s.* helaethwr, amllhawr; ehangydd; chwanegwr
Amplify, *v. a.* helaethu, chwanegu, ehangu, taenu, hedu
Amplitude, *sub.* helaethrwydd; changder; maint, mawrder
Amplly, *ad.* yn helaeth, yn gyflawn, yn helaethllawn
Amputate, *v. a.* torri ymaith, amdorri, amdrychu
Amputation, *s.* amdorriad
Amulet, *s.* cyfaredd rhag llygadyniad, gwenwyn, &c. gwrthgyfaredd, rhag-gyfaredd
Amuse, *v. a.* difyrru; coeg-ddifyrru, hud-foddio; dallu
Amusement, *s.* difyrrwch, difyrriad, difyrwaith
Anabaptists, *s.* ail-fedyddwyr
Anachronism, *sub.* cam-arfud-iaeth; camosodiad amser mewn hanes
Anagram, *sub.* traws-symudiad llythyrenau: traws-lythyriad
Analeptic, *s.* meddyginiaeth adferol, neu gryfhâol
Analogical, **Analogous**, *a.* cyffelybol, cymharol, cyfatebol, cyfladdol, cydweddol
Analogy, *s.* cyfatebiad, cydweddiad, cyffelybiad, cysondeb
Analysis, *s.* dattodiad, datglymiad, dosparthiad, dosraniad
Analytical, *a.* dattodol, datglymiol; dosparthiadol
Analyze, *v. a.* dattod, datglymu; dosranu
Anaphora, *s.* ad-ddywediad
Anarchy, *s.* terfysg, aflywodraeth; anhrefn, wbwraith

Anathema, *s.* diofryd-beth, esgymmun-beth; un melidigedig
Anathematize, *v. a.* melldithio, esgymmu; rhegu
Anatomical, *a.* difyniadol, difyniaethol, difyniol
Anatomist, *s.* difyniwr, difyniaethydd, difyniedydd
Anatomize, *v. a.* mân-dorri cyrph yn gelfyddaid, difyniadu, difynio
Anatomy, *s.* y gelfyddyd ddifyniaethol, difyniaeth: ysgerbwd; croen ac esgyrn
Ancestors, *sub.* hynafiaid, hynaif, rhieni, teidiau, cyndadau
Ancestral, *a.* hynafaid, cenedl-awl, teidaidd, cyndadaidd
Ancestry, *sub.* gwelygordd, âch, achau, bonedd, cyf cenedl
Anchor, *s.* angor, llong-fach
Anchorage, *sub.* angorfa, angor-draeth: angor-dreth
Anchoret, *s.* meudwy, didryfwr, unigwr
Anchovies, *s.* manbysg, brwyniaid
Ancient, *a.* hên, hir-hoedlog, oedranus, oediog; oesol
Anciently, *ad.* gynt, yn y olynfyd
Ancient-of-Days, Hen ddihenydd (o di, a hanu)
Ancients, *s.* hynafiaid, hynaif
Ancientry, *s.* hynafiaeth, achau
And, *conj. & part. a.* ac
Andiron, *s.* brigwn, gobed
Ankle, **Ankle**, *s.* ffêr, asgwrn y ffêr; migwrn, deilw
Anecdote, *s.* hanesyn, hanes personol, chwedl
Anemomy, *s.* llysiau'r gwynt
Anent, *ad.* ar gyfer, gyferbyn
Anew, *ad.* o'r newydd
Angel, *s.* angel; cénad: chweugain o arian
Angelic, **Angelical**, *a.* angylaid, engylaid, angelaid
Angelica, *s.* llysiau'r ysgyfaint

Anger, *s.* dig, digter, llid, gŵg
 Anger *v. a.* dipio, anfoddloni
 Angle, *s.* ongl, congl, cornel
 Angle, *r.* gerweno, pysgota a gwialen

Angier, *s.* genweiriwr

Anglesey, *s.* Môn, Ynys Môn.—
Inhabitants of Anglesey, Mon-
wysion

Anglicism, *s.* saesniaeth

Angling-line, *s.* llinyn pysgota

Angry, *a.* dig, digotus, digllawn,
 gygus, anfoddog—*To be angry,*
monni; brochi, diglioni, ffrômi,
llidio

Anguish, *s.* ing, cyni, gofid, cysteg,
 gloes, cystudd

Angular, *a.* ongllog, congllog

Angulated, *a.* ongledig

Anhelation, *s.* dyhead, byr-annadiad,
 diffyg aradl

Amights, *ad.* bob nos, yn y nos,
 liw nos, yn nosweithiol

Amility, *s.* gwracheiddrwydd

Animadversion, *s.* barn, sylwad,
 ystyriaeth; beirniadaeth

Animadversive, *a.* barnol, sylwiad-
 iadol, sylwadaidd

Animadvert, *v.* barnu, sylwi

Animadverter, *sub.* ceryddwr;
 beirniad, sylwiedydd

Animal, *a.* mil; anifail

Animal, *a.* encidiol, bywiol

Animalcule, *s.* prifyn rhy fach i'r
 llygad noeth graffu arno

Animality, *a.* anianogrwydd

Animate, *a.* byw, encidiol

Animate, *v.* bywháu; cefnogi,
 cysuro, calonogi

Animated, *part.* bywiog, calonog

Animating, *adj.* bywhiol; annog-
 aethol; cynhyfiol

Animation, *s.* bywhad, bywiog-
 rwydd, bywyd; calondad

Animosity, *s.* caniech, dygasedd,
 blyngedd, gelyniaeth, cilwg

Aniseed, *s.* had anis, gwewyrlys

Anker, *s.* barilan; pum galwyn

Annalist, *s.* hanesydd blynyddol

Annals, *s.* blynyddol hanesion

Annates, *s.* cynnwyn, cyn-fwrth,
 elw'r flwyddyn gyntaf, cyn-
 gwdd

Annex, *r.* cyssylltu, ychwanegu

Annexion, *s.* cydelyniad, clym-
 iad with; cyssylltiad

Annihilate, *r.* dyddynnu, diddymu

Annihilation, *s.* dyddymiant, dy-
 ddymedigaeth, diddymiant

Anniversary, *s.* cylch-wyl

Annotations, *sub.* nodau eglurha-
 ol, nodiadau, sylwiadau, sylw-
 adau

Annotator, *s.* nodiadur, nodien-
 nydd, nodiedydd

Announce, *r.* datgan; cyhoeddi

Annoy, *v.* drygu, niwe dno; blino,
 aflonyddu, terfysgu

Annoyance, *sub.* niwed, sarhad;
 blinder, aflonyddwch

Annual, *a.* blynyddol, blwyddol

Annuitant, *s.* un y bo hawl gan-
 ddo i dal blynyddol

Annuity, *s.* dogn blynyddol

Annul, *v.* dicymu, datnu, galw yn
 ol, diddymu

Annular, *a.* modrwyaidd

Annulet, *s.* modrwyig

Annumerate, *v. a.* rhoddi mewn
 cyfrif

Annumerate, *v.* byspysu, amlygu,
 dwyn cenedwri

Annunciation, *sub.* (*Lady-day*)
 Gŵyl y Cyfarchiad, Gŵyl Fawr
 y cyhydedd

Anodyne, *s.* meddyginiaeth i et-
 mwythâu neu dorri gloes: *c.*
 mwythäydd, llinaridd

Anodyne, *a.* llonyddol, esmwr th-
 iol, llinarol

Anoint, *v.* encinio, iro, elio

Anointed, *s.* enciniog

Anointed, *a.* enciniedig

Anointer, *s.* enc-niwr; iwr

Anomalous, *a.* di-reol, anghyfar-
tal; anghyredawl
Anomaly, *s.* anghydrediad; ang-
hyfwedd, anghyfartaledd
Anony, *s.* anghyfraith
Anon, *ad.* ar fyr, yn y man, yn
fuan
Anonymous, *a.* dienw
Another, *a.* arall, un arall, all
Answer, *s.* ateb, atebiad, ateb
Answerable, *a.* atebol; cyfateb-
ol; rhwym i ateb
Answerer, *s.* atebwr, gwrthiebwyr
Ant, *s.* morgrugyn, mywionyn
Antagonist, *sub.* gwrthwynebwr,
gwrthymdrechwyr, gwrthblaid
Antarctic, *a.* deheuol, perthynol i
begwn y dehau
Antecede, *r.* blaenori, rhagflaenu
Antecedence, *sub.* blaenoriaeth,
rhagflaeniad, blaenafiaeth
Antecedent, *sub.* blaenor, rhag-
flaenor
Antecedent, *a.* blaenfod, blaenorol
Antechamber, Antichamber, *sub.*
ystafell nesaf allan
Antedate, *r.* *a.* pennodi dydd a
aeth heibio yn lle'r dydd pres-
ennol; rhagddyddio
Antediluvian, *a.* a fu cyn y diluw,
cyn y dylif, o'r cynfyd
Antediluvians, *s.* gwyr y cynfyd,
y bobl cyn y diluw, cyn-ddi-
luwïaid
Antelope, Antilope, *sub.* creadur
rhwng hŷdd a gafr
Antemeridian, *a.* cyn canol-ddydd
y bore
Antemundane, *a.* o flaen y byd
Antepast *s.* blaen-brawf
Anterior, *a.* blaenorol, hŷn,—o
flaen, cyn, yn gynt
Anteriority, *s.* blaenoriaeth
Anthem, *s.* mawl-gan ateb-leisiol
Anthology, *s.* trathawd ar flodeu;
blodeu-lyfr; darluniad blodeu;
blodeu-air

Anthony's-fire, *s.* tân iddwf
Antichrist, *s.* yr anghrist
Antichristian, *a.* anghristaidd
Antic, *s.* digrifwr: *a.* digrif
Anticipate, *r.* *a.* rhag-gymmeryd,
rhag-reddeg, rhag-acluh, acluh
y blaen; blaen-ganfod
Anticipation, *sub.* blaen-brosfiad,
blaen-olwg; rhag-twynhiad
Anticor, *s.* clwy'r ysgyfaint
Antics, *s.* digrif-gastiau
Antidote, *s.* cyfaredd yn erbyn
gwenwyn neu un rhyw glefyd
Antifebrile, *a.* da rhag twymyn-
ion, gwrthdwymynol
Antimonarchical, *a.* gwrthdeyrn-
awg; yn erbyn unbenaethl
Antimony, *sub.* maen gwŷn me-
ddygol, a geir mewn mwyn-
gloddiau arian
Antinomians, *sub.* Antinomiad;
gwrthdiddedfwyr; rhai a ym-
foddllonant mewn ffydd farw,
neu ffydd heb weithredoedd
Antipathy, *s.* gwrthmaws; casineb;
gwrthwynebedd
Antipestilential, *a.* da rhag yr
haint, gwrth-heiniol
Antiphonè, *s.* ateb-gan
Antiphrasis, *s.* gwrthair
Antipodes, *s.* gwrthdraedwyr
Antiquarian, *s.* hynafiaethydd
Antiquarian, *a.* henaidd, hynaf-
iaethol
Antiquary, *s.* hynafiaethydd: ar-
wydd-fardd
Antiquate, *r.* henu, henciddio,
dyddymn, diddymu, dilên
Antiquated, *a.* henciddiol, allan o
arfer, diddymedig
Antique, *s.* hen-beth, henwaith
Antique, *a.* henaidd, oedranus,
yn ol dull neu arfer gynt
Antiquity, *s.* hynafiaeth, yr hên
amser, yr oesoedd gynt
Antiquities, *s.* *pl.* hên bethau,
oesol-weithiau

Antithesis, *s.* trawsddodiad, cyferbyniaeth. *Edr.* 2 *Cor.* 6.8, &c.
 Antitrinitarian, *s.* gwrthdrindodiad; gwrthwynebw'r athrawiaeth y Drindod
 Antitrinitarian, *a.* gwrthdrinded-aidd
 Antitype, *sub.* gwrthlun, gwrthgysgod, atteb-lun; sylwedd efengylaidd, yn atteb i un o'r cysgodau Iuddewig
 Antlers, *s. pl.* cangau cyrn carw
 Antre, *s.* lloches, fiau
 Anvil, *s.* eingion
 Anvil-stock, *s.* cyff eingion
 Anxiety, *sub.* trymfryd, pryder, gofal, anesmwythder, cur
 Anxious, *a.* trwmfrydig, pryderus, gofalus; awyildus
 Any, *a.* un rhyw, nebun, neb rhyw, neb, dim, nebawd
 Apace, *ad.* yn gyflym, yn fuan, ar frys, ar ffrwst, yn ddiaros, yn esgud, yn rhwydd
 Apart, *ad.* o'r neilldu, ar wahan
 Apartment, *s.* rhandŷ, ystafell
 Apathy, *s.* annheimplad
 Ape, *s.* ab, eppa, gwrab
 Ape, *v.* dynward
 Aperitive, *a.* rhyddiaol, agorawl
 Apertion, *s.* egoriad, agoriad
 Apertly, *ad.* yn eglur, yn ddigudd
 Aperture, *s.* bwlch, adwy
 Apex, *s.* côpa, pen, tôpyn, crib, uchedd, ucheidd
 Aphorism, *s.* ymadrodd synwyr-lawn, call-chwedl, prif-reol, prif-reswm, gwirddadl
 Apiary, *s.* gwenynlle, gwenynog
 Apiece, *ad.* bob un, ar wahan
 Apish, *a.* gŵrabaidd; dynwardol; ffol; fel eppa
 Apocalypse, *s.* llyfr y datguddiad
 Apocalyptical, *a.* datguddiadol
 Apocrypha, *s.* llyfr annilys
 Apocryphal, *a.* cudd, amheuedig
 Apodictical, *a.* arddangosiadol

Apologetical, *a.* diheuerol, esgusol, amddiffynol
 Apologist, *s.* amddiffynydd; esgusodydd, diheurydd
 Apologize, *v.* amddiffyn; esgusodi, diheuro, dadleu dros
 Apologue, *sub.* cymhwysiad o chwedl; addysg-wers
 Apology, *s.* diffyniad, diheuerad, esgusawd
 Apophthegm, *s.* doeth-air, cymhen-wers, direb
 Apoplectic, *adj.* o natur parlys mud
 Apoplexy, *s.* y parlys mud, marw-haint y gian
 Apostacy, *s.* gwrthgiliaid, syrthiad ymaith, gwrthgwymp
 Apostate, *s.* gwrthgiliwr, &c.
 Apostate, *a.* gwrthgwympawl, a syrthiodd ymaith
 Apostatize, *v.* gwrthgilio, &c.
 Apostle, *s.* apostol, ebostol, cénad
 Apostleship, *s.* apostoliaeth
 Apostolic, *a.* apostolaidd
 Apostrophe, *sub.* gwrthdro; nód ymsatr;—*meg is lunc, yn myn'd, yn lle mured*
 Apostrophize, *v. a.* gwrthdroi
 Apothecary, *s.* gwerthwr moddion meddygol; cyfferiwr
 Apothegm, *s.* *Edr.* *Apophthegm*
 Apozem, *s.* trwyth, isgell, diod
 Appal, *v.* dychrynu; digalóni, brawychu, peri arswyd
 Appalled, *a.* brawychus, dychryn-edig, synedig
 Appalment, *s.* dychryn, braw, arswyd, dyddelwad
 Apparatus, *s.* offer, darpariaeth at orchwyl, cyfarpar
 Apparel, *s.* gwisg, gwisgad, dillad; trwsiad, diwyg; addurn a thaclau llong
 Apparel, *v. a.* gwisgo, dilladu, arwisgo; taclu, trwsio, trwsiadu; addurno

Apparent, *a.* eglur, amlwg; ymddangosiadol.—*Heir apparent*, edlin

Apparently, *ad.* yn amlwg; mewn gweladïad neu debygoliaeth

Apparition, *s.* dryckiohaeth; yspryd; elyll, anyspryd

Apparitor, *s.* rhingyll, gwysiwyr, dyfynwr

Appeal, *s.* appeliad; cyrcbiad at llys uwch, cais am farn arall

Appeal, *v.* appelio; galw am farn arall; rhoi ar arall

Appear, *v.* ymddangos, dyfod i'r golwg; bod yn debyg

Appearance, *sub.* ymddangosiad, golwg, dull, rhith, agwedd; tebygoliaeth: cyrchfa

Appease, *v.* gostegu, dystwri, diddigo, dyhuddo, heddychu

Appeasement, *s.* gostegiad, dyhuddiad, heddychiad

Appellant *s.* appeliwr; cwyniedydd, achwynydd; beiddiwr

Appellate, *Appelée*, *s.* y neb yr appeliwr i'w erbyn; y cyhuddedig

Appellation, *s.* enwad; galwad; enw, titl

Appellative, *a.* enwedigol, galwedigol

Appellative, *s.* enw cyffredin

Appellor, *s.* cyhuddwr; achwynwr; beiddiwr, hëriwr

Append, *v.* dibynu neu grogi wrth; cyssylltu, chwanegu at

Appendage, *sub.* ychwanegiad; llabed, dringl; dibynai

Appendant, *s.* Edr. *Appendage*.

Appendant, *a.* chwanegol, chwanegiadol; dibynol, cyssylltiedig, glynol

Appendix, *s.* llabed; dibyndraith, atddodiad, chwanegiad at lyfr

Appertain, *v.* n. perthynu, deiryd

Appertinent, *a.* perthynol

Appetence, *Appetency*, *s.* blŷs, awydd, chwangychiad

Appetibility, *s.* chwenycholdeb

Appetite, *sub.* awydd; chwant bwyd; blys; awydddryd

Applaud, *v.* canmol, clodfori

Applauder, *s.* canmolwr, molwr

Applause, *s.* clod, canmolfaeth

Apple, *s.* afal: *pl.* afalam.—*Apple of the eye*, canwyll llygad

Applicable, *Applicable*, *a.* cymhwys, cyfaddasol, priodol

Application, *s.* cymhwysiad, cyfaddasiad, cyflëad; cais; ymrôad

Applier, *s.* cymhwysydd; cyflëydd; ceisiwr; ymrôwr

Apply, *v.* cymhwyso; cyfaddasu; gofyn cynglor neu gymorth

Appoint, *v.* gosod, treinu; penu, penodi, dogni; appwyntio

Appointment, *s.* gosodiad, trefniad, pennodiad; cyttandeb

Apportion, *v.* *a.* dogni, rhannu yn gyfartal, cyfrannu

Appose, *v.* holi, dwys-holi

Apposite, *a.* cyfaddas, cymhwysiadol, cyfladdol

Apposition, *s.* arddodiad, cydiad wrth; cyfladdiad

Appraise, *v.* prisio, cywerthyddio

Appraisalment, *s.* prisiad, &c.

Appraiser, *s.* prisiwr, cywerthyddiwr

Appreciate, *v.* *a.* prisio; gwerthfawrogi, mawrhau

Apprehend, *v.* amgyffred, dirnad; tybio; ofni; dal, dala

Apprehension, *sub.* amgyffred, deall; ofn; amcaniad; daliad

Apprehensive, *a.* ofnus, pryderus; synwryol, synwrylym

Apprentice, *s.* un wedi ei rwymo i ddyaga crefft; rhwym-ddygydd, prentis

Apprentice, *v.* *a.* rhwymo un wrth gelfyddyd, &c. prentisio

Apprenticeship, *s.* prentisiaeth

Apprize, *v.* hyspysu, rhybuddio, rhoi hyspysrwydd

- Approach, *s.* nesâd, dynesâd, dynesiad
 Approach, *v.* *a.* nesau, nesu, dynesu, dyfod yn agos
 Approbation, *sub.* cymmeradwyaeth; ymfoddlloniad
 Appropriate, *v.* *a.* neillduoli; priodoli; cymneryd iddo ei hun
 Appropriate, *a.* priodol; addas
 Appropriation, *s.* priodoliad
 Approvable, *a.* profadwy, cymmeradwyol, derbyniadwy
 Approval, *s.* cymmeradwyaeth
 Approve, *v.* *a.* cymmeradwyo; ymfoddloni; profi, dangos
 Approximate, *v.* dynesu, tynnu at
 Approximation, *s.* dynesiad
 Appurtenance, *s.* peth perthynol, perthynas
 Apricot, *s.* bricyllen
 Apricot Tree, *s.* bricyllwydden
 April, *s.* Ebrill, mis Ebrill
 Apron, *s.* arriedog, barclod, bâlog
 Apt, *a.* chwannog, parod, tueddol; hyddysg; cymhwys
 Aptitude, *s.* cymhwysder, parodrwydd; hyddysgrwydd
 Aptness, *s.* chwannogrwydd; deheurwydd; addasrwydd
 Aquafortis, *sub.* math o ddwfr cryf ysol
 Aquarius, *s.* y dyfrwr
 Aquatic, *a.* dyfrog, dyfrawl
 Aquavita, *s.* dwfr y bywyd
 Aqueduct, *s.* dyfr-fîs, dyfr-lwybr, dyfr-gist
 Aqueous, Aquose, *a.* dyfrllyd
 Aqueline, *a.* eryraidd
 Arable, *a.* arddadwy, lyar.—*Arable land*, hafur-dir, tir âr
 Araneous, *a.* fel gwe cōpyn
 Aration, Arature, *s.* arddwriaeth
 Arbalist, *s.* bwa croes, albrys
 Arbitrator, *sub.* dyddiwr, canolwr, cylafareddwr; athrywynwr
 Arbitrage, *sub.* barn cylafaredd, barn dyddwyr neu ganolwyr
 Arbitrariness, *s.* huanedd, trahunedd, trahausedd
 Arbitrary, *a.* arglwyddiaidd, traarglwyddiaethus, traawdurdodus, meistrolgar, gormesol, gorwasgawl.—*Arbitrary power*, traawdurdod
 Arbitrate, *v.* dyddio, rhoi barn cylafaredd, torri ymrafael
 Arbitration, *s.* cylafareddiad
 Arbitrator, *s.* Edr. *Arbiter*.
 Arborary, *a.* gwŷdd-wasgodawl
 Arborist, *s.* gwŷdd-wasgodwr
 Arbour, *sub.* gwŷdd-dŷ, deildŷ, gwŷdd-gell, gwasgodwydd
 Arbut-tree, *s.* mefus-bren, pren syfi
 Arcana, *s.* dirgelion, cyfrinaclau
 Arch, *s.* bwa, mwd, mwdd
 Arch, *v.* bwâu, mydu
 Arch, *a.* cyfrwys, ystrywus; prif, nodedig.—*Arch-thief*, carn-leidr
 Archangel, *s.* arangel, archangel, prifangel
 Archbishop, *s.* archesgob
 Archbishopric, *s.* archesgobaeth
 Archer, *sub.* saethydd, bwawr, bweydd
 Archdeacon, *s.* archddëon, prifddëon, archdiacon
 Archduke, *s.* arch-ddug
 Archery, *s.* saethyddiaeth
 Archetypal, *a.* argynddelwaidd
 Archetype, *s.* argynddelw, cynllun, cynddelw
 Archiepiscopal, *a.* archesgobaid
 Architect, *s.* saer, pen-saer
 Architecture, *sub.* y gelfyddyd o adeiladu; pen-saerniaeth, adeilad-waith
 Architrave, *s.* prif drawstadeilad; capan colofn, pen colofn
 Archives, *sub.* cof-ysgrifenedau; cof-lyfrdŷ, cof-gelloedd
 Archwise, *ad.* yn fwâol, fel bwa
 Arctic, *a.* gogleddol, gogleddig.—*Arctic pole*, pegwn y gogledd

Ardency, *sub.* taerni; twymder, poethlun, angerdd, gwres
 Ardent, *a.* taer; twym, brwd, gwresog, angerddol; awchus
 Ardour, *s.* mawrchwant, taerni, awyddfryd, gwresogrwydd
 Arduous, *a.* anhawdd, peryglus, uchel, gorchestol, mawrbwys
 Area, *s.* clawr, arwyneb, neu fesur wyneb darn o dir, llawr tŷ, neu ryw wyneb arall; wyneb-fesur; llanerch
 Arenaceous, *a.* tywodlyd
 Argent, *a.* arianmaidd, arianlliw
 Argil, *s.* clai'r crochenydd
 Argue, *v.* dadlun, ymddadlun, ymresymu, rhesymu; profi
 Arguer, *s.* dadleuwr, ymresymydd
 Argument, *s.* dadl, rheswm; swm araith, testun, defnydd
 Argumentation, *sub.* rhesymiad, dadleuad, ymresymiad
 Argute, *a.* llym, blaen-fain
 Arian, *s.* ariad, dysgybl Arius
 Arianism, *s.* athrawiaeth Arius
 Arid, *a.* sych, cras, gwyw, crin
 Aridity, *s.* sychder, gwywder
 Aries, *s.* arwydd yr hwrdd
 Aright, *ad.* yn iawn, yn gywir, yn ei le, yn gymhwys
 Arise, *v.* *a.* codi, cyfodi, cwnn, arwyrain; esgyn, dyrchafu
 Aristocracy, *s.* llywiaeth pendefigion, pendefig-lywiaeth
 Aristocratical, *a.* perthynol i lywiaeth pendefigion
 Arithmetic, *s.* rhifydddeg, rhifyddiaeth, cyfrifyddiaeth
 Ark, *s.* arch; llong; cist; cawell
 Arm, *s.* braich, angell; caingc
 Arm, *r.* arfogi, arfu
 Armada, *s.* llynges arfog
 Armament, *s.* llu neu llynges arfogawl; arfogedigacth
 Armature, *s.* arfogaeth
 Armillary, *adj.* breichledawl, breichrwyawl

Arminian, *s.* arminiad; dysgybl Arminius; ewyllysiwr rhydd
 Arminianism, *sub.* arminiaeth; athrawiaeth gallu dyn
 Armipotent, *a.* rhyfel-gryf, dewr-arfog
 Armistice, *s.* ymattaliad oddiwrth ymladd tros amser terfynedig; bwr-gynghrair
 Armlet, *s.* ceingcell, morgannlas
 Armorial, *a.* perthynol i arfau bonedd.—*Armorial ensigns*, arwyddion bonedd; pais arfau
 Armory, *s.* celfyddyd arf-beisiwr
 Armour, *s.* arfogaeth, rhyfel-wisg; taclau rhyfel
 Armour-bearer, *s.* yswain, cludydd arfau
 Armourer, *s.* arfwr, arfydd, gof arfau; arfogwr
 Armoury, *s.* arfdy, arfgell
 Arms, *s.* *pl.* arfau; breichian
 Army, *s.* llu, byddin, cad-lu
 Aromatic, *a.* peraroglaidd
 Around, *a.* o amgylch, o amgylch ogyrch, o bob tu
 Arouse, *v.* cyffroi, cynhyrfu; deffroi, dihnno
 Arquebuse, *s.* gwn llaw, cyflegr
 Arrack, *s.* dwir cryf a wneir o'r enau côcoa; cwrw India
 Arraign, *v.* cylhuddo ger bron brawdle; achwyn ar
 Arraignment, *s.* cylhuddiad; achwyniad o flaen brawdle
 Arrange, *v.* trefnu, rhesu, rhestru
 Arrangement, *s.* trefniad
 Arrant, *adj.* hyspys, llynod, cyhoedd, carn, cywilyddus
 Arras, *s.* eurlen, brithlen
 Array, *s.* gwisg, trwsiad; trefn
 Array, *v.* trwsiadu: trefnu; byddino; addurno
 Arrearage, Arrears, *s.* ol-ddyled, ol-ddyledion, y swm ar el
 Arrest, *v.* *a.* dal, cymmeryd, dal yn garcharor; atfal

Arrest, *s.* daliad; attaliad; dalfa.

—*Under Arrest*, mewn dalfa

Arret, *s.* trefniad, neu ordinhâd
llŷs, neu uchel awdurdod

Arrival, *s.* dyfodedigaeth; dyfod-
iad i ben taith

Arrive, *v.* dyfod i'r porthladd,
neu i ben taith; cyrhaedd adref

Arrogance, *s.* tra, traha; balch-
der, rhyfyg; hunan-dyb

Arrogant, *a.* uchelfrydig, balch,
trahäus, rhyfygus

Arrogate, *v.* rhyfygu, ymgym-
myreddu, ymhonni; hunanu

Arrow, *s.* saeth, piccell

Arse, *s.* tin, rhefr, cyfeistedd

Arse-smart, *s.* y dm-boeth, yr

elinog, llysiau'r dom, y bengoch

Arsenal, *s.* arfŷl, ystordŷ arfau

Arsenic, *sub.* anr-bibau, eurliw:
math o wenwyn cryf iawn

Art, *a.* celfyddyd; crefft; cyw-
reinrwydd; cyfrwysdra; medr;

dichell; manylwaith

Artery, *s.* rhedweli

Arterial, *a.* rhedweliawl

Artful, *a.* cyfrwys, dichellgar,
ystrywgar; medrus, manwl

Arthritic, *a.* cymmalwstog

Artichokes, *sub.* march-ysgall y
gerddi, march-ysgall dŵf

Article, *s.* bannod, rhagwas, nŵd
bannog.—*Articles*, ammodau,

cyfammmodau; erthyglau; pen-
nau, prif-byngciau

Article, *v. a.* ammodi; rhwymo

Articulate, *v.* llefaru yn groyw

Articulate, *a.* eglur-lawn; gwa-
han-nodol; difyngial

Articulation, *s.* cymmaliad; gwa-
han-nodiad; dywedial croyw

Artifice, *s.* dichell, dichell-waith,
ystryw, cyfrwyswaith

Artificer, *s.* crefftwr, saer, cel-
fyddwr, llawgelfyddwr

Artificial, *a.* celfydd, cywraint;
ansylweddol; dynwaredol

Artillery, *s.* peiriannau neu offer
rhyfel; gynau mawrion; mag-
nelau, magnelau

Artisan, *s.* Edr. *Artificer*.

Artist, *a.* celfyddwr, manylweith-
ydd, celfydd-was

Artless, *a.* anghelfydd, anghym-
hen; annichellgar, didwyll,
syml

Aruspice, *s.* dewimiaeth oddiwrth
goludd anifeiliaid, perfedd-
goel

As, *prep. & conj.* megys, fel, fal,
mal; tra, a; cyn, mor; ag

Asafoetida, *s.* math o sudd drew-
llyd

Asbestine, *a.* annifäol; o urael

Asbestos, *s.* maen ystinos—yn yr
hwn y ceid defnydd edafedd
na's gallai tân ei ddifa

Ascend, *v. a.* esgyn, driago,
dyrchafu, derchafu

Ascendancy, *sub.* goruchafiaeth,
awdurdod; rhygymmeriad

Ascension, *s.* dyrchafiad, esgyn-
iad, esgynedigaeth

Ascent, *s.* esgynä; rhw, llothr

Ascertain, *v.* sicrhau, gwirio; sef-
ydlu pris, new fesur, &c. cael
sicrhâd

Ascertainment, *s.* sicrhâd, cad-
arnhâd, gwiriad; sefydliad

Ascetic, *s.* gwr llym-fucheddol;
meudwy; didrifwr

Ascitions, *a.* ychwanegiadol

Ascribable, *a.* cyfrifadwy

Ascribe, *v.* cyfrif i, bwrw ar;
priodoli; rhoddi

Ascription, *s.* priodoliad

Ash, *s.* onen, onwydden, on

Ashamed, *part.* yn cywilyddio, yn
cymmeryd cywilydd

Ash-coloured, *a.* o liw'r onen,
llwydwyn, onliw

Ashen, *a.* onenaidd, o onen

Ashes, *s.* lludw, ulw, ulwyn

Ashore, *ad.* ar y traeth, ar lann

Aside, *ad.* o'r neilldu, o'r naill ochr, ar ddidol; ar wŷr, ar osgo; heibio

Asiary, **Asinine**, *a.* asynaidd

Ask, *v.* gofyn, ymofyn; holi; ceisio; erfyn; deisyf, dymuno

Askance, **Askaunce**, *ad.* yn llygad-traws, ar osgo, yn gam

Askew, *ad.* ar oago, yn wŷr-gam

Aslant, *ad.* ar ogwydd, ar dro, ar oleddf, ar ystyrs

Asleep, *ad.* yn nglwsg, mewn cwsig, yn cysgu, yn ei hun

Aslope, *ad.* ar lechwedd, ar wŷr, ar oleddf, ar ledff

Asp, **Aspic**, *s.* math o sarph dra gwenwynig; yr asp

Asparagus, *s.* llysiuyn o'r enw

Aspect, *s.* golysiad, ymddangosiad; edrychiad; drych; trem

Aspen, **Asp-trec**, *s.* aethnen, aethwydden: *pl.* aethwydd

Asperity, *s.* gerwindeb, sarrugrwydd, llymder, garwedd

Asperse, *v. a.* gwaradwyddo, diffrio, enllibio, gogann

Aspersio, *s.* taenelliad; gwaradwyddiad; enllibiad, goganiad

Asphodel, *sub.* math o elestr neu lli; gwayw'r brenin

Aspirate, *s.* llythyren arwsain

Aspirate, *v.* seimio'n arw-gryf

Aspiration, *s.* chwythiad, anadliad: uchel-gais, gorawydd

Aspire, *v.* anadlu: ymgeisio; uchel-geisio; dringo at fawredd

Asquint, *ad.* yn llygad-draws, â lled-olwg, yn llygad-gam

Ass, *s.* asyn.—*A she Ass*, asen

Assail, *v. a.* ymosod ar, rhuthro ar, taro ar, dwyn cyrch

Assailant, *s.* ymosodwr, tarawydd

Assassin, *s.* dirgell-lofrudd, murniwr

Assassinate, *v. a.* cudd-lofruddio, murnio, murn-ladd, lladd trwy gynllwyn neu frad

Assassination, *s.* brad-laddiad, &c.

Assault, *sub.* ymgyrch, rhuthr, hwrdd, ymhwdd; ymladd; ymosodiad yn erbyn—sarlhad

Assault, *v. a.* ymosod yn erbyn, ymgyrchu, rhuthro; taro

Assay, *s.* cais, cynnygiad, prawf

Assay, *v.* profi; ceisio; cynnyg

Assayer, *s.* profwr; un a roddo feteloedd ar brawf

Assemblage, *s.* cydgasgliad, cydgynnulliad, cytundeb tyrfia; casgl, cydgyfarfod

Assemble, *v.* ymgynnull, ymgasglu; galw y'nglŷd; cynnull; casglu, crynhô

Assembly, *s.* cynulleidfia, tyrfia; cymanfa; eisteddfod

Assent, *s.* cydsyniad

Assent, *v.* cydsynio; cydgordio, cyduno

Assert, *v.* haeru, taeru, honni, gwirio, cadarnhau; amddiffyn

Assertion, *s.* haerriad; ymhoniad

Assertor, *s.* amddiffynydd, ymwardwr, nawddwr

Assess, *v.* trethu; dogni treth

Assessment, *sub.* pennodiad swm treth; ysgrifennu yn dogni treth

Assessor, *sub.* trethwr; dognwr treth neu deyrnged; tasgwr

Assets, *s.* eiddo personol un marw, o ba rai y telir ei ddyled

Asseverate, *v. a.* gwirio, haeru; sicrhau trwy lw, tyngu

Asseveration, *s.* gwiriad, honiad, sicrhad trwy lw, &c.

Assiduity, *sub.* dyfalwch, diwydrwydd, astudrwydd, ystigrwydd

Assiduous, *a.* dyfal, diwyd, astad, gofalus, ystig

Assign, *s.* Edr. *Assignee*

Assign, *v.* pennu, rhoddi; troi

Assignable, *adj.* trosiadwy; pennodadwy, dangosadwy

Assignment, *s.* trosiad meddiant: pennodiad cyfarfod serchog, eilwydd; oed dydd, addoed

Assignee, *s.* meddiannydd dros arall; rhaglaw; diprwywr
 Assignment, *s.* neillduad, aralliad, trosiad, gosodiad
 Assimilate, *v.* gwnëyd neu droi yn debyg, tebygoli, tebygu
 Assize, Assizes, *s.* cisteddfod barn, yngnaid-llys, brawdlys, gorsedd.
 — *Assize of Bread*, trefniad neu osodiad pwys bara
 Assize, *v. a.* pennodi pris, mesur, a pliwysau: cymmesuro
 Associate, *sub.* cydymaith: cydswydd; cyfaill; cyfranogwr
 Associate, *v. a.* cymdeithasu, ymgysyllachu, ymgysylltu: cydfasnachu, cyd-drin
 Association, *s.* cyd-gymdeithas; cymmanfa; cymdeithasiad
 Assail, *v.* rhyddhau o esgymmunod, gollwng yn rhydd
 Assort, *v. a.* cymmathu, cyhafalhau, gosod mewn cyd-drefn
 Assortment, *s.* cymmathiad, cyddrefniad; dewis o amryw fath, &c. pigion
 Assuage, *v.* tawelu, llonyddu, dyhuddo, esmwythân, llinaru; gostegu, dofi, llarieddio
 Assuagement, *s.* Honyddiad, dyhuddiant, gostegiad; esmwythâd, llinariad
 Assuasive, *adj.* esmwythlâol, llinarol
 Assume, *v. a.* cymmeryd, cymmeryd yn rhyfygus
 Assumption, *s.* cymmeriad am wir mewn dadl; penderfyniad cynnull-ddadl: Fe'i harferir gan y Pabyddion am gymmeriad y Forwyn Mair, yn gorphi-
 orol, i'r nef
 Assumptive, *a.* a fo gyfreithlawn i'w feddiannu gan un oedd yn ddi-hawl i'r peth o'r blaen
 Assurance, *s.* sicrwydd; hyder, hyder; haerllugrwydd

Assure, *v. a.* sicrhau, gwarantu, dilys-honni, gwirio; diogelu, noddi
 Assuredly, *ad.* yn ddiau, yn sicr, yn ddilys, yn ddinam
 Asterisk, *s.* serenig, fel hyn *
 Asterism, *s.* twrr o sêr sefydlog
 Astern, *ad.* ar ol y llong, tu a'i phen ol, tu a'r llyw
 Asthma, *s.* clefyd yr ysgyfaint, diffyg anadl, byr-anadliad
 Asthmatic, *a.* anadl-fyr
 Astonish, *v.* brawychu, dychrynu, peri syndod; synnu
 Astonishment, *s.* braw, dychryn, syndod, synedigaeth
 Astound, *v.* hurtio, syfrdanu
 Astraddle, *ad.* troed o bob-tu
 Astragal, *s.* ffêr: addurn-gylch i ben colofn
 Astral, *a.* serenol, serenog
 Astray, *ad.* ar gyfeiliorn, ar ddi-dro, ar goll, ar grwydr
 Astriction, *s.* cydglymiad
 Astride, *ad.* Edr. *Astraddle*.
 Astringent, *a.* argaeol, bolrwymol, rhiwym, argaeadol
 Astringe, *v.* rhiwmo, clymu
 Astrologer, *s.* sêr-ddewin
 Astrologize, *v. a.* sêr-ddewinio
 Astrology, *s.* sêr-ddewiniaeth
 Astronomer, *s.* serydd, sywedydd, serofydd, astronomydd
 Astronomical, *a.* seryddawl, seronawl, serofyddawl, seryddiannol
 Astronomize, *v. a.* seroni, seryddiaethu, seryddiannu
 Astronomy, *s.* seryddiaeth, sêrofyddiaeth, seryddiant, sywedyddiaeth, sywed
 Astrotheology, *s.* ser-ddawinyddiaeth
 Asunder, *ad.* o'r neilldu, ar ddi-dol, ar wahan, yn wahanredol
 Asylum, *s.* noddfa, nawddle
 At, *prep.* yn, wrth, ger, ar

Ataxy, *s.* amhrefn, hylldrefn
 Atheism, *s.* diddurwiaeth, annuw-
 iaeth, atheistiaeth
 Atheist, *s.* un annuw, atheist
 Atheistical, *adj.* annuw, annuw-
 iadd, annuwinethol, diddau,
 atheistaid
 Athirst, *ad.* yn sychedig
 Athletic, *a.* pybyr, cadarn-gryf
 Athwart, *ad.* ar draws, ar wyr
 Atlantic, *s.* môr werydd
 Atlas, *s.* casgliad o ddarluniau
 Atmosphere, *s.* yr awyr-gylch
 Atom, *sub.* mymryn, brycheuyn
 corphulyn, y gronyn lleiaf
 Atone, *v.* a. rhoi iawn, talu dros;
 gwnëyd cymmod; heddychu
 Atonement, *s.* iawn; cymmod
 Atop, *ad.* ar ben, ar goppa
 Atrocious, *a.* creulon, erchyll,
 ysgeler, eclryslon, anfad
 Atrocity, *s.* creulonder, ysgeler-
 der, erchyllodod, erchylldra
 Atrophy, *s.* disborthiant, anfaeth
 Attach, *v.* a. dal; ymaflud mewn
 gwr, neu ei eiddo; attafaela—
To attach one's self, to be at-
tached, glynu, ymlyn wrth—
To attach a friend, ymll cariad
 cyfaill
 Attachment, *s.* ymaflud mewn
 gwr neu eiddo: ymlyniad, serch
 Attack, *s.* rhuthr, cyrch, ymosod
 Attack, *v.* a. gosod, ymosod ar,
 gwnëyd rhuthr neu gyrch; ym-
 grychu, &c.
 Attain, *v.* cyrhaedd, cyrhaeddyd,
 cael gafael, caffael, cael
 Attainable, *a.* cyrhaeddadwy
 Attainder, *s.* eoll-farniad yn er-
 byn gwr a'i feddiannau
 Attainment, *s.* cyrhaeddiad, caff-
 aeliad; dawn, dysg
 Attaint, *v.* dyfarnu, euog-brofi;
 anurddo, llygru, difwyno
 Attemper, *v.* tymheru, ardym-
 heru, cymmedrolu

Attempt, *s.* anturiaeth, cynnyg,
 cais, yngais, ymdrech, gosod
 Attempt, *v.* a. ymgaisio, rhoi
 cais, ymgaisio, ymdrech
 Attempter, *s.* ymgaisiwr, ymgyn-
 nygiwr, anturiwr; profwr
 Attend, *v.* gofalu; gwrandio; ys-
 tyried; canlyn; heilio, gweini
 Attendance, *sub.* gofal, diwyd-
 rwydd, dyfalwch; gweinydd-
 iad;—gosgorddwyr
 Attendant, *s.* cydymaith; gwas,
 gweinidog, gweinydd
 Attendant, *adj.* dilynol, cydfy-
 edol
 Attention, *s.* clust-ymwrandaw-
 iad; ystyriaeth; dyfalwch
 Attentive, *a.* gwrandawgar; ys-
 tyriol, gwyliadwrus, dyfal
 Attentiveness, *s.* ymwrandawriad,
 mawr ofal a dyfalwch
 Attenuate, *v.* lleihau; teneuo
 Attenuation, *s.* Reihâd; teneud
 Attest, *v.* tystio, tystiolaethu,
 gwirio, gorchwrio
 Attestation, *s.* dygiad tystiolaeth,
 arwiniant, prawf trwy dystion
 Attic, *adj.* yn ol trefn Attica;
 hardd, prydferth; synwyrall
 —Attic story, y llawr uchaf
 mewn tŷ
 Attire, *s.* gwisg, dillad; *v.* dilladu,
 trwsiadu, addurno
 Attitude, *s.* ystum, agwedd
 Attorney, *sub.* dirprwywr; cyf-
 reithiwr, gwr o gyfraith
 Attract, *v.* tynnu; denu, llithio
 Attraction, *sub.* tyniad; llithiad,
 hudoliaeth, mwyn-ddeniad
 Attractive, *a.* tynedigol, denawl,
 handdenawl, hudolaidd
 Attractant, *a.* a dynno atto
 Attribute, *s.* priodoledd, priod-
 oliaeth
 Attribute, *v.* priodoli, gosod neu
 fwrw ar, cyfrif i
 Attribution, *s.* priodoliad

Attrition, *s.* ymrwbiad, ymdreul-
iad:—cynradd o dristwch am
bechod

Attune, *v.* hwylio, cyweirio

Avail, *s.* lles: *v.* llesâu, buddio

Available, *a.* llesol, effeithiol

Availment, *s.* budd, llesâd

Avant! *interj.* ymaith! ffwrdd!

Avarice, *sub.* cybydd-dod, tra-
chwant, crintachrwydd

Avaricious, *a.* cyhyddlyd, cyb-
yddus, ariangar; crintach

Avast, *interj.* gan bwyll, dal dy
law, aros aros

Avant, *interj.* Edr. *Avant*

Auction, *s.* gwerthiant cyhoedd
i'r uchaf ei gynnyg; arwerth-
iant, arwerth

Auctioneer, *sub.* arwerthwr, ar-
werthydd

Audacious, *a.* hyfaidd, di-arswyd;
digywilydd; haerllug; rhyfyg-
us, arfeiddiawl

Audaciousness, Audacity, *s.* haer-
llugrwydd; eofnder, rhyfyg,
hyfeiddrwydd, tra-dewredd

Audible, *a.* hyglyw; croch, son-
iarus, llafar

Audience, *s.* clywedigaeth; gos-
teg, gwrandawriad; gwranda-
wyr

Audit, *s.* prawf cyfrifon; holiad
tystion

Audit, *v.* trin a phrofi cyfrifon

Auditor, *s.* gwrandaŵr; golygwr
cyfrifon; clywiadur

Auditory, *s.* gwrandawle; cyn-
nulleidfa, gwrandawyr

Avenge, *v.* dial, ymddial, cospi

Avengement, *s.* dialedd, dialedd-
iad, dialedigaeth

Avenger, *s.* dialydd, dialwr, dial-
eddwr; cospwr, arteithiwr

Avens, *s.* llysiau fy anwylyd, y
fabcoll, llygad y 'sgyfarnog

Avenue, *sub.* dyfodfa; cyntedd;
rhodfa, rhodle

Aver, *v.* gwirio, haeru, gorch-
wirio, sicrhau, arwirio

Averment, *s.* gorchwiriad, haer-
iad, sicrlâd, arwriad

Average, *s.* cyfartaledd; canol-
bris: dogn i feistr llong at
gollledion, llong-wobr

Averdupois, *s.* Edr. *Avoirduois*

Aversation, *sub.* gwrthwynebiad,
ymwrthodiad; annhuedd

Averse, *a.* gwrthwynebol, gelyn-
ol, annhueddol

Aversion, *s.* gwrthwynebiad, cas-
ineb, cas, casedd

Avert, *v.* a. troi heibio, troi ym-
aith, dat-droi

Auf, Elff, *s.* deliff, lleban, ynfyd

Auger, or Augre, *s.* taradr, ebill,
trwyddew, trul, rhwmp

Aught, *pron.* un peth, un rhyw
beth, dim, un dim

Augment, *v.* ychwanegu, aml-
hau; cynnyddu, helaethu, mwy-
hau; ymhelaethu

Augmentation, *sub.* ychwanegiad
cynnydd; amlhâd, cynnyddiad

Augur, *s.* dewin, daroganwr wrth
ehediad adar, &c.

Augur, Augurate, *v.* dewinio wrth
ehediad neu leisiad adar

Augury, *s.* dewindeb wrth adar,
adar-goel, ehed-goel

August, *s.* Awst, mis Awst

August, *a.* mawreddig, brenhinol,
ardderchog, urddedig

Augustness, *s.* urddasrwydd, ar-
dderchawgrwydd

Aviary, *s.* adardŷ, adar-gell

Avidity, *s.* awydd; gwangc, aingc,
gorwanc, rhaih

Aulic, *a.* llysol, breiniol

Aumbry, *s.* llogawd, bwydgell

Aumelet, *s.* cremnog, cremog

Aunt, *s.* modryb

Avocate, *v.* galw ymaith

Avocation, *sub.* galwad ymaith,
rhwystr, tymniad ymaith

Avoid, *v.* gochel, gochelyd
Avoidable, *a.* gocheladwy
Avoidance, *s.* gocheliad; arlloesiad
Avoider, *s.* gochelwr
Avoirdupois-weight, *s.* y pwys sy yn cynnwys un wns ar bymtheg
Avouch, *v.* gwirio, laeru; arddelw, ymarddelw; ateb dros
Avoucher, *Edr.* *Voucher*
Avow, *v.* addef, cyffesu, arddelw, amddiffyn; addunedu
Avowable, *a.* arddelwadwy
Avowal, *sub.* cyffes, arddelwad; amddiffyniad; adduned
Avower, *s.* cyffeswr, arddelwr, amddiffynwr; addunwr
Avowry, *s.* rhydd-gyffes; diheurad, amddiffyniad
Avowtry, *s.* godineb, puteindra
Auricle, *s.* clusten, godre'r glust
Auricular, *a.* clustaid, dirgel
Auricular-confession, *sub.* dirgel gyffes, clust-gyffes
Aurora, *s.* gwen-ddydd, y seren ddydd; y wawr-ddydd, y wawr
Aurora-borealis, *sub.* y goleuni gogleddol
Auspical, **Auspicial**, *a.* argoelaidd
Auspice, *s.* adar-goel; flawd
Auspices, *s.* noddod; tywysiad
Auspicious, *a.* llwyddiannus, ffynadwy, ffodiog, dedwydd
Auspiciousness, *s.* flawd, ffyniant, ffynedigrwydd
Austere, *a.* gerwin, tost, sarrug, garw-guchiog; marweiddiadol
Austerity, *s.* gerwindeb, llymder, toster, sarrugrwydd
Austral, *a.* deheuol, deheubarthig
Authentic, *a.* awduredig, gwarantedig, profedig, dilys, diamheuol, sicr
Authenticate, *v.* *a.* gwarantu, gorchwrio, awdureiddio
Authenticity, *sub.* awdurdodiad, awdureiddiad; sicrwydd, dilysrwydd, gwired

Author, *s.* awdur, awdwr, gwneuthurwr
Authoress, *s.* awdures
Authoritative, *a.* awdurdodol
Authority, *s.* awdurdod, gallu
Authorize, *v.* awdurdodi; cefnogi
Autography, *s.* prif-ysgrïen, ysgrifenlaw'r awdwr
Automath, *s.* hunan-ddysgydd
Automaton, *s.* peiriant a fo megis â'i symudiad ynddo ei hun, fel y mae orlais, oriadur, clock, watch, &c. hunan-ysgogydd, hunan-fynedydd
Automatous, *a.* hunan-ysgogol
Autumn, *s.* hydref, cynauaf
Autumnal, *a.* hydrefol, hydrefaidd
Auxiliar, **Auxiliary**, *s.* cynnorthwywr: *a.* cynnorthwyol, ategol
Await, *v.* dysgwyl, aros, cyfaros, ymaros am neu wrth
Awake, *v.* deffrô, dihuo, deffro
Awake, *a.* ar ddihûn, yn effro
Awaken, *v.* deffrô, dihuo un
Award, *s.* barn cylafaredd, def-fryd, barn derfynol
Award, *v.* *a.* barnu, rhoi barn derfynol; cylafareddu
Aware, *a.* rhagystyriol, yn rhag-ganfod, yn gwybod o'r blaen, yn dysgwyl, yn arwybod
Away, *ad.* ymaith, fiwrdd
Awe, *s.* arswyd, ofn, parchedig ofn
Awe, *v.* dychrynu, cadw mewn ofn, peri arswyd
Awful, *a.* ofnadwy, arswydus, arswydlawn; tra-phlarchus
Awfulness, *s.* arswydolrwydd
Awhile, *ad.* ennys, cnyd
Awkward, *adj.* chwithig, aswy, lled-chwith, anneau, anhylaw
Awkwardness, *s.* anneau, anneau, annhrefnusrwydd, difoesedd
Awl, *s.* mynawyd
Awless, *a.* difod, diarswyd
Awn, *s.* col yd
Awning, *s.* cysgodfa, gwasgodfa,

Awork, *ad.* ar orchwyl, ar waith
Awry, *ad.* ar ŷyr, ar ledtraws,
 yn lledgam, ar oleddf
Ax, **Axe**, *s.* bwyell, cymynai
Axiom, *sub.* yniadrodd profedig;
 arwiredd; gair neu rŵl osod-
 edig
Axis, *sub.* echel; echel ddychym-
 ygol y byd; canel-linell y byd:
 dau begwn y gogiedd a'r dehan
Axietree, *s.* echel, echel menn
Ax-vetch, **Ax-wort**, *s.* pŷs y fwy-
 ell, pedol y march, marchronell
Ay, *ad.* iē
Aye, *ad.* yn wastadol, byth
Azure, *s.* asur, nesliw, glas goleu,
 lliw'r wybr, goleu-ias
Azymus, *s.* bara croyw

B.

BARBLE, *s.* dadwrdd, bald-
 ordd, dwndwr, firec, fregawd
Babble, *v.* baldorddi, dwndro,
 firegodi, gwag-siarad
Babbler, *s.* baldorddwr, dwndr-
 wr, gwag-siaradwr, siaradur
Babbling, *s.* siaradach; fflorege
Babe, **Baby**, *s.* maban, baban
Babish, *a.* mabanaidd
Baboon, *s.* math o eppa lled fawr
Babyhood, *s.* mabandod
Bacchanalian, *s.* meddwyn, ofer-
 ddyn, gloddestwr
Bacchavals, *s.* gwleddoedd Bac-
 chus (duw'r gwin) lle yr arferid
 pob rhyw oferedd
Bacciferous, *a.* eirinog, aerzog
Bachelor, *s.* mab ieuange, dyn
 gweddw
Back, *s.* cefn; gwegil
Back, *ad.* yn ol, yn y gwrthol
Back, *v.* *a.* cefnogi, cymal, at-
 tegu: myned ar wŷsg cefn
Backbite, *v.* *a.* absenu, athrodi,
 cablu; culibio

Backbiter, *s.* athrodwr, absenwr,
 culibiwr, hortiwr
Backbiting, *s.* drwg absen, athrod,
 cabl, anair
Backfriend, *s.* cyfaill gan
Backgammon, *s.* chwarae gwydd-
 bwyll, ffristiol a thawlfwrdd
Backside, *s.* buarth; tu cefn, tu
 ol, pen ol; gwrth-wyneb
Backslide, *v.* *a.* gwrthgilio, encil-
 io: gwadn crefydd
Backslider, *s.* gwrthgiliwr, encil-
 iwr, gwadwr ei broffes
Backsliding, *s.* gwrthgiliad, gwrth-
 droad: *a.* gwrthnysig
Backstays, *s.* y rhaffiau sydd yn
 dal yr lhwylau o du ol llong
Backsword, *s.* cledd-unfin, cledd-
 yf gwegilog
Backward, *ad.* yn ol, yn y gwrth-
 ol, yn wysg y cefn: *a.* hwyr-
 frydig, anewyllysgar, amharod
Backwardness, *s.* anewyllysgar-
 wech, amharodrwydd
Bacon, *s.* hallt-gig moch—*A slice*
of bacon, hauner-hob, hannereg
 hwch
Bad, *a.* drwg, drygionus; niweid-
 iol; claf; salw, gwael
Badge, *s.* arwydd, nŵd, amlygyn
Badge, *v.* *a.* nodi, arwydd-nodi
Badger, *s.* bwr-hwch, daear-foch-
 yn, pryf llwyd, broch
Badger, *s.* edwicwr; un a bryno
 ŷd, neu'r fath gyfreidiau, i elwa
 arnynt
Badness, *s.* bai, drwg; drygioni;
 anhwydeh; drwg gywair
Baffle, *v.* *a.* drysu, seithugio;
 dymchwelyd bwriad neu res-
 ymiad; call-drechlu; twyllo,
 siómi
Baffler, *s.* siómwr; trechwr, &c.
Bag, *s.* cŵd, còd, ffitan, ysgrepan
Bag, *v.* cydu; ysgrepanu, hel i
 god
Bagatelle, *s.* ffiril, fflorege

Baggage, *s.* clud, *do* drefn a chyfreidiau byddu, celfi llŷ; dy-liren—*Bag and baggage*, còd a chelfi

Bagnio, *s.* ymolchdŷ, chwysdŷ; twymdŷ; trythyllidŷ

Bagpipes, *s.* pibau; còd-bibau

Bagpiper, *s.* pibydd, còd-bibydd

Bail, *s.* mechniaeth; mach, mach-niydd, meichai, meichiau

Bail, *v.* meichio, mechnio, ymwystio

Bailable, *a.* mechniadwy

Bailiff, *s.* swyddog tref, maer; maerwr, hafodwr; maeron, maeronydd; ceispwl, ceisiad; gwyisiwr, dyfynwr, rhingyll

Bailiwick, *sub.* cantref, maerdref, cwmnwd; swydd cantrefwr

Bait, *s.* lliith, hud; abwyd; lliithiad, deniad;—adwledd, byrbryd

Bait, *v. a.* abwydo, gosod abwyd; adborthi, adwledda: baeddu, maeddu, eirthio

Baize, *s.* brethyn cedenog

Bake, *v.* pobi, crasu

Baker, *s.* pobydd, tylinwr

Bakehouse, *s.* pobdŷ, ffwrndŷ

Balance, *s.* clorian, tafyl, taff; mantol; cydbwysedd; mantoliaeth cyfrif

Balance, *v. a.* pwysio; cydbwysio; mantoli: gwastatau cyfrif

Balcony, *s.* lloft neu rodia fechan y tu allan i fur tŷ

Bald, *a.* moel, gwallt-goll

Balderdash, *s.* ffiegawd, baldordd

Baldheaded, **Baldpated**, *a.* penfoel, siad-foel, coryn-foel

Baldness, *s.* moelui, moledd

Baldric, *s.* gwregys; cylch y 12 arwydd

Bale, *s.* trwsa, bwrn, byrnaid, byrnyn: corn crwc neu ystwc

Bale, *v. a.* byrmio, byrneidio: dyspyddn llong, &c.

Baleful, *adj.* alaethus, gresynol, trwch, trychlawn; anguol

Balk, *sub.* trawst, tylati: balc, male; siom, siomiant, seithugiant

Balk, *v.* balcio, malcio, twyll-arŷ; siomi, twyllo, seithugio; myued heibio

Ball, *s.* bwl, pèl, pelen, pellen; clobyn:—dawns-gymantfa

Ball-of-the-eye, *s.* canwyll llygad

Ballad, *s.* cân gyfiredin

Ballad-singer, *s.* clerwr y dom

Ballast, *s.* balasarn, grô neu dywod a roir mewn llong wag i beri iddi nosio'n wastad-lyfn

Ballast, *v. a.* balasarnu

Ballance, *s.* Edr. *Balance*

Ballisters, **Ballasters**, *s.* mân-golofinau, ciedr, mân-bilerau

Ballon, *s.* clobyn ar ben colofn; bwlgan; awyr-bèl, awyren

Ballot, *v. a.* dewis swyddwyr, neu derfynu dadl, trwy ysgrifennu, neu belennau amryliw, a desfir i fwlch, neu gist: pèl-fwrw

Ballot, *s.* arferiad o'r fath nchod, dewisiad trwy bèl-fwriad

Balm, *s.* math o driagl meddygol, sudd y pren Balsamum:—llyscieun a dŷf mewn gerddi, gwynyddail, llysiaur gwenyn

Balmy, *adj.* adferawl, adfywiol: peraroglaidd, pèr-suddawg

Balneary, *s.* ymolchdŷ, ymdrochdŷ

Balsam, *s.* sudd meddygol, encinsudd, sudd eneiuiol

Balsamic, *a.* iachäol, adferol

Balsamine, *sub.* mintys y dwfr, mintys y meirch

Balsam-mint, *s.* mintys Mair

Balastre, **Balister**, *s.* cledren canllaw, canbost, colofnug

Balustrade, *s.* mân-byst canllaw—Edr. *Ballisters*

Bam, *s.* siom, twyll

Bam, *v.* twyllo, siomi
 Bamboo, *s.* rhyw gorsen o'r India
 ddwyreiniol
 Bamboozle, *v. a.* twyllo dan rith
 cyfeillgarwch, siomi, seithugio,
 truth-dwyllo
 Ban, *s.* cyhoeddiad; rhêg; es-
 gymmundo: *v.* rhegu
 Band, *s.* rhwym, rhwymyn, caw,
 cewyn; cwlwm, clwm, aeh-
 lwm:—mintai, byddin, torf—
A band of music, sein-dorf, per-
 orion, perorwyr
 Bandage, *sub.* rhwymyn, gwasg-
 rwym
 Bandaliers, *s.* côd-dyllau gan fil-
 wr i gadw ei ergydion
 Band-box, *s.* cistan ysgafâ
 Bandleet, *s.* rhwymynyn
 Banditti, *s.* mintai o yspeilwyr,
 carn-ladron, lladron deoledig
 Bandog, *s.* cadwyn-gi; ei nad yw
 ddi-berygl ei adael yn rhydd
 Bandy, *s.* pêlgib, ffôn belgip
 Bandy, *a.* cam-fachog
 Bandy, *v. a.* tafu neu guro yn ol
 ac y'mlaen; dadlen yn groes,
 yn ymrysonol, neu yn derfysg-
 us: taenu chwedlau
 Bandy-legged, *a.* coesgam
 Bane, *s.* dien, dienydd, dinystr;
 gwenwyn; andwyad
 Baneful, *a.* marwol, dinystriol;
 gwenwynllyd; andwyol
 Bane-wort, *s.* y gedawrach
 Bang, *s.* llab, lab, llach, ffat, dul,
 dyrnod, ffônod
 Bang, *v. a.* llabio, llachio, ffusto,
 curo, pwyo, baeddu, maeddu
 Banish, *v. a.* alltudio, deol, gyrru
 allan o wlad, mewn ffordd o
 gosg; aethwladu
 Banishment, *s.* alltudaeth, deol-
 iad, difroedd, herwriaeth
 Banisters, *s.* Edr. *Ballisters*
 Bank, *s.* glân, ceulan, min, tor-
 lan; bryncyn, twmpath, esgyn-

dir; traethell; clawdd:—arian-
 dŷ, syllt-tŷ cyffredin—*Bank-
 bill or note*, ysgrif-docyn arian-
 nydd
 Banker, *s.* sylltydd, arianawr
 Bankrupt, *s.* un wedi methu yn
 ei fasguach; meth-dalwr
 Bankruptcy, *sub.* torredigaeth;
 methedigaeth, methdâl
 Banner, *s.* baner, lluman
 Banmeret, *s.* marchog a wneler ar
 faes rhyfel; marchog y faner
 Bannian, *s.* boreu-wisg laes
 Bannock, *s.* teisen geirch
 Banns of Matrimony, *s.* gostegion
 priodas
 Banquet, *s.* gwledd, cyfeddach,
 gwestfa, cywledd
 Banquet, *v.* gwledda
 Bansticle, *s.* crothell: *pl.* crethyll,
 math o fân-bysgod
 Banter, *s.* gwawd: *v. a.* gwawd-
 io, cellwair, cymmwedd
 Bantling, *s.* llengcyn; maban
 Baptise, Baptize, *v.* bedyddio
 Baptism, *s.* bedydd; golchiad
 Baptismal, *a.* bedyddiawl
 Baptist, *s.* bedyddiwr
 Baptistry, *s.* bedydd-fan
 Baptization, *s.* bedyddiad
 Baptized, *a.* bedyddiedig
 Bar, *sub.* barr, bollt, trosol:—
 rhwystr, attaliad:—sefyllfan
 carcharor o flaen brawdle
 Bar, *v. a.* barrio, bolltio, trosol-
 io:—attal, rhwystro, lluddias
 Barb, *s.* cefyl o wlad Barbaria;
 barf; adfach; blaen arf
 Barbican, Barbican, *s.* gwn-fwlch
 mewn mur: rhag-glawdd
 Barbarian, *sub.* barbariad; gwr
 diddysg; gwr anfoesog; dyn
 creulawn: *a.* barbaraidd
 Barbarism, *sub.* anfoes; annysg;
 llediaith, llygriaith, brithiaith
 Barbarity, *s.* creulondeb, cieidd-
 dra, creulonedd

Barbarous, *a.* creulon, ffyrnig; gwyllt; trwsogl, anfoesgar, anghywrain, anghymhen

Barbed, *a.* barfog, adfachog

Barbel, *s.* math o bysgodyn, barfogyn, barfawg

Barber, *s.* barfwr, eilliwr

Barberry-tree, *s.* y pren melyn, draenen yspinys, eurddraenen

Barbles, *sub.* y llyfianwst, llyfiantafod, gwaith y pryf

Bard, *s.* prydydd, bardd: *pl.* beirdd

Bard, *or Beard Wool*, *v.* blaendoccio cnuf, blaen-gneifiô

Bardsey, **Bardesey**, *s.* Enlli, ynys Enlli, ger llaw Lleyn

Bare, *a.* noeth, llwm, moel; *unig*

To make Bare, *v.* noethi, dy-noethi; llymhau; moeli

Barefaced, *a.* wyneb-agored; digywilydd; golen, amlwg

Barefooted, *a.* troed-noeth

Bareheaded, *a.* pen-noeth

Barelegged, *a.* coes-noeth

Barely, *ad.* yn noeth, yn llwm; braidd, prin; yn dlawd

Bareness, *sub.* llymder, noethni, moethi; prinder; noethder

Bargain, *s.* cytundeb; ammod

Bargain, *v.* *a.* cytuno, cyfamodi, ammodi

Barge, *s.* math o fad, neu gwch; ysgraff; llong fechan

Bargeman, *s.* badwr, ysgraffwr

Barilla, *s.* lludw coed a llysiau. *Edr. Potash.*

Bark, *s.* rhisg, rhisgl; math o long

Bark, *v.* *a.* rhisgo, dirisgo, rhisglo, dirisglo, pilio rhisg

Bark (*as a Dog*) *v.* cyfarth

Barking, *s.* cyfarthiad

Barley, *s.* haid, barlys

Barn, *s.* buryn; ewyn diod

Barn, *sub.* ysgubor; heiniardy—*Hay-barn*, tŷ gwair, gweirdŷ

Barnacles, *sub.* genfa, penwar, trwyn-firwyn, gefail drwyn

Barnacles, *s.* gwyrain, math o wyddau gwylltion

Barometer, *sub.* hin-ddangosydd: offeryn yn cynnwys pibell o wydr âg arian byw ynddi; yr hwn sy'n codi neu'n gostwng yn ol pwysan'r awyr; ac felly yn arwyddo sychder neu wlybiaeth; awyr-bwysydd

Baron, *s.* brëyr, barwn, baron

Baronage, **Barony**, *s.* breyriaeth

Baroness, *s.* brëyres, baron-ferch, arlwyddes, arglwyddes

Baronet, *s.* baronig, breyr-farchog, marchog

Baroscope, *s.* awyr-bwysydd

Barrack, *sub.* lliest neu fŵthmilwr

Barrator, *s.* ymgyfreithwr, cecryn

Barratry, *s.* cyfreithgarweh

Barrel, *s.* baril: *v.* *a.* barilo

Barren, *a.* anffrwythlawn, diff-aeth; anmhlantadwy, di-blant, di-eppil; hyps, aflieth

Barrenness, *s.* diffwrwythder, anffrwythlondeb; hypsprwydd

Barricade, **Barricado**, *s.* attalgae, attalglawdd, diffynwrych, argau-waith: *v.* *a.* cylch-argau

Barrier, *s.* terfyn, cyffin; argae cyffiniol; attalglawdd

Barrister, *s.* dadleuwr; cyfreithiwr; cynghawsydd

Barrow, *s.* berfa, carthglwyd

Barrow-hog, *s.* mœchyn dyspaidd

Barrows, *s.* gwyddgrugiau, tomênau, gwyddfaau

Barter, *s.* newidwriaeth

Barter, *v.* *a.* cyfnewidio, troi eiddo neu dda

Barterer, *s.* cyfnewidiwr

Barton, *s.* cut ieir neu wyddau

Base, *a.* budr, brwnt, gwrthun; gorwael, gwael; isel, isel-radd; gau, ffigiol; cymruysg

Base, *sub.* sylfaen, gosail, bôn, gwadn, gwaelod; ystôl

Baseborn, *a.* basdarddaidd
 Baseness, *s.* gwaelder; diffeith-
 der; brynti; gwrthuni
 Baseness (*of birth*) *s.* lledryw,
 lledach, gwael-radd; basdardd-
 iad
 Bashaw, *s.* rhaglaw yn mysg y
 Tyrciaid
 Bashful, *a.* gŵyl, gŵylaidd, yswil,
 cywilyddgar; gwladaidd
 Bashfulness, *s.* gwylder, yswilder,
 gwladaidd-dra; cywilyddgar-
 wch; symirwydd; lledneis-
 rwydd
 Basil, *s.* y freninllys; osgo-fn arf
 Basilic, *s.* llŷs brenin; neuadd-
 lŷs; llŷs esgob; esgobty
 Basilica, *s.* gŵythen yr afu
 Basilicon, *s.* math o eli
 Basilisk, *s.* math o sarph, y fad
 felen. *Edr. Cockatrice*
 Basis, *s.* sail, gwaelod, gwadn
 Bask, *v.* ymheulo, bolheulo
 Basket, *s.* basged, cawell; mwys
 Basket-maker, *s.* basgedwr
 Bason, *s.* cawg, golchlestr:—pyll-
 fan, cronbwl, nawfle llongan
 Bass, *s.* y llais garwaf o bedwar
 mewn cerddwriaeth—byrdôn
 —*The bass-string*; y llorf-dant
 Bastard, *s.* basdardd, basderddyn,
 plentyn ordderch
 Bastard, *a.* basdarddaidd, lled-
 rywiog, dirywiedig
 Bastardize, *v. a.* bastarddio
 Bastardy, *s.* basdarddiaeth
 Baste, *v. iro*:—bras-bwytho, go-
 wnio: pastwyno, ffonodio, curo
 Bastile, *s.* carchar yn Paris gynt
 Bastinade, *v. a.* ffusto, ffonodio
 Bastinade, Bastinado, *s.* pastwyn-
 iad, ffonodiad ar wadnau traed;
 dwys-gurfa
 Bastion, *s.* riagfur, gwrthglawdd
 Bass-viol, *s.* crwth y byr-dôn
 Bat, *s.* ystum, ystumyn: cwl-
 bren, clwpa, cnwpa; humog

Batch, *s.* crasard, pobtyad, pob-
 iad, ffyrnaid
 Bate, *v.* lleihau, colli, gostwng
 Bath, *s.* badd, badlon, ymolchfa,
 enain: Caer faddon
 Bathe, *v. a.* ymolchi, ymdrochi
 Batlet, *s.* golchbren
 Battoon, *s.* berillysg; llaw-ffon
 Battalia, *s.* brwydr-drefa
 Battalion, *s.* byddin o 5 i 800
 Batten, *s.* astell hir-gul
 Batten, *v.* brassau, tewychu, tew-
 hau, pwyntio; gwrteithio; ym-
 dreiglo
 Batter, *s.* deunydd crempog
 Batter *v. a.* curo, pwyo, briwo,
 ysgytio; hwrdd-bwyo
 Battering-ram, *s.* math o offeryn
 rhyfel; hwrdd-beiriant
 Battery, *sub.* mangnefa, gwn-
 glawdd, hyrddglawdd
 Batting-staff, *s.* golchbren, golch-
 ffon, pwyledydd
 Battle, *s.* cād, ymladdfa, ymladd,
 brwydr, brwydrin
 Battle, *v.* brwydro, ymladd, ym-
 wrio
 Battle-axe, *s.* bwyell ennileg
 Battledore, *s.* pêl-gip; y llyfr corn
 Battlement, *s.* mur-ganllaw
 Battology, *s.* mynydd adroddiad
 o'r un chwedl, ffadredd
 Battoon, *s.* cwlbren, clwpa
 Bauble, *s.* ffiril, tegau
 Band, *s.* cam-butain, llattai
 Baudry, *s.* anllad-iaith, serthedd;
 llateneth
 Bavin, *s.* ffagoden; ysgubell
 Bawdy, *s.* amwair, serth, budr,
 brwnt, cywilyddus
 Bawdy-house, *s.* putteindŷ
 Bawl, *v.* gwaeddi, bloeddio, llef-
 ain, croch-lefain
 Bay, *s.* môr-gilfach, angorfa
 Bay, *sub.* cwlas; hyd cwpl o ad-
 eilad
 Bay, *a.* gwineu, gwineu-goch

Bay, r. a. cyfarth—*To hold at bay*,
 attal, fel y gwna cyfarthgi
Bay-salt, s. halen llwyd-las, môr-
 halen, halen llwyd
Bay-tree, s. llawryf, llawr-wydd-
 en; pren y gerwyn
Bayonet, s. gwn-fidawg, bidogan
Bays, s. coron-bleth; brethyn ced-
 Be, (*to be*) v. bod, hanfod [enog
Be it so, boed felly, bid felly
Beach, sub. traeth, y feisdon,
 tywyn
Beacon, s. dysgwylfa, tŵr gwyl-
 ied; arwydd am berygl, neu
 ryfel; tân-fwdwl
Beaconage, s. trêth i gynnal tŵr
 gwyllo, neu dân-fwdwl
Beadle, s. rhingyll; gwysiedydd
Bead-roll, s. pader-restr
Beads, s. gleimiau; paderau
Beads-man, s. paderwr
Beagle, s. bytheiad bychan, ol-
 rhêad, olrhein-gi, cor-helgi
Beak, s. pig, gylfin, gylf, gylfant:
 duryn llong
Beaker, s. llestr pistyll-big
Beal, s. llinoryn, pendduyn
Beam, s. trawst, tylath, swmer;
 pelydryn, paladr: *pl.* pelydr
Beaming, a. pelydraidd, pelydr-
Bean, s. ffaen: *pl.* ffa [awg
Bean-cods, s. codau ffa
Bean-shells, s. plisg ffa, masgi ffa,
 cibau ffa, calod ffa
Bean-stalks, s. gwellt ffa, callodr
 neu gallodrenau ffa
Bean-trefoil, s. y ddrewoed
Bear, s. arth: *fem.* arthes: *pl.* ar-
 thod, eirth
Bear, r. a. dwyn, cludo, cynnal;
 goddef, cyd-ddwyn
Bear's-breech, s. crafange yr arth
Beard, s. barf: col ôd; adfach
Beard, r. barfu: sarhau: blaen-
 docio
Bearded, part. barfog; adfachog
Beardless, a. difarf; moel

Bearing, s. dyziad, eludiad; godd-
 efiad, ymoddetiad
Beast, s. anifail, mil, milyn, enfil
Wild Beast, sub. anifail gwyllt,
 bwystfil, gwestfil, gwylltifil
Beastial, a. anifeiludd, bwystfil-
 aidd; ffiaidd, brwut, nwyfus
Beastiality, s. cydiad dyn ag anif-
 ail; anifeilgwyydd
Beastliness, s. ffientdd-dra; anifeil-
 dra; budredd, budreddi
Beastly, a. anifeilaidd; ffiaidd,
 aflan, budr; creulawn
Beat, r. curo, baeddu, macddu,
 briwo, pwyo, dulio, llachio
Beatific, a. gwynfydlawn
Beatification, sub. perffeithiad
 gwynfyd: gwyneithiad y Pab
Beatified, part. gwynfydedig
Beatify, r. a. gwneuthur yn gwbl
 ddedwydd; gwyneithu
Beating, s. curiad, curfa
Beatitude, s. llawn wynfyd
Beau, s. coegyn, coegddyn, balch-
 drwsia dydd, pefryn
Beauish, a. coegaidd, coegynnaidd
Beaver, sub. afange, addange,
 ffrangcon, llestlydan
Beauteous, Beautiful, adj. glân,
 glânder, prydferth, murain
Beautifulness, s. harddwch, mir-
 einwch, prydferthwch
Beautify, r. a. harddu, prydferthu,
 addurno, gwyelu
Beauty, sub. glendid, harddwch,
 tegwch, prydferthwch
Beaifco, s. aderyn tebyg i'r eos,
 ac yn bwyta ffygys
Becalm, r. llonyddu, llinarn, taw-
 elu; ymdawelu:—bod yn ddi-
 awel; colli'r awel
Becalming, sub. gostegiad, hedd-
 ychiad; ymlonyddiad
Because, conj. & prep. o herwydd,
 o blegid, o achos; gan, am
Beck, s. amnaid, awgrym, mun-
 ud: cornant, gofer

- Beckon, *v.* amneidio, rhai awg-
rym neu amnaid
- Become, *v.* *n.* gweddu, bod yn
weddus, perthynu, bod yn per-
thyn:—*danweinio*, dygwyddo;
dyfod, *as*, *What becomes of*
him? Beth sy'n dyfod o hono?
- Becoming, *adj.* gweddus, pryd-
ferth, cymhwys, addas, hardd
- Becomingness, *sub.* gweddeidd-
rwydd, gweddeidd-dra
- Bed, *s.* gwely, gorweddfa
- Bed, *v.* gwelya, myned i wely
- Bedaggle, *v.* caglu, diblo
- Bedash, *v.* taenellu, ysgeinio
- Bedawb, *v.* diwyno; priddo;
dwbio; lluthrodi; tómi
- Bed-chamber, *sub.* ystafell wely,
hun-dŷ, cuddigl
- Bedding, Bedclothes, *sub.* dillad
gwely, gorthio gwely
- Bedeck, *v.* *a.* addurno, trwsiadu,
prydfferthu: yndrwsio, ym-
bincio, ymgymhënu, ymwychu
- Bedew, *v.* gwlitho, gwlychu
- Bed-fellow, *s.* cywely
- Bedim, *v.* *a.* dalu, tywyllu
- Bedlam, *s.* bedlem, gwallgofdŷ,
lle y cedwir pobl a fyddo allan
o'u côf, neu wedi gwallgofi
- Bedlamite, *sub.* dyn ynfyd, dyn
gorphwyllog, bedlemydd
- Bedraggle, *v.* Edr. *Bedugle*
- Bed-ridden, *a.* gorweiddiog
- Bedstead, *s.* pren neu ochr gwely
- Bedstraw, *s.* y felynllys, brigau'r
twynau, llysiau'r cywer
- Bedung, *v.* tómi; teilo
- Bedust, *v.* llychwinio, llychio
- Bee, *s.* gwenynen—*Queen bee*, y
cornor—*Drone-bee*, begegyr—
Swarm of bees, haid o wenyn
—*Bee-garden*, gwenynog
- Bee-hive, *s.* cwch gwenyn, bod-
rydaf, gwenyn-gell
- Beech, Beech-tree, *s.* ffawŷdden
- Beech-mast, *s.* ffirwyth y ffawydd
- Beef, *s.* cig eidion neu fuwel
- Beer, *s.* diod, cwrw, heiddlyn
- Beetle, *s.* chwil, chwilen ddu:—
gordd, pwysodr, gordd fawr
- Befal, *v.* dygwydd, dygwyddo,
danweinio: dyfod; darfod
- Befit, *v.* gweddu, ymweddu
- Befool, *v.* twyllo, siemi, gwatwar,
gwawdio; difrio: llysenwi: ym-
wirioni, pengam
- Before, *prep.* o flaen, ger bron,
cyn: *ad.* gynt, o'r blaen
- Before-hand, *ad.* yn blaen llaw
- Befoul, *v.* *a.* diwyno, lluthrodi
- Befriend, *v.* *a.* cymmwynasu,
cedu, dangos caredigrwydd;
gwneuthur cymmwynas
- Beg, *v.* *a.* cardotta; crefu, erfyn,
gofyn, deisyf, dymuno, ecisio,
erchi, ymbil am, &c.—*To beg*
the question, haeru cyn profi
- Beget, *v.* *a.* cenedlu, ymull eppil,
eppilio, essillio:—magu
- Begetter, *s.* cenedlwr, liliwr, ep-
piliwr, tad; magwr
- Begetting, *s.* cenedliad; liliad
- Beggar, *s.* crefwr, cardotai, car-
dotyn: *pl.* cardoteion, rheid-
nsion
- Beggar, *v.* *a.* llymhâu, tlodi, dwyn
i dlodi; rheiduso
- Beggarly, *adj.* tlawd, anghenog,
rheidus: *ad.* yn dlawd; yn salw-
aidd, yn fawaid
- Beggary, *s.* tlodi, eisiau, anghen
- Begin, *v.* *a.* dechreu, cychwyn
- Beginner, *s.* dechreuŷydd, &c.
- Beginning, *s.* dechreu, dechreuad,
cychwyniad; cychwynfa
- Begird, *v.* gwregysu, amwregysu,
ymwregysu:—cylchynu
- Begotten, *part.* cenedledig; gan-
edig
- Begrease, *v.* iro, seimio: ymiro
- Begrime, *v.* *a.* dúo, pardduo,
gordduo, budreddu
- Beguile, *v.* *a.* hudo, lithio, dcnu

Beguiling, *s.* twyll, hudiad
 Behalf, *s.* plaid, rhan, achos
 Behave, *v.* ymddwyn, arweddu,
     ymarweddu; gwnëyd
 Behaviour, *s.* ymddygiad, ymar-
     weddiad, moes, moesau
 Behead, *v.* torri pen, dibennu;
     torfynyglu
 Beheading, *sub.* dibeniad, torriad
     pen
 Behest, *s.* gorchymyn, archiad
 Behind, *prep.* yn ol, ar ol, y tu cefn
 Behold, *v.* a. edrych, gweled, can-
     fod, golygu, tremio
 Behold, *interj.* wele! nycha!
 Beholden, *adj.* rhwymedig, dan
     ddyled, dan rwmawr
 Behoof, *s.* budd, llës, mantais
 Behoveable, *a.* gofynol; gwedd-
     us; llesol; rheidiol
 Behove, *v.* gofyn, gweddu
 Being, *s.* hanfod, bod
 Belabour, *v.* a. maeddu, dwys-
     guro, tresio, baeddu
 Belay, *v.* a. cynllwyn, rhagod;
     cau neu rwymo i fynu
 Belch, *s.* bytheiriad, brytheiriad
 Belch, *v.* a. brytheirio, ysgyfogi
 Beldam, *s.* hen-wrach, hen-fall
 Bellders, *s.* berwr dwfr melyn
 Beleaguer, *v.* a. amgylchu, cylch-
     ynu, amgylchynu, gwarchau
 Belfry, *s.* lloft y gloch
 Belgic, *a.* is-ellmynnaidd
 Belial, *s.* y fall; march malen
 Belie, *v.* a. Edr. *Bely*
 Belief, *s.* fydd, coel, crèd, cred-
     iniaeth; y Credo
 Believeable, *a.* credadwy, hygoel
 Believe, *v.* a. credu, coelio, fydd-
     io; rhoi coel; hyderu
 Believer, *s.* credadyn, fyddlon-
     iad: *pl.* fyddloniaid, crediawyr
 Belike, *ad.* mae'n debyg, ysgat-
     fydd, mae'n debygol
 Bell, *s.* cloch: *pl.* clÿch, clychau
 Belle, *s.* merch lân goegaidd

Belles-lettres, *sub.* tlws-ddysg, yr
     hoew athrawlithau.—Yr ydys
     etto heb gwbl-gytuno pa sawl
     cangen o ddysgendiacth a ber-
     thyn i'r enw hwn
 Bell-flower, *s.* daid ffion firwyth,
     bysedd clyllon, bysedd cochion
 Bell-founder, *s.* clÿch-doddydd
 Belligerent, *a.* rhyfelus—*Bellige-*
     rent powers, rhyfel-bleidiau
 Bellied, *a.* bollog, crothog—*Great*
     bellied, cestiog, potènog, tors-
     tain; beichiog; torrog
 Bell-metal, *s.* clÿch-fettel
 Bellow, *v.* a. rhuo, brefu, croch-
     frefu, buguned
 Bellows, *s.* megin: *pl.* meginau
 Belly, *s.* bol, bola, boly; ceudod,
     cèst, tor, rhumen; crôth, bru
 Belly, *v.* a. bólio, chwyddo allan
 Belly-ache, *s.* bolwst, dolur bol
 Belly-bound, *a.* bol-rwym
 Belly-friend, *s.* bolerwr
 Belly-tull, *s.* gwala, bolaid
 Belly-god, *s.* glwth, gloddestwr
 Belly-worms, *s.* *pl.* llyngyr
 Bellman, *s.* clochydd, criwr
 Bell-wether, *sub.* llwdu y gloch;
     ffol-arweinydd; tinge-ddenwr
 Belong, *v.* n. perthyn, perthynu,
     deiryd, bodyn eiddo i
 Beloved, *s.* anwylyd, cariad, an-
     wylddyn—*Beloved ones*, anwyl-
     iaid, caredigion
 Beloved, *a.* anwyl, eu, hoff, an-
     wyl-gu; caredig; cariadus
 Below, *prep.* is, islaw, isod, obry,
     tan, tanodd, oddi tanodd
 Belswagger, *s.* rhodreswr, boc-
 Belt, *s.* gwregys [sachwr
 Bely, *v.* a. celwyddo, athrodi;
     dywedyd celwydd, bod yn
     euog o gelwydd—rhoi'r cel-
     wydd ar arall: fiantu
 Belying, *s.* enllibiad, athradiad
 Bemire, *v.* tômi, budreddu, di-
     wyno; gwaradwyddo

Bemired, *a.* wedi ymdroi mewn baw, wedi ei ddal yn y dom
 Bemoran, *v.* cwynfan, cwyno, al-aethu, galaru; ymosidid
 Bemorning, *s.* alaeth, cwynfan, cwyn-alaeth, gal-ar-gwyn
 Bemol, *v. a.* diwyno, anurddo
 Bemonster, *v. a.* auferthu—*Bemonstered*, wedi anghenfilciddio
 Bench, *s.* nrainge, esgemydd, eistedd, eisteddfa; eisteddfod; *y* cyddestedd, cydeisteddwy—*King's Bench*, y llys penadur
 Bench, *v. a.* meingcio, seddu
 Benchers, *s. pl.* aelodau athrofa gyfreithiol; cyd-seddwy
 Bend, *v. a.* plygu, crymu, câmu, dolenu, gogwyddo, gŵyro; an-nelu; cyfeirio
 Bendable, *a.* plygadwy, hyblyg
 Bending, *s.* plŷg, plygiad, gogwyddiad, trôad; câmedd
 Bendings, *s.* trôadau, plygiadau
 Bendlet, *s.* taleithig
 Beneath, *prep. & ad.* is, islaw, dan, tan, goris; isod, obry
 Benedictines, *s.* mynachod o urdd St. Benet
 Benediction, *s.* bendith; bendithiad; tâl diolch
 Benefaction, *s.* twm da, cymmwynas, cêd, haeledd
 Benefactor, *sub.* cymmwynaswr, cêd-roddwr, noddwr
 Benefice, *s.* bywioliaeth eglwysig
 Beneficence, *sub.* haelioni, cymmwynasgarwch; haeledd
 Beneficent, *a.* cymmwynasgar, hael, haelionus, hy-ged, rhywydd-ged, rhoddgar, cedawl
 Beneficial, *a.* buddiol, llesol
 Beneficiary, *s.* perchen personiaeth, ficceriaeth, &c.
 Benefit, *s.* budd, lles, llesâd; cymmwynas
 Benefit, *v.* llesâu, llesu; peri budd, bod yn llesol

Benefit of Clergy, *s.* braint Eglwyswyr—braint a fu gynt yn cael ei rhoddi i ddrwg-weithredwyr—Os darllenai'r troseddwr wers, mewn hen 'sgriften neu argraff, fe gyhoeddodd, *Legit ut Clericus*, mae'n darllen fel Eglwyswr: Ac felly yr oedd ei fywyd yn cael ei arbed—Hon a elwid yn *Neck-verse*, Gwers y gwddf
 Benevolence, *s.* ewyllys da, car-edigrwydd; rhodd wirfodd
 Benevolent, *a.* daionus, caredig, cymmwynasgar, caruaid
 Benight, *v.* nosi, tywyllu
 Benighted, *part. & a.* a ddaliwyd gan y nos; yn erwydro yn y nos; yn ddyrisedig gan y nos
 Benign, *a.* tirion, hynaws, mwyn, rhywiogaidd; hael
 Benignity, *s.* tirioudeb, hynawsedd; mwynedd-dra
 Benison, *s.* bendithiad
 Bennet, *s.* llysiau Benet, llygad yr ysgyfarnog
 Bent, *a. & part.* ymroddedig; wedi llwyr-fwriadu:—plygedig, wedi ei blygu
 Bent, *s.* ystumiad, plygiad, câmedd; tuedd, gogwyddiad
 Benumb, *v. a.* merwino, fferru, dwyn y teimlad
 Benumbed, *a.* merwinedig, wedi fferru, heb deimlad
 Benumbing, *s.* merwinad, merwin, merwindod, fferdod, rhyndod; yr ewinrew
 Bepiss, *v.* piso ar, troethi ar
 Bequeath, *v. a.* rhoi mewn ewyllys, cymmyn, gadael
 Bequeathed, *a.* cymmynedig
 Bequest, *s.* cymmyn, rhodd mewn ewyllys, cymmyn-rodd
 Berate, Berattle, *v. a.* difrio; clewtian; ymserthu; tafodi
 Bereave, *v. a.* difuddio, difeddu

Bereaved, Bereft, *a. & part.* di-
fuddiedig, amddifad
Bereaving, Bereavement, *sub.* di-
fuddiad, difeddiad
Bergamot, *s.* math o elleigen bêr
a blasus, pêf-heren
Berlin, *s.* math o gerbyd
Berries *sub.* grawn, mân acron,
cyrawel, bacon
Bertram, *s.* pelydr gwyllt
Beryl, *s.* y maen beryl
Beseech, *v. a.* attolwg, attolygu,
ymbil, deisyf, erfyn, crynied,
crefu, taer-ofyn
Beseecher, *s.* erfyniwr, iolwr
Beseeching, *s.* attolygiad, &c.
Beseem, *v.* gweddu, cydweddu
Beseechingness, *sub.* gweddu-
rwydd, gweddeidd-dra
Beset, *v. a.* ymgynllwyn, cyn-
llwyn; amgylchynu; ymosod ar
Beshrew, *v. a.* difrio, dysennu;
rhegu; rhoi tafod drwg
Besides, *prep.* gerllaw, wrth, yn
ochr, yn ymyl, yn agos at:
heblaw, gyda; ond, oddieithr;
hefyd, yn mhellach, heibio i,
am ben hyn
Beside *one's self*, *a.* gwallgofus;
ynfyd, gorphwyllog
Besiege, *v. a.* gwarchae, amgau,
amgylchu, amgylchynu
Besieging, *s.* gwarchaead
Besmear, *v.* iro; dwbio
Besmoke, *v.* mygn, mygsychu
Besmut, *v. a.* pardduo, huddiglo
Besom, *s.* ysgubell, ysgub
Besot, *v.* lled-feddw, gofrwysgo,
ymyfed, ymfeddw; syfrdanu
Besotted, *a.* penfeddw, pensyfr-
dan, hurt-feddw
Bespangle, *v. a.* serennu, dyfrithio
Bespatter, *v.* diblo, diwyno:—
enllibio, taenu anair
Bespawl, *v.* poeri, amboeri
Bespeak, *v. a.* rhag-erchi, rhag-
ofyn; arddangos; rhagddanges

Bespeckle, *v. a.* maunogi, dy-
fritho, amlwio, mân-frithio,
brithio
Bespew, *v. a.* chwydu ar
Bespot, *v. a.* brychu, britho;
mannu, brycheuo, dylgyeidio
Bespotted, *a.* brych, brycheulyd,
brith, mannog
Bespread, *v. a.* taenu, lledu, rhoi
ar léd, gorchuddio
Besprinkle, *v. a.* taenellu, ysgeinio
Besputter, *v. a.* taenu poer
Besse, *s.* y pysg penhwyad
Best, *a.* goreu: *ad.* yn orcu
Bestead, *v. a.* llesu, llesau, cedu
Bestial, *Edr.* *Beastial*
Bestink, *v. a.* drewi, drewiannu
Bestir, *v.* ymgynhyrfu; cychwyn
Bestow, *v. a.* rhoddi; anrhegu
Bestowment, *s.* rhodd, rhoddiad
Bestraught, *a.* gwallgofus
Bestrew, *v. a.* gorchuddio; taenu
Bestride, *v.* myned goes o bob tu
Bet, *s.* cyngwystl: *v.* cyngwystlo
Betting, *s.* cyngwystliad
Betake, *v.* ymosod, ymroddi;
rhoi bryd; cyrchu at
Bethink, *v. n.* adgofio; ystyried,
pwylio; rhag-feddw
Bethump, *v.* dymodio, pwyo
Betide, *v.* damweinio, dygwydd
Betimes, *ad.* yn brydlawn, yn
gynnar, yn fore, mewn pryd
Betoken, *v. a.* arwyddo, argoeli,
argoeli, rhagddangos
Betokening, *s.* argoel, arwydd
Betony, *s.* cribau St. Ffraid, llys-
iau dwyfog, y ddannogen
Betray, *v.* bradychu, datguddio,
cyhuddo; dangos flasedd
Betraying, *s.* bradwr, bradychwr
Betraying, *s.* bradychiad
Betrim, *v. a.* trwsio, hoywi, cym-
hennu, pingcio, pefru
Betroth, *v. a.* dyweddio, yngredu
Betrust, *v. a.* ymddiried i
Bettee, *s.* math o gyn cryf

Better, *a.* gwell, rhagorach; amgenach; ychwaneg
Better, *v. a.* gwellhau: *ad.* yn well
Between, *prep.* rhwng, yn nghyfrwng, yn mys
Beverage, *s.* diod rodd; gwirod; adwledd: prydawnfwyd
Bevil, *Bevel*, *s.* conglyn, congl-beiriant, pedryd, pedryor
Bevy, *s.* haid fechan o adar: diadell: nythlwyth
Bewail, *v.* cwyno, cwynfan, galaru, alaethu, gofidio
Bewailable, *a.* i alaru o'i herwydd, gwiw-gwynu, alaethawl
Bewailing, *s.* galar, galariad
Beware, *v. a.* gochiel, gochelyd, gwylio, gofalu, cadw, yngadw, ymogelyd; edrych
Bewet, *v. a.* gwlychu, mwyo
Bewilder, *v. a.* myned ar ddidro, myned i anhrefn; dyrysu, anhrefnu; ymddyrysu
Bewitch, *v. a.* rheibio, llygadtynnu; hudo; swyno; lithio, tynnu serch, denu, rhwydo
Bewitching, *s.* rheibiad, llygadtynniad, swyniad: *a.* hudol, deniadol, hudolaidd
Bewray, *v. a.* datguddio, dangos, arddangos: diwyno, budro
Bewraying, *sub.* bradychiad; diwyniad; dangosiad
Bey, *s.* llywydd, neu raglaw yn mys y Tyreiaid
Beyond, *prep.* dros, tros, tra, tu hwnt i, tu draw i; uwchlaw
Bezantler, *s.* ail gangen corn carw
Bezoar, *sub.* math o garreg rinweddol rhag gwenwyn
Biangular, *s.* deuonglog
Bias, *sub.* tuedd, gogwydd, gogwyddiad; tueddfryd
Bias, *v. a.* tueddu, gogwyddo, lled-ochri; denu
Bib, *s.* bron-liam, bronfoll
Bib, *v. a.* llymeitiant, diota

Bibber, *sub.* yfwr, diotwr, llymeitai
Bible, *s.* yr Ysgrythyr lân, y Bibl, y llyfr, llyfr Duw
Biblical, *a.* biblaidd, ysgrythyrol
Bibulous, *a.* yspwngaid
Bicker, *v. a.* ymryson, ymarafaelio, ymgecu, ymserthu
Bickering, *s.* cynhen, ymryson
Bicornous, *s.* dau-cornog
Bid, *v. a.* erchi; gwahodd; cynnyg; gofyn gostegion
Bidden, *part.* gwahoddedig; wedi ei gynnyg; wedi ei ofyn
Bidder, *s.* archwr; gwahoddwr; cynnygiwr, cynnygydd
Bidding, *sub.* gwahoddiad; cynnygiad; cyhoeddiad
Bidental, *a.* deuddaint
Biennial, *a.* dwy-flwydd
Bier, *s.* elor, elorwydd, gelor
Biestings, *s.* laeth tor
Bifarious, *a.* deublyg, dyblyg
Biferous, *a.* deugnydiog
Big, *a.* mawr; braig, praff; anferth, amrosgo, abrwysgl—*Big with child*, beichiog—*Big with young*, tŵrog—*With calf*, cytho—*With foal*, cyfebr, cyfebol
Bigamic, *a.* dwyweddog
Bigamy, *s.* bod yn briod â dan, neu â dwy, ar unwaith; deuweddiad, dwyweddiad
Bigamist, *s.* un dwyweddog
Biggin, *s.* taleith-gap babau
Bight, *s.* cylch-dorch rhaif angor
Bigness, *s.* maint, maintioli
Bigot, *s.* dall a chyndyn ymlynwr wrth ei blaid ei hun; dall-bleidiwr
Bigotry, *s.* dall-bleidiad; cyndyn-bleidiad
Bilander, *s.* math o long fechan
Bilberries, *sub.* llus, llusi duon bach
Bilberry-tree, *s.* Huswŷdden
Bilboes, *s.* cyffion llongwyr

Bile, *s.* geri, llyn y bustl; llynor-yu, pendduyn

Bilge, *v.* ymdolcio; ymddryllio

Bilge, *s.* lled gwaelod llong

Bilged, *part.* wedi ymddryllio

Bilious, *a.* gerlawg, geriaidd

Bilk, *v. a.* twyllo, siómi

Bill, *s.* ysgrifen cyfrif neu rwym-

iad; rhybudd cyhoedd; rhwym-

arwydd, ysgrifen-rwym—*Bill*

of exchange, llythyr cyfnewid—

Bank-bill, llythyr neu 'sgrifen

ariandy—*A bill in law*, cŵyn

cyfreitnol, cynglawsedd.—

Cross-bill, gwrth-lawl—*Bill of*

costs, cyfrif o'r costiau—*Bill of*

fare, bwyd-restr, arlwy-restr—

Bill in Parliament, darlun cyf-

raith—*Bill of record*, côf-ysgrif-

en—*Bill of sale*, llythyr ar-

werth—*Bill of divorce*, llythyr

ysgar—*Bills of mortality*, cof-

restrau am y meirw

Bill, (*beak*) *s.* pig, gylfant, gylfin,

duryn—*Bill-hook*, glaif—*Hedg-*

ing-bill, gwddi, cryman cau

Billet, *s.* byr-lythyr, llythyrin:

ffagoden fechan, sypyn o fan-

wydd neu ysgyriop—*Billet-*

doux, llythyr caru

Billet, *v. a.* rhoi lletty-lythyr

Billiards, *sub.* math o chwarae â

phelau ifori ar fwrdd

Billingsgate, *sub.* Porth Beli yn

Llundain: iaith gyffelyb i'r un

a siaradir gan y pysgod-wrag-

edd yno; ymdaer-wraig gyff-

redin

Billow, *s.* ton, gwaneg, môr-gas-

eg, moryn; llifeisiant

Billowy, *a.* tónog, tónawl

Bin, *s.* cist, cist ystyfylog

Binary, *a.* dyblyg, deuol

Bind, *v. a.* rhwymo, clymu, cyl-

ymu; sicrhau: ymyl-wisgo

Binding, *sub.* rhwymiad; ymyl-

rwym; ymyl-wisgad

Bind-weed, *s.* cwlwm y coed, y

gynghafog, cwlwm y gwŷdd

Binocle, *s.* syll-ddrych y gellir ed-

rych drwyddo â'r ddau lygad

Binocular, *a.* dau-lygeidiog

Binomial, *a.* dau-enwawl

Biographer, *sub.* lhanesydd buch-

eddau: buch-draethydd

Biography, *s.* buch-draethiad

Biparous, *a.* gefeillddwyn

Bipartite, *adj.* a fo'n perthyn i

ddwyblaid; dwyran, deuran

Biped, *s.* creadur deudroed

Bipedal, *a.* dau-droediog

Bipennated, *a.* dwy-adeiniog

Bipetalous, *a.* dwyddalenog

Birch, *s.* bedw—*Birch-tree*, bedw-

en—*Birch-grove*, llwyn bedw

Bird, *sub.* aderyn, ehedyn, edn,

ednan: *pl.* adar, ednod

Bird-cage, *s.* gwialgell adar

Birdlime, *s.* glud; ysgrawling

Birgander, *s.* math o ŵydd wŷllt,

llwynog-ŵydd

Birt, *s.* lleden y môr

Birth, *s.* genedigaeth, esgoriad

Birth-day, *s.* dydd genedigaeth

Birth-right, *s.* genedigaeth-fraint

Birth-wort, *s.* esgorlys, ysgarllys,

llysiau'r galon

Biscuit, *s.* math o deisen fechan

Bisect, *v. a.* deubarthu, rhannu

Bishop, *s.* esgob, golygwr

Bishopric, *s.* esgobaeth

Bishop's leaves, *sub.* dannogen y

dwir, dail yr esgob

Bismuth, *s.* math o fettel, deu-

nydd ystaen (*tin*) ystaeh-

wydr

Bissextile, *s.* blwyddyn naid

Bistort, *s.* llysiau'r neidr, tegeir-

ian, y galdrist

Bisulcous, *a.* fforchog

Bit, *s.* tânaid, tam; safnaid; difyn,

defnyn—*Tid bit*, tameidyn mel-

us—*Devil's bit*, clais, y gas-

wenwyn

Bit of a bridle, *s.* genfa, haiarn firwyn

Bitch, *s.* gast; gastan

Bitclfox, *s.* cadnoes

Bite, *s.* cnôad; brath; tamaid; hoccet; hoccedydd

Bite, *r. a.* enoi brathu, pigo

Biter, *sub.* cnôwr; hoccetdwr: enllibiwr; brathwr

Biting, *a.* llym-bigog, brathlyd

Bittacle, *s.* lle'r compod mewn llong; cwmpas-gist

Bitter, *a.* chwerw, chwerwaidd, bustlaidd, chwerwlym neu dost

Bittern, *s.* aderyn y bwn, bwmp y gors, aderyn y bwmp

Biterness, *s.* chwerwedd, chwerwder, bustledd

Bitter-vetch, *s.* pŷs y garanod

Bitterwort, *s.* chwerwlys

Bittersweet, *s.* y fanyglog

Bitumen, *s.* math o glai gwydn fel pŷg, pyg-löyn, digfist

Bituminous, *a.* diglistaidd

Bivalve, **Bivalvous**, *a.* deufasgl, deufasglog; dwygragenog

Blab, *r. a.* di-gelu chwedl, fladr-adrodd, fladr-dywallt, fladr, baldordd, gwag-siarad

Blab, *s.* hauwr chwedlau, &c.

Blabber-lipped, *a.* gwest-dew

Black, *a.* du, pygliw, duawg; tywyll, erchyll, dybryd

Black, *r. a.* duo, pardduo, du-liwio: *s.* du

Black-art, *s.* y gelfyddyd ddu, dewiniaeth; swyngyfaredd

Blackberries, *s.* mwyar duon

Blackbird, *s.* mwyalch, mwyalchen, yr aderyn dd, merwys

Blackbrowed, *a.* ael-ddu

Blackcap, *s.* penlöyn, y lleian

Black-friars, *s.* mynachod duon

Blackguard, *s.* mab y fall, drygadyn, dylhirdyn, dylhryn

Blacken, *r. a.* duo, gordduo; tywylla; dwyn geirda

Blacking, *s.* du esgidiau; duad

Blackish, *adj.* llest-ddu, tywyll, duawg; hyll, erchyll

Blackness, *s.* duedd, duder

Blacksmith, *s.* gof, gof du

Bladder, *s.* chwysigen, pledren

Bladder, *r.* chwysigennu, pledrënn

Bladder-nuts, *s.* dagrau Adda, y suranen godog

Blade, *sub.* llafn, llain; eginyn; glaswelltyn, blewyn glas:—

petryn, brölyn; llefnyn—*Blade of an oar*, palf rhwyf—*Blades of a flower*, mân-belydr—*Blade-bone*, asgwrn y balfes, crasell

yr ysgwydd

Blade, *r.* llafn: ymwychu

Bladed, *a.* llafnog, llafnedig

Blake, *s.* gleiad. *Edr. Casings*

Blain, *s.* chwysigl; penddiyn; llynoryn: gweli: coruwyd

Blame, *s.* bai; cwl; gwŷd

Blame, *r. a.* beio, ceryddu

Blameable, **Blameworthy**, *a.* beius, ceryddus, ar fai

Blameless, *a.* difai, difeius, diargyocdd, difrycheulyd

Blanch, *r. a.* canu, gwyngalchu, dirisgo, gwisgion

Bland, *adj.* mwyn, mwynaid: afierthus

Blandiloquence, *sub.* gweniaith, ludiaith

Blandish, *r. a.* gwenieithio; darfwytho, mwythdennu

Blandishment, *sub.* mwythiant; gwenieithiad; afiaeth

Blank, *s.* gwagle, gwynle; siom-gwtws, cwtws y dim, ergyd y colledwr

Blank, *adj.* gwyn-welw, gwelhlwyd; syn—*Blank verse*, can henrydd, pryddet ddi-odl—*A blank business*, gorchwyl anffynadwy—*Point blank*, yn uniongyrch

Blanket, *s.* brycan, gwrthbau

Blaspheme, *v. a.* cablu, difenwi
 Blasphemer, *s.* cablwr, cablydd
 Blasphemous, *a.* cableddus, cabl-
 us, cablaidd
 Blasphemy, *sub.* cabl, cabl-air,
 cabledd, difenwad, cabledig-
 aeth
 Blast, *s.* chwa, awel, pwff, piff;
 gwynt; chwyth, chwythiad, an-
 adl; maldod, mellni, deifiad;
 rhwd; cawod
 Blast, *v. a.* deifio, golosgi; anafu;
 diddymu, seithugio
 Blasting, *s.* deifiad; diflaniad
 Blay, Bleak, *s.* math o wyniad
 Blaze, *s.* gwenfflam, fflam, fflagl;
 seren wen gynffonog yn nhal-
 cen ceffyl
 Blaze, *v. a.* ffamio, ffamychu,
 llosgi 'n oleu: cyhoeddi ar
 led
 Blazon, *v. a.* paentio neu ddar-
 lunio a darliwio arfau bouedd;
 cyhoedd-ddangos, taenu ar led
 Blazonry, *s.* celfyddyd arf-ddar-
 luniwr, arwyddfarddoniaeth
 Bleach, *v. a.* cannu, gwynnu yn
 yr haul, ar y glaswellt
 Bleaching, *s.* canniad, gwynhad
 Bleak, *a.* oer, oerlyd, oerfelog,
 noethlwm; gwelw o anwyd
 Bleakness, *s.* oerni, oorder, noeth-
 lymder; fferdod, rhyndod
 Blear, *v. a.* tywyllu'r golwg, cil-
 gochi'r llygaid; cibddallu
 Blear-eyed, *a.* llygad-laith, llygad-
 wlyb, môl-lygeidiog
 Bleat, *s.* bref, brefiad: *v.* brefu
 Bleb, *s.* chwysigen, chwysigl
 Bleed, *v. a.* gwaedu, gollwng
 gwaed, taro gwaed
 Bleeder, *s.* gwaedwr, gwaedydd
 Bleeding, *s.* gollyngiad neu red-
 iad gwaed; gwaedling
 Blemish, *s.* anaf, bai, meff, gwrth-
 uni; anafiad
 Blenish, *v. a.* anafu, anharddu

Blend, *v. a.* mysgu, cymmysgu,
 cyd-gymmysgu; cyd-dymheir;
 cyd-gorphori, cyssoddi
 Bless, *v. a.* bendithio, bendige,
 addwyno, lladu, gorladu
 Blesses, *a.* bendigaidd, bendiged-
 ig, gwynfydedig, dedwydd
 Blessedness, *s.* bendigedigrwydd,
 dedwyddwch, dedwyddyd
 Blessing, *sub.* bendith, addwyn-
 dod, gorlad, gorlad; erfyniad
 nawdd, &c.
 Blight, *s.* deifiad, golosgiad; cawod
 Blight, *v.* deifio, golosgi; difwyno
 Blind, *a.* dall, tywyll
 Blind, *v. a.* dallu, tywyllu; mwg-
 ydu; bwrw lud
 Blind, *sub.* caead-len, gorcludd,
 mwgwd
 Blindness, *s.* dallineb, dellni, delli
 Blind-nettle, *s.* danadlen ddall
 Blind-worm, *s.* madfall, dallneidr
 Blink, *v. a.* amrantu, amneidio â
 llygad, ysmician, ysmicio, ysmic-
 lygadu, ysmigio
 Blink, *s.* ysmig, ysmigiad
 Blinkard, *s.* ysmiciwr, cil-lygadwr
 Bliss, *s.* gwynfyd, dedwyddwch
 Blissful, *a.* gwynfydig, gwynfyd-
 edig, dedwydd, dedwyddlawn;
 dedwyddus
 Blissfulness, *sub.* gwynfydedig-
 rwydd, dedwyddwch
 Blissom, *v. a.* rhidio, cydio
 Blissoming, *s.* cydiad hwrdd â
 dafad, rhidiad
 Blister, *sub.* chwydalen, pothelli;
 chwysigl, chwysigen, coden
 Blister, *v.* pothellu, chwydalu,
 chwysigenu, codenu
 Blite, *s.* y bigawglys
 Blithe, Blithesome, *adj.* llawen,
 llon, difyr, digrif, hoenus
 Blitheness, Blithesomeness, *sub.*
 llawenydd, llonder, digrifwch,
 hoenwedd, hoenedd, gorhoen-
 edd

Bloat, *v.* chwyddo gan wynt neu afiechyd; chwythlu i fynu
 Bloated, *adj.* chwyddedig gan wynt;—balchaid
 Bloatedness, *s.* chwyddedigaeth
 Blob-cheeked, *a.* bochdew
 Block, *s.* cŵff, bonecyff, cippvll
 Block, Blockade, *v. a.* cau i fynu, gwarchau, amgylchu lle
 Blockade, *sub.* argae, gwarchae, cylchyniad, attal-gauad
 Blockhead, *s.* cadafael, penbwl, hurtyn, hurthgen, un pendew
 Blockish, *adj.* penbylaidd, hurt, anhyddysg, penglogaidd
 Blockishness, *s.* penglogedd, penglogeiddrwydd, pengaledrwydd
 Block-house, *s.* attal-dŵr
 Block-tin, *s.* yr alcarn, neu yr ystuen goreu, alcarn
 Blomary, *s.* tawdd-ffwrn haiarn
 Blood, *s.* gwaed, crau; rhwygwr
 Bloodshed, *s.* tywalltiad gwaed, gwaed-goll, gwaedrediad
 Bloody, *a.* gwaedlyd, creulawn
 Bloody-flux, *s.* y gwaedlif, clefyd y gwaed, gwaedlifant
 Bloom, *sub.* blodau; y glesni ar ffrwythydd coed
 Bloom, *v. a.* blodeuo, blaguro; ffynnu
 Blooming, Bloomy, *a.* blodeuog; gwridog; ir-las; hoyw-dirf
 Blossom, *sub.* bloden, blodeuyn; *pl.* blodau
 Blossom, *v. a.* blodeuo, dwyn blodau; blaguro, blaendarddu
 Blot, *s.* du, ddfan, dunod; anaf; anair; *v. a.* du-fannu, mannu; anurddo, diwyno; dileu, tynnu ymaith, crafu allan—*Blotting-paper*, sugn-bapur
 Blotch, *s.* crug-dardd; llynoryn
 Blow, *s.* dyrnod, ergyd, chwap, cnoc, fiat, llab, lab, tres; cernod, cernhep
 Blow, *v. a.* chwythu, blodeuo

Blowing, *s.* chwyth, chwythiad
 Blowing, *a.* gwyntog, cwithynog
 Blowze, *s.* llanges foch-goch
 Blubber, *s.* rhyw fôr-bysg; brader y mortil
 Blubber, *v. a.* igian ac wylo nes chwyddo'r bochau
 Bludgeon, *s.* cwlbren, pastwn
 Blue, *s.* liw glas: *a.* glas, asurliv; *v.* glasu, lliwio'n las
 Blueness, *s.* glesni; clais-liwiad
 Bluff, *a.* uchel-gest, traws-falch
 Blunder, *s.* amryfusedd, camgymmeriad, camsyniad; gŵyrdro, methwaith, coll
 Blunder, *v.* camsynied, amryfuseddu
 Blunt, *a.* pŵl; difoes, lled-arw; hy-egllur
 Blunt, *v.* pylu, di-awchu, torri awch neu lymder
 Bluntness, *s.* pylni, pylodd; lled-arwedd, antoesogrwydd
 Blur, *s.* dunod, man, brychenyn; anaf; masgl; *v. a.* brycheuo, ysbrychu; diwyno
 Blurt, *v. a.* siarad yn fyrbwyll yr hyn a ddylid ei gelu; ffachu
 Blush, *v. a.* gwrido, cochi, yswilio, cywilyddio, gwladdeiddio
 Blushing, *sub.* gwrid, gŵyledd, gorchwyledd; gwridiad
 Blushing, *a.* gwridog; gŵyl, cywilyddgar, gŵylaidd
 Bluster, Blustering, *sub.* rhwad, twrdd, trwst, terfysg
 Bluster, *v. n.* trystio, dadwrdd, gwagsynio, gwagfygwth, tyddu, tyrdain
 Blusterer, *s.* dwndrwr, tyrdwr, broliwr, bygyllwr, brochwr
 Blustering, Blustrious, *a.* tymhestlog, ystormus; brochus, bloeddgar, brochgar
 Boar, *s.* baedd, tremyniad
 Boarish, *adj.* baeddaidd, baeddawg; taegoaidd, gwladdaidd

Board, *s.* eisteddfod; astell, as-
tyllen; bwrdd;—tâl-westiad
Board, *v. a.* byrddu, byrddio:—
tâl-westu:—arfyrrddu llong
Boarder, *s.* byrddwr; tâl-westwr
Boarding-school, *sub.* ysgol gyd-
westeiriol, neu gyd-deuluaid
Boast, *v.* ffrostio, ymffrostio, boc-
sachu, bostio, ymfawrygu
Boast, Boasting, *sub.* ffrost, ym-
ffrost, bocsach, bost, bostiad
Boaster, *s.* ymffrostiwr, bocsach-
wr, bostiwr, broliwr
Boat, *s.* båd, cŵch—*Ferry-bout*,
ceubal; ysgraff
Boatman, *s.* badwr, ysgraffwr
Boatswain, *s.* penbadwr
Bob, *sub.* dyrnod ysgafn, cnith:
croesan-air, gwawd-air
Bob, *a.* byr, cwta
Bob, *v.* taro'n ysmala; gwawdio:
twyllo; maeddu
Bobbin, *s.* math o llyn gwŷn
Bobbins, *s.* pleth-wëyll
Bob-tailed, *a.* cynffon-gwta
Bode, *v.* darogan, argoeli; rhag-
ddangos, rhag-arwyddo
Bodement, Boding, *s.* darogan-
iad, argoel, rhag-arwyddiad
Bodice, *s.* gwasg-rwym merch
Bodiless, *a.* digorph, anghorphol
Bodily, *a.* corphorol
Bodkin, *sub.* gwaell gwniedydd;
mynawyd; nodwydd wallt
Body, *s.* corph; un, neb-un; swm,
crynnodeb; paladr, bon-cyff;
byddin, *lit.*—*A dead body*, cel-
ain, celan: *pl.* celanedd
Bog, *s.* cors, mignen, siglen
Boggle, *v. n.* arbetruso; tynnu
yn ol:—cloff-ddywedyd
Boggler, *s.* rhuswr; rhagrithiwr;
geir-guddiwr, anwadalwr
Boggy, *a.* corsog, siglenog
Boghous, *s.* geudŷ, ysgothfa
Bohea, *s.* math o *De*
Boil, *s.* pendduyn; *v.* berwi

Boiler, *s.* callawr, pair
Boiling, *s.* berw, berwedd, berw-
ias, berwad
Boiling, *a.* berwawl, berwedig
Boisterous, *adj.* tymhestlog, ter-
fysglyd, garwaidd: bloedddgar
Boisterousness, *s.* ystorm-wedd,
garwedd hin:—bloedddgarwch
Bold, *adj.* hy, eöfn, anturiol, di-
arswyd, hyderus, hyfaidd, dewr;
elud; gwastad-lyfn, dienbyd
Boldness, *s.* hyder, hyfder, gwrol-
deb, dewredd, calondid, eönd-
der: digywilydd-dra, anfoes-
garwch, haerllugrwydd
Bole, *s.* paladr: mesur o 6 llestr-
aid—*Bole-armoniuc*, priddell o
Armenia
Boling, Bow-line, *s.* rheffyn i geuo
neu dynhâu hwyl llong
Boll, *s.* paladr llysieuyn, calaf neu
welltyn ŷd; bolltad llin, *Jos.*
ii. 6, bollteidiau llin
Boll, *v.* corsennu, hedeg, hadu
Bollemong, *s.* am-ŷd, brith-ŷd
Bolster, *s.* gobenydd, clustog
Bolster, *v.* ategu, dal i fynu
Bolt, *s.* bollt, saeth; bår; trosol
Bolt, *v.* bolltio, trosolio; saethu;
ymsaethu: gogrynu, peillio
Bolter, *s.* gogr pail, gogr rhuwch;
gogrynydd, peilliwr
Bolting-house, *s.* peilldŷ
Bolts, *s. pl.* gefynau haiarn
Boltsprit, *s.* yr lhwyl-bren gog-
wyddedig y'mlaen llong
Bolus, *s.* pelen feddygol
Bomb, Bombshell, *s.* ceubelen o
haiarn yn llawn o bowdr, &c.
a deflir, ar dân, yn erbyn tref
neu amddiffynfa, allan o ryw
fath hynod o wn rhyfel
Bombard, *v. a.* ergydio yn y dull
uchod yn erbyn tref neu am-
ddiffynfa; taflu tân gwyllt
Bombardier, *s.* trinwr gynau y
tân gwyllt

Bombardment, *s.* ergyd-waith o'r fath uchod; tân-dafliad

Bombasin, *s.* math o gynmysg-we

Bombast, *sub.* y pren cotwm; math o frethyn cotymog:—*fig.* chwyddedig eiriau, chwyddiaith

Bombastic, *a.* chwyddedig

Bomb-ketch, *s.* llong i dafu pelau o dân gwyllt

Bonaroba, *s.* putain

Bond, *s.* ysgrif-rwym, rhwymedigaeth, rhwymiad; rhwymyn, achrwym; cadwyn

Bondage, *s.* caethiwed, caethfyd

Bond-man, *s.* caeth-was

Bond-woman, *s.* caeth-forwyn

Bond-service, *s.* caeth-wasanaeth, gwarogaeth, gwriogaeth

Bone, *s.* asgwrn: *v.* di-esgyrnu

Bonfire, *s.* coelcerth, boniflagl

Boneless, *a.* diesgyrn

Bone-like, *a.* asgyrniawl, asgyrnaidd, esgyrnaidd

Bongrace, *s.* pen-orchudd rhag y gwres; heulrhod

Boning, *s.* diesgyrniad

Bonnet, *sub.* cwccwll, penwisg, penguwch, capan merch

Bonny, *adj.* hoyw-wych, dillyn, destlus; hoenus; difyr

Bony, *a.* asgyrnig, esgyrniog

Booby, *s.* hurtyn, hurthgen, delwas, drêlyn, penbwl

Book, *s.* llyfr, llyfryn, llyfran

Bookbinder, *s.* rhwymwr llyfrau, llyfr-gloriwr

Book-case, *s.* llyfr-gloer

Bookish, *a.* llyfrgar

Book-keeper, *s.* llyfr-was, cyfrifydd, llyfrwr

Book-keeping, *sub.* cyfrif-waith, cyfrifyddiaeth

Bookseller, *s.* gwerthwr llyfrau, llyfrwr, llyfr-werthwr

Bookworm, *sub.* llyfr-bryf; darllenydd dafin

Boom, *s.* trawst porthladd; hwyf-bawl; nôd-drostan

Boon, *s.* arch, gofyn, cais, deisyfiad; rhodd, cymuwynas, cêd —*Boon companion*, glân gydymaith; cyd-ddiottwr; cell-weir-frawd

Boor, *sub.* taeg-ddyn, del-ddyn, drêlyn, delffyn; dyn gwledig

Boorish, *a.* taegaudd, gwladaudd, delffaudd, drêlaudd

Boorishness, *sub.* gwladdeidd-dra taegorwydd, drêleidd-dra

Boose, *sub.* cymmysg bridd a mwyn; mwyn-bridd

Boosy, *sub.* cymmysglyd: lledfeddw, gofrwysg, mewn diod

Boot, *s.* botas, botasen, curan, coesarn; cist cerbyd:—mantais, elwant, ynnill

Boot, *v.* gwisgo botasau; elw, ynnill

Booth, *s.* bŵth, lluesty, caban, llen-luest, llen-fwthyn

Bootless, *a.* anfuddiol, diles

Booty, *sub.* ysglyf, ysglyfaeth, anrhaith, yspail, caffieliad

Bopeep, *s.* mig-ymguddiad

Borachio, *sub.* costrel o groen mochyn; cestiwr, meddwyn

Borage, *s.* tafod yr ŷch

Borax, *s.* math o halen

Bordel, *s.* putteindŷ, tŷ drwg

Border, *s.* ffin, cyffin, cyffinid, terfyn, bargod; eirionyn, ymyl, ymylwaith; godre

Border, *v.* cyffinio, terfynu ar: ymylu, eirionynu

Borderer, *s.* cyffiniwr, cyffinydd; cymmydog

Borders, *sub.* cyffiniau; addarn-daleithau; eirionynau

Bordure, *s.* ymyl-waith neu amaerwy i arwyddion bonedd

Bore, *s.* ceuedd dryll; twll clo

Bore, *v.* tyllu, ebillio

Boreal, *a.* gogleddawl

Boreas, *s.* y gogledd-wynt
Bored, *a.* tyllog, tylledig
Borer, *sub.* tyllwr: taradr, ebill, trwyddew, treiddew, trâl
Boring, *s.* tylliad, treiddiad
To be Born, *v.* geni; cael genedig-
 aeth; hanu—*To be born again*, ail-eni, adeni
Born, *part.* ganedig—*Born again*, ail-anedig, ad-anedig—*First-born*, cyntaf-anedig
Borough, *sub.* bwrdeis-dref, tref freiniol: pentref, llandref
Borrow, *v.* *a.* echwyna, benthycio, ceisio benthyc
Borrowed, *a.* echwyn, benthyc, echwynol, benthyciol
Borrower, *s.* echwyn-geisiwr
Borrowing, *s.* benthyciad, echwyniad
Boscade, *s.* coed, gwig; coed-tir
Boscage, *s.* gwig-firwythau, megis mès, ffa coedydd, &c
Bosky, *a.* coedog; garwaidd
Bosom, *s.* mewnw, mynwes, cesail; cilfach: *a.* mynwesol
Bosom, *v.* *a.* mynwesu; coledl
Boss, *s.* boglyn, boglwm; bogleiglwm, oddf, oddfyn
Botanic, **Botanical**, *a.* llysienaid, perthynol i llysieuwriaeth
Botanist, *s.* chwiliwr naturiaethau llysiau a phlanigion; llysieuwr, llysieuydd
Botanology, *s.* darluniad llysiau a phlanigion; llysieu-draith
Botany, *s.* llysieuwriaeth
Botch, *s.* pyloryn, llynoryn, crachen: bras-glwt; bras-waith
Botch, *v.* *a.* hagr-glytio; bras-drwsio
Botcher, *s.* bras-drwsiwyr, bras-glytiwr; un difedr
Botching, *sub.* annhacius-waith, bras-glytiad, bras-drwsiad
Both, *a.* dau, dwy, dauoedd, dwy-oedd—*Both of them*, hwy ill

dau—*Both of us*, nyni ein dau
 —*Both of you*, chwi eich dau
Bots, *s. pl.* yr euon, pryfed y perfedd; y rhai sy'n achos o glwy y prygiedd: y perfigedd, y gwyrn ar amfeihau
Bottle, *s.* potel, costrel, costrelig
Bottom, *s.* gwaelod, sail, sylfaen; llawr; godre; pant, dyffryn, ystrad: *v.* gwaelodi, seilio
Bottomless, *a.* diwaelod
Bottomless-pit, *s.* pwll-diwaelod, amwfn, cadduglyn
Bottomry, *s.* llong-wystl; arian echwyn ar long
Boude, *s.* prysyn yd, yd-ysydd
Bough, *s.* cangen, cange, clofen; gwrysgen, osgl
Bought, *a. & part.* prynedig, pryn, a brynwyd, &c.
Bought, *sub.* camedd; ystum; cwlwm
Bougie, *s.* offeryn a arferir gan law-feddygon: trwyddew
Bounce, *s.* naid, ysbonge
Bounce, *v.* neidio; trystio; boc-sachu, bostio
Bouncer, *s.* trystiwr, boc-sachwr, rhodreswr:—anferth gelwydd
Bouncing, *adj.* hoenus, bywiog; boc-sachus, rhodresgar
Bound, **Boundary**, *s.* terfyn, ffin, cyffin, cyffinid, miniogau
Bound, **Bounden**, *adj.* rhwym, rhwymedig, dyledus; clymedig
Bound, *v.* ffinio, cyffinio: ysbongcio, neidio, gwrthneidio
Boundless, *adj.* anhurfynol, diddiwedd, diderfyn
Boundlessness, *s.* anhurfynoldeb
Bounteous, **Bountiful**, *adj.* hael, haelionus, rhoddgar, cedawl
Bounty, **Bountifulness**, *sub.* haelioni, rhadlonrwydd, haeledd, cymmwynasgarwch, syberwyd
Bourgeon, *v.* *a.* tarddu, egino, blaguro, blaen-darddu

Bourn, *s.* cyffin, terfyn, terfynau ;
nant, cornant

Bouse, *v.* Edr. *Bosse*

Bout, *s.* tro, siâs ; cais ; ffrwgwd

Boutefeu, *s.* bonffaglwr, terfysg-
wr, aflenyddwr, pwt y gynhen

Bow, *s.* bwa ; pen-grymiad, ym-
grymiad—*A bent bow*, bwa an-
nelog—*Ox-bow*, dól, dolen iau

—*Bow-knot*, cwlwm dolen—

Bow-pin, gwar-llost—*Bow-case*,

côd bwa—*Bow-legged*, coes-
gam—*Bow-net*, perced, cryw

—*Bow of a ship*, ffureg—*Bow*

of a saddle, cambren blaen

cyfrwy

Bow-bent, *a.* bwäog, fel bwa

Bowel, *v.* diberfeddu

Bowelless, *adj.* diymysgaroedd ;
dideimlad, didosturi

Bowels, *s.* ymysgaroedd, coludd-
ion, perfedd, amysgar

Bower, *s.* gwasgodfa ; deildý—
angor blaen llong

Bowery, *a.* gwasgodfawr, cysg-
odaidd, cysgodig

Bouge, *v.* trydyllu, tyllu trwodd

Bowl, *s.* cawg, mail, cogan, cawg-
en : pellen, cnapen, crónell,
pêl dreigl

Bowl, *v.* *a.* treiglo, clwrau pêl
dreigl

Bowling-green, *s.* twmpath pêl
dreigl, cadlas dreiglo

Bow-maker, **Bowyer**, *s.* bwëydd

Box, *s.* dyrnod ; blwch, golwrch,
prenfol, cistan, llaw-gist ; y
pren boc

Box, *v.* *a.* dyrnodio, dwrnguro,
dwrn-ymladd, passio, ymbaffio
—*Box of a screw*, gwain cog-
wrn tro

Boxen, *a.* bocys-liw, bocysaidd

Boxer, *s.* dyrnodiwr, dwrn-ym-
laddwr, dwrngurwr

Boxing-bout, **Boxing-match**, *sub.*
dyrnodfa, dyrnodwalth

Boy, *sub.* bachgen, llange, hog,
hogyn, herlod, bachgenyn

Boyish, *a.* bachgenaidd

Boyishness, *sub.* bachgencidd-
rwydd

Brabble, *s.* ymgecraeth, ymgip-
rys, ymgeintach

Brabble, *v.* ymgegu, ymeirio, ym-
daeru, ymsêm, ymddadwrd

Brabbler, *s.* ymgegwr, dwndrwr,
cynhenwr, ymrysonwr

Brace, *s.* craff, creffyn, rhwym-
yn ; cwpl, pâr ; cydnod

Brace, *v.* *a.* craffu, cydio, rhwymo,
cyfrwymo ; tynhâu, cryfliâu

Braced, *par.* cyd-rwymedig, wedi
ei dynhau, ei gryfhan, &c

Bracer, *s.* cyfrwymydd ; peth o
natur gryfliâol : breichrwy,
breichwisg

Bracelet, *s.* breichled, breichrwy,
breichwisg, arddyrn-dlws

Braces, *sub.* hwyl-raffau ; crog-
gareiau cerbyd

Brachial, *a.* breichiol

Brachmans, *s.* offeiriad neu ath-
rawon yn yr India

Brachygraphy, *sub.* byr-ysgrifen-
yddiaeth

Brachylogy, *s.* byr-draith

Bracing, *s.* cyfrwymiad, cryfhâd

Brack, *s.* brêg, agen, toriad ; bai

Bracket, *s.* ysgwyddyn, goben-
yddiad, cynnalbren

Brackish, *a.* hallt, heliaidd

Brackishness, *s.* halltrwydd, hallt-
edd, helltni

Brad, *sub.* math o hoel fain heb
glopa

Brag, *v.* *n.* bocsbachu, ffrostio, ym-
ffrostio, brolio, gwag-fostio

Brag, **Bragging**, *s.* ymffrost, boc-
sach, rhodres, broled

Bragger, **Braggadocio**, *sub.* ym-
ffrostiwr, bocsbachwr, broliwr

Bragget, *s.* bragod, meddyg-lyn,
bragodlyn

Braid, *s.* pleth, pen-bleth; cudlyn modrwyog; math o ysuoden, neu sidan-bleth

Braid, *v. a.* plethu, crychu, modrwyo

Braided, *a.* plethedig, crych

Brain, *s.* ymenydd, emenydd

Brain, *v. a.* diymenyddio, curo'r ymenydd allan

Brainless, *a.* diemenydd, disynwyr, fiol, ynfyd, penfiol

Brain-pan, *s.* penglog, siad, siol, creuan, padell yr emenydd

Brain-sick, *a.* penglwc, penwan, gwallgofus; hannercof

Brain-sickness, *sub.* penwendid, pensyfrdandod, gorphwyll

Brake, *s.* dyryslwyn, gwydd-le, gwyddelwern, prysg-le, prÿs, cardden, llwyn:—breuan llin, heislan, heisyllt:—cafn-tylino:—genfa firwyn:—braich sugn-beiriant llong

Braky, *a.* dreiniog; gwyddelain; perthlawn

Bramble, *s.* mieren: *pl.* mieri; dyrysi: *pl.* dyrysi

Brambling, *sub.* bronrhuddyn y mynydd

Brainins, *Edr.* *Brachmans*

Bran, *s.* rhuddion, eisin, bran

Branch, *s.* cangen, cainge, clofen

Branch, *v. a.* ceingcio, cangennu, clofennu; torri allan; dosrannu

Branchy, *a.* ceingciog, cangenog, clofenog, brigog

Brand, *s.* tewyn, etewyn, pentewyn: nod drwg, dunod; haiarn-nod

Brand, *v. a.* haiarn-nodi:—*fig.* gwaradwyddo, rhoi drygair

Branded, *part. a.* nodwyd â haiarn; â nôd arno, â drygair iddo, gwaradwyddus

Brand-new, *a.* newydd tanlliw

Brandish, *v. a.* ysgwyd; ysgwyd dan fygwth, chwyrnellu

Brandished, *a.* ysgwyddedig

Branding, *sub.* pŷr gwlith, yr abwyd i'r britnyil

Brandy, *s.* poethlyn, poethwin, brandi, dystyllwin

Brank, *s.* gweith yr hydd

Brank-ursine, *s.* crafange yr arth

Branny, *a.* rhuchionaid, eisinog, branllyd: llawncisin

Brass, *s.* prës, efydd, elydn, elydr, gweiling

Brassy, *a.* o brës, efyddaidd

Brat, *s.* brat, brêtyn, cadechyn:—*fig.* gwael-fab, basterdyn

Bravado, *s.* brol-was, gwag fygylywr: gwag-fostiad

Brave, *a.* dewr, glew, calonog, mawrfrydig, hyderus, hÿ: taelus, ardderchog, hardd

Brave, *v. a.* gofyn gwaethaf; gwaradwyddo mewn bygythiad:—ymbingcio, ymwychu

Bravery, *s.* glewder, gwroldeb, dewrder, mawrfrydigrwydd

Bravery, (*finery*) *sub.* gloywder, hoywder, gorhoywder, destlusrwydd, ymbingciad

Bravo, *interj.* puriawn! rhagorol! gwyich iawn!

Bravo, *s.* cyflog-leiddiad

Brawl, *s.* cecreth, cynhen, ymryson, ymdaeriad

Brawl, *v.* cecru, ymryson, ymdaeru, clewtian

Brawler, *s.* cecryn, ymgecrwr, ymdaerwr, cynhenwr, clewtiwr

Brawn, *s.* baedd-gig; cylŷr-gig: grym, nerth, cryfder

Brawny, *adj.* cyhyrog, braisg, grymus, cryf, gwynog

Bray, *v. a.* pwyo, briwo, malurio: drygnadu; rhuo fel asyn

Brayer, *s.* pwywr: pwyodr:—rhuwr, drygnadwr, brefwr

Braying, *s.* rhuad: pwyad

Braze, *v.* efyddu, cyfannu, asio

Brazen, *a.* efyddaidd: haerllug

Brazen-face, *s.* un haerllug wyneb-galed, digywilydd
Brazenness, *s.* haerllugrwydd
Brazier, *sub.* gôf pres, gôf copr, etfydd-weithiwr
Brazil-wood, *s.* math o goed tramor, brasil
Breach, *s.* adwy, brêg, rhwyg, rhwygiad, torriad; anghydfod
Bread, *sub.* bara—*Barley bread*, harahaid, bara barlys—*Oaten bread*, bara ceirch—*Rye bread*, bara rhyg—*White or Wheaten bread*, bara can, bara gwenith
Bread-corn, *s.* yd bara, amydd
Breadth, *sub.* llêd, llydander, ehangder, helaethder
Break, *s.* torriad, agoriad
Break, *v.* torri, dryllio; dofi, lyweddu
Breakers, *s.* beisdon, beisdonnau
Breakfast, *sub.* boreu-fwyd, torympryd, boreu-bryd
Breaking, *s.* torriad, rhwygiad
Break of day, *s.* torriad y dydd gwawriad y dydd, glasiad dydd
Bream, *s.* math o bysg
Bream, *v.* a. golosgi gwaelod llong
Breast, *s.* bron, dwyfron
Breast-cloth, *s.* bronlliam
Breast-high, *a.* cyfuwch a'r ddwyfron, hyd y brônau
Breast-knot, *s.* bron-gwlwm
Breast-leather, *s.* bron-gengl
Breast-plate, *s.* dwyfrôneg
Breast-work, *s.* bron-glawdd
Breath, *s.* anadl, ffûn, chwŷth, awel; awyr-gyrchiad
Breathe, *v.* anadlu; cymmeryd anadl; gorphwys; byw
Breathing, *s.* chwythiad, anadliad, gwyntiad; anadlyn
Breathless, *a.* allan o anadl; dianadl; marw
Brecon, **Brecknock**, *s.* Aberhon-
 aldu, Brycheiniog

Bred, *part.* wedi ei fagu, meithrinedig—*Well-bred*, moesawg, moesgar, da ei ymddygiad—*Ill-bred*, anfoesgar, drwg ei foes
Breech, *s.* cyfeistedd, tin, bontin: *r.* llodri, gwisgo clôs—*Breech-galling*, y bildin—*Breech of a gun*, bôn gwn
Breeches, *s.* clôs, llawdr, llodrau
Breeches-maker, *s.* llodrwr, llodrydd, llodreuwr, closwr
Breed, *s.* rhyw, rhywogaeth, hil, hiliogaeth, eppil
Breed, *v.* a. hilio, eppilio, planta; magu, maethu
Breeder, *sub.* hiliwr, eppiliwr, maethydd—*A female breeder*, mam, magwraig, mammaeth
Breeding, *s.* cenedliad, hiliad; meithrindod; ymddygiad
Breeze, *s.* awel, awelan, chwa; caccynen y meirch
Breezy, *a.* awellog; oeraidd
Bret, **Bretcock**, *s.* lleden y môr
Brethren, *s.* brodyr, brodorion
Breve, **Brevet**, *s.* gwŷs-lythyr
Breviary, *s.* crynodeb, talfyriad
Breviat, *s.* byr-bigiad allan o lyfr neu ryw 'sgrifen, &c.
Breviature, *s.* byr-nod
Brevier, *s.* math o argrafflythyren
Brevity, *s.* byrder, bydrda
Brew, *v.* mysgu, darllaw
Brewer, *s.* cyrfydd, darllawydd
Brewer, *of mead*, *s.* meddydd
Brew-house, *s.* darllaw-dŷ
Brewess, or **Brewis**, *s.* brywes, pottes, miccan, brwchan cig
Bribe, *s.* gobr, dobr, dobrwy, gwobr, llwgr-wobr
Bribe, *v.* a. dobru, dobrwyo, llwgr-wobru, gwobr-ddenu
Briber, *sub.* dobrwywr, budr-wobrwr
Bribery, *s.* budr-wobraeth, ariandag
Brick, *s.* pridd-faen, pridd-lech

Brick-bats, *s.* darnau pridd-feini
 Brick-kiln, *s.* olyn pridd-feini
 Brick-layer, *s.* saer pridd-feini
 Brick-maker, *s.* priddellwr
 Brick-wall, *s.* priddfeinfur
 Brick-work, *s.* priddfeiniwaith
 Bridal, *s.* neithior, priodas
 Bridal, *a.* priodasol, neithioraidd
 Bridal-song, *s.* priodas-gerdd
 Bride, *s.* priod-ferch, y briodas-ferch, y wraig ieuange
 Bride-cake, *s.* teisen briodas
 Bride-groom, *s.* priod-fab
 Bride's-man, *s.* gwas priodas
 Bride's-maid, *s.* morwyn priodas
 Bridewell, *s.* carchar-weithdy
 Bridge, *sub.* pont—*Draw-bridge*, ysgroell—*Foot-bridge*, pont-bren—*Bridge of an organ*, seinfwrdd—*Bridge of the nose*, crymedd y trwyn—*Bridge of a violet*, crib crwth
 Bridle, *s.* ffirwyn: genfa: *v.* attal, ffirwyno: ymdagellu
 Bridler, *s.* ffirwynwr, attaliwr
 Bridling, *a.* ffirwyniad, &c.
 Brief, *s.* byr-lythyr; dyfyn-lythyr, gwys-lythyr; can-lythyr
 Brief, *a.* byr, cryno, cwta
 Briefly, *ad.* yn fyr, ar fyr eirian
 Briefcase, *s.* byrder, crynoder, cwtogrwydd, bydra
 Brier, *s.* mieren, dyrysien—*Sweet briers*, mieri Mair, dyrysien bér—*Brier-plat*, mieriallwyn
 Brigade, *s.* un fintai, neu fyddin, mewn llw, byddin-dorf
 Brigadier, *s.* llywydd y fath fintai neu fyddin; byddinwr
 Brigand, *sub.* brigantiad, carn-leidr, yspeiliwr, brigant
 Brigantiae, *s.* llurig, curas
 Brigantine, *s.* math o ysgafnlong
 Bright, *a.* dysglaer, gloyw, can-naid, ysplenydd, eirian, clær
 Brighten, *v.* dysgleirio, lle-wyrchu; gloywi, eiriannu

Brightness, *s.* gloywder, dysgleirdeb, llewyrch, canueidrwydd, eirianwch, clærder
 Brilliancy, *s.* dysgleirdeb, clærder, gloywder, gorwychder
 Brilliant, *s.* diemwnt tryloyw
 Brilliant, *a.* clærwych, rhagorwych, dysglaer; ardderchog
 Brim, *s.* ymyl, min, cwr
 Brim, *v.* lodi, gofyn baedd
 Brimful, *a.* llawn hyd yr ymyl
 Brimmer, *s.* cwpan llawn
 Brimming, *a.* llo dig
 Brimstone, *s.* mygfaen, brwmstan, llosgfaen, llosgfaen
 Brimstony, *a.* llosgfeini, brwmstanaidd, mygfeini
 Brinded, Brindled, *adj.* brith, brych, cymaysg-liw, amryliw
 Brine, *s.* heli, dwfr hallt
 Brine-pit, *s.* pwll heli, heledd
 Bring, *v.* dwyn, cyrchu, cludo, cywain, arwain, arwedd—*To bring to pass*, dwyn i ben, cyflawni—*To bring up*, dwyn i fynu, magu, meithrin—*To bring forth*, esgor ar; bwrw llo neu eboi, llydnu; heigio; deor
 Brinish, Briny, *a.* hallt, heliaidd
 Briak, *s.* glan, min, ymyl, cwr
 Briony, *or white vine*, *s.* y winwydden wen, bloneg y ddaear, rhwymyn y coed, pys y coed, paderau'r gath, eirin Gwion, llysiau'r twrch, grawn y perthi—*Wild Briony*, y winwydden ddu, y winwydden wylt
 Brisk, *a.* bywiog, hecnus, heinif, gwisgi, sionge, gorhoenus, esgud, cyflym, chwai
 Briskness, *s.* bywiogrwydd, siongerwydd, hoen, hawnt
 Brisket, *s.* y barwyden
 Bristle, *s.* gwrychyn; rhawnyn: *pl.* gwrŷch, rhawn
 Bristle, *v.* codi gwrychyn, gwrychio; ymhyllu, gerwino

- Bristled, Bristly, *a.* gwrychog, blewog, garw, rhawnog
 Bristol, *s.* Caerodor yn Nant-baddon, Bristo
 Bristol-stone, *s.* crisial Caerodor
 Britain, *s.* Prydain, Brydain
 British, *a.* Brytanaidd
 Briton, *sub.* Nythyn, Brytwn, Brytaniad, Prydeiniad
 Brittle, *a.* brau, breuol, bregus
 Brittleness, *s.* breuder, breuol-der, brewoledd, breuedd
 Broach, *s.* bër, heran
 Broach, *v. a.* gosod ar fêr; agor baril: cyhoeddi; taenu ar led
 Broad, *a.* llydan; ehang, helaeth—*Broad-awake*, cwbl effro—*Broad-day*, dydd goleu—*Broad-side*, taniad ystlys-ynnau llong; ystlys-ergyddion—*Broad-side*, [among Printers] llen argraffedig ar un wyneb; wyneb-len
 Broadness, *sub.* lled, llydander, ehangder, helaethder
 Brocade, *s.* sidan-we neu frethyn eur-frodiog, neu arian-bleth
 Brocaded, *a.* eurbleth, eurfrodiog
 Brock, *s.* gwilfrai, broch, pryf pentriith. Edr. *Badger*
 Brocket, *s.* carw dwyflwydd
 Broogle, *v. a.* pwtio am lyswod, llyswena, dal llyswod
 Brocoli, *s.* math o ardd-lysiau; crych-fresych
 Brogue, *s.* esgid goed; llediaith
 Broid, Broider, *v. a.* crychu, plethu, modrwyo; brodio
 Broidered, *a.* brodiedig, o waith edau a nodwydd
 Broiderer, *s.* Edr. *Embroiderer*
 Broil, *s.* terfysg, cynhwrf; cynhen, ymryson, ymgeintach
 Broil, *v. a.* rhostio ar dân, neu uwch tân, golosgi, alch-rostio
 Brokage, Brokerage, *s.* gwerthiad am gyflog; cyflog-werthiad: gwobr cyflog-werthydd
 Broker, *s.* cyflog-werthydd, dirprwy-fasnachwr: gwerthwr hen bethau; gwystlwr, liog-wystlwr
 Broken, *a. & part.* drylliedig, torredig, briwedig, wedi torri
 Broken-backed, *a.* cefn-dwn
 Broken-bellied, *a.* bol-dwn
 Brome, *v.* glanhau a thrwsio corph llong. Edr. *Bream*
 Bronchial, *a.* perthynol i'r gwddf
 Brontology, *sub.* traethawd ar dyrfau, taran-draith
 Bronze, *s.* pres: lliw pres
 Brooch, *sub.* tlws, glain gwddf, gwddf-dlws: paentiad un-lliw
 Brood, *sub.* hil, hiliogaeth: deoraid, nythlwyth, nythaid o gywion: *v.* eistedd ar wyau, gori, deor: *fig.* trwm-fyfyr
 Broody, Brooding, *a. & part.* gorllyd; yn eistedd, yn deor: yn dwys fyfyr, mewn trwm-fyfyr
 Brooding, *s.* deoriad, eisteddiad ar wyau, gorllyddiad
 Brook, *s.* nant: (*pl.* neint, nentydd:) cornant, afonig, aberig, aber ddwfr; gofer
 Brook. *v.* goddef, ymoddef, dyoddef; cyd-ddwyn â pheth
 Brooklime, *s.* y greulys fenyw, yr henwr, llychlyn y dwfr, llysiâu *Taliesin*, y glauarllys, y glaslys
 Broom, *s.* banad, banal; banadl; ysgub fanadl—*Butcher's broom*, celyn Mair—*Sweet broom*, banadlos, eurfanadl—*Spanish-broom*, banadl Yspañ—*Thorny-broom*, banadl pigog
 Broom, *v.* Edr. *Bream*
 Broth, *s.* potes, cawl, isgell, sew
 Brothel, *s.* putteindŷ, trythylldŷ; tŷ wtres a gloddest
 Brothelry, *s.* putteindra, anllad-rwydd; serthedd, croesanaeth
 Brother, *s.* brawd: *pl.* brodyr

Brotherhood, *sub.* brawdoliaeth,
 brodoriaeth: cymdeithas
 Brotherliness, *s.* brawdolrwydd
 Brotherly, *a.* brawdol; serchog;
ad. fel brawd, yn frawdol
 Brotherly-love, *s.* brawdgarwch
 Brought, *part.* wedi ei ddwyn
 Brow, *s.* ael; tal, talcen; ellael
 Brow-beat, *v.* bygylu, ciliorni,
 edrych neu siarad yn ygus;
 cuch-ddwrddio, cuweli-ddondio
 Browis, *s.* micas, brywes
 Brown, *a.* llwyd; gwinau
 Brownish, *a.* lled-winau, llwyd-
 aidd, gwineu-ddu
 Brown-wort, *s.* llysian'r gynddar-
 edd, y benddu, y ddigoll lwyd
 Brouse, *sub.* brigau neu ddail a
 borir, pawr-frig, pawr-ddail
 Brouse, *v. a.* brig-bori
 Browsing, *s.* brig-bawr, brig-bor-
 iad, deil-bawr
 Bruise, *s.* clais, ysigiad, yssigiad,
 ysigtod; anafod
 Bruise, *v. a.* ysigo, cleisio, briwo;
 pwyo, mân-bwyo, malu, mal-
 urio, dryllio
 Bruise-wort, *s.* glesyn y coed, yr
 olchenid, llysiau'r cwlwm, com-
 ffri
 Bruising, *s.* ysigiad, maluriad
 Bruit, *s.* y sôn, y siarad cyffredin,
 y gair, y chwedl
 Brut, *v. a.* taenu chwedl, cy-
 hoeddi
 Brumal, *a.* ganafaidd
 Brunette, *sub.* gwineuen, merch
 wineu-liw: *a.* gwinau
 Brunt, *s.* rhuthr, hyrddiad, cyrch,
 ymosod; dryglam, anflawd
 Brush, *sub.* ysgubellig, gwrŷch-
 grafell, gwrŷch-rugl: curfa
 Brush, *v.* ysgubo, rhuglo, craf-
 ella: ffyrstio; rhoi curfa
 Brush-maker, *s.* ysgubelligwr
 Brush-wood, *s.* mân-wydd, briw-
 wydd, gosgymon

Brustle, *v.* clec-drystio; croch-
 fygylu. *Edr.* Rustle
 Brutal, *adj.* anifeilaidd; anwar,
 creulon; cnawd-wŷllt, anllad
 Brutality, *s.* anifeileidd-dra, creu-
 lonedd; brynti
 Brutalize, *v.* anifeileiddio; ani-
 feilhau, troi'n anifail; gor-
 phwyllo; ymgreuloni
 Brute, *s.* anifail, mil, ysgrubl;
 dyn direswm, un anmhwyllog
 Brutish, *a.* anifeilaidd, anifeilig,
 direswm, disynwyr, annoeth
 Brutishness, *s.* anifeileiddrwydd;
 afresymoldeb, yufydrwydd
 Bub, *v.* gair coeg am ddiota
 Bubble, *s.* bwrlwm, cloch y dwfr,
 cloch Suddas, morwysiad: *fig.*
 gwag degan, gwael-beth; siom-
 iant; meddal-ddyn
 Bubble, *v. n.* clochi, bwrlwm,
 tarddellu, boglynu: *fig.* hoc-
 cedu, twyllo, siomi
 Bubbling, *part.* yn clychu, yn
 tarddellu, yn crych-ferwi
 Bubbling, *s.* morwysiad, bwrlym-
 iad, tarddelliad, crychferwad
 Bubbly, *s.* bron, diden, brónig
 Bubo, *s.* llynoryn arffed
 Buccaneers, *s.* môr-ladron (a fu
 gynt) yn môr India Orllewin
 Buck, *s.* bwch; y gwrryw o'r
 geifr, iyrchod, danys, ysgyfarn-
 ogod, cwningod, &c.—*Roe-buck*,
 iwrch, iyrchfwrch, carw, eilon
 —*Buck-skin*, hydd-gen, croen
 carw
 Buck-beans, *s.* ffa corsydd, meill-
 ion y gors
 Buck, Buck-lye, *s.* lleisw coed,
 trwyth-*Buck-ashes*, lludw coed,
 trwyth-ludw, llytrod—*Buck of*
clothes, golchiad o ddillad
 Bucket, *s.* ystwc, celwrn, crwc
 Buckish, *a.* bychaid; bychwych
 Buckle, *sub.* boglwm, tytunwy,
 gwäeg

Buckle, *v.* boglymu, tytmwyo, gwaegu:—cyd-daro; ymaflyd, ymafael, ymosod ar, modrwyo neu grychu gwallt

Buckle-maker, *s.* boglymwr, &c.

Buckler, *s.* bwccled, tarian, aes, aestalch, ysgwyd

Buckram, *s.* syth-liaen

Buckram, *s.* cra'r nadroedd

Buckrams, *s.* craf y geifr

Buck's-horn, *s.* llyriad y môr, llysiau Efa, corn yr hydd

Bucksome, *Edr.* *Buxom*

Buck-thorn, *s.* rhafnwydden

Buck-wheat, *s.* gwenith yr hydd, gwenith yr ysgyfarnog

Bucolic, *s.* bugeil-gerdd

Bud, *sub.* blaguryn, eginyn, by-wullyn

Bud, *v.* blaguro, egino, blaendarddu, bywulhu, blodeuo

Budding, *sub.* blaguriad, blaendarddiad, bywuliad

Buddle, *s.* golchfa plwm neu rywfwyn, golch, golchle

Buddle, *v. a.* golchi neu ddad-fysgu mwyn

Budge, *s.* croen oen wedi ei drin â'r gwlan arno; oen-gen

Budge, *v. a.* ysgogi, symud, syflyd

Badget, *s.* cod, coden, ffetan, bwlan, bwlgan, bolgan

Buff, *s.* bualgen; hyddgen

Buff, **Buffalo**, **Buffle**, *s.* bual, ŷch gwyllt, bittolws

Buffet, *s.* ongl-gloer, Hawgell

Buffet, *s.* cernhep, cernod, bon-clust

Buffet, *v. a.* cernodio, bonclastio

Buffeter, *s.* cernodiwr, dyrnodiwr

Buffle-headed, *a.* pendew

Buffoon, *s.* digrifwas, ystumiwyr, ysgentyn, croesaniad, chwardd-gampiwr

Buffoonery, *sub.* croesanaeth; chwardd-gampwaith; cymmfwedd; flod-ddigrifwch

Bug, *s.* math o leuen, neu ddrogen ddû ddrewllyd

Bug, **Bugbear**, *s.* bwg, bo, bw, bwcai, bwbach, ludwg

Buggerer, *sub.* gwrryw-gydiwr; cydiwr âg anfaill

Buggery, *s.* gwrryw-gydiad, sodomiaeth; anifeiligrwydd

Bugle, *s.* baul; glain: glesyn y coed, yr olchenid

Bugle-horn, *s.* bual-gorn, corn hela

Buglos, *sub.* tafod yr ŷch, y ddi-drist

Build, *v. a.* adeilo, adeiladu, codi adeilad; murio; seilio; saernio

Builder, *s.* adeiladydd, adeilwr

Building, *s.* adail, adeilad, adeiladaeth, adeilwaith

Bulb, *s.* crwn-wreiddyn, crwnben, (fel y mae i amryw lysian) llôr

Bulbous, *a.* crwn-wreiddiog

Bulge, *s.* tolc, agen, hollt, pannwl, neu dwll, mewn llong

Bulge, *v.* tolcio, agennu, ymddryllio, fel y gwna llong wrth graig neu feisle

Bulk, *s.* sam, swm, swmp; maint, maintiol, corpholaeth; praffider, rheffdra; corph; clamp, talp: bwlg, rhagfwrdd

Bulky, *a.* helaeth, mawr, corphol, praff, cynnwysfawr, braisg

Bull, *s.* tarw, bwla, bittolws; eidion digyweiriad—in speech, gwrthiaith, gwrth-ddywediad, trosgl-iaith—*Pope's Bull*, cyhoedd-lythyr neu ordinar y Pab

Bull, *v.* rhoi tarw, cyflöi

Bullace, *s.* eirin perthi o'r fath fwyaf, eirin gwylltion

Bull-chaffer, *s.* carwr dwfr, gwas y neidr, chwilen gornog

Bull-dog, *s.* ci tarw, cystowei

Bullet, *s.* pelen gwn, paled

Bull-feast, *s.* math o wyl-mabsant yn Yspaen, lle y bydd marchogion yn ymladd â theirw
Bullfinch, *s.* aderyn rhowngoch, coch y berllan
Bull-head, *sub.* crothell; penci: dyn pengiwp, penbwl
Bullion, *s.* aur neu arian yn y clurp, heb ei fathu
Bullock, *s.* bustach, eidion, ŷeh
Bulrushes, *s.* lafrwyn, cors-twyn, môr-frwyn, môr-hesg
Bull-stag, *s.* adflwl, attarw
Bull-trout, *sub.* brithyll mawr; brithyll gwryw
Bull-weed, *s.* y ddau wynehog, y fad feien
Bull-wort, *s.* llysiann'r tarw, troed y tarw
Bully, *sub.* bygytwr, ymgeorwr, byll-ddwrddwr, cwerwl-walch
Bully, *v. a.* llyll-ddwrdd, boc-sachu, croch-daeru, tân-boeri
Bulwark, *s.* gwrth-glawdd; diogelfa; amddiffynfa; nawddle
Bum, *s.* tin, bontia, flolen
Bum-bailiff, *s.* coispwl, rhingyll, gwsiwr, cyffion y gyfraith
Bum-boat, *s.* porth-gwch
Bumble-bee, *s.* begegwr
Bumkin, *s.* delff, drel: un difoes
Bump, *s.* dyrnod; chwydd, cwrw
Bump, *v.* dyrnodio; codi yn gnwc
Bumper, *s.* cyfor-wydrin, llawn gwpanaid, llawnwydrin
Bun, **Bun**, *s.* chwilog, chwilogen, bara miod, teisen lysioug
Bunch, *s.* swp, sypyn; cwiwm: oddf, cygn: chwydd, hwrwg
Bunch, *v.* ymyspio; oddfu, cygn; chwyddo allan
Bundle, *s.* sypyn, sopen, bwrn, bwrnel, rhwymynad, rhwymfaich, trwl
Bundle, *v.* sypyn, sopen, cyd-rwyno, trwl
Bung, *s.* bwng-gaard; twaffed

Bung, *v. a.* bwng-glorio, can bwng
Bung-hole, *s.* bwng, twll baril
Bungle, *s.* bongler-waith
Bungle, *v.* trwsgr-waithia, bongleru
Bungler, *s.* ban y glêr, bongleryn, trwsgrlyn
Bungling, *adj.* bongleraid, amhrydierth, trwsgr, anfedrus
Bunt, *s.* canol neu genedd hwyl llong, sŷn chwyddo gan wynt
Bunt, *v. n.* chwyddo gan wynt
Bunting, *s.* aderyn bras yr ŷd
Bunting-line, *s.* rheffyn hwyl
Buoy, *s.* cyff neu lestr yu nofio wrth gadwyn, i ddangos pa le y bydd yr angor, neu i nodi beiste peryglus: nawf-fynaig, nawf-ddangosydd
Buoy, *v. a.* cynnal, dal i fynu, codi i fynu
Buoyancy, *s.* nofiadolrwydd, bynawfedd, nawfduedd
Buoyant, *a.* bynawf, esgynawl, ysgafn, nofiawl, anhysawdd
Bur, **Burdock**, *s.* cynghaf, cynghaw, cacamweci, cedor y wrach
Burden, *s.* baich, pwn, llwyth, clud, pwys, bwrn
Burden, *v.* beichio, pynio, pynorio, llwytho—*Burden of a song*, byrdon, y gair cyrch, y wers eilgyrch
Burdensome, *a.* trwm, pwysfawr, beichiawl; gormesol
Bureau, *s.* yagrifen-gist
Burg, *s.* Edr. *Borough*
Burgage, **Burgage-tenure**, *s.* yr ammodau ar ba rai y delir tir bwrden-drefawl
Burgamot, *s.* math ragorol o beranen, neu ellygen
Burganet, *sub.* helm, penffestyn, penwisg, haiarn-gap
Burgeois, *sub.* math o argraph-lythren
Burgess, *s.* bwrddais, dinesydd; seneddwr tros fwrddiedref

- Burgess-ship, *s.* bwrdeisaeth, dinas-fraint, bwrdeisfaint
- Burgh, *s.* Edr. *Borough*
- Burglar, *s.* torrwr tŷ neu dai
- Burglary, *s.* torriad tŷ
- Burgmote, *s.* cyfarfod neu gy-hwrdd bwrdeisiaid: llwyr-wys tref, llys tref
- Burgo-master, *s.* Maer, neu brif Swyddog tref neu ddinas, yn yr Iseldir
- Burial, *sub.* angladd, claddedig-aeth, arwyl, cynhebrwng
- Burial-place, *s.* beddrod, mynwent, claddfa
- Burlesque, *s.* dychan, arabeddiaith, gwawdiaith, gogerdd
- Burlesque, *v.* *a.* gwawdio, dychanu, gwatwar, gogau
- Burlesque-poem, *sub.* gwatwargerdd, dychan, gogerdd
- Burn, *s.* llosg, llosgiad
- Burn, *v.* llosgi, goddeithio, golosgi, deifio
- Burnet, or Pimpernel, *s.* llysiau'r crymman, gwlŷdd mair
- Burning, *s.* llosg, llosgfa, llosgiad, goddaith, cynneu: *a.* llosgadwy, poeth, chwilboeth
- Burning-glass, *s.* llosg-wydr
- Burnish, *v.* *a.* caboli, arlatlru, gloywi, dyrathu, yslipanu
- Burnisher, *s.* cabolwr, llathrydd, dyrathydd, yslipanwr
- Burnt, *part.* llosgedig—*Burnt-incense*, arogl-darth—*Burnt-offering*, aberth llosg, poeth-olfrwm
- Burr, *s.* llabed y glust:—oddf ar fôn corn hŷdd:—cefndedyn llo, melys-dam. Edr. *Bur*
- Burrow, *sub.* tyllau cwningod; cwning-gaer
- Burrow, *v.* tyllu a llochesu yn y ddaear, daearu, ymdaearu
- Bursar, Burser, *sub.* amnerydd, trysorwr, sylltwr, arianydd
- Burse, *s.* cyfnewidty, cyfnewidfa, marchnadyddfa
- Burst, *sub.* ymdorriad; rhuthr; dirwt-glec. Edr. *Hernia*
- Burst, *v.* ymdorri, ymrwygo; dryllio; torri allan; rhuthro
- Burthen, *s.* Edr. *Burden*
- Bury, *v.* claddu; canhebryngu
- Burying-place, *s.* beddrod, beddle, claddfa, corphlan, mynwent
- Bush, *s.* perth, llwyn, twyn—*Bush of hair*, cnuwch, cudyn
- Bushel, *sub.* mesur yn cymmwyŷyth galwyn; llestraid; hanner hestoraid: llestr
- Bushy, *a.* perthog, dreiniog; cudynog, cednog, crych
- Busily, *ad.* yn brysur. Edr. *Busy*
- Business, *sub.* galwad, celfyddyd, gwaith, gorchwyl, swydd, neges, achos, gorchwyliaeth, matter
- Busk, *s.* bron-atteg, bronbren, bronfoll, a wisgir gan ferched
- Buskin, *s.* gwintas; curan, hosael, coesarn, llopan
- Buss, *s.* math o lestr pysgota
- Bust, *s.* llun y darn uchaf o gorph dyn; pen-delwedd, hanner-lun:—arwyl-grug
- Bustard, *s.* math o aderyn corphdrwm; twrc-iar y gwerni
- Bustle, *s.* godwrdd, terfysg; ymffwrst, ffwdan, trafferth
- Bustle, *v.* godwrddio, trafferthu, ffwdanu
- Bustler, *sub.* ffwdanwr, ymdrafferthwr, prysur-ddyn
- Busy, *a.* diwyd, gweithgar, llafurus; ffwdanus; swyddgar
- Busy-body, *s.* ymyrwr, rhodreswr, prysur heb ddiolch
- But, *conj.* ond, onid, eithr, er hyny—*But for*, oni buasai
- But, Butt, *s.* annel-nod, parsel; gwatwar-nod, gwawd-gyff

But-end, *s.* bôn, y bôn
Butcher, *s.* cigydd, cigwr
Butcher, *v.* cigyddio; dienyddio;
 ladd
Butcher-bird, *s.* y cigydd—*The great butcher-bird*, *y* cigydd mawr—*The red-backed butcher-bird*, *y* cigydd cefn-goch
Butcher's broom, *s.* celyn Mair
Butcherly, *adj.* cigyddlyd, creulawn, gwaedlyd, cigydddaidd
Butchery, *s.* cigyddiaeth
Butler, *s.* trulliad, heilyn, menestr, gwallofiad, gwallofydd
Butment of an arch, *s.* pentan
Butt, *s.* gwawd-nod: llestr o 126 galwyn
Butt, *v.* cornio, ymgornio, gyrthio, hyrddio, gwrth-daro
Butter, *s.* ymenyn: *v.* ymenynu—*Fresh-butter*, ymenyn gwyrf
Butter-burr, *s.* alan mawr, dail y tryfan
Butter-bump, *s.* aderyn y bwa
Butter-flower, *s.* crafanc y frân
Butter-milk, *s.* llaeth enwyn
Butter-spoon, *s.* crafell ymenyn—*A lump or print of butter*, agalen, rhisgen, breuan, mân-aid neu seigen o ymenyn—*Butter-tooth*, rhagddant llydan
Butter-wort, *s.* golchwraidd, clust yr arth, yr olcheuraidd
Buttery, *s.* ymenyn-gell, bwyd-gell: *a.* ymenynog
Buttock, *sub.* clun, morddwyd, pedrain, ffolen, tin—*Bare-buttocked*, tin-noeth
Button *s.* botwm, boglwm
Button, *v.* botymu, boglymu—*Button-fish*, draenog y môr—*Batchelor's button*, y beneuraidd
Buttoned, *a.* botymog
Buttress, *sub.* atteg, atteg-waith, canbost, cynnal-fur: *v.* attegu
Buxom, *a.* bywiog, siogoc, llawen, gwisg, hoenus; nwyfus

Buxomness, *s.* gorhoen, bywiogrwydd, nwyfusrwydd
Buy, *v.* prynu, pwrcasu
Buyer, *s.* prynwr, prynydd, &c
Buzz, *s.* su; rhuad; husting
Buzz, *v.* a. suo; rhuo; sisial, hust-ing
Buzzard, *sub.* hwncath, bód y gwern—*Bald buzzard*, bód tin-wyu, iâr din-wen
Buzzer, *s.* hustingwr, sisialwr
Buzzing, *s.* hustingiad, sisial, su
By, *prep.* gan, wrth, trwy, heibio, ger, gerllaw, gerfydd: yn agos
By-and-By, *ad.* ar fyr, yn y man, allan o law, yn ddioed
Byas, *s.* gogwyddbwyys. Edr. *Bias*
By-blow, *s.* cêl-ddyrnod; anfiawd cudd:—plentyn o ordderch
By-end, *sub.* cam-ddyben, gau amcan, coeg-fwriad
By-law, *s.* deddf gartrefol, cyfraith gymmydogaethol
By-past *a.* wedi myned heibio
By-path, *s.* coeg lwybr
By-place, *s.* lle diartffordd, cilfach, godechfa llech-fan
By-room, *s.* ystafell ddirlgel
By-stander, *s.* edrychwr, sefyllwr gerllaw
By-street, *s.* heol gefn, coegheol
By-way, *s.* ffordd ddidramwy
By-word, *s.* gwawd, gwawd-nod, diareb, gwatwar-gyff
Byzant, *Byzantine*, *Bizantine*, *s.* llafn aur, (o werth 15l.) a offrymir gan y brenin wrth gymuno ar ddydd Nadolig, mewn ffordd o gyddfurfiad â siaml y doethion yn Bethlehem

C.

CAB, *s.* mesur Iuddewig, yn cynnwys y'nglych dau chwart
Cabal, *s.* gair o wreiddyn Hebr-

- aeg, yn arwyddo traddodiad neu athrawiaeth dderbyniedig: mewn iaith gyffredin fe'i harferir am gyd-gynghor, cyd-gynghoriaid, cyd-gyfrinachwyr, cyd-fwriad
- Cabal**, *v.* cyd-lunio; cyd-fwriadu; cyd-gynllwyn
- Cabala**, *s.* y traddodiadau Iuddewig; dirgelion Iuddewiaeth
- Cabalist**, *s.* un hyfethr yn y traddodiadau a'r dirgel-ddysg Iuddewig; dehonglwr dirgel-ddysg
- Cabalistic**, **Cabalistical**, *a.* traddodiadol, dirgeledigaethol
- Caballer**, *s.* cyd-fwriadwr
- Cabbage**, *s.* cawl, cawlen, bresych, bresych bengrou—*The sea cabbage*, cawl y môr
- Cabbage**, *v. a.* bresychlu:—darn-guddio, darn-ladratta
- Cabin**, *s.* cab, caban, cell, eut, cuddigl, lloest, twlc
- Cabin-boy**, *s.* cell-wesyn, caban-was
- Cabinet**, *s.* cloer-gist; amgueddgist, tlys-gist; amguedd-gell, tlys-gell: cyfrin-gynghor
- Cabinet-maker**, *s.* cistanwr
- Cable**, *s.* rhaff angor
- Cacheetical**, *a.* anniwygus
- Cachexy**, *s.* anniwyg, drwg ansawdd corph: lifiant
- Cackerel**, *s.* math o bysgodyn
- Cackle**, *v. n.* cocian, fel iâr; crecian: taenu chwedlau
- Caeochymy**, *s.* drwg ansawdd y gwaed a llynif y corph
- Cacophony**, *s.* dryg-sain
- Cadaverous**, *a.* celaneddog, burgunaidd, fel celain
- Cadbait**, *s.* abwydyn, abwydbryf
- Cade**, *s.* llestryn, barilan
- Cade**, *a.* tyner, dâf, gwâr—*Cade lamb*, oen llowfaeth—*Cade of herrings*, mwys, sef pumcant, o benweig neu ysgadan—*Cade worm*, or *Cader*, pry'r gwellt
- Cadence**, *s.* addawad llais neu dôn: iawn-fesuriad: teg-dreediad
- Cadent**, *adj.* ar ostyngiad, gostyngol
- Cadet**, *s.* milwr ieuanc, yn gwasanaethu'n ddi-gyflog
- Cag**, *s.* barilan, llestryn
- Cage**, *s.* ca-weil, adardŷ; ffrongc: ffau; cadwraeth, atalfa
- Cajole**, *v.* gwenieithio, ludo, dem, lithio, twylio
- Cajoler**, *s.* gwemierthwr, lithiwr, twyllwr
- Caisson**, *s.* cistaid o howdr neu belau rhyfel, powdr-gist
- Caitiff**, *sub.* dylhryn, diffieithwr, drygddyn, dieflyn, crogyn
- Cake**, *s.* teisen, aflladen, torthig, chwiog, bara miod
- Cake**, *v. n.* teisennu, torthi
- Calamance**, *s.* math o wlan-we
- Calamary**, *s.* môr-gyllell
- Calamine**, *s.* mwyn pres: mwyn a gymysgir â choppr, neu efydd, i wneuthur pres
- Calaminth**, *s.* mintys y gath
- Calamitous**, *a.* adfyddus, trallofus, helburus; adwythig
- Calamity**, *s.* adfyd; blanfud, helbul, aflwydd, cystudd, trallof, trueni, drygfyd, trychineb
- Calamus**, *s.* math o goed perarog-aid, pereidd-gys
- Calash**, *s.* math o gerbyd; math hynod o ben-wisg merch
- Calcarious**, *a.* calchaid, calchog
- Calcinate**, **Calcine**, *v.* calch-losgi, calchogi, utw-losgi
- Calcination**, *sub.* calch-losgiad llosgiad yn utw; calchogiad
- Calcinatory**, *sub.* calch-losg-lestr, tawdd-lestr, calch-lestr
- Calcography**, *sub.* y gelyddyd o argraffu ar bres neu efydd

Calculate, *v. a.* cyfrif, bwrw cyfrif; amcan-gyfrif; olrhain; addasu, cymmesuro

Calculation, *s.* cyfrifiad, cyfrif

Calculator, *s.* cyfrifwr

Calculus, *a.* graianog, carregog

Caldron, *s.* pair, callawr

Caledonia, *s.* yr Alban

Caledonian, *s.* Ysgotyn, Ysgotiad; *a.* ysgotaidd

Calcraftion, *s.* gwresogiad; twymniad, poethiad

Calcraftory, *a.* poethiannol

Calcfy, *v.* twymno, poethi, brydio, gwresogi, poethiannu

Calendar, *s.* dyddlyfr; dydd-fynag

Calender, *s.* prŷ yr ŷd, ŷd-bryfyn:

—*gwag*-beniant i lyfihau lli-einiau, &c. llatir-wasg, llefin-wasg: *v. a.* llatiru, llyfnwasgu

Calends, *s.* calan-ddyddiau, sef y dydd cyntaf o bob mis; megis *calan-mai*, calan-gauaf, &c.

Calenture, *sub.* twymyn boeth; môr-dwymyn, môr-gryd

Calf, *s.* llo—*Calf of the leg*, crôth y goes, crôth esgair

Caliber, *s.* mesur cenedd gwn

Calico, *s.* cotymwe a wnaed gynt yn Calicut yu yr India

Calid, *a.* twym, poeth, tanbaid

Calidity, **Calidness**, *s.* poethder, tanbeidrwydd

Caligation, *s.* tywyllni, caddug

Caliginous, *a.* tywyll, anamlwg

Caliph, *s.* archeffendiad y Mahometaniaid

Caliver, *s.* gwn ysgafn ar long

Calk, **Caulk**, *v.* cau agênau llong â charth pygedig

Calker, *s.* cauw'r agênau

Call, *s.* galw, galwad; gofyniad; gwahoddiad

Call, *v. a.* galw; enwi

Callid, *a.* cyfrwys, ffl-gall

Callidity, *s.* cyfrwysdra

Callimanco, *s.* gwlan-we o'r enw

Calling, *s.* galwad, galwedigaeth, swydd; celfyddyd

Callipers, *s.* math o gwmpas coes-gam

Callosity, **Callousness**, *s.* caledwch; chŵydd caled; croendewedd: annheimladrwydd

Callous, *adj.* caled, croendew, croen-galed; diddimlad

Callow, *a.* diblu, croen-llwm

Calm, *a.* tawel, dystaw, digyffro, llonydd, araf, arafaidd

Calm, *s.* tawelwch, him-dda, tegwch: *v. a.* tawelu, gostegu, dystewi, llonyddu, dyluddo

Calmness, *s.* tawelwch, dystawrwydd; arafwch, llarieidd-dra

Calomel, *s.* arian byw wedi ei gynhwysu at feddygiaeth

Calorific, *a.* twymynol

Calotte, *s.* math o gâpan

Caltrop, *sub.* math o ysgall tra phigog: offeryn haiarn pigog, a arferir mewn rhyfel, yn erbyn gwŷr meirch

Calve, *v.* dyfod â llo, bwrw llo

Calves, *s. pl.* lloi, lloiau

Calvin, *sub.* Diwygiwr enwog o Geneva, a fu farw yn y flwyddyn 1564, yn 55 oed

Calvinism, *s.* Calfiniaeth, Calfinistiaeth; egwyddorion unol â barn Calfin. Y mae Erthyglau Eglwysi Lloegr, y Werddon, a Scotland (ac fe fu egwyddorion y Lutheriaid, a'r holl Eglwysi Protestanaidd) yn dra agos iddynt, o ran sylwedd athrawiaeth, er fod cryn wahaniaeth yn eu trefniadau a'u dysgybliaeth

Calumniate, *v.* cam-gyhuddo, enllibio, absennu, athrodi

Calumniator, *sub.* camgyhuddwr, athrodwr, enllibiwr, absennwr

Calumnious, *a.* athrodgar, enllibaidd, enllibus, goganawll

- Calumny, *s.* anair, cabl, cablair, enllib, athrawd
 Calx, *s.* calch
 Cambering, *a.* bwäawg, mydawg
 Cambrick, *s.* bliant, meinlliain, sindal
 Cambridge, *s.* Caergrawnt
 Camel, *s.* cammarch, cawrfarch—
Male camel, cāmyll
 Cameleen, *s.* math o enau goeg, madfall, lysard, *Lof. xi. 30.*
 Camera-obscura, *sub.* ystafell dywyll; math o beiriant a rŷdd olygiad hynod ar wrthddrychau allanol yn y fath ystafell
 Camerated, *par.* mydedig; bwäog
 Cameration, *s.* mydiad, bwäad
 Camisade, *s.* nos-ruthir, plygeingyrch, trin-gyrch plygeiniol
 Camlet, *s.* math o gymmysg-wesidan, blew, a gwlan
 Canimock, *s.* eithin yr ieir, hwp yr vehain, crach-eithin, cas gan arddwr
 Camomile, *s.* y milwydd—*Stinking camomile*, llygad yr ŷch
 Camp, *s.* gwersyll, gwersyllfa
 Campaign, *s.* rhyfel-dymnor:—
 gwastadedd, gwastattir
 Campaigner, *s.* hen filwr
 Campanel, *s.* clŷch y perthi
 Campestral, *a.* maes-aidd, gwyllt
 Campfire, *s.* campfyr
 Can, Cann, *s.* piser, diod-lestr
 Canaille, *s.* gwerinos; gwehilion y bobl, y werindorf
 Canal, *s.* dyfr-fios, dyfr-gronfa:—
 rhedfa rhyw fath o wylbwr
 Canary-bird, *sub.* aderyn bychan melynlliw, hyfrydlais, a dros-glwyddir, o'r ynysoedd dedwydd, ynysoedd y cŵn (*Canaries.*) Gellir ei alw y *melynog mryn*
 Canary-grass, *s.* glaswellt y cŵn
 Cancel, *v. a.* dirymu, diselio, dileu, dyddymu, diddymu
- Cancelling, Cancellation, *sub.* dilead, dirymiad, diddymiad
 Cancer, *s.* crangc, cancr, dataden wyllt: môr-grangc
 Cancerate, *v.* cancru, crangcu
 Cancerous, *a.* cancr-aidd, crangc-aidd
 Candent, *a.* poeth, tanbaidd
 Candid, *a.* teg, clau, gonest, di-duedd, annhleidgar; rhywiog-aidd
 Candidate, *s.* ymgeisiwr; swydd-erlynwr; cyd-ymgeisiwr
 Candify, *v.* cannu, gwynnu
 Candle, *s.* canwyll—*Corpse-candle, or Fetch-candle*, canwyll corph—*Candle-fly*, pry'r ganwyll
 Candlemas, *s.* gwyl Fair y canwyllau
 Candlestick, *s.* canwyllbren, canwyllr, goleu-ddal
 Candour, *sub.* tegwch, rhywiogrwydd, niwneidd-dra, hynawsedd, tirionwch, cleuder
 Candy, *v.* crawenu â siwgr
 Cane, *a.* calaf, corsen, corsffon
 Cane, *v.* ffionodio, ffionio
 Cane-reed, *s.* cawnen
 Canibals, *sub.* bwytafyr cnawd dynion; difawfyr dynol-gnawd
 Canicular, *adj.* perthynol i seren y ci—*Canicular days*, dyddiau'r cŵn
 Canine, *a.* cïaidd, costogaidd—
Canine appetite, y wanc—*Canine-teeth*, ysgythyrddeint—
Canine madness, y gynddaredd
 Canister, *s.* caudad-lestr, o alcan, neu ryw ddefnydd arall
 Canker, *s.* cancr, rhwd, rhydni
 Canker, *v.* rhydu, ysu
 Canker-worm, *s.* pryf y rhwd
 Cannel, *s.* pibell baril—*Camel-bone*, corn breuant, corn gwddf
 Cannon, *s.* gwn mawr, cyfleg
 Cannonade, *sub.* cyflegriad, cur-ergydiad

Cannonade, *v. a.* cyflegru, cur-
ergydio, ergyd-ddryllio, dryll-
guro
Canoe, *s.* ceubal, corwgl, crwn-
fad, cŵch neu fad un-pren
Canon, *s.* canon, rheol, gosodiad,
deddf: canonwr—*Minor canon*,
adganon, adganonwr—*Canon-
law*, cyfraith Eglwys, canon-
deddf—*Canon-type*, y fath fras-
af o lythyrenau argraffydd
Canonical, *a.* canonaidd: rheol-
aidd; awdurol, awduredig
Canonicals, *s.* y gwisgoedd offeir-
iadol
Canonist, *s.* canonwr; cyfreithiwr
eglwysig
Canonization, *s.* defod yn Eglwys
Rhufain, i bennodi un yn sant;
seintiad, santoliad
Canonize, *v.* gwneuthur yn sant,
seintio, santioli
Canonry, *s.* canoniaeth
Canopy *sub.* gortho, mŵd-len,
gorchuddlen; cylched-len
Canorous, *a.* llafar, soniarus
Cant, *s.* truth-iaith; ffrec, ffregod:
iaith ffugiol; iaith ddisylwedd:
v. ffregodi; truthio; gwagsynio
Canter, *s.* rhagrithiwr, ffugiolwr:
—rhygyng-droediad
Canterbury, *s.* Caergaint—*Can-
terbury-bells*, clych y perthi
Cantharides, *s.* cylion paradwys;
cylion Yspaen
Canthus, *s.* cil y llygad
Canticle, *cân*, caniad, cathl
Canticles, *s.* Caniadau Salomon
Cantle, *s.* darn, dryll, talp
Cantle, *v.* darnio; dosparthu;
rhannu
Cantlet, *s.* dernyn, telpyn
Canto, *s.* cân, dosparth o gân
Canton, *s.* rhandir, talaith, ardal,
tiriogaeth; cantref
Canton, *v. a.* rhannu tir; rhannu
milwyr rhwng trefi, &c.

Cantred, *s.* cantref, cwmmwd
Canvass, *s.* sachliain, cywarch-
len; bras-liain; cynfas-liain
Canvass, *v. a.* holi, chwilio; gotyn
llais etholwyr, &c.
Cap, *sub.* cap, capan, heulrhod,
cwflen, penwisg
Cap, *v.* capio, tynnu cap, &c.
Cap-a-pec, *ad.* o'r pen i'r traed
Capability, *s.* gallu, galluoigrwydd,
abled; cymhwysder
Capable, *a.* galluog, abl, addas,
cyfaddas, digonol
Capacious, *a.* helaeth, elang, cyn-
nwysfawr, rhŵth
Capaciousness, *s.* helaethrwydd,
elangder, rhythni; maint
Capacitate, *v.* addasu, cyfaddasu,
galluogi, cymhwysu
Capacity, *s.* gallu, cymhwysder;
nedr: sefyllfa; cymhwysiad
Caparison, *sub.* seirch, addurnau
march
Caparison, *v. a.* addurno, trws-
iadu, hardd-wisgo march
Caparisoned, *a.* llurigog, mewn
seirch, wedi ei drwsiadu
Cap-case, *s.* capan-gôd
Cape, *s.* pennarth, penrhyn, pen-
tir:—mynygl-dorch, coler
Caper, *v. a.* dawnsio, llamsach,
crychneidio, crych-lammu
Capering *part.* dan grychneidio,
llamsachus: *s.* crychneidiad
Capers, *s. pl.* math o flagur neu
lysiân, o'r Ital, a arferir i
wneuthur saws blasus:—crych-
lammau, ystumiau digrif
Capillament, *sub.* man-wraidd,
gwallt-wraidd, gwreiddiach:—
gwallt, neu friger blodau
Capillary, *a.* gwalltaidd, briger-
aidd—*Capillary-vessels*, mân-
wythenau, mân-wythi
Capital, *a.* prif, pennaf, arbennig
—*Capital city*, prif ddinas—*Ca-
pital letter*, prif lythyren

Capital, s. (*in mercantile affairs*) y swm gwreiddiol; arian treigl; arian anturiaeth—*In architecture*, un o brif rannau colofn neu biler; y pencilwm—*Capital crime*, trosedd marwol, trosedd bywyd; achos crôg

Capitation, sub. treth y pennau, treth bennol; dofraeth

Capitulate, r. n. ymroddi ar ammodau i ddwyllaw gelynion

Capitulation, s. ymroddiad ammodol; coll-ammodiad

Capon, s. ceiliog dyspaidd, cabwllt

Capon's-tail, s. cynffion y cabwllt, y Falerian, llysiau Cadwgan, gwell na'r aur

Capouch, s. cweuwl, cwfl

Capouchin, s. mynach cweyllog

Capping, s. câpiad; tâp, tapyn, tâpig, câpan

Caprice, s. chwidredd, mympwy, gwamnal-dyb

Capricious, a. anynad; gwamnal, anwadal, penchwiban

Capricorn, s. arwydd yr afr

Capriole, sub. cydgarniad march ar ei lawm egni: gafrlam, carlam

Capstan, Capstern, sub. dirwyn-drawst llong, dirwynlath

Capsular, a. ceuaidd, cistanaid

Capsulate, r. cau am, tyfu dros, gorchuddio

Captain, s. pen, pènaeth, cadben, blaenor—*Captain general*, pen-ciwdod—*Captain of a hundred*, canwriad—*Captain of a thousand*, milwriad—*Captain of a ship*, meistr, pènaeth, llywydd llong

Caption, s. daliad, gafaeliad

Captious, a. cecrus, ymrafaelus, gair-gipgar, croes, dichellgar

Captiousness, s. cecrusedd, &c.

Captivate, r. dwyn yn gaeth; dal ac ynnill serchiadau

Captive, s. caeth-was; caeth-glud' carcharor: *a.* caeth

Captivity, s. caethiwded, caethfyd; caethgludiad

Captor, s. ysglyfiwr, ysgafaelwr: cymmerwr, gafaelwr, daliwr

Capture, s. ysgafael, helfa, caffaeliad; daliad, cynumeriad

Capture, r. a. dal, cymmeryd

Capuched, a. cweyllog

Capuchin, s. cweuwl-frawd

Car, s. carr; cerbyd; menù

Carabine, s. gwn byr

Carack, s. math o long arferedig gan wŷr Portugal, &c.

Carat, s. pwys pedwar gronyn

Caravan, s. mintai o farsiaudwyr yn y dwyrain yn cydymdaith: hetyd math o fenn döedig

Caravansary, s. lletty cyffredin yn y dwyreini-fyd

Caraway, s. y garddwy

Carbonade, r. rhostio cig yn ddernynau ar farwor

Carbuncle, s. math o faen gwerthfawr; carbwncl: —pyloryn, llynoryn du-goeh

Carcase, Carcass, s. celain, abwy, ysgerbwd, corph marw, burgyn, buria, ysgrwd, llurgyn

Card, s. cerdyn: *pl.* cardiau—*Stock Cards*, cribau cyffion

Card, r. a. gardio, cribo gwlan

Carder, s. gardiwr, cribwr

Cardamoms, s. grawn Paradwys, grawn Paris

Cardigan, s. Aberteifi

Cardiganshire, s. Ceredigion

Cardinal, s. un o bengerddolion eglwys Rhufain: cochl benyw: *a.* prif, arbëniig—*Cardinal numbers*, y prif rifedi—*Cardinal virtues*, y prif rinweddau

Carduus-benedictus, sub. ysgallen fendigaid

Care, r. gofalu, gwylio, pryderu, dwys-feddwl

Care, *sub.* gofal, pryder, ystigrwydd
 Careen, *r.* glanhau'r tu allan i waelod llong, glauweithio
 Career, *s.* gyrfa, rheolfa, helynt
 Careful, *a.* gofalus, gwybodaethus, carcus, diesgeulus
 Carefulness, *s.* gofal, astudrwydd, pryder, carc
 Careless, *a.* diogfal, esgeulus
 Carelessness, *s.* diogfawch, esgeulusdod, esgeulusdra
 Caress, *r. a.* anwesu, mynwesu, achlesu, llochi, gwen-gara
 Carer, *s.* gwall-nod, diffyg-nod
 Cargo, *s.* llwyth llong
 Caricature, *s.* digrif-lun, anferthlun, gwarth-lun
 Cariosity, *s.* pydrni esgyrn
 Carious, *a.* pwdr, braenllyd
 Cark, *r.* gofalu, rhyofalu
 Carling, *s.* dygn ofal, rhyofal
 Carl, Carle, *s.* cerlyn, bawddyn
 Carl-cat, *s.* gwr-cath, cati wryw
 Carline-thistle, *s.* ysgallen wen
 Carlisle, *s.* Caerliwelydd
 Carinan, *s.* certwynwr, certiwr
 Carminatives, *s.* meddyginiaethau i chwalo gwynt
 Carmine, *s.* lliw golen-goch
 Carnage, *s.* galanastra, lladdfa
 Carnal, *a.* cnawdol; anianol—*Carnal appetite*, cnawdolfryd, cnawdwyllrwydd—*Carnal connection*, cydgnawd, cydgnodiad—*Carnal mind*, syniad cnawdol, syniad y cnawd
 Carnality, *s.* cnawdolrwydd
 Carnation, *s.* blodeuyn tég cigliw, o ryw'r fabgoll
 Carmelian, *s.* maen gwerthfawr o liw cig anmrwd; maen cigliw
 Carneous, *a.* cnodig, cigog
 Carnival, *s.* gwyliau hynod yn Venice; gloddest-wyl, cig-wyl
 Carnivorous, *a.* ciglwng, ciglyd, ysgig, cig-reibus

Carnosity, *sub.* cnodigrwydd:—chwydd-gig, oddf-gig
 Carol, *s.* mawl-gerdd nadolig
 Carousal, *s.* gloddest-wyl, wttres, wttres-wyl, cyfeddach, cyfodd
 Carouse, *r.* gloddesta, wttresa, cyfeddach, meddw-wleda
 Carp, *s.* math o lyn-bysg: *r.* enoi, cablu, sennu, pigo beiau
 Carpenter, *s.* saer, saer coed
 Carpentier, *s.* saerniaeth, coed-saerniaeth, saerwaith
 Carpet, *s.* llawr-len; bwrdd-len
 Carriage, *s.* clud, cerbyd; menn, carr:—gwaith cario, cywein-iad: ymddygiad, ymarweddiad
 Carrier, *sub.* carriwr, cludydd; arwedodwr, cyweinwr
 Carrion, *s.* burgun, llurgun, celain, abwy, burna
 Carrots, *s.* moron cochion: *sing.* moron coch—*Wild carrots*, moron y maes
 Carroty, *a.* moronaidd, moronliw, coch, pen-goch
 Carry, *r. a.* cario, cludo; cywain; dwyn, arwedd
 Cart, *sub.* certwyn, trol, menn, carr, car-fen—*Dray-cart*, carr llusg—*Child's cart*, carr cerdded; chwareu-fen—*Cart-horse*, men-farch, ceffyl gwedd—*Cart-load*, trolaid, menaid, llwyth trol
 Cartel, *sub.* cyttundeb i newid carcharorion rhyfel
 Carter, *s.* menwr, certwynwr
 Cartilage, *s.* madruddyn
 Cartilaginous, *a.* madruddawg
 Cartoon, *s.* darluniad neu gynllun, i weithio wrtho; bras-ddarluniad, rhag-baentiad
 Cartouch, *s.* math o addurn mewn adeilad-waith
 Cartridge, *s.* papuraidd o bowdr, a phelen ar achosion: ergyd-lwyth, ergyd-ról

Cartridge-box, *sub.* còd i gadw'r
ergyd-lwythi, ergyd-gòd
Cart-wright, *s.* saer troliau, saer
certi, cert-weithiwr
Carve, *v. a.* cerfio; ysgythru:—
rhannu, torri bwyd
Carver, *sub.* cerfiwr, cerfiedydd,
ysgythrwyr, ysgythrydd: torrwr
bwyd, bwyd-rannwr
Carving, *sub.* cerfiad, cerfwaith,
ysgythriad; torriad bwyd
Caruncle, *s.* difyn o gig, cigyn
Cascade, *s.* rhaiadr
Case, *sub.* amwisg; còd; cistan;
gwain: ystad, helynt, cyflwr:
matter, peth, achos; treigl—
Noun without case, enw di-
dreigl—*Of one case*, un-dreigl—
Of two cases, deu-dreigl—
Of three cases, tri-threigl—
Of many cases, amry-dreigl—
Nominative case, achos enwedigol,
enwedigaethydd—*Genitive case*,
achos deilliadol, deilliedydd—
Dative case, achos rhoddedigol,
rhoddedigaethydd—*Accusative*
case, achos cyhuddawl, cyhudd-
iedydd—*Vocative case*, achos
galwedigol, galwai, galwedig-
aethydd—*Ablative case*, achos
gwrthodawl, gwrthodai, gwrth-
odiannydd
Case, *v. a.* anwisgo; gweinio
Case-harden, *v.* dur-galedu
Case-hardened, *a.* dur-galed
Case-knife, *s.* cyllell cegin
Casemate, *s.* gwaith bwäog
Casement, *sub.* rhwyll ffenestr;
ffenestr-ddôr:—bwäod pen col-
ofn, neu y rhan a fo'n crogi
drosodd; colofn-gap
Case-shot, *s.* sypyn o fan belau
rhyfel; còd-belau
Cash, *s.* cist a fo'n dal arian:—
arian-gist:—arian, mw nai: ar-
ian-dal, arian-werth
Cashier, *s.* arian-ddaliwr; arian-

dalwr: *v. a.* diswyddo, diraddu,
troi ymaith neu allan
Casings, *s.* tom gwartheg wedi ei
sychu yn danwydd, gleiad
Cask, Casquet, *s.* helm, penffestyn
Cask, *s.* baril, barilan
Casket, *s.* cistan, prenfol; blwch
Cass, *v.* dileu, dirymu
Cassation, *s.* dilead, dirymiad
Cassaware, *s.* aderyn mawr o'r
India
Cassia, *s.* rhisglyn pèr, casia
Cassidony, *s.* math o fodeuyn:—
maen myrierid
Cassock, *s.* casul, crys-bais offeir-
iad; llaeswisg; toryn
Cass-weed, *s.* pwrs y bugail
Cast, *s.* tafliad, ergyd; cymyg;
prawf, prawen; anturiaeth:
gwawr, gwedd, edrychiad;
bath, dull-wneuthuriad
Cast, *v. a.* bwrw, taflu, lluchio,
ergydio: toddi, tawdd-lunio:
—cyfrif, swm-rifo: coll-farnu,
euog-farnu—*To be cast* [in law]
colli cyngaws neu achos cyf-
raith—*To be cast away*, [in sea
affairs] cael llong-ddrylliad
Castanet, *s.* rhugl a gedwir yn eu
dwyllaw gan ddawnswyr
Cast-away, *s.* un anghymmerad-
wy, un gwrthodedig
Castellain, *s.* ceidwad castell
Castellany, *s.* rhandir castell
Castellated, *a.* castello
Caster, *sub.* tafliwr, ergydiwr;
bwriwr, toddydd, tawddlan-
iwr
Castigate, *v. a.* cospi, ceryddu,
cystwyo, curo, fflangellu
Castigation, *s.* cystwyad, cosped-
igaeth, curfa, ceryddiad
Casting, *s.* tafliad; chwydiad
Casting-net, *s.* tafll-rwyd, rhwyd
fwrw
Casting-voice, *s.* llais terfyniadol,
terfyn-lais

Castle, *sub.* castell, amddiffynfa, tŵr; llysdin, castellan
 Castling, *s.* erthyyl, peth annhymig; marw-lo; marw-ebol
 Castor, *s.* yr afanc, llostydan: Edr. *Beater.* Creadur a fu'n gyffredin yn Nghymru, mewn oesoedd gynt
 Castrate, *v. a.* dyspaddu, cyw-eirio:—byrhau, anafu
 Castration, *s.* dyspaddiad
 Castrel, *s.* cudyll, y cudyll coch, cudyll y gwynt, ceinlly goch
 Casual, *a.* damweiniol, dygwyddiadol, dygwyddol
 Casualty, *sub.* dygwyddiad, damwain, damchwaen, dichwain
 Casuist, *sub.* dattodwr amheuan crefyddol, neu gydwybodol
 Casuistical, *a.* perthynol i ddatodiad amheuan cydwybod
 Casuistry, *s.* beirniadaeth achosion cydwybod; cyfiwysdrin
 Cat, *sub.* cath; titw—*A gib-cat*, gwr-cath—*Musk-cat*, cath fws—*Pole-cat*, cath goed—*Cat-mint*, mintys y gath
 Cat-like, *a.* cathaidd, fel cath
 Catabaptist, *sub.* gwrthwynebwr bedydd
 Cataclism, *s.* diluw, llif, dylif
 Catachresis, *s.* cam-arferiad, neu arferiad rhy bell, o air: Megis pe dywedid, Gwr rhagorol a rhinweddol yw Napoleon
 Catacombs, *s.* claddfeydd a wneid gynt, fel ogfeydd; cladd-lys-oedd: *sing.* cladd-lys
 Catalogue, *s.* cof-restr, llech-res
 Catamite, *s.* llanc at drin brynti; brynt-was, Sodom-was
 Cataplasma, *s.* plastr i feddalu, &c. sugaethan, meddalai
 Catapult, *s.* tafi-beiriant
 Cataract, *s.* rhaiadr, dwfr-ddisgynfa, eirw: sych-bilen ar lygad
 Catarh, *s.* disgyniad gornaws y

pen, neu fêr y cefn i is-rannau'
 corph:—naws-lifiad, gormwyth, dyterwst
 Catarrhous, *a.* gormwythus
 Catastrophe, *s.* gwrthdro; trôad a diweddïad chwarae: drwg-ddiwedd, dwys-derfyniad
 Cat-call, *s.* math o chwibanogl
 Catch, *s.* difyr-gân:—bach, attalfach, clicied:—dalfa, caffactiad, ysgafael, ysglyf
 Catch, *v. a.* dal, uala, gafaelu, ynnallu yn, cipio, ysgipio, cym-meryd
 Catcher, *s.* daliwr, daliedydd, gafaelwr; cipiwr, ysgipiwr
 Catchpole, *s.* ceispwl, ceisiad
 Catchup, *sub.* math o gyflaith a wneir o fwyd y llyffaint
 Catch-word, *s.* myneg-air
 Catechetical, *a.* gwyddorïg
 Catechise, *v. a.* dysgu drwy holi ac ateb; gwyddori, egwyddori
 Catechism, *s.* gwyddor-lith, holiad-lith, catecism
 Catechist, *s.* gwyddorwr, egwyddorwr, cateceisiwr
 Catechumen, *s.* dysgybl, egwyddorig, un dan holiad
 Categorical, *a.* pendant, pennodol, dihoced, eglur, penderfynol
 Category, *sub.* trefn ac ansawdd pethau mewn rhesymedigaeth
 Catenarian, *a.* cadwynaid
 Catenate, *v. a.* cadwyno, cyfrwymo, cydgadwyno
 Catenation, *sub.* cadwyniad, cyfrwyniad
 Cater, *v. n.* darparu, prynu, neu arlwyio lluniaeth; bol-weinyddu; darmerthu
 Caterer, *sub.* bol-weinyddwr, arlwywr, neu arlwywraig
 Caterpillar, *s.* y lindys, y prŷf cadachog, prŷf y dail
 Caterwaul, *v.* cathderica—*A caterwauling*, cathderig

Caterwauler, *s.* cathdericai
 Cates, *sub.* danteithion, ammeu-
 thynion, anewynion
 Cathartics, *s.* meddyginiaethau a
 fo'n carthu'r corphi: eartheion
 Cathedral, *s.* eglwys gadeniawl,
 gorawl, neu esgobawl
 Caitliness-point, *s.* penrhyn Blath-
 aon, yn yr Alban
 Catholic, *a.* cyffredawl, cyffred,
 coffredinol, catholig
 Catholicism, *s.* cyffredinder, cyff-
 rediaedd, cyffredinwydd
 Catholicon, *sub.* cyfaredd holl-
 iachäol: plastr di-fiael
 Catkins, Cat's-tail, *sub.* conawon
 cyll, twddf hirgrwn ar gyll neu
 fedw, cynffon y gath
 Cattle, *sub.* da byw, anifeiliaid,
 dof-filod, gwartieg, ysgrublaidd
 Cavalcade, *sub.* gosgordd, torf
 farchogawl; marchordaith
 Cavalier, *s.* un o blaid y brenin
 Charles gynt: march-filwr
 Cavalierly, *ad.* yn uchelfalch
 Cavalry, *s.* march-lu, marchawg-
 lu, meirch-filwyr, marchrawd:
pl. marchrodion
 Caudle, *s.* llymeid-fwyd; sucen
 Cavate, *Edr.* *Excavate*
 Cave, *sub.* ogof, gogof, ceudwll,
 ffau
 Caveat, *s.* rhybudd, gocheliad,
 gwaharddiad:—anach-lythyr
 Cavern, *s.* ceudwll, ogof, llechfa
 Cavernous, *a.* ogofawg, tyllog
 Cavil, *s.* coeg-wrthddadl, traws-
 ddadl
 Cavil, *r. n.* traws-ddadlennu, cecrus-
 ddadlennu, gwag-ddadlennu
 Caviller, *s.* cecryn, traws-ddadl-
 enwr
 Cavity, *s.* cendod, ceudwll
 Caul, *s.* gweren fol, rhwyden;
 penguwch rhwylllog
 Cauldron, *s.* pair, callawr, croch-
 an, efyddyn, efydden

Causal, *a.* achosawl, achlysurol,
 pariamus, pariamol
 Causation, *s.* achosiad, parad, par-
 iant, achlysuiriad, paradwyad
 Cause, *s.* achos, ethryb, achlysur:
 —cynghaws, hawl, dadl
 Cause, *r. a.* peri, effeithio, rhoi
 achlysur, achlysurol, achosi
 Causeless, *a.* diachos
 Causey, Causeway, *s.* sarn, llwybr
 troed
 Caustic, *a.* a ysa gig marw, ysol,
 difäol: *s.* eli poethnaws
 Cautious, *a.* pwylllog, gochelgar
 Caution, *s.* seriad; ysiad
 Caution, *r.* serio; llosg-ysu
 Caution, *s.* harn poeth; seriad
 Caution, *s.* pryder, pwyll, ym-
 bwyll; gochelgarwch; gochel-
 iad, rhybudd, rhybyddiad
 Caution, *r. a.* rhybuddio, rhoi
 rhybudd neu ocheliad
 Cautious, *a.* gochelgar, pwylllog,
 ymoglegar, gofalus; craff
 Cautiousness, *sub.* gochelgarwch,
 gofalusrwydd, hybwyllledd
 Cawl, *s.* penrhwym; rhwyden
 Caw, *r.* cawcian, cren, crefu
 Cease, *r.* peidio, gadael, gorph-
 wys, ymattal, dyspeidio
 Ceaseless, *a.* dibaid, didor, di-
 dawl, diball, diorphwys, di-
 odor
 Cecity, *a.* dellni, dallineb, delli
 Cedars *s.* cedrwydd, coed cedr
 Cede, *r.* rhoi i fynu, trosi
 Cedrine, *a.* cedraidd, o gedr
 Ceil, *r. a.* cronglwydo, nenfydu,
 nen-guddio, nen-galchu
 Ceiling, *s.* mŵd, nen-fwd; myd-
 iad, nen-fydiad; cronglwyd
 Celandine, *sub.* dilwŷdd, y ddi-
 wlith, llysiau'r wennol, llym y
 llygaid, llysiau y llaw
 Celebrate, *r. a.* cyhoeddi, datgan;
 dathlu; cadw gŵyl; gweini
 Celebrated, *a.* clodfawr, enwog

Celebration, *sub.* cadwad gŵyl; canmoliad; dathliad; gweinyddiad

Celebrions, *a.* enwog, nodedig, hynod, clodfawr, dathl, hyglood

Celebrity, *sub.* enwogrwydd, hygloodedd, clodfored; hynod-rwydd

Celerity, *s.* buander, cyflymdra

Celestial, *a.* nefawl, nefolaidd

Celibacy, *s.* gweddwdod, annyweddiaeth, unigrwydd

Cell, *s.* caddigl, cell, celfa

Cellar, *s.* diod-gell, seler, trull

Cellarist, *s.* trulliad, diod-was

Cellular, *a.* cellog; tylllog

Celsitude, *s.* uchder, ucheledd

Cement, *s.* cymmrwd, sŷth cydiol, priddgailch

Cement, *r.* cymmrydu, syth-gydio, cyd-ludio

Cemetry, *s.* beddrod, gwyddfa, mynwent, corphlan, bedd-le

Cenotaph, *s.* bedd-adail er anrhydedd i un wedi ei gladdu mewn lle arall; gwag-fedd

Censer, *s.* thuser; padell dân

Censor, *sub.* uchel swyddwr yn Rhufain gynt, i nodi a diwygio beiau:—beirniad:—hyfeiwyr

Censorious, *a.* hyfarn, cyhuddgar, enllibus, goganus, hyfai

Censoriousness, *s.* cyhuddgarwch, sengarwch, hyfeiedd

Censorship, *s.* uchel-faeroniaeth

Censurable, *a.* beus, ceryddadwy

Censure, *sub.* sen, barn, gogan; cerydd

Censure, *r.* barnu, beio, cablu, ceryddu, sennu, sardio

Censurer, *s.* ceryddwr, sennwr

Cent, *s.* (*centum*) cant

Centaur, *s.* rhyw anghenfil dychymmygol, rhwng dyn a march

Centaury, *s.* bustl y ddaear, y ganrhi goch, ysgol Crist

Centenary, *a.* canfed-rifol

Centesimal, *a.* y ganfed, canfed

Centifolious, *a.* canlalênog

Centinel, *s.* gwyliwr, gwyliedydd

Centinody, *s.* canclwm, canewin, canclawdd, berwr iear, y glymog, y waedlys

Centipede, *sub.* prŷf gwenwynig anldroediog; cantroedyn

Centto, *s.* pryddest gasgledig allan o amryw awdwyr

Central, *a.* canolawg, canolaidd, cymmherfeddol, canolberthig

Centre, *sub.* y canol, canol-barth, cymmherfedd, perfedd-bwngc

Centre, *r.* cymmherfeddu, canolgyferio; cyd-gyfarfod

Centric, *a.* canolaidd

Centrifugal, *a.* canol-ochel

Centripetal, *a.* canol-gais, canolgyrch, canol-gyrchawl

Centry, *s.* Edr. *Centinel* [maint

Centuple, *a.* can-plyg, can-gym

Centuriator, *s.* un yn rhoi hanes amser bob yn gan mlynedd:—oes-hanesydd, oes-frudiwr

Centurion, *s.* canwriad

Century, *s.* can mlynedd, oes

Cephalic, *a.* da rhag dolor pen

Cerastes, *s.* sarph gyrrnig

Cerate, *s.* eli cŵyrog, cŵyr-eli

Cere, *v.* cŵyro, gludio, pygu

Cerebrosity, *s.* tueddiad i wallgof

Cere-cloth, *sub.* pyg-liahu, cŵyr-liain, sugliain

Ceremonial, *sub.* llyfr defodau: *a.* defodawl, seremoniawl

Ceremonious, *a.* ffurfiol, moesgar, moddus; manylaidd

Ceremony, *s.* defod, arddefod; moesgarwch; rhwysg, rhodres

Certain, *a.* sicr, diau, diammau, dilys, diddall, gwir, cywir; gosodedig; rhyw, rhai

Certainty, *sub.* sicrwydd, dilysrwydd, dilysiantrwydd, dilysdod, hyspysrwydd, diennrwydd, gwired, diammheuaeth

Certificate, *s.* ysgrifendyst, 'sgrifdyst, llythyr hyspysrwydd
 Certify, *v. a.* sicrhau, hyspysu, ardystio, gwirio, dilysu
 Certitude, *s.* arwariant, dinamedd. Edr. *Certainty*
 Cerulean, *a.* brithlas, nefiw
 Cerumen, *s.* cŵyr y glust
 Cerusse, *s.* gwyn-blwm puredig
 Cess, *s.* treth: tasg: *v. a.* trethddogni, rhannu treth. Edr. *Assess*
 Cessation, *s.* paid, tor, gorphwysiad, peidiad, dyspeidiad, toliad, seibiant, ymattaliad
 Cessible, *a.* ymollyngadwy
 Cession, *s.* rhoddiad i fynu, trosiad; ymroddiad; hawl-drosiad
 Cessment, *s.* treth, trethiad
 Cessor, *s.* trethwr, treth-ddognwr
 Cestus, *s.* gwregys Gwener
 Cetaceous, *a.* morfilaidd
 Chace, *s.* Edr. *Chase*
 Chad, *s.* math o bysgodyn
 Chafe, *s.* dig, digter, sor, soriant, cythruddiad
 Chafe, *v.* ymrwbio i wrës, ymdwymno; poeth-rwbio; crasu i'r byw:—cyffrôi, cythruddo
 Chaff, *sub.* us, man-us, peiswyn; hedion, mwlg; gwehilion
 Chaffier, *v.* marchnatta, porthmonna, prynu a gwerthu
 Chaffierer, *s.* marchnattawr, masgnachwr, porthmon
 Chaffinch, *s.* y winge
 Chaffy, *a.* llawnus, manusog
 Chafing-dish, *s.* tân-ddysgl, padellig dân, crasiedydd
 Chagrine, *sub.* cythrudd, gofid; siomedigaeth; anfoddloniad: trwm-feddwl:—math o ledr amwisg, wedi ei drwsio'n arw
 Chagrine, *v.* cythruddo, gofidio, anfoddogi, anfoddloni
 Chain, *s.* cadwyn, torch, cadwyn-dorch; tid, trës

Chain, *v. a.* cadwyno, tido
 Chair, *s.* cadair; eisteddfa; sedd—*Chair of state*, urddasfaingc, brenhinfaingc—*Chairman*, gorseddwr, cadeirwr—*Folding-chair*, cadair hyblyg—*Elbow-chair*, cadair elinog
 Chaise, *s.* cerbydan, taitigerbyd
 Chalcedony, *sub.* math o faen gwerthfawr llwyd-las
 Chalcography, *s.* pres-gerfiaeth
 Chaldron, *s.* mesur glo o 36 llestraid, neu 9 baril; calloruid
 Chalice, *s.* cymun-gwpan
 Chalk, *s.* calch-bridd
 Chalk, *v. a.* calchu, calch-nodi, calchbriddo
 Challenge, *sub.* baidd, beiddiad; her, ymlheriad:—hawl, holiad; llysiant, nam, anach
 Challenge, *v. a.* beiddio, bygwlfeddio, hërio, ymlhërio:—honni hawl: llysu; rhoi yn erbyn
 Chalybeate, *a.* duraid, durllyd
 Chamade, *s.* arwydd-sain: sain tabwrdd neu udgorn, i ofyn cylafaredd, neu ymddyddan am heddwch, mewn rhyfel
 Chamber, *s.* ystafell; cell; parlawr; llofft; llogawd
 Chambering, *sub.* cyd-orwedd, trythyllwch; cyfeddach, wttres
 Chamberlain, *s.* ystafellydd
 Chamberlainship, *s.* ystafellyddiaeth; trysoryddiaeth
 Chamber-maid, *s.* ystafellyddes
 Chamber-pot, *s.* troeth-lestr
 Chamblet, *v. a.* brith-liwio
 Chamfer, *s.* rhigol, rhych, ffosig
 Chamfer, *v. a.* rhigoli, rhychu
 Champ, *v.* cnoi; cnoi'r awen
 Campaign, *s.* gwastadedd, rhôs, bro; tir digoed
 Champion, *s.* rhyswr, ornestwr; campwr, pen-campwr; cawr
 Chance, *s.* damwain, damchwaen, dygwyddiad, dychwaen

Chance, *v. n.* damweinio, dygwyddo
 Chancel, *s.* canghell, cafell
 Chancellor, *s.* canghellwr, canghelllydd, canghellawr—*Lord chancellor*, prif ganghellwr, penynad, pen-sel
 Chancellorship, *sub.* canghellwriaeth
 Chance-medley, *s.* llofruddiaeth ddi-fwriad neu ddamweiniol
 Chancery, *s.* llŷs cydwybod: llŷs yr arglwydd ganghellwr
 Chandelier, *s.* canwyllr; canwyllbren ceingciog
 Chandler, *s.* canwyllwr, canwylllydd; gwerthwr canwyllau, &c.
 Change, *s.* aralliad, newid, newidiad, cyfnewidiad, tro: *v.* newid
 Changeable, *a.* cyfnewidiol, &c.
 Changeableness, *s.* cyfnewidioldeb, anwadalwch, anwastadrwydd, newidiolder
 Changeling, *sub.* anwadal-ddŷn: ymnewidiwr; hurtyn
 Changer, *s.* cyfnewidiwr
 Channel, *sub.* cyfyng-fôr; rhëdle afon; dyfrlle: rhŷch neu ffôs colofn: cyflead hyspysrwydd neu newydd
 Channel, *v.* cwyso, neu rychu colofn—*English channel*, môr Udd—*Bristol channel*, môr Hafren—*Irish channel*, môr Iwerddon, Môrwerydd
 Chant, *v.* canu, côrganu; pyngcio
 Chanter, *s.* cantor, ceiniad, côrgeiniad, ceiniad côr
 Chanticleer, *sub.* croch-geiniad: enw a roir i r ceiliog
 Chantress, *s.* cantores, ceiniades
 Chantry, *s.* côr-gafell
 Chaos, *sub.* cymmysgedd, cymmysgfa, annhrefn; pentwr afluniad—*Gwèl Gen. i. 2.*
 Chaology, *s.* darluniad o'r pentwr afluniad, dechreuol
 Chaotic, *a.* cymmysg, didrefn

Chap, *s.* agen, hollt; gèn, bochgern: prynydd, masnachydd
 Chap, *v.* agennu, ymageennu, ymagor
 Chapel, *s.* capel, cyssegrfa, eglwysan
 Chap-fallen, *a.* boch-laes, llaeswefl; digalon
 Chapter, *s.* heilog, neu bencwm colofn
 Chaplain, *s.* caplan, capelwr
 Chaplainship, *s.* capelwriaeth
 Chaplet, *s.* coronig, talaith, tal-eithig, coronbleth
 Chapman, *s.* masgnachwr; prynwr, porthmon, maelier
 Chapter, *s.* pennod; seneddr egllwys gadeiriol; cabidwl
 Chapter-house, *s.* cabidwl, cabidyldy; cadeir-dŷ
 Char, *s.* y pysg torgoch: swydd neu orchwyl dygwyddiadol
 Char, or Chare, *v.* cyflawni mânswyddau, neu waith tros amser byr:—golosgi glo neu goed, i'w cael yn gynnud di-fwg
 Character, *sub.* y gair, enw, neu gymmeriad, y cyfrifir un yn haeddiannol o hono:—nôd, neu arwydd, i gadw lle geiriau:—bath, neu faintioli, argraff-lythyren
 Characterize, *v.* darlunio, hynodi, priod-lunio, dosbënu
 Charcoal, *s.* glo neu goed wedi eu golosgi; golosged
 Charge, *s.* gorchymyn, annogaeth, archiad: gofal, cadwraeth; gorchwyl, swydd, neges; cŵyn, cyhuddiad; côst, traul, rhuthr, ymgrych, ymosod
 Charge, *v.* *a.* gorchymyn, annog: bwrw neu osod ar, cyhuddo, rhoi yn erbyn; rhuthro ar, ymosod: gofyn tâl
 Chargeable, *a.* treulifawr, costus; gofynadwy; cyhuddadwy

Charger, *s.* cawg, dysgl, dwbler ; march rhyfel
 Chariot, *s.* cerbyd—*War chariot*, cād-gerbyd
 Charitable, *a.* cariadus, caredig, diragfarn ; hael, ciriawl, ekusengar, cardodol
 Charity, *s.* cariad ; tosturi ; elusen, cardawd, ciated
 Chark, *v.* golosgi. Edr. *Char*
 Charles's-wain, *sub.* y saith seren ogleddol, a elwir *Pleiades* ; gan rai *Llun y llong*
 Charlock, *s.* berw'r fam, berw'r famog, berw'r torlânau, berw Caersalem, berw'r gauaf
 Charm, *s.* swyn, swyn-gyfaredd ; serch-lithiad ; swyn serch
 Charm, *v.* *a.* swyno ; rheibio, llygad-dynnu :—boddio, gwychoffdio ; ennill serch, hudo
 Charmer, *s.* swynwr, hudol ; boddhâwr, dyhudd-ur neu *uraig*
 Charming, *a.* boddhâus, boddawl, hyfrydawl, hardd-deg
 Charnel-house, *s.* esgyrn-dŷ
 Chart, *s.* argraff-len yn dangos gosodiad gwledydd
 Charter, *s.* baint-ysgrifen, breint-lyfr, breinlen
 Chartered, *a.* breiniol, breiniog
 Chary, *adj.* gofalus, gocholgar, pryderus, cynnil, dyfal
 Chase, *s.* coedwig, gwigfa ; hel-waith, helwriaeth : erlyniad
 Chase, *v.* hela, hely ; ymlid, erlid
 Chaser, *s.* heliwr ; ymlidiwr
 Chasm, *s.* agen, hollt, gwag-le, gagendor, adwy, cyfwng
 Chaste, *a.* diwair, dihalog, diwgr, pur, gwryfaidd
 Chasten, Chastise, *v.* *a.* ceryddu, cospi, cystuddio, cystwyo
 Chastisement, *s.* cerydd, ceryddiad, cosp, cospad, cospedigaeth
 Chastity, *s.* diweirdeb, diweiredd, purdeb, gwryfudol

Chat, *s.* clebar, cogor, siaradach, pepraeth
 Chat, *v.* *a.* pepru, baldordd
 Chattels, *s.* *pl.* da, dâoedd, da symudol, da cyfro
 Chatter, *v.* ffreg-siarad, ffregodi, lolio, trydar, ymddadwrdd
 Chaw, *v.* cnoi. Edr. *Chew*
 Cheap, *a.* â newid arno, isel-bris, go-rad : dielwig, di-werth
 Cheapen, *v.* *a.* gofyn pris, marchnatta ; cynnyg ar beth
 Cheapness, *s.* iseldir pris, newid, dielwant, iswerth
 Chear, *v.* Edr. *Cheer*
 Cheat, *s.* twyllwr, hudol, bocedwr ; boced, dicheil, twyll
 Cheat, *v.* twyllo, cam-golledu, siômi
 Check, *s.* attaliad, rhwystr ; pigiad, cerydd :—gwastatad cyrif
 Check, *v.* *a.* attal, nadael, ceryddu, ffwyno, arafn
 Checker, *s.* attaliwr, argyoeddwr
 Checker-work, *sub.* gwaith amryweddog ; rhwydwaith (1 *Brea* 7. 17.) gwaith ffristialaidd
 Cheek, *sub.* grudd, bôch, cern—*Cheek-bone*, asgwrn grudd—*Check-by-joll*, ochr yn ochr
 Cheer, *s.* hoen, llonder : arlwy, darmorth : *v.* llonni, siriol—*Good cheer*, byd da, byd gwyh
 Cheerful, *a.* siriol, llon, hoenus, llawen, dyddan, difyr
 Cheerfulness, *s.* llawenydd, sirioldeb, llonder, hoenusrwydd
 Cheerless, *a.* aflawen, annifyr, annyddan, athrist
 Cheerly, Cheery, *a.* siriol, llon, llawen, hoenus ; go-lon, &c.
 Cheese, *s.* caws—*A cheese*, cwsyn
Cheese-monger, caws-werthydd
—Cheese-press, caws-wryf, caws-wag—*Cheese-rumet*, cawl, cywair—*Cheese-sat*, caws-lestr
 Cheese-curd, *s.* caws gwya

Cheese-wort, *s.* y felynhys, 'llys-
iau'r cywer, brigau'r twynau
Cheeslip, *s.* gwrach y lludw
Cheque, *s.* math o liain brith;
braithliain, liain croesreng
Chequer, *v. a.* amryliwio, braith-
liwio, britho
Chequered, *adj.* amryliw, brith-
edig
Cherish, *v.* maethu, meithrin, cyn-
hesu, achlesu, ymgeleddu
Cherry, *sub.* ceiriosen, siuranen—
Cherry-tree, pren ceirios—*Agri-
cot cherries*, cennics surion—
Winter cherries, surain codawg,
dagran Addia
Cherry-cheeked, *a.* rhuddfochog
Cherry-cheeks, *s.* gruddiau ffion
Chert, *s.* math o garreg dân
Cherub, *s.* cerub, angel
Cherubin, **Cherubic**, *a.* cerubaidd,
angylaudd, nefol
Chesnut, *s.* castan
Chesnut-tree, *s.* castan-wydden
Chess, *s.* gwyddbwyll
Chess-board, *s.* clawr y wydd-
bwyll, tawlbwrdd
Chest, *s.* coffr, cist—*Chest of the
stomach*, cledr y ddwyfron—
Chest of drawers, cist logellawg
Chevalier, *s.* marchog
Cheveril, *s.* gafr wylt
Chew, *v.* cnoi—*Chew the cud*, cnoi
cil, atgnoi, ail-gnoi
Chibol, *s.* wynionyn bach
Chicane, **Chicanery**, *s.* cecraeth
cecri: ystryw-ddadl; dichell-
drin, ystrange
Chiche, *a.* yt-bys anan carchion
Chicken, *s.* cyw: *pl.* cywion
Chick's-foot, *s.* troed y cyw
Chicken-pox, *s.* buoch yr isir
Chicken-hearted, *a.* digalon
Chick-weed, *s.* gwlydd
Chide, *v. a.* sennu, sardio, eer-
yddu; dwrddio, dondio
Chiding, *a. sen*, coryddiad, dwrddiad

Chief, *a.* pen, pennaf, pênial, ar-
hênig, prif, blaenaf
Chief, *s.* pen, pênæth, pênæth-
iad, pênadur, blaenor, pênraig,
llywydd, arglwydd
Chiefdom, *s.* blaenoriaeth, &c.
Chiefly, *ad.* yn bennaf, gau mwy-
af, yn bendifaddef
Chieftain, *s.* blaenor, tywysog
Chilbain, *s.* cibwst, maderth, llech-
eira, llosg-eira
Child, *s.* plentyn, maban
Child-bearing, *adj.* plantog, yn
planta
Child-bearing, *s.* cegoriad, dygiad
plant
Childbed, *s.* gwely esgor, gwely-
fod, gwelyfiad, esgorfan
Childhood, *s.* mebyd, maboed,
mabanoed, mabolaeth
Childish, *a.* plentynaudd, maban-
audd
Childishness, *s.* plentynauddrwydd,
plentyndr, mabaarwydd, mab-
aneidd-dra
Childless, *a.* annasantadwy, di-
blant
Chiliad, *s.* mil o rifedi
Chiliasts, *s.* Edr. *Millenarians*
Chill, *s.* ffer, fferdod, rhyn, rhyn-
dod: *v.* fferu, rhyanu
Chilling, *a.* fferllyd: *s.* fferdod
Chilliness, **Chilness**, *s.* oerni, an-
nwyd, oerllydrwydd. Edr. *Chill*
Chilly, *a.* rhyalllyd, fferllyd, an-
nwydog, oer, oerllyd
Chime, *v. a.* cynganeddu, cyd-
seinio: cytuno, cyd-daro
Chimes, *s.* cyngan-glych
Chimera, *s.* rhyw anghenfil dych-
ymnygol; dychymnyg
Chimerical, *a.* dychymnygol
Chimney, *s.* ffumer, simne, sim-
dde, mygdwl, sawell
Chimney-piece, *s.* cladde
Chin, *s.* gën; aelgerth, elgeth—
Double chin, tagell

China-ware, *s.* llestri pridd China, neu rai cyffelyb

Chincloth, *s.* miswrn, gënliain

Chinecough, *s.* pás, sych-besweh

Chine, *s.* glain cefn, cefnddryll

Chink, *s.* agen, hollt, holltiad

Chink, *v. n.* agennu, ymagor, hollti:—tingcio, tingcian

Chinky, *a.* agenog, holltog

Chip, *s.* asglawd, asglodyn: *pl.* asglodion

Chip, *v.* asglodioni, asglodi—*Plow-chip*, gwadn aradr

Chirographer, *s.* ysgrifenydd

Chirography, *s.* llaw-sgrifen, ysgrifen-law, ysgrifwaith

Chiromancer, *s.* llaw-ddewin

Chirp, *v. a.* trydar, clochdar, grillio, grillian, gwich-leisio

Chirper, *s.* mainleisiwr, &c

Chirurgeon, *s.* llaw-feddyg

Chirurgery, *s.* llaw-feddygaeth

Chisel, *s.* gaing, cŷn cerfio, cŷn

Chit, *s.* corryn; ceŷryn; eginyn

Chit, *v.* blaen-darddu, egino

Chit-chat, *s.* ftydar, siaradach, lol

Chit-pease, *s.* pŷs y llygod, gwygbŷs, mân-bŷs

Chitterlings, *s.* coluddion; monoch: pleth-addurn

Chitty, *a.* brych, brycheulyd

Chivalry, *s.* urddas milŷvraidd: marchwriaeth; gwrol-gamp

Chives, *or Cives*, *s.* mân-gënin; cënin y gwinwŷdd:—canol-dŵf blodau

Chocolate, *sub.* cymmysgdoes a wneir, yn bennaf, o flawd y gneuen Gocoa:—hŷyd y gwlybwr oddi wrtho

Choice, *s.* dewis, dewisiad; amrywiaeth

Choice, *a.* dewisol, rhagorol, godidog, odiaeth, da iawn

Choiceness, *s.* rhagoriaeth, &c

Choir, *sub.* côr, cafell; coraid o gantorion, côr-finaï

Choke, *v. a.* tagu, llindegn; mygu; sychfurnio; llenwi cëg

Choke-pear, *s.* gellygen dâg

Choking, *s.* tagiad, tagfa, llindegn

Choky, *a.* taglyd, tâg

Choler, *sub.* geri:—*fig.* digter, gŷyth, diglonrwydd, anynadrwydd, llindegnaws

Choleric, *a.* geriog, llawn geri; digus, digofus, digllawn, llyddig, nawswyllt, drwg-anwydus

Choose, *v.* dewis, ethol, pigo, dethol

Chooser, *s.* dewiswr

Chosing, *s.* dewisiad, etholiad

Chop, *s.* dynnod, torriad, holltiad < dernyn; cig-ddernyn

Chop, *v. a.* daruo, dryllio, cinynio, briwo:—cyfnewid, trin newidwriaeth; llewa; glewa

Choppin, *a.* bochlew, bochog

Chopping-block, *sub.* trych-gyff, trychfwrdd; trestl

Chopping-house, *s.* bwyd-dŷ

Chopping-knife, *s.* cy-lell friwo

Choppy, *s.* tyllog, holltog

Chops *sub.* safn: bochan, bochgernau—*Chops of the channel*, geneur cul-for

Choral, *a.* corawl, cafellaidd

Chord, *s.* tant: *pl.* tannan

Chorister, *s.* côrydd, côr-geiniad

Chorographer, *s.* parth-arluniwr

Chorography, *sub.* darluniad lleoedd, parth-arluniad

Chorus, *s.* côr, cyd-gôr, cyd-gân

Chosen, *a.* & *part.* etholedig, dewisol, dewisedig, dewis

Chough, *s.* y gogfran, y gegid, y gawci, palores

Choule, *s.* crombil; cern

Chouse, *s.* ffwlcyn, gwirionyn; hûd, hoced: *v.* twyllo, siommi

Chrism, *s.* olew cysegredig gan Eglwys Gröeg a Rhufain: euneiniad

Chrismatory, *s.* yr enein-ffwch

Christ, s. Crist, Eneiniog
Christen, v. a. bedyddio, enwi ar enw Crist, cristonogi
Christendom, s. gwledydd crêd, y byd Cristionogol, crêd
Christening, s. bedydd, bedyddiad
Christiar, s. criston; credadyn—*Christian name*, enw bedydd
Christianity, s. cristonogrwydd
Christianize, v. cristonogi
Christian-like, a. cristonogaidd
Christianly, ad. yn gristonogaidd, fel criston
Christmas, s. nadolig—*Christmas-box*, calenig; cyfarwys
Chronic, Chronical, a. parhâol, o hir barhâd, hen, henaidd
Chronicle, s. brud, cof-lyfr, amser-lyfr, oes-lyfr, cronicl
Chronicler, sub. brudiwr, brudai, pennod-hanesydd, amseriedydd
Chronologer, s. brudiaethwr, amseriedydd, oesrestrydd
Chronological, a. oes-restrawl
Chronology, s. brudiaeth, amser-yddiaeth, oes-restriad
Chronometer, s. mesurydd amser, awr-ddangosydd: —awr-fynag, awr-lais, oriadur
Chrysanthemon, s. y beneuraidd, yr olbrain, crafangc y frân
Chrysolite, s. yr eur-faen
Chub, s. pŷsg penfawr, y penci: delff, penbwl, un pendew
Chubbed, a. penfawr, pendew
Chub-cheeked, a. boch-dew
Chuck, s. clwciad; dyrnod dan yr ên: v. n. clwcian fel ieir neu betris: taro neu gnithio dan yr ên—*To play chuck, or chuck farthing*, tasfu pres i dwll, fel y gwna plant ysgol, &c
Chuckle, v. crechwenn; hoff-lochi
Chuff, s. delff, drellyn, lleban
Chum, s. cywely, cydymaith
Chump, s. boncyffyn, cippyll
Church, s. eglwys; llan

Churching, s. eglwysa
Church-land, s. tir eglwys, clasdir
Church-man, s. gwr eglwysig; eglwyswr; aelod o'r eglwys
Church-warden, s. golygwr eglwys
Church-yard, s. mynwent, bedd-rod, corphlan, beddian
Churl, s. delff, drel, taecog-ddyn; cybydd, mab y crin-was, carl, cerlyn, buach, basai
Churlish, a. drelaidd, taecogaidd
Churlishness, s. taecogrwydd
Churn, s. buddai: v. corddi
Chuse, v. Edr. *Choose*
Chylacious, a. ceulaidd
Chyle, s. caul; traul-sug
Chulification, s. ceulad ymborth wrth ei dreulio yn y cylla
Chylous, a. ceulaidd, fel caul
Chyme, s. sudd bwyd (ar ol ei dreulio yn y cylla) sy'n rhoi maeth i'r holl gorph
Chymic, Chinnical, a. fferyllaidd
Chymist, s. fferyll, fferyllt
Chymistry, s. fferylliaeth
Cicatrice, s. craith, crachen
Cicatrise, v. creithio, crachenu
Cich-peas, s. gwŷg-bŷs
Cichory, s. dant y llew lleiaf
Cicurate, v. dofi, arafu
Cicuration, s. dofiad
Cider, s. afal-ddiod, osai
Cieled, a. mydedig; byrddedig
Cieling, s. mŵd, nen-fwd, nen
Cilery, s. deil-gerfiad
Cilicious, a. blewog, garw
Cimetar, s. cledlyf y Tyrciaid
Cimmerian, a. fel gwlad y Cimbri—tywyll, trathwyll, erchyll-ddu, caddugawl
Cincture, s. gwregys, rhwymyn
Cinder, s. marworyn, cecysyn rhysodyn: pl. marwor, cecys, rhysod; henlo, sinydr
Cingle, s. cengl
Cinnabar, s. sinobl, sinopr
Cinnamon, s. canel, synamwn

Cinque. *s.* pump
 Cinque-foil, *s.* llysiau'r pumbys, pumalen
 Cion, *sub.* blagurn, impyn, ys-brigyn
 Cipher, *sub.* y dim-nod (0) peth dyddim: dirgel-nod
 Cipher, *v. n.* rhifyddiaeth, bwrw cyfrif, trin rhifydddeg: ysgrifennu mewn dirgel-nodau
 Ciphering, *s.* rhifyddiaeth, cyfrifyddiaeth; rhifydddeg
 Circinate, *v.* crynhâu
 Circle, *sub.* cylch, cant, cylchig, cylchyn, cylechwy, comp, cwmp, cwmpas, amgylch, trwn
 Circlelet, *s.* cylchig, cylchyn, torch
 Circuit, *s.* amgylchedd, cwmpawd, cwmpas, cylch, cylchen
 Circuitous, *a.* cylchawl, amgylchawl, cwmpasog
 Circular, *a.* cylchaidd, cylchynol, cylchawl—*Circular letter*, cylchlythyr—*Circular motion*, amred, cylechdro
 Circularity, *sub.* cylcheidd-dra, cylcheiddrwydd, cylchholrwydd, coreddusrwydd
 Circulate, *v.* cylch-gerdded, amdroi, cylch-dramwy; cylch-lifo, cylch-redeg:—*cylch-anfon*
 Circulating, *par.* cylch-redawl, &c
 Circulation, *s.* amrediad, cylchrediad, coreddiad, amlifiad
 Circumambieney, *s.* cylchyniad, cylchrediad, cylchynoldeb
 Circumambient, *adj.* amredawl, cylchynawl, cylchredawl, cylchynedig
 Circumambulate, *v.* cylchrodio, amrodio
 Circum-cise, *v.* enwaedu
 Circumcision, *sub.* enwaediad, cylch-dorriad, cyd-dorriad
 Circumduct, *v.* cylch-arwain
 Circumduction, *s.* cylch-araith; cylch-arweiniad

Circumference, *s.* cylch, cwmpas, cylched, cylchedd, gogylchedd
 Circumferentor, *s.* cylchedydd
 Circumflex, *s.* nod hir-dôn; fforchgapan, fel hyn (Λ)
 Circumflicence, *s.* cylch-lifiad
 Circumfluent, *a.* cylch-lifawl, amddyfrawl, amlifawl
 Circumfluous, *a.* cylch-li'eriol
 Circumfulgent, *a.* amdywynawl
 Circumfuse, *v.* amdywallt, tywallt o bob-tu neu o amgylch
 Circumfusion, *s.* amdywalltiad
 Circumgyrate, *v.* amdreiglo, troi fel olwyn ar echel
 Circumition, *s.* cylch-fynediad
 Circumligation, *s.* cylchrwymiad
 Circumjacent, *a.* argyffiniawl
 Circumlocution, *s.* cylch-ymaerodd, amgylch-iaith, cylch-archithiad, cwmpas-chwedl
 Circummured, *a.* amgadarn, amgaerawg, cylch-furiedig
 Circumnavigation, *s.* amfordwyad, cylch-fordwyad
 Circumnavigator, *s.* amfordwywr, cylch-fordwywr
 Circumposition, *s.* cylch-estodiad
 Circumrotation, *s.* cylch-drôad
 Circumrotatory, *a.* cylch-drôawl
 Circumscribe, *v.* angau, cyfyngu ar, argyfyngu
 Circumscribed, *part.* amgaunedig, cyfyngedig, cylchganedig
 Circumscription, *s.* terfyn-gylch, cylch-sgrifeniad, amgawad
 Circumspect, *a.* arawel, amgaff, gwyliadwrus, gochelgar, diogenus, gofalus, call
 Circumspection, *sub.* gwyliadwriaeth, gochelgarwch, gofal
 Circumspective, *a.* gochelgar, gofalus, gwyliadwrus
 Circumstance, *sub.* amgylchiad: dygwyddiad; achos perthynol; helynt; sefyllfa; cyflwr

Circumstantial, *adj.* perthynol i amgylchiad, amgylchiadol
Circumstantiate, *v. a.* manwlddangos, arbennodi
Circumvagant, *a.* cylchgrwydrawl
Circumvallation, *sub.* amglawdd, gwarchglawdd, cylchglawdd
Circumvent, *v.* twyllo, cam-goll-edu, hud-siommi
Circumvention, *s.* twyll, siomiant, twyllofaint, hoccodwaith
Circumvest, *v.* amwisgo
Circumvolve, *v.* amdreillio, am-droi, cylchdreiglo, cylchdroi
Circumvolution, *s.* amrod, amdro-edigaeth, cylch-drôad, cylch-rediad, clwyl-dro
Circus, *s.* cemmaes, maes y campau, cylch-chwareule
Cisalpine, *a.* o'r tu yma i fynydd Mynnau neu'r Alp
Cist, *s.* gwain, côd; caud
Cistern, *sub.* dyfrgist; ffynnon (*Esay* 36. 16. 2 *Bren.* 18. 31.) pydew (*Diar.* 5. 15. *Jer.* 2. 13.)
Citadel, *s.* castell, amddiffynfa
Cital, *Citation*, *s.* gwŷs eglwysig; llythyr dyfyn: adroddiad geiriau un arall
Citatory, *a.* dyfynol, gwŷsawl
Cite *v.* gwysio, dyfyn, dyfynu; adrodd dyweddiad un arall
Cit, *s.* diuesydd:—ysbrigyn tref
Citizen, *s.* dimesydd, bwrdais
Citrine, *a.* o liw neu flas tebyg i'r *Citron*:—melynlliw, curlliw
Citrine, *s.* maen grisialaidd
Citron, *s.* afal euraid
City, *s.* dinas, caer, dinas-dref
Cives, *s.* cènin Pedr, cènin y gwinwydd, cènin syfi
Civet, *s.* per-arogl tebyg i fwsg
Civet-cat, *s.* cath fwsg, cath Peru
Civic, *a.* dinasaidd; gwladol.—*Civic crown*, coron-bleth a roddid, gan y Rhufeinwyr, yn wobrar orchestwaith gwladol

Civil, *a.* gwledig, gwladaidd, dinasawl: hynaws, moesgar
Civil-law, *s.* y gyfraith wladol
Civil-war, *s.* rhyfel cartrefol
Civilian, *s.* cyfreithiwr
Civility, *s.* moesgarwch, moes, hynawsedd, mwyneidd-dra
Civilization, *s.* moesoliad, gwedd-eiddiad, gwarciddiad
Civilize, *v.* gwarciddio, moesoli, gwedd-eiddio, hyweddu
Civilized, *part.* hyweddedig, diwygiedig, gwâr, glân-foes
Clack, *s.* clec, clap, clep, clebar, dadwrdd
Clack, *v.* clecian, clepio, clepian, clegyr, dadwrdd
Clacking, *s.* dadwrdd, dwndwr, clec, clegr clep. *Edr. Clack.*
Clad, *Edr. Clothed.*
Claim, *sub.* hawl, arddelw, arddelwad: *v.* arddelwi, arddelw, honni hawl
Claimable, *a.* arddelwadwy
Claimant, *s.* arddelwydd, honnwr hawl, ymhonnwr
Claimed, *a.* arddelwedig
Clamber, *v.* dringo, yngribo
Clamm, *v.* glynu; glud-ddal
Clamminess, *sub.* gludiogrwydd, gwydnedd
Clammy, *adj.* gludiog, gwydn, tocslyd
Clamour, *s.* dadwrdd, twrdd, twrf, trwst, diaspad; croch-achwyn
Clamour, *v. n.* croch-waeddi, croch-rwgnach, croch-achwyn; diaspad, diaspedach
Clamorous, *a.* dadyrddus, gwaeddgar, bloeddfawr, achwyngar
Clamp, *s.* darn o haiarn at gydio meini; darn o bren i gydio wrth un arall, i'w gryfhâu.—*Clamp of bricks*, odynaid o briddfeini, 16,000
Clamping *s.* math o gysylltiad as-dellod, trwy rychu, &c.

Clams, *s.* rhython y brain
 Clau, *s.* tylwyth; cydymlynwyr
 Clandestine, *a.* dirgel, dystaw,
 dan gudd, dan law, lladradaidd
 Clang, *r.* seinio fel udgorn
 Clang, Clangor, *s.* swm croch a
 hirllaes, uchel-sain
 Clangous, *a.* crochseinol
 Clank, *r.* cras-dingcio
 Clap, *sub.* twrf, trwst: y frech
 ffirengig, y poethglwyf
 Clap, *r.* curo, duliô, taro; bwrw;
 prysuro; cau yn chwyrn
 Clap-boards, *s.* erwydd; esdyll
 barilan
 Clapper, *s.* curwr dwylaw: clap-
 bren, adar-glaf; clap melin;
 clep-dafod, clecai; morthwyl
 drws, ystwiwl
 Clapperclaw, *r.* ymdafodi
 Clarencieux, *s.* yr ail arwydd-
 fardd, a enwir felly oddi wrth
 dduciaeth Clarens
 Claret *s.* gwin coch; ffion-wîn
 Claricord, *s.* math o offêr cerdd;
 clærdant, pereidd-dant
 Clarification, *s.* teriad, gloywad
 Clarify, *v.* teru, gloywi, puro
 Clarion, *s.* utgorn meinlais
 Clarity, *s.* gloywder, putder
 Clark, *Edr.* Clerk.
 Clary, *s.* y gochlas, clais y moch
 Clash, *r. n.* mawr-drystio; gwrth-
 daro; annghyttuno, anghyduno,
 annghydsynio
 Clashing, *s.* mawr-drwst; mawr-
 drystiad; annghydfod, an-
 nghordiad; gwrthdarwriad
 Clasp, *s.* gwaeg, boglwm, gafael-
 fach, craff, craff-glwm
 Clasp, *r. a.* boglymu, tytmwyo,
 gwaegu, craff-glymu:—cofi-
 eidio:—cau, argau
 Claspers, *s.* y man edafedd â pha-
 rai yr ymeifi pŷs, ac amryw
 lysiau, mewn peth i'w cynnal;
 amglymyddion

Clasp-knife, *s.* cylllell gau ynŷy carn
 Class, *s.* trefn, gradd, rhes, rhestr
 Classic, *s.* awdwr uchel-raddol
 Classic, Classical, *adj.* awdurol,
 profedig, hyglod, uchel-raddol
 Clatter, *s.* twrdd-glep, dadwrdd,
 mawr-drwst, swm allafar, bal-
 dordd, clewt
 Clatter, *r. n.* baldorddi, croch-
 ddadwrdd, gwag-ddwndro, di-
 aspedain, clewtian
 Clause, *s.* gwersig, byrbwngc,
 adnod, pëman, pyngcyn
 Claw, *s.* craf, crafangc, ewin,
 palf: *r.* crafu, crafangu, cripio,
 criplan, ewino, palfu
 Clawed, *a.* ewinog, crafangog;
 crafedig âg ewinedd, cripiedig
 Clay, *s.* clai, priddgist: *r.* cleio
 Clayey, *a.* cleilyd, cleieg
 Clean, *a.* glân, gloyw: *r. a.* glân-
 hau, puro, gloywi
 Cleanliness, *s.* glendid, glânweith-
 dra, taclusrwydd, destlusrwydd;
 puredd
 Cleanly, Clean, *ad.* yn gwbl, yn
 llwyr, yn lân, yn lanwaith
 Cleanness, *s.* glendid, gloywder
 Cleanse, *r.* glanhau, puro, gloywi;
 coethi; teru
 Cleanser, *s.* glanhawr, purwr
 Clear, *a.* eglur, anlwg, golen,
 annhywyll; glân, gloyw; di-
 euog, rhydd; clær, clærdeg;
 croyw; craff
 Clear, *r.* egluro; glanhau, dieu-
 ogi; symud rhwystr; difeichi-
 o; talu dyled, &c.
 Clearance, *sub.* rhyddhâd llong
 (trwy dalu arian y porth:) ys-
 grifen rhyddhâd
 Clearness, *s.* croywder; eglurder,
 amlygrwydd, clærder
 Clear-sighted, *a.* craff-olwg
 Cleave, *v.* hollti, ysgyrioni, as-
 dellodi, delltenu; fforchogi:
 glynu, ymlynu

Cleaver, *s.* holltwr, ysgyrionwr, delltenwr: bwyell cigydd
Cleft, *s.* hollt, agen, rhigol
Cleft, *part.* hollt, holltedig
Clemency, *s.* gwaredl, gwareidd-dra, hynawsedd, tiriondeb, llarieidd-dra, tynerwch
Clement, *a.* gwâr, mwyn, tirion, llariaidd, hynaws, hygar, tosturiol, trugarog, tyner
Clench, *v. a.* blaen-dynhau
Clergy, *s.* gwŷr llen, offeiriaid
Clergyman, *s.* offeiriad, eglwyswr, periglor, gwr llen
Clerical, *a.* offeiriadol, clerig, eglwysig, eglwysaidd
Clerk, *s.* ysgolaig, lleenawg, gwr llen, eglwyswr; ysgrifenydd, ysgrif-was; llyfrwr, cyfrif-was; dysgadur yn y gyfraith.—*Clerk of the kitchen*, arlwywr bwyd, ceginwr.—*Clerk of the peace*, heddl-leenawg.—*Clerk of the market*, gorchwiliwr y farchnad.—*Parish-Clerk*, clochdydd, ysgrifenydd y plwyf
Clerkship, *s.* ysgoleigddod, ysgoleigiaeth, llen: swydd ysgrifenydd neu ddysgadur yn y gyfraith: amser ei ymrwymiad
Cleromancy, *s.* dewiniaeth trwy fwrw coelbrên, neu dynnu cwtws; cwtws-ddewiniaeth, coelbrên-goel
Clever, *a.* hardd, tlws; dichwith, deheuig, medrus, celfydd, hylaw, hyfedr
Cleverness, *s.* dichwithder, deheurwydd, medrnswydd, cywreinrwydd, prydferthwch
Clew, *s.* pellen edafedd; edefyn arweiniol:—cwr isaf hwyl llong: *v.* codi'r hwyl
Click, *v.* clecian, tingcian
Clicker, *s.* drws-wahoddwr
Clicket, *sub.* clicied; morffwyl drws

Clicketing, *s.* ymgais am gyd-ymgydiad mewn llwynogod, &c.
Client, *s.* un a dalo i gyfreithiwr am ei gynghor a'i ddadleuad; ymgynghorydd, nawd-ddyn
Cliff, *s.* dibyn, clegyr, clogwyn, serthallt, ewin-allt, gallt; môr-ddibyn
Climacteric, *Climacterical*, *adj.* enbyd-raddol: gair perthynol i farn yr hen sywedyddion, a dybient bob seithfed flwyddyn o oes dyn yn fwy peryglus iddo na blynnyddoedd ereill
Climate, *sub.* un o ranniadau'r ddaear oddi wrth linyr y Cyhydedd, tu ag un o'r ddau begwn, gogledd a deheu: parth-ran, byd-ddosparth. *Deg ar hugain o'r parth-rannau hyn a gyfrifir oddi wrth ganol-barth y ddaear i begwn y gogledd, neu i begwn y deheu*
Climax, *s.* graddeb, gradd-iaith; sef, dull o ymadrodd o'r fath a gawn yn 1 Cor. 3. 22.
Climb, *v.* dringo; ymgodi
Clamber, *s.* dringiedydd, dringwr; ymdderchafydd
Clime, *Edr.* *Climate*.
Clinch, *v.* gwrth-blygu; tynafaelu, sicrhau; cau dwrn
Clinch, *s.* cwlwm; llawn-wiriad
Clincher, *s.* craff, creffyn
Cling, *v.* glynu wrth, cydio wrth, cynghafu, ymlynu wrth
Clink, *v.* tingcio, tingcian
Clip, *v.* cneifio, brig-dorri, toccio, blaen-dorri, gwelleifio
Clipping, *s.* blaen-dorriad, blaendocciad, ymyl-dorriad
Clippings, *s.* cneifion; ciniach
Cliver, *s.* y wreiddrudd
Cloak, *s.* mantell, cochl, còb, coban, hug, hugan: ffuant
Cloak, *v. a.* mantellu, cuddio, dirgelu; gwnēyd lliw neu esgus

- Cloath, *v. a.* dilladu, gwisgo, ym-wisgo, arwisgo, trwsiadu
 Cloathing, *s.* dillad; archenad
 Clock, *sub.* orlais, awrlais, awr-fynag, awrgloch, cloch:—chwil, chwilen:—blodeu-waith ar hosan.—*One o'clock*, un ar y gloch
 Clock-maker, *s.* orleisiwr, orlais-weithydd, orleisydd
 Clock-work, *s.* orleis-waith
 Clod, *s.* tywarchen, priddell
 Cloddy, *a.* tywarchog
 Clod-pate, Clod-poll, *s.* un penfeddal, pendew: hurtyn
 Clog, *s.* rhwystr, attalfa, lludd: attal-bren:—esgid bren
 Clog, *v. a.* gorlwytho; afrwyddo, lluddio, goluddio, attal; llyfietheirio; rhwystro
 Cloister, *s.* mynachdŷ, mynachlog; lleiandŷ; achudd; clàs: rhodfa golofnog, cyntedd colofnog
 Cloister, *v.* cau mewn mynachdŷ
 Cloistral, *a.* mynachaid, mynachlogaidd; lleianaidd
 Cloisterer, *s.* mynach; unigwr
 Cloistress, *s.* lleian, mynaches
 Cloke, *Edr.* Cloak.
 Close, *s.* cae, buarthgae, argae; terfyn, clo, clôad, diwedd glo
 Close, *adj.* cauedig, tyn-gaued; cyfagos; tawedog; cynnil
 Close, *v. a.* cau; terfynu, gorphen, dybennu:—cyssylltu
 Closeness, *s.* agosrwydd; tynder; anhaelder; tawedogrwydd; durfingrwydd, dwysder
 Closet, *s.* cell, cuddigl, llogawd, ystafellig: llogell
 Close-stool, *s.* cadair gaud
 Closing, *s.* clôad, terfyniad; cydiad, cyssylltiad
 Clot, *s.* tolchen, gwaed-dolchen
 Clot, *v.* tolchi, tolchennu
 Clot-bur, *s.* cacamwci lleiaf
 Clot-head, *s.* penbwl, hurthgen
 Cloth, *s.* brethyn; gwisg-dden-nydd: lliain.—*Home-spun cloth*, brethyn cartref, brethyn talpentan.—*Superfine-cloth*, brethyn meinwych.—*Broad-cloth*, brethyn deuled.—*Narrow-cloth*, brethyn un-llled.—*Hair-cloth*, sachlen flew, carthen rawn.—*Table-cloth*, lliain bwrdd.—*Horse-cloth*, hws, hwsin ceffyl, cefnllian march
 Clothe, *v.* *Edr.* Cloath.
 Clothed, *adj.* gwisgedig.—*Well-clothed*, trwsiadus, taclus
 Clothier, *s.* brethynwr, dilledydd
 Clothing, *s.* dillad, gwisg, trwsiad; gwisgad; gwisgoedd
 Clotty, *a.* tolchennog
 Cloud, *s.* cwmwl, cymwl
 Cloud *v.* cymylu: tywyllu; gorchuddio; cwmwl-liwio
 Cloudberry, *s.* mwyar y ddaear, mwyar berwyn, mwyar gwenith
 Cloudy *a.* cymylog: cuchiog
 Clove, *s.* ewin garleg:—seithpws o wlan:—ffirwyth o'r India
 Cloven, *part.* hollt, holltrog, holltedig, fforchog
 Cloven-footed, *a.* fforch-droed, fforchog ei ewin, ewin-hollt
 Clover-grass, *s.* meillion-wair
 Clough, *s.* nant-bentref
 Clout, *sub.* clwt, clwtyn, carp, cerpyn, bril, brilyn, cadach, cadachan, cadechyn, brat, bretyn
 Clouted, *part.* clytiedig; clytiog, carpiog, bratiog
 Clouterly, *a.* annhaclus, anfedrus; llabiaidd, llabystaidd
 Clown, *s.* drel, lleban, buach
 Clownish, *adj.* trws gl, drêlaidd, gwladaidd, llebanaidd
 Clownishness, *s.* gwladaiddrwydd, drêlaiddrwydd

Cloy, *v.* digoni, henwi, gorllenwi, arddigoni, gorddigoni
Club, *s.* clwpa, cnwpa, pastwn, cwlbren: cymdeithas gydrannol, cwllwm o ddynion
Club, *v.* cyfuno i dalu, &c.
Club-footed, *a.* troed-gam
Cluck, *v.* clwcian, clochdar
Clue, *s.* pellen; edefyn
Clump, *s.* clwff, cnwff
Clumperton, *s.* lleban, llabwst, hurthigen, delbren
Clumsiness, *s.* annhaclusrwydd, anneheurwydd; musgrellni; anystwythder
Clumsy, *adj.* trwsgl, annestlus, lledchwith, anfedrus
Clung, *v. n.* crinsychu; gwystno
Clung, *a.* celffain; cul-fain
Cluster, *s.* swp, magwy, sypyn, pwng, pwnga, bagad
Cluster, *v.* cyd-ymssypio, cyd-ymdyrru, bagadu
Clutch, *s.* crafang: *v.* crafangu
Clutches, *s.* cra'angau, ysbachau
Clutter, *s.* dadwrdd, godwrdd, cynhwrf, twrdd, trwst
Clyster, *sub.* chwistrell-feddyginiaeth, rhefr-chwistrelliad
Clyster-pipe, *s.* rhefr-chwistrell
Coacervate, *v.* crugio, pentyrru
Coach, *s.* cerbyd; certwyn ledr
Coach-box, *s.* cerbyd-gist
Coach-house, *s.* cerbyttŷ
Coach-maker, *s.* saer cerbydan
Coach-man, *s.* cerbydwr
Coaction, *s.* cydweithrediad
Coactive, *a.* cydweithiawl
Coadjutant, **Coadjutor**, *s.* cydgyunorthwywr; cyfnerthwr
Coagment, *v.* cyd-dyrru
Coagulate, *v.* ceulo, troi'n geuled
Coagulated, *part.* ceuledig
Coagulation, *s.* ceulad
Coal, *sub.* gloyn: *pl.* glo.—*Live coal*, marworyn, rhesyn, rhyso-dyn; *pl.* marwor, rhês, rhyso

Coalesce, *v.* cyd-ymuno
Coalescence, **Coalition**, *s.* cydymuniad, cyduniad, cyfuniad
Coalescent, *a.* cyfunol; undwf
Coal-mine, **Coal-pit**, *s.* glo-bwll, gwaith glo, pwll glo
Coal-rake, *s.* cribyn glo
Coaptation, *s.* cyfaddasiad
Coarse, *a.* garw, bras, braisg; trwsgl.—*Coarse thread*, edau fras.—*Coarse wool*, gwlan garw
Coarseness, *s.* garwedd; amhurdeb; anharddwch
Coast, *s.* arfordir, glan y môr; bro, goror, cyffin, tuedd, côst
Coat, *s.* coban, amwisg, corphbais.—*Great coat*, or *Riding-coat*, gorbais, hugan, côb, arwisg.—*Waistcoat*, siaced, crysbais.—*Petticoat*, pais merch.—*Coat of arms*, pais arfau.—*Coat of mail*, pais ddur, cad-bais, llurig.—*Sheep-coat*, cail, corlan defaid
Coax, *v. a.* gwên-foddio, twyllfoddio; gwenieithio, hudo
Coaxer, *s.* gwenieithydd; hudwr
Cob, *s.* gŵylan lwyd; cybydd
Cobble, *v. a.* trwsio, clytio, neu gyweirio hen esgidiau:—brasdrwsio; hacru gwaith
Cobbler, *s.* clytiwr neu gyweiriwr hen esgidian—bras-glytiwr
Cob-iron, *s.* brigwn, gobed
Cobweb, *s.* gwe'r cor, rhwyd y pryf copyn:—gwag-esgus
Cochineal, *s.* rhyw bryf tramôr a arferir at liwio ysgarlad, &c.
Cock, *s.* ceiliog: *pl.* ceihogod.—*A heath-cock*, ceiliog y mynydd.—*Cock of a vessel*, dwsel.—*Cock of hay*, &c. mwdwl.—*Cock of a dial*, mynegfys, nodwydd.—*Cock of an arrow*, gwlf saeth.—*Cock of a bow*, rhigol bwa.—*Cock of a gun*, clo-drêcyn gwn
Cock, *v. a.* mwdylu; clo-drêcio

Cockade, *s.* cern-addurn, cern-bleth, ysnoden-glwm
 Cockatrice, *s.* gwiber, asp
 Cock-boat, *s.* cwch llong, bâd
 Cockbrained, *a.* penchwiban
 Cocker, *v.* cocru, anwesu, llochi
 Cockerel, *s.* ceiliogyn, cyw ceiliog
 Cocket, *s.* toll-ysgrifen, ysgrifen ollyngiad, a roir o'r toll-dŷ i longwŷr wrth adael porthladd
 Cocket, *a.* bywiog; pert; hŷ-air
 Cockish, *a.* nwyfus, anllad
 Cockle, *s.* ller, gith, ydig, bulwg
 Cockles, *s.* cocos, rhython
 Cockle-stairs, *s.* grisiau tro
 Cockney, *s.* enw o ddirmyg ar un a fagwyd yn Llundain: y mae yn arwyddo na wŷr efe wahan-iaeth rhwng cauiad ceiliog a gweryriad march
 Cock-pit, *s.* twmpath ceiliogod
 Cock-rocke, *s.* math o chwilen
 Cocksure, *a.* hyderus, cwbl sicr
 Cockswain, *s.* bād-lywydd
 Coction, *s.* berwad; pobiad
 Cocoa-nut, *s.* cneuen o'r India
 Coctible, *a.* hyferw, berwadwy
 Cod, *s.* coden, cibyn, plisgyn:—caill:—math o bysgodyn dwfr hallt
 Code, *s.* llyfr; deddf-lyfr; casgliad o ddeddfan gwladol
 Codex, *s.* deddf-lyfr eglwysig
 Codicil, *s.* chwanegiad at Ewyllys neu Lythyr cymmyn
 Codle, *v.* berwi, goferwi
 Codling, *s.* afal berwadwy
 Coefficient, *a.* cyweithiol, cyd-efeithiol: *s.* cyweithydd
 Coequal, *a.* gogystal, gogyfuwch, cyd-gyfartal, cydradd
 Coequality, *s.* cyd-gyfartalrwydd, cyd-raddoldeb
 Coerce, *v.* *a.* dal i mewn, attal, ffwrwyno; rhoi dan orfod
 Coercion, *s.* attaliad, rhwystr
 Coercible, *a.* attaliadwy

Coercive, *a.* attaliadol; gorfodol
 Coessential, *a.* cyd-hanfodol
 Coetaneous, *a.* gogyfoed, cyfoed, cydoed, un-oed
 Coeternal, *a.* cyd-dragywyddol
 Coeval, *a.* cyfoediog, gogyfoed
 Coexist, *v.* cyd-fod, cyd-hanfod
 Coexistence, *s.* cyd-hanfod
 Coexistent, *a.* cyd-hanfodol
 Coffee, *s.* math o rawn a ddygir o wledydd tramor; a'r gwlybwr a wneir o honynt
 Coffey, *s.* cist, ysgrin, coffr, coffor
 Coffin, *s.* arch; prênial, ysgrin
 Cog, *v.* *a.* hudo, siômi, ffuantu
 Cogs, *s.* *pl.* cocos, dannedd mewn olwyn, neu gyffelyb
 Cogency, *s.* dirni, di nerth, dir-ddangosiad, nerth, effeithioldeb
 Cogent, *a.* grymus; effeithiol
 Cogger, *s.* flugiwr, siômwŷr
 Cogitate, *v.* meddyllo, ystyried
 Cogitation, *sub.* myfyriad, ystyriaeth, meddylwaith, cynghyd, argynghyd, myfyrrwaith
 Cogitative, *a.* meddylgar, myfyr-
 iol, myfyrgar
 Cognation, *sub.* cystlynedd, trās, carennydd, neu berthynas rhwng eppil un-tad
 Cognisance, Cognizance, *s.* gwybyddiaeth; holiad, chwiliad.—
To take cognizance, profi neu chwilio achos, gwrando dadl
 Cognition, *sub.* adnabyddiaeth, beirniadaeth, gwybyddiaeth
 Cognizable, *a.* holiadwy
 Cognomen, *s.* cyfenw, llysenw
 Cognoscible, *a.* a ellir ei wybod, olrheinadwy, chwiliadwy
 Cohabit, *a.* cydfyw, cyd-drigo, cydwelŷa, cyd-anneddu
 Cohabitant, *s.* cyd-drigiannydd
 Cohabitation, *s.* cyd-dŷaeth, cyd-drigias; cywelyogaeth
 Coheir, *s.* cyd-etifedd
 Coheirress, *s.* cyd-etifeddes

Cohere, *v.* cyd-lynu; cyttuno
Coherence, *Coherency*, *s.* cyd-lyniad; cyttundeb; cydrediad
Coherent, *Cohesive*, *a.* cydlynol; cyttun: cyson, cyfaddas
Cohesion, *s.* cyd-lyniad, ymgys-sylltiad, cydymrwyniad
Cohibit, *v.* attal, lluddias
Cohobate, *v. a.* ad-ddysdyllio
Cohort, *s.* mintai yn myddin y Rhufeinwyr gynt; degfed ran o'u lleng
Coif, *s.* moled, penwisg, cap: capan Graddwr yn y gyfraith
Coil, *s.* terfysg: rhaff dorchedig
Coil, *v.* torchi rhaff; cylch-ddyrwyn; fmdorch
Coin, *s.* bath, arian bath, mál, mw nai, arian, ariant
Coin, *v. a.* bathu; ffurfio; ffugio
Coins, *s. pl.* congl-feini addurnawl mewn adeilad; darnau bathedig:—cynion argraffwasg
Coinage, *sub.* bathiad; yr arian bathiol; gwaith bathwr
Coincide, *v.* cydgyfarfod, cyddaro, cyttuno, cyfladd
Coincidence, *sub.* cyd-darawiad, cyfladdiad, cyttundeb
Coincident, *adj.* cyd-ddygwyddawl; cydupawl, cydredawl, cyfladdawl; cyd-amserol
Coiner, *s.* bathwr; dychymygwr
Coit, *s.* coeten
Coition, *s.* cyd-dueddiad; cydiad
Coke, *s.* mwyn efydd neu bres:—golosg-lo, marwor. *Edr. Charcoal.*
Cold, *s.* oerni, oerfel, oerder: annwyd; rhyndod: fferdod
Cold, *a.* oer, oerllyd, rhyndllyd, annwydog; oerfelog; noeth
Coldish, *a.* oeraidd, lledoer [lwm
Coldness, *s.* oerni, oerfel
Coleworts, *s.* bresych
Colic, *s.* bolwst wynt, coluddwst, rhwym-gnofa

Collapse, *v.* cydsvrthio; adfeilio
Collar, *sub.* torch, gwddf-dorch, mwnwgl-dorch, mwn-dorch: myngei; coler; penffestin.—*Collar-bone*, trybedd yr ysgwydd.—*Golden-collar*, eurdorch, cadwyn aur
Collar, *v. a.* coleru: llindegu
Collate, *v.* cydmharu, chwilio; cyfiwyno, cyflen: rhoddi
Collateral, *a.* cyfochr, cyfochrawl, cyd-ystlysawl, cyfystlys
Collation, *s.* cyd-gymhariad; cynarmerth, amryfwyd, gwleddig:—rhoddiad personoliaeth
Collator, *s.* cyd-gymharwr: cyflwr mewn bywioliaeth eglwysig
Colleague, *sub.* cyd-swydd, cydswyddog, cydwr, cydwas
Collect, *s.* gweddi fer ar achos priodol; colect
Collect, *v. a.* casglu, cydgasglu, cynnull: crynhoi
Collection, *s.* casgl, casgliad
Collective, *a.* cryno, casgliadol
Collector, *s.* crynhöwr, casglydd; tollwr, cyllidwr
College, *s.* cymdeithas, brawdoliaeth; brodordy, prif-ysgoldy
Collegiate, *a.* perthynol i frawdoliaeth neu brif-ysgoldy
Collier, *s.* glöwr: glo-lestr
Colliery, *s.* gwaith glo, glo-bwll
Colligation, *s.* cyd-glymiad
Colligate, *v.* toddi, cyd-doddi
Colliquation, *s.* cyd-doddiad
Collision, *s.* gwrth-darawiad
Collocate, *v.* cyflen, rhoi mewn lle neu swydd
Collogue, *v. a.* mwyn-lithio, mwyn-dynnu, mwyn-dwylo
Collop, *s.* golwyth o gig
Colloquial, *a.* cyd-ymddyddanol
Colloquy, *s.* cydymddyddan, cylafaredd, cynnadd
Collow, *s.* parddu, luddigl

- Collude, *v.* cyd-wnëyd twyll; bradychu hawl, chwara'u'r bradwr
- Collusion, *sub.* cyd-dwyll, cyddichellwaith; cytundeb i dwyllo
- Collusive, Collusory, *adj.* cyd-fuantus, dan chware'r fion ddwybig
- Colly, *s.* parddu: *v.* pardduo
- Colou, *s.* gwahan-nod, *fel hyn* (:) — y coluddyn mawr
- Colonade, *sub.* rhes o golofnau; colofnedd, colofn-res
- Colonel, *s.* swyddog mewn byddin: milwriad
- Colonise, *v.* trefiannu, trefu
- Colony, *s.* trefedigion; bro dref-iannol; trefedigaeth
- Colossus, *s.* enw'r ddelw o bres a godwyd gynt yn Ynys Rhodes. Yr oedd y llongau yn myned i mewn i'r porthladd rhwng ei thraed: anferth-lwyth
- Colour, *s.* lliw, eiliw, gne; gwawr: ffug, rhith, ffug-liw
- Colour, *v.* lliwio, lliwo; cochi, gwrido, ymliwio; ffugio
- Colourable, *a.* hardd-ymddangosiadol, rhith-deg
- Coloured, *a.* lliwiedig; ffugiol
- Colours, *s.* llummanau, banerau
- Colt, *s.* ebol, blanc, llwdn caseg neu asen: *fem.* eholes, ffilog
- Colt'sfoot, *s.* carn yr ebol, alan bychan, y besych-lys
- Columbary, *s.* colomendy
- Columbine, *s.* troed y ceiliog, troed y golomen, llysiau y cwlwm
- Column, *s.* colofn, cynnal-bost, post; dosparth tu-dalen
- Comb, *s.* crib; ysgrafell
- Comb, *v.* *a.* cribo
- Comb-brush, *s.* carthwrych crib
- Combat, *s.* ymladdfa, trin, ymgyrch, ymryson, ornest; trafod
- Combat, *v.* ymladd, ynryson, gwrthsefyll, gwrthladd
- Combatant, *s.* ymladdwr, rhyawr, ornestwr, cyspwywr
- Comber, *s.* cribwr, cribiedydd
- Combination, *s.* cyttundeb; cydfwriad; cydymgysylltiad
- Combine, *v.* cyduno, cydymgyaylltu, cydfwriadu; cysoddi
- Combustible, *a.* hylosg
- Combustion, *s.* cydlosgiad, bonffagliad: terfysg, blin-gynhwrff
- Come, *v.* *n.* dyfod, dynesu: dygwyddo, damweinio
- Comedy, *s.* chwardd.draith; llonchwareuwaith, cymyedd
- Comeliness, *s.* glendid, tegwch; prydferthwch, gweddusder
- Comely, *a.* glân, teg, prydweddawl; prydferth, gweddus
- Comer, *s.* gwestai; dyfodiad, *dyn* dyeithr, dyfodadyn
- Comet, *s.* seren gynffonog
- Comfits, *s.* *pl.* aucwynion, dan-teithion, sych-felysion
- Comfort, *s.* cysur; hyfrydwch, dyddanwch
- Comfort, *v.* cysuro, dyddanu
- Comfortable, *a.* cysurus, dyddanus; hyfryd, cysurol, hylon
- Comfortless, *a.* digysur, annyddan, anghysurus, amddifad
- Comforter, *s.* dyddanydd
- Comfrey, *sub.* y gyfardwf, yr olchenid, llysiau'r cwlwm, glesyn y coed
- Comic, Comical, *a.* digrif, ar-aheddu, cellweirus, ysmala
- Coming, *s.* dytodiad, dynesâd
- Comitatus, *s.* gosgordd; ardal, swydd, sir
- Comitia, *s.* cymmanfa
- Comital, *a.* cymmanfaol
- Comma, *sub.* lled-wahan, adran, lled-wahan-nod, *fel hyn* (,)
- Command, *v.* erchi, llywio, rheoli, gorchymyn

Command, *s.* arch, archiad, gorchymyn; awdurdod, llywodraeth

Commanded, *a.* gorchymynedig

Commander, *s.* archeidr, gorchymynwr; penaeth, llywydd, pen-ciwddod, blaenor, llywiadur

Commandment, *sub.* gorchymyn, arch

Commemorable, *a.* gwiw-gof

Commemorate, *v.* coffau, cadw coffa, cofio

Commemoration, *s.* coffiad, coffadwriaeth; cof-wyl, cylch-wyl

Commence, *v.* dechreu, cychwyn

Commencement, *s.* dechreuad, cychwyniad; cychwynfa

Commend, *v.* canmawl; cyflwyno; cynnyim; amnerch

Commendable, *a.* canmoladwy, hyglod, gwiwglod, cyfoladwy

Commendation, *s.* canmoliaeth, clod, geir-da

Commendatory, *a.* canmoliaethol; cymmynol, cyflwynol

Commensurability, *s.* cymmesur-oldeb; cyfartaliwydd

Commensurable, *adj.* cydfesuradwy, cymmesuradwy

Commensurate, *a.* cynmesurrol, cyfraddol, cymmesur, gogymmesur: *v.* cymmesuro

Commensuration, *s.* cymmesuriad

Comment, **Commentary**, *s.* arnod-
iad, agoriad, eglurhâd, sylwad,
sylwiad

Comment, *v.* arnodi, eglurhau

Commentator, *s.* arnodydd, sylw-
iedydd, ysgrifwr ar, eglur-
hâwr

Commentitious, *a.* dychymybol,
ffugiol, dychymygedig

Commerce, *s.* masnach, cystlwn,
newidwriaeth, cyweithas, mas-
nach

Commercial, *a.* masnachol, cy-
weithasol, cystlynol

Commolation, *s.* bygythiad, barn-
ddatganiad, bygyliad

Commolation, *a.* bygythiol

Commolation, *s.* mairfaliad

Commiserable, *a.* tosturiadwy

Commiserate, *v.* tosturio, tostur-
iannu, tosturhau, trugarhau;
cyd-ymdeimlo

Commiseration, *s.* tosturiad, &c.

Commissary, *sub.* rhaglawn, dir-
prwywr; golygwr, goruchwyl-
iwr; arf-olygydd

Commission, *sub.* gorchymyniad,
awdurdodiad: dirprwyaeth,
swyddogaeth; gwneuthuriad,
gweithrediad trosedd

Commission, *v.* a. swyddo, swydd-
ogi, awdurdodi, swydd-beu-
nodi, pendodi

Commissioner, *s.* rhaglawn, rhag-
swyddwr; cynddrychiolydd,
dirprwywr; anfonawg

Commit, *v.* a. gweithredu, gwneut-
hur, gwneud; traws-weith-
redu; gorchymyn; traddodi;
rhoi i nen yn

Commitment, *s.* anfoniad i gar-
char; carchar-warrant; traws-
weithrediad

Committee, *s.* nifer dewisedig i
ystyried achos; cyfeisteddwyf

Commix, *v.* cydgyinmysgu

Commixture, *s.* cymmysgiad

Commotious, *a.* cyffus; cym-
lwys; cyfaddas; defnyddiol,
buddiol, prydlawn

Commotiousness, *s.* cyffusdra,
addasrwydd, cymhwysder

Commodity, *s.* eidd, lles, buddiol-
deb.—*Commodities*, *pl.* nwytau,
da neu eiddo marwol gwerth-
adwy, nwyddau

Commodore, *sub.* môr-raglawn, is-
lyngeswr, ail-lyngeswr

Common, *s.* maes neu dir cyff-
redin, cyttir

Common, *v.* cyd-fwyta; cyd-bori

M

Common, *a.* cyffredin, cyffredinol, sathredig, arferol, arferedig, cynnefin; gwael, lledwael; gwladol.—*Common Pleas*, yr ail lŷs gwladol

Commonage, *s.* hawl i gyd-bori

Commonalty, *s.* y werin, y gwladogion, y cyffredin

Commoner, *s.* gwerinwr, gwr-engwr, cyffredinuwr; cyd-fwyt-âwr; seneddwr o'r Tŷ Isaf

Commonly, *ad.* yn gyffredin, &c.

Commonness, *s.* cyffredinedd, &c.

Commonplace-book, *s.* nòd-lyfr, côf-lyfr

Commons, *s.* armerth nen arlwy gyffredin, cyfymborth; dogn o luniaeth—Seneddwyr y Tŷ isaf

Commonweal, **Commonwealth**, *s.* gwladwriaeth; y lles cyffredin

Commotion, *s.* cyffro, cynhwrf, terfysg, cythrwf, godwrdd

Commune, *r.* ymddyddan, ymgŏnio, chwedleua, siarad

Communicable, *a.* cyfranogol, cyfranadwy; hyspysadwy

Communicant, *s.* cymunwr

Communicate, *v.* cymuno; cyfrannu; hyspysu; cyfranogi

Communication, *s.* ymddyddan, ymddiddan, cyd-ymddyddan; cyfranogiad; rhydd-dramwy

Communicative, *adj.* cyfrangar; rhydd-feddwl; athrawaidd; cymmwynasgar, cedawl

Communion, *s.* cymun, cymundeb, cyfundeb, cymdeithas

Community, *s.* y wladwriaeth, y cyffredin; cyffredinrwydd, cyfranogiad, cyd-feddiant

Commutable, *a.* newidiadwy

Commutation, *s.* newidiad; cyfnewid; newidwriaeth

Commute, *v.* newidio; prynu digospiad; prynu ymaith gosp

Compact, *a.* cryno, cynnwys, byr, cyfrdo; cydnerth; taclus;

s. cytundeb, cyfammod, cynghair, cyfundeb; *r.* cytuno; cysylltu, cyfuno; cyfammodi

Compactedness, *sub.* crynoder, crynodeb, cyfnerthedd

Compactness, *s.* crynoder, &c.

Compacture, *s.* cyd-gysylltiad

Companion, *s.* cydymaith, cyfaill, canymdaith, cyd-wr

Company, *s.* cymdeithas; cydgyfeillion; cyd-gyfuniad; cydfasnachwyr; cydrestr neu gydrres, megis o filwyr mewn byddin:—cymdeithion

Company, *r.* *a.* cyd-deithio, cydfyned, canymdeithio

Comparable, *adj.* cymharadwy; cydradd; i'w gystadlu

Comparably, *ad.* mewn cymhariaeth, yn gymhariaethol

Comparative, *a.* cymhariaethol

Compare, *s.* cymhariaeth; *r.* cymharu, cystadlu, cydraddu

Comparison, *s.* cymhariaeth, cyffelybiaeth, cystadliad

Compartment, *s.* parthiad, rhaniad, cydgyfraniad, dosparthiad

Compartment, **Compartment**, *a.* rhan, dosparth; adeil-ran

Compass, *s.* cylch, cylchedd, amgylchedd, rhygylch; comp, compawd, cwmpas, cwmpawd

Compass, *r.* *a.* amgylchu, amgylchynu, cylchynu, cwmpasu; cael, caffael; dwyn i ben

Compasses, *s.* cwmpas, compodau

Compassion, *s.* tosturi, trugaredd, tosturiaeth; dyn-garwch

Compassionate, *a.* tosturiol, tosturiaethol, tosturiannus; *r.* tosturio, tosturiaunu

Compatibility, *s.* cydweddoldeb

Compatible, *a.* cydweddol, cydunol, cydfodawl, cytunol

Compatriot, *s.* cywleidiad (*pl.* cywleidiaid, cywleidiadon) cydwladwr; cydwladgarwr

Compeer, *sub.* cyfurddor, cydraddwr, un gogyfurdd
Compel, *v. a.* cymhell, argymhell, dirio, dir-gymhell
Compendious, *a.* cryno, byr
Compendiousness, *s.* crynoder
Compendium, *s.* crynodeb, tal-fyriad, byr-gasgliad
Compensate, *v.* talu, gwneuthur iawn, gwobrwy; iawni
Compensation, *s.* tâl, taledigaeth, iawn, boddloniad, gobrwy
Competence, **Competency**, *sub.* cyfraid, cyfaddasrwydd, addasran, gweddeidd-ran; digon
Competent, *a.* cymhwys, digonol, addas, cymmesur, cyfreidiol, cymmedrol
Competition, *s.* cydgais, cydymgais, cydymganlyniad, cyfamyryson, cydymryson; cyfarwas
Competitor, *sub.* cydymgeisiwr, cyderlynwr, cyderfyniwr
Compilation, *s.* casgl, cydgasgl, cyfansoddiad; amrygasgliad
Compile, *v.* casglu, cyfansoddi
Compiler, *sub.* casglydd, cyfansoddwr; amrygasglydd
Complacence, **Complacency**, *s.* ymfoddloniad, ymfoddhâd, cyfoddiant, addfwynder; boddoldeb, cymmodlonedd
Complacent, *a.* hynaws, addfwyn, mwynaid, cyfoddus
Complacential, *a.* cyfoddianus
Complain, *v.* achwyn, cwyno, cwynfan, ymgwyno; beio
Complainant, *s.* achwynwr, cwynwr; hawlwr, hawlblaid
Complainer, *s.* achwynwr, cwynwr; grwgnachwr, tuchanwr
Complaint, *s.* cyhuddiad, cwyn, achwyniad; dolor; gofid
Complaisance, *s.* mwyneidd-dra, cyweithasrwydd, moesgarwch, hynawsedd, boneddigaeth

Complaisant, *a.* moesgar, cyweithasol, hynaws, boneddigaidd
Complement *s.* cyflanw, llawnrif, llawn-ddognad; dogn
Complete, *adj.* perffaith, hollol, cwbl, cyfan, cyflawn, cyfrdo
Complete, *v. a.* cyflawni, cwblorphen, perffeithio, cyfrdôl, cyfanu, cwblhau
Completely, *ad.* yn gwbl, &c.
Completeness, *s.* perffeithrwydd, cyfanrwydd, cyflawnder
Completion, *sub.* cwblhâd; cyflawniad, perffeithiad
Complex, *s.* amrygasgliad
Complex, *a.* amrywiog, amrywiedig, dyrus, anhawdd; amryddull, amrywedd
Complexion, *sub.* gwedd, pryd, gwyneb-pryd, eiliw; edrychiad
Compliance, *s.* cydsyniad, ymstyngiad, ufudd-dod, ymrôddiad; cydymagweddiad
Compliant, *a.* cymmodlawn, cydsyniol, hyblyg, plygadwy
Complicate, *adj.* cymhlethedig, cymmysg-ryw, cymbleth, cymhlyg, cynghawog, dyrus
Complicate, *v. a.* cydblethu, cymblethu, dyfysgu; cymmysgu; dyrysu
Complicate, **Complicated**, *a. & part.* aml-ryw, cymhlethedig, dyrysedig, cymmysgedig
Complication, *sub.* cymhlethiad cydblethiad; cydgasgliad; amrywiaeth; cymmysg-rif
Compliment, *sub.* moes-air; annerchiad, cyfarchiad; defod-air
Compliment, *v. a.* moes-gyfarch, moes-annerch:— truth-foddio; rhith-ganmol
Complimental, *a.* moesawg
Complimentary, *a.* dameirchiawl, annerchawl
Complot, *v. a.* cydlunio, cyddychymysgu; cydfwriadu

Complot, *s.* cydfwriad; cyfrad
 Comply, *v. a.* ymroddi, cydsynio,
 cyttuno, ymgydweddu
 Component, *a.* ansoddawl, cyf-
 reidiol; a fo'n rhan gynnwys-
 edig mewn rhyw-beth; cyfan-
 sawdd, hanfodol, cyssoddlawl
 Comport, *v. n.* ymweddu, ym-
 ddwyn; cyttuno, cyngweddu,
 cydymweddu
 Comfortable, *a.* cyttun, cyng-
 weddol, gweddus, cyson
 Comportment, *sub.* ymddygiad;
 cyngweddiad, ymweddiad
 Compose, *v.* cyfansoddi, cys-
 sodi; llonyddu, tawelu; ym-
 lonyddu
 Composed, *adj.* cyfansoddedig;
 araf, tawel, llonydd, digyffro
 Composedness, *s.* tawelwch, araf-
 wch, anghyffrôad
 Composer, *s.* cyfansoddwr, cyf-
 ansoddlydd, gwneuthurwr
 Composing-stick, *s.* cyssodur
 Composition, *sub.* cyfansoddiad,
 awdur-waith; cymmysg, cym-
 mysgiad; cytundeb, cymmod
 Compositor, *s.* cyfansoddwr; cys-
 sodychl, cyssodwr
 Compost, *s.* tail, gwrtaith, cym-
 mysgdail; marlbridd
 Composure, *sub.* cyfansoddiad;
 tawelwch, anghyffrôad
 Computation, *s.* cyd-yfed, cyfedd,
 cyfedklach: cydwledd
 Compound, *s.* gair cyfansawdd;
 cymmysg, cymmysgfa
 Compound, *v. a.* cymmysgu; cyf-
 ansoddi; torri ymrafael; cyt-
 uno i dalu rhan o ddyled, cyf-
 randalu
 Compound, Compounded, *a.* cym-
 mysgedig, cymmysg; cyfan-
 sawdd, cyfansoddedig
 Compounder, *s.* dyddiwr: cym-
 mysgwr; cyfran-dalwr
 Compound-Interest, *s.* ad-lôg

Comprehend, *v. a.* cymnwys; ar-
 gynnwys; angyffred, diarnad
 Comprehensible, *a.* amgyffredol,
 diarnadawdy, dyalladwy
 Comprehensibility, *s.* amgyffred-
 iad, diarnadaeth
 Comprehension, *sub.* amgyffred,
 diarnadaeth, dealltwriaeth
 Comprehensive, *a.* cynnwystawr,
 cyrlaeddgar, diarnadus; helaeth
 Compress, *v. a.* gwasgu, cyd-
 wasgu, cydgynnwysu
 Compress, *s.* gwasg-dusw, goben-
 yddyn llaw-feddyg
 Compressible, *a.* cydwasgadwy
 Compression, *sub.* cyngwa-giad,
 cydwasgiad; cydwasg
 Comprise, *v.* cymnwys, cydgyn-
 nwys, argynnwys
 Compromise, *s.* cytundeb trwy
 ranu ymrafael, neu ei roi ar
 farn ereill; cyfaddawd
 Compromise, *s.* torri neu ranu
 ymrafael; rhoi ar farn ereill;
 cylafareddu; cytuno
 Comptroller, *s.* cyfarchwylwr
 Compulsive, *a.* cymhelliadol
 Compulsatively, *ad.* yn gymhell-
 iadol, trwy gymhell, dan orïed
 Compulsatory, *a.* cymhelliadol
 Compulsion, *s.* dir, dirdrais, dir-
 dra, dirgymhelliaid, argymhell-
 iad, gorfod
 Compulsive, Compulsory, *a.* cym-
 hellawl, gorfodawl
 Compunction, *s.* pigiad, dwys-
 bigiad; edifeirwch
 Computable, *a.* cyfrifadwy
 Computation, *s.* cyfrif, cyfrifiad
 Compute, *v. a.* cyfrif; bwrw cyf-
 rif; amcan-gyfrif
 Computed, *a.* cyfrifedig
 Comrade, *s.* cyfaill, cydynaith,
 cyd-facheddwr; cyd-filwr
 Con. (*abbrev. of Contra, Lat.*) yn
 erbyn.—*Pro and con, dresto ac*
i'w erbyn

Con, *v.* *a.* myfyrio, adfyfyrio;
canfod, deall, dirnad

Concamerate, *v.* mydu, croag-
lwydo

Concatenation, *s.* cyd-gadwyn-
iad; rhes olynol; cynglymriad

Concave, *a.* cau, ceuol; rhongen

Concavity, *s.* ceuedd, ceudod

Conceal, *v.* *a.* cuddio, celu, cel-
io, argelu, thrgeu, cadw y'ng-
hudd

Concealable, *a.* celadwy, celc-
adwy, cuddiadwy

Concealed, *a.* celedig, cudd

Concealment, *sub.* celedigaeth,
celciad, cuddfa; argelwch

Concede, *v.* *a.* cyspeidio, caniat-
tan; cytroddi; addef

Conceit, *s.* tyb, lledtyb, coeg-
dyb; dychymmyg; hunan-dyb

Conceit, *v.* tybio, meddyllo, lled-
goelio; dychymmygu

Conceited, *a.* hunan-dybus, coeg-
falch, cymmyreddus

Conceitedness, *sub.* hunan-dyb,
coeg-falchedd, mawr-dyb

Conceivable, *a.* tybygawl, am-
gyffredadwy, dyalladwy

Conceive, *v.* amgyffred, deall,
dirnad; lled-dirnad, tyhied;
dychymmygu, llunio yn y medd-
wl; beichiogi, ymddwyn

Concent, *s.* cydhaes, eydsain

Concentrate, *v.* eyspellu, cym-
herfeddu, cyd-ymgyffarod

Concentre, *v.* cydgyffarod, &c.

Concentration, *sub.* cymherfedd-
iad, cyd-ganoliad, un-ganoliad

Concentric, **Concentrical**, *a.* eyn-
herfedd, cymherfeddawl

Conceptible, *a.* dirnadwy

Conception, *s.* amgyffred, dirnad-
aeth; beichiogiad

Concern, *s.* achos, neges, gorch-
wyl, trafferth; gofod, dyddor-
deb, cur, gofid, meddyl-gur

Concern, *v.* perthyn, deiryd.—

To concern one's self, ymdra-
flerthu, ymfhuo.—*It concerns*
me not, ni'm dawe, ni'm dy-
ddawr, nid yw'n perthyn i mi.
—*To be concerned*, bod â llaw
mewn peth

Concerning, *prep.* am, o ran, yn
achos, tu ag at am, y'nglych,
o herwydd, mewn perthynas i

Concernment, *s.* pwys, pwysig-
rwydd; achos o bwys; gorch-
wyl

Concert, *s.* cydgynganedd, cyd-
beronaeth:—cydgais, cydym-
drech; cydgynglor

Concert, *v.* cydgyngynghori, cyd-
bwyso, cydlunio, cyd-drefnu

Concession, *s.* gothiebiad; can-
iattad; addefiad

Conciliate, *v.* *a.* ynnill bodd,
boddloni; heddychu, cymmodi

Conciliator, *sub.* ynnillwr bodd;
cymmodwr, heddychwyr

Conciliatory, *sub.* cymmodawl,
bodd-ynnillgar, llonyddol

Concinnity, *s.* crynoder, gwedd-
wader, dillynedd, cydweddiad

Concinnuous, *a.* cryuo, gweddus

Concise, *a.* hyr, cryno, cymwys

Concisely, *ad.* ar fyr eiriau, &c.

Conciseness, *s.* cymwysder, cryn-
oder, byrder, crynodeb

Concision, *s.* cyd-dorriad

Conciliation, *s.* cynhyrriad

Conclamation, *s.* cyd-floedd

Conclave, *s.* cymantfa Cardinal-
iaid Rhufain; eu 'stafell

Conclude, *v.* diweddus, gorphen,
dybenu, cwblhau; penderfynu,
sefydlu; casglu, barnu

Conclusion, *s.* diweddus, clud,
terfyniad; canlyniad, casgliad

Conclusive, *a.* penderfynol

Concoct, *v.* treulio yn y cylla;
cyd-ferwi, berwi

Concoction, *s.* cydferiad; herw
neu dreuliad bwyd yn y cylla

Concomitance, *s.* cydfynediad
 Concomitant, *s.* cydymaith, cyd-
 ganlynwr, cyd-deithiwr
 Concomitant, *adj.* cydganlynol,
 cydfodawl, cydfydol
 Concord, *s.* cydgordiad, cyfun-
 deb; cyfundôn, cydsain, cyd-
 lais; cydweddiad, cyssonedd
 Concord, *v.* cydfod, cytuno
 Concordance, *s.* cyd-dyuniaeth,
 cytuniaeth, cytundeb; geirlyfr,
 geiriadnr, mynegai, dangoseg,
 neu hyspysai ysgrythyrol
 Concordant, *a.* cyd-dyunol, cyt-
 unol, cytûn, cyfunol, unfedd-
 wl, un-galon; cyson
 Concordate, *s.* cyd-yniad, cyt-
 uniad; cytun-draith
 Concorporate, *v.* cyd-gorphori,
 cyd-gymmysgu, un-gorpli
 Concourse, *s.* torf, tyrfâ; cyng-
 had, cyd-gasgliad, cyrchfa
 Concrete, *v.* casglu, hel, neu ddy-
 fod y'ng hŷd, cyd-dyrnu
 Concrete, *a.* cyd-gasgledig, cyd-
 gorphoredig.—*In the concrete*,
 yn y cydgorphoriad, mewn
 cyfuniad â pheth arall
 Concretion, *sub.* cydgorphoriad,
 cyd-doesiad, cyd-dewychiad
 Concubinage, *s.* cydorweddiad,
 cywelyogach; gordderchiad
 Concubine, *s.* gordderch, gor-
 dderch-wraig; cywelyes, cyff-
 oden
 Conculcate, *v.* sathru, sarnu
 Concupiscence, *s.* chwant, tra-
 chwant; anlladrwydd, chwant-
 ach, cydchwant
 Concupiscent, *a.* trythyll, anllad
 Concupiscible, *a.* chwantus
 Concur, *v.* cytuno, cydsynied
 Concurrence, *s.* cydrediad, cyd-
 uniad, cydsyniad
 Concurrent, *a.* cydredawl, cyd-
 unol, cydsyniol, cyfpedawl, cyd-
 amserol

Concussion, *s.* ysgydwad, ysgyt-
 iad, cyd-vsgydwad
 Concussive, *a.* ysgytiol
 Condemn, *v.* *a.* dyfarnu, euog-
 farnu, collfarnu, bwrw i farw,
 condemnio, damnio
 Condemnable, *a.* beins, camgy-
 lus, barnadwy; damniol
 Condemnation, *s.* dyfarniad, coll-
 farniad; dammedigaeth
 Condemnatory, *a.* dyfarnol
 Condemned, *adj.* colledig, coll-
 farnedig, wedi ei fwrw i'w golli
 Condensate, Condense, *v.* cyd-
 dewychu, cyd-ddwyso, tewychu
 Condensation, *s.* dwysiad, cyd-
 dewychiad, cyd-ddwysiad
 Condense, *a.* tew, dwysedig
 Condensed, *a.* tewychedig
 Condensity, *s.* tewedd, dwysedd
 Condensers, *sub.* cyfarwyddwyr (*i*
 hwylio llong, neu i gyfeirio at
 yr haig o ysgadan, neu ben-
 weig;) canfyddwyr
 Condescend, *v.* ymostwng, ym-
 blygu, cyd-ymostwng; teilyngu
 Condescendence, Condescension,
s. ymblygiad, ymddarostyng-
 iad, hynawsedd, difalchedd, tir-
 iondeb, iselfrydedd, ymostyng-
 arwch
 Condign, *a.* dyledus, haeddiannol,
 tra-theilwng, rhyglyddedig
 Condignity, Condignness, *s.* cy-
 wiwdeb, cymmersurrwydd
 Condition, *s.* cyflwr, ystad, hel-
 ynt; ansawdd; tuedd; gradd;
 ammod: *v.* ammodi
 Conditional, *a.* ammodol
 Conditionally, *ad.* tan ammod
 (neu ammodau) yn ammodol
 Conditional, *a.* ammodedig
 Condole, *v.* cydymdeimlo, cyd-
 gwyno, cydofidio; cwyno i
 Condolement, Condolance, *sub.*
 cydymdeimlad, cydgwyn, cyd-
 alar, cydalaeth, cydofidiad

Conduce, *r. n.* cydarwain, cyddueddu, cydweinyddu, cyddwyn y'mlaen; bod o les
Conducible, **Conducive**, *a.* cydgymnorthwyol, llesol, buddiol, gwasanaethgar, defnyddiol
Conduct, *s.* ymddygiad, ymarweddiad: arweiniad: diogeliad
Conduct, *r. a.* arwain, tywys; ymarweddu: trefnu, trin
Conductor, *sub.* arweinydd, hyfforddwr, hebryngwr; trinwr
Conductress, *sub.* arweinyddes, rheol-wraig, trin-wraig
Conduit, *s.* dyfr-lle; dyfr-bibell; dyfr-hynt
Cone, *s.* cyfan-gorph bôn-braff a brigfain; pig-adail
Coney, *s.* cwningen, ffiogen
Confabulate, *v.* ymchwedlennu
Confect, *s.* cyffaith
Confect, *v.* cyffeithio, cyweirio
Confection, *s.* cyffeithiad
Confectioner, *s.* cyffeithiwr, cyffeithydd, cyffeithiedydd
Confectory, *sub.* cyffeithdŷ, an-cwyndŷ, cyffeith-gell
Confederacy, *s.* cynghrair; cydfwriad, cydfriad, cydbleidiad
Confederate, *sub.* cydfwriadwr, cynghreiriwr, cysswynwr
Confederate, *v. a.* cydfwriadu, cysswyno, cydbleidio
Confederation, *sub.* cynghreiriad, cyfammodiad, cysswyniad
Confer, *v. a.* cydymddyddan, cynnaddu, cylafareddu, ymchwedlennu, ymgómio, cyd-siarad: anrhegu, cynnysgaeddu: cymharu, cyffelybu
Conference, *s.* cynnadledd, cylafaredd, cydymddyddan
Confess, *v.* cyffesu, cyfaddef, cydnabod; ymglyffesu
Confessedly, *ad.* yn addefedig, yn ddigêl, yn ddiddadl

Confession, *s.* cyffes, cyffesiad, addefiad, cyfailldefiad, cydnabyddiad; proffes
Confessional, **Confessionary**, *sub.* cyffesfa, cyffes-gell
Confessor, *s.* cyffeswr; addefwr y gwirionedd yn wyneb perygl
Confest, *adj.* cyffesedig; noeth, amlwg, addefol, di-wad
Confidant, *s.* cyfrinachwr, cyfaill mynwesol, ymddiried-ddyn
Confide, *v.* hyderu, ymddiried, rhoi goglud neu hyder ar
Confidence, *s.* hyder, ymddiried; eondra, hyfder, rhyfŷg
Confident, *a.* hyderus, eon, eofn, hyfaidd, lŷ, anturus
Confidential, *adj.* cyfrinachol; ffyddlawn; ymddiriedus
Configuration, *s.* cyfluniad, cydffuriad, cyfddulliad
Confine, *s.* cyffin. *Edr.* *Confines*
Confine, *v. a.* attal, cyfattal, carcharu, caethiwo; cyfyngu ar: gosod terfyn; cadw i mewn
Confine, *v. n.* cyffinio, terfynu ar
Confinement, *s.* attaliad, cyfattaliaeth, caethiwed, carchariad; carchar, rhwymau
Confines, *s.* ffiniau, cyffiniau, terfynau, amminiogdir
Confirm, *v.* cadarnhau, sefydlu; awdurdodi; rhoi bedydd esgob
Confirmable, *adj.* cadarnhaol, profadwy, arddangosadwy
Confirmation, *sub.* cadarnhâd, prawf; sefydliad: bedydd esgob
Confirmatory, *a.* cyfnerthawl
Confirmed, *a.* sefydledig, awduredig, profedig
Confiscate, *v. a.* cymmeryd yn attafael, attafaela, anrheithio; dirwyo; cyhoedd-arwerthu
Confiscation, *s.* attafael, attafaeliad, anrheithiad, dirwy o dda, dirwyad; cyhoedd-arwerthiad

- Conflagration**, *s.* cydlosgiad, cynneu, fflagiad, cydflaghad, bonfflagiad, goddeithiad; gwenfflam, gwenfflagl, goddaith, tanllwyth
- Conflict**, *s.* ymladd, ymladdfa, ymsawd, brwydr, cadafwy; cydymdyniad; ymgyrch
- Conflict**, *r. a.* ymryson, brwydro, cyfergydio, ymdynnu, ymrataelio, ymladd, ymornest
- Confinence**, **Conflux**, *s.* cydlir; cydlifiad, cydflirydiad, cymmer, cymmer dendidwr: cydgyrchiad, cydymgasgliad
- Confluent**, *a.* cydlirferiol
- Conform**, *r.* cydflurfio, cydymflurfio, cyd-ddullio; cyflunio
- Conformable**, *a.* uffurf, cytun, cyfatebol, cyfluniaiidd; cydflurfio, cydymflurfio
- Conformableness**, *s.* cyflunieiddrwydd; cydymflurfiaid
- Conformation**, *s.* cyfluniad, cyfddulliad, cydymweddiad
- Conformist**, *s.* cydflurfwr, cydymflurfwr, ymgydflurfwr
- Conformity**, *s.* cydflurfiaid, cydymflurfiaid; cyfweddiad, cyfaiddasiad; cydgoriad; cydarweddiad, cydarwedd
- Confound**, *r. a.* cymmysgu, dyfysgu; annhrefnu, dyrys; gwaradwyddo.—*To be confounded*, delwi, dyddelwi
- Confoundedly**, *ad.* yn gywilyddus, yn erchyll, yn ofiadwy
- Confront**, *r.* wynebu, cyfwynebu, gwrthwynebu; cydgyffelybu, cydgyharu
- Confronted**, *a.* cyfaran; wyneb yn wyneb
- Confronter**, *s.* cyfarwynebydd
- Confuse**, *r.* cymmysgu, dyrys; cywilyddio, gwaradwyddo
- Confused**, *a.* cymmysgedig, dihrefn, tyrus, rhwystus
- Confusedness**, *s.* annhrefnusrad
- Confusion**, *s.* annhrefn, annhrefniad; afreolaeth, terfysg; gwaradwyddiad; cymmysgedd
- Confutable**, *a.* gwrthbrofadwy
- Confutation**, *s.* dadbrawf, dadbrofiant, gwrthbrofiad
- Confute**, *r.* dadbrofi, dibrofi, gwrthbrofi, gwrthidystio
- Conge**, **Congee**, *s.* moes-blygiad; moes-genedliad—*Conge d'elire*, cenedl i ddewis: felly y gelwir Llythyr y Brenin, sy'n rhoi cenedl i ddewis Esgob, ar ol marwolaeth neu symudiad un arall
- Congeeal**, *r.* cyd-dewychu, cyd-genu; rhewi
- Congeealable**, *a.* cyd-dewychadwy, rhewadwy, hyrew
- Congelation**, *s.* cyd-dewychiad, cyd-genuad, cyd-rewiad
- Congenerous**, **Congenial**, *a.* cydryw, cydrywiol, cydnaws, un-naws, cyfnawsaidd, ungynneddf
- Congeniality**, **Congenialness**, *s.* cydrywiaeth, cydgynneddf
- Congeniture**, *s.* cyd-darddiad
- Congeeon**, *s.* côr, pegor, nâr
- Conger**, *s.* niôrlyswen, y bendoll
- Congeries**, *s.* pentwr neu grug o amryw bethau mân
- Congestion**, *s.* cydgasgliad, croniad, crawngasgliad
- Conglomerate**, *r.* pellem, crwndyrn, pentyrn, crugio; ymsypio, ymbelleu
- Conglomerate**, *a.* pellen-ddull
- Conglomeration**, *s.* crugiad, peleniad; ymsypiad, pentyrriad
- Conglutinate**, *r. a.* gludio, cyludio, cydysgrawlingo
- Conglutination**, *s.* cydludiad, cydysgrawlingad
- Congou**, *s.* math o Dea
- Congratulate**, *r. a.* cydlawenhan; llawen-gyfarch

Congratulation, *s.* cydlawenychiad : llon-gyfarchiad
Congreet, *v.* cyd-annerch
Congregate, *v.* cynnull, crynhô; cydymgynnull
Congregation, *sub.* cynnulleidfa, cyd-dyrfa, tyrfâ
Congregational, *a.* cynnulleidfaol ; cymanfaol
Congress, *s.* cydhenuriaeth ; cyd-gynghor ; cydgasgliad, cydgyf-arfod ; ymgynchfa
Congressive, *adj.* ymgysfarfodol, cyfrychol, cydymgyrchol
Congruence, **Congruity**, *s.* cydnaws, cydnawseiddiad, cydrediad, cydgorthiad, cyfundeb ; cyfaddasrwydd, cyfladdrwydd
Congruent, **Congruous**, *sub.* cyfaddas, cyd-gordiawl, cyfladdol, cyttunol, cyfun
Conic, **Conical**, *adj.* bôn-braff a blaenfain, breisg-fon a meinfrig
Conjectural, *a.* tybygol, amcanawl, amcanadwy, ar amcan
Conjecture, *sub.* amcan, amcaniaeth, tyb, tybiad, tybygiad
Conjecture, *v. a.* tybio, tybied, tybygu, lled-dybio, godybio, dyfalu, bwrw amcan, lled-ddirnad
Conjoin, *v.* cyssylltu, cydgyssylltu, cydrwymo
Conjoint, *a. & part.* cyssylltiedig, cydiedig, cynghlymedig ;—cyfun, cyfunedig
Conjugal, *a.* dyweddiol, priodasol, cydweddog, cydieuol
Conjugate, *v. a.* cydieuo :—iawn-dreiglo gair yn ei amryw derfyniadau, amrywioli
Conjugation, *s.* cydienad ; amrywioliad ; iawn-dreiglad gair
Conjunct, *part.* cysylltiedig, cysylltiedig, cydiedig, cyfunedig

Conjunction, *s.* cysylltiad, cysylltiad, cydiad ; cysyllt-air
Conjunctive, *a.* cysylltiol, cyfunol
Conjuncture, *s.* cyfnod ; cyswllt, arfod, cyfle addas ; trefn, ansawdd, neu amgylchiad pethau
Conjuration, *s.* cyd-dynghediad, cydfrad, cydfwriad :—dewiniaeth, rluinwaith, consuriaeth
Conjure, *v. a.* tynghedu, dir-ofyn ; cydfwriadu, cydbleidio : dewinio, galw ar ysprydion drwg ; llygadydd, arganfod
Conjurer, *s.* dewin, hypsyp-ddyn ; llygadyddwr ; dieifi-drinwr : chwarcydd ysgafn-law
Connate, **Connatural**, *a.* cynhenid, greddfodol, cydryw, cydnaws, cydanian, cymwynol
Connect, *v. a.* cysylltu, cydglymu, cyfrwymo, cydio
Connection, **Connexion**, *s.* cydiad, cydglymiad, cyssylltiad ; cydberthynas ; cyfuniad ; cyfrwymiad, cydgysylltiad
Connivance, *s.* goddefiad, cydddygiad ; esgeulusiad
Connive, *v. a.* ymoddef â, goddef, cyd-ddwyn ; esgeuluso
Conniver, *s.* ymoddefwr, &c.
Connoisseur, *sub.* un cyfarwydd, beirniad hyfedr, celfyddwr
Connote, *v.* arddangos, cyfnodi
Connubial, *a.* cydweddog, priodasol, dyweddiol
Conquer, *v.* gorchfygu, goresgyn, gorfod, trechu
Conqueror, *s.* goresgynwr, gorchfygwr, gorfodwr, gorfodai ; conewerwr, *Relaf.* 8. 37
Conquest, *s.* goresgyniad, goruchafiaeth, gorfodaeth
Consanguineous, *a.* cyd-dras, o'r un gwaedoliaeth, cydwaed
Consanguinity, *sub.* cydwaedoliaeth, carennydd o waed, tras, perthynas, edryd

Conscience, s. cydwybod
Conscientious, a. cydwybodol, cydwybodus, o gydwybod dda
Conscientiousness, s. cydwybodoldeb, cydwybodusrwydd
Conscionable, a. cyfiawn, rhe-symol; cydwybodol
Conscionableness, s. iawnder, rhe-symoldeb, cydwybodolrwydd
Conscious, a. ymwybodol, cydwybodus, ymwybyddus
Consciousness, sub. ymwybod, ymwybyddiaeth, cydwybodolrwydd, tystiolaeth cydwybod
Conscript, part. rhestredig—*Conscripts*, rhestredigion, rhufedigion
Consecrate, v. cyssegru, sanct-eiddio; urddo; neillduo
Consecrate, Consecrated, a. & part. cyssegrawl, cyssegr-lan, cyssegredig; urddedig
Consecration, s. cyssegrïad
Consectaneous, a. canlyniadol
Consecratory, s. canlyniad, casgliad, cyngilo, clöad
Consecution, s. swm canlyniadau
Consecutive, a. canlynol
Consent, s. bodd, cydsyniad
Consent, v. a. cydsynio, cyttuno; cênadu, caniatáu
Consentaneous, adj. cydsyniol; cysson, cyfatebol, cyttun
Consentient, a. cydsyniol, unfryd, cydunol, cyttun
Consequence, sub. canlyniad: pwys, mawr-bwys; mawr-fri
Consequent, s. dirdarddiad, arlyn-iad, cydganlyniad
Consequent, a. canlynol, arlynol, arlyniog: s. *pl.* arlyniogion, olion, oliaid
Consequential, a. canlyniadol; o fawrbwys; uchelfrydig
Consequently, ad. yn ganlynol, o ganlyniad; yn nesaf
Conservable, a. cadwadwy

Conservation, s. cadwriaeth
Conservative, a. cadwriaethol, cadwedigaethol; noddawl
Conservator, s. ceidwad, noddwr
Conservatory, s. ystôr-dŷ; maethle; nawdd-le; achles
Conserve, s. pereiddfwyd cadwadwy, pêr-gymmysg, cydgyfiaiith, cyweir-fyg
Conserve, v. a. eadw, noddi, amddiffyu:—pêr-gyfeithio, pêr-gymmysgu, pêr-gadw
Consider, v. a. ystyried, meddyl-ied; pwyllo, dwys-fyfyrïo
Considerable, a. haeddol o ystyr-iaeth; go fawr; o gryn bwys, nifer, gwerth, &c.
Considerableness, s. cyfrifuldeb, mawrder, dwysder
Considerably, ad. o gryn radd, o gryn lawer, a lawer
Considerate, a. ystysiol, pwyllog, pwyllig, myfyrgar
Considerateness, s. ystyrioldeb, pwyllledd, hybwylledd
Consideration, s. ystyriaeth, myfyriad; bri, parch; pwys; iawn, tâl
Consign, v. a. rhoi mewn ymddir-ied, rhoi dan law arall; trosi, trosglwyddo
Consignable, a. trosiadwy
Consignment, s. yr llyn a fo mar-siandwr yn ei drosglwyddo i law arall i'w werthu; tros-glwyddiad; da ymddiried
Consimilar, a. cynnhebyg
Consimilarity, s. cynnhebygiad
Consist, v. sefyll, cydsefyll; bod yn gynnwysedig; cynnwys
Consistence, Consistency, s. cysondeb, cydsafiad; tewedd, sylwedd, tewder
Consistent, adj. cyson, cytûn, yn cydsefyll, un-eiriog; tewychol
Consistently, ad. yn gyson, &c.

- Consistorial**, *a.* perthynol i lŷs esgob, gorseddfraol, gorseddawl
Consistory, *s.* brawd-lŷs neu farn-lŷs Esgob; cynghordŷ; cabidwl, cabidyldŷ
Consociate, *s.* cydymaith, cyfaelod, cydweddog, cyfaill; cydbleidrwr, affeithiwr
Consociate, *v. a.* cyduno, cyfaelodi, cydgyfeillachu; cydbleidio, cydgyfrinach
Consociation, *sub.* cydweddiad, cymdeithas; cydgyfrinach
Consolable, *a.* dyddanadwy, cysuradwy; hylon, llon
Consolation, *s.* dyddaniad, dyddanwch, cysuriad, cysur
Consolatory, *a.* dyddanus, cysur-ol, dyddanawl, cysurus
Console, *v.* dyddanu, cysuro
Consolidate, *v.* cyssylltu, cyfanu, cydgasglu, cydgyinhôl, cydrwymo; cryfhau
Consolidation, *s.* cyfaniad, cyfuniad, cyfrwymiad, cydgyssylltiad; cryfhad
Consonance, *s.* cydsain; cyssonedd, cydweddiad, cydsyniad
Consonant, *s.* cydsain: *a.* cydseiniol, cyssain; cysson, cyt-tun
Consonantness, *s.* cyssondeb, cysondeb, cydseinioldeb
Consonous, *a.* cydseiniol
Consort, *s.* cydwedd, cydradd; gwraig briod: cyfeill-long:—cydgerdd, cydberoriaeth
Consort, *v.* cydgyfeillachu, cydymgyssylltu, ymuno
Conspicuity, *s.* eglurdeb, amlygrwydd, eglurder
Conspicuous, *a.* amlwg, hynod, enwog, hyspys, argyfwg, llywel
Conspiracy, *s.* cyd-fwriad, cydfradwriaeth, cyfrad, cyfrad
Conspirator, *s.* bradwr, cydfradwr, cyfradwr
Conspire, *v.* bradfwriadu, cyd-fwriadu, cyfradu, bradlunio
Conspirer, *s.* cyd-fwriadwr, &c.
Constable, *s.* ceidwad heddwel, hedd-was, dyheddwr
Constancy, *s.* ffyddlondeb, dianwadallwch, parhad
Constant, *a.* dianwadal, diymmod, sefydlog, gwastadol, dyfal, parhaus; ffyddllawn
Constellation, *s.* cyd-sêr, sêr-gynnull, twr neu swp o sêr
Consternation, *s.* braw, dychryn, syndod, synedigaeath
Constipate, *v.* tynhau, tyn-rwymo, bol-rwymo, cysychu; sechi
Constipation, *s.* tynhad, rhwymiad, cysychiad, cyd-dynhad
Constituent, *s.* sylwedd-ran, cysall, elfen:—anfonydd, etholydd; cyfansoddydd
Constituent, *a.* sylwedd-ramol, elfenol, elfyddol, ansoddawl, cyfansoddawl; anhepgorol
Constitute, *v. a.* gosod, cyfosod, arosod; gwneuthur i fynu, elfennu, elfyddu, cyfansoddi
Constitution, *s.* gosodiad, sefydliad; ffurf llywodraeth; ansawdd y corph, tymher, ardymher, diwyg, dyli, naws
Constitutional, *adj.* gwreiddiol, greddfol; cydunol â ffurf y llywodraeth; cyfreithlawn
Constrain, *v. a.* cymhell, argymhell, dirgymhell, gwasgu ar, dirwasgu, gorfod, gwnëyd
Constrainable, *a.* cymhelladwy
Constrained, *a.* cymhelledig
Constraint, *s.* cymhell, cymhellriad, dirgymhell, trais, dir
Constriction, *sub.* dirwasg, cydrwymiad, cydwasgiad, dywasg
Constringe, *v.* cydwasgu, tyn-rwymo, cydglymu; crebachu
Constringent, *adj.* rhwymiadol, bolrwymol, o naws rwymol

Construct, *v.* adeiladu, cyfeilio, cyd-osod, cyfansoddi
 Construction, *s.* adeilad; adeiladiad, cyfansoddiad; dehongliad, ystyr; cystrawen
 Constructure, *sub.* adail, adeiladaeth; cydosodiad, cyfeiliad
 Construe, *v.* dehongli, esponio, cyfieithu, lladmeru
 Constupration, *s.* treisiad, diforwyniad, llathruddiad
 Consubstantial, *s.* cyd-sylweddawl
 Consubstantiate, *v.* cyd-sylweddau, cyd-sylweddoli
 Consubstantiation, *sub.* cyd-sylweddïad, cysylweddïad
 Consul, *s.* prif-swyddog yn Rhufain; uchel-faer:—negesydd masnachol
 Consular, *a.* uchel-faeronawl
 Consult, *v.* ymgynghori, gofyn cynghor, cydymgynghori; gofalu, golygu, ystyried
 Consultation, *s.* cynghor, cynghorfa, cydymgynghoriad; ystyriaeth, myfyriaeth
 Consulter, *s.* ymgynghorydd
 Consume, *v.* dyfetha, difa, treulio, ysu; afradloni: nychu, sâl-wino, dihoeni, edwi, edwino, dedwino
 Consumer, *s.* afradwr, difrodwr; defnyddiwr, treuliwr
 Consummate, *a.* perffeithiedig, gorphenedig, cyflawn
 Consummation, *s.* cwblhâd, perffeithiad, cyflawniad, diwedd, diweddiad, dyben, gorphen
 Consumption, *s.* treuliad, darfodiad; y llifant, y darfodedigaeth, nych, nychdod
 Consumptive, *a.* nychlyd, llifannus, darfodedigol
 Consumptiveness, *s.* darfodedigrwydd, nychlydrwydd
 Contact, *sub.* cyffyrddiad, cydyffyrddiad, cyhyrddiad

Contactation, *s.* cyffyrddiad
 Contagion, *s.* haint, haint llyn, heinglwyf, heintnaws, cynghlwyfedd, adwyth; pla
 Contagious, *adj.* heintus, heintddwyn, llygrol, heintnawsaidd
 Contagiousness, *s.* heinusrwydd
 Contain, *v.* cynnwys, dal, cyffred, amgyffred, angau
 Contained, *a.* cynnwysedig—*To be contained*, gweddu, genni
 Contaminate, *v.* halogi, llygru
 Contamination, *s.* halogiad
 Contemn, *v.* diystyru, dirmygu, difrio, dibrisio
 Contemned, *a.* dirmygedig
 Contemplate, *v.* myfyrio, meddylïed, arsynied, ymsynied
 Contemplation, *sub.* myfyrdod, meddylgarwch, myfyrwaith
 Contemplative, *adj.* meddylgar, myfyriol, arystyriol, myfyrgar
 Contempt, *s.* dirmyg, tremyg diystyrwech, dielwedd, anfri
 Contemptible, *a.* dirmygadwy, dirmygus, dielwig, salw—*A contemptible fellow*, bawddyn, alyn, adlaw, brilyn
 Contemptibleness, *sub.* dielwigrwydd, sâl-wedd, dielwant
 Contemptuous, *adj.* diystyrllyd, tremygus, dirmygus, sarhaus
 Contemptuousness, *sub.* diystyrwch, dirmyg, dirmygiant
 Contend, *v.* amrafaelio, ymdynnu, ymryson; croes-dynnu; ymddadlen, ymdaeru; ymwrio, ymladd, ymdrechu
 Contending, *s.* ymryson, &c.
 Content, *s.* boddlonrwydd, bodd: cynnwysiad, èniad, angad
 Content, *a.* boddlaw, boddgar
 Content, *v.* *a.* boddio, boddhau, boddloni, rhynghu bodd
 Contentation, *s.* boddlonrwydd
 Contented, *part. & a.* boddlaw, boddawg, boddlonus

Contentedness, *s.* boddlonrwydd, boddgarwch, diddigrwydd
 Contention, *s.* ymryston, ymrafael, cynhen, anghydfod, ymgeintach, ymddadlen, cyuhwrf, cyfarwas, firwgdw
 Contentious, *a.* cynhenllyd, ymrystongar, cecrus, cwerylus
 Contentiousness, *s.* ymrystongarwch, croesdymiad, cecraeth
 Contentless, *a.* anfoddawg
 Contentment, *s.* boddlonrwydd, boddineh, boddgarwch, bodd
 Contents, *s.* cynnwysiad, y pethau cynnwysedig; crynodeb
 Contest, *s.* ymdrech, ymdrechriad
 Contest, *v.* *a.* gwrthdaeru, ymddadlen, ymeirio, ymryston, ymdynnu; ymdrechu, dadleu
 Contestable, *a.* dadleuadwy
 Context, *sub.* cyd-destun, cydwersi, cyfadnodau, amgylch-ran
 Contexture, *s.* cydwëad, cysylltiad, cymhlethiad; cyfansoddiad
 Contignation, *s.* cledriad pen tŷ, ceibrad
 Contiguity, Contiguousness, *sub.* cyfagosrwydd, cyfnesafedd
 Contiguous, *a.* cyfagos, cyfflyrdawl, cyfnesaf
 Continence, Continency, *s.* diweirdeb, dianlladrwydd, dygynnwys, ymarbed
 Continent, *a.* ymattalgar, dianllad, diwair, diweirin, dihalog
 Continent, *s.* y tir cydiol (annos-parthedig gan fôr;) cyfandir
 Continently, *ad.* yn ddiwair, &c.
 Contingence, Contingency, *sub.* dygwydd, dygwyddiad, damwain, damchwaen, dichwain, dychwaen, hap
 Contingent, *a.* dygwyddol, dygwyddiadol, damweiniol; ansicr: *s.* dogniad, cyfran, dogn
 Continnal, *a.* dibaid, gwastadol, parhäus, didor, didawl, bythol

Continually, *ad.* o hyd, beunydd, yn barhäus, &c.
 Continuance, *s.* parhâd; dyfal bara; arosiad, gohiriad
 Continue, *adj.* didor, dibaid, cyfan, digyfwng, diodor
 Continuation, *sub.* para, parhâd, ystyniad, gorystyniad
 Continuator, *s.* ystyruwr, gorystynydd, estynydd
 Continue, *v.* parhau, aros, cyf-aros; dwyn y'mlaen, estyn
 Continued, *a.* yn cael ei barhau; estynedig, parhäol, didor, didor, didawl, cydawl, digyfwng
 Continuity, *s.* parhausder, cydolorwydd, gorestyniad, eysunedd
 Contort, *v.* croes-droi; nyddu ynwden; dirdynnu
 Contortion, *sub.* dirdyniad, croesdroad, cam-ystumiad
 Contour, *s.* cynlinell, amlinell, cylch-luniad, brasluniad
 Contra, *prep.* yn erbyn, cyferbyn
 Contraband, *a.* gwaharddedig, anghyfreithlawn
 Contract, *s.* ammod, cyfammod, cytundeb; ymgred
 Contract, *v.* ammodi, cyfammodi, cytuno; ymgredu, dyweddio, rhoi cred, cyfaddaw: byrhau, cwtogi—*To contract a habit*, ymreddfu, dysgu arfer neu acen—*To contract a debt*, myned neu redeg i ddyled—*To contract friendship*, ymggyfeillachu, tynnu cyfeillach—*To contract together*, crebachu, ymgrebachu
 Contracted, *a.* ammodedig; dyweddiedig; cyfyngedig; cryno
 Contractedness, *s.* cyfyngiad
 Contractible, *adj.* byrradwy; a ellir ei fyrrau; ammodadwy
 Contractile, *a.* crebachaidd
 Contraction, *s.* byrhâd, cwtogiad; crebachiad; tyrfiad

- Contradict**, *r. a.* gwrthddywedyd, gwrtheb, croesddadleu, gwrthbaeru
Contradiction, *s.* gwrthddywed- iad, gwrthiaith, gwrthwyneb- iad, croesddadl
Contradictory, *a.* gwrtheiriawg, cecrus, cewrylus, croes
Contradictory, *a.* gwrthwyneb, croes, gwrthwynebol
Contradistinction, *s.* gwrthddy- nodiant, gwrthwahaniaeth
Contradistinguish, *r.* gwrthwa- banu, gwrthddynodi
Contramure, *sub.* gwrthglawdd, rhagfur, gwrthfur
Contraries, *s. pl.* croes-bethau
Contrariety, *s.* gwrthwynebedd
Contrarily, *Contrariwise*, *ad.* yn y gwrthwyneb, o'r tu arall
Contrary, *adj.* gwrth, gwrthawl, gwrthwyneb, gwrthwynebol, croes, anghyson, anghytunol
Contrast, *s.* cyferbyniad
Contrast, *r.* cyferbynu, gwrth- osod, amgenu
Contravene, *r. a.* gwrthdrin, torri ammod, diammodi; dieffeith- io, rhwystro, lluddio
Contravention, *sub.* difuddiad, gwrthweithrediad, dieffeithiad
Contributory, *a.* cyd-drethawl
Contribute, *v. a.* cyd-roddi, cyf- rannu, cyd-dalu; rhoddi; cyn- northwyo
Contribution, *s.* cyd-daliad, cyd- drethiad, casgliad, cydgasgl, cydran, cydgynnorthwy
Contributive, *a.* cynnorthwyol
Contributor, *s.* cynnorthwywr, cyfrannwr, cyfroddwr, cyd-dalwr
Contributory, *a.* cydroddawl
Contrite, *a.* briwedig, briw, dryll- iog, cystuddiol; edifeiriol
Contribution, *s.* briw neu gystudd calon am bechod; edifeirwch, edifarwch, edifeiriant
Contrivance, *s.* dychymmyg, dy- fais; arfwriad; dyfeiswaith
Contrive, *r. a.* dychymmygu, dy- feisio, llunio; trefnu
Contriver, *s.* dychymmygwr, dy- feisiwr, lluniedydd, lluniwr
Control, *s.* awdurdod, rheolaeth
Control, *r.* ffrwyno, meistrolï, rheoli, cyfarwain, cyfattal
Controlable, *a.* attaliadwy, a aller ei gadw tanodd a'i reoli
Controller, *s.* gornchwylwr, go- lygwr, cyflwydd, rheolwr
Controllership, *s.* golygwriaeth, arlywyddiaeth, arolygiaeth
Controlment, *s.* attaliaeth, rheol- aeth, arolygiaeth
Controversial, *a.* dadleuawl, ym- ddadlawl; dadleuadwy
Controversy, *s.* dadl, ymddadl- euad, dadleuad, dadlen, ym- rafaél; cŵyn, cynghaws
Controvert, *r.* gwrthdrin, gwrth- sefyll, gwrthddangos; dadlu, cyfddadlu; anmau
Controverted, *a.* dadleuedig
Controvertible, *a.* dadleuadwy; arbetrus, amhheus, amlyys
Controvertist, *s.* dadlwr, dadleu- ydd, cysdadlwr, cysdedlydd
Contumacious, *adj.* cyndyn, ys- tyfnig, gwrthnysig, anhydyn
Contumacy, *s.* cyndynrwydd, ys- tyfnigrwydd, gwrthnaws
Contumelious, *a.* enllibus, dir- mygus, gwarthins, amharchus; diystyrllyd, gwarthruddgar
Contumeliousness, *s.* enllibieidd- rwydd, trahausder
Contumely, *s.* anfri, amharch, sarhad, dirmyg, diystyrwch
Contusion, *s.* cymmriw; briwiad, pwyad, yssigod, clais
Convalescence, *Convalescency*, *s.* gwelliant, gwellhad o glefyd
Convalescent, *a.* gwellhaol, ar- wellhad, cyfnerthedig

Convenc, *v.* galw y'ngghyd, cydgasglu; cydyngynnull

Convenience, Convenience, *sub.* cyfleusdra, odia, cytle; cyfaddasrwydd, cymhwysdra

Convenient, *a.* cyfleus; buddiol, cyfaddas; amserol, cymhwys

Convent, *s.* cyfaiant, mynachlog, mynachledy, mynachldy, crefydd-dy Pabaid

Convent, *v.* gwŷso, galw i farn

Conventicle, *s.* cyfarfod bychan:

Y mae'r gair yn cael ei gymhwyso, gan rai, at bob cyfarfodydd crefyddol sy heb fod yn ol trefn Eglwys Loegr

Convention, *s.* cyttundeb, cyfammod, hedd-ammodiad; cymmanfa o flaenoriaid gwlad

Conventional, *sub.* eisteddfodol, cymmanfaol; cyfammodol

Conventual, *a.* cyfeiniawl, mynachlogaidd

Conventual, *s.* mynach

Converge, *v.* *a.* cyd-dueddu, cydgyfeirio, cydgyfarfod

Convergent, *a.* cyd-dueddol i'r un man, cydgyfeiriol

Conversable, *s.* hyfwyn, cyfeillgar, ymddyddangar

Conversant, *a.* cynnefin, cyfarwydd, hyddysg, ymarferus

Conversation, *sub.* ymarweddiad, ymddygiad; ymddyddan

Converse, *s.* cydymddyddan: cyfeillach, cydymdeithas

Converse, *v.* cydymddyddan, cydsiarad: ymgyfeillachu

Convertible, *Edr.* *Conversible*

Conversion, *s.* troad, troedigaeth, dychweliad, ymchweliad

Convert, *s.* dychwelwr, ymchwelwr, dysgybl

Convert, *v.* troi, dychwelyd; trosi; newidio

Convertible, *s.* troadwy, newidiadwy, newidiawl, hydro

Convex, *a.* crwm, amgrwm, argrwn, cynglwrwm, argrwm

Convex, *v.* crymu, crwmachu, amgrymu

Convex, *s.* crwmach

Convexity, *s.* amgrymedd, argrynedd, crymedd, crymiad

Convey, *v.* *a.* cludo, cywain, dwyn, trosglwyddo: arallu, trosi

Conveyance, *s.* trosglwydd, dyborthiad, cyweinad; trosiad, aralliad; gweithred tir

Conveyancer, *s.* arallydd, tröswr: trosglwyddwr

Convict, *sub.* coll-iddyn, eneidfaddeu

Convict, *v.* euog-brofi; euogfarnu, coll-farnu, dyfarnu

Conviction *s.* argyhoeddiad; dyfarniad, diddaidiad

Convictive, *a.* euocaol, digonol i brofi'n euog, euogbrawf

Convince, *v.* argyhoeddi; diddadlu; sicrhau, arbrosi

Convincement, *s.* argyhoeddiad; diddaidiad; sicrhad

Convincible, *a.* argyhoeddadwy

Convincing, *a.* anwrthawynebol, diymwad, tra-eglw

Convincingness, *s.* llawn-eglwder, diymwadwrwydd, coel-baredd

Convivial, *a.* cydwleddol, cydwesteiol, cyfeddwog, cydymlonawl

Conundrum, *sub.* mwys-air cellweirus; gair cytgam; doethair

Convocation, *s.* cydwys, llwyrwys, neu gymmanfa eglwysig

Convocation-house, *s.* dadleudf gwyr llen, cynghordy

Convoke, *v.* gwysio, cydwysio, cydalw, galw y'ngghyd

Convoy, *v.* *a.* canymddoi, canymdaith, noddi neu ddiogelu llongau llwythog, canhebrwng

Convoy, *s.* canymdo, canymdö-ydd; nawdd-lu; nawdd-long
 Convulse, *v.* dirgrynu, dir-ysgwyd, dir-gynhyrfu
 Convulsion, *s.* dirgryn, dirgryd, dirgryniad; dir-gynhwrt—*Convulsion fit*, gloes o ddirgryn
 Convulsive, *a.* dirgrynawl
 Cony, *s.* cwningen, fflogen
 Cony-warren, *s.* cwning-gaer
 Coo, *v.* lleisio fel colomen
 Cook, *sub.* ceginwr, ceginwraig, cög, cogydd, *coges*
 Cook, *v.* arlwyo, ceginuo, trin bwyd, *cogesa*
 Cookery, *s.* arlwyfaeth, cogyddiaeth, ceginiaeth, bwyd-driniaeth, bwyd-gyweiriad
 Cook-shop, *s.* bwyd-dŷ
 Cool, *a.* llygoer, lled-oer, go-oer, anwresog:—llariaidd, tawel, pwylllog, arafaid
 Cool, *v.* oeri, lledoeri, llygoeri, diboeithi: *fig.* torri awch
 Cooler, *s.* oeriedydd, llestr oeri
 Coolish, *a.* lledoer, go-oer, oeraidd
 Coolness, *sub.* oerfelgarwch, anwresogrwydd:—anwylltineb, diboeithder, arafwch
 Coom, *s.* huddygl: iraid trol
 Coom, Coomb, *s.* mesur sych o bedwar llestraid Winchester
 Coop, *v.* cau, argau, cutio
 Coop, *s.* adardŷ, eut ieir, cwb
 Cooper, *s.* cylchwr, cylch-lestrwr, orwc-lestrwr, barilydd
 Co-operate, *v.* cydweithio
 Co-operation, *s.* cydweithiad
 Co-operative, *a.* cydweithiol
 Coot, *s.* cors-iar, dyfr-iar
 Cop, *s.* coppa, coryn; crib, còb, cobyn, siobyn, siòb
 Copartner, *s.* cyfranogwr, cydgyfranogwr, cydrànwr, cydwr
 Copartnership, *sub.* cydgyfranogaeth, cydraniad, cyd-driniaeth, cydfasguch

Cope, *s.* offeren-dôr, toryn Off-eiriad; cwcwll, cwfl; mwd, mwd-len; crib mur neu wâl, trum, truman
 Cope, *v.* mydu; trumio, gosod crib gwâl: ymladd, ymwrio, brwydro, dal brwydr
 Copesmate, *s.* cydymaith
 Copier, *s.* adysgrifenwr
 Coping, *s.* ymladd, brwydrad: crib, cribiad, trum, truman
 Copious, *a.* helaeth, ehelaeth, hel-aethlawn, dibrin, llawn
 Copiousness, *s.* helaethdra, hel-aethder, meithder; estyniad
 Copped, *a.* cribog, cobynog
 Coppel, Copple, *s.* tawddlestr eurych
 Copper, *s.* copr, rhudd-efydd; elydn: pair, crochan
 Copperas, *s.* copras, du'r crydd
 Copper plate, *s.* argraff-lafn
 Coppice, Copse, *sub.* coedwig: llwyn manwydd, prysgoed, glasgoed, prŷs, prysg
 Copulate, *v.* cydio: ymrain, ymrewydd; cymharu
 Copulation, *s.* cydiad; cydgnawd, ymrëad, cydgnodiad
 Copulative, *a.* cydiol, cynghlymawl, cyssylltiol, cynglynol
 Copy, *s.* adysgrifen; cyn'sgrif, cynysgrifen; arlun, cynllun, bath: un llyfr, còpi
 Copy, *v.* *a.* ad'sgrifenu; cynelwi; canlyn siampl neu gynllun
 Copy-hold, *s.* meddiant o dir dan nodded Arglwydd y Maenor: twngc-feddiant, daill-feddiant
 Coquet, *v.* rhith-garu, twyll-garu, esgus-garu, hoedena
 Coquetry, *s.* hoeden-waith
 Coquette, *s.* chwidwen, croesen, hoeden, coegen dwyllodrus
 Coracle, *s.* corwg, corwgl, cyclyna pysgota, ysgoren

Coral, *s.* math o fôr-lysieuny, am-ryliw a thew-syniog; cwrel
Coralline, *a.* cwrhlaidd
Corant, *s.* math o ddawns fuan
Corb, *s.* cawell, basged globwll
Corban, *sub.* elusen-gist; elusen, rhodd, rhodd gyssegredig
Corbel, *sub.* gobenydd-waith o bridd i ddiogela milwyr: ysgwydd-drawst, corbal, corbed
Cord, *s.* cord, corden, cort, cortyn, rheffyn, tennyn; tant:—cludair o goed, cord
Cord, *v. a.* cortio, cord-rwymo: cludeirio, cordio
Cordage, *s.* cordeddwaith, rheffynwaith; rhaffiau braslin, brasreffynau, rhaff-daclau
Corded, *a. & part.* cortiedig; cordeddig: cludeiriol
Cordelier, *s.* rheffynydd; mynach o urdd St. Ffrancis, a rhefyn ganddo yn lle gwregys, yr hyn yw nod y frawdoliaeth
Cordial, *s.* meddyglyn, eli'r galon: *fig.* dyddanweh, cysur
Cordial, *a.* diffuant; caredig, careugar, gwresog, o'r galon
Cordiality, *sub.* caredigrwydd: gwresogrwydd; diffuantrwydd
Cordmaker, *s.* rhaffwr, rheffynwr, cortynwr, cortynydd
Cordon, *s.* cyfres, cyfrestr
Cordwan, **Cordwain**, *s.* lledr Cordova, lledr hydd-gen
Cordwainer, *s.* crydd
Core, *sub.* bywedyn, bywed, bywyn, y galon; crawn; gwaed-grawn
Coriander, *s.* coriander (*Ecs.* 16. 31.)—llysiau y bara, bulwg Rhufain
Cork, *s.* math o risglyn meddal trainor, a arferir at amryw orchwylion: core, corcyn
Cormorant, *s.* môr-fran, mulfran: *fig.* dyn glwth, ymyrthwr

Corn, *sub.* yd, ydau, grawn yd, barlys, llys bara:—corn ar droed, &c.—*Corn-board*, cól yd—*Corn-rose*, pabi coch yr yd, bulwg—*Corn-yard*, ydian
Corn, *v.* caledu a halen, sychu, argaledu: cornio
Corn-chandler, *s.* adwerthwr yd
Cornel-tree, **Cornus**, *s.* cwyros, cwyrr-wialen
Corneous, *a.* cornaidd, caled
Corner, *s.* ongl, congl, cornel, eil, ciltach, lloches
Corner, *v.* cornela
Cornet, *s.* llumanwr mewn march-awglu: math o udgorn: math o gragen-bysg
Corn-horsetail, *sub.* y gedowrach leiaf
Cornice, *s.* addurn-dalaith
Cornicle, *s.* cornyn, corn bach
Cornigerous, *a.* cyrnig, corniog
Cornish, *a.* Cernwaidd—*Cornish language*, y Gerniweg
Corn-marigold, *s.* graban
Corn-salad, *s.* gwylaeth yr yd
Corn-sedge, *s.* y gell-hesg
Cornucopia, *s.* corn llawndid, o ddychynmyg hen Baganiaid
Cornute, **Cornuto**, *Edr.* *Cuckold*
Corny, *adj.* cornaidd, caled fel corn: grawnaidd
Corollary, *s.* casgliad, canlyniad, clôad, diweddglo
Coronal, *a.* corynawl
Coronale, *s.* asgrwn y talcen
Coronation, *s.* coroniad
Coroner, *s.* swyddog i'r hwn y perthyn ymholi am achos pob math o angau disyfyd
Coronet, *s.* coronig, talaith
Corporal, *s.* y swyddog isaf yn y llu, dengwriad
Corporal, **Corporeal**, *a.* corphorol, corfiawl, corphol
Corporality, *s.* corpholaeth
Corporate, *a.* corphoredig

Corporation, *sub.* corphoraeth; bwrdeis-dref, tref freiniol
 Corps, *s.* byddin, byddin-ran
 Corpse, *s.* corph marw, celain: *pl.* celanedd, celaneddau
 Corpse-candle, *s.* canwyll corph (sydd i'w gweled, neu a ddychymygir ei gweled, o flaen marwolaethau, yn esgobaeth Dewi)
 Corpulence, Corpulency, *s.* corphogrwydd, tewdra
 Corpulent, *a.* corphol, corphog, cnodig, tew, corfawg: trwm
 Corpuscle, Corpuscule, *s.* corphilyn, mymryn, briwsionyn
 Corradiation, *s.* cydlewyrchiad
 Correct, *r.* cospi, ceryddu; difeio, diwygio, cywiro
 Correct, *a.* cywir, diwygus, difwlch, cywain; cywair
 Correction, *s.* cyweiriad, adgyweiriad, diwygiaeth; cerydd, cosp, cospedigaeth, cystwyad
 Corrective, *a.* diwygiadol; tymherol, cyweiriol, ardymherol
 Corrective, *s.* ardynherydd, cywair, cyweir-gymmysg
 Correctness, *s.* cywirdeb, cyweirdeb, manylrwydd
 Corrector, *s.* diwygiwr, diwygiedydd; ceryddwr, cospwr
 Correlative, *s.* cydberthynas
 Correlative, *a.* cydberthynol
 Correptory, *a.* ceryddol, &c.
 Correspond, *r.* cyfatteb, cynnhebygu, cyngweddu: cyfeillachu trwy lythyrâu, gohebu, cydymateb, goheb
 Correspondence, *s.* cyfattebiad, cyfattebiaeth, cyfatebrwydd: eydnabyddiaeth lythyrol, goheb
 Correspondent, *s.* cydymattebydd, cyfatebwr, gohebwr
 Correspondent, *a.* cyfattebol
 Corrigible, *a.* ceryddadwy, cospadwy; diwygiadwy.

Corrival, *s.* cydgeisiwr
 Corroborant, *a.* cyfnerthawl
 Corroborate, *r.* *a.* cyfnerthu, cadarnhau, cryfhau, sicrhau
 Corroborating, *a.* cadarnhäol
 Corroboration, *sub.* cyfnerthiad; cadarnhäd; llawn-wiriad
 Corroborative, *a.* cadarnhäol
 Corrode, *r.* ysu, difa, amgnoi, cyfysu, amdreulio
 Corroded, *a.* ysedig, amgnöedig
 Corrodent, Corroding, *a.* ysol
 Corrodible, *a.* ysadwy
 Corrosion, *s.* ysiad, cyfysiad, amgnöad, amdreuliad
 Corrosive, *a.* ysol, cyfysol
 Corrosive, *s.* eli cyfysol
 Corrugate, *r.* crychu, rhychu
 Corrupt, *a.* llygredig, halogedig; budr-wobrawl; budr-wobrwyedig
 Corrupt, *r.* llygru, halogi, difwyno, diwyno: gwobri, do-brwyo: pydru, crawni
 Corruptibility, *s.* llygroldeb, hylgred, llygrolrwydd
 Corruptible, *a.* llygradwy
 Corruptibleness, *s.* llygrolrwydd
 Corruption, *sub.* llwgr, llygred, llygriad, llygredigaeth: gwobrigariad: crawn, gôr, pydredd
 Corruptive, *a.* llygrol, hylwgr
 Corruptness, *sub.* llygredigaeth, llygred, llygrollder
 Corsair, *s.* môr-leidr, môr-williad, gwillmyr; herw-long
 Corse, *Edr.* Corpse
 Corselet, *s.* bron-gengl
 Cortical, Corticose, *a.* rhisglog
 Corticated, *adj.* rhisglaid, rhisglawg, rhisgawg
 Coruscant, *a.* llewychawl, llacharr tywynawl, dysgleiriol
 Coruscation, *s.* llewychiad, melhteniad, tywyniad
 Cosmetic, *a.* addurnol, tecäol
 Cosmical, *a.* perthynol i'r byd

Cosmogony, *s.* crëad neu haniad y byd

Cosmographer, *sub.* byd-ddarlun-iwr, darluniedydd y ddaear

Cosmography, *s.* byd-ddarluniad

Cosset, *s.* oen lloffaeth

Cossick, *a.* perthynol i *Algebra* (Alsawdd) yn ol ei hen ddull; alsoddawl

Cost, *s.* traul, côst; pris

Cost, *v.* costio

Costal, *a.* eisawl, asënwawl

Costard, *s.* math o afal masw

Costard-monger, *s.* afaleu-wr

Costive, *adj.* rhwym, bolrwym, rhefrwym; bolrwymawl

Costiveness, *s.* rhwymedd, bolrwymedd, bolrwymiad

Costliness, *s.* mawr-gôst, mawrwerth, gwerthfawrogrwydd

Costly, *a.* gwerthfawr, costfawr

Cot, *sub.* bŵth, bwthyn, lluest, caban, cabandŷ, twlc, cwt

Cotemporary, *s.* cyfoed, cyfoeswr, cydoed

Cotemporary, *a.* cyfoediog, cyfoesol, cyfoed, cydoesol

Coterie, *s.* llon-gymanfa

Cottage, *s.* bŵth. Edr. *Cot*

Cottager, *s.* caban-ddyn, lluestwr

Cotton, *s.* côtwm, ceden

Couch, *sub.* glwth, trwl; gwâl; gorweddfainge: brâg-wely

Couch, *v.* gorwedd; ymgrymu; tor-orwedd: cynnwys, cydgynnwys: tynnu pilen neu ruchen: annelu gwaywffon

Couchant, *adj.* Mewn *Arwydd-farddoniaeth* mae n arwyddo creadur yn gorwedd ar ei dorr, a'i ben i fynu: tor-orweiddiol

Cove, *sub.* cil, cilfach, ebach, gwasgodfa, gwasgawd

Covenant, *s.* ammod, cyfammmod, cynghrair

Covenant, *v.* cyfammodi, ammodi, cytuno, cyd-dyuno

Covenanter, *s.* cyfammodwr

Cover, *s.* clawr, caead, croeg, gorchudd, gwasgawd, tò tŷ

Cover, *v.* toi, gorchuddio, cysgodi

Covering, *s.* tôad, gorchuddiad

Coverlet, **Coverlid**, *sub.* cwrlid, huling, teisban, tersed, cadwy, pallen

Covert, *s.* gwasgawdle, ymguddfa, cudd-lwyn, cudded, cuddigl, brycell, brycni

Covertly, *ad.* yn ddirgel, dan law, dan gudd, yn gelgar

Covertness, *s.* dirgelrwydd

Coverture, *s.* cyflwr gwraig dan nawdd ac awdurdod ei gwr

Covet, *v.* chwennych; deisyfa; trachwantu, cybyddu

Covetous, *adj.* trachwantus, cybydd-lyd, cybyddus, crintach, ariangar, cyrrith

Covetousness, *s.* cybydd-dod, cybyddiaeth, cybydd-dra: ariau-garwch, argynnilddeb

Covey, *s.* haid, nythlwyth o betris neu ryw adar

Cough, *s.* peswch: *v.* pesychu

Covin, *s.* cyd-dwyll

Coulter, *s.* cwlltwr, cwlltr

Council, *s.* cynghor, cydgynghor; cymanfa, eisteddfod; cynghorfa—*Privy Council*, cyfrin-gynghor, cyfrinachwyr y brenin

Counsel, *s.* cynghor, cysul: cyngorwr. dadleuwr

Counsel, *v.* cynghori

Counsellor, *s.* cynghorwr, cynghawsydd, cynghoriad, cyfreithiwr, dadleuwr, cynheilaid

Count, *sub.* yr un mewn amryw wledydd ag *iarll* gyd â ni

Count, *s.* gair cyfreithiol am benau dadl neu gynghaws: hefyd y gloch-olwyn mewn awrlais: cyfrif, rhif

Count, *v.* *a.* cyfrif, rhifo

Countenance, *v.* noddi, cefnogi

Countenance, *s.* wyneb, gwyneb, trem, wynebpryd, gwedd; derbiniad; cefnogiad; nawdd
Counter, *adj.* gwrth, gwrthawl, croes, gwrthwyneb, cyferbyniol: *ad.* yn groes, yn erbyn
Counter, *sub.* rhifwr, cyfrifydd: bwrdd cyfrif a phwyso, &c.—rhith-arian, tegan
Counteract, *v. a.* gwrthsefyll, gwrthweithio, gwrthladd
Counterbalance, *sub.* cyfarbwys, gwrthbwys
Counterbalance, *v.* cyfarbwys, gwrthbwys; cydbwys
Counterbond, *s.* gwrthwym
Countercharge, *v. a.* gwrthgyhuddo, achwyn ar yr achwynwr
Countercharge, *s.* gwrthgyhuddiad, gwrthgwyn
Counterfeit, *a.* gau, geuol, ffugiol, ffals, ffuantus: *v.* ffugio, ffuantu; dynwared
Counterfeit, *sub.* ffugbeth, rhith; dynwarediad
Countermand, *v.* gwrthorchymyn
Countermine, *v.* gwrthgloddio, dadymchwelyd
Countermine, *s.* gwrthglawdd
Counterpane, *Edr.* Cockerlet
Counterpart, *s.* gwrthran, cōpi
Counterplea, *s.* gwrthddadl
Counterplot, *s.* gwrthfrad, gwrthystryw, gwrthgynllwyn
Counterpoise, *s.* gwrthbwys
Counterpoise, *v.* gwrthbwys, cyferbwys
Counterscarp, *s.* gwrthglawdd; rhaig-lawdd, rhaigfur
Countersign, *v.* llaw-arwyddo
Counter-tide, *s.* gwrthlif
Countervail, *v. a.* cyfartali; cyfiawni; cyferbyna
Counterview, *s.* gwrth-olygiad
Countess, *s.* iarles
Counting-house, *s.* cyfrifdŷ
Countless, *a.* aneirif, dirif

Country, *s.* gwlad; bro, goror, ardal; tir, gwerydré, peues
Country, *a.* gwladlaidd, gwledig; gwladol
County, *s.* sir, swydd, rhandir; iarllaeth: *a.* perthynol i sir
Couple, *s.* cysylltu, cyfrwymo, cydio, cymharu, cydieuo, priodi, cydweddogi, cyplu
Couple, *a.* pâr, dau, cwpl
Couplet, *s.* pennill
Couplings, *s. (of a net)* maglau rhwyd
Courage, *s.* dewrder, glewder, gwroldeb, calondid, dewredd
Courageous, *a.* dewr, gwrol, calonog, mawrfrydig, glew
Courageousness, *s.* gwroldeb, &c.
Courier, *sub.* cênad, cênadydd, negesydd, rhedegwr, brysgênad
Course, *s.* ystod, gyrfa, rhedfa, rhedegfa; cylch, tro, chwyl; helynt, hynod ffordd, llwybr, haen, rhes—*Of course*, *yn ganlynol*—*Course of meat*, *saig*, *hail*, *neu huliad o fwyd*—*Course of nature*, *rheol neu gwrn natur*; *troell naturiaeth*
Course, *v.* hela; carlamu
Courser, *s.* hel-farch, rhedfarch, ceffyl rhedeg neu hela; buanfarch, carlamydd, gyrfeydd
Courses, *s.* dyferlif, misglwyf
Court, *s.* llŷs, palas, brenhinŷ; cwr, cyntedd, cynteddfa
Court, *v. a.* caru; ardderbyf, dyganlyn, adolwyn, erfyn
Courteous, *a.* mwyn, addfwyn, moesawg, cyweithasol, mynawg
Courteousness, *s.* mwynedd-dra, tiriondeb, moesogrwydd
Courtesan, *Courtezan*, *s.* putain, dwynwen, llŷs-butain
Courtesy, *s.* tirion-foca, moesgarwch, hynawsedd, cyweithasrwydd:—*gŵn-estyniad*

Courtier, *s.* gwr llys
 Courtleet, *s.* llys pentrefol
 Courtlike, *adj.* llysaid; moes-
 wych
 Courtliness, *sub.* moeswychedd;
 moesogrwydd, hyfoesedd
 Courtly, *adj.* llyswyl; moesawg;
 destlus; gwenieithlus
 Courtship, *s.* carwraeth
 Cousin, *s.* câr—*First cousin*, cefn-
 der: *sem.* cyfnither—*Second*
cousin, cyfylder
 Cow, *s.* buwch, buch^{au}, henfon:
pl. Kine, buwchod, buchod,
 buw:—gwartheg
 Cow, *v.* digalon; cystwyo
 Coward, *s.* anwr, anwas, carban,
 cachgi, annewrddyn, ofinawg
 Cowardice, *s.* anwreidd-dra, lyfr-
 der, ofnogrwydd, cachgieidd-
 rwydd, annewredd
 Cowardliness, *Edr.* Cowardice
 Cowardly, *a.* digalon, anwraidd,
 anwrol, annwr, cachgiaidd
 Cow-blake, *s.* gleiad
 Cow-dung, *s.* biswal, bendail
 Cower, *v.* cwrian, cwrcydu
 Cowered, *a.* hufenawg
 Cow-herd, *s.* bugail, heusor
 Cow-house, *s.* beudy
 Cowl, *s.* cwewll, cwfl: mit
 Cowslip, *s.* y dewbanog fechan,
 symylen, llysiau'r parlys
 Cow-wheat, *s.* y gliniogai
 Cow-yard, *s.* buches, bwarth
 Coxcomb, *s.* coegyn, ysgoegyn
 Coxcomical, *a.* coegyngudd
 Coy, *a.* mursenaidd, osgoilyd—*A*
coy lass, mersen
 Coyness, *s.* mursendod
 Cozen, *v.* twylllo, hudo, siommi
 Cozenage, *s.* twyll, siom
 Cozener, *s.* twyllwr, dichellwr
 Crab, *s.* afal sur, cogwrn
 Crab-fish, *s.* crange, môr-grange
 Crab-louse, *s.* crange-leuen
 Crab-tree, *s.* afallen-sur

Crabbed, *a.* sarrug, sur, anfodd-
 og, dryganwyddus; rlawystrus
 Crabbedness, *sub.* surni, sarrug-
 rwydd, anfoddogrwydd; dy-
 rysrwydd
 Crack, *s.* brêg, agên, hollt:—
 trwst, croch-drwst; bôst
 Crack, *v.* agennu, hollti: ym-
 hollti:—croch-drystio, trystio;
 gwichio:—brolio, gwag-fostio
 Crack-brained, *a.* pen-chwiban,
 pen-wan, penfol
 Cracker, *s.* gwag-fostiwr
 Crack-hemp, *s.* erogyn
 Crackle, *v.* chindarddach; ysgwr-
 lwgach; crmellu
 Crackling, *s.* chindarddach; crin-
 ellad, ysgwrlwgach
 Cracknels, *s.* *pl.* teisenan caledion
 Cradle, *s.* cryd; cawell; alch
 Craft, *s.* celf, celfyddyd, crefft;
 dichell, ystryw, cyfrwyder:—
 celfi pygotta: man longau
 Craftiness, *s.* cyfrwysedd, &c.
 Craftsman, *sub.* celfyddwr, llaw-
 gelyddwr, crefftwr, celfwr
 Crafty, *a.* cyfrwys, dichellgar
 Crag, *s.* blaen gwddf: pencraig,
 clegyr, clogwyn, ysgythredd,
 craig ysgyryd
 Cragged, Craggy, *a.* ysgythrog,
 clegyrog, serth, gurw
 Cram, *v.* sechi, gorienwi; pesgi;
 ymsechi, bol-lwytho
 Crambo, *s.* chware rhosb, un yd
 rhoi gair, a'r llall yn rhwymu
 mewn cydodhad â hwnw
 Cramp, *sub.* yr wrwst, cwlwm
 gwythi: *v.* attal, caethuwo;
 creffynu; dirwasgu
 Cramp-iron, Crampoon, *s.* craff,
 creffyn, creffyn llasarn; craff-
 fach, gafael-fach
 Cranberries, *s.* *pl.* cefrios y wern,
 cryglus: *sing.* cryglusen
 Crane, *s.* garan, cregyr, crych-
 ydd, y gwddf cryg

- Crane, *s.* peiriant i godi pethau trynion, dyrwyn-lath, dyrwynydd
- Crane-bill, *s.* y droedrudd, llysiaur llwynog, pig yr aran, mynawyd y bugail, llyisiau Rhobert
- Crane-like, *a.* garanaid
- Crane's-peas, *s.* pŷs yr aran
- Crank, *s.* offeryn bachog—*Crank of a well*, dyrwynlath pydew
- Crank, *a.* heini, hoenus, bywiog, iachus, hawntus, cryf
- Crankle, *v.* dolennu fel afon
- Crankles, Cranklings, *sub.* crychion; doleniadau; bachdroiau
- Crankness, *s.* bywiogrwydd, &c.
- Cranny, *s.* agen, holit, agenig
- Crape, *sub.* teneu-we arferedig mewn galar; galar-we
- Crapulence, *s.* afiechyd oddiwrth feddwod neu lythineb
- Crapulous, *adj.* glwth, meddw, brwysg; meddw-glaŵ
- Crash, *s.* trwst, tordrwst; cnec, grem, gremiad, grill, rhinge
- Crash, *v.* cnec-drystio; chwil-friwio; grillian, rhingcian, grëmio, grëmial
- Crassitude, *s.* tewedd, trŵch
- Crastination, *s.* gohiriad, oediad
- Cratch, *s.* preseb; rhesel; cornelig gaued; cafn ebran
- Cravat, *s.* math o wddf-liain
- Crave, *v.* *a.* crefu, deisyf, taerofyn; dychwantu, chwennych
- Craven, *s.* ceiliogyn digalon
- Craving, *sub.* dychwantus; crefawl; gwangus: *s.* taer-gais
- Craunch, *v.* rhygnu dannedd
- Craw, *s.* crombil, croppa
- Craw-fish, *s.* ceimwch coch, ceimwch mair
- Crawl, *v.* ymlusgo, cropian, ym-gripiant
- Crawler, *s.* crôpiwr, ymlusgwr; crôpiedydd, ymlusgiad
- Cray-fish, Edr. *Crao-fish*
- Crayon, *s.* puntr lluniedyddion: —cymmysg-liw at eu gwaith
- Craze, *v.* syfrdanu, penwannu
- Crazed, Crazy, *adj.* methedig, breulyd, ysig, dinerth; amhwylllog, penwan, ffol
- Crazedness, Craziness, *s.* methiant, ysigrwydd, amhwynt; amhwyll, penwendid, ffledd
- Creak, *v.* grillian, gwichian, creakian, gwich-drystio
- Cream, *s.* hufen: *v.* hufen
- Cream-faced, *a.* gwep-salw, digalon
- Creamy, *a.* hufenog, hufenllyd
- Crease, *s.* ôl plygiad, crychiad
- Crease, *v.* crychiadu, peri crychiad
- Create, *v.* creu; peri; urddo
- Creation, *s.* cread, creadigaeth, creadwriaeth; urddiad
- Creative, *a.* creadawl, creawl
- Creator, *sub.* creawdwr, creydd, creawdydd, gwneuthurwr
- Creature, *s.* creadur; dynyn
- Credence, *s.* crêd, coel, ffydd
- Credenda, *s.* pethau i'w credu, pyngcian ffydd; banau
- Credent, *a.* credus, crediniol
- Credentials, *sub.* cred-lythyr, tyst-lythyr, gwarantoedd
- Credibility, *s.* crededd, coledd, coledigaeth, credinolrwydd; tebygoliaeth, tebygolrwydd
- Credible, *a.* credadwy, coeliadwy, hygoel, crededig
- Credibleness, Edr. *Credibility*
- Credibly, *ad.* yn gredadwy
- Credit, *s.* coel, cred; cymmeriad, cyfrifiad, bri, parch, ymddiried
- Credit, *v.* credu, coelio
- Creditable, *a.* cyfrifol, urddasol, hybarch, anrhydeddus
- Creditableness, *sub.* hybarchedd, cyfrifiad, cymmeriad, bri
- Creditor, *s.* coeliwr, achretawr, gofynwr; echwynwr
- Credulity, *s.* hygoledd

Credulous, *a.* coelgar, hygoelus
Credulousness, *sub.* hygoledd, coelgarwch, hygrededd
Creed, *s.* prif byngciau ffydd, bânan ffydd, credo
Creek, *s.* cilfach, crigyll, ebach, môr-gilfach; aber
Creek, *r.* gwichian, gwichio
Creeky, *a.* cilfachawg, ebachawg
Creep, *r.* ymlusgo, ymhlithro, crôpian, ymgribo; ymledu
Creep, *s.* ymlusgydd, cropiedydd, cropiwr; ymlusgiad
Crepitate, *r.* rhingcian, clindarddach; crinellu
Crepitation, *s.* clindarddach
Crepuscle, *s.* lled-dywyllni, cyfnos, cyflychwyr, gwyll y nos, gwyll y dydd, cyddydd
Crescent, *sub.* cefn-llœr, hanner lleuad; hanner cylch
Crescent, *a.* cynnyddol, tyfol
Cresses, *s.* berw, berwr, berwy—*Water-cresses*, berw'r dwfr—*Winter-cresses*, barf y gwr hen, berw'r ganaf—*Garden-cresses*, berw ffreinig, berw, ffraingc, berw'r ardd
Cresset, *s.* goleu târ gwylied; tân-fwdwl; trybedd
Crest, *s.* crib, côpa: mwng: helm gribog arfau bonedd—*Crest-fallen*, wedi torri ei grib, wedi ei ddarostwng—*Crest-tile*, crom-beithynen
Crested, *a.* cribog, cobynog
Crestless, *a.* di-grib; pen-isel
Crevice, *s.* agen, hollt
Crevis, *sub.* ceimwch yr afon, llambidydd. *Edr. Crac-fish*
Crew, *s.* cydforwyr, dwylaw neu ddynion llong:—haid o ddyhirwyr
Crewel, *s.* edau fain o wlan, &c.
Crib, *s.* preseb; côr; rhesel
Crib, *r.* darnguddio, celcio
Cribble, *s.* gogr, gwagr tro

Crick, *s.* dolur poenus yn sythu'r gwddf, anrwyd-bigyn
Cricket, *sub.* criciad, criciedyn, grilliedydd, prŷr tân—*A fen-cricket*, rhingc y tês—*Cricket-play*, chwarae pêl a chlwp
Crier, *s.* criwr, cyhoeddwr
Crime, *s.* bai, trosedd, cyflafan, camwedd, pechod, camgw
Criminal, *sub.* troseddwr, drwgweithredwr, camweddwr
Criminal, *a.* camweddus, dryglawn, camgylus
Criminality, *s.* camweddusrwydd
Crimination, *s.* cyhuddiad
Criminatory, *a.* cyhuddawg
Criminous, *a.* beius, careddog
Criminousness, *s.* beusrwydd
Crimp, *a.* crŷch; crimpol; brau
Crimp, *Crimple*, *r.* crychu, crimpio; cloff-ymlusgo
Crimson, *s.* coch dwfn, porphor
Crinated, *a.* gwalltiedig
Cringe, *v.* cyntfoni, isel-druthio, gwenieithio
Cringe, *s.* trutblygiad
Crinkle, *s.* crŷch, crychiad
Crinkle, *r.* crychu, ymgrychu
Crinose, *a.* gwalltlog, garw
Cripple, *s.* un cloff cfrydd, dyn baglog: *v.* efryddu, cloffi
Crisis, *s.* amser trôad clefyd er gwaeth neu er gwell; cyfwng o berygl neu o fawr ddysgwyliaid: dwys-gyfwng
Crisp, *a.* crisbin, crisbiniog, sychgras: *v.* sych-grasu, crisbinio; crychu
Crispation, *s.* dwys-grasiad
Crisping-pin, *s.* crychnodwydd
Crispness, *s.* crasder, cras-dymheriad, sych-grasiad
Criterion, *s.* prawf, maen prawf
Critic, *Critick*, *s.* beirniad, llenfeirniad, arholwr
Critical, *a.* beirniadol, manwl; enbyd, peryglus

Criticalness, *s.* enbydrwydd
Criticise, *v.* arholi, manwl-farnu
Criticism, *sub.* arholiad, beirniad-
 aeth, manylfarn, cystraw
Critique, *s.* manwl-sylwad
Croak, *v.* crygleisio fel llyffant
 neu frân; grymial
Croaking, *s.* cryglas llyffant
Croceous, *a.* safirymaidd
Crock, *s.* crochan; y parddu ar
 gefn crochan: *v.* pardduo
Crockery, *s.* llestri pridd, croch-
 anan priddion
Crocodile, *s.* crocodil; creadur
 tebyg i'r genau goeg, ond o
 faint anferth; y lesiathan (yn
Job 41.) yn ol barn rhai—*Cro-*
codile's tears, dagrau brudus
Crocus, *s.* safirwm, safirwn
Croft, *s.* cae bychan, maesau
 wrth dŷ, erw, cadlas
Croisade, *Crusade*, *s.* rhyfel y
 groes, a gynaliwyd gan Grist-
 ionogion, tros oesoedd gynt, i
 geisio ynnill gwlad Judea oddi
 ar y Tyrciaid
Crony, *s.* cyfaill neu gyfeilles
Crook, *s.* crwbach, crwbach-ffon,
 ffon gnwpa, baglan; bugeil-
 ffôn—*By hook or by crook*, ryw
 ffordd neu gilydd; bid cam
 bid cymhiwys
Crook, *v.* crwbachu; crwm-lifo
Crook-backed, *a.* crwca, cefn-
 grwm, gwar-gam
Crooked, *a.* cam, crwm, crwca;
 gŵyrdraws, trofus; bachog
Crookedness, *s.* camedd, cêmi,
 gŵyrni, gŵyredd, crymedd
Crop, *s.* cawd; adgen, firwyth,
 cymyrrch; y goreu, goreuon:
 crôpa, crômil, crombil
Crop, *a.* cwta, cwtog; clust-cwta
Crop, *v.* *a.* cwtau, tôcio, blaen-
 dorri; brig-ladd, difrigo, ys-
 gythru; blaen-bori: cneifio
Crosier, *s.* ffôn esgob; bugeil-ffôn

Croslet, *s.* croesig; talaith baban
Cross, *s.* croes, croesbren, crog;
fig. adfyd, blinder, erlid
Cross, *a.* croes, traws; anyuad,
 gwrthwynebs, anfoddog
Cross, *v.* *a.* croesi; gwrthwynebu
Cross-beam, *s.* trawst, trawst-lath
Cross-bow, *s.* albrys, bwa croes
Crossness, *s.* croesineb, anyuad-
 rwyld, croesdyniad
Crosswise, *ad.* ar wedd croes, ar
 draws
Crotch, *s.* fforch neu ffwrch pren
Crotchet, *s.* cromfach [ ]
Crouch, *v.* *n.* isel-grymu; luan-
 grymu, ymblygu
Croup, *s.* pedrain, ffolen, cloren
 neu ben ol march. *Edr. Crupper*
Crow, *s.* brân: *pl.* brain—*Iron-*
crow, trosol neu wlf haiarn
Crow, *v.* *n.* canu fel ceiliog—*fig.*
 bostio, ymddyrchafu
Crowd, *s.* torf, tyrfâ, tyn-dorf
Crowd, *v.* tyn-ymdyrru; gor-
 lenwi, tynleuwi; sengl, gwasgu;
 ymwasgu, ymwrthio
Crowder, *s.* crythor, crythwr
Crowfoot, *s.* crafangc y frân, ol-
 brain, chwys Mair
Crow-garlick, *s.* garleg y brain
Crow-toes, *sub.* blodau cênin y
 brain
Crown, *s.* coron, corynrwy; tal-
 aith; coron-bleth: darn arfan
 o werth puniswilt—*Crown of*
the head, coryn, côpa, caru,
 siol, iad, siad
Crown, *v.* coroni, addurno
Crowning, *s.* coroniad; perffesth-
 iad, gorpheniad
Cruciate, *v.* arteithio, poeni
Crucible, *s.* tawdd-lestr
Crucifix, *s.* llun Crist ar y groes
Crucifixion, *s.* croeshoeliad
Crucify, *v.* croeshoelio
Crude, *s.* amrwd, llymrig; an-
 addfed; anhreuliedig

Crudeness **Crudity**, *s.* anmryd-
edd, llymrigrwydd : anaddfed-
rwydd

Cruel, *a.* creulawn, gwaedlyd,
milan, ffyrnig, erchyll, ysgeler,
ciaidd, dywal

Cruelty, **Cruelness**, *s.* creulon-
deb, creulonedd, creulonder

Cruet, *s.* gwydryn gwinegr neu
olew ; gwinegr-lestr ; costrelig

Cruise, *s.* gwyl-fordwyaeth, gwib-
fordwyaeth

Cruise, *v. n.* gwyl-fordwyo, gwib-
fordwyo, gwib-forio

Cruiser, *s.* gwiblong

Crum, **Crumb**, *sub.* difyn ; briw-
sionyn, briwionyn, mymryn

Crumble, *v. a.* briwo, briwsioni,
briwioni, malu, malurio

Crummy, *adj.* bywynawg, llawn
bywyn ; cnodig, tew

Crump, *a.* cam, crwm, crwca

Crump-backed, *a.* cefn-grwm

Crumple, *s.* crych, crychiad

Crumple, *v.* crychu ; annhrefnu

Crumpled, *a.* crychiog, crychedig

Crumpling, *s.* math o afal ffaeth

Crapper, *s.* pedrain, bontin, neu
ffolen march ; pystylwyn

Crural, *a.* perthynol i'r glun neu'r
groes

Crusade, *Edr.* *Croisade*.

Cruse, *s.* ffïol fechan. *Edr.* *Cruet*

Crush, *sub.* gwasgiad, llethiad ;
ysigtod ; dinystr

Crush, *v.* gwasgu, llethu, ysigo,
mathru, malurio, dyfetha, gor-
threchu

Crust, *s.* crawen ; crafen, cresten

Crust, *v.* crawennu ; crestennu

Crustaceous, *adj.* crawenaidd,
cragenaidd ; cramenaid

Crustiness, *s.* crawenogrwydd

Crusty, *a.* crawenog ; afrywiog

Crotch, *s.* bagl, fion-fagl

Cry, *s.* bloedd, gwaedd, llef, cri,
dolef

Cry, *v.* wylo, llefain, bloeddio,
gwaeddi, crio, dolefain, ubain

Cryer, *s.* criwr, cyhoeddwr

Crying, *s.* wylofain, llefain, beich-
iad, gwaedd, gerain

Cryptic, **Cryptical**, *a.* dirgel, cel-
edig, cudd, cuddiedig

Cryptography *s.* ysgrifeniad trwy
nodau dirgel ; cel-nodiad, cel-
'ysgrifen

Cryptology, *s.* cel-iaith, nod-iaith

Crystal, *s.* crisial, crisiant, gloyw-
wydr

Crystal, **Crystalline**, *a.* crisian-
naidd, crisialaidd, tryloyw—
Crystalline humour, canol-naws
y llygad

Crystalization, *sub.* crisianniad,
crisialad, tryloywad

Crystalize, *v.* crisiali, crisiannu,
tryloywi, tra-loysi

Cub, *s.* cenau, cenaw

Cube, *s.* corph neu beth chwe-
ochrog, neu chwe-wynebog

Cube-root, *s.* trysawdd

Cubic, **Cubical**, *a.* chwe-ochrog

Cubit, *s.* cufydd, cyfelin, troed-
fedd a hanner

Cucking-stool, *s.* ystôl drochi :
Bu arferiad o honi gynt yu gosp
ar aml fath o droseddwy'r

Cuckold, *s.* enw o ddirmyg ar
wr gwraig odinebus : gwauwr,
anwr ; *cycwallt*

Cuckold, *v. a.* di-wrio

Cuckoo, *s.* y gôg, y gegid fechan,
y gethlydd, y gwew

Cuckoo-chaffer, *s.* gwichell y gôg

Cuckow-point, *s.* pidyn y gog

Cuckow-spittle, *s.* poeryn y gog

Cucquean, *s.* chwidwen, mwyglen

Cucumber, *sub.* y clwerwddwr,
cucumber

Cud, *s.* cil boch, bwyd cilfoch—
To chew the cud, eno'r cil : *fig.*
myfyrio, hoff-gofio

Cuddle, *v.* llechu ; cosleidio

Cuddy, *s.* He mân-gelloedd, mewn llong, at wasaieth is-swydd-wŷr

Cudgel, *s.* ffon, cwlbren, delbren, cogel, clwpa, pastwn

Cudgel, *r. a.* ffenodio, pastynu

Cud-weed, *s.* yr adafeddog, llwyd y ffordd, llwyd boneddig

Cue, *s.* ammaid, awgryn; diwedd, cynffon; tymher, hwyl

Cuff, *s.* torch llawes: dyrnod, cernod, bonclust:—drêlyn

Cuff, *r. a.* torchi, torch-wisgo:—dyrnodio, bonclustio

Cuirass, *a.* llurig, curas

Cuirassier, *s.* milwr llurigog

Culager, *s.* yr clinog goch, y benboeth. *Edr. Arsc-smart*

Culinary, *a.* ceginaid

Cull, *r.* cwlio, dewis, pigo

Cullender, *s.* hidl

Cully *r.* siômi, twyllo, hudo

Cully, *s.* un a hudwyd gan ferch

Culm, *s.* glo pelau, glo cwlwm

Culminate, *r. n.* ucheddu, bod mewn ucheddiad neu entrych

Culpable, *a.* beus, cam-gylus

Culprit, *s.* un tan gyluddiad

Cultivate, *r. a.* diwyllio, amaethu, hysmonaethu, llafurio, gwrteithio: meithrin, coledd

Cultivation, Culture, *s.* amaethwriaeth, amaethiad, diwylliad, gwellneb; addysg, addysgiad; meithriniaeth; coleddiad

Culver, *s.* colômen: ysguthan

Culverin, *s.* math o wnn mawr

Cumber, *r. a.* rhwystro, lluddias; beichio, gorlwytho; diffwytho

Cumberance, *s.* rhwystr, rhwystrad, afrwyddiad; trafferthiad

Cumberous, Cumbersome, *adj.* llwythfawr, amrosgo, rhwystrawl, beichiawl, gorthrwm

Commun, *sub.* llysiau'r hedydd, troed yr hedydd, tafod yr hedydd, *curmin.*

Cumulate, *r.* casgu, crugio, tyrru, pentynu, carneddau

Cumulation, *r.* casgliad, crugiad, pentyriad, carneddïad

Cunctation, *s.* oediad, gohirïad

Cuneal, Cuneated, *a.* fel cŷn, cynaid, geingaid; cyniol

Cunning, *a.* cyfrwys, gochelgar, call; dichellgar: cywrain, celfydd, hy-fedr, medrus

Cunning, Cunningness, *s.* cyfrwysedd, cyfrwysder, cyfrwysdra: dichell, ystryw; medr, medrusrwydd, cywreinerwydd

Cup, *s.* cwpan: cib, carŷen, ffol: cibyn mesen neu flodenyn

Cup, *r. a.* craffnio, ysgraffinio

Cup-bearer, *s.* heilyn, trullïad

Cupboard, *sub.* llogell, llogawd, clo-gell, *cup-bwrdd*, cwpan-gell

Cupid, *s.* dau'r anlladurwydd

Cupidity, *s.* 'chwant, trachwant, gorawydd; trythylkerch

Cupola, *s.* cremen, twr bwäog

Cupper, *s.* craffinydd

Cupping, *s.* craffiniad

Cupping-instrument, *s.* craffnai

Cup-shot, *a.* meddw, lloch-feddw

Cur, *s.* corgi, costawg, costaweci, ci defaid, bugeilgi

Curable, *a.* meddygadwy

Curableness, *s.* iachäolrwydd

Curacy, *s.* bugeiliaeth, perigloriaeth, *curadïaeth*

Curate, *s.* periglor, carad

Curative, *a.* iachäol, meddygol, meddygin, meddyginiathol

Curb, *s.* genfa; attaliad

Curb, *r.* frwyno, attal, cadw'i mewn

Curd, *s.* canl, ceuleden—*Cheese curds*, ceulfraen, caws gwyn

Curdle, *r.* ceulo, ceuledu, cawsio—*Curdle*, or milk tray, ceulawr

Curdled, *a.* ceuledig, ceulog

Curdy, *a.* cawsog, ceuledawg
 Cure, *s.* iachad, gwellhâd, gwell-
 iant; periglormeth, bugeilwr-
 iaeth, cur, gofal eneidiau
 Cure, *v. a.* iachau, meddygin-
 iaethu, gwellhau:—halltu
 Cureless, *a.* anwelledig, diwell-
 iant, unfeddyginiaethol, anwell-
 adwy
 Curer, *s.* iachawr:—halltwr
 Curfew, *s.* gloch wyth (gynt):—
 gorchudd tân neu aelwyd
 Curiosity, *s.* manylwch, manyl-
 gais: cywrein-beth, manyl-
 waith, hymodwaith: tlysyn
 Curious, *adj.* manwl, cywraint,
 celfydd, tlys.; ymofyngar;
 rhy-fanwl
 Curl, *sub.* crychgudyn, doleniad
 gwallt
 Curl, *v.* crychu, dolenu, modrwyo,
 argrychu
 Curled, *a.* crychedig, argrych
 Curlew, *sub.* y gylfinhir, aderyn
 môr
 Curmudgeon, *s.* cerlyn, bawddyn
 Currant, *sub.* rhyf: *pl.* rhyſon,
 grawn Corinth, *curens*
 Currant-tree, *s.* rhyfwydden
 Currency, *s.* hydreigledd, rhwyd-
 rediad neu gerddedhad; rhed-
 iad:—arian neu werth der-
 byniol
 Current, *s.* ffrwd, cerbynt, gofer
 Current, *a.* derbryniol, cymmer-
 adwy; cyffredin; rhugl
 Currentness, *s.* Edr. *Currency*
 Curricule, *s.* cerbydan ysgafu ar
 ddwy olwyn
 Currier, *s.* lledrwr; ysgrafellwr
 Curish, *s.* corgiadd; sarcug
 Curry, *v. a.* cyfieithio lledr; ys-
 twytho; ysgrafellu—*To curry*
furcar, ceisio boddio trwy drath
 neu weniaith
 Currycomb, *s.* ysgrafell, rhistyll
 Curse, *s.* mældith, rheg

Curse, *v. a.* mældithio, mældigo,
 rhegu, offrw m i'r fall
 Cursed, *a.* mældigedig, esgym-
 mun, esgymmunodig, atgas,
 ankad, ysgeler, erchyll
 Cursedness, *s.* mældigedigrwydd,
 ysgelerder, anfadrwydd
 Cursorily, *ad.* ar frys, ar redeg,
 ar gipdrem, yn lled ysgafu
 Cursoriness, *s.* buanwedd, cyf-
 lymedd; brŷs; annwysder
 cursory, *a.* buanred; cipdremiol;
 brysawll; ysgafnddull
 Curtail *v.* cwtogi, byrlâu
 Curtain, *s.* llen, crog-len, cacad-
 len—*Curtain-rod*, llenlath, llen-
 wialen
 Cartilage, *s.* cadlas, buarth
 Curtsy, *s.* moes-blygiad
 Curvated, *a.* cam, crwca
 Curvation, *s.* cryniad, doleniad
 Curvature, *s.* camedd, doleniad,
 dolystum, crynnder, cèni
 Curve, *a.* cam, crwca, crwm
 Curve, *s.* cèni, crymedd: *v.* camu,
 gwyro, crynu; plygu
 Curvet, *s.* crychnaid, carlam
 Curvet, *v. a.* llameach, crym-
 garnio, carlamu, crychneidio
 Curvilinear, *a.* crymlanellaidd
 Curvity, *s.* camedd, gwyni
 Cushion, *s.* clustog, gobenydd
 Cushionet, *s.* clustogan
 Cusp, *a.* dyflaen neu flaen saeth:
 un o gyrn y lleuad
 Cusped, *a.* pig-fain, blaen-fain
 Cuspidate, *v.* blaen-lynnu, blaenu,
 pigfeinio
 Custard, *s.* brithog, ceulfwyd
 Custody, *s.* cysloduaeth, cadwr-
 iaeth, ceidwadaeth, adne; dal-
 fa, carchar
 Custom, *s.* arfer, defod, cynnef-
 od, moes, arddedod, hen-focs:
 masgnachiaeth, *cusmcriaeth*;
 toll, arian porth, treth, cyllid,
 teyrnged

Customable, *a.* tolladwy; arferedig, cynnffin, cyffredin
Customarily, *ad.* yn arferol, yn gyffredin, yn ol y ddedod
Customariness, *s.* arferedigaeth, arferoldeb, arferolrwydd
Customary, *a.* dedodol, cynnffin, arferol, arferedig
Customer, *s.* prynwr, masgnachwr
Custom-house, *s.* tolldy, tollfa
Cut, *s.* torriad; archeoll, briw; tafell, darn: argraff-lun:—dyfrglawdd, dyfrlle cloddiedig
Cut, *v. a.* torri; naddu; trychu
Cut, *part.* torredig; gwahanedig, trychedig, atdrychedig
Cutaneous *a.* croenaidd
Cuticle, *s.* croenyn, tónen, pilen
Cuticular, *a.* croenynnaidd
Cutlass, *s.* bidog, byr-gleddyf
Cutler, *s.* cylllellwr; cledd-ôf
Cutlets, *s.* darnau teneuon o gig llo wedi eu trin yn addas
Cut-purse, *s.* lleidr pyrsan
Cut-throat, *s.* llofrudd, murniwr, lleiddiad; drygddyn, dyluryn
Cutter, *s.* tôrwr, naddwr; cyllen:—ysgafn-long rhyfel
Cuttle-fish, *s.* ysdifflwg, môr-gyll-ell, math o bysg—*Cuttle-bone*, bron alarch, asgwrn yr ysdifflwg
Cyanus, (*or* Blue-bottles) *sub.* y glafri-lys, y bengaled, y benlas wen, y gramenog, penlas yr yd
Cycle, *s.* cylch-rediad, rhygylch, cylchwy:—cylch-wyl
Cyclometry, *s.* cylch-fesuriad
Cyclopædia, *sub.* cylch-gwybod-aeth, corph o ddysgeidiaeth
Cyder, *s.* suger, osai. *Edr.* Cider
Cygnets, *s.* cyw alarch, alarchen
Cylinder, *s.* rhol, trol, rhol-bren, rhol-faen:—ceuedd dryll crwn, crwn-geuedd
Cylindrical, *a.* rhôlaidd, trôlaidd; trolynog, trolynaidd; crwn-geuol

Cymbal, *s.* symbal
Cynanthropy, *s.* y gynddaredd
Cynegetics, *sub.* llyfrau helwriaeth, neu gynyddiaeth
Cynic, **Cynical**, *a.* ciaidd, costogaid; anfwyn, difoes
Cynorexy, *s.* y rhaib-glwyf, dolur bwyteig
Cynosurus, *s.* (llysiennyn) rhônell y ci:—seren y gogledd, seren y morwyr, yr arth leiaf
Cyon, *s.* inpy. *Edr.* Cion
Cyperus, *s.* ysnoden Fair
Cypher, *Edr.* Cipher
Cypress-tree, *s.* cypres-wydden—*Field-cypress*, troed y gath bali
Cyst, *s.* coden, crown-goden
Czar, *s.* byrlhâd o enw Caisar, enwawd neu ar-enw Ymerawdwr Russia
Czarina, *s.* titl neu enwawd Ymerodres Russia

D.

D, TRWY fyrhâd, a arferir yn lle *Doctor*, dysgawdwr, a *Divinity*, duwinyddiaeth: ac fel rhifnod neu rif-lythyren, y mae'n sefyll am *bum cant*
Dab, *s.* math o bysgodyn llydan, lleden gennog, llythien: dyrnod ysgafn, cnith: celfyddwr medrus
Dab, *v. a.* ysgafn-daro, cnithio
Dabble, *v.* ynsicio; ymdryboli; ymyrraeth; bas-ymbela
Dabbler, *sub.* ymdrybaeddwr; gwan-ymyrrwr
Dab-chick, *s.* math o wylan; tindroed
Dace, *s.* brwyniad, math o frithyll
Dactyle, *s.* mesur o dair sillaf, un hir a dwy ferr, mewn pydyddiaeth Rôeg a Ladin
Dad, **Daddy**, *s.* tad, tada

Dadock, *s.* pren gwŷn, pren pwdr
Dafodil, *s.* math o lli, gwayw'r
 brenn, blodau'r gwyddau bach

Dag, *v.* blaen-gneifio

Dag-locks, *s.* blaen-gneifion

Dagger, *s.* cleddyfan, bidogyn,
 clun-gyllell, dagr

Daggle, *s.* dibl : cagl : *r.* diblo

Daggled, *a.* diblog, caglog

Daily, *a.* beunyddiol

Daily, *ad.* beunydd, bob dydd, o
 ddydd i ddydd, yn feunyddiol

Dainties, *s.* danteithion, moethau

Daintiness, *s.* moethusder, moeth-
 usrwydd; diclynedd; dant-
 eiddrwydd; dicrâwch

Dainty, *sub.* danteiddfwyd, am-
 meut:yn, meddfaeth

Dainty, *a.* moethus; danteithiol,
 danteiddiol, ammenthyn, medd-
 faeth—*Dainty-mouthed* munfel-
 us; min-flysig

Dairy, *s.* hafod, llaeth-dŷ, maer-
 dŷ, hafodtŷ—*Dairy-man*, ha-
 fodwr, maerŷ biswail—*Dairy-*
maid, llaethwraig, maerones

Daisy, *s.* llygad y dydd, aspygan,
 sensigl

Daker-hen, *s.* crec-iar

Dale, *s.* dyffryn, glyn; ystrad,
 cwm, dól, allmor; dól-dir

Dalliance, *s.* ysbleddach, nwyf-
 chwarae, maldodaeth; oediad

Dally, *v.* maldodi, maswedda,
 chwaraena; ymdrythyllu; cell-
 wair, cydgam; gohurio

Dam, *s.* mam: dyfr-glawdd, ar-
 gae, arglawdd, cronfa, pwnt

Dam, *v.* *a.* argau, cróni, llymo

Dama e, *sub.* niwed, colled, ar-
 gywedd:—iawn barne ig

Damage, *v.* *a.* niweidio, colledu,
 argyweddu, gwaetuo

Damageable, *a.* gwaethygadwy

Damaged, *a.* gwaethygiedig

Damage-feasant, *sub.* iawn am
 niweidio anifail

Damascene, **Damson-plumb**, *sub.*
 cirinen Damascus

Damask, *s.* lliain neu sidan wedi
 ei wau yn ol arfer Damascus,
 sef yn gaerog flodeu-wedd

Damasked, *adj.* caerog-flodeu-
 wedd

Dame, *s.* arglwyddes; meistres,
 benyw; hen wraig; bodo

Damn, *v.* *a.* damuio; dyfarnu,
 colfarnu: melldithio, rhegu

Damnable, *a.* damniol, barnad-
 wy; ysgeler, echryslawn

Damnation, *s.* barnedigaeth, coll-
 edigaeth, damnedigaeth

Damatory, *a.* damniol, melldig-
 ol, colliarnol, colliannol

Damned, *a.* melldigedig, colledig,
 colliarnedig, damnedig

Damnify, *v.* colledu, niweidio

Damning, *a.* colledus, niweid-
 iol, drygweithiol

Damp, *sub.* lleithder, lleithdra,
 lleithrwydd, gwlybnaws; tarth,
 mygdarth; ager, agerdd: llyfr-
 der, gwan-galondid

Damp, *a.* llaith, lledwlyb

Damp, *r.* *a.* lleithio, lledwlychu;
 llyfrhân, digalon

Dampish, **Dampy**, *a.* lledlaith

Dampishness, **Dampness**, *s.* lled-
 leithder, lleithder, oer-naws

Damsel, *sub.* geneth, herlodes,
 llangces, bachgenes, bûn

Dance, *s.* taplas, dawn

Dance, *v.* taplasa, coroli, dawn-
 io, llamsach, crychneidio, llêm-
 ain

Dandelion, *s.* dant y llew, dant y
 ci, clais, dail clais

Dandepnat, *s.* côr cymhenffraeth

Dandle, *v.* mwyn-foddio: oedi

Dandruff, *s.* marwdon, mandon

Dane-gelt, *sub.* treth a dalai y
 Saeson gynt i'r Daniad

Dane-wort, *s.* ysgaw Mair, ys-
 'gaw'r ddaear, gwacd y gwŷr

Danger, *s.* peryg, perigl, perygl, pýd, enbydrwydd
Dangerless, *a.* diberygl, diogel
Dangerous, *a.* perig, peryglus, enbyd, enbydus
Dangerousness, *s.* enbydrwydd
Dangle, *v.* rhydd-grogi, rhydd-lusgo, llusgo ar ol
Dangler, *s.* ymganlynnydd
Dapper, *a.* bach a bywiog—*Dapper nag*, crynfarch, siongryn
Dapperling, *s.* dynyn, corryn
Dapple, *a.* mannog, brithliw, amlw, amlwiog, cymmysgliw; troellog
Dapple-gray, *a.* brith-las
Dare, *v.* beiddio, arfeiddio, anturio, llyfasu; rhyfygu
Daring, *a.* hŷ, ÷on, ÷ofn, rhyfygus, anturiol, arfeiddiol
Daringness, *s.* beiddgarwch, arhyder, hyfeiddrwydd
Dark, *a.* gwyll, tywyll, du, caddugawl; anamlwg, aneglur
Darken, *v.* tywyllu; duo
Darkness, *s.* tywyllwch, tywyllwg, tywyllni; caddug, yfagódu
Darksome, *a.* tywyll, godywyll, lled-dywyll, anoleu
Darling, *a.* anwyl, hoff, gorhoff
Darling, *s.* anwylid, anwylldyn
Darn, *v.* darn-wnio, cyweirio
Darnel, *s.* efre, efrau; ller
Dart, *s.* picell, pilwrn, gafflach
Dart, *v.* picio, ymsaethu; picellu, tafu picellau
Dart-fish, *s.* brwyniad
Dartingly, *ad.* yn clwyrn, ar ergyd
Dash, *s.* tarawiad, ergyd; taen, taenell, cymmysg; croesinell
Dash, *v.* taro, chwyrn-daro, maturio; ysgemio, taenellu; arwlychu; yswilio; synnu:—*croeshuella*: cymmysgu
Dastard, *s.* anwr, bawddyn
Dastardly, *a.* anwraidd, bawdaidd

Data, *s. pl.* rhoddedigion
Date, *s.* dyddiad, dydd-nodiad:—*math o ffrwyth peraid*
Date, *v.* a. dyddio, dydd-nodi
Dative, *a.* rhoddawl. *Estr. Case*
Daub, *v.* a. dwbio: priddo; iro
Daubed, *a.* dwbiedig, iredig
Dauber, *s.* priddwr, dwbiwr
Daubing, *sub.* dwbiad; dwb; priddad, cleiad
Daughter, *s.* merch—*Daughter-in-law*, meich y'nglyfraith, daws, gwaidd—*Step-daughter*, llys-ferch, elses
Dauids, *St. s.* Tŷ Ddewi, Menew, Mynyw
Damit, *v.* digalóni, brawychu
Dauntless, *a.* calonog, ÷iofn, ddychryn, hyfudd, beiddgar
Dauphin, *s.* titl neu enwawd mab hynaf Brenin Ffrainc
Daw, *s.* corfran, eawci, palores
Dawn, *s.* gwawr, gwawrddydd, clais neu ddychlais dydd, cyfddydd, cynddydd, glasddydd, glasiad neu dorriad dydd, bor-eu-ddydd
Dawn, *v.* gwawrio, dyddio, dyddhau, goleuo, torri'n ddydd
Day, *s.* diwrnod, dydd, dwthawn, dydd-gwaith, dyw, diau
Day-book, *s.* dydd-lyfr
Day's-man, *s.* dyddiwr, canolwr, cylafareddwr, barnwr
Day-spring, *s.* gwawr-ddydd
Dazzle, *v.* a. ardywynu, serennu, gorddysgleirio; llygaid-ddallu, bwrw lud
Dazzling, *a.* llachar, gorddysglær
Deacon, *s.* diacon, dyweinydd
Deaconry, *s.* Deaconship, *s.* diaconiaeth, dyweinyddiaeth
Dead, *a.* marw; marwaidd, difwyd; di-enaid; diflas
Deaden, *v.* a. marweiddio, lladd, gwanhau, torri grym
Deadish, *a.* marwaidd, hedfarw

Dead-lift, *s.* cyfyng-fwleth
 Deadly, *a.* marwol, angeuol, din-
 ystriol: *ad.* yn farwol
 Deadness, *s.* marweidd-dra
 Deaf, *adj.* byddlar; trymglyw,
 trwm ei glybort; di-glyw
 Deafen, *v.* byddlaru: syfrdanu
 Deafish, *a.* lled-fyddlar, anhyglust
 Deafness, *s.* byddarwch, byddar-
 dra, clyst-drymedd, trymglyw,
 bydderi
 Deafening, *s.* byddariad
 Deal, *s.* rhan, cyfran—*A great*
deal, helaethran, llawer, amled
 Deal, *v.* rhannu, cyfrannu: cy-
 werthu, cyfaelio, masgnachu,
 marchnatta: trin, ymdrin
 Dealer, *s.* cywerthydd, cyfael-
 iwr, masgnachwr, marchnatwr,
 maelier: rhânwr
 Dealing, *sub.* cydfarchnadaeth,
 marchnadaeth; masgnach, ym-
 eriniaeth, triniaeth
 Deal-tree, *s.* ffawydd, pren ffaw-
 ydd; ffawidwydden. *Edr. Fir.*
 Dean, *s.* deon; côr-flaenor
 Deanery, *s.* deoniaeth: deondy
 Deanship, *s.* deoniaeth
 Dear, *a.* anwyl, cu, hoff; drud
 Dearness, *s.* anwyledd, cudeb:
 drudaniaeth, uchel-bris
 Dearth, *s.* prinder, drudaniaeth;
 newyn, dir-anghen
 Death, *s.* angau, dylaith, marwol-
 aeth, trang, trangc, trangced-
 igaeth, dien, dienydd
 Deathless, *a.* anfarwol
 Death-watch, *s.* cōpyn neu gor-
 bryf: a wna swm tebyg i awr-
 lais; yr hyn, trwy wan-goel
 llawer, a gyfrifir yn arwydd
 angau: marw-orlais
 Debar, *v.* attal, luddiais, Nestair,
 cau allan, difeddiannu
 Debarred, *a.* attahedig
 Debark, *v.* a. tirio, glannio; ar-
 arlannio; dadlwytho

Debase, *v.* iselu; gwaethu; bych-
 anu; dibrisio, difrio
 Debased, *adj.* isel, dirmygedig;
 gwaethedig, wedi ei lygru
 Debasement, *sub.* gwaethygiad,
 darostyngiad, iseliad, llygriad
 Debaser, *s.* gwaethygwr, llygrwr;
 dirmygwr, amharchwr
 Debatable, *a.* dadleuadwy
 Debate, *s.* dadl, arddadled
 Debate, *v.* a. ymresymu; dadleu,
 arddadlu; amrafaelio
 Debateful, *a.* dadleugar; ceerus
 Debater, *s.* dadlwr, ymresymwr
 Debauch, *s.* gormodedd, rhyssedd,
 wttres; dyfōliad; meddwod
 Debauch, *v.* wttresu; ymlygru;
 halogi, diforwyo, treisio; llygru
 Debauchee, *s.* wttreswr, rhyss-
 eddwr, oferddyn; aillad-fab
 Debaucher, *s.* halogwr, llygrwr
 Debauchery, *sub.* rhysseddwaith,
 wttreswaith, brynti, drygfuch-
 edd
 Debenture, *s.* ysgrifen-dystiolaeth
 am ddyled; hawl-sgrifen
 Debilitate, *v.* gwanhau, gwan-
 ychu, annerthu, eiddilo
 Debility, *s.* gwendid, nychdod
 Debonair, *a.* moesgar, mwyntlan;
 heenus, llonwych
 Debt, *s.* dyled, dylŷed; gofyn
 Debtor, *s.* dyledwr, dledwr
 Decade, *sub.* deg; degaid; deng-
 nos
 Decadence, Decadency, *s.* ad-
 feiliad, dadfeiliad; dirwyad
 Decadist, *s.* un yn rhoi hanes pob
 deng mlynedd
 Decagon, *s.* darlun, neu adeilad
 deng-ochrog neu ddeng-onglog
 Decalogue, *s.* y deg gorchymyn,
 y deng-air deddf, dengair
 Decamp, *v.* dadwersyllu; mudo
 Decamping, Decampment, *s.* dad-
 wersylliad; mudiad
 Decant, *v.* a. araf-dywllt

- Decanter, *sub.* llestr tywallt, tywalltydd, gwallofydd
 Decapitate, *v.* torri pen, dibennu
 Decapitation, *s.* dibenniad
 Decay, *s.* aumhariad, adfeiliad, methiant, nychlod, dihoeniad
 Decay, *v.* adfeilio, gwaethygu, nychlu, dihoeni, gwanhau
 Decayed, *a.* methedig, nychlyd
 Decaying, *s.* methiant, adfeiliad, annihariad : *a.* methiannus
 Decease, *s.* marwolaeth, trange, trangedigaeth, ymadawiad
 Decease, *v.* marw, trengi, ymado
 Deceased, *a.* wedi marw, wedi ymadael, a ymadawodd
 Deceit, *s.* hoced, hud, hudoliaeth, twyll, siomedigaeth, geudeb, dichell, fflasedd
 Deceitful, *a.* twyllodrus, hocedus, ystryw-ddrwg, geuol
 Deceitfulness, *sub.* twyll, hudoliaeth ; dichellgarwch
 Deceivable, *a.* hydwyll, twylladwy ; twyllodrus, dichellgar
 Deceivableness, *s.* hydwylledd ; hudoliaeth, twyll, dichell
 Deceive, *v.* twyllo, siomi, hudo
 Deceived, *a.* twylledig, siomedig
 Deceiver, *s.* twyllwr, flugiwr
 Deceiving, *sub.* twyll, twyllad : *part.* gan dwyllo, yn twyllo
 December, *s.* Rhagfyr, y mis du
 Decemvirate, *s.* rheolaeth dengwr, dengwriaeth
 Decency, *s.* gweddusrwydd, iawnfoes, gweddeidd-dra, cymhwysder, harddwch, prydferthwch, gweddeiddrwydd
 Decennial, *a.* deng-mlwyddol
 Decent, *a.* gweddaidd, hardd, prydferth, moesgar, addwyn
 Deceivable, *a.* twylladwy
 Deception, *s.* twyll, hud, siom
 Deceptive, *s.* siomgar, geuol
 Deceptive, *a.* twyllodrus, hudol
 Deceptory, *a.* hudolawl
- Deceivable, *a.* gwahanadwy
 Decertation, *s.* ymrysoniad
 Decide, *v.* *a.* penderfynu ; clyaf-eddu, terfynu ymrafael
 Decider, *sub.* barnwr, terfynwr ymryson, dyddiwr
 Deciding, *s.* penderfyniad, &c.
 Decimal, *a.* degawl, degymawl
 Decimate, *v.* degymu, degu
 Decimation, *s.* degymiad, degiad
 Decipher, *v.* *a.* dehongli, dynodi ; dirnad neu egluro nodau tywyll, neu eiriau amhieuol
 Deciphered, *a.* dehongledig
 Decipherer, *s.* dehonglydd dirgel nodau, dynodydd
 Decision, *s.* barniad, dybendod ; tor-ymryson, penderfyniad
 Decisive, *a.* terfynol, penderfynol, pen-lant, dybenol
 Decisiveness, *s.* terfynolrwydd
 Deck, *s.* bwrdd llong
 Deck, *v.* tacchu, taccluso, trwsio, trwsiadu, gwychu, addurno : ymdrwsio, ymbingcio
 Decked, *a.* byrddiedig ; trwsiedig, trwsiadus, addurnedig
 Declaim, *v.* ymadroddi, areithio : dwys-feio ; croch-feio
 Declaimer, *s.* areithiwr
 Declamation, *s.* araith ; areithbrawf ; areith-floedd ; areithiad
 Declamatory, *a.* croch-feiawl
 Declaration, *sub.* adroddiad ; ardstiad ; cyhoeddiad, datgan- iad, hyspysiad ; ardstiolaeth
 Declarative, Declaratory, *a.* hyspysol, mynegol, datganawl, adroddawl, arddangosawl
 Declare, *v.* mynegi, hyspysu, datgan, traethu, adrodd, cyhoeddi, arddangos, dangos ; tystio, ardstio, gwirio ; addef, cyffesu
 Declarer, *sub.* mynegwr ; cyoeddwr, &c.
 Declaring, *sub.* mynegiad : *part.* gan fynegi, gan ddatgan

Declension, *s.* adfeiliad, ymlaes-
iad, dirywiad, anmhariad,
gwaethygiad: treiglâd geiriau,
amgenedigaeth, dychwyliad
Declinable, *a.* hydreigl, treigl-
adwy: gocheladwy
Declination, *sub.* gogwyp, go-
gwyddiad: gradd-beilder, sef,
pellder planed, tua'r gogledd
neu'r dehau, oddiwrth llyn y
Cyhydedd
Decline, *sub.* methiant, nychdod,
darfodedigaeth, nych; gwaeth-
ygiad, adfeiliad
Decline, *v.* nychu, anmharn,
gwanhau; gochelyd, gwrthod:
—treiglo gair, amgenu
Declined, *adj.* methedig; go-
gwyddedig; treigledig
Declining, (*on the decline*) *a.* go-
gwyddol, ar ogwydd, ar feth,
ar drai, ar ball
Declivity, *s.* gwaered, gorwaer-
ed, disgyniad; llethr, llech-
wedd; serthi, serthedd
Declivous, *a.* llethrog; serth
Decoct, *v. a.* berweddu, crych-
iasu, trwytho; treulio
Decoctible, *a.* berwadwy
Decoction, *s.* berwad, dyferwad;
meddyglyn; trwyth, isgell
Decollation, *s.* di-beniad
Decomound, *v.* adgyfansoddi
Decompounded, *Decomposite*, *a.*
adgyfansawd; adgyfansodd-
edig, ail-gyfansawdd
Decorate, *a.* addurno, gwychu
Decoration, *s.* addurniad, &c.
Decorator, *s.* tacluswr, addurn-
wr, harddwr, prydferthwr
Decorous, *a.* gweddus, prydferth,
addwyn, lawddgar
Decorticate, *v. a.* dirisgo, di-
risglo, dadrisglo, dadrisglo
Decortication, *s.* dirisgliad, &c.
Decorum, *sub.* gwellddeidd-dra,
harddwch, gweddusrwydd

Decoy, *s.* hud, deniad; hud-lyn,
hudle, llithle—*Decoy-duck*, hud-
lwyad, hudnwy
Decoy, *v. a.* hudo, denu, llithio
Decrease, *s.* lleihâd, treiad: cil-
adeg y lleuad, cil y lloer
Decrease, *v.* lleihau, treulio,
treio: myned ar gil
Decreasing, *s.* lleihâd, treiad
Decree, *s.* gorchymyn, deddf;
gosodedigaeth; arfaeth
Decree, *v. a.* gorchymyn, deddfu,
dyerchi; arfaethu
Decreed, *a.* gosodedig, gorchymyn-
ynedig; arfaethedig
Decrement, *s.* lleihâd, treuliad
Decrepit, *a.* methianllyd, crym-
edig, egwan, cleiriach
Decrepitness, *s.* methiant, cleir-
iachrwydd, gwendid henaint
Decrescent, *a.* yn lleihau, treiawl
Decretal, *a.* gorchymynol, gos-
odawl, gosodedigol, ordeiniol
Decretal, *sub.* gosodiad; llyfr
gosodedigaethau: deddf-lyfr y
Pab
Decretory, *a.* barnedigol, barn-
awl; terfynol; awdurdodol
Decrial, *s.* difenwad, goganiad
Decry, *v.* cablu, difrio; beio
Decumbence, *s.* ystum gorweddi-
ad; gorweddiad
Decumbiture, *s.* claf-orweddiad
Decuple, *a.* denghro, degplyg,
dengnyblyg
Decurion, *s.* dengwriad
Decursion, *s.* dylifiant, rhediad
Decurtation, *s.* cwttogiad
Decussate, *v.* croesi, cynghroesi
Decussation, *s.* cynghroesiad
Decypher, *v.* Edr. *Decipher*
Dedicate, *v.* cyssegru; cyflwyno;
dyannerch; priodoli
Dedicated, *a.* cyssegredig, &c.
Dedication, *s.* cyssegrriad; cyfl-
wyniad; dyannerchiad; an-
rhegiad; priodoliad

Dedicatory, *a.* anrhegawl, cyflwynawl, dyannerchawl
 Dedition, *s.* gorfol-roddiad, ymroddiad, ymroad
 Deduce, *v.* tynnu casgliad, casglu
 Deduced, *a.* casgledig oddiwrth
 Deducement, *s.* tardd-gasgliad
 Deducible, *a.* casgladwy
 Deduct, *v. a.* tynnu allan, tynnu oddiwrth, tynnu'n ol
 Deduction, *s.* tardd-gasgliad, arganlyniad, casgliad: tynniad allan, neu'r hyn a dymir allan
 Deductive, *a.* casgliadol
 Dee, *s.* dyfrdwy, dwrddwy
 Deed, *sub.* gweithred; gwaith, gorchwyl, peth; ammod-'sgrif-en—*Deeds*, gweithredoedd; ysgrifenedau
 Deedless, *a.* diweithred; segru
 Deem, *v.* tybied, meddyllo, barnu, cyfrif, tybygu, tybio
 Deeming, *s.* tyb, tyhygiad
 Deemster, *s.* dyddiwr, barnydd
 Deep, *a.* dwfn; isel; gorldwfn
 Deep, *s.* dyfnder, eigion, dyfnfôr, anoddlyn, affwys
 Deepen, *v.* dyfnhau; tywyllu
 Deepening, *s.* dyfnhâd
 Deeply, *ad.* yn ddwfn; yn ddwys
 Deepness, *s.* dyfnder, dyfnedd
 Deer, *s.* danas, ewig, hydd; carw, eilon—*A deer-park*, parc ewigod; parc ceirw; hydd-gae—*Deer-skin*, hydd-gen; croen carw
 Deface, *v. a.* hacu, gwrthuno, anffurfio, anharddu, anferthu, llygru, diwyno; dilêu
 Defaced, *a.* hacredig, &c.
 Defacement, *s.* afluniad, anffurfriad, hacriad: dilêad
 Defalcance, *s.* meth, diffyg
 Defalcate, *v.* blaen-dorri; cwtogi; rhoi cyfrif cwta; attal rhan
 Defalcation, *s.* brigdorriad; collygrif, colliant

Defamation, *s.* cabl, difenwad, enllib, gogan, athrod, absen
 Defamatory, *a.* athrodus, enllibus, gwaradwyddiadol
 Defame, *v.* athrodi, cablu, difenwi, gwaradwyddo, difrio
 Defamer, *s.* athrodwr, difenwr
 Defatigate, *v.* peri blinder; bliuo
 Defatigation, *s.* lludded, lluddediad, lluddedigaeth
 Default, *s.* diffyg, gwall, meth, bai, gwallusdra; pall-daliad
 Defaulter, *s.* pall-dalwr
 Defeasance, *s.* dirymiad ammod; diddymiad; dadynrwyddiad
 Defeasible, *a.* diddymadwy
 Defeat, *s.* gorchfygiad; maeddiad; dymchweliad; curfa
 Defeat, *v. a.* gorchfygu, arymld; dymchwelyd; seithugio; dirymu, curo, maeddu
 Defeature, *s.* newidiad neu anffurfiad wyneb-pryd
 Defecate, *v.* diwaddodi, puro, teru, dianmhuro
 Defecated, *a.* diwaddod, têr, pur, dianmhur, puredig
 Defecation, *s.* diwaddodiad, &c.
 Defect, *s.* byrdra, diffyg, gwall, coll, aball, ffael, meth
 Defectibility, *s.* diffygiolrwydd
 Defectible, *a.* gwallygus
 Defection, *s.* gwallygiaeth, gwallwg, gwallygiad, gwrthgiliad, enciliad, syrthiad ymaith
 Defective, *a.* gwallus, gwallygus; diffygiol; amherthiaith; anafus, cloff, byr
 Defectiveness, *s.* gwallusrwydd, diffygiolder, byrdra
 Defence, *sub.* diffyn, amddiffyn, amddiffyniad; amddiffynfa; amnawdd, amgaer; noddod
 Defenceless, *a.* diamddiffyn, dilyngeledd, dinoddod
 Defend, *v.* amddiffyn, ymddiffyn, diogelu, diffyn, noddod, achub

Defendable, *a.* diffynadwy
Defendant, *sub.* ymddiffynwr, y ddiffynblaid; y cyhuddol
Defender, *s.* diffynwr, noddwr
Defensible, *a.* diffynadwy
Defensive, *a.* diffynol, amddiffynus, ymddiffynol
Defer, *v.* oedi, addoedi, golirio, dyoedi, bwrw heibio
Deference, *s.* parch, bri; ymostyngiad, dymroddiad
Defiance, *s.* beiddiad, her, hêriad, aws; cyngwys
Deficiency, *s.* diffyg, byrdra
Deficient, *a.* diffygiol, byr, anghyflawn, anorphen
Defile, *s.* cul-ffordd, rhes-lwybr
Defile, *v.* halogi, diwyno, budreddu, aflanhâu; diforwyno
Defiled, *a.* halogedig, aflan
Defilement, *s.* halogiad, halogedigaeath, llygriad, diwyniad
Defiler, *s.* halogwr, diwynwr
Definable, *a.* darluniadwy
Define, *v.* amlygu, darlunio, eglurhâu; pennodi, nodi
Defined, *a.* darluniedig; hyspysedig; pennodedig
Definer, *s.* darluniwr
Definition, *s.* darnodiad, darluniad, egluriad; pennodiad
Definitive, *a.* terfynol, penderfynol, pennodol; eglur
Deflagration, *s.* llosgiad
Deflect, *v.* *n.* gŵyr-gammu, camlwybro, gŵyr-fyned
Deflection, **Deflexure**, *s.* gŵyr-iad, gŵyr-dyniad; osgöad
Defloration, *s.* treisiad, diforwyniad, llathruddiaeth
Deflower, *v.* *a.* treisio, llathruddo, diforwyno; diflodeuo
Defloured, *a.* treisiedig, &c.
Deflourer, *s.* halogwr, treisiwr
Defluous, *a.* llifiannaid
Defluxion, *s.* llifianniad, gorddylfiad; dyferwst

Deforcement, *s.* trais-attaliaeth, cam-oresgyn, trais-attatael
Deform, *v.* *a.* anffurfio, gwrnkuno, hagra, hyllu, anhaddu, auferthu, aflumeiddio
Deformation, *s.* anffurfiad, &c.
Deformed, *a.* aflunniadd, anferth, gwrthun, hyll, hagr
Deformity, *s.* aflunieiddrwydd, anferthweh, gwrthuni, hagredd
Defraud, *v.* *a.* twyllo, camgoll-edu, cam-attal; siommi
Defraudation, *s.* twyllofaint
Defrauded, *a.* twylledig
Defrauder, *s.* hocedwr, twyllwr
Defray, *v.* *a.* dwyn traul neu cost, digostio
Defrayer, *s.* dygwr traul
Defraying, *s.* dygiad traul, digostiad, cost-ddygiad
Defunct, *a.* marw, wedi marw
Defy, *v.* *a.* beiddio, arfeiddio, annog, dir-annog, gofyn gwaethaf; yniwrthod â
Degeneracy, *s.* dirywiad, afryw-iaeth, llygredigaeth
Degenerate, *v.* dirywio, afrywio, adrywio; anfoesogi
Degenerate, *a.* dirywiol, afryw-
 iol, diryw, dirywiog, dirinwedd, llygredig, adryw-
 iol, dadryw, dadrywiol, afryw
Degenerated, *a.* dirywiedig
Degenerateness, *s.* dirywiaeth, afrywiogiad, llygriad. *Edr. Degeneracy*
Degenerous, *a.* dirywiog
Deglutinate, *v.* drysglawringo
Degradation, *sub.* difreiniad, diurddiad, diraddiad
Degrade, *v.* *a.* diraddu, di-urddo, di-urddasu, difreimio; iselu
Degree, *s.* gradd, urdd; mesur
Dehort, *v.* *a.* gwrthgyngkori
Dehortation, *s.* gwrthgyngkor
Deject, *v.* digalonni, llwrlhâu
Dejected, *a.* prudd, digalon

Dejectedness, Dejection, *s.* trym-fryd, ardrymedd, ymollyngiad, digalondid, anghysuriaeth
 Deification, *s.* duwiolaeth, cyfrifiad yn deilwng o addoliad, dwyfoliaeth, dwyfoliad
 Deify, *v. a.* cyfrif yn deilwng o addoliaeth, duwioli, dwyfoli
 Deign, *v. n.* teilyngu, bod yn wiw ganddo, gweled yn dda
 Deism, *s.* tyb y rhai a addefant fod Duw, ond a wadant Grist, ac a wrthodant y Bibl; gwrthgred, anffyddiaeth, anghrefyddiaeth, *deistiaeth*
 Deist, *s.* gwrthgredydd, anffydd-iwr, anghrefyddwr, *deist*
 Deistical, *a.* anghrefyddus, rhydd-dybiol, gwrthgredawl
 Deity, *sub.* Duwdod, Duwdeb, Duwiaeth; Duw
 Delactation, *s.* dilaethiad
 Delapsed, *a.* syrthiedig, syrthiawl
 Delate, *v.* dwyn, dygyd
 Delation, *s.* dygiad; cyhuddiad
 Delator, *s.* cyhuddwr; athrodwr
 Delay, *s.* oed, aros, attreg, gohiriant, godrig, cyfaros
 Delay, *v. a.* oedi, addoedi, gohirio; aros, ymaros
 Delayed, *a.* oediedig, &c.
 Delayer, *s.* oedwr, ymarhŵwr
 Delaying, *s.* oediad, gohiriad
 Delectable, *a.* hyfryd, hyfrydlon, hyfrydlawn; dymunol; tirion
 Delectableness, *s.* hyfrydlonedd, hyfrydwch, tirionwch
 Delectation, *s.* dywentydd
 Delegate, *s.* cênad, negeswr dros arall, rhaglaw
 Delegate, *v.* anfon yn gênad; rhoi mewn swydd
 Delegated, *adj.* anfonedig dros arall; dirprwyol
 Delegation, *s.* dirprwyad; gosodiad mewn swydd neu ar orchwyl

Deletion, *s.* dilead, diddymiad
 Deleterious, *a.* gwenwynig, adwythig, niweidiol, marwol
 Delf, *s.* cloddfa, cleddiwig
 Delibation, *s.* chwaethiad, prawf
 Deliberate, *v.* arystyried, ymgynghori, pwyso, dyfal-bwyso
 Deliberate, *a.* pwylllog, pwyllig, pwyllgar; dwys-fwriadol
 Deliberately, *ad.* gyd â bwriad, yn bwylllog, yn ystyriol
 Deliberateness, *s.* pwylllogrwydd, ystyriaeth; arafedd
 Deliberation, *s.* ymgynghoriad; ystyriaeth, pwyll, dyspwyll
 Deliberative, *a.* ystyriol, pwyllus, darbwyllus, myfyrgar
 Delicacy, *s.* manylwch, cynnilwch; moesgarwch, harddwch ymddygiad; moethusdra, moethusder—*Delicacies*, moethau, danteithion, anwynion, danteiddfwd, melysion
 Delicate, *adj.* moethus, tyner, mwythus, meddfaeth; cynnil, manwl; moesgar, dilynfoes
 Delicateness, *s.* manylder; gwandymher corph;—danteiddfas; moethusrwydd
 Delicious, *a.* danteiddiol, danteithiol, moethus; pêr, peraid, tra-pheraidd, tra-hyfrd
 Deliciousness, *s.* danteiddrwydd, pereiddrwydd, pereidd-dra
 Delight, *s.* hyfrydwch, digrifwch, dyddanwch, difyrwch
 Delight, *v.* difyrru, hyfrydu, boddio; ymddifyrru, ymhyfrydu, ymhoffi, ymserchu, ymddigrifo; hoffi, serchu
 Delightful, Delightful, *a.* hyfryd, cysurlawn, hyfrydlawn
 Delightfulness, *s.* hyfrydlonedd, tirionwch, hyfrydwedd
 Delighting, *s.* ymddigrifiad
 Delineate, *v. a.* darlunio, dylunio, arlunio; cynllunio

Delineation, *s.* llun, ffurf; bras-
luniad; darluniad, arluniad
Delinquency, *s.* beusrwydd; bai
Delinquent, *s.* troseddwr
Deliquate, *v.* toddi; yndoddi
Deliquation, *s.* todkiad, ymdoddi-
iad: poeth-ddysdylliad
Delirious, *adj.* pen-ysgafn, pen-
syfrdan; gorphwyllglaf, gor-
phwyllus
Delirium, *s.* pen-ysgafnder, ym-
leferydd, marwerydd, gor-
phwyll, gwallgof, synwyr-goll
Deliver, *v.* traddodi; gwaredu,
achub, rhyddhau: ymadroddi
Deliverance, *s.* achubaeth, gwar-
edigaeth, rhyddhiad, gollyng-
dod, ymwared: ymadroddiad
Delivered, *a.* achubedig, gwar-
edol; esgoredig
Deliverer, *s.* achubwr, gwaredwr
Delivery, *s.* rhyddhiad; esgorfa,
tump; traddodiad; parabl,
dawn ymadrodd
Dell, *s.* glyn, nant, pant
Deludable, *a.* twylladwy
Delude, *v.* twyllo, hudo, lithio
Deluded, *a.* twyllledig, &c.
Deluder, *s.* twyllwr, hudwr
Delve, *v.* cloddio, palu
Delving, *s.* cloddiaid
Deluge, *s.* diluw, dylif, gorlif,
llifeiriant, rhyferthwy
Deluge, *v.* llifeirio, gorlifo, rhy-
ferthwyo, troi yn fôr
Delusion, *s.* twyll, hudoliaeth,
hûd, siom, lleidrih
Delusive, **Delusory**, *a.* twyllgar,
twyllodrus, siomgar, hudolaidd,
lleidrihiol
Demagogue, *s.* torf-flaenor, cor-
nor yr adlawiaid, corn y gynhen
Demand, *sub.* gofyn, gofyniad,
hawl, holiad, arch, archiad,
galw, galwad, ymfyn, ym-
ofyniad: *v. a.* gofyn, holi, ceis-
io, erchi

Demandant, **Demander**, *s.* gofyn-
wr, hawlwr, eirchiad
Demean, *v. n.* ymddwyn, ymar-
weddu, ymarwedd
Demeanour, *s.* ymddygiad, &c.
Dementation, *s.* gwallgof, coll-
bwyll, lledfrydedd, ynfydiad
Demerge, *v.* trochi, suddo, soddi
Demerit, *s.* anhaeddiad, anhaeddi-
ant, drwg-haeddiad, drygedd
Demersion, *s.* suddiant, soddiad
Demesne, *s.* treftadaeth; tyddyn;
tiriogaeth; maerdref
Demi-god, *s.* lled-dduw, hanner-
dduw, mahwys-dduw
Demigration, *s.* symudiad trigfa,
mudiad o le i le
Demirep, *s.* mwyglen, putain
Demise, *s.* marwolaeth
Demise, *v. a.* cymmynu, gadael
mewn ewyllys: gosod tir, &c.
Demission, *s.* iseliad, diraddiad
Democracy, *sub.* gwerin-lywod-
raeth, gweriniaeth
Democratic, *a.* gweriniaethol
Demolish, *v. a.* dinystrio, dym-
chwelyd, diadeilio, dystrywio,
dyfetha, dadymchwelyd
Demolishing, **Demolition**, *s.* di-
nystriad, dymchweliad
Demon, *s.* cythraul, yspryd drwg
Demoniac, *s.* un cythreulig, un
dieffig, un â chythraul ynddo
Demonstrable, *a.* dangosadwy, &c.
Demonstrate, *v.* arddangos, profi,
dangos, amlygu, egluro
Demonstration, *s.* arddangosiad
Demonstrative, *a.* arddangosiad-
ol, eglurhâol, eglurol
Demulcent, *a.* esmwythâol
Demur, *sub.* petrusder, attreg;
petrus-ddadl, attreg-ddadl
Demur, *v.* petruso; petrus-
ddadlu, gwrth-ddadlu; oedi
Demure, *a.* hunan-ddwys, hunan-
ddifrif, gwep-ddwys, gweff-
sych, mursenwedd

- Demareness, *s.* gwep-ddifrifwch, hunan-ddwysder
- Demurrer, *v.* attreg, neu attaliad, mewn cyngliawsedd neu achos cyfraith
- Demy, *s.* papur helaeth-len
- Den, *s.* flau, gwâl, lloches
- Denbigh, *s.* Dinbych, Caledfryn yn Rhos, Din-buch
- Denegation, *s.* gwadiad; naccâd
- Deniable, *a.* gwadadwy, hywad
- Denial, *s.* gwad, gwadiad; nag, nacâd, negyf, negyddiad
- Denier, *s.* gwadwr, dywadwr; negydd, nacawr, pallwr
- Denigration, *s.* duad, ardduad
- Denison, Denizen, *s.* alltud wedi cael braint dinesydd
- Denization, *sub.* dinesyddiad, rhydd-freiniad, breinioliad
- Denizen, *v. a.* breinio, breinioli, rhydd-freinio, dinesyddio
- Denominate, *v.* enwi, cyfenwi, enwedigo, rhoi henw, galw
- Denomination, *s.* enw, cyfenw; enwad, cyfenwad, henwad
- Denominator, *s.* enwedydd
- Denominatrix, *s.* enwedyddes
- Denotation, *s.* nodiad, pennodiad, dynodiad, hynodiad
- Denote, *v.* arwyddo, arwyddocâu, darnodi, hynodi
- Denounce, *v. a.* argyhuddo, croch-gyhuddo; cyhoedd-fygwth, arddatgan; achwyn
- Denouncer, *s.* arddatganwr
- Denouncing, Denouncement, *s.* arddatganiad; hygythiad
- Dense, *a.* tew, dwysedig, cynnwys, cydwasgedig; durfing
- Density, *s.* tewedd, cynnwysedd, durfingdra, durfingrwydd
- Dent, *s.* bwlch; tol; rhigol
- Dent, *v.* gylfu, bylchu, rhigoli
- Dental, *a.* deintiol, danneddol
- Denticulated, *a.* deintiwg
- Denticulation, *s.* danneddiad
- Dentifrice, *s.* deint-lwch
- Dentils, *s.* danneddwaith
- Dentist, *s.* deintydd
- Dentition, *s.* deintiad, danheddiad, magiad dannedd
- Denudate, *v. a.* noethi, amnoethi, dynoethi, dihatru
- Denudation, *s.* dynoethiad
- Denude, *v.* noethi, dihatru
- Denunciate, *v. a.* Edr. *Denounce*
- Denunciation, *s.* arddatganiad
- Deny, *v. a.* gwadu, ymwadu, dywadw; nacâu, gommedd, pallu
- Denying, *s.* gwadiad, ymwadiad; naccâd, gommeddiad
- Deobstruct, *v.* dirwystro
- Deodand, *sub.* rhodd i Dduw; duwinrodd. Mae'r gair wedi tarddu oddi wrth yr arfer o fynnu gwerth yr anifail neu'r offeryn a barai farwolaeth i ddyn, i'w roddi at wasanaeth crefyddol
- Deoppillate *v. a.* digarregu, rhwyddhâu, neu wastatau flordd
- Depaint, *v.* darlunio, darnodi
- Depart, *v.* ymadael, cefnu ar, troi ymaith; ymwahanu
- Departing, *s.* ymadawiad
- Department, *s.* lle, swydd, dyledswydd, swydd-gyfran
- Departure, *s.* ymadawiad
- Depasture, *v.* pori, porfau
- Depauperate, *v.* tlodi, llymhlâu
- Depend, *v.* ymddibynu: hyderu, gorphwys; argredu
- Dependant, *s.* ymddibynydd
- Dependence, *s.* ymddibyniad; dibyniad, ymorphwysiad, pwys, goglud, hyder, ymddiried: atteg, cynnalïaeth
- Dependent, *a.* ymddibynol
- Deperdition, *s.* cyfrgolledigaeath
- Depict, *v.* darlunio, darliwio
- Depicted, *a.* darluniedig
- Depilation, *s.* diwalltiad; hifad

Depilatory, *a.* moel-nawsol
 Depilous, *a.* moel, diw:dl
 Deplorable, *a.* galarus, gofidus, gresin, gresynus, tostur, athrist
 Deplorableness, *s.* gresyngarwch; gresyn, gresyni, trueni
 Deplore, *v.* *a.* gofidio, tosturio, galaru, neu gwyno dros
 Deplumation, *s.* dibluad
 Deplume, *v.* diblno; pluo
 Deponent, *s.* tyst ar lw, ardyst, tyngedydd, damdyngwr
 Depopulate, *v.* dibobli, attrefu
 Depopulation, *s.* dibobliad, at-trefiad, anghyfanneddiad
 Deport, *v.* ymddwyn, bucheddu
 Deportation, *s.* alltudiaeth
 Deportment, *s.* ymddygiad, ymarweddiad, bucheddiad
 Depose, *v.* tystio ar lw, tyngu: diswyddo, difreinio, diorseddu
 Deposit, *s.* adneu, gwystl
 Deposit, *v.* *a.* rhoi y'nghadw, rhoi mewn ymddiried, adneu, gwystlo, cyngwystlo: tystio
 Depositary, *s.* gwystl-ddaliwr, llaw gadw: trysorle, cronle
 Deposition, *sub.* dodiad i lawr; tystiolaeth ar lw; diswyddiad
 Depository, *s.* cronfa, trysorfa; ystôrdy, trysorfan, ystôr-gell
 Depravation, *s.* llygiad, difwyniad, gwaethygiad
 Deprave, *v.* llygru, halogi
 Depraved, *a.* llygredig, halogedig; drygfoesawg, drwg
 Depravity, *sub.* llygredd, halog-rwydd; drwgduedd, drygioni
 Deprecate, *v.* gwrth-ymbil, gwrth-erfyn, erfyn rhag
 Deprecation, *s.* gwrth-ymbiliad, gwrth-erfyniad, archan
 Depreciate, *v.* difrio, bychanu
 Depreciating, *a.* difriawl, dirmygawl, dirmygus, diystyrus
 Depredate, *v.* preiddio, anrheithio, difrodi, dybreiddio

Depredation, *s.* dybreiddiad, anrheithiad, yspeilwaith
 Depredator, *s.* anrheithiwr, difrodydd, dybreiddiwr
 Deprehend, *v.* dynoethi bai
 Deprehension, *s.* dynoethiad bai, dadenuddiad trosedd
 Depress, *v.* gwasgu i lawr, gostwng, iselu, arlethu, gor-iselu
 Depressed, *adj.* darostyngedig; isel, llwfr, prudd, gor-isel
 Depression, *sub.* pwysiant, gorbwysiant; iseliad, goriseliad; iselder
 Depressive, *a.* pwysiannol, isel-haol, gorthrynawl, rhyddwys
 Deprivation, *s.* difuddiad, difuddiant; diraddiad
 Deprive, *v.* *a.* difeddu, difeddiannu, difuddio; diraddu
 Deprived, *a.* difuddiedig
 Depth, *s.* dyfnder, dyfnedd
 Depulsion, *s.* ymlidiad ymaith
 Depurate, *a.* pur: *v.* phro
 Depuration, *s.* puriad, dyburriad
 Deputation, *sub.* anfoniad cênad neu gênadau; nifer o gênadau anfonedig; cênadwriaeth; dirprwywyr; awdurdod ddirprwy
 Depute, *v.* *a.* anfon cênad neu gênadau; dirprwy-osod
 Deputy, *s.* cênadwr, rhaglaw, dirprwywr, rhag-swyddwr
 Deracinate, *v.* diwreiddio
 Deraign, *v.* profi; cyfiawnhau
 Dereliction, *s.* gadawiad, gwrthodiad, llwyr-adawiad
 Deride, *v.* *a.* gwatwar, gwawdio, dirmygu, tremygu
 Derided, *a.* gwawdiedig; dirmygedig, gwatwaredig
 Derision, *s.* gwatwar, gwatwariad, gwawd, gwawdiad, dirmyg, dirmygiad, tremyg
 Derisory, *a.* gwatwarus, gwatwar-gar, gwawdus, dirmygus
 Derivable, *a.* deilliadwy

- Derivation**, *s.* *tarddiad*, *tardd-
gyrchiad*, *tardd-lifiad*, *deilliad*
Derivative, *a.* *tarddedig* *oddi-
wrth*, *deilliaw*, *deilliedig*
Derive, *v.* *cyrchu*; *tarddu*, *deillio*,
hanu; *olrhainio*
Derived *a.* *tarddedig*, *deilliedig*
Dernier, *a.* *olaf*—*Dernier resort*,
noddfa ddiweddaf
Derogate, *v.* *lleihau*, *bychanu*,
iselu; *tolio*, *tynnu oddiwrth*
Derogation, *s.* *lleihad*, *bychaniad*,
iseliad; *toliad*; *anfriad*
Derogatory, *a.* *bychaniadol*; *an-
friawl*, *er anfri neu anghlod*
Dervise, *s.* *math o fynach neu*
offeiriad Mahometanaidd
Desart, *s.* *anialwch*, *anial*, *anial-
dir*, *diffieithwch*, *dyserth*
Descant, *s.* *traethiad*, *ardraeth-
iad*, *ymhelaethiad*: *pyngciad*
Descant, *r.* *ardraethlu*, *traethu*,
ymhelaethu neu areithio ar,
pyngcio, *arhyngcio*
Descend, *t.* *disgyn*, *dyfod i lawr*,
ymostwng; *hanu*, *tarddu*
Descendants, *s.* *hil*, *heppil*, *eppil*,
hiliogaeth, *esillydd*
Descension, *s.* *disgyniad*
Descent, *s.* *disgynfa*; *gorwaered*:
rhuthr: *âch*, *bonedd*
Describe, *v.* *a.* *darlunio*, *dar-
dullio*, *dynodi*, *arddangos*,
datgan, *dosparthu*
Describer, *s.* *darluniwr*, &c.
Description, *sub.* *darluniad*, *dar-
nodiad*, *arddulliad*; *dull*, *bath*
Descry, *v.* *canfod*, *darnad*
Descrying, *s.* *canfodiad*
Desecrate, *v.* *digyssegru*, *halogi*
Desecration, *a.* *digyssegriad*
Desert, *s.* *ancwyn*, *ancwynion*,
pêr-ddysgleidiau, *melysion*
Desert, *sub.* *haeddiant*, *gobryn*,
rhyglyddiant, *rhyglydd*
Desert, *v.* *gadael*; *encilio*
Deserter, *s.* *enciliwr*; *ffoadur*
- Desertless**, *a.* *anhaeddiannus*
Desertion, *s.* *enciliad*, *gadawiad*,
brad-giliad, *traws-fioad*; *encil*
Deserve, *v.* *haeddu*, *rhyglyddu*,
gobrynu, *bod yn deilwng*, *dir-
per*
Deserved, *a.* *haeddiannol*
Deserving, *a.* *haeddawl*, *haedd-
iannol*, *teilyngawl*, *rhyglydd-
awl*
Desiccate, *v.* *dysychu*
Desiccative, *a.* *dysychawl*
Desiderate, *v.* *a.* *chwennychu*
Design, *s.* *arfaeth*, *arfeddyd*, *am-
can*, *bwriad*, *arofyn*:—*adail-
ffurf*, *cynllun*, *arfel*
Design, *v.* *a.* *arfaethu*, *amcanu*,
bwriadu, *arofyn*; *cynllunio*
Designation, *s.* *arfaethiad*, *llun-
ieithad*, *arfwriad*: *dynodiant*
Designative, *a.* *arwyddäol*, *ar-
wyddocäus*; *darluniadol*
Designedly, *ad.* *o fwriad*, *o wir*
gwaith godden, *yn fwriadol*
Designer, *s.* *lluniedydd*
Designing, *a.* *dichellgar*, *twyll-
gar*, *cyfrwys*, *hócedus*
Designment, *s.* *dyfais*, *bwriad*
Desirable, *a.* *dymunol*, *ceiswiw*,
hyfryd, *boddwydych*, *hoff*, *anwyl*
Desirableness, *s.* *dymunoldeb*
Desire, *s.* *dymuniad*, *deisyfiad*,
eidduned, *dyhewyd*, *argyllid*,
gofyniad, *erfyniad*; *chwant*
Desire, *v.* *a.* *chwennychu*, *chwen-
nychu*, *ewyllysio*, *dymuno*,
eidduno, *adduno*, *dymuned*;
gofyn, *ceisio*, *erchli*, *deisyf*,
deisyfu; *blyσιο*, *chwantu*
Desirous, *a.* *chwannog*, *awyddus*
Desist, *v.* *ymattal*, *peidio*, *rhoi*
heibio, *gadael heibio*
Desistance, *s.* *peidiad*, *paid*
Desk, *s.* *estyll-fwrdd*, *estyll-gist*
—Reading-desk, *darllenfa*: *ar-
eithfa*—*Writing-desk*, *ysgrif-
fa*, *ysgrifen-fwrdd*

Desolate, *a.* anrheithiedig; anghyfannedd; amddifad, unig
 Desolate, *v. a.* anrheithio, anghyfanneddu, diffeithio
 Desolation, *s.* anghyfanneddiad, difrodiad, anrheithiad; anghyfannedd-dra; diffeithwch
 Despair, *s.* anobaith
 Despair, *v.* anobeithio, diobeithio
 Despairing, *a. & part.* diobaith, anobeithiol; gan anobeithio
 Desperado, *s.* dyn ffrychwyllt, dyu cidymwyllt, diriëidwas
 Desperate, *a.* diobaith; byrbwyll, ffyrnig, diriaid, gorwyllt
 Desperateness, *s.* anobeithioldeb, anobeithlondeb; angirioldeb; gorwylltedd
 Desperation, *sub.* anobaith, anobeithiad; gorwylltiad
 Despicable, *adj.* dirmygadwy; salw, diëlwig, gorwael
 Despicableness, *s.* diëlwigrwydd, salwedd, gorwaelder
 Despitefulness, *s.* traha, dirgas, dygasedd, rhygasedd, dirmyg
 Despight, *s.* Edr. *Despite*
 Despicable, *a.* salw, difriawl
 Despise, *v. a.* dirmygu, diystyrm, tremygu, diëlwi, difrio
 Despiser, *s.* dirmygwr, difriwr
 Despite, *s.* dirmyg, diystyrwch; cäs; mic—*In despite*, o dra dirmyg; o fic; er gwaethaf
 Despiteful, *a.* diystyrllyd; trahaus, dygasog, cenfigenus
 Despitefulness, *s.* traha, dirgas, dygasedd, rhygasedd, dirmyg
 Despoil, *v.* anrheithio, yspeilio
 Despoiling, Despolation, *s.* anrheithiad, yspeiliad, difuddiad
 Despond, *v.* anobeithio, gwan-galoni, gwanobeithio
 Despondence, Despondency, *s.* gwanobaith, digalondid
 Despondent, Desponding, *a.* diobaith, digalon, ymollyng-gar

Despot, *s.* gorlyw, gorfodwr, arglwyddiaethwr, rhwysgwr
 Despotic, Despotical, *a.* tra-arglwyddiaethol, arglwyddiaidd
 Despotism, *s.* llawn-rwysg, awdurdod annibynol
 Despumate, *v. a.* diëwynn, puro
 Despumption, *s.* diëwyniad
 Destinate, *v.* arfaethu, lluniaethu
 Destination, *s.* lluniaethiad
 Destine, *v.* arfaethu, bwriadu
 Destiny, *s.* tynged, tyngliedfen
 Destitute, *a.* amddifad, diymgel-edd, anghenus, amdlawd
 Destitution, *s.* anghen, amddifedi
 Destroy, *v. a.* dystrywio, dinystrio, dyfetha, difrodi; lladd
 Destroyer, *s.* dinystrydd, &c.
 Destructable, *a.* dinystradwy
 Destruction, *s.* dinystr, dystryw, difancoll; colledigaeth
 Destructive, *a.* dinystriol
 Desudation, *s.* chwysiad dirfawr
 Desuetude, *s.* anghymefindra
 Desultory, *a.* ansefydlog, amrywiedig, darnceidiol, neidiol
 Detach, *v. a.* neillduo ac anfon ymaith ran o lu; gwahan-drefnu, gwahan-anfon
 Detached, *a.* neillduedig, gwahan-anfonedig; neilldnol
 Detachment, *s.* gwahan-lu, gwahan-res, gwahan-rif
 Detail, *s.* adroddiad, adnodiad, adristiad; *v.* manwl-adrodd
 Detain, *v. a.* dal, attal, caethiwo, rhwystro, llestair, lluddio
 Detainer, *s.* attaliwr, lluddiwr
 Detaining, *s.* attaliad, attaliaeth, attal, dal, dâliad yn ol
 Detect, *v. a.* diachluddo, datguddio, dwyn i'r amlwg; dy-noethi, diargelu, digelu; dal
 Detection, *s.* dy-noethiad, &c.
 Detention, *s.* attaliad, carchariad
 Deter, *v. a.* rhwystro trwy ofn, lluddias, attal; dychrynu

Deterge, *r.* glân-sychu; carthu
 Detergent, *a.* glanhâol
 Determent, *s.* rhwystr, lludd
 Determinable, *a.* terfynadwy
 Determinate, *r. a.* terfynu, penderfynu; sefydlu, gosod
 Determinate, *a.* penderfynedig; sefydledig; ymroddedig
 Determination, *s.* penderfyniad; diofryd; bwriad, ymrôad
 Determinative, *a.* penderfynol, terfyniadol; ymroddiadol
 Determine, *r.* terfynu, penderfynu, dyspennu, pennodi; bwrriadu, llwyr-fwriadu: ymrôid
 Determined, *a.* terfynedig; ymroddedig, tan lwyr-fwriad
 Determining, *a.* penderfynol; ymroddedig, ymroddgar
 Deterision, *s.* glanhâd archoll
 Detersive, *a.* glanhâol
 Detest, *r.* fficiddio, casân
 Detestable, *a.* ffiaidd, atgas, dygas
 Detestableness, *s.* atgasrwydd
 Detestation, *s.* fficiddiad, dygasâd, casâd, casineb
 Dethrone, *r.* diorseddu
 Dethroning, *s.* diorseddïad
 Detinue, *s.* cwyn cyfraith yn erbyn cam-attaliwr; attal-gwyn
 Detonation, *s.* croch-sciniad
 Detort, *r.* gwyrdroi, gwyro
 Detract, *r. a.* lleihau geirda; bychanu; athrodi, enllibio
 Detracted, *a.* enllibiedig
 Detraction, *s.* bychaniad geirda, athrodiad, athrodiaeth
 Detracting, Detractory, *a.* enllibus, athrodus, hortïawl
 Detractor, *s.* athrodwr, difriwr
 Detriment, *s.* colled, niwed
 Detrimental, *a.* niweidiol, colledus, niweidiannol, argywedus
 Detrude, *r.* gwthio i lawr, gwthio ymaith, troi allan
 Detrusion, *s.* gwtliad allan
 Devastation, *s.* difrodiad, hafog

Deuce, *s.* den-lygedyn: y fall
 Develope, *r.* dynoethi, egluro
 Devest, *r.* diosg. Edr. *Direct.*
 Devexity, *s.* gŵvredd, llethredd
 Deviate, *r.* diarfforddi, gŵyro
 Deviation, *s.* gŵyriad, trawsŵyriad; enciliad, trawsgiliad
 Device, *sub.* dyfais, dychymyg, dychymmyg, dyfeiswaith
 Devil, *sub.* diafol, diawl, diafl, cythraul, andras, y fall—*A devil incarnate*, dieflyn, diawlddyn
 Devilish, *a.* dieflig, diaflaidd, &c.
 Devilishness, *s.* diefligrwydd, &c.
 Devil's bit, *s.* clais, y glaswenwyn, y wreidd-don:—calon afal
 Devil's fish, *s.* y môr-lyffant
 Devil's milk, *s.* llaeth y drwg
 Devious, *a.* diarffordd, gŵyrog, cyfeiliornus, trofâns
 Devise, *r.* dyfeisio, dychymygu; dylunio:—cymmyn, rhoddi trwy Ewyllys neu lythyr cymmyn
 Devisee, *s.* derbyniwr trwy lythyr cymmyn neu Ewyllys
 Devisor, *sub.* cymmynwr, cymmynai, rhoddwr trwy Ewyllys
 Devoid, *a.* gwag, llwyrwag
 Devoir, *sub.* parch-ddangosiad; iawn ymweddiad; gwasanaeth
 Devolve, *r.* disgyn; treiglo
 Devon-shire, *s.* Dyfn-neint
 Devoration, *s.* ysiad, llyngciad
 Devote, *r.* cyssegru, cyflwyno; rhoddi; ymroddi; diofrydu
 Devoted, *a.* cyssegredig; diofrydedig; ymroddedig
 Devotedness, *s.* ymroddiad, ymgyflwyniad; diofrydedd
 Devotee, *s.* ymgyflwynwr; coelgrefyddwr; diofrydydd
 Devotion, *s.* duwiokler, crefyddolder; dyhewyd
 Devotional, *a.* crefyddus, crefyddol, crefyddgar, *defosiynol*

Devour, *v.* gwangcio, trafl yngcu, afrudloni, difa, difrodi
 Devourer, *s.* gloddestwr, difrodwr, gwangciwr, difawr
 Devout, *a.* duwiol; crefyddgar, dyhewydus, crefyddus; *defo-signol*, duwiol-serchus
 Devoutness, *s.* crefyddgarwch, crefyddoldeb, duwiolfryd
 Deuteronomy, *sub.* eil-ddeddf, pummed llyfr Moses; Deuteronomium
 Deuteroscopy, *s.* ail-fwriad
 Dew, *s.* gwlith, arien: *v.* gwlitho
 Dew-berry, *s.* math o fwyaren
 Dew-drop, *s.* gwlithyn
 Dew-lap, *s.* tagell-eidion
 Dew-snail, *s.* gwlithen
 Dewy, *a.* gwlithog, ariènog, arièuol, gwlithlawn
 Dexterity, *s.* deheurwydd, deheuder, dichwithrwydd, medr, medrusrwydd, cyfarwyddyd
 Dexterous, *a.* deheu, dehenig, hylaw, medrus, hyfedr, dichwith, cyfarwydd, celfydd
 Dextral, Dexter, *a.* deheuol
 Dey, *s.* enwawd y prif-lywydd yn *Tunis, Algiers, &c.*
 Diabetes, *s.* dolur sy'n peri ymadael â gormod o ddwfr; dyfrlif, troethlif, trwngclif
 Diabolic, Diabolical, *a.* dieflig
 Diacope, *s.* rhyngsang
 Diadem, *s.* corynrwy, coronbleth, talaith; coron; meitr
 Diæresis, *s.* gwahaniad; dydoleg, gwahan-nod, dydol-nod
 Diagnostick, *sub.* arwydd-brawf, eglur-nod, argoel-nod
 Diagonal, *s.* croes-linell o gongl i gongl: *a.* croes, traws
 Diagonally, *ad.* ar oleddf, yn groes o ongl i ongl; ar draws
 Dial, *s.* deial, awr-fynag
 Dialect, *s.* priod-iaith, amryw-iaith, canghen-iaith

Dialectic, *s.* rhesymeg
 Dialectical, *a.* rhesymegawl
 Dialing, *s.* deialiaeth
 Dialogue, *sub.* cynnadlyddiaeth, cydymddyddan, cylch-ymddyddan, ymddyddan
 Diameter, *s.* tryfesur, canoldraws
 Diametrical, *a.* tryfesurol, canoldraws, unondraws
 Diametrically, *ad.* yn llwyr-groes; yn union trwy'r canol
 Diamond, *s.* math o faen gwerthfawr; diemwnt; adamant
 Diaper, *s.* llain caerog; blodeu-we: *v.* *a.* gwau'n gaerog
 Diaphanous, *a.* tryloyw, gloyw
 Diaphoretic, *a.* chwyysgar
 Diarrhoea, *s.* y dolur rhydd, darymrediad, y darymred
 Diary, *s.* dydd-lyfr, dyddiadur
 Dibble, *s.* planbren, pren neu haiarn plann
 Dicacity, *s.* dywedgarwch, siaradusrwydd, baldordd
 Dice, *s.* *pl.* darnau mân-lygeidiog, chwe-ochrog, o breu neu ifori: disiau, ffristiau
 Dice-box, *s.* ffristial, ffristiol
 Dichotomy, *s.* torriad neu barthiad yn y canol: hanner-lloer
 Dicker of leather, *s.* deg o grwyn
 Dictate, *v.* *a.* addysgu; hyfforddio: rheol-roddi; meistrol-erchi; pennodi
 Dictate, *s.* cyfarwyddiad, rheol-roddiad, addysgiad; cymbelliad; meistrol-archiad
 Dictator, *s.* pen-rheolwr
 Dictatorial, *a.* meistrolaidd
 Dictator-ship, Dictature, *s.* pen-rheolaeth, penogaeth
 Diction, *s.* dywedriad, ymadroddiad; dawn ymadrodd
 Dictionary, *s.* geir-lyfr, geiriadur, iaith-restr, geiriedydd
 Didactic, Didactical, *a.* addysgiadol, athrawiaethol, egwyddorol

Didapper, *s.* math o fôr-aderyn, tindroed, yndroch-iar
 Didascalie, *a.* athrawaidd
 Die, *v.* marw, trengi, ymado, diffodd, diffoddi; trigo
 Die, *s.* dis, flrist. Edr. *Dye*
 Diet, *s.* lluniaeth, ymborth; lluniaeth pennodol:—eisteddfod tywysogion yr *Ellmyn*
 Differ, *v.* amrywio, amrafaelio, anghytuno, gwahanu; cwerylu
 Difference, *s.* amrywiaeth, gwahaniaeth; anghytundeb; cweryl
 Different, *a.* amrywiol, gwahanol, amrafael; amgen
 Differing, *s.* amrafael: *part.* yn amrywio; yn amrafaelio
 Difficult, *adj.* anhawdd, caled, dyrus, afwrwydd, rhwystrus; dygn
 Difficulty, *s.* anhawsder, anhawsdra, dyryswch: caledi, cyfyngder, astrusi, afwrwydd-deb
 Diffidence, *s.* anhyder, cynnigred, anymddiried, petrusder
 Diffident, *a.* anhyderus, anghoelgar, anymddiriedus, gwan-gredawl, gwan-gredawg; petrusgar
 Difluence, *s.* hylifedd, amlifad
 Difluent, *a.* hylif, amlifawl
 Diffranchisement, *s.* diffreiniad
 Diffuse, *v.* *a.* taenu ar léd, lledtanu; tywallt ar léd
 Diffuse, Diffused, *a.* annhalfyr, annhalgrwn, digrynhöus: lledwasgaredig; helaeth, dibrin
 Diffusedly, Diffusely, *ad.* yn helaeth ar led, yn ddibrin
 Diffusedness, *s.* annhalgrynedd, annhalfyredd; helaeth-daeniad
 Diffusion, *s.* gwasgariad, taniad
 Diffusive, Diffuse, *adj.* helaeth-daenedig, helaeth, dibrin
 Diffusiveness, *sub.* Edr. *Diffusedness*
 Dig, *v.* cloddio, ceibio, palu

Digest, *v.* *a.* iawn-drefnu, dosparthu: treulio yn y cylla: araf-fwydo: addfedu crawn-ddolur
 Digest, *s.* deddf-gasgliad cryn-odeb o ddeddfau gwladol
 Digester, *s.* treulydd
 Digestible, *a.* treuliadwy, hydraul; trefnadwy
 Digestion, *s.* berw'r cylla, treniad bwyd yn y cylla; cyddodiad
 Digestive, *a.* a bair dreuliad
 Digger, *s.* cloddiwr, palwr
 Dight, *v.* trwsio; cymhenu
 Digit, *s.* lled bys, tri chwarter modfedd:—unig-rif, sef a fo islaw deg:—y ddeuddegfed ran o wyneb yr haul, neu'r lloer
 Digital, *a.* perthynol i'r bysedd
 Digladiation, *s.* ymgledddyfiad
 Dignification, *s.* urddasiad
 Dignified, *a.* urddasol
 Dignify, *v.* *a.* ardduno, urddasu, anrhydeddu, dyrchafu
 Dignitary, *s.* eglwyswr urddasol neu arddunedig; urddol
 Dignity, *s.* urddas, bri, dyfri, cymmeriad, teilyngdod, ardduniant, uchel-radd; bonedd
 Digress, *v.* *n.* dywanu, diartfforddi, gadael y llwybr neu y testun, troi oddiwrth fatter
 Digression, *s.* dywanfa, dywan- iad, diartfforddiad; osgoad
 Dijudicate, *v.* barnu rhwng pleidiau, cylafareddu
 Dijudication, *s.* barn rhwng dwyblaid, cylafareddiad
 Dike, *s.* clawdd, ffos; argae
 Dilacerate, *v.* rhwygo, dryllio, llarpio, cinynio, darnio
 Dilaceration, *s.* rhwygiad, &c.
 Dilaniate, *v.* cigyddio, dryllio
 Dilanation, *s.* drylliad, cinyniad
 Dilapidate, *v.* difrodi, difurio
 Dilapidation, *s.* adail-ddifrod, difuriad, adgyweir-ball; adfeiliad

Dilatable, *a.* lledadwy, ymledawl
 Dilatation, *s.* ymlediad
 Dilate, *v.* ymhelaethu, ymledu :
 arlydanu, helaethu ar
 Dilatorily, *ad.* yn hwyrfrydig
 Dilatoriness, *s.* oedgarwch, go-
 lulant, hwyrfryd, hwyrfrydig-
 rwydd, goiuriogrwydd
 Dilatory, *a.* hwyrfrydig, gohiriog,
 oedgar, oediannus
 Dilemma, *s.* dyryswch, anhaws-
 dra, cyfyngder o bob tu
 Diligence, *s.* diwydrwydd, dy-
 falwch, astudrwydd
 Diligent, *a.* dyfal, diwyd, ystig,
 astud, diflin, esgud
 Dill, *s.* math o ffenigl neu anis :
 y wenynllys, gwenynddail
 Dilling, *s.* anwyl-fab—*Dilling-*
pig, cardydwyn, corbedwyn
 Dilucid, *a.* eglur, tryloyw
 Dilucidate, *v.* egluro, amlygu
 Dilucidation, *s.* eglurhâd
 Dilute, *v.* *a.* teneuhâu; cym-
 mysgu â dwfr
 Dilution, *s.* teneuhâd, tymheriad
 Diluvian, *a.* diluwaidd, llifeiriol
 Dim, *adj.* tywyll—*Dim-sighted*,
 llygad-bwl, gwan o olwg
 Dimension, *s.* mesur, maintioli
 Diminish, *v.* lleihau, prnhau,
 tolio; bychanu; treio, cilio
 Diminishment, Diminution, *sub.*
 toliad, toliant, lleihâd, bychan-
 iad, treiad, prnhâd
 Diminutive, *a.* bychanig, arddi-
 sum, disum, sebach
 Diminutive, *sub.* bychanig-beth;
 eiddil-air; bychanig-air; megis
 dynyn, gwreigan, yn lle dyn,
 gwraig : *pl.* bychanigion
 Diminutiveness, *sub.* bychanig-
 rwydd, eiddilwch, salwedd
 Dimissory-letters, *s.* llythyr goll-
 yngdod, a anfonir gan un esgob
 at y llall, yn llaw un a fo yn
 ceisio urddau

Dimity, *s.* math o gotwm
 Dimly, *ad.* yn bwl, yn dywyll
 Dimness, *s.* pylni, tywyllni
 Dimple, *s.* pannwl, boch-dwll—
Dimple-cheek'd, boch-dyllog
 Dimpled, *adj.* pylllog, mânog—
Dimpled cheek, boch byllog
 Din, *s.* dyar, twrdd, dadwrdd
 Din, *v.* syfrdanu, byddaru
 Dine, *v.* ciniawa, bwyta cinio
 Ding, *sub.* dyrnod, dwrngnith—
Ding-dong, yn ddifyr; ar sigl
 Ding, *v.* taro; trystio, dwndro,
 rhuo; syfrdanu
 Dinge, *s.* pant, pannwl, tolc
 Dinge, *v.* pannylu, tolcio
 Dingle, *s.* cwm, glyn, nant
 Dining-room, *s.* ciniawfa, ciniaw-
 gell, ystafell fwyta
 Dinner, *s.* ciniaw, canol-bryd
 Dint, *s.* grym, nerth, min, awch
 Dinumeration, *s.* rhifiad o un i
 un, un-rifiad
 Diocesan, *s.* esgob
 Diocese, *s.* esgobaeth, esgobawd
 Dioptrics, *s.* celfyddyd pell-olwg,
 a gynnorthiwa 'r golwg i gan-
 fod gwrthdrysychau pell; pell-
 drëmiaeth
 Dioptrical, *a.* pelldrëmiol
 Dip, *v.* *a.* trochi; gwlychu: bras-
 chwilio; bras-dreiddio
 Diphthong, *s.* dwy fogail unsain,
 lliosseiniad, deulais
 Dipped, Dipt, *a.* trochedig
 Dipper, *s.* trochwr, suddwr
 Dipping, *s.* trochiad, suddiant
 Diploma, *s.* llythyr cymdeithas
 freiniol, yn addef gwr yn radd-
 wr yn eu mysg: gradd-lythyr
 Dipsee-line, Deepsea-line, *sub.*
 llinyn i blymio dyfnder
 Diptote, *s.* enw deudreigl
 Dire, *a.* erchyll, aruthr, echry-
 lawn, arswydus, erch, engir
 Direct, *adj.* cyfeiriawl, uniawn-
 grych, uniawn, didro

Direct, *v. a.* cyfarwyddo, hyfforddi, hylwybro, addysgu, cymmedru; cyfeirio; arlywio
Directive, *a.* hyfforddiadol
Direction, *s.* hyfforddiad, cyfarwyddiad, tywysiad, trefniad; arch, gorchymyn; cyfeiriad
Directly, *ad.* yn ddioed, yn uniawn, ar gyfer
Directness, *sub.* unionder, cymhwysder, cyfeirnoddeb
Director, *s.* hyfforddwr, arlyw, llywyd; cyfarwyddwr
Directory, *s.* cyfarwyddor: *pl.* cyfarwyddorion; arlywiaeth
Directory, *a.* cyfarwyddol, &c.
Direful, *a.* erchyll, echryslawn, angiriol, arswydawn, aruthr
Direfulness, *s.* erchylldra, erchylltodd, echryslonedd, aruthred
Direption, *s.* anrheithiad, trais
Dirge, **Dirges**, *s.* y gwasanaeth pabaidd dros y marw; galar-nad, marwnad, galar-gân
Dirk, *s.* math o gleddyf byr
Dirt, *s.* baw, tom, llacca, llaid
Dirtily, *ad.* yn fawlyd, &c.
Dirtiness, *s.* budredd, budreddi, baweiddrwydd, brynti
Dirty, *a.* budr, brwnt, bawlyd, bawaid, tomlyd, swga, aflan — *A dirty fellow*, hawai, bawddyn
Dirty, *v.* diwyno, budreddu; llytrodi, lleidio; tómi, tomlydu
Diruption, *s.* ymdorriad
Disability, *s.* anallu, analluedd, analluogrwydd; gwendid
Disable, *v.* analluog, anaddasu
Disabuse, *v.* didwyllo; iawni
Disaccommodation, *sub.* anghyfleusdod, anghyfleusdra
Disaccord, *v.* anghytuno
Disacknowledge, *v.* anaddef
Disadvantage, *s.* anghyfleusdra; afles, colled, anfantaïs

Disadvantage, *v.* colledu, aflesu, niweidio, drygu, difanteisio
Disadvantageous, *a.* anfantaisiol, anfudd, anfuddiol; colledus, niweidiol; anghyfadwas, anghyflus
Disadvantageousness, *s.* anghyfleusdra, aflesolrwydd, anfuddiolder; dilesiant
Disadventure, *s.* dryglam, drwgddainwain, anffawd
Disaffect, *v.* angharu; peri anghariad; dieithro, ocri
Disaffected, *a.* angharedigol, anfoddog, anfoddlawn
Disaffectedness, *sub.* anghariad, angharedigrwydd, anserch
Disaffection, *s.* anserch, anfoddlonedd, anghariad, anghariadoldeb; anghywiredd
Disaffirmance, *s.* gwad, nag
Disagree, *v.* anghytuno, anghyd-synio, anghydweddu, amrafaelio, anghordio; croesi
Disagreeable, *a.* anghytunol, anghydfyddus; anhyfryd, diflas
Disagreeableness, *s.* anhyfrydedd, anhyfrydwch, diflasrwydd; anghyfladdrwydd
Disagreement, *sub.* anghytundeb, anghydfod, amrafael, cweryl
Disallow, *v. a.* anoddef, anghymeradwyo, llysu, gwrthod
Disallowable, *a.* anoddefadwy, anghaniataol, llysadwy
Disallowance, **Disallowing**, *sub.* anghymeradwyaeth, llysiant
Disanimate, *v.* digalonni, gwargalonni; lladd, dieneidio
Disanimation, *s.* dieneidiad
Disannul, *v.* dyddymu, dileu
Disannulling, *s.* dyddymiad
Disappear, *v.* diflannu, difanu
Disappearance, *s.* diflaniad
Disappoint, *v.* siômi, seithugio, twyllo, torri addewid
Disappointed, *a.* siomedig

Disappointment, *s.* siomedigaeth, seithugiaeth; anhap
 Disapprobation, *s.* anfoddlongarwch; llysiant; annerbyniad
 Disapprove, *r.* anghymmeradwyo, llysu, gwrthod
 Disarm, *r.* dadarfogi, diarfuo
 Disarmed, *part.* diarfedig: *a.* dadarfog, diarfog, anarfog
 Disarming, *s.* diarfogiad
 Disarrange, *r.* dadrestru
 Disarray, *s.* adwsg: annhrefu: *r.* dadwisgo; aunnhrefu
 Disaster, *s.* anffawd, anhap, aflwydd, dryglam, trychineb
 Disastrous, *a.* trychinebus, &c.
 Disavouch, Disavow, *r.* diarddelwi, gwadu, diarddelw
 Disavowal, Disavowment, *sub.* gwad, gwadiad; gwrthodiad
 Disauthorize, *r.* diawdurdodi
 Disband, *r.* difyddino, gollwng yn rhydd: ymwasgaru
 Disbelief, *s.* anghoel, anghrededd, anffyddiad, anymddiried
 Disbelieve, *s.* anghredn, anffyddio, anghoelio; anhydern
 Disbeliever, *s.* anghredwr, anffyddiwr, anghredadlyn
 Disharden, *r.* *a.* dadfeichio, difeichio, dadbynio, dadlwytho
 Dishurdening, *s.* dadlwythiad, &c.
 Disburse, *r.* *a.* gwario, talu arian, costio, treulio
 Disbursement, *s.* traul, taliad
 Disburser, *s.* talwr arian
 Disburthen, *r.* dilwytho, &c.
 Discalender, *r.* direstru
 Discandy, *v.* toddi
 Discard, *r.* diswyddo; diarddelwi, diarddelw; llysu
 Disceputation, *s.* ymresymiad; ymddadl; dadlwriaeth
 Discern, *v.* *a.* canfod, dirnad, deall; barnu; gwahaniaethu
 Discernible, *a.* amlwg, gweledig; dealladwy; dirnadwy

Discerning, *a.* craffus, deallus, gwybodus, synwryol: treiddiol
 Discernment, *s.* dirnad, dirnad. aeth, dealltwriaeth, craffder
 Discerptible, *a.* gwahanadwy
 Discharge, *s.* gollyngdod, rhyddhâd: talnod; taliad: ergyd, ergydiad
 Discharge, *r.* rhyddhau, gollwng ymaith, diswyddo; talu dyled; cyflawni dyledswydd: ymdywalt, ymarllwys; dilwytho; gollwng ergyd nen ergydion
 Discinct, *a.* llaes, rhydd, llac
 Discind, *r.* gwahanu, rhannu
 Disciple, *s.* dysgybl; ysgolaig; canlynwr, dilyniedydd
 Discipleship, *sub.* athrylithdod; dysgyblaeth; ysgoleigiaeth
 Disciplinable, *adj.* athrylithgar; ceryddadwy; llywodraethus
 Disciplinarian, *s.* dysgyblaethwr, dysgyblwr; carwr trefn
 Disciplinary, *adj.* dysgyblaidd, dysgyblaethawl; ceryddgar
 Discipline, *s.* dysgyblaeth. rheolaeth; addysg; iawn-drefn; cerydd
 Discipline, *r.* dysgyblu, dysgyblaethu, addysgu, iawn-drefnu; hyfforddio; ceryddu
 Disclaim, *r.* diarddelwi, diarddelw, gwadu, gwrthod, diholi
 Disclose, *v.* dynoethi, amlygu, cyhoeddi, dadenluddo, digelu
 Disclosing, Disclosure, *sub.* datguddiad, dynoethiad, digeliad
 Discolour, *r.* diliwio, drygliwio, llychwino; amlwio
 Discoloured, *adj.* drygliw, wedi colli ei liw: amlw, amlwiog
 Discomfit, *r.* gorchfygu, gorfod, baeddn, dymchwelyd
 Discomfiting, Discomfiture, *sub.* gorchfygiad, dymchweliad
 Discomfort, *s.* anghysur, tristwch, gofid

Discomfort, *v.* tristan, gofidio, anghysuro, digalóni
 Discomfortable, *a.* anghysurus
 Discommend, *v.* anghaumiawl, beio, cablu, anfoli, goganu
 Discommendable, *a.* anghanmoladwy, beius, ceryddus
 Discommendation, *sub.* anghlod, anair, gogan, drygair, hort
 Discommode, *v.* peri anghyflensdra, aflesu
 Discommodious, *a.* anghyfleus
 Discommodity, *s.* anghyfleusdra; colled, afles, anfantais
 Discompose, *v.* atonyddu; an-nhrefnu, cythruddo, cyffroi
 Discomposure, *s.* didrefniad; an-nhrefniad, annhrefn; cynhwrf
 Disconcert, *v.* siomi, seithugio, dymchwelyd amcan neu fwriad
 Disconcerted, *a.* wedi cael siom neu ddymchweliad amcan
 Disconformity, *s.* anghydffurfiad
 Discongruity, *s.* anghydgordiad, anghydweddiad
 Disconsolate, *a.* anghysurus, galarus, athrist, prudd, digysur
 Discontent, *s.* anfoddlonrwydd, anesmwythder, anfoddoldeb
 Discontented, *a.* anfoddlongar, anfoddlonus, anfoddog
 Discontentedness, Discontentment, *s.* anfoddlonrwydd, anfoddlondeb, anfoddogrwydd
 Discontinuance, *s.* amharhâd, dyspaid, toliant, dibarhâd
 Discontinuation, *s.* dyspeidiad
 Discontinue, *v.* amharhân, dibarhân, gadael heibio, peidio, dyspeidio; anghyfanu
 Discontinuity, *sub.* anghyfander; dibarhâd; tor-cyfunedd
 Discord, *s.* anghydfod, anghymmodiad, anghytundeb, ymrafael; anghylderdd, anghydsain
 Discordance, *s.* anghylderdd; anghyfundod, anundeb

Discordant, *a.* anghydsain, anghylderdd, anghywair, anghyweiriol; anghyson, anghytún
 Discover, *v.* *a.* datguddio, daden-huddo, dad-ddirgelu, amir-gelu, amlygu; cael allan, can-fod
 Discoverable, *a.* dirnadwy, ol-rheinadwy, i'w gael allan
 Discoverer, *s.* caffaelydd allan
 Discovery, *s.* dadenhuddiad, amlygiad, amirgeliad; caffaeliad, allan, olrheinad
 Discount, *s.* toliad, toliant, tyniad allan o daliad, tawl-gyfrif
 Discountenance, *v.* anghefnogi
 Discourage, *v.* anghysuro, anghynnal, anghalonogi, digalóni, gwan-galóni
 Discouragement, *s.* digalóniad, anghefnogiad, anghalondid
 Discourse, *s.* ymddyddan, ymgómiad, chwedlennaeth; traethawd; araith; pregeth
 Discourse, *v.* *n.* ymddyddan, chwedlennu, ymresymu, siarad; traethu; cómio, ymgómio
 Discourteous, *a.* anfwyn, difoes, anfoesgar, anfoneddigaidd
 Discourtesy, *s.* anfwyneidd-dra
 Discous, *a.* fel dysgl, dysglaidd
 Discredit, *s.* gwaradwydd, anghlod; *v.* gwaradwyddo; anghoelio; peri anghoel
 Discreet, *a.* call, synwryol, deallgar; pwylllog; dwysgall
 Discreetness, *s.* callineb, callder, pwyllledd, pwylllogrwydd
 Discrepancy, *s.* anghydfod
 Discreet, *a.* gwahanedig, dosparthedig, arddosparthawl
 Discretion, *s.* dyspwyll, doethineb, callineb, synwyr—*At discretion*, yn ddiammed
 Discretionary, *a.* digyfyngol, di-derfyn; diammedol
 Discretive, *a.* dosparthus

Discriminable, *a.* gwahanadwy
 Discriminate, *v.* gwahaniaethu,
 dydoli, dynodi, gwahanredu
 Discrimination, *s.* gwahaniaeth-
 iad; dynodiad, dosparthiad
 Discriminuous, *a.* enbydus
 Discumbency, *s.* lledorweddiad
 Discursive, *a.* amredawl, gwibiog
 Discursory, *a.* rhesymiadol
 Discuss, *v.* holi, chwilio, trin, ar-
 holi; eglurhau; chwilo
 Discussion, *s.* holiad, arholiad;
 manwl-driniad, ymholiad
 Disdain, *s.* dirmyg, tremyg, diys-
 tyrwch; ffeiddiad; traha
 Disdain, *v.* dirmygu, diystyru,
 ffeiddio; bod yn anwiw
 Dislaintful, *a.* ffroen-uchel, diys-
 tyrlyd, llawn dirmyg
 Disdainfulness, *sub.* diystyrwch,
 uchel-drem, coegfalchedd
 Disease, *s.* clefyd, dolur, afiech-
 yd, anhwl, haint, annhwynt
 Disease, *s.* anesmwythder
 Disease, *v.* *a.* poeni; aflonyddu
 Diseased, *a.* claf, afiachus
 Disembark, *v.* tirio. *Edr. Debarc*
 Disembarkation, *s.* tiriad
 Disembitter, *v.* dadchwerwi
 Disembodied, *a.* anghorphedig
 Disembogue, *v.* ymarllwys i'r
 môr, aberu, ymdywallt
 Disenable, *v.* analluogi
 Disenchant, *v.* dadreihio
 Disencumber, *v.* dadrwystro
 Disencumbrance, *s.* difeichiad
 Disengage, *v.* rhyddhau, dad-
 rymo, gollwng; diddyrys
 Disengaged, *a.* rhydd, dirwym
 Disengagement, *s.* dirwymedd
 Disentangle, *v.* dad-ddyrys; rhyddhau; rhwyddhau
 Disenthroned, *v.* diorseddu
 Disesteem, *s.* dibarchiad, anfri
 Disesteem, *v.* difrio, bychanu,
 dibarchu, dibrisio
 Disfavour, *s.* anghymeriad

Disfavour, *v.* anhoffi, angharn;
 unghesfogi; anffurfio
 Disfavoured, *a.* anhoff; annrhyd-
 ferth, salw, hagr
 Disfigure, *v.* *a.* anffurfio, au-
 harddu; anafu, hacru, hyllu
 Disfiguring, Disfigurement, *sub.*
 anffurfiad, gwrthuniad, hylliad
 Disfranchise, *v.* *a.* difreiniq, di-
 freintio, difwrdeisio; difuddio
 Disfranchisement, *s.* difrenniad
 Disgarnish, *v.* *a.* diaddurno
 Disgorge, *v.* arllwys, chwydo;
 ymarllwys, ymdywallt
 Disgrace, *s.* gwarth, gwaradwydd,
 gwarthrudd, sarhad, gwg
 Disgrace, *v.* gwarthruddo; gwarad-
 wyddo, anurddo; difreinio
 Disgraceful, *a.* cywilyddus, an-
 mharchus, gwaradwyddus
 Disgracefulness, *s.* gwaradwydd-
 usrwydd, gwarthusrwydd
 Disguise, *s.* hedrith, fflant, flug,
 fluant-wedd, fluantiad; ymddu-
 eithrad; twyll-wisg
 Disguise, *v.* *a.* fluant-wisgo,
 gwedd-ddullio, hedrithio, nu-
 antu, flugio, gosod llog
 Disguised, *a.* hedrithiog, &c.
 Disgust, *s.* diflasrwydd; ffeidd-
 rwydd; anffas; dihoffedd
 Disgust, *v.* diflasu; peri diflasedd
 neu ffeiddiad, anffoddhau
 Disgustful, *a.* diflas, ffeidd, ffe-
 eiddlawn, atgas, casaus, cas
 Dish, *s.* dysgl, ysgudell, cawgen
A dish of meat, dysglaid o fwyd
 Dish, *v.* dysgleidlo, ysgudellu
 Dishable, *s.* bore-wisg, adwsg
 Dishearten, *v.* *a.* anghafoni, gwan-
 galoni, digaloni, llyfihau
 Disheartening, *a.* digalonus
 Disherison, *s.* dietifeddhad
 Disherit, *v.* dietifeddu
 Dishevel, *v.* *a.* dyrysus gwalit
 Dishevelled, *adj.* dyrsedig, an-
 nhrefnus, didreth, rhydd

- Dishonest, *adj.* anonest, anghyfrawn, anfyddlawn, anghywir
 Dishonesty, *sub.* anonestrwydd, anghywirdeb : amiweirdeb
 Dishonour, *s.* dianrhydedd
 Dishonour, *v. a.* dianrhydeddu, anniharchu, gwaradwyddo, difrio, sarhan, amurdlasu
 Dishonourable, *a.* dianrhydeddus, gwaradwyddus, gwarthus, aufrifawl, anweddu, amheg
 Dishonoured, *a.* annharchus, &c.
 Disinclination, *s.* annhuedd, annhueddiad ; anewyllysgarwch, gwrthwynebiad, gwrthfryd
 Disincline, *v.* annhueddu
 Disinclined, *a.* annhueddol ; anewyllysgar, gwrthwynebus
 Disincorporate, *v.* gwahanu, digorphori, dadgynnyngu
 Disingenuity, *s.* annhegwch, hŏced, dichell, anglleuder
 Disingenuous, *a.* annbêg, anonest, hŏcedus, dichellgar
 Disingenuousness, *s.* anfoneddig-ciddrwydd, annhegwch
 Disinhabited *a.* dadigiedig
 Disinherit, *v.* didrefiadu, dietif-eddu, diholi, difuddio
 Disinter, *v.* dadgladdu
 Disinterested, *a.* anhunanol, dihuman, anhunangar ; diduedd
 Disinterestedness, *s.* anhunanolrwydd, dihumanedd ; tegwch
 Disjoin, *v.* dadgyssylltu, dadmo, ysgaru, gwahanu, ysgar
 Disjoining, *s.* dadgyssylltiad
 Disjoint, *v.* dadgymnal
 Disjunction, *s.* dadgyssylltiad
 Disjunctive, *a.* dadgyssylltiadol
 Disjunctively, *ad.* yn ddigysswllt, ar wahan, ar ddidol
 Disk, *s.* wyneb gweledig yr haul neu'r lleuad, neu un o'r planedau : y canol-lygeidyn mewn blodau ; hefyd y gwyr-wyneb mewn yspienddrych
 Diskindness, *s.* angharedigwaith, anghymmwynas, twrn drwg
 Dislike, *s.* anfodddiad, anhoffedd ; ffeiddiad, gwrthwynebiad
 Dislike, *v. a.* anhoffi, angharu
 Dislikeness, *s.* anghyffelybrwydd, amhebygolrwydd
 Dislocate, *v.* dadgymnal
 Dislocation, *s.* dadgymnaliad
 Dislodge, *v. a.* dilochesu, didŷo, tartu, codi allan, ymlid ymaith
 Dislodgement, *s.* didŷad, tarfiad
 Disloyal, *a.* anfyddlawn, anghywir, bradŵraidd, bradus
 Disloyalty, *sub.* anfyddlondeb, anghywirdeb, brad-duedd
 Dismal, *a.* cethin, hyll, erchyll, eciyslawn ; galarus, gresynol ; tywyll ; ansiriol, anghysurus
 Dismalness, *sub.* erchyllrwydd, erchyllod, hyllrwydd ; ansirioldeb
 Dismantle, *v. a.* difurio, digaeu ; digochli, difantellu
 Dismay, *s.* brawwch, syn-fraw, synnedigaeth, dychryn, cethin-fraw, dwys-ofn, arswyd
 Dismay, *v.* ofnhau, ofni, dychrynu, brawychu, peri braw—*To be dismayed*, arswydo, ofnogi, &c.
 Dismayed, *a.* dychrynedig, ofnog, digalon, brawychedig
 Disme, *s.* degwm : *pl.* *Dismes*
 Dismember, *v.* diaelodi, darnio
 Dismembering, *s.* Dismemberment, & diaelodiad, darniad
 Dismiss, *v.* gollwng ymaith, darddanfon ; rhyddhau ; diswyddo
 Dismission, *s.* anfoniad neu droad ymaith ; rhyddhâd ; diswyddiad
 Dismount, *v.* disgyn, dyfod i lawr ; taffu i lawr, dadymchwelyd ; didrwylo gwn mawr
 Dismounted, *a.* disgynedig, &c.
 Disobedience, *s.* anufudd-dod, anhydynder, anhyweddiad, anbyweithder, cyudynrwydd

Disobedient, *a.* anufudd; anhy-
 dyn, gwrthnysig, anhywedd
 Disobey, *v.* anufuddhau
 Disobligation, *sub.* anfoddlâd;
 anghymmwynas, twrn drwg
 Disoblige, *v.* anfoddhau, anfodd-
 loni, sarhau, digio; drygu
 Disobliged, *a.* anfoddedig
 Disobliging, *a.* anfwyn; sarhaus;
 anfoesgar, diserch
 Disorder, *s.* annhrefn, didrefnedd,
 afreolaeth; terfysg: anhwl,
 afiechyd, clefyd
 Disordered, *a.* aunnhrefnedig; an-
 hwylus, claf, lledglaf
 Disorderly, *adj.* afreolus; pen-
 rhydd, didrefn, drwg ei drefn
 Disordinate, *a.* afreolaidd
 Disorganize, *v.* *a.* dadgyweirio
 Disown, *v.* diarddelwi, gwadu,
 gwrthod, diholi, ymwadu â
 Disowned, *adj.* diarddelwedig;
 gwrthodedig, diholedig
 Dispend, *v.* lledu allan, amledu
 Dispansion, *s.* amlediad, ymled-
 iad, ymagoriad
 Disparage, *v.* *a.* difrio, amherchi,
 bychanu, anfoli, goganu, cablu,
 dirmygu
 Disparaging, *a.* difriawl, &c.
 Disparager, *s.* bychanwr, dir-
 mygwr, goganwr, difriwr
 Disparagement, *s.* gwarth, anfri,
 gogan, dirmyg, anfoliant
 Disparity, *sub.* anghyfartalwch,
 anghyffelybrwydd
 Dispark, *v.* digau, dibarcio
 Dispart, *v.* *a.* rhannu, gwahanu
 Dispassion, *s.* diddigrwydd, llar-
 ieidd-dra, anwylltineb
 Dispassionate, *a.* arafaid, pwyll-
 us, anwyllt; amhleidgar
 Dispatch, *s.* brŷs, dyfrys: gorph-
 eniad: llythyr ar achos arbëinig
 Dispatch, *v.* *a.* brysio, dyfrysio;
 anfon ymaith, anfon cénad:
 gorphen, dybënu; lladd

Dispatchful, *a.* brysgar; cyflym
 Dispel, *v.* clwalu, gwasgaru:
 ymlid ymaith, tarfu
 Dispend, *v.* gwario, treulio
 Dispensary, *s.* cyffyr-lyfr; cyffyr-
 dy, meddyg-dy
 Dispensation, *s.* gornchwyliath,
 trefniad; gorchwyl: llythyr yn
 rhoi goddefiad, cénadiad neu
 esgusodiad; braint-lythyr
 Dispense, *v.* *a.* rhannu; gwein-
 yddu: rhyddlan oddiwrth
 rwymiad; goddef troseddiad;
 esgeuluso; esgusodi
 Dispenser, *s.* rhannwr; gweinydd
 Dispensing, *adj.* cyfraniadol—*A*
dispensing power, awdurdod
 cymmedrolaidd, gallu tymher-
 iadol
 Dispeople, *v.* dibobli, difrodi
 Disperse, *v.* *a.* taenellu, taenu
 Disperse, *v.* *a.* gwasgaru, clwalu,
 hau, tanu, taenu
 Dispersed, *a.* gwasgaredig
 Dispersedly, *ad.* ar wasgar, yn
 wasgaredig, ar léd, yn llanastr
 Dispersion, *s.* gwasgariad; gwasg-
 aredigaeth, lled-daeniad
 Dispirit, *v.* *a.* digalóni, anwrol
 Dispirited, *a.* digalon, anwrol
 Dispiritèdness, *s.* ofnogrwydd
 Displace, *v.* *a.* anghyflëu; di-
 swyddo; symud, troi o le
 Displacing, *s.* anghyflëad, &c.
 Displacency, *s.* anfodd, anfodd-
 longarwch; anfoesedd
 Displant, *v.* diblannu, diwreiddio,
 dadwreiddio, dadblannu
 Display, *s.* dadblygiad, dangos-
 iad, arddangosiad: *v.* dadblygu,
 arddangos, gosod allan
 Displeasent, *s.* anhyfryd
 Displease, *v.* *a.* anfoddhau, an-
 foddio, anfoddloni, anfodlogi,
 digio, diglloni; diflasu
 Displeased, *a.* anfoddlon, dig
 Displeasure, *s.* anfoddlonrwydd,
 S 2

- Displeasure, *s.* sorriant, anfodd; anghymmwynas, twrn drwg
 Displode, *v.* torri neu ollwng allan gyd â mawr-drwst
 Dispoil, *v.* anrheithio, yspeilio
 Disport, *s.* chwareu, difyrwch
 Disport, *v.* chwareu, chwaryo
 Disposal, *sub.* trefniad, triniad, rheoliad; gwerthiad
 Dispose, *v.* trefnu, dosparthu; cyflëu, llywodraethu; tueddu, addasu; defnyddio; gwerthu
 Disposed, *part.* trefnedig; tuedd-edig; wedi ei werthu
 Disposition, *s.* trefniad; dosparthiad; llywiad; gogwyddiad, cymhwysiad, tuedd, hwyl; tymher, ardymher, ansawdd
 Dispossess, *v.* difeddiannu, diberchenogi, difeddu
 Disposure, *s.* Edr. *Disposal*
 Dispraisable, *a.* anghaumlodwy, beius, anghlodus
 Dispraise, *s.* anghlod, anfoliant, anair, drygair, gogan; cabl
 Dispraise, *v.* *a.* anghannawl, anfoli, goganu, beio
 Dispread, *v.* taenu ar lëd
 Disprofit, *s.* afles, anfudd, colled
 Disprofit, *v.* *n.* aflesâu, colledu
 Disproof, *s.* dadbrawf, gwrthbrawf, gwrthbrofiad
 Disproportion, *sub.* anghydran, anghymesuraeth, anghyfartaledd, anghymmedroled
 Disproportion, *v.* *a.* anghydranu, anghymesuro
 Disproportionable, *a.* anghymesur; anghydran; anghyfatebol, anghymedredig
 Disproportionableness, *sub.* anghymesuroldeb; anaddasrwydd
 Disprovable, *a.* gwrthbrofadwy
 Disprove, *v.* *a.* dibrofi, gwrthbrofi, dadbrofi, gwrth-ddangos
 Disputable, *a.* ammhëus, dadleuadwy, a fo mewn dadl
 Disputant, *s.* dadleuwr, ymresymydd; ymbyngciwr
 Disputation, *s.* dadl, ymddadlenad; dadlwriaeth; dadleuad
 Disputations, Disputative, *adj.* dadleugar, cecraidd, cecrus
 Dispute, *s.* dadl, ymbyngciad; ymrafael, ymryson
 Dispute, *v.* *a.* dadlen, pyngcio, ymbyngcio, ymddadleu, ymddadlu, arddadlu; ymryson, ymbarlio, ymdrech, ymdrechgu
 Disputer, *s.* dadleuwr, ymbolydd, ymresymydd, ymbyngciwr
 Disputing, *s.* ymddadl; ymryson
 Disqualification, *s.* anghymhwysiad, anaddasiad
 Disqualify, *v.* anghymhwyso
 Disquiet, *s.* aflonyddwch, anesmwythder, anorphwysdra; cynhwrf, blinder, cur, gofal
 Disquiet, *v.* *a.* aflonyddu, terfysgu, cyffrôi, cynhyrfu, blino, trallodi, cythruddo
 Disquiet, *a.* aflonydd, anesmwyth, diorphwys; rhy-ofalus
 Disquietude, *s.* Edr. *Disquiet*
 Disquisition, *s.* arholiad, pyngciad, manwl-chwiliad
 Disregard, *s.* diystyrwch, anfriad
 Disregard, *v.* *a.* diystyried, diystyrn, bychann; esgeuluso
 Disregarded, *a.* diystyredig
 Disregardful, *adj.* esgeulus; diystyrlyd, dirmygus, dirmyglawn
 Disrelish, *sub.* diflasdod, diflasrwydd, anflas, anchwennychiad
 Disrelish, *v.* *a.* anflasu, diflasu, anhoffi
 Disreputable, *a.* anghlodfawr, digyfrif, dibarch
 Disreputation, Disrepute, *s.* anfri, anghlod, drygfri
 Disrespect, *s.* anmharch, dirmyg; dryg-foes, dibarchrwydd
 Disrespectful, *adj.* anmharchus, dirmygus, anfoesgar, dibarch

Disrobe, *v.* dadwisgo, diosg, dyosg, dihatru : diraddu
 Disruption, *s.* ymdoriaid
 Dissatisfaction, *s.* anfoddlondel, anfoddedigaeith, anfodd
 Dissatisfactory, *a.* anfoddliaol, anfoddlongar, difoddlhâd
 Dissatisfied, *a.* anfoddlawn, anfoddedig, anfoddog
 Dissatisfy, *v.* anfoddio, anfoddlhau, anfoddloni—*To be dissatisfied*, anfoddloni, anfoddogi, ymddigio
 Dissatisfying, *a.* anfoddgar
 Dissect, *v.* difynio : *fig.* manwl-chwilio, manwl-farnu
 Dissection, *s.* difyniad ; difyniaeth
 Disseisin, *s.* difeddiad ; difeddianniad trwy-drais, cam-oresgyn
 Disseize, *v.* difeddiannu, difeddu
 Disseizec, *s.* un difeddiannedig
 Dissemble, *v.* ffugio, ffluantu, lledrithio ; argelu ; ymargelu
 Dissembler, *s.* lledrithiwr, rhagrithiwr, argelwr, ffugiwr
 Dissembling, *adj.* dau-wynehog, twyllodrus, ffluantus, ffugiol
 Disseminate, *v.* hau, lledu, taenu ar lêd, arlydanu ; cyhoeddi
 Dissemination, *s.* heuad, taeniad
 Dissent, *s.* anghytundeb, anghyd-syniad ; ymneillduad
 Dissent, *v.* anghydsynio, anghytuno ; ymneillduo, ymwahanu
 Dissentaneous, *a.* anghytunol ; anghydsyniol ; anghyson
 Dissenter, *s.* ymneillduwr, neillduwr, ymwahanwr
 Dissention, *s.* anghydsyniad, ymwahaniad, anghydfod, annudeb, anghytundeb, ymrafael, ymraniad, cynhen
 Dissertation, *s.* traith, traethiad, traethawd ; ymresyniad
 Disserve, *v.* aflesu, niweidio
 Disservice, *s.* anghymmwynas, anwasanaeth, aufuddiaut

Disserviceable, *a.* aflesol, an-fuddiol ; anwasanaethgar
 Dissever, *v.* dadgyssylltu, gwalanu ; dyranu ; dirwanu
 Dissimilar, *a.* anghyffelyb, annhebyg, ainryfal
 Dissimilarity, *sub.* annhebygolrwydd, anghyffelybrwydd
 Dissimulation, *s.* rhagrith, argeliad, lledrithiant, ffluant, fflug
 Dissipable, *a.* gwasgaradwy
 Dissipate, *v.* *a.* gwasgaru, chwalu ; afradu, afradlioni, gwastrafu
 Dissipation, *s.* gwasgariad, afrad, gwastraff, afradlonedd
 Dissociate, *v.* *a.* digyfeillio, digyfeiuo, anghyfeiuo
 Dissolvable, *a.* dattodadwy, toddadwy, dadmeradwy, hydawdd
 Dissoluble, *a.* toddadwy, &c.
 Dissolve, *v.* toddi, dadmer, dadleithio, ymollwng : dattod, dadglymu ; digorphori ; diweddu
 Dissolvent, *s.* dadmerydd ; a baro doddiad ; dadleithydd
 Dissolute, *a.* penrydd, afreolus : afradlon, ofer, diffaith, dyhir
 Dissoluteness, *s.* penrhydd-did, afreolaeth, oferedd, diffieithder
 Dissolution, *sub.* ymddattodiad : dadmeriad, toddiad ; digorphoriad, gollyngiad ymaith ; ymadawiad ; ymdoddiad
 Dissonance, *sub.* anghydseiniad, anghysoniaeth, gwrthseiniad
 Dissonant, *a.* anghyson, anghyd-sain ; anghytun
 Dissuade, *v.* *a.* gwrthannog, diannogi, anghynggori
 Dissuasion, *s.* gwrthgynghor
 Dissuasive, *a.* gwrthannogawl
 Dissyllable, *s.* gair o ddwy sillaf ; dwysill, deusill
 Distaff, *s.* cogel, cogeilyn
 Distain, *v.* ystaenio, diwyno
 Distance, *s.* pellder, pelledd, pell-dra, pelineb, pellrwydd

Distanced, *a.* pell ar ol
 Distant, *a.* pell, pellenig, anghy-fagos, anghysbell
 Distaste, *s.* diflasrwydd, anfodd-lâd, drygchwaeithiad; casineb
 Distaste, *v.* diflasu; anfoddio
 Distemper, *s.* annhymher, anar-dymher, annhwynt, anhwl, afiechyd, clefyd, saldra, saled
 Distemper, *v.* *a.* annhymkeru, an-lhwyllo; annhrefnu
 Distempered, *a.* afiach; anardym-herol: annhwylledig
 Distemperate, *a.* anghymmedrol, annhymherus
 Distemperature, *s.* annhymmer-usrwydd
 Distend, *v.* *a.* arledu, arlydanu; ehangu, rhythu, helaethu
 Distention, *s.* lled, arled, arled-iad; ehangiad; dirdyniad
 Distich, *sub.* pennill dwyfraich, cywydd deuir
 Distill, *v.* *a.* dysdyllio, dyhidlo—*To double-distill*, arddysdyllio
 Distillation, *sub.* dysdylliad, def-nyniad, dyhidlad
 Distillery, *s.* dysdyllfa, dysdyll i; dysdyllyddiaeth
 Distinct, *a.* eglur, croyw, dynod-ol; gwahan-nodol, gwahanedig
 Distinction, *s.* gwahaniaeth; gwa-han-nodiad; rhagoriaeth
 Distinctive, *a.* gwahaniaethol
 Distinctly, *ad.* yn wahanredol: yn groyw, yn llawn-llythyr
 Distinctness, *s.* eglurder; croyw-der; manwl-nodiad
 Distinguish, *v.* *a.* dosparthu, gwa-haniaethu, dynodi; hynodi
 Distinguishable, *a.* dosparthadwy, gwahanadwy, nodadwy
 Distinguished, *a.* nodedig, hynod-edig, rhagorol, godidog, ar-dderchog; gwahanedig
 Distort, *v.* *a.* camystumio, dir-gamu, gwyrgamu, croes-wyro,

Distort, *v.* croes-droi; hacru, hyllu
 Distorted, *a.* gŵyr, gŵyrgam, gwyrdroedig, wedi ei gamu
 Distortion, *s.* camystum, croes-droad, camystumiad, gŵyrad
 Distract, *v.* aflonyddu, terfysgu, trallodi, syfrdanu; peri gwall-gof; gwallgof
 Distracted, *a.* terfysgedig, ter-fysglyd—*To grow distracted*, annhwylllo, gorphwylllo, gwall-gofi, ynfydu, colli y côf neu'r synwyr
 Distractedness, Distraction, *sub.* terfysg, annhrefn; gwallbwyll, gwallgof, annhwyll, gorphwyll, gorphwylliad
 Distrain, *v.* *a.* gafaelu, attafaela, attafaelu, cymmeryd gafael
 Distrainable, *a.* attafaeladwy
 Distrainer, *s.* attafaelwr, gafaelydd
 Distraint, *s.* attafaeliad
 Distress, *s.* cyfyngder, cyni, ing-der, trallod, adfyd: attafael-iad, gafaeliad cyfraith
 Distress, *v.* *a.* arwasgu, gwasgu neu gyfyngu ar, trallodi, blino, gorthrymu; attafaela, cymmer-yd gafael
 Distressed, *a.* helbulus, trallodus, adfydus, adfydig, truenus
 Distressful, *a.* gofidus, gorthrym-derus, trallodus, trychinebus
 Distressing, *a.* blin, trallodawl
 Distribute, *v.* *a.* rhannu, cyfran-nu, dosparthu; cyflëu
 Distributer, *sub.* cyfrànwr, dos-parthwr; cyflëydd
 Distribution, *s.* rhaniad, parth-iad; cyflëad; iawn-drefniad
 Distributive, *adj.* cyfranedigol; cyfrangar, haelionus: cyfran-edig—*Distributive justice*, iawn-der cyfranedig
 District, *s.* tiriogaeth, rhaglawaeth; ardal, rhandir

- Distrust, *s.* anhyder, drwg-dyb, pryder, anymddiried, anghoel
 Distrust, *v. a.* anymddiried, anghoelio, ammeu, drwgdybio
 Distrustful, *a.* drwg-dybus, pryderns, anymddiriedus
 Distrustfulness, *s.* anymddiried, gwan-gred. Edr. *Distrust*
 Disturb, *v.* aflonyddu, cythruddo, terfysgu, cyffroi
 Disturbance, *s.* terfysg, aflonyddwch, cynhwrf, cyfro
 Disturber, *s.* aflonyddwr, &c.
 Disunion, *s.* anundeb; ysgariad
 Disunite, *v.* gwahanu, anuno, daduno, dadgyssylltu, ysgaru
 Disunited, *a.* gwahanedig, &c.
 Disunity, *s.* anundeb, anghvfundeb, ymràniad, anghytundeb
 Disusage, *s.* anarteriad
 Disuse, *v.* anarteru, diarferu
 Dissyllable, *s.* Edr. *Dissyllable*
 Ditch, *s.* clawdd, ffos, camlas
 Ditch, *v. a.* cloddio, fiosi
 Ditch-bur, *s.* cacamwci lleiaf
 Ditch-dock, *s.* tafol Mair
 Ditcher, *s.* cloddiwr, fiosiwr
 Ditching, *s.* cloddiad, fosiad
 Dithyrambus, *s.* ofer-gan, gwin-gerdd, medd-fawl
 Dittander, *s.* berw gwyllt, bulwg Rhufain
 Dittany, *s.* dittain, y ddittain
 Ditto, *s.* yr un, yr un peth
 Ditty, *s.* cân; cŵyn-gerdd
 Divan, *s.* y prif gynghor-lŷs, neu'r prif gynghor, yn *Turci*
 Divaricate, *v.* fforchi; fforchogi; rhannu yn ddau, gwahanrannu
 Divarication, *s.* fforchogiad, rhaniad yn ddau; ymràniad
 Dive, *v.* myned, ac aros ennyd, dan dwfr: *fig.* dyfn-dreiddio, dyfn-chwilio, olrhain
 Diver, *s.* ymsuddwr, dyfneddwr, dyfn-dreiddiwr, &c.
 Diverge, *v.* dal draw, tynnu draw, ymbellhau, lledwyo, lleddfu, osgôi, gwyr-dynnu
 Divergent, *a.* ymbellhâol, osgôawl, lled-wyrog, yn gwyro
 Divers, *a.* amryw, amrywiol, amryfal, aml un, llawer—*Of divers colours*, amryhiw, amliw, amliwiog, symudliw—*Of divers forms*, amryddull, amrylun, aml-wedd
 Diverse, *a.* amrywiol, gwahanol; annhebyg, anghyffelyb
 Diversification, *s.* amrywiad
 Diversified, *a.* amrywiedig, amryfaledig, amgenedig; britiedig
 Diversify, *v. a.* amrywio, amrywioli, amryfalu, amgenu; brithnodi; gwahanredoli
 Diversion, *s.* difyrwch, digrifwch; chwaryddiaeth; troad o'r neilldu, neillduol-waith
 Diversity, *s.* amryfeiliaeth, amryfeiliant, amrywiaeth
 Divert, *v.* difyru, boddio, llonni, dyddan-foddio: troi neu dynnu o'r neilldu: ymlonni
 Diverting, *a.* difyr, digrif
 Divertisement, *s.* difyrwch, &c.
 Divertive, *a.* difyrus, difyrgar
 Divest, *v.* dihatru, dyosg, diosg; difeddiannu, difuddio
 Divide, *v.* rhannu, dosparthu; gwahanu, ysgar: ymrannu
 Dividend, *s.* rhan, cyfran, rhandwy, ysgâr; sum neu swm i'w rannu; tâl-gyfran; dogn
 Divider, *sub.* rhânwr, parthiwr, dosparthiwr, dydolwr, gwahanwr
 Dividers, *sub.* math o gwmpas, rhaniedydd
 Dividing, *s.* rhaniad, dosparthiad, dydoliad
 Divination, *s.* dewiniaeth, chwiliogaeth, dewindabaeth

- Divine**, *s.* duwinydd, dewinydd
Divine, *a.* duwiol, dwyfol, dewinyddol, duwinyddol
Divine, *r. a.* dewinio, darogan, brudio, dychymmygu, coelgyrchu; dyfalu, dyfeisio
Divinely, *ad.* yn nefolaidd, gan Dduw, yn dduwiolaidd, yn rhagorwyh
Diviner, *sub.* dewin, daroganwr, brudiwr, coelgyrchwr
Divinity, *s.* duwdod, duwdeb, duwiaeth, dwyfoldeb:—duwinyddiaeth, dewinyddiaeth
Divisibility, *sub.* gwahauredolrwydd
Divisible, *a.* rhannadwy
Division, *s.* rhan, rhaniad, dyran-iad, cydraiad; ymraniad, ymbleidiad, ymbleidiaeth
Divisor, *s.* rhaniedydd
Divorce, *s.* ysgar, ysgariaeth, diddymiad priodas
Divorce, *v. a.* ysgar, ysgaru, gwahanu priodas, bwrw ymaith
Divorcement, *s.* ysgariaeth, &c.
Divorcer, *s.* ysgarydd
Diuretic, *a.* a baro ymadael â llawer o ddwfr; troethbair
Diurnal, *s.* dydd-lyfr: *a.* dyddiol, beunyddiol
Diuturnity, *s.* amser parhâd, parhausder, hyd oes nen ryw amgylchiad; pa un bynag ai hirfaith ai byr
Divulge, *v. a.* cyhoeddi, dad-ddirgelu, anghelu, anghyfrinach, cyffredino
Divulger, *s.* dadgelwr, anghelwr
Divulging, **Divulgation**, *sub.* cyhoeddiad, dad-ddirgeliad
Divulsion, *s.* dadgyssylltiad
Dizen, *r.* taclu, addurno
Dizzard, *s.* cadafael, hurthgen
Dizziness, *s.* pen-ysgafnder, pen-syfrdandod; madrondod, penfeddwod, penddaredd
Dizzy, *a.* pendröedig, penysgafn, penysyfrdan, penfeddw
Do, *r.* gwneuthur, gwnëyd
Dobeler, *s.* dysgl fawr
Docible, **Docile**, *adj.* hyddysg, dysgedyddol, hydrin, dofaidd, dysgadwy, athrylithgar
Docility, **Docibility**, *s.* hyddysgedd, eorthfryd, athrylithgarwch; hynaws-duedd
Dock, *sub.* gorsaf nen borthile llongau, llongborth:—cynffon, cloren nen flolen march
Dock, *r. a.* torri cloren
Dock, *s.* tafol—*Water-dock*, surain hirion, tafol y dwfr—*Sour-dock*, surain yr yd, surain y maes, y ddringol—*Garden-dock*, tafol gwaedlyd, tafol hirion
Docked, *a. and part.* digloren, wedi torri'r gloren—*Strong-docked*, cefn-gryf, cryf yn ol
Docket, *s.* llyffordd-nôd, cyfeir-nôd; ysgrifen cynnwysiad
Dock-yard, *s.* cadlas llongsaerniaeth
Doctor, *s.* athraw, dysgawdwr, cadeirdraw, *doctor*
Doctrinal, *a.* athrawiaethol
Doctrine, *s.* athrawiaeth, addysg; athrawlith, athronddysg
Document, *s.* addysgiad, cyfarwyddiad, addysg-lith, rheolwrs; ysgrifen-brawf
Documental, *a.* addysgiadol, hyfforddiadol; ardystiawl
Documentize, *v.* addysgu, cerbyddu
Dodder, *s.* cwlwm y gwýdd, y llindro cynghafog, cwlwm y coed
Dodge, *r.* traws-ddadlun; tymddadlun; cecru, cecruso
Dodger, *s.* cecryn; tym-ddadlucwr; dimei-ddyn, bawddyn
Dodkin, *s.* llai na fyrlling
Doe, *s.* ewig, gafr dafas

Doer, *s.* gweithredydd, gweith-
 redwr, gwneuthurwr; gweith-
 iwr
 Doff, *r. a.* dadwisgo, dihatru
 Dog, *s.* ci, costawg; cian: *v.* dir-
 gel-olrhain neu ddilyn
 Dogberry-tree, *s.* pren pisgen
 Dog-briar, *s.* mieri Mair, rhôs
 Mair
 Dog-cheap, *a.* rhy iselbris
 Dog-days, *s.* dyddiau'r cŵn
 Doge, *s.* penllywydd (gynt) yn
Venice
 Dog-fish, *s.* morgi, penci
 Dog-kennel, *s.* tŷ cŵn, cynhordy
 Dogged, *a.* olrhenniedig: ciaidd,
 costogaidd, anhynaws, sarrug
 Doggedness, *s.* creidd-dra; an-
 hynawsedd, sarrugrwydd
 Dogger, *s.* math o long fechan,
 ysgoren, ysgwin, llongig
 Doggerel, *a.* gwael, gorwael, sâl,
 salw, anghelyfdd
 Doggish, *a.* ciaidd. *Edr.* Dogged
 Dog's-colewort, Dog's-mercury,
s. bresych y cŵn, blaen yr iwrch
 Dog's-grass, *s.* glaswellt y cŵn,
 llygad y ci, triagl y cŵn
 Dog-star, *s.* seren y ci
 Dog's-stones, *s.* baldar, cirin y ci,
 y galdrist, llysian'r neidr, teg-
 eirian. *Edr.* *Satyrion a Ragwort*
 Dog's-tooth, *s.* llyriad y môr, llys-
 ian Efa
 Dog's onions, *s.* winwyn y cŵn
 Dog-trick, *s.* cast brwnt, cast ci
 Dogma, *s.* egwyddor neu addysg
 sefydledig; daliad neu dyb
 cyffredin
 Dogmatical, *a.* rhy-awduraidd,
 cryf-ymlynol wrth ei dyb ei
 hun, hunan-gryf, *doctoraidd*
 Dogmatist, Dogmatizer, *s.* dys-
 gawdwr hunan-gryf, meistrol-
 ddysgwr, awduriaethwr
 Dogmatize, *r. a.* awduriaethu,
 meistrol-ddysgu

Doing, *sub.* gwaith gweithred,
 gweithrediad, cyflawniad; hel-
 ynt, dygwyddiad; mawrwaith
 Doit, *s.* llai na ffyrlling
 Dole, *s.* rhan, cyfrau, dogn, ysgâr,
 rhandwy; cardawd; cŵyn,
 cŵynfan, galar: *v.* cyfrannu, &c.
 Doleful, Dole-some, *a.* alaethus,
 galarus, athrist, cŵynfanus, tos-
 tur, irad
 Dolefulness, *sub.* alaethusrwydd,
 galarusrwydd, iradedd
 Dollar, *s.* darn arian sydd yn
 werth y'nghylch 4s. 6c.
 Dolorous, *a.* alaethus; achwyn-
 gar, cŵynfanus; dolurus
 Dolour, *s.* gofid, dolur, cysteg,
 poen; alaeth, galar
 Dolphin, *s.* môr-hwch
 Dolt, *s.* penbwl, hurtyu, lutyn,
 hurthgen, delff
 Doltish, *a.* delffaidd, hurt
 Domain, *s.* tir meddiant, treftad-
 aeth, etifeddiaeth; arglwydd-
 iaeth
 Dome, *s.* tŵr bwäog, crômen
 Domestic, *a.* tŷaidd, teuluaidl,
 cartrefol: *s.* teulu-was
 Domicil, *s.* annedlle, trigle, car-
 tref, tref, ystref
 Dominate, *r.* trechu, gorthrechu,
 darostwng
 Domination, *sub.* arglwyddiaeth,
 rheoliad, rheolaeth
 Domineer, *r. a.* rhwysgo, ar-
 glwyddiaethu, tra-arglwydd-
 iaethu
 Domineering, *a.* tra-meistrolaidd;
 trahäus: *s.* rhwysgiad
 Dominical letter, *s.* llythyren y
 sul
 Dominican, *a.* o urdd Dominic
 Dominion, *sub.* llywodraeth, ar-
 glwyddiaeth, meistrolaeth, rhe-
 olaeth, goruchafiaeth, awdur-
 dod, llywyddiaeth
 Domino, *s.* cweuall mynach

- Don**, *s.* enwawd bonedd yn 'Spaen
Donation, *sub.* rhodd, anrheg; rhoddiad, doniad, anrhegiad
Donative, *s.* rhodd; rhodd ddi-gyf. wng. Edr. *Donation*
Done, *a.* wedi ei wnŷyd neu ei orphen: *int.* dyna ben!
Donee, *s.* derbyniwr rhodd
Donor, *s.* rhoddwr, rhoddydd
Doom, *s.* barn, dedfryd, brawd
Doom, *r.* barnu, dyfarnu, coll-farnu, cyhoeddi barn
Doomsday, *s.* dydd y farn, dydd brawd, y dydd olaf
Doomsman, *s.* barnwr, barnydd, brawdwr, yngwad, ynad
Door, *sub.* drws, dôr; porth—*A fore-door*, rhagddor, rhagddrws
Door-frame, *s.* ategwisg drws
Door-post, *s.* gorsin, gorsing, pôst-drws—*Upper door-post*, capan drws, gwar-ddrws
Door-keeper, *s.* drysor, porthor
Door-sill, *s.* lûniog, trothwy
Dor, **Dorr**, *s.* chwilen y baw
Dorado, **Doree**, *s.* y pysg eurgefn, eurbysg, pysgodyn yr haul
Doric, *a.* yn ol dull y Doriaid
Dormant, *a.* yn cysgu; tan gudd, o'r golwg; marw
Dormant, *s.* prif-drawst, swmer
Dormer, *s.* fienestr yn nen tŷ
Dormitory, *sub.* hundy; ystafell gysgu; hunfa'r meirw
Dormouse, *s.* math o lygoden, pathlew; (*un o'r saith cysgadur*)
Dorser, *s.* cefn-gawell, bancr
Dorture, *s.* hundy, hunle
Dose, *s.* dogn gan feddyg
Dose, *r.* huno, lledgysgu
Dot, *s.* man, nôd: *r.* mannu
Dotage, *s.* lledfrydedd, pen-wendid, gwall synwyr; maldod
Dotard, *s.* tra-serchwyr; un lled-frydig, un penwan
Dote, *r.* gorhoffi, ffol-serchu; gwanhwylllo, ynfydu
Doting, *a.* ffol-serchus
Double, *a.* dyblyg, deublyg, dau-ddyblyg, *durhl*; dau
Double, *s.* plŷg, plygiad, dill, dilliad, dyblygiad
Double, *v.* plygu, dyblygu, *dyblu*, chwanegu'r cymmiant arall; ymddyblygu
Doubler, *s.* dysgl helaeth
Doublet, *s.* math o wasgawd
Doubling, *s.* plygiad, dyblygiad; plŷg; rhediad traws-ddyrus
Doubly, *ad.* yn ddyblyg, &c.
Doubt, *s.* amheuaeth, amman, amheuad, petruscier; annilysrwydd; dadl
Doubt, *r.* amman, petruso
Doubtful, *a.* amheuol, amheusus, petrus; annilys
Doubtfulness, *s.* amheuiusrwydd, petrusrwydd, annilysrwydd
Doubtless, *ad.* yn ddiammnan
Doucet, *s.* ceulfwyd, britling
Doucets, *s.* cerrig cŵd carw
Douceur, *s.* gwobr; budr-wobr
Dove, *s.* colomen—*A stock-dove*, or *Wood-pigeon*, cuddan, ysguthian—*A ring-dove*, ysguthian gadwynog. Edr. *Turtle-dove*
Dove-cot, *s.* colomendy
Dove-like, *a.* colomenaidd; di-niwed
Dove-tail, *s.* math o gysswllt mewn gwaith coed, peusyth
Dough, *s.* toes
Doughty, *a.* gwŷch, dewrwydh—*Doughty fellow*, dewryn
Doughy, *a.* toeslyd, fel toes
Douse, *s.* bonclust: *r.* rhoi bonclust: rhoi trochfa
Dowager, *a.* gwaddolog
Dowdy, *s.* benyw wladaidd
Dower, *s.* gwaddol, cynnysgaeth, agweddi, egweddi; cowyll
Dowered, *a.* gwaddolog, cynnysgadeddig, a chynnysgaeth ganddi

Dowerless, *a.* digynnysgaeth, di-waddol, anwaddolog
 Dowlas, *s.* lliain lled-fras
 Down, *s.* mân-blu, plucan, goflew, pân; plu'r ysgall, plu'r gweunydd; gwastadedd; rhôs
 Down, *ad.* i lawr, i waered, obry, tu a'r llawr : *a.* trwm, athrist
 Downfall, *s.* cwmp, codwin, dinystr, dymchweliad
 Downhill, *sub.* gwaered, gorwaered, llethr, llechwedd
 Downlying, *a.* ar wely esgor
 Downright, *a.* didwyll, diliocced, syml, gonest; eglur
 Downs, *s.* gwastatdir, noethdir, heldir, rhosydd
 Downward, Downwards, *ad.* i lawr, i waered, tu ag i waered
 Downy, *a.* pluaid, mân-bluawg, panawg; esmwyth
 Dowry, *s.* Edr. *Dower.*
 Dowse, *s.* cernod, dyrnod
 Doxology, *s.* mawl-wers
 Doxy, *s.* cyffoden, putain
 Doze, *v.* Edr. *Dose*
 Dozel, *s.* dwsel, pistyll
 Dozen, *s.* deuddeg, *dwsin*
 Doziness, *s.* cysgadurwydd
 Dozy, *a.* cysglyd, trymlfôg
 Drab, *s.* dyhiren; budrog, dwgen :—math o frethyn tew-gryf
 Drachm, *s.* wythfed ran wns :—dernyn o arian Rhufain gynt
 Draff, *s.* soeg, gweisgion; bwyd moch; cibau; golchion, &c.
 Draffy, *a.* soeglyd; tra-salw
 Draft, *s.* cynllun, darlun, brasddarlun :—hawl-lythyr, tynlythyr
 Drag, *s.* carr llusg : tyn-fach i godi o ddwfr : rhwyd dynnu
 Drag, *v.* *a.* llusgo, dylusgo
 Dragle, *v.* *a.* diblo, dibl-lusgo
 Drag-net, *s.* tyn-rwyd
 Dragon, *s.* draig—*Dragon-wort*, llysiau'r ddraig—*Common or*

great dragon, tegeirian. Edr.
Bistort ac Orchis
 Dragon-fly, *s.* gwas y neidr
 Dragon-like, *a.* dreigaidd
 I' ragoon, *s.* march-filwr
 Dragooning, *s.* gormes trwy filwyr
 Drain, *s.* dyfer-fîs, sôch
 Drain, *v.* *a.* dyhysbyddu, sychu
 Drainable, *a.* dyhysbyddadwy, &c
 Drainage, *s.* dyhysbyddiaeth
 Drained, *a.* dyhysbydd, dyhysbyddedig; wedi ei waglau
 Draining, *s.* dyhysbyddiad : *a.* dyhysbyddawl; gwaghäol
 Drake, *s.* ceiliog hwyad, adiad
 Dram, *s.* darlwnge neu draflwnge o'r dyfroedd poethion
 Drama, *s.* chware dynwaredol
 Dramatic, *a.* chwaryddol, chwareyddol; dynwaredol
 Dramatist, *s.* chwaryddiaethydd, awdur chwaren-waith
 Drap, *s.* defnydd dillad
 Draper, *s.* marchnatwr brethynau a llicinian, brethynwr
 Drapery, *s.* marchmadaeth lliain a brethyn : y dillad neu'r crogleni mewn lluniau
 Drape-sheep, *s.* defaid cwliedig
 Drastic Medicine, *s.* meddygiaeth gref-weithiol
 Draught, *sub.* llwnge, traflwnge, llymaid :—arloesdŷ, geudŷ :—tyn, tyniad; tynia; helia :—gwerth, gwerthiad
 Draught-horse, *s.* march tynnu
 Draught-tree, *s.* trawst men, &c.
 Draughts, *s.* chware gwyddbwyli :—offer march tyunu
 Draw, *v.* *a.* tynnu, llusgo; arwain, denu : llunio, darlunio; llinellu; portreïadu
 Drawback, *s.* at-dal, at-daliad
 Draw-bridge, *s.* ysgrogell
 Drawer, *s.* tynwr; heilyn, gollyngwr diod, diodwas :—llun-iwr, darluniwr :—llogell

Drawers, s. Hodrau : llogellau
Drawing, s. llun, arlun, arluniad, darluniad : tyn, tyniad—*Drawing room*, cyfarchfa
Drawl, v. llusgo geiriau
Drawn, a. wedi ei dynnu ; noeth ; heb ei derfynu
Dray, s. car, car hir, car trol
Drayman, s. eariwr, gyfwr trol
Drazil, s. budrog, dwgen
Dread, sub. ofn, arswyd, braw, dychryn, echryn, arynaig
Dread, v. ofni, arswydo ; crynu
Dreadful, a. ofnadwy, erchyll, echryslawn, arswydus, irad
Dreadfulness, s. erchyllfod, arswydotrwydd, iradedd
Dreadless, a. diofn, diarswyd
Dream, s. breuddwyd ; ffol ddychymmyg : v. breuddwydio
Dreamer, s. breuddwydiwr
Drear, Dreary, a. hyll, erchyll, echrysol, cethin-hyll
Dredge, s. rhwyd llymeirch neu westrys : v. rhwydo neu dreillio am lymeirch (*westrys*)—blodio bwyd a fo'n rhostio
Dredger, Dredging-box, s. blawd-flwch, blwch blodio
Dredger, s. daliwr llymeirch
Dregs, s. gwaddod, gwaelodion, ffwlbri ; gwelidion y bobl
Dreggy, a. gwaddodlyd
Drench, s. diod-feddyginiaeth i anifel, meddyglyn i farch
Drench, v. a. inwydo ; trochi ; trwytho : rhoi diod lysiau i anifel
Dress, s. gwisg, gwisgad, dillad, trwsiad, diwyg ; addurniad
Dress, v. a. dilladu, gwisgo, trwsiadu, addurno ; trin ; gwrteithio ; cyweirio, cyffeithio
Dresser, s. gwisgwr, dilladwr, dilledydd ; trinwr ; cyweiriwr, &c.—trestl, cegin-fwrdd
Dressing, s. gwisgad ; triniad

Dribble, v. defnynu ; dyboeri
Dribblets, s. dryllyniach (o ar-ian) ; cyrbibion
Dribbling, part. yn defnynu—
Dribbling debts, dylediach, mân ddyledion, dylétach
Drift, s. amcan, tuedd : lluchfa eira ; eludair o ia : croeslwybr mewn gwaith mwyn
Drift, v. a. lluchio, llawchu
Drift-sail, s. attal-hwyl i'w roi dan ddwr mewn 'storm
Drill, s. trwyd few, ebill, trul :—math o eppa :—aberig ; si aber
Drill, v. a. trulio : dysgu milwyr ; goferu ; sio fel aber
Drink, s. diod, llyn, gwirod
Drink, v. yfed ; ymddiodi
Drinkable, a. yfadwy, i'w yfed
Drinker, s. yfwr, diotwr
Drip, s. disgyniad to neu fur ty
Drip, v. n. dyferu, defnynu
Dripping, s. toddion, dyferion
Dripping-pan, s. padell y toddion
Dripple, a. gwan ; prin ; cloff
Drive, v. gyrru, gwrthio, ymlid
Drivel, s. glafoerion, ymboer
Drivel, v. n. ymboeri ; ynfydu
Drivele, s. glafoerwr, ymboerwr ; ynfyd, un penwan
Driven, a. ymlidiedig—*Driven snow*, y man-âd, lluwch
Driver, s. gyrrwr, gyriedydd
Driving, s. gyriad, gwrthiad
Drizzle, v. defnynu, gwlith-wlawio, defnio, deigrynu
Drizzling-rain, s. gwlaw mân
Drizly, a. mân-ddefnynog
Droll, s. ysgentyn, cymhenwr, digrifwas, cellweiriwr
Droll, a. digrifol, digrifgall, ar-æbeddus, cellweigar
Drollery, s. digrifwch, cymhendod, aræbedd, cymmwedd
Dromedary, s. math o gamel neu gammarch â dau grwp ar ei gefn : camel buan. *Jer. 2. 23.*

Dromo, *s.* llong fuan: math o bysgodyn

Drone, *sub.* gwenynen ormes, bychygyr, begeryr: *fig* diogyn

Dronish, *a.* diog, musgrell

Droop, *v.* dihoeni, llipâu, llipryn, pendrymu, ymollwng

Drooping, *s.* dihoeniad: *a.* llipa, niethedig, lliprynaidd

Drop, *s.* dyferyn, dafn, defnyn

Droplet, *s.* defnyn bychau

Dropping, *s.* dyferiad: *a.* dyferiog: *part.* yn dyferu

Droppings of the Eares, *s.* defni y bargod, dyferion y tô

Dropwort, *s.* crogedyf, crog-edau

Dropsical, *a.* dyfrglwyfus

Dropsy, *s.* y dyfrglwyf

Dross, *s.* sorod, sothach, gorferw, amhuredd—*Dross of iron*, sinidr

Drossy, *a.* sothachlyd, annhur

Drove, *s.* gyrr, deade'll, cefaint

Drover, *sub.* porthmoil; gyrrwr, gyriedydd—*To act as a drover*, porthmôna, porthianna

Drought, *s.* sychder, sych-lin, crasder, gwres; syched

Droughty, *a.* sych-linog, sych-edig, sych-wresog, tesog

Drown, *v.* boddi, soddi, suddo

Drowned, *adj.* boddedig, wedi boddi, wedi ymsoddi

Drowning, *sub.* bawdd, sawdd, suddiant: *a. & part.* yn boddi

Drowsiness, *s.* cysgrwydd, cysgadrydd, syrthni, trymlyogder

Drowsy, *adj.* trymlyfoc, swrth, swrthlyd, cysglyd; marwaidd

Drub, *v. a.* llabio, llachio, dyrnu, pastynu, ffionodio, ffusto

Drubbing, *s.* curfa, maethgen

Drudge, *a.* gwas cegin, cystogwr, poenwr, gwas carr

Drudge, *v.* gwnëyd gwaith caled neu wael, cystogi

Drudgery, *s.* caled-waith, cwst

Drudging, *s.* cystogiaeth

Drug, *s.* defnydd meddygol: peth di-werth, gwaeth-beth

Drugget, *s.* math o frethyn

Druggist, *s.* gwerthwr defnyddiau meddygol, cyfferiwr

Druid, *s.* derwydd: *pl.* derwyddon

Druidical, *a.* derwyddawl

Druidism, *s.* derwyddoni, derwyddoniaeth

Drum, *s.* tabwrdd, rhuglen

Drum, *r.* tabyrddu

Drummer, *s.* tabyrddwr

Drunk, *a.* medlw, brwysg

Drunkard, *a.* meddlwyn, brwysgyn, brwysgwr, diotwr

Drunkness, *sub.* meddwaint, meddwod, brwysgedd, meddwedigaeth

Dry, *a.* sych, hysp, sychlyd, cras, sychedig: *v.* sychu; crasu; dyhysbyddu

Drying, *s.* sychiad, crasiad

Dryness, *s.* sychder, crasder

Dry-shod, *adj.* yn droed-sych

Dual, *adj.* perthynol i ddau, denol

Dub, *v. a.* urddo, urddasu

Dubious, *a.* ammheüus, ammheuol, annyls, ansicr, petrus

Dubiousness, *sub.* annylsrwydd; petrusdra, petrusedd

Dubitable, *a.* ammheuadwy

Dubitation, *sub.* petrusder, ammheuad, arbetrusiad

Ducal, *s.* dugiawl

Dueape, *s.* math o sidan masw

Ducat, *sub.* darn arian o werth 4s. 6c.—*y ducat aur yn werth 10s.*

Duck, *s.* hwyad, hwyaden

Duck, *v.* trochi, tafu dan ddwfr

Duck-bill wheat, *s.* gwenith Normandi, gwenith Ffraince

Ducking, *s.* trochiad

Ducking-stool, *s.* ystôl drochi

Duckling, *s.* hwyad ieuangc

- Duck's meat, Duckweed, *s.* bwyd yr hwyaid, y gyflafan, llinos y dwfr
- Duct, *s.* hyfforddiad, tywysiad
- Ductile, *adj.* ystwyth, hyblyg, hydyn, hyddwyn, estynadwy
- Ductility, Ductileness, *sub.* ystwythdra, hydynrwydd
- Dudgeon, *s.* bidogan; sorriant, drygnwyd, anfoddogrwydd, dig
- Due, *sub.* dyled, diéd, dylýed; haeddiant; iawn; eiddo
- Due, *a.* dyledus, dyladwy; iawn; da—*Due to me*, yn dda i mi
- Duel, *s.* ymladd rhwng dau, ornest, ornestwaith: *v.* ornestu
- Duclish, *s.* ornestwr
- Duet, *s.* cân-deulais
- Dug, *s.* teth, diden, bron
- Duke, *s.* duc, dug
- Dukedom, *s.* dugiaeth
- Dulcet, *a.* melyn, hyfryd, peraid, hyfryd-bêr, melusbêr
- Dulcification, *s.* melusiad
- Dulcify, *v.* melysu, pereiddio
- Dulcimer, *s.* dwsmel, symphon
- Dulcorate, *v.* melysu
- Dull, *a.* hurt, syn, syfrdan, synhwyrbwl; marwaidd, swrth; ditlas; diawch, pwl, di-fin
- Dull, *v.* hurtio, syfrdanu; pylu
- Dullard, *s.* delff, hurtyn, hutyn
- Dulness, *s.* hurtrwydd; pylni; tywyllni; marweidd-dra, anflas
- Duly, *ad.* yn ddyladwy, yn addas, yn iawn, fel y gweddai
- Dumb, *a.* mud, aflafar, dystaw
- Dumbness, *s.* mudaniaeth, aflafar-edd, afleferydd
- Dumpe.sh, *a.* dystaw-ddig
- Dumpling, *s.* rhôlen, pôtén
- Dumps, *sub.* dig-ddystawrwydd, ysmigwst, anfoddogrwydd
- Dun, *a.* gwineu-ddu, llwyd-ddu, gwineu-llwyd, du-frych
- Dun, *s.* cnip-gyffyrddiad, cnipws; gofyniad; gofynydd dyled
- Dun, *v.* *a.* cnip-gyffwrdd; gofyn dyled yn daer a mynych
- Dun-bee, Dun-fly, *sub.* clyryn llwyd, cacynen y meirch, creyren
- Dunce, *s.* delff, penbwl
- Dung, *s.* tom, baw; tail; biswail, ebod: *v.* *a.* teilo; tomni, bisweilio, ebodni
- Dung-beetle, *s.* chwilen y dom
- Dungeon, *s.* daeardy, dyfngell
- Dung-fly, *s.* cylionen y dom
- Dunghill, *s.* tomen dail
- Dunging, *s.* teilad, tómiad
- Dungy, *a.* teilawg, tomlyd
- Dun-neck, *s.* gwas y gôg, gwicheli neu gwigyn y gôg
- Dunner, *s.* taer-ofynwr
- Duodecimo, *a.* deuddeg plŷg
- Dupe, *s.* dyn hydwyll, synilyn
- Dupe, *v.* *a.* twyllo, siom-ddennu
- Duplicate, *s.* adysgrifen, adlythyr
- Duplicate, *a.* deublygawl
- Duplicate, *v.* deublygu; adysgrifenu; ail-adrodd
- Duplication, *s.* deublygiad, dyblygiad; adlumiad
- Duplicative, *a.* dyblygawl
- Duplicature, *s.* deublygiaeth, dyblygedd, dyblygiad
- Duplicity, *s.* twyll, dyblygrwydd, dau-wyneb
- Durability, *s.* parhausrwydd
- Durable, *a.* parhaus, parhaol, o hir-bara, safadwy, cryf
- Durableness, *s.* parhausder, para
- Durance, *s.* carchar, carchariad, caethiwed, dalfa, attalfa
- Duration, *s.* para, parhâd
- Dure, *v.* parhau, aros, sefyll
- Dureless, *a.* dibara, darfodedig
- Duresse, *s.* carchar, dalfa; traisddaliad, trawswymiad
- Durham, *s.* Deifr, Dewyr
- During, *part.* yn parhau; tra parhau, cyd ag, hyd tra
- Durity, *a.* caledrwydd, caledwch

Dusk, *s.* cyfnos, cyflychwyr, gwŷll y nos; gwŷll y dydd; rhwng gwawl a gwyl
Duskish, **Dusky**, *a.* lled-dywyll, llwyd-dywyll; llygliw, dulwyd
Duskiness, *s.* tywyllni; llygliwiad, lled-dywyllni
Dust, *s.* llwch, pluor, ffylor
Dust, *v.* llychwino, llychu
Dusty, *a.* llychlyd, llychwin
Dutchess, *s.* duges
Dutchmen, *s.* yr Isellmyn
Dutch-myrtille, *s.* mordwydd
Dutchy, *s.* dugiaeth
Duteous, **Dutiful**, *a.* ufudd, gostyngedig, dyledgar
Dutifulness, *s.* ufuddgarwch, dyledgarwch; ufudd-dod
Duty, *sub.* dyled, dyledswydd; gwasanaeth; cyllid, toll, teyrnged, treth
Dwarf, *s.* corr, corryn, pegor
Dwarfish, *a.* corraidd, naraidd
Dwarfishness, *s.* correiddrwydd
Dwas-light, *s.* llawyrn, tân elyll
Dwell, *v. n.* preswyllo, trigo, trigianu, anneddu, cyfanneddu; aros; ymbelaethu
Dwelling, *s.* annedd, preswylfod, trigias, trigiant, tŷ; anneddiad, preswyliaid—*Dwelling-place*, anneddle, ameddffa, trigfa, trigfan, preswylfa
Dwindle, *v.* dihoeni, gwanhau, gwywo, methu, darfod, edwi
Dye, *s.* lliw, gne: *r.* lliwio, lliwo: marw, trengi
Dye-house, *s.* lliwdy
Dyer, *s.* lliwydd, lliwiwr
Dyer's-weed, *s.* banadlos, eurfanadl, eor-fanadl
Dying, *s.* lliwad; lliwyddiaeth
Dying, *part.* yn marw, ar drange
Dynasty, *s.* llin o frenhinoedd; rheolaeth, llywodraeth
Dyscracy, *s.* afiechyd, drwg ansawdd corph, anbawnt

Dysentery, *s.* clefyd y gwacd
Dysnomy, *s.* anghyfraith
Dyspepsy, *s.* chfyg treuliad ar fwyd yn y cylla
Dysphony, *s.* attal dyweddiad
Dyspnoea, *s.* diffyg anadl
Dysury, *s.* y tostedd, attal dwfr

E.

EACH, *pron.* pob, pob un—
Each other, y naill y llall, eu gilydd
Eager, *adj.* awyddus, awchlym, awchus; gwangus, rheibus, trachwantus:—surlyd, egr
Eagerly, *ad.* yn daer, yn awyddus, yn drachwantus
Eagerness, *s.* taer-flys, awyddfryd, awchlynder, awydd, gwang, dirchwant; chwibledd, suru
Eagle, *s.* eryr: *fem.* eryres
Eagle-eyed, *s.* llygad-lym, llygad-graff, craff ei olwg
Eagle-like, *a.* eryraidd
Eaglet, *s.* eryran, cyw eryr
Eagle's-stone, *s.* eryrai, eryraen
Ear, *s.* clust, ysgyfarn:—tywysen
Ears of corn, tywys yd—*Ear of a vessel*, dolen, dyrnddol, clust, y gafael
Ear, *v. n.* tywysenu, hedeg; hadu
To give ear, *v. a.* clast-ymwrando, rhoi clust, clustfeinio
Eared, *a.* tywysenog
Earl, *s.* iarll: *fem.* iarlles
Earldom, *s.* iarllaeth
Earless, *a.* diglust, heb glust
Earliness, *s.* cynnarwch, boreuedd, boreuolrwydd, boreuder
Early, *adj.* cynnar; prydawn; boreu, boreuol: *ad.* yn fore, yn gynnar, mewn pryd
Earn, *v. a.* ynnill, elwa, maelio; rhyglyddu, haeddu
Earrest, *s.* ern, ernes, gwystl

Earnest, *a.* difrif, difrifol, prysur; dwys; diwyd, dyfal, taer
Earnestly, *ad.* o ddiffrif, yn ddyfal; yn daer; yn graff
Earnestness, *s.* dyfrifwch, awydd-fryd, dyfalwch, dwysder, taerineb, prysurdeb
Earning, *s.* cyflog, ynnill, ennilliad, elwant
Ear-pick, *s.* clust-garthydd
Ear-ring, *s.* clust-dlws
Earsh, *s.* tir ar, tir a arwyd
Ear-shot, *adj.* yn nghyrhaedd y glust
Earth, *s.* daiar, daear, tud, daear-en, tir, pridd: *r.* priddo, claddu; daearu; ymddaearu
Earthen, *adj.* pridd, o'r pridd, priddol, priddlyd
Earthen-ware, *s.* llestri pridd
Earthing, *s.* priddiad; daeariad
Earthliness, *s.* daearoldeb
Earthling, *s.* bydol-ddyn
Earthly, *a.* daearol, bydol
Earth-nuts, *s.* clôr, cylor, cnau y ddaear, bara'r lwch
Earthquake, *s.* daeargryd, daeargryn, daeargrynfâ
Earth-smoke, *s.* cŵd y mwg, mwg y ddaear, y pwff-gwd
Earth-worm, *s.* llyngyren y ddaear, amwydyn, abwydyn
Earthy, *a.* daearaidd, priddlyd
Ear-wax, *s.* cŵyr clust
Earwig, **Earwiggle**, *s.* pryf y glust, chwilen glust
Ease, *s.* esmwythder, gorphwysdra, llonyddwch, seibiant, ysgafnâd; hawsedd, hawsder, rhwyddineb
Ease, *v.* *a.* esmwytho, esmwythan, hawsau; llonyddu, llinaru, diflino; cysuro
Easel, *s.* atteg-wydd paentiwr
Easement, *sub.* esmwythiad, esmwythedigaeth / ffordd er cyfleusdra

Easily, *ad.* yn hawdd, yn ddi-boen, yn rhwydd, yn esmwyth
Easiness, *s.* rhwyddyd, esmwythder, hawsedd, hawsder, hwyusder: lynnawsedd; meddaldra
Easing, *s.* ysgafnâd, llinariad
East, *s.* dwyrain, codiad haul
Easterly, **Eastern**, *a.* dwyreiniol
Easter, *s.* gwyl y pasg
Eastward, *ad.* tu a'r dwyrain
Easy, *a.* hawdd, rhwydd, esmwyth; lynnaws; meddal
Eat, *v.* bwyta, ymborthi, llewa; difa, ysŵ, dyfethia, treulio
Eatable, *s.* bwyd: *a.* bwytaclwy
Eater, *s.* bwytawr; dyn glwth
Eating, *sub.* bwytaid: *part.* yn bwyta, gan fwyta; ysol
Eating-house, *s.* bwytty
Eaves, *s.* bargod, bondd
Eaves-dropper, *sub.* bargodlech, clust-feiniwr dan fargod
Ebb, *s.* trai, adlif, mordrai, er-trai, dysdyll
Ebb, *v.* *a.* treio, adlifo; lleihau
Ebony, *s.* math o bren du caled o'r India, ebenus
Ebriety, *s.* meddwdod, meddw-waint, brwysgedd
Ebriosity, *s.* ymroddiad i feddwdod, diodgaith
Ebullition, *s.* dyferwad, gorferwad, crychias: *fig.* cynhwrf
Eccentric, **Eccentric**, *a.* afreolaidd, anghydwedol, anghydgerrdawl; pengam
Eccentricity, *s.* afreoleiddrwydd, anghydwedusrwydd
Ecclesiastes, *s.* llyfr y Pregethwr
Ecclesiastical, *a.* eglwysaidd, eglwysol, eglwysig
Ecclesiastic, *sub.* eglwyswr, gwr eglwysig
Echo, *s.* adsain, dadsain, carreg atteg, adlef
Echo, *v.* *a.* adseinio, dadseinio, attebleisio

Echoing, *s.* atbleisiad, &c.
 Eclaircise, *v.* *a.* eglurhau, dehongli, dangos yn olen
 Eclaircissement, *s.* anlygiad, eglurhâd, dehongliad
 Eclat, *s.* dysgleirdeb; urdduniant, clod, parch, mawrhâd
 Eclectic, *a.* dewisedig, dewisol: yn meddu hawl i ddewis
 Eclipse, *s.* diffyg ar yr haul neu y lleuad, &c. cil; cwmwl
 Eclipse, *r.* peri diffyg, pylu neu drechu llewyrch; cymylu
 Ecliptic, *s.* y llinell wybrênol yn yr hon y dygwydd diffygion, cylch y diffygion; cylch blynyddol y ddacar
 Eclogue, *s.* bugeil-gerdd
 Ecstasy, *s.* pŕlewyl, llon-lles-mair, llawen-fas
 Ecstatic *a.* per-llesmeiriol
 Edacity, *sub.* gwangc, bwyteigrwydd, glythni, bol-raib
 Eddy, *sub.* cylch-drôad dwfr: gwrthlif—*Eddy wind*, tro-wynt
 Edge, *s.* min; awch; ymyl, cwr, ochr, goror
 Edge, *v.* minio, awchu, hagi, golymlu; ymylu; ymyl-weithio; ymyl-wasgu—*To set the teeth on edge*, peri y ddeincod
 Edged, *a.* miniog, awchlyn; ymylog; eirionynog
 Edging, *s.* eirionyn, amaerwy, ymylgylch, rhidens, sider
 Edgeless, *a.* pŕl, di-fin, di-awch
 Edge-tool, *s.* arf neu ertyn miniog
 Edge-wise, *ad.* tu a'r min
 Edible, *a.* bwyttadwy
 Edict, *s.* deddf neu ordinhâd gyhoedd, cyhoeddiad
 Edification, *s.* adeiladaeth, adeiladiad, adeilad; addysgiad
 Edifice, *s.* adail, adeilad, tŷ, adeildy, adeiladaeth, adeilwaith
 Edifying, *a.* adeiladol: *s.* adeilad, adeiladiad, adeiladaeth

Edile, *s.* adail-olygydd
 Edition, *s.* argraffiad, cyhoeddiad
 Editor, *s.* cyhoeddwr
 Educate, *v.* meithrin; addysgu; dwyn i fynu; hyfforddi
 Education, *s.* dysg; dygiad i fynu; meithriniad; moes
 Educe, *v.* *a.* dwyn allan, dangos
 Eduction, *s.* dygiad allan
 Edulcoration, *s.* melysiad, &c.
 Eek, *v.* estyn, ystyn, hwyhau, mwyhau, helaethu, ychwanegu
 Eel, *s.* llyswen—*To catch eels*, llyswena, dal llyswen
 Effable, *adj.* hydraeth, traethadwy
 Efface, *v.* *a.* dilên, dinystrio, diddymu; anffurfio
 Effaced, *a.* anffurfiedig, dilcêdig
 Effect, *s.* effaith, canlyniad, arganlyniad, affaith; llês, budd; vstyr, amcan, dyben, perwyl
 Effect, *v.* *a.* effeithio, achosi; arlwyddo; dwyn i ben; digoni
 Effectible, *a.* effeithiadwy
 Effective, *a.* effeithlawn, effeithiol; digoll, grymus
 Effectless, *a.* dieffaith, dirym
 Effector, *s.* effeithiwr
 Effects, *s.* da, dâoedd, oiddo
 Effectual, *a.* effeithiol, gorawl, achosawl; digonol, digoniaunus
 Effectuate, *v.* effeithio, effeitholi, digoniannu, dwyn i ben
 Effectuation, *sub.* effeithiolaeth, effeithiad, digoniant
 Effeminacy, *s.* maswedd, maswedd-dra; gwreigeidd-dra, anwreiddrwydd, mwythusder
 Effeminate, *adj.* maswedd-gar; merchedaidd; mursenaidd, anwraidd, mwythus, masw
 Effeminate, *r.* masweddu, anwreiddio, gwreigeiddio
 Effervesce, *v.* brydio, gorferwi; dyfrydio; ymgyhyrfa

Effervescence, *s.* brydiad, dyferwad; ymgynghyrfiad
 Efficacious, *a.* effeithiol, nerthus
 Efficaciousness, Efficacy, *s.* effeithioldeb, effeithiolrwydd, achosoldeb, digoniaeth, digonolrwydd, nerthusrwydd
 Efficiency, Efficiency, *s.* effeithiad, achosiad. *Edr.* *Efficaciousness*
 Efficient, *s.* effeithydd: *a.* effeithiol, achosawl, nerthog
 Effigy, *s.* lun, eilun, delw, dŵl, dyluniad, cyffelybrwydd
 Efflorescence, Efflorescency, *s.* blodenad; tarddiad
 Efflorescent, *a.* blodenog, blodcuwedd; tarddiol, yn tarddu
 Effluence, *s.* dylifad, deilliad
 Effluent, *a.* dylifawl, ffrydiol
 Effluvia, *s.* *pl.* chwys-hedion, chwys-darth, arogl-hedion, sawr-hedion, mw's
 Efflux, *sub.* ffrydiad: *v.* ffrydio, liso, neu darddu allan, dyliso
 Effluxion, *s.* dylifad, rhediad
 Effort, *s.* cais, hwp, huppynt, hwb; argais, dirgais, ymdrech
 Effraiable, *a.* erchyll, arswydus
 Effrontery, *s.* talgryfder, digywilydd-dra, haerllugrwydd
 Effulgence, *s.* arddysgleirdeb, arloywder; llewyrchiad
 Effuse, *v.* tywallt ar lèd
 Effusion, *s.* tywalltiad ar lèd; bol-dywalltiad; gwastraffiad
 Eft, *s.* genau goeg, modrwyen, modrwyfil, budr-chwilen, bryntyn
 Eftsoons, *ad.* yn fynych; ar frys, yn fuan wedi, yn fuan
 Egestion, *s.* carthiad y corph
 Egg, *sub.* *ŵy*—*Addled egg*, *ŵy* mysorig, *ŵy* madreddog, clongc-*ŵy*—*Treadle of an egg*, y rhith, gorllydd *ŵy*—*A soft egg*, meddal-*ŵy*

Egg, *v.* *a.* cyffrôl, annog, annos, cymhell, symbylu
 Egging, *s.* annogiad, annosiad
 Eglantine, *s.* mieri Mair, drysien bër—*Eglantine berries*, egroes, aeron mieri Mair—*Wild eglantine*, rhôs y cŵn
 Egotism, *s.* myfiaeth humanoliaeth, hunanaeth
 Egotist, *s.* myfwr, human-ganmolydd, hunanwr
 Egotize, *v.* myflo, human-foli
 Egregious, *a.* nodedig, tra-nodedig, gornodawl, tra-amlwg, hynod, hynodawl; gwrthun
 Egregiousness, *sub.* hynodrwydd, dirfawredd, aruthredd
 Egress, Egression, *s.* ffordd neu fynediad allan. *Edr.* *Ingress*
 Egret, *s.* aderyn y bwn
 Egrette, *s.* tal-flodeuwn, addura a wisgir gan bendefigesan
 Egriot, *s.* math o surianen
 Egritude, *s.* elefyd; tristydd
 Egypt, *s.* yr Aipht
 Egyptian, *sub.* aiphtwr; trianwr tesni: *a.* aiphtaid
 Ejaculate, *v.* *a.* saethu, ergydio: anadlu saeth-weddi
 Ejaculation, *sub.* saeth-weddi:—ergydïad neu daffiad allan
 Ejaculatory, *a.* saethawl, saethedig; di-ragfyr; taer-wresog
 Eject, *v.* bwrw allan; didŵo
 Ejection, *s.* bwriad allan; didŵad
 Ejectment, *s.* didŵad cyfreithiol
 Eigh! *interj.* ow! och fi! ha!
 Eight, *a.* wyth—*Eighth*, wythfed
 Eighteen, *a.* deunaw, tri ar bymtheg—*Eighteenth*, deunawfed, trydydd ar bymtheg
 Eighty, *a.* pedwar ugam—*Eightieth*, pedwar ugeinfed—*Eight hundred*, wyth-gant—*Eight hundredth*, wyth-ganfed—*Eight hundred fold*, wyth gan-plyg
 Eisel, *s.* gwinegr; sur-beth

Either, *pron.* un o'r ddau, y naill neu'r llall : *conj.* naill ai
Ejulation, *s.* cwynofain, udfa
Eke, *ad.* hefyd, heblaw hyn, yn mhellach, gyd â hyn
Ela, *s.* y gradd, llais, neu 'r tant uchaf mewn peroriaeth : y llorf-dant

Elaborate, *a.* cywrain, celfyddus, manwl ; llafurfawr, poenfawr

Elaboratory, *s.* gweithdŷ, fferyll-dŷ, peiriandŷ

Elapse, *v.* lithro ymaith, ymlithro, diangc, myned heibio, pasio, darfod

Elapsed, *part.* wedi myned heibio

Elastic, *adj.* gwrthneidiol ; ardwythawl, ystwyth, hydwyth

Elasticity, *s.* gwrthneidiolrwydd, ardwyth, ystwythder, hydwythedd

Elate, *r. a.* derchafu ; balchio

Elate, *Elated*, *adj.* derchafedig, wedi ymddyrchafu neu ymchwyddo, uchel-frydig, penuchel

Elation, *s.* ymfalchiad, ymgodiad, ymdderchafiad, ymchwydd

Elbow, *a.* elin, penelin ; plyg

Elbow-chair, *s.* cadair ddwyfraich, neu elinog

Elbow-room, *s.* ehangle

Elbow-wise, *a.* elinog ; bachog

Elden, *s.* tanwŷdd, cynnud

Elder, *s.* henuriad, henadur, hynafgwr : *a.* hŷn, hynach, heneiddiach

Elderly, *a.* henaidd, oedranus

Eldership, *s.* henaduriaeth

Elder-tree, *s.* pren ysgaw, ysgawen—*Dwarf-elder*, ysgaw'r ddaear, ysgaw Mair, gwaed y gwŷr—*Elder-wine*, gwin grawn ysgaw

Eldest, *a.* hynaf, heneiddiaf

Elecampane, *s.* marchalan

Elect, *s.* etholedigion

Elect, *adj.* etholedig : *r.* ethol, dethol, dewis

Election, *s.* etholiad, dewisiad ; etholedigaeth, etboliant

Elective, *a.* etholiadol, dewisiadol, a roddir trwy ddewis

Elector, *s.* etholwr, dewisydd

Electoral, *a.* etholyddawl

Electorate, *s.* ardal etholydd ; etholyddiaeth

Electre, *s.* gwefr, ystor coeth

Electric, *Electrical*, *a.* perthynol i ryw ddefnydd, neu gorph, a dynno ddefnydd neu gorph arall atto ei hun ; ac yu enwedig tân at gorph dynol

Electricity, *s.* y ddysais uchod ; tân-dynniad ; gwefr-dynniad

Electrify, *r. a.* arferu'r gelfyddyd uchod ; coeth-gynhyrfu, twymgynhyrfu—*Electrifying Machine*, peiriant i'r dyben uchod ; rhugl-beiriant, coeth-beiriant

Electuary, *s.* cyflaith ; cydtewgymmysg meddygol

Eleemosynary, *a.* elusenol

Elegance, *Elegancy*, *sub.* dillni, dillynder, tlysi, prydferthwch

Elegant, *a.* dillynaidd, tlyws, cain, ccinwych, gorwych :—hyawdl, cynhen

Elegiac, *a.* alaethawl, galarnadol, narwnadol, cŵynfaenus

Elegy, *s.* marwnad, galarnad

Element, *s.* elfydd, elfen ; egwyddor ; cynddysg, mabddysg

Elemental, *Elementary*, *a.* elfyddol, elfenol ; egwyddorol ; dechreuol, gwreiddiol

Elench, *s.* cyfrwys-ddadl

Elephant, *s.* elephant, cawr-fil

Elephantine, *a.* cawrfilaidd

Elevate, *r. a.* dyrchafu, mawrhau, urddasu ; llonni, llawenu

Elevated, *a.* dyrchafedig ; llon, crychlawen, siriolwch

Elevation, *s.* dyrchafiad ; uchden

Elevator, *s.* derchwyr, derchafwr, derchafydd, dyrchafydd
Eleven, *a.* un-ar-ddeg—*Eleventh*, unfed ar ddeg
Elf, *s.* ellyll, gŵyll, gwag-yspryd, un o'r tylwyth teg
Elfish, *a.* elyllaidd, gŵyllaidd
Elf-lock, *s.* cudyn yr ŵyll
Elicit, *v. a.* oael neu dynnu allan, eglurhan, manwl-egluro
Elicit, *a.* egluredig yn y weithred
Elicitation, *sub.* eglurhad trwy weithred, dygiad allan yn ngweithred
Eligibility, *s.* gwiwdeb i'w dde-wis, dewisoldeb, dewisolrwydd
Eligible, *a.* dewisol, dewisadwy, dymunol, dewis-wiw
Eligibleness, *s.* dewisolrwydd, dymunolrwydd, rhagoriaeth
Eliques, *s.* tawdd-wahaniad
Elision, *s.* torriad ymaith, torriad llythyren, bogeill-drwch
Elixation, *s.* tynniad nerth lly-siau trwy eu berwi'n araf
Elixir, *sub.* cyd-firwyth amryw gyffyrniau meddygol
Ell, *s.* mesur o dair troedfedd a naw modfedd, hir-lath
Elm-tree, *s.* llwyf, llwyfen, llwyf-anen—*Made of elm*, llwyfin, llwyfenin—*Witch-elm*, llwyf-anen lyfu-ddail
Elocution, *s.* dawn ymadrodd; ffraethonog, araethyddiaeth; hyawdledd, parabled
Elogy, *s.* clod-air, clod-araeth
Eloigne, *v. a.* symud ymaith
Elongate, *v. a.* symud y'mhell: ystyn
Elope, *v. n.* dirgel-gilio neu ddiangc, ymgelcio; encilio
Elopement, *s.* dirgel-giliad, ymgelciad, ffo, enciliad
Eloquence, *s.* ffraethder, ffraethedd, ffraethineb, hyawdledd, areinrwydd, parabled

Eloquent, *a.* parablus, ffraeth, hvawdl, ymadroddus, rhwydd-clrwdl, arain; aur-enau
Else, *a.* all, arall, amgen
Else, *ad.* os amgen, pe amgen, onid é, oni bai hyny
Elsewhere, *ad.* mewn lle arall
Elucidate, *v.* eglurhau
Elucidation, *s.* eglurhad, arlleniad
Elucubration, *s.* nos-gyfansoddiad, 'sgrifeniad wrth ganwyll
Elude, *v.* gochelyd, cyfrwys-ochel, ymaddiangc rhag
Elvers, *s. pl.* mân llywod
Elves, *s. pl.* ellyllon, tylwyth teg, gwag-ysprydion
Elvish, *a.* anyiad, drygnawsus
Elusion, *sub.* cyfrwys ocheliad; rhiith-ocheliad, siom-esgus; ystryw, ystrangc, ymdro
Elusive, *Elusory*, *a.* gochelus, hoedus, annheg, ystrywgar
Elutriate, *v.* hidlo, glân-hidlo
Elysian, *a.* paradwysaidd, hyfryd-lawn, tra-hyfryd
Emacerate, *Emaciate*, *v.* teneu-hâu, culhâu, curio
Emaculation, *s.* difrychenad, dad-faniad, difaniad; glanhâd
Emanant, *Emanative*, *a.* deilliol, tarddiol, deilliedig
Emanation, *s.* deilliad, tarddiad, ffrydiad, dylifant, dylifad
Emancipate, *v. a.* digaethu, rhyddhâu; breinio, breinioli
Emancipation, *sub.* rhyddhâd, rhyddfreiniad, digaethiad
Emasculate, *v.* dyspaddu, anwrrywio, anwrio
Emasculation, *s.* dyspaddiad
Embale, *v. a.* cydrwymo, neu gydsypio eiddo i'w càrio
Embalm, *v. a.* pèr-arogli, pèr-lÿsieuo, pèr-eneinio
Embalming, *s.* pèr-lysienad, &c.
Embargo, *s.* gwaharddiad i longau ddyfod i mewn neu allan

Embargo, *s.* porth-attaliad
Embark, *v.* myned i long, gosod ar long; hwylio neu gychwyn at ryw orchwyl neu anturiaeth; arhwylio, taro allan
Embarkation, *s.* mynediad i long, dodiad mewn llong; arhwyl- iad, cychwyniad
Embarrass, *v.* arhwystro, dyrysu, dyrus-attal, afrwyddo
Embarrassment, *sub.* dyryswch, cyfyng-gynghor, anhawsedd
Embassador, *s.* Edr. *Ambassador*
Embassy, *s.* cenadwriaeth, cen- adwri, cenadiaeth, herodraeth
Embattle, *v.* byddino, llueddu
Embay, *v.* cornelu, llochio, cil- fachu—*A ship embayed*, llong yn cael ei dal mewn cilfach
Embellish, *v.* addurno, harddu
Embellishment, *sub.* addurn, addurniad, hardd-wisgad
Embers, *s.* marwor, marwydos, rhysod, ulw, ulwyn, lludw
Ember-days, *s.* dyddiau ymryd, dyddiau'r lludw
Ember-weeks, *s.* wythnosau y cyd-goriau
Embezzle, *v.* *a.* celcio, chwiw- bigo, chwiw-ladratta, darn- guddio, dirgel-afradu
Embezzlement, *s.* darnguddiad, afradiad, chwiwiad
Embezzler, *sub.* darnguddiwr, celciwr
Emblaze, *v.* Emblazon, *v.* elae- addurno; tynnu arfau bonedd
Emblem, *s.* lluniad arwyddocaol, arwydd-lun, bath
Emblems, *s.* ffirwyth llafurdir, cynnyrch, toreth, cnwd
Embody, *v.* Edr. *Imbody*
Embolden, *v.* Edr. *Imbolden*
Embolism, *s.* amser chwanegol i gyflawni'r flwyddyn; megis y 29 o Chwefror, neu'r drydedd leuad ar ddeg, pan gyfrifid hi

wrth y llenadau: y gorym- ddwyn, ymsang, llenad ormes
Emboss, *v.* hoglynu, brodio neu- gerffio boglyn-waith
Embossment, *s.* boglyniad, bog- lyn-waith, argerfiad
Embowel, *v.* diberfeddu
Embrace, *s.* cofleidiad
Embrace, *v.* cofleidio, breicheid- io, ymgaredigo
Embracer, *s.* cofleidiwr
Embrasure, *s.* twll mewn mur yn ymchangu oddi fewn
Embrocate, *v.* *a.* twym-fwydo, twym-olehi, twym-rwbio
Embrocation, *s.* twym-fwydiad, twym-olehiad neu rwbriad
Embroider, *v.* *a.* brodio, brwyd- weithio, addurn-wnio
Embroiderer, *s.* brodiwr, brwyd- ydd, brwydweithydd
Embroidery, *s.* brodiaeth, brwyd- waith, gemwaith
Embroil, *v.* enuyn terfysg, golosgi neu ymlusgi gan ymryson neu ryfel, terfysgu
Embryo, *sub.* defnydd anelwig, milrhiith, ebwystl, cynffurf, gerthlydd; peth anorphen
Emendation, *s.* gwellhâd, difciad, diwygiad, diwygiaeth
Emendator, *s.* gwellhâwr diwyg- iwr, dwygiedydd
Emerald, *s.* y gwyrd-d-faen, eme- rald; smaragdus
Emerge, *v.* dadym-suddo, ad-ym- ddangos; deilliaw o
Emergence, *s.* achos neu anghen disymmwth, dir- dro, dirni, chwaen-ddiffyg
Emergent, *a.* a ddelo i'r golwg megis o dan ddwfr, dadym- soddawl, adymddangosawl
Emerging, *s.* dadym-soddiad
Emerging, *part.* yn dadym-soddi
Emeroids, *s.* clwy'r marchogion, lledewigwst; flolenau

Emersion, *s.* dadsuddiant
Emery, *s.* llwyd-faen caled
Emetic, *s.* cyfogllyn, carthlyn;
     cyfogydd, carthydd
Emetical, *a.* cyfog-bair
Emigrant, *sub.* ymfudwr, ymgil-
     iwr
Emigrate, *v.* ymgilio, ymfudo
Emigration, *s.* symudiad, trigias,
     ymgiliad, ymfudiad
Eminence, **Eminency**, *sub.* uch-
     edd, rhagoriaeth, ardderchawg-
     rwydd, onwogrwydd
Eminent, *a.* uchel, enwog, godi-
     dog, ardderchog, nodedig
Eminently, *ad.* yn hynod, &c.
Emissary, *sub.* cêl-gênad, cêl-
     negeswr, yspïenwas
Emission, *s.* anfoniad neu daflïad
     allan; taeniad ar led
Emit, *v. a.* anfon neu fwrw allan;
     saethu; pelydru; lled-taenu
Emmets, *s. pl.* morgrug, mywion,
     bywion, myrion, grugion, dy-
     banod: *sing.* morgrugyn, myw-
     ionyn, &c. dyban
Emmew, *v. a.* cau i mewn
Emolliency, *s.* mwythedd
Emollient, *a.* meddalhâol, tyner-
     ol, esmwythâol, mwythawl
Emolition, *s.* tyneriad, ystwyth-
     iad, rhywiogiad; esmwythiad
Emolument, *s.* budd, cêd, elw,
     ymnill, mantais, elwant
Emotion, *s.* cyffro, cyffrôad, cyn-
     hyrïad, dysgegiad
Empalc, *v. a.* argâu, pawl-gâu,
     cylch-gau; pawl-wanu
Empalement, *sub.* pawl-gauad,
     cylch-gauad; pawl-waniad, di-
     enyddiad creulawn trwy wthio
     pawl i fynu i'r corph
Empannel, *v. a.* rhestru rheith-
     wŷr wrth eu henwau
Emparlance, *s.* oed-gais mewn
     llŷs gwladol, oed-ddadl
Empasting, *s.* tew-liwiad

Emperor, *s.* ymherawdwr, am-
     herawdwr, unben, archdeyrn
Emphasis, *s.* pwys ar air; dirlais,
     pwyslais
Emphatic, **Emphatical**, *adj.* ar-
     nodol, arbennodol, tra-phwysig
Empire, *s.* ymerodraeth
Empiric, *s.* crach-feddyg, cyfar-
     eddwr, coeg-feddyg
Empirical, *a.* coeg-feddygol
Empiricism, *sub.* crach-feddyg-
     waith, coeg-feddygwaith
Emplaster, *s.* plastr, eli-lain
Emplastic, *a.* glynol, eliol
Emplead, *v. a.* dadlu, arddadlu
Employ, *v. a.* rhoi ar waith, cadw
     mewn gwaith; arferu; treulio
Employ, **Employment**, *s.* gorch-
     wyl, galwad, gwaith, gorch-
     wyiaeth, gwasanaeth, swydd-
     waith, galwedigaeth, neges-
     waith
Empoison, *v.* gwenwyno
Emporium, *s.* prif-farchnadfa
Empoverish, *v.* llymlân, tlodi
Empower, *v. a.* awdurdodi, gall-
     uogi, rhoi awdurdod
Empress, *s.* ymherodres
Emprise, *s.* antur enbydus
Emptiness, *s.* gwagder, gwagedd,
     gorwagedd, coegedd, coegni
Empyreal, *a.* uwel-wybrol, uwch-
     wybrenol
Empyreum, *s.* y nef uchaf neu
     uch-wybrol; nef y nefoedd
Emrose, *s.* blodenynd y gwynt
Emulate, *v.* ceisio rhagori ar
     arall; gwynfydu; cydymgeisio
Emulation, *s.* cydymgais, cyd-
     ymestyniad; gwynfydiad
Emulator, *s.* cydymgeisiwr
Emulge, *v.* godro neu sugno allan
Emulous, *a.* taer-chwennychus;
     awyddus i ragori; gwynfydig
Emulsion, *s.* meddyg-laeth
Emunctories, *s.* mannan cnewyll-
     og yn (a eharthleoedd) y corph

Enable, *v. a.* nerthu, galluogi,
 Enact, *v. a.* deddfu, deddf-osod,
     gosod cyfraith, ordeinio
 Enamel, *s.* arllw, amlwiad
 Enamel, *v. a.* arllwio, arddwbio
 Enamelling, *s.* arllwiad, arddwb-
     iad, owmal, berneisiad
 Enamour, *v. a.* ennyn cariad
 Enamoured, *a.* mewn cariad
 Ennarration, *sub.* mynegiad, ad-
     roddiad, traethiad, mynag
 Encamp, *v.* gwersyllu, lluestu
 Encampment, *s.* gwersyllfa
 Encephali, *s.* llyngyr y pen
 Enchain, *v.* cadwyno
 Enchant, *v.* swyno, cyfareddu,
     darswyno; hudo serch
 Enchanted, *a.* swynedig
 Enchanter, *s.* swynwr, hudol
 Enchantment, *s.* cyfaredd, hud-
     oliaeth; swyn serch
 Enchantress, *s.* dewines, hudoles
 Enchase, *v. a.* gosod addurn-
     dlysan mewn gwaith aur, arian,
     &c. gor-dlysu; addurn-gerfio
 Enchasing, *s.* gordlysiad
 Enchiridion, *s.* llaw-lyfr, llyfryn
 Encircle, *v. a.* cylchynu, am-
     gylchynu, amgylchu, cwmpasu
 Enclose, *v. a.* angan, cau i mewn,
     gwarchan, amgylchynu
 Enclosure, *s.* cae, caeafle, clas,
     cadfas, ceufaes; clawdd
 Encomiast, *s.* molydd, molied-
     ydd, datglodydd, gwawdydd
 Encomium, *s.* mawl, clod, geirda,
     mawl-gân, molawd, arwyrain,
     darglod
 Encompass, *v. a.* cwmpasu, am-
     gylchu, cylchynu; amdoi
 Encore, *v. a.* galw an, neu fynyed
     tros, yr un gân eilwaith: galw
     ail-byngciad; adbyngcio
 Encounter, *s.* brwydr, ymgyrch,
     ymladdfa, gwrthdrin
 Encounter, *v. a.* brwydro, ym-
     gyrchu, ymladd, gwrthdrin

Encourage, *v. a.* cefnogi, calon-
     ogi, ysprydoli, annog y'mlaen
 Encouragement, *s.* calonogiad,
     cefnogiad, amoggiad; annog-
     aeth; calondid, cefnogrwydd
 Encroach, *v.* cyfyngu, gwasgu,
     gornesu; trais-feddiannu
 Encroaching, *a.* gornesol
 Encroachment, *s.* gornes; gor-
     mes-feddiant, gormesiad, traws-
     wasgiad, traws-gymmeriad
 Encumber, *v. a.* gorlwytho,
     beichio, gorfeichio, rhwystro
 Encumbrance, *s.* arludd, arlwyth,
     gorlwyth, rhwystr, trynfaich,
     attal-faich, baich
 Encyclical, *a.* cylchaid
 Encyclopedia, *sub.* cylch-ddysg,
     cylch-olwg ar y celfyddydau
 End, *s.* diwedd, terfyn, pen; dy-
     ben; amcan, bwriad, perwyl
 End, *v. a.* dybenu, diwedu, gor-
     phen, terfynu, cwblhau
 Endable, *a.* terfynadwy
 Endamage, *v. a.* niweidio, afiesu,
     colledu; gwaethygu
 Endanger, *v.* peryglu
 Endear, *v.* anwyllhau, anwyo
 Endearment, *s.* anwyllwch, an-
     wylder, anwyledd, caruad-
     wch
 Endeavour, *s.* cais, ymgais, egni
     ymdrech, llafur, lwp
 Endeavour, *v. a.* egnio, ymgaisio,
     ymgeisio, ymdrech
 Endemial, Endemic, *a.* perthynol
     i ryw wlad, lle, neu genedl
 Endict, *v. a.* cyhuddo, achwyn at
 Endictment, *s.* Edr. *Indictment*
 Endite, *v. a.* cyfansoddi neu
     draethu sylwedd llyfr, &c.
 Endive, *s.* math o lysieuyn o ryw-
     ogaeth yr ysgall—*Wild endive*,
     march-ysgall
 Endless, *a.* diderfyn, didrange
 Endorse, *v. a.* ysgrifenu ar gefn
     gweithred, &c. arysgrifenu

- Endorsement**, *s.* cefu-'sgrifen, ar-ysgrifen, arysgrif
Endow, *v.* gwaddoli, cynnysgaeddu; donio, arddonio
Endowed, *a.* cynnysgaeddedig, gwaddodedig; dawnedig
Endowment, *s.* gwaddol, cynnysgaeth; cynnysgaeddiad, doniad, gwaddoliad, rhoddiad; dawn, arddawn; darddoniant, dawnedigaeth, dyddoniad
Endue, *v.* donio, cynnysgaeddlu
Endurable, *a.* goddefiadwy
Endurance, *sub.* parhâd, para; goddefiad, goddefgarwch
Endure, *v.* parhau; goddef, ymaros, dyoddef, ymoddef â
Endwise, *ad.* gerfydd oi ben
Enemy, *s.* gelyn, gwrthwynebwr, cas-ddyn, esgar; andras
Energetic, *a.* grymus, nerthol, darfryw, effeithliol
Energy, *sub.* grym, ymi, nerth; effeithiolaeth, gweithrediad nerthol
Enervate, *v.* dinerthu, gwanhau, gwanychu, annerthu
Enervation, *s.* llesgâd, gwanhâd, dinerthiad, eiddiliad
Enerve, *v.* Edr. *Enervate*
Enfeeble, *v.* a. gwanhau, llesgâu, eiddilo. Edr. *Enervate*
Enfeebled, *a.* llesg, egwan
Enfeoff, *v.* rhoi mewn meddiant
Enfeoffment, *s.* gosodiad mewn meddiant, rhoddiad goresgyn
Enfilade, *s.* cydres, cydresiad
Enfilade, *v.* cydresu; saethu ar draws cydres, traws-'sgubo, traws-gyrhaedd
Enforce, *v.* a. grymuso, rhoi mewn grym a gweithrediad; dirgymhell, dirio
Enforcement, *s.* diriad, gorfodiad, dirgymbelliad; cyfnerthiad
Enfranchise, *v.* breinio, breinioli, dinesyddio; rhyddhau
Enfranchisement, *sub.* breiniad, breiniolaeth, dinesyddiad, dinas-freiniad, bwrdeisiad
Engage, *v.* ammodi; ymrwymo; ynnygduno; addaw; ynosod nen osod ar waith; ymladd, brwydro, cydio mewn brwydr
Engagement, *s.* rliwymedigaeth, ymrwymiad; ammod; brwydr, ymladdfa; gorchwyl
Engager, *s.* ammodwr; mâch
Engaging, *a.* serchus, hyserch, tirionfwyh, boddhaol, ymmligar
Engender, *v.* a. hilio, eppilio, cenedlu; magu; peri
Engine, *s.* peiriant, rrmig; mangnel; offeryn
Engineer, *s.* mangnelydd
England, *sub.* Lloegr, Lloegyr, gwlad y Saeson, bro y Sais
English, *a.* saesonig, seis'nig—*English tongue*, Saesoneg, Seis'neg—*English-like*, Seis'nigraidd—*English-men*, gwŷr Lloegr, Saeson, Seison (*sing.* Sais)—*An English woman*, Saesones, Sacs'nes, Seis'nes
Englut, *v.* ymrythu; gorlenwi, arddigoni, bolrythu, gwangcio
Engorge, *v.* Edr. *Englut*
Engraft, *v.* impio
Engrailed, *a.* ymyl-fylchog
Engrain, *v.* dwfn-liwio, adliwio
Engrave, *v.* a. cerfio, crifio, crifellu, ysgythru, torri â chŷn
Engraved, *a.* cerfiedig, &c.
Engraver, *s.* cerfiwr, ysgythrydd, crifiwr, crifiedydd
Engraving, *s.* cerfiad, ysgythriad, crifelliad, crifiad
Engross, *v.* a. glân-'sgrifenu; llwyr-brynu; llwyr-feddiannu
Engrossing, *sub.* glân-'sgrifeniad; llwyr-feddianniad o eiddo marchnad; rhagbryniad
Engrossment, *s.* glân-'sgrifeniad

Engyscope, *s.* craff-ddrych
 Enhance, *v. a.* mwyhâu, anghwanegu, ychwanegu; codi
 Enhancement, *s.* ychwanegiad, codiad pris neu werth
 Enigma, *s.* dyfal-wers, dammeg, grymeg, dychymmyg, cymmyg
 Enigmatical, *a.* dammegawl, &c.
 Enjoin, *v.* gorchymyn, erchi
 Enjoined, *a.* gorchymynedig
 Enjoy, *v.* meddu, mwynhau, ymhyfyrydu yn, amwesu; bod wrth ei fodd
 Enjoyment, *s.* mwyniant, meddiant, mwynhâd, amwes
 Enlarge, *v.* ehangu, helaethu; ymhelaethu: rhyddhau
 Enlargement, *sub.* helaethiad, changiad; ymhelaethiad; digarchariad, rhyddhâd
 Enlighten, *v.* goleuo; egluro
 Enliven, *v.* adfywio, bywiogi, bywioli; arialu; sirïoli
 Enlivening, *s.* bywiocâd, &c.
 Enmity, *s.* gelyniaeth, dygasedd, cäs, casedd, casineb
 Ennoble, *v. a.* uchel-raddu, urddasu, uchraddu, uchfreinio, ardderchu, ardderchogi
 Ennoblement, *s.* urddasiad, &c.
 Enormity, *s.* anfadrwydd, ysgelerder; dirfawredd, anferthedd; afreolaeth
 Enormous, *a.* anwêdd, anferth, difesur, dirfawr; ysgeler
 Enough, *sub.* digon, digonedd, gwala: *a.* digon, digonol
 Enpassant, *ad.* ar y ffordd, wrth fyned heibio, ar hynt
 Enquire, *v.* holi, ymorol, ymorolw, ymosyn, chwilio, ceisio
 Enquiry, *s.* ymofyniad, holiad
 Enrage, *v.* gwylltio, cynddeiriogi, cyffirôi llid, gorddigio
 Enraged, *a.* lldiog, gorwyllt
 Enrange, *v.* rhesu, rhestru, rhengio, iawn-drefnu; byddino

Enrap, Enrapture, Enravis, *v.* gorlonni, tra-lonni, tra-boddhau
 Enrich, *v.* cyfoethogi; brasâu
 Enripen, *v.* addfedu; dyfod yn addfed
 Enrobe, *v.* dilladu; harddwisgo, arwisgo, llaeswisgo
 Enrol, *v.* cofrestru, coflyfru
 Enrolment, *s.* cofrestriad, &c.
 Ensample, *s.* cynllun, cyuddull, anghraifft, siampl
 Enconce, *v.* amgloddio
 Enshrine, *v. a.* coftru; creir-gadw
 Ensign, *s.* llunman, baner, banier: llunmanwr, banierydd, banerwr
 Enslave, *v.* caethiwo, caethu
 Enslavement, *s.* caethiad, caethiwd, caethiant, caethddygiad
 Ensnare, *v. a.* bachellu, maglu, byddaglu, rhwydo, cyfrwysddal
 Ensnarer, *s.* byddaglwr, maglwr
 Ensnaring, *a.* bachellgar, dichellgar, rhwydawl; dengar
 Ensnare, *v.* arganlyn, sier-ganlyn neu ddyfod ar ol, canlyn
 Ensuing, *a.* canlynol; nesaf
 Entail, *v. a.* gadael etifeddiaeth i wr, &c. a'r etifeddon ar ol, di-arallu, anarallu
 Entail, *s.* pennodiad i etifedd ar ol, &c. anaralliad, diaralliad, rhwymiad anaralladwy. *Edr. Fee-tail.*
 Entangle, *v. a.* dyrystu, maglu, rhwydo, methlu, nidro
 Entangled, *a.* dyryst, dyrystedig
 Entanglement, *s.* dyrystiad, ymddyrysiad, ymrwystriad; dyrystwch
 Entendment, *s.* *Edr. Intendment*
 Enter, *v. a.* myned neu ddyfod i mewn; ysgrifenu mewn llyfr. — *To enter an action*, rhoi cwyu i mewn, cychwyn lawl

Enterlace, *v. a.* cymhlethu, brith-fysgu, cyfresu. *Edr.* *Interlace.*
 Enterology, *s.* traethiad ar rannau tumewnol y corph
 Enterparlance, *sub.* cylafaredd, cydsiarad, cydymddyddan
 Enterprize, *s.* arlefasiad, antur, anturiaeth, beiddwaith
 Enterprize, *v.* anturio, arfeiddio, argychwyn, arlefasu
 Entertain, *v. a.* croesawu, dygynnal, gwesta, llettya; difyrn
 Entertaining, *a.* difyrus, dyddan
 Entertainment, *sub.* croesawiad, croesaw, gresaw; llettyad; cynnalïaeth; gwledd; difyrwch; chware
 Entbral, *v.* caethu, caethiwo
 Entralinent, *s.* caethiad, caethiant, caethiwed, caethidrinïad
 Enthronc, *v.* gorseddu
 Enthronement, *s.* gorseddiad
 Enthusiasm, *sub.* ymdôriad gorwyllt; gor-awydd: ffug-ysprydoliaeth; penboethni mewn rhith-grefydd, gwynfydiaeth
 Enthusiast, *s.* gwyllt-ymdôrwr; gwynfydwr, crefyddwr penboeth: awenydd
 Enthusiastic, *a.* gwynfydig, penboeth, gwyllt-grefyddus
 Entice, *v.* hudo, denu, llithio
 Enticement, *sub.* llithiad, hudoliaeth, hudiad, deniad
 Entire, *a.* cyfan, cyfa, cyflawn
 Entirely, *ad.* yn hollol, yn llwyr, yn gyfangwbl
 Entitle, *v.* enwi, rhoi enwawd, galw; rhoi hawl
 Entitled, *part.* yn meddu hawl; yn cael yr enw neu enwawd
 Entity, *s.* hanfod, bod; hanfodaeth, bodolaeth
 Entoil, *v.* dyrysu, dal mewn magl; ymddyrysu, ymrwystro
 Entomb, *s. a.* claddu, dacarn, rhoi mewn bedd neu feddrod

Entombed, *a.* claddedig, &c.
 Entrails, *s.* coludd, coluddion, perfedd, amysgar, ymysgaroedd
 Entrance, *s.* mynediad i mewn; dyfodia; drws, porth; cychwyniad, dechreuad; derbyniad
 Entranced, *a.* mewn pŕ-lewyg
 Entrap, *v.* maglu, bachellu, rhwydo, byddaglu, dyrysu
 Entreat, *v.* attolygu, deisyfu, erfyn, eiriol, ymhwedd
 Entreaty, *s.* attolygiad, deisyfiad, erfyniad, ymbiliad
 Entrench, *v.* angloddio: gormesu, gwasgu ar
 Entrenchment, *sub.* amddiffynglawdd, amgaer, amglawdd; caer
 Entrust, *v.* ymddiried
 Entry, *sub.* cyntedd, porth: dyfodia neu fynediad i mewn; meddianniad, goresgyn; hyspysiad, côf-nodiad, llyfriad
 Entwine, *v.* cynglynu, cylchlynu, cordeddu, cyfrodeddu
 Enubilous, *a.* di-gwmwl, teg
 Enucleate, *v. a.* dignewullu, tyua'r cnewullyn; eglurhau
 Envelope, *v.* cuddio, encuddio; gorchuddio, enluddo, arlennu, angorni, amguddio
 Enveloped, *adj.* cuddiedig, amwisgedig, enhuddawg, &c.
 Envenom, *v.* gwenwyno
 Envenomed, *a.* gwenwynedig
 Envier, *s.* cenfigenwr
 Envigate, *v.* grymuso, arialu, gwroli, cryfhâu, bywiogi
 Envious, *a.* cenfigenus, dygas
 Environ, *v.* amgylchu, cylchynu, gwarchâu; amwregysu
 Environs, *s.* amgylch-leoedd, amgylchoedd, y wlad o amgylch
 Enumerate, *v.* cyfrif, rhifo
 Enumeration, *s.* cyfrifiad, rhifiad bob yn un
 Enunciate, *v.* datgan, adrodd

Enunciation, *s.* adroddiad, &c.
Envoy, *s.* cênadwr, negeswr
Envy, *s.* cenfigen, cynghorfynt, cynghorfen
Envy, *v.* cenfigenu, cynghorfyngu
Enwrap, *v.* a. amblygu, amgylchu, amwisgo, amdoi, androi
Epact, *s.* un dydd ar ddeg, sef y rliagoriaeth anser rhwng cylch blyneddol yr haul a deuddeg lleuad: yr epact.
Epenthesis, *s.* chwanegiad llythyren mewn gair
Ephemeris, *s.* crŷd diwrnod, bradgyfartod
Ephemeris, *s.* sêr-lechres ddyddiol; sêr-olygydd; dydd-lyir
Ephialtes, *s.* yr lunn-lef
Ephod, *s.* ysgwydd-wisg, addurn-wregys, ephod
Epicene, *a.* deu-ryw, deurywiol
Epic-poem, *s.* pryddest neu gywydd hanesiol, ac ar hanes o bwys: difrif-gerdd
Epicure, *s.* glythyn, mwythyn, anwynnai, glythwas, blysborthwr
Epicurean, *a.* blysig, moethgar
Epicureanism, *s.* athrawiaeth *Epicurus*; chwantgarwch, blysigrwydd; glythineb
Epidemic, *Epidemical*, *a.* cyffredin, ymdanawl, llyn, llynol
Epidesmus, *s.* rliwynyn
Epigastrium, *s.* gwaelod y bol
Epigram, *s.* englyn, pennill
Epigrammatic, *Epigrammatical*, *a.* englynai d, englynawl
Epigrammatist, *s.* englynnydd
Epigraph, *s.* argraff, arysgrifen
Epilepsy, *s.* yr haint dygwydd, y gloesion, gloesion llewyg, llesmeir-glwyf
Epileptic, *a.* darostyngedig i'r haint dygwydd
Epilogue, *s.* diwedd-glo, gorph-en-chwedl, ol-araeth

Epiphany, *s.* yr ystwyll
Episcopacy, *s.* esgobaeth; llywodraeth esgobawl
Episcopal, *a.* esgobawl
Episcopate, *s.* esgobaeth, swydd esgob
Episode, *s.* adgan, ystlys-gân
Epistle, *s.* llythyr, epistol
Epistolary, *a.* epistolaird
Epitaph, *s.* bedd-argraff
Epithalamium, *s.* priodas-gerdd
Epithet, *s.* addas-air, enw dodi, cyfenw; cym-air, cylum-air
Epitome, *s.* crynodeb, cynnwysiad, talfyriad, crynôad
Epitomise, *Epitomize*, *v.* crynôi, talfyru, talgrynu
Epitomist, *s.* talfyrwr, crynôwr
Epitrope, *s.* math o flugyr mewn araethyddiaeth, sef caniatâu yr hyn a ellid ei wadu, i'r dyben o gadarnhau'r ddadl; daroddefiad
Epoch, *Epocha*, *s.* amser dechreuad rhyw gyfrif, megis oddi wrth enedigaeth Crist, &c. cŷff cyfrif, prifnod amser
Epososity, *s.* glythineb, glythi
Equability, *s.* cymhwysdra, cyfartaledd, gwastadrwydd
Equable, *a.* cyfartal, cymhwys
Equal, *a.* cyfartal, cystal, cyddall, cydradd, cyfuwch, cydwastad, gogymmaint
Equal, *v.* cydraddu, cysdadlu, cymmeinio, cyfartalu, cymharu
Equality, *s.* cyfartallrwydd, cydwastadrwydd, cydgysdadledd, cydraddoldeb
Equalize, *v.* a. argysdadlu, argyffio, cydraddu, gogyffio
Equalization, *sub.* argysdadliad, cyfartaledd, cymmeintiolaeth
Equanimity, *s.* tawelfryd, tawelwch meddwl, cymmodlonedd, addwyn-frydedd
Equanimous, *a.* gwastadfrydol

Equation, *s.* cyfartaliad; cyhyddiad; cymmedriad
 Equator, *s.* y cyhydedd, canolbarth, neu ganolgyrch y byd, cylch neu llyn y cyhydedd
 Equatorial, *a.* cyhydeddawl
 Equerry, *s.* gwastrawd, marchwr
 Equestrian, *a.* marchogawl
 Equi-angular, *a.* cyfongl
 Equi-distant, *a.* cydbell
 Equiform, *a.* cyflun, gogyflun
 Equiformity, *s.* cyflunedd
 Equilateral, *a.* cyfochr, cyfochrog, gwastad-ochrog, cyfystlys
 Equilibrate, *v.* cydbwysio
 Equilibration, *s.* cydbwysiad
 Equilibrium, *s.* cydbwysedd
 Equinoctial, *a.* cyhydeddawl
 Equinox, *s.* cyhydedd dydd a nos, llyn y cyhydedd
 Equip, *v.* *a.* taclu, offeru, trecio, rhag-daclu, darpariaethu
 Equipage, *s.* addurnau a gweinyddion ymdaith, gweinydd-res, addurn-res; taclau
 Equipment, *s.* dodrefniad, tacliad, arddarpariad, treiciad
 Equipoise, *s.* cydbwys, unbwys
 Equipollency, *s.* cyfalluedd, cyfalluogrwydd, cyfallu
 Equipollent, *adj.* cydnerth, cyfrymus, cyfalluog, cydnerthol
 Equiponderance, *sub.* cydbwysedd
 Equiponderant, Equiponderous, *adj.* cydbwys, cydbwysol, unbwys, uniawn-bwys
 Equitable, *a.* iawn, uniawn, cyfiawn, cymmesur, cymhwys
 Equitableness, *s.* iawnder, &c.
 Equity, *s.* cyfiawnder, uniondeb, iawnder, cymhwysder
 Equivalence, *sub.* cyfwerthedd, cydwerth, cywerth, arbrwy
 Equivalent, *a.* cyfrdal, cyfwerth, cydwerth, cywerthawl, argyfiawl, cyfartal

Equivocal, *a.* amwys, amwysawl, ammheus, deu-feddwil
 Equivocate, *v.* deu-eirio, nyddu, mwys-eirio, cyfrwys-eirio
 Equivocation, *sub.* mwys-iaith, mwys-eiriad, amwysedd; deu-eiriogrwydd, nydd-drôad
 Equivocator, *s.* amwyswr, mwys-eiriwr, nydd-eiriwr; deu-eiriwr
 Era, *s.* Edr. *Epoch*
 Eradicate, *v.* diwreiddio, dadwreiddio; llwyrr-ddifa
 Eradication, *s.* diwreiddiad, &c.
 Erase, *v.* dileu, crafa ymaith
 Eracement, *s.* dilead; difiad
 Ere, *ad.* cyn—*Ere long*, cyn bo hir—*Ere now*, cyn hyn—*Ere while*, yn ddiweddar
 Erect, *a.* syth, uniawn-syth
 Erect, *v.* sythu, syth-godi; adeiladu, codi adeilad
 Erection, *s.* codiad, syth-godiad; adeiladiad; adeiladaeth
 Erectness, *s.* uniawn safiad
 Eremite, *sub.* meudwy. Edr. *Hermit*
 Eremitical, *a.* meudwyol
 Ergo, *ad.* am hyny, gan hyny, o herwydd pa ham
 Eringo, *s.* celyn y môr
 Ermine, *s.* pân; pali; croen mân-flewog y gâth bali—hefyd y creadur ei hun, câth bali
 Erode, *v.* amgnoi, ysu, difa
 Erogation, *s.* rhoddiad; cêd
 Err, *v.* cyfeiliorni, amryfuseddu, camsynied; yngrwydro, diarfforddi; dotio; gwibio
 Errable, *a.* cyfeiliornadwy, camsyniadwy, dotiadwy
 Errand, *sub.* neges, cennadwri; gorchwyliaeth, herodraeth
 Errand-goer, *s.* neges-was
 Errant, *adj.* crwydraidd, gwibiog—*Knight-errant*, marchog crwydr, gwib-farchog
 Errata, *s.* beiau, gwallau

Erratic, *a.* *erwydraidd*—*Erratic stars*, *sêr gwibiog*

Erroneous, *a.* *cyfeiliornus*; *amryfûs*; *camsyniadol*: *beius*; *gau*

Erroneousness, *s.* *geuolrwydd*

Error, *sub.* *cyfeiliornad*, *dotiad*, *camgymmeriad*, *camdyb*, *amryfusedd*, *geufarn*; *gwall*

Ers, *s.* *gwygbyys chwervon*

Erst, *ad.* *gynt*, *cynlyn*

Erubescence, *s.* *gwridd-liw*; *ymwridiad*, *ymgochiad*

Eructate, *v.* *darlyngen*

Eructation, *s.* *darlyngiad*, *bryth-eiriad*; *torriad allan*

Erudite, *a.* *dysgedig*

Erudition, *s.* *dysg*, *dysgeidiaeth*, *mawr-ddysg*, *ysgoleigddod*

Eruption, *s.* *crugdarddiad*, *tarddiaiant allan*; *chwyrndarddiad*, *ruthrad allan*

Erysipelas, *s.* *iddwff*, *tân iddwff*

Escalade, *s.* *mur-ddringediad*

Escape, *s.* *diangfa*, *ymwared*

Escape, *v.* *diangc*, *cilio*, *fioi*; *gochelyd*; *ymddiangc*

Eschar, *s.* *eraith*, *cras-graith*

Escheat, *sub.* *fforfied i arglwydd maenor*: *v.* *myned yn ddirwy neu fforfied*

Escheator, *s.* *dirwy-olygwr*

Eschew, *v.* *gochel*, *gochelyd*, *cilio rhag*, *ymochel*, *ymogelyd*

Escort, *s.* *canymdo*, *porth*, *cymhorth*: *v.* *canymdol*, *amddiffyn*, *noddi*, *diogelu*

Escrutoir, *s.* *ysgrifen-gist*

Esculent, *a.* *bwyttadwy*

Escutcheon, *s.* *arwydd-len*, *arwyddwaith addurnol gwyr o fonedd*; *arf-gwnsallt*

Espaliers, *s.* *coed gwastad-ganghenog mewn gardd*

Especial, *a.* *arbenig*; *neilldaol*; *enwedigol*; *pênaf*; *priodol*

Especialy, *ad.* *yn enwedig*, *yn bendisfaddau*, *yn anad dim*

Esposal, *a.* *dyweddiol*, *priodasol*, *neithiorawl*

Esposals, *s.* *dyweddiad*; *priodas*; *ymgred priodasol*

Esponse, *v.* *dyweddio*, *priodi*

Esposued, *a.* *dyweddiedig*

Espy, *v. a.* *selu*, *canfod*, *yspeio*, *yspeienna*: *syllu*, *tremio*

Espyal, *s.* *seliad*, *yspeiad*, *yspeiant*, *ysperenniad*, *craft-drenuad*

Espyer, *s.* *selwr*, *selydd*, *yspeiwr*, *ysperenddyn*; *tremiedydd*

Espying-place, *s.* *gwyllfa*, *dysgwyllfa*; *tŵr gwyllied*

Esquire, *s.* *yswain*, *ysgwier*; *cludydd arllan*, *isamer*

Essay, *s.* *caus*, *ymgais*; *prawf*, *prawen*, *cynbrawf*; *byr-draith*, *byr-draethawl*

Essay, *v. a.* *profi*, *gwnëyd prawf*, *caus*, *neu gynyg*, *ymgesio*

Essayer, *s.* *profiwr*, *profydd*

Essence, *s.* *aman*, *natur*, *sylwedd*, *cynryw*; *bod*, *hanfod*: *sudd sylweddol llysiau*, &c.

Essential, *a.* *hanfodol*, *sylweddol*, *cynrywiol*; *anhiepgorol*

Essoign, *s.* *esgus cyfreithlawn am bedio ymddangos ar ol caet gwys*; *asswyn*, *esgusawd*

Establish, *v.* *sefydlu*; *sicrhâu*, *cadarnhau*, *arsefydlu*

Established, *a.* *sefydledig*, *gosodedig*; *awduredig*

Establishment, *s.* *sefydliad*; *sierhâd*, *cadarnhâd*, *cyfnerthiad*

Estate, *s.* *tir neu dda meddiannol*, *etifeddiaeth*: *cyflwr*, *ansawdd*, *ystad*—*Estates of the kingdom*, *bonedd-raddau'r deyrnas*

Esteem, *s.* *cyfrifiad*, *cymmeriad*, *bri*, *parch*; *pris*, *prisiad*

Esteem, *v. a.* *gwnëyd cyfrif o*, *parchu*, *perchu*, *dyfrïo*; *cyfrif*; *priso*

Estimable, *a.* *cyfrifol*, *hybarch*, *gwerthfawr*; *cyfrifadwy*

- Estimate, *s.* prisiad, cywerthiad, cywerthyddiad, amcan-brisiad
 Estimate, *r.* amcan-gyfrif, amcan-brisio, cywerthyddio; cyfrif
 Estimation, *s.* bri; parch, cymmeriad, cyfrifiad; cywerthyddiad, amcan-gyfrifiad
 Estival, *a.* hafadd, hafawl
 Estrade, *s.* gwastadle, ystrad
 Estrange, *r.* estroni, estroneiddio, dyeithro; pellhau
 Estranged, *a.* dyeithredig
 Estrangement, *s.* estroniad, dyeithrad, estroniaeth; pellhäd
 Estray, *s.* anifail crwydr
 Estreat, *s.* cöpi cywir; ysträd
 Estuary, *s.* cainge o för; môrgamlas, môr-ddwfr
 Esurine, *a.* ysol, difäol
 Eternal, *a.* tragywyddol, bythol, diddechreu a diddiwedd, anherfynol, tragywydd
 Eternalize, Eternize, *v.* tragywyddoli, anniweddu, bytholi
 Eternally. *ad.* byth, byth bythoedd, yn oes oesoedd, yn dragyfyth, yn dragwydd, dros byth, &c. &c.
 Eternity, *sub.* tragywyddoldeb, byth, tragwyddoldeb
 Eternization, *s.* tragywyddoliad, tragywyddoliaeth, tragwyddoliad, &c.
 Ether, *s.* uwch-awyr, awyr bur, uwch-wybr
 Ethereal, *a.* awyrol, wybrenol; pur-awyrol; pur
 Ethic, Ethical, *adj.* perthynol i foesau, moesol, moesaidd
 Ethics, *sub.* moes-ddysg, moesathroniaeth, moesogaeth
 Ethnic, *s.* cenedl-ddyn, pagan
 Ethology, *sub.* moes-draethawd; moes-ddarluniad, moesogaeth
 Etwee-case, *s.* ofier-gistan; llogell
 Etymological, *a.* cyfiachyddol, tadogaethol; gwreiddiol
 Etymologist, *sub.* cyfiachydd, chwiliwr äch neu darddiad geiriau, gwreidd-chwiliwr
 Etymologize, *r.* cyfiachyddu
 Etymology, *s.* tadogaeth geiriau, geir-darddiad, cyfiach; cyfiachyddiaeth
 Etymon, *sub.* tadog-air, cyn-air, gwreidd-air
 Evacuate, *r.* arloesi, arloesi, gwaghân, dyhyspyddu
 Evacuation, *s.* gwaghâd, arloesiad, dyhyspyddiad
 Evade, *r.* gochelyd, cyfrwys-ochel, cilio neu ymlithro oddi wrth, nyddu, nydd-eirio
 Evagation, *s.* gwib; crwydrad
 Evanescent, *a.* difanedig, diflan, diflanus, diflanedig, dedwinol, difan, difanw
 Evangelical, *a.* efengylaidd
 Evangelist, *s.* efengylwr
 Evangelize, *r.* efengylu
 Evanid, *a.* gwânaidd, diflanus
 Evaporate, *v.* tarthio ymaith, mygdarthio, anweddu
 Evaporation, *s.* mygdarthiad
 Evasion, *sub.* cyfrwys-ocheliad, rhithl-egusiad, nyddiad
 Evasive, *adj.* gochelus, cyfrwys, ymlithrol, rhithiol, ystrywus
 Eucharist, *s.* y cymun, swpper yr Arglwydd; coffa diolchus
 Eucharistical, *a.* cymunawl; perthynol i swpper yr Arglwydd; diolchus
 E crasy, *s.* ardymer iachus
 Eve, *s.* noswyl, nos o flaen gŵyl
 Even, *adj.* gwastad, cydwastad, gwastad-lyfn; cyfartal, cyfradd; gogymmaint
 Even, *ad.* hyd yn nod; yn ddian, ie, sef; yn yr un modd
 Even, Evening, *s.* nawn, pryd-nawn, gosper, diwedd-dydd, echwydd, ueher, yr hwyr, y cyfnes

Evenly, *ad.* yn llyfn, yn wastad
 Evenness, *s.* cyfartaledd; gwas-
 tadrwydd, llyfnudra; tawelwch
 Event, *s.* damwain, dygwydd,
 dygwyddiad; canlyniad
 Eventful, *a.* dwys-ddygwyddol,
 dwys-ganlyniadol, pwysig
 Eventilate, *v.* nithio, gwyntyllio:
 dwys-holi, chwilio allan
 Eventual, *adj.* dygwyddol, dyg-
 wyddedig; canlyniadol
 Ever, *ad.* bob amser, yn wastad,
 erioed; byth, yn dragywydd
 Evergreen, *s.* llysiennyn a fo'n
 wyrdd o hyd; gwyrdd y gauaf
 Everlasting, *adj.* bythol, tragy-
 wyddol, diddarfod, didranga,
 diddiwedd; anfarwol
 Everlastingness, *s.* tragywyddol-
 rwydd, bytholrwydd
 Everlastingly, *ad.* yn dragywydd,
 byth, hyd byth
 Ever-living, *a.* anfarwol, byth-
 fywiol, byth-fodawl
 Evermore, *ad.* yn ddi-dawl, yn
 ddi-dranga, yn oes oesoedd, o
 hyn allan byth, yn dragywydd
 Everse, Evert, *v.* dadymchwelyd,
 dymchwelyd; didrefnu
 Eversion, *s.* dadymchweliad
 Every, *a.* pob, pob un, pob rhyw
 un, pawb; pob peth
 Investigate, *v.* chwilio allan
 Evict, *v.* difeddu, taffu allan
 Evidence, *s.* tyst, tystiad, tystiol-
 aeth, prawf, profiad; eglurder
 Evidence, *v.* tystio, profi; egluro,
 amlygu, arddangos
 Evident, *a.* amlwg, eglur, golem,
 arddangosedig, honnoid
 Evidentness, *s.* amlygrwydd, &c.
 Evil, *s.* drwg, niwed, aflwydd,
 anffawd; drygioni, ysgelerder;
 haint, clwyf; abred
 Evil, *a.* drwg, blin, drygionus,
 anfad, anrasol, abredog
 Evil-speaking, *s.* athrod, enllib

Evince, *v.* arddangos, sicr-brofi:
 ynmill with gyfraith
 Evincible, *a.* arddangosadwy
 Eviration, *s.* anwrrywiad
 Eviscerate, *v.* diberfeddu
 Evitable, *a.* gocheladwy
 Evitate, *v.* gochel, diange rhag
 Eulogy, *s.* clod-air, clod-araeth,
 clodiad, mawl-gân, molawd
 Eunuch, *s.* dyspaidd, mab dys-
 paddedig; ystafellydd
 Evocation, *s.* galwad allan
 Evolve, *v.* dadblygu, egori;
 treiglo; dad-ddyrysu
 Evolution, *s.* troell-ysgogiad neu
 dreigl-symudiad milwyr dan
 eu harfan; dadblygiad
 Eupathy, *s.* da-oddef, goddefedd,
 dyoddefgarwch
 Euphony, *s.* pereidsain, erddy-
 gan, cynghanedd, pâr-sain
 Euphonical, *a.* pâr-seiniol
 Euphrasy, *sub.* y dorfagl, effros,
 gloyw-lys. *Edr. Eyebright*
 Euroclydon, *s.* gwynt tra thym-
 hestlog o'r dwyrain-ogledd
 Europe, *s.* Europa, Ewrop
 Eurys, *s.* y dwyrein-wynt
 Eurythmy, *s.* iawn-drefn, cyd-
 weddiad, hardd-weddiad
 Euthanasia, *s.* marwolaeth dda,
 ymadawiad dedwydd
 Euthymy, *s.* bodd-garwch, tawel-
 wch meddwl
 Eutrophy, *s.* iawn-saethiad
 Evulsion, *s.* tyniad allan, &c.
 Ewe, *s.* dafad; mamog—*An ewe-*
lamb, oenig, oenesig—*A young*
ewe, hespin, datadan—*An ewe*
big with lamb, dafad gymmwyn
 neu gyfoen—*Ewes having lambs*,
 mamogion
 Ewer, *s.* dyfr-lestr; ystên
 Exacerbate, *s.* gerwino, chwerwi;
 cyffroi, cythruddo
 Exact, *a.* manwl, cywraint, cryno,
 : cywir, cyfrdo; llym

Exact, *v.* mymu, dirgeisio, gwasgu oddi gan; elwa trwy dwyll neu nerth; traws-fynnu, crib-ddeilio; tyn ofyn

Exaction, *s.* gorthrymdreth, camdâl, tyn-wasgiad; gormes

Exactness, *sub.* cywreindrwydd, cywreindeb, cywiredd, manyl-rwydd, dichlynedd

Exaggerate, *v.* mwyhâu, ychwanegu, trymbhau; pentyrru

Exaggeration, *sub.* heb chwanegiad, mwyhâd, helaethiad

Exagitate, *v.* cyffrôi, cynhyrfu, aflonyddu, cythruddo, blino

Exalt, *v.* dyrchafu, arddyrchafu, mawrhâu, mawrygu

Exaltation, *s.* dyrchafiad: arwyr-ain

Examen, **Examination**, *s.* holiad, profiad, chwiliad, ymfofyniad

Examine, *v.* holi, profi, chwilio, craff-edrych, arholi, dyholi

Examiner, *s.* holiydd, arholwr

Example, *s.* angraffit, cyllun, cynddelw, cynffurf, rhagffurf, *portreiad*, *siampl*, *esampl*, *pa-trwn*

Exanguinous, *a.* diwaed

Exanimate, *v.* dieneidio; digalon; gorffrawychu

Exanimate, *a.* dienaidd, difywyd, digalon, diyspryd; ofnog

Examination, *s.* dieneidiad, trengiad; digalondid

Exantlate, *v.* gwaghâu, dyspyddu

Exarch, *s.* math o Raglaw gynt

Exarchate, *s.* rhaglafiaeth

Exasperate, *v.* cyffrôi llid, chwerw, gorddigio, lliديو

Exasperation, *sub.* cyffrôad, dygyffrôad, gorddigiad, lliديو

Exauctorate, *v.* difuddio o blwy

Excandescence, *s.* poethni ennynfa; ffioniad, gwylltineb

Excavate, *v.* cafnu, ceudyllu

Excavation, *s.* ceuad, cafniad

Exceed, *v.* rhagori, blaenori, dwyn y blaen ar, myned tu hwnt i

Exceeding, *part.* and *a.* yn rhagori; rhagorol; dirfawr; iawn: *ad.* tra, dros ben, tu hwnt i

Exceedingly, *ad.* yn dra, yn ddirfawr, yn dramawr, yn rhagorol

Excel, *v.* blaenori, myned tu hwnt i, rhagori; trechu

Excellence, **Excellency**, *s.* rhagoriaeth, ardderchawgrwydd, rhagorolrwydd, urddasolrwydd

Excellent, *a.* diareb, rhagorol, ardderchog, arbenig, od

Excellently, *ad.* yn od, yn odiaethol, yn dda odiaeth, yn dda iawn, &c.

Except, *prep.* eithr, oddieithr, amyn, ond, onid, namyn, heblaw, oddigerth

Except, *conj.* oddieithr, o ddiffyg; oni, onid, oni b'ai; pe na, os na, pe nad

Except, *v.* llysu, gadael allan, eithro, dyeithro, rhagu

Exception, *sub.* eithrad, gwrthddadl, llysiant, nam, anach

Exceptionable, *adj.* eithriadwy, gwrthodadwy, llysadwy

Exceptions, *a.* hy-feiawl, cecrus

Exceptive, *a.* eithrol, llysiannol

Exceptless, *a.* dinam, dios, diwrtheb, dilysiant, dianach

Excerpt, *v.* pigo, dewis; cwlio

Excerption, *s.* pigiad, detholiad

Excess, *s.* gormodedd, anghymedrolder, rhyseidd, rhwy

Excessive, *a.* gormodol, dirfawr, rhy, rhyfawr, tra

Exchange, *s.* cyfnewid, newidwriaeth; newidfa, cyfnewidty

Exchange, *v.* newid, newidio, cyfnewid, cyfnewidio

Exchequer, *s.* y sylt-dŷ, y drysorfa, y trysor-llys

Excise, *s.* ardreth, dofraeth, toll, cyllid, trêth, mâl, cais
 Excise, *r.* gosod nen godi toll, &c.
 Exciseable, *adj.* tolladwy, trethadwy
 Exciseman, *s.* tollydd, ceisydd
 Excision, *sub.* torriad ymaith; trychiad; dinystriad, difrodiad
 Excitation, Excitement, *s.* cyffrôad, annogiad, annosiad, cynhyrriad, annogaeth
 Excite, *r.* cynhyrfu, cyffroi, annog, annos, dirgymhell
 Exclaim, *r.* croch-lefain, croch-floeddio, gwaeddi; croch-feio, dwys-oganu, wftio
 Exclamation, *s.* croch-lef, ban-lef, cri, bloedd, croch-waedd; gwrth-lef; rhyfeddeb
 Exclamatory, *adj.* bloeddiawl, croch-leisiol, croch-lefawl
 Exclude, *r.* cau allan, bwrw allan; llysu; eithro; gwrthod
 Excluded, *a.* gwrthodedig, annerbyniol, llysedig; didoledig
 Exclusion, *s.* cauedigaeth allan, gwrthodiad, llysiant, llysiad
 Exclusive, *a.* gan gau, neu yn cau, ereill allan: *prep.* heb, heblaw; oddieithr
 Exclusively, *ad.* ar ddidol, heb ei gyfrif gyd âg ereill, ar ei ben ei hun, o'r neilldu, yn neillduol
 Excogitate, *r.* dychymmygu, cael allan, mytyr-ddyfeisio
 Excommunicate, *r. a.* ysgym-muno, bwrw allan o gymmun-deb, esgymmuno
 Excommunication, *s.* ysgymmun-dod, esgymmundod
 Excoriate, *v.* digroeni, blingo; pilio, dirisglo; tynnu'r dônén
 Excoriation, *s.* digroeniad, blingad; piliad, dirisglad
 Excreate, *r.* hoch-boeri
 Excreation, *s.* peswch-boeriad

Excrement, Excrements, *s.* tom; carthion, ysgarth, ysgarthion; trwngc; chwys; poer; llysnafedd y trwyn, &c. enlon
 Excremental, *a.* ysgarthawl
 Excrescence, Excrescency, *sub.* gorthwf, hwrwg, twddf, oddf; dafaden, neu ryw dyfiant annatural ar y corph
 Excretion, *s.* ysgarthiad, ymgarth, ymgarthiad, ymarlloesiad
 Excretive, Excretory, *a.* ysgarthbair, arlloesawl
 Excruciable, *a.* poenfawr, poenadwy, arteithiol, poenus
 Excubation, *s.* nos-wyliad
 Exculpate, *r.* difeio, esgusodi, digylhuddo, dienogi
 Exculpation, *s.* difeiad, glanhâd
 Excursion, *s.* rhuthr-gyrch; gwibymdaith: osgo-gyrchiad mewn ymadrodd, &c.
 Excursive, *a.* gwib-redawl
 Excusable, *a.* esgusadwy, esgusodol; maddeuadwy
 Excusatory, *a.* esgusol, diheuro
 Excuse, *s.* esgus, esgusawd; diheurad; rhith-ddadl; asswyn
 Excuse, *v.* esguso, esgusodi; diheuro, difeio; maddeu; asswyno
 Excuser, *s.* esguswr, esgusodwr
 Execrable, *adj.* atgas, dygas, echrslawn, melldigedig, esgymmun, ysgeler
 Execrate, *v.* melldigo, rhegu; ffieiddio; dygn-gasau
 Execration, *s.* melldith, rhegfa, melldithiad, rheg, rhegiad
 Execute, *r. a.* gwneuthur, cyflawni, cwblhau; dienyddu; crogi
 Executer, *s.* gwneuthurwr, gweithredydd, cyflawnwr, cwblhawr
 Execution, *s.* cwblhâd, cyflawniad, gweithrediad, ymarferiad; dienyddiad, crogiad

Executioner, *s.* dienyddwr, dial-
eddw, crogwr
Executive, *a.* gorchwyliaethol,
gweithrediadol; llywiawl
Executor, *s.* cymmyn-weinydd,
gorchwylwr Ewyllys
Executrix, *s.* cymmyn-weinyddes
Exegetical, *a.* eglurol, eglurhâol,
egluriadol, esponiadol
Exemplar, *s.* cynllun, cynddelw,
siaml, patrwn, egluryn
Exemplary, *a.* dilyn-wiw, teilwng
o'i ddilyn; anghreifftiol; hynod
Exemplification, *s.* cynddelwad,
cylluniad, arddangosiad, ar-
luniad, darluniad, egluriad
Exemplify, *v.* egluro, profi trwy
siaml; adysgrifenu
Exempt, *v.* rhyddhau, dirwymo;
esgusodi; breinioli
Exempt, *adj.* rhydd, esgusodol,
dirwym, breiniol, afrywym
Exemption, *s.* breiniad, trwydd-
ed, rhyddfaint, afwyniad
Exenterate, *v.* diberfeddu
Exequies, *s.* arwylant, defodau
claddedigaeth neu angladd
Exercent, *a.* arferiaethol
Exercise, *s.* ymarferiad, gorch-
wyl-waith, gorchwyliaeth;
gwnethuriad, cyflawniad; ym-
drech-waith, dogn-waith, tasg-
waith; eirf-driniad
Exercise, *v.* arferu, ymarfer;
profi; go-lafurio; trin
Exercitation, *sub.* traith-sylwad,
esponiad; ymarferiad
Exert, *v.* arferu yn egniol; ym-
egnio, ymorchestu, ymdrechu
Exertion, *s.* ymroddiad, ymegni-
ad, ymdrech, ymdrechriad
Exeter, **Exchester**, **Exon**, *s.* Caer-
wysg yn Nyfneint (*Devonshire*)
Exfoliate, *v.* deilio allan; floc-
hennu, delltenu
Exhalation, *s.* tarth, mygdarth,
ager, anwedd; tarthiad

Exhale, *v.* mygdarthu, agerddu;
anadlu allan; tarthu
Exhaust, *v.* gwaghan, dyhys-
pyddu, llwyr-dreulio
Exhausted, *a.* dyhyspyddedig, ar-
ball, wedi darfod
Exhaustless, *a.* amny'spyddadwy,
diddyspydd
Exhibit, *v.* dangos, darlunio, go-
sod allan, arddangos
Exhibition, *s.* gosodiad allan, ar-
ddangosiad, dangosiad cy-
hoedd: arian porth i ysgolaig
Exhilarate, *v.* llonni, llawenu,
sirlioli, bywiogi, tra-llonni
Exhort, *v.* cynghori, annog, cym-
hell; rhybuddio; erfyn ar
Exhortation, *s.* cynghor, annog-
aeth; annogiad; rhybudd
Exhortative, **Exhortatory**, *a.* an-
nogaethol, cynghorol; rhy-
buddiol; attolygiadol
Exhorter, *s.* cynghorwr, annogwr
Exigence, **Exigency**, *s.* anghen,
rhaid, anghenrhaid, anghenoc-
tyd; achos; gofyniad; dir-achos
Exigent, *sub.* dir-anghen; dir-
achos; dir-aldad
Exiguity, *s.* bychander; eiddil-
wch; bychodrydd
Exiguous, *a.* bychan, eiddil
Exile, *s.* alltud, alltudes, herwr,
gwr deol, difro: alltudaeth,
alltudedd, herwriaeth, deol,
deoliad, difroedd
Exile, *v.* alltudo, allwladu, deol
Exiled, *a.* deoledig, alltudawg
Exilement, *s.* alltudaeth, deoliad
Exility, *s.* eiddilwch, meinder
Eximious, *a.* rhagorol, gwŷch
Exist, *v.* bod, hanfod, byw, bod
yn fyw, hanfod
Existence, *sub.* bod, bodolaeth,
bywdeb, hanfod, hanfodaeth
Existent, **Existing**, *a.* bodawl,
hanfodawl, mewn bod
Existimation, *s.* tŷb, barn; cyfrif

Exit, *s.* ymadawiad; marwolaeth
 Exodus, Exody, *sub.* mynediad
 allan, ymadawiad, *Fcsodus*
 Exonerate, *r.* dadlwytho; es-
 mwythau; difeichio
 Exoneration, *s.* difeichiad, &c.
 Exorable, *a.* cymmodadwy, hy-
 naws, hyblyg, tynerol
 Exorbitance, *s.* dirfawredd, an-
 weddeidd-dra, anweddolrwydd
 Exorbitant, *a.* anwedd, gormod-
 ol, gormoddus, afresymol, ang-
 hymmedrol, anweddol
 Exorcise, *r.* tynghedu, bwrw,
 nen alw allan ddrwg yspryd;
 cyfareddu, swyn-gyfareddu,
 swyn-ganu
 Exorcism, *s.* swyn-gyfaredd
 Exorcist, *s.* tynghedydd, swyn-
 wr, swyn-gyfareddwr
 Exordium, *sub.* rhagymadrodd,
 rhagdraith, rhaglith
 Exornation, *s.* addurniad
 Exotick, *s.* alltud, dyothryn
 Exotick, *a.* alltudawl, estronol,
 pellennig, allwlad
 Expand, *r.* taenu, lledu; ymledu,
 ymagor; darestyn; dadblygu
 Expanse, *s.* ehangder: ymlediad
 Expansion, *sub.* taeniad, llediad,
 ehangedd, ehangiad, ymlediad
 Expansive, *a.* ymdaenawl
 Expatriate, *r.* ymhelaethu
 Expatriate, Expatriated, *a.* ang-
 hywladol, anghywladedig
 Expatriate, *r.* allwladu, alltudo,
 difroi, deol
 Expatriot, *s.* anghywleidiad
 Expect, *r.* dysgwyl; aros, ym-
 aros, edrych am, gobeithio
 Expectable, *a.* dysgwyliadwy
 Expectance, Expectancy, *s.* dys-
 gwyliad; gobaith
 Expectant, *s.* dysgwyliwr, ymar-
 osydd: *a.* dysgwylgar
 Expectation, *sub.* dysgwyliad;
 gobaith; ymarosiad; hiracth

Expectorate, *r.* poeri allan; taflu
 o'r cylla: peswch-boeri
 Expedience, Expediency, *sub.*
 cyfaddasrwydd, cynhwysder,
 addasrwydd, rheidiolrwydd
 Expedient, *a.* addas, cynhwys,
 cyfaddas, cyficus, buddiol, lles-
 ol, cymmesur, rheidiol
 Expedient, *s.* dyfais, dyfeis-fodd,
 ffordd addas, dychymyg
 Expedite, *a.* rhwyddawl, parod-
 ol, prysurol, brysiawl
 Expedite, *r.* dirwystro; rhwydd-
 hau, ebrwyddo, prysuro, bryso
 Expedition, *s.* prysuriad, brys-
 iad, dyfrysiad, cyflymedd:—
 lynt filwraidd, rhyfel-gyrch—
Expedition money, brŷs-wobr
 Expeditions *a.* ebrwydd, cyflym,
 esgud, gwisgi, buan, prysurol,
 brysgar, ffest
 Expel, *v.* bwrw allan, gyrru nen
 ymlid ymaith
 Expence, Expense, *s.* traul, cost
 Expenceless, *a.* digost; rhiad
 Expend, *r.* gwario, costio, treul-
 io:—afradu; ditia
 Expend, *s.* treuliedydd, gwâr-
 iwr, &c.
 Expensive, *a.* costfawr, costus;
 afradus, treulfawr; drud
 Expensiveness, *s.* costusrwydd,
 tra-chostiad, mawr-gostiad
 Experience *sub.* prawf, profiad;
 prawf-wybyddiaeth, ymarfer-
 iaeth, hirbrawf, cyfarwyddyd
 Experience, *v.* profi; teimlo, ym-
 brofi; gwybod trwy brawf
 Experienced, *a.* profiadol, prof-
 edig, cyfarwydd, hyfedr
 Experiment, *s.* prawf; cais, cyn-
 nyg; ymbrawf, profiad
 Experimental, *a.* profiadol; seil-
 iedig ar brawf; profedig
 Experimentally, *ad.* yn brofiadol,
 trwy brofiad, ar brawf
 Experimented, *a.* profedig, &c.

Expert, a. cyfarwydd, hwylus, medrus, hyfedr, tra-pharod, dehenig, hyddysg, campus
Expertly, ad. yn fedrus, &c.
Expertness, sub. deheurwydd, medrusrwydd, hwylusrwydd
Expiable, a. dyluddadwy, dileadwy, maddeudwy
Expiate, r. gwncutiâr iawn; iawni; dyluddo; diwygio
Expiation, sub. iawn; cynmod-warth, dyludd-warth, iawniad
Expiatory, a. dyluddawl, cymmodroddawl, iawnawl
Exp ration, s. rhoddiad i fynn yr yspryd, ymadawiad; terfyniad, diweddiad, diwedd
Expire, r. trengi, rhoi i fynu'r yspryd, marw; darlod, diweddu, terfynu; gorphen
Expired, a. wedi marw, darlod, neu ddyfod i ben
Explain, r. eglurhân, egluro, dehongli, esponio, agoryd
Explanation, sub. eglurhâd, dehongliad, goleufynag
Explanatory, a. eglurhâcl, amlygiadol, agoriadol
Explicable, adj. egluradwy, dehongladwy, dattodadwy
Explicate, r. dadblygu, dattod, egluro, dehongli
Explication, s. dadblygiad; egluriad, dehongliad
Explicative, a. eglurhâol, &c.
Explicator, s. eglurhâwr, eglurwydd, agorwr, dad-ddryswr
Explicit, a. amlwg, eglur, pennodol, di-gêl, di-hocced
Explicitly, ad. yn eglur, &c.
Explode, r. hwtio; gwrthod yn ddirmygus, troi allan
Exploded, a. gwrthodedig, hwtiedig; anarferedig
Exploit, s. gwrol-waith, gorchest-waith, mawr-gamp, antur-waith, gwiw-gamp

Exploits, s. gorchestion
Exploration, sub. chwiliad allan, fforiad
Explore, r. chwilio allan, fforio; dyfal-chwilio, craff-yspeio
Explorer, sub. chwiledydd, yspeiwyr, fforiwr, syllwr, ysper-enwr
Explosion, s. tafliad allan, gwrthodiad, hwtiad; rhuthr ergyd allan o ddryll tanio; tân-ruthr; taran-ruthr; taran-dorriad; ysgortiad
Explosive, adj. ysgortawl, tân-ruthrawl, tân-swniawl
Export, s. trosglwyddiad allan—
Exports, eiddo trosglwyddedig allan
Export, r. anfon allan, carrio allan, môr-drosi, trosglwyddo
Exportation, sub. trosglwyddiad allan, anfoniad i orwlad, môr-drosiad
Exporter, sub. anfonydd allan, gwerthwr tros for
Expose, r. a. amlygu, arnoethi, dynoethi, datguddio, cyhoeddi, dangos allan, gwaradwyddo; gosod yn ngwyneb perygl, peryglu
Exposed, a. amlygedig, dynoethedig, agored, arnoeth, yn wyn-eb, tan berygl
Exposition, s. dehongliad, egoriad, agor-draith, agor-draethiad, egluriad, esponiad
Expositor, s. dehonglwr, arnodwydd, agoriedydd, esponiwr
Expostulate, r. ymliw, ymliwio, ymliwied, ymddadlu
Expostulation, s. ymliwiad, ymliw; ymresymiad
Expostulatory, a. ymliwaidd, ymliwawl; dadleuol
Exposure, s. dynoethiad, gwaradwyddiad; dodiad mewn perygl, arberygliad

Expound, *v.* *csponio*, egluro, egori, dehongli, lladmeru
 Expounder, *s.* *csponiwr*, dehonglydd, lladmerydd
 Express, *a.* egiur, hyspysol, gwir, pendant, pennodol
 Express, *s.* brŷs-gênad, rhedegwr; brŷs-gênadwri
 Express, *v.* mynegi, adrodd, datgan, traethu; darlunio; gwasgu allan, gwryfio allan
 Expressed, *a.* hyspysedig; gwryfiedig, gwasgedig; adroddedig
 Expressible, *adj.* adroddadwy, traethadwy, darluniadwy
 Expression, *s.* gair, ymadrodd, dywediad, mynegiad; gwasgiad allan; darluniad
 Expressive, *a.* mynegawl, mynegianus, mynegiadol; darluniadol; dwys, dwys-eiriedig, dwys-ddywedawl, grymus; cynnwystawr
 Expressly, *ad.* wrth ei enw, yn bennodol, yn eglur, yn ddwys
 Expresure, *s.* mynegiad, mynegiaeth, datganiad; gwasgiad allan
 Exprobrate, *v.* edliw, dannod
 Exprobration, *s.* edliw, edlwiad, dannodiaeth, lliwiant
 Expropriate, *v.* arallu; trosi
 Expugn, *v.* ymlid allan neu ymaith; gortirechu, gorchfygu
 Expugnable, *adj.* goresgynadwy, gorchfygadwy, ynnilladwy
 Expugnation, *s.* gorchfygiad, &c.
 Expulse, *v.* bwrw, troi, gyrru, neu ymlid allan
 Expulsion, *sub.* ymlidiad, tröad, gyriad, neu fwriad allan
 Expulsive, *a.* a allo, neu a fo'n tueddu i, fwrw allan
 Expunge, *v.* dilên; croesi allan
 Expurgation, *s.* glanhâd; carthiad; puredigaeth
 Expurgatory, *adj.* carthawl, ysgarthawl, glanweithiol

Exquisite, *a.* rhagorol, odiaeth, tra-chelfydd, tra-chlywrain, cyfr-ben, perffaith, eithaf, tra-dygn, arteithiol, cyfrdost
 Exquisiteness, *s.* dichlynrwydd, manylrwydd; dygnedd
 Exscript, *s.* adysgri en; adlun
 Exsibiate, *v.* hwtio ymaith
 Exsiccate, *v.* sychu, dysychu
 Exsiccation, *s.* dysychiad
 Extant, *a.* yn bod, mewn bod, i'w gael, i'w weled
 Extasy, *sub.* mäd-lesmair, pèr-lewyg, llawen-lewyg
 Extatic, Extatical, *a.* pèr-gynhyrhiol; pèr-lesmeiriol
 Extemporal, Extemporary, Extempore, *a.* disyfyd, difyfyfyr, heb rag-fyfyr
 Extemporaneity, *s.* difyfyredd, parodrwydd ymadrodd
 Extempore, *ad.* yn ddifyfyr, yn ddiaros, yn ddiattreg
 Extemporize, *v.* llefaru yn ddifyfyr
 Extend, *v.* estyn, cyrhaedd, dar-estyn, estyn allan, ehangu, lledu, rhythu, arledu
 Extended, *adj.* estynedig, estyniog
 Extender, *s.* estynwr, arledwr
 Extension, *s.* estyniad, estynedig, ystyniad, arlediad
 Extensible, *a.* estynadwy, &c.
 Extensive, *adj.* ehang, helaeth, llydan, estynol, amgyrhaeddiol
 Extensiveness, *sub.* amgyrhaeddiad, ehangder, helaethrwydd, meithder, ymlediad
 Extent, *s.* cyrhaedd, maint, helaethder, amgyrhaedd
 Extenuate, *v.* lleihâu, ysgafnhâu; esgusodi; bychanu
 Extenuation, *s.* lleihâd, toliad, ysgafnhâd; esgusodiad
 Exterior, *a.* nesaf allan, allanol, oddi allan, o faes

Exterminate, Exterminate, v. diwreiddio, llwyr-ddileu, llwyr-ddyfetha; gyrru ymaith
Extermination, s. llwyr-ddyfethiad; torriad ymaith
External, a. allanol, o'r tu allan, nesaf allan, o faes
Externals, s. pl. rhannau neu bethau oddi allan, allanolion
Extersion, s. dilead, rhwbiad neu olchiad ymaith
Exstimulation, s. annogiad
Extinct, adj. diffoddedig; wedi darfod, diffodd, neu ballu
Extinction, s. diffoddiad, diffoddiant; llwyr-ddyfethiad; dilead, diddymiad
Extinguish, v. diffoddi, diffodd; diddymu, dilleu; llwyr-ddifa
Extinguishable, a. diffoddadwy
Extinguisher, s. diffoddydd
Extirpate, v. diwreiddio; dinystrio, llwyr-ddystrywio
Extirpation, s. diwreiddiad, dinystriad, dystrywriad
Extol, v. mawrygu, dyrchafu, arddyrchafu, arfaliannu, clodfori, arwyrain, canmawl
Extolled, a. dyrchafedig; clodfawr, clodfodedig
Extoller, s. clodforwr, canmolwr
Extolling, s. clodforiad, &c.
Extorsive, a. treisiawl, cribddeilus, cribddeiliaidd, cribddeiliawg
Extorsively, ad. yn dreisgar, trwy drais, yn dreisiawl, &c.
Extort, v. gwasgu, gorthrymu, cribddeilio, edwicea, angheri
Extortion, s. cribddaf, cribddeiliad; gorthrymiad, dirdrais, gorthrym-gais
Extortioner, s. cribddeiliwr, tynwasgwr, gorthrymwr, treisiwr, treisiad, coisiad, gormeswr
Extract, v. tynnu, gwryfio, gwasgu, neu higo allan

Extract, Extracts, s. dewis-ran, sylwedd-ran;—pigion, dewision—*Extract of a Letter or Treatise*, rhau-lythyr, rhandraethawd
Extraction, s. tyniad allan; gwehygordd, bonedd, gwreiddyn, cyst, âch
Extractor, s. tynwr allan, tyniedydd
Extrajudicial, a. afreolaidd, allan o reol cyfraith; anafarn
Extra-mundane, a. oddi allan i'r byd, goruwch y byd
Extraneous, a. estronaidd, arall-aid; oddi allan
Extraordinary, a. anghyffredin, llynod, odiaeth, anfynych, anarterol, anghynnefin
Extra-parochial, a. amhlwyfol, heb fod yn perthyn i blwyf
Extravagance, s. afrad, afradiad, afradlodedd, gwastraff, gwastraffiad, rhyseidd, gormodedd; afresymoldeb, ynfydrwydd, chwidredd
Extravagant, a. afradlawn, afradus, gwastraffus, ofer-dreulgar, difrodus; afresymol, anwedd-aid, didrefn; gormod, gormodol
Extravagate, v. ynfyd-siarad, ymlleferydd, tiladru
Extravasated, adj. wedi myned allan o'i briod lestr
Extreme, s. eithaf, eithaf-nod, pellder; eithafed, pellafed; *pl.* eithafoedd, pellafodd
Extreme, a. eithaf, eithafig, diweddas, pellaf; dirfawr, rhyfawr, dygnaf, tostaf
Extremely, ad. dros ben, yn ddirfawr, yn dra, yn eithaf
Extremity, sub. eithaf, blaen, cwr eithaf, pen pellaf; cyfyngder, caledfyd, gwasgfa; enbydrwydd

Extricate, *v.* rhyddhau, diddy-
 rysu, dadrwympo, dirwydo
Extrication, *s.* diddyrysiad, &c.
Extrinsic, **Extrinsical**, *a.* o'r tu
 allan, allanol, annhriodol
Extrude, *v.* gwthio allan
Extrusion, *s.* gwthiad neu fwriad
 allan. *Edr. Expulsion.*
Extuberance, *s.* gorddfiad, neu
 godiad yn y cnawd; oddf,
 oddfyn, hwrwg, twddf
Extumescence, *sub.* chwyddiad
 allan, ymchwydd
Exuberance, *s.* arddigonedd, gor-
 llawndid; gorddfiant
Exuberant, *a.* rhyllawn, gorllawn,
 tra-helaeth, gormodol, tra-aml
Exudation, *s.* chwysiad allan
Exulate, *v.* alltudo; byw'n alltud
Exulcerate, *v.* gweliio, torri yn
 friw; chwanegu briw
Exulceration, *s.* gweliad, goriad;
 chwanegiad briw
Exult, *v.* gorfoleddu, llannu,
 hemmain, neidio o lawenydd;
 ymorfoleddu, ymlawenythu
Exultation, *s.* gorfoledd, llam-
 miad gan lawenydd; ymfrost,
 ymorfoleddiad; gorhoen
Exundation, *sub.* gorllif, llifiad
 drosodd, llifeiriant, llif
Eye, *sub.* llygad; golwg, trem,
 drem—crau, rhwyll—*Eye-
 ball*, canwyll llygad, mab-llygad
 —*Eye-brow*, ael y llygad—*Eye-
 lid*, amrant, caead llygad, gail
 —*Eye-witness*, gwybyddiad
Eye (of pheasants) *s.* nythaid o
 ieir coed
Eye, *v.* llygadu, trêmio, edrych,
 golygu, gwylio, syllu
Eye-bright, *s.* y dorfagl, effros,
 golau-ddrem, gloyw-llys
Eye-service, *sub.* llygad-wasan-
 aeth
Eye-sight, *s.* golwg, golygawd;
 llewyrch, neu drem y llygaid

Eye-tooth, *s.* llygad-ddant, ys-
 githr-ddant
Eyed, *a.* and *part.* llygeidiog:
 golygedig, tan olygiad, yn cael
 ei olygu—*Blear-eyed*, llygad-
 goch—*Goggle-eyed*, llygad-
 fawr, llygadog—*Squint-eyed*,
 llygad-gam, llygad-draws—
Wall-eyed, llygad-frith
Eyet, **Eyght**, *s.* ynysan, ynysig
Eylet **Eylet-hole**, *s.* orpai, olpai,
 twll olpai
Eyre, *s.* llys barnwr ymdeith-
 iol, cylch-llys

F.

FABLE, *sub.* chwedl, ffug-
 chwedl, rhith-hanes; dywed-
 iad disail, geudeb
Fable, *v.* ffug-lunio, ffugio
Fabled, *a.* ffug-luniedig, &c.
Fabler, **Fabulist**, *s.* chwedllydd
Fabric, *s.* adail, adeilad, adeildy,
 adeiladaeth, adeil-warth
Fabricate, *v.* adeiladu; llunio,
 dyfeisio, dychymmygu, ffurfio,
 ffurfeiddio, gwneuthur
Fabrication, *s.* adeiladiad; Han-
 iad, gwneuthuriad, ffurfiad
Fabulosity, *sub.* chwedlgarwch;
 ffugiolarwydd, annieurwydd
Fabulous, *a.* ffugiol, dychymmyg-
 ol; celwyddog; disail
Fabulousness, *s.* ffugiolarwydd
Face, *s.* wyneb, gwyneb, gwyn-
 ebpryd; arwyneb
Face, *v.* wynebu, gwynebu;
 gwrthwynebu; sefyll yn
 wyneb
Facet, *s.* gwyneb bychan
Facetious, *a.* cellweirus, arab-
 eddus, afieithus, digrif, cell-
 weigar, dafyr, llon-eriog
Facetiousness, *s.* cellweigarwch,
 digrifwch; digrif-iaith

Facile, *adj.* hawdd, esmwyth, rhwydd, hyblyg, hydyn, hynaws
Facilitate, *r.* rhwyddhân, hwyddo, cyfrwyddo, hwyluso
Facility, *s.* hawsder, rhwyddineb, rhwyddyd, rhwydd-deb
Facing, *s.* wynebiad, gwynebiad; gwynebwaith : *ad.* ar gyfer, yn gyferbyn, yn wynebu
Facinorous, *a.* ysgeler, diried
Fact, *s.* gweithred, ffaith, gwaith; gwir, gwirionedd
Faction, *s.* plaid, ymblaid, terfysg-blaid; ymbleidiad
Factionous, *a.* pleidiog, pleidgar, ymbleidgar, terfysgus, cynnhenus
Factitious, *a.* celfydd-weithiedig; ffugiedig, flug-weithiedig
Factor, *sub.* marchnattawr dros arall, marchnadydd dirprwy, gorchwylydd
Factorage, *s.* masgnach-wobr
Factorship, *s.* gorchwylyddiaeth, marchnadaeth tros arall
Factory, *s.* gweithfa; trigle cymdeithas o fasgnachwyr dirprwy neu tros eraill
Faculty, *s.* medr, dawn, dawnedd, galluedd; rhydd-faint : cynneddf, swydd-gynneddf; celfyddyd; meddyg-waith; y gymdeithas feddygol
Facund, *a.* hyawdl, firaeth
Facundity, *s.* fraethder, hyawdiedd, firaethineb
Faddle, *v.* ofera, coeg-ffwdanu, ofer-siarad—*Fiddle faddle*, offer-glep, ofer-waith, ofregedd
Fade, *v.* edwi, difannu, diflamu, gwywo, tygio, dihoeni
Faded, *a.* gwyw, gwywedig, &c.
Fadge, *v.* cydweddu, cyfladd, cyfatteb, cytuno, cyd-daro
Fading, *a.* diflan, diflanus, diflanedig, difan, darfodedig

Fag, *r.* curo, baeddu; bod yn flinedig, blino, llesgân
Fag-end, *sub.* gobed brethyn, y pen eithaf, pen yr eddi, y pen gwaethaf
Faggot, *s.* ffagod, ffagoden, cedysen, cidysen, ffasg, ffasgeil
Faggot, *r.* ffagodi, cydrwymo, cidysio, cedysio, ffasgu
Fail, *r.* faeliu, methu, palla; torri i fynu
Fail, **Failing**, **Failure**, *sub.* ffael, faeliad, meth, pall; gwendid, bai; torriad mewn masgnach
Fain, *r.* ewyllysio, chwennychu—*To be fain*, bod yn awyddlawn:—bod dan orfod neu anghenrhaid
Fain, *adj.* awyddus, chwannog, ewyllysgar, hoddhawn, llawen
Fain, *ad.* yn chwannog: tan orfod
Faint, *v. n.* llesmeirio, llewygu, gloesygu; diffygio, llesgau, llwfrhau
Faint, *a.* egwan, diffygiol, methedig, llegach; aneglur, anghlaer, pwl
Faint-hearted, *adj.* gwan-galon, llwfr, annewr, anwrol
Faint-heartedness, *s.* gwan-galondid, annwredd
Fainting, *sub.* llewyg, llewygiad, llesmar, llesmeiriad, gloes, gloesiad
Fainting, *a.* llesmeiriol, &c.
Faintly, *ad.* yn wan, yn aneglur
Faintness, *s.* gwendid, llesgedd, llyfrder, methiant, llesgrwydd
Fainty, *a.* llesmeiriol, llwfr
Fair, *s.* ffair, prif farchnad
Fair, *a.* tèg; glân, glandeg, pryd-weddol, gloyw: hardd-deg, telaid, mwynaid: cyfiawn, di-dwyll
Fairing, *sub.* ffeiryn, rhodd o ffair
Fairly, *ad.* yn dèg, yn lân

Fairness, *s.* tegwch, glendid; unionder, iawnder, cleuder

Fairy, *s.* gŵyll, ellyll, anyspryd

Fairies, *s. pl.* y tylwyth teg, gwyllon, ellyllon, gwag-ysprydion, anysprydion

Faith, *s.* ffydd, crêd, crediniaeth; hyder, ymddiried; ffyddlondeb

Faithful, *a.* ffyddlawn, ffyddiog, ffyddiol, cywir, didwyll: *s. pl.* ffyddloniaid, credinwyr; cywir-iaid

Faithfulness, *sub.* ffyddlondeb, ffyddlonder, cywirdeb, gonest-rwydd

Faithless, *a.* diffydd, digred, anffyddiog; anffyddlawn

Falcated, *a.* crymanaid; cynrig

Falchion, *s.* cleddyf cam, crymangled, crwm-gled

Falcon, *s.* math o wach, hebog

Falconer, *s.* gwalchydd, hebogydd: camminydd

Falconry, *s.* hebogyddiaeth, &c.

Faldage, *s.* hawl gwarchaead

Faldistory, *sub.* gorsedd Fsgob y'ng'hôr ei Eglwys gadeiriol; cail-faingc, bugail-faingc

Faldstool, *s.* ystôl neu faingc, ar ba un y penlinia brenhinoedd Lloegr, pan en coronir

Fall, *s.* cwymp, cwympiad, codwm; syrthiad, disgyniad: dygwyddiad, dygwydd, syrth

Fall, *v.* cwympto, syrthio, codymn: tramgwyddo, cwyddo; dygwyddo—*To fall to, or upon*, dechreu neu syrthio ar, neu daro at—*To fall back*, syrthio neu gilio'n ôl, encilio

Fallacious, *a.* twyllodrus, ffugiol, gau, twyllgar, geuol

Fallaciously, *ad.* trwy dwyll, mewn dichell, mewn lliw, &c.

Fallaciousness, *s.* twyllgarwch; geuedd, gendeib, siôniant

Fallacy, *s.* twyll, hoccoed, anwired; hudoliaeth; hudoliaith; twyllgarwch, ffalsedd

Fallen, *a.* syrthunedig

Fallibility, **Fallibleness**, *s.* ffael-edigaeth, ffaeledigrwydd, amherffeithlirwydd; siomgarwch, hwdwylledd

Fallible, *a.* ffaeladwy, ffaeledig, llysiom, a ddichon gamsynied

Falling, *s.* cwymp

Falling, *part.* yn syrthio; ar syrthio, &c.

Falling-sickness, *s.* Edr. *Epilepsy*

Fallow, *s.* braenar, cyuwydd, adwydd: *v.* braenaru

Fallow, *a.* hydd-liw, braenar-hw, melyn-goch, gwelw-goch

Fallow-deer, *s.* danys, gafr danys, ewig lwyd; hŷdd, bwch danys

False, *a.* anwir, anwiredus, ffugiol, gau, celwyddog, celwyddus; twyllodrus, ffals, bradol, bradog, rhagrithiol—*False swearing*, anudon, anudoniaeth

Falshood, **Falseness**, *s.* anwired, celwydd, ffalsedd, gendeib

Falsify, *v.* ffalsu, ffugio; anghywiro; llygru; gau-eirio:—profi yn gelwydd, gwrthbrofi, celwyddo, dibrofi

Falsifier, *sub.* ffugiwr, llygrwr: gau-eiriwr:—gwrthbrofiwr

Falsity, *s.* anwir, celwydd, ffalstedd, geudeb, anwired

Falter, *v.* petruso; bloesgi; attal geiriau; bod âg attal dywedyd arno; methu, aflwyddo

Fame, *s.* gair, sôn, chwedl, newydd; enw, enwogrwydd, elod, bri—*Good fame*, gair neu enw da—*Ill fame*, gair drwg

Famed, *a.* erwog, clodfawr

Familiar, *a.* cyfeillaid, cyfeillgar; cynnesin, adnabyddus; teuluaidd—*Familiar spirit*, yspyd dewiniaeth, cyfeillfaid

Familiar, *s.* cyfaill, cyfeill-frawd, cyfathrachwr, cydnabod
 Familiarity, *s.* cydymdeithas, cyfeillach, cyfeillgarwch, teulu-
 edd, cymdeithas; cymdeindra, ymarferiaeth
 Familiarize, *v.* cymefino; peri cyfeillach neu gydnabyddiaeth
 Family, *s.* teulu, tylwyth, tŷiad; llwyth, cenedl, âch: caren-
 ydd
 Famine, *s.* newyn, diffyg ymborth, cisiau bwyd
 Famish, *r.* newynu, lladd â newyn; marw o newyn
 Famished, *a.* newynog, newyn-
 hyd, wedi ei newynu; wedi marw o newyn
 Famishing, *part.* ar drengi gan newyn
 Famishment, *s.* newyniad
 Famous, *a.* enwog, hynod, hyglod, clodfawr, honnoid
 Fan, *s.* gwyntyll, awyren, nithlen
 Fan, *r.* gwyntio, gwyntyllio, puro, nithio, glanhau ŷd
 Fanatic, *s.* crefyddwr penboeth
 Fanatical, *a.* gwyllt-grefyddus, ynŷyd-grefyddol, penboeth
 Fanaticism, *sub.* gwallgofrwydd mewn crefydd, gwyllt-grefydd-
 iaeth, gan ysprydoliaeth
 Fancied, *a.* dychymmygawl
 Fanciful, *a.* dychymmygus, coeg-
 dybus, coelgar, ffol-dybus
 Fancifulness, *sub.* tybgarwch, mympwyaeth, dychymmyg-
 iaeth
 Fancy, *s.* cymmyg, dychymmyg, darfelydd; ias pen, mympwy, ofer-dyb, lled-tyb: serch, hoff-
 edd, ymserchriad
 Fancy, *r.* dychymmygu, darfel-
 yddu; tybio, brith-dybio: hoffi, serchu, chwennychu
 Fane, *s.* awel-fynag neu fyneg-
 ydd, ceiliog y gwynt: teml

Fang, *s.* ysgithr-ddant; crafangc, ewin, yspag
 Fangled, *a.* coeg-ffurfiedig; ffug-
 iedig; newydd-ddyfeisiedig
 Fangless, *a.* diysgithr, digrafangc, diëwinedd
 Fannel, *s.* ysgwydd-rwy offeiriad
 Fanner, *s.* gwyntylliwr, &c.
 Fanning, *s.* gwyntiad, gwyntyll-
 iad, nithiad; purad
 Fantastic, Fantastical, *a.* ffol-
 ddychymmygus, pen-chwiban; anwadal, mympwyol
 Fantasticalness, Pantasticness, *s.* anwadalwch; coeg-falchedd
 Fantasy, *s.* mympwy, tyb. *Edr.*
Fancy
 Far, *ad.* pell, yn mhell, neppell—
By far, o lawer—*As far*, cyn belled, mor bell
 Far, *a.* pell, pellenig, anghysbell
 Farce, *s.* coeg-chwarae; esgus-
 beth, rhith-waith, llw o beth
 Farcical, *a.* coeg-chwareuol
 Farcy, *s.* y claf, y clefri mawr, gwahanglwyf y meirch—*Wa-
 ter farcy*, y clefri dyfrllyd
 Fardel, *s.* sypu, soppen, byrn-
 aid, ffasegell; pwn, pynor
 Fardingale, *s.* cylch-bais
 Farding-deal, *s.* chwarter erw
 Fare, *s.* lluniaueth, bwyd, ym-
 borth; clud-wobr; porth-lôg
 Fare, *r.* byw, bod, bydio; ym-
 daro; ymborthi; hyntio
 Farewell, *s.* cyfarchiad wrth ym-
 adael, cymmeriad cênad, canu yn iach
 Farewell, *ad.* bydd wych, yn iach y byddych, rhwydd-deb it'
 Farinaceous, *a.* blodwy, blodiog
 Farm, *s.* tyddyn, syddyn, rhan-
 dir, fferm; maenor; hafod
 Farm, *r.* cymeryd dan rent neu ardreth; rhentu, ardrethu; trin neu lafurio tir, amaethu, arda; gosod tir, &c.

Farmer, *s.* amaethion, amaethwr, llafurwr, hwsmon; maerwr, hafodwr; rhentwr, ffermwr, ardrethwr
 Farming, *s.* hwsmonaeth, amaethiad; ardrethiad, rhientiad
 Farmost, *a.* eithaf, pellaf
 Farness, *sub.* pellder, pellenig-rwydd, pelledd, pelineb
 Farrago, *s.* cymmysgfa, cymmysgedd, cynmysg-grug
 Farrier, *s.* meddyg meirch
 Farrow, *r.* bwrw perchyll, dyfod â pherchyll
 Farrow, *s.* porchell, porehelllyn — *A sow with farrow*, hŵch dorrog — *A farrow cow*, mys-wynog
 Farsang, *s.* hyd tair milldir
 Fart, *s.* bram, rhech, fflair: *v.* brammu, rhechain, ffeirio
 Farther, *adj.* pellach: *ad.* yn mhellach, etto, hefyd
 Farthest, Farthermost, *a.* pellaf, eithaf, eithafig; olaf
 Fartling, *s.* fivrling
 Fasces, *sub.* ffasgan, ysgub neu ffagoden o wiail a ddygid o flaen hen lywiawdwyr Rhufain
 Fascia, *s.* addurn-dalaith
 Fasciation, *s.* cyfrwyniad
 Fascicular, *a.* rhwymynol
 Fascinate, *r.* hudo, arhudo, llithio, ynnill serch; rheibio, arswyno, llygad-tynu
 Fascination, *s.* llithiad, gorddeniad, arswyniad, llygadtyniad
 Fasciae, *s.* math o ysgub neu ffagoden o wiail, neu fân-gangau; cidysen, cedysen
 Fascious, *a.* rheibiol, swynol
 Fashion, *s.* dull, gwedd, ffurf, sut, ffinud, llan; ffordd, modd; arfer, defod, cynnecod; — *dill-ynddull*, *pefr-ddull*
 Fashion, *v.* ffurfio, ffurfeiddio, llanio, dullio, agweddu, addasu

Fashionable, *a.* dull-wiw; dillyn-wych, llunieidd-wych, moes-wych: modd-gar, ystungar
 Fashionably, *ad.* yn ol moes y byd; yn hardd-foes, yn foes-wych
 Fashioned, *a.* llamiedig, ffurfiedig
 Fashioning, *s.* lluniad, ffurfiad, ffurfeiddiad, dyluniad
 Fast, *s.* ympryd, attal-bryd, dir-west, cythlwng; cad-gor
 Fast, *v.* ymprydio, dirwestu, attalbrydio, ymattal
 Fast, *a.* tyn, sicr, diysgog, diogel, safadwy — buan, cyflym, ffest, chwai; trwm
 Fasten, *v.* sicrhau; cadarnhau, diogelu; gafaeln; cyfrwymo
 Fastening, *s.* sicrhad; rhwymiad
 Faster, *s.* ymprydwr, dirwestwr
 Faster, *a.* sicrach; buanach
 Fast-handed, *a.* crintach, cynnil
 Fastidious, *adj.* cynhen-falcir, ffroen-uchel, dirmygawl, diystyr-lawr; rhy-fwythus
 Fastidiousness, *s.* diystyredd, diystyrwch; cynhenddull
 Fasting, *s.* ympryd, dirwestiad: *a.* ymprydol: *ad.* ar gythlwng, dan ymprydio
 Fastness, *s.* sadrwydd, diysgog-rwydd; diogelfa, amddiffynta; diogeliad, sicrhad; cyflymder
 Fat, *s.* brasder; mehin, mehin-gig; gwêr; bloneg; tawdd: *pl.* toddion
 Fat, *a.* bras, tew, tîrf, pwyntus, cnodig; gwerog, blonegog; mehinawr; llawn gwêr, &c.
 Fatal, *a.* tyngedfenol, tyngedawl; angenol, marwol, dinystriol; anochel
 Fatalism, *s.* athrawiaeth tynged-fen (sef honno, sy'n dal fod pethau yn dygwydd drwy'r fath angenrheidiol ag sy'n gwneuthur ymdrech iad newn

- daioni, a gocheliad drygioni, yn bethau cwbl ofer :) tyngedfenyddiaeth
- Fatalist, *s.* tyngedfenydd, tyngedfenwr.
- Fatality, *s.* tyngedfen; drwydynged; anguolrwydd, dinystriolrwydd; anochelrwydd
- Fatally, *ad.* yn dyngedfenol, yn anochel: yn anguol
- Fate, *s.* tynged, tyngedfen: anffawd, drwg ddamwain, aflwydd; dinystr, drwg ddiwedd, dyrraith. *Hefyd, ond cynmeryd y guir yn ei ystyr iachusaf, fe ellir ei arferyd am Ragluniaeth — Ill fated, anffodiog, trŵch, aflwyddiannus*
- Fated, *a.* arfaethedig, rhagluniedig, yn ol rhagluniaeth
- Father, *v.* tadu, tadogi: arddelw, mabwysio, mabwysiadu
- Father, *s.* tad, tadwys—*Father-in-law*, tad y'ngyfraith, llysdad, chwegrwn—*Fore-Father*, hen-dad, hynaf—*God-Father*, tad-bedydd, alltraw, alldad—*Foster-Father*, tad-maeth—*Grand-Father*, tad cu, taid—*Great Grand-Father*, hen-daid gorhendad—*Great great Grand-Father*, gorhendaid—*Step-Father*, llysdad
- Fatherhood, *sub.* tadaeth, tadogaeth, tadoliaeth
- Fatherless, *a.* amddifad, ymddifad, di-dad
- Fatherlike, Fatherly, *a.* tadaidd, tadol: *ad.* fel tad, yn dadol, &c.
- Fathom, *s.* gwrhyd (h. y. *hyd gwr*) chwech troedfedd
- Fathom, *v.* gwrhydio; plymio neu fesuro dyfnder: cael neu gyrhaedd y gwaelod; dirnad, amgyffred
- Fathomless, *a.* anoddyfn, diwaelod; annirnadwy
- Fatidical, *a.* tynged-fynegol
- Fatigue, *sub.* lludded, blinedd, blinder
- Fatigue, *v.* blino, peri lludded
- Fatigued, *a.* lluddedig, blinedig, blin, wedi blino
- Fatlings, *s.* pasgedigion
- Fatness, *s.* tewder, brasder
- Fatted, Fattened, *adj.* pasgedig, wedi pesgi, tew-fag, magod
- Fatten, *v.* pesgi, brasáu, tewychu, tewhâu, pwyntio
- Fatty, *a.* tew, bras, ireidlyd
- Fatuity, *s.* delffeiddrwydd
- Fatuous, *a.* delffaidd, hurt
- Fat-witted, *a.* delffaidd, synhwyrbwl, penbylaidd
- Fawcet, *s.* dwsel—*Spiggot and faucet*, yspigod a dwsel
- Faulchion, *s.* cleddyf cam
- Faulcon, *s.* hebog, gwalch
- Fault, *s.* bai; trosedd; amryfuedd, cwl, pechod; anaf
- Faulter, *v.* Edr. *Falter*
- Faultiness, *s.* beusrwydd
- Faultless, *adj.* difai, difeius, diddrwg, dinam; dianaf
- Faulty, *a.* beius, ar fai, o le, cylus, ceryddus, gwydus
- Favour, *s.* hoffedd, serch, cymmeriad, ewyllys da, hawddgarwch; cymmwynas, cêd, rhadlonedd: —ysnoden rodd
- Favour, *v.* hoffi, dangos hoffder; cymmwynasu; —tebygu
- Favourable, *adj.* hynaws, tirion, tyner, rhadlawn, hawddgar; cymmwynasol, cynnorthwyol; prydlawn
- Favourableness, *sub.* tiriondeb, rhadlonedd, hawddgarwch
- Favourer, *s.* hoffwr, ewyllysiwr da, noddwr, achleswr, cefnogwr
- Favourite, *a.* hoff, anwyl, cu, caredig: *s.* hoffddyn, anwylddyn, anwylyd; dewisddyn

Fansen, *s.* math o lysŵen fawr
Fawn *sub.* elain, rhydain, cilon,
carw ieuangc, llwddn ewig

Fawn *v.* bwrw llwddn ewig:—
truthio, gwenieithio, cynffoni

Fawningly, *ad.* yn druthgar, &c.

Fawns, *s.* math o rag-dduwiau a
wag-dybid eu bod yn trigo yn
y coeddydd

Feaberry, *s.* Edr. *Gooseberry.*

Feague, *v.* gwialenodio

Fealty, *s.* ftyddlondeb, cywiredd;
gwriogaeth

Fear, *s.* ofn, arswyd; braw, orn,
dychryn; arynaig, acliryd

Fearful, *adj.* ofnog, brawychus,
ofnus; ofnadwy, arswydus,
dychrynlyd, dychrynadwy

Fearfulness, *s.* ofnusrwydd, ofnog-
rwydd; echryslonrwydd

Fearless, *a.* diofn, dibryder, di-
fraw, diddychryn, Garswyd

Fearlessness, *s.* eonder, dewrder,
diofnogrwydd, anarswyd, an-
mlhryder

Fearn, *s.* Edr. *Fern*

Feasibility, Feasibleness, *s.* hy-
wneledd, hawsedd, hawsder

Feasible, *a.* gwneuthuradwy, hy-
wnel, hy-wnedd, hawdd ei
wnëyd

Feast, *s.* gwledd; cyfedd, cyf-
eddach: gŵyl—*Solemn Feast*,
uchel-wyl, gŵylarbenig—*Wed-
ding-Feast*, neithior, priodas-
wledd

Feast, *v.* gwledda; gloddesta,
cyfedd, cyfeddach, cyfedd-
wogi, wttresa, gwylmabsanta

Feaster, *s.* gwleddwr; wttreswr,
bolwrwr, cyfedd-walch

Feasting, *s.* cyfeddach: *part.* yn
gloddesta, yn gwledda, &c.

Feat, *sub.* camp, rhagor-waith,
gorchest, rhagor-gamp, gwrol-
waith

Feat, *a.* digrifol, digrif-wych

Feather, *s.* pluen, pluyn, plufen:—
pl. plu, pluŵ

Feather, *v.* pluo, pluŵio; diblueo;
pluënu; addurno â plu

Feather-dresser, *s.* pluŵwr, pluwr

Feathered, *a.* pluedig; pluog;
adeiniog, asgellog, chedawl

Featherless, *a.* diblu; croen-llwm,
noethllwm

Featly, *ad.* yn ddigrif-wych

Featness, *s.* digrif-wychder

Feature, *s.* wyneb-pryd, wyneb-
wedd, wyneb-ddull, wyneb-
drem, prydd, llun wyneb

Febrifuge, *s.* cyfaredd neu fedd-
yginiath rhag y cryd neu'r
cryd poeth; tarf-gryd

Febrifuge, *a.* tarf-gryd, tarf-gryd-
iawl, gwrthgrythawl

Febrile, *a.* cryd-bar, crydiawl,
twymynawl, crydaidd

February, *s.* Chwefror

Feculence, Feculency, *s.* gwadd-
odiad, gwaelodiad, annheredd

Feculent, *adj.* gwaddodlyd, an-
nhêr

Fecund, *a.* ffrwythlawn, helaeth,
toreithniog, ffaeth

Fecundity, *s.* ffaethder, ffaeth-
iant, ffrwythlondeb; toraeth

Fed, *part.* pasgedig, porthannus;
diwall, llawn, digonol

Federal, *a.* cyfannmodol

Fee, *s.* gwobr, gobrwy, dobrwy,
tâl, cyflog—*Fee farm*, tir cyd-
uabod, neu y telir cydnabod

am dano—*Fee simple*, a fo iŵr
a'r neb a fynno efe ar ei ol—

Fec tail, a fo dan rwymiad pri-
odol, o ran yr etifeddion a'i
meddiannant rhag-llaw

Fee, *v.* cyflogi, gwobrwyo, do-
brwyo, gwobri; taln gwobr

Feeble, *a.* gwan, egwan, eiddil,
llegach, llesg, nychlyd, llesus

Feebleness, *s.* gwendid, llesgedd,
annerth, eiddilwch

Feed, *v.* porthi, bwydo, diwallu, maethu; ebrann; bwyta; llewa, ymborthi: pessi: porthan; tewhan, pwyntio
Feed, *sub.* ebran, march-ddobr, ceirch-ddogn; porth, gogawr
Feeder, *s.* porthwr, porthydd, maethydd, maethwr; bwytawr
Feel, *v.* teimlo; clywed
Feeler, *s.* teimfydd, teimledydd
Feeling, *sub.* teimlad; profiad; syniad: *a.* teimladwy, tyner
Feet, *s.* traed; troedfeddau
Fegary, *s.* gwib-feddwl; gwib-waith
Feign, *v.* dychymmygu; gwnëyd lliw, ffugio, ffuantu, cymmeryd arno, rhagrithio
Feigned, *a.* gau, ffugiol, ffuantus, rhithiol, geuol, ffals
Feint, *s.* rhith, lledrith, lliw
Feint, *a.* gau, gwag, ffugiol, ffals
Feist, *v.* ffeirio: *s.* ffair
Felicitate, *v.* llwyddiannu, dedwyddo; dymuno llwyddiant: llawen-gyfarch
Felicitation, *sub.* llwydd-ddymuniant; dedwyddiad
Felicity, *s.* dedwyddwch, gwynfyd, llwydd, ffynmiant, ffawd
Felme, *a.* cathaidd, fel cath
Fell, *a.* creulawn, ffyrnig
Fell, *s.* croen, bling-g oen
Fell, *v.* torri i lawr, taro i lawr, tasu i lawr; cymynu
Fellable, *a.* tasladwy, addas i'w dasu
Fell-monger, *s.* crwynwr, march-nadydd crwyn
Feller, *s.* cymynwr, cymynydd coed, taslwr; coedwr
Fellies, **Felloes**, *sub.* cylchgoed olwyn, cëmyg, càmegau
Fellow, *sub.* cyfaill, cydymaith, cywala, cymhar, cyd-radd, cyd-wr, brodawr—*Fellow-servant*, cyd-was, &c.—*Fellow-*

feeling, cyd-ymdeimlad.—*Fellow-creature*, cyd-greadur—*A wretched-fellow*, adyn—*A wicked fellow*, dyhirryn, dyhirwas—*A base fellow*, bawddyn, bawai—*Sorry fellows*, dynionach—*A pretty fellow*, pefryn, propryn, siongryn—*A little fellow*, dynyn—*A proud fellow*, coegyn, belchyn—*A surly fellow*, mōnyn, del-ddyn—*A wrangling fellow*, cecryn, &c. &c.
Fellow, *v.* cyfeillio, cymharu, cyfueno; cyffelybu
Fellowship, *s.* cymdeithas; cyd-ymdeithias, cy-eillach, cydgyfeillach, cyweithias, cyfranogaeth
Fell-wort, *s.* crwyn-llys, chwerwlys
Felly, *ad.* yn ffyrnig, yn greulon
Felo-de-se, *s.* hunan-leiddiad
Felon, *sub.* lleidr; cytiasanwr; drwg-weithredwr:—dolur bÿs, y bysdon, gwrllys
Felonious, *a.* cytiasanawl, cyflafanaidd, lladradawl; ysgeler
Felony, *s.* cytiasan; lladrad
Felt, *s.* brethyn llaw-ban, brethyn hetiau: *v.* llaw-bannu
Felt-hat, *s.* het frethyn
Felt-maker, *s.* gweithiwr hetiau brethyn
Felucca, *s.* math o long ysgafn
Female, *s.* menyw, benyw; dynes, merch, bun, gwraig
Female, *a.* menywaidd, benywaidd, benywawl; gwreigaidd
Feme-covert, *s.* gwraig briod
Feme-sole, *s.* benyw weddw
Feminine, *a.* benywaidd, o'r rhyw fenywaidd; merchedaidd
Femoral, *a.* morldwydawl
Fen, *s.* cors-dir, corsle, cors, gwaun wlyb; morfa, merfa
Fen-berries, *s.* ceirios y waun
Fen-duck, *s.* cors-hwyad

Fence, *r.* cau, amgâu, caeru, am-gaeru, cloddio, argâu; amddiffyn, diffyn:—chwarac d.flyn â'r cleddyf

Fence, *s.* cae, gwalc, clawdd, gwrŷch, pawlgae: amddiffyn, achles, noddod, diogelſa

Fenced, *a.* cadarn, caerog, argauedig, diffynedig

Fencer, *s.* cleddyfwr

Fencible, *a.* amddiffynadwy, diffynadwy, bynawdd

Fencibles, *s.* diffynolion

Fencing, *s.* cledd-drinmeth, cleddyfyddiaeth

Fencing-master, *a.* pen-cleddyfydd

Fen-cricket, *s.* rhingc y tîs

Fend, *r.* cadw draw; dadlen; gwrth-resymu—*To fend and prote*, profi a gwrthbrofi; gwag-rsynau

Fender, *s.* haiarn aelwyd, aelwyd-gylch, gwalc aelwyd

Fender-bolts, *s.* diŷyn-fyllt

Fennel, *s.* ſienigl—*Fennel-giant*, march-ſienigl—*Wild fennel*, ſienigl y cŵn—*Hog's fennel*, ſienigl y moch, pyglus—*Fennel flower*, bulwg Rhufain, Hysiau'r

Fenny, *a.* corsog, corslyd [bara

Fenugreek, *s.* y grôg ŵyran

Feodal, *a.* a ddalier dan arall, gwriogaethol

Feodary, *s.* deiliad dan wriogaeth

Feoff, *v.* *a.* rhoi llwyr feddiant

Feoffee, *s.* meddiannydd cyflawn

Feoffinent, *s.* meddianniad llawn

Feracious, *a.* ſfrwythlawn, cynydiol

Feral, *a.* alaethus; marwol

Ferine, *a.* ſfyrnig, gwylltſlaidd, anwar, bwystſlaidd

Ferineness, *s.* anwaredd, ſfyrnigrwydd, gwylltſleiddrwydd

Ferment, *sub.* gwaith, ymwaith, neu chwydd-waith, gan ſurym, swyf, leſain, eples, neu surdoes:—cyffro, cynhwrf

Ferment, *r.* gweithio; leſeinio, epleſu: ymweithio; bragodi

Fermentation, *s.* ymwaith, ymweithiad, ymferwad; yngynhyſiad; ymleſeiniad

Fern, *s.* rhedyn: *sing.* rhedynen—*Male-fern*, rhedyn y cadno, rhedyn mair—*Oak-fern*, rhedyn y derw—*Wall-fern*, rhedyn y ſagwyr, march-redyn, rhedyn yr ogofau

Fern-brake, *s.* rhedyneg, rhedyn-os, rhedynllwyn

Ferny, *a.* rhedynog, rhedynaidd

Ferocious, *a.* ſfyrnig, gorwyllt, bleiddſar, golofrudd, creulawn

Ferocity, *s.* ſfyrnigrwydd, milcinrwydd, gwylltnaws, creulonedd, gorwylltrwydd

Ferrel, *s.* amdorch, amgarn

Ferrel, *v.* *a.* amgarnu, amdorchu

Ferrous, *a.* haiarnaidd

Ferret, *s.* ffured: *v.* olrhain, hela; ffuredu

Ferriage, *s.* porth-lôg, porth-dâl

Ferruginous, *a.* haiarnaidd

Ferrule, *s.* amgarn, amdorch

Ferry, *s.* porth, porthſa, trosglwyddſa, ceubalſa

Ferry-boat, *sub.* trosglwyddſad, ysgraff, ceubal—*Ferry-man*, porthwys, porth-was—*To ferry over*, croesi'r borth: taflu drosoedd, trosglwyddo

Fertile, *a.* ſfrwythlawn; toreithiog, cynydfawr

Fertileness, **Fertility**, *s.* ſfrwythlondeb, ſfrwythlonedd

Fertilize, *v.* ſfrwythloni

Fervency, *s.* gwresogrwydd, angerdd; awyddſfryd; taerineb

Fervent, *a.* gwresog, brwd, tanbaid; taer, awyddſfrydas

Ferventness, *s.* gwres, twym'der; difrifwch. *Edr. Fervency*

Ferula, *s.* crafell i guro llaw—*Ferula herb*, cedorwydd, pyglys

Fervour, *s.* gwresogrwydd, gwres, poetluder; tacrineb
Fescue, *s.* dangoseg, cyfeir-hin
Fester, *r.* crawni, gori, madru
Festinate, *a.* buau, ffyrystiol
Festation, *s.* brysiad, ffyrystiad
Festival, *s.* gwyl, gwledd; dydd gwyl—*High festival*, uchelwyl—*Solemn or principal festival*, prif wyl, gwyl arbenig
Festive, *Festival*, *a.* gwleddawl, llawen, gorhoenus, gwestfaol
Festivity, *sub.* llawenydd, difyrwch, gorhoen; gwledd, gwyl
Festoon, *s.* addurn-bleth ar golofn, adeilad, &c.
Fetch, *r.* cyrchu; dwyn, arwedd, cludo; cyrhaeddyd
Fetch, *s.* ystryw; dichell-dro, dichell-gyrch; lledrith
Fetid, *a.* drewllyd, drewedig
Fetidness, *s.* drewiant, drewdod, drewi, drygsawrusrwydd
Fetlock, *s.* cudyn egwyd: egwyd, swrn, eswrn, deilw, meilwn, neu fwyde march: troedog
Fetter, *s.* llyfiethar, llyffethyr, troedog, cloffrwyd, hual, burwy; gefyn
Fetter, *v.* llyffetheirio, hualu, troedogi, cloff-rwynio, burwyo; gefynu
Fetterer, *s.* llyffetheiriwr, &c.
Fettle, *v.* simera; gwag-daclu
Fetus, *s.* milrith. *Edr.* *Embryo*
Fend, *s.* dygasedd; cynhen, ymryson; anysgymmod
Feudal, *a.* a ddalier dan arall; gwriogaethol
Fever, *s.* llucheden, llycheden, crŷd, poethgryd, twymyn—*Intermitting fever*, crŷd dyspeidiawl—*A Continual Fever*, crŷd diddyspaid—*A Quotidian Ague or Fever*, crŷd beunyddiol—*A Tertian Ague*, crŷd tridiau

Feverfew, *s.* tarfgyrd, y wermod wen, llysian'r fam, amranwen
Feverish, *a.* crydawl; poeth
Fenillage, *s.* sypyn, neu res o ddail
Fiddlemort, *s.* lliw gwyw-ddail
Few, *a.* ychydig, bychydig, anaml, bychan o nifer
Fewel, *s.* cynnud, tanwŷdd, gosgymmon, dylwyf, briwydd
Feweller, *s.* cynmutai, cynnutwr
Fewer, *a.* llai, anamlach
Fewest, *a.* lleiaf, anamlaf
Fewnets, *s.* caglhydd
Fewness, *s.* anamledd, anamldra, anamllder, bychodedd
Fib, *s.* anwiredd, celwyddan
Fib, *r.* flugio, celwyddn
Fibber, *s.* celwyddwr, flugiwr
Fibre, *a.* main-eddfyn: *pl.* *Fibres*, mân-edafedd, mân-wraidd, mân-linyan
Fibrous, *a.* mân-wreiddiog, &c.
Fickle, *adj.* anwastad, anwadal, gwanmaal, orïog, ysmala, ansafadwy, ysgoew, ysgoewain
Fickleness, *sub.* gwammarwydd, anwadallwch, anwastadrwyd
Fiction, *s.* flug-cliwedl, dychymmyg; flugiad, flugwaith, fluant
Fictious, *Fictitious*, *a.* flugiol, flugiedig, dychymmygedig
Fiddle, *s.* crwth: *r.* crythorio
Fiddle-faddle, *sub.* coeg-waith, oferedd: *a.* coeg-ffwdanus
Fiddler, *s.* crythor, filor
Fiddlestick, *s.* bwa crwth, filoryn
Fidelity, *s.* ffyddlondeb, cywirdeb, geirwiredd, cywiredd
Fidge, *Fidget*, *r.* ofer-hela, coeg-redeg, coeg-olrhain
Fiducial, *a.* hyderus, ymddiriedgar, ymddiriedus, ffyddiadol
Fiduciary, *s.* un y bo eiddo arall dan ymddiried ganddo, ymddiriedolwr
Fiduciary, *a.* ymddiriedus

Fief, *s.* maenor ammodol, maenor wriogaethol
 Fie! *Fy! interj.* ffei! ffi! hach!
 Field, *sub.* cae, maes, ceu-faes, maesan; cād-faes
 Field, *a.* maesawl
 Field-fare, *s.* aderyn ganaf, tebyg i fronfraith; socan eira, socan lwyd
 Field-marshal, *s.* maes-lywydd
 Field-mouse, *s.* llygoden, twrlla, llyg, llygoden maes
 Field-officer, *s.* maes-swyddog, maes-raddog, rhyfel-raddog
 Field-piece, *s.* maes-ddryll, gwn maes, gwn mawr
 Field-sow, *s.* gwrach y lludw, gwrach y coed, twrch y coed
 Fiend, *s.* ellyll, diafl, cythraul, y fall, y ddera, yr andras
 Fierce, *a.* ffyrnig, gorwyllt, gerwin, dywal, crenlawn
 Fierceness, *s.* ffyrnigrwydd, &c.
 Fiery, *a.* tanllyd, tanbaid, o dân, llachar; poeth, poethlyd
 Fiest, *s.* ffiair: *v.* ffieirio
 Fife, *s.* pib feinllais, chwiban, chwibanogl: *v.* chwibanu
 Fifer, *s.* pibydd, chwibanydd
 Fifteen, *a.* pymtheg
 Fifteenth, *a.* pymthegfed
 Fifth, *a.* pumed
 Fiftieth, *a.* degfed a deugain
 Fifty, *a.* deg a deugain, haumer cant
 Fig, *s.* ffigysen: *pl.* ffigys
 Fig-tree, *sub.* ffigysbren, ffigyswydden: *pl.* ffigyswydd
 Fight, *sub.* ymladd, ymladdfa, brwydr, cād: *v.* ymladd, ymfrwydro, ymwrio, ymbaffio
 Fighter, *s.* ymladdwr, passiwr
 Fighting, *s.* ymladd, ymladdfa, ymbaffiad: *a.* ymladdawl, ymladdgar, rhyfelgar, tringar
 Fignant, *sub.* ffug-ddysais, ffugchwedl, celwydd, dychymmyg

Figurable, *a.* lluniadwy, hylun
 Figurability, *s.* hylunedd
 Figural, *a.* darluniadol
 Figuration, *s.* ffurfiad, lluniad
 Figurative, *adj.* cysgodawl; arddangosawl; traws-fudawl; ail-ystyriaethawl, allegawl
 Figure, *s.* llun, dull, ffurf, ffunud, gwedd, eilon, delw; cysgod, cyffelybiaeth, alleg, aralleg; ffugyr, ffugyrn; rhif-nod; troell-ymadrodd
 Figure, *v.* llunio, darlunio, ffurfio, ystumio; rhif-nodi
 Figuring, *s.* lluniad, darluniad
 Figwort, *s.* llysiau'r ffigys, melyn y gwanwyn, dannogen y dwfr, y filfyw, y fronwys, llygad y ddyniawed, y fioled fraith, gwenith y ddaear, llygad ebrill
 Filaments, *s.* mân-edafedd; mân-wraidd; mân-wythenau
 Filbert, *s.* cneuen y gerddi, barf-gneuen; cneuen Yspaen
 Filch, *v.* chwiwio, chwiwbigo
 Filcher, *s.* lleidryn, chwiw-leidr, chwiwgi, ysgipiwr, un ysgiplaw
 File, *s.* rhygenn, dur-lif: rhês, rheng, rhengc; rhestr, colrestr; llinyn
 File, *v.* dnr-lusio: rhestru; myned yn rhês, ymresu; llinynu
 File-cutter, *s.* gôf dur-lisiau
 File-dust, Filings, *s.* brawd dur-lif, dur-lifion, llwch y ddur-lif
 Filemot, *s.* lliw melyn-lwyd
 Filer, *s.* dur-lifiwr
 Filial, *a.* mabaidd, mabawl
 Fill, *s.* llonaid, gwala; digon: *s.* llenwi, diwallu, digoni, cyflenwi; cyforio; gorleuwi
 Fillet, *s.* ysnoden, talaith, ffunen, eirionyn, rhwymyn, penrwym: addurn-gylch, eirion-gylch—
Fillet of teal, morddwydd-dryll o gig llo

Fillet, *v.* ysnodenu, rhwymo :
addurp-gylcku

Filligree, *s.* math o fapyl-we

Filliog, *s.* llenwad, cyflenwad

Filip, *s.* cnipws, cnocell

Filip, *v.* rhoi cnipws neu gnôc-
ell

Filipendula, *s.* y crog-cdau, crog-
edyf. *Fidr. Lirapwert*

Filly, *s.* eholes, ffilog

Film, *s.* pilen, pilonen, croenen

Filmy, *a.* pilnog, crocwnaidd

Filiter, Filtrate, *v.* *a.* hidlo trwy
wlanen, neu lian, &c. glân-
hulle

Filth, *sub.* brynti, hudredd, au-
mhuredd; baw, cartlion, tom

Filthily, *adj.* yu ffaidd, yn fudr

Filthiness, *s.* brynti, hudreddi

Filthy, *adj.* brwnt, budr, aflan,
swga, ffaidd; dreylllyd; au-
niwair

Filtration, *s.* hialld trwy lian, &c.

Fimble-lempp, *s.* cywarch benyw

Fimbriated, *a.* ymyl-weithiedig

Fin, *s.* adan neu adain pysgodyn

Finable, *a.* dirwyadwy

Final, *a.* diweddaf, terfynol

Finally, *ad.* o'r diwedd; yn ddi-
weddaf, yn dertynol

Finance, *pl.* Finances, *s.* ardreth,
ardrethion, trysor, neu gyllid y
deyrnas; y cyllidau

Financier, *s.* cyllidwr, trysorydd;
golygydd y syllt-ty

Finch, *s.* pingc, pingcyn, yspingc-
yn, telor, pila

Find, *v.* cael, caffael, chwilio
allan, deall; taro wrth

Fine, *sub.* dirwy, camgwyl, cam-
lwrw, fforfed; sarhad

Fine, *a.* main, manwl; man; pur,
dilin, coeth; gwynllw; tlws,
pingc, peffr, hardd, llunnaidd,
gwych, tég, hoyw

Fine, *v.* dirwyo:—coethi, glân-
buro, diwadlodi; pingcio

Fined, *a.* dirwyedig, camlryus;
gloywedig, teredig, puredig

Finely, *ad.* yn dlws, yu wych, &c.

Fineness, *s.* meindra, manyldra;
coethder, terodd, purder; tlys-
ni, harddwch, dillynedd, gwy-
chder; cywrcanrwydd

Finer, *s.* purwr, coethlwr

Finery, *s.* gwychedr, harddwig,
hoyw-drwsiad

Finery, Finary, *s.* coeth-ffwrn;
coeth-efail i'r haiarn

Finesse, *s.* ystryw, dickell-dro,
ystryw-gamp, vstrange

Finew, *s.* braen-llwydwr bara

Finewy, *a.* braenllwyd

Finger, *s.* bys: *pl.* bysedd

Finger, *v.* bysio, bys-deimlo, go-
deimlo; ymdraffod

Finical, *a.* cynben-ffol coegyn-
aidd, coegenauidd, pingc

Finicalness, *a.* coegeneiddrwydd

Finig, *s.* coethiad; gloywiad,
purad, teriad; dirwyad,—*A*
finig-hayae, coethdy,—*A* *finig-*
pot, tawdd-lestr, coethlestr

Finish, *v.* diwedd, gorphen, ter-
fynu, dybeni, cwblhan

Finisher, *s.* gorphenwr, &c.

Finishing, *s.* gorpheniad, &c.

Finite, *a.* terfynol, terfynedig,
meidrol, mesyrol; penudol

Finiteness, *s.* terfynoldeb, ter-
fynolrwydd, meidroldeb, &c.

Finny, *a.* adeimog fel pysg

Fir, *s.* ffawydden, pren ffawydd,
pyr, pyrwydden; ffawydd-
en: *pl.* ffawydd, pyrwydd, &c.

Fire, *s.* tân, ufel; goddaith, tan-
llwyth.—*St. Anthony's fire*, idd-
wf, tân iddwf

Fire, *v.* tanio; goddeithio

Fireblast, Fire-damp, *s.* tanchwyr,
tanfa, poethchwyr

Firebrand, *s.* pentewyn, tewyn o
dân; bonffaglydd, terfysgwr

Firedrake, *s.* sarph daillyd

Firelock, *s.* gwn; dryll saethlu
 Fireman, *s.* difoddydd tân
 Firenew, *a.* newydd thanlliw
 Firescreen, *s.* tân-len
 Fire-wood, *s.* tanwydd, coed tân
 Firing, *s.* cymud, tanwydd; goll-
 yngiad erydd, taliad
 Firkin, *s.* pedwaredd ran barrel;
 ffircyn
 Firm, *a.* cadarn, cryf, dianwadal,
 diysgog, sier, sefydlog
 Firmament, *s.* siurtafen, wybren,
 awyr-nen, entych, entych
 Firmament, *a.* wybrenawl, &c.
 Firmly, *ad.* yn gadarn, yn ddian-
 wadal, yn safadwy
 Firmness, *s.* cadernid, diysgog-
 rwydd, sadrwydd, cryfder
 First, *adj.* cyn, cyntaf, blaen,
 blaenaf, penaf, prif: *ad.* yn
 gyntaf, yn mlaenaf
 First-born, *s.* cyn-blentyn, cyntaf-
 anedig; cyn-fab; cyu-ferch
 First-fruit, *s.* blaen-ffrwyth, cyn-
 ffrwyth, cynnwyn
 Firstling, *s.* cyntafanedig anifel
 First-milk, *s.* cynllaeth
 Fiscal, *a.* perthynol i gyllid neu
 drysor y deyrnas; cyllidawl
 Fish, *s.* pysg, pysgodyn: *pl.* pysg-
 od, pysg—*Dog-fish*, pencti—
Sand-fish, or *Stone-fish*, llam-
 rïad: *pl.* llamrïod
 Fish, *r.* pysgota, dal neu hela
 pysgod—*To fish with a net*,
 treillio, rhwydo
 Fisher, Fisherman, *s.* pysgodwr
 Fishery, *s.* pysgodfa, pysgodie
 Fishing, *s.* pysgota—*Fishing-line*,
 ffanen bysgota
 Fish-guard, Fish-wear, *s.* corod
 Fish-market, *s.* pysgodfa, march-
 nad pysgod
 Fish-monger, *s.* gwerthiwr pysgod
 Fish-pond, *s.* pysgod-lyn
 Fish-spawn, *s.* grawn pysgod
 Fishy, *a.* pysgodawl

Fissile, *a.* holltadwy; hyddellt
 Fissure, *s.* hollt: *r.* hollti
 Fist, *s.* diwrn—*Club-fisted*, dyrn-
 fawr—*Close-fisted*, llaw-gaeaf
 Fistula, *s.* math o bibell a arferid
 gynt:—anafod, neu ddohur, sy
 yn rhedeg, ac megis yn pibellu,
 yn barhaus
 Fistular, *a.* tylog, pibello
 Fit, *s.* llewŷg, gloes; cyrch o
 ddolur; cylch-iars, sias, chwŷ
 Fit, *a.* addas, cyfaddas, cymhwys,
 cymmesur, iawn-weddawg, cyf-
 ladd, cŷngweddawl, gweddus,
 rhesymol, uniawn
 Fit, *r.* addasu, cyfaddasu, cym-
 mesuro, cymmedrol; cyd-
 weddu, cyfladd, cyfatted—*To*
fit out, darparu, paratoi—*To fit*
up, dodrefnu, addurthio; cyweirio
 Fitches, *s.* *pl.* gwŷg-bŷs, pŷs &
 llygod, gwŷg
 Fitchet, *sub.* ffwlhart, gwichlyn,
 gwichyll, gwichydd
 Fitness, *sub.* addasrwydd, cym-
 hwysder
 Fitter, *a.* addasach: *s.* addaswr,
 addasydd, cyfaddaswr, &c.
 Fitting, *a.* cymhwys, cyfaddas
 Fitz, *s.* mab, ab, ap
 Five, *a.* pum, pum
 Five-fingered grass, *s.* dafl pam-
 bys, pumalen
 Fives, *s.* chwarae pêl humog
 Fivefold, *a.* pum dyblyg
 Fix, *r.* sicrhau, sefydlu, gosod
 Fixed, *a.* sefydledig, sier, &c.
 Fixedness, *s.* diysgogrwydd, di-
 anwadalwch, anysgoriad
 Fixity, *s.* tyn-osodiad, &c.
 Fixtures, *s.* da anghyffro, dodrefna
 arosol
 Fizzig, *s.* tryfer morwŷr
 Fizzle, *r.* ffeirio; brannu
 Flabbiness, *s.* lliprytirwydd
 Flabby, *a.* llipa, meddal, masw,
 lliby, lliprymdd, llac, llacs

Flaccid, *adj.* gwyw, gwywlyd, nychlyd, edwin, llibin, lipa
Flaccidity, *s.* llipryndod
Flag, *s.* lluman, baniar, penwn, arwydd-len:—llech-faen, llechen, fflag:—hesgen: *pl.* hesg
Flag, *v.* llippâu, llesgâu, diffygio, ymollwng:—llorio â llech-feini, llech-lorio, fflagio
Flagelet, *s.* pibell, chwibanogl
Flagellation, *s.* fflangelluad
Flagginess, *s.* libinrwydd, &c.
Flagging, *s.* llipryniad; dihoeniad, ymollyngiad, llacâd
Flaggy, *a.* lipa, libin, libinaidd, ymollyngol; diflas
Flagitious, *a.* anfad, drygionus, ysgeler, dyhir, dybryd
Flagitiousness, *s.* dyhirwch, ysgelerder, anfadrwydd, direidi
Flagon, *sub.* cwpan grothog, costrel
Flagrancy, *s.* amlygrwydd, hynodrwydd, eglurder, cyhoeddrwydd; fflamiad, llachar-ddull
Flagrant, *a.* honaid, hynod, hyspys, cyhoedd; gwarthus
Flag-ship, *s.* lluman-long
Flag-staff, *s.* lluman-bren
Flail, *s.* ffust, ffustfel—*Flail handle, Helve, or Handstaff*, troedffust—*Flail yard, or Swipple*, gwial-ffust
Flake, *s.* tafell, ffochen, clwyden; gwanaf
Flaky, *a.* clwydenog ffochenog
Flam, *sub.* riith-chwedl, coegchwedl, celwydd, siom
Flam, *v.* siomi; chwedla
Flambeau, *s.* carth-ganwyll, canwyll-bÿg, goleu-raff
Flame, *s.* fflam, gwenfflam, fflagl, gwenffagl
Flame, *v.* fflamio, fflaglu, fflamychu; ennynu
Flaming, *a.* fflamlyd, fflamaidd, fflamiawl, fflaglog

Flammeous, *a.* fflamaidd, fflamliw, fflamlyd, fel fflam
Flammiferous, *a.* fflamddwyn
Flammivomous, *a.* fflamboer
Flamy, *a.* fflamlyd, fflamio
Flank, *s.* tenewyn, ystlys-ddarn: adam, asgell, neu ystlys byddin
Flannel, *s.* gwlanen
Flap, *s.* palfod, tarawiad â llaw: lip-ddarn, lip-gaead, llipryn; cantel—*Flap of the ear*, lip-ddarn y glust—*Flap of a pocket*, gwerchyr coden—*Flap of a shoe*, clust esgid—*Flap of the throat*, cloch yr ymadrodd
Flap, *v.* palf-daro, palfodio: llippâu, lliprynu, crogi'n lipa
Flare, *v.* difa (fel canwyll gan wynt); coeg-lygadu: serennu
Flash, *sub.* llucheden, mellten; fflagl; fflamiad; byr-lewyrch, mellteniad: gwagfostiad, ymwychiad
Flash, *v.* melltenu, lluchedennu, byr-lewyrchu neu ddysgleirio
Flashy, *a.* disylwedd; bocsiachus, bostgar; diflas; dibara
Flask, *s.* costrel, fflacedd, fflasgell; cornflwch, pylor-flwch, cornpowdr
Flasket, *s.* basgedan, cawellan, cawellyn, basged mân-ddillad
Flat, *a.* gwastad, gwastad-lyfn, wyneb-wastad; o hyd gyhyd, llech-wastad; llydan, anghrwm: diflas, difwyd, marwaidd
Flat, *s.* beisle, traethell: bäslestr
Flat, *v.* llafnu; gwastatau: diflasu, diawchu, pylu
Flatness, *s.* gwastadrwydd; diflasrwydd, diflasedd; pylni
Flatten, *v.* gwastatau:—marweiddio, diflasu; pylu
Flatter, *v.* gwenieithio, truthio, truth-foddio, truth-foli
Flattery, *sub.* truth, gweniaith, truth-iaith, ymolaith, rhyfawl

Flatfish, *adj.* liedwastad:—lled-ddiflas, go-ddiflas, anfywiog
Flatulence, **Flatulency**, *s.* gwynt-ogrwydd, gwynt-chwydd, gwag-chwydd: gwagder
Flatulent, **Flatuous**, *a.* gwyntog, gwynt-chwyddawl
Flatwise, *ad.* yn lledfen, ar ei wastad, ar ei wyneb
Flavin, *s.* cras-galaf
Flaunt, *v.* balch-ymddwyn; ymrodresu; coeg-ymdrwsio, lledu esgyll: *s.* balch-dro
Flaunting, *a.* hoyw-wych, coeg-aidd, coeg-falch, pmgc
Flavour, *sub.* archwacth, blas, sawr; *arogl*, arogledd
Flavourous, *adj.* blasus, sawrus, safwyrus: arogl-bêr, aroglus
Flaw, *s.* agen, gagen, fflaw, hollt; rhwyg, brôg, bradwy; bai, diffig, gwall, meth
Flaw, *v.* fflawio; agênu
Flawy *a.* agênog, fflawiog
Flax, *s.* llin
Flax-comb, *s.* heislan, rhuppai
Flaxen, *adj.* o lin, o liw'r llin, goleu-liw
Flax-finch, *s.* aderyn y llin, eurlnosen. *Edr. Goldfinch*
Flay, *v.* blingo, digroeni, pilio
Flea, *s.* chwanen: *pl.* chwain: *v.* chweina, dal chwain
Flea-bane, *s.* y gedowydd, llysiâu'r tenewyn, chweinllys, llysiâu'r chwain
Flea-bitten, *part.* wedi ei frathu gan y chwain, chweinllyd; gorwael
Fleam, *s.* fflain
Fleck, *v.* maunu; britho
Fledge, *v.* pluennu, magu plu
Fledged, *a.* pluênog, pluog
Flee, *v.* ffoi, cilio, diange
Fleece, *s.* cnu, cnuf, cnaif
Fleeced, *a.* cneifiedig
Fleecy, *a.* cnuog; gwlanog

Fleer, *sub.* gwawd; *v.* gwatwor gwawdio, gwawd-syllu
Fleering, *adj.* gwatwarus, gwawd-eiar
Fleet, *a.* cyflym, buan-droed
Fleet, *s.* llynges, llyng-fintai
Fleet, *v.* rhedeg neu ehedeg yn fuan, cyflymu: dduffenn
Fleeting, *a.* distanedig, brenol, trancedig, rhedadwy, buan
Fleeting-dish, *s.* ysgâl hufen
Fleetness, *a.* buander, cyflymdra, cyflymder, cyflymedd
Flesh, *s.* cig; cigtwyd: cnawd
Flesh-fork, *s.* cigwain
Flesh-meat, *s.* cigtwyd
Flesh-monger, *sub.* cigydd, cigwerthwr: cnawd-was
Fleshiness, *s.* cigogrwydd, cnodigrwydd, llawnder o gig
Fleshly, *a.* cnawdol; cnawdwyllt
Fleshiness, *s.* cnawdolrwydd
Fleshy, *a.* cigog, cnawdog
Fletcher, *sub.* saethi-weihiwr, gwneuthurwr saethau, paleddydd
Flowed, *a.* gweffog, llaesweff
Flexibility, **Flexibleness**, *sub.* hyblygrwydd, ystwythder
Flexible, *adj.* hyblyg, ystwyth, plygadwy; hydro, ystumgar, anwadal, ansafadwy
Flexion, **Flexure**, *sub.* plygiad, troad, ystumiad; câmiad; câmedd
Flexuous, *a.* cam, ystumiol, câmedig, troedig, trofâus
Flicker, *v.* ysgwyd adenydd
Flier, *s.* chedydd: ffôadur, cil-iwr—*Flier of a Jack*, mantol-ydd troell rostio
Flight, *s.* hedfa, chediad: encil, fio, ffôad—*Flight of steps*, rhes o risiau—*Flight of birds*, haid o adar
Flighty, *a.* anwadal, anwastad, ansefydlog, ysgafn, gwyllt

Flimsy, *a.* masw, gwah, gwael, egwan; distadl; dysylwedd
Flinch, *v.* cilio neu dynnu yn ol: rhuso; ymlacáu, ymollwng
Flincher, *s.* cilwr, ymgallwr
Fling, *s.* tasl, tasliad, ergyd: *v.* taslu, bwrw, ergydio, lluchio
Flint, *s.* callestr, maen callestr, carreg dan, cellt
Flintshire, *s.* bro teg-eingl, swydd cellt, sir y Flint
Flinty, *a.* o gallestr, callestraidd, callestrawl; tra-chaled
Flip, *s.* math o gymmysg-ddiod hofi gan forwyr
Flippancy, *s.* siongc-lafar, gorffraethder
Flippant, *adj.* ffraeth, cymhen, tafodrydd; cyflym-red
Flirt, *sub.* ysbongc, gwrth-naid, gwib-naid: gwawd-gais:—dyhiren, hoeden, mwyglen
Flirt, *v.* taslu gwawd: siongc-neidio; chwyfio gwynt; anwadal; hoedena
Flirtation, *s.* siongc-ysgogiad, &c.
Flit, *v.* nudo, symudo, treiglo, symud trigias; hedeg heibio, rhedeg ymarth, distlânt
Fitch, *s.* hamherob (sef hamner hob) ystlys neu hamnereg mochyn
Fitter, *s.* dernyn; crempog—*All to fitters*, yn ufflon, yn chwilfriw
Fitter-mouse, *s.* ystlwm
Float, *s.* clud ar ddwfr, cludair
Floet, *v.* nosio ar wyneb dwfr, clud-nosio, nawf-ghido; ysgafu-nosio:—llyseirio neu ddyffrhau tir:—difeiddio caws
Floating, *s.* nosiad, nawf; bwhwman: *part.* ar nawf, ar wyneb y dwfr, yn nosio, yn bwhwman
Flock, *s.* diadell, deadell (o ddefaid); lla neu haid (o adar); ~~minn~~, tyfa, cynulleida (o

bobl); prafid—*Flocks of wool*, &c. casmach, casnod; neu gneifion gwlan, &c.

Flock, *v.* cyd-dyrru, cydym-gasglu, cydgyrchu, bel yng-hyd, ymdyrru, ymgasglu

Flog, *v.* ffangellu, ffrewyllio

Flogging, *s.* ffangelliad

Flood, *s.* llif, llif-dwfr, dwll, llyf-eiriant, ffrydlif, rhyferthwy; dylif, llanw, gorllanw; dylw, cefnllif

Flood, *v.* llifo; llifeirio, dyfru

Flood-gate, *s.* dyfr-ddôr

Flood-mark, *s.* ôl grym llif

Flook, *s.* adfach, gafael-fach

Floor, *s.* llawr: *v.* llorio; *pal-*mantu; llech-lorio

Floor-cloth, *s.* llawrlen, llorlen

Flop, *v.* *a.* curo â'r edyn: *troi i* lawr ymyl het. *Edr. Flap*

Floral, *a.* perthlynel i flodau

Florid, *sub.* blodennog, godidog, addurn-wych, hardd-wych: *tirf*, ireiddlaw; gwridgoth

Floridness, *s.* godidogrwydd neu gynhentwydd ymadrodd: *tirf*-der, blodeuogrwydd

Floriterous, *a.* blodeu-fâg, a ddwg flodau

Florist, *s.* blodeuwr, un cyfarwydd mewn blodau

Flounce, *s.* addurn ymyl gwisg, sider, amaerwy, ysnoden

Flounce, *v.* sideru, amaerwyo, ysnodenu:—ymdallu; ymddigio, ymchwerwi

Flounder, *s.* llythlen: *pl.* llythli: lleden: *pl.* lledau: *v.* ymdreiglo

Flour, *s.* peillied, peillion, blawd pail, cân, blawd cân, mangan, mangan

Flour, *v.* blodio

Flourish, *s.* addurn-waith, blodeu-waith: blaen-gertid, rhagchwarae: gwag-fost, ymchwydd-waith, ffrost, ymffrost

Flourish, *v.* blodeuo; addurno: llwyddo, fflannu:—rhag-clwariu:—gwag-fostio, ffrostio
Flourisher, *s.* addurnwr; hostiwr
Flourishing, *s.* blodeuad; fflorian; gwyh-ymddangosiad; ymfrostiad: *adj.* blodeuog, llwyddannus: *part.* yn blodeuo, yn ei flodau, yn llwyddo
Flout, *s.* gwawd: *v.* gwawdio, mingamu, difrio
Flów, *s.* llif, firwd, llaw; llifad, riediad
Flow, *v.* llifo, dylifo, ffrydio, llif-eirio, rhedeg; llenwi: gor-llenwi; tarddu, deilliaw
Flower, *sub.* blodeuyn, blodyn, blodan, blaen-dardd: blodeu-waith: *pl.* blodau, gwall
Flower, *v.* blodeuo, gwulio
Flower de luce, *sub.* cammied, elestr
Flowered, *a.* blodeuol
Floweret, *s.* blodeuyn hychap
Flower-gentle, *s.* blodau ammor
Flowers, *s.* misglwyf, mislif
Floweriness, *s.* blodeuogrwydd
Flowering, *a.* blodeuawl: *s.* blodeuad, tarddiad blodau
Flowery, *a.* blodeuog, blodeu-lawn, addurniedig a blodau
Flowing, *s.* llifad: *a.* ffrydiol, llifeiriol, rhedegog; yn llifo
Flowk-wort, *s.* llysiau'r geiniog, dail y gron, y gron doddad, bogail y forwyn
Flow, *part.* wedi hedeg—*High-flown*, uchel-falch, uchelfrydig
Fluctuant, *a.* anwadal, ansafadwy
Fluctuate, *v.* ymdreiglo (fel tonau) yn ol ac ymlaen; bwlhman, anwadolu, bod yn ansafadwy
Fluctuating, *a.* anwadal, anafydlog, anwastad; petrusol
Fluctuation, *sub.* ymdeniad; anwadalwch, anwadalrwydd

Flue, *sub.* mân-flew cwmngen; mân-blu:—sirane, sumacian, pibell mwg neu wres
Fluellin, *s.* yr euad, llysiau Llyw-elm, gwernerth, rhwyddlwyn, y ddeilen idu dda, craith unnos. *Edr.* Speedicell, Veronica, a Yles.
Fluency, *s.* rhugledd, hyawdledd, ffractinder, parabledd
Fluent, *a.* rhugl, hyawdl, ffracth, parablus; llifawl
Fluid, *a.* hylif, ffrydiol, teneu, wlyb, rhedegog, lusiannadl
Fluid, *s.* llif-nodd; gwlybwr
Fluidity, *sub.* hylifedd, ffrydiolrwydd, gwlybeiddrwydd
Fluke, *s.* *Edr.* Flounder
Flummery, *Flumry*, *s.* llymry, llymrwd, mwdran, uwd suc-an, uwd sugaethan, brwchan
Flurry, *s.* chwa o wyat; ffwsf, ffwdan, terfysg, trafieath
Flurt, *s.* ffwdau-dro
Flush, *a.* llawn-fywiog; gorlleuog; gorheini; balch
Flush, *a.* gwrid-llw, ooch-llw:—dylif, dylanw, amledd, haffog:—haffog-nalliw
Flush, *v.* gwrid-gochi: gorlifo, gorllewi; gorlonni, balchio
Flushed, *Flusht*, *part.* yn llawn hyder; wedi ymfalchuo
Flushing, *s.* gwrid, coeloni
Fluster, *s.* cynhwrf meddwl
Fluster, *v.* ymdersysgu; anhrefnu'r meddwl; lled-feddwr
Flute, *s.* pibell, chwabnogl
Flute, *a.* rhychiu neu rigoli colofn, &c. pannelu, pannylu
Flutings, *s.* rhychau neu rigolau colofn, pannylwaith
Fluted, *a.* rhychawg, &c.
Flutter, *v.* ymhedfan, ysgwyd, yredyn, ymchwysu:—ymdersysgu, ymddyysu mewn, gorchwyl neu ymadrodd

Flutter, *s.* ysgydwad adenydd : curiad y galon; annhrefn, cyffrôad, ymderfysgiad
Flutterer, *s.* ysgogryn
Flux, *s.* llif dylif; llifiad, llifeiriad, dylifiad; gwaedlif; y dolur rhydd
Fluxion, *s.* dylifiad, llifiad, rhediad, ffrydiad
Fly, *s.* gwybedyn, cylionyn, ednogyn, clyryn:—chwyfidroeil:—ched-rau cwnpas
Fly, *r.* hedeg, chedeg, chedfan, ffoi, diangc; ymhollti
Flying, *s.* ehediad; ffôad: *a.* hedegog, ffôedig, ffoawl; dan ffoi; dan hedeg, &c.
Foal, *s.* ebol, (*fem.* eholes) llwdn
To foal, llydnu, bwrw ebol—*To be with foal*, bod yn gyfebol neu gyfebr, cyfebru
Foam, *s.* ewyn, ewyngant; bwrwm, swyf, swyfi; ysgai; glafoerion y genau; dystrych
Foam, *v.* ewynu, malu ewyn; dystrychu; glafoeri
Foaming, **Foamy**, *a.* ewynawg, ewynllyd; glafoerllyd, &c.
Fob, *s.* coden oriawr neu orlais
Fob, *v.* siômi, twyllo
Fócus, *s.* cynnull-fan pelvdr y golenni; aelwyd, ffoc, ffwrn
Fodder, *s.* porthiant, bwyd anifeiliad, gogawr, ogawr: ebran
Fodder, *v.* porthi, ebrannu
Foe, *sub.* gelyn, (*fem.* gelynes) gwrthwynebwyr, casddyn
Foetor, *s.* anadl drewllyd
Foetus, *s.* milrith. *Edr.* *Fetus*
Fog, *s.* niwl, niswl, mygdarth, tarth, ysmwcan, nydd; caddug:—myngwellt, sych-borfa
Foggy, *a.* niwlog: godywyll; pot-enog, swrth-dew, tew
Foible, *s.* man gwan; gwendid, gwan-duedd; ochr ddall
Foil, *sub.* dymchweliad, gwrth-

drôad, lled-godymiad:—cleddyf blaen-bwl, prawf gledd:—gwrth-lun; gwrth-len
Foil, *r.* gyrru i annhrefn; lled-godymu, gorchfygu, maeddu
Foiler, *s.* gorfodai, maeddwr
Foiling, *s.* annhrefniad; gorchfygiad, dymchweliad:—rhith-addurniad:—lled-ôl trued bydd ar laswellt
Foin, *s.* ysgôd, ysgôth; gwân: *r.* gwân-frathn, gwann, trywann
Foist, *r.* rhoi i mewn yn ddargel ac auonest; ffug-ddodi
Foisty, *a.* lleiriawg, drewllyd
Fold, *s.* cail, corlan; ffald, deffetty, lloc; buarth gwarchac:—plyg, dyblyg, dyblygiad
Fold, *r.* corlannu, ffaldio, llocio, buarthu, ceilio:—plygu, dyblygu, dillio, cydblygu
Folded, *a.* llociedig, gwarcheuedig:—plygedig, dyblyg, dyblygedig, dilliedig
Folding, *s.* plygiad; llociad
Foliage, *s.* deilfrig, deiliant; llun dail, deil-waith
Foliation, *s.* dalëniad, deiliawd, deiliad; bloden-ddail
Foliate, *r.* dalënnu, deilio
Folio, *s.* dalen lawn
Folio, *a.* unplyg, llawn-ddalen, dalen-lawn
Folk, *s.* pobl, dynion
Folknote, *s.* cymmanfa'r bobl
Follicle, *s.* had-goden; cibyn
Follow, *r.* dilyn, canlyn, rhodio ar ol, dilyd; erlyn, ymlid, erlid
Follower, *s.* dilynwr, dilynnydd, dilyniad, dilymiedydd, canlynwr, &c.
Folly, *sub.* ynfydrwydd, ffoledd, ffolineb, synhwyrrwall
Foment, *v.* cynhesu, twymdwyro; twym-eneinio; achlesu, magu, meithurin; cefnogi

Fomentation, *s.* twym-dwyriad, twym-olchiad, twym-eneiniad, brwd-olchiad

Fomentor, *s.* annogwr, cefnogwr; brwd-olchwyr

Fond, *a.* gor-hoff, hoff, maldodus, mal; ysmala; ffol

Fondle, *v.* maldodi, hoff-lorchi, gorhoffi, mwyth-foddio, dorlota

Fondling, *sub.* anwylyd, hoffddyn, mab anwes, dorlawd

Fondly, *ad.* yn faldodus; yn ffol; yn anwesog

Fondness, *sub.* cudeb, cnedd, mabiaeth, hoffder, gorhoffder; maldod; maledd; mabiaith

Font, *s.* bedydd-faen, bedydd-fan, troch-lestr

Food, *s.* bwyd, porthiant, ymborth, lluniaeth, maeth

Fool, *sub.* dyn ynfyd, ynfyddyn, ffol-was, ffwl, hurtyn

Fool, *v.* siomi, twyllo; ffoldreulio, ofera, afradu

Foolery, *s.* ffioledd, ffiloreg, oferedd, gwegi, bregedd

Fool-hardiness, *s.* ynfyd-ddewredd, rhyfyg, ehndrwydd

Fool-hardy *a.* ynfyd-ddewr, ynfyd-wrol, rhyfygus, ehud

Foolish, *a.* ffol, annoeth, ynfyd

Foolishness, *s.* ffolineb, annoethineb, ynfydrwydd, ffioledd

Fool-stones, *s.* llyisiau'r ysgyfarnog

Foot, *s.* troed; troedfedd

Foot, *v.* troedio, pedestru, cerdded, myned ar draed

Foot-ball, *s.* pêl droed

Foot-bridge, *s.* pont droed, pont bren, pont unpren

Footing, *s.* cerddediad, pedest, pedestrig; lle troed, sefydliad, ymsefydliad; sefyllfa; cyflwr; ammod, aunnodau

Foot-man, *s.* gwr traed, gwas traed, pedestrydd, rhedegwr

Foot-pad *s.* lleidr traed, lleidr pen ffordd, lleidr pedestrig

Foot-path, *s.* llwybr troed

Foot-step, *s.* ôl troed, arlwybr

Foot-stool, *s.* troed-faingc, lleithig, troed-le

Fop, *s.* mursenwas, ysgogyn

Foppery, *s.* coegyneiddrwydd, mursen-ddull, coeg-wychder

Foppish, *a.* coegyuaidd, coegfalech, coeg-wych, ffol-falech

Foppishness, *s.* coegfalechedd, coegffioledd, coegedd, coegddull. *Edr.* Foppery

For, *conj.* canys, o blegyd, o herwydd, gan, can, am, o achos, o ethryb, dros, tros, yn lle, rhag, er

Forage, *s.* gogawr, ebran, porthiant, ysborthion

Forage, *v.* casglu neu hel porthiant, porth-geisio, porth-hela

Foraminous, *a.* tyllog, amdwill

Forasmuch, *conj.* yn gymmaint, gan, o herwydd, am

Forbear, *v.* gadael neu roddi heibio, peidio, ymattal; goddef, dyoddef, cyd-ddwyn; oedi

Forbearance, *sub.* cyd-ddygiad; amynedd, ymaros, hirymaros, dyoddefgarwch; ymattaliad

Forbid, *v.* gwahardd, gwarafun, llestair, lluddias, gommedd

Forbidden, *a.* gwaharddedig

Forbidding, *part.* and *a.* yn gwahardd, gwaharddawd, gwaharddedigol, gwarafunol; caswrthun

Force, *sub.* grym, gallu, nerth, nertholdeb, egni; dir, dirni, cymhellwaith, trais, gorthrech, rhysgyr, gorfod

Force, *v.* dirio, cymhell, dirgymhell; gwrthio; goresgyn

Forceless, *a.* dirym, diwerth

Forceps, *s.* gefail llaw-feddyg

Forcer, *s.* cymhellwr; treiswr

Forcers, *s.* gefail dannedd
Forces, *s.* galluoedd, byddinoedd, lluoedd, rhyfelwyr
Forcible, *a.* cryf, cadarn, grymus, nerthol, effeithiol
Forcibly, *ad.* yn gryf, &c.
Ford, *s.* rhyd, rhydle, bais
Ford, *v.* rhydio, beisio
Fordable, *a.* rhydiol, beisiol
Fore, *a.* blaen, blaenaf: *ad.* yn mlaen: *prep.* rhag, cyn
Forebode, *v.* darogan, rhagddangos, rhag-argoeli, arddarmain, darmau
Forecast, *s.* rhag-ddyfais, rhagddarbodaeth, rhag-weliad
Forecast, *v.* rhag-ystyried, rhagddarbod, rhag-lunio
Forecastle, *s.* ffureg, blaen llong
Fore-chosen, *a.* rhagddewisedig
Fore-cited, *part.* rhagbennodedig
Foreclose, *v.* torri ymaith y fraint o ddiwystlo ; rhagcâu, argâu, llawn-feddiannu
Fore-deck, *s.* arfwrdd blaen llong
Fore-end, *a.* blaen, pen blaen
Forefathers, *s.* hynaf, hynafiaid, hen-deidiau, cyn-dadau
Fore-fend, *v.* noddi, diogelu o'r blaen ; troi neu gadw draw
Fore-front, *sub.* talcen ; blaenwyneb
Forego, *v.* rhoi i fynn, gollwng gafael, gadaw, gadael ; rhagfyned, myned o'r blaen
Foregoer, *s.* blaenwr, blaen-was
Foregoing, *a.* blaenorol, blaenol
Forehead, *s.* tal, talcen
Foreign, *a.* alltudaidd, estronol, tramor, pellenig, dyeithr
Foreigner, *s.* alltud, estron
Foreknow, *v.* rhagwybod
Foreknowledge, *s.* rhag-wybod-aeth, rhag-ddeall
Foreknown, *a.* rhagwybodedig
Fore-land, *s.* pentir, penrhyn
Forelay, *v.* cynllwyn, rhagodi

Forelock, *sub.* taldrwch, blaengudyn, cudyn talcen
Foreman, *s.* blaenor ; hyfforddwr ; pengweithiwr
Foremost, *adj.* blaenaf: *ad.* yn flaenaf
Fore named, *a.* rhag-enwedig
Fore-noon, *s.* bore, rhagnawu
Forensic, *a.* cyfreithiol, perthynol i'r gyfraith
Fore-ordain, *v.* rhagderfynu, rhagarfaethu, rhag-ordeinio
Fore-part, *sub.* rhan flaen, pen blaen—*Fore-part of the head*, yr iad
Fore-run, *v.* blaen-reddeg, rhagflaenu, rhag-redeg
Forerunner, *sub.* rhagflaenydd, rhagredwr, blaenred
Fore-sail, *s.* hwyl flaen llong
Foresay, *v.* rhagddywedyd
Foresee, *v.* rhagweled
Foreshe-w, *v.* rhagddangos
Foresight, *sub.* rhag-olwg, rhagwelediad, rhagddarbodaeth
Foreskin, *s.* blaen-groen
Forest, *s.* coedfa, coedwig, fforest, coedtir, gwigfa, celli
Forest, *v.* fforestu, gwigio
Forestall, *v.* rhagachub, rhagbrynn, rhagod y farclunad, edwica
Forestaller, *s.* rhagbrynnwr, edwicwr
Forester, *a.* ceidwad coedwig, fforestwr ; gwigyn
Foretaste, *s.* blaenbrawf, rhagbrawf, rhagtas, cynbrawf, cynchwaeth
Foretel, *v.* rhagfynegi, daroganu, rhagddywedyd, darogan
Forethink, *v.* rhagfeddwl, cynbwylllo, rhagfytirio, rhagdybio
Forethought, *s.* rhagfeddwl, rhagfwiad, cyubwyll
Fore-token, *s.* rhagarwydd, argoel: *v.* rhagarwyddo, argoelio

Fore-tooth, *s.* dant blaen, rhag-ddant: *pl.* daint, dannedd
 Forewarn, *v.* rhagrybuddio
 Forfeit, *s.* camlwrw, camgwyl, dirwy, fforfed; colled; penyd
 Forfeit, *v.* fforfedu, colli, talu eamlwrw, neu ddirwy
 Forfeiture, *s.* collediad, fforffed-iad; fforffed-dahad
 Forge, *s.* gefail neu aelwyd gôf; ffwrn-weithdŷ, morthwyldŷ haiarn; ffoc, ffwrnes
 Forge, *v.* morthwyllo, morthwyl-weithio: ffugio, ffug-fathu, ffug-lunio, twyll-lunio
 Forgeman, *s.* morthwylwr haiarn
 Forger, *s.* ffug-luniwr, ffugiwr
 Forgery, *s.* ffugiad, ffug-sgrifen-iad, twyll-fathiad
 Forget, *v.* ebargoff, anghofio, gollwng yn anghof neu dros gôf
 Forgetful, *a.* anghofus, ebargofus, drwg neu wan ei gôf
 Forgetfulness, *s.* anghof, ebargoff-iad, ebargof, diffyg côf
 Forgive, *v.* madden, cyreifio
 Forgiveness, *s.* maddeuant, rhyddhad, gollyngdod, trugarodd, cyreifiant, cyraf
 Forgiving, *a.* maddengar
 Fork, *s.* fforch; pigfforch; cig-wain, tŷfer gig; ffwrch
 Forked, Forky, *s.* fforchog
 Forlorn, *a.* diymgeledd, digarad, amddifad, truan; gwrthodedig, colledig, diobaith
 Forlorn-hope, *s.* felly y gelwir mintai o filwyr ar anturiaeth enbydus; tâmaid angau
 Forlornness, *s.* amddifedi
 Form, *s.* ffurf, dull, ffurud, llun; gwedd, agwedd; modd, diwyg, trefn, ystum: rith: —llen-ddull argraffydd
 Form, *v.* ffurfio, ffurfeiddio, llunio, ystumio, arddunio

Format, *a.* ffurfiol, ffurf-foesol; rheolaidd, trefnus, defodus
 Formalist, *s.* ffurfiolwr
 Formality, *s.* ffurfioldeb, ffurf-garwch; trefnusrwydd
 Formalities, *s.* swydd-wisgoedd, urdd-wisgoedd: urdd-focsau
 Formalize, *v.* ffurfioli; ffurfio
 Formally, *ad.* yn ffurfiol, &c.
 Formation, *s.* ffurfiad, lluniad
 Former, *s.* ffurfiwr, lluniwr, Huniedydd, ffurfeiddiwr
 Former, *a.* cynt, blaenorol
 Formerly, *ad.* gynt, cyn hyn, er ystalm, er ys llawer dydd
 Formidable, *a.* arswydol, arswydbair, ofnadwy, arswydus
 Formless, *a.* aflunaid, dilun
 Formula, *s.* ffurf-reol, ffurf
 Formulary, *s.* ffurf-lyfr, rheol
 Fornication, *s.* puteindra, godineb; annlweirdeb
 Fornicator, *sub.* puteiniwr, gordderchwr, anllad-fab
 Fornicatress, *s.* anllad-ferch, &c.
 Forsake, *v.* gadael, gadaw, gadu; ymadael â
 Forset, *s.* cistan, prenfol
 Forsooth, *ad.* yn wir ddiau; neu rywbeth cyffelyb mewn ffordd ddirmygus, neu yscafn
 Forswear, *v.* anudoni, tyngu anudon: gwadu ar lw, ymwadu â
 Forswearer, *s.* anudonwr
 Forswearing, *s.* anudon, anudoniaeth, anudonedd, geulw
 Forsworn, *a.* anudonawg
 Fort, *s.* caer, castell, llysdin, amddiffynfa, gwrth-glawdd
 Forth, *ad.* allan, yn blaen, rhag llaw, i maes
 Forthwith, *ad.* yn ddilattreg, yu ddioed, yn ddïaros
 Fortieth, *a.* dengeinfed
 Fortification, *s.* amddiffynfa, angaer, caer-waith, diogelfa; angaeriad, caer-luniad

Fortify, *r.* cadarnhau, cryfhau; amddiffyn, caeru, amgaeru
Fortitude, *s.* gwroldeb, calondid, mawrfrydedd, glewder
Fortlet, *s.* castellyn, llyslin
Fortnight, *sub.* pythefnos, pum-thengnos
Fortress, *s.* amddiffynfa, caerfa, caer; castell, cadarnle, pill
Fortuitous, *a.* damweiniol, dy-gwyddawl, dygwyddiadol
Fortuitously, *ad.* ar ddamwain, &c.
Fortunate, *a.* ffiniannus, hylwydd, ffodiog, hapus
Fortune, *sub.* tesni; tynghedfen, damwain, dygwyddiad, dan-chwain:—gwaddol, cynnysgaeth
Fortune-hunter, *sub.* gwaddol-geisiwr, aur-garwr
Fortune-teller, *s.* darllenwr tynged, adroddwr tesni
Forty, *a.* deugain, dan ugain
Forward, *a.* dilwfr, hyfaidd, anturus, awyddus; cynnar
Forward, *r.* gyrru nen hwylio yn mlaen, prysuro, rhwyddo, hy-rwyddo; cyfarwyddo
Forwarding, *sub.* rhwyddhâd, rhwyddiad, hyrwyddiad, prysuriad
Forwardness, *sub.* parodrwydd, ewyllysgarwch, awydd-fryddedd; arhwyliant; cynnarwch
Forwards, **Forward**, *ad.* yn mlaen, yn y blaen, rhagddo, rhag blaen
Fosse, *s.* ffos, clawdd—*Fosse-way*, ffos-ffordd, sarn ddwy-ffos, ffordd ddeu-glawdd
Fossile, *s.* mwyn, mwn
Fossile, *a.* mwynawl, o natur mwyn, elydrawl
Foster, *r.* magu, maethu, meithrin—*Foster-Father*, tad-maeth—*Foster-brother*, brawd-maeth, brawd un-fron, brawd cyd-faeth nen cyd-laeth, &c. &c.
Foul, *r.* diwyno, budreddu

Foul, *a.* aflan, brwnt, budr; an-nheg, anonest; garw; afiach
Foul-mouthed, *adj.* budr-eiriog; cäs-eiriog, drwg ei datod
Foulness, *sub.* brynti, budredd, gwrthuni: annhegwch
Found, *r.* seilio, sylfaenu; sefydlu; bwrw, tawddfwrw
Foundation, *s.* sail, sylfaen, bon-sang, gwada, seil-wadn
Founder, *sub.* seiliwr, sylfaenwr, adeiladydd; bwriwr, toddydd
Founder, *r.* suddo, soddi; ymddryllio:—cloffi, meth-gloffi
Foundery, **Foundry**, *s.* tawdd-dŵ, tawdd-le; gwaith toddi: tawdd-gelfyddyd
Foundling, *s.* plentyn cael, plentyn diarddelw
Fount, **Fountain**, *sub.* ffynnawn, ffynion, ffynnonell, ffynon
Fount of letters, *s.* nifer cyfrdo o argraff-lythyrenau
Four, *a.* pedwar; *fem.* pedair
Four-cornered, *a.* pedrongl
Four-fold, *a.* pedwar-plyg, pedwardyblyg; ar ei bedwerydd
Fourscore, *a.* pedwar ugain
Four-square, *a.* pedrongl, pedror, ysgwâr.—*A four-square spot*, petruâl, pedryfal
Fourteen, *a.* pedwar ar ddeg
Fourth, *a.* pedwerydd: *fem.* pedwaredd
Fourthly, *ad.* yn bedwerydd
Fowl, *s.* aderyn, edn, ehedyn, ehediad
Fowl, *r.* adara
Fowler, *s.* adarwr
Fowling-piece, *sub.* adar-ddryll, dryll adara
Fox, *s.* cadno, llwynog, gwyddgi—*She Fox*, cadnoes, llwynoges, llwynog-ast
Foxgloves, *sub.* menyg ellyllon, bysedd cochion, dail ffion-ffrwyth, llwyn y tewlaeth

Fox-like, *a.* cadnôaidd, llwynog-aidd

Foy, *s.* gwledid gychwyn, arlwy i gyfeillion cyu eu gadael

Fraction, *s.* torriad, rhwygiad: —twn-rif, rhan-nifer, nifer anghyfan

Fractional, *a.* twn-rifawl: bregawl, anghyfan

Fractious, *a.* cemtachlyd, cecrus, anynad, cwerilus, croes

Fractiousness, *s.* anynadlwydd, cecrusrwydd, croesneb

Fracture, *s.* torriad, gorthôriant; brêg, bradwy, twn: *v.* torri

Fragile, *a.* brau, breuol, hydor

Fragility, *s.* breuder, breuolder

Fragment, *s.* dryll, darn, cwt, briwsionyn, celyn, cilcyn—*Fragments of meat*, briwsion, briw-fwyd, gweddullion; cilcynos

Fragmentary, *a.* o fân ddarniau

Fragrance, Fragrancy, *sub.* perarogledd, peraroglant, perarogl

Fragrant, *a.* peraroglus

Fragrantly, *ad.* yn bër ei arogl

Frail, *a.* brau, breuol, gwan; unwadal; gwanfrydig

Frailness, Frailty, *sub.* breuder, breuolder, breurwydd; gwendid, gwanfrydigrwydd

Frame, *sub.* ansawdd, agwedd, trefn: adeilad y corph, ei gyfansoddiad, cyd-osodiad, &c.—ymyl-goed, ymyl-byst, llwyfan, llwyf, atteg-wydd, cynnalwydd, gwalc

Frame, *v.* ffurfeiddio, ffurfio, llunio; dychymygu, dyfeisio: ymylgylchu, gwalcio

France, *s.* Ffraingc, Ffrainc

Franchise, *sub.* braint, dinasfaint, rhydd-fraint; brein-dir

Franciscan, *a.* o urdd neu frawdoliaeth *St. Francis*

Frangible, *a.* hydor, torradwy, brau, breuol, lawdd ei dorri

Frank, *s.* gwr o Ffraingc, ffrency, ffraingc-ddyn: gwr rhydd; un bywiog:—darn arian yn Ffraingc (gwerth 20c.)—nod breiniol ar lythyr

Frank, *v.* rhydd-nodi neu freinioli llythyr

Frank, *a.* ffraingc, bywiog; hael, hyged, cleu-fryd, rhwydd-galon

Frank-almoigne, *adj.* cardodawl, elusenawl: *s.* cardottir, elusendir

Frankincense, *s.* thus, math o ystor pèr-aroglaidd

Frankly, *ad.* yn rhwydd, o fodd

Frankness, *s.* rhydd-der, rhwydded, clau-frydedd, cleuder

Frantic, *a.* gorphwyllog, gorwyllt, gwallgofus, ynyfud

Franticness, *s.* gorphwyll

Fraternal, *adj.* brawdol, brawd-aidd, brawdgar

Fraternity, *sub.* brawdoliaeth, brawdoriaeth, brodoriaeth

Fratricide, *sub.* brawd-leiddiad, brawd-lofrudd: brawd-laddiad

Fraud, *sub.* twyll, siom, hócéd-waith, dichell-waith, siom-waith, siómnant, lud

Fraudulence, Fraudulency, *sub.* dichellgarwch, twyllgarwch

Fraudulent, *a.* dichellgar, hócédus, twyllodrus, chwiredus

Fraught, *part.* llwythog, llawn

Fray, *s.* ymrafael, ymryson; ymladdfa, ymgiprys, ymladd

Fray, *v.* gwaethygu, bregu; tygio; ymdreulio, ymrwbio

Freak, *s.* chwidr-dro, ysmal-dro, chwiban-dro, nwydwaith

Freakish, *a.* penchwiban, penwan, chwidr-ffol, nwydus

Freakishness, *s.* penchwidredd

Freckle, *v.* brychu, ysbrychu, brychynu, brych-nodi

Freckles, *s. pl.* brychion, brych-fannau—*Freckled face*, brychyn
Frecklines, *s.* brychni
Freckly, *a.* brychlyd
Free, *v.* rhyddhau : breinioli
Free, *a.* rhydd, breimiol; hael, haelionus, rhwydd, parod
Freebooter, *s.* yspeiliwr, yspeilydd, ysglyfaethwr, preiddiwr
Free-born, *a.* breiniol geni, breinrydd, breiniol, rhydd
Freedom, *s.* rhyddid, rhydd-did; rhyddhâd, rhydd-deb : breiniolaeth, dinas-fraint
Freehold, *s.* rhydd-ddaliad, tir di-ardreth, tir un ei hun, rhydd-feddiant
Freeholder, *s.* uchelwr, perchen tir, rhydd-ddeiliad, gwr tiriog
Freely, *ad.* yn rhydd, yn rhad, yn rhwydd, yn rhodd, yn hael
Freeman, *sub.* gwr rhydd, gwr breiniol; bwrlais; dinesydd
Freeness, *s.* rhwydd-deb; haelionusrwydd, haeledd
Freestone, *s.* carreg nadd, tywodfaen, nadd-faen, mwrl, maen myldardd
Free-thinker, *s.* rhydd-dybiwr
Freewill, *s.* ewyllys rhydd : *a.* ewyllysgar, gwirfodd, bodd-lawn, mynnawl
Freeze, *s.* math o frethyn tew-ban : addurn-dalaith pen colofn
Freeze, *v.* rhewi, oer-geulo
Freezing, *s.* rhewiad, rhewiant
Freezing, *a.* rhewlyd, rhewog
Freight, *sub.* llwyth llong : hur llong : *v.* llwytho llong
French, *adj.* ffrengig; ffreinig—*Frenchman*, ffrawwr, ffrawc, ffrawc—*French language*, ffraweg, iaith Fffrawng—*French woman*, ffrawnces, &c.—*French lavender*, llwyn cotymog ffrengig—*French Mercury*, llysiau 'r gwrda.

Frenchify, *v.* ffrengigo
Frenzy, *s.* cynddaredd, gwallgof, gorphwyll, gorwyltodd
Frequency, *s.* mynychder, mynychrwydd; cyffredinrwydd
Frequent, *a.* mynych, aml, cyffredin, arferedig, mynychawl
Frequent, *v.* mynych-dramwy neu gyrchu, cynniwair, mynychu, mynychâu, hygyrchu
Frequented, *a.* hygyrch, hyddyn, mynychedig
Frequenter, *s.* cynniweiriwr
Frescade, *s.* cysgodfa
Fresco, *a.* go-oer, cysgodol, allan o'r poeth-wres
Fresh, *a.* croyw, anhallt; gwyrf, gwyrf; crai, cri, newydd; bywiog; gwridog, gwyrenig, tîrf
Freshen, *v.* croywi, creio, gwyrfio : bywiogi; bywiocâu
Freshening, *a.* creiawl : *s.* creiad, croywad; bywiocad
Freshet, *s.* llyn dwfr croyw
Freshness, *s.* croywder, creider, croywineb; bywiogrwydd; gwyrtedd
Fret, *s.* cythruddiant, soriant, anfoddlonedd :—torriad; trenliad
Fret, *v.* ffrômi; ymgythruddo, ymosidio, ymdralloidi : ymdreulio fel y gwna dilledyn wrth rwbio, &c.
Fretful, *adj.* anfoddog, digofus, hyddig, anynad, ffrom, digus
Fretfulness, *s.* ffromder, drygnawsedd, anynadrwydd
Fret-work, *s.* rhwyll-waith, rhagol-waith; clwm-waith
Friable, *a.* hyfrîw, briwsionllyd
Friar, *s.* crefydd-frawd, mynach, manach
Fribble, *s.* ffritiwr, ffrielyn, gelach
Fribble, *v.* ofer-chwara
Fricasee, *s.* man-fwyd, brithog

Friction, *s.* rathiad, rhwbiad
 Friday, *s.* dydd gwener
 Friend, *sub.* cyfaill, cydymaith, car, anwylddyn, carodyn
 Friendless, *a.* digyfaill, amddifad, digâr, diborth, digarad
 Friendliness, *s.* caredigrwydd, cyfeillgarwch, ewyllys da
 Frieze, *s.* Edr. *Freeze*
 Frigate, *s.* ysgafn-long rhyfel
 Fright, *sub.* arswyd, braw, dychryn, ofn, orn, echrytl, echryn
 Fright, Frighten, *v.* brawychu; dychrynu, ofnau, ofnu
 Frightful, *adj.* hagr, erchyll, dychrynlyd, ofnadwy, aruthr
 Frigid, *a.* oer, oerllyd; marwaid, egwan, diwres
 Frigidity, *sub.* oerni; marweiddra, gwendid, anwres
 Fringe, *s.* sitrach, sider, pleth, amaerwy, rhidens, eddi
 Fringe, *v.* ciddio, amaerwyo, sitrachu, sideru, gwaio rhidens
 Fripperer, *sub.* gwerthwr hen ddillad, &c: bragaldiwr
 Frippery, *s.* hen ddillad ar eilwerth:—gwerth-le hen bethau, dillad, &c: baldardd
 Frisk, *s.* crychmaid, rhont
 Frisk, *v.* crychneidio, moel-ystota, nwyf-chware, rhonta
 Frisker, *s.* crychneidiwr, rhontai, rhontyn: *fem.* rhonten
 Frisket, *s.* cylch haiarn i ddal y bapur-len a roir dan y wasg
 Frisky, *a.* chwareugar, llamsachus, nwyfus, rhontus
 Frit, *s.* lldw i wneyd gwydr
 Frith, *s.* cyfyng-fôr, môr-gamlas, cainge o fôr, môr-nant
 Fritter, *sub.* crempogen, mioddeisen, crammwythen: dernyn
 Frittered, *a.* man-ddarniol neu ddarniedig, mân-ddrylliog: ofer-dreuliedig

Frivolous, *a.* dibwys, disylwedd, diwerth, gorwag, salw, diddim, gorwael, coeg
 Frivolousness, *s.* gwagder, gorwagedd, gorwaeledd, coegedd
 Frizzle, *v.* crychu, modrwyo
 Fro, *ad.* Edr. *From—To and fro*, yma a thraw—*Fro and to*, hwut ac yma: acw ac yma
 Frock, *s.* twyg, llogan, arwisg
 Frog, *s.* llyffant, griffyll, llyffant melyn: bywyn carn march
 Frog-kite, *s.* bôd y gwerni
 Frog-spawn, *s.* griffit. Edr. *Tad-poles*
 Froise, *s.* crempogen: ffrwysen. Edr. *Pancake*
 Frolic, *s.* gwammal-waith, cell-weir-gamp. Edr. *Freak*.
 Frolic, Frolicsome, *a.* gorhoenus, afieithus, chwareugar
 Frolicsomeness, *sub.* gwagsawrwydd, nwyfusrwydd, chwidredd, gorhoenusrwydd
 From, *prep.* o, oddi, oddiwrth
 Front, *s.* tal, talcen; wyneb, tu blaen, tal-wyneb: blaen y gâd, cynnhorff:—wyneb caled, talgryfder
 Front, *v.* wynebu, gwynebu
 Frontal, *s.* tal-addurn; talaith
 Frontier, *s.* ffin, cyffin, tersyn: *a.* amminiog, cyffiniol
 Frontispiece, *s.* wyneb adeilad; wyneb-addurn llyfr
 Frontless, *s.* talgryf, haerllug
 Frontlet, *s.* talaith, rhagdal
 Front-stal, *s.* talffrwyn, rhagdal
 Frost, *s.* rhew—*Hoar frost*, barrug, llwydrew
 Frosty, *a.* rhewllyd, rhewlyd
 Froth, *s.* ewyn, ewyngant, gorferw, ewyngaen, burym, broch
 Froth, *v.* ewynu, malu ewyn
 Frothy, *a.* ewynog; ysgafn, disylwedd, gorwag, gwag
 Frounce, *v.* tindafu; ymddigio

Frouzy, *a.* mŵs, drewllyd
Froward, *a.* afrywiog, anynad,
 hwstr, dryguaws, anhyfodd, an-
 hydyn, anhywaith, ystyfnig,
 gwrthnysig, cyndyn.
Frowardness, *s.* afrywiogrwydd,
 hwstredd, cyndynrwydd, &c.
Frower, *s.* haiarn hollti, delltawr,
 dellt-gyllell
Frown, *s.* cuch, cuwch, gwg,
 cilwg, garw-guch
Frown, *v.* cuchio, gwgu
Frowning, *a.* gygus, cuchiog,
 digllon, digus, cilvgus
Frowy, *a.* rhwydd-hollt, rhywiog,
 di-gwlwm, hyhollt
Frozen, *a.* rhewedig, ceuledig
Fructiferous, *adj.* cynnyrchiol,
 ffrwythlawn, ffrwythawl
Fructify, *v.* ffrwytho, ffrwythiau-
 nu, cynyddio, cynnyrchu; ffrwyth-
 loni, ffaethu
Frugal, *adj.* cynnil, ymarbedus,
 hwsmonaidd, annhreulgar
Frugality, *s.* cynnildeb, cynnil-
 edd, cynnilwch, cynnildraul,
 annhreulgarwch
Frugiferous, **Fruit-bearing**, *a.* yn
 dwyn ffrwyth, ffrwythawl,
 ffrwythiannus, cynyddiol, cyn-
 nyrchiol
Fruit, *sub.* ffrwyth, cnwd, cyn-
 nyrch, toraeth: aeron
Fruitage, *s.* ffrwythau, ffrwythydd
Fruiterer, *s.* aeron-werthydd
Fruitory, *s.* aeron-gell; ffrwyth
Fruitful, *a.* ffrwythlawn, toreith-
 iog, cynydawr; ffaeth
Fruitfulness, *s.* ffrwythlondeb
Fruition, *s.* mwynhad, mwyniant,
 meddiant
Fruitive, *a.* mwynawl, mwynhäol
Fruitless, *a.* ofer, seithug, diles,
 difudd, anfuddiol; diffwrwyth
Frump, *v.* gwawdio, gwatwar
Frumper, *s.* gwawdiwr, gwas di-
 grif, gwatwarwr

Frustraneous, *a.* ofer, difudd, di-
 les, seithug, aflesol
Frustrate, *r. a.* seithugio, di-
 ddymu, difuddio: siómi
Frustration, *sub.* seithugiad, di-
 ddymiad, dirymiad, siómiad
Frustrative, **Frustrating**, *a.* seith-
 ugiawl, twyllodrus
Fry, *s.* grawn pysgod, mân-bysg;
 pysg haig
Fry, *r.* cras-bobi, ffrïo
Fryed, *s.* cras-boeth, ffrïedig
Frying, *s.* cras-boethiad, ffrïad
Frying-pan, *s.* padell ffrïo
Fryth, *s.* ffrith; prysg-lwyn
Fuage, *s.* treth aelwyd
Fucate, *v.* rhith-liwio
Fucus, *s.* golch-liw, arliw:—math
 o fôr-lysieuyn
Fuddle, *r.* ymyfed, diotta
Fuddled, *a.* meddw, brwysg
Fuddling-bout, *s.* cyfeddach
Fudge, *s.* ffug-waith
Fudge, *v.* ffug-liwio; rhith-weith-
 io; chwilëna
Fuel, *s.* tanwydd, cynnud, tân-
 borth, dylwyf
Fugacity, *s.* ffoadusrwydd
Fugitive, *s.* ffoadur, enciliwr: *a.*
 ffoadurus, crwydrus, hyffo
Fulcrum, *s.* gwif-rwym, trosol-
 ddaliedydd
Fulfil, *r.* cyflawni, cwblhâu, dy-
 bënu, gorphen, cyflenwi
Fulfilled, *part.* a gyflawnwyd
Fulfilling, **Fulfillment**, *s.* cwbl-
 had, cyflawniad; dybëniad
Fulfraught, *a.* cyflenwedig
Fulgency, *s.* dysgleirdeb, claer-
 der, claeredd, gloywder
Fulgent, **Fulgid**, *a.* dysglæur
Fuliginous, *a.* huddglyd
Full, *a.* llawn, cyflawn; cyfan;
 dan sang, sechedig: *s.* llonaid
 —*A* cupful, llonaid cwpan,
 cwpanaid — *A* mouthful, llonaid
 safn, safnaid

Full, *v.* pàun

Fuller, *s.* pànw'r, pànydd, golch-ydd—*Fuller's trade*, pànw'r-iaeth—*Fuller's earth*, gogarth, pridd y pànw'r—*Fullery*, *Fullingmill*, pandy, maelin hana

Fuller's thistle, *s.* llysiau'r cribau, llysian'r pànw'r

Fulling, *s.* pàn, pàniad

Fully, *ad.* yn llawn, yn gyflawn, yn gwbl, yn hollol, yn gyfan

Fulminate, *part.* yn taranu: *a.* taranhyd; bygytus, bygythiol

Fulminate, *v.* taranu; bwygwrth

Fulmination, *s.* taraniad; bygythiad, bygytiad

Fulminatory, *a.* taranawl; bygytus, bygythiol

Fulness, *s.* llawnder, llawnedd, cyflawnder, digonedd, gwala

Fulsome, *a.* chwydlyd, gwrthwynebus, fflaid, brwnt, gwenieith-frwnt, ffeidd-fwyn

Fulsomeness, *sub.* ffeiddrwydd: gor-fwynder, gor-folawd

Fulvid, *a.* melyn-goch

Fumado, *s.* pysg coch-fygedig

Fumble, *v.* gweithio dan ddwy-law, neu yn anfedrus

Fumbler, *s.* bōngler, anghelfyddwas, musgrelllyn

Fume, *s.* torth, mygdarth, ager; mwg; broch, digter

Fume, *v.* mygu:—sorri, digio, ffrōmi, brochi

Fumid, *a.* myglyd: tarthiol

Fumigate, *v.* mygu, mygdarthu

Fumigation, *s.* mygdarthiad

Fuming, *a.* ffrōm, digus, digofus, brochus, anffodlog

Fumitory, *s.* cwd y mwg, pwff y mwg, mwg y ddacur—*Hedge-fumitory*, math o lysiennyn coes-goch, y goe-goch, mwg y perthi

Fumous, *ad.* a. mygdarthiol

Fun, *s.* digrifwch, pamaillwch, ychledach, cellwair, difyrwch

Funambulation, *s.* rhaff-ddawaciad, rhaff-ddamsangiad

Function, *sub.* swydd, galwad, galwedigaeth, swyddogaeth

Fund, *s.* arian-grawn, arian-gyff, trysgoryff; trysorfa, ystôr

Fundament, *s.* yr eisteddfod, y cyfeistedd, y rhefr, y cwthr

Fundamental, *a.* sylfaenol, bensaigus; gwreiddiol; hanfodol; arbenig, prif, penaf

Fundamentals, *s.* pl. pyngciau neu wirioneddau sylfaenol

Fundamentally, *ad.* yn y sylfaen, yn y gwreiddbwngc (neu bynciau) yn sylfaenol

Funeral, *s.* angladd, arwyl, cladd-edigaeth, arwylliant

Funeral, *a.* arwylawl, arwyllianol, angladdawl

Funereal, *a.* tywyll; cethin-hyll

Fungous, *adj.* fshyngydd, madarchaidd; masw, chwysogtyd

Fungus, *s.* eig bach, modol-gig; madarch; bwyd ehyllon, bwyd y barcud

Funk, *s.* drow-dawch, tŷg-fwg

Funnel, *s.* plïol gŷg, i dywallt rhyw wlyb i lastri:—ceu-dwl, i ddwyn mwg neu awyr; ffynell, ffynel, pibell; carthdwl

Fur, *sub.* pân, manweidd-flew, ffwrw, mân-flew; cên, ffwrw

Fur, *v.* pân; cên; crestêna

Furbelow, *s.* sider, amaerwy

Furbish, *v.* dirydu, gloyswi, trwsio, llothu. *Édr. Burnish*

Furbisher, *s.* llugenydd, cabol-ydd; trwsiw'r asau

Furies, *s.* cethera, cythreuthiad, ehyllon; plant y fall

Furious, *a.* ffyrni, cynddeiriog, dywal, ethrywyllt, ffrachwyllt

Furiousness, *sub.* ffyrnigrwydd, cyddared, lldiogrwydd

Furl, *v.* a. crychie, plygu, neu gymmhlygu hwyl

Furled, *a.* crychiedig, &c.
Furlong, *s.* ystâd, wytlfed ran mildir
Furlough, *s.* ysgrifen drwydded, yn rhoi caniatâd i filwr fod yn absennol dros anser pennodol
Furmenty, *s.* cawl gwenith
Furnace, *sub.* ffwrn, ffoc; ody, cyl, cylun; creisier, creis-bair
Furnish, *v.* dodrefnu; diwallu, digoni; cynnal, cynysgaeddu, darparu, arlwyio
Furnisher, *s.* darparwr, &c.
Furnishing, *s.* diwalliad, arlwyad; dodrefniad; darpariad
Furniture, *s.* dyodrefn, dodrefn; trefnan, taclau, trec; addurnau; arfan; doniau
Furrier, *s.* panydd. Edr. *Fur*.
Furrow, *s.* cŵys; rhych; rhigol; ffôs, ffynegl
Furrow, *v.* cŵyso, rychu; ffyneglu
Furry, *a.* pânog, llawn pân neu ffwrw; cénog. Edr. *Fur*
Further, *adj.* pellach; pellaf, olaf, eithaf: *ad.* yn mhellach, etto, hefyd, heb law hyn; mwy
Further, *v.* rhywyddhau, hyrwyddo; cynnorthwyo
Furtherance, *s.* rhywyddhâd, cynnorthwyad, lwyliad
Furthermore, *ad.* yn mhellach, heblaw hyn, am ben hyn
Furthest, *a.* pellaf, eithaf
Fury, *s.* ffroch, cynddaredd, ffyrnigrwydd, gorphwyll; angerddol gynnhwrf meddwl
Furze, *s.* eithin; *sing.* eithinen
Furzy, *a.* eithinog—*Furze-stalks*, creilwg, poeth-fôn, poeth-foel
Fuse, *v.* toddi; ymdoddi
Fusee, *s.* chwerfan: gwn llaw
Fusible, *a.* toddadwy
Fusileer, *s.* milwr yn carrio ysgafn-ddryll
Fusion, *s.* toddiad

Fuss, *s.* gwag-helynt. Edr. *Fuzz*
Fust, *s.* paladr colofn
Fustian, *s.* math o frethyn cotymog; iaith chwyddedig
Fustic, *s.* math o bren lliw
Fustilarian, *s.* bawddyn
Fusti-lugs, *s.* pwtteg fudr
Fustiness, *s.* drewiant; llwydni
Fusty, *a.* llwyd; drewllyd; mŵs
Futile, *a.* gwag, coeg, dysylwedd, gorwag; siaradus, fladr
Futility, *s.* coegedd, gwagedd, gwegi, oferedd; fladredd
Future, *a.* rhagllaw, dyfodadwy, deuawl, i ddyfod, a ddaw
Futurity, *s.* yr amser i ddyfod, amser yn ol, dyfodiant
Fuzz, *s.* dadwrdd, mawr-swn
Fuzz, *v.* sio; chwistrellu:—dadwâu, eddio
Fuzz-ball, *s.* coden fwg
Fy! *interi.* Edr. *Fie!*

G.

GABARDINE, *sub.* mantell werddonig, bugeil-wisg
Gabble, *s.* clebar, clec, clegyr, baldorodd, dwndwr, lol, lol
Gabble, *v.* clolian, lolian, lloio
Gabbler, *sub.* dwndrwr, loliwr, clebryn, lollyn, fladrwr
Gabel, *s.* treth; treth ar halen
Gabion, *s.* cawell llawn o bridd
Gabionade, *s.* amddiffynwaith o gewyll llawn o bridd
Gable-end, *s.* talcen tŷ o'r bendo i'r griib; piniwn tŷ
Gad, *s.* llafr o ddur
Gad, *v.* crwydro, crwydr-wibio; rhodiëna, gwŷn-wibio
Gad-bee, *Gad-fly*, *s.* cacynen y meirch, creyryn, clyryn
Gaddel, *s.* math o hwyad â chynffon flaen-fain
Gadder, *s.* rhodiënwr; chwilast

Gadding, *adj.* gwib-grwydrus, gwibiol, amwibiol, gwibiog

Gaddingly, *ad.* ar wib

Gaff, *s.* math o fach pysgota

Gaffier, hen wr; fy ewythyf

Gaffie, *s.* gaffach; tyn-fach bwa croes; yspardun ceiliog

Gag, *s.* safn-sypyn, safn-glo

Gag, *v.* cau'r safn—**Gag-tooth**, arddant, ysgithr-ddant—**Gag-toothed**, ysgithrog, arddan-neddog

Gage, *s.* gwystl, cyngwystl, arwystl, adneu, attafael

Gage, *v.* gwystlo. *Edr.* Gauge

Gager, *s.* gwystlwr, arwystiwr

Gagged, *a.* safn-ganedig

Gaggle, *v.* clegyr (fel gwyddan)

Gaiety, *sub.* gorhoen, llonder; hoyw-wedd, hoywder, gwychedr

Gaily, *a.* yn hoyw-wych, &c.

Gain, *s.* elw, ennill, budd, cêd, eiwant, mael, mantais

Gain, *v.* elwa, maelio, manteisio, ennill, ynnill; cyrhaedd

Gainable, *a.* ennilladwy

Gainer, *s.* ennillwr, maeliwr

Gainful, *a.* ennillfawr, buddfawr, cêdlawn, manteisiol

Gainless, *a.* difudd, diennill

Gainsay, *v.* gwrthddywedyd, gwrthebru; amman

Gainsayer, *s.* gwrthddywedwr

Gainsaying, *s.* gwrthddywediad

Gairish, *adj.* hoyw-wych, pingewych, clauerwych; nwyf-lon

Gairishness, *sub.* hoyw-wychder, gor-ddillynedd; nwyf-londer

Gait, *s.* agwedd un ar ei rodiad; agwedd-foes, trawd-ddull

Galaxy, *a.* llaethog—**Galaxy way**, y llwybr llaethog (sydd ar nos-waith eglur, i'w ganfod yn gylch-res lwyd-oleu yn y ffurf-fen); arian-rod, erian-rod, caer-gwdion, crygeidwen, heol y gwynt, bynt *St. Ialm*, llwybr

y mab afradlon, galaeth.—Y sêr aneirif ynddo, mewn pell-der dirfawr, sy'n peri iddo ymddangos i ni fel cylch dysglauer

Galbula, *s.* aderyn y gegid

Gale, *s.* awel, chwa; chwyth

Gale, *s.* adfwl, attarw, bwla

Galeas, *s.* math o rwyf-long

Galeated, *a.* helmog

Galeon, *s.* trysor-long yspañaid

Galeot, **Galiot**, *s.* math o long ysgafn a chlyflyn-red

Galingale, *s.* ysnoden fair

Gail, *s.* bustl, geri—**Gall-bladder**, coden y bustl neu 'r geri

Gall, *v.* digroeni, ysu'r donnen, cig-noethi; dolurio, gwasgu ar, dygn-boeni, gorlwytho

Gall, *s.* math o afal neu gneuen a dŷf ar dderw tramor

Galled, *a.* poenedig; wedi ei lygru, neu ei rwbio yn gig noeth

Gallant, *adj.* gwrol, dewr-wych; godidog, hoyw-wych, gwyth

Gallant, *sub.* cariad-ddyn, serch-was, gwr caru; gordderchwr

Gallant, *a.* dilynwyth, twtnais, trwsiadus, hoywyth

Gallantize, *v.* ymhoywi; ymdrythyllu, godinebu

Gallantness, **Gallantry**, *s.* dewredd, dewrder, gwrolder; gwychedr, hoywder

Gallantry, *s.* nwyf-waith, nwyf-neges, cariad godinebus

Gallery, *s.* rhodfa, lloft-rhodfa, uchlawr, oriel; lloft y gân

Galley, *s.* rhwyf-long

Galley-slave, *s.* caeth-rwyfwr

Galliard, *s.* corelw, llam-ddawns

Gallican, *a.* ffrengig, yn perthyn i Ffrainc

Gallicism, *s.* llafar-ddull neu ymadrodd ffrengig

Galligaskins, *s.* uch-lodrau, clâs llongwr, llac-glôs

Gallinaria, *s.* ffadredd, ffregawd, ceeg-araeth

Gallmarfry, *s.* cymmysg-fwyd

Gallipot, *s.* blweh enaint, gor-flwch y cyfferiwr

Gallon, *s.* galwyn; galwynaid

Galleon, *s.* ysueden gul

Gallop, *s.* carlam, gwlhobain

Gallop, *v.* carlamu, pedwarcarnu

Galloper, *s.* carlamwr

Galloping, *s.* carlamad: *part.* ar garlam, ar bedwar-carniad

Galloshoes, *s.* ar-esgidiau, ffoll-achu, ffiposau

Gallow, *v.* brawychu, dychrynu

Galloway, *s.* math o gefyl bychan; cryn-farch

Gallow-grass, *s.* cywarch

Gallows, *s.* crog-bren, pren-dy-oddef, dial-bren

Gambade, **Gambado**, *s.* botasen gyfwrwy, coesartu

Gamble, *v.* chwarae am arian, gwystl-chwareu; chwiredu

Gambler, *s.* chwarydd; twyll-chwarydd, chwiredwr

Gambol, *s.* nwyf-naid, crychnaid, chwydawiath, taplas

Gambol, *v.* nwyf-chwareu, crychlinu, moolystota

Game, *s.* chwarae, chwarae, gware, camp, ysbleddach; gwawd;—asgafiaeth, helwriaeth

Game, *v.* chwarae, ysbleddach; campio; gwawdio, cellwair

Gamesome, *adj.* chwaraegar, chwaraeus, cellweirus; nwyfus

Gamester, *s.* chwaraewr, chwarydd, campwr; chwiredwr

Gaming, *s.* chwaryddiaeth: *a.* chwarae—*Gaming-house*, chwarae-dy, chwiredfan

Gammon, *s.* morddwyd neu balfais mothyn, angell hwch

Gamut, *s.* dring-raddau, neu don-raddau certidoriaeth

Gander, *s.* ceiliawgwydd

Gane-fish, *sub.* môr-nodwydd, y corn-big

Ganet, *s.* gŵylan lwyd; bucan

Gang, *s.* mintai, torf, liahl

Gang, *v.* hyntio, trotian, ffyrstio; eydlwybro

Gang-flower, *s.* Hysiau Crist

Gang-way, *s.* rhodfa ar long

Ganglion, *s.* chwydd y grian

Gangrel, *s.* Hebau, habwst, Habi

Gangrene, *s.* madredd, braenedd yn y cnawd, marw-gig

Gangrene, *v.* magn cig drwg

Gantlet, **Gauntlet**, *sub.* dyrnfol, maneg ddur—*To throw the gantlet*, herio, neu her-feiddio

Gantlope, *s.* gwial-gesp—*To run the gantlope*, rhedeg rhwng dwy res o filwyr i dderbyn gwiaenod gan bob milwr

Ganymede, *s.* Edr. *Catamite*

Gaol, *s.* carchar, geol

Gaoler, *s.* ceidwad carchar

Gap, *s.* bwleh, adwy, ffosp; agen, agendor, gagendor

Gape, *v.* dylyfu gen; lledu safn, safn-rythu; llygad-rythu; ymagor; agenu; dyheu

Garb, *s.* gwisg, gwisgad, trwsiad, diwyg, arddull

Garbage, *s.* perfedd, perfeddion, coluddion; tripa; syrth; bdr-eddion, ygarthion

Garbel, *s.* baw, sored

Garble, *v.* glân-bigo, difrychu

Garbler, *s.* purwr, glân-bigwr

Garboil, *s.* cynhwrt, yngiprys

Garden, *s.* gardd: *v.* garddu

Gardener, *s.* garddwr

Gardenig, *s.* garddwriaeth

Gare, *s.* gwlan garw; ceden

Gar-fish, *s.* Edr. *Game-fish*

Garget, *s.* math o maint marwol ar anifeiliaid

Gargle, *s.* sefnig: golch safn

Gargle, **Gargarise**, *v.* golchi'r safn a'r gwddf, dygegu

Gargol, *s.* math o haint ar foch
 Garland, *s.* coron-bleth o ddail
 neu flodau, coronig, gwyrllon,
 talaith, *garlant*, (Act. 14. 13.)
 Garlick, *s.* cra'r gerddh, cémin
 ewinog, garllég—*Wild garlic*,
 cra, cra'r meusydd, yr atleg-
 og, troed yr asen
 Garment, *sub.* gwisg, dilledyn;
 pilyn, achre, achris, twyg
 Garuer, *s.* ysgubor, yd-gell, ydle,
 yttŷ, hennar-dŷ
 Garnet, *s.* math o faen gwerth-
 fawr, o liw rhudd, rhudd-ém
 Garnish, *s.* addurn, trwsiad: *r.*
 addurno, hardda, trwsiadu
 Garnished, *a.* addurnedig, hardd-
 edig; trwsiedig
 Garnishment, *s.* addurniad, &c.
 Garret, *sub.* lloft y gronglwyd
 neu'r nēnawr, uch-stafell, uch-
 lofft, coeg-lofft
 Garrettcœr, *s.* un a fo'n byw
 mewn coeg-lofft; ymdechwr
 Garrison, *s.* amddiffynfa, caderfa,
 castell; gwarchawd-lu
 Garrison, *v.* gwarch-lwyddu; gos-
 edd lu i gadw castell, &c.
 Garrulity, *s.* dywedgarwch; bal-
 ddorrd, siaradach; tryder
 Garrulous, *a.* tafed-rydd, siarad-
 us, dy-ddwed, dywedgar; bal-
 ddorrdus, clebarddus
 Garter, *a.* gardas, gardys, coes-
 rwymyn, gardysyn: *v.* gardysu
 Gartering, *s.* gardys-we
 Garter-king-at-arms; *s.* pen ar-
 wydd-fardd Brydain, arwydd-
 fardd y gardys
 Garth, *a.* oered bysgota
 Gasconade, *s.* boc-sach, coeg-fol-
 ach, gwag ymfrost: *v.* boc-
 sachu, gwag-festio neu frolio
 Gash, *sub.* archoll, dyfa-dorriad,
 dyfa-drwch, hac-dorriad
 Gash, *v.* archolli, hacio, cylllellu,
 dyfa-dorri, trychu

Gashing, *s.* archolliad, cylllelliad
 Gasp, *s.* tyniad anadl; chwyth,
 fflun: *v.* tynnu anadl mewn
 luddell, dylieu; hiraethu
 Gate, *s.* porth, taddrws; porth-
 ddôr; lliidiart, clwyd
 Gate-house, *s.* cynbordŷ, tŷ'r
 porth, porthdy
 Gate-keeper, *s.* porthor; drysor
 Gather, *v.* casglu, cynnall, cryn-
 hoi, hel yngŷrŷd, pentryn
 Gathered, *v.* casgledig, &c.
 Gathering, *s.* casgliad, cymall-
 iad, crynhoad; casgl
 Gathers, *s.* plygiadau, dillian
 Gaud, *s.* coeg addurn; tegau
 Gaudily, *ad.* yn goegwych
 Gaudiness, *s.* coegwychder
 Gandy, *a.* coegwych, gorwych,
 gorddallyn, hoŷw-ffol
 Gavel, *sub.* treth, toll, cyllid,
 teyrnged; ardreth—*Gavel-kind*,
 yr arfer o roi'r meibion oll
 yn gyd-rannog o dir eu tad
 Gauge, *s.* cyfartalai; mesurai;
 mesur-lath; mesur; mesuriad
 Gauge, *v.* mesur, mesuro; ffon-
 fesuro; cyfartalu, cymmedroli
 Ganger, *s.* mesurydd; ffon-fesur-
 wr; cyfartalydd
 Gauging, *s.* y gelfyddyd o fesur
 llestri, &c.
 Gauging-rod, *s.* mesur-lath
 Gauch, *a.* cŷl, acŷl, cul-fain
 Gauntlet, *s.* Edr. *Gauntlet*.
 Gauntree, *s.* trestl bardan
 Gauze, *sub.* teneu-we o lin neu
 sidan, niwl-we
 Gawky, *a.* gŷlebog, swga
 Gay, *a.* gwyth, gorwych, dilyn,
 dilyn-wych, addurn-lawn:
 huan, gŷloenus, llenwch
 Gayety, Gayness, *s.* gwythder,
 dilynedd. Edr. *Gaiety*
 Gaze, *a.* sylliad; ardrem
 Gaze, *v.* sylki tremio, ardremio,
 llygadrythi, hyldremu

Gazette, *sub.* papur newydd; y newydd a gyhoeddir gan y llywodraeth; newydd-len
Gazetteer, *s.* cyhoeddwr newyddion: hefyd enwawd llyfrau a nodant ansawdd gwledydd, dinasoedd, &c. darlundraith
Gazing, *sub.* sylliad, ardremiad, llygad.rythiad, hyllidremiad
Gazing, *a.* hyllidremiol: *part.* yn syllo, yn hyllidremio—*Gazing-stock*, drôch; gwawd; syllddrych, gwawd-ddrych
Gear, **Geer**, *s.* cer, seirch, trec, taclau; tresi; offer; trwsiad
Geese, *s.* gwyddau
Gelable, *a.* ceuladwy, hygaul
Gelatine, *a.* ceuledig
Geld, *v.* dyspaddu; cyweirio
Gelder, *s.* dyspaddwr, cyweiriwr
Gelder-rose, *sub.* corswig, corswizen
Gelding, *s.* march dyspaidd, ad-farch
Gelid, *a.* fferllyd, fferedig; oer
Gelly, *s.* glud-gawl; ceul-fwyd, cawl ceuled (sef, wedi ceulo)
Gelt, **Gelded**, *a.* dyspaidd, dyspaddedig—*Gelt-goat*, hyfr
Gem, *s.* glain, gem, maen gwerthfawr, em, tlws
Gemini, *s.* gefelliad; arwydd y gefelliad
Gemmary, *s.* tlys-gell, gem-dŷ
Gemmow-ring, *s.* modrwy ddwbl
Gemmy, *a.* gemawg; gorddysglaer
Gemot, *s.* llys cwmnwd
Gender, *sub.* rhyw, rhywogaeth, ystlen: *v. a.* cenedlu, hilio, silio, eppilio; magu
Genealogical, *a.* achawl
Genealogist, *s.* achwr: hanesydd achau, âch-chwiliwr
Genealogy, *s.* âch, cenedl, edryd, edryd, gwelygordd; âch-draethiad; achyddiaeth
General, *a.* cyffredin, cyffredinol

General, *s.* arweinydd llu, tywysog, câd-flaenor, cad-ben, penciwddod, llueddwr
Generalissimo, *sub.* pen-tywysog, pen-llueddwr, pen-llnyddwr
Generality *s.* cyffredinolrwydd, y rhan fwyaf
Generally, *ad.* yn gyffredin, yn gyffredinol, gan mwyaf, yn fynychaf, yn amlaf
Generalness, **Generality**, *s.* cyffredinolrwydd, cyffredinedd, cyffredinwch, cyffrediniaeth
Generalship, *sub.* arweinyddiaeth llu, lluyddwriaeth: medrusrwydd yn y swydd
Generate, *v. a.* cenedlu; magu
Generation, *s.* cenedliad, hiliad, esilliad, eppiliad: cenedlaeth, hiliogaeth, rhywogaeth; genedigaeth: oes
Generative, *a.* hiliawl, eppiliawl
Generical, *a.* rhywogaethol
Generosity, *s.* haelder, haelioni, cêdrwydd-der; mawrfrydigrwydd; nawseiddrwydd, tirionwch, boneddigeiddrwydd
Generous, *a.* hael, haelionus, boneddigaidd, rhwydd-galon
Genesis, *s.* cenedliad; enw llyfr cyntaf Moses, am ei fod yn rhoi hanes cenedliad pob peth
Genet, *sub.* math o farch buandroed: math o gâth mân-flewog:—genfa fodrwyog
Genial, *adj.* genedigol, naturiol; rhywiog; piïodasol, hiliogaethol; llon, gorhoenus
Genialness, *s.* rhywiogrwydd
Geniculate, *v.* tyfu 'n gylmog, neu yn rhannau blwyddol
Geniculated, *a.* cylmog, fel y mae'r planigion a ddangosant bob tŵf blwyddol o gwlwm i gwlwm
Geniculum, *sub.* paladr neu galodryn cylmog

Genital, *a.* cenedlawl, liliawl
 Genitals, *s.* y rhannau cenedlawl
 Genitive, *a.* liliawl; tarddiadol
 —*Genitive case*, (mewn grama-
 deg) yr achos tarddiadol, y
 tarddiedydd, y gwahanai, y
 gwahanedigaethydd. *Edr. Case*
 Genius, *s.* math o wag yspryd a
 ddychymmygwyd gynt
 Genius, *s.* athrylith, anian-duedd;
 anian: dyn athrylithfawr neu
 ddawnus
 Genteel, *a.* moesawg, gwedd-
 eidd-dlws; diwygus, bonedd-
 igaid, dilyn-wedd
 Genteelness, *sub.* moesogrwydd,
 boneddigeiddrwydd; dilyn-
 rwydd, gweddeiddrwydd
 Gentil, *s.* cynrhonyn
 Gentile, *s.* cenedl-ddyn; ethnig:
a. cenedlig, ethnicaidd
 Gentilism, *s.* ethniciaeth, pagan-
 iaeth, eilun-addoliaeth
 Gentility, *s.* bonedd, boneddig-
 iaeth; boneddigeiddrwydd,
 cyweithasrwydd; uchelradd
 Gentle, *a.* boneddig; tirion, rhad-
 lawn, hynaws, mwynaid, es-
 mwyth; gwar, dŏf; araf
 Gentleman, *sub.* gwr bo ieddig,
 uchelwr, gwrda, boned (wr
 Gentlemanlike, *a.* boned tgaidd
 Gently, *ad.* yn dirion, &c.
 Gentry, *s.* boneddion, bonedd-
 wŷr, boneddigion; dyledog-
 ion; uchelwŷr, gwŷrda
 Genuflection, *s.* plygiad glin
 Genuine, *a.* pur, digymmysg; di-
 lwgr; cynnwynol, naturiol;
 gwir; diledach
 Genuineness, *s.* purdeb, digym-
 mysgrwydd; cywirdeb, gwir-
 edd
 Genus, *s.* bath; perthynas, per-
 thynedigaeth; rhywogaeth
 Geographer, *s.* darluniwr y ddaear,
 daear-ddosparthydd

Geographical, *a.* daear-ddarlun-
 iol, byd-ddosparthawl
 Geography, *s.* daear-ddosparth-
 iad, daear-ddarluniad; daearen-
 draith, byd-ddangosydd
 Geomancy, *s.* daear-goel
 Geometer, Geometrician, *sub.*
 daear-fesurydd; mesurydd
 Geometrical, *a.* mesuryddawl
 Geometry, *s.* daear-fesuriaeth,
 daear fesuriad: Yn yr ystyr
 yr arferir y gair yn bresennol
 y mae'n arwyddo mesuriaeth
 pethau dychymmygol, gystal
 a'r holl bethau sy'n wirionedd-
 ol mewn bod
 Georgic, *s.* llyfr ar lafuriaeth
 Ger-falcon, *s.* y bŏd mawr
 Gerin, Germin, *sub.* blagryn;
 blaendardd, bragur, bregyn,
 bragodyn; egiuyn
 German, *s.* Allman: *pl.* Ellmyn
 German, *a.* Allmanaid:—cyf-
 nesal; cyfrywiol, un-waed—
Brother german, brawd un-dad
 un-fam—*Cousin german*, cefin-
 der un-waed
 Germander, *s.* derwen Caersa-
 lem, y dderwen fendigaid, cor-
 dderwen, derwen y ddacar
 Germany, *s.* yr Almaen, gwlad
 yr Ellmyn
 Germinate, *v.* blaendarddu, bla-
 guro; egino; bragu, bragodi
 Germination, *s.* blaendarddiad,
 blaendwf, bragodiad
 Germinis, *s.* blagur; ysgewyll;
 impiau; egin; bragodion
 Gerund, *sub.* gorchwylydd. En-
 wawd gramedegawl ydyw yn
 nhreigladd geiriau
 Gesses, *s.* addurnau gwalch
 Gest, *s.* rhestr teith-rannau
 Gestation, *s.* dygiad yn y groth
 Gesticulate, *v.* ymystumio,
 gwneuthur munudiau
 Gesticulation, *sub.* ymystumiad,

- ystumiaeth, ffinudiaeth: ag-weddiad, ymddygiad
 Gesture, *s.* agwedd, arweddiad, arddull, ystum; ymddygiad
 Get, *v.* eael, caffael; ccisio; darparu; ynnill, ennill
 Gewgaw, *s.* coeg-beth, teran
 Ghastful, Ghastly, *a.* ellyllaidd, erchyll, irad, girad, cethin
 Ghastliness, *s.* hyllrwydd, erchyll-dod; truan-wedd, gwelwedd
 Gherkin, *s.* cucumer cyffentliedig; math o afal pêr
 Ghost, *s.* yspryd—*Holy Ghost*, Yspryd Glân—*Ghostly*, ysprydol
 Ghost, *pl.* Ghosts, *s.* gwyll, anyspryd, ellyll, bwhach, bwgan: *pl.* gwyllon, gwyllion, &c.
 Giant, *s.* cawr
 Giantess, *s.* cawres, gwiddan
 Gibbe, *s.* anifel methedig
 Gibberish, *s.* ffieg, ffregodiaith, baldordd; ffugiaith
 Gibbet, *s.* erogbren, crogwýdd
 Gibbet, *v.* crog-osod; cergi
 Gibbosity, *s.* crwm-ddull, crym-edd, crythedd, crothddull
 Gibbous, *a.* crothaidd, crothawg, crybachlyd, crythawg, crythawl, crythaidd, crythedig, crymaidd: *fem.* crómaidd
 Gib-cat, *s.* gwrcath, cath wrryw
 Gibe, *s.* gwawd, gwatwar, gwatwargerdd: *v.* gwawdio
 Giblets, *s.* syrth gwydd
 Giddily, *ad.* yn bendroedig; yn ddiofal, yn ddifeddwl
 Giddiness, *sub.* pensyndod, penddared, madronod; gwibwrn, y gysp, y bendro; penchwibandod, anofaledd
 Giddy, *a.* syfrdan; penffol, penchwiban; anofal, diofal, difeddwl, anwadal, ysgoewan
 Gift, *sub.* rhodd, dawn, anrheg, rhoddig, doniad, doniaeth
 Gifted, *a.* rhoddedig; doniog; doniol, dawnus, dawnsedig
 Gifts, *s.* doniau; rhadau; rhoddion; anrhegion
 Gig, *s.* math o gerbydan, neu gerbydd-adair: tro-degan
 Gigantic, Giant-like, *adj.* cawraidd, cawrdull; anferth
 Giggle, *v.* nwyf-chwerthin, crych-chwerthin, crechwenau
 Gigling, *s.* ffol-chwarddiad
 Gigling, *adj.* ffol-chwerthiullyd
 Giglet, *s.* hoeden, mwyglen, dyhren, coegen drythyll
 Gild, *v.* a. gorthoi neu olchi âg aur neu arian; curo, goreuro; ariannu
 Gilder, *s.* gorenrwr, enrwr
 Gill, *s.* mesur chwarter pint
 Gill, *s.* dail cidral, llysiau'r gerwyn, mantell Fair, y feidiog las, eiddew'r dddear, palf y llew, mantell y côr
 Gill, *s.* cyffoden, cymmones
 Gilt-hooter, *s.* dylluan rudd, aderyn y corph. *Édr. Screech-owl*
 Gills, *s.* crogeuan, tagellau neu degyll pysgod, dwy-ên
 Gillyflowers, *sub.* blodau y Gorphenhaf—*Winter-gillyflower*, y dewbanog wen, y dewbanog wrryw, gwynddail, melyn y gauaf, menyg y merched
 Gilt, Gilded, *a.* goreuredig, arianedig; golchedig; eurdo
 Gilt-head, *s.* math o bysg, eurban, banves
 Gim, *a.* pingc, pert, peffr
 Gimcrack, *s.* tegau, ffiril, ffirlyn
 Gimlet, *s.* ebillen, gwimbill
 Gimp, *s.* eirion-we a sidan
 Gin, *sub.* magl, croglath, annel, telm, byddag, byddagl
 Gin, Geneva, *s.* diod gref a ddysdyllir o rawn meryw, &c.
 Ginger, *s.* rhyw wraidd poeth tramor, sinwr

Gingerbread, *s.* bara pèr-flas
Gingerly, *ad.* yn araf, yn esmwyth, yn ysgafn-law
Gingerness, *s.* gochelgarwch, cynnil-driniad; arafedd
Gingle, *s.* tinge, tingcian, rhinge, cyd-dingciad
Gingle, *v.* tingcio, cyd-dingcio
Gingling, *s.* tingciad, swm heb sylwedd. *a.* tingciol
Ginnet, *s.* mul, bastardd-ful
Gipsies, *s.* rhyw grwydriaid melyn-ddu a gynmerant arnynt ddywedyd tesni, &c.
Girandole, *s.* canwyllbren coingeiog
Gird, *v.* gwregysu, amrwymo, amwregysu; cengl
Girded, *a.* gwregysedig, &c.
Girder, *s.* gwregysydd, &c.—*cyfrwym-drawst*, gwregys-drawst, llogail
Girdle, *s.* gwregys, rhwymyn
Girdler, *s.* gwregyswr
Girl, *s.* geneth, bachgenes, herlodes, hoerell, genethig, llangeisig, morwynig, croten
Girlish, *a.* genethaidd, &c.
Girrock, *sub.* y pysg corn-big mwyaf
Girt, **Girth**, *s.* cengl:—amfesur, cylch.fesur, cwmpas
Girt, **Girth**, *v.* cengl:—amfesuro, mesur cwmpas
Gisarns, *s.* gwayw-ffon ddwybig
Gith, *s.* bulwg Rhufain, llysiau'r bara
Give, *v. a.* rhoi, rhoddi, dyroddi; anrhegu, donio—*To give up*, ymiroddi, ymollwng, rhoi i fynu
Given, *adj.* rhoddedig; ymroddedig, ymroddgar, ymroddawl, chwannog—*Given to wine*, gwingar—*Given to charity*, elusengar, &c.
Giver, *s.* rhoddwr, doniwr, deon

Giving, *s.* rhoddiad, dodiad
Gizzard, *s.* y grôpa las, afu glas, y lasog, glas-gylla
Glasiatic, *v.* ceulo, rhewi, troi'n ia:—*myned fel gwydr gan wres tân*, gwydreiddio
Glaciation, *s.* iaad, trôad yn ia
Glacis, *s.* lletlur-glawdd
Glad, *a.* llawen, llon, siriol, hyfryd, dyddan, hoenus
Gladden, *v.* llonni, llawenhâu, siriol, cysuro
Glade, *s.* goleu-fwlch, adwy oleu mewn llwyn coed
Gladiator, *s.* cleddyfwr
Gladness, *s.* llawenydd, gorfoledd, hyfrydwch, llonder
Gladsome, *a.* llawen, llon, dyddanus, hylon, hoenus, difyr
Gladwyn, *s.* Edr. *Swordgrass*
Glair, *s.* gwyn wy
Glair, *v.* gloiwi, llasarun â gwyn wy
Glamorganshire, *s.* swydd neu sir Forganwg, bro Morgan
Glance, *s.* cil-olwg, cip-olwg, lled-olwg; pelydryn, lled-lewyrch; byr-gyffyrddiad
Glance, *v.* cil-edrych, cip-dremio: ysgafn-gyffwrdd: pelydra
Glancingly, *ad.* ar gip-drem
Gland, *s.* mesen-gig, cilchwyrn, cil-chwëryn, chwären
Glandage, *s.* mes-dymmor
Glandage, *v.* porthi â mës
Glanders, *sub.* clwy'r ysgyfaint, clwy'r cilchwyrn
Glandiferous, *adj.* mesawg, yn dwyn mës, mës-lawm
Glandula, *s.* chwärenig
Glandular, **Glandulous**, *adj.* cilchwyrnog, chwärenog
Glandulosity, *s.* chwäreniaeth
Glans, *s.* mesen
Glare, *s.* gor-ddysgleirder
Glare, *v.* gor-ddysgleirio, serennu, arwŷnygio:—*syll-dremu*

Glaring, *a.* and *part.* arwŷnyg, arwŷnygiawl, llachar, clae-reglur, clae-amlwg; yn serenn, yn clae-dywynu
Glass, *s.* gwydr, iolwrch; gwydr-yn, cwpan wydr
Glass, **Glassfull**, *s.* llonaid gwydr-yn, gwydrynaid, gwydraid
Glass-house, *s.* gwydr-dŷ
Glass-ware, *s.* llestri gwydr
Glass-window, *s.* ffenestr wydr
Glassy, *a.* gwydraidd, gwydrawl, gwydrin, o wydr; tryloyw
Glastonbury, *sub.* ynys afallach, ynys afallon, ynys wydrin (yn ngwlad yr Haf)
Glauceous, *a.* gwyredd-olan
Glave, **Glavie**, *s.* cledd hafin-lydan
Glaver, *r.* truthio; gwenieithio
Glaze, *r.* gwydro: caboli, llathru, arliwio, ysslipanu
Glazed, *a.* gwydredig; caboledig, arliwiedig; arlathraidd
Glazier, *s.* gwydrwr, gwydrydd
Gleam, *s.* llygeidyn, pelydryn, godywyniad, lled-lewyrchiad
Gleam, *r.* pelydru, tywynu
Gleaming, *a.* go-dywynawl
Glean, *r.* lloffa, hel lloffion
Gleaned, *a.* lloffedig
Gleaner, *r.* lloffwr; casglwr
Gleaning, *s.* lloffa: *pl.* lloffion
Globe, *s.* tir llan, tir eglwys, clasdir: tywarchen, priddell
Gleibous, *a.* tywarchog; cnydig
Glede, *s.* bôd; barcud, barcutan: —marworyn poeth
Glee, *s.* llonder, llawenydd
Gleeful, *a.* llawenlawn
Gleek, *s.* cynghanedd; cerddawr
Gleek, *r.* cellwair; gwawdio
Gleet, *s.* hadlif, dyferlif; crawn, gôr, dyfergrawn
Gleety, *a.* crawnaidd; hadlifaidd
Glib, *adj.* llyfn, yslib, llithrig, hylithr, cyflym-red
Glibly, *ad.* yn llyfn, yn llithrig

Glibness, *s.* llyfnedd, llyfoder, llithrigrwydd; parodrwydd
Glide, *r.* ymlithro, ymlusgo, llyfn-fyned; llyfn-lifo
Glike, *s.* gwawd-weniad
Glimmer, *r.* go-dywynu, lled-lewyrchu, lled-wawrio
Glimmer, **Glimmering**, *sub.* go-lewyrch, lled-wawr
Glimpse, *s.* godywyn, cipolemi; lledolwg; ber-olwg, cip-olwg
Glisten, **Glister**, **Glitter**, *r.* clae-lewyrchu, gor-ddysgleirio, arwŷnygio, lleueru, echdywynu
Glister, *s.* Edr. *Clyster*
Glistering, **Glittering**, *sub.* gor-ddysgleiriad, echdywyniad: *a.* ysplenydd, gor-ddysglaer, llachar, llathr, tra-gloyw
Gloat, **Gloat**, *r.* traws-edrych
Globated, *a.* crwnluniedig
Globe, *s.* pêl, pellen, clobyn: —bedyssawd, y byd cyfr-grwn: —darlun-bêl y byd
Globose, *a.* crwn, cyfr-grwn, am-grwn, cyfangrwn
Globosity, *s.* crynedd, crynder, amgrynedd, amgryniad
Globular, **Globulous**, *adj.* crwn, cyfrgrwn. Edr. *Globuse*
Globule, *s.* crynyn
Glocester, **Gloucester**, *s.* Caerloyw
Glomerate, *r.* pellennu; sypio
Glomeration, *s.* pelleniad, &c.
Gloom, **Gloominess**, *s.* mwrllwch; tywyllni; gor-brudd-der; trymder meddwl
Gloomy, *a.* tywyll, dilewyrch; trwmfrydig; gor-brudd
Glorification, *s.* gogoneddiad
Glorify, *r.* gogoneddu; molianna, mawrygu, clodfori
Glorifying, *s.* gogoneddiad: *part.* yn gogoneddu
Glorious, *a.* gogonawl, gogoned, gogoneddus; ardderchog

Glory, *s.* gogoniant, gogonedd; godidawgrwydd; clod, mawl, molawd, moliant; anrhydedd
 Glory, *v.* ymogoneddu, ymfrostio; bostio; gorfoleddu
 Glorying, *s.* ymogoneddiad, gorfoleddiad; ymfrost, bost
 Glorying, *a.* and *part.* ymfrostus; ymfrostgar; gan ymogoneddu, ymfrostio, &c.
 Gloss, *s.* egluriad, agoriad, dehongliad, espomiad:—hefyd gau-egluriad, rhith-ddehongliad, &c.—dysgeirder, grân; wyneb-liw, wyneb-liwiad
 Gloss, *v.* dehongli, eglurhau;—wyneb-liwio; arlathra
 Glossary, *sub.* geir-ddehonglydd; egluryn, arnod-lyfr; geirlyfr
 Glosser, *s.* eglurhau, dehonglwr; yslipanwr; arliwiwr
 Glossiness, *s.* dysglaredd, llathreiddrwydd; wyneb-lyfnedd
 Glossing, *s.* egluriad, arnodiad; arliwiad, wyneb-liwiad
 Glossographer, *s.* geir-ddehonglwr; arnodwr; geiriadurwr
 Glossography, *s.* geir-ddehonglyddiaeth; geiryddiaeth
 Glossy, *s.* clae-lyth, llath
 Glove, *s.* maneg; (*pl.* menyg) amlaw, dyrnfol
 Glover, *s.* menygwr, dyrnfolydd
 Glout, *v.* edrych yn guchig
 Glouting, *a.* cuchig, gygus
 Glow, *s.* twym-wrid; poeth-ias, tywyn-ias; ennyyn-lif
 Glow, *v.* twym-wrido; angerddu, gwyniasu, ymboethi
 Glowing, *s.* twym-wridiad
 Glowing, *part.* and *a.* yn angerddu; gwynias, tanlliw, clae-wresog, clae-boeth, brydlawn
 Glow-worm, *sub.* y gyfarwydd, magien, golenen
 Gloze, *v.* twyll-foddio, gwenieithio; wyneb-liwio

Glue, *s.* glud, ysgrawling, ysglawring, syth: *v.* gludio, ysgrawlingo, ysglawringo
 Gluer, *s.* gludiwr, ysgrawlingwr, ysglawringwr
 Guinness, *s.* gludrwydd, gludiog-rwydd, gwydnedd
 Gluish, *a.* hyllyn, hylud, gludiog, gwydn, ysglawringaidd
 Glum, *s.* anhyllon, diserch
 Glut, *s.* gormodedd, arddigonedd
 Glut, *v.* gorlenwi, sechi
 Glutinous, *a.* gludiog. *Edr.* Gluish
 Glutted, *a.* gorllawn, rhyllawn
 Glutting, *s.* gorlenwad
 Glutton, *s.* glwth, gewai, rhem-mwth, ymrythwr, cegwr
 Gluttonize, *v.* glythu, glythnebu
 Gluttonous, *a.* glwth, glythlyd, glythig, glythawl; rheibus
 Gluttony, *s.* glythnebu, glythni, glythi, bolrythni, glythedd
 Glyster, *s.* *Edr.* Clyster
 Gnarl, *v.* grymial; chwyrnu
 Gnash, *v.* rhingcian; esgyrnygu, ysgyrnygu; ymddanheddu
 Gnashing, *s.* rhingcian, ymgnoad
 Gnat, *s.* gwybedyn, ednogyn
 Gnaw, *v.* cnoi, deintio; amgnoi, dargnoi; difa, ysu
 Gnawed, *a.* cnodedig; vsedig
 Gnawer, *s.* cnöwr, cuöydd, &c.
 Gnawing, *s.* cuöad, cnofa: *part.* yn cnoi, dan gnoi
 Gnomon, *s.* mynagfys: dangos-eg, mynegai; bys deial
 Gnomonics, *s.* celfyddyd deialu
 Go, *v.* myned (*imp.* dds: *pl.* ewch) cerdded; cychwyn; rhodio
 Goad, *sub.* irai, ierthi, garthon, swmbwl, swinwl, swml
 Goad, *v.* *a.* symbolu, symlu; pigo
 Goal, *s.* gâl, cyrch-nôd; carchar
 Goat, *s.* gafr; llwdn gafr; hill, giten, lillen—*A young goat*, efyrnig—*A he-goat*, bwch gafr—*A gelt goat*, hyfr

Goat-beard, *s.* dail barf y bwch
 Goat-herd, *s.* bugail geifr
 Goatish, *a.* gafraidd; mws, drew-
 llyd, neu drythyll fel bwch
 Gob, Gobbet, *s.* tam, tamaid,
 safnaid, tameid-ddarn, bochiaid
 Gobble, *r.* cegu, bochlwytho
 Gobbler, *s.* cegwr, traffyngcwr
 Goblet, *s.* ffiol, cwpan, gwn, god-
 ard, carfen, mail
 Goblin, *s.* ellyll, gŵyll, mwci
 Go-by, *s.* hud, siom, rhuth-dro
 Go-cart, *s.* cár cerdded
 God, *s.* Duw, Duw Celi, (Iôn,
 Iôr, Nâf, Nêr)
 Goddess, *s.* duwies, dwywes
 God-father, *s.* all-traw, tad-bed-
 ydd
 Godhead, *s.* duwdod, duwdeb,
 duwdid, duwiaeth
 Godless, *a.* didduw, annuw
 Godlike, *a.* duwiaidd; duwiol
 Godliness, *s.* duwioldeb, duwiol-
 der, duwiolrwydd, duwiol-fryd-
 edd, dwyfolder
 Godly, *a.* duwiol, dwyfol, dwywol
 God-mother, *s.* mam-fedydd
 Godship, *s.* duwiaeth, duwdeb
 God-son, *s.* mab-bedydd
 Godward, *a.* tu ag at Dduw
 Godwit, *s.* soft-iar
 Goer, *s.* mynedydd—*Comers and*
Goers, tramwywŷr
 Goff, *s.* mwdwl o wair, &c.
 Gog, *To be agog*, *v.* awch-ddilyn
 Goggle, *v.* llawn-rythlu—*Goggle-*
eyed, a fo â llygaid llawn-rwth
 Going, *s.* mynediad, cerddediad
 Gold, *s.* aur: euraint
 Golden, *a.* euraid, euraidd, eurin,
 eurinawl: and in compounds
eur, as *eur-enau*, golden-mouth-
 ed, eloquent; *eur-fail*, a golden
 goblet, &c.
 Gold-finch, *s.* pen-euryn, melyn-
 og, eur-linosen, llinos
 Gold-foil, Leaf-gold, *s.* eurddail

Gold-knobs, *s.* Edr. *Crowfoot*
 Gold-locks, *s.* eur-gudyau
 Goldsmith, *sub.* eurych, eur-ôf,
 gof aur
 Gome, *s.* cymmysg-iraid
 Gondola, *s.* math o ysgraff
 Gone, *part.* wedi myned
 Gontalon, *s.* lluman, baner
 Gonorrhoea, *s.* had-red, hadlif, y
 frech ffrengig
 Good, *adj.* da, daionus, daiawn,
 mäd; llesol, buddiol, cedawl
 Good, *s.* da, daioni; budd, llês,
 mäd, llesäd, cêd, lläd; mantais
 Good-Friday, *s.* dydd Gwener y
 croglith
 Good-lack, *int.* och fi! och!
 Good-will, *s.* ewyllys da, bodd
 Goodliness, *s.* tegwch, prydfertli-
 wch, harddwch
 Goodly, *a.* teg, hardd, golygus,
 prydweddol, prydus; madawg
 Goodness, *s.* daioni, addwynder,
 tosturi, hynawsedd, madedd
 Goods, *s.* dâ, dâoedd, dodrefn;
 nwyfau, golud, eiddo
 Goose, *s.* gŵydd: haiarn gwni-
 edydd—*Solan-goose*, gŵyran
 Gooseberries, *s.* eirin Mair, grwys
Gooseberry-tree, yspinan, grwys-
 wydden: *pl.* grwyswydd, eur-
 ddrain
 Goosefoot, *s.* troed yr ŵydd
 Goose-grass, *s.* cynghafan
 Goose-pen, *sub.* ffrongc, cut
 gwyddau
 Gorbelly, *s.* cestwr, bolrythwr
 Gorbellied, *a.* cestog; bolrwth
 Gore, *sub.* gôr, gwyar, gwaed-
 grawn:—llein-ddarn, cwysed
 Gore, *v.* cornio: gori
 Gorge, *s.* corn gwddf, corn pori,
 llindag; breuant; sefnig;
 crôpa, crombil
 Gorge, *v.* gorlenwi; ymddyfôlio,
 dyslyngcu
 Gorged, *a.* gorllawn, gorlawn

Gorgeous, *adj.* hoyw-wych, gor-wych, harddwych, clær-wych
 Gorgeousness, *s.* clærwychedd, gor-wychder, hoywder
 Gorget, *s.* bróneg, bronfoll; bron-dor; mynygl-wisg
 Gorgon, *s.* un rhyw hyll-beth
 Gormandize, *v.* bolrythu, glyth-inebu, gor-ynlenwi; gwangcio
 Gorse, *s.* eithun. *Edr.* Furze
 Gory, *a.* gôrilyd, gwaedlyd
 Goshawk, *sub.* gwalch mawr; gŵyddwalch
 Gosling, *s.* gŵyddan, cyw gŵydd
 Gospel, *s.* efengyl, newydd da
 Gosseller, *s.* efengylwr
 Gossamer, *s.* gwawn; eurwawn
 Gossip, *sub.* clep-wraig, clêcai, chwedleuwraig; chwilaist; yf-wraig: *v.* clêca, clêpian
 Gossips, *s.* alltrawon, gosebion, tadau a mamau bedydd
 Gossiping, *sub.* bedydd-wledd; clep-ymgyrchiad, clecwaith
 Gosting, *s.* y wreidrudd
 Got, Gotten, *part.* emilledig; meddiaunedig; wedi ei gael
 Gothic, *a.* ar ddull y *Gothiaid* mewn adeil-waith; delffaidd, trwsgl, hen-ddulliawg
 Govern, *v.* llywodraethu, rheoli, llywio, ffrwyno, gwladyddu, gwledychu, ardwyo
 Governable, *adj.* llylw, hydrin, llywiadwy, rheoladwy
 Governance, *s.* llywiad, llywiant, llywodraethiad; llywodraeth
 Governante, Governness, *s.* llywyddes, llywiadures, athrawes
 Governing, *s.* llywiad: *a.* llywodraethol: *part.* yn llywio
 Government, *sub.* llywodraeth, llywiaeth, rheolaeth; ardwy
 Governor, Governour, *s.* llywydd, llywiawdwr, llywodraethwr, llywiadur; ardwyad
 Gouge, *s.* gaing gau, cŷn llwy

Gourd, *s.* bresych. (2 *Bren.* 4-30.) cicaion, palm Crist
 Gout, *s.* troedwst; cymmalwst
 Gout-wort, *s.* llysiau 'r gymmalwst
 Gouty, *a.* yn cael ei flino gan y droedwst, troed-wstog, cymmal-wstog; cnyciog, anhyfn
 Gown, *s.* gŵn, ysgin, hug, twyg
 Gowned, *a.* gynog, ysginog
 Gown-man, *s.* ysginawg: *pl.* ysginogion
 Grabble, *v.* palfu; chwilôta
 Grace, *s.* rhad, llad, gras, rhadrodd; ffafir: gweddusrwydd; erfyniad bendith, tâl diolch
 Grace, *v.* urddasu; prydferthu, addurno, harddu
 Graceful, *a.* hardd, prydferth, tra-threfnus, gweddaidd, prydus, hardd-deg, telaid, cam
 Gracefulness, *s.* harddwch, prydferthwch, gweddusder
 Graceless, *a.* diras, anrasol
 Gracelessness, *s.* anraslonrwydd
 Graces, *s.* rhadlau, grasau, grasusan; teleidion, ceminion
 Gracious, *a.* graslawn, rhadlawn, trugarog, grasus, tirion
 Graciousness, *s.* rhadlonrwydd, graslondeb, graslonrwydd
 Gradation, *s.* graddiad, esgyniad, gradd:esgyn, graddiaeth
 Gradatory, *s.* rhes o risiau
 Gradient, *a.* mynedawl; graddol
 Gradual, *a.* graddol, araf-symudol; gradd-esgynol
 Gradually, *ad.* yn raddol, bob yn ychydig, yn araf deg
 Graduate, *s.* graddwr, graddolwr, urddawg: *pl.* graddolion
 Graduate, *v.* graddu, graddoli, graddogi; graddnodi
 Graduation, *s.* graddawd
 Graft, *s.* imp, impyn
 Graft, *v.* impio
 Grafting-stock, *s.* coettrych

Grain, *s.* gronyn, gronynyn, yden: *pl.* grawn, gronyuan, ŷd—*Grain of wood*, llin, llinon—*Cross-grained*, afrywiog—*Grain of leather*, hêrwm—*Grained timber*, llin-goed

Grains, *sub.* grawn, &c. soeg—*Empty grains*, manion, hedion, gwehilion, manyglion—*Grains of Paradise*, grawn paradwys, grawn Paris, liysiau Paradwys

Grammar, *s.* llythyreg, gramadeg, dwnad, dwned

Grammarian, *sub.* llythyregydd, gramadegwr, dwnedydd

Grammatical, *a.* llythyregawl, gramadegaidd

Grampus, *s.* math o bysgodyn mawr, morfilyn

Granary, *sub.* ystordŷ ŷd, ydle, ydtŷ, heiniardŷ, ydloft

Grauate, *s.* gronyn-faen; rhuddem. Edr. *Garnet*

Grand, *a.* mawrwŷch, mawreddus, ardderchog, prif, penaf, arbennig, uchel, dyrchafedig—*Grand-son*, ŵyr—*Grand-father*, *Grand-sire*, taid, hendaidd—*Grand-daughter*, wyres—*Grand-mother*, *Grand-dame*, nain, hen-fam—*Great Grand-child*, gor-ŵyr—*Grand-child's Grand-son*, gor-esgynnydd—*Great Grand-mother*, hen-nain, gor-hen-fam—*Great Grand-mother's mother*, gor-hen-nain—*Great Grand-father*, hendaidd—*Great Grand-father's Father*, gor-hendaidd

Grandee, *s.* pendefig, uchelwr

Grandeur, *s.* mawredd, mawrwŷchedd, rhwyg, gwychedd

Grand-jury, *s.* uchel-reithwŷr, yr uchel-raith, pen-rhaith

Grange, *s.* maer-dŷ, maer-dref, hafodtŷ; maenwr, fferm; ydle, ydlan, yd-lannerch

Granivorous, *a.* yn byw ar rawn

Grant, *sub.* rhoddiad, anrheg; goddefiad; cénad, caniatâd

Grant, *r.* caniatâu, cénadu, rhoddi: addef

Grantee, *s.* yr hwn y rhodder iddo; y derbyniwr, derbynnydd

Grantor, *s.* y caniatâwr, y rhoddwr, y rhoddydd

Granulary, *a.* gronynol, graeanol

Granulate, *v.* gronynu, myned yn ronynau, graeanu

Granulation, *sub.* gronyniad, graeaniad, graeaneniad

Granule, *sub.* gronyn, graemen, mymryn, briwsionyn

Granulosity, *s.* graeander

Gracious, *a.* gronynog, gronynaid, gronynawl, graeanawl

Grape, *s.* grab, gwinronyn: *pl.* gwinrawn, grawnwin

Graphical, *a.* argraffiawl; cywraint, celfyddgar, manwl

Graphically, *ad.* yn gywraint, yn gywir, i berffeithrwydd

Grapnel, *s.* angor bychan, angoryn; gafael-fach llong

Grapple, *s.* gafael-fach; tynfach: —gafael-drin, ymornest

Grapple, *v.* bachu, dyfachu, bachgydio, crapio; cyd-ymgydio, cyd-ymfachu

Grappler, *sub.* crapiedydd, crapiwr

Grasp, *sub.* dyrnaid, crafangaid, lloweth; dwrn-wasgiad, gafaeliad; afflan; gafael

Grasp, *r.* tyn-afaelu, tyn-wasgu, dwrn-wasgu, crafangu

Grasper, *s.* tyn-afaelwr, crafangwr, cipiwr, gafaelydd

Grass, *s.* glaswellt, gwellt-glas, ir-wellt, porfa, gwellt—*Latter-grass*, aeth-wellt, adladd

Grashopper, *s.* ceiliog rhedyn, hagab, (*Lev.* 11. 22.) locust

Grassplot, *s.* glas-lannerch, cadlas, talwrn, glalan

Grassy, *a.* glaswelltog, glaswellt-
aidd, porfaog; ir-las

Grate, *s.* alch; gradell

Grate, *v.* rhathellu, mân-rwbio,
rhygnu: gofidio, dygnu, an-
foddhân

Grateful, *a.* diolchgar, diolchus;
boddus, hyfryd, dymunol, hôff,
derbyniol, cymuneradwy

Gratefulness, *s.* diolchgarwch;
hyfrydwch, boddusrwydd

Grater, *s.* rhisellt, rhathell

Gratification, *s.* boddhâd, bodd-
iad; boddloniad; tâl, taliad,
gwobr; digoniad, porthiad

Gratify, *v.* boddio, rhyngu bodd,
boddhau; gwobrwyo, talu

Gratifying, *a.* boddhâol, &c.

Grating, *a.* garw, llym, anhyfryd,
gerwinol, anfoddgar

Grating, *s.* alch-waith, alches;
eiswaith; cledriad

Gratis, *ad.* yn rhad, yn rhodd, am
ddim, yn rhwydd

Gratitude, *s.* diolchgarwch

Gratuitous, *a.* anrhegawl; gwir-
foddawl, rhad; dibrawf

Gratnity, *sub.* rhodd, gwobr,
gobrwyl; cydnahyddiad

Gratulate, *v.* cyfarch gwell, llon-
gyfarch, llwydd-annerch

Gratulation, *sub.* cyd-lawenhâd,
llwydd-annerchiad, cyfarchiad

Gratulatory, *a.* cyfarchiadol, cyf-
archedigol, llwydd-annerch-
awl

Grave, *a.* difrif, difrifol, dwys,
difrif-ddwys, doeth-brudd, sobr,
sobr-ddwys; go-dywyl

Grave, *sub.* bedd, beddrod:
acên-nod——*Grave-clothes*,
amdo, amwisg——*Grave-ful*,
beddaid, llonaid bedd——*Grave-
digger*, tôrwr beddau——*Grave-
stone*, carreg bedd, beddlech,
beddfaen——*Grave-worm*, breuad
Grave, *v.* crifellu, cerfio; crasu

Gravel, *s.* graean, marian, gro,
marian-ro, grut: y graeanwst,
y dywod-wst, y graean-dostedd
Gravel, *v.* graeanu; marianu: dy-
rysu, dyrys-boeni

Gravelled, *a.* dyrysedig; cloff-
edig, graean-gloff

Gravelling, *sub.* graean-daeniad;
gracan-ddoluriad; dyrysiad

Gravelly, *a.* graeanog

Gravelly, *ad.* o ddifrif, yn ddwys;
yn weddaidd, yn sobr

Grav. n, *a.* cerfiedig, crifedig

Graveness, *s.* difrifwch, difrifol-
deb, dwysder, sobrwyydd

Graver, *s.* cerfiwr, crifiwr, crif-
iedydd:—cŷn cerfio; crifell

Gravitate, *v.* pwysu tu a chanol-
barth, dyscyrchu, dymgyrchu;
gobwysu, pwysu

Gravitation, *s.* dyscyrchiad, dym-
gyrch, dyscyrchiant, tueddiad
tu a'r canol-barth

Gravity, *s.* tueddiad i'r canol-
barth:—difrifwch, dwysder,
doeth-ddwysder, sobr-wedd

Gravy, *s.* sudd cig, ir-nodd neu
fras-nodd cig

Gray, *a.* llwyd. *Edr. Grey*

Graze, *v.* pori, porfau, ymbawr:
ysgafn-gyfiwrdd, crasu

Grazier, *s.* porfawr, porthwr an-
ifeiliaid: pasgadar

Grazing, *s.* porfaad, ymbawr

Grease, *s.* sain, iraid; bloneg

Grease, *v.* iro, seimio, ireidio

Greasiness, *s.* seimlydrwydd

Greasing, *s.* seimiad, ireidiad

Greasy, *a.* seimlyd, ireidlyd

Great, *adj.* mawr, mawreddus,
mawreddog, mawryddig; hel-
aeth-fawr:—cyfrinachol

Greater, *a.* mwy; penach

Greatest, *a.* mwyaf; penaf

Great-hearted, *a.* mawrfrydig

Greatness, *s.* mawredd, mawr-
der; maintioli, maintiolaeth

Greatness, *sub.* mawr-wychedd, rhwysg

Greaves, *s.* coes-arfau, coesarnau, curanau, botasan

Grecian, *s.* Groegwr: *a.* groeg-awl, groegaidd

Grecism, *s.* groegeiddiaeth

Greece, *sub.* tir Groeg, gwlad Roeg, bro Gryw

Greediness, *sub.* ainge, awydd, trachwant, gwangc, rhaib

Greedy, *a.* awyddus, chwantus, chwannog, rheibus; cipgar

Greek, *s.* Groeg, Gryw, y iaith Roeg: Groegwr: *a.* groegaidd

Green, *a.* gwyrdd, gwyrdd-las, ir-las, glas, tîrf, îr, iraidd; an-afdded; anmrwd; llymrig

Green, *s.* gwyrdd, gwyrdd-llw: gwyrddlon, glas-lanerch; mar-ian

Green-chaffer, *s.* chwilen y baw

Green-eyed, *a.* llygad-wyrdd

Greenfinch, *s.* llinos neu llinoson werdd, y gegid

Green-gage, *s.* yr eirinen werdd

Green-house, *s.* gwyrddendy

Greenish, *a.* gwyrdddaidd, gwyrdd-in, lled-wyrdd

Greenness, *s.* gwyrdddedd, gwyrdd-ni, gwyrddlesni, irder: anadd-fedrwydd

Green-sickness, *s.* y glas-glwyf

Greensward, *s.* ton las, glasdon

Green-wood, *s.* glasgoed

Greens, *s.* bresych; cawl

Greet, *v.* annerch, cyfarch

Greeting, *s.* annerch, annerchiad

Gregarious, *a.* diadellog, deadell-aidd, minteiauw

Grenade, *sub.* tân-belen, pelen fechan lawn o bowdr gwn

Grenadier, *s.* tal-filwr: tân-bel-ènydd, tafwr tân-belau

Grey, *a.* llwyd, bawr, llwyd-wyn; llwyd-las; glas

Greyhound, *s.* milgi, hyddgi

Greyling, *s.* gwyniad; glasgang-en, y tembysg

Grice, *s.* porchiellyn, porchell

Gridelin, *a.* gwyn a choch, gwyn-goch symudiaw

Gridiron, *s.* alch, gridyll

Grief, *s.* gofid, tristwch, trymder, tristyd, cystudd, cysteg, blinder

Grievance, *s.* gofid; camwedd, gormes, sarhad, camwri, cam

Grieve, *v.* gofidio, blino, trist-hau, dygnu, dolurio; galaru

Grieving, *s.* gofidiaid: *a.* gofidus

Grievous, *adj.* trwm, gorthrwm, gorthrymus, poenus, gofidus, blin, dygn-ffin, chwerw-dost

Grievousness, *s.* trymder, blinder, gorthrymedd; atgasedd, anfadrwydd, erchyllrwydd

Griffin, *s.* aderyn dychymygedig, egriff, griffwn

Grig, *s.* côr-lyswn: ysgentyn

Grill, *v.* araf-rostio uwch ben tân

Grillade, *s.* golwyth rhostiedig ar y gridyll

Grim, *a.* cuchiog, garw-guchiog, gygus, gerwin, hyll, cethin-hyll, tra-gwrthun

Grimace, *s.* fluant-wedd, wyneb-tuniad; mingamiad

Grimalkin, *s.* hen-gath ewinlew

Grime, *s.* parddu; budreddi: *r.* budreddu. *Edr. Begrime*

Grimly, *ad.* yn guchiog, &c.

Grimness, *s.* cuchiogrwydd, hyll-drem, gerwindeb, erchylllod

Grin, *s.* dysgyrniad, esgyrnygiad; cwrgegiad

Grin, *v.* dysgyrnu, esgyrnygu; cwrgegian; coeg-chwerthin, gwneuthur gwên ddiflas

Grind, *v.* malu, malurio, breuanu, briwo, chwiltriwio; llifo, llif-ianu; gorthrymu

Grinder, *s.* malwr; llifwr

Grinders, *s.* cildannedd

Grinding, *s.* maliad, llifad

Grindstone, *s.* maen llifo
 Grinner, *s.* dysgyrnydd, esgryn-
 ygwr, cwrgegiwr
 Grinning, *s.* dysgyrniad dannedd,
 cwrgegiad
 Groaning, *u.* dysgyrnawd
 Gripe, *s.* crasfngand; crasfngiad;
 crasfng; tyn-wangiad; cras-
 angwr, cribddefliwr
 Gripe, *v.* crasfng; tyn-wang;
 crib-ddeilio; croi, bol-gnoi
 Griper, *s.* crasfngwr; tynwasgwr;
 crib-ddeiliwr
 Gripes, *s.* crofa, bol-gnofa, bol-
 wst, bol-wayw; pryfigedd
 Griskin, *s.* glân ceth moethyn
 Grisled, *a.* brith, mawr-frith
 Grisly, *adj.* erchyll, hyl, iwad,
 cethin, ofnadwy, angirial
 Grist, *s.* mael, maelad; arfâl, toll;
 mael-borth, 9d i'w falu
 Gristle, *s.* madruddlyn, mawrth-
 an—*Gristle of the nostrils*, tei-
 ban y tldwyffroen
 Gristly, *a.* madruddlog, madrudd-
 ynog, madruddniad
 Grit, *s.* grut, graean-lwch, mân-
 raean, grut-faen
 Grittiness, *sub.* grut-naws, grut-
 rwydd, graeanrwydd
 Gritty, *a.* graeanllyd, tywodllyd,
 graeanog, grutol
 Gritty-berries, *s.* graeanllys
 Grizzle, Grizzled, *a.* cynnwrog-
 lwyd, broc, brochliw, brithlas
 Groan, *s.* uchreuid, och, endrwlch
 Groan, *v.* ucheneidio, ocheneidio,
 ochi, griddfan, ogyrfan, uch-
 an, ebychu
 Groaning, *s.* ucheneidiad, ebych-
 iad, griddfaniad
 Great, *s.* pedair cehniog
 Groats, *s.* rhynian
 Grocer, *s.* gwerthwr melynion,
 per-lysion, perffrwythau, &c.
 Green-grower, bresychwr
 Grocery, *s.* perffrwythau, &c.

Grammar, *s.* math o sidan cyf-
 rodedd-wr
 Groin, *sub.* gweryd, gwerddyd,
 cylch yr arfed, actuen
 Gromel, *s.* y gromandi, tornacen
 Groom, *s.* marchydd, marchwr,
 marchrcas; gwastrawd; sefyll-
 was—*Groom of the Stole*, gol-
 ygwr y ddolad-gell
 Groove, *s.* tngol, flosig, rhyol,
 ceu-rigol; ceu-dwil
 Groove, *v.* rhigoli; rhychu
 Grope, *v.* paffalu, ymbaffalu,
 paffu; araf-dennlo; teimlo
 Groper, *s.* paffalwr, ymbaffalwr
 Groping, *s.* paffaliad: *part.* dan
 bafalu, dan ymgribo
 Gross, *a.* tew, bras; braisg; an-
 ferth; gor-amwg; gwrthau;
 hort-bwl; ambr, amhur
 Gross, *s.* cyfan-rif; deuddeg o
 ddeuddegau—*In the gross*, yn
 ei gryswth, y cyfan drwyddo
 Gross-beak, *s.* y gythin-braff
 Grossness, *s.* tewder, tewedd;
 amhured; anferthedd
 Grot, Grotto, *s.* ogof-ly: gardd-
 gell; addurn-gell
 Grotesque, *a.* digrif-ddull, digrif-
 lan; diriol; llymafian
 Grove, *s.* llwyn, coedwig, colli;
 llwyn-radda, gwigfa
 Grovel, *v.* ymlugo, ymgreinio;
 haweiddio; ymfaweiddio
 Groveling, *s.* ymgreiniad, haw-
 eidd-blygiad: *a.* haweiddiol,
 lloriog, gorwaed: *part.* dan ym-
 greinio, &c.
 Ground, *s.* llawr, daear, tir, tud:
 —*and*, sylfaen; gwaelod: tes-
 ton, cyn-ddedfnydd—*Ground*
colour, gwlliw, gorlliw
 Ground, *v.* seilio, sylfaenu;—eg-
 rwyddori, addysgu; sefyllu
 Ground, *part.* maledig, maledig-
 ig; llyddig, llydd, llydd
 Ground-ash, *s.* oren y daear

Ground-floor, *s.* llawr, llawr isaf
 Ground-ivy, *sub.* y feidiog las, eiddew'r ddaear. *Edr. Gill*
 Groundless, *a.* disail: direswm
 Groundling, *s.* rhyw bysgodyn a drig y'ngwaelod dwfr
 Ground-oak, *s.* derwen y ddaear
 Ground-pine, *sub.* palf y gath, y dorllwyd, palf y gath bali
 Ground-plot, *s.* llawr-lun adail
 Grounds, *s.* seiliau; egwyddorion: gwaddodion; malurion
 Groundsel, Grunsel, *s.* y greulys, y benfelen, y garnedd felen
 Groundsil, *sub.* trothwy, himiog, gwadn; go-sail, seilgoed
 Ground-work, *s.* sail; seilwaith
 Group, *s.* lliaws, rhawd; swp, crug o lunian, cymhleth-rës
 Grouse, *s.* ceiliog y grug, grug-iâr: *pl.* grug-ieir, ieir y mynydd, cochiaid, coch-ieir
 Grout, *s.* rhyn-flawd, breisgion; rhynion; cymmrwd teneu
 Grow, *v.* tyfu, cynnyddu, prifio; chwyddo; chwanegu
 Growing, *a.* tyfol: *part.* yn tyfu
 Growl, *v.* chwyrmu, grymial
 Growling, *part.* dan chwyrmu, dan rwgnach: *a.* grymialus
 Grown, *part.* tyfedig, wedi tyfu
 Growth, *s.* twf, tyfiad, tyfiant, cynnydd, cynnyrch, prifiant
 Grub, *s.* math o gynrhonyn; cor-bryf; cor o ddyn
 Grub, *v.* diwreiddio, dadwreiddio, tynnu chwyn
 Grubbed, *a.* diwreiddiedig
 Grubbing, *s.* dadwreiddiad
 Grudge, *s.* cäs-gofiad; dygascdd, llid, cenfigen; lled-wg; adgno
 Grudge, *v.* grwgnach, gwarafun, cynghorfynu; dannod
 Gruel, *s.* cawl, grual, isgell, pottes—*Barley-gruel*, heidd-gawl—*Water-gruel*, dyfr-gawl, pottes-blawd a dwfr

Gruff, *a.* sarrug, diserch, arthaid, afrywlog, aufwyn
 Gruffness, *s.* sarrugrwydd, &c.
 Grumble, *v.* grwgnach, grymial, tuchan, manson, grwgach
 Grumbler, *s.* grwgnachwr, &c.
 Grumbling, *a.* grwgnachlyd, &c.
 Grume, *s.* tolchen o waed, ceul-waed, gwaed tolchenog
 Grumous, *a.* tolchenog, ceulog
 Grunt, *v.* rhochain; grydwst
 Grunter, *s.* rhochiwr, &c.
 Grunting, *s.* rhochiad, grwgnach-iad: *part.* yn grwgnach, yn rhochian: *a.* rhochus
 Gujacum, *s.* math o goed tramor o naws iachäol
 Garantie, *sub.* gwarantydd, gwarcheidwad; mechnydd
 Garantie, *v.* gwarantu (neu ymrwymo i fynnu gweled cyflawni) ammodau heddwch; gwarchadw; mechnio
 Guaranty, *s.* gwarcheidwadaeth
 Guard, *s.* gwyliadwriaeth, cadwraeth; gocheliad: — gwyliwr, gwyliedydd: — gosgordd-lu; gwarchawd-lu, gwart-lu
 Guard, *v.* *a.* cadw, argadw, gwarchadw, amddiffyn, diogelu; gwylied; gwartu
 Guarded, *a.* gwarchodedig, amddiffynedig
 Guardian, *s.* arffedawg, arffedogwr, gwarchodwr, ymgeleddwr, noddwr, golygwr
 Guardian, *a.* gwarcheidwadol, ymgeleddawl
 Guardianship, *sub.* arffedogaeth, gwarchodaeth, gwarcheidwadaeth, ymgeleddwriaeth
 Guardless, *a.* di-wyliadwriaeth, diqfal, penrhydd: dinodded
 Guardship, *s.* nawdd-long, gwarchawd-long, gwart-long
 Gudgeon, *s.* gwyniad: symlyn
 Gubernation, *s.* rheolaeth

Guerdon, *s.* gwobr, tál, iawn
 Guess, *s.* amcan, amcaniaeth
 Guess, *v.* dyfalu, bwrw amcan,
 amcan-gyrchu, lled-dybio
 Guess-work, *s.* amcan-waith
 Guest, *s.* gwestai, gwestwr, llet-
 týwr, osb, (*pl.* ysb, osbion)
 Guggle, *v.* bwrlymu, boglynu
 Guidage, *s.* gwobr hyfforddwr
 Guidance, *s.* arweinid, arweiniad,
 cyfarwyddyd, cyfarwyddiad,
 hyfforddiad, tywysiad
 Guide, *s.* fforddwr, hyfforddwr,
 cyfarwyddwr, fforddoliad
 Guide, *v.* hyfforddio, tywys, ty-
 wyso, cyfarwyddo, fforddoli
 Guild, *s.* cymdeithas, brawdol-
 iaeth; dirwy; treth, tasg
 Guildhall, *s.* bwrdeis-dŷ; dadleu-
 dŷ, cynghor-lŷs
 Guile, *s.* twyll, dichell, hŏced
 Guileful, *a.* hŏcedus, dichellgar,
 twyllgar, cyfrwysddrwg
 Guilefulness, *s.* dichell, dichell-
 garwch, twyllgarwch, twyll
 Guileless, *a.* didwyll, annichell-
 gar, dihŏced, diddichell
 Guilt, *s.* euogrwydd; affaith
 Guiltiness, *s.* euogrwydd
 Guiltless, *a.* diëuog, difai
 Guilty, *a.* euog, camgylus, beius,
 anwirion, traws-wybodol
 Guinea, *s.* gwlad yn Affrica:—
 darn aur gwerth punt a swllt
 Guise, *s.* modd, dull, sut, llun,
 gwedd; defod, arfer; gwisgad
 Guitar, *s.* math o offeryn cerdd
 Gulch, *s.* bolerwr, ymrythwr
 Gules, *a.* rhudd, rhuddgoch
 Gulf, *s.* môr-gaingc; cadduglyn,
 llyngc-lyn, sybwl; môr-ger-
 wyn; llyn tro; gagendor
 Gulfy, *a.* llyngclynog, syblllog
 Gull, *s.* gŵylan:—gwirionyn
 Gull, *v.* twyllo, hudo, siómi
 Gullet, *s.* sefnig, y corn pori, corn
 y gwddf, cegen, ceg

Gully, *v.* ceg-leisio; gorlyngcu
 Gully-gut, *s.* bolerwr, glythwr
 Gully-hole, *s.* ceg neu dwll canol-
 ffos, dan heol tref, &c.
 Gull-catcher, *s.* twyllwr, hŏced-
 wr; un castiog
 Gulosity, *s.* gwange, rhaib
 Gulp, *s.* traflwngc, 'cegaidd, dar-
 lwngc: *v.* darlyngcu; cegu
 Gum, *s.* math o sudd a ddefnyna
 allan o rai coed; glud, gwýdd-
 lud: *v.* sythu, gludio, glud-
 ddwbio
 Gummy, *a.* glndiog:—molog
 Gums, *s.* gorchfanau, gorchar-
 fanau, cig y dannedd
 Gun, *s.* dryll tanio, ergyd-ddryll,
 cyflegwr, gwn
 Gunner, *s.* gŷnydd, gŷnwr—*A*
master gunner, pen-gŷnwr
 Gunnery, *s.* cyflegwr-waith, gŷn-
 yddiaeth
 Gunpowder, *s.* ffam-lwch, ffam-
 rawn, powdr gwn
 Gunshot, *s.* ergyd gwn
 Gunsmith, *s.* gŏf gŷnau, cyflegwr;
 gŷnwr, gŷnydd
 Gurgions, *s.* rhuchion, rhuddion,
 eilflawd, sisel, breision
 Gurnard, Gurnet, *s.* math o fôr-
 bysg, pengernyn
 Gush, *s.* ffrwd, gorlif
 Gush, *v.* ffrydio, gorlifo, llifeirio,
 pistyllio, gorddyferu
 Gusset, *s.* cŵysed, llain; dernyn
 Gust, *sub.* awel, enawel, chwa,
 cawad, chwaf, chwaw, gor-
 chwa:—chwaeth, blas, blesyn
 Gusty, *a.* chwâawl, chwawiog,
 ystormus, chwythain, aŵellog
 Gut, *s.* perfeddyn, coluddyn; ym-
 ysgar, monochen
 Gut, *v.* diberfeddu, ysparnu neu
 ysparchu penweig
 Gutling, *s.* monochen
 Gut-pudding, *sub.* gwaedogen,
 selsigen, monochen

Gutz, *s.* perfedd, coluddion
 Gutter, *sub.* ffos, cwter; dyfr-
 glawdd, dyfr-banlle, rhewyn,
 bargod-gafn
 Gutter, *r.* ffosi, cwteru
 Guttle, *r.* cegu, ymddyfoli,
 bolera, glythinebu, ymlenwi
 Guttler, *s.* glwth, bolerwr
 Guttling, *s.* ymddyfoliad, glodd-
 est, glythineb
 Guttural, *a.* cegaidd—*A guttural*
letter, llythyren arw ei sain
 Guzzle, *v.* ymyfed, cofftio
 Guzzler, *a.* ymyfwr, bolera, bol-
 erwr, traflügwr, cofftiwr
 Guy, *s.* dyrwyn-raff (i long)
 Gymnasiarch, *sub.* pen-ysgolwr;
 pen-campwr; pen-meistr
 Gymnastic, *a.* gorchestol, noeth-
 ymarferol
 Gyration, *a.* chwyldroädd
 Gyre, *s.* cylch; chwyldro
 Gyves, *s.* gefynau, lliakau

H.

HA! *interj.* ha! ha!

Habeas-corpus, *s.* llythyr dyfyn,
 trwy ba un y mae carcharor,
 ar ei ddeisydd ei hun, yn cael
 ei ddwyn ger bron Uchel Llys
 i brofi ei achos

Haberdasher, *s.* gwerthwr mân
 bethau at wisgad

Haberdashery, *s.* mân-awyfa

Haberdine, *s.* môr-bysg (*cod*)
 wedi eu halku a'u sychu

Habergeon, *s.* llurig; dwyfröeg,
 bronfoll

Habiliment, *s.* dillad, trwsiad;
 addurn-wisg; trec rhyfel

Habit, *sub.* cyflwr, anaawdd;
 greddf, tuedd, athrylith; defod,
 arfer; acen:—gwsg, gwsgad;
 arwiag

Habit, *v.* gwsgo, dilladu

Habitable, *a.* preswyladwy, trig-
 famawl, cyfanneddol

Habitation, *a.* preswyl, preswyl-
 fa, preswylfod, trigfa, trigfan,
 trigle, annedd, cartref

Habitual, *adj.* arferol, defodol,
 gnawd; greddfol; ansoddawl

Habituate, *v.* cynnesio, ymarfer,
 arferu, ymgynnesio

Habitude, *sub.* greddf-dnedd;
 athrylith; ymarfer; perthynas

Hab-nab, *ad.* yn fyrbwyll, ar
 antar, ar awcan

Hack, *v.* häcio, torri hac neu
 häciau:—hurio allan; mynych-
 arfer; gyrru 'n ddiarbed

Hack, Hackney, *s.* yr liyu a logir,
 neu a arferir yn fynych—*Hack-*
horse, ceffyl llag—*Hackney-*
writer, 'sgrifenydd am gyflog
 —*Hack-servant*, gwas i hawb

Hacking, *s.* häciad; attal-ddy-
 wediad; llogiad

Hackle, *s.* crib llin, heisyllt

Hackle, *v.* Edr. *Hatchel*

Haddock, *s.* math o for-bysg

Haft, *sub.* carn, said; menybr,
 coes; dwrn, neu asael-ddarn
 offeryn minig

Haft, *v.* carnio, gosod carn

Hag, Hagard, *sub.* gwiddanes;
 rheib-wraig: hen-wrach; huan-
 lle; gwyll, ellylls

Hag, *v.* aflonyddu; dygn-ämo

Haggard, *a.* anferth, gwaethu;
 cul, truan; gwyllt, anwar

Haggard, Haggard, *a.* gweir-
 llan, gweir-clas

Haggas, *a.* seilegen friwigig

Haggish, *a.* gwiddanaidd, ellyll-
 aidd: hagr, hagradd

Haggle, *a.* gwrthau-dorni: adwica,
 tyn-fagnadu, gwyddu-cirio

Haggler, *a.* marnachwr aml-äir-
 iog; gwyddu-äirwr; edwiciwr

Hag-ridden, *a.* a flinir gan yr äyll
 neu huanlle

Hagiographer, *s.* ysgrifenydd ar bethau sanotaidd

Hail, *s.* ceullusg, cesair: *v.* ceallusgo, ceseirio, bwrw ceullusg neu gesair

Hail, *v.* cyfarch, cyfarch-alw

Hail-shot, *s. pl.* ergydion mân-belau, haels, cesair-belau

Hailstone, *sub.* ceseiryn, carreg genllusg

Haily, *a.* ceseirio, ceullusgog

Hair, *sub.* gwallt, briger; blew; rhawn: *sing.* blewyn, hoenyn

Hair-brained, *adj.* penfol, penchwiban, ysgoewan, awwastad

Hair-cloth, *s.* carthenrawn, sachlen flew, brethyn rhawn

Hairiness, *s.* blewogrwydd

Hairless, *a.* moel, gwallt-goll, diflew: penfoel, tad-hwm

Hairy, *a.* gwalltog; blewog

Hake, *v.* taer-ymgeisio

Hakot, *s.* math o bysgodyn, y penhwyad, y cegddu

Halberd, Halbert, *s.* ffon-fwyell; isarn; gwayw-ffon

Halberdier, *s.* ffon-filwr; isarnwr; ffon-fwyellwr

Halcyon, *s.* math o aderyn môr, a wna ei nŷth, meddant, ar y feisdon—*Halcyon days*, dyddiau tawel tŷg; amser heddych-lawn; haf-ddyddiau

Hale, *a.* iach, iachus, cryf

Hale, *v.* llusgo, llurgunio

Haler, *s.* llusgwr, dylusgwr

Haling, *s.* llusg, dylusg, llusgiad

Half, *s.* hanner, hamnerog

Half-bred, *a.* cymysgryw, lled-ryw

Halfpence, *sub.* dimeiau: *sing.* dimei—*Halfpenny worth*, dimei-worth

Half-way, *ad.* ar hanner ffordd

Half-witted, *a.* hamnerog, hamnerall, gwallbwyll, lled-chwiban

Halibut, *s.* lleden y môr

Hall, *s.* llŷs; dadleu-llŷs, cistedd-llŷs; plâs, palas; neuadd; march-nattŷ

Hallage, *s.* toll marchnattŷ

Hallelujah, *v.* moriweh yr Arglwydd, Haleluia

Halher, *s.* rhwyd adar

Halloo, *s.* dolef; bloedd; hwi

Halloo, *v.* *a.* gawri, croch-floeddio; hwi, hwa, hwyala

Hallow, *v.* *a.* bendithio, bendigo; cysegru; sancteiddio

Hallowed, *a.* sancteiddiedig, bendigedig, bendigaid, cysegr-lan, cysegredig [*segriad*]

Hallowing, *s.* sancteiddiad, cys-

Hallucination, *s.* gwall, camsyniad, camgymeriad

Halm, *s.* callod, gwallt, cyrs

Halo, *sub.* y guottai, y eyleh o ddentu'r haul, lloer, neu sŵr

Halser, Hawser, *sub.* tyn-raff, i lusgo llong yu erbyn dwfr

Halsers, *s. pl.* gwedd-dresi, cêr tynnu, rhaffau, carreiau, &c.

Halsier, *s.* llusgwr llong

Halt, *s.* cloffin; gorphwysiad

Halt, *v.* cloffi, cloffi-gredd: llacio:—*gorphwys, sefyll*

Halter, *s.* cebystr, tennyn, cortyn, corden; penffestr, penreffyn:—*cloffedigwr; gorsafwr*

Halter, *v.* cebystru; byddaglu

Halve, *v.* hanneru, denbarthu

Halved, *a.* hamneredig

Halves, *s.* y ddau hanner

Ham, *sub.* mordaewyd mochyn, ffolen; y garr:—*maer-dŷ*

Hamated, *a.* a bachau yddo

Hame, *s.* myngci, myngci pren

Hamlet, *s.* maesdref, cordref, pentref; maenol, rhandir

Hammer, *s.* morthwyl; gordd

Hammer, *v.* morthwyl; pwyo

Hammock, *s.* gwely crôg, gwely morwr mewn llong

Halibut, *s.* lleden y môr

Hall, *s.* llŷs; dadleu-llŷs, cistedd-llŷs; plâs, palas; neuadd; march-nattŷ

Hallage, *s.* toll marchnattŷ

Hallelujah, *v.* moriweh yr Arglwydd, Haleluia

Halher, *s.* rhwyd adar

Halloo, *s.* dolef; bloedd; hwi

Halloo, *v.* *a.* gawri, croch-floeddio; hwi, hwa, hwyala

Hallow, *v.* *a.* bendithio, bendigo; cysegru; sancteiddio

Hallowed, *a.* sancteiddiedig, bendigedig, bendigaid, cysegr-lan, cysegredig [*segriad*]

Hallowing, *s.* sancteiddiad, cys-

Hallucination, *s.* gwall, camsyniad, camgymeriad

Halm, *s.* callod, gwallt, cyrs

Halo, *sub.* y guottai, y eyleh o ddentu'r haul, lloer, neu sŵr

Halser, Hawser, *sub.* tyn-raff, i lusgo llong yu erbyn dwfr

Halsers, *s. pl.* gwedd-dresi, cêr tynnu, rhaffau, carreiau, &c.

Halsier, *s.* llusgwr llong

Halt, *s.* cloffin; gorphwysiad

Halt, *v.* cloffi, cloffi-gredd: llacio:—*gorphwys, sefyll*

Halter, *s.* cebystr, tennyn, cortyn, corden; penffestr, penreffyn:—*cloffedigwr; gorsafwr*

Halter, *v.* cebystru; byddaglu

Halve, *v.* hanneru, denbarthu

Halved, *a.* hamneredig

Halves, *s.* y ddau hanner

Ham, *sub.* mordaewyd mochyn, ffolen; y garr:—*maer-dŷ*

Hamated, *a.* a bachau yddo

Hame, *s.* myngci, myngci pren

Hamlet, *s.* maesdref, cordref, pentref; maenol, rhandir

Hammer, *s.* morthwyl; gordd

Hammer, *v.* morthwyl; pwyo

Hammock, *s.* gwely crôg, gwely morwr mewn llong

Halibut, *s.* lleden y môr

Hall, *s.* llŷs; dadleu-llŷs, cistedd-llŷs; plâs, palas; neuadd; march-nattŷ

Hallage, *s.* toll marchnattŷ

Hallelujah, *v.* moriweh yr Arglwydd, Haleluia

Halher, *s.* rhwyd adar

Halloo, *s.* dolef; bloedd; hwi

Halloo, *v.* *a.* gawri, croch-floeddio; hwi, hwa, hwyala

Hallow, *v.* *a.* bendithio, bendigo; cysegru; sancteiddio

Hallowed, *a.* sancteiddiedig, bendigedig, bendigaid, cysegr-lan, cysegredig [*segriad*]

Hallowing, *s.* sancteiddiad, cys-

Hallucination, *s.* gwall, camsyniad, camgymeriad

Halm, *s.* callod, gwallt, cyrs

Halo, *sub.* y guottai, y eyleh o ddentu'r haul, lloer, neu sŵr

Halser, Hawser, *sub.* tyn-raff, i lusgo llong yu erbyn dwfr

Halsers, *s. pl.* gwedd-dresi, cêr tynnu, rhaffau, carreiau, &c.

Halsier, *s.* llusgwr llong

Halt, *s.* cloffin; gorphwysiad

Halt, *v.* cloffi, cloffi-gredd: llacio:—*gorphwys, sefyll*

Halter, *s.* cebystr, tennyn, cortyn, corden; penffestr, penreffyn:—*cloffedigwr; gorsafwr*

Halter, *v.* cebystru; byddaglu

Halve, *v.* hanneru, denbarthu

Halved, *a.* hamneredig

Halves, *s.* y ddau hanner

Ham, *sub.* mordaewyd mochyn, ffolen; y garr:—*maer-dŷ*

Hamated, *a.* a bachau yddo

Hame, *s.* myngci, myngci pren

Hamlet, *s.* maesdref, cordref, pentref; maenol, rhandir

Hammer, *s.* morthwyl; gordd

Hammer, *v.* morthwyl; pwyo

Hammock, *s.* gwely crôg, gwely morwr mewn llong

Hamper, *s.* cawell, balleg
 Hamper, *v.* dyrysu, rhwystro
 Hamstring, *s.* llinyn y garr
 Hamstring, *v.* torri llinyn garr
 Hanaper, *s.* cawell : syllyt—*Clerk*
of the Hanaper swyddwr dan
 y Canghellwr
 Hand, *s.* llaw, llofen, lloffen, adaf :
 —lled llaw, dyrnfedd
 Hand, *v.* estyn â llaw ; arwain
 gerfydd y llaw ; trosglwyddo
 Handful, *a.* llonaid llaw, dynaid,
 munaid, llaweth ; crafangaid
 Handicraft, *sub.* llaw-gelfyddyd,
 crefft
 Handicraftsman, *sub.* celfyddwr,
 llaw-greiffwr, crefftwr
 Handily, *ad.* yn hylaw
 Handiness, *s.* hylawrwydd
 Handkerchief, *sub.* llaw-liain,
 chwys-liain, cadach, napcyn,
 moled, llawfoled
 Handle, *s.* carn ; menybr ; coes ;
 troed ; dolen ; dyrn-ddol :—
 achlysur ; esgus
 Handle, *v.* llofi, dylofi, llaw-
 deimlo ; trin, ymdrin â
 Handmaid, *s.* llaw-forwyn, gwein-
 ydd-wraig, gweinyddes
 Handmill, *s.* breuan, melin law
 Hand-over-Head, *ad.* yn ddiys-
 tyriaeth, yn ddi-gyngor
 Handsel, Hansel, *sub.* calénig,
 gwoseb, goseb, honsef
 Handsome, *a.* hardd, glân, pryd-
 weddol, prydferth, gweddus,
 gweddaidd ; diwael ; golygus
 Handsomeness, *s.* tegwch, glen-
 did, prydferthwch, harddwch,
 tlysm, telediwrwydd
 Handspike, *s.* trosol-bren
 Hand-writing, *s.* ysgrifen-law
 Handy, *a.* hylaw, dehau, deheu-
 ig, medrus, dichwith ; parod ;
 o waith llaw
 Handy-dandy, *s.* minddu man-
 ddell, chwarae plant

Hang, *v.* crogi ; dibynnu ; ymddi-
 bynu : gosod ar fachau
 Hanger, *s.* bidog, byr-gleddyf
 Hanger-on, *s.* truth-ymlynwr
 Hangers, *s.* crôg-fachau
 Hangings, *s.* crôg-lenni, cylch-
 lenni, caead-lenni ; cortynau
 Hangman, *s.* crogydd, crogwr,
 dienyddwr
 Hank, *s.* cengl, cenglyn o edau ;
 boglyn ; attalfa, cloffrwm
 Hanker, *v.* blycio, chwantu,
 chwennychu, gorflysio
 Hap, *sub.* hap, damwain, dam-
 chwaen, dychwaen, dygwyddiad
 Hapless, *a.* annedwydd, anffod-
 iog, anhapus, trwch
 Haply, *ad.* ysgatfydd, o ddam-
 wain, fe allai, nid hwyrach,
 ond olid, hwyrach
 Happarlet, *s.* huling brithog
 Happen, *v.* damweinio, dyg-
 wyddo, hâpio, dygwydd
 Happiness, *s.* dedwyddwch, ded-
 wyddyd, gwynfydedigrwydd,
 hapusrwydd, dedwydd-fyd,
 gwynfyd ; ffawd, rhwydd-deb,
 hap dda
 Happy, *a.* dedwydd, gwynfyd-
 edig, hâpus, hapusol
 Harangue, *sub.* araith, aracth,
 arawd : hir-chwedl
 Harangue, *v.* areithio
 Harbinger, *s.* rhag-redegwr, rhag-
 flaenor, blaenred
 Harbour, *sub.* porth, porthladd,
 llong-borth, angorfa, moreb,
 hafn, aber
 Harbour, *v.* llettya ; croesawu ;
 arfolli ; cynnwysu ; llochesu
 Harbourless, *a.* diletty, dinodd-
 ed ; diborth, diymogor
 Hard, *a.* caled, durfin, durfing ;
 tyn, cynnil, crintach, cyrrith
 Harden, *v.* caledu ; ymgaledu
 Hardener, *s.* caledydd ; duriwr
 Hardening, *s.* calediad ; duriad

Hardily, *ad.* yn hyfaidd, yn ddewr
Hardiness, *s.* eöfnder, cönder, eöndra, gwolder, hyfder
Hardish, *a.* lled-galed
Hardly, *ad.* yn galed; yn a-hawdd; yn brin, o braidd
Hardness, *sub.* caledwch, caledrwydd; durfingder; anhawsder
Hardship, *sub.* caledi, caledfyd, blinfyd; cam, gorthrymder
Hardware, *sub.* nwyddau dur a haiarn, dur-gelfi, dur-drec
Hardware-man, *s.* dur-gelfiwr
Hardy, *a.* caled, cadarn; pybyr, hŷ, calonog, hyfaidd
Hare, *s.* ysgyfarnog, ceinach
Hare, *r.* brawychu; aflonyddu
Hare-brained, *a.* pen-ffol, pen-chwiban, di-feddwl, anwadal
Hare-hearted, *a.* ofnus, digalon
Hare-lip, *s.* gwefus fylchiog
Hare-pipe, *s.* yslepan, niagl, neu groglath, i ddal ysgyfarnogod
Hare's-cummin, *s.* troed yr ysgyfarnog, meillion cedënog
Hark, *int.* hai! ho! degle! clyw! gwrandu! hwdä air
Hark, Harken, *v.* gwrandu, ymwrando, clust-feinio, deglyw
Harlequin, *s.* amredydd, ysgentyn, digrifwas, ystumiwr
Harlot, *s.* putain, hoeden, dyhir-en, cymmones, niwyglen
Harlotry, *s.* puteindra
Harm, *s.* niwed, eniwed; sarhäd; colled; drwg
Harm, niweidio, drygu, colledu, sarhän, argyweddu, eniwo
Harmful, *adj.* niweidiol, niweidlawn, drygiog, dryglawn
Harmless, *a.* diniwed, diddrwg, gwirion; diadwyth; digolled
Harmlessness, *s.* diniweidrwydd
Harmonical, **Harmonious**, *adj.* cyngnan, cyngnanawl, cyng-haneddol, per-yeiniol, hyfrydlais, erddygauwl, cydseiniawl

Harmonics, *sub.* cyngnan-ddysg; traethodau ar beroriaeth
Harmoniousness, *sub.* cysseniolrwydd, cysonoldeb, cydsain
Harmonist, *s.* cyssonydd, cyssenydd, cysonwr
Harmonize, *v.* cyngnanu, cyng-haneddu; cyssoni, cysoni
Harmony, *s.* cyssondeb; cyng-hanedd, cyd-gerdd, cyd-gan
Harness, *s.* cër, seirch, harnais; trec, march-wisg, march-offer; arfogaeth, rhyfel-wisg
Harness, *v.* cerio, harneisio, trëcio, offeru; taclu; arfu, arfogi
Harp, *sub.* telyn: *v.* telynorio, chwaren ar y delyn
Harper, *s.* telynor, telynwr
Harponeer, *s.* môr-dryferwr
Harpoon, *s.* tryfer môr-feirch
Harpichord, *s.* math o offeryn cerdd dannau
Harpy, *s.* rhyw anghenfil dychymygol: rheib-ddyn
Harrass, *v.* blino, dygn-flino; difrodi, diffeithio, aurheithio
Harridan, *s.* hen butain
Harrier, *s.* helgi, sawr-gi
Harrow, *s.* ôg, ogeid
Harrow, *v.* llyfnu, ôg-llyfnu; dwysrwygo; gorddygmu
Harry, *v.* blino, dygn-flino
Harsh, *a.* garw, gerwin, afryw-iog, llym, sarrug, sôr, anfwyn
Harshness, *s.* gerwiudeb, garwedd, sarrugrwydd, anfwynder
Harslet, *s.* syrth mochyn. *Edr.* *Haslet*
Hart, *s.* carw, hydd; eilon; elain
Hartshorn, *s.* corn yr hydd
Harvest, *s.* cynhanaf, cynauaf
Harvest, *v.* cynauafa, cywaia
Hash, *s.* briw-gig, man-gig
Hash, *v.* briwo, cymmriwo: cymmysgu; brith-arlwygo
Haslet, *s.* ymysgar mochyn—*A haslet pudding, moehochen*

Hasp, s. hespen, cloig, cloigyth
Hasp, r. hespeni, chlogynn
Hassock, s. clustog welli, clustog
 benlin, hesor
Hast, s. brŷs, dyfrys, ffwrst, prys-
 urdeb, fiwdan, ffufl, ffysg
Hasten, r. brysio, dyfrysio, ffyrst-
 io, prysaro, cyflwyn
Hastiness, s. byrhwyldra; ym-
 ffwrst, brysgarwch, tra-brys
Hastings, s. pŷs cynnar
Hasty, s. brysiol, ffyrstiol; byr-
 bwyll, nawswyllt, brysgar
Hasty-pudding, s. berw-gymmysg
 o beidd a llaeth
Hat, s. het; heulrhod, rapan
Hatch, s. deoriad, haid o gyw-
 ion, hylt-lwyth: dorig; clawt-
 ddor, gor-ddor, gwarddrws
Hatch, r. deor, deori: dyfelsio
Hatchel, sub. hebsyllt, heislan,
 rhupai, crib llin, trafel
Hatchel, r. cribo, heislan, hwslo
 llin neu gywarch
Hatchet, sub. bwyell, cymyrtai,
 cymynen, bwyellig
Hatchet-face, sub. wyneb nagr-
 lym
Hatchment, s. brwydd neu affan
 bonedd wedi ei osod ar fur y
 ty, marw-gwnallt
Hatchway, s. y ffordd trwy neu
 drws glawr-ddoran flong
Hate, s. cas, dygasedd, casineb
Hate, r. casau, meiddio
Hateful, s. cas, atgas, mawd
Hatefulness, s. atgasrwyd
Hatred, s. cas, casineb, dygasedd
Hatter, s. hetwr, letwr
Hattock, s. swp wyth ysgub o yd;
 cogwib, cogymyn
Have, r. cael, caelael, meddu,
 meddiannu; gwyn, dygyd
Haven, s. porth, porthladd, flong-
 borth, hafn, moreb
Havgh-bangh, s. krafa o flogae,
 moel-glawdd

Haughtiness, s. balchder, balch-
 edd, traha, trahansder, neidder
Hanglity, s. trahais, ffroen-uchel,
 uchel-frydig, balch
Haulm, Hamn, s. Edr. *Halm*
Haunch, sub. morddwyd, clun,
 ffolen, pedram, aelod ol
Haunt, s. cyrchfa, cyrchfan, cyn-
 niwenta; hen arfer
Haunt, r. cythiwait, mynych-
 gyrtu; adonyddu
Havock, s. difrodl, amhaith, haf-
 og, difrodaeth, difrodiad
Havock, r. difrodi, hafogi, an-
 rheithio
Hauthoy, s. math o bibell groch-
 lais, rhibib, telgorn
Haw, sub. pilen neu groenen ar
 lygad, yr ongyl:—ogfaen,
 grawn y ddraehen wen, cyr-
 awel neu griadl y moch—
Hawthorn, draehen wen, ys-
 pyddaden: pl. ogfaen-dwyn,
 yspyddad
Hawk, s. hebog, gwalch, ysgutyl,
 cudyll, cudyll coch
Hawk, r. hebocca:—cartm safn,
 hoel-boeri:—eri-werthu, cylch-
 werthu, gwica
Hawker, sub. hebogwyd:—eri-
 werthu, cylch-werthu, gwic-
 awr, gwicwr
Hawking, s. hebogwyddu:—eri-
 werthuad, gwicawth
Hawk-weed, s. llystwr hebog
 gwalchlys, y felenydd
Hawser, s. Edr. *Halse*
Hawser, s. rhaff tylan flong
Hawthorn, s. Edr. *Haw*
Hay, s. gwaith, gwairan, gwair-
 wellt, del-wellt: fflasiau
Hay-lost, s. kilod war
Haymaker, s. cywchwr gwar
Hazard, s. enbydrwydd, perygl,
 pyd; antur; damwain, hap
Hazard, r. anturio, antyddio, en-
 bydu, perygl, peryglu

Hazardous, *a.* enbyd, enbydus, peryglus; anturus; angenol
Haze, *s.* niwl, tARTH, lled-miwl
Hazel, *s.* collen: *pl.* cyll, cõll
Hazel-grove, *s.* celli, collwydd
Haziness, *s.* niwliogrwydd
Hazy, *a.* niwlog, lled-niwlog, goddywyll, anamlwg

He, *pron.* efe, ef, e, efo, fo, o
Head, *s.* pen; cõpa, clopa; iad, siad; talcen; blaen; pennaeth
Head, *v.* blaenori, llywio, arwain, penna, penogi; bod yn ben

Head-ach, *s.* dolur neu gur pen
Headborough, *sub.* maer neu swyddog burdeis-dref

Headed, *a.* pennaeg, a phen iddo
Headily, *ad.* yn chwidr-wyllt

Headiness, *s.* ehudrwydd, pengaledrwydd: cryfder diod

Headland, *s.* penarth; talar

Headless, *a.* diben; heb ben

Headlong, *ad.* yn bendramwnwgl, yn wysg y pen, dibyn-dobyn: *a.* chwyrn-wyllt, diymattal, penchwidr; serth

Head-piece, *s.* helm; penffestin: *fig.* deall, calimeb

Head-quarters, *s.* prif luest-dy

Headship, *s.* penogaeth, penaduriaeth, blaenoriaeth

Headsmán, *sub.* dibenwr, pendôrwr, dibenydd

Head-stall, *s.* pen-ffrwyd

Head-stone, *s.* pen-conglaen

Headstrong, *a.* cildyn, cyndyn, afreolus, anystywallt, anystyr-
 iol

Heady, *a.* chwidr, ehud, byrbwyll; cryf, brwysgawl

Heal, *v.* iacháu, gwellhau, meddyginiaethu; yniacháu

Healing, *sub.* iachad, meddyginiaethrad, meddyginiaeth

Healing, *a.* iachad, meddyginiaethol, meddygawl

Health, *s.* iechyd, pwynt
Healthful, **Healthy**, *adj.* iach, iachus, iachusol, pwyntus

Healthfulness, *s.* iachusrwydd, iechyd, pwyntusrwydd

Heap, *s.* crug, cruglwyth, twrr, pentwr; carn; carnedd; twmpath; cludair, cwrt, curt, cwrn

Heap, *v.* tyrru, pentyrru, crugio, cludo, cludeirio, curtio, carnu, carneddu; cyrnenu

Hear, *v.* clywed, clybod, clyglywed, dyglywed; gwrando

Hearer, *s.* clyweddydd, clywiadur, gwrandawydd, clybodydd

Hearing, *s.* clyw, clywedigaeth; achlust; gosteg, gwrandawiad

Hearken, *v.* gwrandaw, andaw

Hearsay, *s.* pell-hanes, hanes o glywed, hanes o ben i ben, sòn

Hearse, *s.* elor feirch, elor-gerbyd

Heart, *s.* calon; canol; rhuddin

Heart-ache, *s.* dolur calon, bronwst

Heart-burn, *s.* ingloes, llosg cylla, cyllagwst: gwg calon

Heart-ease, *s.* esmwythder calon: —blaen y gwayw, y boethfflam

Hearten, *v.* calonogi, cefnogi, cysuro, gwroli, siroli

Hearth, *s.* aelwyd—*A hearth-full*, aeiwydaid.—*Hearth-money*, treth aelwyd

Heartily, *ad.* yn galonog, yn ddi-
 ffuant, o'r galon

Heartiness, *s.* diffuantrwydd, calonogrwydd, awch o galon

Heartless, *a.* digalon, diarial, difwyd, dyspryd, annewr

Heartlessness, *s.* anghalondid

Hearty, *a.* ealonog; iachus, byw-
 iog, cefnog; diffuant, cywir

Heat, *v.* twymo, poethi, brydio; cynhesu; twymdwyro

Heat, *sub.* gwres, brydaniaeth, poethder, twym'der; cynhes-

rwydd; iâs; angerdd:—tan-
 dde; crugdardd:—siâs, gyrfa,
 rhedfa
 Heath, *s.* grug, myncog; grugos;
 rhos, grugle
 Heath-berries, *s.* gryglys, llys y
 llau, llys y brain, grygon.—
Heath-cock, ceiliog y mynydd
 —*Heath-hen*, grug-iar—*Heath-*
game, grug-ieir—*Heathy*, grug-
 og, llawn grug
 Heathen, *s.* cenedl-ddyn, barbar-
 iad, ethinig, pagan
 Heathen, Heathenish, *a.* cenedl-
 ig, digred, barbaraid, ethnic-
 aidd, paganaidd
 Heathenism, *s.* paganiaeth, eth-
 niciaeth; anghred
 Heave, *s.* dyrchafael; codiad
 Heave, *v.* codi neu dynnu i fynu;
 codi; ymgodi; chwyddo
 Heaven, *s.* nef: *pl.* nefoedd
 Heavenliness, *s.* nefolder, nefol-
 rwydd, nefoleiddrwydd
 Heavenly, *a.* nefawl, nefolaidd
 Heavily, *ad.* yn drwm, &c.
 Heaviness, *s.* trymder, tristwch,
 athrymedd, athristedd, trym-
 frydedd; dwysder, trymbwys
 Heavy, *a.* trwm, pwysig, pwys-
 fawr, dwys; cysglyd; hwyr-
 drwm; trist, athrist, athrwm
 Hebraism, *s.* Efreiaeth, dull ym-
 adrodd priodol i'r Hebraeg
 Hebraist, Hebrician, *s.* Efreiydd,
 Efreiwr, Hebrëwr
 Hebrew, *s.* Efrai, Efreieg, He-
 bräeg, Ebryw; Hebrëwr: *pl.*
 Hebrëaid, Efrewysion
 Hebrew, *adj.* Hebrëaidd, Efre-
 iaidd; Hebrëig, Efreig
 Hecatombe, *s.* aberth can anifail
 Hectic, *a.* gwastadol, dibaid, an-
 nyspeidiol; greddfol
 Hector, *s.* bygyllwr: *v.* bygylu
 Hedge, *sub.* cae, gwrŷch, bid,
 gwydding, perth-gae

Hedge, *v.* cau, bidio, cloddio
 Hedge-bill, *sub.* cryman cau,
 gwyddif
 Hedge-chafer, *sub.* chwilen y
 dom
 Hedger, *s.* caewr, gwrychwr
 Hedge-fumitory, *s.* mwg y perthi
 Hedge-hog, *s.* dracnog, ballog
 Hedge-mustard, Charlock, *sub.*
 berwy'r fam, berwy Caersa-
 lem, berw'r torlânau, berw'r
 famog
 Hedge-row, *s.* gwyddi, gwydd-
 ing, cae, gwrŷch; clawdd
 Hedge-sparrow, *s.* gwrach y cae,
 brych y cae; gwigyn y gôg
 Heed, *sub.* gwrandauiad, ystyr-
 iaeth, pwyll, gofal, gocheliad
 Heed, *v.* ystyried, pwyll; ym-
 wrando; ymogelyd; ymgadw
 Heedful, *a.* gwagelog, gofalus,
 gwyliadwrus, gochelgar
 Heedfulness, *s.* ymogeliad
 Heedless, *a.* anochelgar, csgeu-
 lus, disylw, diöfal
 Heel, *s.* sawdl, tap, ffal.—*Heel-*
piece, tēpyn
 Heel, *v.* sodli, tãpio; gogwyddo
 Heifer, *s.* anner, treisiad; mein-
 oles
 Height, *sub.* uchder, uwchder,
 uchelder, uchedd; hŷd; cithaf
 Heighten, *v.* uchelu, codi yn
 uwch; mwylâu, chwanegu
 Heinous, *a.* echryslawn, erchyll,
 anfad, ysgeler, tra-gerwin
 Heinousness, *s.* ysgelerder, er-
 chylldra, echryslonedd, dryg-
 edd
 Heir, *s.* etifedd, edifedd; aer;
 trestadog, dyledog; edling
 Heiress, *s.* etifeddes, aeres
 Heirship, *s.* trestadogaeth
 Helioscope, *s.* haul-ddrych
 Heliotrope, *s.* blodeuyn yr haul
 Hell, *s.* uffern; afagddu, y fag-
 ddu, annwfn, alis

Hellish, *a.* uffernol, uffernig
 Hellebore, *s.* pelydr Yspaeu
 Helm, *s.* llyw: cloig, belys
 Helmet, *s.* helm, penwisg dur,
 penffestin, penawr
 Help, *s.* porth, cymhorth, cyn-
 northwy, ymgeledd, help
 Help, *v.* cymhorth, cymnorthwyo,
 cyfnerthu, helpio
 Helper, *s.* cymnorthwywr, &c.
 Helpful, *a.* cymnorthwyol
 Helpless, *a.* digymhorth, diym-
 geledd, diborth, dinodded
 Helter-skelter, *ad.* yn ddidrefn
 Helve, *s.* coes bwyell, menybr;
 troed caib; carn cryman
 Hem, *s.* ymyl-wniad, gwrym,
 gwald; haech, tassel, hem
 Hem, *v.* ymyl-wniad, gwrymio,
 gwaldio, hemio; amgylchynu
 Hemeroids, Hemorrhoids, *sub.*
 clwyf y marchogion, lledewig-
 wst. *Edr. Emeroids*
 Hemisphere, *s.* hanner cylch yr
 wybr neu'r ddacar, hanner-
 grwn
 Hemlock, *s.* cegid
 Hemorrhage, *s.* gwaedlif, gor-
 ddin neu ddyferlif gwaed
 Hemp, *s.* cywarch
 Hempen, *a.* cywarchog, o gyw-
 Hen, *s.* iâr, giâr, dicen [arch
 Hen-bane, *s.* llewyg yr iâr, ffon
 y bugail, crÿs y brenin, ffa y
 moch, parfyg, bele
 Hence, *ad.* oddi yma: *interj.* ym-
 aith! fiwrdd!
 Henceforth, Henceforward, *ad.*
 bellach, rhagllaw, mwy, mwy-
 ach, o hyn allan, weithian
 Hen-hearted, *a.* llwfr, digalon
 Hen-driver, Hen-harrier, *s.* y iâr
 dinwen, y bôd tinwyn
 Henpecked, *a.* tan guwc gwraig
 Hen-roost, *s.* clwyd yr ieir
 Hepatic, *a.* afuawl; afuaidd,
 perthynol i'r afu

Heptagon, *s.* dull seith-ochr: *a.*
 seith-ochrog
 Heptangular, *a.* seith-onglog
 Heptarchy, *s.* llywodraeth saith,
 seith-béuaduriaeth
 Her, *pr.* ei; *hi:* *Hers*, eiddi
 Herald, *s.* arwyddfardd, achwr;
 cyhoeddwr; herodr, herodiad
 Heraldry, *sub.* arwydd-farddon-
 iaeth, achyddiaeth; herodaeth
 Herb, *sub.* llÿs, llysieiyn, (*pl.*
 llysiau) glaswelltyn
 Herbaceous, *s.* llysieuaidd, llys-
 ieuol; llysieugar
 Herbage, *sub.* porfa, tir porfa;
 degwm porfa; llysiau'r maes;
 rhydd-did i gyd-bori
 Herbal, *s.* llysiau-lyfr, traethawd
 am llysiau
 Herbalist, *s.* llysieuwr, llysi-
 euydd
 Herbalize, *v.* trin llysiau
 Herb-bane, Broom-rape, *s.* gor-
 fanall, tag-wyg, corn yr hydd,
 corn iwrch, corn bwch, pal-
 adr hir
 Herby, *a.* llysieulyd, llawnllysiau
 Herculean, *a.* cawrakld, gorch-
 estol, aruthrol, dihafarchi
 Hercules, *s.* Ercwlf, un o'r hen
 gawr-dduwian
 Herd, *s.* gyr; mintai, dëadell;
 gre; centaint
 Herd, *v.* cyd-ymdyrru, cyd-
 gymdeithasu, dëadellu
 Herdsman, *sub.* bugail, grëwr,
 heusor, bugeilydd, dëadellwr
 Here, *ad.* yma, yn y lle hwn, yn y
 fan hon; dyma, llyma
 Hereabout, *ad.* o ddeutu yma, &c.
 Hereat, *ad.* ar hyn, wrth hyn
 Hereafter, *ad.* ar ol hyn, yn ol
 hyn, wedi hyn, o hyn allan,
 rhagllaw: *s.* byd i ddyfod
 Hereby, *ad.* wrth hyn
 Hereditary, Heritable, *a.* etifed-
 awl, etifeddiaethol

Hereditament, *s.* di etifeddawl
Hereditary, *a.* etifeddawl, tref-tadawl
Hereford, *s.* Caerffawydd, Henffordd
Herefordshire, *s.* swydd Erein-nwg, swydd Henffordd
Herefrom, *ad.* oddi yma
Herein, *ad.* yn hyn; yma
Hereof, *ad.* o hyn; ei
Hereon, **Hereupon**, *ad.* ar hyn
Heresy, *sub.* genlith, geu-gred, gwrth-gred, cam-gred, camgoel, heresi, gen-ffydd
Heresiarch, *s.* blaenor gen-gred
Heretic, *s.* gwrth-gredwr, cam-gredwr, heretic, geu-ffyddiwr
Hereto, **Hereunto**, *ad.* i hyn, at hyn, wrth hyn; hyd yn hyn
Heretofore, *ad.* gynt, cyn hyn, o'r blaen, o flaen hyn
Herewith, *ad.* efo hyn, gyda hyn
Heriot, *s.* ebediw; anifel a dclir i'r meist'r ar farwolaeth deiliad
Heritage, *s.* etifeddiaeth, treftad, treftadaeth; etifiant
Hermaphroditical, *a.* gwr-wreigiol
Hermaphrodite, *sub.* un deurywiol, cyd-ryw, mab-ferch, gwr a gwraig
Hermit, *s.* meudwy, didryfwr, golochwydwr, elaiç
Hermitage, *s.* meudwy-fod, cell didryfwr: meudwyaeth
Hermitical, *a.* meudwyaidd, didryf, didryfaidd
Hern, **Heron**, *s.* creyr, crychydd
Hernia, *s.* tongest. *Edr.* Rupture
Hernshaw, **Hernery**, *s.* creyfa, coed crychyddion
Hero, *s.* arwr, gwroddyn, gwron, cadgun, arwron, rhyfwr
Heroic, **Heroical**, *a.* arwraidd, mawrffydig, tra-gwrol
Heroine, *s.* arwraig, arwres
Herism, *s.* arwreidd, arwraeth, gwronaeth, mawrwaeth

Herring, *s.* pennog, penwag, penweigyn, (*pl.* pennogiaid, penweig) ysgadenyn (*pl.* ysgadan, ysgaddan)
Herself, *pron.* hi ei hunan
Hesitate, *v.* ammau, petruso, rhuso, gohirio; cloff-siarad
Hesitation, *s.* petrusiad, petrusedd, petruser, ammhenaeth; geirdagiad
Heterodox, *a.* gwahan-dybiol, gwrth-dybiol; geuol, anghywir, geu-lithiawl
Heterodoxy, *s.* geu-ddysg, allfarn, geu-farn, geu-lith
Heterogeneous, *adj.* brithryw, brithrywiol, allryw, amryfel-ryw
Hew, *v.* cymynu, cymynian; naddu, trychu; torri; darnio
Hewer, *s.* naddwr, cymynwr, cymynydd, trychwr, torrwr
Hexagon, *s.* corph chwe' ochrog, neu chwe'onglog
Hexagonal, *a.* chwe'ongl, chwe'ochrog, chwe'onglog
Hexameter, *a.* chwe'barnog
Hey, **Hey-day**, *interj.* ha! hai! wi! oi! oian! oio! hai-ho
Hiatus, *s.* agen, agendor, gagen
Hibernal, *a.* gauafaidd
Hibernia, *s.* yr Iwerddon
Hibernian, *s.* Gwyddyl
Hibernian, *adj.* Gwyddelig, Iwerddonig
Hickcough, **Hickup**, *s.* ig, yr ig: *v.* igian, eigian
Hickwall, **Hickway**, *s.* casg y ddyg-hin, deler y derw, cymynwr y coed
Hide, **Hidden**, *part. and a.* cuddiedig, celciedig, yngudd, dangel, cudd, dirgel
Hide, *s.* troen, coen, bling-groen
Hide, *v.* cuddio, celu, celcu, celcio; dirgelu; ynguddio
Hide-and-seek, *s.* taig ynguddio

Hide-bound, *a.* croen-rwym, cen-rwym

Hideous, *a.* hyll, erchyll, echryslawn, irad, girad, gwrthun

Hie, *v.* brysio, prysuro, ffyrystio

Hierarchy, *s.* cyssegr-lywodraeth; lywodraeth eglwysig

Hieroglyphical, *a.* arwydd-luniol, batheiniol, arwyddocaol

Hieroglyphics, *s.* nodau arwyddol, arwydd-luniâu, batheiniau

Higgle, *v.* edwica. *Edr.* *Haggle*

Higgler, *s.* edwicwr, adwerthwr

High, *a.* uchel, ban, bânog, tal; llawn; croch; mawr

High-lands, *s.* blaenau, bânau, uchel-dir, gwrth-dir

Highly, *ad.* yn uchel, yn fawr

Highness, *s.* uchder, uwchder; uchelder, uchel-radd

High-taper, *s.* y dewbânog, clust y fuwch, moron y maes, troed aderyn

High-way, *s.* ffordd fawr, cefn-ffordd, prif-ffordd

Highwayman, *s.* lleidr neu yspeitydd pen ffordd

Hilarity, *s.* llawenydd, hunder, boen; hoenusrwydd

Hilary-term, *s.* yr amser cyntaf i drin achosion cyfreithiawl, yn dechreu yn mis Ionawr

Hill, *s.* bryn, moel, cefn, garth, cefnau, rhys; bre; trum; gallt

Hillock, *s.* bryneyn, corfryn; crug, twyn, twmpath, pongc, pongcyn. *Ant-hillock*, myrdwyn, mywien-grug

Hilly, *a.* mynyddig, bryniog

Hilt, *s.* down neu garn cleddf

Him, *pron.* ef, efe, efo, fo, o

Himself, *pron.* ei hun, ei hunan

Kind, *s.* swig.—*Uafur-was*

Hind, *a.* ol.—*Hinder*, *Hindermost*, *Hindmost*, olach, olaf, di-weddaf; hynaf, yn hynaf

Hinder, *v.* rhwystro, lluddias, lluddio, llestair, nadael, cyfluddio, attal, rhagod

Hinderance, *Hindrance*, *sub.* rhwystr, lludd, llestair, llest-ciriad, rhagod, goludd

Hinge, *s.* colyn dôr, bach drws

Hint, *s.* amnaid, awgrym, arwydd, lled-rybydd, crybwyll

Hint, *v.* rhoi amnaid neu awgrym, corbwyll, crybwyll

Hip, *s.* clun, pen uchaf y glun

Hip, *s.* *Edr.* *Hippishness*

Hip, *v.* llacsu cymmal pen y glun; clun-gloffi

Hippish, *a.* isel o yspryd, gwan-dybus, gwyllt-dybus

Hippishness, *Hippo*, *sub.* tyb-ddolur, iselder yspryd; clefyd y dduwg, duwg-wst

Hippuris, *Horsetail*, *s.* rhonell y march

Hips, *s.* egroes, ogfaen, ffwrth-an march-fiei

Hire, *s.* cyflog, har, hog

Hire, *v.* cyflogi, hurio, hlogi

Hireling, *s.* gwas cyflog

His, *pr.* eiddo ef, ei eiddo, ei—ef

Hiss, *s.* chwitrwd, chwythlais, si; hwt, hys

Hiss, *v.* chwitrwd, chwyth-leisio, chwibanu, sio; hwtio

Hist, *interj.* ust! tewch! taw!

Historian, *s.* ystoriwr, ysdoriawr, hanesydd, hanesai, haneswr

Historic, **Historical**, *a.* ysdoriawl, hanesiol, hanesyddol

Historify, *v.* hanesu

Historiographer, *s.* hanesydd, &c.

History, *s.* hanes, brud, ydori, edrybod; hanesyddiaeth

Histrionic, *a.* taffod-chwaryddol; ar wedd chweng

Hit, *s.* ergyd, tarawind; damwain; damwein-dro

Hit, *v.* taro; cyhwrdd, cyfwrdd; dygwyo; eiddo

Hitch, *v.* gafaelu, bachu: ym-symud yn anesmwyth

Hitchel, *s.* heislau. *Edr. Hatchel*

Hithe, *s.* portladd bychan

Hither, *ad.* yma, hyd yma

Hithermost, *a.* y nesaf yma

Hitherto, *ad.* hyd yma, hyd yn hyn, hyd y pryd hyn

Hitherward, *ad.* tu ag yma

Ilive, *s.* cwech gwenyu; bod-rydaf, modrydaf

Hive, *v.* cychu, llestru gwenyn

Ho! *int.* ho! hai! clyw! clywch!

Hoar, *a.* llwyd, llwyd-wyn, blawr

Hoard, *s.* cuddfa, cudd-bentwr, cudd-grug; cronfa, casglfa

Hoard, *v.* casglu, tyrru, pen-tyrru; cudd-dyrru; cronni

Hoar-frost, *s.* llwyd-iew, barrug, arien, gorwydr

Hoar-hound, *s.* llysian'r cŵn, môr-ddanad, môr-ddanadl—*Stinking hore-hound*, môr-ddanadl gwynion, llwyd y cŵn, cynffon y gath

Hoariness, *sub.* llwydedd: pen-wynni, brig-wynnedd; caened

Hoarse, *adj.* cryg (*fem.* crêg.) cryglyd—*To grow hoarse*, crygu

Hoarseness, *sub.* crygi, cryglyd-rwydd, crygni, crygiant

Hoary, *adj.* llwyd, llwyd-wyn, blawr, blawr-wyn, arienog

Hob, *s.* pentan, pentan-faen

Hobble, *s.* cloff-ddull: anghyflwr

Hobble, *v.* cloff-gerdded

Hobby, *s.* corfarch, crynfarch:—pawl-farch:—hoff-degan:—hogyn neu hogen anfoesog:—math o hebog, cudyll

Hobgoblin, *s.* ellyll, gŵyll, lled-rith, anysryd, bygwydd

Hob-nail, *s.* hoel glôpa

Hock, **Hockle**, *v.* torri gewyn y garr. *Edr. Hamstring.*

Hock, *s.* cymmal yr egwyd, coes-gyn, coes-ddarn blaen o gig mochyn:—gwin neu gwrw cryf

Hocus-pocus, *s.* hud, hud a ffu; lledrith, hudoliaeth

Hod, *sub.* casu cymmrwd, casu morter, hawc; casuaid

Hoddy, *a.* cryf, iachus

Hodman, *s.* cymmrydwr, hawcwr

Hodge-podge, *s.* cymmysgedd

Hoe, *s.* caib, ceiben, cribyn-gaib, chwyn-gaib

Hoe, *v.* ceibio, cribyn-geibio

Hog, *s.* mochyn, llwdn hwch, twrch; banw; porhell

Hoggish, *a.* mochaidd, tyrchaid; drelaidd; crintach

Hoggishness, *s.* mocheidd-dra

Hog-louse, *s.* horen (*pl.* hôr)

Hogoo, *s.* drewiant, drewdod

Hogrel, *s.* hespwrn: *fem.* hespin

Hogshead, *sub.* myddi, baril yn cynnwys 63 galwyn

Hog-sty, *s.* cut, cwt, craw, neu dwlc môch

Hogs-wash, *s.* golchion, agolch

Hog-wort, *s.* llysiau'r môch

Hoise, **Hoist**, *v.* codi neu ddy-rwyn i fynu, uch-ddyrwyn

Hold, *s.* gafael, dalfa; amddiff-ynfa: lloches: cellfa, ceudod, neu gëst llong

Hold, *v.* dal; gafael, gafaelu; attal; cynnal; cadw; meddu

Hold, *interj.* dal! aros! paid!

Hold-fast, *sub.* gafael-fach, dal-bren

Hole, *s.* twll, bwt: ceule

Holiness, *s.* sancteiddrwydd

Hollo, *interj.* clyw! gwrando!

Hollow, *s.* ceule, ceudwll, cau

Hollow, *a.* cau, ceuol, cafnog, pannyllog: diwaelod, twyllgar

Hollow, *v.* ceuo, cafnu, cafnio

Hollowness, *s.* ceuedd, ceudod

Holly, *s.* celynen, pren celyn

Holly-grove, *s.* celyneg, celyn-llwyn, celyn-wig
 Hollyhoch, *s.* hócys bendigaidd
 Holme, *s.* prinwydden, derwen fyth-ddeiliog, glasdónen:—
 maran, marian, maranedd
 Holocaust, *sub.* llosg-aberth, poeth-offrwm
 Holpen, *part.* cynnorthwyedig. *They have holpen*, cynnorthwyasant
 Holster, *s.* gwain neu gôd wrth gyfrwy i ddal gwn llaw
 Holt, *s.* coedwig, gwig, coed
 Holy, *a.* sanct, sanctaidd, glân, pur; cyssegr-lân, cyssegraid
 Holy-day, *s.* gŵyl, dydd gŵyl
 Holy-Ghost, *s.* Yspryd Glân
 Holy-water, *s.* dwfr bendigaidd
 Homage, *s.* gwriogaeth, gwarogaeth, ymostyngiad
 Homager, *s.* deiliad dan wriogaeth, dyn gosgordd
 Home, *s.* cartref, tref, trigfa, preswylfa, mangre, haiddref
 Home, *ad.* adref, i dref
 Homeliness, *s.* cartrefeiddrwydd; gwaelf-ddull
 Homely, *a.* cartrefaidd, gwlad-aidd, gwledig, trwsgl
 Homespun, *a.* cartrefig, a wnaed gartref, tal-pentan
 Home-stroke, *sub.* dyrnod hyd adref
 Homeward, *ad.* adref, tu ag adref, tu a thref
 Homicide, *s.* lleiddiad dyn, llawrudd, llofrudd; dyn-laddiad, galanas, llofruddiaeth
 Homily, *sub.* byr-draith, byr-draethawd, pregeth, homili
 Homogeneous, *a.* cyd-ryw, cydrywiol, cyfryw, cyfrywiol, cyfnaws, cyfnawsol, un-ryw, unrywiol, cyfunryw, hunanryw
 Homogeneousness, *sub.* cydrywiaeth, cydrywogaeth, cyfnaws

Homologous, *a.* gogymmedr, gogyfartal, cyffelyb
 Homotonous, *a.* unsain, gogydsain, cydsain, cyfunllus
 Homotony, *s.* cydseineidd, &c.
 Hone, *s.* ellyn-faen, hogalen
 Honest, *a.* cyfiawn, cywir, gonest, addwyn, didwyll
 Honesty, *sub.* uniondeb, gonestrwydd, addwynder, cywiredd
 Honey, *s.* mêl: anwyl
 Honey-comb, *s.* dil mêl, crwybr
 Honey-dew, *s.* mêl-wlith, mêlgawod, mêl-gawad
 Honey-flower, *s.* blodau'r gwynwydd
 Honey-mouth, *s.* mwyn-dafod
 Honey-suckle, *sub.* gwynwydd, gwydd-fid, llaeth y geifr, tethau'r gasg
 Honied, *a.* llawn o fel, melusawg; tafod-bêr; gwenieithus
 Honorary, *a.* myged, mygedawl, cymmriawl, urddroddawl
 Honour, *s.* anrhydedd, bri, parch, enw, ardduniant, urddas, urddiant, cymmyraeth, ermyg
 Honour, *v.* anrhydeddu, parchu, perchi, urddasu, mawrhâu, ermygu: cymmeradwyo
 Honourable, *adj.* anrhydeddus, parchus, urddasawl, myg
 Honourableness, *s.* anrhydeddusrwydd, dyledogrwydd
 Hood, *s.* cwfl, cwcwll, penwisg, penguwch; mwgwd
 Hoodwink, *v.* mwgydu
 Hoof, *s.* carn; gwadn troed anifel, ewin-garn
 Hoofed, *a.* carniog, carnol
 Hook, *s.* bach, bechyn; cryman
 Hook, *v.* bachu, dytachu, dal
 Hooked, *a.* bachedig, bachog
 Hoop, *s.* cylch, cylchyn, cant
 Hoop, *v.* cylchu, cantio
 Hooping-cough, *s.* y pâs
 Hoot, *v.* hwtian, hwtio

Hop, *s.* go-nad, hwp, llam, dylam, darlam, llam un-troed
Hop, *v.* llëmain, gonicidio, neidio, llâmn, golâmu, hobelu, lëcian, darneidio, adlâmu: rhoi hópys mewn diod
Hope, *s.* gobaith, goglud, ymddiried, hyder, gofynag, dysgwyliad
Hope, *v.* gobeithio, hyderu
Hopeful, *a.* gobeithiol, gobeithlawn, gobeithfawr; golygus
Hopefulness, *s.* gobeithiolrwydd; golygusrwydd
Hopeless, *a.* diobaith, anobeithiol, anobeithlawn
Hopper, *s.* hopran melyn
Hops, *s.* hópys, pensag
Horary, *a.* awrol, oriawl
Horizon, *s.* terfyn-gylch, gorwel
     —*Sensible or apparent horizon*, y rhan honno o'r ddaear a'r wybr a fyddo o fewn cyrhaeddiad y golwg—*Real or true Horizon*, hauner-gylch y byd
Horizontal, *a.* terfynyddol, terfyn-gylchol; gwastad
Horn, *s.* corn—*Hornbook*, llyfr corn—*Hornbeam*, cerddimen wyllt—*Inner horn*, mabgorn
Horned, *a.* corniog, cynrig
Hornet, *s.* cacynen y meirch, chwiliores, chwymores, clyryn
Horny, *a.* corneidd, cyrnaidd
Horologe, *s.* awr-fynegydd
Horometry, *s.* mesuriad amser wrth yr awr, awr-fesuriad
Horoscope, *s.* cyd-dreiniad y planedau (neu ofergoel am) yr awr y ganed dyn; coel y blaned-awr
Horrible, *a.* erchyll, ofnadwy, dychrynlyd, echryslawn
Horribleness, *s.* erchylldra, erchylllod, erchyllrwydd, anferthwch, echryslonedd

Horrid, *a.* hyll, erchyll, echrydus, echryslawn, anferth
Horrific, *adj.* dychrynlyd, arswydus, yu peri dychryn
Horror, *s.* arswyd, dychryndod, braw, erchylllod, tysmwy
Horse, *s.* march; ceffyl
Horse-block, *s.* esgynfaen, carreg farch, esgyn-gyfl
Horse-cloth, *s.* hws, cefn-llian
Horse-courser, *sub.* gyrfeydd, porthmon meirch
Horse-emmet, *s.* marchforgrugyn
Horse-fly, *s.* cacynen y meirch
Horse-hair, *s.* rhawn
Horse-laugh, *s.* crechwen-floedl
Horse-litter, *s.* elor, gelor feirch
Horseman, *s.* gwr march, marchawg, marchwr
Horsemanship, *s.* marchwriaeth
Horse-marten, *s.* march-wenynen
Horse-mint, *s.* mintys y meirch
Horse-raddish, *sub.* rhuddygl y meirch, march-ruddygl
Horse-shoe, *s.* pedol march
Horse-tail, *s.* y gedawrach, rhawn y march. *Edr. Shave-grass*
Horse-tongue, *s.* tafod y march
Horse-trappings, *s.* seirch, addurnau meirch
Hortation, *s.* annogaeth
Hortatory, *a.* annogaethol, rhybuddiol, cynghorel
Horticulture, *s.* garddwriaeth
Hosanna, *Gair Hebraeg*, yn arwyddo, Aclub, attolwg
Hose, *s.* hosan; draen cerwyn
Hosier, *s.* hosaneuwr
Hospitable, *a.* lletteugar, croesawgar, croesawus, ysbydawl
Hospitableness, *Hospitality*, *sub.* lletteugarwch, llettywriaeth, ysbyd, ysbydaeth; haclioni; clusengarwch
Hospital, *s.* ysbyttŷ, clafdy
Host, *s.* llu, byddin: llettywr; tafarnwr: aberth yr offeren

Hostage, *s.* mach, gwystl, gwystl-ddyn; tangwystl
 Hostess, *s.* lletty-wraig; tafarn-wraig
 Hostile, *a.* gwrthryawl, gelynol, gelyniaethol, gelyniaethus
 Hostility, *s.* gelyniaeth, gelynol-rwydd; rhyfel, galanas
 Hostler, *s.* march-was, ostler
 Hostry, *s.* marchdy cyffredin
 Hot, *a.* twynn, twym, gwresog, brwd, poeth, gwynias, terwyn
 Hotel, Hostel, *s.* lletty cyffredin, ostri, ostl, lletty
 Hot-headed, *a.* penboeth, anwyd-wyllt, gor-wyllt
 Hovel, *s.* gwasgawd-tŷ; cert-dŷ; crug-nyth, bwthyn, caban, hogl-dŷ, twlc o dŷ
 Hover, *r.* chwyfio, hofio, hofian, cychwyfian, cwhwfanu, chŵylo, chwyl-wybio, ehedfan neu ymhongian uwch ben
 Hoverer, *s.* hosiwr; cudiedydd
 Hough, *s.* garr: *r.* torri llinyu y garr
 Hound, *s.* hnad, huadgi, helgi, bytheuadgi — *Hound-bitch*, bytheuad-ast, bytheuades
 Hound-fish, *sub.* y pysg picwl, penci, ci pigog, ci pigau
 Hound-grass, *s.* glaswellt y cawn
 Hound's tongue, *s.* tafod y ci
 Hound-tree, *s.* pisgwydden
 Hour, *s.* awr: *pl.* oriau
 Hour-glass, *s.* awr-wydr
 Hourly, *ad.* bob awr: *a.* oriawl
 House, *s.* tŷ: *pl.* tai—teiau
 House, *v.* dwyn i dŷ, tŷo
 Household, *s.* teulu, tylwyth; tŷ; tŷaid
 Householder, *s.* gwr tŷ, perchen tŷ, penteulu, pennaeth tŷ
 Household-stuff, *s.* dodrefn tŷ
 House-keeper, *sub.* perchen tŷ; teulüyddes, golygwraig tŷ
 House-keeping, *s.* teulüyddiaeth

House-keeping, *a.* teulüyddawl
 House-leek, *s.* y fyw-tyth, cynffon y llygodeu—*The great house-leek*, hyddar-lys, llysiau pen tai, y fyw-tyth neu fyw-lys fwyaf
 House-wife, *s.* teulüyddes
 House-wifery, *sub.* teulüyddiaeth neu iawn-drefnuad gwraig y tŷ
 Housings, *s.* cefn-llian, hŵs, neu huling march
 How, *ad.* pa, mor, pa mor, pa gyn, pa fodd, pa sut
 Howbeit, *ad.* er hyny, er hyn oll
 However, Howsoever, *ad.* pa fodd bynag; er hyny: anllai
 Howl, Howling, *s.* ud, undiad, udfa, ud-lef; oernad; wylofain
 Howl, *r.* udo, ubain; oernadu
 Howlet, *s.* dylhuan ieuangc
 Howling, *a.* udawl, udgar
 Hox, *s.* Edr. *Hough a Hamstring*
 Hoy, *s.* math o long fechan
 Hubbub, *s.* gwag derfysg, croch-ddadwrdd, godwrdd
 Huckaback, *sub.* math o tŷain llygadog neu droellenog
 Huckle-backed, *a.* cefn-grwm
 Huckle-bone, *s.* asgwrn y gluu
 Hucker, *s.* ail-werthwr, mael-cwr, edwicwr, adwerthwr
 Huddle, *s.* twrr didrefn, crug-hwyth, cymmysgfa; anuhrefn
 Huddle, *r.* brŷs-dyrru; brŷs-wisgo; brŷs-guddio
 Hue, *s.* lliw, eiliw, gwawr, gne, gorne; lledliw
 Hue-and-cry, *s.* gwaedd ac ymlid ar-ol troseddwr
 Huff, *s.* antoddlonedd, sorriant; sard; sarhad
 Huff, *r.* bygylu; sardio; ymserthlu; gwagfostio
 Huffer, *s.* dwrdiwr, dyn traws
 Huffy, *a.* anniddig; ymserthus; trahus-falch; bygylus
 Hug, *r.* colloidio, bruchoidio

Hug, *s.* cofleidiad, breicheidiad, breich-waegiad
 Huge, *a.* dirfawr, anferthol, aruthrol, amrosgo, rhyfawr
 Hugeness, *s.* gorfaint, dirfawredd; anferthedd; aruthredd
 Hugger-nugger, *sub.* celc-waith, cêl-waith, celciad, cêl-ddall
 Huguenots, *a.* llysenw ar y Protestaniaid yn Ffrainc
 Hulk, *s.* corff llong, llong foel, cŷf-lestr
 Hull, *s.* corff llong heb ei hwyliant, &c.—cibyn, plisgyn, croenyn, cisinyn
 Hully, cibynog, cisinog
 Hum, *s.* si gwenyn; sibwrdd
 Hum, *v.* mwngial; mind-leisio:—twyllo, siômi
 Human, *a.* dynol, dyniadol
 Human, *a.* hynaws, tyner, tirion, dyngar, rhywiog
 Humanist, *s.* gramadegydd
 Humanity *s.* dyndod, dynoliaeth, dyniolaeth, dyniad; dyngarwch, tiriondeb
 Humanize, *v.* dynoli, dyniadu; gwareiddio, moesoli
 Humankind, *sub.* dynolryw, y rhywogaeth ddynol
 Humanly, *ad.* ar ddull dynol
 Humble, *a.* gostyngedig, difalch, anfalch; isel, gwael, tlawd
 Humble, *v.* iselu, darostwng
 Humbles, *s.* perfedd, coluddion
 Humbling, Humiliating, *a.* darostyngawl, gostyngawl
 Humdrum, *s.* delff: *adj.* pendrwm, difwyd, delffaidd
 Humeral, *a.* ysgwyddawl
 Humid, *a.* gwlyb, llaith, ir
 Humidity, Humidness, *s.* lleithder, gwlybrydd
 Humific, *adj.* llaith-bair, gwlybyrog
 Humiliation, *s.* iseliad, darostyngiad; ynostyngiad

Humility, Humbleness, *s.* iselfrydedd, gostyngeddrwydd
 Humming-bird, *s.* aderyn (bach) y si
 Humorist, *sub.* gwammal-ddyn, chwiban-ddyn, anwyd-ddyn
 Humorous, *a.* gwammal, penchwiban; digrif, hoenus
 Humorsome, *a.* gwyniawg, anffoddawg, anniddig, anynad, dryg-naws, anwesog, anwadal
 Humour, *s.* irnaws, sudd, llyn, gor-lif, llyn-lif:—tuedd, tywher, mympwy; hoff-lwybr
 Humour, *v.* boddio, boddlâu, mwyn-drin; iawn-drefnu
 Hump-back, *s.* cefn crwm
 Hump-backed, *adj.* cefn-grwm, cefn-oddffog, cefn-grwba, cefn-hwrwg, ysgwydd-gam
 Hunch, *a.* gŵth neu ddyrnod ar penelin, penlinod
 Hunch, *v.* penelino; dyrnodio
 Hunchback, *s.* Edr. *Hump-back*
 Hundred, *s.* cantref: *a.* cant
 Hundredth, *a.* canfed
 Hunger, *s.* newyn, newyndod, chwant bwyd, eisiau bwyd
 Hunger, *a.* newynn, dwyn newyn
 Hungeriness, *s.* newyndod
 Hungry, *adj.* newynog, newynllyd; gwancus; newynawl
 Hunks, *s.* cerl, cerlyn, cybydd
 Hunt, *s.* helyddiaeth; hela; laid o gwn hela
 Hunt, *v.* hela, hely, asgafaethu; erlyn, ymlid, erlid; olrhain; hel, helyd
 Hunter, Huntsman, *sub.* heliwr, helywr, asgafaethydd
 Hunting, *s.* helwriaeth; hela
 Huntress, *s.* helyddes, helwraig
 Hurdle, *sub.* clwyd, clwyden, pleiden, plaid wiail
 Hurds, *s.* breision llin
 Hurl, *v.* taslu, chwyrn-daslu, ergydio, chwyrnellu, lluchio

Hurl, *s.* taſi; chwyryn-daſiad
Hurlbat, *s.* maneg ddyrnodio
Hurly-burly, *s.* godwrdd, ter-
 fyſg, ymfwrst, cyd-yndyrriad
Hurricane, *s.* enawel, gorawel,
 rhuthir-wynt, corwynt, tym-
 lleſtl, hyrddwynt, ystormwynt
Hurrier, *s.* fyrſtiwr, ystunwr
Hurry, *s.* firwst, ymfwrst, brys,
 mawr-frys ſiwdan, tra-ſfull
Hurry, *v.* prysuro, brysio, fyrſtio,
 ystuno, ſiwdanu: peri brys, &c.
Hurst, *s.* coed, gwig, coedwig
Hurt, *s.* niwed, eniwed, afles,
 drwg, colled: anafod, briw
Hurt, *v.* niweidio, eniwo, eniw-
 eidio, argyweddu, drygu, coll-
 edu; biiwo, dolurio
Hurtful, *a.* niweidiol, anafawl
Hurtle-berry, *s.* llusen, llusien:
pl. llus, llusi duon bach
Hurt-less, *a.* diddrwg; diadwyth
Husband, *s.* gwr priod, gwr
Husband, *v.* iawn-drin, iawn-
 drefnu; amaethu, hwsmon
Husbandman, *s.* arddwr, llafar-
 wr, hwsmon, amaethydd
Husbandry, *s.* hwsmonaeth, lla-
 furiaeth, diwylyddiaeth, ardd-
 wriaeth, amaethyddiaeth; lla-
 fur-waith; iawn-drefniad
Hush, *interj.* uſt! taw! ys-taw!
Hush, *v.* dystewi, gosteru—*Hush-*
money, cêl-wobr, arian taw
Husk, *s.* cib, cibyn, eisinyn, usyn,
 phſgyn, coden, meſglyn
Husky, *a.* cibog, eisinog, &c.
Hussar, *s.* math o farch-tâlwr
Hussy, *s.* dyhiren, madden
Hustings, *s.* priſ-lŷs Llundain
Hustle, *v.* cŷdyſgwyd, ysgrtiam
Huswife, *v.* iawn-drefnu tŷ, &c.
Hut, *s.* bŷth, ſfrongc, twic, cat
Hutch, *s.* cist ŷd, ŷd-gist
Huzz, *v.* ſibrwd, ſisial; ſio
Huzza, *s.* bloedd, bloddeſt
Hyacinth, *s.* hysanau'r gŷg, cwyd-

iau'r gŷg, cênin y brain:—
 math o facn gwerthfawr
Hyads, *Hyades*, *s.* y twr ſêr, y
 saith seren siriol
Hyaline, *a.* gwydraidd
Hydra, *s.* math o sarph a ddy-
 chymmygwyd, â llawer o ben-
 au yn tyfu ar ôl torri un gan y
 Cawr Ercwlf (*Hercules*)—cyd-
 rif o ſêr dehenol, y rhai ydynt
 26 o nifer
Hdraulics, *s.* y gelfyddyd o dros-
 glwyddo dwfr trwy bibellau
Hydrocephalus, *s.* y dyfr-glwyf
 nen ddyfr-gasgliad yn y pen
Hydrographer, *sub.* môr-ddarlun-
 iwr
Hydrography, *s.* môr-ddarluniad,
 môr-ddyluniad, môr-ddarlun
Hydromancy, *sub.* dyfr-ddewin-
 iaeth, dyfr-goel, dyfr-ogan
Hydromel, *s.* medd, meddyglyn
Hydrometer, *s.* dwfr-ſesurydd,
 dyfr-bwysydd
Hydrophobia, *s.* y gyddaredd
Hydrops, *s.* y dyfr-glwyf
Hydrostatics, *s.* dyfr-bwysydd-
 iaeth, dyfr-bwysiant
Hydrotics, *s.* meddyginiaethau
 yn peri chwŷs
Hyemal, *a.* ganafaild
Hyena, *s.* math o wyllſil tra-
 ſſyrnig, lled-debyg i ſlaidd
Hymen, *s.* duw priodas gan Ba-
 ganiaid: priodas
Hymeneal, *a.* priodasol
Hymn, *s.* emyn, hymn, mawl-
 gerdd, arwyran, dygan
Hymnist, *s.* emynydd, hymnwr
Hyperbole, *s.* gormodd-iaith
Hyperbolic, *a.* dros ben gwir
Hyperborean, *a.* uch-ogleddeg
Hyphen, *sub.* cwplys-nod, cyd-
 glymydd, cysswllt-linell
Hypochondria, *s.* clefyd y ddueg
 neu'r gwynt, dueg-wet, gwynt-
 glwyd: iselder yspryd

Hypochondriacal, *adj.* claf o'r dduwg, neu'r gwynt-glwyf
Hypocrisy, *s.* rhagrith, lledrith, ffug, ffuant; ffuantwaith
Hypocrite, *s.* rhagrithiwr, ffug-iwr, ffuantwr, ffugiedydd
Hypocritical, *a.* rhagrithiol, ffuantus, ffugiol, twyllodrus
Hypostasis, *s.* hanfodoledd, hanfodoldeb; personod, personoledd
Hypostatical, *a.* hanfodol; sylweddol; personol
Hypothesis, *sub.* rhag-osodiad, rhag-dybygiad; amcan-sail; lled-tyb, amcan-dyb
Hypothetical, *a.* tybygol, tybygiadol, tyb-seiliedig
Hysop, *s.* isop
Hysterical, *a.* perthynol i'r famog neu glefyd y fam
Hysterics, *s.* clefyd y fam, y famog, y fam-wst

I.

I, *pron.* mi, myfi; i; minnau
Ice, *s.* ia; iäen; caen-rew
Ich Dien, *s.* (yr arwydd-air yn mhais arfau Tywysog Cymru)
Yr wyf yn gwasanaethu
Ichnographer, *s.* seil-ddarluniwr
Ichnography, *s.* cynllun adail
Ichor, *sub.* sudd y corph, cornwydlif, liffnodd briw
Ichorous, *a.* nodd-lifawl
Ichthyologist, *s.* pysgydd
Ichthyology, *s.* pysgyddiaeth
Icicle, *s.* cloyn ia, clôch ia—*Icicles*, pibonwy, clŷch ia, &c.
Iciness, *s.* iäeth, rhewlydrwydd, iäeidddwedd
Icon, *s.* cywirlun, llun
Icy, *a.* llawn ia, rhewlyd
Icteric, *a.* claf o'r cryd melyn
Idea, *s.* delwad neu ddarluniad

y meddwl; meddyl-ddrych, meddyl-rith, dychymmyg; amgyffred; tyb: cyfrith
Ideal, *a.* dychymmygol, tybiol, amgyffredawl, dyfeisiawl
Identical, *adj.* yr un, yr unrhyw, hwnw ei hun; gwir
Identify, *v.* profi am y person, neu'r peth, mai hwnw ei hun ydyw; profi un-rhywdeb; hunaniaethu; pennodi
Identity, *s.* un-rhywdeb, hunandeb, un-rhywiaeth, gwirfodaeth, hunaniaeth
Ides, *s.* enw a roddid gynt i amryw o ddyddiau'r flwyddyn, sef y 15fed o Fawrth, Mai, Gorphenhaf, a Hydref, a'r 13eg o'r misoedd eraill
Idiom, *sub.* priodoldeb, priodoliaeth, priod-ddull iaith
Idiot, *s.* dyn ynfyd, synllyn, ffol geni, hurtyn, gwirionyn
Idiotism, *sub.* ffioledd, gwallgof, pen-wendid, ynfydrwydd
Idle, *a.* segur, segurlyd, dioglyd; diwaith, diofal; gwag
Idle, *v.* segura, diogi; ofera, ofer-dreulio, ofer-wario
Idler, *sub.* segurwr, segur-ddyn, ofer-ddyn, diogyn, oferwr
Idol, *s.* delw, eilun, eilun-dduw, gen-dduw
Idolater, *s.* delw-addolwr, &c.
Idolatrize, *v.* eilun-addoli
Idolatrous, *a.* delw-addolgar, eilun-addolgar, eilun-addolaidd
Idolatry, *sub.* delw-addoliaeth, eilun-addoliaeth, gau-ddurw-iaeth
Idolize, *v.* gorhoffi, gorberchi, addoli, duwioli
Idyl, *s.* bugeil-gan fer
I. E. (byrhâd o *id est*, that is) hyny yw, sef
If, *conj.* os, od, o, pe, ped, pes

Igneous, *a.* tanllyd, llachar
Ignify, *v.* ennyn, tanio, llosgi, cynnen, ennynn
Ignis fatuus, *sub.* llewynn, mall-dan
Ignitable, *a.* llosgadwy, cynneu-ol, ennynol
Ignition, *s.* taniad, ennyniad
Ignoble, *a.* anenwog, gwael, salw, anghlodwiw, anfoneddig
Ignominious, *a.* gwarthus, gwaradwyddus, cywilyddus
Ignominy, *s.* amharhach, gwarth, gwaradwydd, anurddas
Ignoramus, *s.* (*nid ydym yn gwybod*)—dyn anwybodus, hurthgen, penbwl, meredigddyn
Ignorance, *s.* anwybodaeth, anwybod, annysg, anhyfedredd
Ignorant, *a.* anwybodus, anneallus, anhyddysg, di-wybod
Ignorantly, *ad.* yn ddifarwybod, mewn anwybod, yn amryfus
Ignoscible, *a.* maddeudwy
Iliac-passion, *s.* enofa yn y mân goluddion, coludd-glwyf
Iliad, *s.* Prydddest neu Gywydd a wnaeth Homer, yr enwog Fardd Groegaid, ar ddinysr Ilion, sef Caer Droia
Ill, *s.* drwg, niwed: *a.* drwg; claf, sal, salw: *ad.* yn feius, yn ddrwg, yn anghlymhwyse, ar gam, allan o le
Ilaborate, *a.* a'r ni phoenwyd wrtho, di-lafur; aughryno; an-nhrefnus; amherffraith
Illacerate, **Illacerable**, *a.* anhyrwyg, afrwygadwy
Illapse, *s.* ar-lithrad, ar-ym-lithrad; rhuthr, rhuthrad
Illation, *s.* casgliad neu ganlyn-iaid oddiwrth yr hyn a fo o'r blaen
Illaudable, *a.* anghanmoladwy
Ill-bred, *a.* difoc, anfoesog
Ill-disposed, *a.* drygnawsus

Illegal, *a.* anghyfraith, anghyfreithlawn, anneddfol
Illegality, *s.* anghyfreithlondeb, anghyfreithioldeb
Illegible, *a.* anarllenadwy
Illegibility, *s.* annarllennolrwydd
Illegitimacy, *sub.* basdarddiaeth, genedigaeith anghyfreithlawn
Illegitimate, *adj.* basdarddaidd, gordderchaid, anghyfreithlon
Illegitimate, *r.* basdarddio, gordderch-brofi, anaddwyno
Illeivable, *a.* aughasgladwy
Ill-favoured, *a.* auferth, gwrthun, bagr, anhawddgar
Illiberal, *adj.* anhael, bawaid, crintach, crinwasaid; aefoneddigaidd; anfoesgar
Il-liberality, *s.* anhaelder, baw-eiddrwydd, crintachrwydd; aefoneddigrwydd; anfoesgar-wel, ansyberwyd
Illicit, *a.* anghyfreithlon, amhêg, gwaharddedig; celciedig
Ilimitable, *a.* amherfynadwy
Iliterate, *a.* diddysg, aullythyr-enog, aflênawg, amysgedig
Ilmannered, *a.* dryg-foesawg
Il-manners, *s.* dryg-foesau
Il-nature, *s.* drwg anian, drwg-dymher, dryg-naws
Il-natured, *adj.* drwg-anwydus, dryg-nawsus; sarrug, anfoddog
Illness, *s.* afiechyd, clefyd, anhwylddeb, anhwyl; bai
Illogical, *a.* annadlawl, afresymegawl, annadlyddiaethol
Illude, *v.* twyllo; cellwair, cyd-gam, gwawdio, difrio
Illume, **Illuminate**, *r.* goleuo, ffoddi, eglurhau, llewyrchu, damlewyrchu; harddu
Illumination, *s.* goleuad, llewyrchiad, llewyrchiad, clær-oleuad; canwylliad; egluriad
Illusion, *s.* twyll, siom, hud, hudoliaeth, gau-ymddangosiad

Illusive, Illusory, a. hudolawl, lledrithiog, siomgar, twyllodrus, twyllgar, ffals, gau
Illustrate, v. anlygu, egluro
Illustration, s. egluriad, eglurhâd, agoriad, dehongliad
Illustrious, a. enwog, ardderchog, godidog, hynod, hyglod
Image, s. delw, eilun, llun : rhith, cyffelybiaeth, arddull
Imagery, sub. llun-waith, arlun-waith, arddull-waith, delwant
Imaginable, a. dychymmygadwy, a ellir ei feddwl
Imaginary, a. dychymmygawl
Imagination, sub. dychymmyg, meddwl, tyb, amgyffred, darfelydd, tŷb-alluedd, tyb-gynneddf; darfelyddiad, tŷb-rediad, tŷb-weithrediad
Imagine, v. dychymmygu, tybio; nod-weddu, darfelyddu
Imbecile, a. gwan, egwan, di-rym, diuerth, llesg, diallu
Imbecility, s. dialluedd, ciddil-wch, annerth, gwendid
Imbibe, v. sugno i mewn, derbyn, llyngcu; dysgu
Imbitter, v. chwewi, trachwerwi, gor-chwerwi
Imbody, v. corphori; cyd-gymmysgu; tewychu
Imbolden, v. hyflâu, ïoni; hyfiadu; cefnogi, calonogi
Imbosom, v. mynwesu, celu
Imbound, v. angâu, cylchu
Imbower, v. gwydd-guddio, cysgod i changau deiliog
Imbrue, v. trochi, gwlychu; tryliwio; halogi, diwyno
Imbrute, v. anifeileiddio
Imbue, v. dyfn-lywio, tryliwio; egwyddori, athrawu; mwydo
Imburse, v. tala neu drysori i mewn; costio, dwyn côst; eydrysori; cyd-gostio
Imbursement, s. côst, traul

Imitable, a. dilynadwy, dynwarediadwy, canlynadwy
Imitate, v. dynwared, eilfyddu, amredu, efelychu, arddullio
Imitation, s. arddalliad, dynwarediad, tebygiad, amrediad
Imitative, a. arddulliog, &c.
Immaculate, a. diffycheudyd, dihalog, ddam, glân, purlan
Immanacle, v. llawethieirio
Immauent, a. arosol o fewn; cynenid; hanfodol, priodol, anianyddol, naturiol
Immanity, s. anferthedd
Immarcessible, a. anniflanedig, anhygredig, annifan
Immartial, a. anfilwraidd
Immateral, a. gwacl, diwerth, dibwys; annefnyddiawl
Immateriality, s. annefnyddioldeb, anghorpholdeb
Immature, a. anadfed, anffaeth, annhrydlawn, anaddas
Immaturity, s. anadfedrwydd
Immeasurable, a. anfesurool, anfeidrol, difesur, gorfawr
Immediate, adj. digyfrwng, diaros, diymaros, dioed, diatreg; difyfr; digyfrwng
Immediately, ad. yn ddigyfrwng, yn ddiaros, &c.
Immedicable, a. anfeddyginiaethol, anniachiol
Immemorable, a. anhygof, anghofiadwy; anwiggof
Immemorial, a. dros ben chf
Immense, a. anfeidrol, difesur, anferth, dirfawr, tramawr
Immenseness, Immensity, s. anfeidredd, anfeidroldeb, anfeidrollder, anfeidroldd, gorfaint, dirfawredd, tramawredd
Immensurable, a. anfesurool, anfeidrol, difesur, gorfawr
Immerge, v. llwyr-guddio â dwfr, claddu mewn dwfr; trochi, soddi, suddo

Immerse, *v.* Edr. *Immerge*
 Immersion, *s.* soddiaid, suddiant,
 sawdd, trochiad, trochfa
 Immethodical, *adj.* annhrefnus,
 anhybarth, didretin, diddos-
 parth
 Imminent, *a.* bygythiol; ymwnig,
 cyfagos; yn crogi uwch ben
 Immission, *s.* tatlud i mewn
 Immobility, *s.* anghychwyniad,
 disymudedd, anghyffroedigaeth,
 ansymudoldeb, diysgogrwydd,
 diynmodrwydd
 Immoderate, *adj.* anghymedrol,
 anghymesur, anweddol, gormodol,
 gormoddol, anferth
 Immodest, *a.* anful, aflednais, di-
 wylaidd, digywilydd; anni-
 wair; anfoesgar; serth
 Immodesty, *s.* auweddeidd-dra;
 digywilydd-dra; anniweirdeb
 Immolate, *v.* aberthu
 Immolation, *s.* aberthiad, offrym-
 iad, aberthiedigaeth
 Immomentous, *a.* diwerth, isel-
 werth, gwael, dibwys
 Immoral, *a.* anfoesol, anfucheddol,
 drygfoesawg, dyhur
 Immorality, *s.* anfoesoldeb, an-
 fucheddoldeb, drygfoes
 Immortal, *a.* anfarwol, didrango,
 diddiwedd, tragywyddol
 Immortality, *s.* anfarwoldeb
 Immortalize, *v.* tragywyddoli
 Immovable, *a.* diysgog, diym-
 mod, anghyffröadwy, anysgog-
 ol, disigl, ansyfladwy, ansym-
 udol, dianwadal, anghyffro,
 ansymudadwy
 Immunity, *s.* breiniolaeth, rhydd-
 fraint, trwydded
 Immure, *v.* cau o fewn muriau,
 carcharu, amgaeru
 Immutability, *s.* dianwadallwch,
 anghyfnewidioldeb
 Immutable, *a.* anghyfnewidiol,
 dianwadal, sicr, digyfnewid

Imp, *s.* impyn, plan-frigyn:—
 dieffyn, mab y fall
 Imp, *v.* impio, plannu i mewn,
 brig-blannu
 Impair, *v.* gwanhau; gwaethygu,
 gwaethau, niweidio
 Impairing, Impairment, *s.* gwaeth-
 iad, gwaethygud
 Impale, *v.* Edr. *Empale*
 Impalpable, *a.* annirnadwy; an-
 nheimpladwy, sef na ellir ei
 deimlo, neu ei ganfod
 Impalsy, *v.* taro â'r parlys
 Impannel, *v.* Edr. *Empannel*
 Imparadise, *v.* rhoi mewn hawdd-
 fydd, dedwyddo
 Imparity, *s.* anghyfartaledd, ang-
 hydmariaeth, anghydradd
 Imparlance, *s.* cynnadledd, cy-
 lafaredd; oed-gais
 Impart, *v.* cyfrannu, cyfroddi
 Impartial, *a.* diduedd, annhuedd-
 awl, aumhleiddgar, teg
 Impartiality, *s.* didueddgarwch,
 aumhleiddgarwch, annhleidiol-
 deb, annhleidiolrwydd, annhu-
 eddoldeb, elender
 Impartially, *ad.* yn ddiuedd, yn
 ddiddebyn wyneb
 Impartible, *a.* cyfranadwy
 Impartiment, *s.* cyfraniad
 Impassable, *s.* anhyffordd, anhy-
 lwybr, anhydraidd
 Impassibility, *s.* anhyboenedd,
 annhoeniad, di-oddffusrwydd
 Impassible, Impassive, *adj.* an-
 nhoenadwy, anhyboen
 Impassioned, *a.* anwyd-glafr
 Impatience, *sub.* diamyneddgar-
 wch, anoddefgarwch, anor-
 heidrwydd, anymares
 Impatient, *s.* diamynedd, diam-
 yneddgar, anoddefgar, anyn-
 arkous, dibwyll, gwŷllt
 Impatronize, *v.* rhoddi mewn
 meddiant o Eglwys, &c.
 Impawn, *v.* arwystlo, gwyystlo

Impeach, *r.* cyhuddo, achwyn
Impeachment, *sub.* cyhudd, cy-
 huddiad, cyhuddedigaeath, ach-
 wyniad, cyhudd-gŵyn
Impeccability, *s.* anhybechedd
Impeccable, *a.* anhybech, an-
 mhechodawl, dibechod
Impede, *r.* attal, rhwystro, lludd-
 ias, llestair, lluddio
Impediment, *s.* anach, rhwystr,
 attalfa, attal, lludd, golludd,
 lluddiad; attal-dywedyd
Impel, *r.* amnog, cymhell, gyrru,
 hyrddio, dirio, gwtlio
Impend, *r.* crogi uwch ben; dy-
 nesu: trwm-fygwth
Impendent, **Impending**, *a.* yn-
 ghrôg uwch ben, a fo ar ddis-
 gyn, trwm-fygythiol
Impenetrable, *a.* annhreiddiadwy,
 anhydraidd
Impenitence, *s.* anedifeirwch
Impenitent, *a.* anedifeiriol, diel-
 ifeiriol, anedifarus
Imperative, *a.* gorchymmynol,
 archedigol
Imperceptible, **Imperceivable**, *a.*
 annirnadadwy, ansyniadwy,
 anghraffadwy, annealladwy,
 anhyddallt
Imperfect, *a.* annherffaith, di-
 ffygiol, anghyfan, anghryno
Imperfection, *s.* annherffeith-
 rwydd, diffyg, gwall, bai
Imperforate, *a.* annhreiddiedig
Imperial, *a.* ymherodrawl
Impetuous, *a.* arglwyddiaidd, tra-
 awdurdodaidd, meistrolgar
Impetuousness, *s.* arglwyddieidd-
 rwydd, trahausgarwch; darni
Imperishable, *adj.* annifan, di-
 drang, diddarfod, anhyfeth
Impersonal, *a.* annherfsonol, an-
 nysoddawl, annysoddawl
Imperspicuous, *a.* anamlwg
Impersuasive, *adj.* annarbwyl,
 annarbwyladwy, anhybwyl

Impersuasion, *s.* annarbwylliad
Impertinence, *s.* diberthynasedd;
 coeg-hyder, flol-goegeidd
Impertinent, *a.* annberthynasel;
 ymyrgar; coeg-flol, haerllug
Impervious, *a.* annhrwanadwy,
 anhydraidd; anhyffordd
Impetrate, *r.* cael trwy erfyn, ar-
 gaffael, arddeisyf
Impetnosity, *sub.* tanbeidrwydd,
 ungerdd, angerddoldeb; fyr-
 nigrwydd; mawr-egni; rhuthr-
 eidd; rhuthr-ddall
Impetuous, *a.* egniol, egnius;
 gorwyllt, brysgar, ffrychwyllt,
 ffrom, ffromwyllt, rhuthrawg,
 ffyrnig
Impetus, *s.* egni, egniad; rhuthr;
 hyrdd-hynt, lluchynt
Impiety, *s.* annuwioldeb, anras,
 anghrefydd, anfadiwydd
Impious, *a.* annuwiol, anrasol,
 anwir, anfad, anfadus, ysgeler
Implacability, *s.* anghrymmodlon-
 eidd, annyhuddiant
Implacable, *a.* anghymmodadwy,
 anghymmodlawu
Implant, *r.* plannu i mewn;
 gwreiddio; greddfus: impio
Implausible, *a.* anweddwyl; an-
 nhebygol; afresymol
Implead, *r.* cyhuddo, argyhuddo;
 arholi; hawl-gwyno
Implements, *s. pl.* cer, trec, offer,
 peiriannau; arfan; dodrefn
Impletion, *sub.* llenwad, cyflen-
 wad; ymlenwad, llawnaeth
Implex, *a.* cymhlethedig, dyrus
Implicate, *r.* cymblethu; cyd-
 ymblethu; cydgynnwys
Implication, *s.* cydymbleth; cyd-
 gynnwysiad; cudd-gasgliad;
 cynnwys-gasgliad
Implicit, *a.* canlynol, canlymiad-
 ol; ymddibynol ar farn neu
 awdurdod un arall, diboliad,
 diymchwiliad, ymbwysawl

Implicitly, *ad.* o ganlyniad; yn gudd-gynnwysedig; yn ddi-holiad; yn ddibynol ar
Implore, *v.* attolwg, attolygu, adolwyn, ymbil, taer-erfyn, taer-ddaisyf, ymubedd, ioli
Imply, *r.* cynnwys; dal allan; arwyddo, arwyddocâu
Impoison, *v.* gwenwyo
Impolicy, *s.* anghallmeh, anghyfrwysdra, annoethedd
Impolite, *a.* anfoesog, taig
Impolitic, *adj.* annoeth, anghyfrwys, anghall; anwladyddol
Imponderous, *a.* amhwysig, ysgafn, dibwys, lled-ysgafn
Imporous, *a.* durfing, didwill
Import, *sub.* cynnwysiad, llawnystyr, arwyddocad; defnydd
 --*Imports and Exports*, yr eiddo trosglwydd i mewn ac allan
Import, *v.* arwyddo, arwyddocâu; cynnwys; gweddu neu berthynu i:—dwyu, carrio, neu drosglwyddo i mewn
Importable, *a.* cyfreithlawn i'w ddwyn i mewn:—annyg-iadwy
Importance, *sub.* pwys, mawrbwys; mawr-ganlyniad: cynnwysiad, ystyr; grym
Important, *a.* pwysfawr, dirfawr; dwys-ganlyniadol
Importation, *s.* dygiad i mewn o wledydd tramor
Importless, *a.* dibwys, diwerth
Importunate, *a.* taer; deisyfgar, rhydaer, haerlwg, digywilydd
Importune, *v.* taer-erfyn, dyfalgeisio, taer-geisio, ymneddu
Importunity, *s.* taerni; dyfal-gais, ymnedd; haerlwgrydd
Impose, *v.* arddodi, gosod ar; trethu; twyllu, hud-eïomi
Imposable, *a.* arddodadwy
Imposition, *s.* arddodiad, gosodiad; ardrethiad: twyll, siom

Impossibility, *s.* anmhosiblwydd, analluoldeb, anallu
Impossible, *a.* anmhosibl, analluawl, anallu
Impost, *s.* toll, treth, cyllid
Imposthume, *sub.* crûg, crugyn, crugdarddiad, llynor, llymoryn, anafod, addwyd, gôr-gasgliad
Impostor, *s.* twyllwr, hudwr
Imposture, *s.* twyll, hudwaith
Impotence, *Impotency*, *s.* anallu, annerth, dialluedd, analluedigaeth; anwreidd-dra
Impotent, *a.* anallu, analluog, analluedig, dirym, diuerth, egwan; anwraidd
Impoverish, *v.* tlodi, llymhâu, digyfoethi, anfrwythloni
Impoverishment, *sub.* llymhâd, digyfoethogiad, anfrwythloniad
Impound, *v.* gwarchae, gwarchau
Impracticability, *s.* rhy-anhawsder, rhy-anhawsedd
Impracticable, *a.* anwneuthradwy, anweithiadwy, rhy-anhawdd
Imprecate, *v.* erfyn yn erbyn, erfyn drwg; rhegu, melldigo
Imprecation, *sub.* erfyniad am ddrwg, erfyniad yn erbyn; rhegiad
Imprecatory, *a.* drwg-erfymiol
Impregnable, *a.* anoresgynadwy, anorfodadwy; llwyr-gadarn
Impregnate, *v.* llenwi, llawnfysgu, nawsiannu, naw-lenwi; beichiogi
Impress, *s.* argraff, gwasg-nod, argraff-lun; arwydd-lun:—argymhelliad, dir-gymhelliad
Impress, *v.* argraffu, gwasgnodi: argymhell, dir-gymhell
Impression, *s.* argraff; argraffiad; gwasg-nôd; ôl
Impressure, *s.* gwasg-graffiad
Imprimis, *ad.* yn gyntaf oll

Imprint, *v.* dwys-wasgu, gwasg-nodi, argraffu, dwfn-argraffu
Imprison, *v.* carcharu
Imprisonment, *s.* carchariad
Improbability, *sub.* annhebygol-rwydd, annhebygoliaeth, annhebygoled
Improbable, *a.* annhebygol
Improbate, *v.* llysu, gwrthod
Improcure, *a.* anghenedladwy
Improbability, *s.* anonestrwydd, anghywirdeb, anuniondeb
Improper, *a.* anghymhwys, anghywedd, anaddas
Improperiate, *v.* priodoli, neilldoli, priod-feddiannu
Impropiation, *sub.* priodoliad: rhoddiad o elw Eglwysig yn nwyllaw gwr llëyg, neu wr heb urldau
Impropiator, *s.* gwr llëyg a fo berchen personiaeth neu ryw feddiant eglwysig
Impropriety, *sub.* anghyfaddasrwydd, anmhriodolder
Improsperous, *a.* anffyniaunus
Improve, *v.* gwellhau, gwella, diwygio; cynyddu; taelu
Improveable, *adj.* diwygiadwy, gwelladwy, diwylliadwy
Improvement, *s.* diwygiad; cynnydd; gwellhad, gwelliant
Improvident, *a.* diamcanus, anarhodus, anghyfarchwyl, diragddarbod, diragweliad
Imprudence, *sub.* annoethineb, fioledd, anghallineb, drygbwyll
Imprudent, *a.* annoeth, anghall, anhybwyll, drygbwyll
Impudence, *s.* digywilydd-dra, anfoes, haerllugrwydd
Impudent, *a.* digywilydd, haerllug, anfoesawg, talgryf
Impugn, *v.* gwrthsefyll, gwrthwynebu, gwrthladd, ymosod ar
Impuissance, *sub.* annerth, gwendid

Impulse, *s.* gwthiad, cynhyrriad, cymhelliad, dir, diriad, firo, cyffrawd, cyffroad; dyrawr
Impulsion, *s.* cymhelliad, amogedigaeth, annogiad, diriad
Impulsive, *a.* aunogawl, cymhellawl, diriawl, gwthiawl
Impunity, *s.* angherydd, anghospedigaeth, anghosp
Impure, *a.* anmlur, brwnt, budr, aflan, anghoeth, annher
Impurity, *s.* aumburedd, affeiddid, budredd; anulheredd
Impurple, *v.* porphor-liwio
Imputable, *a.* cyfrifadwy
Imputation, *s.* cyfrifiad
Imputative, *a.* cyfrifadwy
Impute, *v.* cyfrif i; bwrw ar, rhoddi neu osod yn erbyn
Imputed, *a.* cyfrifedig, cyfrifol, cyfrifedigol; dannodedig
Imputrible, *a.* anlygradwy
In, *prep.* yn, mewn, o fewn
Inability, *s.* anallu, annerth
Inaccessible, *a.* anhygyrch, annyfodadwy, anghyrchedig
Inaccuracy, *sub.* anfanylrwydd, anghywiredd, annichlynedd
Inaccurate, *a.* anghywir, anafawl, anghywraint; beius
Inaction, *s.* anwaith, seguryd, anweithrediad, diweithedd
Inactive, *a.* anweithgar, anweithiol, anfywiog, diwaith
Inactivity, *sub.* diweithedd, anweithiolrwydd, anweithgarwch, anfywiogrwydd, seguryd, diogi, syrthni
Inadequate, *a.* anghyfaddas, anghyfartal, anghyfattebol
Inadmissible, *a.* annerbyniadwy
Inadvertence, *s.* ansylw, ansyniad, disylwant, diffyg sylw
Inadvertent, *a.* ansyniol, disylw, anghraff; anofalus, esgeulus
Inalienable, *a.* anaralladwy
Inalimentary, *a.* difaeth, anfaeth

Inamissable, *a.* angholladwy
Inamorado, *s.* twym-garwr
Inane, *a.* gwag, gorwag, ofer
Inanimate, *a.* difywyd, anfywiog,
     dienaid, marw, anfyw
Inanimation, *s.* anfywioldeb
Inanity, *s.* gwagder; gwag-le
Inappetency, *s.* anchiwant, an-
     chiwannogiad, anflys
Inapplicable, *a.* anghymhwysiad-
     ol, anghyfaddasol
Inapplication, *s.* anymrôad, anni-
     wydrwydd, anfyfaluwlch
Inapposite, *a.* anghyfaddasol, an-
     mherthynasol, anghyfladd
Inarable, *a.* anarddadwy
Inarticulate, *a.* anghroyw, aneg-
     lor, annealladwy; bloesg
Inarticulation, *s.* anghroywder
Inartificial, *a.* anghelfydd
Inattention, *sub.* anwrana'iawiad,
     diöfalwch, ansylw, anofaledd
Inattentive, *a.* anwrandawgar,
     annyfal, diöfal, esgenlus
Inadible, *a.* anhyglyw, disain
Inaugurate, *v.* urddfreinio, urdd-
     asu, urddedigo; cyseggu
Inauguration, *sub.* urddfreiniad;
     cysegriad; coroniad
Inauration, *s.* goreurad
Inauspicious, *a.* drwg-argoelus,
     drwg-ddaroganus, anffawdus
Inborn, **Inbred**, *a.* cynnwynol,
     cynened, greddfol, naturiol
Incalescence, *s.* gwresogiad
Incantation, *s.* gwarchan, cyfar-
     edd-air, cyfaredd-gân, dewin-
     air
Incapability, *s.* anallu, anaddas-
     rwydd, analluedd
Incapable, *a.* analluog, anabl
Incapacious, *a.* anehang, anëang
Incapacitate, *v.* anaddasu, ang-
     hymhwyso, anfedruso
Incapacity, *s.* analluedd, anadd-
     asrwydd, anghymhwysder, an-
     fedr, anallu, anfedrusedd

Incarcerate, *v.* carcharu
Incaruate, *v.* crawdio, cnawdoli;
     ymgnawdoli, ymgnewdio
Incaruate, *a.* mewn cnawd
Incarnation, *sub.* cnawdoliad,
     cnawdoliaeth; cnawdiad
Incense, *v.* amwisgo, gweinio
Incavated, *a.* cafnog, ceuog
Incautions, *a.* anochelgar, diöfal,
     esgeulus, anofalus
Incendiary, *s.* ffaglwr, ffaglydd,
     ffleimiad: terfysgwr, cyulhenwr
Incense, *sub.* arogl-darth, myg-
     dyrth, mwg-arogl
Incense, *v.* ennyn llid, annóg dig,
     digio, cyffrôl
Incentive, *s.* cynhyrriad, cyffrôad,
     annogiad; ennyniad
Incentive, *a.* cynhyrriol, &c.
Inception, *s.* dechreuad, dechre
Incertitude, *s.* annilysrwydd, an-
     sicrwydd, ammlheusrwydd
Incessant, *a.* dibaid, didor, di-
     dawl, cyfanaidd, diball
Incest, *s.* llosgach, ymlosgach
Incestuous, *a.* euog o losgach
Inch, *s.* modfedd, lled bawd
Inchpin, *s.* herwth (is-goludd)
     hŷdd
Inchoation, *s.* dechreuad
Inchoative, *a.* dechreuedigol
Incident, *s.* dygwyddiad, dam-
     wain, dichwan, dychwaen
Incident, **Incidental**, *a.* damwein-
     iol, dygwyddawl, dygwydd-
     iadol; perthynol
Incipient, *a.* dechrenedigol
Incircumspection, *s.* diamweled-
     iad, anwyliadwriaeth
Incision, *s.* torriad, haciad
Incite, *v.* annog, cyffrôl, cyn-
     hyrfu; annos; dirio
Incitement, *s.* annogiad, &c.
Incivility, *s.* anfoes, anfoesgar-
     wch, anfoesogrwydd, anghy-
     weithasrwydd, difoesedd
Incle, *s.* math o rwymyn-we gul

Inclemency, s. afrywiogrwydd, gerwindeb; creulonedd
Inclement, a. gerwin, afrywiog, garw, llym-dost; creulon
Inclinable, a. tueddol, parod
Inclination, s. tuedd, tueddiad, gogwyddiad, lled-awydd
Incline, r. tueddu, gogwyddo
Inclose, v. cau i mewn, amgylchyn, amgáu, argáu
Inclosure, s. cae, maes cauedig
Incloud, v. tywyllu, cynylu
Include, r. cau i mewn, cynnwys, cymmeryd i mewn
Inclusion, s. cymmeriad i mewn
Inclusive, a. cynnwysedig, cyfrifedig, yn y cyfrif; yn cau i fewn
Incogitancy, s. anfeddylgarwch
Incognitive, s. anfeddylgar
Incognito, Incog, ad. yn ddirgel, yn rhythol, dan gél
Incoherence, Incoherency, sub. anghydlynïad, anghysoudeb
Incoherent, a. anghydlynol, anghytunol, anghyfladd, amherthynol, anghyson
Incombustible, a. anllosgadwy, anhylog, annifa
Income, s. ardreth, rhent
Incommensurable, a. anghymesuradwy, anghyfeidraddwy
Incommensurate, a. anghydfeidrol, anghymmesurol
Incommode, Incommode, r. afiesu, rhwystro, anghyfleâu, peri anghyfleusdra neu rwystr
Incommodious, adj. anghyfleus, anghyfaddas, afiesol
Incommodity, s. anghyfleusdra, afiesolrwydd; afies
Incommunicable, a. anghyfradwy
Incommunicative, a. anghyfran-ol, anghyfraugar
Incommutable, a. anghyfnewid-ïadwy, anghyfnewidiol

Incompact, Incompact, a. anghryno, anghynnwys
Incompactness, s. anghrynodedb
Incomparable, a. anghymharol, digymharol, digyffelyb, anghyffelybiaethol, digymhar
Incompassionate, a. annhugarog, amhosturiawl
Incompatible, a. anghydwed, anghydsail, anghydweddus
Incompatibility, s. anghydsailiad, anghydweddiad
Incompetency, s. anghyfaddasrwydd, anghymhwysder
Incompetent, a. anghyfrad, annigonol, anaddas
Incomplete, a. anghyfan, anghwbl, anghyflawn, anghyfrben, anghyfrdo, anlawn
Incompliable, a. anghydsyniol
Incomprehensible, a. anamgyffredadwy, amcalladwy, annirnadwy, anghyrhaedd
Incomprehension, sub. amamgyffrediad, amamgyffred, anghyffred, anghyforddwy
Incompressible, a. anghydwsgadwy, anghyfyngadwy
Incomputable, a. anghyfrifadwy, dirif, aneirif, anhyrif
Inconcealable, a. angheladwy
Inconceivable, a. amnealladwy, annirnadwy, amamgyffred
Inconcinnity, sub. amhbrefnusrwydd, amhachusrwydd
Inconclusive, a. amgilloaidd, anghlôawl, anorphenol, amnybenol
Inconcoct, a. amhbrefniedig; anaddfed; llymsig; didrefn
Incondite, a. aflathraid, anghydwed, amhbrefnus, trwsgl
Incongruity, s. anghydweddiad, anghyfladrrwydd, anghysondeb, anghyfundeb
Incongruous, a. anghydfodawl, anghyfladdawl, anghymesurol, anghyfaddas, anghyfan

Inconsiderable, *adj.* bychan, digyfrif, anghyfrifol, dibwys
Inconsiderableness, *s.* anghyfrifoldeb; bychander, anwerth
Inconsiderate, *a.* anystyr, anystyriol, diystyr, byrbwyll
Inconsiderateness, *Inconsideration*, *s.* anystyriaeth, anystyrioldeb, diystyriaeth, byrbwyllcdd
Inconsistence, *sub.* anghydweddiad, anghydsafiad, anghytundeb, anghysondeb, anghydfyddiaeth, anghyfunedd
Inconsistent, *a.* anghydweddwyl, anghyfun, anghydsyniol
Inconsovable, *a.* amnyddanadwy, annyddanol, tra-gofidus
Inconsonant, *a.* anghydgerrddawl, anghydlais, anghydsain
Inconstancy, *s.* anwadalweh, anwastadrwydd, anwadaledl
Inconstant, *a.* anwadal, ansefydlog, ansafadwy, gwammal
Inconsumable, *a.* annhreuliadwy, annifadwy, annifa, anysadwy
Incontemplative, *a.* anfyfyrgar
Incontestable, *Incontestible*, *a.* annadlenadwy, diammau
Incontiguity, *s.* anghyfagosrwydd, anghyfllyrddiad
Incontiguous, *a.* anghyfagos, anghydawl, anghyfiwrdd
Incontinence, *sub.* anniweirdeb, anymattal, anlladrwydd
Incontinent, *a.* anniwair, anghynnwys, trythyll, anllad
Incontrovertible, *a.* anamheuadwy, diamheuol; tra-eglur
Inconvenience, *s.* anghyfleusdra, anhawsdra, anaddasrwydd
Inconvenient, *a.* anghyfleus, &c.
Inconvertible, *a.* diymddyddan, digyfeillach, anymadroddus
Inconvertible, *a.* anhdro, anhdroadwy, annychweladwy
Inconvexity, *s.* anghrymder

Inconvincible, *a.* anargyhoeddadwy, anargyhoedd, digred
Incorporate, *v.* corphori, cydgorphori, cyfrwymo, cyfuno
Incorporation, *s.* corphoriad
Incorporeal, *adj.* anghorfforol, anghorffawl, digorff
Incorrect, *a.* anghywir, anniwygiedig, gwallus, anghywrain
Incorrectness, *s.* anghywirdeb
Incorrigible, *a.* anwelladwy, anwellymog, anniwygiadwy
Incrrupt, **Incrrupted**, *a.* anlygredig, dilwgr, pur, glan
Incrruptibility, *s.* anlygredigaeth, anlygradwyaeth
Incrruptible, *a.* anlygradwy, amhlygradwy, anhylwgr
Incrruption, *s.* anlygredd, anlygreddigaeth, diaumburedd, dilygredd; puredd
Incrruptness, *s.* amhlygredd
Increase, *s.* cynnydd, mwyhad; tŵf, tyfiad, tyfiant, prifiad, prifant, cynnyrch; chwanegiad
Increase, *v.* tyfu, cynnyddu, cynnyrchu, dyfwo, prifio; chwanegu, anghwanegu, mwyhau
Increate, *a.* digreiddig
Incredibility, *sub.* anghredadwyaeth, anhgyoeledd
Incredible, *a.* anghredadwy, anlygoel, anhgyred
Incredulity, *sub.* anghrediniaeth, anghredadyniaeth, amheu-garwch, anfyddiaeth
Incredulous, *adj.* anghrediniol, anghoelgar, amhengar
Increment, *s.* cynnyddiad, cynnyrchiad, cynnyrchedigaeth; prifant. *Edr.* Increase
Increscent, *a.* cynnyddol
Incroach, *v.* *Edr.* Encroach
Incrust, *v.* crawennu, crestennu, caennu, caennu

Incrustation, *s.* *craweniad*, *cresteniad*, *crestiad*, *cacnemad*, *caeniad*; *cymnrydiad*
Incubate, *v.* *dëor*; *eistedd ar*
Incubation, *s.* *dëoriad* [*wyau*]
Incubus, *s.* *lunleif*
Inculcate, *v.* *mynych-goffâu*, *mynych-gymhell*; *dir-ddysgu*
Inculpable, *a.* *difeius*, *difai*
Incumbency, *s.* *meddiand o elw eglwysig*; — *rhwymedigaeth*, *dyledswydd*; *rhwymiad ar*
Incumbent, *s.* *perchen bywioliaeth eglwysig*; *person*, &c.
Incumbent, *a.* *perthynol i*, *yn gorwedd ar*, *dyladwy*, *dyledus*
Incumber, *v.* *llwytho*, *beichio*, *gorlwytho*. *Edr. Encumber*
Incur, *v.* *rhedeg i*, *myned yn agored i*, *tynnu arno ei hun*
Incurable, *a.* *anwelladwy*, *anfddyginiaethol*, *anaele*
Incurious, *a.* *anfanwl*, *anymofyngar*; *annestl*; *diöfal*
Incursion, *s.* *ymgyrch*, *ymred*, *rhysgr-daith*, *rhuthir-daith*
Incurvate, *v.* *plygu*, *câmu*, *crymu*, *ystumio*; *crymanu*
Incurvation, **Incurvature**, *s.* *câmiad*, *crymiad*, *plygiad*
Indagate, *v.* *chwilio*, *ohrhain*
Indear, *v.* *ymill cariad*, *carueiddio*, *anwylo*. *Edr. Endeur*
Indearingness, *s.* *carueiddwch*
Indearment, *s.* *Edr. Indearment*
Indebted, *adj.* *dyledus*, *mewn dyled*; *rhwymedig*
Indecency, *sub.* *anweddeidd-dra*, *anweddudder*, *anharddwch*
Indecent, *adj.* *anweddaidd*, *anwedduddus*, *anhardd*, *brwnt*
Indecision, *s.* *amhenderfyniad*, *annybendod*, *amhendod*
Indecisive, *a.* *amhenderfynol*
Indeclinable, *a.* *anhreiglady*
Indecorous, *a.* *anhardd*, *anwedduddus*, *hyll*, *gwrthun*, *brwnt*

Indecorum, *s.* *anharddwch*, *anweddeidd-dra*, *anaddwynder*
Indeed, *ad.* *yn wir*, *yn ddiau*, *mewn gwirionedd*, *yn sicr*
Indefatigable, *a.* *diffin*, *dysfal*, *di-ludded*, *diorthwys*, *anhyslin*
Indefeasible, *a.* *anniddymadwy*
Indefectible, *adj.* *anniffygiadwy*, *diwall*, *diball*, *diballiant*
Indefectibility, *s.* *diballrwydd*
Indefensible, *a.* *anymddiffynadwy*, *anniffynadwy*
Indefinite, *a.* *amhennodol*, *anhertfynedig*, *amhendant*
Indeliberate, *a.* *di-ragfeddwl*; *diymrôad*, *anystyr*
Indelible, *a.* *annileadwy*
Indelicacy, *s.* *annillynedd*, *anfanylwch*; *annestlusrwydd*, *annestledd*; *anfoesgarwch*
Indelicate, *a.* *anfwyth*, *annhyner*; *anfoesgar*, *amnestlus*
Indemnification, *s.* *digollediad*
Indemnify, *v.* *digolledu*
Indemnity, *s.* *digollediad*, *digolledrwydd*; *diogeliad*
Indemonstrable, *a.* *amhrofadwy*, *annangosadwy*; *disail*
Indent, *v.* *min-fylchu*, *bylchu*, *danheddu*, *cam-redynu*; *canwyo*: — *ammodi*; *ymrwymo*
Indenture, *sub.* *bylch-dorriad*; *bylch-sgrifen*; *anmod-sgrifen*
Independence, **Independency**, *s.* *annibynoldeb*, *annibynrwydd*, *anymddibyniad*
Independent, *a.* *annibynol* — *Aa independent man*, *gwr heb bwyso ar arall*, *neu yn byw ar ei foddion ei hun*
Independents, *sub. pl.* (*enwad ar gangen o Ymneillduwyr*) *annibyniaid*, *anymddibynwyr*
Indesert, *s.* *anhaeddiant*
Indesinently, *ad.* *yn ddibaid*
Indestructible, *adj.* *annifyethadwy*

Indeterminable, *a.* annherfynadwy, annhendodig

Indeterminate, *a.* ansefydledig; annherfynedig; aneglur

Indevotion, *sub.* annuifrifwch yn addoliad Duw; oer-addoliant

Indevout, *a.* anaddolgar; oer

Index, *sub.* dangoseg, mynegai, mynegydd; mynagtys; taflen

Indexterity, *s.* annehurwydd

Indicate, *v.* dangos, mynegi, lled-hyspysu, amnaid-ddangos

Indication, *s.* dangosiad, mynegiad; arwydd; amnaid

Indicative, *a.* mynegawl; dangosedigol; arwyddol

Indict, *v.* achwyn ar, cyhuddo, hawl-gwyno, cwyno yn erbyn

Indictable, *a.* cybuddadwy

Indictment, *s.* cyhudd, cyhuddiad, cybudd-gwyn, hawl-gwyn

Indiction, *s.* cyhoedd-wys—cylch o amser yn cynuwy 15 mlynedd

Indies, *s.* y ddwy India, sef y ddwyreiniol a'r orllewinol

Indifference, *s.* annhueddgarwch; oerfelgarwch, difatterwch, annyhewyd anofaledd, ysmalrwydd, dysmalrwydd

Indifferent, *a.* annewis; annhueddgar; anofalus, diofal, ysmala, diawydd; canolig, lledweddol; o ychydig bwys

Indigence, *sub.* anghenusrwydd, anghemectyd, tiodi, eisiau

Indigenous, *a.* cynenid, gemedigol, brodorig, priodol, naturiol

Indigent, *a.* anghenus, rheidus, thawd, eisiwedig, anghenog

Indigested, *a.* annhrefnedig, didrefn: annhrenliedig

Indigitate, *v.* bys-nodi, manwiddangos, eglar-broft

Indign, *a.* annheilwng, anwiw

Indignant, *a.* digllen, digllongar;

dig-ddiystyrllyd; ffrom-ddig, brochddig, gorddiz

Indignation, *sub.* dig, digofaint, digllonedd, llid, bar, sorriant

Indignity, *s.* anfri, drwg driniaeth, sarhad, annharch

Indigo-blue, *sub.* glâs yr India, math o garreg i lwio glas

Indigent, *a.* aunytal, segurlyd, anniwyl, diog

Indirect, *a.* anghyfeiriol, gŵyrgyrchol; anuniawn, annheg

Indirectness, *sub.* anghyfeiriolrwydd, anghyfeiriad; anunionder, anunionrwydd

Indiscernible, *adj.* anhywel, anweledig; anniadwy

Indiscernible, *a.* anddrylliadwy

Indiscreet, *a.* annoeth, anghall, ansynwyl, annhwyllog

Indiscretion, *s.* anghallineb, annoethineb, annoethedd

Indiscriminate, *a.* diwahan, anwahanedigol, anwahan

Indiscrimination, *sub.* anwahaniaeth, anwahaniad, diwahaniaeth, anwahanrwydd

Indispensable, Indispensible, *a.* anesgusadwy, anhepgorol

Indispose, *v.* anaddasu; annhueddu; gwrth-dueddu

Indisposed, *adj.* anhwylyd, anrhwyntus, afiachus, clefycca

Indisposed, *adj.* anhwylyd, anrhwyntus, afiachus, clefycca

Indisposition, *s.* anhwylyd, afiechyd, annhwynt, clefwch: annhuedd, annhueddiad

Indisputable, *a.* diddadi, diamhenol, annadlenadwy, dian

Indissoluble, *a.* annhoddadwy; annattodadwy, annattod

Indissolvent, *a.* annattawdd, annattodawl, annattoddadwy

Indissolubility, *sub.* annattodolrwydd, annattoddrwydd

Indissoluble, *a.* annottodol, annatglynadwy, annattod

Indistinct, *a.* aneglur, anamlwg; anhyglyw; anwahanol
Indistinction, **Indistinctness**, *sub.* aneglurder; anwahaniaeth
Indite, *v.* Edr. *Endite*
Individual, *a.* diwahan, diran, anwahan; neillduol, unigol
Individual, *s.* un dyn, &c.
Individually, *ad.* bob yn un
Indivisible, *a.* anhyran, anchanadwy, annidawl, anhybarth
Indivisibility, *s.* annidoledd, &c.
Indocible, **Indocile**, *adj.* anhyddysg, annysgadwy, anhydriin
Indocility, *s.* anhyddysgrwydd
Indolence, *s.* seguryd, syrthni, diogi, musgrellni, anymriad
Indolent, *a.* diog, dioglyd, esgeulus, swrth, anymrous
Indubitable, **Indubious**, *a.* dfanhenol, annhetrusol, diau, dilys, diuon, dibetrus
Induce, *v.* annog, tueddu, cymhell, darbwylllo; denu
Inducement, *s.* cymhelliad, annogaeth, darbwylliad; deniad
Induct, *v.* arwain i mewn, gosod
 Eglwyswr mewn meddiant o Eglwys, &c. rhoi goresgyn
Induction, *sub.* dygiad i mewn, gosodiad mewn meddiant
Indue, *v.* cynmysgaeddu, donio
Indulge, *v.* boddliâu, mwythfoddio, llochi, mwythfagu, maldodi, cocru, anwesu; mvinwesu; caniattâu; goddefffordd, cyd-ddwyn &c. ymoddef &
Indulgence, *s.* anwes, cocr, corraeth, llochiad, mwythfoddhâd, llawch-driniaeth, elawch; cyd-ddygiad, ymoddef: madddeuant-lythyr y Pab
Indulgent, *a.* anwesgar, cocrus; tyner, tra-thyner, tra-hynaws
Indult, **Indulto**, *s.* braint, rhyddid, trwydded, cênad

Indurate, *v.* caledu, haiarnu
Indure, *v.* goddef. Edr. *Endure*
Industrious, *a.* diwyd, gweithgar, llafurus, dyfal, gafaelgar
Industry, *s.* diwydrwydd, dyfalwch, gweithgarwch, llafur-boen
Inebriate, *v.* gwneuthur yu feddw, meddwi, brwysgo
Ineffable, *adj.* anhydraeth, anhraethol, annhraethadwy
Ineffectual, **Ineffective**, **Inefficacious**, *a.* aneffeithiol, anhyrru, dirym, diettaith; aflesol
Inefficacy, *s.* aneffeithioldeb
Inelegance, **Inelegancy**, *s.* annhlysnï, annillynder, anwycheder
Inelegant, *a.* anghymhen, annillynaidd, annhlws (*fem.* annhlôs) anaddwyn, anwŷch
Ineloquent, *a.* anffraeth, anhyawdl, anymadroddus
Inept, *a.* anaddas; fiol, ofer, diddefnydd, aflesol, difudd
Ineptitude, *s.* anghymhwysder, anaddasrwydd; ffleidd
Inequality, *s.* anghyfartairwydd, anghyfartaledd
Inequipollent, *a.* anghyfrymus
Inequivalent, *a.* anghyferth, dibridiawl, annigon; rhy fyr
Inergetical, *a.* hwyrdwrn, anfywiog, marwaidd; aneffeithiol
Inerrable, *a.* anghyfeiliornadwy
Iuert, *a.* swrth, anfywiog, anweithgar, cysglyd, marwaidd
Inertness, *s.* anfywiogrwydd
Inestimable, *a.* amhrisiadwy, uwchlaw gwerth, anhywerth
Inevident, *a.* anamlwg, aneglur
Inevitable, *a.* anocheladwy
Inexcusable, *adj.* anesgusodawl, diesgus, anesgusadwy
Inexhausted, *a.* anhyspyddedig
Inexhaustible, *a.* annyspyddadwy, diddyspydd, annyspydd

Inexistence, *s.* anfodolaeth, an-
fodolrwydd, anfodoldeb
Inexistent, *a.* dihanfod, dihan-
fodawl, anhanfod, di-fod
Iexorable, *a.* annyhuddgar, an-
nyhuddadwy, anghynmodlawn
Inexpedience, *s.* anaddasrwydd;
aflesolrwydd; anfuddioldeb
Inexpedient, *adj.* anghyfiaddas;
anghyfleus; anfuddiol, aflesol
Inexpeditious, *a.* anfrysgar, an-
bryflym, anwisgi, anghyfrwydd
Inexperience, *sub.* amhrofiad,
diffyg profiad, amhrawf, an-
ymarferiad, anhyfedredd
Inexpert, *a.* anghyfarwydd, ang-
heflydd, anghyfeidr, anfedrus
Inexpiable, *a.* nas gellir gwneud
iawn am dano; annilcadwy
Inexplicable, *adj.* anegluradwy,
anysplygawl, annattod
Inexplicit, *a.* aneglur, tywyll
Inexpressible, *a.* amhraethadwy
Inexpugnable, *adj.* aurolatygol,
anoresgynadwy
Inextension, *s.* anystyniad
Inextinguishable, *a.* annifoddad-
wy, diddiffodd, annifodd
Inextricable, *adj.* tra-dyrys, di-
ddattod; diymwared
Infallibility, **Infallibleness**, *s.* an-
ffaeledigrwydd, anffaeledig-
aeth, anhydwylledd, anfeith-
iant, anghyfeiliornad
Infallible, *adj.* anfeitiannol, an-
siomadwy, anffaeledig, anghy-
feiliornadwy, diball, tra-sicr
Infamous, *a.* gwaradwyddus, cy-
wilyddus, gwarthus
Infamy, *s.* anair, erdlib, gwarad-
wydd; gwarthusrwydd
Infancy, *s.* mabandod, mebyd,
maboed, mabolaeth
Infant, *s.* maban, baban, mebyn,
plentyn, mebai, dyn bach
Infanta, *s.* titl neu enwawd ty-
wysogesau Portugal &r Yspain

Infanticide, *s.* maban-leiddiad;
maban-laddiad
Infantile, *a.* mabanaidd, mebin
Infantry, *s.* milwyr traed, pedyd,
peddyd, gwyr traed
Infatuate, *v.* gwneuthur yn yn-
fyd, ynfydu, penwannu, pen-
feddwi, bryd-feddwi; gor-
phwylllo; rheibio, llygadwynu
Infatuation, *sub.* ynfydiad, gor-
phwyllliad, amhwyllliad; am-
hwylllnebb; penwendid
Infeasible, *a.* anwneuthuradwy
Insect, *r.* llynn, adwytho, plân,
heintio; gwenwyno; llygru
Infection, *s.* llwgr; haint, haint
glynol, haint y nodau
Infectious, *adj.* heintus, heint-
ddwyn, llygrawl, adwythig
Infecund, *a.* anfrwythlawn
Infecundity, *s.* anfrwythlonder;
diblantadrwydd
Infelicity, *s.* amedwyddyd, an-
nedwyddwch, anhapusrwydd
Infer, *v.* casglu, tynnu casgliad
Inference, *s.* casgliad
Inferible, *a.* casgladwy
Inferior, *a.* is, iselach, gwaelach
Inferior, *s.* isafiad, is-wr
Inferiority, *s.* is-gyflwr, is-radd-
iad, isder, gwaelder, isledd
Infernal, *a.* uffernol, dietlig
Infertile, *a.* anfrwythlawn
Infertileness, **Infertility**, *s.* an-
frwythlondeb, diffacther
Infest, *v.* dygn-ffino, aflonyddu,
dygnu, gormes-gyrchu
Infestive, *a.* amllon, dilon, aflon
Infestivity, *s.* anlonder, aflon-
der
Infidel, *sub.* anghredadyn, ang-
hristyn, gwrthfyyddiwr—*Inf-
idels*, anffyddloniaid
Infidelity, *s.* anghrediniaeth, an-
ffyddiaeth; anffyddlonder
Infinite, *a.* anfeidrol, amherfyn-
ol; aneirif, afrif, dirif

Infinitude, Infinity, *s.* anfeidroldeb; afrifoldeb; anfesuri
 Infirm, *a.* egwan, llesg, dinerth, afiach, methianllyd, methiantus, cymherecyn, nychlyd
 Infirmary, *s.* clafdy, yspytty
 Infirmary, *s.* gwendid, llesgedd; afiechyd, methiant, annerth
 Infirmitess, *s.* eiddilwch, gwendid: amhlybyrwch, dymynder
 Infix, *v.* gosod i mewn; dyfnyllyu, dyfn-reddfu
 Inflame, *v.* ennyn, eunym, fflamio: cyffroi, cynhyrfu
 Inflammability, *s.* fflamlydrwydd, hylosgrwydd; digofusrwydd; tra-phoethder
 Inflammable, *a.* hylog, hyboeth, fflamychadwy; eunynus
 Inflammation, *s.* fflameg, ennynfa, tandle, llogfa
 Inflammatory, *a.* fflamegawl, ennynol: lli-d-gynhyrfol
 Inflate, *v.* chwyddo gan wynt; ymchwyddo; ymfalchio
 Inflation, *sub.* ymchwydd; dymchwyddiad, ymchwyddiad
 Infect, *v.* plygu i mewn
 Inflection, Inflexion, *s.* plygiad i mewn; croes-ogwyddiad:—amgenedigaeth, neu amryw derfyniad geiriau wrth eu treiglo; megis, dyn, dynion, gwelod, gwelais, &c.
 Inflexibility, Inflexibleness, *sub.* anystwythder, anhlybgedd
 Inflexible, *adj.* diymdro, anystwyth, anhlyblyg, amhlygadwy, anystumol, diblyg
 Inflict, *v.* rhoddi cosp, cospi
 Infliction, *s.* cosp-roddiad
 Influence, *s.* dylanwad, effaith gynhyrfol neu ogwyddol; rheolaeth neu awdurdod ar y meddwl, &c. effeithiad, effeithiolaeth; ffrydiad; gŷen
 Influence, *v.* dylenwi; cynhyrfu

neu ogwyddo'r meddwl; dyogwyddo; annog
 Influential, *a.* yn llifo i mewn
 Influential, *a.* dylanwadawl, cymhellawl, cynhyrfol
 Influenza, *s.* math o ddolur llym yn y gwddf, &c.
 Influx, *sub.* dylifad, ymlanwad, rhediad i mewn, ymlifad
 Infold, *v.* dyblygu; amwisgo, amblygu; cofleidio
 Infoliate, *v.* gorchuddio â dail, deiliannu, deilio, dalenogi
 Inforce, *v.* dirio. *Edr.* Enforce
 Inform, *v.* addysgu, cyfarwyddo; rhoi hyspysrwydd neu wybyddiaeth, hyspysu
 Informal, *a.* afreolaidd; cyhuddol
 Informant, *s.* mynegydd
 Information, *s.* mynag, hyspysrwydd, hanes; addysg; hyspysiad; achwyniad
 Informer, *s.* mynegydd, hyspyswr; cyhuddwr, achwynwr
 Informidable, *a.* diarswydawl
 Informity, *sub.* aflunieidd-dra; afreolusrwydd, anhrefn
 Infraction, *v.* torri; mân-dorri
 Infraction, *s.* torriad, drylliad
 Inframundane, *a.* is-fydawl
 Infrangible, *a.* anhorradow
 Infrequency, *s.* anamledd, ansynychder, anamllder
 Infrequent, *a.* anaml, ansynych, ambell, anghyffredin
 Infringe, *v.* torri ar ammodau neu gyfreithiau, &c. traws-dorri
 Infringement, *s.* traws-dorriad
 Infuriate, *a.* cynddar-wyllt, cynddeiriog-wyllt, gorwyllt
 Infusate, *v.* duo, pygdduo
 Infuse, *v.* tywallt i mewn; mwydo, trwytho, sicio
 Infusion, *s.* tywalltiad i mewn; mwydiad hysiau mewn rhyw wlyb; llysen-wlyb
 Ingage, *v.* *Edr.* Engage

Ingeminate, *v.* dyblu, chwanegu, al neu fynych-adrodd

Ingemination, *s.* dybliad

Ingender, *v.* hilio, essillio; magn.

Edr. *Engender*

Ingenerate, *a.* naturiol, greddfol

Ingenious, *a.* manylwych, cyw-rain, cywraint, gorchywraint, celfyddgar, athrylithus

Ingenuity, *sub.* celfyddgarwch, cywreindeb, cywreinrwydd

Ingenuous, *a.* didwyll, diffuant, annichellgar, rhydd, rhwydd

Ingenuousness, *s.* gonestrwydd, diffuantrwydd, cleuder

Ingest, *v.* taflu i'r cylla

Inglorious, *a.* anogonawl, anghlodfawr, anwiwglood, anenwog, anhyglod, gwarthus

Ingot, *s.* clamp, talp, neu lasn, o aur neu arian

Ingraft, *v.* impio, bywullu: dwfn-sefydlu; dwys-argraffu;

Ingrail, *v.* ymyl-fylchu

Ingrate, *s.* anniolchyn, anniolchwas, prin-ddiolch

Ingrateful, *a.* anniolchgar

Ingratiate, *v.* ennill bodd; ymlusgo i gymmeriad

Ingratitude, *s.* anniolchgarwch

Ingrave, *v.* cerfio. Edr. *Engrave*

Ingredient, *s.* cyffyr: *pl.* cyffyr-ian, defnyddiau

Ingress, *sub.* dyfodiant neu ddyfodiad i mewn—*Ingress and Egress*, hawl i fyned i mewn ac allan

Ingression, *s.* mynediad i mewn

Ingross, *v.* Edr. *Engross*

Inguinal, *a.* perthynol i'r arffed

Ingulph, *v.* sugno i lyngclyn; lyngcu, trafl yngcu

Ingurgitate, *v.* rhaib-lyngcu

Inhabit, *v.* cartrefu, cyfanneddu, preswyllo, trigo

Inhabitable, *a.* cyfanneddol; dianial; cyfanneddadwy

Inhabitant, **Inhabiter**, *s.* trigiannydd, cyfanneddwr, preswyl-iwr, cartrefwr

Inhale, *v.* tynnu i mewn gyd â'r anadl

Inharmonious, *a.* anghlynganeddol, anghaniadaidd

Inhere, *v.* tyfu yn; dwfn-ymlynu yn neu wrth, greddfu

Inherence, *s.* glyniad, ymlyniad

Inherent, *a.* cynenid, cynnwynol, greddfol, dwfn-lynol

Inherit, *v.* etifeddu; meddianu, meddu, perchenogi

Inheritable, *a.* trefstadol

Inheritance, *sub.* etifeddiaeth, trefstadaeth; meddiant

Inheritor, *s.* etifedd, etifeddwr

Inheritor, *s.* etifeddes

Inhesion, *s.* dwfn-lyniad, dwys-ymlyniad; greddfiad

Inhibit, *v.* gwahardd, gwarafun, lluddias, atal, rhwystro

Inhibition, *s.* gwaharddiad, ataliad, gwarafuniad

Inhospitable, *a.* anllettygawg, anllettygar, anghroesawgar; anghynhes, oerllyn

Inhospitality, *s.* anghroesaw, anllettygarwch; oerllynder

Inhuman, *a.* creulawn, anwar, dideimlad, anghosturiol

Inhumane, *a.* anhyuaws, annhirion, anfoesgar, taeg

Inhumanity, *s.* creulondeb; cideidd-dra; dideimladrwydd

Inhume, *v.* claddu, daearu

Inject, *v.* taflu i mewn, neu chwistrellu, i lanhau archoll

Injection, *s.* chwistrelliad net daffiad i mewn i archoll

Inimical, *a.* gelymol, gwrthwyncbus, gelyniaethus, cäs

Inimitable, *a.* annynwaredadwy, anghanlynadwy, anefelychadwy, digymbar, digyffelyb

Injoin, *v.* erchi. Edr. *Enjoin*

Iniquitous, *a.* drygionus, anghyfiaw'n, anwiredus, traws
Iniquity, *sub.* drygioni, camwedd, anghyfiawnder, anwired, trawsedd, trawsder, trawsineb
Initial, *a.* dechreuol, cychwynol, egwyddorol
Initiate, *v.* dechreu; *egwyddori*, cynwyddori; derbyn i mewn
Initiation, *s.* cychwyniad, dechrenad, egwyddoriad
Injudicial, *a.* anghyfreithiawl
Injudicious, *a.* difarn, annoeth, ansynwryol, anghall
Injunction, *s.* gorchymyn, arch, archiad: hawl-lythyr
Injure, *v.* niweidio, colledu, gwneuthur cam, sarhau
Injurious, *a.* sarhaus, niweidiol, colledus, camweddus, traws
Injuriousness, *sub.* camweddusrwydd; enllibusrwydd
Injury, *s.* cam, camwedd, sarhâd, niwed, colled, eniwed
Injustice, *s.* anghyfiawnder, cam, camwedd, anghyfraith
Ink, *s.* dû ysgrifenu, dû, inge
Inkhorn, *s.* corn dû, dû-gorn
Inkle, *s.* lliwyn-we. *Edr.* *Incle*
Inkling, *sub.* arwydd, awgrym, lled-hyspysrwydd, annaid
Inky, *a.* duawg
Inlaid, *a.* brith-addurnedig
Inland, *s.* canol-dir, perfedd-dir, perfedd-wlad, cymherfedd
Inland, *a.* diarfor, canol-dirawg, yn'nhirawg, perfedd-wladol
Inlarge, *v.* helaethu. *Edr.* *Enlarge*
Inlay, *v.* addurno â darnau o amryw liwiau, brith-addurno, brith-osod, amryfalu
Inlet, *s.* dyfod-ffordd, geneu-ffordd; ffryd-le, adwy ddwfr
Inlighten, *v.* goleuo: egluro
Inlist, *v.* cof-restru; myued, neu dynnu un, yn filwr

Inmate, *s.* cyttŷ, llettyŷwr, cyttŷwr; gwestai
Inmost, *a.* nesaf i mewn, dyfnaf, dirgelaf
Inn, *s.* tafarn, tafarn-dŷ, gwestle, gwestfa, gwest, lletty, llettyfa, ostl, ostri—*Inns of Court*, Ysgoldai Cyfreithwŷr
Innate, *a.* cynenid, cynnwynol, greddfod, naturiol, mewdol
Inner, *a.* tufewnol, nês i mewn
Innermost, *a.* nesaf i mewn
Inholder, *Inkeeper*, *s.* tafarnwr, llettyŷwr, ostriwr
Innocence, *sub.* diniweidrwydd, gwiriondeb, difeiedd, puredd
Innocent, *a.* diniwed, gwirion, dŷcuog, glân, diddrwg, difai
Innocents, *s. pl.* gwirioniaid
Innovate, *v.* newyddu, newyddlunio, newid defod
Innovation, *s.* newidiad, defodnewidiad, arferiad newydd
Innoxious, *a.* diddrwg, diniwed, diberygl, diargywedd
Innendo, *s.* lled-arwydd, lled-hyspysiad, byr-nodiad
Innumerable, *adj.* aneirif, afried, anhryif, amifeiriol, uwchrhuf
Innumerableness, *s.* aneirifedd
Inobdurate, *a.* anghaled
Inobservable, *a.* annodadwy
Inobservance, *s.* anofaledd
Inobstinate, *a.* anghyndyn
Inoculate, *v.* impio, llygad-impio, blagur-impio, bywullu: gosod y frêch wen
Inoculation, *s.* impiad, llygad-impiaid, bywull-blaniaid
Inodorous, *a.* ansawrus, diarogl
Inoffensive, *a.* didramgywdd, diniwed, diddrwg, didraws
Inofficial, *a.* answyddawl
Inofficious, *a.* anymyrgar, anymyrus; digymmwynas
Inoppressive, *a.* anorthrymol

Inordinate, *a.* atreolus, anghym-esawl, anweddol, trachwantus, gormoddu, gormodawl
Inorganical, *a.* heb rannau neu gyfansoddiad addas, di-gyfan-sawdd, annheiriannawl
Inosculate, *v.* cyfuno, cysylltu
Inquest, *sub.* chwiliad, hohad; rhaith-chwiliad:—rheithwyr
Inquietude, *sub.* anesmwythder, aflonyddwch; cyffro, terfysg
Inquination, *s.* halogiad
Inquire, *v.* ymofyn, ymoralw, ymorol, holi, chwilio, gofyn
Inquiry, *s.* ymofyniad, chwiliad
Inquisition, *s.* chwiliad;—chwil-lŷs, chwiliad-lŷs
Inquisitive, *a.* ymofyngar, holgar
Inquisitor, *s.* chwiliedydd; un o farnwyr y chwiliad-lŷs
Inquisitorial, *a.* chwiliedyddiaidd; traws-farnol
Inroad, *s.* ymgyrch, rhuthr-gyrch
Inrotundity, *s.* aughrynder
Insalubrious, *a.* afiachus
Insane, *a.* ynfyd, gwallgofus, an-mhwyllog, gorphwyllus
Insatiable, *a.* anniwalladwy, 'an-nigonawl, gorwancus, diwala
Insatiableness, *s.* annigonoldeb, anniwallrwydd, gorwange
Insatiate, *a.* anniwall, diwala, annigonawl; annogawu
Insconce, *v.* amgáu, amgaeru
Inscribe, *v.* ar-'sgrifenu; argraffu: cyflwyno
Inscription, *s.* ar-'sgrifen, crafft, argraff; cyflwyniad, ar-gyflwyniad
Inscrutable, *a.* anolrheinadwy, anchwiliadwy, amhreiddiadwy
Insculp, *v.* cerfio, crisio, crisellu
Insculpture, *s.* cerfiad, criselliad
Insect, *s.* ednogyn neu ymlusgiad a fo megis â thrwch-ranniad yn ei gorph, fel y mae gwen-yuen, gwybedyn, ncidr, amwyd-

yn, &c. trych-bryfyn, trych-filyn

Insecure, *a.* anniogel, ansicr
Insecurity, *s.* anniogelwch
Insensibility, *sub.* annheimlad-rwydd, diideimladrwydd
Insensible, *a.* ansyniol, annheimladwy; anweladwy, anhywel
Inseparability, *sub.* anwahanol-rwydd
Inseparable, *a.* anwahanadwy, anesgarad, diwahanol
Insert, *v.* rhoddi, gosod, neu ddodi i mewn, neu yn mysg
Insertion, *s.* gosodiad i mewn; yr llyn a osodir i mewn
Inservient, *a.* defnyddiol, gwasan-aethgar, atebol i ddyben
Inshrine, *v.* cofro, creir-gadw
Inside, *s.* y tu mewn: *a.* mewnol
Insidious, *a.* dichellgar, twyllgar, bradus, cyfrwys-ddrwg
Insidiousness, *s.* traws-ddichell; bradusrwydd, dichellgarwch
Insight, *s.* golwg i'r tu mewn; cyfarwyddyd, medrusrwydd
Insignificance, *s.* amhwys, an-sylwedd, dibwysedd, anwerth
Insignificant, *a.* dysylwedd, di-bwys, diwerth, anolo; diystyr
Insincere, *a.* anghywir, rhagrithiol, ffuantus, celwyddog, angh-lau, anffyddllawn
Insincerity, *sub.* ffuant, ffuant-rwydd; rhagrith, anghleuder
Insinew, *v.* cryfhau, nerthu
Insinuant, *a.* bodd-ddenawl
Insinuate, *v.* ymlusgo neu ym-weithio yn druthiol i ynnifi bodd, truth-ymlusgo, truth-ymddyrrwyn: dangos lled-ar-wydd, lled-fynegi
Insinuating, *a.* cyfrwys, gwen-iethus, truthgar, bodd-ddenawl
Insinuation, *s.* truth-ymlusgiad; cyfrwys-grybwylliad; lled-grybwylliad, amneidiad

Inspid, *a.* diflas, anflasu*, merf
Inspidity, *sub.* diflasrwydd, ad-
 flasrwydd, diflasedd, merfdra
Inspidness, *s.* merfedd, adflasdod
Inspience, *s.* ffoledd, penwendid
Insist, *v.* sefyll ar; haeru, honni,
 neu ddadlun yn gadarn
Inslave, *v.* caethiwo, caethu
Insuare, *v.* bachellu, byddaglu,
 maglu, rhwydo. *Edr.* *Ensware*
Insobriety, *s.* meddwdod; rhyseidd
Insociable, *a.* anghyfeillgar, ang-
 hymdeithgar, anfwyn
Insolation, *s.* heuliad, haul-gan-
 niad, haul-syeniad
Insolence, *s.* trahäusder, haer-
 llngurwydd, gorhyfder, traws-
 falchedd
Insolent, *a.* trahäus, taeg, traws-
 falch, trahäus-falch, talgryf
Insolvable, *a.* amhaladwy; an-
 natted, annattodadwy
Insolvency, *s.* torriad i fynu, tâl-
 fethiad, meth-daliad
Insolvent, *s.* meth-dalwr, didal-
 wr, annhalwr
Insolvent, *adj.* analluog i dalu,
 wedi torri
Insomniou, *a.* breuddwydiog
Insomuch, *ad.* yn gymmaint ag,
 gan, hyd oni, fel, nes
Inspect, *v.* edrych i mewn, man-
 wl-edrych, golygu, goruch-
 olygu, edrych dros
Inspection, *s.* golygiad, goruch-
 olygiad; manwl-chwiliad
Inspector, *s.* golygwr, goruch-
 olygwr, goruch-wyliwr
Insersion, *s.* ardaenelliad
Inspiration, *s.* anadliad; yspryd-
 oliad, ysprydoliaeth
Inspire, *v.* chwythu neu anadlu i
 mewn; awchu'r meddwl; ys-
 prydoliaethu, ysprydoli
Inspirit, *v.* bywiocän, rhoi ys-
 pryd mewn un, calonogi
Insipate, *v.* tewychu gwlybwr

Instability, *s.* anwadalrwydd, an-
 wastadrwydd, anwadalwch
Instable, *a.* anwadal, anwastad
Instal, *v.* urddo, graddio, gor-
 seddn, gosod mewn meddiant
Installation, **Instalment**, *s.* urdd-
 iad, graddiad, gorseddiad
Instance, *s.* anghraifft, cynllun,
 siampl: dymuniad, deisyfiad,
 taer-gais
Instance, *v.* sön am, rhoi siampl
Instant, *s.* munudyn, cythrym,
 cythrymedd; y munud hwn;
 y mis presennol
Instant, *a.* taer; dyfal, dibaid:
 diattreg, diaros, ebrwydd
Instantaneous, *a.* diattreg, cy-
 thrymawl, disymmrwth, disyfyd
Instantly *ad.* yn daer, yn ddyfal:
 yn ddiattreg, mewn munudyn,
 yn ddiaros, yn ddioced
Instate, *v.* gosod mewn rhyw
 urdd, sefyllfa, neu radd
Instauration, *s.* adferiad, adne-
 wyddiad; ail-adeilad
Instead, *ad.* yn lle, tros; cystal a
Instep, *s.* gwar troed, mwnwgl
Instep, *v.* tâpio, gosod tēpyn
 esgid
Instigate, *v.* cynhyrfu, amog,
 annos, cymhell, dirio, ystuno
Instigation, *s.* cymbelliad, cyn-
 hyrifiad, annosiad, ystuniad
Instigator, *s.* cynhyrfwr, annogwr
Instil, *v.* defnyddu i mewn; dysgu
 yn raddol, egwyddori
Instillation, *s.* cyfranniad addysg,
 egwyddoriad
Instimulation, *s.* annogiad, &c.
Instinct, *s.* greddf, cyn-ddeddf,
 anian-duedd, anian-ddeddf
Instinctive, *a.* anianol, greddfol,
 hunan-annogawl
Institute, *v.* gosod, trefnu, sef-
 ydlu: addysgu, hyfforddi
Institutes, *s.* pl. egwyddorion,
 cyntdeddfau; gosodedigaethau

Institution, *s.* gosodiad, sefydliad; addysgiad; ordeiniad, cymmeradwyad; ordinad
Instruct, *v.* dysgu, addysgu, hyfforddi, trawiadu, athrawu
Instruction, *s.* addysg, hyfforddiad, cyfarwyddiad; dysg
Instructive, *a.* addysgaw, athrawaidd, addysgiadol
Instructor, *s.* athraw, dysgiedydd, trawiedydd, trawiadur
Instrument, *s.* offeryn, peiriant, trëcyn, celfiyn: *pl.* offer, peiriannau, trec, celfi
Instrumental, *a.* offerynol, defnyddiol, offeriannol
Instrumentality, *s.* offerynoldeb, offeriant, defnyddioldeb
Insufferable, *a.* anoddefadwy
Insufficiency, *s.* annigonolrwydd, annigonedd; anallu
Insufficient, *a.* annigonol
Insular, *a.* ynysawl; ynysawg
Insult, *s.* sarhad, dirmyg, traha
Insult, *v.* sarhau, amnharchu; dirmygu, gwawdio, anfrïo
Insulting, *a.* sarhans, diystyrllyd, gwatwarus, anfrïawl
Insuperable, *a.* anorfod, anorchfogl, anorfodadwy
Insuperableness, *s.* anorfodedd
Insupportable, *a.* anoddefol, anoddefadwy, gorthrwm
Insurance, *sub.* diogeliad rhagcolled; digollediad
Insurance-office, *s.* diogelfa, digolledfa
Insure, *v.* diogela, digolledu
Insurmountable, *a.* anorfod
Insurrection, *s.* terfysg, gwrthgodiad, gwrthryfel, gwrthryn
Intail, *v.* sefydlu etifeddiaeth a phenodi'r etifeddon ar ol
Intail, *s.* etifedd pennodol ar ol y meddiannydd presennol
Intangle, *v.* dyrysu, rhwystro, rhwydo, nidro; ymddyrys

Integer, *s.* rhyw-beth cyfan a diddarn; cyfan-gorpli; cyfan-rif
Integral, *a.* cyfan, diddaru, didwn, cyflawn, perffaith
Integrity, *s.* unondeb, cywirdeb, gonestrwydd, symltrwydd
Integument, *s.* croen, croenyn, croenen, plên, pilionen
Intellect, *s.* deall, deallt, dealltwriaeth, dyall, &c. synwyr
Intellective, **Intellectual**, *a.* deallawl, dealltawl, dealledigol
Intelligence, *s.* dealltwri, dyalltwriaeth, gwybodaeth: hyspysrwydd, hanes, gwybyddiaeth, copinod
Intelligencer, *s.* newyddiwr
Intelligent, *a.* deallgar, deallus, synwyr, dyalltwrus
Intelligible, *a.* dyalladwy, dealladwy; hyddallt, hawdd ei ddeall
Intemperament, *s.* annhymher, annhymhyr, dryg-ansawdd; annhymheriad
Intemperance, *s.* annhymher, annhymhyr; anghymmedrollder; annhymnerusrwydd
Intemperate, *a.* annhymherus, anghymmedrol; anfwyn
Intemperateness, *s.* Edr. *Intemperance*
Intemperature, *s.* annhymherusrwydd. Edr. *Intemperament*
Intenable, **Intenible**, *a.* annisfynadwy, anhyddal
Intend, *v.* meddwl, meddylied: bwriadu, amcanu, arfaethu
Intendancy, *s.* golygiaeth, golygiad, goruchwyliaeth
Intendant, *s.* golygwr, goruchwylwr, arolygydd
Intendment, *s.* gwir-feddwl, ys-tyr, neu duedd
Intenerate, *v.* tyneru, meddalu
Intense, *a.* angerddol, tanbaid; tra-mawr, tra-dwys, tra-thym

Intenseness, *sub.* angerddolder, tanbeidrwydd; gor-ddwysder
Intensive, *a.* dwys-ddyfal, &c.
Intent, *s.* bwriad, amcan, bryd, medr; meddwl; ystyr; dyben
Intent, *adj.* bryd-lawn, bwriad-lawn, llwyr-frydig, tra-dyfal
Intention, *sub.* amcan, bwriad, bryd, meddwl; amcaniad
Intentional, *a.* bwriadol, o fwriad
Intentive, *a.* Edr. *Intent*
Intently, *ad.* yn dra dyfal, o lwyrfryd calon, yn wresog
Intentness, *s.* dyfalwch, diwydrwydd, llwyrfrydigiwydd
Inter, *v.* claddu, dacaru, daiaru
Intercalary, *a.* a roir i mewn yn rhyw gyfng, megis y 29 o Chwefror, i wneuthur y flwydd yn i fynu; ymsangawl—*Intercalary days*, dyddiau ymsang, neu y gorymddwyn—*Intercalary stanza*, y gair cyrch, ymsang, &c. mewn cerdd
Intercalate, *v.* rhoi i mewn
Intercalation, *s.* gosodiad y gorymddwyn, neu ymsang, mewn cerdd, &c. gorymddygiad, ymsangiad
Intercede, *v.* myned rhwng; cyfryngu; eiriol neu erfyn tros
Intercedent, *a.* cyfryngedigol
Interceder, *s.* cyfryngwr, cyfryngydd, eiriolwr, eiriolydd
Intercept, *v.* rhwystro, attal, rhagod, dal ar y ffordd, rhagddal
Interception, *s.* rhagod, rhagodiad, rhag-ddaliad
Intercession, *s.* cyfryngdod, eiriolaeth, eiriolad, eiriolledd
Intercessor, *s.* cyfryngwr, &c.
Interchange, *s.* cydnewidiad: *v.* cydgyfnewid, cylchgyfnewid; cyd-ymnewid
Interchangeable, *a.* cydgyfnewidiol, cylchgyfnewidiol

Interchangement, *s.* cydnewidiad, cydgyfnewid
Intercipient, *a.* luddiawl, rhagodawl, rhwystrol, attaliol
Interclude, *v.* cau allan, cau ffordd, rhagod, attal, luddias
Intercommon, *v.* cydfwyta; cyd-bori; cyd-rannu
Intercommunicate, *v.* cyd-gyfrinachlu; cydgymuno
Intercommunity, *s.* cydfeddiant; cydgyfranogiad
Intercostal, *a.* rhwng yr asenau
Intercourse, *sub.* rhydd-rediad; cyd-fasnach; cyweithas; cydgyfeillach, cydymdeithas
Interdict, *s.* gwahardd-ddeddf, gwaharddiad, gwaharddedigaeth:—esgynundod
Interdict, *v.* cyhoedd-wahardd; dwys-warafu:—esgymuno
Interest, *s.* budd, cêd, olw, llês; rhau, hawl, baint; llôg, usuriaeth, oeraeth—*Compound Interest*, adlog
Interest, *v.* bod mewn gofal; dwyn dan ofal, peri gofal, cynhyrfu
Interested, *a.* cyfrannog
Interesting, *adj.* pwysfawr, trawys
Interfere, *v.* myned rhwng, cyfryngu, ymyrru, ymhel, ymhela; anghyd-daro, croesi
Interference, *s.* cyfryngiad; ymyrraeth, ymyrriad, ymhelriad
Interfluent, *a.* yn lifio rhwng
Interjacent, *a.* yn gorwedd rhwng, yn cyfrwng-orwedd, cyfryngol; canolbarthawl
Interject, *v.* taflodi; taflu rhwng
Interjection, *s.* taflodiad, cyfryng-daf, cyfryng-air
Interjective, *a.* taflodawl
Interim, *s.* cyfamser, cyfrwng
Interjoin, *v.* cydgyssylltu
Interior, *s.* perfedd-wlad

Interior, *adj.* tufewnol, nesaf i mewn, mewnol
Interlace, *v.* cymblitho; cyfresu
Interlapse, *s.* cyfamser, yr yspaid rhwng dau bryd
Interlard, *v.* bras-fysgu, bras-fritho, bras-resu
Interleave, *v.* rhoi dail gwynion rhwng y rhai argraffedig
Interline, *v.* ysgrifenu rhwng llinellau, rhwng-linellu
Interlineary, *a.* rhwng-linellol
Interlineation, *s.* rhwng-linelliad, adlinelliad
Interlink, *v.* cadwyn-gydio
Interlocation, *s.* cyd-siarad, cyd-ymddadwrdd, cyd-chwedleuad, cydymatebiad
Interlocutor, *s.* cyd-chwedleuwr
Interlope, *v.* ymwithu i mewn heb hawl, neu heb wahoddiad, traws-gipio masgnach, &c.
Interloper, *s.* gormes-ymwithwr; traws-reibiwr; gormes-farchnadydd, masguachwr di-drwydded; traws-gipiwr
Interlude, *s.* coeg-chwaraau; cyfrwng-chwaraau
Interlunium, *s.* y cyfrwng rhwng ymddangosiad y lleuad hen a'r newydd; lloer-gyfrwng
Intermarry, *v.* cyd-brïodi, priodi yn mysg eu gilydd
Intermeddle, *v.* ymyrru, ymyrraeth, neu ymbela â matter, &c.
Intermeddler, *s.* ymyrrwr, rhodreswr, prysur heb ddiolch
Intermediate, *a.* cyfryngol, cyfryngedig, cyfryngaidd
Intermedium, *sub.* cyfrwng, cyfrwng; cyfrwng-chwaraau
Interment, *s.* claddiad, claddedigaeth, daeariad
Intermesses, *s. pl.* canol-ddysglcidiau, cyfrwng-ddysgleidiau
Intermigration, *s.* newidiad trigle
Interminable, *a.* diderfyn

Intermingle, *v.* cymmysgu, cyd-gymmysgu; ymaymmysgu
Intermission; *s.* dyspaid, hamdden, gorphwysiad, seibiant
Intermit, *v.* dyspeidio
Intermitting, *a.* dyspeidiol
Intermix, *v.* cymmysgu
Intermixture, *s.* cymmysgedd
Internal, *a.* mewnol, o fewn
Internalness, *s.* mewnoldeb
Internuncio, *s.* cyfrwng-genedl
Interpolate, *v.* gwithio i mewn, neu chwanegu rhyw-beth yn lladradaid mewn llyfr, &c. ffug-wthio, ffug-lenwi
Interpolation, *s.* gau-chwanegiad; cyfrwng-gymmysgiad
Interpolator, *s.* ffug-gymmysgwr; newidiwr ystyr; llygrwr llyfrau
Interpose, *v.* myned rhwng, cyfryngu, gosod cyfrwng
Interposition, *s.* cyfryngiad
Interpret, *v.* dehongli, lladmer, lladmeru; cyfieithu; dirnad
Interpretation, *sub.* dehongliad, cyfieithiad, dirnadaeth
Interpreter, *s.* dehonglwr, cyfieithydd, lladmerydd
Interpunction, *s.* gosodiad gwahan-nodau, gwahan-nodiad
Interregnum, *s.* y cyfrwng rhwng dan frenin
Interrogate, *v.* holi, posio, ymholi, gofyn, ymofyn â
Interrogation, *s.* holiad, holedigaeth, gofyniad; hawl-nod, nod holi, gofyn-nod [?] *?*
Interrogative, *a.* holiadol
Interrogative, *s.* rhagenw holiadol, holiad-air, megis, *pwys?* *pa beth, beth, &c.*
Interrogator, *s.* holwr, holiydd, holiedydd, ymofynwr, chwiliwr
Interrogatory, *sub.* gofyniad: a gofyniadol, holiadol

Interrupt, *v.* torri ar waith neu siarad un; rhwystro; aflonyddu, traws-attal

Interruption, *s.* rhwystr, attaliad, godor, aflonyddiad

Interscribe, *v.* cyfrwng-'sgrifenu. *Edr.* *Interline*

Intersect, *v.* cynghroesi; croesi eu gilydd; torri'n groes-ymgroes; torri yn y canol

Intersection, *sub.* cynghroesiad, ymgroesiad, yngroes-dorriad: y man lle bo llinellau yn croesi, cynghroes-bwnge

Interseminate, *v.* hau rhwng neu yn mys

Intersert, *v.* gosod rhwng geiriau neu linellau

Intersertion, *s.* rhwng-osodiad

Intersperse, *v.* gwasgaru rhwng

Interspersion, *sub.* mysg-wasgariad

Interstice, *s.* cyfrwng, cyfwng

Intertexture, *s.* cynhleth, cydwe, cynhlethiad, cydwëad

Interval, *s.* cyfrwng, cyfwng, cyfwich, bwlich, adwy; hamdden, gorsaf, seibiant

Intervene, *v.* cyfryngu, dyfod rhwng; ymyrraeth; dywanu

Intervention, *s.* cyfryngiad, cyfrwng-ddyfodiad

Intervert, *v.* gŵyrdroi; troi

Interview, *s.* cyfrwch, ymgysur-fod, cyd-ymweliad

Interweave, *v.* cydwân, cyfres-tru, cymhlethu, cydblethu

Intestate, *adj.* heb ewyllys neu lythyr cymmyrn, anghymmyn, aughymmynol

Intestinal, *a.* perfeddawl

Intestine, *a.* tufewinol, mewinol; cartrefol, gwladol; dargel

Intestines, *s.* ymysgaroedd, perfedd, coludd, coluddion

Inthral, *v.* caethiwo, gorthrymu, caeth-wasgu, caetha

Inthralment, *s.* caethiwed, caethfyd, blin-fyd

Inthrone, *v.* gorseddu, gosod ar orsedd

Inthronization, *s.* gorseddriad

Intice, *v.* denu. *Edr.* *Entice*

Intimacy, *s.* cyfeillach, cyfeillgarwch, cydnabyddiaeth

Intimate, *s.* cyfaill, anwylddyn, cymdeithaswr, cyfeillachwr

Intimate, *a.* cyfeillgar, cyfeilliaidd, cydnabyddus; agos

Intimate, *v.* arwyddo, rhoi arwydd, lled-hyspysu, yngan

Intimation, *sub.* ynganiad, lled-hyspysiad, crybwylliad

Intimdate, *v.* brawychu, digalonni, peri ofn, ofni, bygytu

Intire, *a.* cyfan. *Edr.* *Entire*

Intitle, *v.* enwi, rhoi enwawd, neu diti; rhoi hawl

Intitled, *part.* a elwir, dan enw; yn meddu hawl

Into, *prep.* i, i mewn i

Intolerable, *a.* anoddefadwy, anyoddefol, di-oddefadwy

Intolerance, *s.* anghyd-ddygiad, anghydoddefedd, anoddef

Intolerant, *a.* anghydoddef

Intomb, *v.* rhoi mewn bedd

Intoxicate, *v.* meddwi, hrwysgo; pensyfrïann, pen-feddwi

Intoxication, *s.* meddwd

Intractable, *a.* anhywaith, anhydriin, afreolus, austywallt

Intractableness, *s.* anhydriinedd, anhyweithder; cildymiad

Intranquillity, *s.* aflonyddwch

Intranced, *a.* mewn llewyg

Intransitive, *a.* didrosiad

Intransmutable, *a.* amewidiadwy

Intranslatable, *a.* anghyfieith-

Intrap, *v.* *Edr.* *Entrap* [adwy

Intreat, *v.* ymbil, ymnhedd, taerfyn. *Edr.* *Entreat*

Intrench, *v.* amgloddio, amgaeru; gormesu, gwasgu ar

Intrenchment, *sub.* amglawdd, clawdd, amgaer; gormesiad
Intrepid, *a.* gwrol, diofn, by
Intrepidity, *s.* glewder, dewrder, eofnder, gwrolder, anofn
Intricacy, *s.* dyryswech, dyrysi
Intricate, *adj.* dyrys, dyrysedig, rliwystnus, astrus; anhawdd
Intrigue, *s.* cudd-neges; dichell-waith; nwyf-gyfrinach, nwyf-neges, nwyf-gynllwyn
Intrigue, *v.* cudd-negeseua
Intrinsic, **Intrinsical**, *a.* priodol, hanfodol, gwir-berthynol, cyn-nwynol, naturiol, cynenid
Introduce, *v.* arwain i mewn
Introduction, *s.* dygiad neu arweiniad i mewn; rhag-ymadrodd, rhag-draethawd, rhaglith
Introductive, *a.* arweiniol; rhaglithawl, rhagymadroddawl
Intromit, *v.* gollwng i mewn
Introspect, *v.* edrych i mewn
Intrude, *v.* ymwthio i mewn; trais-ruthro; gormesu ar
Intruder, *s.* traws-ymwathiwr
Intrusion, *s.* ymwthiad, traws-ymwthiad, gormesiad; trais-feddianniad, cam-fwymiant
Intrusive, *a.* traws-ymwthiol
Intrust, *v.* ymddiried, gosod dan ofal a chadwraeth un
Intuition, *s.* gwybyddiaeth neu ganfodiad trwyadl; traidd neu dreiddiad meddwl; golygiad
Intuitive, *a.* yn amgyffred ar un-waith, argynnwysawl
Intuitively, *ad.* trwy olwg y meddwl, o graffder y meddwl
Intumescence, *sub.* chwydd, chwyddiad, chwydd-dysiad
Intwine, *v.* cydblethu, cyfrod-eddu, cyfnyddu, cynglynu
Invade, *v.* rhuthro i, ymosod ar, cyrch-ruthro; trais-ruthro
Invalescence, *sub.* anhwy, af-iechyd

Invalid, *s.* meth-filwr—*Invalids*, meth-filwyr, methedigion
Invalid, *adj.* gwan, gwanaid, clefyca; dirym, diddym
Invalidate, *v.* gwanhau; dirymu, diddymu, dirymio
Invalidity, *s.* dirymedd, dirymiant, annerthedd, gwendid, annalla
Invaluable, *a.* uclaw gwerth, tra-gwerthfawr, anhybris
Invariable, *a.* digyfnewid
Invasion, *sub.* rhuthr-gyrch, ymruthriad; trais oresgyn, cam-oresgyn
Invective, *sub.* dychan, gogan, gogan-gerdd, gogan-waith
Invective, *a.* dychanus, gogamus, sengar; enllibus, cablednus
Inveigh, *v.* difrio, cablu, sennu, goganu, dychanu
Invergle, *v.* twyllo, lllithio, hudo, denu, cil-dywyso
Invelop, *v.* Edr. *Envelope*
Invendible, *a.* anwerthadwy
Invenom, *v.* gwenwyno
Invent, *v.* dyfeisio, dychymmygu, dychymmyg, llyfelfu
Invention, *s.* dyfais, dychymmyg; asbri; flug-waith
Inventive, *a.* dyfeisiawl, dyfeisgar; ystrywgar; celfydd-gall
Inventor, *s.* dychymmygwr, dyfeisiwr; awdwr: llyfelfwr
Inventory, *s.* llech-res o enwau da a dodrefn; dodrefn-res
Inverse, **Inverted**, *a.* gwrthdröedig, ar wrthdro.
Inversion, *s.* gwrthdro, gwrthdröad, ymdro, gwrthymdro
Invert, *v.* gwrthdroi; traws-symudo, newid trefn
Invest, *v.* gwisgo, arwisgo; urddo, urddasu; gosod mewn meddiant, rhoi goresgyn: amgau, gwarchâu, cau o amgylch
Investigable, *a.* olrheiniadwy

Investigate, *v.* olrhain, chwilio
allan, posio, posianmu
Investigation, *s.* chwiliad allan,
olrheiniad, posiad, posiant
Investiture, *s.* rhoddiad medd-
iant neu oresgyn; urdd-osod-
iad, urdd-wisgad, urddasiad
Investment, *s.* urddiad; rhodd-
iad meddiant—gwarchaead
Inveteracy, *s.* heneiddiad rhyw
ddrwy; dyfu-reddfiad, dyfu-
gasedd; canlid, hênlid, dyfn-
lid
Inveterate, *adj.* hên, henlidiog,
gwrthnysig, greddfól
Invidious, *a.* cenfigenus; atgas
Invigorate, *v.* cryfhâu, arialu,
bywioli, gwrygio, grymio
Invigorating, *a.* cryfhâol, &c.
Invincible, *a.* anorchfygol, anor-
fodadwy, anorchfygadwy
Inviolable, *a.* dihalog; annhor-
radwy, anniddymadwy
Inviolate, *a.* dihalog, anhalog
Inviron, *v.* amgáu, cylchynu
Inviscate, *v.* dwbie; ymddwbio
Invisibility, *s.* anweledigrwydd
Invisible, *a.* anweladwy, anhy-
wel, anweledig, anyspeiadwy
Invitation, *s.* gwahoddiad, galw-
ad, gwahawdd: deniad
Invite, *v.* gwahodd; denu
Innuminous, *a.* anghydunok
Inunction, *s.* eneinriad
Inundation, *s.* llif-ddwfr, llifeir-
iant, rhyferthwy, llif, dyllif
Invoke, *v.* galw ar, gweddio
Invocation, *s.* galwad am borth,
deisyfiad, gweddi; erfyniad
Invoice, *v.* cofrestr o lwyth
llong; llwyth-restr
Invoke, *v.* ymbil, galw ar
Involve, *v.* dyrysu, cymhlygu,
cymhlethu, cymmysgu; maglu
Involuntarily, *ad.* o anfodd
Involuntary, *adj.* anfoddus, an-
ewyllysgar; annewis

Inurbanity, *s.* anfoneddigeidd-
rwydd, anfoesogrwydd
Inure, *v.* cynnefmo, arferu
Inutile, *a.* diddefnydd, aflesol
Inutility, *s.* diddefnyddrwydd,
annefnyddioldeb, anfudd, an-
fuddioldeb, afles, oferedd
Invulnerable, *a.* anhyfriw, an-
archolladwy, anghlwyfiadwy
Inward, *a.* mewnol, tufewnol
Inwardly, *ad.* o mewn, o'r tu
mewn, oddi-fewn; yn y galon
Inwards, *s.* perfedd, coluddion
Inweave, *v.* cyd-wan â pheth
arall, cymmysg-wâu
Inwrap, *v.* amgorni, amguddio,
amwisgo; dyrysu. *Edr.* Envelop
Iro-pean, *s.* llawen-floedd, orollian
Irascible, *a.* digiadwy, cyffroad-
wy, digus, digofus, hyddig,
anghymmodol, drwg-anwyddus
Ire, *s.* dig, digter, diglioneidd,
gwg, bâr, lliid, lliidiogrwydd
Ireful, *a.* digllawn, lliidiog
Ireland, *s.* Ywerddon, Iwerddon,
yr Ynys werdd
Iris, *s.* yr enfys, bwa'r gwlaw
Irishman, *s.* Gwyddyl, Gwyddel
—*Irish tongue*, Gwyddeleg
Irk, *v.* dygnu, blino, gofidio
Irksome, *a.* blin, blinderus, dygn,
trwm, gorthrwm, gofidus
Iron, *s.* haiarn: *a.* haiarnaidd:
v. haiarnu; llyfnhâu
Ironical, *a.* gwawd-ddywedawl,
gwatwariethus, arwawdus
Iromonger, *s.* haiarn-werthwr,
haiarnwr, haiarnydd
Irony, *s.* gogan-wawd, gwawd-
iaith
Irradiancy, *s.* pelydredd, pelydr-
iad, llwyrch, dysgleirdeb,
clader
Irradiate, *v.* pelydru; goleno
Irrational, *s.* afresymol, direswm,
annhwylllog, anghymhwyll, di-
ysymynied

Irrationality, *sub.* afresymoldeb, dibwylledd, afresymolrwydd
Irreclaimable, *a.* anniwygiadwy
Irreconcilable, *a.* anghymmodadwy; anghymmodlawn
Irreconcilableness, *s.* anghymmodluedd, digymmodiad
Irrecoverable, *adj.* anadferadwy, diadfer, cyfrigolledig, anfeddyginiaethol, anwelladwy
Irrefragable, *a.* anwrthwynebadwy, diymwad, anwadadwy
Irrefutable, *adj.* annisbrofiadwy, anwrthbrofiadwy, anwad
Irregular, *a.* afreokus, afreolaidd, dirêol, allan o rêol
Irregularity, *s.* afreol, afreolaeth, afreolusrwydd, annhrefsedd
Irrelative, *a.* diberthynas
Irrelevant, *a.* diberthynus, amherthynol, amherthynasol
Irreligion, *s.* anghrefydd, annuiaeth, annuwioldeb
Irreligious, *a.* anghrefyddol
Irremeable, *a.* annychweladwy, diadlam, diadchwel, diadnawf
Irremediable, *a.* anfeddygadwy, diymwared, anfeddyginiaethol
Irremissible, *a.* anfadduadwy, difaddeu, anfaddenol
Irreparable, *a.* anniwygiadwy
Irrepleviable, *a.* anadveradwy
Irreprehensible, *a.* diargyhoedd, anghylus, diuam, difeius
Irreproachable, *a.* digabl, diwaradwydd, difesi, diwarth
Irreprovable, *a.* difai, angheryddadwy, anghylus
Irresistibility, *s.* anwrthwynebedd, anwrthwynebrwydd
Irresistible, *a.* anwrthwynebadwy, anwrthladdadwy
Irresolute, *a.* diymrôad, anymroegar, anwadal; annewr
Irresolution, *s.* anwadalwch; anymrôad; gwangalondid
Irretrievable, *a.* anadferadwy

Irrelevant, *a.* amherthynol, amherthynasol, diberthynas
Irreverence, *s.* amharch, anfri, anfoes; dianrhydedd
Irreverent, *a.* amharchus, amedmygawl, diedmygawl
Irreversible, *adj.* diwrthdröawl, anniddymadwy, diadlam
Irrevocable, *a.* anniddymadwy
Irrigate, *v.* dyfiliâu, dyfru, amddyfru; gwylchu, mwyo
Irrigous, **Irrigulous**, *a.* amddyfyr, amddyfrawl, dyfiedig, dyfrawl
Irrision, *s.* gwawdiad, &c.
Irritable, *a.* hyddig, digus
Irritate, *v.* ystuno, lerne, cyffroi, cynhyrfu, anfoddogi
Irritiating, *a.* ennyrnol, ennyngar, lliagar, lliad-welthiol, heriawl
Irritation, *s.* anfoddogiad, cynhyrriad, annogiad lliad
Irruption, *s.* rhuthr-lif, gorffrydiad; rhuthr-gyrch; fflam-gyrol
Is, *v.* y mae, y sydd, yw, ydyw
Ischury, *s.* attaliad y dwfr
Isinglass, *s.* math o lard neu ysgrawling a wneir o berfedd rhyw bysgod
Island, **Isle**, *s.* ynys—*A small island*; ynysan, ynysig
Islander, *s.* ynyswr, ynysydd
Israelite, *s.* Israeliad; Iudew
Issue, *s.* mynediad allan; diangfa; diwedd, canlyniad; tarddiad, tarddelliad; ffynnonell, ffynnonig; llynor, llif-weli; dyferlif; hiliogaeth, hil, eppil, had
Issue, *v.* torri, tarddu, deillio neu ffrydio allan; cyhoeddi
Issueless, *a.* dieppil, diblant
Isthmus, *s.* llain o dir rhwng ddau fôr, cyfyng-dir, llein-dir
It, *pron.* efe, fe, efo, fo, e, o; hi
Italy, *s.* yr Eidal, yr Ital
Itch, *s.* y crafu, yr ymgrafa, y cosi; ysa: *fig.* mawr-flys
Itch, *v.* ysu; merwino

Item, *s.* amnaid, awgrym:—pen,
peth, pwngc: *ad.* hefyd
Iterant, *a.* ad-ddywedawl: ad-
weithredawl; adweithiawl
Iterate, *v.* ail-ddywedyd neu
wneuthur, ad-ddywedyd
Itinerant, *a.* teithiol; ymdeith-
iawl, amdeithiawl
Itinerant, *s.* ymdeithiwr, cylch-
deithiwr
Itinerary, *s.* teith-lyfr
Iterate, *v.* cylch-deithio
Ivory, *s.* dant y cawrfil neu'r
elephant, ifori
Ivy, *sub.* eiddew, eiddiorwg—
Ground-ivy, eidral, eiddew'r
ddaeear, y feidiog las, mantell
Fair, palf y llew
Ivy-berries, *s.* grawn eiddew

J.

J, MAE y llythyren weithian
yn cael ei harfer fel byrhâd
o'r gair Jesus, Iesu; megis
J. H. S. am *Jesus hominum*
Salvator, Iesu Iachawdwr dyn-
ion
Jabber, *v.* gwag-siarad, lolian,
brygawthan, baldordd
Jabberer, *s.* loliwr, bryddonwr
Jacent, *a.* yn ei orwedd
Jack, *s.* bêr-dröydd, bêr-beir-
iant, hotas-was; march-bren
lliso:—y pvsq pen-hwyad:—
ceilog hebog neu walch: nod
Jackall, *s.* gwas y llew
Jack-a-lanthorn, *sub.* ellyll-dân,
llewynn, mall-dân
Jackanapes, *s.* eppa, gwrab
Jack-by-the-hedge, *s.* troed yr
asen, yr arilegog.
Jackdaw, *s.* cogfran. *Edr. Dno*
Jacket, *s.* hugyn, hugan; toryn
Jack-ketch, *s.* dienyddiwr cyff-
redin, crogwr

Jack-pudding, *s.* bongleryn: ys-
gentyn, digrif-was
Jacobins, *sub.* gwrthwynebwyr
llywodraeth frenhinol; Siacob-
iniaid, a elwir felly, oddi wrth
eu lle cyfarfod, yn ddiweddar,
yn Paris, sef Mynachlog y
Siacobiniaid neu grefyddolion
St. Dominic
Jacobites, *s.* hereticiaid gynt, a
wadent Dduwdod Crist:hefyd,
pleidwyr teulu *Siamas II*, yn
erbyn *Sidr I*, a theulu *Hano-*
ver:—Siacobiad
Jaculation, *s.* tafiad, ergydiad
Jade, *s.* dyhiren, maeden, budr-
og:—ceffyl diog, cul-farch
Jade, *v.* blino; ystrangcio
Jaded, *a.* lluddiedig, wedi blino
Jadish, *a.* dioglyd, castiog
Jag, *v.* sitrachu, rhygn-fylchu
Jags, *s.* sitrach, rhygn-fylchau
Jaggy, *a.* sitrachog, rhygn-fylch-
og; carpiog, llarpiog
JAH, *s.* (*Hebr.*) Arglwydd, Iôr
Jail, *s.* carchar, carchardŷ
Jailer, *s.* ceidwad carchar
Jakes, *s.* ysgothfa, geudŷ
Jam, *s.* aerog-gyfaith: arwisg
Jam, *v.* tyn-wasgu, tyn-gynio
Jamb, *s.* gorsing drws, ystlys-
bost, gorsin
Jangle, *s.* chwedl-gecraeth; ym-
gecraeth; sŵn didrefn—*Fain*
jangling, ofer-siarad
Jangle, *v.* ymryson, ymdaeru,
ymeirio; cario chwedlau
Janizary, *s.* un o'r radd uchaf o
filwyr traed y Tyrciaid
January, *s.* Jonawr
Japan, *v.* arlliwio, barneisio (yn
ol dull trigolion Japan)
Japan-ware, *s.* llestri arlliwiedig
yn ol y dull uchod
Jar, *sub.* costrel, costrelig, co-
strelan, ystên bridd:—anghyd-
sain

Jar, *v.* anghydseinio, amrafaelio, gwrth-eirio—*To stand a-jar*, bod yn gil-agored
 Jargon, *s.* ffrec, ffregod bryddon-eg, brygawthlen, lol
 Jasper, *s.* maen jaspis
 Jass-hawk, *s.* gwalch neu hebog ieuangc, hebogyn
 Javelin, *s.* picell, gwayw, gwayw-fflon, llôst, paled
 Jaundice, *s.* y melyn, y cryd melyn, rhifwnt
 Jaunt, *s.* gwib-rodiaid, darymred, hytynt, gwib-hynt.—*câmeg-olwyn*
 Jaunt, *v.* gwib-rodio, darymred, rhodiena, ymrodio
 Jaw, Jawbone, *sub.* asgwrn yr ên, car gèn; cern, boch-germ, mant, ael-gerth, elgeth, genog
 Jay, *s.* caseg y dryghin, y gegid, ysgrech y coed, piog y coed
 Jealous, *a.* eiddigeddus, eiddigus; drwg-dybus, amheüus
 Jealousy, *s.* eiddigedd; drwgdyb
 Jeer, *s.* gwawd, gwatwar-iaith
 Jeer, *v.* gwawdio, gwatwar
 Jeering, *adj.* gwawdus, gwatwar-lyd, gwatwargar
 Jehovah, *s.* Duw, Jehofa
 Jejune, *a.* sych-gras, sychlyd; difudd, diflas, anflasu
 Jejuneness, *s.* sych-grasrwydd; anfuddiolrwydd; sychder
 Jelly, *s.* glud-gawl. *Edr.* Gelly
 Jennet, *s.* *Edr.* Genet
 Jenneting, *s.* math o afal pêr
 Jeopard, *v.* peryglu, enbydu
 Jeopardous, *a.* peryglus, &c.
 Jeopardy, *sub.* perygl, enbyd-rwydd, pŷd; ingder
 Jerk, *sub.* ysbongc, llam, naid, crychnaid; tafliad; ergyd
 Jerk, *v.* ysbongcio; tin-dafu; tafu dan fraich
 Jerkin, *s.* hugan; hebogyn
 Jerking, *s.* pwyad, curfa

Jersey, *s.* math o frethyn
 Jessamine, *s.* math o flodenyn
 Jest, *s.* cellwair, digrif-air
 Jest, *v.* cellwair, cynmŵedd
 Jester, *s.* cellweiriwr, digrifwan, croesan, croesunaid
 Jesuits, *s.* sect y Jesurtiaid
 Jesuitical, *a.* tebyg i ddall y Jesurtiaid; mwys-eirio, cyfrwya, dichellgar, twyllgar
 Jesus, *s.* Iesu, Iachawdwr, Gwaredwr, Meddyg pechaduriaid.
 Jet, *s.* maen muchudd
 Jet, *v.* corbeln. *Edr.* Jut
 Jetsam, *s.* dâoedd o longddrylliad
 Jetty, *a.* dâ fel muchudd
 Jew, *s.* Iuddew, Iddew
 Jew's-ears, *s.* clustiau Saddas, clustiau'r ysgaw
 Jewel, *s.* gem, em, glain, maen gwerthfawr, tlws; emig
 Jeweller, *s.* gemydd, ceimionydd
 Jewess, *s.* Iuddewes Iddewes
 Jewish, *a.* Iuddewaidd
 Jew's-harp, *s.* ystymant
 Jig, *s.* llam-ddawns: *v.* llam-ddawnsio, crych-lamau
 Jilt, *s.* cariad-ferch dwyllodrus; anllad-ferch, dyhiren
 Jingle, *sub.* cyd-dingciad; tingc-waith, rhimyn-warth
 Jingle, *v.* tingcio; rhimyn
 Job, *s.* gorchwyl, gorchwylu, swydd, swyddan, tasg
 Job, *v.* porthmóna; gorchwylu
 Jobber, *s.* prynwr a gwerthwr; porthmon; tasgiedydd, tasgwr
 Jobbernowl, *s.* pen clwpa
 Jockey, *s.* marchogwr; porthmon ceffylan; torrwr ceffylan
 Jockey, *v.* gwrthio draw neu allan; siômi, twyllo
 Jocose, Jocular, *a.* cellweirus, arab, arabeddus, digrif-lon
 Jocularity, *s.* cellweigarwch
 Jocund, *a.* llonwych, llon-ddifyr, chwarcus, digrif-lon

Jog, Joggle, s. lled-ysgydwad, pen-elinad; ysgytfu, ysgytiad; lled-duthiad, go-duthiad; garw-duth, bald, hongc
Jog, Joggle, v. lled-ysgwyd, lled-wthio, pen-elino; ysgwyd, ysgydwyd, ysgyttio; go-duthio; haldian, hongcian
Join, v. cydio, cyssylltu, uno, cyfuno; cyd-rwymo; asio
Joinder, s. cyssylltiad, asiad
Joiner, s. cyssylltwr, asiwr, asiedydd; coed-asiwr; saer cistiau
Joinery, s. asiedyddiaeth; cist-saerniaeth; coed-gelfyddwaith
Joint, s. cydiad, cysswllt, cymmal, cwgn: dryll, darn o gig
Joint, a. cyd.—*Joint-heir*, cydetiffedd
Joint, v. chwarthorio. Edr. *Join*
Joiter-plane, sub. cysswllt-gauwyr
Jointress, s. gwraig waddolog
Jointure, s. cynnysgaeth gwraig gan ei gŵr; agweddi, egweddi, traian, traean; gwaddol
Joist, s. dist, trawst, ceibr
Joke, s. cellwair, cellweir-air, gwawd-air, digrif-air
Joke, v. cellwair, cellweirio
Joker, s. cellweiriwr, digrifwas
Jole, s. cern, bochgern, lled-pen; pen pysgodyn
Jolliness, Jollity, sub. hoywder; hoenusrwydd, hoen-wychder, gorllonder; nwyf-lawenydd; cyfeddach, rhysedd
Jolly, a. llon-wych, hoyw-wych, hoenus; pwyntus, bolio
Jolt, s. ysgytiad, haldiad
Jolt, v. ysgyttio; hongcian
Jolthead, s. pen-hongc, penbwl
Jostle, v. hergwthio, ysgyttio
Jostle, s. ysgwyddiad, hergwd
Jovial, a. digrif-lon, llonwych
Jovialness, s. hoenlonder, &c.

Journal, s. cof-lyfr; dydd-lyfr, rhestrydd; teith-lyfr
Journalist, s. dydd-nodydd
Journey, s. taith, ymdaith, hynt, dyhynt, hyttynt, helynt, *siwrnai*
Journey, v. teithio, ymdeithio, hyntio, helyntio
Journey-man, s. diwrnodwr, diwrnod-was, hŵr-weithiwr
Journey-work, s. hŵr-waith, diwrnod-waith, cyflog-waith
Joust, s. math o rith ymladd
Jowl, pen, cern. Edr. *Jole*
Joy, sub. llawenydd, llonuedd, llonder, gorfoledd, gorhoen
Joy, v. lloni, llonychu
Joyful, a. llawen, gorfoleddus
Joyfulness, s. lloniant, llonwch, llawenwch, llawenydd
Joyless, a. anuyddan, aflawen
Joyous, a. llawen, hoenus, dyddanus, difyrllawn, llon, hylon
Jubilee, s. blwyddyn gollyngdod; gwyl-flwyddyn i Israel gynt, *Jubili*
Jucundity, s. hyfrydwch
Judaic, Judaical, a. Iuddewaidd
Judaism, s. Iuddewiaeth
Judaize, v. Iuddeweiddio
Judge, sub. barnwr, barnydd, brawdwr, ynad, yngnad
Judge, v. barnu; cyfrif
Judgment, s. barn, brawd, barnedigaeth; dedfryd: iawn-farn, iawn-ddeall; tyb, meddwl
Judgment-seat, s. gorsedd barn, brawdle, hawl-faingc
Indicatory, s. brawdle, llŷs barn
Judicature, sub. yngneidiaeth, brawdriaeth; awdurdod i farnu: brawd-lŷs, brawdle
Judicial, adj. barnol, brawdwaidd, brawdawg, yngneidiawl; barnedigol; cyfreithiawl
Judicious, a. call, synwryol, ffel, doeth; medrus, cyfarwydd
Jug, s. croth-lestr; diod-lestr

Juggle, *s.* hud, siom, twyll
 Juggle, *v.* chwido, lled-rithio,
 chwaraau hug, hoccetu, twyllo
 Juggler, *s.* chwidog, hudol, hud-
 olwr; hoccetwr, twyllwr
 Juggling, *s.* hudoliaeth; hoccet
 Jugular *a.* perthynol i'r gwddf
 Jugulate, *v.* torri gwythén y
 gwddf
 Juice, *s.* sudd, nodd, sug, sugn
 Juiceless, *a.* disudd, sych
 Juiciness, *s.* irder, ireidd-dra
 Juicy, *a.* llawn sudd, iraidd
 Julap, *s.* meddyglyn melus
 July, *s.* Gorphenhaf
 Jumble, *s.* cynmysgfa, mwchwl
 Jumble, *v.* dyfysgu, cymmysgu,
 didrefnu, plithi-bentyrru
 Jump, *sub.* naid, llam—*Jumps*,
 creision lledr—corph-wisg
 Jump, *v.* neidio, llamsach, llamu,
 crychneidio: cydreddeg
 Jumper, *s.* neidiwr, llamsachwr
 Juncate, Junket, *s.* pêr-deisen,
 ammeuthyn: *pl.* ammeuthyn-
 ion
 Junction, *s.* cydiad; cyfuniad
 Juncture, *s.* cydiad, cyssylltiad,
 cysswllt, cyfwlch, cyfwng, cyf-
 rwng; cyfwedd; agwedd
 June, *s.* Mehefin, Myhefin
 Junior, *a.* ian, ieuach, ieuangach;
 ieuaf, ieuengaf
 Juniper, *s.* meryw, merywen
 Junket, *v.* gwledda; dant-foddio
 Junto, *s.* cydgyfrinach; cydgyf-
 rinachwyr; cydbleidwyr
 Jupiter, Jove, *s.* Iau, Io, Iou
 Jurat, *s.* seneddwr; bwrdaes
 Juridical, *a.* cyfreithiol, brawd-
 faol, barnol, llysol
 Jurisdiction, *sub.* awdurdodaeth,
 rhaglafiaeth, brawdriaeth
 Jurisprudence, *sub.* gwybodaeth
 neu gyfarwyddyd yn y gyfraith
 Jurist, *s.* cyfreithiwr gwladol
 Jurnut, *s.* cnenen y ddaear

Juror, Juryman, *s.* rheithiwr
 Jury, *s.* rheithwyr, gwyr twng—
Grand Jury, uchel reithwyr—
Petit jury, is-reithwyr
 Just, *a.* iawn, cyfiawn, uniawn,
 cywir, cyfartal, tég, didwyll
 Just, *s.* rhith ymladdfa
 Just, *ad.* yn agos, o fewn ychyd-
 ig; prin; yn gymhwys—*Just*
now, yn awr, ar hyn—*Just so*
much, hynny a dim ychwaneg—
Just so, i'e felly
 Justice, *s.* cyfiawnder, uniondeb,
 barn: ynad, yngnad, barn-
 ydd
 Justiceship, *s.* yngneidiaeth
 Justiciary, *s.* ynad, barnwr
 Justifiable, *a.* cyfiawnadwy
 Justification, *s.* cyfiawnhâd
 Justificator, Justifier, *s.* cyfiawn-
 hawr, diheurydd
 Justify, *v.* cyfiawnhau, dïeuogi
 Justle, *v.* gwrthio, hyrdio
 Justness, *s.* cyfiawnedd, rhesym-
 oldeb, cynhwysder, cywiredde
 Justs, *s.* ornest-chwareuon
 Jut, *v.* corbelu, corbedu, taslu
 allan; crogi drosodd, ysgwyddo
 Jutty, *sub.* corbed, ysgwyddiad,
 tasliad mewn adeilad, &c.
 Juvenile, *a.* perthynol i ieuenge-
 tyd, plentynaid, ieuengaid, bach-
 genaid—*Juvenile games*,
 mabol-gampau

K.

KALI, *sub.* gwŷg, gwmmon,
 dylusg neu ysnoden y môr
 Kaw, *v.* creu, crefu, cogor fel
 brân:—anadlu'n boenus
 Keckle, *v.* haclo, corn-dagu:—
 amgortio rhaff
 Kecks, *s.* sych-gallod
 Kedge, Kedger, *s.* angor bychan,
 angor llusgo

Keel, *sub.* trwm-bren gwaelod
 llong, cil-bren
 Keeler, *s.* cerwyn, cifer
 Keen, *a.* craff, llym, llymlog,
 awchlym, awchus, mimg; cyf-
 rwyys-gall, synwyr-llyn
 Keeness, *sub.* craffder, llymder,
 awchlymedd; gor-awydd
 Keep, *s.* diogelfa; cadwraeth
 Keep, *v.* cadw, dal, cynnal;
 gwarchadw; magu, maethu
 Keeper, *s.* ceidwad, gwarcheid-
 wad, gwyliwr, golygwr
 Keeping, *s.* cadwraeth, ceidwad-
 aeth, gwarcheidwadaeth
 Keg, *s.* barlan, baril bychan
 Kelp, *s.* lludw gwmmun
 Ken, *s.* golwg, trem, trêmyn,
 trêmyn; hyd golwg
 Ken, *v.* canfod, gweled; dirnad
 Kennel, *s.* tŷ cwn, cŷudy, cyn-
 hordy, cynllwst; cnud o gwn
 hela:—ffôs budreddi
 Keimel-coal, *s.* glöyn caled, car-
 reg-lo, caled-lo
 Kerb-stone, *s.* y maen mwnwgi
 wrth enau pydew
 Kerciner, *sub.* cadach, moled,
 neisiad
 Kernel, *s.* enewullyn, bywyn
 Kersey, *s.* math o frethyn caerog
 Kestrel, *s.* cadyll, cudyll ooch
 Ketch, *s.* llong fechan, cŵch
 Kettle, *s.* callor, calloryn, croch-
 enyn, peiryn; efyddyn
 Kettle-drum, *s.* tabwrdd prës
 Key, *s.* agoriad, allwedd; cyweir-
 gorn:—porthfa, llwythfa
 Key-stone, *s.* carreg clo
 Kibes, *s.* cibwst, melerth
 Kick, *s.* troeddiad, troed-ergydd
 Kick, *v.* troedio; gwingo
 Kickshaw, *s.* dysglaid o ddant-
 eithion
 Kickshoe, *s.* dirff-ddyn
 Kid, *s.* myn gaffr, mymyn
 Kidnap, *v.* lladratta plant, &c.

Kidnapper, *s.* lleidr plant
 Kidney, *s.* aren, efwlen: bath
 Kidney-beans, *s.* ffa ffreimig
 Kidney-wort, *s.* dail y gron, y
 gron doddard, bogel y forwyn
 Kilderkin, *s.* hanner daril
 Kill, *v.* lladd, diencidlo, llodradd-
 io, dienyddio
 Killer, *s.* lleiddiad, llodrudd
 Kilm, *s.* odyn, cyl
 Kimbo, *a.* cam, crwm, dolênog
 Kin, *s.* câr, perthynas, cydwaed,
 cyfathrach; cydgyw
 Kind, *s.* rhyw, ystien, rhywog-
 aeth; math, natur
 Kind, *a.* cymmwynasgar, cara-
 aidd, mwyn, hyraws, caredig
 Kindle, *v.* ennyn, etarynnu, cymeu
 Kindly, *a.* rhywiog; mwyn, teg
 Kindly, *ad.* yn garuaid, &c.
 Kindness, *s.* cymmwynas; car-
 iad, caredigrwydd, cymmwyn-
 asgarwch; rhadlonedd
 Kindred, *s.* cystlwn, cystlywedd,
 perthynas, träs, caremnydd,
 cyfathrach; cyd-genedl
 Kine, *s.* gwartheg, buon, buchod,
 buw, buwchod. *Edr. Cow.*
 King, *s.* brenin, bronhin, brëchin,
 unben, teyrn, rhi, gwledig
 King-craft, *s.* teyrn-ystryw
 Kingdom, *s.* teyrnas, brenhin-
 iaeth, gwledych, llywodraeth
 King-fisher, *s.* pïoden y dwfr,
 gläs y dorlan
 Kingly, *a.* brenhinol, breninol
 King's-evil, *s.* clwy'r brenin, man-
 wynnau, clefri gwyn
 Kingship, *s.* brenhinod
 King's-spear, *s.* gwaywr brenin.
Edr. Daffodil ac Asphodel
 King's-stone, *s.* rhyw for-byg
 Kinsfolk, *s.* ceraint, perthynasau,
 cyd-genedl, trasau, tylwyth
 Kinsman, *s.* câr, carwr, cyfnesaf,
 gŵr unwaed; cyfathrachwr
 Kinswoman, *s.* cares, &c.

Kirk, *s.* eglwys, *tŷ* addoliad, saf
yn ol iaith yr Alban (*Scotland*)

Kiss, *s.* cusan: *v.* cusanu

Kit, *s.* ystwc llydan

Kitchen, *s.* oegin

Kitchen-garden, *sub.* oegin-ardd,
arhawr, gardd fresych

Kitchen-maid, *s.* oegin-ferch

Kitchen-stuff, *s.* llysian'r croch-
an; brasder y crochan

Kite, *s.* bareud, barcutan, bôd,
hoda, bury, bery

Kite's-foot, *s.* troed y barcad

Kitten, *s.* mab-cath, cath ferch

Kitten, *v.* bwrw cathod

Klick, *v.* clician

Knack, *sub.* ystrange, cyfrwys-
ffordd; cyfarwyddyd, medr

Knag, *s.* clwm, cwlwm, cwgn,
osgi, ceinge-fôn mewn pren, &c

Knaggy, *a.* clymog, cygnog

Knap, *s.* cnap, telpyn, crug

Knappy, *s.* cnapiog; twmpathog

Knapsack, *s.* côd milwr, coden

Knapweed, *sub.* y bengaled, y
gramenog, y benlas, clafrllŷa

Knave, *s.* dyhirya, erogyn

Knavery, *sub.* dyhirwch, anfad-
rwydd, twyll-waith

Knavish, *s.* anfad: *s.* anonest

Knead, *v.* tylino, pobi

Knee, *s.* ghn, pen y glin: *pl.*
gliniau, penliniau, deulin

Kneel, *a.* gliniog; clymog

Knee-deep, *ad.* hyd y gliniau

Knee-pan, *s.* padell pen y glin

Kneel, *v.* penlinio, deulinio

Knell, *s.* enull, enul, elul

Kniff, *s.* oyllall, twcca

Knick-knack, *s.* togan; manyl-
ddarn; ystrango, cyfrwys-dro

Knight, *s.* marchog

Knight-errant, *s.* crwydr-faschog,
marchog y bendre

Knighthood, *s.* gradd neu usddas
marchog, marchogiaeth

Knightly, *a.* marchogaidd

Knight-service, *s.* cêd-weini

Knit, *v.* gwau; clymu, cylmu,
achlymu; uno, cysylltu

Knitter, *s.* gwêwr, gwêydd

Knitting, Knit, *s.* gwêad, gwênad

Knitting-needle, *s.* gwaell: *pl.*
gweill, gwêyll

Knittle, *s.* llynyn rhedeg

Knob, *s.* cnap, cwgn, cnwc

Knobby, *a.* cnapiog, cygnog,
cnyciog, oddfog, talpiog

Knock, *s.* cnoc, stat, dynnod

Kneck, *v.* cnocio, statio, taro,
curo, ffusto, pwyto, dalio, cōbia

Knocker, *s.* cnociwr, tarawydd:
—ystwffwl, dâr-forthwyl

Knoll, *v.* canu clul, cnulio

Knot, *s.* clwm, cwlwm; cwgn,
cymmal—*Beck-knot*, cwlwm

dolen—*Hard knot*, tyn-gwlwm
clwm-gwlwm, llin-glwm—*Gar-*

dian knot, cwlwm annatted,
priodas

Knotty, *a.* clymog, cygnog

Knaw, *v.* gwybed, dyall, dirnad,
adnahod, adwaen

Knowing, *a.* gwybodus, deallus;
medrus, cyfarwydd

Knowingly, *ad.* trwy wybod; yn
fedrus, yn gyfarwydd

Knowledge, *sub.* gwybodaeth:
dealltwriaeth; adnabyddiaeth

Known, *a.* hyspys, adnabyddus

Knubble, *v.* cwgn-daro, cygnu,
dwrn-bwyo

Knuckle, *s.* cwgn, migwrn

Knuckle, *v.* migysm; rhoi mig-
wrn ar lawr

Knuff, *s.* dalf, drel, lleban

L.

L, FEL rhif-nod, a arwydda
ddog a deugain: L. L. D. *Le-*
gum Doctor, Dysgawdr yn y
cyfreithiau

2 M 2

La! *interj.* wele! och fi!
 Labefaction, *s.* gwanhâd, adfeiliad, dirywiad, gwaethiad
 Label, *s.* llabed, dibynai, dibynydd, crogiedydd, carrai ddibyn
 Labia, *s.* gwefusai, gweflau
 Labial, *a.* gwefusawl
 Laborant, *s.* fferyll. *Edr.* *Chymist*
 Laboratory, *s.* gweithdŷ, gweithfa; fferylltŷ, fferylldŷ
 Laborious, *a.* llafurus, gweithgar; poenfawr; gorchestol
 Laboriousness, *s.* llafurusrwydd
 Labour, *s.* llafur, trafod, trafael, traferth, lladded, poen, llafurboen; gorchwyl: gwewyr esgor
 Labour, *v.* llafurio, gweithio, poeni, ymboeni, traferthu; ymegnio, ymorchestn
 Labourer, *s.* gweithiwr, poenwr
 Laburnum, *s.* y ddrew-goed
 Labyrinth, *s.* lle dyrys ei droion; bachdrofa, dyrysfa, dyrysle
 Lace, *sub.* ysnoden, eirion-we, addurn-we, ymyl-we, sider; llinyn-we, plêth-linyn, carrai
 Lace, *v.* sideru, ysnodenn; cau â llinyn neu garrai
 Lace-man, *s.* ysnodenwr, siderwr
 Lacerable, *a.* rhwygadwy, torradwy, hyrwyg, hydor
 Lacerate, *v.* rhwygo, llarpio, dryllio, cinyffio, darnio
 Laceration, *sub.* rhwygiad, llarpriad
 Lachrymal, *a.* deigrawl, dagreul, deigrnog
 Lachrymation, *s.* deigriad, dagreud, deigrniad
 Lack, *s.* eisiau, diffyg, gwall
 Lack, *v.* bod mewn eisiau, &c.
 Lacker, *sub.* math o eur-liw, addurn-liw, melyn-liw
 Lacker, *v.* eur-liwio, &c.
 Lackey, *s.* gwas traed, gwastrodyn, rhedeg-was

Laconic, *a.* byr-eiriog, byr, tal-fyr, yn ol dull y Laconiaid
 Laconicism, Laconism, *s.* byreiriad, ber-iaith, byr-air
 Lactant, *adj.* llaethog, yn rhoi llaeth; llaethawl. *Edr.* *Lactéal*
 Lactary, *s.* llaethdŷ, blithdŷ
 Lactation, *s.* llaethiad, dyfniad
 Lactéal, Lacteous, *a.* llaethog, llaethlyd, llaeth-liwiog
 Lactescent, *a.* blithawg, blith
 Lad, *s.* bachgen, llanc, llengcyn, herlod, hoglange, hogyn
 Ladder, *s.* ysgol, lletring
 Lade, *v.* llwytho; pynio, pynorio: tywallt o lestr i lestr, gwallofi
 Laden, *part.* llwythedig, llwythog, pynoriog
 Lading, *s.* llwyth; baich
 Ladle, *s.* lledwed, lledwed-lwy
 Ladleful, *a.* lledwedaid
 Lady, *s.* arglwyddes, pendefiges
 Lady-day, *s.* Gŵyl Fair y Cyhydedd
 Lag, *v.* dyfod yn olaf, llercian
 Lag, *a.* olaf, diweddaf, diocaf
 Lagger, *s.* llercyn; diogyn
 Laic, *s.* llëygwr, gwr llëyg, neu heb urddau eglwysig: *a.* lle-ygiol
 Lair, *s.* gorweddle ceirw, &c.
 Laird, *s.* arglwydd maenor
 Laity, *s.* llëygion, gwŷr llëyg
 Lake, *s.* llyn, llwch
 Lamb, *s.* oen: (*pl.* ŵyn)
 Lamb, *v.* bwrw oen: dwys-guro
 Lambative, *a.* i'w leibio, hylai
 Lambent, *a.* lleibiol, llyfawt
 Lambkin, *s.* oen bach, oenyn
 Lamblike, *a.* oenaidd, hynaws
 Lamb's-tongue, *s.* tafod yr oen
 Lame, *v.* cloffi, anafu, efryddu
 Lame, *a.* cloff, efrydd, anafus
 Lameness, *s.* cloffi, cloffni
 Lament, *v.* galarn, cwymsan; alaethu, ymosodio, wylodn

Lamentable, *a.* galarus, gresynol, alaethus, athrist, wylofus
Lamentableness, *s.* gresynoldeb
Lamentation, *s.* cwynfun, galar, galarnad, alaeth, alaethiad, galar-gŵyn, wylofain
Lamina, *s.* haen; teneu-lafn
Laminate, *v.* haenu, haen-danu
Lammas-day, *s.* y dydd cyntaf o Awst, dydd degwm wyn
Lamp, *s.* llusern, llugorn, crllen, canwyll, llamp, fflaſg
Lampas, *s.* y fiutag, mindag
Lamp-black, *s.* math o huddyl neu barddu, du'r lamp
Lampoon, *s.* cas-gerdd, gogan-gerdd, dychan-draith
Lampoon, *v.* dychanu, goganu
Lampooner, *s.* dychanwr
Lamprey, *s.* lleiprog, llyswen ben
Lanarious, *a.* gwlanog [doll
Lanary, *s.* gwlandŷ
Lance, *s.* gwayw, gwayw-ffon, yspêr, llost, saffwy, pâr
Lance, *v.* ffeimio, agor dolur
Lancet, *s.* ffaim
Land, *s.* daear, tir; gwlad
Land, *v.* tirio, glannio; dilwytho
Landed, *a.* tiriog, yn meddu tir; wedi tirio, dyfod i dir
Landholder, *s.* deiliad tir
Landing-place, *s.* tirfa, porthfa, glann dwfr:—pen grisiau
Landgrave, *s.* enwad yn yr Almaen, tebyg i *lærl* gyd a ni
Landlady, *s.* meistres tir; meistres tafarn, tafarnwraig
Landloper, *s.* glann-wibiwr
Landlord, *s.* meistir tir; tafarnwr
Landmark, *s.* ffin, cyffin, terfyn
Landscape, *s.* landskip, *s.* darlun-iaid tiroedd, tai, coedydd, &c.
Land's-end, *s.* penrhyn, pentir
Land-tax, *s.* y dreth fawr
Land-waiter, *s.* toll-wyliwr
Lane, *s.* hewian, heolan, ystrôd, heol gyfyng, coeg-heol

Language, *s.* iaith, tafod-iaith, ymadrodd—*British language*, brythoneg—*English language*, Saesoneg—*Syrian language*, Syriacg, &c.
Languid, *adj.* llesg, methedig, nychlyd, egwan, diffygiol
Languish, *v.* nychu, methu, dihoeni, llesgâu, curio
Languishment, *Languor*, *s.* nŷch, nychiad, nychdod, dihoeniad
Laniary, *s.* cigyddfa
Laniferous, *a.* gwlanawg
Lanifce, *s.* gweithle gwlan
Lank, *a.* cul, teneu; llipa, llibin: llathraid, hirllaes
Lankness, *s.* llibinrwydd; culni, tenender: llathreiddrwydd
Lanky, *a.* yslebog, llibin
Lantern, *Lanthorn*, *sub.* llusern, llugorn, goleu-ddal
Lap, *s.* arffed; afflau; arffedog
Lap, *v.* llepian, lleibio: troi neu amguddio'r naill beth yn y llall
Lap-dog, *s.* col-gian, arffed-gi
Lapidary, *s.* gemydd, maenydd
Lapidation, *s.* llabyddiad
Lapideous, *a.* caregaid
Lappet, *s.* godre gwisg
Lapse, *sub.* llithrad, syrthiad; treiglâd: breint-goll
Lapse, *v.* llithro, amryfuseddu, syrthio, cwympo; dygwydd
Lapsed, *part.* cwympedig, syrthiedig; wedi myned heibio
Lapwing, *s.* cornchwigl, cornicell cornor y gweunydd
Larboard, *s.* yr ochr chwith, neu'r tu aswy i long
Larceny, *sub.* lladrad, chwiwladrad; crog-ladrad
Larch-tree, *s.* lars-wydden
Lard, *s.* bloneg: *v.* blonegu
Larder, *s.* cig-gell; bwyd-gell
Large, *a.* helaeth, chang, mawr, rhwth; llydan; maith

Largeness, *s.* mawredd, helaeth-
 rwydd, helaethder, mawrder
Largess, *s.* anrheg, rhodd
Lark, *s.* hedydd, chedydd, uch-
 edydd, meilierydd
Larum, *s.* alarm, larwm
Lascivious, *a.* anllad, nwyfus,
 trythyll, anniwar; anwedus
Lasciviousness, *s.* anlladrwydd,
 nwyfusrwydd, nwyfiant, tesach
Lash, *s.* lach, gwialenod: carrai
 ffrewyll neu fflangell
Lash, *v.* ffrewyllio, fflangellu,
 llachio; gwialenodio: rhwymo
 â rhaff neu gortyn
Lask, *s.* darymred y corph, y
 dolur rhydd, y pib-glwyf
Lasking-wind, *s.* ystlys-wynt
Lass, *s.* herlodes, mangces
Lassitude, *s.* lludded, blinder
Last, *s.* pren troed, gweddig:
 hefyd rhyw fesur, rhif, neu
 hwysau pennodol o amryw
 fath o eiddo; pen-rhif, eithaf-
 bwys, pen-fesur; llwyth
Last, *a.* olaf, diweddaf
Last, *v.* parhau; aros
Lasting, *a.* parhaus, parhaol
Latch, *s.* clicied: *v.* cliciedu
Latchet, *s.* carrai esgid
Late, *a.* hwyr, diweddar
Lateness, *s.* diweddarwch, hwyr-
 edd, anghynnarweh
Latent, *a.* dirgel, anamlwg, cadd-
 iedig, allan o'r golwg
Lateral, *a.* ystlysawl, cyfar-ystlys,
 cyfar-ochrawl, wrth yr ochr
Lath, *s.* aeth, eisen, dellten:
 (*pl.* esyth, ais, dellt.) cam-
 medd bwa
Lath *v.* eisio, delltu: turnio
Lathe, *s.* troell, trôadur, turn
Lather, *s.* sebon-drwyth: *s.* se-
 boni, sebon-drwytho
Lathering, *s.* seboniad, trwyth-
 iad:—curfa, dwys-gurfa
Latin, *s.* ladin, lading-iaith

Latinism, *s.* ladin-ddull, ladin-
 iaeth; ladin-air
Latinist, *s.* ladinwr, ladingydd
Latinity, *sub.* ladiniaeth, ladin
 croyw, ladin-iaith
Latinize, *v.* ladingeiddio
Latish, *a.* hwyrtaidd, lled hwyr
Latitude, *s.* lled, llydanedd, llyd-
 ander, ehangder; y gradd o
 bellder y bo lle yn gorwedd
 oddi wrth y cyhydedd tu a
 phegwn y Deheu neu'r Gogledd
Latitudinarian, *s.* rhydd-dybiwr,
 pen-rhyddiad
Latrant, *a.* cyfarthawl
Latten, *s.* lattwm, alean
Latter, *a.* olach, hwyrach, di-
 weddarach; olaf, hwyrach, di-
 weddaraf o'r ddau; diweddar
 —*Latter end*, *y* diwedd—*Lat-
 ter ground*, adwair; attaf—
Latter math, adladd, aethwellt
Lattice, *s.* dellt; dellt-waith
Lattice, *v.* delltu, eisio
Lavation, *s.* golchiad
Lavatory, *s.* golchfa; ymolchfa,
 baddon, ymdroch-le
Laud, *s.* mawl, clod, clodfodedd,
 moliant, eanmoliaeth, molawd
Laud, *v.* canmawl, clodfodi
Laudable, *a.* clodadwy, canmol-
 adwy, hyglod, gwiwglod, mol-
 ediw, moleddus, moledig
Lave, *v.* golchi, dyfrhau
Lavender, *s.* lafant
Laver, *s.* noe, golch-noe, osged
Laugh, *v.* chwerthip, chwarddu
Laughable, *a.* chwerthinus, di-
 grifawl, chwarddus
Laughableness, *s.* chwerthinedd,
 chwerthingarweh, digrifwch
Laughing, *s.* chwerthinad
Laughing-stock, *s.* chwardd-goff,
 gwatwargerdd, gwatwarnod
Laughter, *s.* chwerthin, chwar-
 thiniad, chwardd, chwardded-
 iagaeth, chwarddiad

Lavish, *adj.* rhy-hael, tra-hael, treulgar, afrauns, gwastraffus
 Lavish, *v.* afrada, gwastraffu, afradloni, ofer-dreulo
 Lavisher, *s.* afrawdwr, corodyn
 Lavishness, *s.* afradlonedd, afrawd, gor-haelodd, afradiad
 Launch, *v.* gwthio, disgyn, neu gychwyn i'r môr
 Launder, *s.* dyfr-gafn, dyfer-gafn
 Laundress, *s.* golchuddes
 Laundry, *s.* golchdy, lifcendy
 Laureat, *sub.* llawrwydd-fardd, pen-fardd y brenin, prif-fardd
 Laurel, *s.* llawryf, llawrwydden
 Law, *s.* cyfraith, deddf; rheol
 Lawful, *a.* cyfreithlawn
 Lawfulness, *sub.* cyfreithlonedd, cyfreithlonrwydd, cyfreithlondeb
 Lawgiver, *s.* deddfwr, rhoddwr cyfraith
 Lawless, *a.* digyfraith
 Lawn, *s.* lliam main, meinwe, blliant, smial:—llawr; llannerch; gwastad-faes
 Lawnit, *s.* cwyn cyfraith
 Lawyer, *s.* cyfreithiwr, gwr y gyfraith, cyfreithioler
 Lax, *a.* rhydd; llac, ysac: ang-hryno; anghywraint
 Lax, Laxness, *s.* Edr. Lask
 Laxation, *s.* rhyddhad; llacâd
 Laxative, *a.* rhyddhiol
 Laxatives, *s.* cyffyrnion agorawl neu ryddhiol i'r corff
 Lay, *sub.* oan, cerad; pruddgerdd: haen; seldrem; gwanaf—*Lay-lend*, gwyadon, gwyn-dwn, ton-dir, tir gwydd
 Lay, *a.* lleygol. Edr. Laic
 Lay, *v.* gosod, rhoddi, doddi, llo: gostegu:—dal, dal cyngwystl, cyngwystlo:—dodwy
 Layer, *s.* haen, rhôs, gwanaf; gwely:—plan-brigyn, plan-gyf, plan-hill

Layman, *s.* gwr lleyg, lleygwr
 Laystall, *s.* tommen, tom-4e
 Lazaretto, *s.* clafddy, clafdy; yspytty; elusendy
 Laziness, *s.* diogi, syrthai
 Lazy, *a.* diog, masgrell, swrth
 Leacher, *sub.* trythydwyr, an-Radwas, gordderohwr, hoer-ellwr
 Leacherous, *a.* trythyll, anladus, cnawd-wyllt, gor-awyfius
 Leacherwife, *s.* dirwy am anladweirdeb, lleirwyd
 Leachery, *s.* anladrwydd, dyre, tesach, gor-awyfiant
 Lead, *s.* plwm: plymmen
 Lead, *v.* arwain, darwain, tywya, tywyso; blaenori
 Leader, *s.* arweinydd, tywysydd; cornor, blaenor
 Leaf, *s.* deilen, dalon
 Leafless, *a.* di-ddail, heb ddalon
 League, *s.* cyfammod, cyngtrair, cyfundeb: tair milltir
 League, *v.* cynghrenio: cyfuno
 Leak, *s.* agen, hollt, dyferfa
 Leak, *v.* agennu: dyfer-ollwng
 Lean, *a.* cul, teneu, truan—*Lean meat*, cyhyr-gig, cyhyryn; cig cul—*Fat meat*, melin, mehin-gig, cig bras
 Lean, *v.* pwysu neu orphwys ar; ymddried yn; gogwyddo at
 Leap, *s.* naid, ham, crych-lam
 Leap, *v.* neidio, llanmu, hobeis, crych-neidio, llamsach
 Learn, *v.* dysgu, cymmyrdd dysg; cael gwybod, deall
 Learned, *a.* dysgedig, flythyrenog, lleenawg—*Learned ones*, dysgeidion, dysgedigion, gwybodolion, lleenogion
 Learner, *s.* dysgwr, ysgolaig
 Learning, *s.* dysg, dysgeidiath, ysgoleigddod, llen, lleen
 Lease, *v.* gosod am flynyddoedd neu osau—lloffa

Lease, *s.* ammod-weithred, wrth ba un y gosodir tir neu dai tros amser pennodol: ammod-rwym

Leash, *s.* llinyn neu garrai dywyso, cynilyfan—*A leash of dogs*, tri o gwn

Leassee, *s.* y cymmerwr wrth ammod-rwym, ammod-ddeiliad

Leassor, *s.* y gosodwr wrth ammod-rwym, ammod-osodwr

Least, *a.* lleiaf, bychanaf, bych-ôtaf, bychanicaf; anamlaf

Leather, *s.* lledr, croen; cên

Leather-seller, *s.* lledrwr, gwerthwr lledr

Leathery, *a.* lledraidd, fel lledr

Leave, *s.* cênad, caniatâd, rhyddid, trwydded, cênadiad

Leave, *v.* gadael, gâdaw, gadu; ymadael, ymadaw â

Leaven, *s.* surdoes, eples, lefain

Leaver, *s.* trosol, gwisf

Leavings, *s.* gweddillion, olion

Lecher, *s.* Edr. *Leacher*, &c.

Lectern, *s.* llethr-fwrdd i ddal llyfr, darllen-fwrdd, darllenfa

Lection, *s.* darllen, darlenniad

Lecture, *s.* llith, gwers, pregeth, darlith, llênllith: sen, cerydd

Lecture, *v.* darlleain, gwersu, pregethu, llitho, darlitho

Lecturer, *s.* llithwr, pregethwr, darlithwr, darllëwr

Lectureship, *s.* darllenyddiaeth, darllëodraeth, llithwriaeth

Ledge, *s.* rhes, haen; trum, tap, cefnen, esgair; ymyl-ddellten, ymylfa, corbel-ddellten

Ledger, *sub.* cyfrif-lyfr, gorsaf-lyfr

Lee, *s.* yr ochr gyferbyn a'r gwynt, neu tu â pha un y mae yr gwynt yn chwythu

Leech, *s.* gele, geloden

Leek, *s.* cêninen: *pl.* cênin

Leek-porridge, *s.* cawl cênin

Leer, *s.* cil-olwg, cil-wên: *v.* cil-wenn, cil-olygu

Leering, *a.* cil-wenawl, &c.

Lees, *s.* gwaddod, gwaelodion

Leet, *s.* llŷs, llŷs-ddydd; maenor-llŷs; pentref-llŷs

Leeward, *a.* oddiwrth y gwynt, gyferbyn a'r gwynt

Left, *adj.* aswy, asw, chwithig, chwith—*Left hand*, llaw aswy, clëdd

Left-handed, *a.* llaw-chwith

Leg, *s.* coes, esgair, llorw, berr

Legacy, *s.* cymmyn-rodd, cymmyn, rhodd mewn Ewyllys

Legal, *a.* deddfol; cyfreithawl; cyfreithlawn

Legality, *sub.* deddfoldeb; cyfreithlondeb, cyfreithlonedd

Legalize, *v.* cyfreithloni

Legate, *s.* cênadwr y Pab

Legatee, *sub.* derbyniwr o gymmyniad, cymmyn-dderbynydd

Legation, *s.* cênadwriaeth

Legator, *s.* cymmynwr

Legend, *sub.* llith-lyfr:—ffugchwedl: argraff-lythyrenau ar ddarn aur neu arian

Legendary, *a.* ffigiol, celwyddog, dychymmygol, disail

Legerdemain, *s.* castian llaw ysgafn, hud-gastiau, lledrithwaith, rhodres-waith

Legged, *a.* coesog, berrog

Legible, *a.* darllenadwy

Legion, *s.* lleng, (y'ng hylch 6000) catyrfa

Legionary, *a.* llengawl

Legislation, *s.* llywodraethiad, gosodiad deddfau, arlywiad

Legislative, *a.* yn gosod cyfraith, deddf-wneuthurol

Legislator, *s.* deddfwr, gosodwr cyfraith, rheolwr, arlyw

Legislature, *sub.* y llywodraeth; llywodraethwyr, deddfwyr

Legitimacy, *s.* iawnedd, cyfiawnedd, cyfreithlonedd
Legitimate, *adj.* iawn-rywiog; priod-anedig; cyfreithlawn
Legitimate, *r.* cyfreithloni, hawlfreinio; breinioli
Legume, *s.* pŷs, ffa, &c.
Leguminous, *a.* ŷd-rawinol, fel pŷs, ffa, a'r cyffelyb rawn
Leisure, *s.* odfa, ennyd, arfod, hamdden, seibiant, amser
Leisurable, *a.* hamddenawl
Leisurely, *Leasurably*, *ad.* yn hamddenawl, gan bwyll, yn esmwyth, yn araf dëg
Leman, *s.* cywelywr; gordderch
Lemon, *s.* math o eur-afal
Lend, *r.* rhoi echwyn, echwyna, echwyno, rhoi benthyg, benthygio, benthyyca
Length, *s.* hyd, hirder, meithlder—*At length*, bellach, o'r diwedd, weithian; ar ei hyd
Lengthen, *r.* estyn, lwyhau
Lengthwise, *ad.* gyd â'r hyd
Lenient, *a.* tyner, tynerol
Lenify, *r.* tyneru, llinaru, esmwytho, llarieiddio, dofi
Lenitive, *s.* llinarydd: *a.* llinarol, esmwythïol, tynerol, llonyddol, llonyddgar
Lehity, **Leniency**, *s.* tynerwch, tiriondeb, tyneredd, tyneriant
Lent, *s.* garawys, y grawys
Lent, *part.* echwynedig, &c.
Lent, **Lenten**, *a.* grawysawl
Lentils, *s.* mân-bŷs, pŷs y llygod, gwig-bŷs, ffachbŷs
Lentor, *s.* gwydnedd
Lentous, *a.* gwydn, gludiog
Leonine, *a.* llewaidd; o liw llew
Leopard, *s.* llewpart
Leper, *sub.* un gwahanglwyfus, gwahanglaf
Leporine, *a.* ysgyfarnogaidd
Leprosy, *s.* gwahanglwyf, clastr, clefri, brëch yr Iuddew

Leprous, *a.* gwahanglwyfus
Less, **Lesser**, *a.* llai, bychanach, lleiaf o'r ddau—*Much less*, llawer llai, chwaithach
Lessen, *r.* bychanu, bychanigo, lleihau; tolio, treio
Lesson, *s.* gwers, lith, darlith
Lesson, *r.* gwersu, rhoi gwers
Lest, *conj.* rhag, fel na
Let, *s.* attalfa, rhwystr, ludd
Let, *r.* attal, rhwystro, lluddio—gadael, gollwng: goddef:—gosod; hurio; llogi
Lethaigic, *a.* hun-glwyfus
Lethargy, *s.* yr hun-glwyf, hunhaint; gorchwsg
Letter, *s.* llythyren; llythyr—*A letter-bag*, llythyrgod—*A letter-case*, llythyrfa, llythyrgloer—*A letterman*, or *writer*, llythyrwr, llythyrydd—*A letter-founder*, llythyrenydd
Letter, *r.* llythyrenu, llythyru
Lettered, *a.* llythyrenog; dysgedig: wedi ei llythyrenu
Lettering, *s.* llythyreniad
Lettice, **Lettuce**, *s.* golaeth
Levant, *s.* Dwyrain: *a.* dwyreniol
Levee, *s.* bore-gyfarchiad; cynwyre:—bwrdd ymwisgo
Level, *s.* gwastadedd, gwastatir: gwastedydd, cywir-blwm: cyd-raddiad, cyfraddiad: annelfa, cyfeirfa:—cyfeir-flos; cyfeir-dwll; is-gyfeir-flos
Level, *a.* gwastad, gwastad-lyfn, cyd-wastad, un-uchedd, cywir, cyfartal, cyfladd: *r.* gwastatau, llyfelu; annelu, cyfeirio
Leveller, *s.* gwastatawr, llyfelwr
Lever, *s.* trosol, gwif—*A lever beam*, trosol-waew—*A wooden lever*, trosolbren, trosolwydd
Leveret, *s.* ysgyfarnog ieuangc, glasdorch
Leviable, *a.* codadwy fel tŵeth

Leviathan, *s.* anghenfil môr
Levigate, *v.* malu'n fân, llychu
Levite, *s.* Lefiad, un o Lefi
Levity, *s.* ysgafuder, annisrifwch, gwamamlrwydd
Levy, *s.* cyllid, tâg, treth, teyrnged (o wŷr, neu arian)
Levy, *v.* trethu, codi treth neu ddirwy; codi gwŷr
Lewd, *a.* anfad, diffaith, brwnt, serth, trythyll, anllad; duras
Lewdness, *s.* anlladrwydd; diffeithder, anfadrwydd
Lexicographer, *sub.* ysgrifenydd geir-lyfrau, geirlyfrwr
Lexicon, *s.* geir-lyfr, geiriadur
Liable, *a.* agored, darostyngedig, rhwymedig, rhwym
Liar, *s.* celwyddwr, geuwyr
Libation, *s.* diod-offrwm
Label, *sub.* cabl-draith, gogandraith, athrod-gwyn, athrodiaeth, traws-athrod
Libel, *v.* enllibio, cabl-sennu, traws-ogannu, traws-athrodi
Libeller, *sub.* cabl-draethydd, dychanwr, traws-athrodwr
Libellous, *a.* athrodus, enllibus, traws-athrodus
Liberal, *a.* hacl, haelionus, syberw, cedawl, rhwydd-ged; rhydd, diragfarn; breiniol; boneddigaidd
Liberality, *s.* haeledd, haelder, haelioni, syherwyd
Liberate, *v.* rhyddhau, gollwng
Libertine, *s.* un penrydd
Libertinism, *s.* penrhydd-der
Liberty, *s.* rhyddid, rhydd-did, trwydded, baint, cênad; hyfder: cyffin, terfyn
Libidinous, *a.* anniwair, cnawd-wyllt, trythyll, anllad
Libidinousness, *s.* anlladrwydd
Lib-long, *s.* dail Orpin
Librarian, *s.* llyfrgellydd, llyfrgellwr, llyfrwr

Library, *a.* llyfrdŷ, llyfrgrawn, llyfrgell
Libration, *s.* mantoliaeth; mantol-ysgogiad; cydfantotiad
Lice-bane, *s.* llysian'r llau
Licence, *s.* baint-lythyr; cênad, rhydd-did, trwydded
Licence, *v.* cênadu, trwyddedu
Licentiate, *s.* trwyddedawg
Licentious, *a.* penrydd, afreolus, rhydd-wyllt, didrefn
Licentiousness, *s.* penryddid
Lick, *s.* llysiad: arlliwad
Lick, *v.* llyfu, leibio, llepiar: arlliwio, arddwbio
Lickerish, **Lickorous**, *a.* mwythus, dant-felus, min-felus
Lid, *s.* clawr, caead, lullier
Lie, *s.* celwydd, anwiredd
Lie, *v.* celwyddu, dywedyd celwydd—gorwedd
Liege, *a.* fryddlon, cywir; ufudd; a fo tan warogaeth—*Liege people*, deiliad, deiliad cywir
Liege, *s.* arglwydd, llywydd
Lieu, *s.* lle—*In lieu of*, yn lle
Lieutenancy, **Lieutenantship**, *s.* rhaglafiaeth; dirprwyaeth
Lieutenant, *s.* rhaglaw, rhaglyw-iawdwr; is-gadben, is-lywydd
Life, *s.* bywyd, einioes, oes, bywdeb, hoedl; buchedd, buchwedd; bywiogrwydd
Life-guards, *s.* gosgordd-wŷr y brenin; llya-filwyr
Lifeless, *a.* difwyd, marwaidd
Lift, *s.* codiad; hwp, hybiad—*A dead lift*, yr hwp olaf, eithaf perygl, dygn anghen
Lift, *v.* codi, dyrchu, dyrchafu, derchafu, derchafael; cwnu
Ligament, *s.* rhwymyn; gieuyn cymmal, gwyn cyaswllt
Ligation, *s.* rhwymiad
Ligature, *s.* rhwymyn, cyfrwym: argraff-lythyren ddyblyg neu deirplyg

Light, *s.* golen, goleuni, llewych, llewyrch, gwawl, llŷg, lleufer, lleurwydd, goleurwydd; goleuad; canwyll

Light *a.* goleu, dysghaer: ysgafn; dysylwedd, gwael

Light *v.* goleuo—disgyn

Lighten, *v.* llewyrchu, goleuo: disgyn: ysgafnhau: melltenu

Lighter, *s.* ysgafn-gwch, ysgafnfad: *a.* ysgafnach

Lighterman, *s.* badwr, cychwr

Light-fingered, *a.* lladronig

Lightfoot, *adj.* gwisgi, ysgafndroed, troed-ysgafn

Light-headed, *a.* pen-ysgafn

Light-headedness, *s.* pen-ysgafnder

Light-house, *s.* golen-dŵr i oleuo llongau; goleu-dŷ

Lightness, *s.* ysgafnder; siongerwydd; goleurwydd

Lightning, *s.* melltyn, llucheden: *pl.* mellt, llached

Lights, *s.* ysgyfaint: goleuadau

Lightsome, *a.* goleu-lawm, goleudeg: swiol-wych, llonwych, hoenus; ysgafn

Lightsomeness, *s.* goleuder; ysgafnder; hoenusrwydd

Ligneous, *a.* prennaidd, o bren

Like, *a.* tebyg, cyffelyb, eilfydd, hafal, cyhafal, cyfryw, cynhebyg, un-wedd, un-fath

Like, *ad.* yn debygol, yn debyg, &c. fel, fal, mal, megis

Like, *v.* caru, hoffi, serchu

Likelihood, *s.* tebygoliaeth

Likely, *a.* tebygol; golygu

Liken, *v.* tebygu, tebygoli, gwnenthur yn debyg; cyffelybu

Likeness, *s.* tebygolrwydd, cyffelybrwydd; llun, delw

Likewise, *ad.* felly, yn yr un modd: *conj.* hefyd

Liking, *s.* diwyg, sat; hoffiant

Lily, *s.* elestr, hill—*Yellow water-lily*, bwltys—*White water-lily*, yr alaw, y fagwyr wen, lilŵr dwfr

Limb, *s.* aelod; derynyn; cêtyn

Limbeck, *sub.* distyll-ffwrn, dyferynydd. *Edr.* *Alembic*

Limber, *a.* lippa, ystwyth, masw

Limberness, *s.* ystwythder

Limbo, *s.* canolfan dychymmygedig rhwng nef ac uffern; purdan: carchar, dalfa

Lime, *s.* calch: glâd: *v.* calchu; gwyn-galchu: gludio

Lime-kiln, *s.* cyl neu odyn galch

Lime-tree, *s.* gwagllwyfen, pigwŷdden, palwyf, palalwyf

Limit, *s.* terfyn, ffin, cyffin

Limit, *v.* terfynu, gosod terfyn, penmu, pennodi

Limitary, *a.* cyffiniol

Limitation, *s.* terfyniad

Linn, *v.* eilunio, tymmu llun, arfelyddu, delweddu, paentio

Limner, *s.* eiluniwr, delweddwyr, paentiwr, portreiedydd

Limous, *a.* leidiog, lleidlyd

Limp, *a.* lippa, libyn, masw

Limp, *v.* chunhëcian, cloffi

Limpet, *s.* (cragen-byysg) brenig-en: *pl.* brëinig, llygaid myheryn

Limpid, *a.* gloyw, tŵr, clær

Limpidness, *s.* gloywder

Limping, *s.* hëcian, cloffni

Limpness, *s.* lipryndod, maswedd, ystwythder, hyblygedd

Linch, *s.* ffin, ffin-glawdd

Linch-pin, *s.* hoel echel, gwarllot, gwar-bin, echel-bin

Linden, *s.* piagen. *Edr.* *Limetree*

Line, *s.* llinyn; llin, llinell; ffin-en; rhôs: amglawdd

Line, *v.* *a.* llinellu: llinio, gwrthleinio:—amresu

Lineage, *s.* sch, llin-ach, llin; hiliogaeth, hil; tylwyth

Lineal, *a.* union-lin, llin-lin, olyn-ol; llinellawl
Lineament, *s.* prŷd, wyneb-wedd, wyneb-ddull, gwedd
Linear, *a.* llinellog, llinellaidd
Lineation, *s.* llinelliad
Linen, *s.* llian, lliam, llicinwe
Linen-draper, *s.* llicimiwr
Ling, *s.* grug—brenhin-bysg
Linger, *r.* gohirio, oedi, aros; sefyllian: hir-nychu
Lingerer, *s.* oedwr, gohiriwr
Lingering, *a.* nychlyd; afrys
Linget, *s.* penloyn, sywidw
Lingo, *s.* trosgl-taith, ffiegod
Linguist, *s.* ieithydd; cyfieithydd
Liniment, *s.* enaint, iraid, eli
Lining, *s.* gwrthlain, tenlli
Link, *sub.* trës-ddolen, cadwyn-dorch, modrwy—canwyll o bŷg a charth—selsigen
Link, *v.* dŏl-gydio, cyd-fachu, cyd-gadwyno, cydrwyo
Linnæet, *s.* llinos, llinosen, aderyn y llin—*Red-headed linnæet*, llinos ben-goch—*Mountain-linnæet*, llinos fynydd
Linseed, *s.* had llin neu gywarch
Linstock, *s.* ffon dânio, tân-ffon
Lousy-woolsy, *s.* cymmysg-we
Lint, *s.* llicin-rwd, crafion lliain
Lint, *l.* *sub.* gorluniog, cap neu gâpan drws, gwarddrws
Lion, *s.* llew: *fem.* llewes
Lion-like, *adj.* llew-eilun, llew-elyn: cadarn-galon
Lip, *s.* gwefus, min; gwefl
Lipothymy, *s.* llewyg, llewygfa
Lippitude, *s.* cibddellni
Liquable, **Liquefiable**, *a.* toddadwy, hydawdd, hylif
Liquefaction, *s.* toddiad
Liquefy, *v.* toddi, dadmer; datod; ymdoddi; ymloywi
Liquid, *s.* gwlyb, llyn, gwlybwr
Liquid, *a.* gwlyb, llynnol, llynnaidd, hylif, teneu-wlyb

Liquidate, *v.* toddi, llyneiddio
Liquids, *s. pl.* gwlybyroedd, llynnoedd—y toddiaid, y tawddlythyrenau, sef, *l, m, n, r, s*
Liquify, *Edr.* *Liquefy*
Liquor, *s.* llyn, gwlybwr, diod
Liquorice, *s.* pêr-wraidd, gwyllys
Lisp, *r.* bloesgi, bloesg-siarad
Lisper, *s.* bloesgyn, bloesgwr
Lisping, *s.* bloesgedd, bloesgni
List, *sub.* lleclres, rhif-restr, cof-restr, rhestr—eirionyn brethyn—ymdrechfa; camp-gychwynfa—ewyllys, chwennychiad
List, *v.* ewyllysio, chwennychu, mynnu—rhestru neu ymrestru yn filwr
Listen, *r.* gwrando, clustfeinio
Listless, *a.* dihawnt, diawch
Litany, *s.* gweddi gyffredin
Literal, *a.* llythyrenol
Literary, *a.* llythyrawg, llythyrol, llythyriannol
Literati, *s.* dysgedigion, dysgeidion, gwŷr llen
Literature, *s.* dysg, llythyriant
Litharge, *s.* gorferw, ewyn neu sorod wrth doddi plwm
Lithe, **Lither**, *a.* ystwyth, hylig; heini; llon; anwadal
Lithotomy, *sub.* maen-drychiad, maen-dorriad, torriad y garreg allan o'r bledren
Litigant, *s.* ymgyfreithiwr
Litigate, *v.* cyfreithio, ymgyfreithio, cwerylu, ymgecu
Litigation, *s.* ymgyfreithiad, &c.
Litigious, *a.* ymgyfreithgar, cyfreithus, cynhenllyd, cecrus
Litigiousness, *s.* ymgyfreithgarwch, ymrysongarwch
Litter, *s.* elor feirch, cludai:—llaesod, llaesodr, gwasarn:—torllwyth, gwaling—annhrefn
Litter, *v.* gwasarnu, gosod y gwasarn neu'r llaesod: bwrw torllwyth o gŵn neu berchyll

Little, *a.* bach, bychan; mân;
ychydig—*A little man*, dynyn
—*A little woman*, dynan, dyn-
esan, dynesig, gwreigan

Little, *sub.* ychydig, ychydigyn,
tipyn, ticyn, bychodedd, bach-
igyn

Littleness, *s.* bychander; bych-
anrwydd; eiddilwch

Liturgy, *s.* gwasanaeth cyffredin,
gweddi gyffredin

Live, *a.* byw, bywiol, bywiog

Live, *v.* byw, bod yn fyw; buch-
eddu, bucheddogi; oesi, hoedli

Livelihood, *s.* bywioliaeth

Liveliness, *sub.* bywiogrwydd,
hawnt

Lively, *a.* bywiog, bywiol; heinif;
gwisgi, eidiog; llon

Liver, *s.* yr au, afu; bucheddwr;
oeswr, hoedlawg

Liver-clung, *part.* claf o'r llech-
au, neu'r llech-glyw

Liverwort, *s.* llysian'r afu, llin-
wydd, cynglennydd yr afon, yr
afuawg, clust yr asen, llyfanog

Livery, *s.* goresgyn neu feddian-
niad ar dir, &c.—breiniolion
neu ddinasyddion Llundain—
gosgordd-wisg, *lifrâi*

Livid, *a.* dulas; cleisiog

Living, *a.* byw, â bywyd ynddo,
bywiol, yn fyw

Living, *s.* bywioliaeth: person-
iaeth, bywioliaeth eglwysig

Livre, *s.* swllt Frengig

Lixivium, *s.* lleisw, trwyth

Lizard, *s.* creadur tebyg i'r genau
goeg; gwedresi, maddfall, bud-
rychwil, budr-chwilen, eth-
rychwil

Lo, *interj.* wele! nycha

Load, *sub.* llwyth, hwys, baich,
pwn: *v.* llwytho, beichio, pyn-
io, pynorio; llenwi

Loadstone, *s.* ehed-faen, tywys-
faen, maen-tynnu

Loaf, *s.* torth; torthig, torthan

Loam, *s.* tywod-glai, pridd-glai,
marl-bridd, glud-bridd

Loamy, *a.* pridd-gleio

Loan, *s.* benthlyg, echwyn

Loath, *a.* anewyllysgar, anfodd-
lawn, anfoddawg, anhydyn

Loathe, *v.* ffeiddio, ffinioni,
casau, alaru, llaru, diflasu

Loathing, *s.* gwrthwynebrwydd,
ffeiddiad, alariad; cas

Loathsome, *a.* ffaidd, atgas

Loathsomeness, *s.* ffeiddrwydd,
atgasrwydd, ffeidd-dra, casedd

Lob, *s.* drel, hurryn, penbwl

Lobby, *s.* cynteddfa, cyntedd

Lobe, *s.* dernyn, tipyn; dalen

Lobster, *sub.* cemiwch, llegest,
gafr y môr, llamidydd

Local, *a.* lleawl; cyflicawl, per-
thynol i le; sefydlog

Locality, *s.* lleoldeb, lleawl han-
fod, lleolrwydd

Location, *s.* llead, cyflead, dy-
faniad, sefydlhad; gosodiad

Loch, *s.* llyn, llwch: cyffaith

Lock, *s.* clo; cloig, cloigyn—
cudyn; dylofyn o wiau—ar-
gae, argae-ddrws, dyfr-lidiart

Lock, *v.* cloi

Locker, *s.* cloer; twll colomen

Locket, *s.* addurn-glo, mynygl-
dlws, eur-gae; addurn-gudyn

Lockram, *s.* bras-lian: hyll-weſl

Loco-motion, *s.* ymsymudiad o
le i le, gallu i ymsymud

Loco-motive, *a.* hunan-symudol

Locust, *s.* llyndys, pryf y gwellt,
llyndys yr yd, locust

Locution, *s.* llafar-ddull, llafar-
iaeth, dywed-ddull

Lodge, *s.* lletty, luest, luesty,
hafotty, maesdy; gorwedde

Lodge, *v.* llettya; trigo; aros;
mynnu neu wneuthur lle

Lodgement, *s.* sefyllfa, gorsaf,
arosle, cartrefle; gwersyllfa

Lodger, *s.* lletfŵr, gwestai
Lodging, *s.* lletty, llettyfa, gwest-
 fa, gvestle; gwelyfan
Loft, *sub.* lloft, hurtr, tafod,
 llwyf
Loftiness, *s.* uchder, uchelder,
 uchedd; balchder, goruchedd
Lofty, *a.* uchel, goruchel, dyr-
 chafedig; uchelwŷch, chwydd-
 edig, trahaus-falch
Log, *s.* cyff, honeyff, cyffyn, pill,
 cippyll; cyfrif-bill:—log
Logarithms, *sub.* dirprwy-rifydd-
 iaeth, ber-rifydddeg
Log-book, *s.* llyfr y cyfrif-bill
Loggerhead, *s.* cloppa, hurtyr:
 —*At loggerheads*, ben-ben
Loggerheaded, *a.* pendew, &c.
Logic, *s.* rhesymeg, arbwyllieb,
 arbwyllieg, dadleuyddiaeth,
 rhesymegyddiaeth
Logical, *adj.* rhesymegawl, ar-
 bwyllegawl, dadleuyddol
Logician, *s.* rhesymegwr, rhesym-
 wr, ymresymydd, arbwylydd,
 dadleuydd
Logist, *s.* rhifyddwr, cyfrifydd
Logistics, *s.* rhifydddeg drugein-
 iol, tŷn-rifydddeg. *Edr. Algebra*
Logline, *s.* llinyn y cyfrif-bill
Logomachy, *sub.* ymryson y'ng-
 hylch geiriau, geir-ddadl
Logwood, *s.* coed lliwyddion
Loin, *s.* lwyn, llwyn, aren
Loiter, *v.* gohirio, ystelcian, sef-
 yllian, llercian, dyhirio
Loiterer, *s.* llercyn, ystelciwr
Loll, *v.* ymdrolio, ymddiogi, ym-
 dorstain, diog-orwedd
Lollards, *s.* Lolardïaid, llysenw
 o ddirmyg a roddwyd gan y
 Pabyddion, ar y rhai oedd yn
 parchu gair Duw cyn dyddiau
 Luther, Calvin, &c.
London, *s.* Caer-ludd, Llundain
London-tuft, *sub.* balchder Llundain

Lone, **Lonely**, **Lonesome**, *adj.*
 unig, wrtho ei hun; anhyfryd;
 didramwy, disathr; cethin
Long, *a.* hir, maith; parhaus;
 llaes, hirllaes
Long, *v.* hiraethu, chwanta, blys-
 io, dymuno
Longanimity, *s.* hir-ymaros
Longe, *s.* herciant, iergrwd
Longevity, *s.* hir-oes, hir-hoedl;
 hir-oesiad, hir-hoedliad
Longevous, *a.* hir-hoedlog, &c.
Longing, *s.* hiraeth, chwenych-
 iad, blŷs, chwanta, afar, neuad
Longing, *a.* hiraethus
Longitude, *s.* hyd; hyd-bellder,
 sef y gradd o bellder lle, tu
 a'r dwyrain, neu'r gorllewin,
 oddi wrth gylch neu gyn-gylch
 hanner dydd: Mewn serydd-
 iaeth, pellder seren oddi wrth
 arwydd yr hwrrd
Longitudinal, *adj.* hydawl, hyd-
 fesurawl, o'i hyd, ar ei hyd
Longsome, *a.* hirfaith, rhyhir
Long-suffering, *a.* hir-ymarhous
Longways, **Longwise**, *ad.* gyd â'r
 hyd, ar neu yn ei hyd
Long-winded, *a.* hir ei anadl
Loobily, *adj.* drêlaidd, penbyl-
 aidd
Looby, *s.* lleban, drêlyn, hutyn
Loof, *v.* cadw llong at y gwynt
Look, *s.* gwedd-wyneb, wyneb-
 pryd, golwg, trem; edrychiad,
 tremiad; ymddangosiad
Look, *v.* edrych, syllu, bwrw
 golwg; dysgwyl; chwilio
Looker, *s.* edrychwr, syllwr
Looking-glass, *s.* drŷch
Loom, *s.* gwydd
Looming, *s.* ymddangosiad llong,
 neu yr olwg arni
Loon, *s.* drel, delff, lleban
Loop, *sub.* dolen, dŷl-ystum, ar-
 westr, olpai, tytmwy
Loop, *v.* arwestru, dŷl-fachu

Loop-hole, *s.* dolen-dwll; cloer-dwll; diang-dwll, esgus
 Loose, *a.* rhyld, annhyn; llaes, llac, yslac; penrydd
 Loose, Loosen, *v.* gollwng, datod, rhyddhau, llacrâu, llaesu
 Looseness, *s.* y dolur rhydd, pipre, darymred, y bib; dirywaeth, Hygredigaeth
 Loose-strife, *s.* helygliys, llysiâu'r milwr, y waedlys
 Looover, *s.* twll mwg
 Lop, *v.* ysgythru, brigladd
 Loppings, *s.* ysgythrion, briwfrigau, tor-geingciau, mân-wydd
 Loquacious, *a.* siaradus, tafodrydd, dywedgar; fladr
 Loquacity, Loquaciousness, *sub.* siaradgarwch, dywedgarwch
 Lord, *sub.* arglwydd, ariwydd, meistr; nêr, muner, nâf, lôr, lôn, Pôr, rhi, rhiawdr, peryf, rhwyf, gwanar, gwaladr, udd, modur; gwledig; baron, brëyr
 Lord, *v.* arglwyddiaethu
 Lordliness, *sub.* arglwyddieiddrwydd; gor-falchedd
 Lordling, *s.* arglwyddyn
 Lordly, *a.* arglwyddiaidd
 Lordship, *s.* arglwyddiaeth
 Lore, *s.* dysg; gwers, addysg
 Loricæ, *v.* dalen-wisgo
 Loril, Lauril, *s.* clust yr ewig
 Lorimer, *s.* genfawr, genfaydd
 Lorient, *s.* y gegid
 Lose, *v.* colli, cael colled
 Loser, *s.* colledwr, collwr
 Loss, *s.* coll, colled, sarhâd
 Lost, *a.* coll, colledig
 Lot, *s.* coelbren, cwtws; syrth, dygwyddiad; rhan, cyfran, dogu
 Loth, *a.* annhueddol, anhawdd gan un ei wnenthur. Edr. *Loath*
 Lotion, *s.* golch-drwyth
 Lottery, *sub.* chware damwain,

cwtws, neu goelbren; damweiniaeth; coelbrenfa—*Lottery-ticket*, coelbren (neu gwtws) damweiniaeth—*Lottery-wheel*, damwein-droell
 Lovage, *s.* dulys, persl'r meirch
 Loud, *a.* croch, uchel, ban
 Loudness, *s.* uchder neu grochder llais, soniarsrwydd
 Love, *s.* cariad, serch, hoffder, cudeb, cuedd, anwylwch
 Love, *v.* caru, hoffi, serchu
 Loveless, *a.* digariad, diserch
 Lover, *sub.* cariad, cariadawr, carwr, carodyn
 Loveliness, *s.* hawddgarwch, cariadusrwydd, anwylwch
 Levelorn, *a.* cariad-goll
 Lovely, *a.* hawddgar, hygar, anwylaidd, cariadusaidd
 Love-sick, *a.* claf o gariad
 Lough, *s.* llyn, llwch
 Lounge, *v.* llechu; segura
 Louse, *s.* lleuen: *pl.* llan—*Hog-louse*, horen—*Sheep-louse*, hilenen—*Wood-louse*, gwrach y lludw, gwrach y coed
 Louse, *v.* lleua
 Louse-wort, *s.* llysiâu'r llan
 Lousily, *ad.* yn fawiaidd, yn orwael
 Lousy, *a.* lleuog
 Lout, *s.* delfi, lleban, llabi
 Low, *a.* isel; gostyngedig; sal, salw, gwael; gwan; truan
 Low, *v.* bresu, huguned
 Lower, *v.* gollwng; iselu, gostwng, darostwng
 Lowermost, *a.* isaf, iselaf
 Lowliness, *s.* gostyngieiddrwydd
 Lowly, *a.* isel, gostyngedig
 Lowness, *s.* iselder, gwaeledd
 Lowr, *v.* cuchia, edrych yn gibog; tywyllu, cymylu, duo
 Lowring, *a.* cuchiog; cymylog
 Loyal, *a.* ffyddlon fel deiliad, difrad, difredych, cywir:

Loyalist, *s.* cywir-ddyn i'w frenin, cywiriad
Loyalty, *s.* ffyddlondeb, cywir-
 edd
Lozenge, *s.* afrlladen feddygol
Lubbard, **Lubber**, *sub.* lleban,
 delff, diogyn, llabwst, grafel
Lubric, **Lubricous**, *a.* llyfn, lith-
 rig; llimp: anwadal
Lubricate, *v.* lithrigo
Lubricity, *s.* lithrigrwydd
Lubrifaction, **Lubrication**, *sub.*
 llyfuhâd, lithrigrigad
Lucid, **Lucent**, *a.* claer, dysglaer,
 goleu, gloyw; di-anmlhyll
Lucifer, *s.* y seren ddydd; diafol
Luciferous, *a.* goleu-ddwyn
Luck, *s.* damwain, hap, damwain
 neu hap dda, ffawd
 hapusrwydd, ffyniant, llwydd
Luckiness, *s.* ffawd, hapusrwydd,
 ffyniant, llwydd
Luckless, *a.* anfodiog, anfodus
Lucky, *a.* llwyddiannus, hapus
Lucrative, *a.* ennillfawr, elwawg
Lucre, *sub.* elw, ennill, elwant,
 mael, budd, ynnill
Luctation, *s.* ymdrechriad, ym-
 orchest, ymhwrd, ymdynniad
Luctiferous, *a.* gofidiawl
Lucubrate, *v.* gweithio, 'sgrifenu,
 &c. wrth oleuni canwyll
Lucubration, *s.* canwyll-orchwyl;
 gwaith goleuni benthg
Luculence, *s.* claerder
Luculent, *a.* claer, claer-wych,
 gloyw-wych, manyl-wych
Ludicrous, *a.* digrifawl, digrif-
 gar, digrifwedd, ysmala
Ludicrousness, *s.* chwerthinedd,
 digrifwch, digrifedd, ysmaledd
Lug, *v.* llusgo; trwm-lusgo
Lug, *s.* llusg-dyniad: llabed y
 glust: mesur-lath: math o
 bysg
Luggage, *sub.* clnd-lwyth, clnd-
 gelfi, beichlwyth

Lugubrous, *a.* galarus, alaethus
Lukewarm, *a.* clauar, llygoer
Lukewarmness, *sub.* clauarwch,
 clauarineb, anwresogrwydd
Lull, *v.* suo, cau i gyngu
Lullaby, *s.* hûu-gân
Lumbago, *sub.* llwynwst, dolor
 poenus yn y lwynau
Lumber, *sub.* hen ddodrefn di-
 ddefnydd, hen-gelfi
Luminary, *s.* goleu-gorph, goleu-
 ad, arwawl; yr haul, &c.
Luminous, *a.* goleu, goleuawg,
 goleuawl, goleufawr
Lump, *s.* clamp, clap, mwel, her-
 god, talp, telpyn, swp, swmp;
 y crynswth, y cyfan
Lumpish, *a.* clobynaid, dilân
Lumpishness, *sub.* clobyn-ddull;
 penbŷl, hurtrwydd
Lumpy, *a.* talpiog, ciampio
Lunacy, *s.* lloerigrwydd, gwall-
 gofrwydd, gorphwyll
Lunar, **Lunary**, *a.* lloerawl, lloer-
 awg, lleuadawl
Lunatic, *s.* lloerigyn, un lloerig,
 un â lloeriau arno: *fem.* lloer-
 igen
Lunatic, *a.* lloerig, lloerglaf, lleu-
 adglaf; gorphwylllog
Lunation, *s.* rhygylch, misgylch,
 cylch-dro, neu gyfr-dro y
 lleuad
Lunch, **Luncheon**, *s.* cnwff neu
 glwff o fwyd, byr-bryd
Lunge, *s.* gŵth, hergŵth, cais
Lunge, *v.* gŵthio; rhoi cais
Lungis, *s.* hurthgen, lleban
Lungs, *s.* ysgyfaint
Lung-wort, *sub.* callod y derw,
 clustiau'r derw, llysiau'r ys-
 gyfaint
Lupine, *s.* math o ŷd-rawn
Lupius, *s.* llewyg y blaidd
Lurch, *s.* dalfa, magl; dyryswch
Lurch, *v.* cynllwyn; cynllwyn-
 ddal; traws-fagur; twyllo

Lurcher, *sub.* cynllwynwr; bol-rythwr; cynllwyn-gi
 Lure, *s.* hud, arhud, dên-gyff
 Lure, *v.* hudo, arhudo, llithio, arlithio, demu, siom-liithio
 Lurid, *a.* cethin, tywyll
 Lurk, *v.* ystelcian, techu, llechwibio, cynllwyn; segura
 Lurker, *s.* ystelciwr, llechuddyn, gwibiwr, gwall, gwilliad
 Luscious, *a.* tra-melus, gor-felus, merf-felus: mychweg
 Lusciousness, *s.* gor-felusder, &c.
 Lusurious, *a.* chwarcôl, digrif
 Lust, *s.* chwant, blŷs, tra-chwant, gwŷn; melus-chwant
 Lust, *v.* chwantu, trachwantu, chwenychu, blŷsio, chwenych
 Lustful, *a.* cnawdwyllt, nwyfus, chwantus, chwantaid, aullad
 Lustfulness, *s.* chwantachrwydd, nwyfusrwydd, aulladedd
 Lustiness, *sub.* pybyrwch, iachgryfder, dihafarchedd
 Lustration, *s.* puredigaeth, glanhad trwy aberth
 Lustre, *sub.* gloywder, cl aerder, dysglaerder: goleu-ddal o wydr
 Lusty, *a.* gwrol, heinif, cryf, pybyr, grymus, corphol; iach
 Lute, *s.* offeryn cerdd â thannau iddo, dwsmel
 Lute, *v.* cau neu gleio geneuau costrelau, llestri, &c.
 Lutherans, *s.* dilynwr Luther, diwygiwr euwog yn yr Almaen; Lutheriaid
 Lutulent, *a.* lleidiog, afloyw
 Luxation, *s.* dadgymmaliad
 Luxuriance, Luxuriance, *s.* gormoledd; brasdwf, brasdyfiant
 Luxuriant, *a.* bras-dyfol, braisdylfol; rhyseddus, gormodol
 Luxuriate, *v.* tŷfu'n ormodol
 Luxurious, *a.* rhyseddgar, wttresgar, gwleddgar; moethus

Luxury, *sub.* gloddest, rhysedd, gormod-rhysedd, wttres
 Lycanthropy, *sub.* cynddaredd a wna i ddyn udo fel blaidd
 Lye, *s.* lludrod, lleisw, trwyth
 Lying, *a.* celwyddog, celwyddus: *part.* yn gorwedd
 Lying, *s.* celwydd: gorweddiad
 Lymph, *s.* dyfr-naws
 Lymphate, *v.* cynddareddu, gorwylltio, gor-frawychu
 Lynx, *s.* bwystfil brith, ffyrnig (rhwng blaidd a danys, meddant) danys-flaidd, lyncs
 Lyre, *s.* telyn, offer tannau
 Lyric, *a.* telynaidd
 Lyrist, *s.* telynwyr, tanneawr, telynwyr; telynfardd

M.

M, (*fel rhifnod*) a thousand, mil, mil o nifer—M. A. llythyr- enau byrhäol) master of arts, athraw yn y celfyddydau—M.S. manuscript, llaw-sgrifen—M.S.S. manuscripts, llaw-sgrifenedau
 Mab, *s.* budrog, budrogen
 Mac, *s.* ap, mab, ab
 Macaroni, *s.* brithyn, coegyn
 Macaronic, *sub.* brith-iaith: *a.* brith-ieithig; coegynaidd
 Macaroon, *s.* math o bercidd-fwyd, neu lysieu-fwyd; coegyn
 Macaw, *s.* math o barrot
 Mace, *s.* (arwydd o Swyddogaeth) brysgyll, byrllysg, berllysg—cibyn math o ber-lysieun
 Mace-bearer, *s.* dygiawdr y byrllysg, brys-yllwr
 Macerate, *v.* culhan, tenenhan, truanu: mwydo, sicio
 Maceration, *sub.* culhad: mwydiad

Machiavelian, *adj.* yn ol ffordd
Machiavel (adyn dichellgar o'r Ital;) cyfrwysddrwg, dichellgar, ystrywgar
Machinate, *v.* cyfrwys-lunio neu ddyfeisio, dychymygu
Machination, *s.* ystryw-ddyfais, dichell-waith, dyfeis-waith
Machine, *s.* peiriant; offeryn
Machinery, *s.* peirian-waith
Mackerel, *s.* macrell; *pl.* mecryll
Macrocosm, *s.* y byd, bedysawd
Macula, *s.* mann, brych, magl
Maculate, *v.* mannu, brychu, brycheuo, diwyno, ysbrychu
Maculate, *a.* brycheulyd
Maculation, *s.* brycheuad
Mad, *a.* ynfyd, gwallgofus, ffol; cynddeiriog, gorwyllt
Madam, *s.* meistres, arglwyddes
Madbrained, *adj.* penwan, penchwiwan, penchwidr
Madcap, *s.* chwidryn, chwidrogy, ffwlcyn, ynfyd-was
Madden, *v.* ynfydu, gorphwyllo, cynddeiriogi, creuloni
Madder, *s.* y wreiddrudd, y friw-wydd wen
Madefaction, *s.* mwydiad
Madhouse, *s.* gorphwyllldŷ
Madman, *sub.* ynfyd-ddyn, dyn gwallgofus neu orphwyllus
Madness, *s.* gwallgof, gorphwyll, cynddaredd
Madrigal, *s.* bugeil-gân
Magazine, *s.* arfdŷ, arfgell, perc-ell, ystordŷ, trysorgell, trysorfa, cludlan, cronfa; cylchgrawn
Maggot, *s.* chwilioryn, cynrhonyn; mácai, maceiad
Maggotty, *a.* cynrhonllyd; anwadal, penchwiwan
Magi, *s.* doethion y Dwyrain
Magic, *s.* dewiniaeth, swynyddiaeth, hudoliaeth
Magic, **Magical**, *a.* swynawl, cyfareddus; denawl, hudolaidd

Magician, *sub.* swynwr, hudol, dewin, gorcheinad—*Magician's wand*, hud-lath
Magisterial, *adj.* awdurdodaidd, arglwyddiaidd, meistrolgar
Magistracy, *sub.* swyddogaeth, llywyddiaeth, beirniadaeth, rheolaeth, blaenoriaeth
Magistrate, *s.* swyddog, gorseddawg, hedd-ynad; maer
Magnality, *s.* mawrder
Magnanimity, *s.* mawrfryd, mawrfrydigrwydd, mawrwriaeth, mawredigrwydd
Magnanimous, *a.* mawrfrydig, mawrwraidd, dewrwydych
Magnet, *s.* ehedfaen, maen tynnu, try-faen, tywys-faen
Magnetic, *a.* perthynol i'r ehedfaen, tryawchaid
Magnetism, *sub.* rhinwedd neu effaith ehed-faen; try-awch, dur-dynniad; haiarn-dynniad
Magnetize, *v.* tryawchu
Magnific, **Magnifical**, *a.* mawrwych, enwog, hyglod
Magnificence, *s.* mawr-wychedd, mawr-wychder, ardderchawgrwydd, mawrhydi
Magnificent, *a.* mawr-wych, gorw-ych, mawryddig, ardderchog, mawreddus
Magnifier, *s.* mawrygwr, mawrhawr, mawrygydd
Magnify, *v.* mawrygu, mawrhau, moli; mwyhau, mwyo
Magnifying-glass, *s.* syll-wydr a ddengys wrthddrychau yn fwy nag ydynt; mwyad-ddrych
Magnitude, *s.* maint, maintioli, helaethder, maintiolaeth
Magpie, *s.* pi, pia, píoden, píogen, píog
Mahogany, *s.* math o goed defnyddiol o'r India Orllewin
Mahometanism, *s.* rhiith-grefydd
Mahomet, mahometaniaeth

Maid, *s.* gwyrif, geneth, morwyn, eigr, rhiann

Maiden, *a.* morwynaid, morwynawl, gwyrifol, eigradd; ieuaneg; dibriod

Maiden-hair, *s.* briger Gwener, gwallt y ddaear, briger Gweno

Maidenhead, *sub.* morwyndod, gwyrifod, eigrath

Majestic, *a.* brenhinaid, tywysogaidd, mawryddig, ardderchog, myg, mygyr

Majesty, *s.* ardderchawgrwydd, mawrhydi, mawredd; myged

Mail, *sub.* llythyr-god, bwlgan; codaid o lythyr—mann amryliw ar blu aderyn—modrwy
—*Coat of mail*, llurig, llurig fodrwyog

Mailed, *a.* llurigog: mannog

Maim, *s.* nam, anaf, anafod

Maim, *v.* anafu, briwo

Maimed, *a.* anafus, anafawl

Main, *a.* penaf, prif, mwyaf

Main, *s.* y rhan benaf, fwyaf, &c.

—*cefnfôr*—*Main-land*, cyfan-dir—*Main-mast*, yr hwyl-bren mawr—*Main-sail*, yr hwylfawr

—*Main-sea*, cyfan-fôr, cefnfôr

Mainpernable, *a.* mechniadwy

Mainpernor, *s.* meichai, mâch

Mainprize, *s.* mâch gorfodawg; mâch; mechni, mechniaeth

Maintain, *v.* dal, cynnal, cadw, myntumio, diffyn, amddiffyn, muneru; porthi

Maintenance, *s.* cadwriaeth, cynnal-iaeth; myntumiad

Major, *adj.* mwy, mwyaf; hŷn, hynaf o ddau

Major, *s.* swyddwr milwraidd; is-raglaw; uch-gadpen—y fraich gyntaf mewn prawf-reswm

Majoration, *s.* helaethiad

Majority, *s.* mwy rhan, y rhan fwyaf; llawn oedran

Maize, *s.* ŷd neu wenith India

Make, *s.* gwneuthuriad, cyfansoddiad; dull, gwedd

Make, *v.* gwneud, gwneddyd, gwneuthur, gwneuthyd, gwneud; creu; peri; llunio, ffurfio

Make-bate, *s.* cecruswr, cecryn

Maker, *s.* gwneuthurwr, &c.

Malady, *s.* clefyd, dolur, afiechyd; haint; anhwl

Malapert, *a.* cras-eiriog, tafod-gras, gorhewg, cras-aren, haerllug

Malapertness, *s.* haerllugrwydd, crasder tafod, gorhewgdra

Male, *s.* gwryw: *a.* gwrywaidd, gwryw, gwrywiol

Male-administration, *sub.* camlywodraeth, cam-driniaeth

Malecontents, *s.* deiliaid anfodd-lonus, anfoddogion

Malediction, *s.* rheg, melldith

Malefactor, *s.* drwg-weithredwr

Malefic, *a.* drygiog, drygeddus

Male-practice, *s.* dryg-waith

Malevolence, *s.* drwg ewyllys, dygasedd, drwg ddymuniad

Malevolent, *a.* drwg-ewyllysiawl, drwg ei ewyllys, dygas

Malice, *sub.* cenfigen, cynfigen, dygen, cynghorŷn, cynddrygedd, llied, malais; gwenwyn

Malicious, *a.* malcibus, cenfigenus, dygasog, gelynnol

Maliciousness, *s.* drwg ddymuniad, dryganiaeth, dygas

Malign, *a.* niweidiol, gwenwynig, dinystriol, drygiog

Malign, *v.* casu, casu, cas-ddrygu; enllibio, traws-dduo

Malignancy, **Malignity**, *s.* drygedd, dryganiaeth, dryganiau; adwythigrwydd, adwythedd

Malignant, *adj.* maleis-ddrwg, athryfar, dryganiaus, anian-ddrwg; adwythig, atgas

Malkin, *s.* ysgubell ffwrn, moppa, moppren: bwgan adar

Mall, *sub.* gordd; chwaraau pêl ordd; talwrn neu rodfa lle y bo'r cyfryw chwaraau
Mall, *v.* curo â gordd, pwyo
Mallard, *s.* ceithiog hwyad gwyllt
Malleable, *a.* northwyliadwy
Malleate, *v.* northwylio
Mallet, *s.* gordd bren, gordd
Mallows, *s.* hoccys, y feddalai
 —*Garden-mallows*, hoccys y gerddi—*Marsh-mallows*, môr-hoccys, hoccys y morfa
Mahoney, *s.* inati o felys-wîn
Malt, *s.* brâg, heidd-frâg—*Malt-house*, bragdy—*Malt-kiln*, olyn frâg—*Malt-mill*, melin frâg
Malt, *v.* bragu, gwnëyd brâg
Maltreat, *v.* cam-drin
Maltreatment, *sub.* cam, traws-driniaeth, cam-driniaeth
Maltster, *s.* bragydd, bragwr
Malversation, *s.* dichell-dro
Mamma, *s.* nam, mamwys
Mammocks, *s.* gweddillion
Mammon, *s.* eilun-dduw cyfoeth; duw'r bydol-ddyn; golud, da'r byd, mwnws
Mammonist, *s.* bydol-ddyn, cybydd, cybyddwr, cribyn-was, crin-was, llygad y geiniog, carl, cerlyn, crintachwr
Man, *s.* dyn, gŵr; gwrryw
Man, *v.* diwallu â gwŵr
Manacle, *sub.* gefyn, llaw hual, llawethair, breichrwm
Manacle, *v.* rhwymo dwylaw
Manage, *s.* ysgol farchogaeth; marchwriaeth, march-driniaeth
Manage, *v.* rhëoli, trefnu, trin; llywodraethu, llywiadu
Manageable, *a.* rheoladwy, hydrin, hywedd, hydyn
Management, **Managery**, *s.* llywiadaeth, trefniad, triniaeth
Manager, *sub.* trefnwr, rheolwr, trefniedydd, llywiadur
Manation, *s.* deilliad, tarddiad

Manchet, *s.* bara coesed, bara caun, mân-gaun, mân-baill
Mancipate, *v.* rhwymo, caetliwyo; troi meddiant
Manciple, *s.* darparwr lluniaeth
Mandamus, *s.* Mandate, *s.* ysgrifen orchymmyn, llys-orchymmyn, arch-sgrifen, arch-sgrif, archiad, arch-wys
Mandarin, *s.* pendefig yn China
Mandatory, *a.* archeidgol, eirch-iol, gorchymmynol
Mandible, *s.* aelgerth, gën, asgwrn yr ên, bochgern, genogl
Mandrakes, *s. pl.* mandragorau
Manducate, *v.* cnoi, deintgnoi
Manducation, *s.* cnoad, dygnoad
Mane, *s.* mwng; myngen
Manes, *s.* ysprydion y meirw; gwyllon; gwag-dduwiau
Manful, *a.* gwrol, gwrol-wych, dewr-wych, gŵraidd, gwŷch
Manfulness, *s.* gwroldeb, gwrol-der, gwrolaeth, dewredd
Mange, *s.* claf, clefri
Manger, *s.* preseb, cafn ebran
Mangle, *v.* cigyddio, darnio; hacru; difynio; llyfnhau llian
Mangler, *s.* cigyddiwr; hacrwr
Mangy, *a.* clafrllyd, clafrog
Manhood, *s.* oedran gwr; dyn-dod, dyndeb, dyndid, dynoliaeth; gwroldeb, gwrolaeth
Maniac, *s.* un gorphwylllog
Manifest, *a.* eglur, goleu, amlwg, dysgywen, hyspys
Manifest, *v.* amlygu, eglaro, eglurhau, arddangos, diargelu, dangos, datguddio
Manifestation, *s.* amlygiad, egluriad, arddangosiad
Manifestness, *s.* amlygrwydd
Manifesto, *s.* eglurn, cyhoeddiad, cyhoedd-draith, cylchlythyr
Manifold, *a.* amryw, amrywiol, amryw, aml, lluosog, lluosog

Manikin, *s.* dynyn; corryn
Maniple, *sub.* dyrnaid: byddin
 fechan o wŷr: offeren-wregys
Mankind, *s.* dynolryw
Manlike, *a.* gwraidd, fel gwr
Manliness, *s.* gwroldeb, dyndeb,
 dyndid, gwreidd-dra, gwrdiaeth,
 gwrdiaiddrwydd. Edr. *Man-
 fulness*
Manly, *a.* gwrol, dewr; dynol
Manna, *s.* bara nefol, manna;
 awyr-fel, mel-wlith
Manner, *s.* modd, dull, gwedd,
 moes: ffordd; arfer; defod
Mannerliness, *s.* moesogrwydd,
 moesgarwch, hyfoesedd
Mannerly, *a.* moesgar, moesog
Manners, *s.* moesau; moddau
Mannish, *a.* dynol, gwraidd
Mancœuvre, *s.* dyfais, dyfeisdro,
 cyfrwys-waith, calldro
Manor, *s.* maeuol, maenawr
Manse, *s.* persondy, ficerdy
Mansion, *s.* trigfa, trigias, tringle,
 cartref, preswylfod, trigfan;
 maenor-dŷ, esyddyn
Manslaughter, *s.* llofruddiaeth
 ddi-ragfwriad, llawruddiaeth
Manslayer, *sub.* llawrudd, dyn-
 leiddiad, llofrudd
Mansuetude, *s.* dyngarwch: tyn-
 erwch; gwareidd-dra
Mantlet, **Mantlet**, *sub.* man-
 tell fer, mantellan, cochlan:
 caban
Mantle, *s.* mantell, ffaling, cochl,
 arwisg
Mantle, *v.* mantellu, ffalingo;
 ewynnu: lledu'r adenydd
Mantle-tree, *s.* march-bren ael-
 wyd, mantell, cladde
Mantology, *s.* dawn rhagfynegi
Mantua, *s.* gŵn benyw, ysgŵn,
 ysgin, cyfr-wisg
Mantua-maker, *s.* ysgin-wraig,
 ysginyddes, gŵnyddes: ysgin-
 wr, ysginydd, ysginawr

Manual, *a.* perthynol i'r llaw—
Sign manual, llaw-sgrifen—
A manual, llaw-lyfr, llyfryn,
 llyfian
Manualist, *s.* llaw-grefftwr, llaw-
 gelfyddwr
Manuduction, *s.* llaw-arweiniad,
 llaw-dywysiad, llofiad
Manufactory, *s.* gweithfa, gweith-
 le, gweith-dŷ; gwaith
Manufacture, *s.* gwaith, llaw-
 waith; gwneuthuriad
Manufacture, *v.* llaw-weithio,
 gweithio, gwaenthar, gwnëyd
Manufacturer, *s.* llaw-weithydd;
 meistr llaw-weithyddion
Manumise, *v.* rhyddhau, digae-
 iwo, rhydd-freinio
Manumission, *sub.* gollyngdod,
 rhyddhiad, rhydd-freiniad
Manureable, *a.* gwrteithiadwy
Manure, *s.* tail, gwrtaith, achles,
 cardail: *v.* gwrteithio, teilo
Manuscript, *s.* llaw-ysgrifen, ys-
 grif-lyfr; ysgrif-waith
Many, *a.* llawer, aml, lluosog
Many-times, *ad.* ynfynych, llawer
 gwaith, aml waith
Many-coloured, *a.* amlwiog
Map, *s.* argraff-len, darlun-len,
 darluniad, darlun, darlinelliad
Map, *v.* darlunio, darlinellu
Maple, *sub.* gwiniolen, gwiniol-
 wydd, peisgwyn, peisgwydden
Mar, *v.* niweidio, anafu, llygru,
 gwrthuno, diwyno, difwyno
Marauders, *s.* yspail-filwŷr: ys-
 peil-rawd, yspeil-dorf
Marble, *s.* mynor, marmor, maen
 clais; mynoren: *a.* mynorog,
 mynoraidd, mynorawl, mar-
 moraid
Marble, *v.* mynori, mynorigi;
 mynor-liwio
Marcasite, *s.* maen tân
March, *s.* Mawrth:—ymdaith,
 taith, hyat; rhodiad

Margarite, *s.* maen myrierid
 Margent, Margin, *s.* ymyl, cwrw
 —*Marginal note*, ymyl-ncd
 Margrave, *s.* ardalydd
 Mariet, *s.* crinllys mair
 Marigold, *s.* gold, goldwyr, gold
 Mair, rhuddos—*Marsh-mari-*
gold, rhuddos y morfa
 Marilock, *s.* ysnoden, cudyn ded-
 wydd
 Marinade, *v.* cyffeithio pysgod
 mewn olew, gwinegr, &c.
 Marine, *a.* morawl, merinawl
 Marines, *s. pl.* môr-filwyr; mor-
 lû, môr-fyddin
 Mariner, *s.* morwr, mordwywr,
 merinwr—*Mariner's compass*,
 compod, cwmpas
 Marjoram, *s.* math o lysieuyn—
 —*Wild marjoram*, y ddalen
 benrudd, mintys y creigiau
 Marish, *a.* corslyd, siglenog
 Marital, *a.* perthynol i ŵr
 Maritime, *a.* morawl, arforawl—
Maritime town, arfordref—*Ma-*
ritime country, arfordwy, ar-
 fordir
 Mark, *s.* nôd, arnod, marc, ar-
 wydd-nod, amlygyn; mann;
 ôl, arlwybr—morc, morch (sef
 13s. 4d.)
 Mark, *v.* nodi, marcio; edrych;
 ystyried; craffu ar: gwahan-
 nodi
 Market, *s.* marchnad, marchnad-
 fa, maelawr, maelawg, mael-
 dref, maelerfa, maelfa—*Flesh-*
market, cigfa
 Market, *v.* marchnatta; maelera
 Marketable, *adj.* gwerthadwy,
 marchnadol, by-werth
 Market-place, *sub.* marchnadle,
 marchnadfa, marchnatty
 Marksman, *s.* annelydd
 Marl, *sub.* cleibridd, brasbridd,
 marl, marlbridd
 Marl, *v.* cleibriddo, marlio, &c.

March, *v.* myned, cerdded, rhod-
 io; cychwyn; cyrchu
 Marches, *s.* cyffiniau, terfynau,
 bargodion, godreuon, eithafion
 Marchioness, *s.* ardalyddes
 Marcid, *a.* cul; gwywedig
 Marcour, *s.* culni, teneuedd
 Mare, *s.* caseg, gwil, gwilog
 Marline, *s.* llinyn pyglyd, pŷg-
 llinyn, pŷg-rwymyn
 Marmalade, *s.* cyflaith aeron
 Marmorean, *a.* tebyg i'r marmor,
 mynoraidd, marmorauidd
 Marmoset, *s.* math o eppa
 Marquis, *s.* ardalydd, ardalawr
 Marquisate, *s.* ardalaeth
 Marriage, *s.* priodas; neithior
 Marriageable, *a.* dyweddiadwy,
 mewn oed i briodi
 Married, *a.* priod, priodol, priod-
 edig, gweddog; gwreigiog;
 gwriog
 Marrow, *s.* mér, madrudd—*Sp-*
inal marrow, madruddyn y cefn
 —*Marrowfat*, math o bŷs
 Marry, *v.* priodi, dyweddio;
 gweddogi; gwreicca; gwra
 Marsh, *s.* morfa; corsdir, siglen
 Marshal, *s.* byddinwr; càd-lyw-
 ydd, penciwdod; pen-gwas-
 trawd; pen-swyddog; cyfres-
 trydd; dystain
 Marshal, *v.* iawn-drefnu
 Marshalship, *s.* swydd byddinwr
 Marshmallows, *s.* môr-hoccys
 Marsh-trefoil, *s.* flia'r gors
 Marshy, *a.* morfâawg, corsog
 Mart, *s.* maelierfa. Edr. *Market*
 Marten, *s.* bele, carlwm
 Martial, *a.* milwraidd, rhyfelgar
 Martin, Martinet, *s.* math o wen-
 nol; môr-wennol
 Martingal, *s.* cengl-firwyn
 Martinmas, *sub.* gŵyl Farthin,
Tach. 11
 Martyr, *s.* merthyr; tyst
 Martyr, *v.* merthyru

Martyrdom, *s.* merthyrdod, merthyrolaeth; merthyriad
 Martyrology, *s.* hanes merthyron, merthyr-draith, merthyraeth
 Marvel, *s.* rhyfeddod: *v.* rhyfeddu, symu, aruthraw
 Marvellous, *a.* rhyfedd, rhyfeddol, uthr, uthrol, aruthr, aruthrol
 Masculine, *a.* gwrryw, gwrawl, gwraidd, gwrrywaidd
 Masculineness, *s.* gwreidd-dra
 Mash, *s.* cymmysg, cymmysgedd; eisin-gymmysg
 Mash, *v.* cymmysgu; bragfysgu: dryllio'n swtrws
 Mashing-stick, Mashing-staff, *s.* ffon cerwyn, rhodol
 Mask, *s.* mwgwd, llen-gêl, ysgod; ffug-wyneb, ffug-liw
 Mask, *v.* mwgydu, llen-guddio, ysgodi; gosod hûg; cuddio
 Maslin-corn, *s.* anyd, brith-ýd, cymmysg ýd
 Mason, *s.* saer maen, saer cerrig — *Free-mason*, rhin-gelwr
 Masonry, *sub.* saerniaeth maen, gwaith maen, mein-waith
 Masquerade, *s.* mwgwd-ddawns
 Mass, *s.* clamp, mwl, talp, crug, crynswdd, crynswth, twrr, pentwr, cruglwyth; *y* cyffredin, corph *y* bobl: Gwasanaeth yr Offeren Babaid
 Massacre, *s.* galanasdra, galanas, cyflafan, lladdfa
 Massacre, *v.* cyflafanu, cigyddio, llasu, celaneddu; lladd
 Massiness, Massiveness, *s.* ffyrder, dwys-brafder, gorfaint
 Massive, Massy, *adj.* pwysig; mawr; cadarn-braff, corphog
 Mast, *s.* hwyllbren, gwern
 Master, *s.* meist, arglwydd, arlwydd, pen, pènaeth, llywydd, llyw; athraw, entraw, dysgawdwr
 Master, *v.* meistrol, &c.

Masterdom, *s.* meistroliad, &c.
 Master-key, *s.* allwedd i agor pob clo; prif-agoriad
 Masterless, *a.* dirëolaeth; cildyn
 Masterly, *a.* trachywrair, penigamp, rhagorwych, awduraid, saerniaidd; meistrolgar
 Masterpiece, *sub.* campus-waith, pen-gorchwyl, prif-waith
 Mastership, *s.* meistrolaeth, pèngaeth, uchafiaeth, rheolaeth
 Master-stroke, *s.* rhagor-waith
 Master-wort, *sub.* dail yr ysgyfaint
 Mastery, *s.* gorchafiaeth; camp
 Masticate, *v.* cnoi, dygnoi
 Mastification, *s.* cnôad, dygnôad
 Mastic-tree, *s.* y lentysg-bren
 Mastiff, *s.* gwaedgi, cadgi, gafaelgi, custowcci
 Mat, *s.* mat, matras, bannas, rhestog, brwyn-we, hesg-we
 Match, *s.* pabwyrn, dylwyfyn, tân-refryn—cymhar, cymhar-es: priodas; cydienad: cysdedlydd; cysdadliad; ymdrech-gamp, ymbrawf
 Match, *v.* cymharu; cysdadlu; cyfartalu; cyd-weddu; priodi; cyd-ieuo; cyfaddasu
 Matchable, *a.* cyfaddasol, cydraddawl, gogystal; ienadwy
 Matchless, *a.* digymhar, digydradd, anghymharol, digyffelyb
 Matchmaker, *s.* lliniwr priodasau, ieuedydd; tân-asglodydd
 Mate, *s.* cydymaith, cyfail, cyfalle, cymhar, cydienedydd; ail-lywydd llong, is-lyw
 Mate, *v.* cydraddu; cyd-ieuo
 Material, *a.* defnyddiol, sylweddol, corphorol; pwysfawr
 Materialist, *s.* defnyddiolwr, defnyddiawdr, defnyddwr
 Materialism, *s.* athrawiaeth *y* rhai a haerant nad oes yspryd; defnyddiodraeth, annuwiaeth

Materiality, Materialness, s. defnyddiolder, defnyddiolrwydd; pwysigrwydd
Materialize, v. defnyddiadu
Materially, ad. o lawer, o gryn bwys, yn fawr; o ddefnyddiau
Materials, s. defnyddiau, moddion, cyffyriau, elfyddau; ystwyf
Materiate, a. defnyddiog, defnyddiadol, defnyddiedig
Materiation, s. defnyddiawd
Maternal, a. mamol, mammaidd, o du'r fam; tra-thyner
Math, s. glaswellt; gwei-ladd—*Latter math*, adladd, adwair
Mathematical, a. perthynol i gelfyddyd rhif a mesur; arddangosyddawl—*Mathematical demonstration*, ysgwir-brawf, eglur-brawf diymmod
Mathematician, s. un cyfarwydd yn nghelfyddyd rhif a mesur
Mathematics, s. celfyddydau rhif a mesur, *scf.* rhifydddeg, ser-yddiaeth, daearyddiaeth, &c.
Mattins, s. borenol weddi
Matrass, s. matras, gwely casnach:—*math* o ddistyll-lestr
Matrice, sub. crôth, bru, mam, mammog, mamwys—mold llythyrenau, llythyr-fold
Matricide, s. mam-laddiad; mam-leiddiad, mam-lofrudd
Matriculate, v. derbyn yn aelod o fam-ysgol, neu brif-ysgol
Matrimonial, a. priodasol
Matrimony, s. priodas
Matrix, Edr. Matrice
Matron, s. hynafwraig, gwreig-dda
Matter, sub. defnydd, deunydd, sylwedd; matter, peth, helynt, achos, neges—gôr, crown
Mattery, a. crownllyd, gôrlyd
Mattock, s. eaib, matog
Mattock, v. ceibio

Mattress, Edr. Matrass
Maturate, v. addfedu; trawu
Maturation, s. addfediad; trawiad
Mature, a. addfed; mewn oed; pwyllus, ystyriol; cyflawn
Maturity, sub. addfedrwydd; llawn-dyfiad, llawn-oed
Maudlin, s. llyisiau Mair Fadlen
Mandlin, adj. lled-feddw, gofrwysg; hyfr-glaf; diod-glaf
Mangre, ad. er gwaethaf, heb ddiolch, er gen a dannedd
Maukin, s. mop. Edr. Maulkin
Maul, r. maeddu, baeddu
Maulkin, sub. môpa, ysgubell ffwrn; bwgan, hwganeg; yslabi
Maund, s. basged gestog
Maunder, v. grwgnach, grymial; cardotta
Maundy, s. cardod, cyfarwys—*Maundy Thursday*, Dydd Iau cablyd
Mausoleum, s. grŷyddfa, beddfa, beddgor, bedd-adail
Maw, sub. caul, cylla, crôpa, crômil, crombil
Mawkish, a. anffasus, diflas
Mawks, s. hagr-lafnes, yslabi
Maxillary, a. perthynol i'r geru, neu asgwrn yr en
Maxim, s. arwir, arwiredd, direb, diareb, gosodedigaeth, rhesymair—*A received maxim*, egwyddor, neu reol, brofedig
May, s. Mai; bloden-fis—May-day; dydd calan-mai
May, v. gallu, dichon, dichoni
May-blossoms, s. blodau'r drain gwynion ysbyddad
May-bug, s. chwillen y baw
Mayor, s. maer—Lord Mayor, uchel-faer: fem. uchel-faeries
Mayoralty, s. maeronaeth
Mayoreess, s. maeres, maerones
Maypole, s. bedwen fai
May-weed, s. llygad yr ých

Maze, *sub.* dyrysfa, bachdrofa;
syndod, synnedigaeth

Mazy, *a.* dyrus, troiedig

Me, *prox.* myfi, mi, fi, i

Mead, *s.* medd, meddyglyn

Mead, Meadow, *s.* dōl, gweir-
glawdd; dōl-waun, ffwynen—

Mountain meadow, rlios, gwaun

Mead-wort, *s.* llysiar'r forwyn

Meager, *a.* tnan, cul, tenet

Meagerness, *s.* culni, fruander

Meak, *s.* bach lŵr-droed

Meal, *s.* blawd; pryd o fwyd

Meal, *v.* btdio; blotta—*Meal-*

dust, blod-waith—*Meal-mon*,

blodiwr, blottai—*Meal-worm*,

gwyddonyn: *pl.* gwyddon

Mealy, *a.* blodlog—*Mealy-mouth-*
ed, safn-feddal; yswil

Mean, *s.* cyfrwng; canolfordd

Mean, *adj.* canolig, lled-wael,
gwael, isel, salw, anwych

Mean, *v.* meddwl, tybio, bwr-

iadu, amcanu, arwyddocau

Meander, *s.* ahlwybr, dōlystum-
iad, amdrôad; dyryswch

Meander, *v.* dolystumio, am-
lwybro, dolennu, ymnyddu

Meaning, *s.* ystyr, meddwl, ar-
wyddocâd, amcan, deall

Meanness, *s.* salwedd, gwaeledd,
gwaelder, dielwedd; crintach-
rwydd

Means, *s.* moddion, offerynau;
cyfryngau; meddiant, ffordd,

gwarth—*By fair means or foul*,

trwy deg, nen trwy hagr

Meanwhile, *adv.* yn y cyfamsr

Mearl, *s.* aderyn du

Mearling, *s.* gwyniad

Mease, *s.* mwys, sef pum-cant, o
benweig neu ysgadan: plâs

Measled, *a.* brechog, brechlyd

Measles, *s.* y frêch gôch

Measure, *s.* mesur; mesuraid,
llestraid; medr, melder, meidr-
aeth; mydr: ffordd; trefn

Measure, *v.* mesur, mesuro

Measurer, *s.* mesurwr, mesurydd

Measurement, *s.* mestriad, me-
suriaeth, mesuryddiaeth

Measures, *s.* ffyrdd; moddion

Meat, *s.* bwyd; lhwiaeth, ym-
borth; cigfwyd; bara ac en-
llyn

Mechanic, *s.* celfyddwr, creffwr,
llaw-gelfyddwr, dybanon

Mechanic, Mechanical, *a.* llaw-
weithiol, llaw-gelfyddds; dist-

ad—*Mechanic arts*, llaw-gel-
fyddydan—*Mechanic powers*, y

llaw-alluoedd, mud-alluoedd,
chwyt-alluoedd; sef, y peirian-

nau addas i beri symudiad; y
rhain ydynt, y fantol, y trosol,

yr olwyn, y chwerfan dro, y
cogwrn tro, ar cŵn

Mechanics, *s.* y llaw-gelfyddyd-
au—llaw-gelfyddwyr

Mechanism, *sub.* peirian-waith;
llaw-gelfyddwaith

Meconium, *s.* sudd y pab

Medal, Medalion, *s.* côr-ddryll
bathedig, bathain: *pl.* batheini-

iau—*Medalic*, batheiniawl

Medalist, *s.* batheinydd

Meddle, *v.* ymyrru, ymyrryd,
ymyrraeth, ymhela; cydgan

Meddler, *s.* ymyrrydd

Meddlesome, *a.* ymyrrus, ym-
yrgar

Mediate, *a.* cyfryngol, cyfryng-
edig, cyfrwng; canolaidd

Mediate, *v.* cyfryngu, eirioli, eir-
iol; setyll rhwng

Mediation, *s.* cyfryngdod

Mediatorship, *s.* cyfryngyddiaeth,
cyfryngwriaeth

Mediator, *s.* cyfryngwr, canolwr,
canolydd; eiriolwr

Mediatorial, *a.* cyfryngyddol

Mediatrice, *s.* cyfryngwraig

Medicable, *a.* meddygiadwy

Medical, Medicinal, *a.* meddyg-

ol, meddyginiaethol, meddygin
 Medicament, *s.* meddyginiaeth,
 eli; cyffaith; cyfaredd
 Medicate, *v.* meddygu
 Medic-fodder, *s.* meillion corniog
 Medicine, *s.* y gelfyddyd fedd-
 ygol, cyfferiaeth: meddygin-
 iaeth, meddyglyn, physygw-
 iaeth, meddygiaeth
 Medicines, *s.* cyferi, moddion
 meddygol, cyffyrion
 Mediety, *s.* canoligwydd; han-
 ner
 Mediocrity, *s.* cymmedredd, ca-
 nolrwydd, cymmesurwydd
 Meditate, *v.* myfyrio; bwriadu;
 meddyllo; dyfeisio; ystyried
 Meditation, *s.* myfyrdod, ystyr-
 iaeth; myfyriad, eorthedd
 Meditative, *a.* myfyrgar, medd-
 ylgar, myfyriol; ystyrgar
 Mediterranean-sea, *s.* môr y ca-
 nol-dir: *a.* canoldirawl
 Medium, *s.* cyfrwng; y canol
 Medlar, *s.* merys-bren, pren ceri:
 math o afal caled, tindoll
 Medler, *s.* ymyrrwr, prysur heb
 ddiolch. *Edr.* Meduller
 Medley, *a.* cymmysg: *s.* cym-
 mysgedd; cymmysgfa
 Medullar, *a.* perthynol i'r môr,
 merawl, meraid, tebyg i fêr
 Meed, *s.* gobrwy, gwobr, tâl
 Meek, *a.* addfwyn, llariaidd, lled-
 nais, hynaws, tirion, gwâr
 Meeken, *v.* llarieiddio, &c.
 Meekness, *s.* llarieidd-dra, add-
 fwynder, tiriondeb, hynawsedd
 Meer, *s.* môr o dir, 32 llath
 Meet, *a.* addas, gweddius, cy-
 mhwys, cyfaddas, cymmesur
 Meet, *v.* cyhwrdd, cyfarfod, cy-
 fwrdd, taro wrth; dygwydd ar
 Meeting, *s.* cyhwrdd, cyfarfod
 Meeting-house, *s.* tŷ cyfarfod
 Meetness, *s.* addasrwydd, gwedd-
 eidd-dra, cymhwysder

Megrim, *s.* y ben-dro; meigryn
 Meiosis, *s.* eiddileb
 Melancholy, *s.* y pruddglwyf, y
 dilyn, y dduegwst, y ddueg, y
 geri du; prudd-naws
 Melancholy, *a.* prudd, trymlyd,
 anhylon, athrist; pendrist;
 prudd-glwyfus
 Melasses, *s.* triagl
 Melilot, *s.* godrwyth, pŷs y ceirw
 Meliorate, *v.* diwygio, gwellhau;
 trwsio; tacluso
 Melioration, *s.* gwelliant
 Mellicot, *s.* meillion teirdalen
 Melliferous, *a.* mêl-ddwyn
 Mellification, *s.* gwneuthuriad
 mêl; mêl-waith
 Mellifluence, *s.* mêl-rediad, mêl-
 ffrydiad, melyslif
 Mellifluent, Mellifluous, *a.* mêl-
 red; parabl-bêr, mêl-enau
 Mellow, *adj.* addfed, meddal,
 blodwy: lledfeddw, brwysg
 Mellowness, *sub.* addfedrwydd,
 ffaethder, blodŷyedd
 Melodious, *a.* pêr-seiniol, peror-
 iaethol, pereidd-sain, cyngnan-
 eddol, melain, meleinber
 Melodiousness, *s.* cyngnaneddol-
 rwydd, pereidd-dra
 Melody, *sub.* peroriaeth, melus-
 gerdd, cyngnanedd, mêlwawd
 Melon, *s.* pompiwn, melwn
 Melt, *v.* toddi; dadleithio, dad-
 mer, ymdoddi; ymollwng
 Melter, *s.* toddydd, toddwr
 Member, *s.* aelod, aelawd
 Membrane, *sub.* pilen, pilionen,
 croenyn, croenen—*Membrane*
of the brain, y grefadur, pilen
 yr ymênnydd
 Membraneous, *a.* croenenaidd,
 croenenog, pilenog
 Memento, *s.* arwydd coffaol
 Memoir, *sub.* cofiant, dargofiad,
 côf-lyfr, hanes-lyfr, brnt, brud
 Memorable, *a.* cofiadwy, cofus.

Memorandum, *s.* côfnod, côfnodiad, sylw-nôd
 Memorandum-book, *s.* nôd-lyfr, côf-lyfr, dydd-lyfr
 Memorial, *s.* cofen, cofiaeth, dar-goffa, coffiadwriaeth
 Memorialist, *s.* dargofiwr
 Memory, *s.* côf; coffiadwriaeth;
 Men, *s.* dynion, gwŷr [coffa
 Menace, *v.* bwgwth, bygythio, bygylu, mynasu
 Menace, *sub.* bwgwl, bwgwth, mynas; bygythiad, bygyliad
 Menagerie, *sub.* casgl o amryw filod, mil-gasgifa, milfa
 Mend, *v.* gwellhau, diwygio, gwella, cyweirio; trwsio
 Mendable, *a.* gwelladwy, &c
 Mendacity, *s.* celwyddgarwch
 Mender, *s.* diwygiwr, gwellhâwr, cyweiriwr; trwsiw
 Mendicant, *a.* cardoteiawl, cardotlyd, cardotynaid
 Mendicant, *s.* cardottai, cardotyn
 Mendicate, *v.* cardotta
 Mendicity, *s.* cardoteiaeth
 Menial, *a.* teuluaid, tŷaid
 Menology, *s.* mis-gofiant
 Menow, *s.* pilcodyn, pilcod-bysg
 Menses, *s.* misglwyf, mislifant
 Menstrual, Menstruous, *a.* misawl; misglwyfus
 Menstruum, *s.* dadleithydd
 Mensurable, *a.* mesuradwy
 Mensurate, *v.* mesur, mesuro
 Mensuration, *s.* mesuriaeth, mesuriad, mesur-waith
 Mental, *a.* perthynol i'r meddwl—*Mental reservation*, meddwl-géliad, twyll-adroddiad
 Mention, *s.* crybwylliad, gair
 Mention, *v.* crybwyll, crybwylllo, corbwyll, sôn, coffau
 Mephitis, *s.* drewchwa, drewsawr
 Mephitic, *a.* drewchwâwl
 Mercantile, *adj.* marchnadawl, masnachawl, masgnachol

Mercenariness, *sub.* cyflogeidd-rwydd; hunan-serch
 Mercenary, *a.* gwobr-chwantus, hunan-geisgar, cyflogaid
 Mercer, *s.* sidan-werthwr, sidanwr, sidanydd
 Mercery, *s.* sidan-wŵoedd
 Merchandise, *sub.* da masnach; marsiandiaeth, marchnadyddiaeth, maeleriaeth, marsiandiaeth
 Merchandise, *v.* *a.* masgnachlu, marchnatta, maeliera
 Merchantable, *a.* gwerthiadwy, hyweith, marchnadol
 Merciful, *adj.* trugarog, trugar, athrugar, tosturiol
 Merciless, *a.* didrugaredd, anhrugarog; creulawn
 Mercury, *s.* y blaned Merchur, neu Mercher: arian byw: sawdl y crydd—*Mercuries*, gwerthwŷr newyddion—*Dog's Mercury*, bresych y cŵn
 Mercy, *s.* trugaredd, tosturi
 Mercy-seat, *s.* trugareddfa
 Mere, *s.* llyn, llwch
 Mere, *a.* unig, syml, gwir, pur; moel, noeth; hollol; glân
 Merely, *ap.* yn unig, &c.
 Meretricious, *a.* aillad; puteinllyd, budrogaid; nwyfus
 Meridian, *s.* canol-ddydd; llinell y canol-ddydd; cŷch hanner
 Meridional, *a.* deheuol [dydd
 Merit, *s.* haeddiant, haeddedigaeth, rhyglyddiant, teilyngdod, dybryn, arobryn, arobrid
 Merit, *v.* haeddu, rhyglyddu, dybrynu, arobrynu, gobrynu
 Meritorious, *a.* haeddawl, teilyng, haeddiannus, dybrynawl
 Merlin, *s.* math o walch
 Mermaid, *s.* môr-forwyn
 Merrimake, *s.* noswaith lawen
 Merriment, Merriness, *s.* llondigrifwch, llawenydd

Merry, *s.* hoenus, difyrllon, hylon,
 gor-awenus, llawen
 Merry-Andrew, *s.* ffwl y ffair,
 chwydawydd, croesan
 Mersion, *s.* trochiad, suddiant
 Mesentery, *s.* lliein-gig, perfedd-
 len, cefndedyn, percini
 Mesh, *s.* masgl neu dwll rhwyd
 Meshy, *a.* rhwyd-dyllog
 Meslin, *s.* brith-ŷd, cymmysgŷd,
 amydd
 Mess, *s.* saig o fwyd: *v.* bwyta
 Message, *s.* cénadwri, cénadwr-
 iaeth, neges; gair
 Messenger, *s.* cénad, cénadwr,
 negeswr, negesydd, negesawg
 Messiah, *s.* Crist, Epeniog
 Messieurs, *s.* meistri, fy meistri
 Messmate, *s.* cydrwytiawr, cys-
 saig, cysseigiwr; cydwr
 Messuage, *s.* tŷ a thyddyn, an-
 nedd a'i berthynasau, gardd, &c
 Metabasis, *s.* trosfynediad
 Metachronism, *s.* cam-amseriad
 Metage, *s.* mesuriad
 Metal, *s.* adwyn, delid, mettel
 Metallic, *a.* mettelaiidd, o fettel
 Metallist, *s.* metteltydd, delidwr
 Metallurgy, *s.* mettel-waith
 Metamorphose, *v.* gwedd-newid,
 dull-newidid
 Metamorphosis, *s.* gwedd-newid-
 iad, dull-newidiad
 Metaphor, *sub.* traws-symudiad,
 pwyll-gyfnewid, trawsddwyn
 Metaphorical, *a.* traws-symudol,
 traws-fudol, pwyll-fudol
 Metaphrase, *s.* caeth-gyfieithiad,
 cyfieithiad llythyrenol
 Metaphrast, *s.* caeth-gyfieithydd,
 a gyfieithio air y'ngair
 Metaphysical, *a.* arddansoddawl,
 athronawl, uchaniaawl
 Metaphysics, *s.* y gelfyddyd sy'n
 olrhain anianolaeth yspryd-
 oedd; athrawn, athroniaeth,
 arddansoddiaeth, uchaniaeth

Metathesis, *s.* traws-elfeniad, ne-
 widiad llythyrenau
 Mete, *v.* mesur, mesuro
 Metempychois, *s.* y tyb ffol
 fod epeidiau yn myned o'r
 naill gorph i'r llall; traws-en-
 eidiad
 Meteor, *s.* awyr-dân, goruchion-
 en; *pl.* goruchion, goruchelion
 Meteorologist, *sub.* goruchion-
 graffydd
 Meteorology, *s.* olrheiniad natur
 awyr-dân, &c. goruchiongraff
 Meter, *s.* mesurwr, mesurydd
 Mete-wand, *s.* mesur-lath
 Metheglin, *s.* mædd, meddyglyn,
 glas-fedd
 Methinks, *v.* yr wy'n tybied,
 tybygwn, mi a dybygwn
 Method, *s.* trefn, ffordd, modd
 Methodical, *a.* trefnus, rheolaidd,
 llwybraidd, byfforddus
 Methodise, *v.* iawn-drefnu
 Methodist, *s.* trefniedydd, hoffwr
 trefn, *methodist*
 Methodize, *v.* trefniadu
 Metonymy, *s.* trawsenwad
 Metre, *s.* mydr, mesur, meidr
 Metrical, *a.* mesurol, mydrol
 Metropolis, *s.* mam-ddinas, prif-
 ddinas, pen-caer
 Metropolitan, *s.* archesgob
 Mettle, *s.* mettel; hawnt, byw-
 iogrwydd, ynni, arial; calon;
 awch; yspryd; bywyd
 Mettlesome, *a.* mettelus, arialus,
 bywiog, calonog, mettelwch
 Mew, *s.* adar-gell; hebogdy, mud,
 muding; gŵylan
 Mew, *v.* mewian—can i mewn—
 bwrw 'r plu; bwrw 'r cynn;
 bwrw 'r hen-flew
 Mezzotinto, *s.* math o ddarluniad
 mewn du a gwyn; hanner-
 darliwiad, hanner-lliw
 Mice, *s.* llygod: *sing.* llygoeden
 Michaelmas, *s.* gŵyl Fihangel

Miche, *v.* llechu, godechu, llerc-
 ian rhag myned i'r ysgol
Mickle, *s.* cryn lawer, sypyn
Microcosm, *s.* y byd bychan, y
 crynfyd; dyn
Microscope, *s.* gwydr bychan-
 wel, chwydd-wydr
Middle, *s.* hanner, cefnaint
Middle, **Middlemost**, *a.* canol
Mid-day, *s.* hanner-ddydd, canol
 dydd, canol-ddydd
Middle aged, *a.* canol-oedflog
Middling, *a.* canolig, cymmedrol,
 lled-weddol, rhwng dau
Midge, *s.* gwybedyn, ednogyn
Midriff, *s.* llen-gig y ddwyfron
Midshipman, *sub.* is-swyddog ar
Midst, *s.* canol [long rhyfel
Midstream, *s.* canol-firwd
Midsummer, *s.* canol haf
Midway, *s.* hanner y ffordd
Midwife, *s.* bydwraig, colwyn-
 wraig, esgorwraig—*Man-mid-*
wife, colwynwr, colwynydd
Midwifery, *s.* bydwreigiaeth, col-
 wynyddiaeth
Midwinter, *s.* canol gauaf, dyfa-
 der gauaf, byrddydd gauaf
Mien, *s.* agwedd, gwedd, golwg,
 pryd, edrychiad, trem
Might, *s.* gallu, galluedd, nerth,
 grym, cadernid; egni
Mightiness, *s.* galluogrwydd
Mighty, *a.* galluog, cadarn, nerth-
 ol, grymus, cryf
Migrate, *v.* mudo, treiglo
Migration, *s.* mudiad, symudiad,
 newidiad trigias
Milch, *a.* blith, blithog, laethog
 —*Milch-cow*, buwch flith
Mild, *a.* tirion, tyner, hynaws,
 mwynaid, llariaidd, gwar
Mildew, *s.* y gawod, mel-gawod:
 —*brychni ar liain, &c.*
Mildness, *s.* tiriondeb, tynerwch,
 mwynedd-dra, addfwynder,
 hynawsedd

Mile, *s.* milldir, miltir, 1760 llath
Milestone, *s.* carreg fildir
Milfoil, *s.* milddail, y wilfai,
 llysiau'r gwaedling
Militant, *a.* milwus, milwriaeth-
 us, rhyfelus, milwraidd
Military, *a.* milwraidd, rhyfelus,
 rhyfelgar—*A military man*,
 milwr, rhyfelwr, sawdwr
Militate, *v.* ymegnio; gweithio
 neu ymdrechgu yn erbyn
Militia, *s.* cylch-flwyr, milwyr
 cartrefol, cylch-fyddin
Milk, *s.* laeth, blith—*Sweet-milk*,
 llefrith—*First-milk*, blaenion,
 blaenllaeth—*Second-milk*, ar-
 mail—*Milk-beggar*, blaethai
Milk, *v.* godro; armeilio
Milk-diet, *s.* laethfwyd
Milkiness, *sub.* laethogrwydd,
 laethedd, laetheiddrwydd
Milkmaid, *s.* laethwraig
Milksop, *s.* mursenddyn
Milk-tray, *s.* ceulawr; mail
Milk-weed, *s.* laeth-ysgall
Milkwhite, *a.* pur-wyn
Milk-wort, *s.* amlaethai, llysiau'r
 laeth
Milky, *a.* laethaidd, laethog
Milky-way, *s.* Edr. *Galaxy*
Mill, *s.* melin; breuan
Mill, *v.* malu, melino, breuanu;
 pannu; ymyl-rigoli
Mill-dam, *s.* pwnt, argae melin
Mill-dust, *s.* goslawd; llwch melin
Millenarians, *s.* y rhai a ddaliant
 y teyrnasa Crist yn bersonol,
 ar y ddaear, am fil o flynydd-
 oedd, cyn dydd y farn gyfired-
 iaol; mil-flynyddwyr, *millenar-*
iaid
Millennium, *s.* y mil o flynydd-
 oedd yn y rhai y bydd Satan
 wedi ei rwymo, &c. (*Det.* 20,
 3.) Y mae amrywiaeth o farn-
 au y'nghylch modd a'r amser y
 cyflawniad

Millennial, *a.* perthynol i'r mil blynyddoedd
Mille-pedes, *s.* gwrachod y lludw, milredion: *sing.* milred
Miller, *s.* melinydd, malwr
Millet, *s.* millet, *Ezec.* iv, 9.
Milliner, *s.* penwisgyddes
Million, *s.* buna, mil o filoedd, can myrddiwn, deg rhiaflu
Mill-leaf, *s.* ffios melin (mynta
Milt, *sub.* y dduwg, y ddwveg, cleddyf bleddyn, cleddyf y bŵ-wail:—grawn pysgod; lleithon, lleithban, y bol meddal
Milter, *s.* pysgodyn lleithban, sef y gwrryw
Mimic, *s.* amredydd, amredwr, dynwaredydd, mab yr eppa
Mimic, *v.* amredu, dynwared
Mimic, **Mimical**, *a.* amredawl, dynwaredig, eppaidd
Mimickry, *s.* dynwaredyddiaeth, chware'r eppa, munudiad
Minatory, *adj.* bygythiol, bygylus
Mince, *v.* mân-friwo: hanner-dywedyd: rhygyngu, mursenu
Mince-pie, *s.* pastaï fan-friw
Mind, *s.* meddwl, bryd, bwriad; tŷb, barn; côf; pwyll
Mind, *v.* meddylid, syniaw, cofio, gofalu, ystyried
Mindful, *a.* gofalus, meddylgar, cofus, ystyriol, cofgar
Minfulness, *s.* cofgarwch, cofusrwydd; gofal
Mindless, *a.* diöfal, anghofus
Mine, *pron.* fy, mau, eiddof
Mine, *v.* mwyn-gloddio
Mine, *s.* mwyn-glawdd; cuddglawdd—*A gold mine*, eurglawdd, eur-gloddfa—*A silver mine*, arian-glawdd, &c.—*To spring a mine*, chwythu cuddglawdd
Miner, *s.* mwynwr, mwyn-glodd-iwr; cudd-gloddwr

Mineral, *s.* mŵn, mwyn: mettel
Mineral, *a.* mwynawl, mettelaidd
Mineralist, *s.* mwynydd
Mineralogy, *s.* traethawd neu wybodaeth am fwynyddiaeth
Mingle, *v.* mysgu, cymmysgu, dyfysgu; britho
Mingle-mangle, *s.* cymmysgfa
Miniature, *s.* mân-ddarlun
Minikin, *s.* bychanigyn
Minim, *s.* mymryn, bychanigyn
     —*Minims*, bychanigion
Minion, *s.* anwŷlyn, gwenieithwr, anweswr, anwesyn
Minish, *v.* lleihau, cwtâu
Minister, *s.* gweinidlog, gweinydd, gweimedydd; swyddog
     —*Prime minister*, cyn-was, cyn-weisiad
Minister, *v.* gweini, gweinyddu, gweinidogaethu
Ministerial, *adj.* gweinyddawl, gweinidogaethol
Ministry, *s.* gwasanaeth, swydd
Ministration, *sub.* gweinyddiad, gweinidogaeth
Ministry, *s.* gwasanaeth, gweinidogaeth: gweinidogion; cyn-weisiaid, cyn-weision, gwledychiaid
Mimor, *s.* un dan oed; ail fraich prawf-reswm
Minor, *a.* llai; lleiaf, neu ienaf o ddau
Minorate, *v.* lleihau, tolio
Minority, *sub.* mab-oed, an-oed, mebyd: yr is-rif, nifer lleiaf
Minster, *s.* mynachlog, mynachlys: eglwys gadeiriol
Minstrel, *s.* clerwr, cerddor, gwr wrth gerdd, teleiddwr
Minstrelsy, *s.* clerwriaeth, amgan
Mint, *s.* bathdy, bathfa: mintys
     —*Red mint*, môr-ddanadi cochion—*Spear-mint*, mintys Mair
     —*Water-mint*, mintys y dwfr
     —*Wild-mint*, mintys llwydion

Mintage, *s.* bathiad, bathweithiad: trefu am fathu
 Mintinan, *s.* bathwr, bathydd
 Minuet, *s.* nawf-ddawns
 Minute, *s.* munud; meityn
 Minute, *v.* côf-nodi
 Minute, *a.* bach, bychan, bychydig, bychanig, mân; manwl
 Minutely, *a.* yn fanwl
 Minuteness, *s.* manylwech, manyrwydd, bychander
 Minutes, *s.* côf-nodau: prif-bênau; cynlluniau
 Minx, *s.* coegen, mursenig
 Miracle, *s.* gwyrrh, rhyfeddod
 Miraculous, *adj.* gwyrrhiol, rhyfeddol, aruthrol; gwyrrhiog
 Miraculousness, *s.* gwyrrhioldeb
 Mire, *s.* llaid, llacca, trybola, tom, baw: *r.* tommy, tryboli
 Mirror, Mirrour, *s.* drych
 Mirth, *s.* llawenydd, digrifedd, digrifwech, difyrwech; sarllach
 Mirthful, *a.* llawen, hylon
 Miry, *a.* lleidiog, tomlyd
 Misacceptation, *s.* cam-gymmeriad, cam-ddylliad
 Misadventure, *sub.* drwg-ddamwain, dryglam; anflawd
 Misadvice, *s.* cam-gynghor; gauhyspysrwydd
 Misadvise, *v.* cam-gynghori
 Misaim, *v.* cam-gyfeirio
 Misanthrope, *s.* dyn-gasawr
 Misanthropic, *adj.* dyn-gas, annyngar
 Misanthropy, *s.* dyn-gasedd, annyngarwech
 Misapplication, *s.* cam-gymhwysiad, cam-ddefnyddiad
 Misapply, *v.* cam-briodoli, cam-ddefnyddio, cam-arferu
 Misapprehend, *v.* camddeall, camddirnad, camsynied
 Misapprehension, *s.* camsyniad, cymgymeriad, camdyb
 Misarrange, *v.* camdrefnu

Misbecome, *v.* drwg-weddu, gweddu yn ddrwg, anweddu
 Misbecoming, *a.* anweddaidd
 Misbehave, *v.* camymddwyn
 Misbehaviour, *s.* camymddygiad, drygfoes, anfoes
 Misbelief, *s.* camgoel, geugred
 Misbelieve, *v.* camgredu, camgoelio; anghoelio
 Miscal, *v.* camenwi, difenwi
 Miscalculate, *r.* camfarw, camgyfrif, camrifo
 Miscarriage, *s.* erthyliad; anffodrwydd, aflwyddiant
 Miscarry, *v.* erthyllu; aflwyddo, anffynnu, drwg-dyccio
 Miscellaneous, *a.* amryfath, amrywiog, aml-ryw, amrywiol
 Miscellany, *s.* amrywiolaeth, amrygasgliad, brith-lyfr, brithnodach, brithnodiadau
 Mischance, *s.* aflwydd, anhap
 Mischief, *s.* drwg, drygioni, cyn-ddrygedd, asbri, ysgelelder, niwed, dryglam, aflwydd
 Mischief, *v.* drygu, niweidio
 Mischief-maker, *s.* telfysgwr, aflonyddwr, dirieidwr
 Mischievous, *a.* diriaid, diried, dirieidus, asbriawl, drygionus, anfad, barus, niweidiog
 Mischievousness, *s.* direidi, dryganiaeth, drygedd, anfadrwydd, drygioni, bariaeth
 Miscible, *a.* cymmysgadwy
 Miscite, *v.* cam-brawfnodi
 Misclaim, *s.* cam-hawl, camarddelw, camholiad: *v.* cam-holi, cam-ofyn, cam-arddelw
 Misconceive, *v.* camddeall, camdybied, camystyried
 Misconduct, *s.* camymddygiad
 Misconjecture, *sub.* camamcaniaeth: *v.* camdybio
 Misconstruction, *s.* camddehongliad, camystyriaeth
 Misconstrue, *v.* camddehongli

Miscount, *v.* camgyfrif
Miscerance, *s.* dryganiaeth
Miscerant, *s.* drygddyn, adyn,
 drygeddwr: un geugred
Misdeed, *s.* drwg-weithred, dryg-
 waith, cam-weithred
Misdemeanor, *s.* camymddygiad,
 camdwyath, trosedd
Misdirect, *v.* camlyfforddi, cam-
 gyfarwyddo
Misdo, *v.* camwneuthur
Misdoing, *s.* camweddad
Misemploy, *v.* cam-osod ar waith:
 cam-arferu, cam-ddefnyddio
Miser, *s.* cybydd, carl, cerlyn,
 bawai, cinwas, crintachwr,
 bydolddyn, mab y oriawas
Miserable, *adj.* gresynol, truan,
 truenus, annedwykl; crintach
Misery, *s.* trueni, afdyd, gresyni,
 gresynwa; gofid
Misfaction, *s.* cam-lunio, cam-
 ffurfio, dryg-lunio, aflunio
Misform, *v.* camffurfio
Misfortune, *sub.* anffawd, anhap,
 annhynged; annhyngiedfen,
 dryglam, cywall, annawb
Misgive, *v.* gwangredu; drwg-
 dybio; ofni-drwg
Misgiving, *s.* drwgdyb; amnheua-
 aeth; gwangred
Misgovern, *v.* cam-reoli, cam-
 lywodraethu, cam-lywio
Misgovernment, *s.* aflywodraeth,
 camdminiaeth
Misguide, *v.* camarwain, cam-
 dywys; cam-hyfforddi
Mishap, *s.* anhap, dryglam
Mishear, *v.* cam-glywed
Mish-mash, *s.* cynnyssgedd an-
 addas new anghyson
Misleader, *v.* camgasglu
Misinform, *v.* camhyspynnu
Misinformation, *s.* cam-gopined,
 geu-chwek; geu-fynag; cam-
 hyspysrwydd; geu-ddysg
Misinterpret, *v.* camddehongli

Misinterpretation, *sub.* camdde-
 hongliad, gau-ddehongliad
Misjoin, *v.* cam-gysylltu
Misjudge, *v.* camfarnu, gwall-
 farnu, methfarnu, trawsfarnu
Miskin, *s.* tomber; baw-dwr
Mislay, *v.* cam-osod, cam-ddodi,
 anghyflot, coll-gadw
Misle, *v.* bwrw gwlaw mân, brith-
 wlawio, nian-wlawio
Mislead, *v.* Edr. *Misguide*
Misletoe, *s.* uchelwydd, uchel-
 far, uchelfel
Mislike, *s.* anhoffder: *v.* anghartu,
 discaru; drwg-dybio
Misling, *Misly*, Edr. *Mizzling*
Mismanage, *v.* camdrin, cam-
 drefnu, camlywio, methdrin
Mismanagement, *s.* gwall-drefn,
 camdminiaeth, camdrefniad
Mismatch, *v.* cam-gysylltu, cam-
 gymharu, cam-ieno
Misname, *v.* camenwi
Misnomer, *s.* camenwad
Misobserve, *s.* camsylwi, cam-
 nodi, camgraffu, camweled
Misogamist, *s.* casawr priodas
Misogyny, *s.* casneb at ferched
Mispersuasion, *s.* cam-dyb, cam-
 syniad, cam-gael, cam-gred
Misplace, *v.* aflleu, cam-gysleu,
 cam-osod, cam-ddodi
Mis-print, *v.* cam-argraffu
Misprison, *s.* esgetlusdra—*Mis-
 prison of treason*, brad-gehiad
Misproportion, *v.* cam-gymme-
 suro, cam-gymmedrol
Misreckon, *v.* cam-gyfrif
Misrelate, *v.* cam-adroddi
Misreport, *v.* camfytieg
Misrepresent, *v.* camddarlunio
Misrepresentation, *s.* camddar-
 luniad; geu-fynag
Misrule, *s.* amhrifn, aflywodra-
 aeth, afieolaeth, camreol
Miss, *s.* meistresan; meistresig;
 —gordderchi, cyweirys

Miss, *v.* ffaelu; methu; anghyr-
 haeddu; colli; pallu
Missal, *s.* llyfr yr offeren
Misseldine, *s.* Edr. *Misletoe*
Mis-shape, *v.* aflunio, cam-lunio
Missile, *s.* ergydiol, hydafl, tafl-
 adwy—*Missile weapons*, arfau
 tafl, ergydiol, &c.
Mission, *s.* anfoniad, danfoniad;
 cênadwriaeth, cênadiaeth
Missionary, *a.* cênadawl, cênad-
 wrawl, anfonawg, anfonedig
Missionary, *s.* cênad, cênadwr:
s. pl. anfonogion, negesolion
Missive, *a.* tafladwy, ergydiol,
 hydafl; anfonawl: cênadawl
Missive, *s.* cênad; llythyr
Misspeak, *v.* camddywedyd
Misspell, *v.* cam-lythyru, cam-
 lythyrenu, cam-sillafu
Misspend, *v.* cam-dreulio, ofer-
 dreulio, cam-warrio
Misstate, *v.* cam-ddarlunio
Mist, *s.* caddug, niwl, nifwl, niwl-
 en, tarth, mygdarth
Mistake, *sub.* camgymmeriad,
 camsyniad, gwallawd, amry-
 fusedd: *v.* camsyuied, cam-
 gymmeryd
Mistern, *v.* cam-enwi
Misthink, *v.* cam-feddwl
Mistime, *v.* cam-amseru, an-am-
 seru, cam-brydio
Mistiness, *s.* tywyllni, niwledd
Mistion, *Misture*, *s.* cymmysgedd
Mistress, *s.* meistres; dysgawd-
 wraig: *cymmones*, gordderch,
 cywelyes; cariad-ferch
Mistrust, *s.* pryder; drwg-dyb:
v. drwg-dybio, anghoelio
Mistrustful, *adj.* drwg-dybas;
 pryderus, anghoelgar
Misty, *a.* niwlog, nifwlog
Misunderstand, *v.* camddeall,
 camsynied, camaddirnad
Misunderstanding, *s.* camddeall-
 iad; amrafael; croesdyb

Misusage, *s.* camdriniaeth
Misuse, *v.* camarfer, camdria,
 anmharchu; sarhau
Mite, *s.* hatling, mymryn, briw-
 yn; gwyfyn, meisgyn
Mites, *s.* gwiddon, euddon—*To*
breed mites, euddoni, gwiddoni
Mithridate, *s.* cyflaith *Mithri-*
dates, a gyfrifid yn rhinweddus
 yn erbyn effaith gwenwyn
Mitigate, *v.* esmwythau, ysgafu-
 hau, llinaru, llonyddu, dofi,
 tyneru; tawelu
Mitigation, *s.* llinariad, esmwyth-
 ad, ysgafuhad; lleihad
Mitre, *s.* penguwch neu goron
 Esgob; capan côr; meitr
Mitred, *a.* meitrog; coronog; yn
 gwisgo meitr neu goron esgob
Mittens, *s. pl.* menyg heb fya-
 edd; dyrnfolau, dyrnfyf
Mittent, *a.* anfonawl, yn anfon
Mittimus, *s.* gwarant anfoniad i
 garchar, carchar-warrant
Mity, *Mitey*, *a.* gwiddonawg,
 gwiddonllyd, euddonog
Mix, *v.* mysgu, cymmysgu
Mixture, *s.* cymmysg, cymmysg-
 edd; cymmysgiad
Mizzen-mast, *sub.* hwyl-bren ol
 llong—*Mizzen-sail*, hwyl ol
Mizzling, *adj.* mân-ddefnydol—
Mizzling rain, mân-wlaw,
 gwllth-wlaw, niwl-wllth
Mizzy, *s.* mignen, siglen, trallwng,
 llyngsfau
Moan, *s.* cwyn, cwynfan
Moan, *v.* cwyno, cwynofain,
 cwynfan; galaru; ymosiduo
Moat, *s.* ffôs, clawdd, cylch-ffôs,
 cylch-glawdd, amglawdd
Mob, *s.* gwerinos; gwerin-dorf;
 terfysg-lu; milcin-lu—math o
 gap hir-glust
Mob, *v.* cyd-derfysgu; cyd-ym-
 godi; torf-feistrol; cyd-dieis-
 io; cyd-erlid

Mobility, *s.* symudoldeb, symud-
 -olrwydd:—y werinos: gwerin-
 lu, gwerin-dorf
Mock, *s.* gwawd; gwatwargerdd
Mock, *a.* dynwaredol; rhithliol
Mock, *r.* gwawdio, gwatwar;
 mingamu; dynwared, dyfalu;
 twyllo, sionni: cellwair
Mockery, *s.* gwawd, gwatwar,
 gwatwargerdd; ffig, rhith
Mode, *s.* arfer, dull, ffordd, trefn;
 defod; defod-ddull
Model, *sub.* cynllun, cynddeirw,
 darlun, portreiad, patrwn: *r.*
 cyflunio, cynllunio, arlunio
Moderate, *a.* cymmedrol, gwedd-
 ol, rhesymol, canolig
Moderate, *r. a.* cymmedrol; gweddoli;
 arafu, llonyddu
Moderation, *s.* cymmedrollder,
 cymmedroldeb, cymmesur-
 wydd, gweddoldeb; arafwch
Moderator, *sub.* cymmedrolwr;
 cyfreolydd; canolydd
Modern, *a.* newydd, diweddar,
 yn ol dull yr oes bresennol
Modernize, *r.* newydd-ddullio
Modest, *a.* llednais, syml, gŵyl-
 aidd, mwl, cynwyl, diwair
Modesty, *sub.* mulder, gŵylder,
 gorchwyledd, lledneisrwydd
Modicum, *s.* ychydigyn, tameid-
 yn, bychanigyn, tipyn
Modification, *s.* agweddiad, dull-
 iad; cymmesuriad
Modify, *r.* dullio, agweddu, dull-
 roddi; cymmesuro
Modish, *a.* moddgar, moddaidd,
 yn ol arfer; manylwych
Modishness, *sub.* moddusrwydd,
 moddgarwch; manyliant
Modulate, *r.* peroriaethu, cyng-
 haneddu; cyweirio llais
Modulation, *s.* cynghaneddiad;
 cyweiriad sain neu lais
Modulator, *s.* cyweirydd cerdd;
 cynghaneddwr

Module, *s.* darlun, gwaglun
Modus, *s.* swm pennodol, neu
 ddogn-dâl, yn lle degwm
Mohair, *s.* edan flew
Moidore, *s.* darn anr o fathiad
 Portugal, gwerth 11. 7s.
Moiety, *s.* hanner, hannereg
Moil, *v.* ffwddanu, ystuno, ym-
 boeni: trybaeddu, tryboli
Moist, *a.* llath, ynwst; iraidd,
 suddlyd, suddlawyn; gwlyb
Moisten, *r.* lleithio; ireiddio;
 irhau; gwlychu; lledleithio
Moistness, *s.* lleithdra, lleithder
Moisture, *sub.* irder, ireiddwch,
 lleithder, sudd, gwlybwr,
 gwlybanaeth, lledleithder
Molasses, *s.* gwaddod siwgr, triagl
Mold, *s.* mold. Edr. *Mould*
Mole, *s.* twrch dacar, gwadd,
 y llyr, gorddodyn: man geni,
 man cynnid: argae, môr-
 glawdd, pwnt
Mole-catcher, *sub.* gwaddotwr,
 twrchwr, twrch-ddaliwr
Mole-hill, *s.* pridd y wadd
Molest, *r.* ystuno, aflonyddu,
 trallodi, blânio, dygnu, dygn-
 fino, molochi; drygu
Molestation, *s.* aflonyddiad, aflon-
 yddwch, blinder; gofidiad;
 dygnedd
Mollient, *a.* meddallhaol, llinarol,
 esmwythiaol, llonyddol
Mollification, *s.* meddallhâd, tyn-
 eriad, esmwythiad, llinariad
Mollify, *v.* meddalu, meddallhau,
 tyneru, ystwytho, esmwytho,
 llinaru; llonyddu
Molten, *a.* tawdd; toddedig
Mome, *s.* delff, drel, penbwl
Moment, *s.* munudyn, cythrym,
 tarawiad amrant, haiach;
 pwys, mawr-bwys, dwysder
Momentaneous, *Momentary*, *a.*
 cythrymawl; munudawl; di-
 bara; diflanedig

Momentous, *a.* pwysfawr, pwysig, dwys-ganlyniadol

Momus, *s.* duw'r cellwair

Monachal, *a.* mynachaid

Monachism, *sub.* mynachaeth, mynachdod, manachaeth

Monarch, *s.* brenin, teyrn, unben, arch-deyrn

Monarchal, **Monarchial**, *a.* unbênol, unbênaethol, arch-deyrnawl, brenhinol

Monarchy, *sub.* unbênaeth, unbênaduriaeth, brenhiniaeth

Monastery, *s.* mynachlog, mynachlys, mynachdy

Monastic, **Monastical**, *a.* mynachaid, manachaid

Monday, *s.* dydd Llun

Money, *s.* arian bathol, ariant, mw nai, arian

Moneyed, *a.* arianog

Moneyless, *a.* diarian, tlawd

Money-scrivener, *sub.* arianydd, arianwr, mât-gyfodydd

Money-wort, *s.* y ganclywyl

Mongcorn, *s.* cymmysg-yd

Monger, *s.* masgnachwr

Mongrel, *sub.* cymmysg-ryw—*A mongrel fellow*, cymmysg-fab

Monish, *v.* cynghori, rhybuddio

Monisher, *s.* rhybuddiwr

Monition, *s.* rhybudd; cynghor

Monitor, *s.* rhybuddiwr

Monitory, *a.* rhybuddawl

Monk, *s.* mynach, manach

Monkery, *s.* mynachaeth, mynechdid, manachaeth

Monkey, *s.* math o ab neu eppa

Monkish, *a.* mynachaid

Monmouth, *sub.* Mynwy, tref Fynwy, Aber-mynwy

Monmouthshire, *s.* Sir Fynwy, Gwent, gwlad Went—*Monmouthshire-dialect*, iaith Gwent, y Wenhwysseg,—*Monmouthshire men*, gwŷr Gwent, Gwenhwysen

Monochord, *s.* cyweir-dant

Monocular, *s.* un-lygeidiog

Monody, *s.* galar-gŵn a gano un wrthio ei hun

Monogamist, *s.* un a fo yn erbyn ail briodas, un-wreigydd

Monogram, *s.* llythyren yn lle gair, neu amryw llythyrenau dechreuol yn lle amryw eiriau, llythyr-air, llythyr-nod, llythyr-glwm

Monologue, *s.* areithiad un wrtho ei hun, un-araeth

Monomachy, *s.* ymladd benben

Monopetalous, *a.* unddalenog

Monopolist, **Monopolizer**, *s.* un a geisio'r farchnad, neu'r eiddo gwerthadwy, i'w law ei hun; edwicwr, unig-werthydd; digyfran-wr

Monopolize, *v.* rhag-achub y farchnad; gwerthu'n ddigyfran; edwica

Monopoly, *s.* marchnad unllaw, marchnad ddigyfran

Monosyllable, *s.* unsyllair

Monotony, *s.* unddoniad

Monsoon, *s.* gwynt sy'n clwythu yr un flordd am chwe' mis

Monster, *s.* cynfil, anghlyngel, anghenfil; creadur anferth

Monstrosity, **Monstrousness**, *s.* anghenfileiddrwydd; anferthedd, anferthwch

Monstrous, *a.* anghenfileidd, cynfileidd; anferth, gwrthun

Montgomery, *s.* Trefaldwyn

Month, *sub.* mis; misgwaith—*A month old*, misyriad, mis oed

Monthly, *a.* misawl, bob mis

Monument, *s.* adail neu ba beth bynag a fo er cadw coffa: côf-arwydd; beddgor; bedd-adail

Monumental, *a.* coffâol, coffadwriaethol; mynwentawl

Mood, *s.* tymher; modd—*Indicative mood*, modd mynegol

Moodiness, *s.* anfoddogrwydd
Moody, *a.* digus, anfoddog
Moon, *s.* lleuad, lloer
Moon-light, *s.* golen-leuad, lloergau, llewyrch y lloer
Moon-sick, **Moonstruck**, *a.* lloerig, lleuad-glas
Moon-wort, *sub.* llysiau'r bedol; (math o redyn ydynt)
Moony, *a.* lloeraidd, lleuadol
Moor, *s.* dyn du; cors-le, cors-waun, rlios; tir morfa
Moor, *v.* angori; deu-angori
Moor-hen, *s.* cot-iâr, dyfr-iâr
Mooring, *s.* angorfa, angorie
Moorish, **Moory**, *a.* gwaunlyd, corslyd, rhoslyd; morfäog
Moorland, *s.* rhosdir; morfa
Moose, *s.* math o anifel yn America, â phen fel carw, ond yn droed-trwm i redeg
Moot-case, **Moot-point**, *s.* achos dadleuadwy, pwngc aneglur
Mooting, *s.* prawf-ddadi (er ymarfer yn y Gyfraith) prawf-araeth, ffig-ddadi, coeg-ddadi
Mop, *s.* mop, moppa, ysgubell eddi
Mop, *v.* moppio
Mope, *s.* hurthgen, hurtyn, un diyspryd: *v.* pendrymu
Moping, *a.* trymlyd, diyspryd
Mopsey, *s.* budrog, budrogen
Moral, *a.* moesog, moesol; bucheddol; deddfol; gwir-eglur; gwirfoddol
Moral, *s.* yr addysg oddi wrth ddamnæg neu chwedl; damnæg-wers; moes-wers
Moralist, *sub.* moesolwr, moes-athraw, moes-ddangosydd
Morality, *s.* moesoldeb, moesolrwydd, moesolaeth
Moralize, *v.* moes-resymu; moes-ddehongli; moesoli
Morally, *ad.* yn foessel; yn debygol, yn ol rheswm

Morals, *s.* moesan; ymarwedd-iad, bucheddiad, ymddygiad
Morass, *s.* cors, siglen, mignen
Morbid, *adj.* heinus, heiniawl, heintiol; afiach; clefydlyd
Morbidness, *s.* heintusrwydd
Morbific, *a.* heintus, heintddwyn, clefydog; afiach
Mordacious, *a.* danneddog, colynog, llym-eiriog, brathlyd
More, *adj.* mwy, anghwaneg, chwaneg, ychwaneg; rhagor
Morel, *s.* llysiau'r moch
Moreover, *ad.* yn mhellach, heblaw, gyd â hynny, ac hefyd
Moresk-work, *s.* math o ddarlun-waith (ceriad, neu baentiad) direol, plith-draphlith
Moresk-dance, **Morrice-dance**, *s.* dawns y Moorïaid
Morigenous, *a.* moesgar, hynaws
Morkin, *s.* burgun, buria, abwy
Morling, **Mortling**, *s.* gwlan hifio, gwlan ginn, gwlan marwlwn
Morn, **Morning**, *s.* bore, bore-gwaith, bore-ddydd, boreu
Morning, *a.* boreol, berenol—*Morning-gown*, bore-dwyg—*Morning-star*, seren wener, gwenddydd, seren y bore
Morology, *s.* baldordd, clep
Morose, *a.* sarrug, anynad, anniddig, afrywiog, anfwyn
Moroseness, **Morosity**, *s.* sarrugrwydd, anfwynder, drygnaws
Morphew, *sub.* ysgen, y cleffi gwyn. *Edr. Darnog*
Morrow, *s.* y bore; y bore nesaf, trannoeth—*To-morrow*, y fory, efory—*The day after to-morrow*, treanndydd, tradwy
Morse, *s.* y môr-farch
Morsel, *s.* tâmaid, safnaid, tam
Mortal, *a.* marwol; angeuel
Mortality, *s.* marwoldeb; angeu-aeth, angeuolrwydd

Mortar, *sub.* cymmrwd, pridd-galch, dwb-galch, simmant, mortar:—llestr malario—math o ddryll i daslu pelau o dân
Mortgage, *v.* arwystlo, marwystlo, rhoi attafael ar dir
Mortgage, *s.* arwystliad, attafael-aeth, marw-wystliad; arwystl-oriaeth
Mortgagee, *s.* rhoddwr echwyn ar dir, attafaelwr, attafaelydd
Mortgager, *s.* cymmerwr echwyn ar dir, marw-wystliwr
Mortiferous, *a.* marwol, angeuol, dinystriol
Mortification, *s.* marwhad, marweiddio: marw-lygriad, cnawd-fallder: siomedigaeth, chwerwsion, dwys-ofid
Mortify, *v.* marwháu, marweiddio: mallu, hadlu, marwlygru: dwys-siomi, dygn-fino, gofidio, darostwng
Mortise, *s.* rhwyll, mortais
Mortise, *v.* rhwylllo, morteisio
Mortmain, *sub.* marw-rwymiad, marw-ddaliad; tir anaralladwy, neu wedi ei rwymo am byth; tir eglwys, clasdir
Mortuary, *s.* rhodd i'r eglwys; marw-rodd; daered
Mosaic, *a.* perthynol i Moses, neu Moesen, moesenaidd—*Mosaic dispensation*, goruchwyliaeth, Moesen—*Mosaic work*, brithwaith mewn palmant, &c.
Mosque, *s.* teml Fahometanaidd
Moss, *s.* mwsogl, mwswg, mwswn, migwya; cen y coed; cen y cerrig; gweryd—*Mosses*, mignaint, corsydd
Mossy, *a.* mysyglog, mwsoglyd
Most, *a.* mwyaf, amlaf: *ad.* yn fwyaf, yn benaf, tra—*A most cruel deed*, gweithred tra chreulon, gweithred greulona
Mostick, *s.* ategfion paentiwr

Mostly, *ap.* gan mwyaf, ymfynychaf, yn fwyaf, yn amlaf
Mete, *s.* brych, brychenyn: *pl.* brychau, lluwch, lluwchion
Moth, *s.* gwyfyn (*pl.* gwyfon) meisgyn, pryfyn dillad
Mother, *s.* mam, mamwys—*Mother in law*, mam y'nghyfraith llysfam, elltrewen, mam wen, chwegr—*The mother*, y bru: y fammog, clefyd y fam—*Mother-tongue*, mam-iaith, prif-iaith—*Mother-wort*, lysiau'r fam
Motherless, *a.* difam, heb fam
Motherly, *a.* mamawl, mamaidd
Motherly, *a.* biodeulyd, fel diod wedi egro neu suro
Mother, *u.* gwyfynog
Motion, *sub.* chwyf, chwyfan, chwyfedigaeth, chwimiad, chwiml, chwyfiad, symudiad; cyffroad; ysgogiad; annogiad: cynnyg, cynnygiad: ymarllwys
Motionless, *a.* digyffro, disymud, di-chwyf
Motive, *s.* cynhyrriad, cymbelliad; ysgogydd; egwyddor
Motley, *a.* amryliw, cymmysgliw, amliwiog, mudliw
Motto, *s.* arwydd-air, arwyddwrs, cyfeir-wers, testun-air
Move, *v.* symud, symudo; cynhyrfu, cyffroi; cymbell, annog, chwyfio, chwyfan, chwimio, ymmod, ymmodi
Moveable, *a.* mudadwy, symudadwy, hydreigl, symudol, newidiadwy, ymmodad
Moveables, *s.* *pl.* da cyffro, da cyfodedyn, da mudo
Movement, *s.* symudiad—*Movements of a watch*, &c. chwyfwaith, olwyn-waith, troell-waith
Moving, *a.* cynhyrliol, cyffroadl; serchiadol, bywiog; ymsymudol—*A moving thing*, ymsymudydd

Mould, *s.* pradd, daear: mold, cynllun, drychiaden—ceuedd iad—llwydni, llaith-llwydni
Mould, *v.* tyhino, moldio; dylunio, llunio—llwydo
Moulder, *v.* troi yn llwch, myned yn lludw, malurio
Mouldiness, *s.* llwydedd, llwydni
Mouldings, *s.* addurn-gerfiadau, addurn-rigolau
Mouldy, *a.* llwyd, brithlwyd
Moult, **Moulder**, *v.* bwrw plu
Mound, *s.* clawdd, moelglawdd, lloc: *v.* amgáu, angloddio; llocio
Mount, *s.* bryn, bre; crug-fryn; esgynfa: *v.* esgyn, dringo
Mountain, *s.* mynydd; moel
Mountaineer, *s.* mynyddwr
Mountain-flax, *s.* llin y mynydd
Mountainous, *a.* mynyddig, mynyddawg—*A mountainous country*, gwlad fynyddig, mynydd-dir, blaenau, alban
Mountebank, *s.* crwydr-feddyg, crachfeddyg: gwag-fostiwr
Mourn, *v.* galaru; ciwyno: galar-wisgo; arwylo, dwyn galar
Mournful, *a.* galarus, trist, trwm
Mourning, *s.* galar, arwyl; galar-wisg, atwyl-wisg
Mouse, *s.* llygoden: *pl.* llygod
A shrew-mouse, llygoden gôch, chwistlen—*Mountain-mouse*, twrlla: *fem.* twrllaes—*To mouse*, llygotta, dal llygod
Mouser, *s.* llygottwr: *fem.* llygottai, llygotwraig
Mouth, *s.* safn, genau: *v.* safnu, safnio; mingamu, gweflu
Mouthful, *s.* safnaid, tâpaid
Mow, *sub.* mwddwl, dâs, ysgafn, beisgawn: *v.* lladd, neu ysgafnu yd, &c.
Mower, *s.* pladurwr, lladdwr, ysgafnwr, daswr, deisiwr
Moyle, *s.* imp, impyn; mul

Much, *a.* llawer—*As much*, cym-maint—*Much the same*, agos yr un—*Much like*, tra-thiebyg—*Too much*, gormodd, gormod—*Make much of it*, gwna'n fawr o hono
Mucid, *a.* llwyd; mw's, llyso
Mucidness, *s.* llwydni; llysmi
Mucilage, *s.* sudd; ysnafedd
Mucilaginous, *adj.* llysllynnaid, sudd-wlyb, llysnafeddog
Muck, *s.* tail, gwrtaith, tom
Muck, *v.* teilo, gwrteithio
Muckender, *s.* llaw-liain plentyn
Muckhill, *s.* tômen
Muckiness, **Muckishness**, *s.* aflendid, brynti; baweidd-dra
Muckle, *a.* llawer: *s.* sypyn
Muck-sweat, *s.* chwys dyferol
Muck-worm, *s.* pryf y dom: *fig.* cybydd, cribia-was, cerlyn
Mucky, *a.* bawlyd, brwnt
Mucous, *a.* llysnafeddog
Mucus, *s.* llysnafedd y trwyn; llys y corn pori
Mud, *s.* llaid, llacca, haw
Mud, **Muddy**, **Muddle**, *v.* lleidio, bndreddu, diwyno: lled-feddwi
Muddiness, *sub.* lleidiogrwydd, lleidlydedd, lleidlydrwydd, afloywder
Muddle-headed, *a.* penfeddw
Muddy, *a.* lleidiog, lleidlyd
Mud-wall, *s.* gwal bridd
Muff, *s.* dyrn-dorch, clyd-wain, (i gadw'r dwylaw'n gynhes)
Muffin, *s.* math o deisen
Muffle, *v.* huddo neu orchuddio'r safn, wyneb, &c. moledu, misyrnu: mygydu
Muffler, *s.* gorchudd i'r safn a'r ffroenan, moled, miswrn
Mufti, *s.* archoffeiriad Mahometanaidd
Mug, *s.* diod-lestr
Muggy, **Muggish**, *a.* llwydlyd; llaith-fwygl, tawch-dram

Mughouse, *s.* diotty, tafarn
Mug-wort, *sub.* y rydiog lwyd,
y gan-wraidd lwyd, llysian
Ieuan

Mulatto, *s.* un y bo ei dad neu
ei fam yn ddu, un melyn-ddu,
melynog

Mulberries, *s.* aeron tin-agored,
mwyar ffreinig, mwyar Mair,
ffrwyth morwydd neu ferwydd

Mulberry-tree, *s.* mēr-wyddenn,
morwydden: *pl.* mērwydd, &c.

Mulet, *s.* dirwy, camlwrw

Mule, *s.* mul: *pl.* mulod—*A she*
mule, mules

Muleteer, *s.* gyrrwr mulod

Muliebriety, *sub.* gwreicdod,
gwreigeiddrwydd, gwreicdra

Mull, *v.* bryddio gwin

Mullar, *s.* malur-faen, llaw-faen
malurio, maliedydd

Mullein, *s.* y dewbanog, surcyn
y melinydd

Mullet, *s.* barf-bysg, pen-fras

Mulligrubs, *s.* y pryfigedd: drwg-
anwyd; cyfrwys-strange

Mulloc, *s.* ysgarthion, baw

Mulse, *s.* mēl-win, bragod-win

Multangular, *a.* aml-onglog

Multicapsular, *a.* aml-gellog

Multifarious, *a.* amryfath, am-
rywedd, amryw, aurw

Multiform, *a.* amryddull, amry-
lun, amrywedd, lliosun

Multilateral, *a.* aml-ochrog

Multipartite, *a.* aml-rannog

Multipede, *a.* aml-droediog

Multiple, *a.* aml-blyg, aml-rif

Multipliable, *a.* lliosadwy, llios-
ogadwy, dyfwyadwy

Multiplicand, *s.* y nifer i'w llios-
ogi mewn rhifyddiaeth

Multiplication, *s.* lliosyddiaeth;
lliosogiad, amlhâd, dyfwyad

Multiplicator, Multiplier, *s.* llios-
ogydd, y nifer lliosyddol

Multiplicity, *s.* lliosogrwydd

Multiply, *v.* lliosi, lliosogi, llios-
ddyblygu, dyfwyo; anllhau

Multipotent, *a.* aml-nerthog, am-
rynertu, amryallu

Multitude, *s.* lliaws, lluaaws, torf,
myntai; y werin, gwerinos

Multitudinous, *a.* lliosog, am-

Multure, *s.* tâl neu doll am falu

Mum! *interj.* ust, taw à sôn

Mum, *s.* math o ddiod a wneir o
frag gwenith a cheirch, &c.

Mumble, *v.* cnoi â'r fant, mant-
achu; mwgial, manson

Mumbler, *s.* mantachwr

Mummer, *s.* mud-chwarëydd

Mummery, *s.* mud-chware

Muminy, *s.* math o gyffyr medd-
ygo; corph wedi ei ber-arogli

Mump, *v.* chŵyl-gnoi, buan-gnoi:
isel-ddwydedd, seilgyngian:—
cardotta; bolera

Mumper, *s.* chŵyl-gnôwr: hel-
gerddwr; bolerwr

Mumpish, *adj.* mud-sarrug, dig-
ddystaw, sor-ddigus

Mumps, *s.* chŵydd yn y cernau,
esogryn, y bensach; y dawed-
wst, y dwymyn doben

Munch, *v.* cnoi, dygrnô

Mundane, *a.* bydol, bydwyl

Mundatory, *a.* glanhâol, purol

Mundify, *v.* glanhau, gwynnu

Mundungus, *s.* drew-lysian

Munerary, *a.* anrbegawl

Municipal, *a.* breiniol; dinasol;
bwrdeisiol; cartrefol

Municipality, *s.* bwrdeisiaeth

Munificence, *s.* haelder, haelioni,
cêd-rwydd-der, haeledd

Munificent, *a.* hael, haelionus

Muniment, *s.* amddiffyn; hawl

Munition, *s.* diffyn-waith, amgaer-
waith; moddion rhyfel

Mur, Murr, *s.* gormwyth y pen
ar ol cael annwyd. *Edr. Rheum*

Murage, *s.* mur-dreth

Mural, *a.* muriawl, caerawl

Murder, *s.* murn, murndwrn, cyfrsang, llawruddiaeth, llofruddiaeth; cyflafan; liaddfa
Murder, *v.* llofruddio, lladd dyn; murnio; cyflafanu
Murderer, *s.* llofrudd, lleiddiad
Murderers, *a.* llofruddiog
Mure, *v.* murio, gwálio
Muriatic, *a.* heliaidd, heliawl
Muricated, *a.* llymbigog
Murk, *s.* cibyn, plisgyn, masgl
Murky, *a.* tywyll; cuchiog
Murmur, *s.* grwgnach, tuchan, gyth: trwst ffrwd; go-ruad
Murmur, *v.* grwgnach, tuchan, gythn, mansou; sibrwd, go-drystio
Murmurer, *s.* grwgnachwr, &c.
Murrain, *sub.* haint, chwarran, cowyn, neu gornwyd ar anifeiliaid
Murrey, *a.* gwineu-tywyl; coch-ddu; arddufrych; gwineu-ddu
Murrian, *s.* helm, penwisg
Muscadel, **Muscadine**, *s.* math o rawn a gwin peraid
Muscle, *s.* gaw, gewyn, cyhyr, cyhyrglwm, llyweth, llywethan: math o bysg cragen-las
Muscular, **Musculous**, *a.* gawy, gewynog, llywethawl, llywethog, cyhyrawl, cyhyrog; cadarn-gryf
Muse, *s.* awen; cerdd; myfyr, myfyr-dnedd; dwys-fyfyrdd
Muse, *v.* myfyrio, cyngydio
Museful, **Musing**, *a.* myfyr, myfyriannus, myfyrdodol, myfyriadol, myfyrgar, meddylgar
Museum, *s.* casglfa o bethau hynod, amgueddfa, cueddgel
Mustroom, *s.* bwyd y barchud, caws y llyffaint, bwyd ellyllon
Music, *s.* cerddoriaeth, cynganedd; peroriaeth, alaw
Musical, *a.* cerddgar, cynganeddol, per-seiniol

Musician, *sub.* cerddor, tantawr, cynganeddwr, clerwr, perawr
Musk, *s.* mwsg
Musket, *s.* gwn llaw, byr-ddryll, cyfleg, mwsged
Musketeer, *s.* mwsgedwr
Muskatoon, *s.* gwn byr a llydan
Musky, *a.* fel mwsg, mwsgaudd
Muslin, *s.* mieu-lian India
Musrol, *s.* trwyn-ffrwyn
Musselman, *s.* un o fyddloniaid Mahomed
Must, *s.* gwin neu ddiod newydd, diod yn yr ll: *v.* llwydo
Must, *v. imp.* rhaid yw, dir yw
Mustaches, *s.* trawswech, y farf ar y wesus nchaf
Mustard, *s.* mwstardd, cethw
Muster, *s.* byddin-brawf; prawf-olygiad: byddin-rifiad
Muster, *v.* prawf-olygu; byddino; byddin-rifo; rhit-restru
Muster-master, *s.* byddin-restrydd
Muster-roll, *s.* cofrestr llu
Mustiness, *s.* llwydui; mysni
Musty, *a.* llwyd; mwsg; drew-lyd; llwydlyd
Mutability, *s.* anwadallwch, cyfnewidioldeb
Mutable, *a.* cyfnewidiol, anwadall, ansafadwy, newidiadwy
Mutation, *s.* newidiad
Mute, *s.* mudan
Mute, *a.* mud, tawedog, dilafar, aflafar
Mute, *v.* tomni, ystlommei
Mutes, *a. pl.* llythyrenau mud-sain, mudseiniaid, sef, yn yr Egwyddor Saesoneg, *b, c, d, f, g, h, j, p, q, t, r*, ac yn y Gymraeg, *b, c, ch, d, dd, f, ff, g, ng, p, ph, t, th*. Fe'n gelwir felly, am na wnant sain, heb lafar-iaid (*vowels*) i'w canlyn
Mutilate, *v.* anafu, hacru
Mutilation, *sub.* anafiad, torriad aelod, anffurfiad, hacriad

Mutineer, *s.* terfysgwr, gwrth-godwr, terfysg-godwr

Mutinous, *s.* terfysgus

Mutiny, *s.* terfysg, gwrthgodiad, gwrthbleidiad

Mutter, *v.* grwgnach; mwngial, selgyngu, hustyng

Mutterer, *s.* grwgnachwr, man-sonwr, myngialwr

Mutton, *s.* cig mollt, cig dafad.

—*A carcass of mutton*, corwg mollt

Mutual, *a.* o'r ddwy ochr, perthynol i'r ddwyblaid neu i'w gilydd, cŷd

Mutually, *ad.* ar gylch, ar gyfnewid, o bob ochr

Muzzle, *s.* geneu, safn; penfar

Muzzle *v.* amrwyno'r safn, pen-tirwyno, pennori

My, *pron.* mau, fy, eiddof

Myriad, *sub.* myrddiwn, myrdd, deng-mil

Myrrh, *s.* myrr: *a.* myrrlyd

Myrtle, *sub.* myrtwydd—*Dutch myrtle*, *Edr. Sweet-gale*

Myself, *pron.* mi (myfi) fy hun

Mystagogue, *s.* dehonglydd dirgelion crefyddol

Mysterious, *a.* dirgeledig, tywyll, aneglur, rhiniol, cyfriniol

Mystery, *sub.* dirgelwch; rhin; cyfriniaeth: *pl.* dirgelion, dirgeledigaethau, cyfriniaethau

Mystic, *s.* dychymmygwr dirgelion, cyfriniolwr

Mystic, Mystical, *a.* cyfriniol

Mythologize, *v.* trin, dehongli, neu gymhwyso'r hen chwedlau paganaid

Mythologist, *s.* un hyddysg yn yr hen chwedlau paganaid

Mythology, *sub.* dammeg-ddysg, chwedl-ddysg; cudd-chwedlau

N.

N, fel byr-nod, a snif am amryw eiriau; megis, N.S. *New Style*, y Cyfrinnewydd; N.B. *Nota Bene*, dathwch sylw: N.W. *North West*, y Gogledd-orllewin; ac No. *Number*, Rhif

Nab, *v.* dal yn ddisymmwth

Nadir, *s.* y pwngc neu y rhan o'r ffurfafen a fo'n uniawn dan draed, a chyferbyn a'r *Zenith*, sef y rhan a fo'n uniawn uwch ben

Nag, *s.* cryn-farch, cor-farch

Nail, *sub.* hoel, haen, cethr, cethren; ewin; ewinfedd

Nail, *v.* hoelio; cethru

Nailer, *s.* hoeliwr, gŵf hoelion

Naked, *a.* noeth, llwn; amnoeth

—*A naked-one*, *Ugmun*, noethlymun

Nakedness, *s.* noethni, noethedd, noeth-dra, noethder, llymdra

Name, *s.* enw: *v.* enwi; galw

Nameless, *a.* dienw, dienwad

Namely, *ad.* wrth enw, yn enwedigol; sef, hyny yw

Namesake, *s.* cyfenwydd

Nantwich, *s.* yr Heledd wen

Nap, *s.* hun, hunell, hunyn, dargwsg, amraut-hun: ceden, casnach, ffis, pân

Nap, *v.* huno, dargysgu, gogysgu: —cedennu, codi ceden

Nape, *s.* gwar; gwegil

Napery, *s.* bwrdd-liemiau

Napkin, *s.* cedaflen, llaw-liain, napcyn; cadach

Napless, *a.* digeden, digasnach

Nappy, *a.* cedennog, casuachog—*Nappy ale*, cwrw cryf

Narcotics, *sub.* cyffyrion i beri cws, a dwyn ymwith y teimlad

Narrable, *a.* traethadwy

Narration, Narrative, *s.* traethiad, adroddiad; hanes; chwedl
 Narrator, *s.* adroddwr, mynegydd
 Narrow, *a.* cul, cyfyng; caeth; *tyn:* *v.* culhau, cyfyngu
 Narrowly, *ad.* yn gyfyng; yn gaeth; yn graff; yn ddyfal; yn fanwl; yn brin; o'r braid
 Narrowness, *s.* culni, culedd, culdra, culder; cyfyngder
 Nasal, *a.* perthynol i'r trwyn
 Nastiness, *s.* budredd, budreddi, brynti, aflanweithdra, ffeiddra
 Nasty, *a.* ffaidd, brwnt, swga
 Natal, *a.* genedigol, genawl
 Natation, *s.* nawf, notiad
 Nation, *sub.* cenedl, cenedl, ciodod
 National, *s.* cenedloll; ciwdodawl; gwladol, gwladwriaethol; cenedlaethol
 Native, *s.* brodor, priodor: *a.* genawl, genedigol; cynnwynol, cynenid; gredidol; dechreuol
 Nativity, *s.* genediggaeth
 Natural, *adj.* anianol, naturiol, genawl, cynnwynol, cynenid, hanfodol—*Natural philosophy*, anianyddiaeth—*Natural right*, anianolder—*Natural son*, mab gordderch
 Naturalist, *s.* anianydd
 Naturalization, *sub.* trwyddedogaeth, rhydd-freiniad
 Naturalize, *v.* trwyddedogi; cywladu; rhydd-freinio, breinioli, brodori; naturiol
 Nature, *s.* amian, natur, naturiaeth; y byd; y grëadigaeth; rhyw, math, bath
 Naval, *a.* llyngesawl; morawl
 Nave, *sub.* corpli *eglws*; bogel troell; bôth ohoy
 Navel, *s.* bogel; y canol
 Navew, *s.* llysiau'r ddiol; mēpen yd, erfinen wyllt

Naught, Naughty, *a.* diied, diriaid, drwg, drygionus; brwnt
 Naughtiness, *s.* brynti, dirieidi, drygioni, drygedd dyhirwch
 Navigable, *a.* mordwyadwy, mardwyol, moriadwy
 Navigate, *v.* mordwyo, hwylio
 Navigation, *s.* mordwyaeth, llongwriaeth, morwriaeth
 Navigator, *s.* mordwywr, moriwr; llywydd llong; llyngeswr
 Nausea, *sub.* gwrthduedd i ymborth; chwydd-duedd; alariad
 Nauseate, *v.* gwrthwynebu, ffeiddio, neu laru ar, ymborth
 Nauseous, *adj.* gwrthwyneblig, ffaidd, alarllyd; adgas
 Nauseousness, *s.* ffeiddrwydd
 Nautical, *a.* mordwyol, llongwriaethol, morawl
 Navy, *s.* llynges; môr-fyddin
 Nay, *ad.* nag è; nac; nid felly; na ddo; nid hyny yn unig
 Neal, *v.* tymberu trwy wres
 Neap, *adj.* isel; treiawl—*Neap-tide*, llanw isel, marwddwfr
 Near, *a.* agos, cyfagos, eiddwg, eiddwng, wng: *ad.* ger llaw
 Nearer, *a.* nēs, nesach, agosach—*Nearest*, nesaf, agosaf
 Nearness, *s.* agosrwydd, nesder; carēnydd: crintachrwydd
 Neat, *s.* eidion: *pl.* eidionau, da duon—*Neat-herd*, bugail gwartheg, bugail da duon
 Neat, *adj.* dilyn, destlus, tlws, destl, propr, hardd, gwedd-aid; par, digymmysg, disorod
 Neatness, *s.* destledd, destlusrwydd, tlyzni, proprwydd, harddwch; purder, digymmysgedd
 Neb, *s.* pig neu safn aderyn
 Nebulous, *a.* cymylog, niwlog
 Necessaries, *s.* *pl.* rheidian, angenrheidian, cyfreidian

Necessary, *a.* rhaid, rheidiol, anghenrheidiol, dir, anhepgorol
Necessitate, *v.* dirio, dirgymhell
Necessitous, *a.* anghenus, rheidus, anghenog, rheidiog
Necessity, *s.* dir, dirni, anghen, anghenrheid, anghenrheidrwydd, rhaid, rheidrwydd
Necessitude, *s.* anghen, eisiau, rheidwy, anghenocwyd
Neck, *s.* gwddf, mwngwl
Neckcloth, *sub.* cadach gwddf, gwddwgen
Necklace, *sub.* mwndlws, gwddf, addurn, gwddf-gadwyn
Necromancer, *a.* dewin a gymmer arno godi ysprydion y meirw, &c gorcheiniwr
Necromancy, *s.* gorcheiniaeth, y gelfyddyd ddw, y tybia rhai ei bod yn rhoi cymdeithas â'r meirw
Nectar, *sub.* diod ddychymygol y duwiau, i beri anfarwoldeb
Nectareous, **Nectarine**, *a.* melusber, pereidd flas
Nectarine, *sub.* math o ffrwyth eirinawg, eirinen peatus
Need, *s.* anghen, rhaid, eisiau, rheidiant, rheidusedd
Needful, *a.* rhaid, dir, rheidiol
Neediness, *s.* rheidusrwydd, anghenusrwydd, eisiwed, tlodi
Needle, *s.* nodwydd; nodwydd ddur, dar-big; gwachell
Needle-fish, *sub.* corn-big, môrnodwydd
Needle-maker, *s.* nodwyddwr
Needle-work, *sub.* gwniadwaith, gwaith nodwydd, brodiad
Needs, *s.* rheidiau, rheidion, anghenrheidiau : *ad.* o raid, &c.
Needy, *a.* anghenog, rheidus
Nefarious, *a.* anfad, drygionus, ysgeler, esgyimmun, erchyll
Negation, *s.* nag, naccâd, gwad

Negative, *s.* nag; negydd
Negative, *a.* naccâol, gwadawl; gommeiddol, negyddol
Neglect, *s.* diofalwch, esgeulusdra, esgeulusiad, gwall
Neglect, *v.* esgeuluso, gwalluso
Neglectful, *a.* diofal, esgeulus
Negligence, *s.* anofaledd, diofalwch, esgeulusdod, esgeulusder, gwall, gwallusder
Negligent, *a.* diofal, gwallus, esgeulus; anghryno; ysmala
Negotiable, *adj.* newidiadwy; marchnadol, marchnadyddol
Negotiate, *v.* gorchwyllo; negeseua; marchnatta; porthmona; cynnaddu, cylafareddu
Negotiation, *s.* triniad gorchwyl, gorchwyliaeth, negeseuaeth, negeswriaeth; herodraeth; cynnadledd, cylafaredd
Negotiator, *s.* gorchwylwr; negeseuwr; cynnadydd
Negro, *s.* dyn du, Ethiopiad
Neigh, *v.* gweryru, gweryrad
Neighbour, *s.* cymmydog, afaith
Neighbourhood, *s.* cymmydog-aeth, lle cyfagos
Neighbourly, *a.* cymmydogol, cymmydogaid, cyfeilliaid
Neighing, *s.* gweryriad
Neither, *a.* na'r naill na'r llall, nid yr un o'r ddau
Neither, *conj.* na, nac, ychwaith
Nemine-contradicente, *ad.* yn ddiwrthwynebiad, yn unfaru
Nemoral, *a.* llwynol, llwynaid
Neophyte, *s.* un newydd-blau, dysgybl ieuange, newyddian
Neoteric, *a.* newydd, diweddar
Nephew, *s.* nai : *pl.* neiaint
Nephritic, *a.* perthynol i afiechyd yn yr elwlen neu'r aren
Nepotism, *a.* rhwysg ceraint y Pab; neiaintgarweh
Nerve, *s.* gwyn, gienyn
Nerveless, *a.* egwan; dirym

Nervous, *s.* gwynog, llawn gïau; cryf, cadarn, pabllus, nerthol — *Nervous disorders*, clefydon y gïau

Nervousness, *s.* cryfidwr, grymusder, nertholrwydd

Ness, *s.* penrhyn, pentir, rhÿn

Nest, *s.* nÿth, nythyn, nythle; nythaid, nythlwyth: *v.* nythu

Nestle, *v.* nythu; rhag-nythu; adeiniô neu gynhesu cywion

Nestling, *s.* nyth-gyw, cywyn

Net, *s.* rhwyd, balleg, rhwyden

Net, Neat, *a.* glân, disothlach—

Net weight, glân-bwysau, pwysau digolled—*Net produce*, cynnyrch cyfan

Nether, *a.* is, iselach, isach

Nethermost, *a.* isaf, iselaf

Netmaker, *s.* rhwydweydd

Netting, Net-work, *s.* rhwydwaith, rhwyd-wead

Nettle, *s.* danadlen (*pl.* danadl, danad)—*Blind nettle*, danadlen ddall neu farw

Nettle, *v.* pigo; llidio, cyffroi

Nettling, *a.* llymbigiadol

Nettling, *s.* llymbigiad, cyffiad, cynhyrfiad

Never, *ad.* nid erioed, nid un amser, nid byth: *a.* nid un

Never-ceasing, *a.* dibaid, diball

Never-ending, *a.* eiderfyn

Never-fading, *v.* anniflanawl

Never-failing, *a.* diball, difeth

Nevertheless, *ad.* etto, er hyny, er hyn oll; eisoes

Neuter, Neutral, *adj.* annhlaidd, annhleidiol, annhleidgar—

Neuter gender, y canol-ryw

Neuter, *sub.* annhleidydd, gwr annhlaidd; canolydd

Neutrality, *s.* annhleidgarwch, annhleidiaeth, diymbleidiaeth; canol-safiad

New, *a.* newydd; diweddar; cri

New-born, *a.* newydd-eni

New-fangled, *a.* newydd-ffurfiog, newyddus. *Edr.* *fangled*

Newly, *ad.* o newydd, yn newydd, yn ddiweddar

Newness, *sub.* newydd-deb, newydd-der, newyddrwydd

News, *s.* newydd, newyddion

News-monger, *sub.* newyddiwr, haliwr newyddion; chwedlwr

Newspaper, *s.* papur newydd, newydd-grawn, newyddlen

Newt, *sub.* budrohwilen, genau goeg, madfall, madrwy

New-year's-day, *s.* dydd calan

New-year's-gift, *s.* calenig

Next, *a.* nesaf: *ad.* yn nesaf

Nib, *s.* pig: blaen pir, sgrifennu

Nibbed, *adj.* â phig neu flaen arno

Nibble, *v.* deintio, dargnoi, mallgnoi, go-frathu; enithio

Nibbler, *s.* deintiwr, dargnôwr

Nice, *a.* moethus; destlus; cain; manwl, cywraint, dichlyn, pert

Niceness, *s.* manylrwydd; destlusrwydd; mwythusrwydd

Niceties, *s.* blysiôn, amheuthynion—*Niceties of language*, dichlyniôn ymadrodd, ceimion

Nicety, *s.* cywrein-beth; manylwaith; manyl-bwngc

Niche, *s.* cenedd mewn magwyr: eilunfa, eilon-fadd

Nick, *s.* bwlich, rhint, rhygn—*In the nick of time*, yn yr iawm fwlich, adeg, neu funud

Nick, *v.* bylchu, rhintachu, rhygn-dorri:—taro'r nodd; iawu-amseru; twyllo, siômi

Nickname, *s.* llysenw

Nide, *s.* nythaid, nythlwyth

Nidification, *s.* nythiad

Nidulation, *s.* nyth-drigiant

Niece, *s.* nith

Niggard, *s.* crinwas; bawddyn

Niggardliness, *sub.* cybydd-dra, cybyddiaeth, crintachrwydd

Niggardly, *a.* crintach, crintach-lyd, llaw-gaued, bawlyd
Niggler, *s.* tociwr arian bath:—hen ferchedwr
Nigh, *a.* agos, cyfages: *ad.* yn agos, ger llaw, yn ynyl
Nighness, *s.* agosedd, agosrwydd
Night, *s.* nos, noson; noswaith—*This night*, y nos hon, heno—*Yester-night*, *Last-night* neith-wyr—*The night before last*, echnos; ymannos
Nightfaring, *a.* nosdeithiol
Nightingale, *s.* äaws, äos
Nightly, *a.* nosol; nosweithiol: *ad.* bob nos, o hyd nos; beunos
Nightman, *s.* carthwr gendai
Nightmare, *s.* yr hunllef
Night-raven, *sub.* brân nos, (*a elurir*) aderyn y corph
Night-shade, *s.* cysgiadyr; côd-warth
Night-walker, *sub.* nos-gerddwr; gwilliad: gwyllbast, putain
Nightward, *ad.* tua'r nos
Nightwatch, *s.* gwyllfa, neu wyl-iadwriaeth nos; gwylliad
Nigrescent, *a.* yn duo, yn tywyllu; caddugawl, gwyllawg
Nilility, *sub.* dimedd, diddymrwydd, dyddimder, diddymder
Nill, *v.* anewyllysio, nagu; pallu—*Will they, nill they*, er eu bodd, nen eu hanfodd
Nim, *v.* chwiw-ladratta
Nimble, *a.* cyflym, buan, buan-droed, heinif, siongc, gwisgi
Nimbleness, *s.* cyflymedd, &c.
Nincompoop, *s.* cadafael, drel
Nine, *a.* naw—*Ninefold*, nawplyg, naw dyblyg
Nine-pins, *s.* ceilys: *sing.* ceilysyn
Nineteen, *a.* pedwar ar bymtheg, amyn un again
Ninety, *a.* pedwar ugain a deg
Ninny, *Ninnyhammer*, *s.* pen-bwl, ffwicyn: syber-geisiwr

Ninth, *a.* nawfed, nawed
Nip, *s.* cnôad; daif, deifiad
Nip, *v.* cnoi, brathu; gwasgu, deisio; gwywo
Nippers, *s.* gefail, gefeilan
Nipping, *a.* deifiol: cnôawl
Nipple, *s.* diden, penig bron; tethan
Nit, *s.* nedden: *pl.* nêdd
Nitency, *s.* claelder, dysgleirdeb
Nitid, *a.* gloyw, dysglac
Nitre, *s.* math o halen chwerrwaid a hylog, nitr
Nitrous, *a.* cymysgedig â nitr
Nitty, *a.* neddog, llawn nêdd
Niveous, *a.* fel eira, eiryawg, eiryaidd, eiryawl; pur-wyn
No, *a.* neb, neb rhyw, neb-un, dim: *ad.* ni, nid, ni's, na, nac; nad, na's; nagê, naddo
Nobility, *s.* uchel-fonedd, boneddigiaeth, dyledogaeth, dyledowgrwydd:—dyledogion, pendefigion, arglwyddi
Noble, *adj.* dyledog, dylyedog; ardderchog, godidog, arwraidd, boneddig, urddasol
Nobleman, *s.* dyledog, pendefig, arglwydd, arlwydd
Nobleness, *sub.* dyledogrwydd, bonedd; mawredd, ardderchogrwydd, mawr-wychedd
Nobles, **Nobless**, *s.* dyledogion, dylyedogion, pendefigion
Nobly, *ad.* yn foneddawl; yn ardderchog, yn sawr-wych, &c.
Nobody, *s.* neb, neb un, neb rhyw un, nid neb, nid un
Nocent, *a.* niweidiol, drygus
Noctambulist, *s.* nos-rodwr, un a gerddo yn ei gwsg
Noctiluca, *s.* rhyw-beth y ddysgleiria yn y nos, nos-oleuad
Noctuary, *s.* nos-lyfr
Nocturn, *sub.* nos-wasanaeth y pabyddion, nos-weddi
Nocturnal, *s.* deial nos

Nocturnal, *adj.* nosawl, nos-welthiol
 Nod, *s.* awgrym, amnaid; pen-ogwyddiad, hep, hep-blygiad
 Nod, *v.* awgrymu, amneidio; pen-ogwyddo, hepiant, hep-huno
 Noddle, *s.* penglog, clôpa, clol
 Noddy, *s.* lurthgen, drelyn
 Node, *s.* cwllwm, clwm, oddf, cwgn—*Nodule*, clymyn, &c.
 Nodous, *a.* clymlog, cygnog
 Noggin, *s.* picyn, picynyn; llestr bychan, *quarter pint*
 Noise, *s.* swm, twrf, godwrdd, dadwrdd, twrdd; san; trwt
 Noiseless, *a.* diswn, didrwt
 Noisiness, *s.* tyrddusrwydd, dadyrddusrwydd, bloedd-garwch
 Noisome, *a.* ffaidd, drewlyd, atgas, adwythig, gwenwynig
 Noisomeness, *s.* ffaiddrwydd, atgasrwydd; drewiant
 Noisy, *a.* tryst-fawr, bloeddgar
 Nolition, *s.* anfyuniad, anfodd
 Nombres, *s.* perfedd carw
 Nomenclator, *s.* un hyddysg ar enwau, galwedydd, enwedydd
 Nomenclature, *s.* enw-lyfr, geiriadur enwan, enwadur
 Nominal, *a.* enwawl, mewn enw; galwedigol
 Nominally, *ad.* wrth neu erbyn ei enw; o ran enw, mewn dim ond enw
 Nominate, *v.* enwi; pennodi
 Nomination, *s.* enwad, pennodiad, enwedigaeth; galwad
 Nominative, *a.* enwedigol—*Nominative case*, yr achos enwedigol, enwedigaethydd, enwai, enwedydd
 Nomma, *s.* llwyn y gyfagwy
 Nonage, *a.* an-oed, mab-oed
 Nonappearance, *s.* pall-ynddaogosiad; tor-mach
 Nonconformist, *sub.* anghydfurf-iwr; ymneillduwr

Nonconformity, *s.* anghydfurf-iad; ymneillduath
 Noncupative, *a.* enwawl, mewn enw neu air yn unig
 Nondescript, *s.* peth na ddarlun-iwyd, peth diddelwant
 None, *a.* neb, dim, dim un
 Nonentity, *s.* an-fod; dychymygy-beth; di-hanfodedd
 Nonesuch, *s.* un digymhar
 Nonexistence, *sub.* dihanfodedd, difodaeth, anfodolaeth
 Nonjuring, *a.* annhwng
 Nonjuror, *a.* annhyngwr, annhyngydd, annhyngedydd
 Nonnatural, *s. pl.* pethau nad ydynt yn heinus, ond etto a allant fod yn achlysuron i glefydau; megis bwyd, diod, cwsg, awyr, &c. anachosolion
 Nonpareil, *sub.* digymhar: enw rhyw afal, a math o argraphlythyren, sef y fath leiaf
 Nonpayment, *s.* meth-dâl
 Nonplus, *s.* eithaf-nod, eithafed, dyrys-nod; attal-fwlch; gormod dyryswch, llawnhwde
 Nonplus, *v.* gyrru un i eithaf ei synwyr; peri taw; gor-ddyrysu, trech-ddadlu
 Nonresidence, *s.* annhriant, annhriant, trigiad Person neu Ficer allan o'i blwyf
 Nonresident, *s.* annhriantnydd: *a.* annhriantol, didrigawl
 Nonresistance, *s.* diwrthrynedd
 Nonsense, *s.* afreswm, iarth ddi-fynwyr, ffadredd, ffoledd, ynfyd-iarth, fregod, freg
 Nonsensical, *a.* dreswm, disynwyr, ffol, ffad, ysfyd
 Nonsolution, *s.* methddatodied
 Nonsuit, *s.* anhawl, hawl-gwmp, hawl-goll: *v.* llysu hawl, diholi, dihawli, gorfod yr hawliwr

Noodle, *s.* symlyn, hurthgen
 Nook, *s.* congl, ongl, cornel
 Noon, Noon-day, Noon-tide, *s.*
 hanner-dydd, canol-ddydd
 Noose, *s.* byddag, magl; cwlwm
 rhedeg, cwlwm tagu
 Noose, *v.* byddaglu; dyrysu
 Nope, *s.* cernhep; dyrnod ar ben
 Nor, *conj.* na, nac
 North, *s.* gogledd: *a.* gogledd-
 awl, gogleddig; gwyneddig
 North-pole, *s.* pegwn y gogledd
 North-star, *s.* seren y gogledd
 North-wales, *s.* Gogledd Cymru,
 Gwynedd, Gwyndud, Gwyn-
 dawd, Gwyndodydd—*A North-*
Wales man, gwr o Wynedd,
 Gwyndodyn—*A North-Wales*
woman, Gwyndodes—*North-*
Wales dialect, Gwyndodeg
 Northwich, *s.* yr Heledd-dda
 Norway, *s.* Llychlyn
 Nose, *s.* trwyn: *v.* trwyno
 Nosegay, *s.* bloden-glwm, twff
 Noseless, *a.* didrwy, heb drwyn
 Nose, *s.* trwyn mewn
 Nostock, *s.* chwydredd y sêr,
 chwydawyr, chwydr
 Nostril, *s.* ffroen: *pl.* ffroenau,
 y ddwy-ffroen
 Nostrum, *s.* cyfaredd
 Not, *ad.* na, nac, nad, ni, nid
 Notable, *a.* nodadwy, nodawl,
 nodedig, hynod, hŏnaid; enwog
 Notableness, *s.* nodolrwydd, hy-
 nodrwydd; enwogrwydd
 Notary, *s.* nodiadur, nodiedydd,
 ysgrifenydd; cof-lyfrwr
 Notation, *s.* nodiad, nodyddiad
 Notch, *s.* hwich, rhwgn, rhint
 Notch, *v.* bylchu, bylch-dorri
 Note, *s.* nod; arwydd; 'agrif-
 nod; llaw-nod; llythyr-nod;
 gofyn-nod; sylw-nod; eglur-
 nod; nodiad; tŏn-nod, sein-
 nod:—hynodrwydd; enwog-
 rwydd; cymmeriad

Note, *v.* nodi; sylwi, dal sylw;
 Myfrn, cof-nodi; nodoli
 Noted, *a.* nodedig, hynod
 Nothing, *s.* dim, dyddam, diddim,
 diddym, peth heb ddim
 Notice, *s.* sylw, sulw; copinod,
 hyspysrwydd, rhybudd
 Notification, *s.* hyspysiad, hys-
 pysrwydd, rhybuddiad
 Notify, *v.* hyspysu; cyhoeddi
 Notion, *sub.* tyb, dychymmyg,
 barn, meddwl; rhith; ystyr
 Notional, *a.* tybiol, tybygawl,
 dychymmygol, tybiecig
 Notoriety, Notoriousness, *s.* hy-
 nodrwydd, hŏneidrwydd, am-
 lygrwydd; erchylldra
 Notorious, *a.* hynod, hŏnaid, hys-
 pys, carn, cyhoedd, amlwg
 Nott, *v.* tŏcio; cneisio
 Nottingham, *s.* Din Obant
 Notwithstanding, *conj.* er hyny,
 er hyn oll, etto, aullai
 Novation, *s.* newyddiad
 Novel, *s.* newydd chwedl, ffug-
 draethawd: *a.* newydd
 Novelist, *sub.* awdwr newydd-
 chwedlan, ffug-ysdoriwr
 Novelty, *s.* newydd-der, newydd-
 rwydd; newydd-beth
 November, *s.* Tachwedd
 Nevercal, *a.* llysfamaidd
 Nought, *s.* dim, dyddam, diddim
 Novice, *s.* newyddian
 Noviciate, *sub.* newyddianaeth,
 ansr prawf, prawf-gyflwr
 Noun, *s.* enw; gair—*A noun sub-*
stantive enw cadarn, sylwedd-
 air—*A noun adjective*, enw
 gwan, chwaneg-air, ansodd-air
 Nourish, *v.* maethu, meithrin,
 magu, magwriaethu; cynnal
 Nourishable, *a.* hyfaeth, meith-
 rimadwy, hyfag, maethadwy
 Nourishment, *s.* maeth, meithrin-
 iaeth; llaniaeth, ymborth
 Nousel, *v.* anwesu; magla

Now, *ad.* yn awr, yr awrhon, y pryd hwn; bellach, weithian
 Now-a-days, *ad.* yn y dyddiau hyn, yn yr oes hon
 Noxious, *a.* afiach, niweidiol, adwythig, drygus, niweidiog
 Nubble, *v.* dynnodio, pwyo
 Nubious, *a.* cymylog; tywyll
 Nucleus, *s.* cnewllyn; bywyn; canol-gorfh; canolfa
 Nudity, *s.* noethni; noeth-lun
 Nuel, Newel, *s.* canolhost grisian
 Nugacity, *s.* coeg-chwedliad
 Nugatory, *a.* ofer, ofer-wag, gorwag, disylwedd, fladr
 Nuisance, *s.* blin-beth, cäs-beth
 Null, *a.* diddin; dyddim, diddym, dirym, ofer; diddymedig
 Nullifidian, *s.* un digred
 Nullify, *v.* diddymu, dirymu
 Nullity, *s.* diddim, dyddim, diddymder, diddynrwydd, dimedd
 Numb, *a.* merwinllyd, fferllyd
 Numb, *v.* fferu; merwino
 Number, *s.* rhif, rhifedi, nifer, eirif, rhifed; cyfrif
 Number, *v.* rhifo, cyfrif, eirifo, dyrifo; rhif-nodi
 Numberless, *a.* afrifed, aneirif
 Numbness, *a.* merwin, merwinedd, merwindod, fferdod; ewinrew; cysgfa; annwyd
 Numerable, *a.* rhifadwy
 Numeral, *a.* rhifol, dyrifol
 Numerate, *v.* rhifiannu, rhifo
 Numeration, *s.* rhifiad, dyrifiad; rhifyddiaeth, cyfrifyddiaeth
 Numerator, *s.* rhifydd; niferai
 Numerical, *a.* rhifus, cyfrifus; cyfrifedigol. *Edr.* Numeral
 Numerist, *s.* rhifydd; coel-rifydd
 Numerosity, *a.* rhifed, cyfrifed; lliosogrwydd, amledd, amlder
 Numerous, *adj.* lliosog, niferog, rhifiog, nifeiriol, aml, tra-aml
 Numerousness, *s.* rhifedd

Nummary, *a.* arianawl
 Numskull, *sub.* penbwl, cloppa, drefyn, catwrdd, delbren
 Nun, *s.* mynaches, lleian
 Nunchion, *sub.* prydawn-fwyd, ciniaw echwydd, nawn-danaid
 Nunciature, *s.* swydd cenad y Pab; cénadwriaeth
 Nuncio, *s.* prif-génad y Pab
 Nuncupative, *a.* cyhoedd-fynegol
 —*A nuncupative will*, Ewyllys wedi ei roddi mewn geiriau; geir-gymmyn
 Nunnery, *s.* lleiandŷ, gwryfdŷ
 Nuptial, *s.* priodasol, neithorawl, perthynol i briodas
 Nuptials, *a.* priodas; neithor
 Nurse, *sub.* mammaeth, maethwraig, mag-wraig, mabai
 Nurse, *v.* magu; meithrin
 Nursepond, *s.* maeth-lyn pysgod
 Nursery, *s.* stafell fagu, maethdŷ; maethle, dysgeidle; planfa, planigfa, cymhilanfa
 Nursle, *v.* maeth-fagu
 Nursling, *sub.* maeth-blentyn; maeth-fab; maeth-ferch
 Nurture, *sub.* meithrin-ddysg; addysg; dygiad i fynu
 Nurture, *v.* addysgu; meithrin; dwyn i fynu
 Nut, *s.* cneuen (*pl.* cnau): mesen
 Nutcrackers, *s.* gefail guau
 Nutgall, *s.* afal y derw
 Nut-hatch, *s.* delor y cnau
 Nutmeg, *s.* pér-gneuen India
 Nutriment, *s.* maeth, lluniaeth, ymborth; magwraeth
 Nutritional, Nutritious, Nutritive, *adj.* maethol, maethgar, magwriaethus, maethlawn
 Nutriture, *s.* magwraeth, maeth; maeth-rinwedd, maetholrwydd
 Nutshell, *s.* pren cyn cneuen
 Nut-tree, *s.* pren cnau; collen
 Nuzzle, *v.* pen-guddio; ymgynhesu:—trwyno'r ddaear

Nymph, *sub.* duwies, dwywes;
angyles; bennywen; meinir
Nymphaea, *s.* bwltys

O.

O, *ad.* O, ha: *interj.* O! oio!
och! O. (byrhâd o'r gair *Old*)
• O. S. *Old Style*, yr hen gyfrif
(o'r flwyddyn)

Oaf, *s.* hurtyn, penbwl, drel
Oafish, *a.* delfnidd, penbylaidd
Oafishness, *s.* hurthgeneiddrwydd,
hurtrwydd, benbylni

Oak, *sub.* derwen, dâr, mës-bren
(*pl.* derw, deri) *A stunted oak*,
cor-dderwen—*A stately oak*,
caterwen—*The scarlet oak*,
prinwydden—*A young oak*,
glas-dderwen—*Oak-apple*, afal
y derw, darafal—*Oak grove*,
llwyn derw, derllwyn, derwllwyn
Oaken, *a.* o dderw, derwaidd,
derwawl, derwin

Oakum, *s.* carth, breisgion
Oar, *s.* rhwyf, rhodol, rhodl
Oat, *s.* ceirchen: *pl.* ceirch—
Oat-bread, bara ceirch—*Oat-*
cake, teisen geirch—*Oat-meal*,
blawd ceirch

Oaten, *a.* o geirch, ceirchawl
Oath, *s.* llw, twng, rhaith; llaw-
gair; cynghrair; achred
Oaty, Oatish, *adj.* ceirchaid, d,
ceirchawg, ceirchlyd

Obduce, *v.* dwyn y'mlaen tan
orchudd, neu tan rith arall

Obduracy, Obdurateness, *s.* ca-
ledwch, caledrwydd; cyndyn-
rwydd; gwargaledrwydd; ca-
longaledrwydd

Obdurate, *a.* caled; wedi ym-
galedu; calon-galed; anhyblyg

Obduration, *s.* ymgalediad

Obedience, *s.* ufudd-dod, ufudd-
hâd, ufuddgarwch; gwarogaeth

Obedient, *a.* ufudd, ufuddgar,
ufuddawl; darostyngedig

Obediential, *a.* ufuddawl, ym-
ddarostyngol, ymostyngol

Obeisance, *s.* moes-blygiad, ym-
grymiad, ymostyngiad

Obelisk, *s.* math o adail neu go-
lofn pedeir-onrlog a brigfain
—yr argraff-nod lwn († †) bér-
nod

Oberration, *s.* crwydr, crwydrad

Obese, *a.* tew; pendew

Obey, *v.* ufuddhau, ymostwng

Object, *s.* gwrthddrych; gwrth-
rych; nôd, amnod; amlygyn

Object, *v.* bwrw yn erbyn,
eithro, gwrthwynebu; gwrth-
eb, gwrthatteb; gwrthddadl-
cu; dannod, edliw, achwyn

Objection, *s.* gwrthddadl; gwrth-
eb, gwrthair, gwrthreswm;
anach, bai, beiad

Objectionable, *a.* gwrth-ddadieu-
adwy; beiadwy, eithradwy

Objective, *a.* gwrthddrychawl

Objectiveness, *s.* gwrthddrych-
oldeb, gwrthrycholrwydd

Objector, *s.* gwrthebwr, gwrth-
ddadlwr, gwrth-ddadleuydd

Obit, *s.* marw-ddedod, arwylant

Obituary, *s.* marw-restr

Objuration, *s.* tyngediad, tyng-
iad, twng-rwymiad

Objurgate, *v.* ceryddu, dwrديو

Objurgation, *s.* senniad, dwrدياد

Oblation, *s.* offrwin; rhodd

Oblectation, *s.* difyrwch; boddhâd

Obligate, *v.* dwyn tan rwymed-
igaeth, rhwymo

Obligation, *s.* dyled, dyledswydd,
rhwymedigaeth; rhwymiad

Obligatory, *a.* dyledus; rhwym-
edigol, rhwymol, rhwymedig-
acthol

Oblige, *v.* rhwymo, dwyn tan
rwymedigaeth, bodd-rwymo;
rhoi gorfod ar, dirgymhell, dirio

- Obliged**, *adj.* rhwymedig; dan rwyman; dan orfod
- Obligée**, *sub.* yagrif-rwymydd, rhwymedydd; y gofynydd
- Obligeor**, *s.* yr ymrwymydd; y dyledwr
- Obliging**, *a.* yn rhoi gorfod ar, yn rhwymo; cymrwynasgar, cyweithas, caruaid
- Oblique**, *a.* gwyr, gwyrrog, lled-bai lleddf, goleddf, lledtraws, gwyr-draws; ystlysol
- Oblivity**, **Obliqueness**, *s.* gwyr-edd, gwyrni, gwyrrogrwydd, gogwydd, gosgo, traws-wyr-edd, lledbeiad
- Obliterate**, *v.* dadlythyru, dad-aliaw, dioli, dadnodi, dilên
- Obliteration**, *s.* dadlythyriad, dioliad, dilêad, dadnodiad
- Oblivial**, *a.* ebargosiaw
- Oblivion**, *s.* ehargof, ebargosiad, anghof, anghofiant
- Oblong**, *a.* hir-gul, bychan-led
- Obloquy**, *s.* gogan, enllib; athrod; anair, drygair; difriad
- Obnoxious**, *adj.* darostyngedig, rhwymedig; beus; atgas
- Obnoxiousness**, *s.* darostyngedig-aeth, hyrwymedd; beusrwydd, atgasrwydd
- Obnubilation**, *s.* cymyhiad
- Obreption**, *a.* ymlusgiad neu ymlithriad lladraidd
- Obreptitious**, *a.* a fo'n eudd-ym-lusgo, yn traws-ym-lithro
- Obscene**, *a.* budr, brwt, asan, serth, anlad, amuiwair
- Obsceneness**, **Obscenity**, *sub.* brvnti, ffeidd-dra; budr-iaith, anlad-iaith, budr-eiriad; diflasdod
- Obscuration**, *s.* tywylliad
- Obscure**, *a.* aneglur, anghlaer, tywyll; anhynod, anhwog; tselradd, lled isel, dinod
- Obscureness**, **Obscurity**, *s.* tywyllni, aneglarder, anghlaerder; anenwogrwydd, dinodedd
- Obsecration**, *s.* erfyniaeth
- Obsequies**, *s.* arwylant, arwylddefodau, *Edr. Exequies*
- Obsequious**, *a.* ufuddgar, moesgar, hyblyg, tra-ufudd
- Obsequiousness**, *s.* ufuddgarwch, moes-blygiad, hyblygedd
- Observable**, *a.* nodadwy, gwiwnod, hynod, nodawl; eglur
- Observance**, *s.* parch; cyfiau; wylad; dyfal-gadwad; cyllawniad; manylbarch
- Observances**, *s.* trefniadau, rheolau, defodau, deddfau
- Observant**, *a.* ufuddgar, ufuddol; ffyddlawn, cywir; gofalus neu gofus i gyflawni
- Observation**, *s.* nodiad, sylwad; cyfarchwylad; ardremiad
- Observer**, *sub.* golygwr, cyfarchwylwr; arsyllwr, ardremiwr
- Observatory**, *s.* cyfarchwylfa, arsyllfa, tremyn-dŵr
- Observe**, *v.* dal sylw, sylwi, nodi, arnodi; syllu ar; cadw
- Observer**, *s.* daliwr sylw; syllwr, ardremiwr, yspeienwr
- Obsession**, *s.* cylchyniad, gwarchaead; cynllwyn-beeniad
- Obsidential**, *a.* perthynol i warchaead; gwarchaeawl
- Obsolete**, *a.* anarferedig, anghynnesfodig, gorhenaidd
- Obstacle**, *s.* rhwystr, lludd, goludd, attalfa, attaliad
- Obstetric**, *adj.* perthynol i fydwraig, colwynawl—**Obstetric art**, colwynyddiaeth
- Obstinacy**, *s.* cildynrwydd, cyndynrwydd, anhydynrwydd, ystyfnigrwydd, gwrthanaws
- Obstinate**, *a.* cildyn, cildynus, cyndyn, ystyfnig, anhydyn, tynnog, tonnog, gwrthllysg

Obstreperous, *a.* gwrthfoeddgar, gwrthnadus, drygnadus
Obstruct, *v.* rhwystro, attal, rhag-
 od, lluddias, achluddo
Obstruction, *s.* rhwystro, attalfa, lludd, dyhoriad: tagfa; argae-
 edigaeth, arluddiad
Obstructive, *a.* rhwystrol, lludd-
 iawl, arluddiawl, attahedigol, attaliadol, argawediol
Obtuse, *v.* cael, caffael, cyrhaedd-
 yd, cyrhaedd, ynnill
Obtainable, *a.* cyrhaeddadwy
Obtainment, *s.* caffaeliad, cyr-
 haeddiad, meddiad, meddian-
 niad
Obtend, *v.* gwrthryn; nagu
Obtension, *s.* gwrthwynebiad, &c
Obtest, *v.* taer-ersyn, crefu
Obtestation, *s.* taer-ersyniaeth
Obtrectation, *s.* athrodiad
Obtrude, *v.* ymwthio; traws-ym-
 gymhell; trawsgymhell
Obtrusion, *s.* ymwthiad; traws-
 gymhellhad, gor-wthiad
Obtrusive, *a.* ymwithgar
Obtuse, *a.* pŵl, di-fiu, anfwog
Obtuseness, *s.* pŵli, pyledd
Obtusion, *s.* pylhad; pŵli
Obvert, *v.* troi tu ag at
Obviate, *v.* rhagflaenu; rhag-
 gyfarfod; rhag-atteb; rhagod
Obvious, *a.* hawdd i'w ddynad, amlwg; eglur, hyspys, hywel
Obviousness, *s.* eglurder, amlyg-
 rwydd, amlygedd
Occasion, *sub.* achlysur; achos, ethryb; odfa; cyfie; anghen
Occasion, *v.* peri, ac osi
Occasional, *a.* achlysurol; dy-
 gwyddiadol, damweiniol
Occidental, *a.* gorllewinol, tu a'r
 gorllewin neu fachud hant
Occult, *a.* cuddiedig, dirgel, cel-
 edig, cêl, cudd, anadnabyddus
Occultation, *s.* dirgelrad, cuddiad, cuddiedigaeth, machludneth

Occupancy, *sub.* meddianniad; meddiant. Edr. *Occupation*
Occupant, *Occupier*, *s.* medd-
 iannydd, meddiamwr; daliwr, daliedydd, deiliad
Occupation, *s.* meddiant; medd-
 ianniad, daliad; goresgyniad: galwad, galwedigaeth
Occupy, *v.* meddiannu; dal; trin; arfer, arferu; ymarfer
Occur, *v.* dygwydd, damweinio; cyfarfod; dyfod i gŵf
Occurrence, *sub.* dygwyddiad, damwain, damweindro, dy-
 gwydd
Occursion, *s.* ymglyfrediad
Ocean, *s.* cefnfor, dyfnfor, yr eigion, y môr mawr
Ochre, *s.* math o fwyn-bridd
Octagon, *s.* peth ŵyth-onglog
Octangular, *a.* ŵyth-onglog
Octapla, *s.* llyfr ŵyth-iaith
Octave, *s.* ŵythfed dydd o ŵyl; ŵyth-radd tŷn; ŵyth-radd
Octavo, *a.* ŵyth-blyg, wedi ei blygu yn ŵyth dalen
Octennial, *a.* wyth-mlwyddol
October, *s.* hydref, hyddfref
Octuple, *a.* ŵythblyg
Ocular, *a.* golygawf, llygadawf
Oculist, *s.* meddyg llygaid
Odd, *a.* anghlynnifer, anghydrif; anghyffredm, anarferol, hynod, rhyiedd: tros ben, ychwaneg — *Odd number*, amui er, anghydnifer — *An odd (eccentric) fellow*, dyn anghymhar, mab arwythus, un heb ei fath
Oddity, *Oddness*, *s.* amfferedd, anghlynniferwch: anghyffred-
 mwydd, anarferolrwydd, hyn-
 odrwydd; arnwyth
Odds, *s.* rhagoriaeth; ymrafael — *Great odds*, dau, deg, neu gant i un
Ode, *s.* awdl, cerdd danneru
Odious, *adj.* cas, dygas, bygas,

- casïol, casïedig, atgas; brwnt, ffaidd, cywilyddus
- Odiousness**, *s.* atgasrwydd, &c.
- Odium**, *s.* casedd, cäs; gwarth
- Odoriferous**, **Odorous**, *a.* arogl-aid, pèr-aroglaidd, arogl-bêr
- Odour**, *s.* arogl, arogledd, sawr, safr, sawyr, arwynt
- Oeconomical**, *a.* teuluwriaethol, trefniadol, triniedyddol
- Oeconomist**, *s.* triniedydd, trefniedydd, iawn-drefnwr, diafradwr
- Oeconomize**, *v.* trefnyddu
- Oeconomy**, *s.* teuluwriaeth, teuluyddiaeth, trefnyddiaeth tŷ, goruchwyliaeth, iawn-drefniad, iawn-drefnyddiaeth
- Oecumenical**, *adj.* cyffredinol, perthynol i'r byd oll
- Oedema**, *s.* chŵydd gwyn
- Of**, *prep.* o; gan; am; y'nghylch
- Off**, *ad.* and *prep.* ymaith; yn rhydd; oddi, oddi wrth; gyferbyn â; *int.* ymaith! fiwrdd! hwnt! hwt! hai, hai!
- Offals**, *s.* syrth; briw-ddarnau; gweddillion; perfeddion
- Off-casts**, *s.* ysgubion, gwehilion, ysbwrial, ysgarthion, ysprêd
- Offence**, *s.* trosedd, bai; sarhâd; tramgwydd, rhwystr, argawdd
- Offenceless**, *a.* diniwed, dfai; di-rwystr, didramgwydd
- Offend**, *v.* troseddu, pechu; tramgwyddo, rhwystro; anfoddioni, anfoddio, digio
- Offender**, *sub.* troseddwr, camweddwr, drwg-weithredwr
- Offensive**, *adj.* atgas, ffaidd, gwrthun, gwrthwyneblig; rhwystrawl; gormesol; niweidiol; ymosodawl, rhuthrol
- Offer**, *sub.* cynnyg, cais; cynnygiad
- Offer**, *v.* cynnyg; rhoddi cais; offrymu; cyflwyno; beiddio
- Offering**, *s.* aberth, offrwm, cyflwynrodd; offrynniad
- Offertory**, *s.* offrynniad; offrymfa; offrwm-wasanaeth
- Office**, *s.* swydd, swydd-waith, swyddogaeth; gwasanaeth; dyledswydd: swyddfa, swydd-dŷ—*A good or kind office*, cymwynas, twrn da—*A house of office*, geudŷ, ysgothfa
- Officer**, *s.* swyddwr, swyddog
- Officered**, *a.* tan swyddogaeth
- Official**, *a.* swyddol, swyddogawl: *s.* is-swyddog; rhaglaw
- Officially**, *ad.* wrth neu yn ol swydd
- Officialty**, *s.* gwaith a gofal
- Officiate**, *v.* gweinidogaethu; gwasanaethu; darllen Gwasanaeth; gweinyddu dros
- Officious**, *adj.* parod i swydd, swyddgar, uegesgar; cymwynasgar; ymyrrus, ymyrgar, rhodresgar, prysur heb ddiolch
- Officiousness**, *s.* swyddgarwch; trybestod; ymyrraeth; rhodres
- Offing**, *s.* môr y'ngolwg tir, artôr
- Offscouring**, *s.* sorod; ysgubion, ysgarthion, ysprêd, ysbwrial
- Off-sets**, *s.* ysgewyll; blagur ar fonau coed neu lysiau
- Offspring**, *s.* hiliogaeth, eppil, hil, sil, essill, essilt; silyn
- Ofst**, **Oft**, **Oftentimes**, *ad.* yn fynych, aml-waith, lawer gwaith, yn aml
- Ofness**, *s.* mynychder, mynychrwydd, amlrwydd
- Ogle**, *s.* llygadiad, cil-wên, nwyf-olwg: *v.* llygadu, cilwenu, nwyf-drêmu, ysmician
- Ogler**, *s.* cilwenwr, ysmigiwr
- Ogling**, *s.* cilweniad, ysmigiad
- Oh**, *interj.* o! och—*Oho*, ho ho!
- Oil**, *s.* olew, ôl—*Oily*, olewaidd
- Oilet**, *s.* olp. *Edr. Eylet*

Oiliness, *sub.* oleweiddrwydd; seimlydrwydd: llyfndra

Oily, *a.* olewaidd, o olew

Ointment, *s.* enaint, eli

Oker, *s.* math o fwyn. *Edr.* *Ochre*

Old, *a.* hên, oedranus, oediog—

Older, hŷn, hynach, henach, beneiddiaeth, mwy hen, mwy oedranus—*Oldest*, hynaf, &c.

—*Old age*, henaint, hen-oed—

To grow old, henu, beneiddio

Oldish, *a.* henaidd, gô-hên

Oldness, *s.* hender, heneidd-dra

Oleaginous, *a.* olewaidd, eliaidd

Oleander, *s.* rhôs-brwn, rhoswydd

Oleaster, *s.* olewydden wyllt

Olfactory, *a.* a fedr arogl, arogl-iadol, ymsawrus

Oligarchy, *s.* gwladwriaeth yn cael ei rheoli gan ychydig wŷr; llywodraeth ambellenigion, ambellenigaeth

Olitory, *s.* gardd lysiau cegin

Olive, *s.* pren olew, olewydden

—*Olive-berries*, *Olives*, grawn olewydd, olifaid—*Olive-colour*, olewydd-liw, gwinen-ddu

Olympiad, *s.* yspaid pedair blynedd (gan y Groegwyr gynt)

Olympic-games, *s.* campau mynydd Olympus, a gynnelid gynt bob pedair blynedd

Olympic-games, *s.* campau mynydd Olympus, a gynnelid gynt bob pedair blynedd

Olympus, *a.* gynnelid gynt bob pedair blynedd

Ombre, *s.* math o chwarae: pŷsg

Omega, *s.* y llythyren olaf yn yr egwyddor Rôeg; y diwedd; y diweddaf

Omelet, *s.* crempog ŵyau, ffroes

Omen, *s.* argoel, arwydd, rhagarwydd; coel, arma, darogan, coelfan, rhammant

Omer, *s.* omer, *Ecs.* 16. 16

Ominate, *v.* argoeli, darogan

Ominous, *a.* argoeliog, daroganus; drwg-argoeliog

Omission, *s.* gadawiad heibio neu allan; esgeulusiad; gwall; arwall; gwallusder; anweithred-

iad—*Sins of omission and commission*, pechiodan o wall ac o wydd, o waith ac o anwaith

Omit, *v.* gadael heibio, yn ol, neu allan; esgeulusio; peidio â

gwneuthur; pasio heibio

Omittance, *sub.* oediad; ymarosiad; esgeulusiad; pasiad heibio

Omnifarious, *a.* o bob rhyw a math, holl-rywiol, hollryw

Omnific, *a.* holl-wneuthurol

Omnigenous, *a.* hollryw, &c.

Omnipotence, **Omnipotency**, *s.* hollalluogrwydd, Duwdod

Omnipotent, *a.* hollalluog

Omnipresent, *a.* hollbresennol

Omniscience, *s.* hollwybodaeth

Omniscient, *a.* hollwybodol

On, *prep.* ar, ar warthaf, ar uchaf: *ad.* yn mlaen, y'mlaen

Once, *ad.* unwaith; dan un

One, *a.* un, rhyw un; naill—

Great ones, gwŷr mawr—*Little ones*, rhai bychain, plant, &c.

One-berry, *s.* gronynlys, llysiaur: un gronyn, llysiau Paris

One-eyed, *a.* un-llygeidiog

One-handed, *a.* unllawiog

Oeness, *s.* undod; unigedd

Onerate, *v.* llwytho, beichio, pynorio, pynio, gosod baich

Oncrary, *a.* llwythawl

Onerous, *a.* llwythfawr, trwm

Onion, *s.* wynwynyn: *pl.* wynwyn

Only, *a.* unig: *ad.* yn unig

Onset, *s.* ymosod, rhuthr, cynosod, blaengus, ymgrych

Ontology, *sub.* arddansoddiad; athrawn. *Edr.* *Metaphysics*

Onward, **Onwards**, *ad.* yn mlaen

Onyx, *s.* y maen onyca

Ooze, *s.* llaid

Ooze, *v.* nawsio, dynoddi, nodd-ddyferu, godarddu

Oozy, *a.* lleidiog, lleidlyd; llyglyd—*Oozy ground*, tir gwlyb, pislyd, neu gorslyd

Opacity, Opakeness, a. tywyllni, annhryloywder, tywylledd
Opacous, Opaque, a. tywyll, annola, annhryloyw, gwyll
Open, Ope, a. agored, egored, angluad, anghân; amwg, cyhoedd; rhydd; rhywiog; rhwydd
Open, v. agor, agori, agoryd, egor, egori; ymagor
Opening, s. agoriad, egoriad, ymagoriad; egoredigaeth
Openly, ad. ar gyhoedd, &c.
Openness, sub. anghaeadrwydd; amlygrwydd; ehangrwydd; rhywiogrwydd; dihocodrwydd
Opera, s. matli o chwarae cerddawl, cân-chware
Opera-house, s. cân-chwareudy
Operant, Operative, a. gweithredus, gweithiol, effeithiol
Operate, v. gweithio, gweithredu; effeithio, dwyn i ben
Operation, sub. gweithrediad; gwaith, gweithred, effeithiad, effeithioaeth; meddyg-warth
Operator, s. gweithredydd; llawfeddyg; deutydd
Operose, a. poenfawr, llafurus
Operantious, a. celedig
Ophthalmus, s. meddyginiaethian i'r llygaid
Opiate, s. sudd y pabi du, eysgiadyr, ewsgbar, ewsgbarydd; diod gwag
Opine, v. tybio; rhoddi tŷb
Opinative, a. tybgar, cryf-dybus; tyn-dybus; hunan-dybiol, mympwyog
Opinator, Opinionist, s. cryf-dybiwr; tyn-dybiwr; ymgildynwr, mympwywr
Opinion, s. tyh, meddwl, barn; tybygiad; daliaid; mympwy
Opium, s. sudd y pabi, opwm
Ople-tree, s. pren cyrafol
Oppignorate, a. gwystle

Oppilation, sub. rhwystyr yn y corph neu'r gwaed
Oppenency, s. gwrthwynebiad
Opponent, sub. gwrthwynebwyr, gwrthiebydd, gwrthblaid
Opportune, a. prydawn; addad
Opportunely, ad. mewn iawn bryd neu cyfle, yn brydlawn, yn gyfamserol, ar awr ddad
Opportunity, s. amser cyfaddeias, cyfle, cyfamaer, arfod, cyfleusdra, achysur, odfa, hamdden
Oppose, Oppone, v. gwrthwyrgebu, gwrthusefyll, gwrthladd; gwrthdadaeth, gwrtheb; cyferbynu, wynebu
Opposite, a. gwrthwyneb, cyfarwyneb, cyferbyn, cyferbiniol, cyfeiryd, ar gyfer
Opposition, s. gwrthwynebiad, gwrthasafad, gwrthladdiad; cyferbyniad, cyfarwynebiad
Oppress, v. gorthrymu, gorthrechu, gormedio, gormesh, trwm-wasgu; dir-wasgu, llethu
Oppression, sub. gorthrymder, gorthrymiad, gormes, gormesiad, gorthrech, trais
Oppressive, a. gorthrymus, &c.
Oppressiveness, s. gorthrymedd, treisigrwydd, treisiolrwydd
Oppressor, s. gorthrymwr, gorthrechwr, gormeiliwr, treisiwr, gormeswr, treisydd
Opprobrious, a. gwaradwyddus, gwarthus, sarhaus, enlhus
Opprobriousness, s. gwaradwyddusrwydd, gwarthusrwydd
Opprobrium, s. gwaradwydd, &c.
Oppugn, v. gwrthladd, ymosod yn erbyn. Edr. *Oppose*
Optative, a. dymunedigol, dymuniadol, eiddunedigol—*Optative mood, y modd dymunedigol*
Optic, Optical, adj. gotygawl, porthniol i'r olwg-gelfyddyd

—*Optic nerves*, *gewynnau'r llygaid*—*Optic glasses*, *yspeien-wydrau*; *trembeiriant*
Optician, *sub.* *trem-gelfyddwr*; *trem-beiriannydd*—*Optician's trade*, *trembeiriamaeth*—*To make optical instruments*, *trembeiriannu*—*Relating to optical instruments*, *trembeiriannol*
Optimacy, *s.* *goreugwyr*, *y goreuon*, *y blaenorion*; *goreuant*
Optimate, *s.* *goreugwr*, &c.
Optimism, **Optiminity**, *s.* *goreuaeth*
Option, *s.* *dewisiad*; *dewis*
Opulence, **Opulency**, *s.* *cyfoeth*, *golud*; *cyfoethogrwydd*
Opulent, *a.* *cyfoethog*, *goludog*
Opulus, *s.* *Edr. Gelder-rose*
Or, *conj.* *neu*; *ai*; *ynte*
Or, *s.* (*mewn arwydd-farddoniaeth*) *eurliw*, *melynliw*; *aur*
Orach, *s.* *llygwyn*, *llewyn*, *eurllys*, *y llew gwyn dŵf*—*Wild orach*, *y llew gwyn gwyllt*, *troed yr ŵydd*
Oracle, *sub.* *atth-dduw*; *genau duw*; *atthebydd*; *cynghorfa*; *atthefa*; *gwr doeth*; *orael*
Oracular, *a.* *dwyfol*; *dawinyddol*, *dewinol*, *orachlaid*
Oral, *a.* *o enau i enau*, *o ben i ben*, *genetol*, *geiriol*
Orange, *s.* *eur-afal*, *afal euraid*
Orangery, *s.* *eurlwyn*, *eurafallach*, *eur-berllan*, *eur-gelli*
Oration, *sub.* *araeth*, *arawd*, *arsith*
Orator, *s.* *areithydd*, *areithiwr*, *arawdr*, *aronan*; *ymadroddwr*, *parablydd*; *pregethwr*
Oratorical, *a.* *areithyddol*, &c.
Oratorio, *s.* *cynghanneddfa*
Oratory, *s.* *areithyddiaeth*, *cad-eiriaith*; *areithfa*; *cafell weddi*
Orb, *s.* *pêl*, *pollen*; *cen-bellen*, *bwlyn*; *rhod*; *cylchen*; *troellen*

Orbicular, *a.* *crwn*, *cyfingrwn*
Orbit, *s.* *cylch-dro*, *cylch-daith*, *cylch-dwybr*, *chwylfa planed*
Orchard, *s.* *perllan*, *afallach*
Orchestra, *s.* *llêr gerdd*, *cerddfa*
Orchis, *s.* *togeanau*, *eirin y ei*, *y galdrist*, *llysiannu gyfarnog*
Ordain, *v.* *gosod*, *trefnu*, *penodi*; *urddo*, *ordeinio*
Ordeal, *s.* *math o brawf trwy dân*, &c. *a arferai'r Saeson gynt*; *diheur-brawf*
Order, *sub.* *trefn*, *rheol*; *dull*; *gorchymyn*; *trefniad*, *gosodiad*; *urdd*; *pwytnt*, *iachyd*
Order, *v.* *trefnu*, *hwylio*, *trin*; *gorchymyn*, *archi*; *cymmorth*
Orderless, *a.* *didrefn*, *direol*
Orderliness, *sub.* *trefnusrwydd*, *rheolusrwydd*; *manyl-drefn*
Orderly, *adj.* *rhëolaidd*, *trefnus*, *gweddaiidd*; *ad. mewn trefn*
Orders, *s.* *gorchymyn*, *gorchymynion*; *urddau*
Ordinal, *a.* *rhestrawl*, *rhesawl*, *trefniadol*
Ordinal, *sub.* *urdd-lyfr Esgob*; *rhëol-draith Crefydd-dy*
Ordinance, *sub.* *deddf*, *cyfraith*, *gorchymyn*, *gosodedigaeth*, *ordinhad*, *gosodiad*, *trefniad*
Ordinary, *a.* *canolog*, *cyffredin*, *lledwael*, *lled-bagr*; *arferedig*
Ordinary, *s.* *Gweinidog neu Ynad sefydledig*; *Rhaglaw Esgob*; *bwydfa gyffredin*; *bwytty*; *pris dogmedig*
Ordinate, *a.* *trefnus*, *rhëolaidd*
Ordinate, *v.* *trefnu*, *ordeinio*
Ordination, *s.* *gosodiad*; *urddoliaeth*, *urddiad*, *rhoddiad urddau*
Ordinance, *s.* *gymnau mawrion*, *cyffegrau*, *cyffeg-ddrylliau*, *mawr-ddrylliau rhyfel*
Ordonnance, *sub.* *cymmesuriad*, *iawn-drefniad* (*sef ar ramau adeilad*, *neu ddartun-waith*)

Ordure, *s.* tom, baw, tail
Ore, *s.* mwyn; delid, metel
Ore-weed, *s.* dylusg y môr, ysnoden y môr, gwynon
Orfgild, *s.* iawu a wna cwmwdd am yspeiliad liw dydd
Orgal, *s.* gwaddod gwin wedi sychu, sych-waddod
Organ, *s.* organ; offeryn, etmig, peiriant—*Organs of speech*, peiriannau ymadrodd
Organ-builder, *s.* saer organ
Organic, *Organical*, *a.* organaidd; offerynol, peiriannol
Organism, *s.* iawn-gyfansoddiad o ran rhannau, aelodau, &c.
Organist, *s.* organwr, orgenydd
Organization, *s.* cyfansoddedigaeth, cyfluniad rhanrau
Organize, *v.* iawn-drefnu, iawn-gyflunio, arddunio, ystumio
Organized, *a.* cyfluniedig, wedi ei iawn-drefnu o ran aelodau
Organy, *s.* brymllys—*Wildorgany*, mintys y creigiau
Orgasm, *s.* ysbonge, hwp; cais
Orgilous, *a.* balch, uchelfalch
Orgies, *s.* gwyl y gwallgof
Orient, *s.* dwyrain: *a.* dwyreiniol, fel yr haul ar ei godiad, dysglair, llachar, ysplenydd
Oriental, *a.* dwyreiniol
Orifice, *s.* safn briw, briw-dwl
Origin, **Original**, *sub.* dechreu, dechreuad; ffynnon; gwreiddyn; cyn-wraidd; bonedd; cyff
Original, *a.* dechreuol, gwreiddiol, cyssefin, cynnwynol, cynenid—*Original sin*, y cyn-bechod, pechod gwreiddiol
Originate, *v.* dechreu; tarddu, hanu, codi, deillio, cynddeillio
Origination, *sub.* dechreuad, cychwyniad, cychwynfa, cynddeilliad, cyntefigiad, tarddiad
Orisons, *s.* gweddiau; paderau
Orlop, *s.* uchaf-lofft llong

Ornament, *v.* addurno, harddu, prydferthu, ceinwisgo, tlysu
Ornament, *s.* addurn; harddwch; tlys—*Ornaments*, addurnau; ceinion, dillynion; tlysau
Ornamental, *a.* addurnawl
Ornature, *s.* addurniaeth
Ornateness, *s.* addurnoldeb
Ornithology, *s.* traethiad ar ednod, adar-draith, ednogaeth
Orphan, *sub.* plentyn ymddifad neu amddifad
Orphanage, *s.* amddifedi
Orpiment, *s.* eurlliw, eurbibau. lliw'r aur, orpment
Orpine, *s.* math o lysienn
Orrery, *sub.* peiriant hynod a ddengys gylchoedd y planedau a symudolrwydd y ddaear
Orris, *s.* sider, neu ysnoden, o aur, neu arian: y gleddestlys
Orthodox, *a.* iawn-ffyddiog, uniawn-gred, iachus-gred
Orthodoxy, *s.* union-gred, iawn-grededd, iachusrwydd barn, iawn-ffyddiaeth
Orthogonal, *a.* union-onglog
Orthographer, *s.* arddygraffydd, iawn-silliedydd
Orthographical, *a.* iawn-sgrifenyddol, arddygraffawl
Orthography, *sub.* iawn-sgrifenyddiaeth, arddygraff; iawn-ddarluniad; cynllun adail
Ortive, *a.* yn codi, cyfodawl
Orts, *s.* gweddill, gweddillion
Oscillation, *s.* ymysgydwad, ymsigliad, sigl-dafliad yn ol ac yn mlaen, sigl-hongoiad
Oscillatory, *a.* o fo'u ymsiglo yn ol ac y'mlaen, fel dibynai awrgloch (*pendulum-clocc*)
Oscitancy, *s.* cysgadrwydd, trymluogrwydd, syrthni; diogi
Oscitation, *s.* dylyfiad gen
Osculate, *v.* minial, minialu
Osculation, *s.* minialedd, cusaniant

Osier, *s.* mér-helygen
Osprey, *Ossitrage*, *s.* môr-eryr;
 gwalch y weilgi; môr-wennol,
Lef. 11, 13. gwŷdd-walch
Osselet, *s.* cragen march (sy'n
 lwmp caled y tn fewn i'w goes)
Ossious, *a.* asgyrnaidd, esgyrn-
 llyd, esgyrnawl; caled
Ossicle, *s.* asgyrnyn; carreg ei-
 rin, &c.
Ossification *s.* asgyrniad; asgyrn-
 eiddiad, esgyrneiddiad
Ossify, *v.* asgyrnu, asgyrneiddio
Ossivorous, *a.* yn difa esgyrn
Ossuary *s.* asgyrnfa, esgyrule, as-
 gyrndŷ, esgyrnfa, &c.
Ost, **Oust**, *s.* clwyd o dyn frâg
Ostensible, *a.* dangosadwy; ar-
 swyddol; ymddangosol—*An*
ostensible office, arswydd
Ostensive, *a.* dangosiadol; ym-
 ddangosawl, dangosedigol
Ostentation, *s.* balch-ddangosiad,
 gwag-ymddangosiad, gwag-og-
 onedd, gwag-folach, rhodres,
 balchedd, balchineb
Ostentatious, *a.* dangosiadus, ym-
 ddangosgar, gwag-ogoneddgar
Osteology, *sub.* esgyrn-draith,
 traethiad y'ng hylch esgyrn
Ostuary, *s.* cêg afon, aber
Ostler, *s.* march-was; ostler
Ostrich, *s.* estrys, *Job 39. 13.*
Other, *pron.* arall, all, llall—
One another, eu (eich, ein) gil-
 ydd—*From one evil to another*,
 o ddrwg bwygilydd
Otherwise, *ad.* yn (os, pe) amgen,
 onid è, oni bai hyny, mewn
 modd arall, yn wrthwyneb
Otter, *s.* dyfrgi, dwfrgi
Oval, *a.* ar ddull ôy, hirgrwn
Ovarious, *a.* yn magu ôyau
Ovary, *s.* llestr yr yrâu (mewn
 aderyn) rhithfa, rhith-lestr
Ovation, *s.* is-radd o orfoledd
Ouch, *s.* boglyn, *Ecs. 28. 13.*

Oven, *s.* ffwrn—*Oven-full* ffyr-
 naid; pobtŷaid
Over, *prep. and ad.* ar, uch, uwch-
 ben, dros, tros, rhy, trosodd,
 tra, gor
Overact, *v.* gor-wneuthur, gwne-
 thur mwy na chymhwys
Overanxious, *a.* rhy-ofalus, rhy-
 bryderus; gor-awyddus
Overawe, *v.* cadw tan ofn
Overbalance, *v.* pwyso'n drym-
 ach, gorfantoli, traphwysô
Overbear, *v.* tra-arglwyddiaethu,
 gorthrymn; balch-rëoli
Overbearing, *a.* meistrolgar, &c.
Overbid, *v.* cyunyng mwy; cyn-
 nyng gormod, trachynyng
Overbig *a.* rhy-fawr, anferth
Overboard, *ad.* tros y bwrdd, all-
 an o'r llong, i'r môr
Overboil, *v.* gorferwi, berwi got-
 mod, rhy-ferwi
Overborne, *part.* gorchfygedig,
 wedi ei faeddu, &c.
Overburden, *v.* gorlwytho, llethu
Overcast, *v.* taffu'n rhy bell;
 cymylu, tywyllu:—*gwnio*
pwyth dros ben, crymbwytho:
part. gorchuddiedig, gortho-
 edig
Overcharge, *v.* gorlwytho; gor-
 llenwi; gorofyn, gofyn gor-
 mod: *s.* gorlwyth; gorthal,
 gormodd-gais
Overcome, *v.* gorchfygu, gorfod,
 trechu, athrechu
Overdo, *v.* gwneuthur mwy (neu,
 yn well) nag arall; gweithio
 gormod, gor-weithio
Overdress, *v.* rhy-bingcio
Overdrink, *v.* gorlyngcu; ym-
 ddyfoli, yfed gormod
Overdrive, *v.* rhy-flino, gyrru'n
 rhy chwyn, tra-gyrru
Overeat, *v.* gorwancio
Overfall, *s.* disgynfa dwfr
Overfill, *v.* gorllenwi

Overfine, *a.* gorwyh; rhy fain
 Overflow, *sub.* llifeiriad, gorllif;
 gormodedd
 Overflow, *v.* llofo drosodd, gor-
 llofo, gorllifo, llifeirio
 Overfond, *a.* rhy-hoff, maldodus
 Overgrow, *v.* gordyfu, gorthyfu,
 tyfu'n ormoddol
 Overgrown, *a.* and *part.* gorthyf-
 ol, rhydyfol, rhy-dal; gorchudd-
 iedig, wedi ei orchuddio
 Overgrowth, *sub.* gorthyfiant,
 gorthwf, gordyfiant, gordwf
 Overhale, *v.* ail-holi, ail-chwilio:
 traws-lusgo: trwin-lwytho
 Overhang, *v.* crogi drosodd
 Overhasty, *a.* rhy frysgar, byr-
 bwyll, ffwdanllyd; penchwidr
 Overhear, *v.* cip-glywed, go-
 glywed; dygwydd-glywed
 Overheavy, *a.* rhy-drwm, gor-
 thrwm, rhy-ddwys, gorddwys
 Overjoy, *v.* gorllawenu, tralla-
 wenu, gorllonni
 Overlay, *v.* gorwedd ar, arlethu;
 gorchuddio, ar-wynebu, wy-
 neb-wisgo, ar-olchu
 Overleap, *v.* neidio dros
 Overlive, *v.* byw ar ol, byw'n
 hwy; byw yn rhy uchel
 Overload, *v.* gorllwytho, gor-
 lwytho, gor-wasgu, llethu
 Overlook, *v.* edrych ar ol, gor-
 uchwylied; edrych dros ben,
 edrych heibio, esgeuluso
 Overlooker, *s.* arolygydd
 Overmatch, *v.* bod yn drech,
 trechu, rhagori ar; maeddu
 Overmatch, *s.* un trech, rhy gryf
 Overmeasure, *s.* mesur dros ben
 Overmuch, *a.* gormodd, gormod:
ad. yn ormodol, rhy
 Overofficious, *a.* rhy-myrrus,
 rhy-swyddgar, prysur heb ddi-
 olch, rhy brysur
 Overpass, *v.* myned tros; myned
 heibio, mynod tu hwnt

Overplus, *s.* swm neu fesur tros
 ben, rhelyw, sarrid, gweddill,
 ychwaeg, arddigop
 Overpoise, *v.* traphwyso, tra-
 mantoli, myn'd â'r fantol
 Overpower, *v.* *a.* gorchfygu,
 trechu, gorthrechu, meistroli
 Overrate, *v.* gordrethu, tasgu,
 prisio, neu drethu yn rhy uch-
 el, gorbrisio, gorphrisio
 Overreach, *v.* myned neu gyr-
 haedd tros; cyfrwys-dwylio;
 gorymestyn; gorchamnu
 Overreckon, *v.* cyfrif gormod
 Over-rid, *a.* wedi ei farchogaeth
 a'i yrru yn rhy galed
 Over-rigid, *a.* rhy-lym, rhy-fanyl-
 aidd, rhy anhyblyg
 Overripe, *a.* rhy addfed
 Overrule, *v.* trechu mewn dadl;
 llysu dadl, gwrthod dadl: rhê-
 oli, goruch-rêoli, meistroli
 Overrun, *v.* gorllenwi; gorchudd-
 io; gorllifo: adrede neu ad-
 lunio llinellau argraff-waith
 Oversée, *v.* edrych ar ol, arolygu,
 cyfarchwyllo, golygu
 Overseen, *part.* a skomwyd, &c.
 Overseer, *s.* arolygwr, golygwr,
 goruchwyliwr, cyfarchwyliwr;
 gwarcheidwad; cynwas
 Overset, *v.* dymchwelyd, dadym-
 chwelyd, dadymchwel, taffu
 trosodd, taffu â'r gwaelod i fy-
 nn, troi tin dros ben
 Overshadow, *v.* cysgodi dros, ar-
 wasgodi; tywyllu, caddugo
 Overshoot, *v.* saethu dros y nôd;
 colli'r nôd; rhedeg neu anturio
 yn rhy bell, rhy feiddio
 Oversight, *s.* amryfusedd, cam-
 gymmeriad, gwall-olygiaeth:
 arolygiaeth, cyfarchwyliaeth
 Oversodden, *par.* gorferwedig
 Overspend, *a.* gorlino; afradu
 Overspread, *v.* gorchuddio, gor-
 thoi; tannu, taenu; ymdaenu

Overstock, *v.* gorlenwi, darparu
neu ystorio'n ormodol, gor-
moddi, gormodi, rhylenwi
Overstrain, *v.* trathynnu, gores-
tyn, dirdynnu; gor-egnio
Oversway, *v.* Edr. *Over-rule*
Overswell, *v.* chwyddo dros
Overt, *a.* amlwg, eglur—*Overt*
act, gweithred yn amlygu'r
buriad, neu'r drwg fwriad
Overtake, *v.* gorddiwes, goddi-
wes, goddiweddyd, dal
Overthrow, *v.* dymchwelyd, dad-
ymchwel: *s.* dymchweliad
Overthwart, *adj.* traws, traws-
orweddol; lled-traws: *ad.* ar
draws, ar ledtraws
Overthwart, *v.* croesi; tynnu'n
groes: gwrthweithio
Overtop, *v.* tyfu'n uwch, uwch-
benu; rhagori ar; trechu
Overture, *s.* cynnyg, cynnygiad;
prawf; argais; cynbrawf
Overturn, *v.* Edr. *Overset*
Overvalue, *v.* gwneuthur gormod
cyfrif; gorbrisio
Overweening, *a.* rhy hunan-dyb-
iol, rhy hunangar, gorfalch,
uchel-dybus; ffol-dybus
Overweigh, *v.* pwysu'n drym-
ach; dwys-fantoli. Edr. *Over-*
poise
Overweight, *s.* y pwysau tros
ben, yr anghwaneg, y gwellhâd
Overwhelm, *v.* gorchuddio, gor-
wasgu, llethu, gorchfygu, gor-
llwytho (sef, â gofid, neu
drais, &c.)
Ought, *s.* dim, rhyw-beth, rhyw-
ran: *v.* dyly—I *ought*, *you*
ought, &c. dylwn, dylit, dylai,
dylem, dylech, dylent: dylas-
wn, &c.
Oviparous, *a.* a fâg wyan, dod-
wyl, dodwyl: *a.* fegir o wyl
Our, *pron.* ein—*Our's*, einom,
einym, eiddom—*Our men*, ein

gwŷr ni—*Our-selves*, nyni (ni,
ninnau) ein hunain
Ouse, *sub.* brawd rhisgl derw,
rhisgl-flawd, rhisgl-fal
Ousle, Ousel, *sub.* aderyn du,
mwyalchen, merwys
Oust, Out, *v.* bwrw, gwrthio, neu
droi allan, difeddu
Out, *ad.* and *prep.* allan, o'r tu
allan, i maes; yn uchel, yn
grôch
Outbid, *v.* cynnyg tros ben
Outbrave, *v.* dirmygu dwrdiad,
trech-ddwrdio, trech-feiddio
Outcast, *s.* crwydryn, crwydriad;
gwibiad, gwibddyn; digarad;
esgymmun-ddyn: *pl.* crwydr-
iaid, gwibiaid, gwasgaredig-
ion, &c.
Outcry, *s.* gwaedd, bloedd, gor-
floodd, dirwaedd, croch-gri,
dolef, gwaeddolef; cyhoedd-
gri
Outdo, *v.* rhagori, blaenu ar
Outer, *a.* allanol, nês allan
Outermost, Outmost, *a.* nesaf
allan; eithaf; pêlfa
Outface, *v.* taeru allan, trech-
daeru; wyneb-feiddio, gwyn-
ebu
Outfall, *s.* pistyll; gofer
Outgo, *v.* blaenu ar; rhagori ar;
myued yn gyflynnach
Outgoings, *s.* terfynau; myned-
iadau allan; costiau, rhwym-
daliadau, taliadau allan
Outgrow, *v.* trech-dyfu, &c.
Outlandish, *a.* all-frôaidd, arall-
wlad, alltudawl, dweithr, di-
eithr, estronol, pellenig, alliaidd
Outlaw, *sub.* herwr, un allan o
nodded y gyfraith: *v.* dinoddi
—*To live an outlaw*, herwa,
herwrio
Outlawry, *s.* herw-farn, herwr-
iaeth, dinoddiad, nawddgoll
Outlearn, *v.* blaenu mewn dysg

Outlet, *s.* rhydd-lwybr; gollyng-fa dwir; adwy—*Outlet of a lake*, bala llyn
Outline, *s.* amlinell, cylchlinell; cynlluniad; brasluniad
Outlive, *v.* byw neu oesi yn hŵy; byw yn rhy uchel
Outlook, *v.* Edr. *Outface*
Outmost, *a.* Edr. *Outermost*
Outnumber, *v.* rhagori mewn nifer, bod yn lluosocach
Outparish, *s.* plwyf tu allan i furiau dinas, allan-blwyf
Outpass, *v.* gadael arall ar daith, &c. myned heibio (tu hwnt) i; rhagori ar
Outpour, *v.* tywallt allan
Outrage, *s.* dirdra, trais, dir-drais; sarhad; mawr-gam; drygedd; terfysg-waith
Outrage, *v.* dirdreisio; sarhau; traws-niweidio
Outrageous, *a.* dryg-wylt; ys-geler, gor-ddrygus; ffyrnig
Outrageousness, *s.* anfadurwydd, anferthwch; ysgelerdra; ffyrnigrwydd, cynddaredd
Outreach, *v.* cyrhaedd tu hwnt i
Outright, *ad.* yn gwbl, yn llwyr; yn ddiattreg, yn ddioed
Outrun, *v.* rhedeg yn gynt
Outshine, *v.* rhagori mewn dysgleirdeb, dysgleirio mwy
Outside, *s.* y tu allan, tu'r wyneb; *a.* nesaf allan, allanol; uchaf
Outstretch, *v.* estyn allan
Outstrip, *v.* blaenu, rhagori ar; trech-redeg; rhedeg yn rhy fuan; byw'n rhy dreulgar
Outvie, *v.* rhagori ar
Outward, *a.* allanol, nesaf allan, arwynebol, o'r tu allan
Outwardly, *ad.* oddi allan, o'r tu allan, yn allanol, yn arwynebol, yn yr awlwg
Outweigh, *v.* pwyso'n drymach

Outwit, *v.* bod yn rhy gall i un, trech-ddichellu, bydwyllo
Outworks, *s.* rhag-ddiffynwaith, y diffynwaith nesaf allan
Owe, *v.* dylu, dylu, dylëu, dlëu, bod mewn dyled, bod dan rwyman, bod yn ddyledwr
Owl, *s.* dylluan, cuan, hŵan—*White owl*, dylluan wen—*Tawney owl*, dylluan frêch—*Brown or screech owl*, dylluan rudd, aderyn y corph—*The long-eared or horned owl*, dylluan gornïog—*The short-eared owl*, dylluan glustiog
Owlet, *s.* coeg-ddylluan
Own, *s.* eiddo: *pron.* hun, hunan: (*My own*, eiddof fi, eiddof fy hun—*His own*, ei eiddo ei hunan): priod, priodol
Own, *v.* meddu, perchenogi; arddelw; addef, cyfaddef, cydnabod—*Who owns this?* pwy biau hwn?—*He will own (be the owner of) all*, y fo fydd biau (bieufydd) y cwbl
Owner, *s.* perchênog, meddwr, meddiannydd, arglwydd
Ox, *s.* ŷch, eidion—*Oxen*, ychain—*A young ox*, bustach—*A wild ox or buffalo*, bual—*An ox-driver*, cethreinwr—*The ox-fly*, cethreor
Oxen-driver, *sub.* cethreinydd, cethrwr
Ox-eye, *s.* llygad yr ŷch
Ox-fly, *s.* cethreawr
Oxford, *s.* Caer Fembyr, Caer Wrthëyrn, Caer Wysog, Rhŷd Wysg, Rhŷd-ychain
Oxgang, *s.* âr diwrnod, cyfar o dir, erw, gwaith aradr
Oxymel, *s.* mêl a gwinegr
Oyer, *v.* clywed—*A court of oyer and terminer*, llŷs clyw a dosparth, prawflŷs
Oyes, *ad.* clywch; gosteg

Oylet, *s.* Ed. *Eylet*

Oyster, *s.* llymmarch, wystrysen :
pl. llymmeirch, wystrys

Oziers, *s.* mân-helyg, merhelyg

P.

P, FEL byrhâd o'r gair Lla-
diu, *post*, a arwydda wedi ; me-
gis P. M. *post meridicm*, wedi
hanner dydd : Gan y morwyr
y mae'n wrthnodi i A. M. *ante*
meridicm, cyn hanner dydd

Pabulation, *s.* ymbawr, gogawr ;
ymborthiad ; pesgiad

Pabular, *a.* ymborthawl

Pacated, *part.* heddychedig

Pacation, *s.* dyhuddiad, heddych-
iad

Pace, *s.* cam, camre (*pl.* eamrau)
cerddediad : cam o dair, neu
o bump, troedfedd

Pace, *v.* cannu, mesur â cham-
rau ; rhygyngu, rhygyng-
gerdded ; araf-gerdded

Pacer, *s.* rhygyng-farch

Pacific, Paciferous, *a.* a wnel
heddwch ; heddychol, dyhudd-
gar ; tawel, llonydd

Pacification, *s.* heddychiad, tang-
nefeddiad, dyhuddiad

Pacificator, Pactier, *a.* heddych-
wr, tangnefeddwr

Pacified, *a.* dyhuddedig, &c.

Pacify, *v.* dyhuddo, diddigio

Pacing, *a.* rhygyngog

Pack, *s.* swp, sypyn, trwl, beich-
yn, byrnaid, rhwymynaid,
rhwymfaich—*A pack of hounds*,
cnud o fytheuaid

Pack, *v.* sypynio, rhwymynu,
byrnio, byrneidio, pynio, pyn-
orio, baich-glymu—*To pack*
away, prysuro ymaith

Package, *s.* pynor-dâl

Packcloth, *s.* lliam pynio

Packet, *s.* sypyn ; llythyr-gôd

Packhorse, *s.* pyufarch

Packsaddle, *s.* panel pwn, ys-
darn, ystroddur, sadell, pynoreg

Packthread, *s.* edau rhwymo

Pact, Paction, *s.* cytundeb, cyf-
ammod ; cynglirair

Pad, *s.* clustog fechan, clustogan,
sachell : cor-farch, cryn-farch

Pad, Padder, *s.* lleidr tracd

Pad, *v.* troedio ; byr-gamau : ys-
peilio ar y ffordd fawr

Paddle, Paddle-staff, *sub.* rhodl,
rhodol, rhail ; rhwyf : rhaw-
ffion

Paddle, *v.* rhodli, rhodoli, rhwyfo ;
yslotian

Paddler, *s.* rhodlwr ; yslotiwr

Paddock, *s.* parc bychan, argae :
llyfiant mawr

Padiock, *s.* clo march, clo egwyd

Pæan, *s.* cân o orfoledd, orohian

Pædagogue, *s.* ysgol-feistr ; cor-
ddysgedydd, egwyddorog

Pædobaptism, *s.* bedydd plant

Pagan, Paganish, *a.* ethnicaidd

Paganism, *s.* ethniciaeth, pagan-
iaeth ; gau grefydd

Page, *s.* tu neu wyneb dalon ;
gwesyn, pwrffil-was, gwas-
trodyn

Page, *v.* *a.* nodi tu-dalênau

Pageant, *s.* coeg-lun, esgus-lun,
coegwých-beth : *a.* coegwých ;
gwag-y addeddangosiadol, coeg-
rithiol, coeg-redresawl

Pageantry, *sub.* coeg-wychder,
gwagrwyg, coeg-rodras

Paginal, *a.* tu-dalênawl

Pagod, Pagoda, *s.* eilun-dduw'r
Indiaid : eilun-deml

Pail, *s.* crwc, ystwc, celwm—*A*
milk-pail, cunnog, cunnog odre

Pailful, *s.* crycaid, celyrnaid

Pain, *s.* poen, penyd ; poenedig-
aeth ; gwyn, gwyrw, dolur,
gwst ; gofid ; hafur ; cosp

Pain, *v.* poeni, dolurio, gwŷnio
Painful, *adj.* poenus, poenfawr, dolurus, gofidus; lla'urus
Painfulness, *sub.* poenusrwydd, poendod; llafurusrwydd
Painim, *s.* ething, pagan, &c.
Paint, *s.* lliw y paentwŷr, dwb-liw, darlun-liw: *v.* gorlliwio, dwbliwio, darlun-liwio, paentio, lliwio
Painter, *s.* dwb-liwydd, darlun-liwydd, arliwydd, paentiwr
Painting, *s.* dwb-liwiad, &c.
Pair, *s.* pár, cwpl, dau: *v.* paru, cymharu, deuo, cyplu; cydio
Pairing, *s.* cypliad, cymhariad
Palace, *s.* llŷs, plás, palas
Palanquin, *s.* math o gadair neu gerbyd a arferir yn *China*
Palatable, *a.* chwaethus, blasus
Palatableness, *s.* blasusrwydd
Palate, *s.* tafod y genau, gorcharfan; chwaeth, archwaeth; blas, archwaethiad, blasiad; blŷs
Palatinate, *sub.* brein-iarllaeth, breinfa, teyrn-iarlliaeth
Palatine, *sub.* teyrn-iarll, brein-iarll: *a.* brein-iarllaidd
Palé, *adj.* gwelw, gwyn-welw, gwelw-las, gwelw-gan, canwelw, glas-wyn, llwydaidd—*Pale death*, angau glas
Pale, *sub.* pawl, cledr, cledren, cledr-bawl; palis: *v.* cledru, cledr-gau; paliso
Pale-eyed, *a.* llygad-bwl
Palefaced, *a.* pig-las, wyneblwyd
Palefence, *s.* pawl-gae, cledr-gae
Paleness, *sub.* gwelwedd; glesni wyneb; glaswynni; llwydedd
Palette, *s.* lliw-fwrdd paentiwr
Palfrey, *s.* cryn-farch gwychedig, palfre, gwlwst, gorŷydd-farch, gorŷyddawd
Palinode, **Palinody**, *s.* gwrthgân. *Edr. Recantation*

Palisades, **Palisadoes**, *s.* palis, cledr-gae; gwalc; achwre
Palisade, *v.* cledr-gau, paliso
Palish, *a.* go-welw; llwydaidd
Pall, *sub.* brein-gochl, paeol, addurn-wisg archesgobion **Pab-aidd**: brethyn elor, brethyn arwyl
Pall, *v.* diflasu; egru; llyfrhau
Pallet, *s.* gwely bychan; glwth
Palliate, *v.* esguso, esgusodi, lleddguddio, bychanu bai
Palliation, *s.* esgusiad, esgusodiad, ysgafnhad, lleihad bai
Palliative, *sub.* esgusodai: llinar-ydd, esmwythydd: *a.* esgusawl, esgusodol: esmwythiaol
Pallid, *s.* gwelw, glaswyn, llwyd
Pallidity, *s.* *Edr. Paleness*
Pallmall, *s.* math o chware â phêl a gordd mewn talwrn hirgul. *Edr. Mall*
Palm, *s.* palf, pawen, cledr llaw, ceuedd llaw; lled llaw
Palm, *v.* palfu: cudd-dwylllo
Palm, **Palm-tree**, *sub.* balalwyf, palmŷyddden, palmidwŷyddden: *fig.* buddugoliaeth—*He won the palm*, efe a ynnillodd y fuddugoliaeth
Palmer *s.* chwarydd llaw ysgafn; hoccodwr:—pererin
Palmerworm, *sub.* pryf y gwinwydd, pryf melfedog. *Edr. Caterpillar*
Palmetto, *s.* math o balmwydd
Palmiferous, *a.* a ddygo balmwydd neu balmidwydd
Palmipede, *a.* cyfandroed, palfdroediog (fel troed gŷydd)
Palmister, *s.* llaw-ddewin, palfddaroganydd
Palmistry, *s.* palf-ddewiniaeth
Palm-Sunday, *s.* Sul y blodau
Palmy, *a.* palmŷyddog
Palpability, *s.* hydeimledd; anlygrwydd, eglurder

Palpable, *a.* hawdd ei deimlo neu ei ganfod, hynodol, eglur, amlwg, tra gwybyddus; dybryd
Palpitate, *r.* dychlâmu; dyhëu
Palpitation, *s.* dychlâmiad, llammiad neu guriad y galon
Palsical, **Pulsied**, *a.* parlysaidd
Palsy, *s.* parlys, haint y gïau
Paltriness, *s.* distadledd, ansylwedd, gwaeledd, gorwaeledd
Paltry, *a.* distadl, gorwael
Pamper, *r.* pesgi, gorbescgi, mwythborthli, mwyth-feithrin
Pamphlet, *s.* llyfran, llyfryn
Pamphleteer, *s.* llyfrenydd
Pan, *s.* padell; padellan
Panacea, *s.* llysiau'r holl-iach
Panado, *s.* uwd bara cân
Pancake, *s.* cremog, cremogen, crempog, crammwyth
Pancreatic, *a.* meistrol-gampus
Pancreas, *s.* cyndedyn, cefndedyn. *Edr. Mesentery a Sweetbread*
Pandæmonium, *s.* dieifl-gyrchfa
Pandemic, *a.* perthynol i'r bobl neu y wlad oll
Pandects, *s.* llyfrau ar destynau amryfath; casgliadau o sylwedd yr holl gyfraith wladol
Pander, *s.* llattai, ceisydd putain i arall: gwobr-was
Panderism, *s.* llateiaeth
Pandiculation, *s.* ymystwriad, ymystyniad a dylyfiad gen
Panc, **Panel**, *s.* pennill (o wydr mewn ffenestr) pedroryn, pedronglyn
Panegyric, **Panegyric**, *a.* arwyreiniol, moliannol
Panegyric, *s.* arwyrain, molawd, arwawd, darfawl, ceinfawl
Panegyrist, *s.* arwawdydd, darfolydd, molydd, arwyreinydd
Pang *s.* gloes, gloesboen, pang, gwasgfa, gwayw: *pl.* gwaywyr, gwewyr, gloesion, &c.

Panic, **Panic-fear**, *s.* dychryn, arswyd, neu fraw disymmwth, echrys, echryndod: y giboglys
Pannade, *s.* carlam; carlamiad
Pannage, *s.* firwythau'r goedwig, mës, &c.—mesobr: mës-fraint, hawl i fesa
Pannel, *s.* ystrodur, pynioreg, panel, ystarn:—rheith-restr, rhól o enwau rheithwyr:—crombil hebog
Pannic, **Pannicle**; *s.* math o rawa cibog, tebyg i'r miled
Pannier, *s.* cefn-gawell, march-gawell, baner, ysporthell
Panoply, *s.* cyflawn arfogaeath
Pansy, *s.* math o fioled, cëmin trilliw, y grinlys dri-lliw
Pant, *r.* dyhëu, dyheno, dyheued, dychlânu; hiraethu
Pantaloon, *s.* hosau-lodrau, hosanglos: digrifwas
Pantheon, *s.* teinl yr holl eilundduwiau
Panther, *sub.* math o fwystfil rheibus mannog, panther
Pantile, *s.* cafn-beithynen
Pantler, *s.* ceidwad y bara, cellydd, cellwr; pobydd
Pantofles *s.* esgidiau nos
Pantometer, *s.* oll-fesurydd
Pantomime, *s.* ymystumiwr, dynwaredydd, digrif-was
Pantry, *s.* bwyd-gell, bwyttŷ
Pap, *s.* uwd, uwd peilliaid: bywyn afal; diden, teth, bron
Papa, *s.* tad, tada
Papacy, *s.* pabaeth, y pabaeth
Papal, *a.* pabawl, pabaidd
Papaverous, *a.* pabiawg, pabiawl; pabiadd, fel pabi
Paper, *s.* papyr, papur
Paper, *a.* o bapyr
Paper, *r.* papyro, papuro
Paper-maker, *s.* papurydd, papurwr, papyrwr
Paper-mill, *s.* melin bapur

Paper-reeds, *s.* papurfrwyn
Paper-skull, *s.* chol-bapur
Paper-stainer, *s.* papur-liwedd
Papery, *a.* papyraidd, papuraidd
Papilla, *s.* diden, y ddiden
Papillary, *a.* didenol, didenog, didenaidd, yn y ddiden
Papist, *s.* pabydd
Papistical, *a.* pabyddol, pabaidd
Papistry, *s.* pabyddiaeth
Pappous, *a.* gossewog, panog
Pappy, *a.* suddlydd, suddlawn
Par, *s.* cyfartaledd, cyfwerthedd; cydbwys, cydweth
Parable, *s.* dammeg, cyffelybiaeth, ammeg, adameg
Parabolic, **Parabolical**, *a.* dammegawl, cyffelybiaethol
Parachronism, *s.* camamseriad
Paraclete, *s.* dadleuwr, eiriolwr; dyddanydd, diddanydd
Parade, *s.* rhodres; coeg-rodres; rhwysg, ymddangosiad; rhestrfa, ymddangosfa; camas
Paradise, *s.* paradwys, nefoedd
Paradisical, *a.* paradwysol, paradwysaidd, nefolaidd
Paradox, *s.* amrydyb, anghydyb, angen-dyb
Paradoxical, *a.* amrydyb, amrydybawl, anghydybiol
Paragon, *s.* cynllun perffaith; un digymhar, digyffelyb
Paragraph, *s.* gwahan-ran, gwahan-bwngc; gwahan-nod
Parallax, *s.* cyfnewidiaeth, amgenedigaeth; sef yr amgeniad rhwng gwir ac ymddangosol le'r haul neu ryw seren
Parallel, *a.* cyfochrawl, cyfbelgyfochrol, cyd-gyfochrol
Parallel, *s.* cyfochriad; cyfattebiad; cyfrediad; tebygiad
Parallel, *n.* cyfochri; cyfatteboli
Paralogism, *sub.* gau-resymiad, twyll-reswm, twyll-gasgliad
Paralogize, *v.* genedadiu

Paralogy, *s.* geu-ddaeth
Paralytic, *a.* claf o'r parlys
Paramount, *a.* goruchel, uchaf, penaf; uchel-falch—*Lord paramount*, pen-arglwydd
Paramour, *s.* cariad-fab, cariadferch; gordderchwr
Paranymph, *sub.* gwas priodas; llywodraethwr y wledd
Parapet, *s.* canllaw-fur, crib amddifyn-glawdd, gwalc-fur
Paraphrase, *s.* dehongliad trwy newid y geiriau, all-air, arall-air, angen-air: *r.* amgen-eirio, cyflaith-ddehongli, all-eirio
Paraphrast, *s.* alleiriwr, alleirydd
Paraphrastical, *a.* alleiriawg, &c.
Parasite, *s.* gwenieithwr, truthiwr; bolerwr; truth-folerwr
Parasitical, *a.* gwenicithgar, &c.
Parathesis, *s.* atiddodiad; ymsang mewn ymadrodd
Parboil, *v.* goferwi, lledferwi
Parcel, *s.* rhan, cyfran; twysgen; cryn-sypyn; cryn-nifer
Parcel, *t.* rhannu, dytannu, amrannu
Parceners, *sub.* cyd-etifeddesau, cyd-berchenogion tir, &c.
Parcenary, *s.* cydsfeddianniad
Parch, *v.* crasu, rhuddo, deisio, golosgi, cras-boethi, rhostio
Parched, *a.* and *part.* cras, craslyd, crasedig, golosgedig, deifiedig, wedi ei losgi, &c.
Parching, *s.* cras-boethiad, &c.
Parchment, *s.* cras-groen, ysgrifgroen, memrwn
Pardon, *s.* maddeuant, maddan, cyraf: *v.* maddeu, cyreifio
Pardonable, *adj.* maddeuadwy, maddenol, dileadwy
Pardoned, *a.* maddenedig
Pare, *v.* didonni, didonem, digrawenu, pilio; blaen-dorri
Paregoric, *a.* llinarol, esmwythiol, llonyddol, tynerol

Parent, *s.* tad, neu fam : *pl.* rhieni, tad a mam
Parentage, *s.* gwelygordd, gwehelyth, bonedd, âch; tadogaeth
Parental, *a.* perthynol i rieni
Parenthesis, *s.* yr ymadrodd a fo rhwng y llinellau hyn ( ) ynsang:—hefyd y llinellau eu hunain, cromfachau
Parenticide, *s.* lladdiad rhieni: tad neu fam-leiddiad
Parer, *s.* pibedydd, erfyn neu offeryn pilio; piliwr
Parergy, *s.* peth disylwedd
Parget, *s.* cymmrwd, mortar, simmant, dwb-galch: dwb-galchiad: *r.* cymmrydu, dwb-galchu, plastro
Parhelion, *s.* rhith-haul
Paring, **Parings**, *s.* pilionen, crawen, tomen; pilion, ciniach, naddion, creifion; ysbwrial
Parish, *s.* plwy, plwyf—*Parish jurisdiction*, &c. plwyfogaeth—*To settle in a parish*, plwyfogi, plwyfoli
Parishuoner, *s.* plwyfwr, un plwyfog, un plwyfol: *pl.* plwyfwyr, plwyfogion, plwyfolion
Parity, *sub.* cymmeintioli, cymmeintiolaeth, cyfartaledd, cyfartalrwydd, cydraddolrwydd
Park, *s.* hydd-gae; cenfaes, purc
Parley, *s.* cylafaredd, cynnaddedd, cydymddyddan: *r.* cylafareddu, cynnaddu, cydymddyddan
Parliament, *s.* senedd, seneddr, henaduriaeth neu gynddrychiolwyr y deyrnas, yr uchel llys—*Parliament house*, senedd-dŷ, cynnaddfa'r senedd, tŷ'r parliament
Parliamentary, *a.* seneddawl
Parliament-man, *s.* seneddwr
Parlour, *sub.* parlawr, gwestfa, gwest-gell; cein-gell

Parlous, *a.* llym-graff; pert
Parochial, *s.* plwyfol, plwyfog
Parody, *s.* dull o wawdio â geiriau arall; trosglwydd-wers; traws-gyfeirwawd, traws-wawdiad
Parole, *s.* gair; llaw-gair; addewid: *a.* geiriol, ar air
Paronomasia, *s.* argyfenw
Paronymous, *a.* tebyg o enw
Paroquet, *s.* math o barot
Paroxysm, *sub.* cyrch, poethder neu drymder dolur, poethgyrch
Parricide, *s.* tad-leiddiad; tad-leiddiad, mam-leiddiad
Parrot, *s.* yr aderyn parot
Parry, *r.* gochelyd neu droi heibio ddyrnod, brath arf, &c.
Parse, *r.* dosparth-dreiglo geiriau, llythyriannu
Parsimonious, *a.* cynnil, arbedus, anhael, llaw-gaued, crintach
Parsimoniousness, **Parsimony**, *s.* crintachrwydd, rhy-gynnwlwch
Parsley, *s.* perillys, troed y dryw
Parsnips, *s.* moron gwynion, pawns, llysiau gwyddelig
Parson, *s.* offeiriad, person, periglor, gweinidog plwy
Parsonage, *s.* personiaeth, perigloriaeth; persondy
Part, *s.* rhan, cyfran, darn, dryll, peth; parth, parthed, parthred; tu, plaid, ochr: *r.* rhanu; gwahanu; athrywyn; ymrannu, ymwahanu, ymadael
Partage, *s.* rhaniad; ymadawiad
Partake, *r.* cydrannu, cyfranuu, cyfranogi, cael rhan
Partaker, *s.* cyfranog, cyfranogwr, cyd-rannwr
Parterre, *s.* blodeufa gardd
Partial, *a.* rhannol, parthol, hanerog; pleidiol, pleidgar, untuol, tueddol, anunion
Partiality, *s.* tueddgarwch, tueddolrwydd, pleidgarwch.

Partialize, *v.* ochri, pleidio; derbyn wyneb; gŵyro barn
Partially, *ad.* yn dueddgar, yn bleidgar; yn rhannol, o ran
Partible, *a.* rhannadwy
Participant, *a.* cyfrânog, cyfran-ol: *s.* cyfranogwr, cyfranog-ydd, cyfrânawr: *pl.* cyfranorion, cyfranogion, &c.
Participate, *v.* cyfranogi
Participation, *s.* cyfranogiad
Participial, *a.* rhangymmeriadol
Participle, *s.* gair rhan-gymmeriadol, rhan-gymmeriad, cyfran-nai
Particle, *sub.* rhennyn, dernyn, tennig, dryllyn; geiryn didreigl
Parti-coloured, *adj.* amlwiog, brithliwiog, amlw, brithliw
Particular, *a.* pennodol, hyspysol; neillduol; enwedigol; priodol: *s.* rhan neu beth pennodol; pwngc, pen, dosben
Particularity, *s.* neillduolrwydd
Particularize, *v.* pennodi, manwl-nodi, manwl-enwi
Parting, *s.* gwahanriad; rhanniad; ymadawiad
Partisan, *s.* pleidiwr, pleidydd, cefnogwr; blaenor cad-blaid
Partition, *s.* rhanniad; gwahan-eiliad; canol-fur; pared
Partiet, *s.* crychdorch; gwddf-dorch
Partly, *ad.* mewn rhan, o ran
Partner, *s.* cydwr, cyfranogwr, cyfrânawr; cyfaill, cydymaith
Partnership, *s.* cyfranogaeth, cyddriniaeth, cyd-ymdriniaeth
Partridge, *s.* coriâr, petrusen
Parts, *s.* doniau. Edr Partus
Parturient, *a.* yn esgor, ar esgor
Party, *s.* un, rhyw un, person; tu, plaid; ymdrinnydd
Party-man, *s.* pleid-ddyn
Party-rage, *s.* pleid-wyn
Party-wall, *s.* gwahan-fur

Parvitude, **Parvity**, *s.* bychanedd; bychanrwydd, bychander
Pas, *s.* hawl i flaenori
Paschal, *a.* perthynol i'r Pasg—*Paschal lamb*, oen y pasg
Pasquin, **Pasquinade**, *s.* dychan, gogan-gerdd, cabl-gan
Pass, *s.* sefyllfa, cyflwr; bwlch, cul-ffordd: taith-drwydded; mud-warrant—brath
Pass, *v.* myned, myned heibio, passio; cerdded; gwarrio, treulio; bod uwchlaw neu tu hwnt i; hwylio y'mlaen
Passable, *a.* hyffordd, tramwyadwy; derbynol; canolig
Passage, *s.* tramwyfa, mynedfa; trosglwydd-daith; trosglwydd, trosglwyddiad; mynediad:—gwera neu ymadrodd o lyfr
Passenger, *s.* teithydd, ymdeithydd, tramwywr, fiorddol
Passibility, *s.* ansawdd dyoddef, dyoddefoldeb, goddefoldeb
Passible, *a.* o ansawdd dyoddef, a eill (neu allai) ddyoddef
Passing, *a.* and part. rhagorol, yn rhagori; yn tramwy, yn myned heibio
Passing-bell, *s.* cloch ymadawiad, clwl, cml, caull
Passion, *s.* dyoddefaint, goddefaint:—gwŷn, anwyd, nwyd; poeth-wŷn, gwyllt-naws, drwg-anwyd, gwylltneb: tra-serch
Passionate, *a.* hyddig, nwydwylt, poethlyd; tra-chynhyrfol
Passionately, *ad.* yn nwyd-wylt, &c. yn angerddol; yn serch-iadol, yn dra-serchus; yn dra-chynhyrfol; yn dra chwannog
Passive, *s.* y goddefai
Passive, *a.* goddefus, goddefol, goddefedigol, dyoddefus, &c.
Passiveness, *s.* goddefusrwydd, goddefolrwydd, goddefaint
Passover, *s.* y pasg

Passport, *s.* taith-drwydded
Past, *part.* wedi darfod, wedi
 myned heibio, tu hwnt i, &c.
Past, *conj.* wedi, gwedi, ar ol
Paste, *s.* toes; glud; syth
Paste, *v.* gludio; sythu
Pasteboard, *s.* papur wedi ei gyd-
 ludio yn dew, glud-fwrdd, pa-
 pur-fwrdd, glud-len
Pastern, *s.* egwyd march
Pastil, *s.* syth-lud; puntr, pwyntl
Pastime, *s.* difyrwch, difyrwaith
Pastor, *s.* bugail; gweinidog
Pastoral, *s.* bugeil-gerdd
Pastoral, *adj.* bugeilaidd, bugeil-
 iawl
Pastry, *sub.* celfyddyd pasteiwr,
 pasteiyddiaeth: pasteifa
Pasturable, *a.* hybawr, addas i'w
 bori, porfelawg
Pasturage, *s.* porfaad, poriant
Pasture, *s.* porfa, porfel
Pasture, *v.* porfa, porfelu, por-
 iannu, poriadu
Pasturing, *s.* porfaad, porfelaeth
Pasty, *s.* pastai: *pl.* pasteiod
Pat, *a.* tra-addas; tra-chyllus
Pat, *s.* cnith, ysgafn-gis: *v.* ys-
 gafn-daro; cniilio; llochi
Patch, *s.* ciwt, clytyn; llain, llein-
 ell; ysmôt, ysmôtyn
Patch, *v.* clytio; lleinio; cyweir-
 io, trwsio, tâclu; ysmôtio
Patched, *a.* clytiog, clytiedig
Patch-work; *s.* clyt-waith
Pate, *s.* coppa, pen, siol, clol
Patefaction, *s.* amlygiad
Patent, *a.* agored, cyhoedd; pri-
 odol—*Letters patent*, llythyr
 agored, baint-lythyr
Patentee, *s.* meddiamydd baint-
 lythyr, baint-lythyrog
Paternal, *a.* tadawl, tadaidd
Paternity, *s.* tadogaeth
Paternoster, *sub.* gweddi'r Ar-
 glwydd, y pader
Path, *s.* llwybr, ffordd, rhedde

Pathetic, **Pathetical**, *adj.* pŕ-
 wresog; serch-gymhyrfol
Pathless, *a.* dilwybr, diffordd
Pathology, *s.* y rhan honno o
 feddyg-ddysg sy'n ystyried
 achosion, naturiaethau, ac ar-
 wyddion clefydau, &c.
Path-way, *s.* llwybr trued
Patible, *a.* dygadwy, goddefol
Patience, *s.* amynedd, ymaros
Patient, *a.* amyneddus, amynedd-
 gar, goddefgar, dyoddefgar
 goddefgarwch, ymarhöad
Patient, *s.* dyn claf, goddefydd
Patin, *s.* cymun-ddysgl
Patly, *a.* yn dra-chyfaddas
Patriarch, *s.* prif-dad, cyn-dad,
 uchel-dad, patriarch
Patriarchal, *a.* perthynol neu yn
 gweddu i Batriarch; patriarch-
 awl, prif-dadaidd, &c.
Patriarchate, **Patriarchship**, *sub.*
 patriarchaeth, uchel-dadaeth
Patrician, *s.* boneddwr: *a.* dy-
 ledog, boneddig, boneddigiaidd
Patrimonial, *a.* trefstadol
Patrimony, *s.* trefstad, trefstad-
 aeth; etifeddiaeth
Patriot, *s.* gwladwr, brŵr, can-
 llaw gwlad, gwleidiad
Patriotism, *sub.* gwladgarwch,
 gwleidiadaeth; bro-lwydd
Patrol, *sub.* cylch-wylfa, cylch-
 wylwyr, cylch-olygwyr: *v.*
 cylch-wylio, cylch-olygu
Patron, *s.* tadog, noddwr, ym-
 geleddwr; canllaw; mabsant
Patronage, *s.* tadogaeth; nawdd,
 noddod, ymg-ledd, amddiffyn
Patronal, *a.* tadogawl, noddawl
Patroness, *s.* noddwraig
Patronize, *v.* noddio, ymgeleddu,
 amddiffyn, achlesu, diffyn
Patten, *s.* math o ail-casid i
 gadw'r troed o'r laird; sfollach
Patten-maker, *s.* sfollachwr
Pattier, *v.* pwyo; llyfn-bwyo

Pattern, *s.* llun, cynllun, cyn-
nelw, cyuddelw, siampl
Paucity, *sub.* anamllder, anaml-
edd
Pave, *v.* palmantu, llech-lorio;
llasarnu, llorio; rhwyddhau
Pavement, *s.* palmant, llawr cer-
rig, llech-lawr
Pavior, *s.* palmantwr, llasarnwr
Pavilion, *s.* pabell, pabellig
Paunch, *s.* potten, còd, coden;
cest; cendod; bol—*Big-paunch*,
ffargod, cestog
Paunch, *v.* cestio, cestu, ymfolio;
diberfeddu
Pauper, *s.* tlawd, tlawd-ddyn,
dyn rheidus, tlodyn, rheidusyn
Pause, *sub.* seibiant, hamdden;
safiad, ymsafiad, peidiad, ym-
baid, dyspaid; gosteg
Pause, *v.* gorphwys; cymmeryd
hamdden; dyspeidio
Paw, *s.* palf, pawen, crafangc
Paw, *v.* palfu, palf-chwarau
Paw, *interj.* ffei! ffwrdd! hwt!
Pawn, *s.* gwystl, arwystl
Pawn, *v.* gwystlo, prido, pridio
Pawn-broker, *s.* gwystl-drinwr
Pawning, *s.* gwystlad, gwystleid-
iaeth, gwystloraeth, arwystl-
iad, pridiad, prid
Pay, *s.* tâl, cyflog; *v.* talu
Payable, *a.* dyledus, taladwy
Pay-master, *s.* taliedydd, talwr,
talawdr, pen-talwr
Payment, *s.* tâl, taliad, taledig-
Pay-office, *s.* tal-dŷ [aeth
Pea, *s.* pysen: *pl.* pŷs
Peace, *s.* hedd, heddwch, tanc,
tangnef, tangnefedd; taw
Peaceable, *a.* heddychlon, hedd-
ychol, tangnefeddus; dystaw
Peaceableness, *s.* heddychlonedd,
heddychlondeb; taweled
Peaceful, *a.* heddychlawn, &c.
Peace-maker, *s.* tangnefeddwr
Peace-offering, *s.* hedd-offrwm

Peach, *s.* eiryren wlanog, afal
pëatus: *pl.* eiryng gwlanog
Pea-chick, *s.* cyw pawyn
Peacock, *s.* paun, pawyn
Peahen, *s.* paunes, pawan
Peak, *s.* pig; crib, blaenwedd,
han neu gôpa mynydd, &c.
Peak, *v.* nychu, salweddu
Peaking, *a.* elafaid; nychlyd,
cul-wan, gwepsâl, gwywlyd
Peal, *sub.* cyd-sain, cydol-sain,
chwyl-sain, darstein-lais
Peal, *v.* cydseinio; darstain
Pear, *s.* gelleigen, peren, peran,
rhwneu, rhwynyn: *pl.* gell-
aig, peranau, rhwynyn
Pearl, *s.* myrieriden (*pl.* myrier-
id) gem, perl—*Mother of pearl*,
math o gragen-facn try-loyw:
—magl neu bysen ar lygad:
math o argraff-lythyren, y fech-
anigen. *Pearl-wort*, Edr. *Gromel*
Pearmain, *s.* math o afal pér
Pear-tree, *s.* pêr-bren, pren gell-
aig, pren rhwynyn
Peas, *Pease*, *s.* pŷs; ôd-bys
Peasant, *s.* gwladeiddwr, gwlad-
eiddyn, gwr gwledig, gwreng
Peasantry, *s.* y gwladeiddwyr, y
gwladciddiadon, y cyffredin-
iaid, y gwledigion, y gwreng
Peasecods, **Peashells**, *s.* masgl,
plisg neu godan pys
Peasehalm, *s.* callod pŷs
Pease-porridge, *s.* cawl pŷs
Peat, *sub.* mawnen (*pl.* mawn)
cleiad, cleiaden (*pl.* cleiaid)
Pebble, *s.* gröyn, carregan: *pl.*
cerrigos, carregos, mân gerrig
Peccability, *s.* hybechedd
Peccable, *a.* a allo bechu, anni-
bech, hybech, agored i bechu
Peccadillo, *sub.* beiyn, pechod
bychan; rhithfai: *pl.* pechôtach
Peccancy, *s.* pechaduruswydd
Peculant, *adj.* beius; drygnaw-
aidd, drygnawsus

Peck, *s.* pecc; peccaid: ergyd â plug, pigiad, cnocelliad

Peck, *v.* pigo, ceisio neu daro â phig, tymmhigo, cnocellu; cyfhogi maen melin

Pecker, *s.* pigwr, pigiedydd

Pectoral, *a.* perthynol i'r ddwyfron, dwyfrônawl: *s.* addurn dwyfron, dwyfrônég: meddyginiaeth i'r ddwyfron, y cylla, &c

Peculation, *s.* celciad neu dwyll-driniad ar arian y wlad

Peculator, *s.* celciwr, neu yspeilydd arian y wlad

Peculiar, *a.* priod, priodol; neillduol, unig; hyspysol

Peculiar, *s.* cyfaill anwylaf:—plwyf gwahan-freiniol

Peculiarity, *sub.* priodolrwydd, neillduolrwydd, yspysolrwydd

Pecuniary, *a.* perthynol i arian bathedig—*A pecuniary reward*, gwobr o arian; arian-wobr

Ped, *s.* panelyn; basgedan

Pedagogue, *s.* addysgwr plant

Pedal, *a.* troedfeddol

Pedals, *s.* troed-hibau organ

Pedant, *s.* crâch-athraw, crâchysgoleigyn rhodresgar

Pedantic, **Pedantical**, *a.* coeg-ddysgedig, ysgoleig-fïol

Pedantry, *s.* dysgeid-fost, dysgeid-fïol; coeg-ddysgeidiaeth

Peddle, *v.* ofera. *Edr. Piddle*

Pedee, *s.* gwr traed, pedestrydd

Pederasty, *s.* ymlochlach, gwr-ryw-gydiad, sodomiaeth

Pederero, **Paterero**, *s.* math o drwyll-wn llong

Pedestal, *s.* gwadn colofn

Pedestrian, *s.* gwr traed, pedestr

Pedestrian, *a.* pedestraidd, pedestrawg, pedestrawl

Pedicle, *s.* coes neu baledryn deilen neu ryw ffrwyth coed

Pedicular, **Pedulous**, *a.* lleuog, lleulyd, pryfedog

Pedigree, *s.* âch, achwedd, bonedd, gwelygordd, asglinen

Pediment, *s.* tâlog, talfa

Pedlar, *s.* gwerthiwr mân bethau, mân-nwyfwr, gwicwr

Pedlery, *s.* crâch-nwyfau

Pedling, *s.* crâch-fasgnachaeth: *a.* crâch-fasgnachawl, gwicawl

Peel, *s.* crafell fiwrn, pil; croen; rhisglyn, rhisgyn

Peel, *v.* pilio, digroeni, dirisgo, dirisglo

Peeling, *s.* piliad; pil-groen

Peep, *s.* cip-olwg, cip-edrychiad; yspeieniad; lled-edrychiad

Peep, *v.* cip-edrych; yspeio, yspeiona; edrych yn lladrad-auld: dechreu ymddangos

Peeper, *s.* yspeienwr, yspeiwr, cêl-edrychwr, cipdrëniwr, &c.

Peephole, *s.* yspeien-dwll

Peer, *s.* pendefig, dyledog, cyfurddawr, arglwydd, arlwydd

Peerage, *s.* cyfurddoriaeth, dyledogaeth, pendefigaeth

Peeress, *s.* pendefiges, &c.

Peerless, *a.* digymhar

Peevish, *a.* anynad, anniddig, anfoddog, anfwyn, croes

Peevishness, *s.* anniddigrwydd, drygnaws, anynadrwydd

Peg, *sub.* hoel bren, pin pren; ebill, ebillen

Peg, *v.* pinio, ebillio

Pegasus, *s.* march adeiniog, ehedfarch yr Awen

Pelf, *s.* mwnws, mwnai; cyfoeth

Pelican, *s.* (aderyn) y pelican

Pelisse, *s.* pilysyn, pilys

Pellet, *s.* pelen, pellen

Pellicle, *s.* p.len, teneu-groen

Pellitory, *s.* llysiau'r pared, pelydr—*Bastard pellitory*, poerlys, poerai, pelydr gwyllt

Pell-mell, *ad.* yn llwyr ddidrefa, blith dra-phlith, ben dra-phen

Pellucid, *a.* tryloyw, gloyw

Pellucidness, *s.* tryloywder
Pelt, *s.* fr-groen heb wlan arno, croen giniedig, croen
Pelt, *v.* lluchio, baeddu, neu bwyo, â cherrig nen dom, &c.
Pembrokeshire, *s.* sir Benfro;
 Dyfed, swydd Dyfed
Pen, *s.* pin, pin 'sgrifenu; grafol, graffol:—lloc, fiald, corlan, cail;—ffronge, cut ieir, &c.
Pen, *v.* ysgrifenu; cyfansoddi:—lloccio, corlannu, cuttio; cau i mewn, argâu
Penal, *a.* cospawl, penydiawl: dialeddol, cospedigol
Penalty, *s.* poen, cosp, cospedig-aeth; dirwy, ffurfiad; penyd
Penance, *s.* penyd; cyfarchwel
Pence, *s.* ceiniogau
Pencil, *s.* pwyntel: *v.* arlunio
Pendant, *sub.* dibynydd; clust-diws: baner llong
Pendency, *s.* dibynrwydd; annilyrwydd; annherfyniad
Pendent, *a.* dibynol, ynghrôg, yn crogi i lawr nen wrth
Pending, *part.* yn dibynnu; yn ddiderfynedig—*Pending a suit*, yn oed hawl, tra fyddo hawl mewn dadl
Pendulous, *a.* dibynaidd
Pendulum, *s.* dibynai, dringlyn, crogiedydd, dibyn-dafod
Penetrable, *a.* treiddadwy, hydraidd; dirnadwy
Penetrability, *s.* hydreiddrwydd; dirnadwyaeth
Penetrant, *adj.* treiddiawl, synwyrgraff; dirnadus, craff
Penetrate, *v.* treiddio, trywanu; amgyffred, dirnad
Penetration, *s.* traidd, treiddiad, athreiddiad; eraffder deall; amgyffred; dirnadaeth
Penetrative, *a.* craff, treiddiol, treiddgar, synwyr-graff
Penitent, *a.* edifeiriolwr

Peninsula, *s.* lle agos yn ymys, meis-ynys, gor-ynys, myniw-le
Penitence, *s.* edifarwch, edifeirwch, edifeiriant; edifarhâd
Penitent, *adj.* edifar, edifarna, edifeiriol, edifeiriawg
Penitential, *a.* edifeiriol, edifarhâol, edifarus
Penitentiary, *s.* penydiwr: un dan ei benyd, ymbenydiwr; penydfa, edifeirdy
Penknife, *s.* pin-gyllell, cyllellan
Penman, *s.* ysgrifenydd, ysgrifenedydd, cyfansoddydd
Penmanship, *s.* ysgrifen-ddawn, ysgrif-ddawn; ysgrifen-waith
Pennant, *s.* penwn, banerig
Penniless, *a.* digeiniog; diarian
Penny, *s.* ceiniog
Pennyroyal, *s.* y freffys, brymlys, coludd-lys, y frefai
Pennyweight, *s.* pwys ceiniog, pwys 24 o ronnau
Pennywort, *s.* llysiau'r geiniog, dail y gron leiaf, arrrain
Pennyworth, *s.* ceiniogwerth
Pensile, *a.* dibynaidd; llethrog
Pension, *sub.* tâl-wobr, gwobr-ddogn, tâl-ddogn blynyddol
Pensioned, *part.* yn derbyn tâl blynyddol, gwobrwyedig
Pensioner, *s.* goibr-was, cyflog-ddyn, tâl-dderbynydd
Pensive, *a.* prudd, athrist, meddylgar, myfyr, myfyrgar
Pensiveness, *s.* meddylgarwch, prudd-der, brwynfryd
Pent, *part.* argauedig, cauedig i mewn, wedi cyfyngu arno; llocciedig, gwarchauedig
Pentachord, *s.* pum-tant, offeryn pum-tant
Pentagon, *s.* peth pum-ongl
Pentagonal, *a.* pum-onglog
Pentameter, *s.* metar pumbanog
Pentateuch, *s.* llyfr pum-rhad, pum llyfr Moesa

Pentecost, *s.* y pentecost, y degfed a deugain, y sulgwyn
 Pent-house, *s.* pendist, pendistty, rhagto, rhagtal; penty
 Penultima, *s.* y sill olaf ond un mewn gair
 Penumbra, *s.* gogysgod
 Penurious, *a.* anhael, llawganed, cybyddlyd, crintach, bawaid
 Penuriousness, *s.* cybyddusrwydd, crintachrwydd
 Penury, *s.* tlodi, anghen, anghenusrwydd, eisiau, cisiwed
 Peony, *s.* y ddaearllys, blodan'r brenin
 People, *s.* pobl, pobloedd; *v.* pobl
 Pepper, *s.* poethlys, poethrawn, pupur—*Wall-pepper*, pupur y fagwyr—*Pepper-wort*, y boethlys, y bupur-llys—*A pepper-corn*, pupren, poethronyn
 Pepper, *v.* poethluwchio, pup'ro
 Peradventure, *ad.* yseatfydd, osyd, fe allai, agatfydd, adfydd
 Peragratiō, *s.* trawsymdeithiad
 Perambulate, *v.* cylch-deithio, amdramwy, amgylchu, amrodio
 Perambulation, *s.* amdramwyad
 Perambulator, *s.* rhodiadur
 Perceivable, Perceptible, *a.* dirnadwy, dirnadawl, dyalladwy, syniadwy, gweladwy
 Perceive, *v.* cynghraffu, dirnad, deall, canfod, gwelod
 Perceptible, *a.* canfodadwy
 Perceptibility, *s.* canfodrwydd, amlygrwydd, hyweledd; hydeimledd; dirnadwyaeth
 Perception, *s.* gwelediad, canfodiad, canfyddiad; syniad, syniedigaeth, dirnadaeth; amgylfrediad; cynrith, argynrith
 Perceptive, *adj.* gwelediaannol, syniawl, syniedigol, syniadol
 Perch, *sub.* gwialen, erwydden, dilerbren, tud-lath, ystang; yatengald; traws-lath, esgyn-

bren; trostan, gweilging:—
 math o bysgodyn dwfr croyw
 Perch, *v.* diagyn neu eistedd ar draws-frigyn, &c.
 Perchance, *ad.* ysgatfydd
 Percolate, *v.* hidlo, glân-hidlo
 Percolation, *s.* llwyr-hidlad
 Percussion, *s.* tarawiad, ergydiad, gwrth-darawiad
 Perdition, *s.* colledigaeth, dystryw, argoll, difancoll, coll
 Perdue, *a.* celedig; colledig—*Centinel perdué*, gwyliwr a fôn fawr ei berygl, collwyliwr
 Perdarable, *a.* tra-pharhâus
 Perduration, *s.* hir barhâd, parhâd hyd y diwedd, i'r eithaf
 Peregrinate, *v.* pell-ymdeithio; pererindotta; dargrwydro
 Peregrination, *s.* pell-ymdeithiad, pererindod, dargrwydrad
 Peregrine, *a.* pellenig, dyeithr
 Peremptorily, *ad.* yn bendant, yn ddi-nag, yn ddi-os
 Peremptoriness, *sub.* pendant-rwydd; gorchymyngarwch
 Peremptory, *a.* pendant; meistr-olaidd, gorchymyngar
 Perennial, *adj.* a barhâ trwy'r flwyddyn, gwastadol, didawl
 Perennity, *s.* bytholrwydd
 Perfect, *a.* perffaith, cyfan, cyfan-gwbl, cyflawn; pur, difai
 Perfect, *v.* perffeithio; gorphen
 Perfecting, *s.* perffeithiad
 Perfection, *s.* perffeithrwydd
 Perfective, *a.* perffeithiadol
 Perfectly, *ad.* yn berffaith, yn berffeithgwbl, yn gyflawn
 Perfectness, *s.* perffeithrwydd; hyfedredd; cymhenrwydd
 Perfidious, *a.* twyllgar, bradfas, bradychol, bradwrs, bradus
 Perfidiously, *ad.* trwy dwyll, yn fradwraidd, yn fradus
 Perfidiousness, *sub.* bradoldeb, bradwrsrwydd, bradwch

Perfidy, *s.* brâd, twyll, anfyddlondeb, bradwech, fâlasedd
Perforata, *s.* y gandoll, paladr trwyddo
Perforate, *v.* tyllu, trydyllu, trywann, tyllu trwodd
Perforation, *s.* tylliad, trydylliad
Perforce, *ad.* trwy orthrech, &c.
Perform, *v.* cyflawni, cwblhau; gwnëyd, gwneuthur: chwarae
Performance, *sub.* cyflawniad, cwblhâd; gorchwyl, gwaith
Performer, *s.* cyflawnwr, cyflawniedydd: chwarydd
Perfume, *sub.* pâr-arogl, mwg-arogl, mygdarth: *v.* pâr-arogh, mygdarthu
Perfumer, *s.* gwerthwr pâr-arogla; pâr-aroglydd
Perfunctoryness, *s.* diöfalwech, anofaledd, ysmalhawch
Perfunctory, *a.* diöfal, esgeulus, ysgafn, anofal, ysmala, anofalus
Perfuse, *v.* taenellu; ystaenio
Perhaps, *ad.* Edr. *Peradventure*
Pericardium, *s.* pilen y galon
Pericranium, *s.* pilen y glôl
Perigee, *s.* y rhan o gylchdro planed yn mha un y mae hi yn fwyaf agos i'r ddaear; daearnestiant
Perihelium, *s.* y rhan o gylchdro planed yn mha un y mae hi yn agosaf at yr haul; haul-nestiant
Peril, *s.* perygl, enbydrwydd
Perilous, *a.* peryglus, enbyd, enbydawl, enbydus, pydus
Period, *sub.* gwers; cyfnod, diweddnod, pennod: parhâd; yspaid; chwyl, cylch, rhy-gylch
Periodical, *adj.* a ddél ar gylch, cylchawl, cylchynawl
Periphery, *s.* amgylchedd
Peripatetic, *a.* dargrwydrol
Peripatetics, *s.* dilynwyf addysg
Aristotle, dargrwydriad

Periphrase, *v.* cylch-ymadroddi
Periphrasis, *sub.* amgylch-iaith, cylch-ymadrodd, amchwedliad
Peripneumony, *s.* ennynfa yn yr ysgyfaint, ysgyfeinwst
Perish, *v.* marw, trengi, methu, cyfrgolli, diflannu, darfod
Perishable, *a.* brau, darfodedig, traucedig, marwol, difan
Perishableness, *s.* brenolder, darfodoldeb, diflanrwydd
Perishing, *a.* and *part.* hylwgr, hysfeth, traucedig, darfodedig, diflanedig: *s.* trauge, trengiad; pydriad; dyfethiad; colledig-aeth
Peristaltic, *a.* ar nŷdd ymdre, nŷdd-ymdrôawl, gwingellog—*Peristaltic motion of the guts*, gwingelliad y coluddion
Peritoneum, *s.* lŷeingig y bol, y weren fol, y fraflen
Perjure, *v.* camdyngu, tyngu anudon, anudoni
Perjured, *a.* anudonol, anudonawg—*A perjured man*, anudonwr, camdyngwr
Perjury, *s.* anudon, anudoniaeth, cam-lw, geu-lw, camdyngiad
Periwig, *sub.* ffugwallt, gwallt gosod, gwallt-gapan, gwalltwe
Periwig-maker, *s.* penguwchwr, gwallt-gapanwr, gwalltwëydd
Periwinkle, *s.* math o gragen-bysg, gwichiad:—ysgarllys bychan, përfagl, llorig
Perk, *v.* hoyw-ynsythu
Permanence, *s.* parhâd, para
Permanent, *a.* parhaus, sefydlog, arosol, didrange; maith
Permeable, *a.* treiddadwy
Permissible, *a.* goddefadwy, caniatâol, cênadadwy
Permission, *s.* caniatâd; goddefiad; cênad, cênadiad
Permissive, *adj.* cênadroddawl, cênadedigol, cênadedig

Permit, *s.* trwydded-lythyr
Permit, *v.* caniatâu, goddef, rhoi
 cênad, cênadu, cynnwys
Permittance, *s.* goddefiad, &c.
Permutation, *s.* cyfnewidiaeth
Pernicious, *a.* niweidiol, dinystr-
 iol, eniwawl, drygus, drwg
Perniciousness, *sub.* dinystriol-
 rwydd, niweidiolrwydd, drwg
Pernoctation, *s.* arosiad dros-nos
Peroration, *s.* diweddiglo aracth,
 adlefariad, cynghlôad
Perpendicular, *adj.* union-syth,
 union-serth,, union tu a'r llawr
Perpetrate, *v.* gwneuthur peth a
 fo'u fawr-ddrwg; cyflafanu
Perpetration, *sub.* gwneuthuriad
 neu weithrediad rhyw fawr-
 ddrwg, neu gyflafan; cyflafanad
Perpetual, *a.* parhâol, didawl, di-
 baid, bythol, gwastadol
Perpetuate, *v.* bytholi, tragy-
 wyddoli; peri parhâd
Perpetuity, *s.* bytholrwydd
Perplex, *v.* dyrysu; dwys-flino
Perplexed, *part.* and *a.* dyrys-
 edig; dyryslyd, dyrys, astrus,
 petrus; mewn cyfyng-gynghor
Perplexity, *s.* dyrysrwydd; dy-
 ryswech, dyrysni, astrusi; pet-
 rusder; cyfyng-gynghor
Perquisite, *s.* mael tros ben cyf-
 log, adfael, damwein-fael
Perry, *sub.* pêr-lyn, gelleig-lyn,
 gelleig-win, pêr-wlybwr
Persecute, *v.* erlid, erlidio, erlyn,
 ymlid; traws-flino
Persecution, *s.* erlyniaeth, erlid-
 edigaeth, erledigaeth
Persecutor, *s.* erlyniwr, erlidiwr,
 erlynnydd, erlyniedydd
Perseverance, *s.* parhâd, para,
 hir barhâd, dyfal-bara
Persevere, *v.* parhâu; para, dyfal-
 barhâu; aros; hir-barhâu
Perseveringly, *ad.* yn barhâus,
 yn ddyfal, yn ddianwadal

Persist, *v.* sefyll at neu ar; dal
 at; dwys-haerfu, taeru
Persistence, *s.* parhâd; haerriad
Person, *s.* dyn, gwr neu wraig,
 un; person; ansawd, dynsawd;
 corpholaeth; wyneb; dull
Personable, *a.* prydweddol, go-
 lygus, gweddeiddlun, hardd
Personage, *s.* dynwedd; person,
 rhyw un, gwr; gwr enwog
Personal, *a.* dynsodawl, ansod-
 awl, personol; priod, perthyn-
 ol i
Personality, *s.* personolaeth, an-
 sodoldeb, ansodwedd
Personate, *v.* ymrithio fel un
 arall; chwarae rhan arall
Personification, *s.* ansodiad, dyn-
 sodiant; dynsodwedd
Personify, *v.* ansodi, dynsodi
Perspective, *a.* golygiadol, tryhwg
Perspective, *s.* yspeien-ddrych,
 trem-ddrych:—ailunyddiaeth;
 arllwg, arbaith, golygiant
Perspicacious, *adj.* llygad-graff,
 synwyr-lym; tra-eglur
Perspicaciousness, *s.* craff-gan-
 fyddiad; craff-ddëalliad
Perspicacious, *s.* craff-ddrych
Perspicuity, *s.* eglurdeb, amlyg-
 rwydd, eglurder, amlygedd
Perspicuous, *a.* amlwg, eglur,
 golen, clae-amlwg; tryloyw
Perspicuousness, *s.* eglurder, am-
 lygedd, clae-eglurder
Perspirable, *a.* chwysadwy
Perspiration, *s.* tarthiad trwodd;
 chwysiad, chwys, try-anadliad
Perspire, *v.* tarthio neu anadlu
 trwodd; chwysu
Persuade, *v.* darbwyllo, dy-
 bwyllo; eiriol; cynghori, an-
 nog, perswadio, gogwyddo bryd
Persuasive, *a.* darbwylladwy
Persuasion, *sub.* darbwyll, dar-
 bwylliad, darbwylledigaeth;
 cynghoriad; coeledd, cred

Persuasive, *a.* darbwyllawl, darbwyllus; annogawl, annogedigol, annogiadus, annogaethol
Persuasiveness, *s.* darbwyllineb, darbwyllusrwydd; coelbaredd
Persuatory, *a.* Edr. *Persuasive*
Persultation, *s.* gwaed-frydiad
Pert, *a.* bywiog, siongc, propr; ffraeth, tafod-rydd; cymlien
Pertain, *v.* perthlyn, perthynu
Pertinacious, *a.* cyndyn, ystyfuig, cildynus; cryf-dybus
Pertinaciousness, *Pertinacity*, *s.* cildynrwydd, cyndynrwydd
Pertinence, *s.* cyfaddasrwydd
Pertinent, *a.* perthynol, perthynasol, cyfaddas, cymhwys
Pertinent, *a.* addas; agos
Pertness, *s.* siongerwydd, proprwydd; ffraethder, gorffraethder, crasder, hewgri, hewgrach
Perturbation, *s.* terfysg, cynhwrf meddwl; dwys-ofd
Pervade, *v.* heinio; treiddio, ymledn, neu gyrhaedd trwy
Perverse, *adj.* gwrthgas, gwrthnysig, trofâus, gŵyrgam, pengam, cyndyn, cildyn
Perverseness, *sub.* gwrthnysigrwydd, cildynrwydd, trofâusrwydd, gwrthgasedd
Perversion, *s.* gŵydrôad; llygriad; camwri, camwy
Pervert, *v.* camdrôl, camdrosi, gŵyrdroi, gŵyro; dattrôl
Perverter, *s.* gŵydrôwr, camdrôwr, gŵyriwr, gŵydrôydd
Pervertible, *a.* hydro, gŵyradwy, dymchweladwy
Pervious, *a.* hydraidd, treiddadwy, tramwyadwy
Peruke, *s.* Edr. *Peruicig*, &c.
Perusal, *Perusing*, *s.* darlleniad, tryddarlleniad, chwiliad
Peruse, *v.* darllen, tryddarllen
Pest, *s.* pla, haint, mallhaint
Pester, *v.* dygn-funo, gormesu

Pesthouse, *s.* heintdŷ, heindŷ
Pestiferous, *a.* heintiog, heintiol, heintddwyn, plâawl
Pestilence, *s.* haint, yr haint llyd, y cornwyd, y pla, pla'r nodau, mallhaint, cowyn
Pestilent, *Pestilential*, *a.* heintus, heintlyd, heinus, plâaidd
Pestle, *s.* pwyodr, pestl
Pet, *s.* tymher anffoddog; dig
Petalites, *s.* dail y tryfan, alus mawr. Edr. *Butter-burr*
Petals, *s.* blodeu-ddail
Petard, *sub.* ergyd-offeryn, i chwythu adail, &c. i fynu
Petechnal, *a.* heintnodawl
Petit, *a.* bychan; bach—*Petit felony*, chwiw-ladrad.—*Petit treason*, lied-frad. Edr. *Jury*
Petition, *s.* erfyniad, erfyn, arch, archiad, deisyf, deisyfïaeth, deisyfiad: *v.* erfyn, erfynied, erchi, deisyf, gofyn
Petitioner, *s.* erfyniwr, erfyniedydd, eirchiad, iolwr, iolydd
Petrescent, *a.* yn troi yn garreg; yn ymgarregu, ymgerigol
Petrification, *s.* troad yn garreg, carregiad, ymgarregiad
Petrify, *v.* troi peth yn garreg: myned yn garreg, carregu, ymgarregu, ymgerigo
Petrified, *part.* wedi troi yn garreg, carregedig, fel carreg
Petticoat, *s.* pais, ambais
Pettifogger, *s.* crach-gyfreithiwr, cecryn y gyfraith
Pettish, *a.* anffoddog, anynad
Pettishness, *s.* anffoddogrwydd
Pettitoes, *s.* traed perchyll
Petto, *s.* y fonwes: taw: sor
Petty, *a.* bach, crach. Edr. *Pet*
Petulance, *s.* drygnaws; anniddigrwydd; crasder; nwyfusrwydd
Petulant, *a.* anniddig, anffoddog, doeth-gras; rhy chwareus; nwyfus, aullad, trythyll

Pew, *sub.* eisteddle, eisteddgell
mewn llân; côr-gell
Pewit, *s.* cornchwiglen
Pewter, *s.* ystaen
Pewterer, *s.* ystaenwr
Phalanx, *s.* byddin-res: lleng an-
hydor, llu trefnwŷch
Phantasm, **Phantom**, *s.* tremyn-
iad, drychiolaeth, lledrith, an-
eilun, gwag-yspryd, bygwydd,
bygel nos, hugwd
Phantastical, *a.* ffîol-ddychymy-
gus, ffîol-dybus, lled-frydus
Phantasy, *s.* drychiolaeth; coeg-
rithiad; coeg-frenddwyd
Pharisaical, *a.* pharisäidd
Pharisee, *s.* pharisëad, rhagrith-
iwr, lledrithiwr, hunanwr
Pharmacology, *s.* y wybodaeth o
foddion meddygol
Pharmacopeia, *s.* cyfferiaeth
Pharmacoplist, *s.* cyfferiwr
Pharmacy, *s.* y gelfyddyd o ddar-
paru cyfferi neu gyffyrïau
meddygol; cyfferiaeth
Phasels, *s.* ffa freinig, pŷs hirion
Phases, *s.* ymddangosiadau'r lieu-
ad a'r planedau
Picasant, *s.* ceiliog neu iâr coed
Peeze, *v.* cribo; ysgrafellu
Phenix, *s.* aderyn dychymygedig
nad oes ond un o'r ihyw; ad-
eryn unig; un digymhar
Phenomenon, *s.* ymddangosiad
anarferol yn yr wybr; argoel
Phial, *s.* costrelan; ffîol
Philanthropic, *a.* dyn-gar, tirion
Philanthropist, *s.* dyn-garwr
Philanthropy, *s.* dyn-garwch
Philippic, *sub.* dychan, gogan-
gerdd, coeg-senn, cabl-gan
Philologer, *s.* carwr dysg; gram-
adegydd, llythyregwr, dwned-
wr; cywir-ieithydd
Philological, *adj.* llythyregaid, d-
wnedyddol, ieithyddol, yn
caru cywir-iaith; llên-gar

Philology, *s.* llythyregaeth, ieith-
garwch, dwnedyddiaeth, ieith-
yddiaeth; llên-garwch
Philosopher, *s.* carwr doethineb,
athronwr, athrawlithydd, of-
ydd, philosophydd—*Philoso-
pher's stone*, eurfaen; dychym-
yg-beth rhy anhawdd ei gael
Philosophical, *a.* athroniaethol,
athrelithgar, athrolitawg, phi-
losophyddawl, gwyddonawl
Philosophize, *v.* athroniaethu,
athrolithio, gwyddoni
Philosophy, *sub.* athroniaeth,
athronddydg, barddas, bardd-
awd, athrawlith, ofyddiaeth—
Moral philosophy, moes-ddysg,
&c. *Edr. Ethics—Natural phi-
losophy*, *Edr. Physics*
Philter, *s.* swyn serch
Philtrate, *v.* hidlo trwy wlanen
dew, papur, &c.
Pliz, *s.* wyneb, wynebpryd
Phlebotomize, *v.* gollwng gwaed;
gwaedu, taro gwaed
Phlebotomy, *s.* gollyngiad gwaed,
gwaediad; gwaeddyddiaeth
Phlegm, *s.* cornboer, llysnafedd
Phlegmatic, *a.* llysnafeddawg
Phlegmon, *s.* penddigid, dolur
neu gasgl y benddigid
Phleme, *s.* ffain, cylllel waedu
Phlogiston, *s.* y rhan losgadwy a
ddywedir fod yn mhob rhyw
gorph neu ddefnydd
Phosphorus, *s.* seren ddydd:—
mwyn, neu ddefnydd celfydd-
us, a rydd oleu lewyrch yn y
tywyllwch; llewyrch-fwyn
Phrase, *s.* ymadrodd, dywediad,
geiriad, geiriadaeth
Phrase, *v.* ymadroddi; geirio,
geiriadu, geirioli, ieithio
Phraseology, *s.* ymadrodd-lyfr,
ymadroddiad, dywediad, dy-
wed-ddull, priod-iaith; geiriol-
aeth, geirwddiad

Phrenetic, *a.* gorwylt. *Edr* *Frantic*
Phrensy, *s.* gorwyltodd. *Edr.*
Frenzy.

Phthusic, **Phthisis**, *a.* darfodedig-
 aeth, lliſant, erth-glwyf, erth-
 ych-glwyf, nych-glwyf

Phthisical, *adj.* darfodedigol, erth-
 ychlyd, nychlyd, nychawl

Phylacteries, *sub.* phylacteran
 (*Math.* 23. 5.) darnau o ſemrwn
 â geiriau o'r Ddeddf arnynt

Physic, *s.* meddyginiaeth, phy-
 sygwriaeth; meddyglyn

Physical, *a.* meddygawl; natur-
 iaethol, anianyddol

Physician, *s.* meddyg; physygyr

Physico-theology, *s.* anian-dduw-
 iaeth, anian-dduwinyddiaeth

Physics, *s.* anianyddiaeth, anian-
 ddyg, anian-draw, dansodd-
 iaeth

Physiognomist, *s.* wyneb-ddewin,
 pryd-ddewin

Physiognomy, *s.* wyneb-goel

Physiological, *a.* anian-draethawl,
 anianyddol

Physiologist, *s.* anian-draethydd

Physiology, *s.* *Edr.* *Physics*

Phytology, *s.* llysienn-draith

Piacle, *s.* ysgeler-warh

Piacular, *a.* ysgeler: iawnol dros
 gamwedd, cymmmod-roddawl

Pia-mater, *s.* pilen isaf yr ymen-
 ydd, y grefadur

Pianet, *s.* piogen; coblyn y coed

Piaster, *s.* coron yr Eidal

Piazza, *s.* rhodfa golofnog, pendist

Pica, *s.* math o argraff-lythyren

Picaroon, *s.* yspeilydd, yspeiliwr,
 preiddiwr: herw-long

Pick, *s.* pig-drëcyn, pig

Piek, *v.* pigo, dewis, hel

Pickage, *s.* bwth-doll

Pickaxe, *sub.* caib-fwyell, caib,
 cyfegydd, bwyell-gaib

Picker, *s.* pigwr, pigiedydd

Picket, *s.* pig-bawl, llym-bawl

Pickle, *s.* cyffraith: *v.* cyffsithio

Pickle-herring, *sub.* croesan, ys-
 gentyn, gwas digrif

Picklock, *s.* offeryn i agor cloiau,
 dadglöadur

Pickpocket, *s.* cöd-bigwr

Pickthank, *s.* gwên-glepai, gwên-
 glëpiwr, diolch-bigwr

Pictorial, *a.* paentiawl

Picts, *s.* Brithwŷr, Ffichtiaid

Picture, *s.* llun, darlun, darlun-
 iad, arlun, delwedd

Picture, *v.* darlunio, delweddu,
 paentio; gosod allan, dangos

Piddle, *v.* lled-chwarau, oſera,
 simera; gwan-fwyfa—*A pid-
 dling business*, gorchwyl bych-
 an neu wael, simerwaith

Pie, *s.* crawensaic, pastaï: piog,
 piogen, pioden, pi, pia

Piebald, *a.* brith, amryliw

Piece, *s.* darn, dryll, rhan; clwt,
 llain—*Piece-meal*, bob yn ddarn
 yn ddarnau, yn gyrbibion

Piece, *v.* darnio, clytio, lleinio

Piecer, *s.* darniwr, clytiwr

Pied, *a.* brith, brithedig

Pier, *s.* canbost neu biler pont

Pierce, *v.* trywanu, gwann,
 brathu, tyllu, treiddio, trwyo

Pi rcer, *s.* trywenydd; trwyddew

Piercing, *adj.* llym, llym-dost,
 tostlym, treiddiol; teryll

Piety, *s.* duwiolfryd, duwioldeb,
 duwiolfrydedd, duwgarwch

Pig, *s.* mochyn, llwdn hŵch,
 twrch, hob—*A young pig*, por-
 chell, porchellyn, banw—*A*

barrow pig, twrch—*A fat pig*,
 pasg-dwch, mochyn-tew

Pigeon, *s.* colomen—*A wild pi-
 geon*, ysguthan

Pigeon-house, *a.* colomen-dŷ

Piggin, *s.* piccyn, cunnogyn

Pigment, *s.* eiliw, dwb-liw

Pigmy, *s.* corv, corryn

Pig-nut, *s.* cneuen y ddacw

Pike, *s.* pigffon, rhetlren, gwayffon: y pysg penhwyad
Pilaster, *s.* pileryn, adbiler, colofnyu; colofing, adgolofn
Pilch, *sub.* cewyu; brethyn cyfrwy
Pilchards, *s.* math o benweig
Pile, *s.* crug, pentwr, cregliwyth; dās:—seil-bawl: seilddar: ad-eil-res: *v.* crugio, pentyrro
Piles, *Edr.* *Emeroids*
Pile-wort, *s.* llygad ebrill, melyn y gwanwyn, llysiau'r brônau, gwenith y gôg. *Edr.* *Figwort*
Pilfer, *v.* chwilennu, chwiwian, chwiw-ladratta, chwiwbigo
Pilferer, *sub.* chwilênai, chwiw-leidryn, chwiwgi, chwilgi
Pilfering, *part.* chwiwgiadd, llawysgafu, chwilênus
Pilgrim, *s.* pererin, teithiwr crefyddol, ceimiad
Pilgrimage, *s.* pererindod
Pill, *s.* pelen, pelenig
Pill, *v.* pilio, dirisgio; gwisgio; digroeni, blingo. *Edr.* *Pel*
Pillage, *s.* yspail, anrhaith, ysglyfaeth, ysgwfl, praidd; yspeiniad, anrheithiad, &c.
Pillage, *v.* preiddio, anrheithio, yspeilio; pilio; crib-ddeilio
Pillar, *s.* colofn, piler, pileryn
Pillgarlick, *s.* moelyn; dyn siolwag, pen-ffol
Pillion, *s.* clustog-gyfrwy, ysgilgyfrwy, ysgil-glustog
Pillory, *s.* rhigod, gwddf-gyffion, pen-ddalfā: *v.* rhigodi
Pillow, *s.* gobenydd, clustog
Pillow-case, *s.* clustog-dudded
Pilot, *s.* llong-lywydd, llong-lywiedydd, llyw, llywydd
Pilotage, *sub.* llong-lywiadaeth; cyflog llong-lywydd
Pimp, *s.* llattai, nwyf-weinydd
Pimpernel, *sub.* gwýddliwyn, gwlydd mair, llysiau'r cryman

Pimping, *a.* nwyf-weinyddiol; ddsyiwedd, gor-wael; crintach
Pimple, *s.* pyloryn, crugyn, llynoryn, pisgen, cyioden, llyfrithen, pigyrnyn
Pimpled, *a.* llynorawg, llyfrith
Pin, *s.* pin; nodwydd: *v.* pinio
Pinacle, *s.* pinygl: *v.* pinyglu
Pincers, *s.* fetail, gefeilan, crâff, craffiedydd, gwrthrimyu
Pinch, *s.* cramp-wasg, bys-wasg, ewin-wasg; gwasgfa; dyrysta
Pinch, *v.* tynwasgu; gefeilio; crimpio; ewin-wasgu; cynnilo
Pinchbeck, *s.* math o fetel cymmysg; eur-rith
Pinchpenny, *s.* bawai, bawddyn
Pincushion, **Pincase**, *s.* clustog binnau, pin-glustog
Pin-dust, *s.* blawd llif, llifion
Pine, *sub.* pinwydden, pererimbren; *v.* dilloeni; nychu, curio
Pine-end, *s.* pinwŷn, talcen tŷ
Pinfold, *s.* buarth gwarchae
Pinguid, *a.* tew, blonegog
Pinion, *s.* angell; asgell; blaen adain—olwyn nodedig mewn orlais, echel-droell
Pinon, *v.* rhwymo'r elinoedd, hualu, engyll-rwymo
Pink, *s.* math o flodeuyn: math o long fechan: math o liw rhudd-goch, pingc-liw
Pink, *v.* gwanu, trywanu; trydyllu: lled-gau'r llygaid
Pinmaker, *s.* pinneuwr
Pin-money, *s.* traul-arian gwraig
Pinnace, *s.* ysgafn-long, ysgoren, bād-long
Pinacle, *s.* uch-flaen neu flaengrib adeilad. *Edr.* *Pinacle*
Pinner, *s.* pinwr, pin-weithiwr:—math o ben-wisg
Pincock, *a.* gwas y gôg
Pint, *sub.* wythfed ran galwyn, pint; peintiad
Pioneers, *a.* cloddwyr ll.

Pious, *a.* duwiol-frydus, duwiol, crefyddgar, crefyddol
Piousness, *sub.* crefyddolrwydd, crefyddgarwch. Edr. *Piety*
Pip, *s.* dolur pig; llygeidyn
Pipe, *s.* pib, pibell, piben
Pipe, *v.* canu pibell; gerain
Piper, *s.* pibydd; pipianydd: math o bysg, y corn-big
Piping, *a.* nadlyd; poeth-irwd
Pipkin, *s.* crochenyn
Pippin, *s.* afal esblydden
Piquancy, *s.* llymder, llymedd
Piquant, *a.* pigog, llym, tost
Pique, *s.* sorriant; gwg, cilwg
Pique, *v.* peri sorriant: ymfawrygu, ymfalchïo
Piquet, Edr. *Picket*
Piracy, *sub.* môr-ladrad, môr-breiddiad, môr-yspail
Pirate, *s.* môr-herwr, môr-leidr; môr-williad, gwillmyr: gwill-herwlong
Piratical, *a.* môrladronaidd
Piscary, *s.* pysgodfa, pysgle
Piscatory, *a.* pysgawi
Pish, *interj.* pw! wfit! och!
Pismire, *s.* môrgrugyn, bywionyn: *pl.* morgrug, bywion, mywion. Edr. *Emnets*
Piss, *s.* trwngc, pision: *v.* piso, troethi, gwnëyd dwfr
Pissburnt, *a.* troethilosgedig
Pistol, *s.* gynnyn llaw
Pistole, *s.* darn o aur -Yspænaidd, gwerth 17s 6c.
Pit, *s.* twll, pwll, pydew, ffôs; pant; ôl
Pit, *v.* pyllu, pantio
Pitch, *s.* pŷg—*Stone pitch*, sychbŷg, caled-byg: *v.* pygu
Pitch, *s.* gradd, mesur, maint; trumiad, cyflethr tŷ, &c.
Pitch, *v.* tasfu; union-dasfu; disgyn ar; gosod; pennodi
Pitcher, *s.* ystên, cunnog; piser
Pitchfork, *s.* pig, pigfôrch.

Pitchiness, *s.* pyglydrwydd, pygedd
Pitch-tree, *sub.* pygbren, pyg-wdden
Pitchy, *a.* pyglyd; dû, tywyll
Pit-coal, *s.* glo, glo'r pwll
Pitcons, *a.* tosturus; truan, truan-aid, truenus, gor-wael
Pit-fall, *s.* brâd-bwll
Pith, *sub.* bywyn, pabwyrn, mwydionyn, mwydion: mēr; grwn; sylwedd; bywyd
Pithily, *adj.* yn sylwedd-grwf
Pithiness, *sub.* bywyneiddrwydd; sylweddolrwydd; sylwedd
Pithless, *a.* difŷwyn; disylwedd
Pithy, *a.* bywynaidd, bywynog, mwydionog, mwydionllyd; dwys-wresog, bywiog, sylweddol, nerthol, grymusol
Pitiable, *a.* tostur. Edr. *Piteous*
Pitiful, *adj.* testuriol; gresynol; salw, distadl. Edr. *Pitcous*
Pitifulness, *s.* gresynolrwydd
Pitiless, *adj.* didosturi, calon-galed
Pittance, *s.* dogn, cyfran: byrdlogn, byr-bryd, adwedd
Pity, *s.* tosturi, trugaredd, tosturiaeth, tynerwch; trueni
Pity, *v.* trugarhâu, tosturio
Pivot, *s.* colyn, corddyn, pegor, chwerfan-big
Pizzle, *s.* pidyn, gwialen
Placable, *a.* dyluddadwy, dyluddol, hyfodd, cymmodlon
Placableness, **Placability**, *s.* dyluddgarwch, hynawsedd, cymmodlonedd, hyfoddedd
Placard, **Placart**, *s.* hyspysiad, cyhoedd, cyhoeddiad, egluryn
Place, *s.* lle, man, mangre; plas; sefyllfa; swydd—*A high place*, uchelfa—*A washing place*, golchfa, &c.
Place, *v.* lleu, cyflëu, llehâu, cyflehâu, gosod, sefydlu.

Placid, *a.* araf, tawel, esmwyth, honydd, llariaidd, hynaws
Placidity, *s.* arafwch, hynawsedd
Plagiarism, *sub.* llen-ladrad
Plagiary, *s.* llen-leidr, llen-yspeilydd, a gyhoeddwr waith un arall fel ei eiddo ei hun
Plague, *s.* pla, chwarren, gall-dwyn, cowyn: dygn-flinder, gorines, gormail. *Edr.* *Pestilence*
Plague, *v.* plin, taro â phla; dygn-fino, dirboeni, gofidio
Plaguy, *a.* blin, dygn-fin, gorfin, dygas; adwythig
Plaice, *s.* lledn, lledn y môr
Plaid, *s.* brith-we, breita-we
Plain, *a.* gwastad, llyfi; eglur, amlwg; croyw, ddyngus; symil, dysymil; dihoceed, didwyll; di-adlun, lled fras
Plain, *s.* gwastadedd, gwastattir, brodir, bro, ceimle, âs
Plainness, *s.* gwastadrwydd; amlygrwydd; symlwydd, gonestrwydd; dysymledd
Plaint, *s.* cwyn, achwyniad
Plantain, *s.* llydain y ffordd, dal lyriad, llwyn-hidl, hennlydan—*Water plantain*, llyriaid llymion, llyriaid y llynau
Plaintiff, *s.* cwynwr, hawlydd, hawlwr, hawiblaidd, gofynydd
Plaintive, *a.* cwynawl, cwyntanus, achwynawl, achwyngar
Plaister, *sub.* cymmrwd, dwb, dwb-galch, simmant; paeled, plastr—*Drawing-plaister*, suglian
Plaisterer, *sub.* dwbiwr, calch-ddwbiwr, cymmrydwr, plastrwr
Plait, *s.* dill, dilliaden, dyblyg: *v.* dillio, dyblygu, crychu
Plaiting, *s.* dilliad, dyblygiad
Plan, *s.* cynfwriad, rhagfwriad; cynllun: *v.* rhagfwriadu; cynllunio; dylunio, llunio

Plancher, *s.* astell; estyllen
Plane, *s.* canwyr, llyfniedydd: asaf, gwastad-lawr, clawr: *v.* canwyro; llyfnhau
Planer, *s.* canwrydd, canwyrwr
Planet, *s.* goruchnad, seren wib-iog, gwib-seren, planed
Planetary, *a.* planedawl
Plank, *s.* asteil, astyllen, estyllen, tew-fwrdd, plange, tóniar
Plant, *sub.* plangyn, pren plan, plan-wyddn: *v.* plannu
Plantain, *s.* *Edr.* *Plantain*
Plantation, *s.* planfa, planigfa, cymhlanfa, gwyddlwyn; planwlad
Planter, *s.* plâniedydd, plânwr
Plash, *s.* corbwll, cor-lyn: ysgeintiad: *v.* ysgeinio, ysgeintio: plygu gwrŷch, bidio; ys-gythru
Plaster, *s.* *Edr.* *Plaister*
Plastic, *a.* delwadawl, lluniedyddol; cenedlyddol
Plat, *s.* tyno, âs o dir: *v.* plethu
Plate, *s.* plâd; dysglan, dysgl: llestri aur neu arian: *v.* arwisgo âg aur, &c. dalënu; llafnu
Platen, *s.* gwasgwrdd argraffwasg
Platform, *s.* cynllun, llwyfan
Platonic, *a.* yn ol ffordd neu ddull yr athronydd Plato
Platoon, *s.* mintean bedrogl
Plat, *s.* filwyr
Platter, *s.* dysgl; noe; bwydiar
Platter-faced, *a.* clawr-wynehog
Platting, *s.* plethiad, plethwëad
Plaudit, *s.* clod, caumoliaeth
Plausibility, *sub.* golygusrwydd; tybygolrwydd; teg-weddiad
Plausible, *adj.* ymddangosiadus, golygus; tybygol; wynebol
Plausive, *a.* moleddus, molachus—*A plausice shout*, moledd; bloddest

Play, *sub.* chwaraau, chwareu, chware, gware, chwarydd-iaeth: *v.* chwaraau, gware, chware, chwareu, chwërio, chwarywo

Player, *s.* chwarsuwr, chwârëwr, chwarydd, chwarydd, gwareuwr, &c.

Play-fellow, *s.* cyd-chwarydd

Playful, *a.* chwârëol, chwârëus, chwarengar, chwareuol, chwëriaw, chwërig, gwarëol, &c.

Play-house, *s.* chwareu-dy

Play-thing, *s.* togan, ffrîl

Plea, *s.* arddadl, dadl; esgus

Plead, *v.* dadlu, ymddadlu, ymddadlu; arddadlu; taern, haern

Pleater, *s.* dadleuwr, arddadiwr, cynghaws, cynghawsydd

Pleading, *s.* arddadliad, dadluad, dadlwriaeth; dadl

Pleasant, *a.* hyfryd, teg; llon, diddan, boddhüol, dyddan

Pleasantness, *s.* hyfrydwch, hyfrydedd, hyfrydlonedd; sirioldeb; digrifedd, llonder

Pleasantry, *s.* digrifwch, cellwair

Please, *v.* boddio, boddhau, boddioni, rhyngu bodd; bod yn wiw gan; gweled yn dda; bod wrth fodd

Pleasing, *a.* boddus, boddawl, boddhüol; hoff; hyfryd; cymmeradwy; melus, boddwlych

Pleasure, *s.* hyfrydwch; difrywch; digrifwch; melyswedd, maws; melyschwant; bodd; ewyllys; cymmwynas: *v.* boddio, cymmwynasu

Plebeian, *s.* gwerinwr, cyffredinwr, gwreng; un o'r werin, y cyffredinolion, nen'r boblach

Plebeian, *adj.* gwerinol, gwrengaidd, gwrengawl, gwledig

Pledge, *sub.* adnen, cyngwystl, gwystl; sicrwydd, ern, ernes

Pledge, *s.* gwystlo, cyngwystlo

Pleiades, *s.* y twrr sér, y saith seren, y twrr tewdwes

Plenary, *a.* llawn, cyflawn, cyfa

Plenilunary, *a.* llawn-lloerawl, perthynol i'r llawn-lenad

Plenipotence, *s.* llawn-awdurdod, llawnallu, llawnall

Plenipotent, *a.* llawn-alluawl

Plenipotentiary, *s.* llawn-allueddwr, cened llawn-awdurdodedig, llawn-allueddawg

Plenitude, *s.* cyflawnder, llawnder

Plenteous, *adj.* helaeth, llawn, helaethlawn, ehelaeth, aml

Plenteousness, *s.* helaethrwydd

Plentiful, *a.* helaeth, cyflawn

Plenty, *s.* helaethrwydd, amlder, amledd, llawndid, digonedd

Pleonasm, *s.* gair llanw; geirlenwad; aml-eiriad

Plethora, **Plethory**, *s.* gorllawnedd; gorllawnedd gwaed

Plethoric, *a.* gorllawnawl

Plenrisy, *s.* eisglwyf, eiswayw

Plenritic, *a.* eisglwyfus

Pliable, *a.* hyblyg, plygadwy

Pliability, **Pliantness**, *sub.* ystwythder, hyblygedd

Pliant, *a.* ystwyth, hyblyg

Plight, *a.* cyflwr, agwedd, sawd, gwedd, pwynt, hwyl, diwyg

Plight, *v.* ymgredu; sicr-addaw

Plinth, *s.* gwadn pedrongl coloin, petrual-droed

Plot, *v.* dwys-fyfyrio; dilyn yn ddiball; ymdrafferthu

Plotter, *s.* trafferthwr, ffwdanwr, dwys-ymboenwr

Plot, *sub.* cydfiad; cydfwriad; cyd-amcaniad; amcan; cynllun; darlun; demyn o dir, tyno

Plot, *v.* cyd-fwriadu; cynllunio

Plover, *s.* cwtiad, rhostog, bronddu'r twynau—*Gray plover*, cornor y gweinydd, cornicell, cwtiad llwyd—*Green plover*, cwtiad aur

Plough, Plow, s. aradr, arwŷdd, gwŷddarad: pentffestr, ylltyd: v. arn, arddu, aredig

Plough-beam, s. arnawdd

Plough-handle, s. haeddel aradr
—*Plough-staff*, haeddel gam—
Plough-tail, haeddel fawr, corn gwŷdd aradr

Ploughman, s. aradwr, arddwr

Ploughshare, s. swch; cwlltr (ganrai)

Ploughwright, s. saet erydr

Pluck, s. tyn, tymiad, chwap-dŷniad, chwai-dyniad, chwip-dyniad—ymysgar, syrth (sef, calon, iau a mwnglws llo, dafad, &c.)

Pluck, v. tynnu; dwys-dynnu; chwap-dynnu; ginio

Plug, s. top, tŷpyn, ystŷpell, tywŷel, ystop-gŷn, pill-gŷn: v. tŷpio, tŷpynio, ystŷpio, 'stŷpellu, pillgynio

Plmage, s. plu, pluf; esgyll; coron-bleth o blu

Plumb, s. eirynen: pl. eiryn

Plumb, v. plymio, profi â phlymen

Plumber, sub. plymiwr, plwm-weithydd

Plumbery, s. plymwriaeth

Plume, s. plu; pluŷ-gobyn

Plame, v. pluennu; ymbluo: ymfalchïo

Plummet, s. plymen; plwm-bin

Plump, adj. llyfu-wedd: tew, cnodig: ad. yn swrth

Plump, v. tewychu, tewhâu, chwyddo: chwyrn-syrthio neu dafïa

Plumper, s. chwyrn-ergyd, dyrnod

Plumpness, s. llyfnder gwedd, tewedd, cnodigrwydd

Pfunder, s. yspail, anrhaith, ysglyf, ysglyfaeth: v. yspeilio, anrheithio, ysglyfio, ysglyfaethu, difrodi

Plunderer, s. anrheithiwr, yspeiliwr, ysglyfiwr

Plunge, s. trochiad, trochfa:—grawth, tin-dafïad march: v. trochi; ymdrochi; neidio i ddwfr, neu yute i ryw flindêf dwys

Plunket s. math o las-liw

Plural, a. perthynol i fwy nag un, yn cynnwys amryw, lliosog—

Plural number, llios-rif, nifer lliosog, lluos-rif

Pluralist, s. un aml-eglwysog, amblwyfog, aml-eglwys

Plurality, s. mwy nifer nag un, lliosogedd, amledd, lliosedd

Plush, s. math o ddefnydd llyfn-gotymog

Pluvial, a. gwlawiawl, gwlawlyd, perthynol i wlaw: s. cwtl mynach

Pluvius, a. gwlawog, gwlybyrog

Ply, v. sefyll at; ymroddi; dyfalymarfer, dyfal-ddilyn, &c.

Plying, s. plygiad, ymblygiad; ymroddiad; ymddilyniad

Plying-place, s. gorsaf; llogfa

Pneumatic, Pneumatical, adj. awyrawg; chwythawl

Pneumatics, s. awyrogaeth, awyrolaeth, awyr-ddysg

Poach, v. herw-hela, lladrad-hela:—lled ferwi ŵy

Poacher, s. herw-heliwr

Poachy, a. llaith; corslyd

Pock, s. crugdardd y frêch

Pocket, s. llawgell, llogell, cofen, llaw-gôd, cŵd-sach

Pocket, v. llogellu, rhoi yn y goden, rhoi ynghadw

Pocket-book, s. cŵd-lyfr

Pocket-money, s. arian traul

Pockhole, s. craith neu ôl brêch

Pockmess, s. brechlydrwydd

Pocky, adj. brechlyd; claf ôr clwyf drwg, neu frêch fawr

Potulent, a. yfadwy, da i'w yfed

Pod, *s.* coden, plisgyn, cibyn
Podagra, *s.* y droedwst. Edr. *Gout*
Podge, *s.* lleidbwl; cymmysglyn
Poem, *sub.* pryddest, cywydd, cerdd-draith, awen-gerdd,
Poesy, Edr. *Poetry* [barddgan
Poet, *s.* prydydd, awenwr, awenydd, cowyddwr, cywyddwr, clerwr, awen-fardd, bardd
Poetaster, *s.* crach-fardd, coeg-brydydd; bôn y glêr
Poetess, *s.* prydyddes, &c.
Poetic, *Poetical*, *a.* prydyddol, awenyddol, cowyddol, cywyddol, berddig, barddonawl
Poetry, *s.* prydyddiaeth, awenyddiaeth barddoneg, cowyddoliaeth, barddoniaeth
Poignancy, *s.* llymder, llymedd, nawr-lymder, tostlymedd
Poignant, *a.* llym, hyllym, pigog, pigog-lym, llymdost
Point, *s.* pwngc, pwynt, pen; pig, blaen; nôd; olpai; munnodyn; *v.* blaen-lymu; cyfeirio; dangos
Point-blank, *ad.* yn union-gyrch, rhag blaen
Pointed, *a.* llym, pigog; pigfain, blaen-lym, blaen-fain
Pointel, *s.* pwyntl; peth ar flaen
Pointer, *s.* pwyntiwr; cyfeir-gi
Pointless, *a.* diflaen; di-fin, pwl
Point-thread, *s.* edau'r crydd
Poise, *sub.* pwys, cyd-bwys; *v.* pwyso, cyd-bwyso, tafolu
Poison, *s.* gwenwyn; *v.* gwenwyno; trwm-lygru
Poisonous, *a.* gwenwynig, gwenwynllyd, gwenwynawl
Pole, *s.* côd, coden; *v.* ymbalfafu; dall-geibio; dall-brôcio
Poker, *s.* prôcietydd, tanffon
Poland, *s.* Pwyl, y Pwyl
Polar, *a.* perthynol i begynau'r byd, pegynawl
Polarity, *s.* tuedd at y pegwn

Pole, *s.* pegwn; pawl; pastwn; trostan; ystang. Ed. *Perch*
Pole-ax, *s.* ffôn-fiwyell
Pole-cat, *s.* cath goed
Pole-davy, *s.* llïan cryf caerog
Polemic, *a.* dadlwriaethol, dadl-euadol; *s.* dadiydd
Polemics, *s.* dadl-dreithiau
Polestar, *s.* seren y gogledd
Policy, *s.* llywyddiaeth gwlad; call-driniaeth; callineb; cyfrwysdra, ystryw;—'sgrifen digollediad
Polish, *s.* caboledd, llathredd; *v.* caboli, llathreiddio, llyfahau, llathru, arllathru, lluganu
Polished, *a.* cabol, caboledig, llathir, llathraid llathraidd, arllathir; moesawg, hardd-foesawg
Polisher, *s.* cabolydd, arllathrydd, llugenydd, llathrydd
Polite, *a.* moesawg, moesgar, boneddigaidd, moeswych
Politeness, *s.* moesgarwch, boneddigeiddrwydd, hyfoesedd
Politic, *adj.* call; cyfrwys-gall; gwladol, gwladwriaethol
Political, *a.* gwladol, gwladwriaethol, teyrnasol
Politician, *sub.* gwladwriaethwr, gwladwr; ffel-was, cyfrwysyn
Politics, *sub.* llywiawd-ddysg, gwledych-ddysg; gwledych-dreithiau
Politure, *s.* llathriad, caboliad
Polity, *s.* trefn a llywiad gwlad, lywiaeth, llywiadaeth
Poll, *s.* pen; llechres dewisyddion, côfres etholwyr; *v.* cneifio, pen; talgrynnu;—rhoi llais ochr; rhestru enwau etholwyr
Pollard, *Pollenger*, *s.* pawl-bren, toc-bren; y pysg penci
Pollard, *Pollen*, *sub.* rhuddion; goflawd
Pollute, *v.* halogi, aflanhâu, diwyno, anurddo, difwyno

Pollntion, *s.* halogrwydd, halogiad, aflanhiad, diwyniad
Poll-tax, *s.* trêth pènau
Poltroon, *s.* cachan, cachgi
Polyedrous, *a.* aml-ochrog
Polygamist, *s.* un aml-briod, aml-weddawg, aml-wreicwr
Polygamy, *s.* aml-weddogoeth, aml-briodas, aml-wreicaeth
Polyglot, *a.* amry-iaith, aml-iaith, aml-ieithawg
Polygon, *s.* dull amry-ongl
Polygonal, *a.* amry-onglog
Polygram, *s.* dull aml-linellog
Polyphonusm, *s.* amry-seinad
Polypody, *s.* march-redynen
Polypons, *a.* aml-droediog
Polypoton, *s.* amddychwel
Polypus, *s.* math o enfil amldroediog yn y môr, llôf; cancr yn y trwyn
Polysyllabical, *a.* aml-sillawg
Polytheism, *s.* aml-dduwiaeth
Polytheist, *s.* un aml-dduw
Pomace, *s.* gweision afalau
Pomaceous, *a.* afalenog
Pomado, **Pomatum**, *s.* afal-enaint (a wneir o afalau, blonég, &c.) i iro'r gwallt, &c.
Pomander, *s.* per-helen
Pome, *v.* crwu-dyfu
Pome-citron, *s.* eur-afal
Pomegranate, *s.* afal gronynog
Pomiferous, *a.* afaleuawg
Pommel, *s.* gwar-glwin nen ysgwydd-glwm cyfrwy; cnap, peu-clwm cleddyf
Pomp, *s.* rhwysg, rhodres; cein-wychedd, gorwychder
Pompets, *s.* mwg-belau'r argraffydd
Pompion, *s.* pompiwn, pwmpa
Pompoon, *s.* tal-addurn
Pompous, *s.* rhwysgfawr, cein-wych, gor-wych; ffraeth-falch
Pompousness, **Pomposity**, *sub.* nawryddigrwydd, gwag-ogon.

eddusrwydd, *y* mddangosgarwch; ffraeth-falchedd
Pond, *s.* llyn; merllyn, llynwyn
Ponder, *v.* ystyried, dwys-ystyried, myfyrio; pwyso
Ponderosity, *s.* pwysigrwydd
Ponderous, *a.* pwysig, trwm
Poniard, *s.* bidog, dagr
Pontage, *s.* toll neu dreth pont
Pontif, *s.* pab; archefferniad
Pontifical, *adj.* archefferniadol; pabawl; esgobawl
Pontifical, *s.* llyfr defodau'r Pab
Pontificate, *s.* teyrnasiad Pab; llywodraeth y Pab; pabaeth
Pontoon, *s.* ysgraff-bont
Pony, *s.* cor-farch; ceffyl
Pool, *s.* pwll, llynwyn, llyn
Poop, *s.* ol-ganllaw, llyw-le llong
Poor, *s.* tlawd, rheidus, tylawd, anghenus, anghenog, bychodawg, truan, gwael, sâl, salw, distadl, dysylwedd
Pop, *s.* ffrwt-sain; ffrwt-naid
Pop, *v.* ffrwt-swnio, ffwydro, ffrwt-saethu (o wn bycian, &c.) neidio yn ddisymmwth
Pop, *s.* Pab, esgob Rhufain
Popedom, *s.* pabaeth
Popery, *s.* pabyddiaeth
Pope's-eye, *s.* cneuen y forddwyd
Popin-jay, *s.* y gaseg wanwyn
Popish, *a.* pabaidd, pabawl
Poplar, *sub.* poplysen, poplyswydden, pren poplys—*Black poplar*, *pwmpleren*—*White poplar*, *aethinen*, *aethwydden*
Poppy, *s.* pabi, y fahgoll—*Garden poppy*, *pabi dof*, *llysiau'r cwsg*—*Corn poppy*, *pabi côch yr ŷd*
Populace, *s.* y werin, y lliaws, y Dorf, y cyffredin
Popular, *a.* poblogaidd; gwerinaidd, gwerimawl; cyffredin
Popularity, *s.* poblogieiddrwydd
Populate, *v.* pobli, poblogi

Population, *s.* pobliad; poblog-aeth; poblogiad
Populous, *a.* poblog, tylwythog, llawn pobl
Populousness, *s.* poblogrwydd, aialedd neu amlder pobl
Porcelain, *s.* llestri pridd o'r fath oreu, llestri China
Porch, *s.* porth, cyntor, cynnor
Porcupine, *s.* ballasg, draenog
Pore, *sub.* chwys-dwil; *r.* sylu, trêmio, edrych yn graff
Poreblind, *Edr.* Purbliad
Pork, *s.* cig (ir-gig) mochyn
Porket, *Porkling*, *sub.* mochyn ieuangc lled-fras, porchellyn
Porosity, *Poriness*, *sub.* tyllogrwydd, amrydyledd
Porous, *a.* chwys-dyllog, mân-dyllog, tyllog, amrydyllog
Porphyry, *s.* math o faen mynor caled a llwyd-goch
Porpoise, *sub.* llemidydd, môr-forchyn, môrlo, moelrhon
Porrets, *s.* math o gënnin
Porridge, *s.* cawl, pôtes
Porridge-monger, *s.* cawlwr, pot-teswr, cawlai
Porringer, *s.* cwpan; pasned
Port, *s.* porthladd; porth, twll gwn; agwedd, ymddygiad
Port, **Port-wine**, *s.* gwin Oporto
Portable, *a.* dygadwy, cludadwy, hyddwyn, arweddadwy, hygind
Portage, *s.* arian clud; porth-dâl
Portal, *s.* porth, rhagborth
Portcullis, *s.* math o ddorau danneddog i ddiogelu porth dinas, &c. ôg-lidiart; ôg-borth
Portend, *r.* argoelio, rhag-argoelio, rhag arwyddo, darogan
Portension, *s.* rhag-arwyddiad
Portentous, *a.* drwg-argoelus, daroganus. *Edr.* Ominous.
Porter, *s.* porthor, drysor, beich-ddygiedydd, arweddwr clud-ydd: math o ddiöd a hoffir

gan gludyddion Llundain; cludlyn, clud-gwrw
Porterage, *s.* cyflog cludydd
Port-hole, *s.* gwn-dwll
Port-glaive, *s.* clodd-ddlygydd
Portico, *s.* portiffa. *Edr.* Piazza
Portion, *s.* rhan, rhandwy, cyfran; gwaiddol, cynnysgaeth; agweddi, egweddi, engweddi
Portion, *r.* rhannu; gwaddoli, cynnysgaedu, cynnysgaethu
Portliness, *sub.* mawr-wychedd, hoyw-wedd; pwyntus-wedd
Portly, *adj.* hoyw-wyeh, cryf-weddawg; ymchlangosiadus
Portmanteau, *s.* bolgan, ysgil-gist, cochil-gist
Portrait, **Portraiture**, *s.* llun, ar-lun, arfel, darlun, drychedd; arluniad, arfelyddiad, delwad
Portray, *r.* arlunio, darlunio, arfelyddu, delweddu
Port-reeve, *s.* porth-lywydd
Pose, *r.* dyrys-holi; posio
Position, *sub.* cyffiad, gosodiad; sefyllfa; ystum; trefniad; gosodedigaeth, rhag-osodiad
Positive, *a.* gwiriawl, gwiriedigol; gosodedigol; sicr, pendant, pennodol; awdurdodol
Positiveness, *s.* gwiriedigolrwydd, diennrwydd; pendantrwydd
Posnet, *s.* padellau
Posse, *s.* mawrlu, torf
Possess, *r.* meddu, meddiannu, mwynhan, perchenogi, eiddiau
Possession, *s.* meddiant, perchenogaeth; mwyniant; etifedd-iaeth, cyfoeth, tir; goresgyn
Possessive, *a.* meddiannedigol; meddiannol, perchennogol, perchenogaethol, yn meddiannu
Possessor, *s.* meddwr, meddianydd, meddianwr. *Edr.* Owner
Posset, *sub.* caws-wlyb, meiddlyn

Possibility, *s.* gall, galledigaeth, gallueiddrwydd, hualledd, hyallwedd, -dichoniad, dichoniaeth, *posibl* *rwydd*

Possible, *a.* hyall, galluadwy, dichonadwy, *posibl*

Possibly, *ad.* fe allai, ef allai; ysgatfydd; mewn un modd

Post, *s.* pôst, yspûr; rhedegwr, llythyr-was; swydd; gorsaf

Post, *v.* dyfrysio, cytlyn-deithio: sefydlu, cytfeu: trefnu cyfrifon: cyhoeddi, postio

Postage, *s.* llythyr-dâl, llythyr-toll

Post-boy, *s.* llythyr-was

Post-clause, *s.* cerbydan, ysgafn-glud, brys-gerbyd

Post-date, *v.* ol-anseru, ol-ddyddio: *s.* ol-ddyddiad

Post-diluvians, *s.* pobl wedi'r diluw, neu'r dyllf; ol-ddiluwiad

Posterior, *a.* olach, hwyrach, diweddkarach, a fo ar ol arafl

Posteriority, *s.* olafedd, olafiaeth; is-raddfa, is-raddiad

Posteriors, *s.* rhefr, tin, pen ol

Posterity, *s.* tō neu genedlaeth a ddaw; adian; ein plant a'n hwyron, hiliogaeth, &c.

Postern, *s.* porth neu ddôr bychan, cil-ddôr, drws tu cefn

Postexistence, *s.* ol-fodolaeth

Post-haste, *ad.* ar fawr-frŷs, ar redeg-frŷs, mewn gorffuall

Posthumous, *a.* a gyhoeddwyd, neu a aned, ar ol claddu'r awdwr, neu'r tad; ol-argraffedig, ol-anedig—*A posthumous piece*, ol-draith

Postil, *s.* byr-egluriad

Postillion, *s.* rhag-farchogydd

Postmaster, *s.* llythyrwr

Post-meridian, *a.* wedi'r canol-ddydd, prydawnol, olawnol

Post-office, Post-house, *s.* llythyr-dŷ, llythyrfa, llythyrgell

Postpone, *v.* troi heibio; gadawyn ol; oedi, gohirio

Postscript, *s.* ol-ysgrifen, ol-ymadredd, ol-ysgrif

Postulata, *s.* gosodiadau diymwad, na bo raid eu profi

Postulate, *v.* adrodd heb brawf

Postulation, *s.* honniad heb brawf

Posture, *s.* munud, ystnwn, safiad, sefyllwedd; agwedd; helynt

Posture-master, *s.* ystumydd

Posy, *s.* blodeu-glwm; arwyddwys moelrwy

Pot, *sub.* pôst, pôryn; crochan, eiyddyn; diod-lestr, cwpan, cregen, llestryn: *v.* pôtio

Potable, Potulent, *a.* yfawdy

Pot-ash, *s.* golch-ludw, trwyth-ludw, deunydd sebon

Potation, *s.* pôtiad; traffyngciad

Potatoe, *s.* cloronen: *pl.* cloron

Pot-companion, *s.* cêst-gyfaill

Potency, *s.* galluedd, grynder

Potent, *a.* galluog, gallŷs, nerthol, nerthawg, crŷf, grymus

Potentate, *s.* pênadur, llywydd

Potential, *a.* galluogol, galluawl, gallŷs—*The potential mood*, y modd galluedigol

Pother, *s.* mawr-dwrdd, mawrsŷn, ffwdan-glep, dadwrdd

Pot-herbs, *s.* llysiau'r crochan

Pot-hooks, *s.* bachau crochan

Potion, *sub.* llymaid, llymeidyn, neu drancell o ddiod (fedyg-ol ya benaf:)

Potsherd, *s.* dernyn o lestr pridd, cragen-ddarn

Pottage, *s.* cawl. *Edr. Broth*

Potter, *sub.* crochenydd, pridd-lestrydd, cregenydd, priddawr

Pottery, *s.* crochenyddiaeth, &c.

Pottle, *s.* mesur o hanner galwyn

Pot-valiant, *a.* diod-ddewr

Pouch, & cōd, coden; belgwd

Poverty, *s.* tlodi, anghen, llymder, eisiau, eisiwed, prinder

Pouldavis, *s.* lliain hwyliau
Poult, *s.* cyw, cywyn: hergwd
Poulterer, *s.* adar-werthwr, edn-werthwr, ednogwr
Poultice, *sub.* sugaethan; llys-blastr; meddalai
Poultry, *s.* pob adar dofion, dôf-ednod:—adarta, ieirfa
Pounce, *s.* pan-lwch (i attal rhediad inge, &c.) *Pounces*, crat-angau, yspargau, ewinedd
Pounce, *v.* pan-lychu: try-dyllu, addurn-dyllu sidan, &c.
Pound, *s.* pwys: punt: gwar-chae, ffald: *v.* gwarchâu:—mân-bwyo
Poundage, *s.* gwobr-dâl o bob punt: tal am warchae
Pounder, *s.* mân-bwywr, pwyed-ydd: un-pwys—*A six-pounder*, dryll, gwn mawr, neu gyflegr chwe-phwys ei belen
Pour, *v.* tywallt, gwallaw, dynen, gwychynu, gwahenu
Pourtray, *Edr.* *Portray*
Pout, *v.* llaeswefu: *s.* llaeswefi: math o bysg: cyw, edryn
Powder, *s.* llwch, pluor, pylor, gwn-lwch, ffam-lwch
Powder, *v.* llychu, llychwino: mân-bwyo; ysgeiniô â halen, &c. blodio, pyloru
Powdering, *s.* llychiad, pyloriad: ysgeiniad; halltiad
Power, *s.* gallu, nerth, grym; awdurdod; llywodraeth
Powerful, *adj.* galluog, grymus, grymusol, nerthol, nerthog
Powerless, *a.* diallu, dirym, analluog, gwan, egwan, dinerth
Pox, *s.* brêch, y frêch—*Small-pox*, y frêch wen, y frêch folog, —*Chicken-pox*, y frêch lês, brêch yr ieir—*Veneral-pox*, y frêch fawr, y frêch freinig, y clwyf drwg
Practicable, *a.* gwnenthuradwy

Practical, *a.* ymarferol, gwnenth-urol, bucheddol; dernyddiol
Practicalness, *s.* gwnenthurolddeb
Practice, *s.* arfer, arferiad, ymarferiad, arferiaeth
Practise, *v.* arfer, arferu; ymarfer; mynych-wneuthur; dilyn
Practitioner, *s.* arferedydd, ymarferedydd, arferwr
Pragmatic, *Pragmatical*, *a.* ymarferol; gorchestol; ymyrgar, rhodresus, rhodresgar
Praise, *s.* mawl, moliant, clôr, clodfôredd, canmoliaeth, darfawl, mola'wd, gwawd
Praise, *v.* moli, molianu, clodfôr, canmol, darfoli; bendithu
Praise-worthy, *a.* canmoladwy
Prame, *s.* garfwrch, bôd gwacloed-lydan
Prance, *v.* carlâmu, crychlâmu, crychneidio, prangcio
Prancing, *s.* carlam, carnial
Prank, *s.* cast, ystrange, prange
Prank, *v.* ymbingcio, ymwychu
Prate, **Prattle**, *v.* bragaldio, lôlio, llôlio, dwndro, baldordd, baldorddi, mysyganu
Prattler, *s.* bragaldwr, lóliwr, &c.
Pravity, *s.* halogrwydd; drygedd
Prawn, *s.* math o gragen-bysg, y corgeimwch
Pray, *v.* gweddio; ioli, adolwyn, attolygu, deisyf, erfyn
Prayer, *s.* gweddi, golychwyd, adolwch, erfyniad, deisyf, &c.
Prayerless, *a.* diweddi
Preach, *v.* pregethu; cyhoeddi
Preacher, *s.* pregethwr
Preachment, *sub.* ffregod, brygawthen, ffrec-araeth
Preamble, *s.* rhaglith, rhagymadrodd, rhag-draethawd
Prebend, *s.* côr-gyfran
Prebend, **Prebendary**, *sub.* côrweinydd, côr-berigler
Precarious, *a.* ansicr, ansafadwy

Precariousness, *s.* ansicrwydd
 Precantion, *s.* rhagocheliad, rhag-
 rybudd; rhagofal
 Precaution, *r.* rhagrybuddio,
 rhag-addysgu, blaenddysgu
 Precedaneous, *a.* blaenorol
 Precede, *r.* blaenori, blaenu,
 blaenredu, dyragn, myned o'r
 blaen, rhagfyned, rhagu
 Precedence, *s.* blaenoriaeth, y
 blaen, cyniant, blaenafiaeth
 Precedent, *a.* blaenorol: *sub.*
 blaenddrych, cynreol, rhagreol
 Precentor, *s.* blaengeiniad
 Precept, *sub.* gorchymyn, arch,
 cynraith, cynreithiad; rheol
 Preceptive, *adj.* addysgedigol,
 gorchymynol, eirchiol
 Preceptor, *s.* athraw, dysgawdwr
 Precession, *s.* rhagfynediad
 Precinct, *sub.* cylch-ran, cylch-
 barth, amgylch: *pl.* amgylch-
 oedd
 Precious, *a.* gwerthfawr, pris-
 fawr, drud-fawr; tra-phrin
 Preciousness, *s.* gwerthfawrog-
 rwydd, gwerthfawredd
 Precipice, *s.* dibyn, diplwys
 Precipitance, *s.* ffrwst, chwidr-
 frŷs, byrbwylldra, gorfrys
 Precipitant, *a.* gwysgiol; di-
 bwyll, chwidr-frŷs, byrbwyll,
 gorfrysgar
 Precipitate, *sub.* math o bowdr
 ysol: *a.* byrbwyll, penchwidr:
r. chwyrn-dafn, gwysgio,
 bwrw bendramwnwgl; pen-
 chwidro
 Precipitation, *s.* chwidr-frysiad;
 tafliad bendramwnwgl, gwysg-
 iad
 Precise, *a.* pennodol; dichlyn,
 manwl; gorfawnl; defodaidd,
 cymhen-falch; hunangar
 Preciseness, *s.* manylrwydd; gor-
 fanylrwydd, defodolrwydd
 Precisian, *s.* defodwr, defodolwr

Precision, *s.* manylrwydd
 Preclude, *r.* cau allan y'mlaen
 llaw, rhagrwystro, rhagattal
 Precosity, *s.* rhagaidfedrwydd
 Precogitation, *s.* rhagystyriaeth
 Precognition, *s.* rhagwybodaeth
 Preconceive, *r.* rhagddarnad
 Preconception, *s.* rhagdyb, rhag-
 ddychymnyg, cynrith, cyndde-
 alliad, rhagfeddwl
 Precontract, *s.* rhagammod
 Precursor, *s.* blaenred, rhagflaen-
 or, rhagredwr, blaenawr
 Predaceous, *Edr.* *Predatory*
 Predal, *a.* yspeilus, preiddiol
 Predation, *s.* yspeiliad, &c.
 Predatory, *a.* ysglyfaethawl, ys-
 peiliawl, yspeilus, preiddiol
 Predecessor, *s.* rhagredwr
 Predecessors, *s.* hynafiaid
 Predestinarian, *s.* un a ddalio rag-
 arfaeth neu etholedigaeth dra-
 gywyddol; rhagarfaethwr
 Predestinate, *r.* rhagarfaethu,
 rhagdrefn, rhaglunio, rhaglun-
 iaethu, rhagordeinio
 Predestination, *s.* rhagarfaethiad,
 rhagluniaethiad; rhagartaeth
 Predetermination, *s.* rhagderfyn-
 iad, rhagfwriad
 Predetermine, *r.* rhagderfynu,
 rhagfwriadu, rhagarfaethu
 Predial, *a.* tyddynol; tyfol
 Predicable, *adj.* adroddadwy;
 darddodadwy—*Predicables*, ad-
 roddolion, darddodolion
 Predicament, *s.* cyflwr, helynt,
 sefyllfa; egwyddor neu an-
 sawdd-reol, mewn rhesymeg
 Predicant, *a.* a fo'n pregethu
 Predicate, *s.* y pwngc darddod-
 awl, y darddelw
 Predicate, *v.* darddelwi, dar-
 ddodi, rhagadrodd, rhagosod
 Predication, *s.* darddelwad
 Predict, *v.* rhagfynegi, rhagddy-
 wedy; darogan

Prediction, *s.* rhagddywedad
Predispose, *r.* rhagdueddu, cyn-
 ddarpar, cynldarpar
Predominancy, *s.* gorfodedd, gor-
 uchafiaeth, blaenafiaeth
Predominant, *a.* cryfaf, yn go-
 ruch-röoli, yn meistrolï
Pre-eminence, *sub.* rhagoriaeth,
 blaenoriaeth, goruchafiaeth
Pre-eminent, *adj.* rhagorol, ar-
 dderchawg, yn dwyn y blaen
Pre-emption, *s.* rhag-bryniad
Preen, *r.* trwsio'r plu (fel y gwna
 aderyn.) *Edr.* *Plume*
Pre-engage, *v.* rhagrwyimo, rhag-
 ymrwyimo, rhag-gytuno
Pre-engagement, *s.* rhagymrwym-
 iad, rhagrwymiad
Pre-establish, *v.* rhagsefydlu
Pre-exist, *v.* rhagfod, cynfod,
 cynhanfodi, bod o'r blaen
Pre-existence, *sub.* rhaghanfod,
 rhagfod, rhagfodolaeth, cynfod,
 cynfodolaeth
Pre-existent, *a.* rhaghanfodawl
Preface, *s.* rhagymadrodd, rhag-
 lith, rhagdraith, cynaraeth,
 cynarawd: *r.* rhagymadroddi
Prefatory, *a.* rhagymadroddol
Prefect, *s.* rhaglaw, rhaglyw
Prefecture, *s.* rhaglawiaeth
Prefer, *v.* dewis o flaen, cyfrif yn
 well, blaen-berchi; dyrchafu;
 cyflwyno cŵyn neu erfyniad;
 hawl-gwyno
Preferable, *a.* mwy dewisol, de-
 wisach, mwy dymunol; gwell
Preference, *s.* rhagoriaeth, blaen-
 oriaeth, y blaen, rhagor
Preferment, *s.* codiad, dyrchaf-
 iad, derchafiad, uchgodiad
Prefiguration, *s.* rhag-ddarluniad,
 cynddulliad, rhagddangosiad
Prefigure, *v.* rhagddangos, rhag-
 gysgodi, rhag-arwyddo; cyn-
 ddullio; arluniaethu
Prefine, *v.* rhagderfynu

Prefix, *s.* darddod, blaendddod,
 rhagddod, arddod
Prefix, *v.* darddodi, rhagddodi,
 &c. darbennodi
Pregnancy, *sub.* beichiogrwydd,
 beichiogiad, amdrymder: llym-
 der neu addfedrwydd dëall
Pregnant, *a.* beichiog, amdrom,
 coledig—*Of a pregnant wit,*
 synhwyrlwm, llawn ddeall, &c.
Prejudge, *v.* rhagroddi barn
Prejudicate, *a.* rhagfarnedig: *v.*
 rhagfarnu, blaenfarnu
Prejudication, *sub.* rhagfarniad,
 rhagfarnedigaeth, blaenfarn
Prejudice, *s.* rhagfarn; niweid
Prejudice, *v.* niweidio, colledu,
 drygu
Prejudicial, *a.* niweidiol, niweid-
 iog, drygus, colledus
Prelacy, *s.* swydd esgob, esgob-
 aeth; llywodraeth esgobawl
Prelate, *s.* prelad, esgob
Prelatical, *a.* preladaidd
Prelation, *s.* mwy cyfrifiad
Prelature, *s.* *Edr.* *Prelacy*
Prelection, *s.* rhaglith
Prelibation, *s.* blaen-brawf, cyn-
 brawf; rhaglywalltiad
Preliminary, *adj.* rhagammodol,
 rhagflaenorol, rhaglywybrol
Preliminary, *s.* rhagammod, rhag-
 sail
Prelude, *s.* rhagchware; cynar-
 awd, rhaglith, cynaraeth
Preclusive, *a.* rhaglithiol, &c.
Premature, *a.* rhagaddfed, rhy-
 gynnar, amhrydlawn
Prematurity, *sub.* rhagaddfed-
 rwydd, rhy-gynnarwch
Premeditate, *v.* rhagfyfyrio
Premeditation, *s.* rhagfyfyrdod,
 rhagfyfyriad, cynarfaethiad
Premier, *a.* prif, penaf
Premier, *s.* cynwas, cynweisiad
Premise, *v.* rhagosod, cynseitho,
 rhag-grybwyll, rhagnodi

Premises, Premises, *s.* pethau rhag-grybwyllledig, rhagenwed-izion, cyneiliau
Premium, *sub.* gwobr, gobrwy, gobr, gwobrwy; tâl-ddogn
Premonish, *v.* rhagrybuddio
Premonition, *s.* rhagrybudd, cyn-ddyledd, cynddwl
Premonitory, *a.* rhagrybuddiol
Premonstrate, *v.* rhagddangos
Premunire, *s.* ysgriften dirwy a charcuar; helbul, cyfyngder
Prenomination, *s.* rhagenwad
Preoccupancy, *s.* rhagoresgyn
Preoccupy, *v.* rhagfeddiannu, rhagoresgyn, cynteddu
Preordain, *v.* rhagosod, rhag-drefnu, cynreidio
Preparation, *s.* parotöad, parodiad; darpariaeth, arlwyad
Preparatory, *a.* parotöawl, darparawl, darparedigol, darpariadol, darmerthawl
Prepare, *v.* parotöi, parodi, darpar, darparu, darmerthu, darhod, arlwyu, cyfarpar, cyfarparu, arparu
Prepense, *a.* rhagfwriadol
Preponderate, *v.* rhag ystyried, rhagbwyso; rhagor-bwyso
Preponderance, *s.* rhagor-bwys
Preposition, *s.* darddodiad, rhag-ddodiad, cynddodiad, rhag-air
Prepossess, *v.* rhagfeddiannu
Prepossession, *s.* rhagfeddianniad; rhagfarn, rhagdyb, rhag-goel
Preposterous, *a.* gwrthdrefnedig, anhrefnus, chwithig, didrefn, llwyr-chwith, annaturiol
Prepuce, *s.* blaen-groen
Prerequisite, *s.* cyn-arch, rhag-ofyniad; *a.* rhagofynedig
Prerogative, *s.* uchfaint, gorfaint, uchelffaint, rhagorfaint, cynfaint; rhagoriaeth
Presage, *s.* arwydd, rhagarwydd, argoel, arnes, rhagargoe

Presbyter, *s.* henaduriad, henur-iad, bynefydd, henadur
Presbyterian, *a.* henaduriawl
Presbyterians, *s.* henaduriaeth-wyr, henefydd-wyr, henefydd-ion, *presbyteriaid*
Presbytery, *s.* henaduriaeth
Prescience, *s.* rhagwybodaeth
Prescribe, *v.* rhaguodi, pennodi; gorchymyn; cyfarwyddo
Prescription, *sub.* rhag-sgrifen, rhagbennodiad; cyfarwyddiad, cynghor meddyg; hen fedd-iant
Presence, *s.* gŵydd, cynweidd, presen, presennoldeb, presennolrwydd, cynddrychioldeb—*In presence*, ger bron, rhag bron, o flaen, yngolwg, &c.—*Presence-chamber*, presenfa, cyfarchfa, ystafell bresen
Present, *a.* presennol, cynddrychiol—*To make present*, presennu—*Presat life or state*, presen, present, y bywyd hwn, &c.
Present, *s.* anrheg, cyflwyn, cyfarwys; *v.* anrhegu, cyflwyno, cyfarwysu; cŵyn-gyflwyno; ymddangos; cyfeirio
Presentable, *a.* cŵynadwy, cŵyn-gyflwynadwy, i achwyn arno
Presentation, *s.* cyflwyniad
Presentee, *s.* un cyflwynedig i blwyf, cyflwyn-dderbynydd
Presenter, *Presentor*, *s.* anrhegwr; cyflwynydd, cyflwynai
Presential, *a.* cynddrychiol
Presentialness, *s.* cynddrychioldeb
Presentiate, *v.* cynddrychioli
Presently, *ad.* yn bresennol, yn ddioed, yn fuan; yn y man
Presentment, *s.* cŵyn-gyflwyniad, cŵyn-lythyr; achwyniad
Preservation, *s.* cadwraeth, cadw-ediaeth, cadwedigaeth, ceidw-adaeth, cadwad
2 Z

Preservative, *adj.* cadwawdl, ceidwawdl: *s.* rhag-feddyginiaeth; cyfaredd; diogelydd; cadwedydd, rhag-nawdd
Preserve, *v.* cadw; noddi, diogelu; cynnal; cyffeithio
Preserves, *s.* aeron cadwadwy trwy gyfaith, cyffeithfwyd
Preside, *v.* blaenori, arlywio
Presidency, *s.* arlywyddiaeth; rhaglafiaeth; blaenoriaeth
President, *s.* goreisteddwr, arlyw, arlywydd, arlywiwr, pen, pênawg; gorseddwr, gorseddawg; rhaglaw; rhëolwr
Presidentship, *s.* Edr. *Presidency*
Press, *s.* gwâsg, gweisgen, gwryf, trafel; tyrfâ—*A clothes-press*, gwisg-gloer, dillad-gloer—*A book-press*, llyfr-gloer—*A press-bed*, cist-wely—*A press-warrant*, dir-warrant
Press, *v.* gwasgu, gwryfio, sengi, dwyso, dwys-wasgu, dirgynhell: dir-dreisio; dirgaethu
Press-gang, *s.* dir-dorf, dir-gnud
Press-man, *s.* gwasg-weithiwr
Press money, *s.* arian y brenin
Pressure, *s.* gwâsg, gwasgiad, gwasgfa, dir-wasg; goreiliid
Press, *part.* gwasgedig: *s.* benthyg
Presto, *ad.* yn ebrwydd
Presume, *v.* tybio, tybygu, cryngredu; anturio, beiddio, arfeiddio, osio; rhyfygu, amryfu
Presumption, *s.* beiddiad; rhyfyg, amryfoldeb, gorhydri
Presumptive, *a.* rhag-gymmeredigol, tebygol; golygedigol—*A presumptive proof*, coelbrawf—*A presumptive heir*, etifedd cyfrifedig
Presumptions, *a.* beiddgar, rhyfygu, blaengar, gorfeiddgar
Presupposal, *s.* blaendyb, rhag-ddychymmyg, rhagdybiad

Pretence, *s.* cyfrith, ffug-egus; ffug-orchudd, coeg-esgus, esgus-hawl, rith-hawl, ymhoniad, ffuantiad, ffuant
Pretend, *v.* lledrithio, ffugio, ffuantu, cymmeryd aruo, ymlhoni, twyll-honni
Pretender, *s.* ffuantwr, ymlhonnwr, twyll-honnwr, rith-hawlwr
Pretension, *s.* hawl-honniad, &c.
Preter, *Preterite*, *a.* a aeth heibio—*The preter-imperfect tense*, yr amser anghwbl-berffaith—*The preter-perfect*, y cynnherfyn, amser cynnherfynol
Preterition, *Pretermission*, *sub.* gadawiad neu fynediad heibio
Preternit, *v.* gadael heibio
Preternatural, *a.* allan o drefn natur, gwrthanianol; aruthrol
Preterperfect, *s.* a aeth yn gwbl heibio, cwbl-berffaith
Preterpluperfect, *adj.* mwy na chwbl-berffaith
Pretext, *sub.* rith-esgus, ffug-orchudd, hug-liw, gorch-rith
Pretor, *s.* math o swyddog yn Rhnfain gynt; brawdwr, maer
Prettiness, *s.* proprwydd, pefredd, dillynedd, tlydni
Pretty, *a.* propr, pefr, dillyn, tlys
Pretty, *ad.* cryn, go, lled, taran
Prevail, *v.* tycio, llwyddo, ffynnu; gorfod, gorchfygu
Prevalence, *Prevalency*, *s.* gorchafiaeth, goruchafiaeth, gorfodedd; effeithiolaeth
Prevalent, *a.* gorfodawl, goresgynol, gorchfygol; ymdaenawl
Prevaricate, *v.* mwys-ddadleu; cecruso, ymgroes-ddadleu, troi yn y tresi, hoccodn
Prevarication, *s.* amwysedd, ymgroes-ddadlenad, hoccod-iaith, hoccod-waith, cecraeth

Prevent, *v.* achub blaen, rhag-fiaenu; rhwystro, lluddias
 Prevention, *sub.* rhagflaeniad, achubiad blaen; lluddiad
 Preventive, *a.* rhagflaenedigol: *s.* cadwedydd, rhagflaenedydd
 Previous, *a.* blaenorol, blaenredawl, rhag-, blaen-, cyn.—*The previous question*, y rhag-ddadl, y gyn-ddadl—*Previously*, y'mlaenllaw
 Prey, *s.* ysglyf, ysglyff, ysglyfaeth, yspail; auriaith: *r.* ysglyfio, ysglyffio, ysglyfaethu, ysgyllu, preiddio, anrheithio, ysgyllu
 Priapism, *s.* llostrndd
 Priapus, *s.* llost-ddolur, llostfawr
 Price, *s.* gwerth, pridwerth, pris
 Prick, *s.* pig, pigyn, llymflaen, cala, swmbwl, swml; pigiad; pwng-nôd; gwýneg, brathwayw, cno, cnofa: *r.* pigo, symlu, symbylu, cnoi; ôl-nodi; ymlonni, ymhoywi; tôn-nodi
 Pricket, *s.* hýdd yn ei eiddwydd
 Pricket, Prick-madam, *s.* briweg y cerrig, llysiau'r gwàlian, pupur y fagwyr
 Prickle, *s.* draen, e. then; pigyn
 Pride, *s.* balchedd, balchder
 Priest, *s.* offeiriad; offerenwr
 Priestcraft, *s.* diheill offeiriadol
 Priestess, *s.* offeiriades
 Priesthood, *s.* offeiriadaeth
 Priestly, *a.* offeiriadaidd, offeiriadol; offerenol
 Priest-ridden, *a.* twyllledig gan offeiriad—*A priest-ridden fellow*, asynyn i'r offeiriad
 Prig, *s.* mursen-was, cymhenwas, coegyn, belchyn, coethyn
 Prim, *a.* manwl-drefnus, cymhenwých, rhy-ddichlyn
 Primacy, *s.* blaenoriaeth, blaenafiaeth; uchafiaeth
 Primage, *s.* arian llwythad

Primary, *a.* prif, dechreuol, cyssefin, cyntaf, gwreiddiol, cyntefig
 Primate, *s.* blaenor yr eglwys, prif-esgob, pen-esgob
 Prime, *a.* penaf, cyntaf, prif, blaenaf—*Prime-tost*, cyn-bris, pris cyntaf—*Prime-minister*, cyn-weisiad, prif weinydd
 Prime, *s.* y gorau; y blodau; y prif; yr awr blygain
 Prime, *v.* rhoi powdr yn mhadeil dryll, cynllychu; cynllwio, gosod is-lw
 Primeness, *s.* rhagorokieb
 Prime-print, Privet, *s.* gŵyros
 Primer, *s.* cynllyfr; math o argraff lythyren o gryn faint
 Primeval, *a.* cynoesol, cynamserol, cyntydawl, o'r cyntyd
 Primitive, *a.* prif, cyntaf, cyntefig, cyssefin; gwreiddiol
 Primitiveness, *s.* cyntefigrwydd, cyssefiniaeth; gwreiddiolrwydd
 Primness, *s.* gorrddillynedd
 Primogenial, *a.* cynenid, cyntafanedig, cyntafanedigol
 Primogeniture, *s.* cynenedd, cyntafanedigaeth
 Primrose, *s.* briallu
 Primum-moblie, *s.* y prif symudydd, cyn-symudydd
 Prince, *s.* tywysog; teyrn
 Princesdom, *s.* tywysogaeth
 Princely, *a.* tywysogaidd
 Princess, *s.* tywysoges
 Principal, *a.* penaf, penial, prif, arbenig: *s.* pen, blaenor; cynwr, cyniad, cynon; y corph (ar lóg)
 Principality, *s.* tywysogaeth
 Principle, *sub.* egwyddor; dansawdd; gosodedigaeth
 Principle, *v.* egwyddori
 Print, *s.* argraff; ôl, dyol; llin—*A print of butter*, calen ymenyn
 Prints, *s.* argraff-bapurau, &c.

Printer, *s.* argraffydd, argraffwr
Printing, *s.* argraffyddiaeth, argraff-waith: *a.* argraffyddawl
Printless, *a.* diargraff, diol
Prior, *a.* cyntaf; cynt: *ad.* cyn, o flaen
Prior, *s.* pen priordŷ neu fynachlog—*Prioress*, meistres lleian-dŷ, pen-fynaches
Priority, *s.* blaenoriaeth, blaenafiaeth, cyudod, gorseddogaeth
Priory, *s.* priordŷ, mynachdŷ
Prism, *s.* gwydryn y lliwiau
Prismatic, *a.* perthynol i wydryn lliwiau neu y gwydryn triogl
Prison, *s.* carchar, geol
Prisoner, *s.* carcharor, carcharwr
Pristine, *a.* cyntaf, dechreuol, hen, henaidd; cynt
Prithce, *r.* attolwg, adolwyn
Privacy, *s.* dirgeledd, dirgeli, dirgelwch; cyfrinach; cyfrinfa; neillduolrwydd; dirgelfa
Privado, *s.* cyfrin-gyfaill
Private, *a.* dirgel; cuddiedig; cyfrinachol; neillduol; unig
Privateer, *s.* cad-long deiliaid, herw-long, gwib-long
Privateness, *s.* Edr. *Privacy*
Privation, *s.* diddymiad; anghaffaeliad; difeddiad; difuddiad; coll
Privative, *a.* toliannol, difuddiedigol, difeddedigol—*Privative particles*, difeddedigion, gor-eiriau difeddedigol
Privet, *s.* gŵyros, rhyswŷdd
Privilege, *s.* baint, gorffraint, rhagorffraint—*A breach of privilege*, anmraint
Privilege, *v.* breinio, breimioli, breiniogi—*Privileged*, breiniedig, breiniog, breiniol
Privily, *ad.* yn ddirgel, tan gŵl
Privy, *s.* cyfrin-wyhyddiaeth; cyfrinach: dirgelwch, gwarthfa; gwarthle

Privy, *a.* dirgel, cyfrinachol; cyfrin—*Privy-council*, cyfringynghor neu gynghorwyr
Privy, *sub.* ysgothfa, geudy, tŷ bach
Prize, *s.* camp; camp-dlws; arian-dlws; yspail: *r.* prisia
Probability, *sub.* tebygolrwydd, tebygoldeb, tebygrwydd
Probable, *adj.* tebygol, tebyg, cohadwy, credadwy, hygoel
Probate, *s.* profiad Ewytlys neu Lythyr cymmyn, cymmynbrawf
Probation, *sub.* prawf, profiad, profedigaeth; holedigaeth
Probationary, *a.* profedigol
Probationer, *sub.* prawf-ddyn, newyddian, prawf-was, craiddysgybl, un ar brawf
Probe, *s.* profiedydd, chwiliedd: *v.* chwilio a cholll
Probity, *sub.* rhinwedd, gonestrwydd, addwynder, synledd
Problem, *s.* dwfn-destun, dyrystestun, gorchest-bwngc
Problematical, *a.* dychymmygol; gorchestol, gorddwfn; ammhens, ammhens, dadleuadwy
Proboscis, *s.* duryn yr elephant
Procedure, *s.* gyr, gyrriad, bwyliad, neu fynediad y'mlaen; erlynad—*Law-procedures*, erlynadau cyfraith, gyr cyfreithiol, erlynwaith
Proceed, *s.* cynnyrchiant, llawn-gyllid, llawn-elwant, ynnill
Proceed, *v.* myned neu yrru y'mlaen, dilyn; deillio, tarddu, hanfod, neu hanu o
Proceeding, *sub.* gweitharediad, Edr. *Procedure*, *part.* yn deillio
Process, *s.* mynediad y'mlaen; yspaid; cyfraith; cynghawsedd
Procession, *s.* cydgor-daith; gorymdaith arbennig; mynedfa

Prociain, *v.* cyhoeddi; honni; cyhoedd-ddatgan, gosteg-grio

Proclamation, *s.* cyhoeddiad; cri-gosteg, cyhoedd-ddatganiad

Proclivity, *s.* liedpeirwydd; gogwyddiad neu dueddiad i waered, serthedd

Proconsul, *s.* rhaglaw Rhufeinaidd, is-raglaw

Proconsulship, *s.* rhaglafiaeth

Procrastinate, *v.* oedi, gohirio

Procrastination, *v.* oediad, gohiriad, addoediad

Procreant, *a.* cenedliadol, cenedlawl, eppiliog, eppilgar

Procreate, *v.* cenedlu, eppilio, ynnill, hilio, sillio; essillio

Procreation, *s.* hiliad, eppiliad, cenedliad, essilliad

Procreative, *a.* cenedledigol

Procreator, *s.* cenediwr, &c.

Proctor, *s.* dirprwywr; dadleuwr mewn llys eglwysig

Prociumbent, *a.* yn gorwedd ar bŷd gŷd, ymorweddawl

Procurable, *a.* caffaeliadwy, cyrhaeddadwy, i'w gaffael

Procuration, *s.* caffaeliad, cyrhaeddiad; arian darnierth

Procurator, *s.* gorchwyliwr dros arall; dirprwywr

Procure, *a.* ceisio, cael, caffael; ennill; prynu; mynnu

Procurer, *s.* ceisydd neu gaffaelydd dros arall; putain-geisydd, llatai; myniedydd

Procuress, *s.* llateies, &c.

Prodigal, *a.* afradlawn, afradus, dyfethgar, difrodus, gwastraffus; *s.* bradyn, afradlonwr

Prodigality, **Prodigalness**, *sub.* afradlonrwydd, bradyniaeth, eoeg-falchedd. *Edr.* Lavishness

Prodigious, *a.* aruthrol; difawr; tramawr; gorfawr; gwrthun, anferth, anferthiol

Prodigy, *s.* rhyfeddod, aruthrbeth, utlir-beth, aruthredd

Prodition, *s.* bradychiad

Proditor, *s.* bradwr; bradychwr

Produce, **Product**, *s.* cynnyrch, cyfrwyth; budd; frwyth

Produce, *v.* dwyn allan neu gerbron, dangos; cynnyrchu, dwyn frwyth; ystyn, hwyhau

Production, *s.* cynnyrchiaid; dygiad allan; cenedliad; cyfansoddiad; estymad

Productie, *a.* estynadwy

Productive, *adj.* cynnyrchiol; frwythiannus; cenedledigol

Proem, *s.* rhag-draith, rhag-lythyr, rhaglith, rhagymadrodd

Profanation, *s.* halogiad

Profane, *a.* halog, halogedig; lle-ygiol, cyfredin; ansantaidd, amrasol, diras, annuwiol; *s.* halogi; amherchi; llygru

Profaneness, *sub.* amharch ar bethau sanctaidd; halogrwydd; drygfuchedd, aughrefydd

Profess, *v.* profiesu; addef, cyffesu; dilyn, arferu, trin

Professed, *a.* profiesedig, arddelwedig, addetedig

Profession, *s.* cyhoedd-adeffiad, profies, profiesiad; galwad, galwedigaeth; gwriad

Professional, *a.* galwadol, galwedigaethol; profiesol

Professor, *s.* profieswr; athraw cadeiriawg, cadeir-draw

Professorship, *s.* profieswriaeth, cadeir-swydd; y gadair

Proffer, *s.* cyunygiad, cynnyg

Proffer, *v.* cynnyg, dargynnyg

Proficiency, **Proficiency**, *s.* cybnydd; cyrhaeddiad; graddiad

Proficient, *s.* m wedi cynnyddu mewn bydysg, &c. cyunyddiedd

Profile, *s.* llun cyfarystylys; ys-

tyl-wyneb, ystylys-wedd

Profit, *s.* budd, céd, llés, ynnill, ennill, elw, elwant, buddiant; cynnyrch, cyffrwyth
Profit, *v.* buddio, llesáu; elwa, elwi, ennill, ynnili; cedu
Profitable, *a.* buddiol, llesol, llesiannol; buddfawr, ennill-fawr
Profitableness, *sub.* buddioldeb, llesiant, elw-ddygiad
Profitless, *a.* difudd, diles
Profligate, *a.* anfad, dirinwedd, diras, anfucheddol, peunydd
Profligate, *s.* oferddyn; dylhryn; drygfab
Profligateness, **Profligacy**, *s.* anfadrwydd, dirasrwydd; brynti, drygfuchedd, halogrwydd
Profluence, *s.* rhediad, llifiad
Profluent, *a.* darlifawl, deilliaw
Profound, *adj.* dwfn, tra-dwfn; gorddwfn—*Profound learning*, dyfn-ddysg, mawr-ddysg—*Profound silence*, dystawrwydd mawr neu hollawl—*Profound endowment*, dyfn-ddawn—*A profound speaker*, dyfnwedydd, areithydd trwyadl
Profoundness, **Profundity**, *sub.* dyfnder, dyfnedd, dyfnawd
Profuse, *a.* tra-hael, tra-helaeth; rhy-hael, afriadus, treulgar
Profuseness, *s.* tra-haeldd, ffol-haeledd, gor-haeledd, rhy-haeledd; afriad, gwastrafedd
Profusion, *sub.* hael-dywalltiad; gorhaeledd; gormodedd, gorddigionedd, arddigionedd
Prog, *s.* rhyw borthiant, neu fael: *v.* hel neu grafu i'r bol, &c.
Progenitor, *s.* hynafiad: *pl.* hynafaid, hynaif, cenedlorion, hen dadau, hen deidian
Progeny, *s.* lül, hiliant, hiliogaeth, eppil, esill, esillydd, esillt, esillydd, essill, had
Prognostic, *a.* argoelus, rhagar-

goelus: *s.* rhagargoel, rhagarwydd, cyntair, darogan, dysgogan, arddysgogan
Prognosticate, *v.* darogan, rhagddangos; rhagddewinio
Prognostication, *sub.* dewiniad, daroganiad, darogan, darmain
Prognosticator, *s.* dewinydd, daroganwr, dewiniedydd
Progress, *s.* mynediad: ymlaen; ymdaith; cylch-daith; cynnydd—*To make a good progress*, cynnyddu'n dda, myn'd rhagddo yn hwylus, &c.
Progression, *s.* mynediad ymlaen; cynnyddiad: gradd-egyniad; gradd-ddisgyniad
Progressional, **Progressive**, *adj.* gradd-ddringawl, gradd-fynedawl, graddol, graddiannol, graddedigol; cynnyddol
Progressiveness, *s.* gradd-fynedolrwydd, graddoldeb
Prohibit, *v.* gwarafun, gwahardd, gwaha ddu, attal
Prohibited, *a.* gwaharddedig, &c.
Prohibition, *s.* gwaharddiad, &c.
Prohibitory, **Prohibitive**, *adj.* gwarafunol, gwaharddaw
Project, *s.* dytais; rhagfuriad; amcanwaith, bryd-orchwyl: *v.* dyfeisio; cynllunio; cynllunellu: ysgwyddo, taffu allan
Projectile, *a.* talledigol, hydafl—*Projectile force*, taff-rym
Projectiles, *s. pl.* taff-bethan, pethau ergydiol, talledigion
Projection, **Projecture**, *s.* ergydiad, chwynr-daffiad: darluniad, cynlluniad; ysgwyddiad
Projector, *s.* dyfeisiwr, dychymmygwr
Pro lapse, *v.* estyn allan yn ormod
Prolate, *v.* datgan, adrodd
Prolation, *s.* datganiad; oediad
Prolegomena, *s.* rhagymadroddion, rhagnodiadau, cyn-araeth

Prolepsis, *sub.* rhagddirnadiad, rhag-gymmeriad; rhag-attebiad: rhagymddwyn

Proleptic, *a.* rhagddirnaawl

Prolific, *a.* hiliog, eppilior, eppilgar, firwythig, firwythlawn

Prolix, *a.* hirfaith, maith, hir

Prolixity, *s.* meithder, hirfeithder, gorfeithder; geirgarwch

Prolocutor, *s.* rhaglefarwr, gwr y gadair, proliad, areithiwr

Prologue, *s.* rhagymadrodd, prol, rhagaraeth, rhagarawd

Prolong, *r.* estyn, hwyliân, estyn; oedi, gohirio, hirio

Prolongation, *s.* estyniad, gohiriad, addoediad; hwyliad

Promenade, *s.* rhodfa awelaid

Prominence, *s.* ysgwyddiad allan, crogiad drosodd; bargod-le

Prominent, *a.* yn ysgwyddo allan; yn crogi drosodd; bargodawl; darnodawl; bannog, mwyaf amlwg; balch

Promiscuous, *a.* cymmysgedig, cymmysg, plith draphlith

Promise, *sub.* addaw, addewid, eddewid: *v.* addaw, addo, gaddaw

Promiser, *s.* addaw-wr, addawiedydd, addawydd

Promising, *s.* addawiad: *a.* go-beithiol, gobeithlawn

Promissory, *adj.* addawedigol, addewidiol, eddewidiol

Promontory, *s.* penrhyu, pentir, penmaen, penarth

Promote, *v.* dwyn y'mlaen; dyrchafu, codi i anrhydedd

Promoter, *s.* derchafydd, dyrchafiedydd; rhwyddiawr

Promotion, *s.* dyrchafiad, codiad, derchafiad: dygiad y'mlaen

Prompt, *a.* parod, parodol, diaros, dioced, hwylyn, hylaw

Prompt, *r.* côf-weini; clustweini: annog, cynhyrfu; annos

Prompter, *s.* clustweinydd, adgoffawr: annogwr, annoswr

Promptitude, **Promptness**, *s.* parodrwydd; medrusrwydd, hyfedredd; chwannogrwydd

Promptuary, *s.* trysorfa, trysordy; bwydgell; ystôr-le

Promulgate, *r.* cyhoeddi, cyffredino, taenu ar led, adrodd

Promulgation, *s.* cyhoeddiad, &c.

Promulge, *v.* cyhoeddi, yspysu

Prone, *a.* gogwyddol, tueddol, chwannog, tueddgar

Proneness, *s.* chwannogrwydd, tuedd, tueddiad, gogwyddiad; llechwedd; lled-ochredd

Prong, *s.* fforch, pig-fforch

Pronoun, *s.* rhagenw

Pronominal, *a.* rhagenwawl

Pronounce, *v.* llefaru, traethu, datgan, datganu, cyhoeddi, mynegi; seimio, accènu

Pronunciation, *s.* llefariad, dyweddiad, dywed-ddull: accentiad; traethiad, datganiad

Proof, *s.* prawf, profiad; tystiolaeth, arddangosiad, arwydd

Proof-sheet, *s.* prawflen

Prop, *s.* atteg, annel, canbost, cynnal-bost, daliaden, daliedydd

Prop, *r.* ategu, cynnal

Propagate, *v.* eppilio, cenedlu; lliosogi: taenu ar led, cyhoeddi

Propagation, *s.* cenedliad; lled-daeniad; cyhoeddiad; lleuad

Propagator, *s.* cenedlwr; tanwr, taenydd; hauwr; magwr

Propel, *v.* ergydio, gyrru, gwthio, neu dafu y'mlaen

Propend, *v.* pwysu yn mlaen

Propendence, **Propendency**, *sub.* gogwydd, gogwyddiad, gogwyddedigaeth, tuedd, tueddiad

Propense, *a.* tueddol; chwenychgar, chwannog

Propension, Propensity, s. tueddiad, tueddhyd, syrth. Edr.

Proneness a Propendence

Proper, a. priod, priodol; iawn, addas, cymmesur, cyfaddas, perthynol, perthynasol, cymhwys; iawnwedd, gweddaidd; gosgeiddig, tlws

Properness, s. aidasrwydd, cymhwysder; gosgeiddrwydd

Property, sub. cynneddî, anian, cynddawn, cyndnedd, anianduedd; priodoldeb, priodollder; perchenogaeth; eiddo

Prophecy, s. prophwydoliaeth, rhagddywediad; darogan

Prophecy, r. prophwydo, rhagfynegi, rhagddywedyd; darogan, darogann, armau

Prophet, sub. prophwyd, prophwydwr; daroganwr

Prophetess, s. prophwydes, &c.

Prophetic, Prophetical, a. prophwydol, prophwydoliaethol

Prophetize, r. chwarae'r prophwyd

Prophylactic, a. rhagflaenol, i gadw rhag afiechyd

Propinquity, s. agosder, cymmydogolrwydd, agosrwydd

Propitiable, a. cymmodadwy

Propitiate, r. cymmodi, boddloni, heddychu, dyhuddo

Propitiation, s. dyhuddiant, dyhuddiad, heddychiad, cymmod; iawn, boddhad

Propitiatory, s. drugareddfa: a. dyhuddawl, cymmodol

Propitious, a. tosturiol, tirion, graslawn, rbadlawn, boddlawn

Propitiousness, s. graslonrwydd, tiriondeb, tirionwch; llwydd

Proplasm, s. mohl, cynllan

Proponent, s. gosodwr ger bron, cynnygiwr, cynnygydd

Proportion, sub. cyfran; dogn, graidd, mesur; cyfartalwch, cymmeintiolaeth, cymhwys-

edd; cyssondeb: r. cymmedrol, cymmesuro, cymmeino, cyfartalu, darddogni

Proportionable, Proportional, Proportionate, adj. cyfartal, cymmedrol, cymmesrol, cymmeiniol, cymmeintiol, darddognawl, cymmesur

Proportional, s. rhan gymmesur

Proportionality, Proportionateness, sub. cymmedredd, cymmeintiolaeth, cymmeintoli, cyfartaledd, cyfartalrwydd

Proposal, s. cynnyg, cynnygiad

Propose, r. cynnyg, gosod ger bron; bwriadu, amcanu

Proposition, s. testun; gosodiad, gosodedigaeth; cynnygiad

Propositional, a. testunawl

Propound, v. gosod ger bron, cynnyg i ystyriaeth, cynnyg

Proprietor, Proprietary, s. perchenog, meddiannydd

Propriety, sub. cynghanrwydd, addasrwydd, cymhwysedd

Propugn, r. amddiffyn, ymdrechun ddadlen o blaid

Propulsion, s. ergyd, ergydiad, gwlthiad neu yrriad y'mlaen

Prorogation, s. godor, godorriad, godorriant, addoediad

Prorogue, v. godorri, addoedi

Prosaic, a. difydr, rhydd-icithaidd, rhyddieithawl

Proscribe, r. nawdd-golledu, dinoddi, dinoddedu, difroi

Prescript, s. herwr, dyn nawdd-goll, annoddawg, difro

Proscription, s. dinoddiad, nawdd-gollediad, nawdd-goll

Prose, sub. rhyddiaith; rhyddraith

Prosecute, v. arganlyn, canlyn ar; dilyn; gyrru; erlyn

Prosecution, s. dygiad yn mlaen, canlyniad, eilyniad

Prosecutor, s. canlynwr, erlynwr

Proselyte, *sub.* dychwelwr, newydd-fyddiwr, *proselyt*, tröed-igwr: *pl.* tröedigion, &c.

Prosody, *s.* acenyddiaeth: mydryddiaeth, tonyddiaeth

Prosopopeia, *s.* dynsodwedd

Prospect, *s.* rhagdremyn, rhagolwg, cylch-ölgw, drychiant, golygiad, golwg, andrem

Prospective, *a.* tremynol, rhagdremynol, drychiannol, cylch-olygawl, golygawl, arbeith-iawl

Prosper, *v.* llwyddo, fflwynu, tycio; rllwyddo, hylwyddo

Prosperity, *s.* llwyddiant, fflwyniant, llwydd, cyflwydd

Prosperous, *adj.* llwyddiannus, fflynedig, fflynniannus, hylwydd, rhwydd, hyrwydd

Prosperousness, *sub.* fflwynedig-rwydd, fflwyniant, &c.

Prostitute, *adj.* ymwerthedig; budr-wobrwyedig: *s.* gwobrwās; gwobr-ferch, putain, putan, huren, huran, hoeden, dyhiren: *v.* ymwerthu; rhoi ar werth; cauddesnyddio

Prostitution, *s.* puteindra, puteinwaith; ymwerthiad, ymlogiad; camarferiad doniau

Prostrate, *a.* ar lawr, gorchrain, ar hŷd gyhyd; yn y llwch: *v.* syrthio hyd lawr, gorchreinio; ymiselu, ymddarostwng; gorededd yn y llwch

Prostration, *sub.* gorchreiniad, syrthiad hyd lawr; llŵyr-grym-iad

Protect, *v.* amddiffyn, achlesu, noddï, damnoddi, amgeleddu

Protection, *s.* amddiffyn, amddiffyniad, amgeledd, nawdd, noddod, noddïad, arnoddiad

Protector, *s.* amddiffynwr, achleswr, noddwr, cyffrydiwr

Protend, *v.* estyn allan

Protervity, *s.* afrywiogrwydd

Protest, *sub.* gwrthdystiolaeth, gwrthair, gwrthfarn: *v.* gwrthdystio; ardystio, ardystu, ardystioli

Protestant, *a.* ardystiawl, *protestantidd*

Protestant, *s.* ardystiwr, ardystiolwr, *protestant*, profleswr y grefydd ddiwygiedig

Protestants, *s.* ardystwyr (yn erbyn pabyddiaeth) *protestaniaid*

Protestation, *s.* gorchwiriad, ardystiad, ardystiolaeth

Prothonotary, *s.* cynnodiadur

Protomartyr, *s.* cynferthyr

Prototype, *s.* cynddelw, cynllun

Protract, *v.* gohirio, oedi, estyn; darlinellu, darlunio

Protractive, *a.* gohiriol, oedawl

Protraction, *s.* gohiriad, oediad

Protractor, *s.* oedwr, goluriwr: congl-linellydd

Protrude, *v.* gwrthio yn mlaen

Protrusion, *s.* gwrthiad ymlaen

Protuberance, *sub.* oddf, cnwc, erwmp, hwrwg; chŵydd; ball

Protuberant, *adj.* oddfawg, yn tyfu'n hwrwg, yn gnyciog

Proud, *adj.* balch, balchaid—*Proud bitch*, gast gynhaig—*Proud flesh*, cig marw, marw-gig

Provable, *a.* profadwy, hybrawf

Prove, *v.* profi; arddangos; troi allan yn dda neu ddrwg

Proveditor, *s.* darparwr bwyd a phorthiant, gosymmeithydd

Provender, *s.* ebran, gogawr, porthiant anifeiliaid

Proverb, *sub.* diareb, dihareb, direb

Proverbial, *a.* diarebawl, &c.

Proverbialist, *s.* diarebwr, &c.

Provide, *v.* darparu, darhod, paratoi, arlwyo, darmerthu

Provided, *a.* darparedig—*Provided he goes*, os a efe

Providence, *sub.* rhagwelediad; rhagluniaeth, rhagddarbodaeth
Provident, *a.* darbodus, rhagddarbodus; cynghorus
Providential, *a.* rhagluniaethol, rhagluniaethus, o drefniad Duw
Provider, *s.* darparwr, darparydd, darmerthydd, arlwywr
Province, *sub.* talaith: swydd, prifod-orchwyl, gorchwyliaeth
Provincial, *a.* taleithiol; gwladol: *s.* taleithben
Proving, *s.* profiad, prawf; *part.* yn profi, gan brofi
Provision, *sub.* arlwy, lluniaeth, ymborth, hwyd; cynaliaeth; darpariaeth, darbodaeth
Provisional, *a.* ammodol, rhagddarbodol, darbodol
Proviso, *sub.* ammod; eithriad, rhagddarbodiad; rhagammod
Provocation, *s.* cyffroad, angogiad, heriant, heriad
Provocative, *a.* cyffroadl
Provoke, *v.* annog, cyffroi, herio, cynhyrfu; sarbau, diffrio
Provoking, *a.* cyffroadl, heriol
Provost, *s.* uchel-faer; pen, rheolydd, blaenor, arlywydd
Prow, *s.* pen blaen llong, flureg
Prowess, *s.* dewrder, gwrolder, cefnedd, dewredd, calondid
Prowl, *v.* crwydr-hela, gwibio
Prowler, *s.* chwilgi, helgi, gwylgi; chwilenwr, lleidryn
Proximate, *a.* nesaf, agosaf, digyfrwng, digyfrwng, tra-agos
Proximity, *s.* nesder, agosrwydd
Proxy, *s.* dirprwy; dirprwywr—*Proxies*, taliadau eglwyswyr ar amser Ymweliad; arian darmerth
Prude, *s.* mursen, coegen, pingcen
Prudence, *s.* callineb, callder, synwyr, dyspwyll; deall, dyall
Prudent, *a.* synwrol, pwylllog, dwys-ddoeth, deallus

Prudential, *a.* cynghorus, call
Prudery, *s.* mursenedd, &c.
Prudish, *a.* mursenaidd, coeg
Pruina, *s.* llwydrew
Prune, *v.* brig-ladd, blaen-dorri, tocio; taclu, pingcio
Prunella, *s.* defnydd gwisgoedd
   Eglwyswyr: sychder y salu
   mewn cryd neu luncheden:
   math o lysieuyu
Bruner, *s.* ysgythrydd, tociwr, brigladdwr; taclwr
Prunes, *s.* math o eiryn pér
Prudence, *s.* ysfa; gorslys
Prurient, *a.* flawn o ysfa
Pruriginous, *a.* ymgrafyd
Pry, *v.* yspeio, craff-chwilio, manwl-chwilio, chwilotta
Pryer, *s.* chwiliai, chwiliotai
Prying, *a.* chwilgar: *s.* craff-chwiliad, chwilotwaith
Psalm, *s.* salm, cân ddwyfol
Psalmist, *s.* salmydd; salm-ganiadydd; cyfansoddwr salman
Psalmody, *s.* salm-ganiadaeth
Psalter, *s.* llyfr salman, salwyr
Psaltery, *s.* nabl, saltring, offeryn cerdd tebyg i delyn
Pseudo—*gair* Gröeg (a arferir weithiau yn nghyfansoddiad geiriau, ac) yn arwyddo gau, ffigiol, celwyddog; megis, *Pseudo-martyr*, gau-ferthys—*Pseudonymous*, a fo dan enw ffigiol—*Pseudography*, twyllsgrifen—*Pseudology*, geu-iath
Pshaw, *int.* wfft, pw, ffei, och
Psychology, *s.* traethawd am enaid neu yspryd dyn
Ptisan, *s.* math o ddiödd feddygol
Ptyas, *s.* math o feidr werdd
Puberty, *s.* addfedrwydd oedran: —mewn merch o ddeutu 12 mlwydd, ac mewn mab o ddeutu 14 mlwydd oed
Pubescence, *s.* addfediad natur
Pubescent, *a.* mewn oed addfed

Public, *a.* cyhoedd, cyhoeddus, cyhoeddawl; cyffredin
 Public, *s.* y cyffredin, y wlad; y wladwriaeth
 Publican, *s.* treth-gasglydd, publican; tafarnwr
 Publication, *s.* cyhoeddiad, cyhoeddedigaeith; anghyfrinach
 Publichouse, *s.* tafarn-dŷ
 Publicity, *s.* cyhoeddusrwydd, cyhoeddogrwydd, cyffredinedd
 Public-spirit, *s.* gwladgarwch
 Publish, *v.* cyhoeddi, gosod allan; taenu ar led; adrodd
 Publisher, *s.* cyhoeddwr
 Pucelage, *s.* morwyndod
 Puck, *s.* pwci, mwci, bwbach
 Puck-ball, *s.* coden fwg, coden lychlyd, coden hyred
 Pucker, *s.* crychni; ymgrychiad; ymderfysgiad; ffwddan
 Pucker, *v.* crychu; crych-ddyblygu; ysgrabinio; ffwddau
 Pudder, *s.* ffwddan; gwag-ddadwrdd; annhrefnusrwydd
 Pudding, *s.* pwding, pŵten—*A black pudding*, pwdingen waed, * *gwaedogwr*, selsigen—*A white pudding*, monochent; pwdingen wen
 Puddle, *s.* corbwl, llaidbwl
 Pudicity, *s.* diweirdeb; gŵyledd
 Puerile, *a.* bachgenaidd, mabanaidd, plentynaidd, mabin
 Puerility, *s.* bachgeneiddrwydd, plentynrwydd, mabinedd
 Puff, *s.* chwa, chwyth, chwythad, awel, awelan; cwthwn, hyrdwynt; coden flodio
 Puff, *v.* chwythu, piffio, erthychu; brêmian; ymchwyyddo; gorfoli, gwag-foli, gwag-fostio
 Puffin, *s.* pâl, pâl-edn
 Puffing, *s.* gwag-folach
 Puffy, *a.* awelog, cwthynog
 Pug, *s.* ab, eppa, gŵrab
 Pugil, *s.* dyrniedyn; dyrnodiwr

Pugilist, *s.* ymbaffiwr, passiwr
 Pugnacious, *s.* ymladdgar
 Pugnacity, *s.* ymladdgarwch
 Puisne, *s.* ieuangc; ieuaf, isaf o ddau—*Puisne judge*, is-farnydd, isaf-feirniad
 Puissance, *s.* gallu, galluedd
 Puissant, *a.* gallug, galluawl, cyfoethawl, cadarn, grymus
 Puke, *s.* cyfog. Edr. *Vomit*
 Pulchritude, *s.* harddwch, &c.
 Pule, *r.* cŵyn-leisto, pipian
 Pull, *s.* tyniad, tynfa, tyn
 Pull, *v.* tynnu; llusgo; diosg
 Pullet, *s.* cywen, iâran
 Pulley, *s.* chwerau, chweraffandros
 Pullulate, *v.* blaendarddu, bla-guro, egino, bywyllu
 Pulmonary, Pulmonic, *a.* ysgyfeinaidd, yn perthyn i'r ysgyfaint; ysgyfein-glaf
 Pulp, *s.* bywyn, mwyledyn
 Pulpit, *s.* arcith-le, arcithfa, cadair ymadrodd, pulpud
 Pulpous, Pulpy, *a.* bywynnaidd, mwyledonaidd, meddal, tyner
 Pulsation, *s.* curiad, yspongciad
 Pulse; *s.* curiad y galon, curiad y gwaed, gwaed-gur:—*ŷd-rawn*, *ŷd-bys*, *pŷs*, *fia*, &c.
 Pulverable, *a.* llychadwy
 Pulverization, *s.* llychiad, mên-faliad, mân-bwyad
 Pulverize, *a.* llythu, ffylorio, malu, breuddilo, mân-bwyo
 Pulvil, *s.* pëtarogla
 Pulvil, *v.* pëtarogli
 Pumice-stone, *sub.* yspwng-faen, calch-faen, llosg-faen
 Pump, *sub.* sugnedydd, sugnai, sugn-bibell, sugn-beiriant
 Pump, *v.* sugn-dynnu, sugn-godi, sugn-weithio
 Pumps, *s.* esgidiau diweltas
 Pun, *s.* geir-dro, mwys-air: *v.* geir-ârôl, geir-chwara
 Punch, *v.* trydyllu; gwtio

Punch, *s.* tylliedydd, trydylydd: math o gymmysg-ddiod, cymmysg-lyn:—pwt o ddyu; ysgenty
Puncheon, *s.* tylliedydd: mesur gwlyb o 84 galwyn
Punctilio, *s.* pyngcyn, bychanbeth; manyibwngc
Punctilious, *a.* manyliannus, rhyfanwl, gor-fanylaidd
Punctual, *a.* cywir i'r pwngc, geirwyr, manwl, gofalus
Punctuality, *s.* manwl-gyflawniad, manylrwydd, geirwiredl
Punctuation, *s.* gwahan-nodiad
Punctuate, *v.* gwahan-nodi
Punctulate, *v.* pigfannu
Puncture, *s.* pigiad; pig-dwll
Pungency, *s.* llymder, graen
Pungent, *a.* llym, llym-dost; tost-llym; graenawl, irad
Puniness, *s.* eiddiledd, naredd
Punish, *v.* cospi; ceryddu
Punishable, *a.* cospadwy
Punishment, *s.* cosp, cospedigaeth
Punition, *s.* cospiad
Punitive, *a.* cospawl
Punk, *s.* putain, hoeden
Punning, *s.* geir-dröad
Punster, *s.* mwysai, geir-dröed-ydd, mwys-eiriwr
Puny, *a.* egwan, eiddil, gwan-aid, naraidd, dicra; clefycca—*A puny boy*, eiddilyn, nâr
Pup, *s.* ci bach: *v.* dyfod â chŵn, bwrw cŵn, bwrw torllwyth
Pupil, *s.* canwyll llygad; dysgybl, dysgadur, ysgolaig
Pupilage, *s.* dysgaeth, dysgoed
Pupillary, *a.* dysgedyddol
Puppet, *s.* delwan, llamddelw
Puppet-show, *s.* chwarae llamddelwau, delw-lamsach
Puppy, *s.* colwyn, ci bach, cenaw, ciyn, cenau ci: *pl.* cynos
Purblind, *a.* cibddall, coegddall, byr-wel, agos-wel

Purblindness, *s.* cibddellni, cibddalledd, coegddellni, &c.
Purchase, *s.* pwrkas, peth a brynwyd; pryn, pryniad; *v.* prynu, pwrcasu; emall; cyrhaeddu, cyrhaedd
Purchaser, *s.* prynydd, prynwr
Pure, *a.* pur, purlau, glan
Purely, *ad.* purion, yn bur
Pureness, *s.* purdeb, puredd
Purgation, *s.* glanhâd; diheuraid; rhyddhâd; carthiad
Purgative, *s.* carthai: *a.* carthedigol
Purgatory, *s.* purdan
Purge, *sub.* carth-feddyginiaeth, carthai, carthfedydd
Purge, *v.* arllwys, arllwyso, glanhau, carthu, gogarthu; coctli
Purification, *s.* purad, pureiddiad; puredigaeth, glanhâd
Purificatory, *a.* puredigol, puriannol, pureiddiol
Purifier, *s.* purwr, puriedydd, puriannwr, purydd, coethwr
Purify, *v.* coethi; puro, pureiddio; teru; glân-buro
Puritan, *s.* (enwawd o ddirmyg, a roddwyd ar Ymneillduwyr Cristianogol yn y drydedd Ganrif, ac yn Lloegr yn amser Elisabeth, &c.) coethyn, purddyn
Purity, *s.* purdeb, purdra
Purl, *s.* eirion-we, ymyl-we:—diod chwerwlys neu wernod
Purl, *v.* crŷch-leisio, fireulo—*a purling stream*, crŷch-nant, crŷch-ffrwd, firenl-ddwfr
Purlieus, *s.* hen-gyfiniau
Purlin, *s.* trawslath, cröeslath
Purlock, *s.* nodwydd-bren, neu draws-bren (i ddal esgynlawr, &c.)
Purloin, *v.* darnugguddio, twyllguddio; chwileu; lladratta, dwyn, dygyd

Purloiner, *s.* dangud iwr, &c.

Purple, *a.* porphor, coch-las, glas-goch; rhudd-goch

Purples, *s.* y nodau; haint y nodau, y llucheden fannog

Purplish, *a.* coch-lasaidd, &c.

Purport, *s.* ystyr; swm, sylwedd; tueddiad; rhediad; cynnwysiad

Purport, *v.* arwyddo, arwyddocau; cynnwys

Purpose, *sub.* amcan, bwriad, meddwl, godden, cynghyd, arfaeth; perwyl, dyben

Purpose, *v.* amcanu, bwriadu, godden; arfaethu

Pur, **Purr**, *v.* can-chwynnu, (fel cath) canu'r crwth

Purring, *s.* can-chwynniad

Purse, *s.* pwr, pwtuer, alwar, amner; cod

Purse, *v.* pyrsu

Purser, *s.* amnerydd, alwerydd

Pursiness, *s.* erllwch neu fyndra anafl gan dewder

Purslain, *s.* troed y gwah, porpin—math o bridd-lestri

Persuable, *a.* canlynadwy

Pursuance, *sub.* canlyniad, erlyniad

Pursuant, *a.* canlynol, dilynol

Pursue, *v.* canlyn, dilyn; erlyn, erlid, ymlid; olrhain

Pursuer, *s.* dilyniedydd; erlid-iwr, erlidydd, erlyniwr, erlyhiad, erlyniedydd

Pursuit, *s.* ymlid, eflid, erlyn; ymlidfa, erlidfa; olrheiniad

Pursuivant, *s.* rhingyll arwydd-fardd; cênad gwlad

Pursy, *a.* byr-anadlog gan dewder; tor-dyn; cestog

Purvey, *v.* darparu lluniaeth, darmerthu; prynu bwyd

Purveyance, *s.* darpariad, neu arlwyad; darmerthiad

Purveyor, *s.* darmerthydd

Purview, **Purview**, *s.* arddrych, ardrëmynt, sylwedd pwngc, arsylwedd; eithrad, ammod

Purulence, **Purulency**, *s.* crawniad archol neu well

Purulent, *a.* crawnllyd, gôrlllyd

Pus, *s.* crawn, gôr, nawws briw

Push, *s.* gŵth, hergwd, ysgwd, ysgwt, hwp, hwrdd; ymdrech; crugdardd

Push, *v.* gwthio, hwpio, hyrddio; ymwithio; gwasgu

Pusillanimity, *s.* gwan-galondid, annewredd, ofnogrwydd

Pusillaninous, *adj.* gwan-galon, gwan-galonus, annewr, anwrol, llwfr, cachgiaidd

Puss, *s.* cath; titw: y gyfarnog

Pustule, *s.* penddyn, crugdardd, gôryn, llynoryn

Pustulous, *a.* crugdarddlyd

Put, *s.* math o chware; dirni; drel

Put, *v.* gosod, dodi; rhoi, rhoddi

Putage, *s.* anniweirdeb benyw

Putanism, *s.* puteindra

Putative, *a.* tybiedigol

Putid, *a.* drëwllyd, ffaidd

Putlock, *s.* Edr. *Purlock*

Putrefaction, *s.* braeniad, maller, maldod; llygriad

Putrefactive, *adj.* braenedigol, llygrawl, llygredigol

Putrefied, *a.* braenedig, pwdr

Putrefy, *v.* braenu, pydru, mallu, hadlu, llygru

Putrefying, *part.* a fo'n pydru, braenllyd, crawnllyd

Putrescence, *s.* maldod, mellni

Putrescent, **Putrid**, *a.* braenllyd, pwdr, llygredig, hadl

Putridness, **Putridity**, *s.* braenedd, pydredd, pydrni

Putter, *s.* gosodydd, dodydd

Puttock, *s.* bwn-cath y wern, bôd y gwerni

Putty, *s.* syth-does, toes-lud

Puzzle, *s.* dyrsweli; petrusdod, cyfyng-gynglor: *v.* dyrysu; pen-ffwlann

Puzzler, *s.* dyrsysydd, dyrysiedydd; pen-ffwlannwr

Puzzling, *a.* dyrus: dyragar

Pybald, *a.* brith, brithiog

Pygarg, *s.* gwydd-afir: yr hebog glas, yr eryr tinwyn

Pygmean, *a.* cor-ddynol

Pygmy, *s.* cor-ddyn, coryn, creppa, dynn, gwanddw

Pyramid, *s.* adal fân-brati a brig-fain, bera, *pyramid*

Pyramidal, *a.* ar ddall bera, &c.

Pyre, *s.* coeicwrth, tanllwyrth

Pyretics, *s.* meddygiaethian rhag y cryd poeth, twymyn neu lacheden

Pyretology, *sub.* traethawd ar y poeth-grydan, &c.

Pyrites, *s.* callest, tân-faen, carreg dân, cellt

Pyromancy, *s.* tân-ddewiniaeth, tân-goel, fflam-goel, tân-ogan

Pyrotechnic, *a.* tân-gelfydd

Pyrotechnics, *s.* tân-gelfyddydau

Pyrrhonism, *s.* anghoelgaredd

Pythones, *s.* chwilioges

Pyx, *s.* blwyd cymun pabaid

Q.

Q, **FEL** byrlhâd o'r gair Saes-
oneg, *Question*, sy'n arwyddo
gofyniad

Quab, *s.* y gwynind pendew

Quack, *s.* gwag-ymhonywr; cyf-
areddwr, crach-feddyg, crwydr-
feddyg: *v.* chwara'r coeg-
feddyg, &c.—lleisio fel hwyad

Quackery, *s.* crach-feddygaeth;
gwag-ymhonwaith

Quack-medicines, *s.* gwrach neu
goeg gyfareddion

Quadragesimal, *a.* perthynol i'r
grawys, grawysol

Quadrain, *s.* mydr pedwar-ban

Quadrangle, *s.* petruel, pedrongl,
pedryfal; talwrn pedrongl

Quadrangular, *a.* pedrongl, ped-
war-onglog; pedror

Quadrant, *s.* peiriant tra defnydd-
iol (mewn daear-fesuriaeth, ac
amryw gelfyddydau eraill) ar
wedd pedwaredd ran cylch;
pedwaran, pedryran

Quadrantal, *a.* pedwaranol

Quadrat, *s.* darn pedwar-cyfochr,
pedroglyn, pedrorlyn; pedryf-
al, petruel; pedryd

Quadrante, *adj.* pedwar-cyfochr;
pedrawg; cyd-gyfaddasol

Quadrant, *r.* pedwar-gyfochri,
pedru, pedron, pedrydu; cym-
medru; cyd-gyfatted

Quadratio, *adj.* pedwar-ochrog,
pedwar-cyfochrawl

Quadrature, *s.* pedwar-ochriad,
pedwar-gyfochriad, pedrongl-
iad; pedwar-ochredd, pedror-
edd, pedryoedd

Quadrifennal, *a.* a ddychwel bob
pedairblynnedd, pedeir-blwydd-
ol, pedair-blyneuddol

Quadriform, *s.* pedwardull, ped-
rylun, pedwarllun

Quadrilateral, *a.* pedwar-ochrog,
pedwar-ochrawl, pedreiror

Quadrille, *s.* rhyw chwarae ped-
cir-llaw ar y cardian

Quadrinomial, *a.* pedwar-enwawl

Quadripartite, *a.* pedeir-rannol

Quadrissyllable, *s.* gair pedwar-
sillawg, pedwarsill

Quadrivial, *a.* pedeir-ffordd

Quadruped, *s.* anifail pedwar-
troedlog; pedwar-cafnol

Quadruple, *adj.* pedwar cym-
maint, pedwar-plyg

Quadruplicate, *v.* dyblygu ddwy-
waith, troi yn pedwar-plyg,
pedwar-ddyblygu; pedwar-
cymneinio

Quadruplication, *s.* pedwar-ddf-
 blygiad, pedwariad
 Quare, *r.* ymofyn, chwilia
 Quail, *sub.* llawn-iwng: *r.* gor-
 lyngcu; difyr-lyngcu, coffuo
 Quag, Quagmire, *s.* siglen, mig-
 nen, mign, cors
 Quaggy, *adj.* siglenog, mignog,
 corsawg, corslyd
 Quail, *s.* soil-iar; rheger yr fyd
 Quaint, *a.* cymhen, cymhenllyd,
 pert; ffraeth-ddigrif; digrif-
 wyci; coeg-wych
 Quaintness, *s.* cymhendod, cy-
 mhenrwydd, pertrwydd, &c.
 Quake, *r.* crynu, crydio, cryd-
 iau, ysgrydio, ysgrythu
 Quaker, *s.* crynwr; carodawr
 Quakerism, *s.* crynyddiaeth, cre-
 fydd y crynwyr neu'r carod-
 orion
 Quaking, *a.* and-part. cryn, cryn-
 awl, yu crynn, crynedig, cryd-
 iog, crydus, crydiau, crydiawl;
 hygryn
 Quaking, *s.* cryn, crynfa, cryn-
 dod; cryniad, cryd, crydiad,
 crydiaint, dychryniad, dych-
 ryndod, ysgryniad
 Qualification, *sub.* cymhwysiad,
 cymhwysder, cyanysgacddiad,
 dawn, arddawn
 Qualify, *v.* addasu, cyfaddasu,
 cymhwyso; tymheru, tyneru
 Quality, *s.* cynneddf; rhinwedd,
 phin, camp; teithi; naws, an-
 ian: ansawdd; rhyw, rhywog-
 aeth; gradd; bonedd
 Qualm, *s.* llewyg, llesmair; gloes,
 gwagfa, gloesyn
 Qualmish, *a.* llesmeitiol, llewyg-
 awl, gloesiawg
 Quandary, *sub.* cyfyng-gynghor,
 dyrysych meddwl, astrusi
 Quantity, *s.* swm, swmp, mesur,
 rhywfaint; maint, maintiol-
 aeth; cynnwysiad; dognedd

Quantum, *s.* dognedd; digon
 Quarantine, *sub.* dengain-nydd
 prawf; dincin-brawf
 Quarrel, *sub.* amrafael, cweryl,
 ceintach, ymryson, cynhen, &c.
 Quarrel, *v.* cwerylu, cynhennu,
 ymgynhennu, ymgeeru, ym-
 leflet, ymgiprys, amrafaelio,
 ceintach, ceintachu, ymryson
 Quarreller, *s.* cwerylwr, &c.
 Quarrelsome, *a.* cwerylus, cwer-
 ylgar, cynhennus, cecrus, am-
 rafaengar, ceintachus
 Quarry, *s.* cleddiwig, chwarel,
 maen-gloddfa, maen-glawdd;
 Quarry, *v.* ysglyfio, ysglyfaethu;
 Quarry-mau, *s.* cloddiwr cerrig,
 chwarelwr
 Quart, *s.* chwart, pedwaredd ran
 galwyn
 Quartan-ague, *s.* cryd bob ped-
 werydd dydd
 Quarter, *s.* pedwaredd ran, ped-
 waran, pedryran, chwarthor,
 chwarthawr:—parth, mann,
 cwr, lle:—nawdd; arbediad;
 hoedd:—wryth mesur, dan ddi,
 crynog, pèg, peged, pegaid
 Quarter, *r.* chwarthorio, pedwar-
 ddarnio, pedeir-rannu:—llet-
 tfa, llestu, dofri, dofreithio
 Quarterage, *s.* dog, cyflog, neu
 dal tri-misol
 Quarter-deck, *sub.* uchelfwrdd,
 pedryfwrdd llong
 Quarterer, *s.* chwarthoriwr: dof-
 reithiwr
 Quartering, *s.* chwarthoriad
 Quarterly, *ad.* chwarthorawl; tri-
 misol: *ad.* bob tri-mis
 Quarter-master, *s.* llesteiwr
 Quartern, *s.* wythfed ran chwart,
 neu chwarthor peint—*A quar-
 tern loaf* torth chwarthor (neu
 chwarter) peccaid (dau chwart)
 Quarters, *s.* lletty, llettyfa, dof-
 raeth; gwestle; gorsaf, gwers-

- yllfa—*Winter-quarters*, ganafle
The four quarters of the world,
 pedryfannau byd
- Quarter-sessions, *s.* brawdlys-tri-
 misol, hedd-yngueidlys, hedd-
 llys
- Quarter-staff, *s.* ffon-bedror
- Quarto, *a.* pedwar-plyg
- Quash, *v.* diddymu, dyddymu:
 llysu, gwrthod, bwrw allan;
 dystewi, gostegu; diffoddi, di-
 fodd; mygu: *s.* Edr. *Melon*
- Quaternary, *a.* pedweiriog
- Quaternion, Quaternity, *s.* ped-
 wariad; pedwariant
- Quatrain, *s.* pedair llinell yn odli
 bob en ail
- Quaver, *s.* crych-nod; crych-lais,
 dol-ystain: *v.* crych-nodi;
 crych-leisio, dolysteinio
- Quaverer, *s.* crychnedydd; dol-
 ysteiniwr, ton-grychydd
- Quavering, *s.* dolysteiniaid
- Quaviver, *s.* draig y môr
- Qnay, *s.* llong-borth, llwythfa
- Quean, *a.* bronten, dyliren
- Queasiness, *sub.* gwasgfa cylla,
 gloesygiad, chwyd-duedd
- Queasy, *a.* gwrthwyneblyd
- Queen, *sub.* brenhines, teyrnes,
 banon, priod brenin
- Queer, *a.* digrif, ysmala; hynod
- Queerness, *sub.* digrif-wedd, di-
 grifedd
- Queest, *s.* ysgathan
- Quell, *v.* darostwng, gorthrechgu,
 llonyddu; gwastatu
- Queller, *s.* darostyngwr
- Quelquechose, *s.* rhyw-beth
- Quench, *v.* diffoddi, diffodd,
 dofi; dyhuddo; torri syched
- Quenchable, *a.* diffoddadwy
- Quenchless, *a.* anniffoddadwy
- Querele, *s.* achwyniad wrth llys
- Querimonious, *a.* achwyngar
- Querist, *s.* gofynwr, ymofynwr,
 holwr, holiedydd, holydd
- Quern, *s.* melin law, breuan
- Querry, *s.* marchfa; marchwr,
 gwrtrawd y brenin
- Querulous, *a.* achwyngar, cwyn-
 gar, ceintachlyd
- Querulousness, *s.* cŵyngarwch,
 achwyngarwch, tuchianrwydd
- Query, *s.* gofyniad, ymofyniad:
v. gofyn, holi; ymofyn; chwili-
 io; anghau
- Quest, *s.* ymofyniad; chwiliad:
 rheithwyr, gwyr twng
- Question, *s.* gofyniad, holiad, hol-
 edigaeth; arhawl; dadl, os,
 ammhenaeth
- Question, *v.* holi, gofyn, posio,
 ymholi, ymofyn; amman—*To*
beg the question, cipio'r holiad,
 cymmeryd y peth holedig id
 beth addefedig
- Questionable, *a.* ammhenaadwy,
 dadlenol, ammhenuol
- Questioner, *s.* holwr, holydd, hol-
 iedydd, ymofynydd; ammhew-
 wr, posiwr
- Questionless, *a.* diamhenuol, di-
 ddadl, dilys, dibetrus
- Questman, *s.* ymofynwr i achos-
 ion, nen fatterion dadl
- Questor, *s.* trysorwr gwladol
- Questuary, *a.* rheibus; bawaid
- Quib, *s.* geir-frath, cellweir-gno
- Quibble, *s.* geirdro, mwys-air,
 cyfrwys-air, gochel-air, mwys-
 dro
- Quibble, *v.* geirdroi, mwys-eirio;
 mwys-ddywedyd, &c.
- Quibbler, *s.* geir droedydd, mwys-
 eiriwr, geir-chwarëydd
- Quibbling, *a.* mwys-eirgar
- Quibbling, *s.* mwys-eiriad, am-
 wysedd
- Quick, *a.* byw, bywiog; buan,
 ebrwydd, cyflym, siongc, hain-
 if, gwisgi, brysgar; prysur,
 pres, chwip, chwipyu; dysym-
 nwrth, sydyn

Quicken, *v.* bywhâu, bywiocâu; bywioli, bywiogi; brysio, prysuro, ffyrstio, ffrysio
Quicken-tree, *s.* cerddinen
Quicklime, *s.* calch brwd
Quickness, *s.* cyflymder, buander; craffder, llymder
Quicksand, *s.* traeth byw, traeth sugn, sugn-draeth
Quicksets, *s.* plan-ddrain; plan-wydd, planigion—*A quick-set hedge*, bid, gwrŷch, planwrych
Quicksented, *a.* ffroen-graff
Quicksighted, *a.* llygadgraff
Quicksilver, *s.* arian byw
Quickwitted, *a.* synwyrgraff
Quiddity, *s.* dyrys-bwngc:—hanfodiad, hanfodoledd
Quiescence, *s.* anghyffrôad, ymlonyddiad, cysgaid
Quiescent, *a.* anghyffro, gorphwysol, cysgiedig:—anseiniedig
Quiet, *a.* llonydd; gorphwysol, digynhwrf, digyffro, tawel; esmwyth
Quiet, *s.* llonyddwch; tawelwch; esmwythder: *v.* llonyddu; tawelu: esmwytho; ffrewyn; athrywyn
Quietism, *s.* gorphwysyddiaeth
Quietists, *s.* math o grefyddwyr; gorphwysyddion
Quietness, **Quietude**, *s.* llonyddwch; esmwythdra, &c.
Quietus, *sub.* rhyddhâd, gollyngdod; ymadawiad; angan
Quill, *s.* asgell-fôn, pluen-fôn:—pip dirwyn, corsen ddirwyn
Quillet, *s.* clytyn o dir, garddan, erw fechan—*Quillets of the law*, mân-droion cyfraith
Quilt, *s.* huling, hulyn, cwrliid; teisban, brwyd-we, cotym-we
Quilt, *v.* arwnio, brwyd-wnio
Quilt-frame, *s.* brwyd
Quince, *sub.* math o bren, a'i ffirwyth

Quinquagesima-sunday, *s.* dydd sul ynyd
Quinquangular, *a.* perthynol i bump erthygl, pum-erthygl
Quinquennial, *a.* pum-mlwyddol
Quinsy, *s.* y fynyglog, yspinawg, dolur yn y gwddf
Quintal, *s.* can-pwys
Quintessence, *s.* sylwedd: rhinwedd; anian; holl-nerth
Quintuple, *a.* pum-plyg
Quire, *s.* côr:—plyg o bapur, yn cynnwys 24 papurlen
Quirister, *s.* côr-geiniad
Quirk, *s.* dichell-dro, cyfrwysdro, ymdro, ystrangc, chwired
Quit, *a.* rhydd; wedi cwbl-dalu
Quit, *v.* gadaw, gadael, gadu, ymadael â; rhyddhau; talu, cwbl-dalu: ymddwyn
Quite, *ad.* yn gwbl, yn llwyr
Quitrent, *s.* rhydd-rent
Quits, *ad.* yn union-law, yn rhydd o ddyled, wedi talu
Quittance, *s.* rhyddhâd
Quiver, *s.* cawell saethau
Quiver, *v.* crynu, crydio: crychbyngcio
Quodilibet, *sub.* manyl-bwngc, dyrys-bwngc, mwys-bwngc
Quodlibetarian, *s.* manwl-byngciwr; un am y pwngc a fymer, oll-chwedleuwr
Quoif, *s.* penguwch. *Edr. Coif*
Quoin, *s.* nadd-faen congl: cŷn
Quoit, *s.* llechen dafl, coitan
Quondam, *a.* gynt, a fu
Quorum, *s.* (o ba rai) enwawd perthynol i rai *ustusiad*, neu hedd-yngnaid; Rhaid bod un, o leiaf, o'r cyfryw mewn Eisteddfod, &c.
Quota, *s.* rhan, cyfran, dogu, neu nifer gosodedig ar
Quotation, *s.* ymadrodd allan o waith un arall; dyfyn-nodiad, prawf-nodiad

Quote, *v.* galw i mewn neu adrodd geiriau arall; dyfyn-nodi, prawf-nodi; côf-nodi

Quoth, *v.* medd, meddai, &c.—

Quoth I, eb fi, eb y fi

Quotidian, *a.* beunyddiol

Quotient, *s.* (mewn rhifyddiaeth) y nifer a ddengys pa sawl gwaith y ceir y nifer lleiaf yn y mwyaf, neu y rhanniedydd yn y nifer i'w rhannu; cyfunferydd, cyfaifer-rif

R.

RABATE, *Rabbet*, *s.* cyng-hwys, ymyl-gynglwys

Rabate, *v.* cynglwyso, cysswllt-gwyso (at roi ymylau esdyll-tros en gilydd)

Rabbi, *Rabbim*, *s.* athraw neu ddysgawdwr Iuddewig, rabbi

Rabbinical, *a.* rabbinaidd, &c.

Rabbinist, *s.* un hyddysg mewn agrifenadau Iuddewig, &c.

Rabbit, *s.* cwningen, ffigen

Rabbit's-stop, *sub.* gwâl a thorllwyth ewningen

Rabble, *s.* gwerinos, adlawiaid, dynionack, dynos; gwerin-dorf

Rabblement, *s.* gwag-faldorrd, ffregod, ffregodiaith, fflorege

Race, *s.* gyrfa, rhedfa, rhedegfa, âch, cenedl, rhyw; gwreiddyn

Race-horse, *s.* gyrfarch, rhedeg-farch, gyrfeydd

Racer, *s.* rhedegwr; gyrfeydd, gyriedydd; rhedegfarch

Raciness, *s.* addfed flas gwin

Rack, *s.* arteith-glwyd, dirdyn-glwyd; artaith, dirboen, arteithiad, dirboeniad; clwyd, sych-glwyd; rhesel, rhastal

Rack, *n.* arteithio, dirboeni, dirdynnu, dygn-boeni:—adfarilo; diwaddodi

Racket, *s.* homig, humog, pêl-gip:—mawr-sŵn, croch-glep, croch-ddadwrdd, cjec

Racking, *a.* arteithiof, &c.

Rack-rent, *s.* tyn-rent, eitlraf-rent, eitlrafardreth

Rack-renter, *s.* tyn-rentwr; deiliad tan ddeiliad

Racoon, *s.* milyn yn America

Racy, *a.* o flas pêr-addfed

Radiance, *Radiancy*, *s.* llewylch, llewylch, gloywder, claender, dysgleirdeb, pelydredd

Radiant, *a.* llewylchiol, dysglact, pelydrog, iesin

Radiate, *v.* pelydru, paladru, bwrw pelydr, peilio, rhaiadu

Radiated, *a.* paladrawg, pelydrog, goleu-belydrog

Radiation, *s.* pelydriad, peiliad

Radical, *a.* gwreiddiol, cyn

Radicalness, *s.* gwreiddioldeb

Radicate, *v.* gwreiddio, ymwreiddio, boneddogi

Radicated, *adj.* gwreiddiedig, greddfedig, wedi cynnesfio

Radication, *s.* gwreiddiad

Radish, *s.* rhuddigl, rhuddygl

Radius, *s.* goleu-baladr; adea olwyn; banner tryfesur cylch, megis o'r fôth i'r gâmcg

Radix, *s.* gwreiddyn; dechrenad

Radnor, *s.* Maesyfed, maes-y-fed

Raffle, *s.* tafliad disiau, chwarae ffistiau: *v.* trin y ffistiol neu ffistial, ffistials, tafn ffistiau

Raft, *s.* clwyd-fad, car-fad, clud-eir fad, cludair, cluder

Rafter, *s.* cebr, ceibren, cledren (pl. ceibr, cledr) dist; tylath

Raftering, *s.* ceibrad, cledriad

Rag, *s.* brat, bril, carp, llarp, brêtyn, cerpyu, cadechyn

Ragamuffin, *s.* bral, brêlyn, brêtyn, carp, brêtyn bratiog

Rage, *s.* cynddaredd, gwylltineb; gwyllt-gais, gwyn-gais, gwyn:

ymchwydd, dygyfor: r. gwyllt-
io, cynddeiriogi, creuloni, gor-
ddigio; terfysgu, ymgreuloni
Ragged, *adj.* carpiog, brâtog,
llarpiog, sitrachog
Raggedness, *s.* carpiogrwydd
Raging, *s.* cynddeiriogiad; rhwad,
gor-rwad, dygyfor, ymchwydd
Ragman, *s.* cadachwr, carpiwr
Ragoo, Ragout, *sub.* saig uchel-
gywair
Rags, *s.* carpiâu, bratiau
Ragstone, *s.* bras hog-faen
Ragwort, *s.* tegeirian, llysiau'r ys-
gyfarnog, llysiau'r neidr
Rail, *s.* cledren, carfan; canllaw
Rail, *r.* cledru, carfanu, am-
gledru; difrio, dŷfenwi, anfrïo
Railer, *s.* difenwydd, difriwr
Rallery, Railing, *s.* cabl-iaith,
dŷfenwad, gogan-iaith, gogan
Railing, *s.* cledr-gae: canllaw
Rallery, *s.* gwawd-feiad, chw-
erthinwawd, gwatwariad
Raiment, *s.* dillad, amdawd
Rain, *s.* gwlaw: *pl.* gwlawogydd
Rain, *r.* gwlawio, tywallt gwlaw,
bwrw gwlaw
Rainbow, *s.* enfys, enfysg, bwa'r
gwlaw, bwa'r cwmnwl
Randeer, *s.* carw Llychlyn
Raminess, *s.* gwlawogrwydd
Ramy, *a.* gwlawog, gwlawiawg,
gwlawlyd, gwlybyrog, gwlyb
Raise, *r.* codi, cyfodi, dyrchu,
dyrchafu, derchu, derchafu
Raiser, *s.* codwr, cyfodwr, dyr-
chfydd, dyrchafedydd
Raisins, *s.* gwin-rawn wedi eu
cyfseithio, rhesin: *sing.* rhes-
inen
Raising, *s.* codiad, cyfodiad
Rake, *s.* cribyn, crafedydd, craf-
lwg, rhuglen:—afradyn, ofer-
ddyn: *r.* cribinio, cribynio;
erafn, cribinotta: cynhyrfu
tân, rhysoedi:—ofera

Rake-hell, Rake-shame, *a.* anfad-
ddyn, crogyn, diffeithiwr
Rakish, *a.* penrydd, ofer, afrad-
lon, wtresgar, gwastraffus
Rally, *r.* difyr-wawdio, difyr-sen-
nu, gwawd-sennu, gwawdio:—
adfyddino, adgynnull; ail-ym-
gynnull
Rallying, *s.* difyr-wawdiad, &c.
—adfyddinad, &c.—*A rallying*
point, cynwll-fan
Ram, *s.* hwrdd, maharen
Ram, *r.* hyrddio, gorddio, tyn-
bwyo:—rhudio, llammu
Ramage, *r.* gwib-clwilio; gwib-
ienna, gwib-chwalu
Ramble, *s.* gwibfa, gwib-daith,
crwydr-deithiad
Ramble, *r.* gwib-rodio; gwib-
deithio, crwydr-wibio: ymle-
ferydd, colli mewu ymaurodd,
crwydr-siarad
Rambler, *s.* gwibiwr, gwibiedydd,
crwydredydd, rhodienydd,
gwib-gerodwr
Rambling, *a.* gwibiog, gwibiol;
gwasgarog, dŷrefn
Ramification, *s.* cangheniad
Ramify, *r.* cangennu, desparthu,
ymgangelu
Rammier, *s.* hyrddiedydd, pwy-
edydd; gorod, gordawyn, pwy-
odr, hwrdd palmant
Ramming, *s.* hyrddiad, pwyad
Rammish, *a.* hyrddiad, dryg-
sawrus fel hwrdd neu fwch,
drewllyd, bycliaidd, mws
Rammishness, *s.* hyrddieddwydd,
drewsawr, drygsawr
Ramous, *a.* cangenog, canghenog
Ramp, *s.* naid, llam, rhuthrlam:
hoeden
Ramp, *r.* ciwareu'r hobi
Rampancy, *sub.* gorlyfder; gor-
moddrwys; gothryfant
Rampant, *a.* ar y rhuthr-naid;
afreolus, anllywodraethus

Rampart, Rampire, *sub.* gwrthglawdd, rhagfur, amgaer, ysgôr
 Ramping, *a.* llamsachus
 Rampired, *a.* amgaeredig
 Ram-rod, Ramming-rod, *s.* gwialen gwn neu ddryll
 Ramsey-Island, *s.* Ynys Dyfanwg, Ynys Dewi
 Ramsons, *sub.* cra'r geifr, cra'r nadroedd, cra' y neidredd
 Rancid, *a.* mŵs, drewedig, drewllyd, drygsawrus
 Rancidness, *s.* mysni, llwydni, drygsawrusrwydd, drewiant
 Rancorous, *a.* dygasog, gwreiddgas, gwreiddgasog, henlidus
 Rancour, *s.* hen lid, cenfigen, dygasedd, gwreiddgasedd
 Raud, *s.* gwaldas esgid; gwrym
 Ransom, *s.* antur, amcan—*A ransom shot*, ergyd diannel, &c.—*To speak at random*, siarad heb ystyried, ar antur, &c.
 Range, *s.* rhestr, rhes, hacn: amgyrhaedd, ehangder:—*gogrrhuwch*:—paladr cerhyd:—*crwydr-wib*, darymred
 Range, *v.* trefnu, rhesu, rhestru, cyfrestru: rhodienna, crwydrwibio, amredeg
 Ranged, *a.* trefnedig; rhestredig
 Ranger, *sub.* trefnwr, rhestrwr, rhengeiwr, trefniedydd, &c. *fforestwr*: gwibiwr. *Edr. Rambler*
 Ranging, *s.* trefniad; rhestriad: *a.* crwydrawl, amredawl
 Rank, *s.* rhes, rheng, rhengc, rhill, rhestr, gradd; urdd
 Rank, *v.* rhesu, rhestru, cyfrestru, cyfraddn, &c.
 Rank, *a.* mŵs, drewllyd; gor-thyfol, braisg, rhy-fras; hyspys, hynod, nodedig
 Rankish, *adj.* lled-ddrygsawrus, lled-ddrewedig, mysaidd
 Rankle, *v.* crawni, madru, llygru;

maethu llid, ymlidio
 Rankness, *s.* bras-dyfiant; drewiant, mysni, drygsawr
 Ransack, *v.* manwl-chwilio, gorchwilio, chwilotta; ysglyfio, ysglyf-chwath, anrheithio
 Ransome, Ransom, *s.* pridwerth, pris gollyngdod; iawn
 Ransom, *v.* prynu o gaethiwed; addbrynn: gwaredn, achub
 Ransomed, *adj.* prymedig: *s. pl.* prynedigion, gwaredigion
 Ransomer, *s.* prynwr, prynydd, pryniawdwr, gwaredydd
 Rant, *sub.* coeg-araeth, ffregod, coeg-siarad: *r.* coeg-frolio: ffregodi; croch-ddadwrdd, croch-faldordd
 Ranter, *s.* coeg-froliwr, ffregodwr, croch-faldorddwr
 Ranting, *a.* gwag-siaradus; croch-faldorddus, &c.
 Rantipole, *s.* penchwiban-ddym; croch-fonllefwr, bragaldiwr
 Ranunculus, *s.* crafangc y frân
 Rap, *s.* cnoc, dul, flat, cnip, crasergyd: *v.* cnoccio, curo, crasdaro, pwyo, ffattio: newid—*To rap out an oath*, or a lie, bytheirio llw, neu gelwydd; rhoi mawr-lw, &c.
 Rapacious, *a.* rheibus, gwangcus, yspeilgar, treisgar
 Rapaciousness, Rapacity, *sub.* rheibusrwydd, cipgarwch
 Rape, *s.* trais, anfodd, llathrudd: erfinen, wyllt, meipen yd: cwmmyd—*Broom-rape*, corn carw y mynydd, corn yr hydd, corn yr iwrch, corn bwch—*To commit a rape*, treisio, llathruddo, dwyn trais ar
 Rapid, *a.* chwyrn, chwyrn-rêd, gwyllt-rêd, ffryd-wyllt; cyflym, chwimmwth; dysymmwth
 Rapidity, Rapidness, *s.* chwyrnder, chwyrnedd, buandra, &c.

Rapier, *s.* cleddyf hir cul-fain
Rapine, *s.* trais, trais-gip, trais-ladrad, ysglyfaethiad
Rapper, *s.* mawr-lw; celwydd auferth: northwyl drws
Rapping, *s.* dwys-gnocciad, &c.
Rapscallion, *s.* Edr. *Rascalion*
Rapt, *part.* cipiedig, a gipiwyd
Rapture, *s.* pêr-lewyg, pêr-les-mair, gorllonder, gorllonedd; awen-fas
Rapturous, *adj.* pêr-lewygawl; melys-bêr; gorllawen
Rare, *a.* anghyffredin, anfynych, anaml; prin; ammenthyn; godidog, rhagorol; tencu
Rarefaction, *s.* teneuad, teneuhâd
Rarefiable, *a.* teneuadwy
Rarefy, *v.* teneuhâu, teneuo
Rarefying, *part.* yn teneuhâu, teneuhâol
Rarefying, *s.* teneuhâd
Rarity, *s.* amguedd; ammenthyn; anamllder. Edr. *Rareness*
Rareness, *s.* anghyffredinrwydd, anghyffredinedd, anfynychder; prinder, prinedd; godidogrwydd; ammenthynedd
Raspberry, *s.* Edr. *Raspberry*
Rascal, *s.* dyhiryn, diffeithwr
Rascalion, *s.* bawldyn, diffeithwr, cachadur, bawai
Rascality, *s.* diffeithder; gwelhlion gwlad, adlawiaid
Rascally, *a.* brwnt, bawaid: *ad.* yn ddiffaith, yn frwnt
Rase, *v.* llwyr-ddymchwelyd, dinystrio, dystrywio; dilên
Rash, *a.* chwidr, ehud, disynwyr, byrbwyll, brysgar, rhull
Rasher, *s.* teneuddarn, golwyth
Rashness, *s.* chwidredd, ehudrwydd, byrbwylldra, rhulldra
Rasp, *s.* rhasgl, rhathell
Rasp, *v.* rhasglio, rhathellu
Raspberry, *s.* afanen, mafonen: *pl.* afan, mafon, gwyfon

Rasure, *s.* dilêad; dystrywïad
Rat, *s.* Hygoden freiming—*To smell a rat*; drwg-dybio
Rate, *s.* pris; dogn, cyfran, dognedd; maintioli, maint; modd, dull: treth; ystrêd
Rate, *v.* prisio; trethu, tasgu; dogui:—dwrديو, sennu
Rateable, *a.* prisiadwy, hybris; trethadwy, hydreth
Rated, *a.* prisedig; trethedig
Rater, *sub.* prisiwr, prisedydd; trethwr, trethiedydd
Rating, *s.* prisiad; trethiad
Râth, *Rathie*, *adj.* rhy-gynnar, rhagaddfed—*A rath-egg*, meddal-wy
Rather, *ad.* yn hytrach, o flaen, yn well, &c.—*I had rather*, gwell gennyf, dewiswn, &c.
Ratification, *s.* cadarnhâd, sicrhâd
Ratified, *a.* sefydledig
Ratify, *v.* cadarnhâu, sicrhâu; cymmeradwyo; sefydlu
Ratio, *s.* dogn, dognedd; cymmesuriaeth, cyfartabaeth
Ratiocinate, *v.* cymhwylllo, darbwyllo, rhesymu, ymresymu
Ratiocination, *s.* cymhwylliant, ymresyniad; arbwyllineb
Ratiocinative, *adj.* cymhwyllus, rhesymiadol, ymresymiadol
Rational, *a.* arbwylllog, rhesymol, cymhwylllog
Rationality, *s.* rhesymolrwydd, rhesymoldeb, cymhwylledd
Ratsbane, *s.* gwenwyn llygod
Rattle, *sub.* rhugl-degan: rhugl-groen, rhugl—*Rattles in the throat*, cleren (rhwngc, chwyrnogl) yn y gwddt
Rattle, *v.* rhugl-drystio; crochddwrديو: clerennu, rhwngcïan, chwyrnogli
Rattlepate, *s.* chwalwr chwedlau
Rattlesnake, *sub.* neidr gynffindrwt, neidr rugl-gynffon

Rattlewort, Fluxwort, s. arian y gweirwyr, arian y côr

Ravage, s. aurhaith, difrod, hafog

Ravage, v. aurheitlno, hafogi

Ravager, s. difrodwr, aurheithiwr

Raucity, s. crygi, crygni

Have, v. gwallgofi; ymlsferydd; penwaun, penysgafnu

Ravel, v. dadwên, dattod; ym-dladwên, edafeddu: dyrysu

Ravelin, s. rhag-ddiffynwaith

Raven, s. cigfran

Raven, Ravin, v. gorwancio, gwancio; ysglyfio; cigyddio

Ravener, s. gwangciwr

Ravenous, adj. gwangcus, gorwancus, ysglyfgar, cigweiniol

Ravenousness, s. gwangcusrwydd, gorwange, ysglyfgarwch

Raver, s. ynfydwr

Ravin, s. yspail, ysglyf

Ravine, s. crigyll; cornant

Raving, s. penwendid: *a.* penwan; flyrnig, gorwyllt

Ravish, v. treisio; diforwvno; llathruddo; treis- ipio; dwyn: gwyŷch-foddio, gorlonni

Ravisher, s. treisiwr; llathrudd-wr; trais-gipiwr; ysglyfydd

Ravishing, a. a bair lesmair gan hyfrydwch; melys-bêr, hyfryd-bêr, pêr-seiniol; tra-hyfyd

Ravishingness, s. gor-hyfydedd, tra-hyfydrwydd, &c.

Ravishment, s. treisiad, treisiant, trais-ddygiad: gorlonnedd

Raw, a. anmrwd, ir; ciai, cri, digroen, llymrig, anaddied; anhyddysg, anmurofedig

Raw-boned, a. esgyrnog, esgyrn-fawr, asgyrraig, &c.

Rawness, sub. anmrydedd; digroenedd; anhyfedredd; amhrawf, anfedrusedd

Ray, s. paladr goleuni (*pl.* pelydr) pelydyn, goleun, golewyrch; clærder, gloywder

—y pysg morcath, rhaien: *v.* pelydru, saethu pelydr

Rayonnant, a. pelydrawg

Razors, s. ysgydr-ddeint baedd

Razor, s. cilyn, cyllell eilio

Razor-bill, sub. llurs, llursen, gwalch y penweig, porthiwy

Reaccess, s. ail-ddyfodfa

Reach, s. cyrhaedd, cyrhaedd-iaid: ystryw-gast; herc

Reach, v. cyrhaedd; cyrhaeddu, cyrhaeddyd, estyn, estynu, ystyng; ymgryhaedd, ymestyn; amgyffred, &c. hercu, hereyd: cyfogi, bwrw, chwyd-gyrchu

Reaching, s. estyniad, cyrhaedd-iaid, &c. cyfog, cyfogiad, chwyd, chwydiad

Reachless, a. digais, diymrôad

Reaction, s. gwrthweithiad

Read, v. darllain, darllen, darllêu, llêu, llêain

Readeption, s. adgaffaeliad

Reader, s. darllenydd, darllëydd, darllenwr, llëawdr

Readiness, sub. parodrwydd, ewyllysgarwch, hwylusdod, hwylusrwydd

Reading, s. darlenniad; darlenn-edigaeth, darllëedigaeth

Reading desk, s. darlennfa

Readmission, s. ail-dderhyniad

Readmit, v. ail-dderbyn

Reaffirmance, s. adwiriad

Ready, a. parod, parodol, parot-ôedig; ewyllysgar; hylaw, hwylus, hyfedr, medrus, de-lëug—*To make ready*, parotôl, parodi, &c.

Real, a. gwir; gwiriawl, gwirioneddol; gwiriedig; diffuant, dledrith; ansymudedig—*His estate, both real and personal*, ei eiddo anghyffro, a chyffrôedig: ei dir, a'i dda symudedig

Reality, s. gwredd, gwirionedd, diffuantrwydd, dledrithedd;

Reality, *s.* hanfodoled; sylw-
ed iorwydd
Realize, *v.* gwirio, gwireddu;
peri bod; sylweddoli; gwir-
brofi; gwir-gyflawni, &c.
Really, *ad.* yn wir, yn ddiâu, &c.
Realm, *s.* teyrnas; llywodraeth
Ream, *s.* rhiwymynaid o bapur;
ngam cwr, ugein-plyg
Reanimate, *v.* adfywhân, adfyw-
io; ail-gefyrogi
Re-annex, *v.* adgyssylltu
Reap, *v.* medi; cynauafu
Reaper, *s.* medwr, medelwr
Reaping-hook, *s.* cryman medi
Rear, *s.* bôn, cynffon, pen ol
Rear, *v.* codi; yngodi; magu
Rear-admiral, *s.* ol lyngeswr
Rear-guard, *s.* ol-fyddin, &c.
Rear-mouse, Rereimouse, *s.* Edr.
Bat
Reascend, *v.* ail-esgyn, ad-esgyn
Reason, *s.* rheswm, arbwyll, cy-
mhlwyll: *v.* rhesymu, arbwylio,
cymhlwylio, ymresymu
Reasonable, *a.* rhesymol; teg;
gweddol; cymhwys
Reasonableness, *s.* rhesymoldeb
Reasoner, *s.* rhesymwr, rhesym-
iedydd, cymhwyllydd
Reasoning, *s.* rhesymiad
Reasonless, *a.* direswm
Re-assemble, *v.* ail-gymull, ad-
gasglu; adwysio
Re-assert, *v.* ail-haeru, adwirio
Re-assign, *v.* ail-bennu, adben-
nodi; ail-drosi, attrosi
Re-assume, *v.* adgymmeryd
Reave, *v.* difeddu
Rebaptize, *v.* ail-fedyddio
Rebaptization, *s.* ail-fedyddiad
Rebate, *v.* rhigoli, rychu, bylch-
dorri; pylu; talu dogn neu
gyfran yn ol, tâl-dolio
Rebatement, *s.* rhigoliad; pyl-
iad; toliad, toliant; tâl-doliant
Rebel, *s.* gwrthryfelwr

Rebel, *v.* gwrthryfela, gwrthryfelu
Rebellion, *s.* gwrthryfel
Rebellious, *adj.* gwrthryfelgar,
gwrthryfelus, gwrthryfelog;
anufudd, cyndyn, gwrthynsig
Rebelliousness, *s.* gwrthryfelgar-
wch, gwrthryfelusrwydd
Rebound, *s.* adlam: *v.* adlamu,
gwrthincidio, dadlamu
Rebuff, *s.* nag, naccad, gwm-
meddiad; ateb sarrug; yspwy
Rebuff, *v.* curo yn ol; ateb yn
sarrug; digaloni; nacâu
Rebuke, *s.* cerydd, cerydd-air,
sen: *v.* ceryddu, sennu, rhoi
sen
Rebukeable, *a.* ceryddadwy
Rebukeful, *a.* ceryddgar
Rebus, *mb.* dyfal, dychymmyg,
dychymmyg-air, dammeg-wers
Rebut, *s.* cilio yn ol
Recall, *v.* gwrtholw, galw yn ol
Recant, *v.* dad-ddwydedd, dad-
broffesu, dadgyffesu
Recantation, *s.* gwrthgan, dad-
ddyweddiad, dadgyffesiad
Recapacitate, *v.* ail-alluogi
Recapitulate, *v.* ail-bennodi, ail-
adrodd; adsumio
Recapitulation, *s.* ail-adroddiad
Recede, *v.* encilio, gwrthgilo,
cilio oddiwrth, cilio yn ol
Receipt, *s.* derbyniad; derbyn-
edigaeth; tâl-dôcyn, tâl-agrif,
tâl-gofiant: cyfarwyddiad
ddygol
Receivable, *a.* derbyniadwy
Receive, *v.* derbynu; gwrthfyn,
erbyn; cymmeryd; caisael,
cael
Receiver, *s.* derbyniwr, derbyn-
ydd, derbymedydd
Recency, *s.* newyddrwydd, ne-
wydd-der, diweddarwch
Recent, *a.* newydd; diweddar:
crai; gonewydd
Recentness, *s.* Edr. Recency

Receptacle, *s.* derbynfa, derby-
le; cuddfa, cuddigl; cronfa
Receptibility, *s.* hyddalrwydd
Receptible, *a.* hyddal
Reception, *s.* derbyniad, derbyn-
edigaeth; croesaw
Receptive, *a.* derbynedigol
Recess, *s.* cil, encil; ciliad, en-
ciliad, ymaddawiad; cilfa, cil-
fach, dirgelfa, ymguddfa—*Re-
cess of Parliament*, cil (nen ddi-
esteddiad) y Senedd
Recession, *s.* enciliad, ciliad
Recharge, *v.* adnewid
Recharge, *v.* adlwytho; adgy-
huddo, gwrthgylhuddo; ail-
hyrddu, gwrth-hyrddu
Reckless, *a.* difofal, ysmata
Recipe, *s.* cyngbor meddyg, cyf-
arwyddyd meddygol
Recipient, *s.* derbymedydd
Reciprocal, *a.* adgyrchiol, cylch-
gyfnewidiol, perthynol i'r
ddwy ochr, cyd—*Reciprocal
advantage*, cyflës, llës y naill
fel y llall, cyd-lesad
Reciprocalness, *s.* cylch-gyfne-
widiolrwydd, &c.
Reciprocate, *v.* cydgyfnewid
Reciprocation, *s.* cydnewidiad
Recital, *s.* mynegiaeth, adrodd-
iad, traethiad, datganiad
Recitation, *s.* traethodiaeth, myn-
egiaeth. *Edr. Recital*
Recitative, *a.* adroddawl, traeth-
iadol; cyngan-draethawl
Recitative, *s.* cyngan-draethiad,
traethodyn, adrodd-gan
Recite, *v.* traethu, adrodd, dat-
gan, mynegi, datganu, adganu
Reciter, *s.* adroddwr, traethwr
Reciting, *s.* adroddiad, &c.
Reckon, *v.* cyfrif, rhifo, dyrifo;
barnu; bwrw; priso
Reckoner, *s.* cyfrifwr, cyfrified-
ydd, rhifydd, rhifiedydd
Reckoning, *s.* cyfrif, cyfrifiad,

cyfrifiant; tymp
Reclaim, *v.* galw yn ol; diwygio,
gwellhau; adferu
Reclaimable, *a.* diwygiadwy, &c.
Recline, *v.* gogwyddo yn ol,
plygu yn ol, llas-ogwyddo;
lled-ogwyddo; lled-orwedd
Recluse, *a.* cauedig i fynu, neill-
duol, mendwyaidd, didryfaidd;
s. mendwy, d.dryfwr, mynach,
adfanach; lleian
Reclusion, *s.* neillduaeth, &c.
Recognisance, *s.* ail-gydnabod;
cydnabyddiad; ymrwymiad
Recognise, *v.* ail-adnabod; ail-
gydnabod; cydnabod; af-
brofi; ail-wrando dadl, ail-
chwilio
Recognisee, *s.* rhwymedigath-
ydd, hawlydd
Recognisor, *s.* ymrwymiedydd
Recognition, *s.* ail-gydnabydd-
iad; ail-olygiad, adchwiliad
Recognitor, *s.* ail-holydd
Recoil, *s.* adlam: *v.* adlamu,
gwrthneidio; encilio
Recoin, *v.* ail-fathu, adfathu
Recoinage, *s.* ail-fathiad, eil-fath
Recollect, *v.* ail-gynnull; adgo-
io, galw i gôf, adfeddylid
Recollection, *sub.* adgosiad, ad-
goffa, adfeddylid, eilgof
Recommence, *v.* ail-ddechreu
Recommencement, *s.* ail-ddech-
reua, adgychwyniad
Recommend, *v.* canmol, adgan-
mol; gorchymyn, cymmyn
Recommendation, *sub.* canmol-
iaeth, geirda, clod-air
Recommendative, *Recommen-
datory*, *a.* canmoliaethawl
Recommender, *sub.* canmolwr,
canmoliedydd; adganmolwr
Recommit, *v.* ail-wneuthur; ail-
anfon i garchar
Recompense, *sub.* atdâl, pwyth,
taledigaeth, taliad, tâl, gofr

Recompense, *s.* gobrwy, gwobr, gwobrwy: *v.* atdalw, attalu, talu'r pwyth, gobrwyo, gwobrywyo

Recompilement, *s.* adgyfansoddiad, adgasgliad, newydd-gasgliad

Recompose, *v.* ail-gyfansoddi, ail-dreſau; adesmwytho

Reconcile, *v.* cymmodi, adgymmodi, cymmodloni, heddychlu, dyluddo, tangnefeddu

Reconciliable, *a.* cymmodadwy

Reconcilableness, *s.* cymmodlonrwydd, cymmodlonrwydd

Reconciler, *s.* cymmodwr, cymmodlonwr, cymmodroddwr

Reconcilement, **Reconciliation**, *s.* cymmodiad, adbeddychiad

Reconciliatory, *a.* cymmodol, yn tueddu at gymmod

Recondite, *a.* dwfn, cndd

Reconditory, *s.* trysorle, &c.

Reconduct, *v.* arwain yn ol, &c.

Reconnoitre, *v.* llygad-olrhain, cysfarchwilio, syll-graffu ar

Reconquer, *v.* ail-orchfygu

Reconvene, *v.* ail-gynnull

Record, *s.* cofiaith, cofiant, côflyfr, côf-sgrifen; tystiolaeth; cofiadwriaeth: *v.* coffau, cofnodi, côflyfru, rhoi mewn côflyfr, cofrestru; pyngcio

Recorder, *s.* cofiadur; ceidwad cof-lyfran, cofrestrydd

Recover, *v.* ail-gaffael, adennill, ynnill yn ol: gwellhau, adgyfhau, dadebru

Recovery, *s.* ail-gaffaeliad, ynniliad yn ol; gwelliant, iachad; dyfarniad cyfraith

Recount, *v.* ail-gyfrif, adriso; rhifo, cyfrif; adrodd, traethu

Recourse, *sub.* adred, adgyrch, cyrch; rhedfa; cyrchfa.—*To have recourse*, adredeg, adgyrchu, cyrchu, ymgychu

Recreant, *a.* gorwael; digalon
Recreate, *v.* adfywio, adfywiogi, adlonni, dadebru, difyru

Recreation, *s.* adloniad; difyrwch, difyrwaith; ysbleddach

Recreative, *a.* adfywiol, llonedigol, difyr, boddlhäol

Recrement, *s.* sorod, ysgarthion

Recriminalate, *v.* adfeio, gwrthachwyn, gwrthifeio, gwrthgyhuddo, ceryddu'r ceryddwr

Recriminalation, *s.* gwrthgyhuddiad, adfeiad, adgerydd, gwrthsen

Recrudescence, *a.* yn adludio, yn ail-ffyrrigo, ad-ddolurio, &c.

Recruit, *s.* adlenwad, adlanw; adfelwr, adfilwr; newyddian

Recruit, *v.* adlenwi, adgyflenwi, adgyfhau, adgryfhau, adgyffannu, adwrygio; codi gwŷr

Rectangle, *s.* union-ongl, conglgyfartal, congl ddiwŷr

Rectangular, *a.* union-onglog

Rectifiable, *a.* diwygiadwy

Rectification, *s.* cywriad, unioniad, diwygiad, iawniad

Rectifier, *s.* uniawnydd, unionydd, cywirydd, iawnydd

Rectify, *v.* unioni, iawni, cywiro; ad-ddistyllio, ad-ddysferu

Rectifying, *a.* diwygiadol

Rectilinear, *a.* union-linellog

Rectitude, *s.* uniondeb, unionrwydd, unionder, iawnedd

Rector, *s.* person plwyf, perigler; rheolwr, llywydd

Rectorial, *a.* personiaethol

Rectorship, *s.* personod

Rectory, *s.* personiaeth

Recumbence, **Recumbency**, *sub.* ymorphwysiad, ymddiried

Recumbent, *a.* yn gorwedd, yn lled-orwedd, yn gobwyo

Recur, *v.* troi neu redeg yn ol, attroi, adgyrchu, adredeg, dychwelyd

Recurrence, *s.* dychwelfa, adred, dadrediad, attychweliad, dadred. *Edr.* *Recursion*
 Recurrent, *a.* dychweliadol, at-trïawl, dadredawl, dadred
 Recursion, *s.* adrediad, dychweliad, adgyrchiad, dadred
 Recurvation, *Recurvity*, *s.* ad-blygiad, attumiad, gwrthgamiad, gwrthgerwni, gwrthblygiad
 Recurve, *v.* gwrthblygu, &c.
 Recusancy, *sub.* anghydfurfiad, ymwrthodiad
 Recusant, *s.* ymwrthodwr, ymwrthodydd: (enwad ydyw sy'n perthyn i'r neb a wado uchafiaeth y brenin; ond fe'i cymhwysir, gan rai, at bob anghydfurfiwr i'r Eglwys wladol)
 Recusson, *s.* gwrthdarawiad
 Red, *a.* coch, rhudd, fflon—*To mark red*, coch-nodi, coch-fwyno, rhuddella, rhuddennu
 Redargue, *v.* gwrthbrofi
 Red-breast, *s.* bronrhuddyn, y cochgam, robin gôch, rhuddog
 Red coat, *s.* peis-goch, sawdiwr
 Redden, *v.* coch, rhuddo
 Reddish, *a.* cochlyd, lledgoch
 Reddishness, *s.* cochder, gwrid
 Reddition, *s.* dadroddiad, rhoddiaid yn ol, adferiad
 Redditive, *a.* adferedigol; attebedigol, attebedig
 Reddle, *s.* mwyn coch
 Redeem, *v.* prynu; adbrynu; achub, gwared, rhyddhau
 Redeemable, *a.* prynadwy, adbrynadwy, gollyngadwy
 Redeemed, *a.* prynedig, &c.
 Redeemer, *s.* prynwr, gwaredwr
 Redemption, *s.* pryniad, prynedigaeth; ymwared, rhyddhau
 Redeliver, *v.* rhoddi yn ol, ailroddi; gwaredu eilwaith
 Redemptory, *a.* prynedigol

Red-hot, *a.* gwynias, purboeth
 Redintegrate, *v.* adnewyddu, adwneuthur; ail-lunio
 Redintegration, *s.* adnewyddiad
 Red-lead, *s.* sinobl, mwyn côch
 Redness, *s.* cochni, cochder
 Redolence, *s.* pêr-arogledd, per-eidd-sawr, pêr-arogl, pereiddra
 Redolent, *a.* pêr-aroglaidd
 Redouble, *v.* denddyblygu, ailddyblygu, atblygu; adnewyddu, ail-chwanegu, adchiwanegu, dyblygu
 Redoubt, *s.* rhag-gaer
 Redoubtable, *a.* ofnadwy, erchgyf, cadarn-wedd; gwych
 Redoubted, *a.* ofnadwy, &c.
 Redound, *v.* ymhelaethu, gorllenwi, dykio; tueddu at
 Redress, *s.* esmwythiad neu ysgafnhad cwyn, ymwared, d'ormesiad, iawniad, diwygrad: *v.* iawni, diwygio, attrefnu
 Redshank, *s.* coesgoch
 Redstart, Red-tail, *s.* coch y herllan, llostruddyn, y rhonellgoch, y dinboeth, y rhawn-goch
 Redubbers, *s.* adliwyddion
 Reduce, *v.* ynnill neu ddwyn yn ol; edfryd, adferu; iselu, gorgesyn, darostwng; trefnu; cwtogi, lleihau
 Reduction, *s.* dygiad yn ol, adddygiad; goresgyniad; attrefniad; cwtogiad, lleihad
 Reductive, *a.* ad-ddygedigol
 Redundance, Redundancy, *sub.* arddigonedd, gormodd, gormodedd, gorddigonedd, gorllawndid, gormoddiaeth
 Redundant, *a.* gormoddawl, &c.
 Reduplicate, *v.* *Edr.* *Redouble*
 Reduplication, *s.* ad-ddyblygiad, atblygiad, atblygedd; eilblyg
 Reduplicative, *a.* atblyg

Ree, *v.* rhidyllio : *s.* dernyn arian
Re-echo, *sub.* adsain, adseiniad ;
 ail-adseiniad, ail-adlais
Re-echo, *v.* adseinio, dadseinio,
 ail-ddadseinio
Reed, *s.* corsen, cawnen, cecys-
 en, calaf (*pl.* cyrs, cawn, cec-
 cys, celyf) peithyn y gwëydd ;
 pibell
Reed-grass, *s.* cawn-wellt
Re-edify, *v.* ail-adeiladu
Reedy, *a.* corsog ; corsenaidd
Reef, *v.* tynnu lhwyliau i mewn
Reek, *s.* tarth, anwedd, ager,
 angerdd : *v.* mygu, tarthio
Reeky, *a.* myglyd ; melynddu
Reel, *s.* cengliadur, ceingliadur ;
 estyllod dyrwyn ; ceingyll
Reel, *v.* cengl : hongcian, hwnt-
 ian, sigl-gerdded
Re-elect, *v.* ail-ddewis
Reeler, *s.* cenglwr, cengliedydd ;
 hongciedydd, hongciwr
Re-embark, *v.* ail-ddringo i long
Re-enact, *v.* ail-ddeddfu, deddfu
 neu osod deddf o'r newydd
Re-enter, *v.* ail-fyned i mewn ;
 ail-feddiannu, adoresgyn
Re-enthroned, *v.* ail-orseddu
Re-entry, *s.* ail-feddianniad, ail-
 oresgyn : ail-gôfnodiad
Reermouse, *s.* yr ystlwm
Re-establish, *v.* ail-sefydlu
Re-establishment, *s.* adsefydliad
Reeve, *s.* maer ; penswyddwr
 tref ; golygydd glo-hwll
Re-examine, *v.* ail-holi
Refection, *s.* adlon-bryd, adgy-
 weir-bryd, bwyd a fo'n adlon-
 ni ; adlonniad
Refectives, *s.* meddyginiaethau
 cryfhäol, maethol, &c.
Refectory, *s.* bwydfa, ymborthfa
Refel, *v.* gwrthbrofi, dadbrofi,
 ambrofi ; gwrthatteb
Refer, *v.* bwrw at, cyfeirio at ;
 gadael ar ; perthyn i ; golygu

Referee, *s.* dyddiwr, cylafaredd-
 wr, canolwr, heddw
Reference, *s.* cyfeiriad ; cyfeir-
 nâd ; perthyniad ; barn cylaf-
 aredd, dyddiad
Refine, *v.* puro, coethi, teru, di-
 annhuro ; diwygio ; adgyw-
 reinio ; manwl-draethu
Refinement, *s.* purad, coethiad ;
 adgywreiniad, manyliant
Refiner, *sub.* purwr, coethwr,
 coethiedydd, coethydd
Refit, *v.* adgyweirio, ail-dacclu,
 ail-barotâi, attrwio
Reflect, *v.* adlewychu, adle-
 wyrchu, attywynu, gwrthdy-
 wynu ; gwrthlunio, adlunio ;
 adfeddybled, adfyfrio, dwys-
 ystyried ; beio, goganu
Reflection, *s.* tafliaid yn ol, gwrth-
 dafliaid ; adlewyrchiad, gwrth-
 dywyniad ; gwrthluniad ; ad-
 fyfyrriad, ystyriaeth ; gwrth-
 nodiad, beiad, goganiad
Reflective, *a.* adfyfyriol ; achwyn-
 ol, beiawl, goganus
Reflector, *s.* drych, drych-wydr
Reflex, *a.* yn taflu'n ol, adle-
 wyrchawl, attywynol
Reflexibility, *s.* attröadwyaeth,
 gwrthdafladrwydd
Reflexible, *adj.* gwrthdröadwy,
 gwrthdafladwy, attröadwy
Reflexive, *a.* attröawl ; yn edrych
 yn ol ; myfyrgar
Reflow, *v.* adliffeirio, adlifo,
 gwrthlifo, gwrthliffeirio
Refluent, *a.* adliffeiriol, &c.
Reflux, *s.* gwrthlif, adlif, adlif-
 iant, gwrthlifant, adlifiad
Reform, *s.* diwygiad : *v.* diwygio,
 gwellhau, adffurfio, attrefnu,
 adlunio, gwella
Reformation, *s.* diwygiad ; at-
 trefniad, adffurfiad ; gwellhau
Reformed, *part.* diwygiedig, at-
 trefnedig : *s. pl.* diwygiedigion

Reformer, *s.* diwygiwr, diwygydd, diwygiedydd
Refract, *v.* gwrthdorri; gwrthdroi neu attal pelydr
Refraction, *s.* gwrthdorriad
Refractoriness, *s.* afrywiogrwydd, anhydynrwydd
Refractory, *a.* afrywiog, cyndyn, anhydyn, didorriad
Refragable, *a.* hydor, hawdd ei ddryllio, dymchweladwy
Refrain, *v.* attal, ffrwyno; ymatol, ymgadw, ymarbed
Refrangible, *a.* gwrthdorradwy
Refrenation, *s.* attaliad, ffrwyniad; gwrthdneddiad
Refresh, *v.* adlonni, diluddedu, dadebru, diflino, dadflino, adfywio, llonni
Refreshment, *s.* adfywiad, adlonniad, adfywiant, adlonniant, dadflinad; cynnalïaeth, llunïaeth, adfaeth, adfaethiad
Refrigerate, *v.* oeri, addocri
Refrigeration, *s.* addoeriad
Refrigerative, *a.* addoeredigol
Refuge, *s.* nawdd, nawd, naid, noddod, noddfa, addnail; celfrad; diogelfa; ymguddfa
Refugee, *s.* ymnoddwr, ymnoddiedydd, ymnoddydd
Refulgence, *s.* adlewyrchiad, adlewychiad, dysgleirdeb, attywyn, attywyniad
Refulgent, *a.* adlewyrchiol, adlewychus, attywynol, yspleydd
Refund, *v.* atdalw, talu'n ol
Refusal, *sub.* pall, nâg, naccâd, gommeddiad; gwrthodiad
Refuse, *s.* ysgubion, ysgarthion, ysprêd; ysbwrial; ffwlach, olion, gwehilion, dyhidlion, ffwbri, sorod: *v.* naccân, pallu, gommedd; gwrthod
Refuser, *sub.* gwrthodwr, gommeddwr, palliedydd, nacawr,

negydd, nagwr, negyf
Refutation, *s.* gwrthbrawf, dadbrofiad, gwrthbrofiad
Refute, *v.* gwrthbrofi, dadbrofi, dymchwelyd dadl, &c.
Regain, *v.* ail-gaffael, ynnill yn ol, ail-ynnill; adoresgyn
Regal, *a.* breuhinol, teyrnïdd
Regale, *s.* brenhin-wledd
Regale, *v.* gwledda; arfolli, croesawu; byw yn llawen; adlonni
Regalement, *s.* mwythus-wledd
Regalia, *s.* teyrn-addurnau, teyrndrec, teyrnolion
Regality, *s.* brenhinoldeb, teyrnurddas, uchelfraint
Regard, *s.* golygiad; ystyriaeth; sylw; gofal; parch; perthyns
Regard, *v.* golygu; dal sylw; ystyried; parchu, perchi
Regardable, *a.* nodadwy, gwiwnod; gwiw-barch, hybarch
Regardful, *a.* ystyriol, gofalus
Regardless, *a.* anystyriol, diodol, esgenlus, disylw, anofalus
Regardlessness, *s.* anystyriaeth, diodolwch, anofaleidd
Regency, *s.* rhaglafiaeth, rhaglywiaeth, rhaglywyddiaeth
Regenerate, *a.* adgenedledig
Regenerate, *v.* adgenedlu, ailgenedlu, ail-eni, adeni, adnewyddu
Regenerated, *a.* adgenedledig
Regenerating, *part.* yn adgenedlu, adgenediadol
Regeneration, *s.* adgenedliad; ail-enedigaeth, genedigaeth newydd, adenedigaeth
Regenerative, *a.* adgenedlawg
Regent, *sub.* llywydd; rhaglyw, rhaglywydd, rhaglâw, hual
Regerminate, *v.* adfflaguro, ail-darddu, adegino, adtyfu
Regermination, *s.* ail-flaguriad
Regicide, *sub.* lladdiad brenin; lleiddiad brenin, teyrn-leiddiad

Regimen, *s.* hwyl, rhêol-drefn, manyl-drefn; rhêol; deifr
 Regiment, *s.* catrawd, byddin-rawd, byddinan, lluyddrawd
 Regimental, *a.* catrodawl, byddinol—*Regimentula*, byddinwisg
 Region, *s.* goror, parth, ardal, bro, gwlad; awyr-barth
 Register, *s.* côf-lyfr: côf-lyfrwr, cofrestrwr, cofrestrydd
 Register, *v.* cofrestru, côf-lyfr, côf-nodi
 Registry, *s.* côf-lyfrfa; côflyfrau, côfrestri; côfrestriad, côf-lyfr-iaid; côf-restryddiaeth
 Reglet, *s.* cyfrynglain argraffydd
 Regnant, *a.* a fo yn teyrnasu
 Regrate, *v.* adofidio; edwicca
 Regrater, *s.* rhagbrynwr; edwicwr; adwerthwr, macliwr
 Regress, *s.* mynediad yn ol, ail-fynediad, dychweliad—*Egress and Regress*, rhydd-did i fyned a dyfod. *Edr. Ingress*
 Regression, *s.* mynediad yn ol, gwrthdro; enciliad
 Regret, *sub.* gofid neu flinder, meddwl; annhuedd, gwrthdymniad: *v.* gofidio, ymotidio, ochi; gwrthdueddu—*He regrets the deed*, y mae'n ddrwg ganddo'r weithred
 Regular, *a.* rhêolaidd, trefnus, trefngar, mewn trefn, &c.
 Regularity, *s.* rhêoleiddrwydd, rhêolusrwydd, trefnusrwydd
 Regulate, *v.* trefnu, rhêoleiddio, gweddeiddio, iawn-drefnu
 Regulation, *s.* trefniad; rheol
 Regulator, *s.* cymmonwr, trefnwyr, cymmedrolydd, hwylied-ydd, cymmesurydd
 Regulus, *s.* goreuon metel
 Regurgitate, *v.* adlyngcu
 Rehear, *v.* ail-wrando; ail-holi
 Rehearsal, *s.* adroddiad, datgan-iaid; prawf-draethiad

Rehearse, *v.* datgan, ail-adrodd; prawf-draethu, cynddatgan
 Reject, *v.* gwrthod, llysu, gwrthnebu, bwrw ymaith; gochel
 Rejectable, *adj.* gwrthodadwy; llysadwy, anghymmeradwy
 Rejected, *a.* gwrthodedig, &c.
 Reign, *s.* teyrnasiad; llywodraeth; gwledwch, gwledychiad
 Reign, *v.* teyrnasu, gwledychu; llywodraethu; blaenori
 Reimbark, *v.* ail-fyned i long; ail-roi mewn llong; adlongi
 Reimbarkation, *s.* adlongiad
 Reimburse, *v.* atdal, talu adref
 Reimbursent, *s.* atdaliad
 Reimpress, *v.* ad-argraffu
 Rein, *s.* carrai, awen neu awyn
 firwyn: aren, elwlen: *pl.* elwl, llefnau—*Reins of government*, firwyn llywodraeth
 Rein-deer, *s.* carw Llychlyn
 Reinforce, *v.* adgryfhau, ail-gyfnertu, adnerthu
 Reinforcement, *s.* adgyfnerthiad, adgyfnerth, adnerthiad
 Reinspire, *v.* ail-galonogi
 Reinstal, *v.* ail-orseddu
 Reinstale, *v.* ail-sefydlu, ail-osod mewn goresgyn, adferu
 Reinvest, *v.* ail-sefydlu, ail-osod mewn swydd neu sefyllfa
 Rejoice, *v.* llawenu, llawenhau, llonni, llawenychu; ymlawenhau; gorfoleddu, ymlonni
 Rejoicing, *s.* llawenychiad; llawenydd; gorfoledd
 Rejoin, *v.* ail-gydio, adgyssylltu; gwrth-atteb, ateb i ateb
 Rejoinder, *sub.* ail-atteb, gwrth-atteb, attebiad i attebiad
 Reiterate, *v.* ad-ddywedyd: adwneuthur; mynychu
 Reiteration, *s.* adwneuthuriad
 Rejudge, *v.* ail-farnu, adfarnu
 Rekindle, *v.* ail-ennyn
 Relapse, *v.* adlithro, adgwyddo,

adgwympo; ail-glefychu, ad-
wanychu, ail-ymchwelyd neu
fyned i lawr
Relapse, *s.* adlithrad, eilgwyp,
adgwyp; adglefychiad, ail-
glefyd
Relate, *v.* adroddi, traethu, my-
negi; perthynn, perthyn
Relation, *s.* adroddiad, traethiad;
carennnydd; câr, perthynas
Relationship, *s.* cystlynedd
Relative, *s.* câr, perthynas: *a.*
perthynasol, perthynol, per-
thynedigol, cystlynedigol
Relax, *v.* didynhâu, llaccâu, ys-
gafnhâu; llasu: ymollwng,
llwfrhan, diosfahâu
Relaxation, *s.* ysgafnhâd, llaccâd;
ymollyngiad; seibiant
Relaxed, *a.* and *part*, llac, llac-
edig, wedi ymollwng; meddal
Relay, *s.* newid-feirch; cynllwyn-
gwn; cynllwynfa
Release, *s.* rhyddhâd: *v.* gollwng
yn rhydd, rhyddhâu
Relegate, *v.* alltudo, allwladu,
anfon allan o'r wlad
Relegation, *s.* alltudaeth
Relent, *v.* tynern, meddallhâu,
nawseiddio, tosturio; edifarhâu
Relentless, *a.* didosturi, didyner-
wch, caled-galon, didawdd
Reliance, *s.* goglud, ymddiried,
hyder, ymddibyniad; pwys
Relic, *s.* gweddill, gwarded, rhe-
lyw, caditt—*Relics*, corph y
marw.—*Popish relics*, creiriau
Pabaidd, &c.
Relict, *s.* gweddw, y weddw
Relief, *s.* esmwythâd, esmwyth-
der; cymhorth, cynnorthyw,
porth; ymwarded; eysur; ad-
nerthiad—*A hare's relief*, cyrch-
fa ysgyfarnog—*Bass relief*,
(basso relieve) darluniad rhan
o'r corph, &c. isel-saf, darn-
ddelwad:—*High relief*, (alto

relievo) uchel-saf, llawn-ddelw-
ad, sef, y cyfan-gorph yn cael
ei ddangos
Relieve, *v.* cymhorth, cynnorthy-
wyo; diwallu, cynnal; sym-
mud neu linaru poen; ad-
nerthu; cyfnewid gwylwyr, &c.
Religion, *s.* crefydd; crêd
Religionist, *s.* crefyddwr
Religious, *a.* crefyddol, crefydd-
us, duwiol, duwiol-frydus
Relinquish, *v.* gadaw, gadael,
rhoi i fynu, diafaelu; gollwng
Reliquary, *s.* creirgell, creirfa
Relique, *s.* Edr. *Relic*
Relish, *sub.* blâs, chwaeth, ad-
chwaeth, archwaeth, sawr: *s.*
blasu, adchwaethu, chwaethu,
archwaethu, sawrio; blasuo
Relishable, **Relishing**, *a.* blasu
Relishing, *s.* blasiad, chwaethiad
Relucant, *a.* atywynol, dysglar,
gloyw, adglar
Reluctance, *sub.* gwrth-dymniad,
gwrthymdrech, annhneddiad,
anewyllysgarwch, anfodd
Reluctant, *adj.* gwrthymdynol,
anewyllysgar, anfoddog
Rely, *v.* hyderu, pwysu ar, ym-
ddiried, rhoi goglud
Remain, *v.* aros; trigo; parhau;
bod yn weddill, bod tros ben,
bod yn aros ar ol
Remainder, *s.* gweddill, y rhan
ar ol; hawl ar ol oes arall
Remains, *s.* gweddillion; corph
y marw, cyrph y meirw
Remancipate, *v.* adwerthu,
gwerthu neu rodidi yn ol
Remand, *v.* gwrthaw, galw yn
ol; danfon yn ol
Remark, *s.* nodd, nodiad; sylwiad
Remark, *v.* nodi, sylwi, dynodi
Remarkable, *a.* nodadwy, hynod,
hynodawl, nodedig
Remarkableness, *sub.* hynod-
rwydd

Remediable, *a.* gwelladwy, diwygiadwy, meddyginiaethol
 Remediless, *a.* anfeddyginiaethol, anwelladwy, anwellyniog
 Remedy, *s.* meddyginiaeth: *v.* meddyginiaethu, gwellhau
 Remember, *v.* cofio, cadw mewn côf, meddwl am; adgofio, galw i gôf; adgoffa; coffa, coffau
 Remembrance, *sub.* côf, adgof, ymatgof; atgofiad; coffa, adgoffa; coffadwriaeth
 Remembrancer, *s.* cofiadur, cofiedydd, cofiawdr; côf-weinydd
 Remind, *v.* adgofio, ail-goffa, ailgoffau, adgoffau
 Reminiscence, *s.* adgofiad; ymatgofiad; ymatgof
 Remiss, *a.* llac, ysmala, esgeulus, diſol, anniwyd, annyfâl
 Remissible, *adj.* maddeuadwy, maddenol, dilêadwy
 Remission, *s.* maddeuant, madd-euad, dilêad; ysgafnhâd; dyspeidiad; lleihâd, toliad
 Remissness, *s.* esgeulusdod, esgeulusdra, diſolwch
 Remit, *v.* anfon yn ol, dychwelyd, gwrthanfon; trosglwyddo: maddeu, cyreifio; llaccâu, ysgafnhân, lleihâu
 Remittable, *a.* anfonadwy, i'w anfon yn ol; maddeuadwy
 Remittance, *s.* maddeuant: arian trosglwydd, trosglwydd-swïn; anfoniad yn ol
 Remitting, *a.* a fo'n cilio ar brydian, dyspeidiol; treiedigol
 Remnant, *s.* gweddill, cilyn, cilc, cilcyn, eil-ddernyn
 Remonstrance, *s.* adfynegiad, adersfyniad, adgwyn, cwyn-fynag, gwrthdystiad
 Remonstrants, *s.* gwrthdystwyr, (enwad ar ddilynwyr Arminius, oddiwrth eu gwrthdystiolaeth

yn erbyn athrawiaeth y Diwygiad, yn Holland)
 Remonstrate, *v.* gwrthachwyn, gwrthgwyno, gwrthddangos
 Remora, *sub.* attalfa, rhwystr: math o for-lysŵen bendoll, a lŷn, meddant, wrth waelod llongau
 Remorse, *s.* gorbicrwydd, atgno'r meddwl, côlyn cydwybod, ym-gno, dwysbigiad
 Remorseless, *a.* diymatgno; anedifar, diedifar, diedifeiriol; didosturi, dideimlad
 Remote, *a.* pell, pellenig, anghy-fagos: *ad.* yn mhell
 Remoteness, *s.* peilder, pellenig-rwydd, anghyffagosrwydd
 Removal, *s.* symud, symudiad, newidiad lle
 Remove, *s.* symudiad; symudfa
 Remove, *v.* mudo, symudo, symud, newid lle; troi allan
 Removeable, *a.* symudadwy
 Remount, *v.* ail-ddringo ar
 Remunerable, *adj.* gwobr-wiw, addas i'w obrwyo, gobrwyadwy
 Remunerate, *v.* gwobrwyo, gobr-wyo, atdal, talu'n ol
 Remunerative, *a.* gobrwyedigol, taledigol, taliadol
 Renal, *a.* llwynawl, lwynawl
 Renard, *s.* cadnaw, cadno, llwynog, madyn, madryn. *Edr. Fox*
 Renascence, *s.* attarddiad
 Renascent, *a.* attarddawl, adffagurol, yn ail-darddu
 Rencontre, *sub.* gwrthgyfarch, gwrthgyrch; ysgarmes, ymladd, ymosod: *v.* gwrthgyfarch, ymgyhwrdd, ymgylfod; gwrthladd
 Rend, *v.* rhwygo, dryllio
 Render, *s.* rhwygwr, rhwygydd
 Render, *v.* talu; atdal; rhoddi, rhoi i fynn, dychwelyd; troi, cyfieithu:—cymmrydu

Rendezvous, *s.* ymgrychfa, ymgrychfan, ymcasgifa, ymgynullfan: *v.* cydyngyrcheu
Rends, Rents, *s.* cysswilt-wrymiau, agen-wrymian (*rhwng estyll llong*:) rhwygiadau
Renegade, Renegado, *s.* gwardwr Crist'nogaeth, encilwr at Fathometaniaeth, gwrthgiliwr
Renew, *v.* adnewyddu
Renewable, *a.* adnewyddadwy
Renewal, *s.* adnewyddiad; adgyweiriad; ail-wneuthuriad
Renitency, *s.* gwrthymegniad
Renitent, *a.* gwrthymwthiawl
Rennet, *s.* math o afal, breninesan: *caul.* Edr. *Rumet*
Renovate, *v.* adnewyddu
Renovation, *s.* adnewyddiad, adnewyddiaeth, adnewyddiant
Renounce, *v.* ymwrthod, ymwadu, dywadu, gwadu
Renown, *s.* bri, clod, enw
Renowned, *a.* clodfawr, enwog
Renownedness, *s.* enwogrwydd
Rent, *s.* ardreth, rhent, cyllid:—rhwygiad, rhwyg, ymranniad—*Quit-rent*, rhydd-rent.—*Chief-rent*, uchel-rent
Rent, *v.* ardrethu, cyllido, talu rhent, cymmeryd tir, &c.—gosod dan ardreth neu rent
Rentable, *a.* ardrethadwy
Rental, *s.* ardreth-lyfr
Rent-charge, *s.* arian blynyddol oddiwrth dir y'ngafael arall; ardreth-dâl, ardreth-dasg
Renter, *v.* wyneb-wnio
Renunciation, *s.* ymwrthodiad
Repair *s.* cyweiriad, cyweirfa, adgyweiriad, taciad; cyrchfa: *v.* cyweirio, adweirio, adgyweirio, adferthu, tâclu, trwsio:—*cyrchu*, myned
Reparandous, *a.* plygedig tuag i fynu
Reparable, *a.* cyweiriadwy

Reparation, *sub.* adgyweiriad; rhoddiad iawn, iawniad
Repartee, *s.* ffraethl-air, ffraethateb, cymheu-air, prestl
Repartee, *v.* prestlu, ymbrestlu, ffraeth-ymatteb
Repas, *v.* ail-groesi; dychwelyd, dyfod yn ol
Repast, *s.* pryd o fwyd; adfaeth, adlon-bryd, adgyweirbryd
Repay, *v.* atdalu, talu yn ol
Repayment, *s.* atdal, atdaliad
Repeal, *s.* dyddymiad, diddymiad, adfaru, adfarniad: *v.* diddymu, dirymu, adfaru, galw yn ol
Repealable, *a.* diddymadwy, &c.
Repeat, *v.* ail-adrodd, ail-draethu, adrodd, mynegi; mynychu, ail-wneuthur
Repeatedly, *ad.* yn fynych, yn aml, drachefn a thrachefn
Repeater, *s.* adroddwr, ail-adroddwr; mynychydd; oriador
Repel, *v.* curo neu yrru yn ol, gwrthguro, gwrthdaro, gwrthhyrddio, cilgwrthio, adguro
Repellent, *a.* gwrthweithiol: *s.* meddyginiaeth wrth-weithiol
Repent, *v.* edifarhau, edifar: ymosfidio; dychwelyd
Repentance, *s.* edifeirwch, edifarwch, edifeiriant
Repentant, *a.* Edr. *Penitent*
Repeople, *v.* ail-bobli, adbobli
Repercussion, *sub.* gwrthguriad, adguriad; atdarawiad
Repertory, *s.* rhestr-lyfr; rhestrfa
Repetition, *sub.* adroddiad; ailadroddiad, ail-ddywediad; ailwneuthuriad, mynychiad
Repine, *v.* ymosfidio, ymgurio, anfoddogi, ymddigio, grwg-nach, cenfigenu
Replace, *v.* adlleu, adlehu, adsefydlu, ail-osod mewn lle:—lleuwi neu gymmeryd lle arall

Replant, *v.* adblannu, ail-blannu
Replantation, *s.* adblanniad
Replemish, *v.* diwallu, digoni, ar-
 adigoni, llenwi, adlenwi
Replete, *a.* llawn, cyflawn; gor-
 llawn, gorllawn
Repletion, *s.* gorllawniad, gor-
 llawnder, gorllawnedd
Replevin, **Replevy**, *s.* 'sgrifen yn
 gofyn gollyngdod attafael, neu
 'r eiddo yr attafaelwyd arno;
 attafael-goll
Replevy, *v.* rhyddhâu attafael,
 (sef, trwy ymrwymo i ateb y
 cwyb) diattafaelu
Replication, *sub.* gwrthattebiad,
 adohebiad, ail-attebiad
Reply, *s.* ateb, gwrthateb
Reply, *v.* ateb, gwrthieb, ateb
 i ateb
Report, *s.* gair, sôn, chwedl, ad-
 chwedl, adchwedledd; enw;
 sŷn ergyd, ysgort, diaspad;
 adroddiad neu draethiad hol-
 ion; cyfrif; hanes
Report, *v.* adrodd, mynegi,
 dywedyd, cyhoeddi; taenu
 chwedl, rhoi ar led
Repose, *s.* gorphwys, gorphwys-
 dra, esmwythdra, llonyddwch;
 ymddiried, zoglud
Repose, *v.* ymorphwyso, ymlon-
 yddu; hyderu, rhoi hyder, ym-
 ddiried
Reposedness, *sub.* gorphwysdra;
 gorphwysedigaeth; esmwythâd
Reposit, *v.* rhoi ynghadw
Reposition, *s.* adlehad, adsefydl-
 iad, adosodiad
Repository, *s.* ystôrdy, ystôrfa,
 cronfa, cludlan, trysorfa
Repossess, *v.* ail-fectliannu
Reprehend, *v.* ceryddu, beio, ar-
 gyhoeddi, sardio, sennu
Reprehensible, *a.* ceryddadwy,
 beius, yn haeddu sen, &c.
Reprehension, *s.* cerydd, beiad

Represent, *v.* dangos, arddangos,
 gosod allan neu ger bron, dar-
 lunio; cynddrychioli, cynnrych-
 ioli, adgynnrychioli
Representation, *s.* arddangosiad,
 gosodiad ger bron: darluniad;
 eilun, delw; cynnrychioliad,
 cynnrychiad, cynddrychiad,
 adgynnrychiedigaeth
Representative, *a.* dangosedigol,
 darluniedigol; cynnrychedig-
 ol, cynddrychedigol
Representative, *s.* cynnrychiolwr,
 cynnrychiolydd, cynddrych-
 iolwr
Repress, *v.* attal, firwyo, cadw
 draw, cadw i lawr; cystwyo
Repression, *s.* attaliad, firwyniad
Repressive, *a.* attaliedigol, &c.
Reprieve, *s.* gwarant i oedi dien-
 ydd-oed, dien-oed: *v.* diheu-
 oedi, caniatâu dien-oed
Reprimand, *s.* cerydd, argyhoedd-
 iad, sen, sen-air
Reprimand, *v.* ceryddu, rhoi sen,
 cerydd, &c.
Reprint, *v.* ail-argraffu
Reprisal, *s.* adgipiad, attrais, at-
 traisiad, gwrthysgafael
Reproach, *sub.* sarhad, gwarth,
 gwarthad, gwarthod, gwar-
 adwydd, cywilydd; edliw, ed-
 liwiant, lliwiant: *v.* gwarad-
 wyddo, gwarthruddio, edliw,
 edliwied, lliwied
Reproachful, *a.* edliwgar, gwar-
 adwyddol, gwarthruddiawg
Reprobate, *a.* gwrthodedig, ang-
 hymmeradwy; diras
Reprobate, *s.* diried-ddyn, an-
 fadwr, diefflyn, drygddyn: *v.*
 gwrthod, llwyrwrthod; gwrth-
 wynebu; dwys-feio
Reprobation, *sub.* gwrthodedig-
 aeth; gwrthodiad
Reproof, *v.* cerydd, cerydd-air,
 sen, argyhoeddiad; dwrddiad

Reprove, *v.* ceryddu, argyhoeddi, anghreiffio, sennu, sardio
Reprovable, *a.* ceryddadwy
Reprover, *s.* ceryddwr, argyhoeddwr, anghreiffiwr, sennwr, sardiwr, &c.
Reptile, *s.* ymlusgiad, ymlusgydd, sarddan
Reptile, *a.* ymlusgawl, sarddawl
Republic, *s.* gwerin-lywodraeth, gwerin-wladwriaeth, gweriniaeth
Republican, *adj.* gwerinwladwriaethol, gweriniaethol
Republican, *sub.* gwerin-wladwr, gweriniaethwr
Repudiable, *a.* gwrthodadwy
Repudiate, *v.* rhoi ynaith, ysgar; gwrthod, llysu
Repudiation, *s.* ysgariad; llysiant, gwrthodiad, llysiad
Repugn, *v.* gwrthladd, gwrthsefyll, gwrthryn, gwrthwynebu
Repugnance, **Repugnancy**, *sub.* gwrthwynebiad, &c.
Repugnant, *adj.* gwrthwyneb, gwrthwynebol, croes
Repulse, *s.* cilgwth, gwrth yn ol, gwrth-hwdd, gwrthegydd; nacâd, pall: *v.* curo yn ol. *Edr. Repel*
Repulsion, *s.* gwrthyriad
Repulsive, *a.* gwrth-byrddiawl
Reputable, *adj.* cymmeradwy, parchus, cyfrifol, clodawl
Reputation, **Repute**, *s.* bri, cymmeriad, cyfrifiad, gwiwdeb
Repute, *v.* cyfrif. *Edr. Regard*
Request, *s.* arch, deisyfiad, dymuniad; cymmeriad, parch, bri: *v.* deisyf, erfyh, dymuno
Requiem, *sub.* gorphwysdra;—gorphwys-gân, cân-wasanaeth
Pabaidd dros y marw
Requirable, *a.* gofynadwy
Require, *v.* gofyn, ceisio
Requisite, *a.* gofynedig—*Requi-*

sites, anhepgoran, anghenrheidiau, gofymion
Requital, *s.* gwobr, iawth, tal
Requite, *v.* talu, gobrwyo
Rere, *s.* ol-resau byddin; yr oliaid; ol reng. *Edr. Rear*
Rere-ward, *s.* ol-ddiffyn; ol-ddiffynwyr; cefn-fyddin
Resalute, *v.* ail-gyfarch
Rescind, *v.* torri, attorri; dirymu, diddymu; galw'n ol
Rescission, *s.* atdorriad, dirymiad, dilead; adfarniad
Rescript, *sub.* adlythyr, adsgrif, gwrthsgrif, gwrthysgrif
Rescue, *v.* gwarediad, gwarediant, rhag-achubiaeth; trais-ollyngiad, trais-ryddhad
Rescue, *v.* gwaredu, achub; rhag-achub; trais-achub, gollwng neu ryddhad trwy drais
Research, *s.* adchwiliad, adgar, dyfal-gais, manwl-chwiliad: *v.* adgeisio, manwl-chwilio
Resemblance, *s.* cyffelybrwydd, tebygrwydd, tebygolrwydd, llun, eilun, eiluniaeth, delw, gorlliw, dull, delwedd
Resemble, *v.* tebygu, bod yn gyffelyb neu debyg
Resent, *v.* cymmeryd yn eiddw; neu yn angharedig; gwrthgyfarch, anghyfarch, atteinio
Resentful, **Resenting**, *adj.* anfoddawl, anfoddlawn, digu, digofus
Resentment, *s.* atteinlad; digter, anfoddlonrwydd, dig
Reservation, *s.* adgadwad; dangeliad, cadwad yn ol; llysiant, eithrad; ammodiad
Reservatory, *s.* ystoddy, trysgell
Reserve, *s.* rhyw-beth yngladdw; ol-fyddin, byddin gefn; tawedogrwydd, meddwi-gellad; pwyllod, pwyll

Reserved, *a.* tawedog, cynnil o'r meddwl; *a* fo y'nghadw
Reservedness, *s.* tawedogrwydd, cynnilwch geiriau; anhyfoesedd
Reservoir, *s.* cronfa, pwnt, dyfrgist
Reside, *v.* aros, cartrefu, preswyllo, trigo, cyfanneddu
Residence, *s.* arosfa, trigiad; cartref, trigle, trigfa, trigias
Resident, *a.* trigiannol, cyfarosawl; *s.* trigiannydd, cyfarosydd; gweinidog cyfarosawl
Residentary, *a.* trigiannol; *s.* eglwyswr cyfarosawl, person *a* fo'n cartrefu yn ei blwyf
Residual, *a.* gweddilledigol
Residual, *s.* y rhan *a* fo ar ol
Residue, *s.* y rhan sydd yn ol, y gweddill, y gwarged
Resign, *v.* rhoddi i fynu; ymroddi, ymddarostwng
Resignation, *s.* rhoddiad i fynu; ymroddiad, ymostyngiad
Resignée, *s.* y neb y rhoir peth i fynu iddo; adgymmerydd
Resigner, *s.* y neb *a* roddo beth i fynu er arall; rhoddiedydd
Resiliency, *s.* gwrthneidiolrwydd; adlamiad
Resilient, *adj.* gwrthneidiol, attwythol, adlamawl
Resin, *s.* ystor
Resinous, *a.* ystoraidd
Resipiscence, *sub.* dychweliad i iawn bwyll, adsynwriad
Resist, *v.* gwrthsefyll, gwrthwynebu, gwrthryn, gwrthladd
Resistance, *a.* gwrthwynebiad
Resistible, *a.* gwrthwynebadwy
Resolute, *a.* anwrthwynebol
Resolvable, *adj.* attoddadwy; ddestanadwy; egluradwy
Resolable, *a.* attoddadwy
Resolve, *s.* bwriad, ymroddiad, crysfwriad, llwyr-fryd; *v.* hwr-

iadu, bryd-lunio, llwyr-fwriadu, penderfynu mewn bryd; dattod, dosparthu, dehongli, toddi, attoddi
Resolvedness, *s.* llwyrfrydedd
Resolver, *s.* bwriadwr; dattodwr, dadglymiedydd
Resolute, *a.* llawnfrydig, bwriadlawn, llwyr-ymroddawl; calonog, gwrol, dewrwych
Resoluteness, *s.* brydlonedd
Resolution, *s.* bwriad, llawnfryd; calondid, dewrder, gwroldeb, gwrolfryd; dehongliad, dattodiad, egluriad; attoddiad
Resonance, *sub.* adseiniad, dadseiniad, gwrthseiniad
Resonant, *a.* adseiniol, &c.
Resort, *s.* cynulliad, cydymgasgliad, cynniweiriad, tramwy, tramwyad, cyrchfa; cynnullfan, cynniweirfa, cyrchfan, cyrchle; *v.* cynniwair, tramwy, cyrchu, cyrchynu, ymgychu, ymgasglu
Resound, *v.* adseinio, dadseinio, darysteinio, adleisio
Resource, *s.* adnawdd, adnoddedd, adgyfnerth; noddfa; dyfais; edryf—*To have resource to means*, gwneuthur prawf o foddion—*The resources of a country*, adgyfnerthoedd gwlad, adnoddau gwlad
Respect *sub.* cymmeriad, bri, parch; ystyriaeth, ystyr; golygiad; perthynas; *a.* parchu; ystyried, golygu; derbyn wyneb
Respectful, *a.* parchus; gostyngedig; parchlawn
Respective, *a.* neillduol, priodol, priod, gwahanredol, perthynol i'r naill *a*'r llall
Respectively, *ad.* yn wahanredol; mewn golygiad *a* bob un, &c.

Respiration, *s.* anadliad, cyrch-
iad neu dyniad anadl, alanedd

Respire, *v.* anadlu, cyrchu anadl,
ad-anadlu, alanu

Respite, *s.* oed, oediad, attreg;
seibiant, dyspaid; dien-oed: *v.*
addoed, gohirio; *moi* dien-
oed

Resplendence, **Resplendency**, *s.*
attywyniad, cyflewyrchiad

Resplendent, *a.* attwynol, ys-
plenydd, llewyrchiannol, lle-
wyrchawl, llewychiannol, &c.

Respond, *v.* atteb, ateb, atebu,
gorheb, gorheb, gorhebu

Respondent, *s.* attebwr, atehydd

Response, *sub.* atteb, gorheb,
ateb

Responsible, *a.* attebadwy; at-
tebol, addas neu abl i atteb,
rhwym i atteb; cymmeradwy

Responsive, *a.* attebol; ymatteb-
ol; attebedigol, gorhebol

Rest, *s.* gorphwys, gorphwysfa,
gorphwysdra: llonyddwch; es-
mwythdra: *v.* gorphwys, gor-
phwyso, ymorphwys—*The rest*,
y lleill, y rhan arall, &c. *Edr.*

Remainder

Rest-harrow, *Edr.* *Cummock*

Restiness, *s.* rhusogrwydd, rhus-
iant, ystrangiad

Restitution, *s.* atdaliad, rhoddiad
yn ol, edfrydiad

Restive, **Resty**, *a.* rhusog, rhus-
lyd, ystranglyd, ystyfnig, an-
hywaith, anystywaith

Restless, *a.* aflonydd, anesmwyth,
diorphwys; dilun

Restlessness, *s.* anesmwythder,
diorphwysdra; aflonyddwch

Restorable, *a.* adferadwy

Restoration, *s.* adferiad, adfered-
igaeth, edfrydiad, edfryd

Restorative, *a.* adferol, adfered-
igol—*Restoratives*, adgyweirol-
ion, cyfnurthedigion

Restore, *v.* adroi, atdalu, adferyd,
adferf, edfryd, edryd

Restorer, *s.* adferwr, edfrydydd

Restrain, *v.* attal, firwyno, twyo
rhwystro, dal yn ol

Restraint, *s.* attaliad; caethiad,
carchadiad; lludd, rhwyst

Restrict, *v.* attal, cyfyngu, ter-
fynu, rhwymo, rhagrwyno

Restriction, *s.* attaliad, cyfyng-
iad, terfyniad, rhwymiad

Restrictive, *a.* terfynedigol, rhag-
rwymawl, rhwymedigol

Restricting, *a.* rhwymawl, ad-
rwyml

Restricting, *s.* rhwymydd

Result, *s.* canlyniad, firwyth;
effaith: *v.* deillio, tarddu

Resumable, *a.* i'w adgymmeryd

Resume, *v.* adgymmeryd, ad-
gymmeryd, ail-ymaflyd yn, a
daro at; ail-ddechren

Resumption, *s.* adgymmeriad,
adbennodiad; adeiriad

Resurge, *v.* adgyfodi, adgodi

Resurrection, *s.* adgodiad, ad-
gyfodiad, ail-gyfodiad

Resuscitation, *s.* adfywiocchad,
adfywiad, dadebriad

Retail, *s.* mân-werth, mân-werth-
iant, adwerthiad: *v.* adwertia,
mân-werthu

Retailer, *s.* mân-werthydd

Retain, *v.* cadw, dal, dal gafael
dal mewn côf; dal â gwobr:
gwobr-rwymo, gwobra

Retainable, *a.* daliadwy, &c.

Retainer, *s.* cyflogwr dadlenydd,
gwobr-rwymydd; canlynwr
gwr mawr, ymganlynydd,
heilyn

Retaining-fee, *s.* gwobr dadleu-
wr, gwobr-gyflog, hur-wobr

Retake, *v.* adgymmeryd, ady-
nill, cymmeryd ailwaith

Retaliate, *v.* gwrthbwytho, talu
pwyth, atdalu; dial cam

Retaliation, *s.* atdâl, atdaliad, atdalediggaeth, gwrthbwyth
Retard, *v.* afrwyddo, goluddio, arluddio, lluddias, attal, dal
Retardation, *s.* afrwyddiad, &c.
Retch, *v.* cyfogi, ymgyfogi, sychgyfogi; ymystwyo
Retchless, *a.* diymgaïs, diymro, ad, digyfiro, diotaf, diog
Retention, *sub.* attaliad, daliad mewn gafael; côf-ddaliad; côf
Retentive, *a.* attaliedigol, cynnwysol, attalgar; côfgar—*A retentive memory*, côf cynnwysgar, gafaelgar, cryf, &c.
Reticular, *a.* rhwydol
Retina, *s.* rhwyd-len y llygad
Retinue, *s.* gosgordd, gosgordd-ll, gosgordd-weision
Retire, *v.* ymneillduo, encilio, cilio, yniadaw, tynnu'n ol
Retired, *a.* unig, neidduol; diartfordd, dirgel; neillduedig
Retiredness, *s.* neidduolrwydd, dirgelrwydd, unigrwydd
Retirement, *s.* neillduedd; encil
Retold, *part.* ail-ddywededig
Retort, *s.* gwrthgis, gwrthsen, gwrthguo; gwrthdro, gwrthgam; math o lestr a gwrthblyg yn ei wddf: *v.* gwrthsen-
 nu, gwrthgnôl, gwrthiatteb; ednyddu, gwrthroi
Retortion, *s.* gwrthdrôad, édnyddiad; gwrthseniad
Retouch, *v.* adgnithio, ailgyffwrdd; adredegr tros
Retrace, *v.* adolrhain, adolrhainio; olrhain yn ol
Retract, *v.* galw geiriau yn ol, dad ddywedyd
Retraction, *s.* dad-ddywediad
Retreat, *s.* cil, encil, enciliad, gwrthdaith; cêlfan, diogelfa, adfan: *v.* cilio, encilio, myned yn ol
Retrench, *v.* torri ymaith; llei-

hau; hyw yn gynnwylch; amgloddio, amddiffyn, adgloddio
Retrenchment, *s.* cwtogiad neu gynniliad traul; ysgythriad; talfyriad; adglawdd
Retribution, *s.* atdaliad, atdâl
Retriever, *a.* atdaledigol
Retrievable, *a.* adferadwy
Retrieve, *v.* adferu, edfryd, rhub, ail-gumill, adenmull
Retrocède, *v.* myned yn ol
Retrocession, *s.* mynediad yn ol, gwrthrodiaid, enciliad
Retrogradation, *sub.* mynediad graddol yn ol, gwrthradclianiad, dadwib, gwrthgrwydrad
Retrograde, *a.* gwrthgrwydrol
Retrogression, *s.* mynediad yn ol, attymchweliad
Retrospect, *s.* golwg yn ol, ad-olwg, ail-olwg, gwrth-olwg
Retrospection, *s.* adolygiad
Retund, *v.* pylu, troi'r min
Return, *s.* dychwella, dychweliad, atiaith, adchwel, adferiad; atfaliad: *v.* dychwelyd; ad-tain; adrefu, troi adref
Reveal, *v.* dadguddio, diargelu, egluro, eglurhau, amlygu
Revel, *s.* gloddest, wttres, cyf-eddach: *v.* gloddestu, gloddesta, wttresa, gorwledda
Revelation, *s.* dadguddiad
Reveller, *s.* gloddestwr, wttreswr, cyfedd-walch
Revel-rout, *s.* gloddest-dorf
Revelry, *s.* gloddestwaith
Revenge, *s.* dial, dialiad: *v.* dial, dialu, dialeddu; ymddial
Revengeful, *a.* dialgar, ymddialgar, dialeddgar, dialus
Revengefulness, *s.* dialgarwch
Revenger, *s.* dialwr, dialydd
Revenue, *s.* ardreth, cyllid
Reverberate, *v.* gwrthdaro, gwrthguo, gwrthseinio, dadseinio, adseinio; adguo

Reverberatory, *a.* gwrthdröawl, yn caru'n ol; gwrthseinol
Revere, *Reverence*, *v.* parchu, perchi, ardduno, anghydeddu
Reverée, *sub.* fiol-ddychymmyz, hephynt, mympwy, go-frendd-wyl, syn fyfyrdod. *Edr.* *Whim*
Reverence, *s.* parch, erharch, anghydedd, ardduniant, bri
Reverend, *a.* parchedig, parchadwy, hybarch; ofnadwy
Reverent, *Reverential*, *a.* parchus, parchedig; gostyngedig
Reversal, *s.* dymchweliad; dirymiad, diddymiad; tröad
Reverse, *s.* tro, tröad, cyfnewidiad; gwrthwyneb, y tu cefn: *v.* galw yn ôl, gwrthdröi
Reversed, *adj.* ymchweledig; gwrthdröedig; dychweledig
Reversible, *a.* ymchweladwy, &c.
Reversion, *s.* gwrthdröad; ymchweliad, attychweliad
Reversionary, *a.* attychweledigol, ymchweledigol
Revert, *v.* troi yn ol, ymchwelyd, adymchwelyd, dychwelyd
Revertible, *a.* ymchweladwy, &c.
Revert, *v.* ail-roddi meddiant
Revibrate, *v.* ymdafu yn ol
Revictual, *v.* ad-ddarmerthu
Review, *s.* adolygiad, adchwiliad, adsylwiad, adsylw, edlwg
Review, *v.* adolygu, adchwilio, adsylwi, edlygu; adystyried; adbroff
Reviewer, *s.* adchwiliwr, adolygieidd, adolygu; beirniad
Reville, *v.* difenwi, cablu, gwaradwyddo, difrio, duo
Reviler, *s.* difenwr, difriwr, &c.
Reviling, *s.* difenwad, cabl, &c.
Revival, *s.* ail-ofygiad, adchwiliad; ail-ddarllemiad
Revise, *sub.* ail brawf-len, eil brawf
Revise, *v.* adchwilio; adbroff

Revisit, *v.* ail-ofwyo, ail-ymweld, adofwyo, adymweld
Revisitation, *s.* ail-ofwyad, &c.
Revival, *s.* adfywiad, adfywhad, ymadfywiad, dadebriad
Revive, *v.* adfywio, adfywhau, adfyw, bywhau, bywiogi, dadebru, daolewygu
Reviving, *s.* adfywhad, adfywiad, ymadfywiad
Reviviscence, *s.* ymadfywiad
Re-union, *s.* adundeb, adgydiad
Re-unite, *v.* aduno, adgyssylltu
Revocable, *a.* a ellir ei alw yn ol, gwrthalwadwy
Revocation, *s.* gwrthalwad, galwad yn ol, dadfarniad, dirymiad, dad-ddywediad
Revoke, *v.* galw yn ol, gwrthalw, dadfarnu, dirymu
Revokement, *s.* *Edr.* *Revocation*
Revolt, *s.* gwrthgyl, gwrthgynhwrf, gwrthryfel
Revolt, *v.* gwrthgilio, anffyddloni; gwrthryfela; gwrthgynhyrfu
Revolver, *s.* gwrthgiledydd, &c.
Revolve, *v.* amdroi, cylchdroi, andreiglo; dwys-ystyried
Revolving, *s.* amdröad, andreigliad; myfyriad
Revolution, *s.* andreigliad, cylchdröad; chwyldaith, adchwyl, adchwylfa, adgylchiad, chwyldro, chwyl
Revolutionary, *a.* chwyldad, adchwylus, cylchdröawl
Reward, *s.* gobr, gobrwy, gwobr, gwobrwy; tal, taledigaeth
Reward, *v.* gobrwyo, gwobrwy, gwobru; talu
Rewardable, *a.* gobrwyadwy
Rewarded, *a.* gobrwyedig
Rewarder, *s.* gobrwywr
Reynard, *s.* cadnaw, llwynog
Rhapsody, *s.* cymmysg-draith; ffregediaeth; gwyllt-gaeth

Rhetoric, *s.* **firaetheg**, **firaeth**, **firaethoneg**, **areithyddiaeth**, **ar-odoriaeth**, **areithyddeg**
Rhetorical, *a.* **firaethebawl**, **areithiawl**; **areithyddol**
Rhetorician, *s.* **areithydd**, **areithiwr**, **firaethebydd**, **arawdr**
Rheum, *s.* **dyferwst**, **llyflyn y pen**, **gormwyth**
Rheumatic, *a.* **gormwythaidd**; **cymmalwstog**; **gewyn-glaf**
Rheumatism, *s.* **crŷd cymmalau**, **cymmalwst**; **gewynwst**; **clefyd y gïau**
Rheumy, *adj.* **gormwythig**, **gormwythaidd**, **gormwythus**
Rhinoceros, *sub.* **matl o anifail trwyn-gorniog**, **durun-gorn**
Rhombus, *s.* **dull pedwar-ochr**, **eithir yn anghyfartal ei onglau**, **fel peunill gwydr o'r hen fath**
Rhombus, *s.* **math o wreiddyn meddygawl tra adnabyddus**, **arianlys**, **arian gwiawn**
Rhyme, *sub.* **odl**; **cynghanedd**; **rhymyn**: *v.* **odl**, **cydodli**, **cynghaneddu**; **mydra**, **rhymynt**
Rhymer, *s.* **rhymynwr**; **odlydd**
Rhythm, *s.* **mydr a chynghanedd**
Rhythmical, *a.* **cynghaneddol**, **mydraidd**; **cynghan-fesurol**
Rial, *s.* **chwengain Yspañ**
Rib, *s.* **asen**, **esen**, **corf-asen** (*pl. ais*, *corf-ais*)—*Kiln-ribs*, **llymwydd olyn**—*Rib-timber*, **eisgoed**, **eisdrawstinu**
Ribald, *s.* **croesan**, **croesaniad**
Ribaldrous, *a.* **serth**, **croesaniadd**, **budr-eiriog**; **anlad**
Ribaldry, *s.* **serthedd**, **croesanieth**, **croesaren**, **budr-eiriad**
Ribband, **Ribbon**, *s.* **ysnoden**
Ribbed, *a.* **eisawg**, **eisedig**
Ribbon-weaver, *s.* **ysnoden-weydd**, **ysnodenwr**
Ribwort, *s.* **llwyniadl**, **erllyriaid**, **ysgelyn-lys**, **pennau y gwyr**,

llwyn y neidr, **astyllenlys**.
Edr. Pluain
Rice, *s.* **math o ŷd-fawn**
Rich, *a.* **cyfoethog**, **cyllidog**, **goludog**; **gwerthfawr**, **gwych**, **didog**; **ffrwythlawn**, **bras**; **costus**, **danteithiol**; **heileth**
Riches, *sub.* **cyfoeth**, **cywoeth**, **golud**, **dâ**, **berthedd**, **alar**
Richness, *sub.* **cyfoethogrwydd**; **goludogrwydd**; **gwychder**; **brader**: **pereiddrwydd**
Rick, *s.* **dâs**, **daswl**, **daswn**; **bera**
Rick, *v.* **dasu**, **dasyln**, **dasyrna**
Rickets, *s.* **y llêchau**
Rid, *v.* **troi heibio neu oddiar law**; **myned trwy ofchwyl**; **myned y'mlaen**; **ynnill tir**
Riddance, *s.* **gwared**, **rhyddhad**
Ridden, *part.* **marchogedig**, &c.
Riddle, *s.* **adammeg**, **dammeg**, **grymeg**, **dychymmyg**, **dyfal**: **rhudyll**, **hesgyn**: *v.* **rhidyllio**
Ride, *a.* **marchgan**, **marchogaeth**; **nosio wrth angor**
Rider, *s.* **marchog**; **marchog-was**
Ridge, *sub.* **grwn**, **trum**, **crimp**, **cefn**, **crib**: *v.* **grynio**; **trumio**
Ridgy, *adj.* **trumiog**, **grynio**, **crimpio**, **cribog**, **bryniog**
Ridge-band, *s.* **cefn-dres**
Ridgeling, *s.* **milyn neu anifail un-gall**
Ridge-tile, *s.* **crib-beithynen**
Ridicule, *sub.* **gwawd**, **gwatwargodd**, **chwerthin-wawd**, **chwardd-wawd**: *a.* **gwawdio**, **gwatwar**, **indcio**
Ridiculous, *a.* **chwerthinus**, **dirmygus**, **cywilyddus**; **digrif**
Riding, *s.* **parth-ran** (*traian*)
Sir Effrag Yorkshire
Ridotto, *s.* **cydgerdd**, **cerddfa**
Rie, *s.* **rhŷg**: *sing.* **rhygen**
Rife, *a.* **aml**; **cyffredin**; **rhugl**
Rifle, *v.* **arheithio**, **yspeilio**
Rifle-gun, *s.* **rhych-dafyll**

Rif-raff, *s.* ysgubion gwlad
 Rift, *sub.* agen, hollt; rhwyg;
 fflochen: *v.* hollti, rhwygo
 Rig, *s.* cast; nwyf-gast; *r.* nwyf-
 chwaraau:—taci, gwisgo
 Rigadoon, *s.* math o ddawns
 Rigging, *sub.* taciad, gwisgiad;
 taciâu llong, bwyliâu, rhaffiau
 Riggish, *a.* anlud, nwyfus
 Right, *a.* iawn, utiawn: addas,
 cyfiawn, cymhwys; syth
 Right, *s.* hawl, dyelw; iawn;
 braint: *v.* iawni; mynnu iawn;
 cymmoni
 Righteous, *a.* cyfiawn, uniawn
 Righteousness, *s.* cyfiawnder &
 Rightful, *a.* cyfreithlawn, iawn
 Rightness, *s.* iawnder, iawnedd,
 unionder, uniondeb; tegwch
 Rigid, *a.* anhyblyg, tyn, llym,
 llyso, llym-fanwl, durfing
 Rigidity, *sub.* diblygedd, anhy-
 blygedd; llymder, llymfanyl-
 dra; stynder, tyndra
 Rig-ma-roll, *s.* ystidwin, tid-res
 Rigorous, *a.* gerwin, caled, llym,
 tost, llymdost, tostim
 Rigour, *s.* gerwiudeb, garwedd,
 llymder, toster, tostedd
 Rill, *s.* cornant, gofirwd, gofer,
 aberig: *v.* goferu, aberu
 Rim, *s.* ymyl; cylch, cant, cant-
 ell, gwalc; corodyn
 Rime, *s.* barug, llwydrêw; *v.*
 barugog, llwydrewi, glasrewi
 Rimy, *a.* barugog, llwydrewog,
 llwydrewlyd, baruglyd
 Rimple, *v.* crychu: ymgyrchu
 Rind, *s.* pil, pilonyn; crawen;
 croen
 Rined, *a.* crawenog
 Ring, *sub.* cylch, cant, sidell;
 modrwy, bodrwy, rhwy: *v.*
 canu clych; awnio, seimio
 Ring-bone, *s.* ewinor march
 Ring-dove, *s.* Edr. Dove
 Ringer, *s.* clych-ganwr

Ringleader, *s.* blaenor, cornor
 Ringlet, *s.* cudy modrwyog
 Ring-streak'd, *a.* tylich-frith
 Ringtail, *s.* y iar dinwen
 Ringworm, *sub.* marchwreinyr,
 dyfrwreinyr, gwreinyr. Edd.
 Tetter
 Rinse, *r.* golchi, dyolchi, glân-
 olchi, adclhu, dystreulio
 Riot, *s.* afreolaeth, rhyssedd, wt-
 tres, gloddest; terfysg, ter-
 fysg-waith, brythaint
 Riot, *v.* gloddesta, wttresa; gwne-
 yd terfysg
 Rioter, *s.* gloddestwr; terfysgar,
 mab terfysg, brythai
 Riotous, *a.* brythawl, terfysgar;
 wtsresgar, afradlawn, penrydd
 Rip, *v.* rhwygo; torri pwythau
 Ripe, *a.* addfed, ffaeth
 Ripen, *v.* addfedu, ffaethu
 Ripeness, *s.* addfedrwydd, add-
 fededd, addfedwch; addfediad
 Rapiers, *s.* adwerthwyr pysgod
 Ripple, *s.* crychiad dwfr, crych:
v. crychu: heislau llin
 Rise, *v.* codiad, cyfodiad, cwn-
 iad, dyrchafiad; esgyniad;
 tarddiad, dechreuad, cyclwyn-
 iad: *v.* codi, cyfodi, cwm,
 esgyn; chwyddo; tarddu
 Risibility, *s.* chwerthinusrwydd,
 chwerthinedd, hychwarddedd
 Risible, *a.* chwerthinus, chwardd-
 es, hychwardd; digrifol
 Rising, *s.* codiad; esgynfa
 Risk, *s.* perygl: *v.* anturio, pe-
 ryglu, rhedeg y perygl
 Rite, *s.* defod, arddedod; arfer
 Ritual, *s.* llyfr defodan: *a.* de-
 fodol, arddedodol, arddeddfol
 Rival, *s.* cydgarwr; cyderlynwr,
 cydymgeisiwr: *a.* cyderlynol
 Rival, *v.* cydymgeisio, cydym-
 dynnu; ceisio'r blaen ar arall
 Rivalry, Rivalship, *s.* cydgarwr-
 iaeth, cydymgeis

Rive, *v.* holli

Rivel, *s.* crychni: *v.* crychu

River, *s.* afon, dyfr-firwd

Rivet, *s.* gwrth-hoel, gwrthben

Rivet, *v.* gwrth-hoelio, gwrth-bennu, gwrthibwyo; sicrhâu, dwfn-argraffu (*yn y meddwl*)

Rivulet, *s.* nant, cornant, corafon, afonig, aberig, nentig

Rixdollar, *s.* darn o arian Alman-aidd, gwerth 4s 6c.

Roach, *s.* y torgoch, rhuffell

Road, *s.* ffordd, prif-ffordd, cefn-ffordd; angorsfa llongau

Roam, *v.* crwydro, gwibio

Roan, *a.* broc; cymmysglwyd

Roar, *s.* rhu, rhuad, breferad

Roar, *v.* rhuo; croch-floeddio

Roarer, *s.* rhuedydd, rhuwr

Roaring, *s.* rhuad; oernad: *a.* rhuadwy; bloeddgar

Roast, *a.* rhôst, pobedig: *v.* rhosti-o, pobi:—*gwawdio*—*To rule the roast*, meistrolï, bod yn ben, rheoli

Roaster, *s.* crasiedydd

Roasted, *a.* rhostiedig, rhôst

Rob, *v.* yspeilio, lladratta, dwyn

Robber, *s.* yspeiliwr, lleidr

Robbery, *s.* yspeiliad, lladrad

Robe, *s.* ysgin, ffaling, cwnsalit, mantell, gwn, llaeswisg

Robe, *v.* gwisgo; ymwisgo

Robert (*of the wall*) *Edr.* *Crane-bill*

Robust, *a.* pybyr, cadarn-gryf, grymusol, erddrym, cyduerth

Robustness, *s.* pybyrweh, &c.

Rocamble, *s.* garllwg Yspaen

Roche-alum, *s.* allawg y graig, y fath oreu o alym neu allawg

Rochet, *s.* offeren-grys esgob

Rock, *s.* craig, clegr: *v.* siglo

Rocket, *s.* tân-belen

Rock-gallant, *Edr.* *Charlock*

Rockiness, *s.* creigiogrwydd

Rocky, *a.* creigiog, ysgyryd

Rod, *s.* gwialen; llath—*Angling-rod*, genwair—*Curtain-rod*, llen-lath, llen-wialen

Rodomontade, *s.* coegfost, gwag ymfrost: *v.* hocsachu

Roe, *s.* iyrches, ewig; grawn (gronell) pŷsgod

Roebuck, *s.* iwrch. *Edr.* *Buck*

Rogation, *s.* gofyniad, erfyniad

Rogation-week, *sub.* wythnos y gweddïau (y nesaf ond un o flaen y Sulgwyn)

Rogue, *sub.* dyhiryn, hŷcedwr, rhempyn; crwydryn, crwydrai

Roguery, *s.* hŷcedwaith, twyll; castiogwaith; cellweidro

Roguish, *a.* hŷcedus, rhempus, twyllgar; castiog; cellweirgar

Roguishness, *s.* dyhirweh, &c.

Roll, *s.* rhŷl; plyg-lyfr: cŷf-lyfr; rhestrfa; rhŷlyn: *v.* rhŷlio; amdroi; treiclo, troi

Roller, *s.* rhŷl-bren, rhŷl-faen;

Rolling-pin, *s.* rhŷl-bren [trul

Rolling-press, *s.* rhŷl-waig

Roman, *s.* Rhufeinwr: *a.* Rhufeinaidd; Rhufeinig

Roman-catholic, *s.* pabydd, aelod o Eglwys Rhufain: *a.* pabaidd

Romance, *s.* ffug-chwedl, ffug-hanes, ffug-draethawd: *v.* celwyddu, ffug-chwedleua

Romancer, *sub.* ffug-chwedlydd, ffugiedydd; celwyddwr

Romanist, *s.* pabydd, rhŷ feinydd

Romanize, *v.* rhufeineiddio, cydfurfio a phabyddiaeth

Romantic, *a.* aruthrol, mawr-wyllt, gwylltwedd; anhygoel, dychymmygol, ffugiol

Romish, *a.* Rhufeinaidd, pabaidd, perthynol i Rufain

Romp, *s.* hoeden, hobi

Romp, *v.* hoedenna, gwilhera, hobiŷ

Romion, *s.* dynes sumfawr

S F

Rood, *s.* chwarthor neu chwarter erw o dir, pedwarau:—*y grôg, y groes, (yn ol yr hen air)*
Rood-loft, *s.* lloft y grôg
Roof, *s.* nen, cronglwyd, cromglwyd, pen tŷ; tathod genau
Rook, *s.* vd-frân, brân big-wen:—*hóced-walch: v. hócedu*
Rookery, *s.* nythfa ydfrain, llwyn y brain (pigau gwynion)
Room, *s.* lle; cyfwng; rhaudy, cell, ystafell, llogawd
Roomage, *s.* maint lle, &c.
Roominess, *s.* changder neu helaethrwydd lle, llëogrwydd
Roomy, *a.* chang, helaeth, llëog
Roost, *s.* clwyd icir: *r.* myned i'r glwyd, myned i gysgu
Root, *s.* gwreiddyn, bôn; dechreuad; gwaelod: *v.* gwreiddio, bwrw gwraidd; turio; dadwreiddio, diwreiddio
Rooted, *part.* and *a.* gwreiddiedig; dwfn, greddfol, gwreiddiol
Roots, *s.* gwraidd; llysiau gardd
Rooty, *a.* gwreiddiog
Rope, *s.* rhaff, cort; rheffyn, cortyn; rhafawg: *v.* gladiogi
Roper, **Rope-maker**, *s.* rhaffwr, rheffynydd, rheffynwr
Rope-ripe, *s.* llwyth y cebystr
Rope-yard, *s.* rhaff-dalwrn
Ropy, *a.* llinynog, gludiog, tewwydn, gludiol
Ropiness, *s.* tew-wydnedd, gludiogrwydd, gludrwydd
Rorid, **Roscid**, *a.* gwlithog
Rosary, *sub.* rhôs-lwyn, rhosfa, gwely rhôs; rhôs-bleth:—*paderau, pader-llyn, pader-gadwyn (yn cynnwys 15 Pader, a 150 o Henffych, Fair)*
Rose, *s.* rhôs, rhosyn, breila, breilw—*Under the rose*, dan gél, yn gyfrinachol
Roseate, *a.* rhosawg, blodcuog
Rose-bush, *s.* rhosberth, rholwyn

Rose-coloured, *a.* rhosliw, o liw rhôs, coch; gwridog
Roset, *s.* rhosliw, liw coch
Rose-tree, *s.* rhoswydden
Rosin, *s.* ystor: *r.* ystoru
Rosiness, *s.* gwridgochni
Rosland, *s.* rhosdir, corsdir
Rostrated, *a.* gylfinog
Rostrum, *s.* areith-le, pulpud
Rosy, *adj.* rhosaidl; rhosawg: rhosliw, gwridgoch
Rot, *s.* maldod, y pŵd, melhi
Rot, *v.* braenu, malla, pydru
Rotary, *a.* cylchawl, ar gylch; chŵyl droawl, yn troi
Rotated, *a.* chŵyl droedig
Rotation, *s.* chŵyl-droedigaeth, diweliad, chweledigaeth; tro: chwyldro, cylch—*Eccey on in rotation*, pawb yn ei gylch (dro, ei ystêm)
Rotate, *s.* cylchred—*By rote*, *a.* rediad tafod, ar dafod-leferydd
Rotten, *a.* braenllyd, braenedig, pŵd, mall, hadl, pydredig
Rottenuess, *s.* maldod, pydredd, braenllydrwydd, pydrni
Rotund, *a.* crwn; cylchgrwn
Rotundity, *s.* crynder, crynedd
Rotundo, *s.* cron-adail
Rove, *v.* crwydro, gwibio
Rover, *s.* crwydrad, gwibiad: môr-herwr. *Edr. Pirate*
Rouge, *s.* coch, dwb-liw coch
Rough, *a.* garw, gerwin, tonnog; anlyfn; blewog; brâs; sarreg; anfwyn—*To grow rough*, gerwino—*To make rough*, garwbas
Roughcast, *s.* braslun, brasuniad, brasgynllun; brasgrawen, brasgaenen, garw-gresten
Roughcasting, *s.* garw-gymmrydiad, bras-graweniad
Roughdraw, *v.* braslunio
Roughdraught, *s.* braslun
Roughness, *s.* garwder, gerwindedb, garwedd, gerwinder

Rounceval-peas, *sub.* brych-bŷs mawrion, ydbŷs brychion
Round, *s.* cylch, tro, cylchdro: *a.* crwn, cylchgrwn, cyfrgrwn
Round, *v.* crynhâu, amgrynu; talgrynu; ymgrynhâu
Roundabout, *ad.* oddiamgylch, o angylch-ogyleh, o gwmpas, o ddeuta—*A round-about story*, clwedi gylchynol, gwmpasog
Roundelay, *s.* cylch-gân
Roundheads, *s.* penau crynion, pengryniaid (enwad a roddwyd ar y blaidd oedd yn erbyn *Stari* y cyntaf, o herwydd eu bod yn talgrynu eu gwaith)
Roundhouse, *s.* tŷ crwn; nos-garchar; geol-dŷ
Roundish, *a.* crynaidd, lled-grwn, gogrwn
Roundly, *ad.* yn grwn, &c. yn groyw-eglur; yn rhugl
Roundness, *sub.* crynder; llyfn-lawnedd; disiomrwydd
Rounds, *sub.* cylchoedd; gŵyl-gylchoedd; cylehdeithiau
Rouse, *v.* dihuo, deffroi; cyffroi, cynhyrfu, annog
Rouser, *s.* dihunwr; cynhyrfwr
Rousing, *s.* deffroad; cyffroad: *a.* cyffrous; tyrdffawr; anferthol, mawr, gorfawr
Rout, *s.* mawr-dwrdd, ymffwrst; bloedd-dorf, rhawd, terfysghaid: dadymchweliad: annhrefniad; ffoedigaeth, ffo:—ffordd neu lwybr milwŷr, &c.
Rout, *v.* dadymchwelyd, gorchfygu, gyrru ar ffo; ymlid, chwyrn-ymlid: terfysgu: tario
Row, *s.* rhes, rhestr; gwanaf, haen: *v.* rhwyfo; rhodoli
Rowel, *a.* troell yspardaw: rhol-bren i ddal llain ymyschu: llifweli, ceingorath, ceingoraeth: *v.* torri llifweli, ceingoraethu. *Edr. Issu-a Setas*

Rower, *s.* rhwvfwfwr, rhwyfydd
Royal, *a.* brenhinol, breninol
Royalist, *s.* un cywir i'r brenin, breniwr, breninoliad
Royalize, *v.* brenhinoli
Royalty, *s.* brenhindod, brenhinoliaeth, brenin-frain
Rub, *s.* rhwb; rhwystr: *v.* rhwbio, rhathu; rhuglo; crafn
Rubber, *s.* rhwbiwr; rhwbiedydd; llain rhwbio neu ymsychu, carreg rhwbio, &c. dwy ymdrechfa o dair
Rubbish, *s.* malurion; ysgarthion, ysbwrial; murddun
Rubble, *s.* mân-gerrig, cerrigos
Rubicund, *a.* rhudd; cochlyd
Rubify, *v.* coch-liwio, rhuddellu
Rubric, *s.* rhuddel, rhuddell
Ruby, *s.* rhudd-em, rhuddem
Ructation, *s.* brythleiriad
Rudder, *s.* llyw llong
Ruddiness, *s.* rhuddni; gwridgochni; gwridogrwydd
Rudde, *s.* nod coch, rhuddell
Ruddy, *a.* rhudd, cochrudd, purgoch; gwridgoch; lledgoch
Rude, *a.* anfoesol, anfoesawg, difoes; anghelfydd; diddysg
Rudeness, *s.* anfoes, difoesedd, anfoesgarwch; gwladdeiddrwydd
Rudiment, *sub.* egwyddor, cynbrawf, cynreol, cysnail
Rudimental, *a.* egwyddorol, &c.
Rue, *s.* rhuw, rhut
Rne, *v.* galarn, ymosidio, edifarau, gosidio
Rueful, *a.* athrist, galarn, irad
Ruefulness, *s.* athristedd, galarnrwydd, iradedd, iradrwydd
Ruff, *s.* cfŷch-dorch i'r gwddf
Ruffian, *s.* bar-lofrudd, cyflafanwr; grafel, grafil; anfad-ddyn: *a.* marniawl; ffymig
Ruffian, *v.* crychu, dillo, addurngrychu: annhrefnu, cyffroi, anffoddogi

Ruffles, *s. pl.* addurn-grychan, erddyru-grychau, crych-ddilliau
Rug, *s.* tersed cwrlid, huling, cadwy
Rugged, *a.* garw, gerwin; afryw-
 iog; anwastad, anllyfn
Ruggedness, *s.* gerwindob; an-
 wastadrwydd; afrywioigrwydd
Rugine, *s.* rhaegl llawfeddyg
Ruin, *s.* dystryw, dinystr; adfail:
v. dystrywio, andwyo, dyfetha,
 dyfethu; anafu
Ruininate, *v.* andwyo. *Edr.* **Ruin**
Ruination, *s.* andwyad, dyfeth-
 iad, dystrywedigaeth
Ruinous, *a.* adfeiliog, adfeiliedig;
 dinystriol, dystrywiol
Rule, *s.* rheol; llywodraeth, rhe-
 olaeth: *v.* rheoli, llywio
Rule, **Ruler**, *s.* llinellawr; llin-
 iawdr
Rule, *v.* llinellu; lluniodru
Ruler, *s.* rheolwr, muner, llyw,
 llywydd, llywodraethwr
Rum, *s.* math o wirol crŷf a dyn-
 nir o'r siwgr, triagl, &c.
Rumble, *v.* treigl-drystio; grwy-
 tho; ymgynhyrfu—*A rumbling*
noise, treigl-drwst, grwyth-swn,
 grwythiad
Ruminant, *a.* a fo'n cnoi ei gil
Ruminate, *v.* cnoi cil, adgnoi;
 adfeddylied, dwys-ystyried
Rumination, *s.* enead cil, adgno-
 ad; adfyfyriad, dwysfyfyr
Rummage, *v.* chwala a chwilio
Rummer, *s.* math o ddiöd-wyd-
 ryn crothog, llawnwydryn
Rumour, *sub.* chwedl, gair, sôn,
 swn. *Edr.* **Report**
Rump, *s.* cloren, gwâr y gynffion,
 conell
Rumple, *s.* tolc, crychiad, crych-
 ni: *v.* crychu; anfoddloni
Run, *s.* rhediad, rhedfa, rhedeg-
 fa: *v.* rhedeg; ffoi; lifo

Runagate, **Runaway**, *s.* ffoadur;
 cilgi; gwibddyn; crwydryn
Rundle, *s.* troellen, sidell; ffon
 ysgol; cawell melin
Rundlet, *s.* barilan, llestryrn
Runnel, *s.* nant, cornant, aber
Runner, *sub.* rhedegwr; rhedeg-
 was:—maen uchaf melin
Runnet, *s.* caul. *Edr.* **Rennet**
Running, *sub.* rhedfa, rhediad:
 ffrydiad, lifiad: *a.* rhedegog
Runt, *s.* anifail corredig; cor-
 filyn; corryn; corres, gwrac
Rupture, *s.* rhwyg, rhwygiad:
 torriad llengig, bolwest; bol-
 ystyn, torgest
Rural, *a.* gwledig, gwladol
Rurality, **Ruralness**, *s.* gwladol-
 rwydd, gwledigrwydd
Rush, *s.* brwynen, pabwyren: *v.*
 brwyn, pabir—*A bulrush*, pab-
 wyrn: pabwyr. *Edr.* **bulrush**
 —*To gather rushes*, brwynna
Rush, *v.* rhuthro, ynwthio
Rushing, *s.* rhuthrad; twrf
Rush-light, *s.* canwyll frwynen
Rushy, *a.* brwynog
Rusk, *s.* math o fara caled
Russet, *a.* rhudd-goch, rhudd-
 lwyd, rhyt-goch, blawr-goch:
 llwyd-goch
Russetin, *s.* math o afal pêr, coed
 y rhŵd, blawrgochyn
Rust, *s.* rhŵd, rhydni: *v.* rhyda
Rustic, **Rustical**, *a.* gwladol:
 gwerinol, taeg, anfoesawg
Rustic, *s.* gwerinwr; dyn gwled-
 ig; taeg; lleban, drel, cabrol
Rusticate, *v.* gwledigo, gwlad-
 eiddio, gwladoli, gwladogi
Rusticity, *s.* gwladeiddrwydd,
 gwledigrwydd, delffeiddrwydd:
 cabrawd, gwladolrwydd
Rustiness, *s.* llwydedd cig mach:
 llwydni, llwydrydni
Rustle, *v.* chwithrwd, ysgwirl:
 ach, rhugl-drystio

Rustling, *s.* rhugl-drwt, chwith-
Rusty, *a.* rhydlyd; llwyd [rwd
Rut, *s.* ôl olwyn menn:—cydiad
 (neu) rhidiad hyddod: *v.* rhidio,
 cydio—*Rutting-time*, amser
 rhidio, byddfref, hydref
Ruth, *s.* tosturi; trugaredd
Ruthful, *a.* tosturiol, tyner
Ruthfulness, *s.* tosturiaeth
Ruthless, *a.* annhosturiol, annhost-
 urus, annhostur
Ruthlessness, *s.* annhosturiaeth
Ruttish, *adj.* anllad, chwantus,
 cnawd-wyllt
Rye, *s.* rhŷg
Rye-grass, *s.* rhyg-wellt

S.

S, **FEL** byrlîad o'r gair *South*,
 sydd yn arwythlo Deheu; me-
 gis *S. W. South West*, deheu-
 orllewin; *S. E. South East*,
 deheu-ddwyrain, &c.
Sabaoth, *s.* lloedd
Sabbatarians, *s.* sabbathyddion,
 y rhai sydd yn cadw'r Sabbath
 Inddewig yn lle'r Sabbath
 Crist'nogol
Sabbath, *s.* gorphwysfa, sabbath
Sabbatic, *Sabatical*, *a.* sabbath-
 aidd; sabbathawl
Sabbatism, *s.* sabbathyddiaeth;
 fe'i harferir am gadwraeth rhy
 fanyl-gaeth o'r Sabbath
Sabelians, *s.* Sabeliaid, dilynwyr
 Sabelius, yr lwn (o ddentu'r
 flwyddyn 256) a wrthwyneb-
 odd athrawiaeth y Drindod,
 gan haeru nad ydyw Duw
 ddim yn Dad, Mab, ac Yspryd
 Glân, yn ei dragwyddol hun-
 fod; ond yn gwetud yn dda
 gymmeryd y fath enwau wrth
 ddwyn ymlaen y gwaith o
 achub pechaduriaid

Sable, *s.* y bele: croen a blew 'r
 bele: *a.* o liw'r bele: du
Sabre, *s.* math o gledlyf tew-
 wegilog a arferir gan y Tyrc-
Sabulous, *a.* graianog [iaid
Saccharine, *a.* siwgraidd; melus
Sacerdotal, *a.* offeiriadol
Sack, *s.* sach, ffetan; sach-len;
 sach-wig: *v.* sachu, sechu:—
 annheithio, difrodi, yspeilio
Sackbut, *s.* dulsimcr,
Sackcloth, *s.* sachlen, sachliain
Sackful, *s.* llonaid sach, sachaid
Sacking, *s.* difrodiad, annheith-
 iad: gwaelod-len neu sach-len
 gwely: sachiad, sechiad
Sacrament, *s.* ymrwym arbenig,
 arwystl, *sacrament*; y cymun,
 swpper yr Arglwydd
Sacramental, *a.* *sacramental*
Sacred, *a.* sanctaidd; cysegred-
 ig, cysegr-lân, dihalog
Sacredness, *s.* cysegredd, sanct-
 eiddrwydd, cysegredigrwydd
Sacrifice, *s.* aberth, offrw, ar-
 lîd: *v.* aberthu, offrymu
Sacrificial, *a.* aberthawl, aberth-
 edigol, offrymedigol
Sacrilege, *sub.* cysegr-ladrad,
 cysegr-yspail, cysegr-drais
Sacrilegious, *adj.* cysegr-ladrad-
 awl, cysegr-ladradgar
Sacrist, *Sacristan*, *sub.* ceidwad
 pethau cysegredig; clochydd
Sacristy, *s.* gwisgle eglwys
Sad, *a.* trist, athrist, prudd, an-
 hylon, galarns; gresynol, trwm,
 trwch, blin, tîst; salw
Sadden, *v.* pruddhau, tristhau
Saddle, *s.* cyfryw, dibr, gobell,
 ystarn—*Side-saddle*, cyfryw un-
 tuog: *v.* cyfrwyo, gobellu
Saddler, *s.* cyfrwywr, dibrwr
Saddle-bag, *s.* march-gôd
Saddle-tree, *s.* pren cyfryw
Sadly, *ad.* yn drwm, yn druenus,
 yn erwin, yn ddrwg

Sadness, *s.* tristwch, tristyd, tristedd, prudd-der, trymder
Safe, *a.* diogel, diangol; diasgen, iach: *s.* cell grog, crog'ell
Safe-conduct, *s.* ymdeith-nawdd, taith-drwydded; canymdo
Safeguard, *s.* aruddiffynfa; canymdo; ambais, arbais
Safeness, *s.* diogelrwydd
Safety, *s.* diogelwch, diangolrwydd, diangrwydd; diogelia
Saffron, *s.* saffrwm: *a.* melyn
Sag, *v.* crogi o'r naill ochr
Sagacious, *a.* call, craffus, synwyr-graff, synwyr-lym
Sagaciousness, *s.* cyflymder deall; ffroen-lymedd
Sagacity, *s.* callder, doeth-bwyll, synwrodeh, craffder deall: *Edr.* **Sagaciousness**
Sage, *adj.* doeth, doeth-brudd, dwys-gall, synwrol, call
Sage, *s.* doethwr, gwr doeth:—*y* geidwad (llysiennyn gardd)
Sageness, *s.* doethbwyll, doethder, doethedd, callder
Sagittarius, **Sagittary**, *s.* y saethydd, arwydd y saethydd
Sago, *s.* rhyw rawn tramor, sy'n faddygol a maeithrinol
Sail, *v.* hwylio, morio, mordwyo
Sail, *a.* hwyl—*Jib sail*, y gynhwyl—*Main sail*, yr hwyl fawr—*Mizzen sail*, hwyl y llyw, y dant hwyl—*Sprit sail*, yr hwyl afon—*Top sail*, y frig hwyl, yr hwyl uchaf
Sailcloth, *s.* Mian hwyllan
Sailor, *sab.* morwr, mardwywr, llengwr, gwr môr
Sail-yard, *s.* hwyl-drawst
Saim, *s.* iaid; bloneg, aim
Sainfoin, *s.* math o feillion
Saint, *s.* sant: *v.* santio
Sainted, *a.* santiedig
Saint John's wort, *s.* eirynllys

Saintly, **Saint-like**, *a.* santaid, ar wedd sant
Sainthood, *s.* santolaeth
Sake, *s.* achos, &c.—*For my own sake*, er fy mwyn fy hun
Saker, *s.* math o wnn rhyfel; math o walc, môr-eryr
Salacious, *a.* nwyfus, anlad
Salacity, *s.* anladrwydd
Salad, *s.* bwyd-lysian, addud
Salamander, *s.* bwystfil tebyg i'r g. nan goeg, prŷ'r tân
Salamandrine, *a.* rhy-danllyd
Salary, *s.* har, cyflog, tâl-wobr
Sale, *s.* gwerth, arwerth; arwerthiad; arwerthiant
Saleable, *a.* gwerthadwy
Saleableness, *s.* lywerthedd
Salesman, *a.* gwerthwr dillad; gwerthwr dros arall; gwerthydd, gwerthiedydd
Salient, *a.* yn ysgwyddo allan
Salient, *a.* ar neidio, ysbongcio
Saline, *a.* heliaid, heliawg, halenawg, hallt; go-hallt
Salique-law, *s.* deddf yn Ffrainc, sy'n cau merched oddiwrth y goron
Salisbury, *s.* Caer Garadog, Caer Sefer
Saliva, *s.* aliw, hallw, poer
Salivate, *v.* poerlifo; haliwio, rhoi mewn poerlifiant
Salivation, *s.* poerlif, poerlifiant, haliwiad
Salivous, *a.* haliwog, poerllyd
Sallet, *s.* *Edr.* **Salad**
Sallet-oil, *s.* olew'r olewydd
Sallow, *s.* merhelyn: *a.* melynlwyd, o liw merhelyn
Sally, *a.* cyrch, rhuthr, rhuthrgyrch: *v.* gwneuthur cyrch
Sally-port, *s.* rhuthr-barth
Salmagundy, *s.* dysglaid o amryfwyd uchel-gymmysg
Salmon, *s.* gleisiad, gleisiodyn, eog, eawg, muran, brithyl y

anôr—*Male salmon*, cemyw—*Female salmon*, hwyffell, hwyddell, chwiwell—*A young salmon*, or *salmon peel*, glasfaran, gaslaw, cogyn—*A salmon net*, gleisiadeg, gaslaweg

Salmon-trout, s. gwyniedyn, cogfrithyll, glas-faran, gwyniad y gog; eogyn

Saloon, s. uchel-neuadd

Salt, s. halen: a. hallt—*A salt bitch*, gâst gynhaig—*To go a salting*, cwna, cyna, cynheica.—*Salt-box*, crwth halen—*Salt-gellar*, halenai—*Salt-maker*, or *Merchant*, halenwr, halewydd—*Salt-petre*, halen y graig.

Edr. Nitre

Salt, v. halltu, halenn

Salter, s. halltwr; halenwr

Saltiness, s. hallerwydd, halltni, halltedd; cynheicdod

Saltpit, s. haledd, pwll heli

Salvable, a. achubadwy

Salvage, s. achub-dol

Salvation, *sub.* iachawdwriaeth, iechydwrjaeth, gwaredigaeth, ymwared, achubaeth

Salubrious, a. iachus, iechydol

Salubrity, s. iachusrwydd

Salvatory, a. achubedigol

Salve, s. eli, enaint: v. elio, iachân, meddyginiaethu

Salver, s. achubydd llong, &c. heil-ddysgl, heiliedydd

Salvo, s. esgus, cysgod, lloches; gohebiad

Salutary, a. iachus, iachusol

Salutation, s. annerchiad, cyfarchiad, dyannerchiad

Salute, s. cyfarchiad; cusan: v. cyfarch, annerch, dyannerch

Same, a. yr un, nid arall, hwnw ei hunan; hwn; hon

Sameness, s. hunaniaeth, narhywiaeth, unrhywdeb

Samlet, s. eogyn. Edr. *Salmon*

Samphire, s. y godog, corn y carwmôr

Sample, s. golygyn, cynhrawf

Sampler, s. cynllun; egwyddorlen

Sanable, a. gwelladwy

Sanative, a. iachäol, iachäedigol

Sanctification, s. sancteiddiad, sancteiddhâd, cyferthiad; sancteiddrwydd; cyssegriad

Sanctified, a. sancteiddiedig, cyferthawl, cyflwys, glwysawl

Sanctify, v. sancteiddio, cyferthu, cyflwyso, glwysol

Sanctimonious, *adj.* glwys-weddawl; crefyddol; sanctaidd

Sanctimony, s. santeidd-wedd; sancteiddrwydd; glwyswedd

Sanction, s. cadarnhâd; awdurdod; nawdd; arnoddiad

Sanctity, *Sanctitude*, s. sancteiddrwydd, cyferthrwydd, cyferthi, glwysedd, cyflwysedd

Sanctuary, s. cyssegr, cyssegria; noddfa, nawddle, noddle

Sanctum-sanctorum, s. y cyssegr sancteiddiolaf, y sanctaidd sancteiddiolaf, y gafell sanctaidd

Sand, s. tywod, tyfod; traeth

Sandal, s. math o esgid, carnialwch, troedwisg, gwintas, sandal

Sand-bank, s. traethell, tywoden, tyrwn

Sand-cel, s. llymrien: *pl.* llymriod

Sanderling, s. hutan lwyd, hutan y tywod

Sanders, s. palwrwydd yr India

Sandever, s. gorferw gwydr

Sand-hill, s. cwrt: *pl.* cyrtiau

Sandish, a. tywodaidd, fel tywod

Sandling, s. lleden gennog

Sand-martin, s. gwemol y glennwydd

Sand-piper, s. pibydd y traeth

Sand-stone, s. tywodfaen

Sandy, *v.* tywodog, tywodlyd; melyn-goch, rhuddgoch
Sane, *a.* iach, holliaach, diwallgof, yn ei iawn bwyll
Sanguification, *s.* trôad y caul yn waed yn y corph, gwaedogiad, gwaedoliad
Sanguifluous, *a.* gwaed-lifawl
Sanguinary, *a.* gwaedlyd, crenlawn, yn sychedu am waed
Sanguinarity, *sub.* gwaedlyd-rwydd
Sanguine, *a.* gwaedlyd; gwaed-awg; gwresog
Sanguineous, *adj.* gwaedawl, o waed da; gwaedlyd
Sanhedrim, *s.* prif-llys cyfraith yr Iuddewon
Sanicle, *s.* clust yr arth, golcheur-aid
Sanies, *s.* gôr, crown, madredd
Sanious, *a.* crawnlyd, gorllyd
Sanity, *s.* iechyd; dianmliwyll-edd
Sap, *s.* nodd; sug, sudd; gwyn-
 ing pren:—cloddiaid tan fur:
v. cloddio tanodd, diseilio
Sapid, *a.* blasus, chwaethus
Sapience, *s.* doethineb, synwyr
Sapient, *a.* doeth, synwyrus
Sapless, *a.* dinodd, sychlyd
Sapling, *s.* glaswýdden, glasbren; marchwialen: *pl.* marchwial
Saponaceous, **Saponary**, *a.* sebonawg, sebonaidd, sebonillyd
Sapor, *s.* chwaeth, blas
Saporific, **Saporous**, *a.* blasroddawl; blasusawl; blasus
Sapphire, *s.* maen saphir
Sappiness, *s.* ireidd-der, ireidd-dra, ireiddrwydd; hurtrwydd
Sappy, *a.* iraidd, suddawg; penfeddal, defffaidd, penwan
Sapskull, *s.* cloppa, hurtyr
Sarcasm, *s.* brath-air, cellweir-gno, gwatwareg, gwarth-air
Sarcastical, *a.* gwawdgar, brath-

gar, gwatwarus, gwatwarawl, llym-gnôawl, pigog
Sarcle, *v.* chwynnu fyd
Sarcophagous, *a.* a yso gnawd; a yso gig marw
Sarcotic, *a.* a fago gnawd
Sardel, **Sardine**, *s.* math o ysgad enyn bychan, penweigyn
Sardouyx, *s.* math o faen gwerthfawr o liw gwan-goch
Sarsaparilla, *s.* planwýdden feddygol o'r America
Sarse, *s.* gogr rhawn mân
Sarsenet, *s.* math o sidan teneuwr
Sash, *s.* gwregys sidan; ysgablar: darn o ffenestr rede-gog
Sashoon, *s.* addurn-rwym i'r meilwn neu feinedd y goes; arfeil yn, meilyn-dorch
Sassafras, **Saxatras**, *s.* y pren tormoen, tormoen-wýdden
Satan, *s.* gwrthwynebwr, y diafol, y cythraul, sathan
Satanical, *a.* diaflaidd, dieffig, diawlig, cythreulig, sathanaid
Satchel, *s.* trythgôd, llyfr-gôd, côttawg, sachell
Satellite, *s.* seren osgordd, gwibseren a fo a'i chylch o ddean planed neu seren fwy
Satellites, *s.* gosgordd-wýr
Satiate, *v.* digoni, diwallu, arddigoni, llawn-ddigoni
Satiating, *s.* diwalliad, digoniad
Satiety, *s.* gwala, digon, digonedd, digonoldeb, diwallrwydd, arddigonedd, llawndid
Satin, **Sattin**, *s.* math o sidan llyfrwých, pali
Satire, *s.* Edr. *Satyre*, &c.
Satisfaction, *sub.* boddlonrwydd, boddlondeb, boddineb, boddhâd, bodd; iawn
Satisfactory, *a.* boddhâol, boddlonawl, boddlonedigol
Satisfy, *v.* boddio, boddhân, boddloni; diwallu, digoni

Saturate, *v.* llenwi, digoni, dylenwi, diwallu
Saturation, *s.* llanwad, diwalliad
Saturday, *s.* dydd Sadwrn
Saturity, *s.* llawnder, gwala
Saturn, *s.* y blaned sadwrn
Saturnian, **Saturnine**, *a.* sadyrn-aid; trymaidd, prudd, trist
Satyr, *s.* anifeil-ddaw dychymmygol; ellyll; gwyddan
Satyre, *s.* dychan, dychan-gerdd, gogan-gerdd, traws-gan
Satyriasis, *s.* y llosgyfod
Satyrion, *s.* y baldar
Satyrical, *a.* dychanus, goganus, goganawl, goganwawdus
Satyrist, *s.* dychanwr, goganwr, gwatwarwr, sennwr
Satyrize, *v.* dychanu, sennu
Savage, *a.* gwyllt, anifeilaidd, ffyrnig, creulon, anwar
Savage, *s.* dyn gwyllt, anifeil-ddyn
Savageness, *s.* gwylltineb, gwyllt-edd; creulonedd
Savanna, *s.* gwaun-dir, rhosdir
Sauce, *s.* saws; cyffaitli: *v.* blasuso, blaseidilio
Sance-alone, *Edr.* *Jack-by-the-hedge*
Sauce-box, *s.* coegyn, coegwr
Sauce-pan, *s.* saws-badellan
Saucer, *s.* saws-ddysglan; ysgâl
Sauciness, *s.* coegni, crasder
Saucy, *a.* coeg, coeglyd, cras-eiriog, hacrlug, craslyd
Save, *v.* cadw, gwaredu, gwaredu, achub, noddi; arbed; cynnilo, rhoi i gadw, casglu
Save, *prep.* eithr, oddi-eithr, ond, onid, amyn, namyn
Save-all, *s.* cynnil-drec
Savine, *s.* cithin-fyw
Saving, *a.* cadwedigol, iachusol, achubol; arbedus, cynnil
Savingness, *s.* cynnildeb, cynnil-edd, cynnilwch

Saviour, *s.* achubwr, achubydd, gwaredwr, iachawdwr
Saunter, *v.* rhodienna, segur-wibio, gwag-rodio, segura
Savory, *s.* math o ardd-lysienym
Savour, *s.* sawr, safr, safwyr; arogl, arogledd; blas, chwaeth, archwaeth: *v.* sawrio, blasu, chwaethu, archwaethu; arogl, arogleuo
Savoury, *a.* blasus, blasaidd, safwyrus, sawrus, chwaethus
Savours, *s.* bresych crychion
Sausage, *sub.* potten, pwdingen, selsigen; monochen
Saw, *s.* llif: *v.* llifio—*Cross-saw*, llif draws—*Hand-saw*, llif unllaw—*Whip-saw*, *pit-saw*, llif hir, llif bwl, hesg-hf—*Saw-pit*, pwll llif
Saw-dust, *s.* blawd llif, llifom
Saw-fish, *s.* y pysg môr-lif
Sawyer, *s.* lifiwr, llifiedydd
Saxifrage, *s.* egllyn, tor-maen
Saxon, *a.* Saesonig, saesonaidd
Saxons, *s.* Saeson
Say, *s.* tenllif sidan
Say, *v.* gwedyd, dywedyd, hebu; llafaru, llefaru, adrodd
Saying, *s.* gwediad, dywediad, ymadrodd, gair; diareb
Scab, *s.* crachen, crammen; claf, cleftri; crach drwg
Scabbard, *s.* gwain cleddyf
Scabbed, **Scabby**, *adj.* crachog, crachlyd; clafriylid
Scabbedness, **Scabbiness**, *sub.* crachogrwydd, crachlydrwydd
Scabious, *s.* y glafrllys
Scaffold, *sub.* esgynlawr, esgyn-glwyd, adeilglwyd, tafod
Scaffolding, *s.* defnyddiau esgynlawr, &c.
Scalade, *s.* rhuthr-ddringediad, dringediad. *Edr.* *Escalade*
Scald, *s.* gwylyb-losg, lleth-losg, berw-losg; goferwad

Scald, *v.* gwlyb-losgi, lleith-losgi; goferwi, poethi
 Scald-head, *s.* dolur crachlyd, crach drwg, (yn y pen)
 Scale, *sub.* cen; clorian, tafol; mantol: gradd-fesurfa, gradd-awg; gradd-dhringfa cerdd
 Scale, *r.* cemu: digenna, pilio: rhuthr-ddringo ag ysgolion
 Scaled, Scaly, *a.* cennog
 Scaliness, *s.* cennogrwydd
 Scall, *s.* crach drwg
 Scallion, *s.* math o winwyn
 Scallop, *s.* math o gragen-bysg gylfog neu fylchog ei gragen
 Scallop, *v.* bylchu, min-fylchu
 Scalp, *s.* croen y pen, clol-groen
 Scalp, *v.* blingo'r pen (y iad, neu 'r goppa) iad-flingo, clol-flingo
 Scalper, *s.* crafiedydd
 Scamble, *v.* bras-redeg; gwas-traffu, gwasgaru; crafangu
 Scambling, *a.* gwasgaredig
 Scamper, *v.* fioi neu redeg ar frya, bras-gamma
 Scan, *v.* holi, profi, chwilio; mesur gwers nen bennill
 Scandal, *s.* tramgwydd; athrod; gwarth, gwaradwydd
 Scandal, *v.* athrodi, gwaradwyldo, gogann
 Scandalize, *v.* tramgwyddo; gwaradwyddo, athrodi
 Scandalous, *a.* gwaradwyddus, gwaradwyddawl, gwarthus, gwarthlawn, cywilyddus
 Scanning, *s.* chwiliad, profiad; mesuriaeth pennillion
 Scant, Scanty, *a.* prin, go-brin, lled-brin, cwta, cunwys, bychan; cul; anaml
 Scantiness, *s.* prinder, annigonedd; anamledd; bychander
 Scantling, *s.* mesur, maint, maint-ioli: dernyn, tameidyn
 Scape, *v.* Edr. *Escape*
 Scape-goat, *s.* bwch diangol

Scapula, *s.* asgwrn pen yr ysgwydd; ysgwydd, palfais
 Scapular, *a.* perthynol i'r balfais, palfaisiol
 Scar, *s.* crath: *v.* creithio
 Scaramonch, *s.* ysgentyn, gwas dig if, croesan
 Scarce, *a.* prin, anaml, ambell, anghyffredin, anfynych
 Scarce, Scarcely, *ad.* braidd, o braidd, yn brin, odid
 Scarceness, Scarcity, *s.* prinder, priurwydd, anamledd, anamlder, anfynychder
 Scare, *v.* brawychu, dychrynu, tarfu, peri ofn, ofahân, ofni
 Scare-crow, *s.* hudwg, bwbad y brain, bwgan, tarfrotan
 Scarf, *s.* ysgablar, ysgwyddrwy
 Scarf-skin, *s.* y croen uchaf
 Scarification, *s.* craffiniad
 Scarifier, *s.* craffniwr
 Scarify, *v.* craffnio, ysgraffnio, ffleenio, torri'r croen
 Scarlet, *sub.* ysgarlod, ysgarll, aros: *a.* ysgarlod-liw, coch, gloyw-goch, pur-goch
 Scarlet-oak, *s.* Edr. *Holme*
 Scarp, *s.* lloethr nen fol amddiffynglawdd o'r tu mewn
 Scarred, *a.* creithiog, creithiedig
 Scate, *s.* lloethr-wadn: *v.* lloethr-redeg, lloethr-wadnn (ar ia)
 Scate, *s.* môr-cath, rhwchws
 Scatful, *a.* niweidiol, dimystriol
 Scating, *s.* lloethr-rediad ar ia
 Scatter, *v.* gwasgaru, gyrru a wasgar, chwaku; tacu ar led
 Scavenger, *s.* ysgubwr heolydd, heol-garthydd; carthwr geaddi
 Scawrack, *s.* môr-fwsogl
 Scene, *s.* golwg, golygfa, golygiant; darlun-len, drychlen
 Scenery, *s.* golygfa; darlunfa; darlun-fenni; darluniad
 Scenography, *sub.* darluniadaeth olygiadol; golygiadaeth

Scent, *s.* arogl, aroglodd, gwynt, sawyr; adrywedd, edrywedd, arwynt

Scent, *r.* arogl, sawrio, gwyntio, arwyntio

Sceptic, Sceptical, *a.* ammheugar; ammheüus

Sceptic, *s.* ammheuwyr, mab ammheuaeth, rhydd-dybiwr, nu yn honni fod ganddo hawl i amman'r cwbl o grefydd, &c.

Sceptism, *s.* ammhengarwch

Sceptre, Scepter, *s.* teyrnawialen

Sceptred, Sceptered, *a.* teyrnawialenog, teyrnawl

Schedule, *s.* chwaneg-len, dibynlen, dibyn-lain

Scheme, *s.* cynllun, darluniad; amcan, dyfais, dychymmyg

Schemer, *s.* lluniedydd, dyfeisiwr, dychymmygwr, lluniwr

Schirrosity, *s.* chwarrenniad

Schirrous, *a.* caled-chwyddog

Schirrus, *sub.* caled-chwydd diddolar, chwarien

Schism, *s.* rhwyg eglwysig, ymbleidiad, ymranniad, *sism*

Schismatic, *s.* un a ymrwygo oddiwrth (neu a wna ymbleidiad mewn) gwir eglwys, heb un achos cyfiawn i beri llyny; eglwys-rwygwr, ymbleidiwr

Schismatical, *a.* a fo'n tueddu at rwygiad eglwysig; eglwys-rwygol; ymbleidgar

Scholar, *s.* ysgolaig, ysgolawr

Scholarship, *s.* ysgoleigdd; ysgoleigdra, pri-ysgolfrain

Scholastic, *a.* ysgolaidd, athrofa-
na; ysgoleigawl

Scholias, *s.* arnodwr, dehonglwr, ysgrifenydd nodau eglurhael

Scholion, Scholium, *s.* eglur-nod

School, *s.* ysgol; athrofa; ysgoldy; *v.* addysgu, ysgoleigia; ceryddu, dwrdio

Schoolfellow, *s.* cyd-ysgolaig

Schooling, *s.* ysgoleigiaeth, ysgoleigiaid, ysgolddysg; dwrdiad

Schoolmaster, *sub.* ysgol-feistr, athraw neu feistr ysgol

Schoolmistress, *s.* ysgol-feistres

Sciatic, *s.* clunwstaidd

Sciatica, *s.* dolur poenus yn mhen y ghin, clunwst

Science, *s.* celfyddyd; gwybod, gwybodaeth, cyfarwyddyd—

The seven liberal sciences, viz grammar, logic, rhetoric, music, arithmetic, geometry, and astronomy, y saith gelfyddyd freiniol, sef, grammarleg, rhiesymeg, areithyddiaeth, cerddoriaeth, rhifyddiaeth, ddear-fesuriaeth, a seryddiaeth

Scientific, *a.* yn peri gwybodaeth; gwybodus, celfyddgar

Scimeter, *s.* math o gleddyf eang gweglog. *Edr. Cimeter.*

Scink, *s.* marwlo, llo marw

Scintillate, *v.* gwreichioni

Scintillation, *s.* gwreichioniad

Sciolist, *s.* un bas-wybodus

Sciolous, *a.* arwyneb-ddoeth

Scion, *s.* impyn, bywyllyn

Scissars, *s.* gwelleityn; mysur

Scissure, *s.* torriad; agen, holt;

Scot, Scotch, *r.* attal olwyn

Scoff, *s.* gwawd; gwawd-gyff

Scoff, *n.* gwatwar, gwawdio, gwat-

Scoffer, *s.* gwatwarwr [waru

Scoffing, *s.* gwatwariad

Scold, *s.* ceeryn; secret, bloedd-

wraig, clewt-wraig

Scold, *r.* ymserthu, ymlelef,

clewtian, arthie, croch-ddwrddio

Scolding, *s.* ymserth, arthiad

Scollop, *s.* *Edr. Scallap.*

Sconce, *sub.* gwal-ganwyllt—

amddiffynfa, diffynfa:—durwy,

fforffed: *r.* dirwyo

Scoop, *a.* ceneg, cau-raw; eraf-

lwy: *r.* cenog, cenegu; codi

neu grafu allan

Scope, *s.* dwriad, cyfeiriad, ergyd, ergydiad, tuedd-nôd; rhyddid, rhydd-did, rhwysg
Scorbutic, *a.* clafriyd, clafirlyd, poeth-grachlyd
Scorch, *v.* deifio, poethli, cras-boethli, sych-grasu; rhostio
Scorching, *s.* deifiad, cras-boethiad: *a.* deifiawl—*A scorching heat*, tês, moeldês, poethdês
Score, *sub.* ngair: dlêd, dyled; cyfrif; cyfrif-res; cyfrif-bren; rhygn-gyfrif
Score, *v.* torri rhygn neu fwllch, rhoi i lawr y cyfrif, gorthorri; rhedeg mewn dyled
Scoria, *s.* sothach, sorod, sindw
Scorious, *a.* Edr. *Drossy*
Scorn, *s.* dirmyg, tremyg, diystyrwch, ysgorn; gwatwargerdd
Scorn, *v.* dirmygu, ysgornio, diystyrn, dielwi; gwatwar
Scorner, *s.* gwatwarwr, &c.
Scornful, *a.* gwatwargar, ysgornllyd, diystyrlyd, gwatwarus
Scornfulness, *s.* dirmygiant
Scorpion, *s.* math o sarph â cholyn yn ei chynffon; ysgorpion; —un o'r deuddeg arwydd
Scot, *s.* rhan o dal neu o gyfrif, cyfran, gild—*Scot and lot*, tâl a threth, treth a dofraeth—*Scot or Scotchman*, Ysgotiad, gŵr o'r Alban, &c.
Scotch, *a.* ysgotaid, albanaid
Scotch, *v.* haccio; mân-drychu
Scotch-collops, *s.* golwythion (o gig llo)
Scotch-fiddle, *s.* y crafu. Edr. *Itch*
Scot-free, *a.* rhydd, didal
Scottish, *a.* ysgotaid, albanaid
Scotland, *s.* Alban, Ysgwydir, Isgoed-Celyddon, Brynach
Scotomy, *sub.* pensyndod, pendrofa. Edr. *Dizziness*
Scots, *s.* Ysgwydiaid, Isgoedogion, gwŵr yr Alban

Scovel, *v.* ysgubell ffwrn; mop
Scoundrel, *s.* bawddyn, dyhiryn, diffaethwr, adyn, chwiredyn
Scour, **Scowr**, *sub.* glân-rwbio, gloyw-rwbio, dirydu, ysgwrio, carthu, arloesi, glanhau; ysgubo
Scouring, *s.* ysgwriad; curfa
Scourge, *s.* firewyll, fflangell: *v.* fflangellu, ffirewyllio
Scourger, *s.* ffirewylliwr, ffirewylydd, ffirewylliedydd, fflangelliwr
Scourging, *s.* ffirewylliad
Scout, *s.* floriwr, peithiwr, yspeienwr
Scout, *v.* florio, peithio, blaenchwilio; olrhain; lwtio
Scout-boat, *s.* peithfad
Scowl, *s.* cuch: *v.* cuchio
Scrabble, *v.* cripio; ymgripio; ymbalfala; ymgribinio
Scrag, *s.* cul-ddarn; ysgerbwd
Scragged, *a.* garw; ysgythrog
Scragginess, *s.* esgyrn-lymedd, truanwch, tenender, salwedd
Scraggy, *adj.* esgyrn llym, col, tenau, truan, esgyrn-noeth
Scramble, *s.* ciprys, ymgiprys, cipgais: *v.* cipgeisio, ciprysu
Scrambler, *s.* grabinwr, cipgeiwr, cipryswr
Scrambling, *a.* grabin, grabiniol, ciprysol, cipgeisiol: *s.* grabiniad, ciprysiad
Scranch, *v.* cras-gnô, grill-gnô, crinellu, grilliau
Scrannel, *adj.* gwichlyd; crygleisiog; ysgrechlyd
Scrap, *s.* tameidyn, dernyn
Scrape, *s.* craf-lwy, crafedydd, crâf, crafad: dyryswch, map
Scrape, *v.* crafu, ysgrafu; crâfluso
Scraper, *s.* crafedydd; crafell
Scrapings, *s.* crafion, creffion
Scratch, *s.* crip, cripiad, crafad, cosiad, ysgraffiad

Scratch, *v.* cripio, criplan, crafu, cosi, ysgraffinio
Scratcher, *s.* cripiwr, crafwr, &c.
Scratches, *s.* math o ddolur ar draed cefyl, y llyncoes
Scrawl, *s.* ysgrifen hagr, dwb-'sgrifen, dwb-waith; ysgraf-len
Scrawl, *v.* dwb-dduo, dwb-linellu, dwb-fritho, hagr-lythyrenu
Scrawler, *s.* ysgrifenydd trwsgrl
Scray, *s.* math o wennol
Scream, *s.* crochwaedd, crèch, ysgrèch, cryglais, crygleisiad : *v.* crochwaeddi; crechian, ysgrechian, crygleisio
Screech, *s.* oergri, ysgrèch
Screech-owl, *s.* Edr. Owl
Screen, *s.* cysgodlen; cysgodfa, gwasgodfa : march-ridyll : *v.* cysgodi, gwasgodi, noddi :—march-ridyllio
Screw, *s.* cogwrn tro, hoel dro—
A cork screw; allwedd costrel.
A press-screw, gwryf-droell
Screw, *v.* gyrru hoel dro, tro-wasgu, tyn-drôl, troell-wasgu, troell-hoelio; tyn-wasgu
Scrible, *s.* bras-'sgrifen, coeg-'sgrifen, bras-law
Scribble, *v.* bras-'sgrifenu
Scribbler, *s.* coeg-awdwr, coeg-'sgrifenydd; bras-'sgrifennwr
Scribe, *s.* ysgrifenydd
Scrine, *s.* cist, ysgrin
Scrip, *s.* ysgrab, ysgrepan; der-nyn o bapur, llerpyn
Scriptural, *s.* ysgrhythrol
Scripture, *s.* ysgrhythr
Scripturist, *s.* ysgrhythrwr
Scrivener, *s.* ysgrifenydd
Scroll, *s.* rhodyn o femrwn neu bapur; plyg-lyfr
Scrophula, *s.* manwynnau, mandwyn. Edr. *King's-eel*
Scrophulous, *a.* manwynnawg
Scrotum, *s.* ceill-gŵd
Scrub, *s.* aawr, annyn, gwael-

ddyn; bawddyn; gwaelbeth; cêlach : *r.* dwys-rwbio, dwys-grafu, dyrathu, ysgrafu
Scrubber, *s.* rhwbiedydd, gwrychell
Scrubbing-brush, *sub.* rhwbiedydd, gwrychell
Scrubbing, *s.* rhwbïad, dyrathiad
Scubby, *a.* gwael, gorwael, diwerth; truanaid, inethedig
Scruff, *s.* addail; crafion
Scruple, *s.* pwys 20 gronyn :—petrusder, petrusedd, amhueuaeth : *v.* petruso, rhuso
Scrupulous, *a.* amhueugar, petrusgar, tra-manwl
Scrupulousness, *s.* amhueugar-wch, petrusgarwch; petrusder
Scrutable, *a.* chwiliadwy
Scrutation, *s.* chwiliad
Scrutator, *s.* chwiliwr
Scrutineer, *s.* chwiliwr, chwiliedydd, adchwiliwr
Scrutinize, *v.* elhwilio, adchwilio
Scrutiny, *s.* chwiliad, chwiliaf, adchwiliaf, manwl-chwiliad
Scutoir, *s.* ysgrifen-gist
Scud, *s.* cawod; gwynt-gawod
Scud, *v.* brysio ymaith, ffyrstio
Scudder, *s.* ysgutyll, cudyll
Scuffle, *s.* ceintach, ymgeintach, ymgiprys : *r.* ceintach, ceintachu, ymdynnu, ymryson
Sculk, *v.* llechu, golechu, techu, godech, godechu, godechial; llech-wibio; llech-grwydro
Sculker, *s.* godechwr, llechwr
Sculking-place, *s.* godechfa
Scul, *s.* penglog, iad, siad; llyw-rwyf; rhodol-fâd, cŵch unrhwyl : *v.* rhodoli, rhodli
Sculler, *s.* badwr unrhwyl, rhodl-ydd : bād unrhwyl
Scullery, *s.* golch-dŷ, golchfa
Scullion, *s.* cegin-ferch, golch-yddes y llestri; cegin-was
Sculptor, *s.* cerfiedydd, cerfiwr
Sculpture, *s.* cerfiadaeth, cerfiad
Scum, *s.* ewyn, crest, gorferw, ysgwyf, ysgai; sorod, gwelion

Scum, *v.* diëwynn, *tynu'r ewyn*
 Scunner, *sub.* diëwynnwr: lled-
 wad, ysleten. Edr. *Skimmer*
 Scupper-hole, *s.* ystlys-dwll
 Scurf, *s.* cen, ysgen, crest, crest-
 en, mardon, marwdon
 Scurfiness, *s.* crestogrwydd, &c.
 Scurfy, *a.* cennog; crestog
 Scurril, Scurrilous, *a.* croesan-
 aidd, bustlaidd, tafod-ddrwg
 Scurrility, Scurrilousness, *s.* croes-
 anaeth, croesaueiddrwydd;
 drwg-dafod; bront-iaith
 Scurviness, *s.* baweiddrwydd
 Scurvy, *adj.* bawlyd, bawaid, bawnt,
 budraidd, gorwael
 Scurvy, *s.* y llwg, y clefri poeth
 Scurvy-grass, *s.* môr-lwyau, llys-
 iau'r llwy, llëynlys
 Scut, *s.* concell, cloren, llosgwrn,
 cynffon, cwt, ysgwt, ffrwtog
 Scutcheon, *s.* arwydd-len; pais
 arfau bouedd. Edr. *Escutcheon*
 —caead twll clo; carreg glo:
 impyn, blagaryn impio
 Scuttle, *sub.* cawell; cafn glo;
 gwaddeg melin; brig hwyf-
 bren: *v.* prysur-hwylio ymaith
 Scuttles, *s.* ffenestri caban llong;
 bwrdd-ddorau llong
 Sea, *s.* môr, llŷr, gwellgi
 Sea-breeze, *s.* môr-awel
 Sea-calf, *s.* môr-lo, moethron
 Sea-chart, *s.* môr-ddarlun
 Sea-coast, *s.* arfordir
 Sea-compass, *s.* môr-gompawd,
 compawd, cwmpas
 Seafarer, Seafaring-man, *s.* mor-
 wr, un ya ymarfer â'r môr
 Sea-green, *s.* môr-liw, gwyrdd-
 las
 Sea-gull, Sea-rob, Sea-coot, *sub.*
 gŵylan—*Grey sea-mew*, huan,
 gŵylan lwyd
 Sea-hen, *s.* dybryan, dybrych
 Seaman, *s.* morwr, llongwr
 Sea-port, *s.* northladd

Sea-room, *s.* môr anghaeth
 Sea-rush, *sub.* môr-frwynen: *pl.*
 môr-frwyn, tostfrwyn, bar-
 frwyn
 Sea-shore, *s.* glan y môr, traeth
 Sea-term, *s.* môr-air
 Sea-voyage, *s.* môr-daith
 Sea-ward, *ad.* tu â'r môr
 Sea-weed, *s.* mor-dywys, gwy-
 mon, gwynion y môr
 Seal, *s.* mor-lo. Edr. *Sea-calf*
 Seal, *s.* sêl, insel: *v.* selio, insel
 Sealing-wax, *..* cŵyr selio
 Seam, *s.* gwniad, gwryn, gwni
 Seam, *v.* gwrymio, cydwnio
 Seamed, *a.* gwniedig, gwrymied-
 ig, gwrymiog
 Seaming, *s.* gwrymiad
 Seamless, *a.* diwniad, diwryn
 Seamster, *s.* gwniedydd
 Seamstress, *sub.* gwniedyddes,
 gwniadwraig, gwniyyddes
 Seamy, *a.* gwrymiog
 Seaw, *s.* llawes-rwyd, rhwyd hir
 Sear, *v.* craith-loggi, serio
 Searce, *s.* gogr, mân-ogr: *v.*
 gogryn, peillio, rhuchio
 Search, *s.* cais, chwiffa, chwiliad,
 ymofyniad: *v.* chwilio, ecisio,
 ymofyn, chwileua
 Searcher, *s.* chwiliwr, chwilydd,
 chwiliydd, ymofynydd
 Searchcloth, *s.* Edr. *Cerecloth*
 Seared, *a.* seriedig, a seriwyd
 Searing, *s.* seriad, craithlogsiad
 Season, *s.* tymmor, amser, pryd:
v. tymheru, cyweirio, pareidd-
 io, blasuo, cyflwrthio; halta
 Seasonable, *adj.* amserol, pryd-
 lawn, tymmoraid, amseredig
 Seasonableness, *s.* amseroldeb,
 prydlonedd, prydlondeb
 Seasonably, *ad.* mewn iawn bryd
 neu amser, yn brydlawn
 Seasoning, *s.* tymheriad; cywaer
 Seat, *s.* eisteddole, eisteddfa, cad-
 air, maingo, scdd; aneddffa—

Seat of war, rhyfelfa, llaw rhyfel
Seat, v. gosod mewn lle, swydd, eisteddle, &c.
Secant, s. trwch-linell
Secede, v. ymwahannu, ymneillduo, hanredu, tynnu ynaith
Seceder, s. ymwahanwr
Secession, s. hanrediad, ymneillduad, ymwahaniad
Seclude, v. cau allan
Seclusion, s. caud allan; canedigaeth allan neu oddiwrth
Second, a. ail—Second-hand, ail llaw, eil-werth—Second-rate, eil-radd, eilfaint—Second-time, eilwaith, eilchwaith, eilchrwyl—Second course, eilaig
Second, s. ail, pleidiwr; cyn-northiwywr, cein, cefnogwr:—tri-ugeinfed ran munud: v. eilio; cynnorthiwo; sefyll yn gefn, neu yn ail o blaid
Secondary, s. rhaglaw, ail-raddwr: a. ail, o'r ail radd
Secondine, s. henysgar; y brych
Second-sight, s. lledrith-olwg
Secrecy, s. dirgelrwydd; dirgel-edd, dirgeli; eledigaeth
Secret, s. cyfrinach, dirgelwch, rhin: a. cuddiedig, dirgel, cyfrinachol, cyfrin, cudd
Secretary, s. ysgrifonydd, ysgrifenedydd—Secretary of State, pen-ysgrifonydd, 'sgrifenedydd neu ysgrif-raglaw teyrnas
Secretaryship, s. 'sgrif-raglawiaeth
Secrete, v. cuddio, dirgelu, celu; didoli, gwahanu neillduo
Secretion, s. didoliad, neillduad, gwahaniad, gwahan-ranniad
Secretitions, a. gwahanol neu wahanedig o naws
Secretness, s. dirgelrwydd
Secretory, a. didolaidd, gwahan-rannol, gwahan-ddodawl

Sect, s. plaid, arblaid, sect; camg-en o wahan-grefyddwyr
Sectary, Sectarist, s. ymbleidydd, plaid-grefyddwr; gwahan-grefyddwr; sector
Sectarian, a. plaid-grefyddol
Section, s. torriad, gwahan-dorriad; dosparthiad; dosparthrau, cyfrau o lyfr
Sector, s. offeryn mesuryddol
Secular, a. bydol, hygol, llëygol: oesol, can-mlwyddol
Secularity, s. bydoled, bydoldeb, bydolrwydd, llëygiaeth
Secularize, v. digyssegru, troi at wasanaeth cyffredm
Secundine, s. Edr. Secondine
Secure, a. diogel, diangol; hyderus, sicr; diöfal, difraw
Secure, v. diogelu, sicrhau, diberyglu; carcharu, rhoi mewn dalfa
Security, s. diogelwch; diöfalwch; sicrwydd; gwystl; mach, meichai, meichiau, ymwystlwr
Sedan, s. chud-gadair
Sedate, a. digyffro, tawel, digynnhwrf, esmwyth, arafaid
Sedateness, s. arafwch, arafeiddwedd, digyffriad
Sedative, a. esmwythedigol
Sedentary, a. eisteddawg, eisteddig, eisteddawl, o eistedd
Sedentariness, s. eisteddogrwydd
Sedge, s. hesg, merydd, cwest
Sedgy, a. hesgog, llawn hesg
Sediment, s. gwaddod, gwaelod, gwaelodion, florian
Sedition, s. terfysg, ymblaid, ymbleidiad; bradfwriad
Seditious, a. terfysgus, ymbleidgar, bradfwriadol, ymrangar
Seditiousness, sub. bradfwriadrwydd; cynhengarwch
Seduce, v. traws-hudo, trawsddenu, denu, llithio, hudo, cam-dywys

Seducer, *s.* twyllwr, denwr, llithiedydd, traws-hudwr
Seducing, *a.* denawl, llithiawl
Seduction, **Seducement**, *s.* hud, hudiad, hudoliaethiad, traws-hudiad, traws-ddeniad
Sedulous, *a.* diwyd, dyfal, diesgeulus, gofalus, ystig, dufin
Sedulousness, **Sedulity**, *s.* dyfalwch, dyfalrwydd, diwydrwydd
See, *s.* esgobaeth, esgobawd
See, *v.* gweled, canfod, edrych, dirnad; ymweled âg; gofalu
Seed, *s.* hâd; haden, hedyd; lil, eppil—*Seed-corn*, hadŷd—*Seedlings*, hados; had-blaniŷion—*Seed-time*, pryd hân—*To run to seed*, hadu, hedeg, hodi—*Seed-lip*, hâd-lestr
Seed-man, **Seedsman**, *s.* hadwr, gwerthwr hadau
Seed-place, **Seed-plot**, *s.* hadfa, hadle, hâd-lan, had-lannerch
Seedy, *a.* hadog, llawn hâd
Seeing, *s.* gwelediad, y golwg: *ad.* gan fod, yn gymmair
Seek, *v.* ceisio, argeisio; ymgeisio, ymofyn; chwilio
Seeker, *s.* ceisiwr, ymofynwr
Seel, *v.* troi ar led ogwydd (*fel llong gan wynt*:) amrant-wuio neu fwgydu gwalch
Seem, *v.* ymddangos, bod yn debyg neu debygol
Seemingly, *ad.* i'r golwg, mewn ymddangosiad; mewn rhith
Seemliness, *sub.* gweddeidd-dra; harddwch, prydferthwch
Seemly, *a.* gweddaidd, gweddus, gweddol, hardd, cymhwys
Seen, *part.* gweledig: *a.* medrus—*Well seen*, hyfedr
Seer, *a.* gweledydd; gwelwr
See-saw, *sub.* (math o chwaraeu) sigl-dyhoedan, sigl-dongian
Seeth, *v.* araf-ferwi; poethiasu; brydiannu; berwi

Seether, *s.* berwedydd
Segment, *s.* darn, dernyn; tafel-ddarn (o eithaf Cylch)
Segregate, *v.* didoli, dydoli, gwa-hanu, neillduo; pigo allan
Segregation, *s.* didoliad, &c.
Seignior, *s.* arglwydd, meistr
Seignior, *s.* arglwyddiaeth
Seizable, *a.* attafaeladwy
Seize, *v.* cipio; gafaelu, dal, cymmeryd meddiant; attafael
Seizin, **Seisin**, *s.* cymmeriad gresgyn neu feddiant
Seizure, *s.* dakiad; cip-gymmeriad; attafaeliad, attafael
Seldom, *ad.* nid mynych, yn afynych; ambell waith
Seldomness, *s.* anfynychder
Select, *a.* dewis, dewisol, dewredig, dethol, detholedig—*Select men*, pigion-gwyr
Select, *v.* dewis, ethol, dethol, pigo allan, gorddethol
Selection, *s.* detholiad, detholedig; dethol-rif: *pl.* detholedigion, dewision
Self, *s.* and *pron.* hun, hunan
Self-conceited, hunan-dybas
Self-deception, hunan-dwyll
Self-evident, hunan-dystiol
Self-denial, *s.* hunan-ymwadiad
Self-heal, *s.* Edr. *Sanicle*
Self-interest, *s.* hunan-les
Selfish, *a.* hunanol, hunarus
Selfishness, *sub.* hunanolrwydd, hunanedd, hunanoldeb
Self-love, *s.* hunan-serch
Self-same, *a.* yr un, nid arall
Self-seeking, *s.* hunan-gais
Self-sufficient, *a.* hunan-dligonadigonol o hono ei hunan
Self-will, *s.* hunan-fodd
Self-willed, *adj.* hunan-foddig, hunan-foddog, cyndyn
Sell, *v.* gwerthu; arwerthu
Seller, *s.* gwerthwr, gwerthi
Selling, *s.* gwerthiad. Edr. &c.

Selvage, *s.* ymyl brethyn, amwe, ymylwe, eirionyn
 Selves, *pron pl.* hunain
 Semblable, *a.* tebyg, cyffelyb
 Semblance, *sub.* cyffelybrwydd, ymrith, darymrith, flugyrn, rhith, eiliw, eilun
 Semi, *s.* hanner
 Semicircle, *s.* hannergyleh
 Semicircular, *a.* hannergyloch
 Semicolon, *s.* rhagwan-nod, fel llyn (;)
 Semidiameter, *s.* hanner tryfesur (sef o'r canol i'r ymyl)
 Semifluid, *a.* lledlifawl
 Semilunar, *a.* fel hannerlloer
 Seminal, *a.* hadog, hadawl
 Seminary, *s.* hadfa, cymhlanfa, magfa, athrofa, ysgol
 Semination, *s.* hauad, hêad
 Seminific, *a.* hâd-barawl
 Semipellucid, *a.* lled-loyw
 Semiquaver, *s.* hanner crychnod; hanner crych-dôn
 Semivowels, *s.* hanner-lafariad
 Sempiternal, *a.* bythol, didrange
 Senary, *a.* yn cynnwys chwech
 Senate, *s.* senedd, prif-gynglior
 Senate-house, *s.* senedd-dy
 Senator, *s.* seneddwr, henefydd, henuriad, henadur
 Senatorial, *a.* seneddawl
 Senatorship, *s.* seneddwrïaeth
 Send, *v.* unfon, dau fon; gyrru; hebrwng
 Senectude, *s.* heneidd-dra
 Senescence, *s.* henciddiad, henad
 Seneschal, *s.* pen-goruchwyliwr, prif-olygydd, senyllt
 Sengreen, *s.* Edr. *House-leek*
 Senior, *a.* hyn, hynaf o ddau
 Seniority, *s.* hynafedd, hynaint, henefyddiaeth; henyddiaeth
 Sennight, *s.* wythnos
 Sensation, *s.* syniad, ymsyniad; teimlad; synhwyr-brawf
 Sense, *sub.* synwyr, deall, dyall,

pwyll, rheswm; teimlad; syniad; ystyr; barn, meddwl
 Senseless, *a.* dideimlad; disynwyr, diddeall, ynfyd
 Senselessness, *s.* dideimladrwydd; disynwyredd, ynfydrrwydd
 Seasibility, *s.* teimlad, teimladrwydd; tyncerwch
 Sensible, *a.* teimladwy; deallus, gwybodus, synwryol, call
 Sensitive, *a.* teimladol; byw
 Sensory, *s.* (trigle, nen offeryn, un o synwryau'r corph) y synhwyrfa, yr ymdeimlfa
 Sensual, *adj.* anianol, cnawdol, cnawdwyllt; anifeiliaidd
 Sensuality, *s.* cnawdolrwydd
 Sensualize, *v.* anianoli
 Sentence, *s.* barn, brawd, dedfryd, dedryd:—ymadrodd; diareb, diennair, doeth-air: a barnu, dedfrydu, rhoi barn
 Sententious, *a.* byr-eiriog, gwersog; doeth-eiriog; synwrylawn, gwerslawn
 Sententiousness, *sub.* byr-eiriogrwydd, gwersogrwydd
 Sentient, *a.* yn canfod, diamadol
 Sentiment, *s.* tŷb, barn, meddwl; ymadrodd byr; doeth air
 Sentimental, *a.* synwryol, synwrylawn, dwysgall, ystyriol
 Sentinel, Sentry, *s.* gwyliadur, gwyliedydd. Edr. *Centinel*
 Separable, *a.* didoladwy, gwahanadwy, ysgaradwy
 Separate, *a.* gwahan, gwahanol: *v.* gwahanu, gwahanoli, didoli, neillduo, ymwahanu; athrywyn, ethrywyn; ysgar
 Separation, *s.* gwahaniad, didoliad, neillduad; ysgariad; gwahaniaeth; neillduaeth; ysgaredigaeth, gwahanedigaeth
 Separateness, *s.* gwahanrwydd, gwahanoldeb, gwahanolrwydd
 Separatist, *s.* ymwahanwr

September, *s.* mis Medi
 Septenary, *a.* a fo'n cynnwys
 saith, seithiol
 Septennial, *a.* a ddygwyddo bob
 seithmlwydd, saith-mllyneddol
 Septentrion, *s.* y gogledd
 Septentrional, *a.* gogleddig
 Septuagesima, *s.* y trydydd mil
 cyn y Grawys (y'ng hylch 70
 niwrnod cyn y Pasg)
 Septuagint, *s.* cyfieithiad y deg a
 thrugain. *Y'ng hylch y mfer*
hyny o Iudeuon a fu ar waith
yn troi'r Hen Destament o'r
Hebræg i'r Gröeg
 Septuple, *a.* seithplyg
 Sepulchral, *a.* beddrodawl
 Sepulchre, *s.* bedd, beddrod
 Sepulture, *s.* claddedigaeth, ar-
 wyledigaeth, claddiad, angladd
 Sequel, *s.* canlyniad, diwedd-
 barth, diweddiad, diwedd
 Sequence, *s.* trefn-ganlyniad
 Sequent, *a.* canlyniadol
 Sequester, Sequesterate, *a.* gorfod-
 ogi, rhoi mewn llaw ganol; di-
 ymarddel; ymneillduo
 Sequestration, *s.* gorfodogaeth;
 difeddianniad; didol-drefniad
 Sequestrator, *s.* gorfodogwr
 Seraglio, *sub.* llŷs, palas; tŷ'r
 gwragedd; puteindŷ
 Seraph, *s.* seraph; angel
 Seraphic, *a.* seraphaidd; angyl-
 aidd
 Serasquier, *s.* cad-flaenor yn mysg
 y Tyrciaid
 Sere, *a.* gwyw, sychlyd, brau
 Serenade, *s.* nôs-gerdd (i foddio
 cariad): *v.* canu nôs-gaingc
 Serene, *a.* tèg, clær-deg, goleu-
 dèg, hinonaidd, digwmmwl;
 diwg, llon, siriol; rhadlawn
 Sereneness, Serenity, *s.* clær-
 degwch, hinonrwydd; llonder,
 sirioldeb, diygedd
 Sergeant, Serjeant, *s.* is-swydd-

og; ceispwl; rhingyll—*Ser-
 jeant at arms*, rhingyll y bren-
 in—*Serjeant at law*, cyfreith-
 iwr uch-raddol
 Series, *s.* rhës, cyfres, cyfrestr
 Serious, *a.* difrif, difrifol, difreg-
 eidd, diofregedd, digellwar,
 dichwerthin, dwys
 Seriousness, *s.* difrifoldeb, difrif-
 wch, dwysfrydedd
 Sermon, *s.* pregeth; traethawd
 Sermonize, *v.* pregetha
 Serosity, *s.* meiddlydrwydd neu
 ddyfrllydrwydd y gwaed
 Serous, *a.* meiddlyd, dyfrllyd
 Serpent, *s.* sarph, neidr, sardd
 Serpentine, *a.* tebyg i'r sarph,
 sarphaidd; dolenog, ystumio
 Serpet, *a.* basged frwyn
 Serpiginous, *a.* yn magn gwraint
 Serrate, Serrated, *a.* llif-ddau-
 neddog; danneddog, bylchog
 Servant, *s.* gwas, gwasanaethwr.
 gweinydd, gweinidog
 Serve, *v.* gwasanaethu, gweini,
 gweinyddu, gwasio, gwasau
 Service, *s.* gwasanaeth, gwein-
 yddiaeth, gweinidogaeth: *hwl*
neu saig o fwyd
 Serviceable, *a.* gwasanaethgar,
 defnyddiol, buddiol
 Service-tree, *s.* rhafolen, cyrafol-
 en, sarphwydden—*Service-her-*
ries, rhafol, cyrafol, cyrafon
 Servile, *a.* gwasawl, gwasaidd,
 caeth-wasaidd; gor-wael
 Servileness, Servility, *s.* gwaseidd-
 dra; gorwaeledd
 Serving-man, *s.* heilyn, gweinydd
 Servitor, *s.* gweinydd, heilyn
 Servitude, *sub.* caeth-wasanaeth,
 caethiwed; gwasanaeth
 Serum, *s.* y rhan ddyfrllyd o'r
 gwaed, meiddwaed
 Sess, *s.* ardreth, treth: *v.* trethin
 Session, *sub.* eistaddfa, eistedd
 fod

Set, *v.* gosod, rhoi, dodi; codi:
plannu: machludo, gostwng
Set, *a.* and *part.* gosodedig, nod-
edig, arbenig; rhëolaidd
Set, *s.* llawn-*af*, cydrif, cyfan-
rif; impyn, planigyn—*A set of*
people, cwllwm, cymdeithas, &c.
—*A set of horses*, pâr; gwedd
—*A set of teeth*, rhës, &c.—*A*
set off, addurn
Setacious, *a.* gwrychog
Setfoil, *s.* tresgl, tresgl melyn,
melyn yr eithin. *Edr. Tormentil*
Seton, *s.* ceingoreth, goraeth
Setter, *sub.* plânwr; gosodwr—
math o adar-gi;—*gwas teispwl*
Settle, Settee, *s.* cadeirfainge
Settle, *v.* sefydlu, sicrhau; ter-
fynu, penderfynu; cartrefu,
trigo, trigiannu, preswyllo;
gwastatau; llonyddu; disgyn ar
Settlement, *s.* sefydliad; rhwym-
iad tir, &c. agwedd, cynnysg-
aeth, egwedd; cartref-le, pres-
wylfod; plan-wlad: gwaddod
Setwall, Setwell, *s.* y *falerian*, y
dhiaglog, cynffion y cabwllt,
llysiau Cadwgan, gwell nâ'r
Seven, *a.* saith [aur
Sevenfold, *a.* seith-blyg: *ad.* ar y
seithfed, seithwaith
Sevennight, *s.* wythnos
Seventeen, *s.* dau ar bymtheg
Seventh, *a.* seithfed
Seventy, *s.* deg a thri ngain
Sever, *v.* didoli, gwahanu, neill-
duo, dosparthu, gwahanoli
Several, *adj.* amryw, amrywiol,
amrafael, neillduol, gwahanol,
gwahanredol; llawer, aml
Several, *s.* *Edr. Particular, s.*
Severally, *ad.* ar wahan, pob un
ar ei ben, yn neillduol
Severance, *s.* didoliad
Severe, *a.* tost, llym, llymdost,
gerwin, gerwinol, ffyrnig
Severity, *s.* toster, llymdr, tost-

rwydd, gerwindeb; creulon-
deb
Sew, *v.* gwnio; pwytho
Sewer, *s.* gwniwr, gwniedydd:
heilydd, saig-drefnwr:—dyfr-
fios, fios budreddi
Sewer, *Suet, s.* gwêr yr aren
Sex, *s.* rhyw, rhywogaeth, ystlen
Sexagenary, *a.* tri-ugeiniol
Sexagesima, *s.* yr ail Snl cyn y
Grawys (ynghylch 60 niwrnod
o fiaen y Pasg)
Sexangled, *a.* chwe-onglog
Sexennial, *a.* chwe'-blynnyddol
Sextain, *s.* pennill chwe'-braich
Sexton, *s.* bedd-dorrwr; clochydd
Sextuple, *a.* chwe'-phlyg
Shab, *s.* bawddyn, carp o ddŷn
Shabbiness, *s.* baweidd-dra; llip-
rynrwydd, llymrigrwydd, salw-
edd, gwaeledd, gorrwaeledd
Shabby, *a.* bawaid, bawlyd;
carpiog; budr; llymrig
Shackle, *s.* hnal, gefyn, llyffeth-
air, llawethair, troedog, lly-
wethyr: *t.* hualn, gefynu, lly-
ffethreirio, caeth-rwymo, caeth-
attal, troedogi, caethiwo
Shad, *s.* gwangen (math o bŷsg)
Shade, *s.* cysgod, gwasgod; cys-
godfa; gwyll: *v.* eysgodi,
gwasgodi; godywylu
Shades, *s.* cysgodolion; gwyllion,
ysprydion; tir anghof
Shadiness, *s.* cysgodrwydd, cys-
godolrwydd, gwasgodrwydd
Shadow, *s.* cysgod; rnth, eiliw,
dyliw
Shadow, *v.* cysgodi, gwasgodi
Shadowy, *a.* cysgodaid; ansylw-
eddol, disylwedd, rnthiol
Shady, *a.* cysgodol, cysgodaid,
cysgodawg, cysgodawr, gwas-
godol, &c.—*A shady place or*
grove, cysgodfa, gwasgodlwyn
Shaft, *s.* paladr colofn; saeth,
paled, picall:—*mwyn-dwll*

Shag, *s.* ceden, hir-flew; ceden-we, brethyn cedennog
 Shaggy, *s.* cedennog, hir-flewog
 Shagreen, Shagrin, *s.* croen rhyw bysgodyn. Edr. *Chagrin*
 Shake, *s.* sigl, siglad, ysgydwad, ysgydfa; cryn; crynfa: *r.* siglo, ysgwyd, ysgydwyd, ysgydio, ysgytio; crynn
 Shaker, *s.* siglwr, ysgwydwr
 Shaking, *s.* cryniad. Edr. *Shake*
 Shale, *s.* plisgyn; teneu-faen
 Shall, *r.* câr, cai, caiff, cawn, &c.
 Shalloon, *sub.* gwlan-we teneu, tenlif
 Shallop, *s.* math o fad neu longig
 Shallow, *a.* bâs, beisiawg; pwl, penbylaidd: *r.* bâsle, beisle, beistan, rhyd-le
 Shallowness, *s.* bâsder, basedd
 Shalot, *s.* math o arleg
 Sham, *s.* ffug, ffuant, twyll: *a.* ffugiol, rhithiol: *s.* ffugio, ffuantu, twyllo, rhithio
 Shamade, *s.* Edr. *Chamade*
 Shambles, *s.* cigfa, eigle
 Shame, *sub.* cywilydd, gwarth, gwaradwydd, gwarthrudd: *r.* cywilyddio, peri cywilydd, garthruddio, gwaradwyddo
 Shamefaced, *a.* cywilyddgar, lled-pais, gŵyl, gŵylaidd
 Shamefacedness, *sub.* gŵylder, gwlaideidd-dra, yswildra
 Shameful, *a.* cywilyddus, gwaradwyddus, gwarthus
 Shameless, *a.* digywilydd
 Shamelessness, *s.* haerlugarwydd, digywilydd-dra, wyneb-galed-wch, gorhyfdra
 Shamoy, *s.* math o afr wyllt
 Shank, *s.* coes, gomach; coesgyn; paladr, coes-ddarn
 Shape, *s.* llun, dull, ffurf, gosgedd, gwedd, agwedd; *v.* llunio, dullio, ffurfio, gosgeiddio
 Shapeless, *s.* afluniaidd, difun

Shapeliness, *s.* ffurfiiddrwydd, gosgeiddigrwydd, gweddeiddrwydd, barddion
 Shapely, *s.* ffurfaidd, gosgeiddig, lluniaidd, gweddeidd-wiw
 Shard, *s.* math o bysg, brithyll-yu:—bwlech, adwy
 Shard, Sherd, *s.* deryn o bridlestr, priddell, cragen
 Share, *s.* rhan, cyfran, dogu: *r.* rhannu, cyfrannu; dogni; bod yn gyfrannog, cyfranogi
 Share-bone, *s.* y gwerddyr, agwrn neu gylch yr arfed
 Sharer, *s.* rhaniwr, gŵr rhannog, cyfranogwr
 Share-wort, *s.* llysiau y tenewyn
 Sharing, *s.* rhanniad, &c.
 Shark, *s.* môrgi gwyn, dera'r môr: trawsgipiwr, ymrcibiwr
 Sharp, *r.* llym, crâff, awchlym, llifaid, mirig: awchus; pigog: tost; sur, chwibl
 Sharp, *r.* hud-ladratta, cyfrwydwyll
 Sharp-edged, *a.* awchlym
 Sharpen, *r.* awchu, awchlymu, hogi; minio, llynhau, golymu; blaen-lymu
 Sharper, *s.* un cyfrwys-lym, llymwas, mab y castian; hud-leidr
 Sharpness, *s.* llymder, llymedd, toster, tostrwydd, gerwindeb, awchlymedd; chwibledd, sam
 Sharp-pointed, *a.* blaenfain
 Sharp-set, *a.* gwangus
 Sharp-sighted, *a.* llygad-graff
 Shatter; *v.* dryllio, chwilfriwio
 Shattered, *a.* drylliog, chwilfriw, chwilfriwedig
 Shatter-pate, *s.* un pen-hongc
 Shatters, *sub.* yfflon, briwion, swrwd
 Shave, *v.* eillio; pilio; rhasgio, gonaddu, gorasglïo, llyfnaddu—*To shave the head*, corynu

Shavegrass, *s.* y gedawrach, rhawn y march. *Edr.* *Banewort*
Shaver, *s.* eilliwr, eilliedydd
Shaving, *s.* eilliad; rhasgliad
Shavings, *s.* gonaddion, gorasglod, rhasglion, asglodiach
Shaw, *s.* prŷg, prysgoed, gwig, coedwig; firith, firidd
She, *pron.* hi; hithau
Sheaf, *s.* ysgub: *v.* rhwymao yn ysgubau; ysgubo
Shear, *v.* cneifio; gwelleifio
Shearer, *Shearman*, *s.* cneifwr, gwelleifiwr, gwelleifydd
Shearing, *s.* cnaif, cneifiad
Shears, *s.* gwellai, gwelleifiau
Shear-water, *s.* gŵylan lwyd
Sheath, *s.* gwain
Sheath, *Sheathe*, *v.* gweipio, rhoi mewn gwain; goseilio llong
Sheathing, *s.* gweiniad
Sheathe-maker, *s.* gweiniwr
Sheathy, *a.* fel gwain, gweiniog
Shed, *sub.* luest: *pentŷ:* *v.* tywallt; gollwng; colli; dyhidlo
Sheen, *s.* llewyrch, claerder
Sheep, *s.* dafad, llwdn dafad: *pl.* defaid—*Sheep-cot*, buarth defaid; defeittŷ—*Sheepfold*, cail, corlan.
Sheepish, *a.* yswil, gwladaidd
Sheepishness, *s.* yswildod, yswildra, gwladeidd-dra, gwladeiddder, gwladeiddrwydd
Sheep-lice, *s.* heuslau
Sheep-worms, *s.* euod
Sheer, *a.* gloyw, glân: hollol: *v.* diangc neu ffyrstio ymaith
Sheer-grass, *s.* hegg
Sheet, *s.* llen: llenlliair, cyfnas, llywionen—*Sheet of paper*, papur-len—*Winnowing-sheet*, nith-len
Sheet-anchor, *s.* y prif angor
Sheeting, *s.* lliam cyfnasau
Shekel, *s.* darn o arian Iuddewig (gwerth y'ngbylech 2s. 6c.) sicl

Shelf, *s.* astell-ddat: bais, beis-le
Shell, *s.* cragen, plisgyn, cibyu, mesglyn: *v.* dablisgo, gweisgio
Shelly, *a.* cragenaid, cragenog; cibynog, cibog; masglog
Shells, *s.* gweisgion, *Edr.* *Shell*
Shelter, *sub.* cysgod, gwasgod, gwasgodfa, achwre, diddos, diddosrwydd, diddosfa
Shelter, *v.* cysgodi, gwasgodi, noddi, achlesu
Sheltering, *s.* gwasgodiad, &c.
Shelterless, *a.* dinodded
Shelving, *a.* llethrog, llechwedd-og: *s.* llechweddiad
Shelvy, *a.* beislëog, beisiog
Shepherd, *s.* bugail, bugeilydd, bugeilwr, areiliad, areiliwr
Shepherd's-purse, *s.* pwrs y bugail (math o ddail)
Shepherdess, *s.* bugeiles
Sherbet, *s.* sur-fedd
Sheriff, *s.* sirydd [iaeth
Sheriffalty, *Sheriffdom*, *s.* sirydd-
Sherry, *s.* math o win peraid
Shew, *s.* golwg, golygiad; ymddangosiad, dull, rhiith, lliw: *v.* dangos, arddangos; ymddangos; datgan, mynegi
Showy, *a.* dangosiadus, ymddangosiadus, hoyw-wŷch
Shield, *sub.* tarian: *v.* tarianu, gorthdi, amddiffyn, noddi
Shift, *sub.* dychymmyg, dyfais; ystryw, ymdro; esgus:—crŷs-merch, hefys
Shift, *v.* newid, cyfnewid; newid lle; newid dillad; ymdaro, glewa; gochelyd
Shifter, *s.* glewai; hodedwr; anwadalwr, ymnewidiwr
Shiftless, *a.* diddarbod, difedr
Shilling, *s.* swllt, deuddeg ceiniog
Shily, *ad.* yn ochelgar; yn yswil
Shin, *s.* crimmog, gomach
Shine, *v.* dysgleirio, llewyrchu, tywynu, llewychu, goleuo.

Shiness, *s.* gochelgarwch; yswil-
 dod, cywilyddgarwch
 Shingle, *s.* peithynen; cledren;
 asdell dô, asdell hollt
 Shingles, *s.* math.o grug-dardd,
 yr eryr, eryri, eryrød
 Shining, *Sainy, a.* clae, dysglaer,
 tryloyw, gloyw, gwych
 Ship, *s.* llong, ysgoren: *v.* rhoi
 mewn llong, ar fwrdd llong
 Shipping, *s.* y llongau
 Shipwreck, *s.* llong-dorriad, llong-
 ddrylliad, llong-goll
 Shipwrecked, *a.* llong-goll, llong-
 ddrylliedig
 Shire, *s.* sir, swydd
 Shirk, *s.* rheibiwr; hodedwr
 Shirt, *s.* crys: *v.* gwisgo crys
 Shirtless, *a.* digrys, heb grys
 Shute, *v.* esmwythàn'r corph, ar-
 loesi, tachu, tommi
 Shive, *s.* ysgyren, flocen
 Shiver, *s.* ciwerfan dro; dellt-
 ddarn, ysgyriomyn (*pl.* ysgyriom,
 yfflon) *v.* crynu, achrethu; ys-
 gyriom, flocennu, delltio
 Shivering, *s.* cryndod, achreth;
 dellteniad, flocieniad
 Shoal, *s.* aig, haig; lliaws; haf-
 log:—bâs-le, beis-le, beisfa,
 beisfan: *a.* bâs, beisiawl, beis-
 faog: *v.* basâu, beisio
 Shoaliness, *s.* beisfaogrwydd
 Shoaly, *a.* beisfaog, beislëog
 Shock, *s.* ergyd, cyfergyd; ysgyd-
 wad, siglad, cogwrn, ystwc;
 rhwymynaid, ysgub: *v.* taro â
 braw, brawychu, ysgwyd
 Shocking, *a.* echryslawn, erchryll,
 arswydus, echrydus
 Shod, *part.* archenawg; pedol-
 awg; pedoledig
 Shoe, *s.* esgid, archen; pedol: *v.*
 archenu; pedoli
 Shoe-boy, *s.* glanhawr esgidiau
 Shoeing, *s.* archeniad; pedoliad
 Shoe-last, *s.* gweddyg. *Edr.* Last

Shoemaker, *s.* crydd, esgidiwr
 Shoot, *s.* blagryn, ysgewyllyn,
 imp, impyn, ysbriyn; eginyn:
 porchellyn:—saethiad: *v.* bla-
 guro, torri neu darddu ailan;
 eginio: saethu, cyflegru
 Shooter, *s.* saethwr: bollt clo
 Shop, *s.* masnachdŷ, siop
 Shop-board, *s.* bwrdd gweithio
 Shopkeeper, *s.* masnachwr, mas-
 nachwr, siopwr
 Shoplifter, *s.* yspeilydd sioppar
 Shore, *s.* glan y môr, traeth, ty-
 wyn: atteg: *v.* attegn
 Shorling, *s.* dafad gnaif; croen
 cnaif, cnaif-groen
 Shorn, *part.* cneifiedig
 Short, *a.* byr, cwtia; bychan—
 Short-hand, ber-law, ber-gerf
 Shorten, *v.* byrhau, cwtogi
 Short-lived, *a.* byr-hoedlog
 Shortly, *ad.* ar fyr; yn fyr
 Shortness, *s.* byrdra, byrder
 Short-sighted, *a.* golyg-fyr, byr
 ei olwg; anghraff; annoeth
 Short-winded, *a.* anadl-fyr, &c.
 Shot, *s.* ergyd dryll; gwn-belen;
 gwn-rawn, hael: cyfrif, cyfrif-
 ran: *a.* saethedig
 Shot-free, *ad.* yn ddi-gost, heb
 dalu
 Shotten, *a.* wedi bwrw ei rawn,
 dirawn; wedi hên-geulo
 Shove, *s.* gŵth, ysgwd, hergwd
 Shove, *v.* gŵthio, hergydio
 Shovel, *s.* rhaw; cam-raw, llwyn
 Shovel, *v.* taffu â rhaw, rhofio
 Sheveler, *s.* rhofiwr: y pelican
 Should, *v.* dylu—I should, ni:
 ddylwn. *Edr.* Ought—I k
 should come, pe deuai efo
 Shoulder, *s.* ysgwydd; palfes,
 ysgwyddog, yspawd
 Shoulder, *v.* ysgwyddo, goryt-
 gwyddo; dal (attegn) neu
 wthio â'r ysgwydd
 Shoulder-blade, *s.* palfes, palfes

out, s. bloedd, gwaedd, ban-
 llef, dolef, croch-lef: v. bloedd-
 io, gwaeddi, banllefain
 outh, s. bloeddiad, &c.
 how, s. Edr. *Shew*
 how-bread, s. bara dangos, bara
 gosod, bara y cyssegr
 hower, s. cawad, cawod, cafod;
 sioch, siochaid: v. cawodi
 howery, a. cawodog, cawodawl
 Snowy, a. ceinfaleh. Edr. *Shewy*
 Shred, s. cinyn, ciniochyn, difyn,
 dernyn, llerpyn: v. cinynio,
 ciniachu, mân-ddarnio—*Shreds*,
 ciniach, cinyniach
 Shrew, s. cecren, cecres
 Shrewd, s. cyfrwys, ystrywgar;
 ffel; ffel-gras; hen-gall
 Shrewdness, s. fheldra, cyfrwys-
 dra, cyfrwysedd; calldra
 Shrewsbury, s. y Mwythig, Am-
 wythig, Pengwern Bowys
 Shriek, sub. orôch-lais, crôch-
 waedd, dolef; ysgreth
 Shriek, v. crochleisio, croch-
 waeddi. Edr. *Screch*
 Shrift, s. clust-gyffes
 Shrill, a. llym, main, uchel-sain
 Shrillness, s. uchelseinedd, llif-
 eidrwydd, meinllymedd
 Shrimp, s. bardysyn: pl. bardys
 Shrine, s. creirfa, creirgell
 Shrink, v. crebachu, swbachu,
 ymgrŷnhôl; tynnu neu gilio'n
 ol; cilio o'i air; lleihâu, treio
 Shrite, s. tresglen lwyd
 Shrive, v. ymgyffesu, cyffesu
 Shrive, v. crychu, crebachu
 Shroud, s. amdo, amwisg: v. am-
 ddi, amwisgo; gwasgodi
 Shrouds, s. llwyl-raffau
 Shrovetide, Shrove-Tuesday, s.
 gwyl y gyffes, mawrth ynyd
 Shrub, s. prysgen, gwŷdden, mân-
 wŷdden, prysgoeden
 Shrubby, a. prysgoediog, mân-
 wyddog—*Shrubby place*, prysg-

le, firith, fridd
 Shrubs, s. prys, prysg, prysgoed,
 prysgyll, gwŷdd, prysgwydd,
 mânwydd; prysau
 Shrug, s. codiad ysgwyddau
 Shrug, v. codi ysgwyddau; ym-
 grebachu, swbachu
 Shudder, sub. crynfa: v. crynu,
 dychrynu, echrydu, echrynn
 Shuffle, s. rhiith-esgus; dichell-
 dro: cymmysgiad, cymmysg-
 dro: v. gwnenthur ffug-esgus;
 cyfrwys-droi, anghywiro, cecru-
 so; rhiith-drwsio: cymmysgu
 Shuffler, s. hocedwr, esguswr
 Shuffling, s. hoced, ffugwaith
 Shun, v. gochel, gochelyd, cilio
 neu ymattal rhag
 Shut, v. cau: part. cauedig, yn
 gaead, yn gaued—*To get shut*
of, cael gwared o; cael yn
 rhydd oddiwrth
 Shut, Shutter, s. cacad, clawr,
 gwerchyr:—cauwr
 Shuttle, s. gwennol gwŷydd
 Shuttle-cock, s. ehed-gorc
 Shy, a. gwagelog, anghyfeillgar,
 gochelgar; gwyl, cywilyddgar,
 yswil, ymgelgar; drwgdybus
 Shyness, s. gochelgarwch; gwyl-
 edd. Edr. *Shiness*
 Sibyl, s. sibli; sibli ddoeth
 Siccity, s. sychder, anlleithder
 Sick, a. claf; lleog; trynglaf
 Sicken, v. clefychu, clwyfo
 Sickish, a. clafaid, lledglaf
 Sickle, s. cryman, llif-gryman
 Sickness, s. afiachurwydd
 Sickly, a. clafus, clwyfus, claf-
 aidd, afiach, afiachus, lledglaf,
 clefyca, anhwyfus, salaid
 Sickness, s. clefyd, clwyfiant,
 dolur, anhwyf, lleogedd
 Side, s. ochr, ystlys; tu, plaid;
 glann; erchwyn: v. ochri,
 pleidio, bod o blaid neu du
 Side-face, s. ystlys-wyneb

Sideling, *n.* ystlys-gam
 Sideral, *a.* serawl, yn ol y sêr
 Sideration, *s.* adwyth, dertiad
 Sidesaddle, *s.* oŵfrowy untuog
 Sidesman, *s.* ystlswr, cynuorth-
 wywr, is-warcheidwad
 Sideways, *ad.* yn gyfarystlys, â'r
 ochr ymlaen, gerfydd ei ochr
 neu ystlys
 Side-wind, *s.* ystlys-wynt
 Siege, *s.* gwarchae, gwarchaed-
 igaeth: *v.* Edr. *Besiege*
 Sieve, *s.* gogr, gwagr; hesgyn
 Sift, *v.* gogryn, gogrynu, gweg-
 rynu; nithio: dwys-chwilio
 Sister, *s.* march-ridyll
 Sifting-screen, *s.* puren
 Sigh, *s.* ochenaid, uchenaid, eb-
 wch, dyheueg: *v.* ocheneidio,
 ucheneidio, ebychu
 Sighing, *s.* ucheneidiad, ochain
 Sight, *s.* golwg, gweled, drem,
 trem; gwelediad, edrychiad,
 drychiant; sulw, sylw; drŷch
 Sightless, *a.* diolwg, dall, tywyll
 Sightliness, *s.* golygusrwydd
 Sightly, *a.* golygus, hardd, tēg
 Sigil, *s.* sêl; math o swyn
 Sign, *s.* arwydd, nōd, argoel;
 amnaid, awgrym; sygn: *v.*
 nodi; selio; rhoi llaw wrth
 Signal, *s.* arwydd, âwgrym: *a.*
 hynod, rhyfedd; nodawl
 Signalize, *v.* hynodi, enwogi; yn-
 nill clod neu enwogrwydd
 Signature, *s.* arwydd-nōd, enw,
 llaw wrth ysgrifen; marc
 Signet, *s.* sêl, insel; sêl-fodrwy
 Significance, Significancy, *s.* ar-
 wyddocâd, arwyddolrwydd;
 pwysigrwydd, pwys
 Significant, *a.* arwyddawl, ar-
 wyddocâol, arddangosawl;
 pwysfawr, pwysig; ystyrfawr,
 cynnwysfawr, grymus
 Signification, *sub.* arwyddocâd,
 ystyr; arwyddiad, arwyddhâd

Significative, Significatory, *a.* ar-
 wyddedigol: mynegol
 Signify, *v.* arwyddo, arwyddhâd,
 arwyddocâu; llyspysu, myn-
 egi: bod o bwys, neu o lly-
 hesâu, tycio
 Signing, *s.* rhoddiad: llaw wrth
 ysgrifen; nodiad
 Silence, *s.* taw, gosteg, dystaw-
 rwydd; tawedog, rwydd; t
 gostegu, dystewi, distewi
 Silent, *a.* dystaw, distaw, tawed-
 og, tawel, termud, disiared
 Siliquous, *a.* plisgog, cibog
 Silk, *s.* sidan, sirig, siriel, eurlin
 Silken, *a.* o sidan, sidanog
 Silk-worm, *s.* pry'r sidan, sidar
 Silky, *a.* sidanaidd [bry
 Sill, *s.* trothwy, lliniog, rhiniog
 Sillabub, *s.* ewyn-gaws, ewyr
 gaul, sur-gaul, surfwg
 Silliness, *s.* ffledd, ffolineb, rŷ-
 fydrwydd, ausynwyrdd
 Silly, *a.* ffôl, gwirion-ffôl, angy-
 wyrol, anghall, ynfyd—*A silly*
female, ffolog, gwirionen, sym-
 en—*A silly fellow*, ffôl, pen-
 bwl. Edr. *Simpleton*
 Silver, *s.* arian, ariant: *v.* arian-
 nu, gor-ariannu—*Silver bus*,
 arianllwyn—*Silver hue*, arian-
 ell—*Silverlings*, arian bathol—
Silver prize or medal, ariandlwr
 —*Silver quincy, or bribery*, arian-
 dâg—*Silversmith*, arian-ôf, gŵr
 arian—*Silver mine*, arian-ghwedd
 Silver-coloured, *a.* arianlliw
 Silvery, Silvered, *a.* arianaidd
 arianaid, gor-arianaid, arianed-
 ig, arianus, arianh
 Similar, *adj.* tebyg. cynhebyr;
 cyffelyb, hafal, cyhafal, on-
 sex
 Similarity, *s.* cyffelybrwydd, te-
 bygolrwydd, cynhebygrwydd
 Simile, *s.* cymhariaeth; cyffelyb-
 iaethiad; cyffelybiaeth

Similitude, *s.* cyffelybiaeth; dam-neg; cyffelybwydd
Simmer, *v.* lledferwi; siciau
Simmel, *s.* clwïogen. *Edr. Ben*
Simoniac, **Simonist**, *s.* cysegr-brynydd, neu werthydd
Simony, *s.* cysegr-fasnach; simoniaeth. *Gwêl Act. 8. 18.*
Simper, *s.* cil-wên, glas-wên; *v.* cilwên, glas-wên
Simple, *a.* syml; gwirion, amich-eligar; anghall, ynfyd; diradd-urn; digymmysg; unigol, sengl; annysgedlg, diddvg
Simple, *s.* tyflr; llymeuyn
Simplicity, *sub.* symledd, syml-rwydd; digymmysgedd
Simpleton, *s.* symlyn, gwirionyn, cadafael, burty
Simplicity, *s.* symlder, symledd, symlrwydd, puredd, diniweid-rwydd; gwiriondeb, gwirionder, anghallnec; cyfinedd
Simply, *ad.* yn syml; yn unig
Simulate, *v.* ffugio, ffuantn
Simulation, *s.* ffugiad, ffuantiad, edrith, hedrith
Sin, *s.* pechod, bai, trosedd, ca-redd, gwýd; *v.* pechu, tros-eddu, camweddu
Sin-offering, *s.* pech-offrw
Since, *ad.* gan, yn gymmait; er, er pan; gwedi hyny
Sincere, *a.* gwir, cywir, diffuant, diragrith, didwyll, pur
Sincerity, *s.* cywirdeb, diffant-rwydd, diragrithrwydd, anion-deb, puredd, cleuder, symledd
Sinectre, *sub.* hyrholiaeth heb orchwylegiwysig; segur-swydd
Sinew, *s.* gwyn, gienyn
Sinewy, *a.* gweulyd, gwynog
Sinful, *a.* pechadurus, pechod-lawn, camwedus, beus
Sinfulness, *s.* pechadurusrwydd
Sing, *v.* canu, pêr-leisio
Singe, *a.* deifio; golosgi

Singeing, *s.* deifiad, golosgiad
Singer, *sub.* canwr, cantor, can-iadydd, caneuwr, oethlydd; cerddor; pyngciwr
Single, *a.* syml; sengl, unigol, unig; neillduol; *v.* neillduo, didoli, dydoli, sengl
Singleness, *s.* sengledd, symledd, symlrwydd, cleuder
Singular, *a.* unigol, unig, un; hynod; neillduol; digymhar, aughymhar, cymwythig, ed
Singularity, *s.* anghyffredineid, unigolder, hynodrwydd, odrwydd, mympwy, cynuwyth
Sinister, *a.* aswy, chwith; gau, anabeg, anonest; anffawdus
Sink, *sub.* ceuffos; ysgarth-ffos; sugn-dwll; *v.* soddi, suddo; treio, lleihau; ymollwng, ymlaesu; cloddio, dyfn-gloddio; treulio neu roi allan arian, &c.
Sink-hole, *s.* ysgarth-dwll
Sinking, *s.* suddiad; trenliad
Sinking-paper, *s.* sugn-bapur
Sinless, *a.* dibechod, dibech
Sinlessness, *s.* dibechodrwydd, dibechiant, dibechrwydd
Sinner, *s.* pechadur, troseddwr
Sin-offering, *s.* pech-aberth
Sinoper, *s.* sinobl, mwyd côch
Sinuate, *v.* dolenu, dolystunio
Situation, *s.* doleniad, ystumiad
Sinuous, *a.* ystumiog, gogan
Sip, *s.* llymaid, llymeidyn
Sip, *v.* llymeitio, llymeitian
Siphon, *s.* pibell ddyspyddu
Sipper, *s.* llymeitiwr
Sippet, *s.* tafellig o fara wedi ei unwydo mewn bras-nodd cig; mwyd-dameidyn; sew-dafell
Sipping, *s.* llymeitian
Sir, *s.* syr, syre, meist—*Sirs*, ha-wyr, O foistraid
Sire, *s.* tad, tadwys
Siren, *s.* môr-forwyn; hudoles, dda-wraig, dda-ferch

Siren-song, *s.* hudol-gerdd
 Surname, *s.* cyfenw
 Sirrah, *s.* syie
 Sirup, *s.* sudd llysiau wedi eu
 berwi gyd â siwgr; surfedd,
 llys-gyflaith, sew llysienog
 Sister, *s.* chwaer, chwiawr: *pl.*
 chwiorydd, chweiorydd
 Sisterhood, *s.* chwaeroliaeth
 Sisterly, *a.* chwaerawl
 Sit, *v.* eistedd, seddu, eiste
 Site, *s.* sefyllfa, safiad, safle
 Sith, *Edr.* Since
 Sithe, Sythe, *s.* pladur
 Sitting, *s.* eisteddiad; eistedd-
 fod, eisteddfa: *a.* yn eistedd
 Situate, *v.* sefydlu, eisteddu, cyf-
 lëu, gosod mewn lle, &c.
 Situate, Situated, *yu.* yn sefyll;
 yn gorwedd; *yu.* aros—*Well*
situated, mewn lle da, mewn
 sefyllfa dda
 Situation, *s.* sefyllfa; ansawdd,
 safiad neu orweddiad lle; cyf-
 lëad, gosodiad; cyflwr
 Six, *a.* chwech, chwe—*Six-fold*,
 chwe-phlyg; chwe-chymmaint
Six hundred times, chwe-chan-
 waith—*The six hundredth*, y
 chwe-chanfed—*Six score*,
 chwech ugain, ugain a chant
 —*Six-score thousand*, chwech
 ugain mil, deuddeng myrdd—
 —*Six-pence*, chwe-cheiniog—
Sixth, chweched, chwechfed
 —*Sixteen*, un ar bymtheg—
 —*Sixty*, tri ugain, trugain—
Sixtieth, tri-ugeinfed
 Size, *s.* maint, maintioli, maint-
 iolaeth:—glud, syth, lled-lud,
 lled-syth: *v.* trefnu yn ol maint;
 cymmeinio:—lled-sythu, sythu
 Sizeable, *a.* gweddol o faint
 Sisy, *a.* gludiog, lledsythaid
 Skain, *s.* cenglyn, deisyn
 Skirmish, *s.* ysgarmes, bicre: *v.*
 ysgarmesu, bicra; ymgiprys

Skate, *s.* *Edr.* Skate
 Shean, *s.* cleddyf byr, hidog
 Skeleton, *s.* ysgerbwld, ysgrûd,
 ysgrûd, esgyrn-glwin
 Skellet, *s.* calloryn, peiryn
 Skep, *s.* cawnen, yd-lestr
 Sketch, *s.* cyllun, braslun, bras-
 linelliad, prawf-ddarlun: *v.*
 braslunio, cynllunio, cyf-
 ddelwi, bras-ddarlunio
 Skew, *v.* traws-dremio
 Skewer, *s.* gwäell, pwyniad: *v.*
 gwäellu, pwynio, gweillio,
 Skid, *s.* attal olwyn
 Skiff, *s.* cenbal, cŵch, båd-long
 Skilful, *a.* medrus, hyfedr, cyfar-
 wydd, cywrain, cyrraint, cel-
 fydd, celfyddgar, deallus
 Skilfulness, *sub.* cywreimrwydd,
 medrusrwydd, hyfedredd
 Skill, *s.* medr, cymmedr, cyfar-
 wyddyd, cywreindeb; gw-
 bodaeth; profiad, prawf
 Skilled, *a.* cyfarwydd, medrus
 Skillet, *s.* *Edr.* Skellet
 Skim, *v.* dihafennu; pigo'r goreu:
 ysgafn-redeg ar hyd
 Skimmer, *s.* ysgâl hufen
 Skin-milk, *s.* llaeth dihafen
 Skimming, *s.* dihafeniad
 Skimming-dish, *s.* *Edr.* Skimmer
 Skin, *s.* croen; tonn, tonnen: *v.*
 digroeni, blingo:—croeni
 Skin-flint, *s.* blingwr y gam-
 cribin-waleh, mab y crinws
 Sink, *s.* diod: *v.* gweini diod
 Skinker, *s.* trulliad, heilyn
 Skinner, *s.* crwynwr; blingwr
 Skinny, *a.* croenllyd; tenen
 Skip, *s.* llam, naid, crychno-
 llam-wesyn, gwastrodyn
 Skip, *v.* llammu, llamsach, lle-
 main, neidio, golemmain
 Skip-jack, *s.* conach; gwesyn
 Skipper, *s.* llambidydd; me-
 math o long; y cornbig lleu
 Skipping, *s.* llamsach, neidio

Skirmishing, *s.* ysgarmeswaith
Skirrets, *sub.* moron melynion,
 moron Ffrainge, moron yr
 Allman

Skirt, *s.* godre, cwr, ymyl
Skit, *s.* rhemp, cyfrwys-gast
Skittish, *adj.* gwammal-rempus;
 gwagsaw; castiog; nwyfus

Skonce, *s.* Edr. *Sconce*

Skue; *a.* gŵyr. Edr. *Oblique*

Skull, *s.* penglog, siol, iâd

Skull-cap, *s.* iâd-gap, paeled

Sky, *s.* awyr, wybr, wybren

Sky-lark, *s.* ehedydd. Edr. *Lark*

Sky-light, *s.* ffenestr mewn tŷ

Slab, *s.* tom, llacca, baw:—cyn-
 astell, cyndrwch—*A slab of*
marble, mynor-lêch

Slabber, *v.* budr-wlychu, soegi;
 glafoerio; ymboeri

Slubberer, *s.* Edr. *Driveller*

Slabbering, *sub.* budr-wlychiad;
 ymboeri, dyboeriad—*Slabber-*
ing-bib, poer-liain, bron-liain

Slabby, *adj.* gwlyb-fudr, budr-
 lithrig, gwlyb-lithrig; tomlyd;
 llithrig; soeglyd

Slack, *a.* laes, yslac, rhydd

Slack, **Slacken**, *v.* laesu, llaccân,
 llaccio, yslaccio; tolio; gos-
 twng mewn pris neu ofyniad;
 diofalhâu, bod yn esgeulus;
 fflaggio

Slackness, *s.* llacrwydd, yslac-
 rwydd; esgeulusdra; annhu-
 eddiad

Slag, *s.* llosg-sorod, creifion

Slain, *part.* lladdedig

Slake, *v.* toddi neu dawdd-wlychu
 calch; torri syched

Slam, *v.* chwynn-daro neu gipio;
 ennill y chware

Slander, *s.* athrawd, athrod, ab-
 sen, enllib: *v.* athrodi, absenu,
 enllibio, cablu, hortio, gwarad-
 wyddo, goganu, duo enw

Slanderer, *s.* athrodwr, absenwr

Slandering, *s.* athrodiad, &c.

Slanderous, *a.* enllibus, &c.

Slank, *a.* cul, tenau, truan

Slant, **Slanting**, *a.* gosgöawl, ar
 osgo, agŵyr, agŵyrol, gŵyr;
 gŵyrol; llethrog—*To slant*,
 gŵyro, agŵyro; osgöi

Slap, *s.* palfod; yslap; cis; gwi-
 alenod: *v.* palfodio; yslapio;
 gwialenodio

Slap-dash, *v.* brith-liwio, lliwian-
 nu, arfritho: *ad.* ar unwaith,
 ar ergyd

Slap-dasher, *s.* brith-liwydd, &c.

Slash, *s.* dyfn-dorriad, hac, neu
 archoll, ffosawd: carrai fire-
 wyll: *v.* dyfn-haccio, ffosodio:
 ffirewyllio, fflangellu

Slate, *s.* peithynen, llêch, llech-
 en, elech: *v.* peithynu, llêch-
 döi, llech-hulio

Slater, *s.* llêch-döwr, huliwr

Slattern, *sub.* yslabi, yslebrén,
 dwgen, budrog, musgrellen,
 soegeu swga, hafnai

Slave, *s.* caethwas, caethfab, ber-
 rywog, gweurudd; poenwr,
 ymbocnwr: *fm.* caethes, caeth-
 ferch: *v.* gweithio'n galed—
Slave-trade, mas'nach caeth-
 weision

Slaver, *s.* poer, glafoerion

Slaver, *v.* glafoerio, ymboeri

Slavery, *s.* caethiwed: caled-
 waith

Slaughter, *s.* lladdfa, aer, aerfa,
 cyflafan; lladdiad: *v.* lladd,
 cyflafanu; cigyddio

Slaughter-house, *s.* cigydd-dŷ

Slavish, *a.* caethiw, caeth; caeth-
 weithiol; caeth-wasaid

Slavishness, *sub.* gwascidd-dra;
 llafurusrwydd, ymboeniad

Slay, *s.* peithyn gwëydd

Slay, *v.* lladd, llofruddio

Sleazy, *a.* tenen, masw—*Sleazy*
stuff, tenllif, tenlli

Sled, Sledge, *s.* car, car llusg :
gordd, gordd hsiarn

Sleek, *a.* llyfn, clær-lyfn : *v.* llyfn-
hân—*Sleek-bodied*, arcl-lyfn

Sleekness, *s.* llyfnedd, llyfnra

Sleek stone, *s.* cabol-faen

Sleep, *s.* cwsg, hân : *v.* cysgu,
hans

Sleeper, *s.* cysgadur, cysgwr

Sleepiness, *s.* cysgadurwydd

Sleepless, *a.* digwsg, aulmug

Sleeplessness, *s.* anhunedd

Sleepy, *a.* cysglyd, swrth

Sleet, *s.* eir-wlaw, ôd-wlaw

Sleety, *a.* eir-wlawog, &c.

Sleeve, *s.* llawes, breichell

Sleeveless, *a.* dilewys—*Sleeveless*
errand, megas gorwag

Sleight, *s.* deheu-dro, cyfrwys-
waith—*Sleight of hand*, chwarae

llaw-ysgafn, rhodres-waith

Slender, *a.* main, addfain, mein-
dlws, eiddil; gwan, egwan,

gwannaidd; prin; gwael

Slenderness, *s.* meinder, meindra,
eiddilwch; gwaelder, culni

Slice, *s.* tafell; crafell, yspodol

Slice, *v.* tafellu, torri'n defyll;
crafellu; ysleifio

Slide, *s.* llythra, llythrigfa : *v.*
llythro; ymlithro; nawf-lithro

Sliding-rule, *s.* llythr-lath

Slight, *a.* tenen, ysgafn, disylw-
edd, gwael, egwan

Slight, *s.* dirmyg, diystyrwch;
difriad

Slight, *v.* dirmygu, diystyru,
bychann, gwneuthar cyfrif
bychan o

Slightness, *s.* disutrywydd; eiddil-
wch, gwendid; ysgafnder

Slim, *a.* main, tâl, hirsain—*A*
slim fellow, hiran, llabwrst

Slime, *s.* llaid; M9s, rhw'd dwfr

Slimy, *a.* lleidiog, lleidlyd; llyslud

Sliness, *s.* cyfrwyader

Sling, *s.* taff; ffon daff; arwestr,

delen-rwym, cymal-rwym;
dyrwyn-raff : *v.* taffu, crygdu,
chwyrn-daffu; arwestru, dî-
rwyro; dâl-ddyrwyn : crâg
ddyrrwyn

Slinger, *s.* taffydd, taffiedydd

Slink, *s.* lle orthyl, marw-le :
erthylu; ymgiho, ymlithro
gndd-ymithro ymaith

Slip, *sub.* llythral; camsyriad;
llain, cul-ddernyn, cinyn; s-
brigyn : *v.* llythro, ymlithro

Slip-knot, *s.* cwlwn rhodog

Slipper, *s.* llopan, yslopan

Slipperiness, *s.* llythrigrwydd

Slippery, *a.* llythrig; anhuddal

Slip-slop, *s.* saig-soegen; golch-
ionach; diod ddiflas

Slit, *s.* hollt; rhwyg; agen; ki-
drwch : *v.* hollti; agennu—*Be-*
som slit of a shirt, cryslann

Slit, Slitted, *a.* holltedig, holltâ

Slive, Sliver, *sub.* tafell; camg-
rwygedig : *v.* tafellu; hollti

Slobber, *v.* Edr. *Slabber*

Sloes, *s.* eiryn perthi

Sloop, *s.* llong un hwyf-bren

Slop, *s.* gwael-wlybwr

Slop, *v.* ymwlychu yn anarhefn
budr-wlychu

Slope, *s.* osgo, gosgo, Hedpeir.
lleddfad : *v.* lledpeio, lledffr.

osgõi

Slopesness, Sloping, *s.* Hedpeir.
lledpeirwydd; llechweddad

Slopeswise, *ad.* ar ledbai, ar osgo

Sloppy, *a.* golchionllyd

Slops, *s.* llofrau morwyr

Slopseller, *s.* gwerthwr llofrau

Sloth, Slothfulness, *s.* diogi, me-
grelli, syrthai, seguryd

Slothful, *a.* diog, swrth, mawgrell,
segurlyd, dioglyd

Slouch, *s.* llypryn, llybyn : *v.* lly-
pau, llypanu; crogi'n llypa—

Slouch-eared, clust-llypa—
slouched hat, het llypa

Sloven, *sub.* bawai, swl, swlyn, swgai, llyfiyn, musgrellyn, un annhaclus, anghryno

Slovenliness, *s.* annhaclusrwydd

Slovenly, *a.* swga, swla, llyfi, yslyfi, yslyfiaded, annhaclus

Sloven, *a.* cora, siglen; fîos; croen neidr wedi ei fwrw:—mab-corn

Slovely, *a.* corslyd; fîoslyd

Slow, *a.* araf, afrys, difrys, hwyr-frydig, hwyrdrwm, hwyr

Slowness, *s.* diweddarwch; an-nybendod; hwyrfrydigrwydd; afrysedd, difrysedd

Slow-worm, *a.* dall-neidr

Slubber, *v.* gwneuthur peth yn annhresnus, budr-wneuthur; budr-ddwbio; bras-ddwbio

Slubbing, *s.* budr-ddwbiad

Sludge, *s.* llaid, llacca, plwcca

Slug, *sub.* malwen, malwoden, gwllthen, gwllth-falwen; pet-enig hirgron:—llong hwyr-drom; diogyn, malwen o ddyn

Sluggard, *s.* segurwas; cysgadar; diogyn. *Edr.* **Slug**

Sluggish, *a.* diog, dioglyd, musgrell, cyaglyd, hwyr, lleferthin, llyferthin, llusgaethan

Sluggishness, *s.* diogi, syrthai

Sluice, *s.* dyfr-ddôr, argae

Slumber, *s.* hûn, hep-hun, hunyn, hunell, dargwag: *v.* huno, hep-huno, hepiant, dargysgu

Slumberous, *a.* cysglyd

Slur, *s.* gwarth-nod, anaf, mefi; budrad, budreddiad:—ysgafn-nôd: *v.* budr-ddwbio, budredon, diwyno; ysgafu-lithro; ysgafu-rygon

Slut, *s.* budrog, bronten, dwgen, llyfien, yslyfien, huren

Sluttish, *a.* swga; annhaclus

Sluttishness, *s.* bawedi, brynti

Sly, *a.* cyfrwys, ystrywus, cad-nôaid, cêlgar; ffel

Slyness, *s.* cyfrwysder; ffeldra

Smack, *s.* chwaoth, blas; adblas; cryn-flas, blesyn:—clee ffreyll; cusan-gee:—math o loug fechan, llougig: *v.* clecian; gwetius-glecian

Small, *a.* bach, bychan; mân; main, eiddil: *s.* meinedd

Small-pox, *s.* y frech wen

Smallness, *s.* bychanedd, bychan-der, bychaurwydd; meinder

Smalt, *s.* glas-lwch

Smart, *a.* llym, hyllyn; bywiog, heini, heini; dillyn, dillyn-*t* elws, hoyw; ffel, ffraeth

Smart, *v.* gwynio: llym-drin

Smartness, *s.* dillynder, dillynedd; llynder, llyndoster; cyf-llynder; ffraethder

Smatch, **Smatter**, **Smattering**, *s.* chwaoth, blesyn; bychan-brawf, bas-ddysg, lled-ddysg, go-ddysg; go-ddysgiad

Smatter, *v.* trin yn anfedrus

Smatterer, *sub.* crach-ysgolâig, coeg-wybedydd; bas-drinwr

Smear, *v.* dŵyno; llychwino

Smell, *s.* arogi, aroglodd, gwynt, arwynt, sawr: *v.* arogi, sawrio, gwyntio; drewi

Smell-feast, *s.* bolerwr, bolerai

Smelling, *s.* aroglad, arwyntiad

Smelt, *s.* brwyniad, math o ffrithyll: *v.* toddi mawyn

Smirk, **Smirk**, *v.* cilwenu

Smicket, *s.* crys merch; crysan

Smile, *s.* gwên; *v.* gwenu, glas-ehwertlun, glas-wennu

Smirker, *s.* cilwenwr

Smite, *v.* taro, curo; arehelli-ladd

Smith, *s.* gôf, gofant

Smithery, **Smithy**, *s.* gofai, gofai

Smock, *s.* crys benyw, hofis

Smock-faced, *adj.* wyneb-lysa; merchedaidd ei wyneb

Smoke, *s.* mwg

Smoke, *v.* mygu; chwiffio, ys-mygu, mwg-sychu, tryfygu, ysmwcio

Smoker, *s.* ysmygwr, chwiffiwr

Smoky, *a.* myglyd; ysmwg

Smooth, *a.* llyfn, gwastad, llathr, llathraid, llathraidd, cabol; rhwydd, rhugl, ar redeg

Smooth, *v.* llyfnhau, llyfnu, gwas-tatau; caboli, llathru; rhwyddhau; gwenieithio

Smoothness, *s.* llyfnder, gwastadrwydd; caboledd; mwynder

Smooth-tongued, *a.* tafod-lyfn

Smother, *v.* mygu, mogu; llethu; tagu; argelu, cêl-dagn

Smother, *s.* tawch, mygdarth

Smouldering, *a.* yn mnd-losgi

Snag, *a.* pingc, hoyw, twtnais

Snuggle, *v.* trosglwyddo neu redeg pethau annholledig

Smuggled goods, *s.* rhed-nwyfan

Smuggler, *s.* trinwr rhed-nwyfan neu eiddo annholledig; nwyf-redydd, annholl-redydd

Smuggling, *sub.* annholl-fasgnach, nwyf-redyddiaeth

Smugness, *s.* tlysm, pingrwydd

Smut, *s.* parddu, huddygl; du-edd, llosg, rhwd (*mewn gwenith*):—serth-iaith, serthedd; *v.* pardduo; llosgi

Smuttiness, *s.* parddnedd; llosgiad:—budr-eiriad, serthedd

Smutty, *adj.* huddyglyd; serth, brwnt—*A smutty ear of corn*, tywysen losg, llosgen

Snack, *s.* rhan, cyfran—*To go snacks*, myned yn rhannog

Snacket, *s.* cloigyn ffenestr

Snaffle, *s.* genfa, gwenfa

Snag, *s.* cwgn; ysgithr-ddant; mab cygnog, cweyliwr

Snag, *v.* torri cygnau, digygnu

Snail, *s.* malwen, malwoden

Snake, *s.* neidr; sarph

Snake's-garlick, *s.* yr arlllegog

Snaky, *a.* neidraidd; nadreddog

Snap, *s.* cip-dorriad; clec, clec-dorriad; tameidyn: *v.* clec-cian, clec-dorri; geir-fratha, cip-gnoi, ateb yn sarrug

Snap-dragon, *s.* trwyn y llo

Snapper, *s.* cipgöwr, brathwr

Snappish, *a.* brathlyd, hygno, cipgar, pigog, sarrug

Snappishness, *s.* brathlydrwydd, cipgarwch, sengarwch

Snare, *s.* magl, croglath, teim, byddag, bachell: *v.* maglin

Snarl, *v.* dasgyrru, chwyrnu, swrnachu

Snarl, *s.* swrnach, chwyrniad

Snarling, *a.* chwyrnog, corgiaidd

Snatch, *s.* cip, crap; cip-damaid

Snatch, *v.* cipio, cipgeisio, crapia

Snead, *s.* troed pladur

Sneak, *v.* llechian, cndd-ymlusgo; ymlusgo'n warr isel

Sneak, **Sneaker**, *s.* llechiamwr, llech-gi, flech-gi, conglwr; cynglwr; bawddyn, bawai

Sneaking, *a.* llechianmws, llechgiaidd; bawraidd, gorwael

Sneer, *s.* gwatwar-wen, gwatwar-dren; *v.* ffroen-wawdio; gwatwar-wenu; gwatwar-foli

Sneerer, *s.* gwawd-wenwr, &c.

Sneering, *a.* ffroen-wawdus, dymyg-wenawl: *s.* dirmygiad

Sneeze, *s.* trew, entrew, tisiad, tis: *v.* trewi, entrewi, tiso, ystrewi, dystrewi

Sneezes, *s.* trewydd, tisiwr

Sneezing, *s.* trewiad, entrewiad, tisiad, tisian

Snicker, *v.* coeg-chwerthm; chwerthm mewn llawes

Sniff, **Sniffle**, *v.* ymffroeni, ffroeni

Sniggle, *v.* llyswena

Snip, *s.* gwellaif-drwch, torriad; cinyn, dernyn

Snip, *v.* trychu, cinynio (*& tharriad gwellaif*)

Snipe, *s.* giach, ysnid, ysniten, myniar
Snipper, *s.* cynyniwr; gwelleifiwr
Snippers, *s.* gwellaif
Snivel, *sub.* llysnafedd y trwyn, ffroen-llif: *r.* llefain a'r trwyn yn llio; ffroen-llifo, llyfio
Sniveller, *s.* llysnafedd-was
Snivelling, *a.* llysnafeddog, ffroen-llifog, trwynllifog; budrwacl, anwraidd, truanaid
Snore, *s.* chwyrniad: *r.* chwyrnu
Snorer, *s.* chwyrnwyr, chwyrnydd
Snoring, *s.* rhwngc, chwyrniad
Snort, *v.* ffroeni, ffroenio, chwythu yn y ffroen, chwyrnoli, chwyrnolad, rhwngcio
Snorting, *q.* hyffroen; chwyrn-lyd: *s.* ffroeniad, chwyrnoliad, rhwngciad, chwyrniad
Snot, *s.* Edr. *Snitel*
Snotty, *a.* llysnafeddog; trwyn-fudr, trwynllifog
Snout, *s.* trwyn, duryn, turs
Snow, *s.* eira, eiry, ôd, nŷf
Snow, *a.* bwrw eira, odi, nyfio
Snowball, *s.* caseg neu belen eira
Snowdrop, *s.* blodeuyn gwyn cynnar
Snowy, *a.* eirilyd, eiryaidd, eiryaug, eiryafl; purwyn
Snub, *v.* sennu, dwrdio; cystwyo
Snub, *s.* cwgn, cnwc; dwrdiad
Snuff, *sub.* trêw-lwch, tis-lwch, ffwgws-lwch, trwyn-lwch; llosg-ben canwyll: *v.* ffroeni, ymddigio, trwynsorri; ffroen-sugno, ffroen-yfed; torri pen canwyll
Snuff-box, *s.* blwch y trwynlwch
Snuffers, *s.* torriadur pen canwyll, glaniadur; saltring
Snuffle, *v.* siarad trwy'r trwyn; anadlun ffroen-gaued—*A snuffling cold*, annwyd yn cau'r ffroenau, gormwyth
Snuffer, *s.* dyn trwyn-gaued

Snug, *a.* crynô, cynnwys; cynhes, clŷd; diogel; dirgel
Snuggle, *r.* ymgynhesu; ymwagu'n gynhes
So, *ad.* felly, fel hyny; fel, mal; cyn, mor; ond, os, od
Soak, *r.* mwydo; gwlyb-nawsio
Soaking, *sub.* mwyd, mwydiad, gwlychfa; gwlyb-nawsiad
Soap, *s.* sebon: *r.* seboni
Soap-boiler, *s.* sebonwr, sebonydd
Soap-house, *s.* sebondy
Soap-like, *a.* sebonaidd, fel sebon
Soap-wort, *s.* sebonllys
Soapy, *a.* sebonllyd
Soar, *r.* uch-hedeg, uchel-hedeg; ymgodi; uchel-dybio
Soaring, *s.* uch-hedfa, uch-hediad
Sob, *s.* ig; ebwch, uchenaid: *r.* igian, crŷch-ocheneidio
Sobbing, *a.* igiawl: *s.* igiad
Sober, *adj.* sobr, cymmedrol; difrif, pwylllog; difrwyg, anfeddw
Soberness, **Sobriety**, *s.* sobrwydd, cymmedroldeb, &c.
Soccage, *s.* math o ddaliad ar dir trwy wasanaeth swch a chwlltr (gwêdd ac aradr) i'r perchenog
Sociability, **Sociableness**, *s.* cyfeillgarwch, cymdeithasrwydd, cymdeithasgarwch
Sociable, *a.* cyfeillgar, cymdeithasgar, cymdeithasol
Social, *a.* cymdeithgar; perthynol i gymdeithas. Edr. *Sociable*
Society, *s.* cymdeithas, cyfeillach, cydymdeithas
Socinianism, *s.* sosiniaeth
Socinians, *s.* Sosiniaid, canlynwyr un *Faustus Socinus*, yr hwn yn gabledus a wadai Dduwdod Crist, a'r Yspryd Glân; ac a gyhoeddodd amryw ddadleuon ffot ac erchyll yn erbyn prynedigaeath, rhadras, &c.

Sock, *s.* soccyren, soccas, math o esgid sawill-ied, pawgen
Socket, *s.* twll, said-dwll, derbyn-dwll, mortais; crai
Sod, *s.* tywarchen, tywarch; *pl.* tyweirch; *r.* tywarchu
Sodality, *s.* cyfeillach
Sodden, *part.* herweinig; herw
Soddy, *s.* tywarchog
Soder, *s.* metel asio, ias-fetel, sawdur; *r.* asio, ias-gydio, sawdrio, sawdrio
Sodomite, *s.* gwrryw-gydrwr
Sodomitical, *s.* gwrrywydiol
Sodomy, *s.* Edr. *Buggery*
Sofa, *s.* esmwyth-faingc
Soft, *s.* meiddal, tyner; masw: esmwyth; mawyn, tirion, araf, chiwarian; gwagaw
Soften, *v.* meddalhau, meddalu, tynnu; ystwytho, mawseiddio
Softness, *s.* meddalwch, meiddaledd; tynerwch; maswedd
So-ho, *interj.* hai-low, clyw, gwrandio
Soil, *s.* pridd, daear, tir, llawr: twn, tail; *r.* diwyno, llychwino, budd-ddu; teilo
Sojourn, *v.* ymdaith, ymdeithio, gorymdaith; trigo, aros
Sojourner, *s.* alltnd, pererin, ymdeithydd, ymdeithiwr
Solace, *s.* cysur, dyldauwch, hyfrydedd, hyfrydwch; *v.* cysuro, dyddanu, llomni, difysru
Solar, **Solary**, *s.* perthynol i'r haul, haulog, treolaid
Solar, **Solary**, *s.* haulfa, gorachstafell yn wyneb yr haul
Soldier, *s.* milwr, sawdur, addwr, arfwr, llyddwr
Soldierlike, *s.* milwraidd
Soldiery, *s.* y llun-filwyr
Sole, *s.* unig, unigol, un
Sole, *v.* gwadu, gosall; aeryw: math o bysg, hedon clawthig: tafod yr hydd

Sole, *v.* gwadu, gosallio
Solecism, *s.* ymgroes-iath, anlyson-mith; anghysoniaeth
Solemn, *s.* difrifol, difrif-ddwys, tru-plwysig, arbenig; parchu, goruchel; arswydus
Solemnity, *s.* edmygedd, difrif-ddwysder; dwys neu ddifrifgyflawniad; uchel-waarnach: rhyng-fawredd; uchel-awl
Solemnization, *s.* difrif-gadwad, gweinyddiad, gweinyddogacth
Solemnize, *v.* difrif-gadw, gweinyddu, neu gyflawnu
Solicit, *v.* erfyn, taer-erfyn, creis, ymlwedd; dyfal-geisio
Solicitation, *s.* taer-ddedysfiad, &c.
Solicitor, *s.* erfyniwr; dadlous: tros arall, dirprwywr
Solicitous, *s.* gofalus, pryderus
Solicitude, *s.* gofal, care, tro: gofal, dwys-o'al, cur, pryder
Solid, *sub.* caled-gorph, cyfangorph; sylwedd: *a.* caled, cyfan, sylweddol, ffyrf, didan
Solidity, **Solidness**, *s.* cyfander, sadrwydd, ffyrfder, sylwedd, sylweddolrwydd, dwysder
Solidian, *s.* un a ddalio fod ffydd heb weithredoedd yn ffydd gadwedigol, unig-ffyddiad
Soliloquy, *s.* hunan-ynddyddan
Solitariness, *s.* unigder, unigdr: anhyfrydedd, cethinedd
Solitary, *s.* unig; disathr
Solitude, *s.* unigodd, ymdeithiedd; lle digytannedd
Solo, *s.* cân unllais
Solomon, *s.* Selyf, Salomon, Sotomon, y gwr doeth
Solstice, *s.* gorsaf neu othafnod yr haul (yn yr haf, neu'r gaeaf) — *Summer Solstice*, haul-oraf-haf, hirddydd haf, alban befn — *Winter Solstice*, haul-oraf-gaeaf, byrddydd gaeaf, alban arthau

Solstitial *a.* heni-orsafol
 Solvable, *a.* toddadwy; dattod-
 adwy; *a.* eliar ei ddad-ddrysau
 Soluble, *a.* toddadwy, hydawdd
 Solubility, *s.* hydoddedd
 Solve, *v.* agor, egawr, dehongli
 Solvency, *s.* gallu i dalu dyled
 Solvent, *a.* abl i dalu
 Solvent, *s.* trwyth, edrwyth, yr
 hyn a dawdd neu a ysa
 Solution, *s.* dattodiad, egluriad;
 attebiad; tawdd-chwialiad
 Solute, *a.* rhyddkäol, egorawl
 Some, *a.* rhai, rhyw, peth, ychyd-
 ig: *s.* rhyw-rai, rhywfaint: *ad-*
o ddeutu, ynghylch
 Somebody, *s.* rhyw-un
 Somehow, *ad.* yn rhyw fodd
 Something, *s.* rhyw-beth
 Sometimes, *ad.* weithian, ambell
 waith, ar rai prydian
 Somewhat, *s.* rhyw-beth
 Somewhere, *ad.* yn rhyw-le
 Somniferous, Somnific, *a.* hun-
 ddwyn, cwsg-bar
 Somnifugous, *a.* cwsg-rwystrol
 Somnolence, *s.* cysgadrwydd
 Son, *s.* mab, ab, ap
 Son-in-law, *s.* mab ynghyfraith,
 daw; dawf
 Sonable, *a.* seiniadwy
 Sonata, *s.* cyfansoddiad peror-
 iaethol, tön at offer cerdd
 Song, *s.* cân, caniad, cathl, cerdd
 Songster, *s.* caneuwr, cantwr,
 cantawr, cethlydd, caniadydd
 Songstress, *s.* caniadyddes, cant-
 wraig, cantores
 Sonnet, *s.* canïan, cenig
 Sonneteer, *s.* crach-brydydd
 Sonorific, *a.* seiniannol
 Sonorous, *a.* seinfawr, soniarus
 Soon, *ad.* yn fuan, yn ebrwydd,
 yn glau—*Sooner*, yn gynt—
Soonest, yn gymmaraf, yn flaen-
 af, yn gyntaf
 Soot, *s.* huddyl, parddu, swta

Sooth, *s.* gwir, gwired
 Sooth, *v.* boddio, boddhau, llin-
 aru, llonyddu; gwenieithio
 Soother, *s.* boddliawr, llonyddwr
 Soothsay, *v.* dewinio
 Soothsayer, *s.* dewin, dewinwr
 Sooth saying, *s.* dewiniad
 Sooty, *a.* huddyglyd, pardduog
 Sop, *s.* gwlych-dâmaid
 Sop, *v.* mwydo neu wlychu
 Sope, *s.* Edr. *Soap*, &c.
 Soph, *s.* ysgolaig dwyflwydd (yn
 Nnghaergrawnt) is-urddyn
 Sophi, *s.* ymerawdwr Persia
 Sophism, *s.* twyll-ddadl
 Sophist, Sophister, *s.* twyll-ddadl-
 cuwr, gau-resymydd
 Sophistical, *a.* cyfrwys-ddadl-
 eol, twyll-resymawl
 Sophistication, *s.* Hygriad, an-
 urddiad; twyll-gymmysgiad
 Sophistry, *sub.* dadlyddiaeth ys-
 trywgar, geu-bwyll, twyll-
 resymiad, siom-ddadlyddiaeth
 Soporiferous, Soporific, *a.* hun-
 bar, cysgiadol, cwsgbar
 Soporiferousness, *s.* cysgiadrwydd
 Sorcerer, *s.* swynwr, chwidw
 Sorceress, *s.* swynwraig, hudoles
 Sorcery, *s.* swyngyfaredd
 Sordid, *a.* bawlyd, brwnt, baw-
 aidd, salw, gwael; crintach
 Sordidness, *s.* bawedi, baweidd-
 dra, budr-chwant, cybyddiaeth
 Sore, *s.* anafod, archoll, briw,
 dolur, clwyf: *a.* tost, blin, do-
 lurus, poenus: *ad.* yn dost
 Sore, *s.* carw pedeirblwydd
 Sorel, *s.* carw teirblwydd
 Soreness, *s.* toster; poenusrwydd
 Sorrel, *s.* y ddringol, suran: *a.*
 gwineu-goch, melyn-goch
 Sorrow, *sub.* tristwch, tristedd,
 tristyd, gofid, blinder, aeth, al-
 aeth, trymder: *v.* tristau, gotidlo
 Sorrowful, *adj.* trist, trymdrist,
 aturist, galarus, cwynfawus

Sorry, *a.* trist, &c.—*salw, gwael; bawlyd, hawaidd—I am sorry, mae'n ddrwg gennyf—To be sorry, tristau, goficho, &c.*
 Sort, *s.* modd; *math:* rhyw, sud, sut; *gradd:* *r.* trefnu, addasu; *cymmathu; dosparthu*
 Sortable, *a.* cymmathadwy
 Sorting, *s.* cymmathiad
 Sortiment, *s.* cymmathiad; *cym-math-nwyfau, pigion addas o ciddo amryfath*
 Soss, *r.* swrth-ddisgyn
 Sot, *s.* diottai, brwysgyn, ymfrwysgwr, ymddyfol-wr
 Sot, *r.* dilyn diotta, ymfrwysgo
 Sottish, *adj.* meddw; diodgar; *penfeddw; syfrda, hurt*
 Sottishness, *s.* diodgarwch
 Sovereign, *s.* pen-llywydd, pen-naeth, pen-arglwydd, unben; *arben: a.* goruchaf, goruchel, arbenig; *effeithiol, difeth*
 Sovereignty, *s.* arglwyddiaeth, *goruchafiaeth:—effeithioldeb*
 Sough, *s.* flos gudd
 Sought, *part.* ccisiedig—*I sought, ccisiais, &c.*
 Soul, *s.* enaid, enawr; einioes; *yspryd; calon, meddwl; dyn*
 Soul-less, *a.* dienaid, difywyd
 Sound, *a.* iâch, iachus, iachusol; *dianaf; cyfan, didwn, difreg; tyn; gwir-ddwys*
 Sound, *s.* heis-fôr, hâs-fôr:—*sain, swn, trwst, adsain, llais: r.* seinio, synio, lleisio, eichio:—*plymio; chwilio*
 Sound-board, *s.* sein-fwrdd
 Sounding, *a.* seinfawr, soniarus: *s.* seiniad; *dyfnder, dyfnedd*
 Sounding-line, *s.* llinyn plymio
 Soundly, *ad.* yn ddwys, yn dda
 Soundness, *s.* iachusrwydd; *cyfanrwydd, cyfander; cadernid*
 Soup, *s.* isgell, llymeidfwyd
 Sour, *a.* sur, chwibl, egr; *sarrug*

Sour, *r.* suro, chwiblo; *sarrugo*
 Source, *s.* ffynnon, ffynhonnell henydd; *gwreiddyn*
 Sourish, *a.* surllyd, egraid
 Sourness, *s.* surni; *sarrugrwydd*
 Souse, *s.* sur-gyflaith; *cyffleir-gig: r.* cyffleithio; *rhoi chwytr, diorchfa; chwyru-ddisgyn ar*
 South, *s.* deau, dehan
 Southerly, Southern, *a.* deheuol deheuol; *deheubarthol, deheubartheg—The southern dialect: y ddeheubartheg*
 Southernwood, *s.* llysian'r corph, yr hen wr, siwdr mwdr
 Southing, *s.* tyniad tu a'r deheuol deheuol, deheubarthiad
 South-Wales, *sub.* Deheubarth Cymru; *y Deheudir*
 Southward, *ad.* tu a'r dehan
 Sow, *s.* hŵch, banwes, cŵnar, llwpaï—*A young sow, hespir-hwch*
 Sow, *r.* han, heu
 Sow-bread, *s.* bara'r hwch, afal-ddaear
 Sow-gelder, *s.* dyspaddwr hychod
 Sower, *s.* hanwr, heuwr
 Sowing, *s.* head, heuad
 Sowish, *a.* hychaid, fel hwch
 Sow-thistle, *sub.* ysgall y môch, llaeth-ysgall
 Space, *s.* encyd, enyd, yspair, cyfrwng, cyfwng; *gwera; ystod*
 Spacious, *a.* ehang, helaeth
 Spaciousness, *s.* ehangder, ehangrwydd, helaethder, helaethrwydd, ehelaethrwydd
 Spade, *s.* pâl, rhaw, rhaw bâl, hŷdd teir-blwydd oed
 Spagyrist, *s.* tieryll. Edr. *Chymist*
 Spain, *s.* Yspaen, yr Hispaen
 Spake, *r.*—*I spake, llefaraï, &c.*
 Span, *s.* rhychwant: *r.* rhychwantu—*She span, hi a nyddodd*
 Span-new, *a.* tanlli, newydd danlli, newydd danlliw

Spangle, *s.* clær-foglyn, gloyw-ddarn, aur-foglyn; *r.* clær-foglynu; serennu; enfritho
Spaniel, *s.* adar-gi; nawf-gi
Spanish, *a.* Yspaenaid—*Spanish flies*, culion paradwys
Spank, *v.* taro â chledr llaw
Spanking, *a.* llydan-gryf; hoyw
Spar, *s.* boltt; gwydr-faen; colp, ysgolpen, aseth (*pl.* colpau, esyth:) *v.* bolltio: ymladd o hyd breichiau
Sparables, *s.* hoellon digloppa
Spare, *a.* cynnil; cul-fain, teneu; hepcorol, dros ben digon: *r.* cynnilo; arbed, eiriach; hepcor
Spareness, *s.* tenender, meinder
Spare-rib, *s.* asen y frân, eisgtwyd mochyn, cul-asen
Sparing, *a.* prin, ambellenig; cynnil, arbedus, crintach
Sparingness, *s.* cynnildeb
Spark, *s.* gwreichionen; coegyn, hoyw-lengcyn, cariad-fab
Sparkish, *a.* hoyw-wych, dillyn-wych; coeg-wych; nwyfus
Sparkle, *r.* gwreichioni
Sparkles, *s.* *pl.* gwreichion
Sparkling, *a.* gwreichionllyd
Sparkling, *s.* gwreichioniad
Sparling, *s.* y-pêsg brwyniad
Sparrow, *s.* golfan—*Thatch-sparrow*, aderyn y tâ—*Hedge-sparrow*, brých y cae, gwrach y cae—*Mountain sparrow*, golfan y mynydd—*Red-sparrow*, golfan y gors
Sparrow-hawk, *s.* cudyll còch, curyll y gwynt, ceinlly gòch, pilan, gwipai, llemysten
Spasm, *sub.* cwlwm gwythi, yr wrwst, gwyneg. *Edr.* *Cramp*
Spasmodic, *a.* gwynegawl, gwrystaidd, perthynol yr wrwst
Spatter, *v.* taen-wlychu; budr-eddu; diblo. *Edr.* *Bespatter*
Spatterdashes, *s.* bocau, socrysau

Spattle, *sub.* yspodol, mwndill, moel-fion: *r.* yspodoli
Spatula, *s.* taenedlafrn, cyllell eli neu blastr. *Edr.* *Spattle*
Spavin, *s.* llyncoes, llymmeirch
Spaw, *s.* ffynnon yn tarddu oddi ar ryw fwyn, ac felly yn feddygol—*Spaw water*, mwyn-ddwfr
Spawl, *s.* poer: *v.* poeri
Spawn, *s.* grawn, groned, gronell pysgod; griff llyffiant; sil; hil: *v.* bwrw grawn, silio; hilio
Spawner, *sub.* pysgodyn fenyw, gronell-bysg—*A salmon spawner*, hwy-ell, hwyddell, clwiwell
Spawning, *s.* siliad, gronelliad
Spay, *v.* dyspadu creadur benyw, gâst, hŵch, &c.
Speak, *v.* llafaru, llefaru, siarad, dywedyd, yngan, hebu, ymadroddi, areithio, ditio, parablu
Speakable, *a.* llefarawl
Speaker, *s.* llafarwr, ymadroddwr, areithwr, areithydd, geirydd, siaradwr, parablwr
Speaking, *s.* llafariad, &c.—*Exil-speaking*, cabledl, gogan-air
Spear, *sub.* bër, yshër, rhaidd, gwayw-ffon; tryfer—*Spearman*, fionwayw-wr: *pl.* ffynwewyr
Spearmint, *s.* mintys Mair
Spearwort, *s.* llysian'r gwayw, llysian'r eryr wryw
Special, *a.* neilldno, enwedigol, pennodol; arbenig; dewisol
Speciality, *s.* pennodolrwydd
Specialty, *s.* ammod-rwym
Specie, *s.* arian bathawl; bath
Species, *s.* rhyw, rhywogaeth
Specific, *s.* priod-feddyginiath
Specific, *a.* priodol, pennodol, enwedig, enwedigol, neillduol, yspysol; rhywogaethol; parthol
Specifically, *ad.* wrth y rhywiad

Specification, *s.* pennodiad, gwahan-nodiad, yspysoliad
 Specify, *v.* pennodi, gwahan-nodi, gwahan-ddangos, yspysoli
 Specimen, *s.* rhag-brawf, golyg-yn, golygwel, cynnrych
 Specious, *a.* golygus, wyneb-deg, rhith-weddol, ymddangosiadus
 Speck, *s.* magl, inair, brycheuyn
 Speck, *v.* manna, brychu
 Speckle, *s.* mennyn: *v.* britho, mânfritho, ysbrychu, brychu
 Speckled, *a.* brych, brychedig, brith, brithedig, mân-frith, &c.
 Spectacle, *s.* drych, golwg
 Spectacles, golwg-wydr, trem-wydr, syll-wydrau, *yspectal*
 Spectator, *s.* edrychwyr, golygiedydd, golygydd, canfyddwr
 Spectre, *s.* drychiolaeth, ellyll, yspryd, anyspryd, lledrith, hugwd
 Speculate, *v.* golygu yn y meddwl, bryd-olygu, golygiannu
 Speculation, *sub.* golygiad yn y meddwl, bryd-sylliad, rhag-dremiad, golygianniad
 Speculative, *a.* golygiadol, golyg-edigol, golygiannol
 Speculator, *s.* golygiannwr
 Speculum, *s.* drych
 Sped, *part.* Edr. *Speed*
 Speech, *s.* araeth; lleferydd, llafar, arawd, parabl; ymadrodd; iaith, tafoduaith
 Speechify, *v.* coeg-areithio
 Speechless, *a.* mud; wedi colli'r lleferydd, dilafar
 Speed, *s.* brŷs, brysiad, dyfrys; cyflymder: *v.* brysiu, dyfrysio prysuro; llwyddo, ffynna—*He sped*, fe frysiodd; *efe a lwyddodd*—*On full speed*, ar garlam gwyllt, yn nerth y carnan
 Speediness, *s.* cyflymedd, cyflymdra, buanedd, ebrwyddedd
 Speedwell, *s.* Edr. *Fluella*

Speedy, *adj.* buan, cyflym, ebrwydd, brŷsg, brysgar, prysu
 Spell, *s.* cyfaredd, swyn, swygân, swyn-gyfaredd:—*sias* waith: *v.* swyno: sillafu
 Speller, *s.* sillafwr, silliedydd
 Spelling, *sub.* silliad, sillafiad—*Spelling-book*, silliadur
 Spelt, *s.* math o rawn gwael
 Spelter, *s.* math o rith-fettel
 Spend, *v.* trenlio, gwario; atafoni, gwastrafu, difa
 Spendthrift, *s.* afradlyn, oferdyr, gwastrafwr, afradlonwr
 Sperm, *s.* hâd, rhith, anian
 Spermaceti, *s.* anian môr-farch
 Spermatic, *a.* hadol, hadawg
 Spew, *v.* cyfogi, chwydu, gloes, ymgysfogi, bwrw i fynu
 Sphere, *s.* cron-bellen, croncrônell; cylch, cylhaedd, gylch; swydd-gylch, swydduaeth
 Spheric, Spherical, *a.* cynghraif, cyfrgrwn: *fem.* cyfrgron
 Spherule, *s.* pelen, clobyn
 Spice, *s.* pâr-llysiau'r India
 Spice, *v.* llysieuu, pâr-llysieuu
 Spiced, Spicy, *a.* llysieuog, &c.
 Spider, *s.* cor, corryn, cop, pryf-copyn, cyffiniden
 Spigot, *s.* yspigod. Edr. *Faced*
 Spike, *sub.* tywysen: *pwys* hoelen hir, cethr, cethrllym-flaen: *v.* hoelio, cethrblaeln-llymu, pigfeinio, *pwys*
 Spikenard, *s.* yspicnard, nard
 Spill, *s.* yspil, yspilyn, derwydryllyn, ychydigyn
 Spill, *v.* colli neu dywallt gwyt
 Spin, *v.* nyddu: main-lifo
 Spinage, *s.* y bigoglys, pigoga
 Spinal-marrow, *sub.* madredd neu babwyrn y cefn
 Spindle, *sub.* gwerthyd; eckcanol-bost grisian; yspigod
 Spindle-tree, *s.* piswydden

Spine, *s.* asgwrn y cefn, yspin
Spinet, *s.* organ dannau
Spiniferous, *a.* dreiniog
Spinner, *s.* nyddwr, nyddiedydd :
fem. nyddwraig, nyddiedyddes
Spinning, *s.* nyddiad—*Spinning-wheel*, troell nyddu
Spinous, **Spinny**, *a.* dreiniol, dreinllyd, llawn drain, dreiniog
Spinster, *s.* nyddwraig, merch weddw, ddibriod, neu anweddog
Spiral, *a.* fel cogwrn tro, (*Edr. Screw*) nydd-droelllog, nydd-droedig, nydd-dröawl, dynyddawl
Spire, *s.* nydd-dro; dyrwyn-dro : tywysen; glaswelltyn; adail, nen rywbeth a dyfo'n flaen-fain; clochdŷ blaen-fain, pigwrn, cwrn, cyrneu : *v.* tywysenu; blaen-feinio, pigyrnu
Spirit, *s.* yspryd; enaid; einioes, ffun, anadl; bywiogrwydd, calondid, gwrolfryd; tymmer, tuedd : *v.* calonogi
Spirited, *a.* ysprydllawn, gwrol
Spirits, *s.* ysprydoedd; ysprydion :—dysdyllion. *Edr. Spirituous*
Spiritual, *a.* ysprydol
Spirituality, *s.* ysprydolrwydd
Spiritualize, *v.* ysprydoli
Spiritualizer, ysprydolwr
Spirituous, *a.* poeth-gryf, gwirodawl, gwirod-gryf—*Spirituous liquor*, poeth-wlyb, gwirod : *pl.* poeth-wlybion, gwirodau
Spirit, *s.* ysbonge, hwrdd neu siâs o orchwyl : *v.* ysbongcio; pistyllo; chwistrellu
Spiry, *a.* blaen-fain. *Edr. Spiral*
Spissated, *a.* tewychedig
Spissitude, *s.* tewychedd, tewedd
Spit, *s.* pèr, bær : *v.* gosod ar fêr, beru :—poeri, dyboeri
Spital, *s.* yspytty, clafdy

Spite, *s.* cenfigen, mic, drwg-ewyllys, dygasedd—*In spite of*, er gwaethaf, er daunedd, o anfodd—*Out of spite*, o fic, o wir wenwyn
Spite, *v.* migio, miguso
Spiteful, *a.* migus, dygas, digus, cenfigenus, trahans
Spitefulness, *s.* migusedd, migusrwydd, dygasedd
Spitter, *s.* poerwr, dyboerwr
Spittle, *s.* poer, poeryn, haliw
Splash, *v.* arwlychu; taflu dwfr neu laid; lleidio
Splashy, *a.* pyllog; lleidlyd
Splay, *v.* goleddfu, crib-weithio gwâl; llaesu palfais march; dyspadu—*A splayed boar and sow*, twrch a thyrches, baedd a hwch ddyspaddedig
Splay-footed, *s.* troed-gam
Spleen, *s.* y ddneg (*Edr. Milt.*) clefyd y ddueg, y ddueg-wst, pruddglwyf, dulyn; hen-gas; drwg ewyllys; dyfn-gas
Spleenful, *a.* digllawn, digus
Spleenwort, *s.* rhedyn y fagwyr
Splendent, **Splendid**, *a.* claer, dysglaer, claer-wych, gloyw, ysplenydd, harddwych, barddeg, costfawr, mygyr
Splendor, *s.* gwychder, gwychedd, ccinedd, gorwŷchedd
Splenetic, *a.* claf o'r ddueg; anynad, croes, digofus, digus
Splenitive, *a.* poethlyd, anynad
Splent, **Splint**, **Splinter**, *s.* dyfnoen, dellten, fflochen; ysgyren
Splinter, *v.* delltu, delltenu, fflochen; ysgyrioui
Splice, *v.* cymhlethu pennau rhaff; cydgyssylltu; cyfannu
Splint, *s.* dysgloen. *Edr. Splent*
Split, *v.* hollti; delltu; rhannu
Splitter, *s.* holltwr, &c.
Splutter, *s.* godwrdd, ffwdan

Spoil, *sub.* anrhaith, yspail, ysglyfaeth: *v.* anrheithio, yspeilio, difrodi; anafu, andwyo
Spoiling, *s.* anrheithiad, &c.
Spoke, *s.* adain neu fiaich olwyn; carfan gwëydd
Spokesman, *s.* areithiwr, dadleuwr, neu siaradwr dros arall
Spoliate, *v.* Edr. *Spoil*
Spoliation, *s.* anrheithiad
Spondee, *s.* dau sillaf hir
Sponge, *s.* Edr. *Sponge*
Sponsal, *a.* priodasol, dyweddiol
Sponson, *s.* ymrwymiad i ateb
Sponsor, *s.* mäch, mechniudd, meichai; tad bedydd, inam fedydd; alltraw
Spontaneity, *s.* gwirfoddolrwydd; rhydd ewyllys
Spontaneous, *a.* gwirfoddawl, naturiol, o hono ei hun
Spool, *sub.* gwerthyd—*Spooling-wheel*, rhôd nyddu, troell
Spoon, *s.* llwy: *v.* gostwng lhwyliau llong o flaen y gwynt
Spoonful, *a.* llwyaid, llonaid llwy
Spoon-meat, *s.* bwyd llwy, llymeidfwyd, llwy-fwyd
Spoonwort, *s.* llysiau'r llwy
Sport, *s.* chware, chwarcu, gwareu; difyrwch; digrifwch, cellwair; camp: *v.* chware, gwareu, gware; ymddifyrnu, ymddigrifo; cellwair
Sportful, *a.* chwarengar, difyr
Sportive, *a.* chwareöl, chwareus, gwareus, cellweirus, digrif
Sportsman, *s.* heliwr; adarwr
Spot, *s.* man, brychenyn, ysmot: *v.* brychu, mannu, ysmotio
Spotless, *a.* difrycheulyd, glân
Spotted, **Spotty**, *a.* brith, mannog, mannedig, brycheulyd
Spousal, *s.* priodas; dyweddiad
Spouse, *s.* dyweddi, priod; priodferch, priodas-ferch; priodfab
Spout, *s.* pistyll; ffrwd; rhaiadr;

genau pistyll, dwsel: *v.* pistyllio, ffrydio, dylifo
Sprain, *s.* twrf, tyrfiad: *v.* tyrfu, ysigo, dirdroi, gwyrdroi
Sprat, *s.* môr-grothell, cor-benwegan, cor-benwag
Sprawl, *v.* ymystyn ar lawr, amgreinio, ymgreinio, ymrwyfo
Spray, *s.* brigyn, ysbrigyn, ysgewyllu:—ewyn, tawch, neu asgellwrych y môr
Spread, *s.* tanfa, taeniad, ymdaeniad: *v.* lledu, tanu, taenu; peilio; ymledu, ymdanu, &c.
Sprig, *s.* brigyn, ysbrigyn
Spriggy, *a.* brigog, brigynog
Spright, *s.* drychiolaeth; elyll
Sprightly, **Sprightful**, *a.* bywiog, eidiog, gorhoenus, siongce
Sprightliness, *s.* hoenusrwydd, siongerwydd, heinifdra, gorhoen
Spring, *s.* ffynnon, ffymonell; dechreuad, tarddiad; gwanwyn; llam, crychnaid; llamlesyn, tyn-lesyn, gwth-lafaf—*Day-spring*, codiad y wawr
Spring, *v.* tarddu, torri allan; egino, hlaguro: neidio, dychlammu, chwyrn-godi; adlammu—*To spring a leak*, ymagennu
Springal, *s.* glaslanc, llengcyn
Springe, **Springle**, *s.* croglath, byddag, telm, tag-fagl
Springhead, *s.* llygad ffynnon
Spring-tide, *s.* gorllif, gorllanwr môr; dwfr newydd
Springiness, *sub.* gwrthmeidiolrwydd, ardwythder
Springy, *adj.* gwrthneidiol, ardwythawl, adlammawl
Sprinkle, *v.* taenellu, ysgeinio, ysgeintio, ysgaenu
Sprinkling, *s.* taenelliad, ysgain, ysgeiniad, ysgeintiad
Sprite, *s.* elyll, bwgan, mwci

Sprout, *v.* blaendarddu, blaguro, egino, torri allan
Sprouts, *s.* ysgewyll; adfresych
Spruce, *a.* tlws, dillyn: hoyw, pingc, syw, pert, propr
Spruce, *s.* math o ffawydden
Spruceness, *s.* dillynedd, tlyzni; hoywder, pingerwydd, &c.
Sprucify, *v.* tacluso, twtneisio, hoywi; ymbingcio
Spud, *s.* darn cylllell; pwttyn
Spume, *s.* ewyn; gorferw: *v.* ewynu, malu ewyn; gorferwi
Spumous, *a.* ewynog; gwag
Spun, *part. and a.* uyddedig, &c.
Sponge, *sub.* ysbwng, yshwrn, gwlan y môr, môr-fadarchen: *v.* ysbyngu, sychu âg ysbwng; holera; byw ar gôst arall
Spunger, *s.* bolerwr, bol-westwr
Spunginess, *s.* ysbyngeiddrwydd
Spunging-house, *s.* gëol-dŷ (lle y cedwir dyledwyr tros amser) bling-dy, y flingfa
Spungy, *a.* ysbyngaidd, madarchaidd; masw, meddal
Spunk, *s.* pren gwyn, pren pwdr sych; arial, bywyd
Spur, *s.* yspardun, barrog, ethy, adoyw, gotoyw, cymhellai: *v.* ysparduno; symbylu; cymhell, annog, dir-annog
Spur-gall, *s.* ôl yr yspardun
Spurge, *s.* ffamgoed, llysiau 'r cyfog, laeth y 'sgyfarnog
Spurious, *a.* ffigiol, bastarddaidd, bastarddawl, gen-rywiol
Spuriousness, *s.* geneidd, ffigioled, basdarddiaeth
Spurn, *v.* gwrthod gyd â dirmyg; gwrth-wingo; cas-wrthod
Spurt, *s.* hwp, hypynt. *Edr.* *Spirit*
Sputter, *s.* ffwdan, godwrdd: *v.* saethu poer wrth siarad
Spy, *s.* yspiwr, yspienwr; gwyl-iedydd: *v.* yspeio, yspeiena, selu; chwilio; caufod; fforio

Spying-glass, *s.* yspeien-ddrych, syll-wydr, syll-ddrych
Squab, *s.* sach-glustog: dyn byrdew, trôlyn, pwttyn, fwtiar: *fem.* trôlen, fwtog: *v.* syrthio yn glwyden
Squabbish, **Squabby**, *a.* ysmwt, bondew, tew-lydan, bontinog
Squabble, *s.* ffirwgwd, ymgiprys: *v.* ffirgydu, syrthio allan
Squabbler, *s.* cynhenwr, cecryn, ymdaerwr
Squadron, *s.* mintai o longau rhyfel, llynges; byddin-fintai
Squalid, *a.* cethin-wael, bawlyd
Squalidity, *s.* bawlydrwydd
Squall, *sub.* awel ddisymmwrth, chwaw, chwaw, gwrth-wynt
Squall, *v.* ysgrechain, crech-leisio
Squalling, *s.* ysgrech
Squally, *a.* chwawiog, awelog
Squalor, *s.* budredd, budreddi
Squamous, *a.* ceunog, cênawg
Squander, *r.* gwasgaru, gwas-traffu, afradloni, difrodi, difa
Squanderer, *s.* gwastraffwr, &c.
Square, *a.* ysgwâr, cŵar, pedwar-ochrog, pedrongl, petrual; ysgwir
Square, *v.* ysgwario, pedrori, pedrongli; trefnu, llunio
Squareness, *s.* ysgwâredd, &c.
Squash, *v.* gwasgu'n deisen
Squat, *sub.* cwrwd, crwcd; cnwff, un byr a llydan: *v.* cwrwydu, crycydu, eistedd ar y garrau, cwrian; clugio; gorwedd ar wâl, yswatio
Squeak, *v.* gwichio, gwichian, flichio, gwichleisio, cynnichdan: *s.* flich, gwich, gwichlef
Squeaking, *a.* gwichiog, flich-iog: *s.* gwichiad, gwichleisiad
Squeal, *v.* gwilriu. *Edr.* *Squeak*
Squeamish, *adj.* dicra, alarllyd, gwrthneugar, gwrthwynebus; ffroen-uchel, hydlig

Squeamishness, *sub.* dicrâwch, gwrthwynebiad y cylla
 Squeeze, *s.* gwasg: *r.* gwasgu
 Squeezing, *s.* gwasgiad
 Squelch, *s.* swrth-godwm
 Squib, *s.* ffug-fellten; ffâmig
 Squill, *s.* winwyn y môr
 Squinancy, Squincey, *s.* y fynyglog, yr llychgrug. *Edr.* *Quinasy*
 Squint, *a.* gŵyr, traws: *r.* llygad-ŵyro, traws-dremio
 Squint-eyed, Squinting, *a.* llygad-traws, llygad-grôes, llygad-ŵyr
 Squire, *s.* *Edr.* *Esquire*
 Squirrel, *s.* gwiwer, y wiwer
 Squirt, *s.* chwistrell: *r.* chwistrellu; pstylio: pibo
 Squitter, *r.* ysgothi, ysgythu
 Squob, Squab, *s.* tew-glustog
 Stab, *s.* brâth, gwan, erwan; trywan: *r.* brathu, gwanu, erwanu, trywanu
 Stabber, *s.* trywanwr, gwanwr
 Stabiliment, *s.* atteg: cadarnhad
 Stability, *s.* sefydlogrwydd, sicrwydd, cadernid, diogelwch
 Stable, *a.* diysgog, sefydlôg, sefydledig, cryf, cadarn-gryf
 Stable, *s.* marchdŷ, aman, 'stabl
 Stableness, *s.* diysgogrwydd
 Stabling, *s.* lle mewn marchdŷ; cadwad, porthiant meirch, &c.
 Stablish, *v.* sefydlu. *Edr.* *Establish*
 Stack, *s.* ystâc, dâs, mwdwl, bera; twrr, crug: *r.* ystâcio, dasu, mwdylu, dasylu
 Staddle, Stadle, *s.* ystôl mwdwl, marchwydd das; atteg; bagl
 Stadtholder, *s.* pen-llywydd gynt ar yr Isellmyn (*Dutch*)
 Staff, *s.* ffon, llawffon, pastwn; hel-ffon; pawl: berllysg:—yr holl ben-gadpëniaid mewn llu
 Staff-bearer, *s.* brysgyll-ddygydd, dygiedydd y ferllysg
 Stag, *s.* carw coch pum-mlwydd oed ac uchod; cerwyd

Stage, *s.* chwareu-lofft, chwareu-le; esgyn-lawr, hurtr, tafod: gradd, teithradd, teith ran, gorsaf; gyrfa
 Stage-coach, *s.* llôg-gerbyd, cludai, taith-gerbyd
 Stage-play, *s.* tafod-chware
 Stage-player, *sub.* tafod-chwariydd, dynwaredydd
 Staggard, *s.* carw pedecir-blwydd
 Stagger, *r.* hongcian, hongcio, hwntian; petruso; ammau
 Staggers, *s.* dera, penddaredd, pendro, gŷsp, eliegr, penddar
 Stagnant, *adj.* llonydd, marw—*Stagnant water*, mer-ddwfr, llynwyn, marw-ddwfr
 Stagnate, *r.* cronni, llynio; sefydl (fel dwfr heb rediad)
 Stagnation, Stagnancy, *s.* cronniad, llyniad; ymsafiad
 Staid, Stayed, *a.* arafaldd, difrif, dwys, sobr, rheolaidd
 Staidness, *s.* difrifwch, sobrwydd
 Stain, *s.* ystaen; brycheuyn, man-gwarth-nod
 Stain, *r.* ystaenio, difwyno, difwyno, anurddo; brycheu-gwaradwyddo
 Stairs, Stair-case, *sub.* grisian, dringfa: *sing.* gris, lled-dring
 Stake, *s.* pawl, pŵlyn; buddel, buddeilw; cyngwystl: *r.* potloni:—cyngwystlo, dal—*He staked his all*, anturiodd yr hyn a feddai—*His life is at stake*, mae ei fywyd ar lawr, wedi ei anturio, mewn perygl
 Stale, *a.* hên, henaidd; diflas, egr, egraid; hên-gadw
 Stale, *sub.* trwng, pision: troethi, piso, gollwng trwng
 Staleness, *s.* hender, hendra; egr, eidd, egrwydd, diflasrwydd
 Stalk, *r.* paladru; corsenn:—rhodio'n ben-uchel, yn ddigywilydd, &c.

Stalk, *s.* paladr; bonyn; corsen, callodryn, conyn: gwelltyn; coes ffa; bolidad llin:—rhodiad syth-falch
 Stalking-horse, *s.* ceffyl adara:—march cynfas; ffug-orchudd
 Stalky, *a.* paladrog, corsenog
 Stall, *s.* côr; cadair côr; marchnad-faingc; gweithgell; preseb
 Stallage, *s.* ffeir-doll, bwthdell
 Stalled, *a.* pasgedig, tew-basg
 Stallion, *s.* march, amws
 Stamina, *s.* briger, mân-wallt neu linyau blodenyn
 Stamineous, *a.* llwynog
 Stammel, Strammel, *s.* caseg dindew: llangcws dew-fonog
 Stammer, *s.* attal-ddywedyd: *v.* bloesgi, siarad âg attal arno
 Stammerer, *s.* bloesgwr, un âg attal dywedyd arno
 Stammering, *s.* bloesgni, bloesgedd, attal-ddywediad
 Stanip, *s.* argraff, argraff-nôd, ôl; bath, bathiad; nôd-beiriant: tarawiad â throed ar lawr
 Stamp, *v.* pwyo, briwo; cnoccio â throed; nodi, argraffu; bathu
 Stanch, *a.* diddos; cyfan, difreg, didwn; diysagog, cadarn, sad: *v.* diddosi; attal rhediad gwaed, neu'r cyffelyb
 Stanchion, *s.* atteg; attegbost
 Stanchness, *s.* diiddosrwydd; sadrwydd, diysgogrwydd
 Stand, *s.* safiad; saf-le, gorsaf; petrusdod, chryswech: dalbost: *v.* sefyll; bod; aros
 Standard, *sub.* llumman, baner; profiedydd; prawf-fesur, prawf-rêol: *a.* gosodedig; yn ol prawf-rêol; cyfreithlawn
 Standard-bearer, *s.* llummanwr, llummanydd, banerwr
 Standel, *s.* pren â hir-safodd
 Standing, *s.* safiad; saf-le; oed, oedrau; parhad, arosfa

Standing, *a.* sefydlog, safadlwy, sefydledig
 Standish, *s.* dŷ-lestr, corn dŷ
 Stang, *s.* ystang, ystengaid
 Stannary, *sub.* ystaen-glawdd, cloddfa plwm gwyn. Edr. Tin
 Stanza, *s.* penmill
 Staple, *s.* marchnadfa, marchnadle, marchnad sefydlog:—daliedydd neu dderbyniawdr bollt clo, ystwfwi
 Staple, *a.* sefydledig; pennodol
 Star, *s.* seren: *pl.* sêr, sŷr
 Starboard, *s.* tu deheu llong
 Starch, *s.* sŷth, lledlud: *a.* ffurgar, rhy-ddichlyn: *v.* sythlu
 Stare, *s.* llygadrythiad, sylldrem: *v.* llygadrythu, sylldremio, hyll-dremio, ymhyllu
 Star-gazer, *s.* sêr-dremiedydd
 Staring, *a.* hyll-dremiol
 Stark, *a.* syth, afrywiog, anystwyth—*Stark-blind*, holloddall—*Stark-naked*, noethlymun—*Stark-mad*, eithaf-gwallgofus—*Stark-naught*, drwg dros ben, eithaf drwg
 Starless, *a.* di-sêr, heb oŷen sêr
 Starling, Stare, *s.* drudwy, drudwen, aderyn yr eira
 Starlings, *s.* attegion, canbyst
 Starred, *a.* sêr-frithedig, serig
 Starry, *a.* serenog, serog
 Starry-system, *s.* seron, seroliaeth
 Start, *s.* llam, swrth-lam, naid, tarf-naid; osgoad; rluthr, rluthr-gais: *v.* swrth-neidio, swrth-gilio, tasgu; taffa; osgoi: cychwyn gyrfa; dwyn i'r golwg, ger bro, codi
 Starter, *s.* codwr; tarfydd; tarfai
 Starting, *s.* cychwynfa—*A starting-hole*, diang-dwll, cŷta
 Startish, *a.* anwadal; hydarf
 Startle, *v.* peri dychryn; cymmeryd dychryn; brawychu, dychrynu, neidio gan ddychryn

Starve, *v.* newysu; trengi o newyn; sytho, sierru, rhyngu
 Starveling, *s.* un bol-wag, &c.
 State, *s.* cyflwr, ansawdd, helynt; agwedd; gradd, sefyllfa: rhwysg, teyrn-wychder, gorw-ychedder: llywodraeth, gwladwriaeth—*State affairs*, gorchwylion llywodraeth—*State-bed*, teyrn-wely—*To lie in state*, gorwedd dan deyrn-grwys, neu eur-grwys
 State, *v.* adrodd, gosod ger bron, doddi i lawr; sefydlu
 Stateliness, *sub.* gorwychedd, rhodres, rhwysgfaurredd
 Stately, *s.* uchelwylch, balch
 Statesman, *sub.* gwlad-weinydd, gwladwr, gwladwriaethwr
 Static, Statical, *a.* pwysyddiaethol, pwysawl
 Statics, *s.* pwysyddiaeth
 Station, *s.* sefyllfa, gorsaf; galwad, lle; safiad: *r.* sefydlu, gosod mewn lle, &c. gorsafu
 Stationariness, *sub.* gorsafoldeb, gorsafolrwydd, safolrwydd
 Stationary, *a.* sefydlog, gorzafawl, sefydledig—*Stationary wares*, nwyfau gorsafol
 Stationer, *s.* saf-werthydd, gwerthwr llyfrau, papur, &c.
 Statuary, *sub.* cerfiwr delwan, delwedydd; delwedyddiaeth
 Statue, *s.* delw, saf-ddelw, cerfyll, cerf-ddelw, cerf-lun
 Stature, *s.* maint, uchder
 Statutable, *a.* cytup â chyfraith
 Statute, *s.* gosod, gosodedigaeth, deddf, cyfraith
 Statute-book, *s.* deddf-lyfr
 Stave, *v.* dryllio, chwalu llestr cylchog yn erwydd (yn estyll)
 Staves, *s.* ffyn; erwydd; estyll
 Stay, *s.* arosiad, preswylad: atteg, cynnalydd; cynnalïaeth: ffunen, ffunenig, dal-rwymyn:

Stay, *v.* azed, trigo: ategu, cynnal; dal, attal
 Stays, *s.* gwasg-rwym merch
 Stead, *s.* lle—*Instead*, yn lle
 Steadfast, *a.* sicr, dianwadal, diysgog, diymmod; cywir
 Steadfastness, *s.* dianwadallwch
 Steadiness, *s.* diwammalrwydd, diysgogrwydd; dyfalwch
 Steady, *a.* diwammal, dianwadal, diysgog; gearwir; gofalm
 Steak, *s.* golwyth, deryn o gig
 Steal, *v.* lladratta, dwyn, cipu, ysgipio; myned, dyfod, newinydd yn lladradaidd
 Stealer, *s.* lleidr, lladratwr
 Stealth, *s.* lladrad—*By stealth*, yn lladradaidd; yn ddirgelanc
 Stealthy, *a.* lladradaidd; dirgel
 Steam, *s.* ager, agerdd, anwedd, anwydd; tarth; angerdd: *r.* anwyddu, anweddu, agerddu; tartbio
 Steed, *s.* march, ceffyl; carnwyl
 Steel, *s.* malaen, balaen, dur; fferis, duren: *r.* durio, caledu
 Steeliness, *s.* durdeb; dur-galedwch, durfingdra
 Steely, *a.* durol; durïawl
 Steel-yard, *s.* pwys-bath, durïath
 Steep, *s.* dibyn, llechwedd, tye, diplwys: *a.* dibynaid, serth, syrth, llethrog: *r.* mwydo, rhoi y'ngwlych, sicio, sicioui
 Steeping, *sub.* mwydiad, siciad, siciant: *a.* mwydawl, siciol—*Steepings*, sicion
 Steepness, *s.* serthedd, serthiant, serthusedd, llethredd
 Steeple, *s.* clochdy
 Steepy, *adj.* llechweddog. *Edr.* Steep
 Steer, *s.* bustach: *v.* llywio; cyfeirio; cyfar-hwylio
 Steerage, *s.* llywiad; llywle
 Steersman, *s.* llong-lywydd
 Stegnotic, *a.* bolrwyawl

Stellar, *a.* serawl, serenol, serig
Stem, *s.* paladr, corsen, cyff, honcyff, pill, ach; tylwyth: pen blaen, dilyn llong: *r.* uofio yn erbyn; sefyll yn erbyn, gwrthsefyll; attal; darostwng
Stench, *s.* drewiant, drowdod, drygsawr, archwa: *v.* drewi
Stenography, *s.* byr-ysgrif
Stentorian, *a.* uchel-groch
Step, *s.* can, camre (*pl.* camran) cerddediad; ôl troed; fion ysgol: *v.* cammu; cerdded
Step-father, *s.* llys-dad
Step-mother, *s.* llys-fam
Steril, *a.* diffrwyth, anffrwyth-lawn, anffuddiol; *hysp*: *fem.* hesp; *sych*, *sychlyd*: *fem.* sêch
Sterility, *s.* diffrwythder, &c.
Sterling, *s.* arian bath y deyrnas: *adj.* lawn-fathedig, gwir fath; cyfreithlawn; pur
Stern, *a.* sarrug, sur-lym, cuchiog
Stern, *s.* llyw llong; y pen ol
Sterminess, *s.* sarrugrwydd, &c.
Sternutation, *s.* trewiad, entrewiad, tisiad
Stew, *s.* pysgod-lyn; twym-dŷ; putein-dŷ: *r.* araf-serwi
Steward, *s.* goruchwyliwr; dystain—*Stewardship*, goruchwyliaeth; dysteiniaeth
Stick, *s.* pren; fion, pastwn, llawffon: *r.* glyn; gludio; rhuso, petruso; gwann, brathu
Sticks, *s.* blagur, mangoed
Stickiness, *s.* gludiogrwydd
Stickler, *v.* ymdrafferthu; ymyraeth, ymyrru; ymbleidio
Stickler, *s.* ymyrrwr, &c.
Sticky, *a.* gludiog, glydiog
Stiff, *a.* syth, anystwyth, anhyblyg; ystyfnig, gwrthnysig
Stiffen, *v.* syth-galedu; sythu
Stiffnecked, *a.* gwargaled, gwar-syth; gwegilsyth; ystyfnig
Stiffness, *s.* sythdra, sythni; an-

hyblygedd; cyffidod; ystyfnigrwydd, cyndynrwydd
Stifle, *v.* mygu; diffoddi: celu
Stigma, *s.* nod baiarn; gwarthnod, nod du; unair; gwaradwydd, senw
Stigmatize, *v.* senwi, gwarthnodi, gwaradwyddo
Stile, *s.* camfa, llamfa. *Edr.* *Style*
Stiletto, *s.* bidog, cyllell-gledd
Still, *a.* llonydd, tawel, dystaw: *r.* llonyddu, tawelu; dystewi
Still, *ad.* etto, er hyn, er hyny; hyd yn hyn: yn wastadol
Still, *s.* dysdyll-bair
Stillatory, *s.* dysdyll-dŷ
Still-born, *a.* marw-anedig, marw geni, erthylaidd
Stillness, *s.* tawelwch, dystawrwydd
Stilts, *s.* tudfachau, ystudfachau
Stimulate, *r.* swmbylu, symlu, ysparduno; aunog, cymhell, gyrru ymlaen
Stimulation, *s.* swmbyliad, &c.
Stimulus, *s.* cymhellai
Sting, *s.* côlyn, conhyn: *r.* brathu - neu wau h côlyn; pigo
Stinginess, *s.* crintachrwydd, &c.
Stingless, *a.* digôlyn; diniwed
Stingo, *s.* heu gwrw cryf
Stingy, *a.* crintach, crintachlyd, aniael, calon-gaued, llaw-gaued—*A stingy one*, cledryn: *fem.* cledren, un yugreg
Stink, *s.* drewi, drawsawr: *r.* drygsawrio, drewi. *Edr.* *Stench*
Stinkard, *s.* drewgi
Stinking, *a.* drewilyd, drygsawrus, mwa, drewiannus
Stint, *v.* gosod terfyn; dogni neu bennodi rhan, &c. prinhân, cyfyngu, gwasgu ar
Stipend, *s.* tâl, cyflog; ardreth
Stipendiary, *s.* cyflog-ddyn
Stiptic, *a.* yn attal gwaed-lif
Stipulate, *r.* ammodi; cytuba

Stipulation, *s.* ammod : ammodiad
Stir, *s.* ystwr, cynhwir, cyffro
Stir, *v.* cyffroi, cynhyrfu, annog, cymhell; symud, symudo, sylid; ymsymud, ymgynhyrfu, rhodio, cychwyn
Stirring, *s.* syffiad; cynhyrfiad, &c.
Stirrup, *s.* gwarthaf, gwrthaf
Stitch, *s.* pwyth: gwayw, gwyneg: *v.* pwytho; gwnio
Stithy, *s.* eimgion: croen-dynnedd, cen-rwymedd
Stive, *v.* mall-dwymno; mygu
Stoak, **Stoke**, *v.* edrych ar ol tân
Stoaker, *s.* tân-borthwr
Stoat, *s.* carlw m [chledd]
Stoccado, *sub.* brâth, gwân (*â*)
Stock, *s.* bôn, bonyn, pill, cyff, boncyff; coet-trych; honedd, tylwyth, tenlu: da, amfeiliaid; ystôr; golud, eiddo, cyfoeth: —gwddf-liain: *v.* cyffio, bonio; ystorio; cyflenwi
Stock-dove, *s.* ysguthan, cuddan
Stock-fish, *s.* cod-bysg wedi sychu
Stocking, *sub.* hosan—*Stockings without feet*, bacsan, pelyd
Stock-jobber, *sub.* prynwr neu werthwr dyled (neu drysor-gyffian) y deyrnas
Stock-lock, *s.* clo cyff gwn
Stocks, *s.* cyffion: arianfeydd y deyrnas, trysor-gyffian: seil-gyffian flog
Stockstill, *a.* disyffiad, honedd
Stoical, *a.* fel stoiciad, dideimlad
Stoics, *s.* stoiciaid, dysgyblion
Zeno, philosophydd paganaidd yn Athen gynt
Stole, *s.* math o laes-wig urddasol—*Groom of the stole*, prif ystafell-was y brenin
Stolen, *a.* wedi ei ladratta
Stolidity, *s.* ffoledd
Stomach, *s.* cylla: blas, awydd, chwant, chwant bwyd: digter; stomder

Stomach, *v.* digio, ymddigio, ffrommi
Stomacher, *s.* bronfoll, dwyfrnag; bronlian
Stomachic, *s.* meddygiaeth i'r cylla: *a.* llesol i'r cylla
Stone, *s.* carreg, maen; llech: wythl-pwys o gig; pedwar pwy ar ddeg o wian, &c.
Stone, *v.* llabyddio; baeddu: cherig
Stone, *a.* meinyn; o gerrig, &c.
Stone-bells, *s.* clých y cerrig
Stone-crop, *s.* cen y cerrig, breg y cerrig; llysan'r muredd
Stone-fish, *s.* llymriad
Stone-horse, *s.* march, ystalwr: amws: *pl.* emys
Stony, *a.* carregog, cerrigog
Stool, *s.* mamec; ystôl; ymag
Stoop, *v.* plygu, crynu, grymu, ymostwng; disgyn
Stop, *s.* arosiad, atahad, rhwyst: gorphwys-nod; *v.* cau, arddat, rhwystro; gorphwys
Stopper, **Stoppie**, *s.* caedw: top, tópin; ystoppell
Store, *s.* ystôr; trysor; amlder: *v.* ystorio; diwall: trysori, pentyrru
Store-house, *s.* ystôr-dy, chlan; heimar-dy; arf-dy, &c.
Stork, *s.* ciconia, chwibcn
Storm, *s.* ystorm, curwynt, tro hestl; rhyferthwy; ddiwr: —rhuthr-gyrch
Storm, *v.* ystormio, tymhestyrddu, tyrdain, ffrom-floio, croch-ddwrdio; cryn: ruthro ar
Stormy, *a.* tymhestlog, ystorm
Story, *s.* hanes, hanesya, chwedl; chwedl, chweddl—*a. der lloft*: *v.* rhoi hanes, &c.
Stove, *s.* twymdy; tan-gell
Stout, *a.* mawr, cryf, cad: talgryf; dewr, glew, gwr

Stoutness, *s.* pybyrwrch, cryfder; talgryfder; dewrder, glewder

Stow, *v.* cyflên, gosod mewn trefn, cyflêhan, ystorio

Stowage, *s.* ystôrle; ystôr-dal

Strabism, *s.* traws-edrychiad

Straddle, *v.* bôn-gammu, sefyll, cerdded, neu farchogaeth, dan ledur fwrch, fforchogi

Straggle, *v.* gwatran-grwydro, ym-grwydro, gwib-grwydro

Stragglers, *s.* gwib-grwydriaid

Straight, *a.* union, cymhwys; syth; cyfyng, tyn, prin: *ad.* rhag blaen, rhagddo, ar gyfer wyneb, ar union-gyrch

Straighten, *v.* unioni, uniawni

Straightness, *s.* unionedd

Strain, *s.* twrf, tyrfiad, dirdroad; ymdrech, ymorchestiad; tynder, gordyndra: dull neu rediad ymadrodd; dull tôn, iaith, &c.

Strain, *v.* tyrfu, dirdroi, ysigo: ymegnio, ymorehestu; rhoi ar dym; dirgymhell; attafaelu: —hidlo; gwasgu allan

Strainer, *s.* hidl, lliain hidlo

Strait, *a.* cyfyng, cul, tyn, meth: *s.* cyfyng-ffordd, bwlen; cyfyngder, cyfyng-gynghor, cyni, caledi; cyfyng-for

Straiten, *v.* tylian; cyfyngu

Straightly, *ad.* yn dyn, yn fawrwl, yn ddwys, trwy fwgwth

Straitness, *s.* cyfyngedd; tynder, gwasgta; prinder

Strand, *s.* traeth; glan dwfr: *v.* Herio, rhedeg ar draeth

Strange, *a.* diaithr, dyeithr, estronol, estronaidd; anarferol, anghymerfain; rhyfedd, rhyfeddol, utrh; newydd

Strangeness, *s.* dyeithrwrch, &c.

Stranger, *s.* alltud, estron (*few.* alltudes, estrones) na dreithr, yn hytrach, dyeithr

Strangle, *v.* tagu, ystagu, lindagu sagnurnio, sychfurnio

Strangles, *s.* elwy'r ysgyfaint, ysgyfeiniwst

Strangle-weed, *s.* tagwyg, gorsanadl, *Edr.* *Rape a Broom-rape*

Strangling, *s.* tagiad, ystagiad

Strangury, *s.* y tostedd, y dyfwrddwfr, y gobiso, afdrwyth

Strap; *sub.* carrai; ffirewyll: *v.* ffirewyllio, llabio â charrai

Strapado, *s.* dyrwynlath arteithio

Strapper, **Strapping-lass**, *sub.* llangces neu herlodes ddihafrach; brasrwygwraig

Stratagem, *s.* ystrange, ystryw, dichell, dichelldro, cyfrwydro

Stratum, *s.* haen, hân, gwanaf

Straw, *s.* gwellt; gwasarn

Strawberry, *s.* syfien, mesusen

Strawberry-tree, *s.* *Edr.* *Arbuta*

Strawy, *a.* gwelltaidd, gwelltog

Stray, *s.* anisail crwydr

Stray, *v.* crwydro, myned ar ddisperod, ar gyfeliorn, neu ar grwydr

Streak, *s.* llinell neu rês amlw, llinell-nod, llinell-res; *ô* neu hawc olwyn: *v.* rhesu, llinell-resu, llinell-nodi; rhengio

Streaked, **Streaky**, *a.* rhesog

Stream, *s.* ffrwd, ffrydlif; ffrydian: *v.* ffrydio, lifo, dylifo

Streamer, *s.* banes, lluman

Streaming, *a.* ffrydiol: *s.* ffrydiad

Streamy, *a.* ffrydiog

Street, *s.* heol, ystrad; ystryd

Street-walker, *s.* putain gyhocdd, cyffoden, putan

Strength, *s.* nerth, grym, gallu, cryfder; cadarnid; gyrd-dar

Strengthen, *v.* nerthu, cryfhau, cadarnhau, grymuso

Strengtheness, *a.* dinerth, dirym

Strenuous, *adj.* bywiog, pybw, gwreaglym, ymogaol, difrifol; gwrol, glew

Stress, *sub.* pwys; mawr-bwys; prif-bwys; gwasgia—*Stress of weather*, grym dryghin

Stretch, *s.* ystyn, estyn, ystyniad; llawn dynn; ymestyniad

Stretch, *r.* ystyn, estyn, ystehio; tybân, tyuledu, durdynnu; ymestyn: ymystwyo

Strew, *r.* tacnu; wyneb-daenn

Stricken, (*in years*) *a.* oedranus, mewn oedran, mewn gâth o oedran: *part.* a darawyd

Strickle, **Strickles**, *s.* cyforbren, cyforydd, gwastatydd

Strict, *a.* cyfyng, caeth, tyn; llym, manwl, manyl-gaeth

Strictness, *s.* caethlder; llymder; manylrwydd; tyn-rwymiad

Strictures, *s.* gwreichion hiairn poeth: *fig.* gwreichion gwybodaeth; sylwiadau deilliaw, dail-sylwiadau neu sylwadau

Stride, *s.* cam, hir-gam: *r.* braggamau; rhoi llam ar draws

Strife, *s.* cynhen, ymryson, mic

Strike, *s.* cyfor, mesur gwastad: *r.* taraw, taro; gwastatâ, cyforio: gostwng baner, &c.

Striking, *a.* hynod, nodedig

String, *s.* llinyn; taut: *r.* llinynu; gosod tannau, tenynu

Stringent, *a.* bol-rwymol

Stringiness, *s.* llinynogrwydd

Stringy, *a.* llinynog

Strip, *s.* llain, lleslyn: *v.* dyosg, diosg, dadwigo; dynoethi; yspellio; ymddiosg

Stripe, *s.* gwialenaid, gwialennod; ffonod; ôl gwialen neu ffangell, chais; llinell-res, brith-res: *v.* cleisio; brith-resu

Striped, *a.* brith-resog, rhengog

Stripling, *s.* llengcyn, glaslangc, herlod, herlotiad, herlotyn

Strive, *v.* ymdrechu, ymegnio, ymorchestu, ymgeisio; ymryson

Stroke, *s.* dyrnod, ergyd, tarawiad; llinelliad; dylofiad

Stroke, *r.* dylofi, gorllyfn, llochi

Stroking, *s.* llochiad, dylofiad—*Strokings of milk*, tripion, alodro

Stroll, *r.* gwib-grwydro, crwydro, gwillio

Stroller, *s.* gwibiad, gwibtdyn, gwib-gerddwr, gwill, bedlemydd: *fem.* bedlemes: *pl.* bedlemod; gwibbi, gwibiad

Strolling, *a.* gwib-grwydrus

Strong, *a.* cryf, cadarn, gallnog, pybyr, grymus, nerthol, gwrdd

Stronger, *a.* trêch, cryfach, &c. —*Strongest*, trechaf, cryfaf, &c.

Structure, *s.* adail, adeilad, adeiladaeth; gosodiad, trefniad

Struggle, *s.* ymdrech, ymorchest; ymryson, ymrysonfa: *r.* ymdrechu; ymryson; ymrwthio

Struma, *s.* mauwyn, mauwynau, mandwyn, clwy'r brenin

Strumous, *a.* mauwynog, &c.

Strumpet, *s.* putain, dyluren

Strut, *v.* bolchwyddo; balchrodi, rhygyng-gerdded

Stub, *s.* cyff, cipyll, bonyn, boccyff: *r.* codi'r bonion, &c.

Stubbed, *a.* byr-dew, byr-frang; blaen-bwl: *part.* diwreiddiedig

Stubble, *s.* soff; celefeurydd

Stubborn, *a.* cyndyn, gwasrth, gwrthmysig, ystyfnig, anlaim

Stubbornness, *s.* cyndynrwydd

Stud, *s.* haid o feirch a chesig magu, grê:—boglynyn

Studded, *a.* boglynog, ceimbog —*Work studded with gems*, gemwaith

Student, *s.* ysgollig, astudiwr, llengeisiwr, llen-garwr, myfyriwr

Studied, *part.* rhagfyfyriedig

Studious, *a.* llen-gar, myfyrgar, llyfrgar; meddylgar, diwyd, saib, cyngydig

Stodiousness, *s.* llyfrgarwch, llên-garwch; cyngydioldeb, cyn-gydiolrwydd; dyfalwch
Study, *s.* myfyrdod, myfyriad; myfyriaeth, astudiaeth, dilyniad dysg:—llyfrgell
Study, *v.* myfyrio, astudio, dilyn dysgeidiaeth; olrhain gwybod-aeth
Stuff, *sub.* defnydd; dodrefn:—ystwff, cymmysgwe, tenili:—gwael-beth: *v.* sachu, suchu, sengi, tyn-lenwi
Stuffing, *s.* sechiad; defnydd neu ddefnyddiau a sechir i mewn
Stum, *s.* ewyn gwin yn ei waith
Stumble, *sub.* tramgwydd, trip, tripiad: *v.* tramgwyddo, tripio: rhwystro, ymrwystro
Stumbling-block, *s.* cyff tramgwydd; maen tramgwydd
Stump, *s.* ystwnp, bonwn, bonyn, boncyff, cyff, bôn
Stump-foot, *s.* troed clwpa
Stumpy, *a.* boncyffnog, &c.
Stun, *v.* syfrdanu, byddaru
Stunned, *part.* hurtiedig; syn
Stunt, *v.* rhwystro twf; corri
Stupefaction, *s.* syfrdaniad
Stupefactive, *a.* syfrdanus
Stupendous, *a.* rhyfeddol, aruthrol, tra-rhyfedd, tra-uthrol
Stupid, *a.* hurt, syfrdan, meredig
Stupify, *v.* syfrdanu, hurtio; dyddelwi; irdangu
Stupifying, *a.* syfrdanus, hurtiol
Stupor, *s.* hurtrwydd, madron-dod, syndod, irdang
Stuprate, *v.* treisio; halogi
Sturdy, *a.* cryf, tew-gryf, caled-syth; tal-gryf, tal-galed, haer-lug; pybyrgryf
Sturgeon, *s.* math o fôr-byg
Sturk, *s.* bustach; dyniawed
Stüttter, *v.* bloesg-siarad
Stutterer, *s.* bloesgwr, bloesgyn
Stuttering, *a.* bloesg, tafod-trwm:

Stuttering, *s.* bloesgni; attal-ddywedyd
Sty, *sub.* cwt, cut, twlc moch: llefelyn, llefithen ar lygad
Stygian, *a.* uffernol, uffernig
Style, *s.* dull, modd; dull ymadrodd, iaith: bŷs neu nodwydd deial; puntr: enw, cyfenw, titl: *v.* enwi, galw; cyfenwi
Styptic, *a.* gwaed-argauawl
Styptics, *s.* cythyrâu i argân neu attal gwued; gwaed-ddiddosolion
Suasion, *s.* cynghoriad; annogiad; argyhoeddiad; darbwyll
Suasive, *s.* Suasory, *a.* annogawl, ynnillawl, darbwyllawl
Suavity, *s.* meinsder; pereidd-dra; tirionwch, hyfrydedd
Subacid, *a.* go-sur, lled-sur
Subacid, *a.* lledlym; egraid
Subaction, *s.* darostyngiad
Subaltern, *a.* is: *s.* is-swyddog
Subaltern, *Subalternate*, *a.* cylchawl, a ddél ar gylch
Subentaneous, *a.* rhwng cig a chroen, is-groenawl
Sub-deacon, *s.* is-ddiacon
Sub-dean, *s.* is-ddeon
Subdivide, *v.* adrannu, dadrannu
Subdivision, *s.* adran, adranniad
Subdulous, *a.* dichellgar
Subduce, *v.* tynnu ymaith
Subduction, *s.* dygiad ymaith
Subdue, *v.* goresgyn, darostwng, gorchfygu, gorfod
Subduer, *s.* goresgynwr, &c.
Subjacent, *a.* yn gorwedd is-law
Subject, *adj.* darostyngedig; rhwymedig; a fo tan arall
Subject, *s.* deiliad, gorestyngiad; testun ymiadrodd; sylfon
Subject, *v.* darostwng; caethiwo; dwyn danodd
Subjection, *s.* darostyngedigaeth, gwarogaeth, ymostyngiad; darostyngiad

Subjoin, *v.* adchwanegu
 Subitaneous, *a.* disymmwth, disymanythawl, disyfyd
 Subjugate, *v.* gwarogi, darostwng, goresgyn, hyweddi
 Subjugation, *s.* dygiad dan iau, gwarogiad; darostyngiad
 Subjunctive, *a.* adgyssylltiedig; cyssylltiedigol
 Sublapsarians, *s.* y rhai sy'n dal mai gan olygu Adda a'i hil yn greaduriaid wedi syrthio i bechod y darfu i'r Arglwydd ethol rhai, a myned heibio i eraill, yn ei dragywyddol arfaethi: is-gwympiedyddion. Edr. *Supralapsarians*
 Sublapsarian, *a.* is-gwympawl
 Sublation, *s.* cymmieriad ymaith. cudd-ddygiad
 Sublimate, *s.* arian byw calchellig: *v.* fferyll-goethu; uchellu
 Sublime, *a.* uchel, aruchel, goruchel, dyrchafedig, arddunawl
 Sublimity, Sublimeness, *s.* ardduniant, ucheledd, aruchelledd, dyrchafedigrwydd
 Sublingual, *a.* a fo dan y tafod
 Sublunary, *a.* is y lleuad, isloerawl, isleuadawl
 Submerge, *v.* myned tan ddwfr; bwrw tan ddwfr, trochi; soddi
 Submersion, *s.* soddiad, trochiad
 Submission, *s.* ymostyngiad, ymddarostyngiad, gorestyngiad
 Submissive, *a.* ymostyngol; ymostyng-gar, gostyngedig; isel
 Submit, *v.* ymostwng, ymddarostwng, gorestwng, gorestyngu, ymblygu, ymwarhau; gadael ar farn arall
 Subordinancy, *s.* is-ymblygiad
 Subordinate, *a.* is-raddol, is
 Subordination, *s.* is-raddoliaeth, is-osodedigaeth, is-raddiad
 Suborn, *v.* dirgel-lithio; dirgel-ddysgu, dirgel-logi (gan dyst-

ion, i dyngu ar gam)
 Suborner, *s.* tyst-logwr, &c.
 Subpoena, *s.* gwys-lythyr, dyfyn-lythyr (yn galw, tan boen dirwy, i ymddangos mewn llys, &c.) *v.* dyfynu, dyfynrwydo, poen-wysio
 Subreptitious, *a.* lladradaidd
 Subrogate, *v.* gosod yn lle arall
 Subscribe, *v.* rhoi llaw wrth is-sgrifeu; cydsynio, added; addaw cymnorthwyo
 Subscriber, *s.* tansgrifiwr; cymnorthwyr; rhagdalwr
 Subscription, *s.* tansgrifen, tansgrif, tansgrifiad; rhagdaliad; cyd-gost, cyd-gostiad
 Subsecutive, *a.* dilynol (o drefn)
 Subsequent, *a.* canlynol, dilynol, yn dyfod ar ol
 Subserve, *v.* gwasanaethu, bod yn wasanaethgar yn ei le, neu mewn gradd is; is-wasio
 Subservience, Subserviency, *s.* is-wasanaethiad; gwasanaethiad, gwasanaetholrwydd
 Subser-ient, *a.* gwasanaethawl, gwasanaethgar, cymnorthwyl, offerynuol; is-ddefnyddiol
 Subside, *v.* myned i'r gwaelod, gwaelodi; ymlowyddu; darfed
 Subsidiary, *a.* a fo'n borth, cymhorthawl, cymnorthwyl
 Subsidize, *v.* tali am gymhorth; porth-logi, cyflogi, llogi
 Subsidy, *s.* arian porth, porthwobr, cymhorth-dâl; cymhorth
 Subsign, *v.* is-sgrifennu
 Subsist, *v.* gorsefyll, parhau; hanfod, bod; byw; ymgynnal, dal i fynu, sefyll i fynu
 Subsistence, *s.* bod, hanfod, bodolaeth, hanfodiad; para, parhau; cynnalïaeth, bywiolaeth
 Substance, *s.* sylwedd, defnydd, demnydd; hanfod; awm; eiddo, golud, cyfoeth, moddion, da

Substantial, *a.* sylweddol, corph-
orol, defnyddiol; cryf, cyd-
neith, cadarn; cyfoethog
Substantialness, *sub.* sylweddol-
rwydd; grymsurwydd
Substantiate, *v.* dysylu, sylweddu
Substantive, *a.* sylweddol: *sub.*
gair yn dangos bod neu sylw-
edd—*Substantive and adjective*,
enw cadarn ac enw gwan:
sylwedd-*air* a chwaneg-*air*, neu
ansawdd-*air*; sylwedd ac an-
sawdd
Substitute, *s.* yr hwn, neu yr hyn,
a osoder yn lle arall: tan-
north, rhaglaw, dirprwywr,
dirprwywas: dirprwy
Substitute, *v.* gosod yn lle arall,
dirprwyo
Substitution, *s.* gosodiad yn lle
arall; dirprwy-osodiad
Subtract, **Subtract**, *v.* tynnu
allan o, neu oddi wrth; llei-
háu; gwahan-dynnu
Subtraction, *s.* tynniad allan;
lleihâd; gwahan-dynniad
Subsultory, *a.* dychlâmawl, ar
neidian, ar bangau
Subterfuge, *s.* cyfrwys-ocheliad,
rhith-esgus, diangdwl, gochel-
fa, cyfrwys-dro, cast
Subterraneous, *a.* tanddaearol
Subtile, *a.* manwyaidd, manw-
aidd; teneu-lym; treiddiol;
synwryllym, cyfrwys, ffeil-graff
Subtleness, **Subtlety**, *s.* teneu-
der, teneuedd, manweidd-dra;
teneu-lymedd, treiddiolrwydd;
cyfrwysder, ffeil-graffder
Subtilize, *v.* teneuo; teneuhau;
cyfrwys-ddadleu, ffinantu
Subtle, *a.* ystrywgar. *Edr. Subtile*
Subversion, *s.* dadymchweliad,
dymchweliad, dinystriad
Subversive, *a.* dinystriol, dadym-
chwelawl, dymchweliadol
Subvert, *v.* dymchwelyd, dadym-

ymchwel; gwyr-drôl; llygru
Subverter, *s.* dadymchwelwr, &c.
Suburb, *s.* rhaccaer, rhagddinas,
pentref, maesdref
Succedaneous, *a.* cyflëyddawl
Succedaneum, *s.* cyflëydd, peth
a ddelo yn lle un arall
Succeed, *v.* dyfod ar ol, canlyn;
llwyddo, rhyngu, tycio
Success, *s.* llwydd, llwyddiant,
ffyniant, tyciant, rhwydd-deb,
ffawd; canlyniad
Successful, *a.* llwyddiannus, &c.
Successfulness, *s.* llwyddiant
Succession, *s.* olynol ddilyniad:
dyfodiad i feddiant; oiant
Successive, *a.* dilyniedigol; can-
lynol, olynol, oliannol
Successful, *adj.* aflwyddiannus;
annhyciannus, dilwydd
Successor, *s.* a ddelo ar ol, neu
yn lle, un arall; neseifiad, olaf-
iad
Successorship, *s.* olafiaeth
Succinct, *a.* tacleddig; cryno, byr
Succory, *s.* ysgall y meirch; dant
y llew lleiaf
Succour, *s.* porth, cymhorth, cya-
northwy, cynnorth, rhysgwydd,
help: *v.* cymhorth, cynnorth-
wyo, helpio, ymgeleddu
Succourer, *sub.* cynnorthwywr;
cymhorthydd; ymgeleddwr
Succouring, *s.* cymhorthiad
Succourless, *a.* digymhorth, di-
gynnorthwy; diachles
Succulency, *s.* irder, ireidd-dra
Succulent, *a.* iraidd, suddlawn
Succumb, *v.* soddi dan, ymoll-
wng
Such, *a.* y cyfryw, y fath; fel
Suck, *s.* sugn, bron; llaeth bron
Suck, *v.* sugno, dyfnu; llyngu
Sucker, *s.* sugnwr; tafod sugn-
edydd, sugnai:—ysgewyllen,
impyn gwyllt (ar fôn pren)
Suckle, *v.* rhoi bron neu suga

Sucking, *s.* sugniad, dyfniad—*A sucking child*, plentyn sugno—*A sucking lamb*, llaeth-oen
Suckling, *s.* plentyn wrth y fron, neu ryw greadur a fo'n sugno; llaeth-fab, &c.
Sucky, *a.* diodgar, hed-feddw
Suction, *s.* sugn, sign-dynniad
Sudatory, *s.* chwys-dŷ, chwysfa: *a.* chwysawl; chwysbair
Sudden, *a.* disymmrwth, swta, dyswta, swrth, sydyn, disyfyd, diymaros, dirybudd
Suddenness, *sub.* disymmythdra, sydynrwydd, disyfydrwydd
Sudorific, *a.* chwysbair, chwysgar
Suds, *s.* trwyth; sebon-drwyth
Sue, *v.* cwyno ar, rhoi cŵyn, rhoi cyfraith; ymbil, ymhwedd, crefu, erfyn
Suet, *s.* gwr—*Sucty*, gwernidd
Suffer, *v.* goddef, dioddef, *yn hŷtrach* dyoddef; gadaw
Sufferable, *a.* goddefadwy, &c.
Sufferance, *s.* goddef, goddefiad, goddefiaeth, dyoddefiad, cenad, caniatâd; goddefedd, amynedd
Sufferer, *a.* goddefwr, goddefiedydd, dyoddefwr
Suffering, *a.* goddefiad; goddefaist, dyoddefaint
Suffice, *v.* bod yn ddigon: digonoli, diwallu, boddloni
Sufficiency, *s.* digonedd, digonolrwydd, digonoldeb, digoniant, gwala, dogwedd
Sufficient, *a.* digon, digonol, digonannus; llawn; abl
Suffocate, *v.* mygu, tagu
Suffocation, *s.* mygiad, tagiad
Suffragan, *sub.* esgob tan arch-esgob; rhaglaw esgob
Suffrage, *s.* pleid-air, pleid-lais, cyfran-air; bodd-lais; gair
Suffumigate, *v.* twymfygu oddi tanodd, tan-fygu, tan-fogi

Suffumigation, *s.* tan-fygiad
Suffuse, *v.* tywallt, taenu, neu daennu gwlybwr dros beth
Sugar, *s.* siwgr: *r.* siwgro
Sugary, *a.* siwgrnidd, melus
Sug, *sugg.* *s.* chwamen y môr
Suggest, *v.* araf-grybwyll, abrwad, dirgel-goffâu; gwtlio i'r meddwl; mistal, &c.
Suggestion, *s.* araf-grybwyll neu grymhellad; dirgel-sibrwed, an-neidiad, neu goffiad; awgrym
Suicide, *s.* hunan-laddiad: hunan-leiddiad
Suin, *a.* gwangiad, gwengyn
Suit, *s.* cŵyn, cyngbawa, hawl: erfyniad, deisyfiad, cais, arch:—*cyflawn-wisg*, pâr (o ddillad)
Suit, *v.* cyfatted, cyfwedda, cytuno; cyfaddasu, cymmathu: llawn-wisgo, trwsiadn
Suitable, *a.* cyfaddas, addas, cymhwys, cydweddawl
Suitableness, *s.* cyfaddasrwydd
Suitor, *s.* erfymwr, deistfedd, yngeisydd; carwr, cariad-ddyn
Sullen, *a.* sar, sarrug, sorrhig, sw, trist-ddig, anhylon, cŵchiog
Sultriness, *s.* sarrugrwydd, sarrwigrwydd, anfeddigrwydd
Sully, *v.* diwyno, llyctwino
Sulphur, *a.* hosgfaen. *Edr.* *Brimstone*
Sulphurous, *a.* *Edr.* *Brimstone*
Sulphur-wort, *s.* pygliys, ffongi y moch
Sultan, *s.* ymerawdr Twrci
Sultana, *s.* ymerodres Twrci
Sultriness, *s.* mwrindra, trymde
Sultry, *a.* mwrn, trwmdeuog
Sum, *s.* sam, swm, swmp; cyfari, nifer; sylwedd: *v.* cyt-grynhoi, casglu'n un-swmp; canio, symio
Sumach, *s.* math o bryagen; com yr hydd, com y carw
Sumless, *a.* ancir, afisfed

Summary, *a.* byr, cryno
Summary, *s.* crynhôad, crynodeb,
 byr-grynhôad
Summer, *s.* haf: *a.* hafawl—*Sum-*
mer tillage, hafar—*Summer*
time, hafin—*Summer calmness*,
 hafinder, hafindra, hafineb—
Summer sunshine, hafgan—*Sum-*
mer-house, hafdŷ, hafod, hafot-
 ty—*Summer-like*, hafuidd
Summerset, *s.* maid dros y pen
Summit, *s.* pen, coppa, crib, tôp,
 uchedd; brigyn; blaen
Summon, *v.* gwsio, dyfyn, dy-
 fynu; galw; gws-rybuddio
Summons, *s.* gwŷs, dyfyn—*A ge-*
neral summons, llwyr-wŷs
Summum-bonum, *s.* y mawrddâ,
 y dawn penaf; rhad penllâd
Sumpter-horse, *s.* pynfarch
Sumptuary, *a.* perthynol i draul
 neu gost; traul-gymmedryddol
Sumptuous, *a.* mawr-wŷch, gor-
 wŷch; costfawr; helaeth-wŷch
Sumptuousness, *sub.* gwŷchedd,
 gorwŷchedd, mawrwŷchder
Sun, *s.* haul, huan; y gannaid
Sun, *v.* henlo; ymhenlo
Sunbeam, *s.* pelydryn, myched-
 yn: *pl.* pelydr yr haul
Sun-burnt, *a.* haul-felyn, melynog
Sunday, *s.* dydd Sul
Sunder, *v.* ysgar, gwahanu, didoli
Sun-dial, *s.* delal haul, haul-oriawr
Sundries, *s.* anryw bethau, am-
 rywion
Sundry, *a.* amryw, amrywion
Sun-flower, *s.* haul-flodenyn
Sunniness, *s.* heuledd
Sunning, *s.* henliad
Sunny, *a.* heulog, tesog
Sun-rise, *s.* codiad haul
Sun-set, *s.* machindiad haul, gos-
 twng haul, llewenydd
Sunshine, *s.* heuledd, heulwen,
 heulen, tywyniad haul, heulyd
Sup, *s.* llymaid; llymeidyn; *v.*

llymeidio, llymeitiau; cwyn-
 osa, swppera, swppern
Superable, *a.* gorchtŷgadwy
Superabound, *v.* gormodi
Superabundance, *s.* arddigonedd,
 gormodedd, gornodd
Superabundant, *a.* gormodawl
Super-add, *v.* arddodi, gor-chwa-
 nogu, rhoi dros ben
Superannuate, *v.* diswyddo
 (rhyddhau oddi wrth iafar) o
 herwydd henaint; oed-freinio
Superannuated, *a.* methedig trwy
 oedran; oed-freiniol
Superb, *a.* mawrwŷch, mawredd-
 og, rhagorwŷch, mawrydig
Supercargo, *s.* gornehwylwr neu
 olygwr llwyth llong
Supercelstial, *a.* goruchwylrol
Supercilious, *a.* baleh, gorfaleh,
 firoen-uchel, uchel-faleh
Superciliousness, *s.* gorfalechedd
Supereminence, *s.* goruch-ragor-
 iaeth, ardderchafiaeth
Supereminent, *a.* goruch-ragorol,
 tra-enwog, uch-oddig
Supererogate, *v.* gwnenthor neu
 dalu - tros ben dyled; gor-
 haedda
Supererogation, *s.* tragoriaeth,
 afraid; gor-haeddiant
Superexcellence, *s.* tragoriaeth,
 tragoroldeb, tragoroldd, gor-
 ragoriaeth
Superexcellent, *a.* tra-rhagorol,
 goruch-ragorol, gor-oddig
Superfice, *s.* wyneb, arwyneb
Superficial, *a.* arwynebol; bâs;
 llaw-ysgafu; ansylweddiol
Superficialness, *s.* basder; ar-
 wynebolrwydd, ansylwedd
Superfices, *s.* arwynebedd, gwy-
 nebedd, clawr, gwyneb
Superfine, *a.* mein-wŷch, eur-fain,
 dinesig; teccaf; goreu
Superfluity, *s.* arddigonedd, gor-
 modedd, gorddigonedd

Superfluous, *a.* gormodd, gormod, tros ben digon; afraid
 Superfluousness, *s.* gormodedd
 Superinduce, *v.* dwyn i mewu yn ychwaneg; llawn-dueddu
 Superintend, *v.* arolygu, uch-olygu, golygiadu, gornchwylied, edrych ar ol
 Superintendence, *s.* arolygiad, goruchwyliad, goruchwyliath, golygiadaeth, golygiad
 Superintendent, *s.* arolygwr, goruchwyliwr, golygiedydd
 Superior, *a.* uch, uwch, uwchlaw, goruwch; trech; gwell
 Superiority, *s.* uchafiaeth, goruchedd, blaenoriaeth
 Superiors, *s.* blaenoriaid, uchafiaid, ein gwell: cyfeir-nodau, uch-nodau (*newmargraffwirth*)
 Superlative, *sub.* gormodedd; mwyhâd
 Superlative, *a.* uchaf, uchelaf, uchafedigol, gor-oreu, gorau
 Superlatively, *ad.* yn oruch-ragorol, yn y radd uchaf
 Superlativeness, *s.* uchafedigolrwydd, uchaf-raddiad
 Supernal, *a.* goruchel; nefol
 Supernatural, *a.* goruch-anianol, goruchmaturiol, goranian
 Supernumerary, *s.* un dros-ben y rhif: *a.* goruch-rifawl
 Superscribe, *v.* argrifenu, ar-grifio, arlythyru
 Superscription, *sub.* argraff, arlythyr, argrif argrifen; arlythyriad, argrifeniad
 Supersede, *v.* diswyddo, diffeinio; troi neu adael heibio
 Superstition, *sub.* coelgrefydd, oferbarch, ofergoel, geugoel
 Superstitions, *a.* coelgrefyddol, ofergoelus, rhygoelus
 Superstructure, *s.* goruchadeilad, aradail, arwaith, adeilad ar
 Supervene, *v.* dyfod yn ychwa-

neg, heb ddysgwyl, neu ar ddamwain, arddamweinio
 Supervenient, *a.* damwain-ddyfodawl, arddyfodawl
 Supervention, *s.* damwain-ddyfodiad, arddyfodiad
 Supervise, *v.* goruch-olygu
 Supervisor, *sub.* uch-olygwr, arolygydd, darsylwydd
 Supine, *a.* â'r dorr i. fym; doglyd, segurlyd, diwaith, digychwyn, diosol, difraw
 Supineness, *s.* diosolwch, syrthi, difrawd, ysmalliauwch, &c.
 Supper, *sub.* cwynos, swpper, lwyrbryd
 Supper, *v.* cwynosa, swppern
 Supperless, *a.* heb gwynos, &c.
 Supplant, *v.* gweithio danodd, dadymchwelyd, disodh, dwadnu; gweithio aliau
 Supplanter, *s.* disodlwr, &c.
 Supplanting, *s.* disodliad
 Supple, *a.* ystwyth, hyblyg, llypa: *v.* ystwytho, llyppau
 Supplement, *sub.* adchiwanegol, adgyfnewid, adlawu ad
 Supplemental, Supplementary
 Suppletory, *a.* cyflawniadol, cyflawnedigol, adchiwanegol
 Suppleness, *s.* ystwythder
 Suppliant, Supplicant, *s.* ymbiwr, gweddiwr
 Suppliant, *a.* erfyngar, ymbilgar, ymostyngol
 Supplicate, *v.* erfyn, gwedda ymbwedd, achrefu
 Supplication, *s.* deisyfiad, erfyniad, ymbiliad; archiad
 Supply, *s.* porth, cymborth, cymorthwy; adgyfnewid
 Supply, *v.* llenwi lle neu ddifffu cyflenwi, cyflawni; dirprwy, cymorthwyo, cymal; gweithio
 Support, *sub.* atteg, gwrtheg, cynnalïaeth, cynnalawd, cneillaeth

Support, *v.* ategu, gwrthgefnu, dal i fyuu, cynnal, dyborthi, myntumio
Supportable, *a.* a ellir sefyll-dano, goddefadwy
Supporter, *s.* cynnaliwr, cynneil-ydd; atgegydd, myntumwr
Supposable, *a.* a ellir ei dybied, tybygadwy, tybiadwy
Supposal, *s.* tyb, tybygiad; tybosodiad; amcan-fwriad
Suppose, *v.* tybio, tybied, tybygu, meddylied; gadael neu gamiatu heb brofi
Supposition, *sub.* tyb, tybygiad, tybiad; tybfwriad, tybosodiad
Suppositious, *a.* dyghymygedig, ffugiedig; ffugiol, gau
Suppository, *s.* meddyginiaeth a roir i fyuu i'r corph; rheir-sang. *Edr.* *Clyster*, &c.
Suppress, *v.* gwasgu i lawr neu danodd, cyfarsangu, llethn; gostegu; attal rhag ymddangos
Suppression, *sub.* dymchweliad; diddymiad; llethiad; gostegiad; attaliad, luddiad
Suppurate, *v.* crawni, gori
Suppuration, *s.* crawn-addfediad, crawn-rediad, goriad
Suppurative, *a.* crawn-addfedawl
Supputation, *s.* cyfrifiad
Supralapsarians, *s.* y rhai a ddaliant fod Duw wedi ethol rhai o ddynol-ryw, a gwrthod y lleill, yni ei arfaeth dragywyddol, gan eu golygu fel ei *creaduriaid*, yn hytrach nag fel *creaduriaid syrtiedig*; uwch-gwypiedyddion—Yn hyn y maent yn gwahanu oddi wrth yr Is-gwypiedyddion. *Edr.* *Sublapsarians*
Supra-mundane, *a.* uwch y byd
Supremacy, *s.* uchafiaeth, goruchafiaeth, goruchedd
Supreme, *a.* uchaf, goruchaf

Supremely, *ad.* i'r radd uchaf
Sural, *a.* perthynol i grôth coes
Surance, *s.* diogeliad, sicrhâd
Surbase, *s.* eilsail, eilwadn
Surcease, *v.* darïod, peidio
Surcharge, *s.* gofyniad tros hen; adiwyth, eilfaich; gorlwyth
Surcharge, *v.* chwanegu'r gofyniad; adfeichio; gorlwytho
Surcingle, *s.* argengl, lws-gengl, uch-gengl, tengl
Surcoat, *s.* arbais, gorbais; côb
Surd, *a.* byddar; direswm
Surdity, *s.* byddarweh
Sure, *a.* diogel, sicr, ditys, hyderus, ffyddlon, diau, ceugant
Sureness, *s.* sierwydd; dienrwydd
Sureship, *s.* mechniaeth, mechnu
Surety, *s.* mâch (*pl.* meichiau), mechniyydd, meichai
Surface, *s.* wyneb, gwyneb, arwyneb, aruchedd; y tu allan
Surfeit, *sub.* gorlwyth i'r cylla; alar: *v.* tordymu, gorlythu, bol-lwytho; alaru
Surfeiting, *a.* alarllyd; tra ffaidd: *s.* alariad; glythnebb, gorlythni
Surge, *s.* ton, tonnen, garw (*pl.* geirw) gwaneg (*pl.* gwenyg) môr-gaseg: *v.* dygyfor, gwanegu, codi'n donau
Surgeon, *s.* llaw-feddyg
Surgery, *s.* llaw-feddygaeth
Surgy, *a.* tonnog, garw
Surliness, *s.* sarugrwydd, swri
Surlly, *a.* surllyd, afrywiog, sarug, anhynaws, cibog, swr
Surmise, *s.* tŷb, llettyb, godyb; ammenad: *v.* lled-dybio, godybio, lled-ammau
Surmount, *v.* codi neu fyned dros; trechu, gorchfygu, gorfod
Surmountable, *a.* trechadwy
Surmullet, *s.* y barf-bysg
Surname, *s.* cyfenw, arenw, gorenw, penenw: *v.* cyfenwi, arenwi, gorenwi, penenwi

Surpass, *v.* rhagori ar, myned tu
 hwnt i, bod nwehllaw, goreuo
 Surplice, *s.* offeren-grys, gwisg
 wen, offeiriad, gwenwisg
 Surplus, *s.* gwargred, gweddill,
 rhelyw. Edr. *Ocerplus*
 Surprisa, *s.* dyfodiad disymmwth,
 sydyn-ruthr, sydyn-yrch
 Surprise, *s.* syndod; dyfodiad di-
 rybudd: *v.* synnu, peri syn-
 dod; dyfod yn ddrybudd, neu
 heb ei ddysgwyl; sydyn-ruthro
 ar
 Surprising, *a.* rhyfeddol, utrar,
 aruthr, aruthrol, dweithr
 Surrender, Surrendry, *s.* rhodd-
 iad i fynu; ymroddiad
 Surrender, *v.* rhoddi i fynu, tra-
 ddodi; ymroddi, ymroi
 Surreptitious, *a.* lladradaid, ym-
 gélgar; horeddus, ceiciawt
 Surreptitiously, *ad.* yn lladrad-
 aidd, dan law, dan gudd
 Surrogate, *s.* rhaglaw esgob
 Surround, *v.* cylchynu, amgylchu,
 amgylchynu, cwnpau
 Surrounding, *adj.* amgylchawt,
 cylchynol: *s.* cylchyniad, &c.
 Surtout, *s.* arwisg, hug, cob
 Survive, *v.* dyfod yn ychwaneg
 Survey, *s.* golwg, arolwg, ar-
 dremyn, cyfarchwyl; mesur,
 mesuriad; *v.* arolygu, cyfar-
 chwyllo;—mesur tir, &c.
 Surveyor, *s.* arolygw, golygied-
 ydd; mesurydd, mesurwr
 Surveyorship, *s.* cyfarchwyliaeth,
 golygiadaeth, arolygiaeth
 Survival, *s.* gorfuchedd
 Survive, *v.* gorfuchoddu, byw ar
 ol, oesi'n hwy, goroesi
 Survivor, *s.* gorfucheddwr, oeswr
 hwyaf, hwy-fydiwr, goroeswr
 Survivorship, *s.* gorfucheddwr-
 iaeth, hwy-fydiad, hwy-oesiad
 Susceptible, Susceptive, *adj.* a
 dderbynio argraff, derbyngar,

derbynnadwy; parod i dderbyn
 Susceptibility, *s.* derbyngarwch
 Susciency, *s.* derbyniad; cym-
 meriad; ymgynnwysiad
 Suscipient, *a.* a fo yn derbyn, yn
 cynnwys, neu yn cymmeryd
s. derbynydd, derbyniedydd
 Suscitation, *s.* byw-gynhyrriad
 Suspecting, *part.* yn drwg-dybio
 drwg-dybus, ammhewus
 Suspect, *v.* tybied; drwg-dybiad
 Suspend, *v.* crogi wrth, rhoi
 ynghrog wrth: oedi; di-
 swyddo, gorfodogi tros amser
 Suspense, *s.* ammhenaeth, petrus-
 der; oediad, gohiriad
 Suspension, *s.* crogiad; dodiad
 heibio; diswyddiad neu ddi-
 fuddiad dros amser; oediad
 Suspicion, *s.* drwg-dyb; llettyb;
 ammhewad, go-dyb, tŷb; osi
 Suspicious, *a.* drwgdybus, am-
 mheugar, ammhewus, ammhew-
 us: drwg-dybedig, âg achos
 ei ddrwg-dybio; ofnus
 Suspiciousness, *s.* drwg-dybiad
 sail i ddrwgdyb; ammhew-
 wedd
 Sustain, *v.* cynnal, dal i fynu, a-
 tegu; cynuorthwyo; dar-
 borthi; goddef; dwyn, sefyll
 dan
 Sustainer, *s.* Edr. *Supporter*
 Sustenance, *s.* ymborth, cynnal-
 iaeth, porthiant; trwydded
 Sustentation, *s.* cynnaliad, &c.
 Surratation, *s.* sibwrdd, si; swm
 Sute, *s.* math, rhyw, rhywogaeth
 Sutter, *s.* gwerthwr bwyd a diod
 mewn gweryll
 Suture, *s.* gwniad, cydiad arch-
 off; cysswilt yr iad
 Swab, *s.* math o sgnbell, mop
 Swabber, *sub.* glanhawr bwrdd
 Hong, moppiwr
 Swaddle, *s.* ffuten, rhwymyn;
v. rhwymyn, ffuteu, corn

Swaddling, *s.* rhwymyniad, ffur-
eniad: *a.* rhwymynol—*Swad-
dling clothes*, dillad magu, cad-
achau, *Luc* 2. 7—*Swaddling-
cloths*, cawiau: *sing.* cewyn

Swag, *s.* rhongc: *r.* rhongcian,
rhongcio, hwnnian; pendrymu;
rwynd ar ogwydd, yn ol ac
ymlaen

Swagger, *r.* bwlchwyddo, bot-
sachn, cerdded neu ymddwyn
yn goegfaleh; coeg-ddondio,
coeg-ddwrdio; broch-wgu

Swaggerer, *s.* coegfelchyn; gwag-
fostiwr; coeg-fyglywr

Swagginess, *s.* rhongcäedd

Swaggy, *a.* rhongco, rhongca—
A swaggy woman, soegen

Swain, *s.* dyn ieuangc; bugail:
iangyn, dyn gwledig

Swale, *r.* toddli neu losgi'n ofer

Swallow, *s.* gwennol, gwenfel;
llwngc; llyngfa, llyngcle,
golf—*Sea-swallow*, or *Scrye*,
môr-wennol, ysgretan, gwrach-
en, ysgrien

Swallow, *v.* llyngu, traflyngu

Swamp, *s.* cors, siglen, migen

Swampy, *a.* corsog, corslyd

Swan, *s.* alarch: *pl.* elytch

Swan-like, *a.* alarchaidd

Swansea, *s.* Abertawau

Swanskin, *s.* gwlanen fein-wych

Swap, *s.* cyfnewid: *v.* niweidio

Sward, *s.* glas-donnen y ddæar,
gwerydwedd: tonnen eig, &c.

Swarm, *s.* baid; torf; *v.* heidio

Swartiness, *s.* melynaddedd, &c

Swarthy, *a.* melynddu, brychddu,
arddufrych, cethin, cibddu

Swash, *v.* clectian. *Edr.* *Splash*

Swath, *s.* yedod o wair, tynniad

Swathe, *v.* *Edr.* *Swaddle*, &c.

Sway, *s.* rhwysg, awdurdod, llyw-
odraeth: *v.* rhwysgo, rheoli,

llywio, bod mewn bri

Sweal, *v.* *Edr.* *Scale*

Swear, *v.* tyngu, rheithio, cym-
meryd llw; rhoi ar llw, rhoi llw

Swearer, *s.* tyngwr, tyngiedydd

Swearing, *s.* twng, tyngiad; llw;
a. tynglyd, tyngllyd

Sweat, *s.* chwŷs: *r.* chwysu

Sweaty, *a.* chwyslyd

Sweep, *s.* ysgubiad, ysgubelliad:
ysgubdro: *r.* ysgubo, dysgubo,
ysgubellu: rhaglinellu

Sweeper, *s.* ysgubwr, ysgubydd

Sweepings, *s.* ysgubion; mwlwg

Sweep-net, *s.* ysgub-rwyd

Sweepstakes, *s.* cyd-gyngwystl-
edd

Sweet, *a.* melus, melys, chwêg,
pêr, perneidd; hyfryd; croyw

Sweetbread, *s.* y cyndedyn

Sweetbroom, *s.* gruglwyn

Sweeten, *v.* melysu, pereiddio

Sweet-gale, *s.* helyg Mair, ma-
dywydd, môr-dywydd, gwyrl-
ling

Sweetheart, *s.* cariad, anwylyd,
anwyl galon, gwir galon

Sweetish, *a.* lled-felus, gofelus

Sweet-maudlin, *s.* llysiann y medd-
yglyn

Sweetmeat, *s.* anwyn, ammen-
thyn

Sweetness, *s.* meloder, pereidd-
rwydd; pêr-fwynder

Sweetner, *s.* llawr; Non-ddewar

Swell, *s.* chŵydd, ymchwydd

Swell, *v.* chwyddo, ymchwyddo

Swelling, *s.* chwyddiad, chŵydd

Swelter, *v.* ymdoddi gan chwŷs

Swerve, *v.* gŵys, troi ymaith

Swift, *a.* cyflym, buan, chwî-
mwith, esgud, ysgafn-droed

Swiftness, *s.* buander, buanedd,
buanrwydd, cyflymedd, cyf-
lymder

Swig, *v.* yfed ar lwngc, traflyngu

Swill, *s.* golchion; bôlaid o ddi-
od: *v.* bolera, ymddyfodi

Swim, *v.* nofio, nofied

Swimmer, *s.* nofiwr, nofedydd
 Swimming, *s.* nawf, nofiad
 Swimmingly, *ad.* ar nawf, yn
 hwylus, diag blaen
 Swindler, *s.* lwd-leidr, lleidr pen
 fflair, anghytarchwr
 Swine, *s.* mochyn (*pl.* môch),
 hŵch, llwdn hŵch, banw
 Swine-grease, *s.* bloneg mochyn
 Swine-herd, *s.* meichiad, mychiad
 Swine-leaf, *s.* blonegen
 Swing, *s.* sigl-raff; sigl, ymsigl,
 ymdafl; rhydd-rwysg, rhydd-
 did, rhydd-raff: *r.* sigl-hong-
 ian, sigl-dongian
 Swinge, *r.* chwipio, ffrewyllio
 Swinging, *a.* mawr, anferthol
 Swinging, *s.* chware rhaffau, sigl-
 dongian, siglethau
 Swinish, Swine-like, *a.* mochyn-
 aidd, mochaid, hychaid
 Swipple, *s.* gwialffust
 Switch, *s.* gwialenig
 Switch, *r.* gwialenodio, curo â
 gwialen
 Swivel, *s.* hollt-did, tro-rwy, tro-
 ell-rwy, modrwy dro
 Swoon, *s.* llewyg, llesmair, gloes,
 gloesiad, gloesygiad, llesmeir-
 iad, &c.
 Swoon, *r.* llesmeirio, gloesio,
 gloesygu
 Swoop, *s.* ymdaflad hebog ar ei
 ysglyfaeth
 Swop, *r.* newid, cyfnewid
 Sword, *s.* cledd, cleddau, cleddyf,
 floswn, cadgnaw
 Sword-cutler, *s.* cledd-ôf
 Sworded, *part.* cleddyfog
 Sword-fish, *s.* cleddyf-bysg
 Sword-grass, *sub.* cleddyffys, y
 gell-hesg, yr hylithr
 Swordsman, *s.* cleddyfwr
 Sworn, *a.* tyngedig, a fo ar lw
 Sycamore-tree, *s.* sycamor-wydd-
 en, masarnen, masarn
 Sycophant, *sub.* gwenieithiwr,

truthiwr; lustingwr, gwen
 chwedlwr, truthnewyddiwr
 Sycophantic, *a.* gwenieithus, &
 Sycophantise, *r.* gwenieithio, &
 Syllabic, *a.* sillebaw!; silliadol
 Syllabise, *r.* silliadu, sillebu
 Syllable, *s.* sill, silleb, sillt
 Syllabus, *s.* crynodeb; penma
 Syllogism, *s.* cynnull-ddadl, cyfas-
 reswm, cyfreswm, (sef, ymad-
 rodd yn cymwys deufraich a
 chload)
 Syllogistical, *a.* cyfresymawl
 Syllogize, *r.* cyfresynu
 Sylph, *s.* y tylwyth teg
 Sylvan, *a.* coedaidd, coedog
 Sylvan, *s.* gwyddan, coed-ddwr
 Symbol, *s.* arwydd, arddull, ar-
 wydd-l. n; nôd, cydnod
 Symbolical, *a.* cysgodol, arwydd-
 ol, arwydd-luniawl
 Symmetrical, *a.* cydfesurol, cyd-
 luniaidd, cydlunedig, cyflew
 Symmetry, *sub.* cymmiesuredl,
 cyfattedbiad, cyfthuniad
 Sympathetic, *a.* cydoddefol, cyd-
 oddefus, cydymdeimladol
 Sympathize, *r.* cyd-ddyodde
 cydymdeimlo, cyd-oddef
 Sympathy, *sub.* cydymdeimlad
 cydoddefiad, cyd-oddef
 Symphonious, *a.* cynghameddol,
 cynghan, cyd-leisiol, cydseimio
 Symphony, *s.* cynghanedd, cyd-
 lais, cyflaw-dôn, cyfundon
 cydsain, cydgerdd, cyfumllef
 Symphoresis, *s.* cyfagwedd
 Symptom, *s.* argoel, arwydd, ar-
 ddangosiad, arfynag, mynag
 Symptomatic, Symptomatical, *a.*
 cyd-ddygwyddol; arwyddol,
 arddangosawl, argoelus
 Synagogue, *s.* synagog, cynnullfa
 Synchronical, *a.* cydamserol, ua-
 amserol; cydoesol
 Synchronism, *s.* cydamseredd
 Syncope, *s.* torriad llythron,

neu chwaneg, mewn gair; **can-ol-drwch**:—llesmair, marw-lewyg
Synecdoche, *s.* cyforddwyyn
Synod, *s.* cymmanfa, cydfa, neu gynghorfa eglwysig
Synodial, **Synodical**, *a.* cymman-fäol, seneddawl
Synonima, *s.* geiriau cyfystyr (o'r un ystyr) cydenwau
Synonimise, *v.* cyfystyrio
Synonymous, *a.* cyfystyr, cyfenw-edig
Synopsis, *s.* golwg ar yr holl ran-nau ynghyd; cyfoltwg; cyd-grynhoed; cyfolygiad
Synoptical, *a.* cydolygwawl
Syntax, *s.* iawn-drefniad geiriau, cystrawen, cystrawiaeth
Synthesis, *s.* cydosodiad
Synthetic, *a.* cyfosodawl
Syringe, *s.* chwistrell, sugn-bih: *v.* chwistrellu, saethu dwfr, &c.
Syrup, *s.* cyflaith. *Edr.* *Sirup*
System, *s.* egwyddor-draith, cyfun-draith, cyfari-gorph egwyddorol a rheolaidd, cyson-draith; cyson-drefn, trefniant
Systematic, **Systematical**, *a.* yn ol cyson-drefn, rheolaidd
Systemize, *v.* trefniannu, trefniadu, trefnoli
Systole, *s.* byrhâd sill hir: ym-grynhoed y galon wrth anadlu

T.

TABARD, *s.* tabar, llaes-wisg
Tabby, *sub.* sidan-we troellog, tonnog, neu â gwaith tonnog arno: *a.* troellog, troellynog, troell-wëawl—*A tabby cat*, cath lwyd-droellog
Tabefaction, *s.* nychiad; ysiad
Tabefy, *v.* nychu, dda; ysu
Tabernacle, *s.* pabell: *v.* pab-

ellu, pebyllio, byw mewn pabell
Tabes, *s.* darfodedigaeth, nych, nychdod, nychiant
Tabid, *a.* nychlyd, mewn nych
Tablature, *s.* darlun ar fur, &c.
Table, *s.* bwrdd; llech; llechfaen: llechres, mynegai, taflen: *v.* byrddio, byrddu
Table-beer, *s.* ail-ddiod, diodan
Table-book, *s.* llech-lyfr, nôd-lyfr
Table-cloth, *s.* bwrdd-liam
Tablet, *s.* llechen; taflen
Tabor, *s.* tabwrdd: *v.* tabyrddu
Tabular, *a.* taflenawl
Tabulate, *v.* taflennu, llechresu
Tabulation, *s.* llechresiad
Tachygraphy, *s.* buan-sgrif; berlaw, ber-sgrif
Tacit, *a.* distaw, dystaw, dison
Taciturnity, *s.* tawedogrwydd, distawrwydd, dystawrwydd
Tack, *sub.* côr-hoelen: pwyth, bras-bwyth:—troad llong, hwyl-drôad
Tack, *v.* bras-hoelio; bras-bwytho:—hwyl-drôl; newid yr hynt
Tackle, *s.* taclan; offer, trec, celfi
Tackling, *s.* taclau llong
Tack-wind, *s.* asgell-wynt
Tactical, *a.* iawn-fyddinol
Tactics, *sub.* byddin-drefniad, byddiniaeth, byddinad
Tactile, *a.* a ellir ei deimlo
Taction, *s.* cyffyrddiad, teimlad
Tadpoles, *s.* grifft, penbyliad
Taffety, *s.* math o sidan
Tag, *sub.* pwynti; olpai: *v.* pwyntio, gosod pwynti; bras-gydio
Tag-rag & hobtail, *s.* gwelhilion gwlad, adlawiaid, penllymiaid
Tail, *s.* cynffon, llosgwrn, conell, host, rhonell, cloren; cwt; godre: hawl am oes. *Edr.* *Ewtail*

Tailed, *a.* cynffonog, &c.

Tailor, Taylor, *s.* gwmedydd, dilledydd, ysgynydd, *tactiar*

Taint, *s.* llwgr, llygriad: auurddiad, llwgr-brawf: *v.* llygru, diwyno, budreddu

Tainless, *a.* dilwgr, dihalog

Tainture, *s.* llygriad. Edr. *Taint*

Take, *v.* cymmeryd, dal, derbyn; ynnill; tybio, tybied; llwyddo

Taker, *s.* cymmerwr, daliwr

Taking, *s.* cymmeriad, daliad

Talbot, *s.* math o helgi

Tale, *s.* chwedl, chweddl, ystori, ysdori; ffug-hanes:—cyfrif, rhif

Tale-bearer, *s.* clepgi, lustingwr, cariwr chwedlau, clepiwr

Talent, *s.* dawn, rhodd, rhoddiaid; talent

Tales, *s.* rheithwyr llanw, yn llenwi lleoedd rhai fo heb ymddangos, neu wedi eu gwrthod

Talisman, *s.* swyn-eilun; gwarchian

Talk, *s.* siarad, sôn, ymadrodd; chwedl: *v.* siarad, ymddiddan, ymddyddan, sôn, chwedleua

Talkative, *a.* dywedgar, chwedlengar, siaradus, chwedlgar, chwedlenog. Edr. *Loquacious*

Talkativeness, *s.* siaradgarwch

Talker, *s.* siaradwr, chwedlwr

Tall, *a.* tâl, hir; uchel

Tallage, *s.* toll, tâl, taliad

Tallness, *s.* tâlder, tâldra

Tallow, *s.* gwêr; gweren

Tallow-chandler, *sub.* gwêr-ganwyllwr, canwyllwr

Tallowish, *a.* gwerawl, gweraid, gwerllyd; gwerog

Tally, *s.* rhygn-bren, cyfrif-bren

Tally, *v.* torri rhygn, rhoi ar y cyfrif-bren:—cyfatteb, cytuno

Tallyman, *s.* un yn cadw cyfrif, yn rhoi i lawr, &c. coelroddwr

Talmud, *s.* llyfr traddodiadau yr Iuddewon, traddodllyfr

Talmndist, *s.* traddodiedydd

Talon, *s.* ewin, crafangc, yspac

Taloned, *a.* crafangog, yspagoc

Tamarinds, *s.* aeren pereidd-sur o'r India ddwyreiniol

Tamarisk, *s.* grug-bren

Tame, *a.* dôf, gwâr, hywedd: *v.* dofi, gwarhau, hyweddu

Tameable, *a.* dofadwy

Tamely, *ad.* yn ddof; yn ddiyspryd; yn ddiwrthryn

Tameness, *s.* gwaredd, dofdra

Tamer, *s.* dofwr, dofiedydd

Taming, *s.* dofiad, gwarliad

Tamper, *v.* ymyrru â, ymhélâ; rhoi cais ar lithio, llygru, &c. budr-ddenu, lith-wobri

Tampering, *a.* ymyrgar; budr-dden-gar: *sub.* budr-ddeniad, budr-lithiad

Tan, *s.* cyffaith rhisgl derw: *v.* cyffeithio crwyn; llosgi yn y haul, melyn, melyn-liwio

Tang, *s.* carn, said, neu droed rhyw gelf iyn:—blesyn, adfas

Tangent, *s.* cyffyrdd-lin

Tangible, *a.* cyffyrddadwy

Tangibility, *s.* hydeimledd

Tangle, *s.* dyrysglwm; dyrysfa: *v.* dyrysn, rhwystro, rhyssu

Tangle-comb, *s.* crib dadrysn

Tangled, *a.* rhyседig, dyrysedig

Tan-house, *s.* cyffeithdy crwyn

Tank, *s.* pydew; dyfr-gist

Tankard, *s.* diod-lestryn; paed

Tanned, *a.* cyffeithiedig â rhisgl derw; heul-log, melynnaidd

Tanner, *s.* cyffeithydd crwyn, lledrydd, lledrwr, *barcer*

Tanpit, *s.* cyffeith-bwll

Tantalize, *v.* addaw'n siomgar, gwneuthur siom, siom-chwarae

Tantamount, *a.* cyfwerth; cyfartal, cystadl. Edr. *Equivalent*

antivy, *ad.* ar ffull, ar bedwar
arn, ar fawrfrys
ap, *s.* dwsel; tarawiad ysgafn,
ysgafn-balfod
ap, *v.* agor neu ollwng baril, &c.
cnithio, ysgafn-daro, taro â
phen bys, &c.
Cape, *s.* rhwymyn-we, llinyn-we;
ymyl-we; ysnoden
Caper, *s.* canwyll gwyr, cŵyren
Caper, **Tapering**, *a.* yn meluiau
tu ag i lynn
Capestry, *s.* tapin, teishan
Capestry-maker, *sub.* tapinwr,
tapinwëydd neu weithlydd
Tap-house, *s.* diotty, tŷ cwrw
Tapster, *s.* gollyngwr diod, &c.
Tar, *s.* pyg gwlyb: *fig.* moriwr,
llongwr, pyg-lengcyn: *r.* pygu
Tarantula, *s.* math o bryf copyn
Tardiness, *s.* hwyrdwr, hwyredd,
hwyrdrymedd; musgrelli
Tardy, *a.* diweddar, hwyr, hwyr-
drwm, musgrell; beius
Tare, *s.* pwys y cynnwysydd,
neu'r hyn a fô'n dâl eiddo;
cynnwys-goll—*Tare and tret*,
cynnwys-goll a thraul-goll
Target, *s.* targed, hweled
Targum, *s.* dehongliad (yn yr
iaith Galdäeg) ar lyfrau *Moses*
Tariff, *s.* toll ar eiddo trosglwydd
Tarnish, *v.* diwyno; amurddo
Tarpawling, *s.* carthen bygedig,
pyg-len; pyg-was. *Edr Tar*
Tarragon, (*herb*) *s.* amgwyn
Tarras, *s.* math o gymmrwd a
ddiddosa furiau mewn dwfr;
dyfrgymmrwd
Tarriance, *s.* trigiad, trigias
Tarrier, *s.* aroswr: daeargi
Tarry, *v.* aros, trigo, tario
Tarrying, *s.* tariaid, trigiad, &c.
Tart, *adj.* sur, surlyd, chwibl,
chwiblaidd, egr, egraid
Tart, *s.* pastai aeron, pasteian
Tartar, *s.* gwaddod-gen; gwaddod-

od-gen gwin, sur-gen, chwigl:
fig. un llym-gyfrwys; chwerw-
yn—*To catch a tartar*, dâl
chwiglen, taro wrth un rhy
gyfrwys, ei drech, &c—*Tartar*
of the teeth, cen y dannedd
Tartarean, *a.* uffernol, uffernig
Tartarize, *v.* sur-gennu
Tartish, *a.* lled-sur, go-surlyd,
chwiblaidd. *Edr. Tart.*
Tartness, *s.* surni; llym-naws
Task, *sub.* gwaith-ddogn, *tâg*,
gorchwyl; ysgâr: *r.* tasgu,
dogni neu bennodi gwaith—*To*
take to task, cymmeryd mewn-
llaw, ymarci at, &c.
Task-master, *s.* meist'r gwaith
Taseel, *a.* siob; tusw o eddi
Taste, *s.* blâs, sawr; chwaeth,
archwaeth, chwaethiad, dy-
chwaeth; prawf, profiad
Taste, *v.* blasu, sawrio, chwaethu,
archwaethu: profi
Taster, *s.* chwaethwr, profwr
Tasteful, *a.* blasus, sawrus
Tasteless, *a.* diflas, disawr
Tatter, *s.* carp, brat, brêtyn,
cerpyn: *r.* rhwygo, nian-rwygo
Tatterdemalion, *s.* cerpyn carp-
iog, brêtyn drwyddo. *Edr.*
Ragamuffin
Tattle, *s.* gwagsiarad, clebar, bal-
dordd: *r.* baldorddi, gwersa,
llôlio, bragaldio, clebran
Tattler, *s.* baldorddwr, clebrwr,
llôlyn, clebryn: *fem.* clebren
Tattling, *s.* baldordd, clebr
Tattoo, *s.* sein-dôn, ar dabwrdd,
yn galw pob milwr i'w letty
Tavern, *s.* tafarndŷ; cyfrdŷ
Tavern-keeper, *s.* traenter, taf-
arnwr, gwerthwr gwin
Taught, *part.* dysgedig, wedi ei
ddysgu. *Edr. Teach*
Taunt, *s.* gwawd-air, cellweir-
frath; ateb dirmygnis: *v.* cell-
weir-gnodi, gwawdio; cas-ateb.

Tautology, *s.* mynych-adroddiad, adeiriad
Taw, *r.* meddal-gyweirio hedr
Tawdriness, *s.* coegwychedd
Tawdry, *adj.* coegdlws, gwaelych, pingcwael, fiôlwyh
Tawiness, *s.* melyn-dduedd
Tawny, *a.* melyn-ddu
Tax, *s.* trêth, tîsg: *r.* trêthu, tasgu: cyhuddo: cymmedroli
Taxable, *a.* trethadwy
Taxation, *s.* trethiad, tasgiad
Taxer, *s.* trethwr, trethydd
Tax-gatherer, *s.* treth-gasglydd
Tea, *s.* dail prysgwydden a dŷf yn China; hefyd y gwlybwr oddi wrthynt, *tê*
Teach, *r.* dysgu, addysgu; athrawiecthu, athrawn, trawu
Teachable, *a.* dysgadwy, hawdd ei ddysgu; hyddysg; hywedd
Teachableness, *a.* hyddysgedd
Teacher, *s.* dysgwr, dysgawdwr, athraw, addysgwr, dysgiedydd
Tead, *Tede*, *s.* canwyll gŵyr
Teague, *s.* gwŷddel, gwŷddelwyn
Teal, *s.* cor-hwyad, crach-hwyad, chwŷws; dyfr-iâr
Team, *s.* gwêdd, atgor
Tear, *s.* daigr, deigr, deigrwn:—rhwyg: *s.* rhwygo, dryllio
Tearful, *a.* deigrynawl
Tease, *r.* chwalu gwlan; cribo gwlan:—bliuo, aflonyddu
Teasel, *s.* telai, criban y pânwr—*Wikt Teasel*, y telai gwyllt
Teat, *s.* têt, diden; bron
Technical, *a.* celfyddydawl, celfyddus, celfydddaidd
Techy, **Touchy**, *adj.* anfëddog, afrywiog, hyddig, anynad
Tectonic, *a.* adeilaidd
Ted, *r.* gwasgaru gwair
Tedder, *s.* chwalwr. *Edr. Tether*
Te Deum, *s.* Ti, Dduw; enw a arferir ar yr Emyrn sy'n dechren, *Ti Deum a fohon*, &c.

Tedious, *a.* maith, hir-faith, dygfaith, annyben, anniben, diorphen; blin, poems
Tediousness, *s.* hirfeithedd, annybendod; blin-ddygnaedd
Teem, *r.* mynych-dywallt; mynych-esgor, amll-hilio; heigio; tow-gnydio; beichiogi
Teemful, *a.* ffrwythig, ffrwythlawn, cyforlawn, cyforawl
Teeming, *a.* ffrwythlawn, llawgnydiog, cynydlawn; eppioz
Teenless, *a.* diffrwyth; aflend
Teens, *s.* y blynyddoedd o oedran rhwng deuddeg ac ugain ardegau
Teethe, *r.* magu dannedd
Tegument, *s.* huling, arwing
Tel-tree, *s.* pigen, gwaglywfen
Teint, *s.* liw, gwawr; gorllw
Telegraph, *s.* hyspysai, peiriant gyflym-drosglwyddo hysp-rwydd i bellder mawr
Telescope, *sub.* pell-ddrych, peien-ddrych, syll-ddrych
Tell, *r.* dywedyd, gwedyd; arodd, mynegi; cyfrif, rifo
Teller, *s.* mynegwr, &c.—arnadalwr; arna-rifwr, cyfrifwr
Tell-tale, *s.* chwedlwr, clepwr
Temerarious, *a.* byrbwyll, clef rhyfygus. *Edr. Rask*
Temerity, *s.* byrbwylldra, &c.
Temper, *s.* tymher, ardymher, arsan-duedd; naws; nawwddra, rhywiogrwydd
Temper, *r.* tymheru, cyfnewt iawn-fysgu; cymmedroli
Temperament, *s.* tymheredd, a iain, dyli, cyfaaws, cyfawedd; cymhwys-gymnyg
Temperance, *s.* cymmedroli, tymherusrwydd, sobrietyrwydd; dirwest
Temperate, *a.* cymmedrol, sobtymherus, ardymerus; madaidd; gweddol; mwy

Temperateness, *s.* cymmedrolder, tymherusrwydd, nawsedd
Temperature, *s.* ardynmlyr; tymheriad. Edr. *Temperament*
Tempering, *s.* tymheriad: *part.* yn tymheru, yn iawn-dymheru
Tempest, *s.* tymhestl, rhyferthwy, enawel. Edr. *Hurricane*
Tempestuous, *a.* tymhestlog
Templar, *s.* un o dilysgybllon y Deml yn Llundain, temlydd; cyfreithiwr ieuangc
Temple, *a.* teml, addolfan
Temples, *s.* arlais, arleisian, eneidrwydd, neidrwydd
Temporal, *a.* tymmorol, amserol; bydol; lleÿgol
Temporalities, *s.* tymmorolion, degyman a gwobrau esgob
Temporality, *s.* gwŷr Hŷg, Hŷgwŷr, lleÿgion
Temporary, *a.* tros amser, byr ei barhâd, amserol
Temporize, *v.* troi gyd â'r amser, dilyn dull yr oes; oedŷr amser; amseroli
Temporizer, *s.* dilynnydd yr amser, nodiwr gyd â'r ffrwd, &c.
Tempt, *v.* dennu, ludo, llithio, ceisio gwall, *temptio*; profi
Temptation, *s.* hudiad, llithiad
Tempter, *s.* hudwr, *tempter*
Temptingness, *s.* dengarwch
Ten, *a.* deg—*Ten men*, dengwr
Tenable, *a.* diffynadwy, cadwadwy, daliadwy
Tenacious, *adj.* gwydn, gwydnafachus, tynafachus, gafaelgar, glynol, tynlynol
Tenacity, *s.* Tenaciousness, *s.* gafaelgarwch, tynymlyniad
Tenant, *s.* deiliad, daliwr tir
Tenantable, *a.* addas i deiliad
Tenantless, *a.* diddeiliad
Tenantry, *s.* deiliad
Tench, *s.* gwrachen, ysgetan
Tend, *v.* tueddu, gogwyddo; ar-

wain, tywys; gweini, gweinyddu, heilio, gwasio, gweithio
Tendence, *s.* Tendency, *s.* tuedd, tueddiad, gogwyddiad, syrth
Tender, *a.* tyner, tirion, tosturiol; esniwyth; meddal; ieuangc
Tender, *s.* cynnyg, cynnygiad: *v.* cynnyg, dargynnyg—*To grow tender*, tyneru—*Tender-hearted*, tyner-galon, tosturiol, &c.—*a ship tender*, heil-fad
Tenderling, *s.* tyner-gorn hydd
Tenderness, *sub.* tynerwch, tiriondeb; meddalwch; teimladrwydd
Tendinous, *a.* gewynog
Tendons, *s.* giau, gewynau
Tendrils, *s.* y crych-flagur wrth ba rai y mae amryw lysiau a phrysg-wydd yn glynu wrth bolion, &c. a fo i'w cynnal; gwrŷch-flagur, amgylmyddion
Tenebrosity, *s.* tywyllni, caddug
Tenebrous, *a.* tywyll, diolen
Tenement, *s.* ty a thir ardrethol, tyddyn, syddyn, eisyddyn
Tenant, *s.* Tenet, *s.* barn, daliad, tŷb, egwyddor-bwngc
Tenesmus, *s.* mynych eisian 'stol heb fedru ei chael
Tennis-ball, *s.* parled, human
Tenor, *s.* y tafodyn sy'n myned i fortais, tyno. *Eccs.* 26. 17.
Tenor, *s.* tueddiad, rhediad, gogwyddiad; hwyl-drefn; amcan, ystyr;—y ganol-sain
Tense, *s.* amser, pryd
Tensible, *a.* estynadwy
Tension, *s.* estyniad, ystyniad
Tensive, *a.* di-ystwythol
Tent, *s.* pabell, haestaf, tent, bŵth; goreth
Tent, *v.* gorethu, goraethu
Tentative, *a.* yn profi, yn ceisio
Tented, *adj.* pebylledig, llawn pebyll
Tenter, *a.* deintur, ystymiedydd

Tenth, *a.* degfed
 Tentwort, *s.* gwallt y forwyn, briger Gwener
 Tenacity, *s.* teucader, meinier, meinedd, meindra; eiddilwch
 Tenuous, *a.* cuddil, tenec, main
 Tenure, *sub.* dianad; galael; yr ammod d m ba m y deir tir
 Tepid, *a.* ciawar, lled-oer
 Terce, *s.* llestr o 42 galwyn
 Tergerminous, *a.* triphlyg, try blyg
 Tergrivation, *sub.* troad cefn, gwithroad, ymgiliad, rhusiad
 Tergriversator, *sub.* tröwr yn ei dresi, ystrangeiwr, ymgiliwr
 Term, *s.* gair, ymadrodd; ammod, teler; tymmor, pryd, amser penmodol: *r.* galw; euwi
 Ternagant, *adj.* tafod-ddrwg, bloeddgar, cröch-geerns: *s.* cröch-geeren, bloodl-wraig, arthl-wraig, ymsen-wraig
 Terminable, *a.* tertymadwy, gorphenadwy; terfynol
 Terminate, *r.* terfynu, diweddu, dybennu, gorphen
 Termination, *s.* terfyniad, gorpheniad, dybeniad, diweddiad
 Terminer, *sub.* prawfllys drwg-weithredwyr. *Edr.* Oger
 Termless, *a.* diderfyn, drwymau
 Tern, Black tern, *s.* ysgräen ddu
 Ternary, *a.* triawl, bob yn dri
 Ternaries, *s.* trioedd
 Terrace, Terrass, *s.* uchel-rodfa, uchel-sarn; glas-rodfa
 Terraqueous, *a.* yn cynnwys daear a dwfr
 Terrene, Terrestrial, *a.* daearol
 Terreous, Terrestrial, *a.* daearaid, daearllyd, daearog
 Terrible, *a.* dychrynlyd, dychrynadwy, arswydus, ofnadwy, brawychol, erchyll, iradus
 Terribleness, *s.* erchyllod, &c.
 Terrier, *s.* daeargi; tir-lyfr, ebill
 Terrific, *a.* *Edr.* Terrible

Terrify, *r.* brawychu, dychrynu, peri braw, otio, &c.
 Territorial, *a.* tiriogaethol
 Territory, *s.* tiriogaeth
 Terror, *s.* dychryn, dychryndod, braw, brawwch, arawyd
 Terse, *a.* llyndeg, hardd-deg
 Tertian, *a.* bob trydydd dydd—*Tertian* ague, cryd tridian, gall-dwynyn
 Tessellate, *a.* brith-weithio, brithosod, brith-addurno
 Test, *a.* profiad; prawf, holiad; maen prawf; prawf-foddion
 Testaceous, *a.* cregynog; cregog, cregynaid
 Testament, *s.* llythyr cymmyn, ewllys diweddaf, cymmynaeth, cymmynedigaeath
 Testamentary, *a.* cymmyniaethol, cymmyn-roddawl
 Testate, *a.* cymmyn-llythyrog
 Testator, *sub.* cymmynai, testamentwr, cymmyuwr
 Testatrix, *s.* cymmyn-wraig
 Tested, *a.* tystiedig, profedig
 Tester, *s.* cysgodlen, neu bengwely: chwet-cheiniog
 Testicle, *s.* caill, eirinen, negarreg gwrryw
 Testification, *s.* tystiolaethiad
 Testifier, *s.* tystiolaethwr, tystiwr
 Testify, *r.* tystiolaethu, tystio
 Testily, *ad.* yn afrywiog. *Edr.* Testy
 Testimonial, *sub.* tyst-llythyr: *a.* tyatiolaethawl, ardystiol
 Testimony, *s.* tystiolaeth
 Testiness, *s.* afrywiogrwydd, &c.
 Testy, *a.* afrywiog, ffrow, anyad, anfoddog, anhynaws
 Tete, *s.* ffals-wallt i'r pen
 Tete-a-tete, *s.* cudd-gyngboriad
 Tether, *s.* rhaff y rlwymair anail, wrthi mewn porfa, tid-raff
 Tether, *v.* tid-raffu, tido, tid-rwymu

Tetrarch, *s.* tetrarch, llywodr-
aethwr-pedwaredd ran gwlad
Tetrarchate, *s.* llywodraeth ar
bedwaredd ran gwlad, &c.
Tetrastich, *s.* pennill pedwarban
Tetter, *sub.* gwreinyr, taroden,
tarddwreinyr. *Edr.* Ringicorm
Tetter-berries, *s.* grawn y perth,
cirin gwion, paderau'r gath
Tew, *s.* tid, sŷg: r. llusgo
Text, *s.* testun; gwers o'r Ys-
grythyr, geiriau awdwr ei hun
Textile, *a.* gwiawl, gwenawl
Text-letters, *s.* brâs-lythyrenau
Textual, *a.* testunawl
Textuary, *s.* un cyfarwydd yn
yr Ysgrythyr, ysgrythyrwr
Texture, *s.* pleth; gwëad, pleth-
iad, cymhlethiad; cyfres;
cyfansoddiad, cyfrestriad
Thames, *s.* yr afon Tafwys
Than, *ad.* uâ, nag, no, nog
Thank, *r.* diolch, talu diolch
Thankful, *a.* diolchgar, diolchus
Thankfulness, *s.* diolchgarwch
Thankless, *a.* diddiolch; anni-
olchus, anniolchgar
Thank-offering, *s.* aberth diolch,
aberth moliant
Thanks, *s.* diolch, diolwch
Thanksgiving, *s.* rhoddiad diolch,
diolchiad, diolch-dreth
That, *pron.* hwnw (*fem.* honno)
hyny, hwn-yna, hwn-acw, &c.
yr hwn, y neb, y sawl: *conj.*
mai, taw; fel, mal, &c.
Thatch, *s.* tô, tô gwellt: *v.* toi
Thatcher, *s.* tôwr, gwellt-dôwr
Thatching, *s.* tôad; tô
Thaw, *s.* dadner, dadlaith, meir-
iol: *v.* meirioli, dadner, dad-
laith, dadrewi, toddi
Thawing, *s.* meirioliad; toddiad
The, *art.* y, yr—*The man*, y dyn
Theanthropos, *s.* Duw-ddyn
Theatre, *s.* chwaryddfa, chwa-
rwyfa, chwateufa, gwareufa,

golygfa; campfa; cemmaes
Theatric, **Theatrical**, *a.* chwate-
yddol, chwaryfaol
Theave, *s.* hespin flwydd
Thee, *pron.* di, ti, tydi
Theft, *s.* lladrad; yspeilwaith
Their, *pron.* eu, eu—hwynt
Theirs, *pron.* eiddynt, yr eiddynt
hwy
Theism, *s.* *Edr.* *Deism*
Them, *pron.* hwy, hwynt, hwynt-
hwy—*Of them*, o honynt
Theme, *s.* testun, traith-destun:
—gwreidd-air, tad-air
Themselves, *pron.* eu hmain
Then, *ad.* y pryd hwnw, *neu*
hyny; wedi neu gwedi hyny,
yna; am hyny
Thence, *ad.* oddiyna, oddiyno, o
hyny; am hyny
Thenceforth, **Thenceforward**, *ad.*
o hyny ymlaen, o hyny allan
Theocracy, *s.* dwyfol-lywiaeth,
dwyfol-drefn, duwiolaeth
Theocratical, *a.* duwiolaethol
Theodolite, *s.* offeryn i fesur uch-
der, pellder lleoedd, &c.
Theodore, *s.* Tewdwr, Tudur
Theologian, **Theologist**, *s.* duwin-
ydd; dewinydd
Theological, *a.* duwinyddol, duw-
iniaethol; dewinyddol
Theology, *s.* duwinyddiaeth, duw-
ineb; dewinyddiaeth
Theorem, *sub.* rhêol brofadwy;
gosodiad golygedigol
Theoretic, **Theoretical**, *a.* per-
thynol i olygiad, heb ymarfer-
iad; golygiannol, ardrémiol
Theorist, *s.* un gwybodus mewn
celfyddyd, &c. heb ei harfer;
golygiannwr, golygiedydd
Theory, *s.* gwybodaeth anym-
arferol, yr athrawiaeth heb
ymarferiad; golyg-ddysg, pen-
ddysg; golygiad, golygiad-
aeth

Therapeutic, *a.* yn dysgu'r gel-fyddyd feddygol; meddygol
There, *ad.* yno, yna, acw, draw; dyna, llyna, dacw

Thereabout, Thereabouts, *ad.* o ddentu yno; y'nghtylch hyny, am y peth hwnw, &c.

Thereafter, *ad.* yn ol hyny; ar ol hyny, gwedi hyny

Thereat, *ad.* yno, wrtho, wrth hyny, am hyny

Thereby, *ad.* trwyddo, wrtho, trwy hyay, wrth hyny

Therefore, *ad.* am hyny, gan hyny, o blegid hyny, o herwydd hyny, wrth hyny

Therefrom, *ad.* oddiyno, oddi wrth hyny, o hyny

Therein, *ad.* yn hyny, yn y peth: ynddo, yntho, ynthynt, &c.

Thereinto, *ad.* i mewn i hyny

Thereof, *ad.* o hono, ei, &c.

Thereon, *ad.* ar hyny, arno, &c.

Thereont, *ad.* allan o hyny (o hono, o hwnw) oddi yno

Thereto, Thereunto, *ad.* at hyny, ato, atto, ar hyny, &c.

Thereupon, *ad.* ar hyny, &c.

Therewith, Therewithal, *ad.* gyd â hyny, hwnw, &c.

Theriacal, *a.* triaglaidd

Thermometer, *sub.* gwres-fesarydd

These, *pron.* y rhai yma, y rhai'n

Thesis, *s.* sail-ddyweddiad, gosod-edigaeth, testun dadl

They, *pron.* hwy, hwyntwy, hwynt; hwy ill, hwy eill

Thick, *a.* tew, trych-dew, ffyrf, praff; bras, braisg: aml

Thicken, *s.* tewhau. tewychu: ffyrfhau; amlhau, lliosogi

Thickish, *a.* tewlyd; lledbraff

Thicket, *sub.* tew-lwyn, caead-lwyn, prysg-lwyn, prysgle

Thickness, *s.* tewder, tewedd, ffyrfder, praffder, breisgedd

Thickset, *a.* tew-blan

Thick-skinned, *a.* croendew

Thick-skulled, *a.* siol-dew

Thief, *s.* lleidr: *fem.* lladrones

Thieve, *c.* lladratta; dwyn

Thievery, *s.* lladrad: chwial

Thievish, *a.* lladradgar, lladron-lyd, lladronaidd, chwiwgiadd, lleidrynaidd

Thievishness, *s.* lladradgarwch

Thigh, *s.* morddwyd, bonclun

Thill, *s.* braich men, breichlath men, certwyn, carr, &c.

Thiller, Thill-horse, *s.* y boniad homiwr, celfyl bôn, &c.

Thimble, *s.* gwniadur, byswain

Thin, *a.* tenau, main, cul: anad

Thin, *v.* teneudian: teneuo

Thine, *pron.* eiddot, eiddot ti, einot; tau, dy

Thing, *s.* peth; dim

Think, *c.* meddwl, meddried, synied; tybied, tybio, tybyg

Thinking, *s.* meddyliad

Thinking, *part.* and *a.* yn meddied, meddylgar, myfyriol, tyriol

Thinness, *s.* teneuder, teneud meinder; anamledd

Third, *a.* trydydd: *fem.* trydedd — *Third part*, traian

Thirl, *c.* tyllu; trydyllu

Thirst, *s.* syched: *v.* sycheda

Thirsty, *a.* sychedig

Thirteen, *a.* tri ar ddeg

Thirteenth, *a.* trydydd ar ddeg

Thirty, *a.* deg ar hugain

This, *pron.* hwn, hon, hyn; yma

Thistle, *s.* ysgallen, ysgellva: *p.* ysgall — *The blessed thistle*, ysgallen fendigaidd — *Lady's thistle*, ysgallen Fair — *Butter's thistle*, llysinau'r criaban, llysin pannwr — *Sow thistle*, ysgall mûch, llaeth-ysgall

Thistly, *a.* ysgallig

Thither, *ad.* yno, hyd yno
Thitherward, *ad.* tu ag yno
Thong, *s.* carrai: *pl.* carreiau
Thorax, *s.* y ddwyfron
Thorn, *s.* draenen, draen
Thornbut, *s.* cornbig, môr-nod-
 wydd (math o bŷg)
Thorny, *s.* dreiniog, dreinllyd
Thorough, *adj.* cyflawn, hollol,
 trwyadl, cwbl-berffaith, cyfan-
 gwbl; digoll, difreg
Thorough-fare, *s.* tramwyfa
Thoroughly, *ad.* yn drwyadl, yn
 gwbl, yn hollol; yn llau
Thorough-paced, *a.* digoll, didrip,
 digloffi. *Edr.* *Thorough*
Thorp, *s.* trefan, pentref
Those, *pron.* y rhai hyny, y
 rhei'ny, y rhai yna
Thou, *pron.* di, ti, tydi
Though, *conj.* er, er hyny, pe
 rhon, pe, ped; cyd
Thought, *s.* meddwl, meddyliaid;
 bwriad, meddylfryd; tyb
Thoughtful, *a.* meddylgar, myfyr-
 gar: meddyllddws, gofalus
Thoughtfulness, *sub.* meddylgar-
 wch, dwystyrdded: dwys-ofal
Thoughtless, *a.* anystyriol, diofal,
 difeddwl, esgeulus
Thoughtlessness, *s.* diofalwch
Thousand, *a.* mil, deg cant
Thrall, *Thraldom*, *s.* caethiwed,
 caeth-wasanaeth
Thrapple, *s.* brenant, corn gwddf
Thrash, *v.* dyrnu; ffustio
Thrasher, *s.* dyruwr, ffustwr
Thrashing-floor, *s.* llawr dyrnu
Thrasonical, *a.* ymfrostgar, boc-
 sachus, brolgar, bostgar
Thrive, *s.* drefa, 24 o ysgubau
Thread, *s.* edau, edef; edefyn:
Thread, *v.* rhoi edef mewn nod-
 wydd
Thread-bare, *a.* digotwm; llwm
Threat, *s.* bygythiad, bygwth,
 dwrddiad, dwd, dondiad, orn

Threaten, *v.* hwygwth, bygythio,
 bygylu, dondio, dwrddio
Threatening, *s.* bygythiad, &c.
Three, *a.* tri: *fem.* tair
Three-days, *s.* tridiau, tri-dydd
Threefold, *a.* tri-phlyg, tri dy-
 blyg, ar y trydydd
Thresh, *v.* curo, pwyo. *Edr.*
Thrash
Threshold, *sub.* lliniog, trothwy,
 seiddor, gorsing
Thrice, *ad.* teir-gwaith
Thrift, *Thriftiness*, *s.* cynnildeb,
 cynnilwch, cynnilad; diwyd-
 rwydd, dyfalwch, gofal
Thriftless, *a.* diles; anghynnil
Thrifty, *a.* cynnil, diwastraff; di-
 wyd, gweffugar, fringar
Thrill, *v.* tyllu; treiddio
Thrive, *v.* llwyddo, ffynnu, cyn-
 nyddu, prifo, myned rhagddo
Thriving, *a.* cynnyddol, prifian-
 nus: *s.* cynnyddiad, prifiant
Throat, *s.* goslef, y gôg, cegen,
 corn y gwddf, y lliudag
Throb, *v.* dychlamu, curo, ym-
 guro, ymneidio, tismwyo
Throe, *s.* gloes neu ddolur esgor
Throne, *sub.* gorsedd, gorsedd-
 fainge, teyrngadair, brenhin-
 fainge: *v.* gorseddu
Throng, *s.* tyrfu; ymwag: *v.*
 tyn-lenwi; tyn-wasgu; cyd-
 dyrnu, cyd-ymdyrru
Throttle, *s.* y fronfraith
Throttle, *s.* lliudag: *v.* lliudagu
Throttler, *s.* lliudagwr
Through, *prep.* drwy, trwy: *ad.*
 trwyddo, drwyddo, drwodd
Throughout, *prep.* drwy, trwy,
 yn: *ad.* o ben bwygilydd,
 trwyddo oll, yn gwbl, yn hollol
Throw, *sub.* fastiad, ergyd: *v.*
 lluchio, tathu, ergydio, bwrw
Throws, *s.* gwewyr. *Edr.* *Throe*
Throwster, *s.* cyfrodeddwr neu
 ddyrwyawr sidan

Thrum, *n.* chwareu'n salw
Thrums, *s.* eddi; pènau edafedd
Thrush, *s.* bronfraith, tresglen:—
 dolur ar blant, yr ân
Thrust, *sub.* gŵth, hergwd: *r.*
 gŵthio, hergydio, cilgŵthio,
 hyrddio; gwam, bratlu
Thryfallow, *n.* trydydd-fraenaru
Thumb, *s.* bawd, bawd-fys
Thump, *s.* pass, pangc, dyrnod,
 pwmp, cnoc: *r.* passio, cnóc-
 io, dyrnodio, dwrn-bwyo, ys-
 pangcio, pwmpio
Thumper, *sub.* passfwr: clamp,
 peth mawr; celwydd anferth
Thumping, *a.* mawr: *s.* passiad
Thunder, *s.* taran (*pl.* taranau)
 wybren-dwrff: *r.* taranu
Thunder-bolt, *s.* meillen
Thunder-clap, *s.* taran-dwrff
Thunderer, *s.* taranwr
Thundering, *adj.* taranllyd; by-
 gythiol; croch-ddwrdiol
Thunderstruck, *part.* gorsynned-
 ig, wedi delwi
Thursday, *s.* dydd Iau, difiau
Thus, *ad.* fel hyn, yn llyn
Thwack, *s.* pass, ergyd trwm: *r.*
 llachio, passio: tyn-wasgu
Thwart, *adj.* croes: *r.* croesi,
 gwrthwynebu, rhwystro, attal
Thy, *pron.* dy, tau
Thyme, *s.* teim
Thyself, *pron.* dy hun, dy hunan
Tiar, *Tiara*, *s.* talaith, coron
Tibial, *a.* pibellaidd
Tice, *r.* hudo, denu, llithio
Tick, *s.* twyg neu gylched gwely;
 twyg-lian:—trogen, hisleuen:
 —coel, echwyn: *r.* prynu ar
 goel, rhedeg i ddyled: arnodi,
 rhygn-nodi
Ticket, *s.* tócy, arwyddyn, ar-
 wydd-nod, cwtsyn
Ticking, *s.* twyg-lian gwely
Tickle, *r.* gogleisio, dasmain
Tickling, *s.* gogleis; gogleisiad

Ticklish, *adj.* gogleisiog, llawn
 gogleis; ansafadwy: peryglus;
Ticklishness, *s.* gogleisiogrwydd
 enbydrwydd; anwastadrwydd,
 anwadaluach
Tid, *a.* mwythus, meddfaeth
Tidbit, *s.* dewis-dameidyn
Tiddle, *n.* maldodi, broff-locu
Tide, *s.* amser, pryd; gŵyl: llf
 a llanw'r môr; gwrthlif, trai
Tide-waiter, *s.* portli-wylydd
Tidiness, *s.* taclusrwydd
Tidings, *s.* newyddion, newydd
Tidy, *a.* taclus, twtwnais, cryno,
 glauwaith, trwsiadus; parod
Tie, *s.* cwlwm, rhwym; rhwym-
 iad: *r.* clymu, rhwynio
Tier, *s.* clymwr, clymawr, clym-
 iedydd: rhês, rheng
Tierce, *s.* Edr. *Terce*
Tiff, *s.* trafllwgc: ymgiprys
Tiff, *r.* cwerylu, ymgecru
Tiffany, *s.* math o rwyll-we
Tiger, *s.* teigr: dywalgi
Tight, *a.* cyfrdo, cryno; tyn;
 dwys-dyn, dan sang; diddos
Tighten, *r.* tynhau; diddosi
Tightness, *s.* tynder; crynoder
Tike, *s.* bustechyn; trogen; deli
Tile, *s.* peithynen, pridd-lech: *r.*
 peithynu, toi à pheithyn, &c.
Tiler, *s.* peithynwr, llêch-döwr
Tiling, *s.* to pridd-lechau; llêch-
 döad, peithyn-döad
Till, *s.* llögel, cloer-gell
Till, *Until*, *conj.* hyd, hyd oni,
 hyd pan, tan, nes, &c.
Till, *r.* llafurio, diwyllio tir
Tillage, *Tilth*, *s.* amaethiaeth,
 llafuriaeth, diwylliaeth
Tiller, *s.* amaethydd, diwylllydd;
 llafurwr, trinwr—*Tiller of a*
boat, llyw ysgraff—*Tiller of a*
bow, corn bwa
Tilt, *s.* lluest-len; cysgod-len:
 math o gamp filwraidd, gŵth-
 gamp

Tilt, *v.* gorthôl, llen-gysgodi:
chwaiau gwtli-gamp, paledu;
lled ogwyddo baril

Tilt-boat, *s.* ysgraff gorthöedig

Tilting-match, *s.* gware paled

Timber, *s.* coed defnydd, defnydd-goed; defnydd-bren; coed:
v. coedio; cledru, ceibro

Timber-merchant, *s.* marsiandwr,
machier neu werthwr coed

Timber-yard, *s.* cadlas coed

Timbrel, *s.* tympan, tabwrdd

Time, *s.* amser, tymmor, prŷd;
gwaith, tro; hamdden; odfa;
yspaid; tymp : *v.* amseru

Time-keeper, *s.* oriawr

Timely, *a.* amserol, prydlawn,
mewn prŷd; cyumar

Timeserver, *s.* tröwr gyda'r amser

Timid, *a.* ofnus, ofnog, anöfôn

Timidity, *s.* ofnusrwydd, &c.

Timorous, *a.* ofnus, digalon

Timorousness, *sub.* ofnogrwydd,
llyfrdra, anöndra

Tin, *s.* ystaen, alcam, alcan

Tin, *v.* ystaenio, alcan-liwio

Tinct, *s.* lliw; gwawr, ystaeniad,
arliwiad, gorlliwriad

Tincture, *s.* lliw, arlliw, adlliw,
ciliw, gorlliw; adllas, ad-
chwaeth: trwyth, isgell; sylw-
edd-naws : *v.* lliwio, trylliwio;
dwys neu lawn-effeulio ar

Tinder, *s.* golosg, golosged, llâin
- golosg, ulw-liain

Tinder-box, *s.* blwch y golosg

Tine, *s.* dant ogeid neu ôg : ewin
fforch : *v.* ennyn, goleno

Ting, *sub.* tingc; melu-swn : *v.*
tingcio, tingcian, tingc-leisio

Tinge, *s.* lledliw, goliw, gwawr:
v. goliwio, lledliwio, ystaenio

Tingle, *v.* tingcio : merwine

Tink, **Tinkle**, *v.* tingcian, tingcio

Tinker, *s.* tingcerdd, tingc-ôf, gôf
y dinge; eurych

Tinman, *s.* ystaen-ôf, gôf alcan

Tinner, *s.* ystaenydd, ystaeniwr

Tinsel, *s.* flug-enrwe : *a.* coeg-
wŷch, rhith-wŷch, gwael-wŷch

Tint, *s.* lliw, gwawr, arlliw, cylliw

Tint, *v.* arlliwio, cylliwio

Tinting, *s.* arlliwriad, cylliwriad

Tiny, *a.* bychanig, bychan bach

Tip, *s.* blaen, top, pen : *v.* blaenu,
ymylu : ysgafn-daro

Tip-off, *v.* diange neu lithro ym-
aith; llithr-lyngau; marw

Tippet, *s.* toryn gwddf

Tipple, *v.* diota, ymyfed : llynnu

Tippler, *s.* diotai, diotwr, llym-
etai, llymeitwr, ymyfwr

Tipstaff, *s.* rhingyll (â ffôn ben-
enraid;) ffôn y rhingyll

Tipsy, *a.* gofrwysg, gofeddw

Tiptoe, *s.* blaen y troed

Tire, *s.* rhes; penwig : *v.* blino

Tired, *a.* lluddedig, blinedig

Tiresome, *a.* a fo'n peri lludded
neu finder, blin, blinderus

Tiresomeness, *s.* blinderusrwydd

Tire-woman, *s.* penwigwraig

Tissue, *s.* brethyn, neu sidan eur-
bleth neu arian-bleth

Tit, *s.* ceffyl bychan, cor-farch :
llangecisig—*A tom-tit*, penloyn,
sywidw, cap y lleian—*Tit for*
tit, cast am gast, &c.

Tithable, *a.* degymadwy

Tithe *s.* degwan : *v.* degymu

Tither, *s.* degymwr

Tithing, *s.* degymiad

Titillation, *s.* gogleisiad

Title, *s.* enw, henw, enwad, en-
wawd; titl; cyfenwad :—hawl,
hawl-fraint : *v.* enwi, rhoi en-
wawd : rhoi hawl

Title-page, *s.* wyneb-ddalen llyfr

Titmouse, *sub.* yswidw, yswigw,
penloyn. Edr. *Tit*. a *Tom-tit*

Titter, *v.* chwerthim dan ddan-
nedd, cil-chwerthin

Tittle, *s.* pyngcyn; mymryn,
tipyn; nód blaen pin

Tittle-tattle, *s.* clebr, clep, &c.
 Titular, *a.* enwawl, mewn euw
 To, *prep.* i, at, hyd, hydat: *er, er*
mwyn; wrth. yn, gan
 Toad, *s.* llyffant du—*Warty toad,*
llyffant du dafadenog
 Toadflax, *s.* gingroen; llin y llyf-
 aint, llin y forwyn
 Toadstone, *s.* llyffant-faen
 Toadstool, *s.* bwyd y llyffaint,
 bwyd elyllon; madarch
 To-and-fro, *ad.* yn mlaen ac yn
 ol, yn ol ac yn mlaen
 Toast, *s.* crâs-fara, crâs-dafell; *y*
gwrthdrys a fo (fel crâs-fara)
yn rhoi blas ar y ddiad, yr, yfr
ei rhydd, &c. cresyn, cresynwr,
 cresynes; cibli; llwng-destun
 Toast-master, *s.* cresynydd, cres-
 ynenwydd; llwng-destunwr
 Tobacco, *s.* myglys, ffwgws
 Tobaccoist, *s.* ffwgws-gyweir-
 ydd, myglysieuwr
 Tod, *s.* perth: 28 pwys o wlan
 Toe, *s.* bŷs troed—*Great toe,*
bawd troed—A horse's toe,
blaen carn march
 Toft, *s.* llwyn, gallt o goed; ôl
 tŷ, tyle, murddmle, murddyn
 Together, *ad.* y'nghyd, ar un-
 waith, gyd â'u gilydd, &c.
 Toil, *s.* llafur, trafferth, cwst, ym-
 boeniad: rhwyd: *v.* llafurio,
 poeni; ymboeni, ymdrafferthu
 Toilet, *s.* bwrdd ymdrwsio
 Toilsome, *a.* llafurus, trafferthus,
 poennus, ffwddus; trablin
 Toilsomeness, *s.* llafurusrwydd,
 trablinedd, gorfinedd
 Toise, *s.* gwrthyd; 6 troedfedd
 Token, *s.* arwydd, argoel; nodyn
 Tole, *v.* llithio, denu y'mlaen
 Tolerable, *adj.* goddefadwy;
 gweddol, canolig, lled-dda
 Tolerance, *s.* goddef, goddefiad,
 goddefedd, goddefgarwch
 Tolerate, *v.* goddef, dyoddef,

gadaw, caniatàn; cynnwys
 Toleration, *s.* goddefiad, goddef-
 edd, goddefiant, caniatad
 Toll, *s.* toll: *r.* tolli, codi toll;
 cnulio clôch, canu clôch
 Toll-booth, Tolsey, *s.* toll-dy,
 tollfa; carchar, gŵoldy
 Toll-gatherer, *s.* tollwr
 Tomb, *s.* bedd, mablan, heddrod
 Tomboy, *s.* hobi o eneth
 Tombstone, *s.* carreg bedd
 Tome, *s.* rhan o lyfr
 Tom-tit, *s.* Edr. Tit, a Titmouse
 Ton, *s.* tunell, ugain can-pwys
 Tone, *s.* tòn, oslef; âcen, âc
 Tong (of a buckle,) *s.* gweigl,
 gwaell, tafod, balog, swans
 Tongs, *s.* gefail: *pl.* gefeiliau
 Tongue, *s.* tafod, tafodiaith
 Tongueless, *a.* didafod; mud
 Tonguepad, *s.* bragaldiwr
 Tongue-tied, *adj.* tafodrwyn,
 bloesg
 Tonic, *a.* tonawl; estynedig
 Tonnage, *s.* tâl ar y dunell
 Tonsils, *s.* cluwarrenau'r gwddf
 Tonsure, *s.* eilliad; coryn-eil-
 iad, coryn-foeliad
 Too, *ad.* hefyd; rhy, gormod
 Tool, *s.* offeryn, arf, erfyn, cel-
 fyn: *pl.* celfi; trefyn: *pl.* tref
 Tooth, *s.* dant; deintws
 Tooth-ach, *s.* dannodd, deintws
 Tooth-drawer, *s.* tynnwr dan-
 nedd: deintgraff
 Tooth-brush, *s.* deint-ragl
 Toothed, *a.* danneddog, deint-
 iog; llawn dannedd
 Tooling, *s.* danneddiad
 Toothless, *a.* mantach, dannedd-
 goll, diddannedd
 Tothesome, *a.* dantaidd, deint-
 aidd; danteithiol, blama
 Tothesomeness, *sub.* dainteidd-
 rwydd, danteiddrwydd
 Top, *s.* pen; brig, dyfrig; blaen;
 cab; cōpa; top; tōpya tro.

Top, *v.* tocio, ysgythru, dyfrigo: rhagori ar

Toparch, *s.* ardalwr; pen ardal

Topaz, *s.* y maen eurliw, topas

Tope, *v.* diota, meddwi

Toper, *s.* diotwr, diotai, ymyfwr

Topful, *s.* llawn hyd yr ymyl

Topgallant, *s.* yr hwyl uchaf

Topheavy, *a.* pendrwm; meddw

Tophet, *s.* tophet; uffern

Topic, *sub.* testun; pen; dad-bwng

Topical, *a.* lleawl, lleol

Topmast, *s.* pen uchaf hwylbren

Topmost, *a.* penaf, uchaf

Topography, *s.* darluniad lle pen-nodol, tref, plwy, &c.

Topping, *adj.* blaenaf, penaf; blaen-gar; blodeuog: *s.* blaen-dorriad, dyfrigiad, brig-laddiad

Topsy-turvy, *ad.* âr gwaelod i fynu, âr wyneb i waered; bendra-phyn, yn bendramwngl

Torch, *s.* canwyll gwyr fawr; ffag; lamp; ffaglen

Torment, *s.* poen, poenedigacth, artaith: *v.* poeni, penydio, arteithio; blino, dygnu

Tormentil, *s.* tresgl y môch

Tormentor, *s.* poenwr, penydiwr

Torn, *part.* wedi ei rwygo, &c.

Tornado, *s.* hyrddwynt, enawel; awel dro, trowynt, corwynt

Torpedo, *s.* cyffiedydd, pysgod-yn sy'n peri cyffiad yn nwyllaw y rhai a gyffyrddant âg ef

Torpid, *a.* cyffiedig; trymaidd, marwaidd, wrth, digysfira

Torpidity, *s.* torpitude, *s.* marweidd-dra, syrthni, cysgadrwydd

Torpor, *s.* cysgadrwydd, marweidd-dra, merwindod

Torrent, *s.* ffrwd, cefnllif, ffrydlif

Torrid, *a.* poeth, cras-boeth—

The torrid zone, y poeth-gylch

Torsel, *peth* ar nydd-dro

Tort, *s.* cam; niwed; *a.* tyn

Tortile, *a.* tröedig, nyddedig

Tortoise, *s.* cragen-g-rangc, mel-wioges, crwbau

Tortuosity, *s.* gwyr-gamedd

Tortuous, *a.* torchog, gwyr-gam, dolenog, camystumiol

Torture, *s.* poen, penyd, artaith, dirboen; arteithiad, dirboeniad

Torture, *v.* arteithio, dirboeni, dirdynnu; dygn-afno, trwm-afidio

Torturer, *s.* arteithiwr, &c.

Torvid, *a.* gerwin, euchiog

Torvity, *s.* gerwindeb, &c.

Torvous, *a.* gerwin, sarrug

Tory, *s.* enwad a tu'n cael ei rddi ar Babyddion gwaedlyd Iwerddon; wedi hyny ar y rhai oedd o blaid Siamas yr ail a'i hiliogaeth; ac yn ddiweddar, ar y rhai a ddadlenant yn dynn tros uchafiaeth llywodraeth-wyr, yr Eglwys sefydledig a'i defodau, ufudd-ded diannodol y deiliaid, &c. uchel-bleidydd, *tori-er*

Toise, *v.* torri neu gribo gwlan

Toss, *s.* taflad; tafl: *v.* taflu, bwrw, lluchio, ergydio

Toss-pot, *s.* diotwr; gloddestwr

Total, *adj.* ewbl, cyfan, cyfanguwbl, cryno, hollol, cyflwyr

Totality, *sub.* cwbledd, y crynswth, y ewbl, yr holl-swam, y cyfan

Totter, *v.* hangcian, telgyngu, siglo, gwégian, gwégio

Tottering, *a.* and *part.* ar y sigl, adfeiliedig, serfyll, gwégawl

Touch, *sub.* teimlad; cyhwrdd, cyffyrddiad; cnith; prawf

Touch, *v.* cyhwrdd, cyffwrdd, cyffwrdd, cyhyrddu; teimlo; profi, rhoi cais ar—*Touching*, cynhyrfiol:—am; o ran, mewn perthynas i, &c.

Touch-hole, *s.* tân-dwll gwa

Touchiness, *s.* anfoelddogrwydd, hyddigrwydd, croesni
 Touchstone, *s.* dangoseg, maen prawf, maen profi
 Touch-wood, *s.* pren pŵdr
 Touchy, *a.* hyddig, croes
 Tough, *a.* gwydn; anhwydn
 Toughen, *v.* gwydna, gwydno
 Toughness, *s.* gwydnedd
 Toupee, *s.* blaen-gudyn
 Tour, *s.* cylch-daith, tro, hynt
 Tournament, *s.* math o gamp filwraidd; gŵthigamp, ornest
 Touze, *v.* chwarae a llusgo
 Tow, *s.* carth, breisgion
 Tow, *v.* llusgo llong, hâd, &c.
 Towage, *s.* llusgiad: llusg-dâl
 Toward, Towards, *ad.* tu a, tu ag at, parth a
 Toward, Towardly, *a.* hydrin, hydyn, hynaws, hwylus
 Towardliness, Towardness, *sub.* hynawsedd, hyddysgedd
 Towel, *s.* llaw-liain, liain ymyschu, cedaflen, tywel
 Tower, *s.* tŵr; amddiffynfa: *v.* ymnoddi; ymgodi, uch-hedeg
 Towering, *a.* uch-hedawll, uch-hediol: *part.* yn uchel-hedeg
 Town, *s.* tref, tre; trefan
 Town-clerk, *s.* ysgrifenydd tref
 Town-hall, Town-house, *s.* llyddŷ tref; marchnattŷ
 Townsman, *s.* trefwr; cyttrefwr
 Township, *sub.* trefgordd; tref ddegwm: cwmwd
 Town-talk, *s.* chwedl tref
 Toy, *v.* chwarae, maldodi, ysbloddach, masweddu, ofera
 Toy, *s.* tegau; ffiril, gwael-beth
 Toyish, *a.* teganaidd; maldodus
 Toyman, *s.* gwerthiwr teganau, teganwr
 Toyshop, *s.* tegandŷ
 Trace, *s.* ôl; brig; adrywedd
 Trace, *s.* olrhain, olrheinio; dilyn ôl; adryweddu, sawr-ddilyn

Traces, *s.* cêr tynnu, tresi, sygn gweddeifan
 Track, *s.* ôl, arllwybr, arllwybr hawc olwyn. *Edr.* Trace
 Trackingscout, *s.* llestr a llosgi
 Trackless, *a.* di-ôl, di-arllwybr
 Tract, *s.* ardal, rhandir, dardir: traethawd; ôl, arllwybr
 Tractable, *a.* hydrin, hydyn, dewddadwy, trinadwy
 Tractableness, *s.* hydlynrwydd, hyweithrwydd; hynawsedd
 Tractate, *s.* llyfryn, traith
 Trade, *sub.* crefft, celfyddyd galwad, galwedigaeth: masnach, marchnadyddiaeth, masiandiaeth
 Trade, *v.* masgnach, marchnadaeth, maeliera, maelera
 Tradesman, *s.* crefftwr, celfyddydwr; masgnachwr, marchnadydd
 Tradewind, *s.* cylchwynt, brywynt
 Tradition, *s.* traddodiad
 Traditional, Traditionary, *a.* traddodiadol; trosglwyddol
 Traduce, *v.* gwaradwyddo, goganu, hortio, enllibio, duog
 Traducement, *s.* difenwad, ganiad, enllib, gogan, anar
 Traducient, *a.* goganawll
 Traducer, *s.* athrodwr, enllibgoganwr, hortiwyr, duwr
 Traducible, *a.* deiliadwy
 Traduction, *s.* enllibiad, &c. traddiad, trosglwyddiad
 Traffick, *s.* marchnadaeth, masiandiaeth, negesenaeth, gweithas; maeleriaeth: masnatt, negesena, masgnach
 Tragedian, *s.* dien-chwariwr, dien-chwerig; dien-chweddiwr
 Tragedy, *s.* dien-chwarae, diachwedl; prudd-chwedl: chyll-waith
 Tragic, Tragical, *a.* diendro, rŵawl; echrŵawl

Tragicomedy, *s.* chwarae dilonddigrif
 Tragicomical, *a.* dilonddigrif
 Trail, *s.* llusg; godre gwisg; brig, *ôl*: *v.* llusgo; ynllusgo; brig-olrhain
 Train, *v.* hyfforddi, hyfforddio, addysgu; magu, meithuin, dwyn i fynu; tryfforddi
 Train, *s.* llacs-odre, llusg-odre, pwrffil; cynffon: gosgordd, gosgordd-rës; canlynwŷr; rhës, cyflawn-rës, llith-abwyd: trefn
 Trainbands, *s.* milwŷr cartrefol
 Train-oil, *s.* ôl, olew'r morfil
 Traipse, *s.* musgrellen. *Edr. Slut*
 Trait, *s.* cnith; llinell; cyllun
 Traitor, *s.* bradwr, bradychwr
 Traitorous, Traiterous, *a.* bradog, bradwrus, bradychus
 Traitesse, *s.* brad-wraig
 Trammel, *sub.* amrwym; cloffrwym, hual: *v.* cloff-rwymo; amrwymo, dal yn lledgaeth
 Trample, *v.* mathru, sathru, darfathru, dysathru, myssaing, maessing, damsangu, sangu
 Trance, *s.* llewyg, llesmair
 Tranquil, *a.* esinwyth, llonydd, tawel, diderfysg, heddychol
 Tranquillity, *s.* tawelwch, &c.
 Tranquillize, *v.* llonyddu, &c.
 Transact, *v.* trin, trefnu, cyflawni, gwneuthur; negeseua
 Transaction, *s.* gorchwyl, gorchwyliaeth, neges, negeswriaeth
 Transactor, *s.* gorchwyllydd
 Transalpine, *a.* y tu hwnt i'r Mynau (*Alps*)
 Transcend, *v.* rhagori, blaenori, myned tu hwnt i
 Transcendence, Transcendency, *s.* blaenoriaeth, rhagoriaeth
 Transcendent, *a.* rhagorol, ardderchog, tra-godidog
 Transcribe, *v.* adysgrifenu
 Transcriber, *s.* adysgrifenywr

Transcript, Transcription, *s.* ad'sgrif, ad'sgrifen; ad'sgrifeniad
 Transcursion, *s.* trawsrediad
 Transfer, *s.* trosiad, trosglwyddiad; aralliad: *v.* trosi, trosglwyddo; arallu, trosi hawl
 Transfiguration, *s.* gwedd-newidiad, dull-newidiad
 Transfigure, *v.* gwedd-newid
 Transfix, *v.* trywanu, gwanu
 Transform, *v.* dull-newidio
 Transformation, *s.* ffurf-newidiad, dull-newidiad
 Transfretation, *s.* trosiad ar fôr
 Transfuse, *v.* tywallt i arall
 Transgress, *v.* camweddu, camfucheddu, troseddu, myned tros, meiliorni, pechu
 Transgression, *sub.* troseddiad; trosedd, camwedd, anwiredd, bai, meiliorniad, pechod
 Transgressor, *s.* troseddwr, &c.
 Transient, *a.* yn myned heibio, diflanedig, dibara, ffawwl
 Transient, *a.* yn myned heibio, diflanedig, dibara, ffawwl
 Transientness, *sub.* dibarhâusrwydd, ffiedigrwydd
 Transit, *s.* trawsfud, trawdd
 Transition, *s.* trofiad, trofiant, traws-symudiad, trosiad
 Transitive, *a.* trofus, trofiannus, trawsfynedigol, symudedigol
 Transitory, *a.* ebrwydd-fynedawl, darfodedig, ambarhâus
 Transitoriness, *sub.* diflanedigrwydd, dibarhâusrwydd
 Translate, *v.* cyfieithu; troi; trofi, trosglwyddo, symud
 Translateable, *a.* cyfieithadwy
 Translation, *s.* cyfieithiad; trosiad, trosglwyddiad, symudiad
 Translator, *s.* cyfieithydd
 Translatory, *a.* symudedigol
 Transmarine, *a.* tramor, allmyr
 Transmigrate, *v.* traws-fudo, newid trigfan, erchwyynu

Transmigration, *s.* traws-fudiad, erchwynedlizaeth, erebywyniad. Edr. *Metempsychosis*

Transmission, *s.* trosglwyddiad

Transmissive *a.* trawsanfonawl

Transmit, *v.* anfon at; taflu dros-odd, trosglwyddo, anfon dros-odd

Transmittal, *s.* trosglwydd, &c.

Transmutable, *a.* traws-newidiadwy, cyfnewidiadwy

Transmutation, *s.* llwynnewidiad

Transmute, *v.* traws-newid, traws-gynewid, llwyr-newid

Transom, *a.* croes-lath, traws-lath; uch-gŵpan drws

Transparency, *s.* tryloywder

Transparent, *a.* tryloyw, gloyw

Transpire, *v.* anadlu nen darthio trwodd, dynoddi; lithro neu ddianc ar led, dyfod i glyw, myned yn gyhoeddus

Transplace, *v.* symud, newid lle

Transplant, *v.* mud-blannu, ail-blannu, adblannu

Transport, *sub.* gorawen; pêr-lewyg; gwyllt-ias: gwynias: —trosglwydd-long: —deol-ddyn, lleidr deol

Transport, *v.* taflu i wynias-edd: peri llawen-lewyg: —trosglwyddo; deol, altudio, all-wadu

Transportable, *a.* yn agored i altudaeth: trosglwyddadwy

Transportation, *s.* deoliad, altudaeth: trosglwyddiad

Transposal, *s.* traws-gyffêd

Transpose, *v.* traws-ddodi, traws-osod, traws-gyffêd

Transposition, *s.* traws-ddodiad

Transubstantiate, *v.* traws-sylwedda, newid sylwedd

Transubstantiation, *s.* traws-sylweddiad, newidiad sylwedd

Transude, *v.* chwysu drwodd

Transverse, *a.* croes, traws-

Transversely, *ad.* ar groes, a draws, yn groes-ymgroes

Transumption, *s.* traws-gymmeriad

Transvers, *s.* pysg-werthwyr

Trap, *s.* car-fagl, tåg-fagl, yskapan, dal-gist: *n.* dal, byddag, maglu: addurno

Trap-door, *s.* brad-ddrws, cigglawr, drws codi

Trapez, *s.* diogen. Edr. *Trapez*

Trappings, *s.* seirch, addurn meirch; coeg-drwsiad

Trash, *s.* sothach, ffwlbri: *frid*

Trashy, *a.* ffwlbriaidd, gorwel

Travail, *s.* llafur, trafael; gwywyr esgor: *v.* ymbocni, tafaelu; bod mewn gwewyr

Travel, *s.* taith, ymdaith, lynt

Travel, *v.* teithio, ymdaith, yndeithio: clefychu. Edr. *Travel*

Traveller, *s.* teithiwr, ymdethiwr, ymdethydd, trafaelwr

Traverse, *adj.* traws-led-traws, croes-ymgroes

Traverse, *sub.* rhagiad cŵn: gwrthdro: *v.* traws-ymdeithio, croesi; croes-chwalu, rhaga cŵn, gwrth-groesi

Travesty, *adj.* gwatwaredig, y wawd-gyff: *s.* gwawd-gŵn

Tray, *s.* noe; ceulor, mail

Treacherous, *a.* bradog, bradwaid, bradus; anffyddlawn

Treachery, *s.* bradwriaeth, brad, bredych; brad-ddiehell

Treacle, *s.* triagl

Treacly, *a.* triaglaidd

Tread, *v.* seugi, sathru, troedio: mathru, dampsathru; cerdded

Tread, **Treadle**, *s.* rhith neu o-lydd ceiliog yn yr ŵy

Treadles, *s.* troedlathan gwëydd

Treason, *s.* brad, bredych, bradwriaeth—*High-treason*, uchelfrad, teyrn-frad—*Petit-treason*, iselfrad, lledd-frad

Treasonable, *u.* bradwriaethol, teyrn-fradawl, bradaidd
Treasure, *s.* trysor, eurgraw; swilt: *v.* trysori; cronni
Treasurer, *s.* trysorwr
Treasury, *s.* trysoria, trysordy—*The public treasury*, cyllidfa, syllef. *Edr. Exchequer*
Treat, *s.* rhydd-wledd, gwêst-rodd; rhadwirod
Treat, *v.* rhad-wledda: rhad-ddiodi; digostio; arfolli, croes-awo: twn, ymdrin â, traethu ar, ymddyddan; cymadlu, cylyfareddu, cyfammodi
Treatise, *s.* traethawd, traith
Treatment, *s.* triniaeth, triniad
Treaty, *s.* cymadledd, cylafaredd: cytundeb, cyfammod, cynghair; arfol
Treble, *s.* meinllais peroriaeth, *trebl*: *a.* triphlyg: *v.* triannu
Tree, *s.* pren, coeden, gwýdden
Treen, *s.* coed: *a.* o goed
Treenek, **Trumek**, *s.* coed-hoel-ion llong, gwýdd-binnau
Trefoil, *s.* meillionen (*pl.* meillion) teirddalen—*Spanish trefoil*, meillion corniog—*Beam trefoil*, y ddrengoged
Trellage, *s.* polion i ddal coed yn wastad-gangenog
Trellis, *sub.* dellt-waith, cledr-waith, pared gwiall, &c.
Tremble, *v.* crynu, dychrynu, echrynu, echrydu, echrysu
Trembling, *s.* dychryndod
Tremendous, *adj.* dychrynllyd, ofnadwy, arswydus, erchyll
Tremor, *s.* dychryn, crynfa
Tremulation, *s.* dychryniad, cryd-iaint, cryndod
Tremulous, *a.* hygryn, crynedig, echrynawl, crynawl
Trench, *s.* ffôs, gŵyth, clawdd
Trenchant, *a.* llym, miniog
Trencher, *s.* pren-ddysglan

Trencherman, *s.* ymrythwr
Trendle, *s.* cilwr; noe sawr; paladr melin
Trentals, *s.* 30 o offerenau mewn 30 diwrnod dros y marw
Trepan, *s.* offeryn llawfeddyg i drin penglog ddrylliedig, taredryn: *v.* taredrynn:—maglu, rhwydo, dal
Trepid, *a.* dychrynedig, ofnas
Trepidation, *s.* cryndod, crydfa, crynfa, dychryndod
Trespass, *s.* trosedd, camwedd; trais ar feddiant un arall, sarhad, trais-gollediad: *v.* tros-eddu, camweddu; colledu
Tresses, *s.* cudynau gwallt
Trestle, **Tressel**, *s.* trestl; atteg bwrdd; byrddyn tri-throed
Tret, *s.* traul. *Edr. Tare*
Trevet, *s.* trybedd, amdan
Triable, *a.* holadwy, profadwy
Triad, *s.* tri—*Triads*, trioedd
Trial, *s.* prawf, profiad; profedig; hawl, holiad, holedig-aeth, cynghaws
Triangle, *s.* teirongl, tryfal
Triangular, *v.* teironglog
Tribe, *s.* llwyth, tylwyth, ystrain
Tribulation, *sub.* trallod, ing, cyfyngdra, gorthrymder, cystudd, helbul, blinfyd, dygnedd
Tribunal, *s.* brawdle, hawlfangc, holfangc, gorsedd barn
Tribune, *s.* swyddog (yn mysg y Rhufeiniad gynt) i amddiffyn y wern, &c.
Tributary, *a.* dan drêth neu deyrnged, trethedig; trethol
Tribute, *s.* teyrnged, maelged
Trice, *s.* mawdyn, cythryn
Trick, *s.* prangeo ystrange, ys-tremp, east, dichellidre
Trick, *v.* dichellu; twyllu—*To trick up*, coeg-drwsio, coeg-oddurno
Trickish, *a.* eastiog, ystrywgus

Trickle, *v.* treiglo, liso, rhedeg, dyferu, desnyon, dasnu

Trickling, *s.* treiglad, dyferiad

Trident, *s.* tryfer—*Neptune's trident*, teyrn-dryfer Neifion

Triennial, *a.* tair-blyneddol

Trier, *s.* profwr, profesiyydd

Tri-fallow, *r.* braenara deir-gwaith

Trifle, *s.* ychydigyn, bychydigyn; anoberi, dioberi, gwael-beth, coeg-beth; tegan, ffril

Trifle, *v.* ofera, simmera, gogusa; ofer-dreulio; ofer-siarad

Triform, *a.* teir-ffurf, tri-dull

Trig, *v.* cloigynna, neu gloi olwyn, dal-gloi olwyn

Trigger, *s.* ystordyn; cloig olwyn; clicied gwn neu ddryll

Trigon, *s.* triongl, teirongl

Trigonal, *a.* teir-onglog

Trigonometry, *sub.* trionglfeidr-aeth, mesuriaeth triongla

Tri-lateral, *a.* tri-ochrog

Trill, *s.* crych-nôd; crych-lais

Trill, *r.* chwibio, crych-leisio; crych-dyferu: trulio. *Edr.* *Quater*

Trim, *s.* gwisg, trwsiad; diwyg, trefn: *adj.* trwsiadus, pingc

Trim, *n.* trwsio, tachu, addurno, goood allan; eillio: toccio; cymhwysu:—cadw dau wyneb

Trimmer, *sub.* trwsiw, tociwr; cymhwyswr; un dau-wynebog

Trimming, *s.* trwsiad; maeth-gen, curfa: dicbelldro

Trimming, *s.* addurniadau

Trine, *a.* tri; triawl

Tringa, *s.* cors-hwyd

Trinitarians, *s.* y rhai a amddiffynant athrawiaeth y Drindod, (sef, fod y Duwdod yn Dad, Mab, ac Yspryl Glân;) trindodiaid. Am wrthwynebwyr y gwirionedd arbenig hwn. *Edr.* *Socinians*, ac *Unitarians*

Trinity, *a.* tri-yn-undod, trindod

Trinket, *s.* tegan, ffril

Trip, *s.* trip, tripiad, lithrad, disodliad: berdmith, byr-dro

Trip, *r.* tripio, lithro, syrthio; codi sodlan, disodli; cerdded yn ysgafu

Tripartite, *a.* teir-rhannog

Tripes, *s.* penyg, tripa

Tripery, *s.* penygfa

Triphong, *s.* tair bogail unais

Triple, *a.* tri-phlyg, tri-dyblyr: *v.* triannu, treblu, tri-chyameinio

Triplet, *s.* tri o'r unrhyw; tebraich unodl, trihan

Triplicate, *a.* triphlyg, tri-dyblyg, tribanog, tribanawl

Triplicate, *v.* triphlygu: tribanu

Triplication, *sub.* tribaniad, triphlygiad, triad

Triplicity, *s.* tribanimeth

Tripod, *s.* ystôl deir-troed

Tripoly, *s.* y milwydd neu'r canri glâs. *Edr.* *Comenile*

Tripping, *sub.* ysgafu-rodied; lithrad, tripiad

Trisection, *s.* teir-rhanniad

Trisyllabic, *a.* tri-sillafog

Trisyllable, *sub.* gair tri-sillafog, gair o dri sillaf neu dri sill

Trite, *adj.* cyffredin, hên-draul, henaidd, wedi ei hir-wisgo, &c.

Triteness, *s.* cyffredinrwydd, &c.

Tritheism, *s.* tri-dduwiaeth

Tritheists, *s.* y rhai a dybiant fod tri Duw, tri-dduwiad

Triturate, *v.* mân-lychu, malur

Trituration, *s.* maluriad

Trivet, *s.* trybedd, trybed

Trivial, *a.* gwael, salw, sâl, dbwys, diober, bychanig, bychan

Trivialness, *s.* gwaeledd, &c.

Triumph, *s.* cyhoedd orfoledd, gorfoleddiad, digoniant; bddugoliaeth: *v.* gorfoleddu, ymorfoleddu; buddugoliaeth

Triumphal, *a.* gorfoleddawl
Triumphant, *adj.* gorfoleddus, buddugoliaethus, buddugawl
Triumvirate, *s.* llywodraeth tri-wyr, triwryiaeth, trywryiaeth
Triune, *s.* and *a.* tri-yn-un
Troat, *r.* hŷdd-fresu
Trochings, *s.* mân-oglan neu gangau ar gym hŷdd neu garw
Trochise, *s.* pelen feddygol
Troll, *v.* rholio, trolian; treigl-grwydro; trolio am bysgod
Trollop, *s.* hafnen, dwgen, trwpa
Troop, *s.* byddin-dorf, catrawd, cād-gordd; llu, torf, rhawd, tyrfa; myutai—*A troop of horse*, marchawg-lu, llu o wyr meirch
Trooper, *s.* marchfâlwr
Trope, *s.* trofaeg, troell-air, troell ymadrodd, cyffelybiaeth
Trophy, *sub.* arwydd buddugoliaeth, côf-nod goruchafiaeth
Tropical, *a.* traws-fudawl, troell-dywedawl:—perthynol i dro-fannau'r haul, trofannawl
Tropics, *s.* tro-fannau neu eithaf-gylechoedd yr haul ar hir-ddydd haf a byr-ddydd ganaf—*Tropic of Capricorn*, trofa'r haul yn arwydd yr Afr, sef ar fyr-ddydd ganaf—*Tropic of Cancer*, trofa'r haul yn arwydd y Crange, sef ar hir-ddydd haf
Trot, *s.* tuth, hald, trot
Trot *r.* tuthio, haldian, trottian
Trotter, *sub.* tuthiwr, trottiwr; tuthfarch, trotterth—*Sheep's trotters*, traed defaid
Troth, *s.* cyfnaith; gwir; crêd
Trothless, *a.* digred, aneirwir
Trouble, *s.* blinder, gofid, trallod, aflonyddwch, dygnedd, tra-bludd, cythrudd; poen, llafur: *v.* blino, gofidio, trallodi, aflonyddu, poeni; cythruddo
Troublesome, *a.* blin, blinderus; terfysgus, trabluddus

Troublous, *a.* trafferthus, &c.
Trover, *s.* cŵyn, neu gynglaw, am eiddo attaliedig
Trough, *v.* cafn: panlle dwy-donn
Troul, *s.* siarad yn fuan
Trounce, *a.* gwar-sonni, rhoi curfa neu olehfa, pwyo
Trousers, *s.* llo dran morwr
Trout, *s.* brithyll, brvchyll
Trow, *v.* tybied, meddylid
Trowel, *s.* llwy saer maen, llwy-ar, llwyarn
Troy, *s.* Troia, Caerdron
Troy-weight, *a.* pwysau Troia; sef 12 wns yn gwneuthur pwys
Truant, *s.* godechwr, didechwr, llechwr: *a.* segurlyd: *v.* se-gura, chwara llech
Truce, *s.* heddwch tras amser, byr-gynghair, cyd-ymbaid
Trucidation, *a.* galanastra
Truck, *s.* newidwrineth; newid-iad: *r.* newid, cyfnewid
Truckle, *sub.* troellan, chwerfan; trwewl: *v.* treiglo, trolian: plygu, ymblygu, ymostwng
Truckle-bed, *s.* trwl, trol-wely
Truculency, *s.* ffyring-wedd
Truculent, *a.* wynel-geithin
Trudge, *v.* bras-ffulio, cerdded yn bendrwm ffwdanlyd
True, *a.* gwir, cywir; dulwyl, dian, sier: ffyddlon, difuant
Trueness, *s.* gwired, gwirionedd; cywired, cywirdeb
Trug, *s.* hawc, cafn mortar
Truism, *s.* gwir dily, diemair
Troll, *s.* cyffoden eurych
Truly, *ad.* yn wir, yn ddian; yn gywir, yn wirioneddol
Trump, *s.* udgorn:—y cerdyn a droir i fynu i flaenori yn y chwara: *v.* ynnill y chwara; synio'n uchel, yn gyhoeddus
Trumpery, *s.* gwael-gelfi, &c.
Trumpet, *s.* udgorn, trwmpis: *v.* udganu; cyhoeddi

Trumpeter, *s.* adganwr, adgen-
 ydd, trwmplyswr
 Truncate, *v.* torri'n gwtta
 Trancheon, *s.* byrllysg; pwt
 Trundle, *sub.* trolig: *v.* trolian,
 treiglo, rholio ymlaen
 Trunk, *s.* cŵff, boncyff, bonyn;
 paladr; corph:—croen-gist,
 byle, cyrfyll:—duryn cawr-
 farch neu elephant
 Traumiens, *s.* y boglynnau ar ys-
 tlysau gwnn mawr, i'w gynaal
 ar ei garr
 Truss, *s.* trws, sypyn, soppen,
 bwrn, byrmaid: gwregys,
 gwasg-rwymyn
 Truss, *v.* sypynu, byrnio, byr-
 neidio; tyn-rwymao; gwasg-
 rwymo
 Trust, *s.* ymddried, hyder, crêd:
 coel: *v.* ymddried, hyderu,
 rhoi goglad ar; coelio, rhoi
 coel
 Trustee, *sub.* ymddriedolwr,
 gwarchodwr, ymgeleddwr
 Trustor, *s.* ymddriedwr; coel-
 iwr, coeliedydd
 Trustiness, *s.* fyddlondeb
 Trusty, *a.* fyddlawn, cywir
 Truth, *s.* gwir, gwired, gwirion-
 edd; cywired
 Try, *v.* profi, holi, chwilio; ym-
 geisio, gwnentur cais, cyunyng,
 prawf, neu ymdrech
 Trying, *adj.* profedigathus—*A*
trying hour, awr o ddwys brawf
 Tub, *s.* trwpa, llasldwm, cwmn
 Tube, *s.* pib, pibell, chwibol
 Tubercle, *sub.* chwydd bychan,
 oddfyn, erugyn, ploryn
 Tuberosc, *a.* oddfynog, &c.
 Tuberosity, *s.* oddfynogrwydd
 Tubular, *s.* yngau fel pibell, pib-
 gogog, hir-gau, cecysaidd
 Tubule, *s.* piban, pibellau
 Tuck, *v.* cwtan, amdynhan, neu
 dyn-fyaru dillad: panta

Tuck, *s.* cledd-dweca, bidogan
 Tucker, *s.* crych-lain crys: pamwr
 Tueday, *s.* dydd Mawrth
 Tuft, *s.* siobyn, cobyn, sypyn,
 bancaw, tuff, tuaw, llwynyn
 Tuft, *v.* siobyn, cobyn
 Tufted, *a.* siobynog; toppynog
 Tuftiness, *s.* gwasodrwydd, ter-
 fenydd bawch
 Tufty, *a.* gwasod—*A tufty cow*,
 buwch wasod neu derfenydd
 —*To go tufty*, gwasodi, &c.
 Tug, *s.* hwp, dwys-dymiad: t-
 hwpio; dwys-dynau, llusgo;
 dyfal-dynau; ymdrafferthau
 Tustion, *s.* smaddflynid; ym-
 geleddiad; gosal meithriniaeth
 Tulip, *s.* blododyn o'r enw
 Tumble, *s.* codwm: ymdreiglad:
 llam-dreigl
 Tumble, *v.* codynu, treigl,
 cwympo; ymgodynu, ymdre-
 iglo; llam-dreiglo, chwact
 llamidydd: anahrefna neu
 dolcio dillad, &c.
 Tumbler, *s.* codymwr; llam-
 idydd, llamdreiglydd; cwp
 waelod-grom, treiglyn
 Tumbling, *s.* llamidyddiaeth, &c.
 Tumbrel, *s.* teil-gert, cartys
 troch-gadair
 Tumefaction, *s.* chwyddiad
 Tumefy, *v.* chwyddo
 Tumid, *a.* chwyddedig; nebel
 Tumor, *s.* chwydd, dymchwyl,
 dargod, orangen; penddigid
 Tumorous, *a.* chwyddedig
 Tump, *s.* twyn, twmpath, tarc
 Tumulation, *s.* eladdiad
 Tumulous, *a.* twmpathog
 Tumbit, *s.* terfysg, cyfire, cyf-
 rwi, terfysg-wiath, mawr
 drwt
 Tumultuous, *a.* terfysgus, te-
 fysgyl, afreolus, didrefn
 Tun, *s.* tunell. Edr. Ton
 Tun, *v.* barilo; tunellu

Tunable, *a.* tonadwy; tonydd-awl, cynganeddol
 Tune, *sub.* tôn, mesur; cainc; erddygan; cywair: *r.* tōngana, pēr-seinio; cyweirio
 Tunesul, *a.* cynganeddol
 Tunie, *s.* hugan, tyn-hug
 Tunicle, *s.* pileu, croenen
 Tuniculated, *a.* croeneneg
 Tunnel, *s.* Edr. Funnell
 Tunnel-net, *s.* rhwyd patris
 Tunny, *s.* math o fôr-byg
 Tup, *s.* hwrdd, maharen
 Turban, Turband, *sub.* penwisg pobl y dwyrain, penrwymyn
 Turbery, *s.* mawnog, mawncg, mawnfa: rhyddid i ladd mawn
 Turbid, *a.* aflwyw, cymmysglyd, tew, tew-dywyll, lleidiog
 Turbith, *s.* y milwydd glas
 Turbinated, *a.* cogyrnog
 Turbot, *s.* arlled-byg, torbwt
 Turbulence, Turbulency, *s.* anhrefn, affeolaeth, terfysg
 Turbulent, *a.* terfysgus
 Turcois, *s.* glas-faen gwerthfawr
 Turd, *s.* tom, baw, eâch
 Turf, *s.* mawnen, didon, tywarchen: *pl.* mawn, tywarch
 Turfy, *a.* tywarchog, mawnog
 Turgid, *a.* chwyddedig
 Turgidity, *s.* chwydd
 Turk, *s.* Twre: *pl.* Tyrciaid
 Turkey-cock, *s.* ceiliog twrci—
 —Turkey-hen, iâr dwrci—*Turkey-poult*, cyw twrci
 Turkish, *a.* eiddo'r Tyrciaid
 Turkey, *s.* gwlad Twrci
 Turmoil, *s.* tyrddan, ffwdan: *v.* tyrddu, ffwdanu, ymdrafferthu
 Turn, *s.* tro, chŵyl, cylch; ystem; trôadur, turn, troell, trôen
 Turn, *v.* troi, dychwelyd, ymchwelyd: newid:—turnio
 Turncoat, *a.* newid-ddyn; ymgilydd

Turner, *s.* turn-drôwr, turnwr; turniwr, turnor; chwelwr
 Turning, *a.* trôad, &c.—turniad
 Turnip, *s.* erfinen, meipen: *pl.* erfin, maip
 Turnkey, *s.* allwedd-was
 Turnpike, *s.* tro-big; tâlfa penffordd, sarn-dollfa
 Turnspit, *s.* bër-drôydd
 Turnstile, *s.* ysticil dro
 Turnstone, *s.* lutau y môr
 Turpentine, *s.* twrpendin
 Turpitade, *s.* baweid-dra, hyll-dra, bryati, gwarthunrwydd
 Turret, *s.* twr bychan, pigwn, twryn, non-dwr, nendy
 Turtle, *s.* cragen-grange y môr. Edr. *Tortoise*
 Turtle-dove, *s.* tartur, colomen, colomen Pair
 Tush, *int.* uat! tewch!—twt!
 Tusk, *s.* ysgithr-ddannedd
 Tusked, Tusky, *a.* ysgithrog
 Tutelage, *s.* gwarcheidwadaeth; noddiaid, ymgeleddiaid, diffyniad; diffyn, nawdd, noddod
 Tutelar, Tutelary, *a.* noddawr, ymgeleddawl, diffynol
 Tutor, *s.* yngeleddwr; hyweddwr, hyfforddwr, athraw; *v.* athrawu, addysgu, hywaddu
 Tutorage, *sub.* hyweddwrnaeth; hywedd-dâl, tâl am ddysg
 Tutoress, *s.* hyffordd-wraig
 Tutty, *s.* aerod prës
 Tux, *s.* cadyn o wallt
 Twain, *s.* dau (*fen.* dwy) denoedd, deu-wedd, dennyddyn; ill dau, &c: *ad.* yn ddau
 Twang, *s.* clac; cryd-sain: sein-dôn; llediaith; adchwa neu adffas drwg
 Twang, *v.* clecian; mall-seinio; dywedyd drwy y twyn
 Twank, *a.* pori i beth swm
 Twattle, *a.* bragaldio, lâllo
 Twang, Twank, *v.* Edr. Pinch

Twagne, Tweak, s. heibul; cyni; penbleth, dyryswh
Twedle, r. gorygna tannan
Twessers, s. gefellau
Twelfth, a. deuddegfed
Twelfthday, Twel thide, s. dydd gwyl ystwyll, yr ystwyll
Twelve, a. deuddeg
Twelvemonth, s. blwyddyn
Twenty, a. ngain
Twibil, s. caib denfa
Twice, ad. dwywaith
Twiddle, v. ysgrafa-gyffwrdd
Twitallow, v. ail-fraenaru
Twig, s. brigyn, blaguryn, oegi
Twiggy, a. blagurlawn
Twilight, s. gwyl y bore, gwawr-ddydd; gwyl y nos, cyfnos, goyfnos, cyfychwyr
Twin, s. gefell, (*pl.* gefelliaid) lhallog, lhallogau: *fem.* lhallogen
Twine, s. edau neu linyu cyfrodedd: *a.* cyfrododdu, nydd-droi, amdroi, annyddu
Twined, part. cyfrododeddig; cyfrododdog, cyfrododd
Twinge, v. poeni, cnoi, cnofain; peri cnofa; tyn-wasgu
Twinkle, v. gwreichioni; serenu; amarantu, ysmician
Twinkling, sub. gwreichioniad; sereniad; tarawiad amrant, cythrymedd
Twirl, s. chwyrn-dro; troellen: *v.* chwyl-drôl, nydd-drôl
Twist, s. tro, nydd-dro; math o edau gyfrododdog:—ffwrch morddwydydd: *v.* cydblethu.
Edr. Twine
Twit, v. dannod, edliw, dondio
Twitch, s. cip-dynniad; tymmhigad; brath-gnôd
Twitch, v. cip-dynnu; tymmhige; brath-gnôl
Twitter, s. dannodwr:—meilais neu sfrill adar: *v.* main-leisio, sfrillio; gwag-chwerthin

Twittle-twattle, s. ofer-glep, &c.
Two, a. dau: *fem.* dwy
Two-edged, a. deufin, deufinioz
Two-fold, a. deublyg, dau-ddyblyg; dyblyg: *ad.* yn ddyblyg
Two-handed, a. yn gofyn dwy law i'w drin; amrosgo
Two-pence, s. dwy geiniog
Tye, r. rhwymo. *Edr. Tie*
Tyger, s. *Edr. Tiger*
Tying, s. clymiad, cylymiad: *part.* yn clymu
Tyke, Tike, Tiek, s. trogen
Tymbal, s. tabwrdd efydd
Tympan, s. tabwrdd; tympan
Tympanum, s. sain-balen clust
Tympany, s. bol-chrwydd tya a chaled, y dropsy gwynt
Type, s. cysegod, cysgodhum, rhagarwydd; cyheselydd; argrafflythren, drychiaden
Typical, a. cyagodol, &c.
Typify, v. cyagodi, rhagddangos, rhagarwyddo, rhagnodi
Typographer, s. argraffydd
Typographical, a. argraffyddawl
Typography, s. argraffyddiaeth
Tyrannical, a. gormeslus, gormesol, gorthrymus, trahäus
Tyrannicide, s. lladdiad gormeslwr: *y* neb a'i lladdo
Tyrannise, v. tra-arglwyddiaethu, gorthrymu, gormesu
Tyranny, sub. gormes, gormeslywodraeth, gormail
Tyrant, s. gormes-deyrn; gorthrymwr, gormeslwr
Tyro, s. newyddian, egwyddorig, dechreuwr ieuange
Tythe, s. degwm: *v.* degyma

U.

UBEROSITY, s. ffwrthiaeder; amlder, helaethrwydd, llawnder

Uberous, *a.* ffrwythlawn, &c.
 Ubiquity, *s.* holl-bresennoldeb
 Udder, *sub.* piw, cader, pwrs
 buwch
 Ugliness, *s.* gwrthuni, anferth-
 wch, anferthedd, hacrwch
 Ugly, *r.* anferth, gwrthun, hagr
 Ulcer, *s.* gôrfa, goryn, llynor,
 llynoryn, crawn-ddolur
 Ulcerate, *r.* llynori, gwello, torri
 yn ôr-friw
 Ulcerated, *part.* gôr-friwedig
 Ulcerous, *a.* llynorog, gôrilyd
 Ulcery, *a.* gôrilyd, crawnilyd
 Ulterior, *a.* pellach, pellaf
 Ultimate, *a.* diweddaf; eithaf
 Ultimately, *ad.* o'r diwedd, yn y
 diwedd, yn olaf, yn eithafig
 Ultimatum, *s.* yr olaf, ol-gynnyg,
 eithaf-gynnyg, eithaf
 Ultramarine, *a.* tu hwnt i'r môr,
 tramor: *s.* eurliw glâs
 Ultramundane, *a.* tu draw i'r
 byd, trahyd; anweledig
 Ultraneous, *adj.* gwirfoddol,
 ewyllysgar, o'i natur ei hun
 Umbilical, *a.* bogeiliawl—*Umbi-*
lical vein, llinyn y bogel
 Umbles, Humbles, *s.* ymysgar
 (syrrh) hŷdd neu garw
 Umbrage, *s.* cysgod, gwasgod;
 tramgwydd; drwg-dyb
 Umbrageous, *a.* cysgodaid
 Umbrel, Umbrella, *s.* heul-rod,
 gwlaw-rod; cysgodawr
 Umbrose, *a.* gwasgodaid
 Umpirage, *s.* dyddiad, cylafar-
 eddiad, cyfryng-farn
 Umpire, *s.* dyddiwr, calafaredd-
 wr, canolwr, cyfryng-farnydd
 Unabased, *a.* heb ei iselu
 Unabashed, *a.* di-yswiliad
 Unable, *a.* analluog, diallu, eg-
 wan, rhy-wan, anabl
 Unacceptable, *a.* anghymmerad-
 wy; annerhyniol
 Unaccepted, *a.* amherbyniedig

Unaccompanied, *a.* unig, di-gyd-
 ymaith, wrtho ei hun
 Unaccomplished, *a.* anghwbled-
 ig, anorphenedig
 Unaccountable, *a.* amirnadad-
 wy; anegluradwy; rhyfedd
 Unaccurate, *a.* anghywrain
 Unaccustomed, *a.* anghymefin
 Unacquainted, *a.* anhyspys, an-
 wybyddus; anghyfarwydd
 Unactive, *a.* musgrell, anweith-
 gar, lwydrdrwm, swrth, segar
 Unactuated, *a.* heb ei gynhyrfu
 Unadmonished, *a.* heb ei rybudd-
 io, dirybudd
 Unadorned, *a.* diaddurn
 Unadviseable, *a.* anghyngoradwy;
 anghymbwys, annoeth
 Unadvised, *a.* anghynghoredig,
 digynghor, hyrbwyll, chud
 Unadulterated, *a.* digymmysg,
 pur, diwaethedig, dilwgr
 Unaffected, *a.* digyffro, dideim-
 lad, annheimladwy; anfersen-
 aidd, syml, dysym, diffuant
 Unaffecteding, *a.* dieffiaith, marw-
 aidd, anghyffröawl, cysglyd
 Unaided, *a.* heb gymhorth, &c.
 Unalienable, *a.* anafalladwy
 Unalienated, *a.* anaralledig
 Unallied, *a.* diberthynas, didras
 Unalterable, *a.* anghyfnewidiol,
 dianwadal, safadwy, arosol
 Unamusing, *a.* annifyr
 Unanimity, *s.* unfrydedd, cyd-
 gordiad, cytundeb, undeb
 Unanimous, *a.* unfryd, unfrydig,
 cydsyniol, cytân, unfeddwl
 Unanswerable, *a.* anattebadwy
 Unappalled, *a.* heb ei frawychu
 Unappeaseable, *a.* anheddychad-
 wy, anghymmodlawn
 Unappeased, *a.* anghymmodol
 Unapt, *a.* anaddas; annhueddol
 Unarmed, *a.* anarfog, diarf, di-
 arfog, diarfedig, heb arfau
 Unartful, *a.* difedr, anfedrus

Unasked, *a.* anofyn, heb ei ofyn
 Unaspiring, *a.* heb ymgais am
 dderchasiad, isel, ansalch
 Unattainable, *a.* angyrhaeddad-
 wy, anhygael
 Unattempted, *a.* dianturiedig,
 anmhrofedig, heb ei gynnyg
 Unavailable, *a.* ansuddiol, diles,
 ofer, anulyriannol, difudd
 Unavoidable, *a.* anocheladwy
 Unauthorised, *a.* heb awdardod,
 diawdurdodol, anawduredig
 Unaware, *a.* diarwybod
 Unawares, *ad.* yn swta, yn ddi-
 symmwrth, yn ddrybudd
 Unawed, *a.* diosn, dibryder
 Unbar, *v.* dadfolltio, dadfarnio
 Unbashful, *a.* an-wyl, dirfyder,
 anghywilyddgar, auyswil
 Unbecoming, *a.* anweddaidd
 Unbefitting, *a.* anghyfaddas, an-
 weddus, anweddaidd
 Unbegotten, *a.* anghenedledig
 Unbelief, *s.* anghred, anghredin-
 iaeth, anghredadiniaeth
 Unbeliever, *a.* anghredadyn
 Unbelieving, *a.* digred, digred-
 awl, anghrediniol, anghredawl
 Unbend, *a.* dadblygu; llaecân
 Unbeneficed, *a.* heb fywidiueth
 (eglwysig,) heb ddegwys plwyf
 Unbeneficent, *a.* anael, &c.
 Unbent, *a.* annahlygedig
 Unbeseeming, *a.* anweddaidd
 Unbesought, *a.* heb ei geisio, heb
 ymbel, anofyn, diosyn
 Bewitch, *v.* dadreithio
 Unblessed, *a.* didmudd, diragfarn,
 anmhleiddgar, dibleidol
 Unhidden, *a.* diwahoddedig, an-
 wahawdd; heb orchymyn
 Unbigoted, *a.* anghaeth, rhydd,
 anghyn, anghlyfyng (o faru)
 Unbind, *v.* dadrwympio, dadgylman,
 dattod, rhyddhau
 Unblameable, *a.* difeisiol
 Unblemished, *adj.* dinam, difai,

dianaf, difell, diwrthuri
 Unblest, *a.* an fendigaid; anned-
 wydd; difendith, truenus
 Unbloody, *a.* anwaedlyd, diward
 Unblown, *adj.* heb egori, heb
 flodeno, heb ymagor
 Unboiled, *a.* anmerw, amwrw
 Unbolt, *v.* dadfolltio, dadfarnio
 Unbone, *v.* diesgyrau
 Unborn, *a.* heb ei eni
 Unbosom, *v.* agor y fynwes (y
 galen, y meddwl)
 Unbound, *a.* afrwym; rhydd
 Unbounded, *a.* anmherynede;
 dibrin, digrintach, didersyn
 Unbought, *a.* heb ei brynu
 Unbowel, *v.* diberfeddu
 Unbrace, *v.* dadrwympio; llacio
 Unbrilled, *a.* heb ei ffirwyno, di-
 attal, penrydd, didrwympio
 Umbroke, Unbroken, *a.* heb ei
 ddosi; heb ei dorri; cyfan
 Unbuckle, *v.* dadwäegn, dat-
 fychu, dattod bwel
 Unbuilt, *a.* heb ei adeiladu
 Unburden, Unburthen, *v.* dat-
 lwytho, dilwytho, difeichio
 Unbury, *v.* dadgladdu
 Unburied, *a.* heb ei gladdu
 Unbutton, *v.* dad-fotymu
 Uncalled, *a.* anallwedig, heb ei
 alw, diarlw, dialwad
 Uncanonical, *a.* anghanonidd;
 afreolaidd, croes i'r canon
 Uncapable, *a.* anghynhwys, an-
 addas, analluog, anabl
 Uncase, *v.* dadweinio; dynoethi
 Uncaught, *a.* annahiedig, heb ei
 Uncensurable, *a.* difeisiol [dd]
 Uncensored, *a.* heb gerydd
 Uncertain, *a.* ansicr, annhys
 Uncertainty, *s.* ansicrwydd, an-
 wadlwech; annghofnawrwydd
 Unchain, *v.* dadgadwmpio
 Unchangeable, *a.* anghynewid,
 anghynewidiol, anghynewid-
 iadwy, digynewid, sefydlog

Unchangeableness, *s.* anghyfn-
 widioldëb, dianwadalwch
Unchanging, *a.* amewidiawl; di-
 newidiad, dinewidiawl
Uncharitable, *a.* anelusengar; di-
 dynerwch, anghariadol
Uncharitableness, *s.* anghariad-
 oldeb, annhirondeb
Unchaste, *a.* anniwair, anllad
Unchasteness, *s.* anniweirdeb
Unchecked, *a.* diattal, digerydd
Unchewed, *a.* heb ei gnoi
Unchristened, *a.* difedydd
Unchristian, **Unchristian-like**, *a.*
 anghrist'nogol, anghrist'nog-
 aidd, anghristionaid
Unchristianize, *v.* anghrist'nogi
Unchristianness, *s.* anghrist'nog-
 rwydd, anghrist'nogaeth
Unchurch, *v.* dieglwyso
Unchurched, *a.* esgymmunedig :
 heb ei heglwyso
Uncircumcised, *a.* diënwadedig,
 heb ei enwaedu
Uncircumcision, *s.* diënwadiad
Uncircumscribed, *a.* anghylch-
 ymol; annherfynol
Uncircumspect, *a.* anwyliadwus
Uncivil, *a.* anfbesgar, anfwyn
Unclad, *a.* wedi ymddiosg, heb
 ddillad, amilladedig
Unclasp, *v.* dadfoglymu
Uncle, *s.* ewythr: *pl.* ewythredd
Unclean, *a.* aflan; budr, brwnt
Uncleanness, *s.* aflendid, brynti
Uncleft, *a.* anholot, anholtog
Unclog, *v.* symud rhwystr
Uncloke, *v.* digochli, diosg
Unclose, *v.* egori, egoryd, agor
Unclothe, *v.* dadwisgo, dyosg,
 diosg, diwisgo, diddilladu
Uncloved, *a.* heb gymyliad
Uncloved, *a.* heb gael gormod
Uncollected, *a.* anghasgledig
Uncombed, *a.* heb ei gribo
Uncomeliness, *s.* anharddwch
Uncomely, *a.* anhardd; anwedd-

us, anmhrydferth, hagr
Uncomfortable, *a.* anghysurus
Uncommon, *a.* anghyffredin
Uncommonness, *s.* anghyffredin-
 edd, anghyffredinolrwydd
Uncompact, *a.* anghryno
Uncompelled, *a.* anghymhelledig,
 digymhell, heb orfod
Uncomplete, *a.* anghyflawn, ang-
 hyfben, annherffaith
Uncompounded, *a.* digymmysg
Unconcern, *s.* diöfalwch, diystyr-
 iaeth, anystyriaeth
Unconcerned, *a.* diöfal, diystyr
Uncondemned, *a.* annyfarnedig,
 heb ei gollfarnu, aneuog
Unconditional, *a.* diammod
Unconfined, *a.* anghlaeth, rhydd,
 digaeth, anattaliedig
Unconfirmed, *a.* heb ei sicrhau
Unconformable, *a.* anghydfydd-
 us; na fedro gydymagweddu
Uncongealed, *a.* anghueledig
Unconnected, *a.* anghysylltied-
 ig; annherthynol
Unconquerable, *a.* anorchfygol,
 amorchfygadwy, anorfod
Unconscionable, *a.* anghyfiawn,
 afresymol, anghydwybodol
Unconscious, *a.* anwybyddawl,
 anwybyddus, diarwybod
Unconsciousness, *s.* anwybydd-
 iaeth, anmwybod
Unconsecrated, *a.* anghyasegred-
 ig, heb ei gyssegru
Unconstrained, *a.* anghymhelled-
 ig, gwir-foddol, diorfod
Unconsumeable, *a.* anysadwy
Uncontaminated, *a.* dihalog
Uncontested, *a.* diddadl
Uncontrollable, *a.* anfeistrolad-
 wy; anymddibynol; didorriad
Uncord, *v.* dadgortio, dattod
Uncorrected, *a.* angheryddedig;
 anniwygiedig, anwelledig
Uncorruptness, *sub.* anllygredig-
 aeth, dilygredd, purdeb

Uncover, *v.* diddi, dynoethli
 Uncourteous, *a.* anfoesgar, an-
 fwyn. *Edr.* *Discourteous*
 Uncountly, *a.* anfoesawg
 Uncouth, *a.* trwsgl, lledchwith
 Uncreated, *a.* anghrëedig
 Uncrown, *v.* digoroni
 Uction, *s.* enenniad
 Uctuous, *a.* bras, ireidlyd
 Uncultivated, *a.* anniwylliedig,
 anniwylliog, heb driniad, heb
 ei lasurio, &c. diddysg
 Uncured, *a.* heb ei iachâu; heb
 ei gyffeithio, anghyffeithiedig
 Undaunted, *a.* by, diöfn, cofn
 Undebased, *a.* ausalw, disalw
 Undecayed, *a.* diadfail, diadfeil-
 iog, heb waethygiad, diball
 Undeceive, *v.* didwyllo
 Undecided, *a.* heb ei derfynu
 Undercked, *a.* anaddurnedig
 Undeiled, *a.* dihalogedig, anha-
 logedig, dihalog, glân
 Undefined, *a.* annarluniedig
 Undeniable, *a.* anwadadwy, di-
 ymwad; anhywad, dilys
 Under, *prep.* tan, dan, oddi tan,
 is, islaw, goris: *ad.* danodd,
 oddi tanodd, yn llai nâ
 Underact, *v.* gwnëyd llai, neu yn
 waelach, nag a weddai
 Underbid, *v.* cynnyg yn rhy isel:
 cynnyg yn rhatach
 Undergo, *v.* goddef, dyoddef,
 dwyn, myned tan, derbyn
 Underhand, *a.* dirgel, lladrad-
 aidd: *ad.* dan law, dan gél
 Underlay, *v.* ategu, gosod atteg;
 goseilio; tēpio esgid: *s.* atteg,
 gosail; tep, tēpyn
 Underline, *v.* tan-linellu
 Underling, *s.* is-was, isafiad
 Undermine, *v.* cloddio tanodd,
 tan-gloddio; disodli, diwadnu
 Undermost, *a.* isaf, iselaf
 Underneath, *ad.* oddi tanodd, i
 lawr, i wacred, isod, obry

Underpart, *s.* isran, rhan isaf
 Underpin, *v.* pinio tanodd
 Underprop *v.* ategn: cynnal
 Under-rate, *v.* prisiō'n is, prisiō'n
 rhy isel, tan-brisio
 Undersecretary, *s.* tan 'sgrifened-
 ydd, is-'sgrifenydd
 Undersell, *v.* gwerthu yn is nag
 arall, gwerthu tan draed
 Under-servant, *s.* isweinydd, is-
 was, gwas tan was
 Under sheriff, *a.* rhaglaw sirydd,
 is-sirydd, rhag-sirydd
 Understand, *v.* dyall, dēall, dē-
 nad, amgyffred, iawddirnad
 Understanding, *s.* dēall, dyall,
 dēalkdwriaeth; synwyr
 Undertake, *v.* cymmeryd arno
 neu mewn llaw, ymrwmo;
 ymasod ar, anturio; addaw
 Undertaker, *s.* cymmerwr gor-
 chwyl; ymrwymwr: trinwr
 angladdau, arwyliannydd
 Undertaking, *s.* gorchwyl; an-
 turiaeth; mechniad
 Undertenant, *s.* tanddeiliad, is-
 ddeiliad, ail-gymmerwr
 Undervalue, *v.* dibrisio, difrō
 Underwood, *s.* glasgoed, man-
 goed, manwŷdd, mân-goed
 Underwork, *sub.* cuddwaith: *a.*
 gweithio am lai; disodli
 Underwrite, *v.* digolliannu
 Underwriter, *s.* ymrwymwr am
 ddigolliant, neu am wneithur
 colled i fynu; digolliannwr,
 digolldwr. *Edr.* *Insure*
 Underwriting, *s.* digolliant
 Undeserved, *a.* anhaeddedig, heb
 ei haeddu, anhaeddawl
 Undeserving, *a.* anhaeddedigol,
 anhaeddiannol, anhaeddiannus
 Undesigned, *a.* anfwriadol, an-
 fwriedig, difwriad
 Undesigning, *a.* di-ddrygfwriad,
 dibocced, didwyll, gonest
 Undesirable, *a.* annymunel

Undeterminate, *a.* heb ei sefydlu, annhennodol

Undetermined, *a.* heb ei benderfynu, heb lawn-fwriadu

Undiscerned, *a.* heb ei ganfod

Undiscerning, *a.* heb fedru iawn-wahann. Edr. *Injudicious*

Undisguised, *a.* diledrith, didwyll, anlledrithiog; eglur

Undisciplined, *a.* heb ddysgu

Undo, *v.* dadwneuthur, dattod; andwyo, dyfetha, anafu

Undone, *a.* wedi ei andwyo, &c.

Undoubted, *adj.* diammheuo!, dios, anammheuo!, dilys

Undrawn, *a.* heb ei dynnu

Undress, *sub.* anwisg, lledwisg, rhyddwisg, bore-wisg: *v.* dadwisgo, dyosg, diosg; ymddiosg

Undried, *a.* ansychedig, ir

Undue, *a.* annyledus; annyladwy, anaddas, annhêg, anwiw

Undulate, *v.* tonnogi

Undulated, *a.* rliith-donnawg, ar wedd tonnau, â gwaith tonnau arno, &c.

Undutiful, *a.* annfudd, anufydd, annfuddgar, annfyddol

Undutifulness, *s.* annfuddgarwch, annfudd-dod, anufydd-dod

Uneasiness, *sub.* anesmwythder, aflonyddwch; anhawsder

Uneasy, *a.* anesmwyth; anhawdd

Unedified, *a.* heb ei adeiladu; heb gael adeiladaeth

Unedifying, *a.* anadeiladol; diadeiladaeth, anfuddiol

Unelected, *a.* annewisedig, anetholedig, heb ei ethol

Uneligible, *a.* annewisadwy, &c.

Unemployed, *a.* heb fod mewn gwaith; diwaith, segur

Unendowed, *a.* digyfoethedig; digynnysgaeth, diwaddol

Unentertaining, *a.* annifyrus

Unequal, *a.* anghyfartal, anghystal, anghydradd; anaddas

Unequalness, *sub.* anghyfartat-rwydd; anwastadrwydd

Unequitable, *a.* anghyfiawn

Unequivocal, *a.* diamiwys, diamwysol, eglur, croyw-egllur

Unerring, *a.* anghyfeiliornus

Unessential, *a.* anhanfodol

Unestablished, *a.* heb ei sefydlu

Uneven, *a.* anwastad; anghyfartal; anghyfnifer; annheg

Unevenness, *s.* anwastadrwydd, anwadalwch; anghyfartaledd

Unexamined, *a.* anhloedig, heb ei holi; anchwiliedig

Unexampled, *a.* digyffelyb

Unexceptionable, *a.* anwrthodadwy, aneithradwy, dilysiant

Unexecuted, *a.* heb ei gyhoeddselio; heb ei roi mewn grym

Unexempt, *a.* anesgusedig

Unexhausted, *a.* anhyspyddedig, diyspydd, diddyspydd

Unexpected, *a.* amysgwyliedig, heb ei ddysgwyl, amysgwyl

Unexpericnced, *a.* amhrofedig, anghyfarwydd, anghynnefin

Unexpert, *a.* aufedrus, trwsgl

Unexpired, *a.* anorphenedig, heb ddarford, heb derfynu

Unexpressible, *a.* annhraethadwy

Unextended, *a.* aneystynedig

Unextinguishable, *a.* anniffoddadwy, diddiftodd, anniffodd

Unextinguished, *a.* anniffoddedig, heb ei ddiffodd

Unfading, *a.* anniflanol

Unfailing, *a.* diball, difeth

Unfair, *a.* arnhêg, anonest

Unfairness, *s.* annhegwch

Unfaithful, *a.* anffyddlawn, anghywir, bradus, twyllodrus

Unfaithfulness, *s.* anffyddlondeb; anonestiwydd

Unfallowed, *a.* heb ei fraenaru

Unfashionable, *a.* annefodaidd, heb ganlyn moes a defod, &c.

Unfashioned, *a.* aflunedig

Unfasten, *v.* dadafaelu; dad-
 rwymp; dadfolltio; dattod
 Unfathomable, *a.* Edr. *Fathomless*
 Unfavourable, *a.* annhirion, an-
 nhyner, angharuaidd; drwg
 Unfeasible, *a.* rhy anhawdd
 Unfeathered, *a.* annbluedig
 Unfed, *a.* annhasgedig, heb ei
 besgi; heb ei borthi; tenau
 Unfeeling, *a.* dideimlad, caled
 Unfeigned, *a.* diffuant, di-flug
 Unfelt, *a.* annheimledig
 Unfenced, *a.* anghauedig
 Unfertile, *a.* ansrwythlawn
 Unfetter, *v.* dadlyfietheirio
 Unfinished, *a.* anorphenedig
 Unfit, *a.* anghymhwys, anaddas,
 anghyfaddas; anweddlus
 Unfitness, *s.* anghymhwysder
 Unfixed, *a.* ansefydlog; anwadal,
 anwastad, heb ei sefydhu
 Unfledged, *a.* diblu: *fig.* dibrof-
 iad; anhfyedr; siol-wag
 Unfoiled, *a.* heb ei faeddu
 Unfold, *v.* agor, egori, dehongli,
 egluro:—digorlannu
 Unforbidden, *a.* anwaharddedig,
 diwahardd, diommedd
 Unforced, *a.* digymhell, annir
 Unfordable, *a.* na eilir ei rydio,
 anhyryd, anhyfais, anfas
 Unforeseen, *a.* heb ei ragweled,
 a'r ni ragwelwyd
 Unforgiving, *a.* anfaddeugar
 Unformed, *a.* ansurfiedig
 Unfortified, *a.* anghaerawg
 Unfortunate, *a.* ansfodiog, anhap-
 us, dihap: annedwydd
 Unframed, *a.* ansurfiedig
 Unfrequent, *a.* ansynych
 Unfrequented, *a.* anhygyrch
 Unfriendly, *a.* angharedig, ang-
 hyfeillgar, annhirion
 Unfruitful, *a.* ansrwythlawn
 Unfurl, *v.* dadhlygu, lledu
 Unfurnished, *a.* diddodrefn, an-
 nodrefnedig; heb dactau, &c.

Ungain, Ungainly, *a.* Hedchwith,
 trwsgl, anfedrus
 Ungenerate, Ungenerated, *adj.*
 anghenedledig, digenedlog
 Ungenerative, *a.* anghenedlog
 Ungenerous, *a.* anhael, crintach-
 aidd, bawaid; anfoesgar
 Ungenial, *a.* anhyffrwyth; ansg-
 wriaethus; anbillog
 Ungenteel, *a.* anfoneddigaidd
 Ungentle, *a.* annhirion
 Ungentleman-like, *a.* annhebyr;
 wr boneddig, anfoneddigaidd;
 anaddwyn
 Ungird, *v.* dadwregysu; dad-
 gengl; dadrwymp, rhydd-
 hau
 Unglue, *v.* dadludio. Edr. *Glu-*
 Ungodliness, *s.* annuwioldeb
 Ungodly, *a.* annuwiol, anrw
 Ungovernable, *a.* anllwydiadw,
 afreolus, anllwyodraethus
 Ungraceful, *a.* anhardd, anwed-
 lus, annhrhydfertth
 Ungracefulness, *s.* anharddwch
 Ungracious, *a.* anrasol, anriad-
 lawn, anriadol; annhirion
 Ungrammatical, *a.* anramadeg,
 anllthyregol, annwnad
 Ungrateful, *a.* anniolchgar, d-
 ddiolch, anniolchus; anfodde
 Ungratefulness, *s.* anniolchga-
 Ungrounded, *a.* disail (vch)
 Unguarded, *adj.* anwyliadwrs;
 anofalus; dibwyll, byrbwyll
 Unguent, *s.* enaint; eli
 Unhabitable, *a.* anhydrig, anghy-
 anneddadwy; diboblog
 Unhallowed, *a.* anghysegredig
 Unhandsome, *a.* annhrhydfertth,
 anweddlus; anolygus; gwael
 Unhandy, *a.* anfedrus, anbylaw
 Unhappy, *a.* anhapos, anned-
 wydd, ansfodiog, dilwydd
 Unharmonious, *a.* digyngbanedd,
 anghyngbaneddol
 Unhatched, *a.* heb ei ddacw

Unhealthful, Unhealthy, *a.* afiach, afiachus, clesfya
Unheard, *a.* heb ei wrando
Unheeded, *a.* heb sylw arno
Unheedful, Unheeding, *a.* anofalus, byrbwyll. Edr. *Headless*
Unhinge, *v.* codi oddi ar fachau: annhresfn, terfysgu, didrefnu
Unholy, *a.* aflan, ansanctiidd
Unhoodwink, *a.* difwgydu
Unhook, *v.* difachu, dadfachu
Unhoop, *v.* dadgylehu
Unhorse, *v.* taffu oddi ar farch
Unhouse, *v.* didŷo, troi o dŷ
Unhurt, *a.* heb gael niwed, difriw, diddolur, diasgen
Unhurtful, *a.* diniwed
Unicorn, *s.* unicorn, unicornfl
Uniform *s.* unwedd-wig: *a.* llyfelus, unfurf, unfwedd, unddull
Uniformity, *s.* unfurfiad
Unimaginable, *a.* annyehymygadwy; anhydyb
Unimitable, *adj.* annilynadwy, anghydmorol, digymhar
Unimproved, *a.* anniwygiedig
Uninhabitable, *a.* anghyfanneddol, dianneddadwy
Uninhabited, *a.* annhreffedig, diannedd, dianneddol, andred, anial, anghyfannedd, diboblog
Unintelligent, *a.* ansynwryol
Unintelligible, *a.* annëalladwy
Uninterrupted, *a.* anrhwystredig, dirhwystredig, didor, diodor
Uninvestigable, *a.* anchwiliadwy, anolrheunadwy; dirgel
Uninvited, *a.* heb wahoddiad
Union, *s.* undeb; uniad, cyfuniad, cyfunedd; uniant
Unison, *s.* unsain, upseinedd
Unit, *s.* un, rhif un; undod
Unitarians, *s.* undodiaid; plaid sy 'n gwadu athrawiaeth y Drindod; yn ganlynol, yn gwadu Duwddod Crist, a'r Ys-
 pryd Glan. Edr. *Socinians*

Unite, *v.* uno; cytuno, cyfuno; cyfu, cydio, cyssylltu
Uniter, *s.* unydd, anwr, unedydd
Uniting, *s.* uniad, cyfuniad
Unity, *s.* undod; unoliaeth; undeb, cyfundeb, cyfunedd
Universal, *a.* cyffredin, cyffredinol, hollawl, cyfall, cyfan
Universality, *sub.* cyffredinder, cyffredinedd, cyffredinrwydd
Universe, *s.* yr holl-fyd; y beddyssawd, y byd; bydan
University, *s.* urdd-ysgol, mamysgol, prif-ysgol, pen-athrofa
Univocal, *a.* unlais, un-geiriol, un-ystyr; un-sylwedd
Unjust, *a.* anghyfiawn; amaheg
Unjustifiable, *a.* anghyfiawndadwy, na ellir ei gyfiawnhau
Unkennel, *v.* tarfu, codi (o lockes) dilochesu; gollwng allan
Unkind, *a.* anfwyn, angharedig, annhirion; anghymmwynasgar, calon-galed, afrywiog
Unkindness, *s.* anghymmwymas, anfwyn-dro, anfwynder
Unknit, *v.* dadweu, dadwan
Unknowing, *a.* diarwybod, diarwybodus; anwybodus
Unknown, *a.* auadnabyddus, dy-eithr, dïeithr, anhyspys
Unlace, *v.* dattod carrai; agor
Unlade, *v.* dadlwytho
Unlamented, *a.* heb alar ar ei ol, heb hiraeth am dano
Unlatch, *v.* codi clicied
Unlawful, *a.* anghyfreithlawn
Unlawfulness, *s.* anghyfreithlondeb, anneddfolder
Unlearn, *v.* dad-ddysgu
Unlearned, *a.* annysgedig
Unleash, *v.* dadgynllyfannu
Unleavened, *a.* disurdoes, dïeples, dilefeiniillyd, croyw, ori
Unless, *conj.* oni, oni, oddi-gerth, oddieithr, oni b'ai, pe na: os na, os ni

Unlettered, *a.* anlythyrenog
 Unlicensed, *a.* didrwydded, heb
 genad, heb freinlythyr
 Unlike, *a.* annhebyg, amryfal
 Unlikelihood, Unlikelihood, *sub.*
 annhebygolrwydd
 Unlikely, *a.* annhebygol
 Unlikeness, *s.* anghyffelybrwydd,
 annhebygrwydd
 Unlimited, *a.* annherfynedig, an-
 nherfyn, amhennodol
 Unlink, *v.* dadrwyo, dadfachu
 Unload, *v.* dadbynorio, difeichio,
 dadlwytho, dilwytho
 Unlock, *v.* dadgloi, agor clo
 Unloving, *a.* anserchus, anserch-
 og, diserch, anserchawl
 Unloveliness, *s.* anhawddgarwch,
 angharueiddwch
 Unlovely, *a.* anserchiadus, anhy-
 gar, anhawddgar, hagr
 Unlucky, *a.* anfodiog, anfodus,
 anfodiol, trwstan; diried
 Unmade, *a.* heb ei wneuthur,
 wedi ei ddadwneuthur
 Unmaimed *a.* dianaf, dinam
 Unmake, *v.* dadwneuthur, dad-
 wneyd
 Unman, *v.* diwrio; anwrio
 Unmanageable, *a.* annhrinadwy,
 diröolaeth, na ellir ei drin
 Unmanly, *a.* anwrol, anwraidd,
 anweddos i wr, annynol
 Unmanliness, *s.* anwroldeb, an-
 wreiddrwydd, anwryhdy
 Unmannerliness, *s.* anfoesgarwch,
 anfoesogrwydd, anfoes
 Unmannerly, *a.* anfoesgar, an-
 foesog, difoes, difoesaidd
 Unmanured, *a.* diwrtaith
 Unmarked, *adj.* dinod, heb ei
 nodi
 Unmarried, *a.* anweddog, dibri-
 od, amhriod, gweddw
 Unmarry, *v.* dadbriodi
 Unmask, *v.* dadfwgydu, difwg-
 ydu, datguddio'r ffig

Unmatched, *a.* amghymharedig,
 heb gymhar; dibriod
 Unmeaning, *a.* heb ystyr
 Unmeasurable, *a.* anfesuradwy
 Unmeet, *adj.* anaddas, anghy-
 mliwys, anweddaidd, anweddos
 Unmerchantable, *a.* anhybryn,
 anwerthadwy, anhywerth
 Unmerciful, *a.* annhrugarog
 Unmercifulness, *s.* annhrugarog-
 rwydd, creulonedd
 Unmerited, *a.* anhaeddedig, an-
 haeddadwy, anhaeddol
 Unminded, *a.* heb ofal am ddo,
 heb sylw arno, diystyr
 Unmindful, *a.* anghofus, anystyr-
 iol, difeddwl, diofal
 Unmingled, Unmixed, *a.* digym-
 mysg, anghymmysg
 Unmolested, *a.* heb ei aflonyddu,
 ei ffinio, neu ei rwystro
 Unmoor, *v.* diangori, codi angor
 Unmortgaged, *a.* diarwystledig
 Unmoveable, *Edr.* *Immovable*
 Unmoved, *a.* digyffro, anghyffro-
 edig; heb ei symnd
 Unmuffle, *v.* difoledn
 Unnatural, *a.* annaturiol, anar-
 ianol, afryw, croes i anian
 Unnaturalness, *s.* annaturioldeb
 Unnavigable, *a.* anfordwyadwy,
 anfordwyol; anhynawf
 Unnecessary, *a.* diraid, afreidiol,
 dianghenrheidiol, afraid
 Unnumbered, *a.* afrifedig, afri,
 dirif, afrifed, dirifedi
 Unobservant, *a.* ansyniol
 Unobserved, *a.* heb synio arno,
 heb graffu arno, heb ei weled
 Unoccupied, *a.* heb waith, di-
 waith; diddeiliad, heb ei osod
 Unoffending, *a.* dimiwed, didraws
 Unowned, *a.* diarddelw, diar-
 ddel; anaddefedig, heb ei addef
 Unpack, *v.* dadrwymynn, dattod
 Unpaid, *a.* annhaledig, heb ei
 dalu, didal, didaledig

Unpalatable, *a.* anfflasus; diflas
 Unparalleled, *a.* anghydmarol,
 digymbar, digysfelyb, heb ail
 Unpardonable, *a.* aufaddenadwy,
 aufaddenol, difaddeu
 Unparliamentary, *a.* croesi reolau
 'r senedd, anseneddawl
 Unparted, *a.* auwahanedig
 Unpeaceable, *a.* anbeddychol
 Unpeg, *v.* tynnu coed-koel
 Unpeople, *v.* dibobli, dyfetha
 Unperceivable, *a.* na ellir ei
 ganfod. *Edr.* *Imperceptible*
 Unperfect, *a.* heb ei orphen, an-
 orphenedig. *Edr.* *Imperfect*
 Unperishable, *a.* annifan, annif-
 lannol. *Edr.* *Imperishable*
 Unpersuadable, *a.* annarbwyllad-
 wy, annarbwyll
 Unpersuasive, *a.* annarbwylllog
 Unphilosophical, *a.* auathronawl,
 diathronddysg
 Unpitied, *a.* digwyn, digarad
 Unpleasant, *a.* anhyfryd, anny-
 muol, anfoddus, dilon
 Unpleasantness, *s.* anhyfrydedd;
 annigrifwch, aflonder
 Unpleased, *a.* anfoddlawn
 Unpleasing, *a.* anfoddawl
 Unpolished, *a.* aflathr, gwladaidd
 Unpolite, *a.* difoes, difoesaidd,
 anfoesawg, anfoesgar
 Unpolluted, *a.* dihalog, glân
 Unpopular, *a.* annerbyniol gan y
 werin; anmhoblogaidd
 Unpracticable, *adj.* anwneuthur-
 adwy
 Unpreferred, *a.* heb ei dderchafu
 Unprejudiced, *a.* diragfara
 Unpremeditated, *a.* diragfysyr
 Unprepared, *a.* amharod
 Unpreparedness, *a.* amharod-
 rwydd, amharodedd
 Unprevailing, *a.* annhyciannus
 Unprofitable, *adj.* anfuddiol, di-
 fudd, diles, afesol, dielw
 Unprofitableness, *sub.* anfuddiol-

deb, anfuddiolrwydd, afles
 Unpromising, *a.* drwg-argoelus
 Unpropitious, *a.* annhuron, gyg-
 us, drwg-ddygwyddiadol
 Unprosperous, *a.* aflwyddiannus
 Unprotected, *a.* anniffynedig, di-
 uodded, heb amddiffyn
 Unproved, *a.* annihrofedig
 Unprovided, *a.* annarpar, annar-
 paredig; newn diffyg
 Unpunished, *a.* anghospedig, di-
 gerydd, digosp
 Unpurified, *a.* amnhuredig
 Unqualified, *a.* anghymhwysedig,
 anghymhwys, anghynneddfol;
 antreiniedig
 Unqualify, *v.* anghymhwyso
 Unquelled, *a.* heb eu darostwng
 Unquenchable, *a.* anniffoddad-
 wy, diddiffodd, anniffodd
 Unquenched, *a.* anniffoddedig
 Unquestionable, *a.* diamheuol,
 dilys. *Edr.* *Indubitable*
 Unquiet, *a.* aflonydd, anesmwyth
 Unquietness, *s.* anesmwythder,
 aflonyddwch; terfysg
 Unravel, *a.* dad-ddyrysu, dattod,
 dadweu; dehongli, egluro
 Unready, *a.* amharod
 Unreal, *a.* anwir, anghywir; an-
 sylweddol; siuantus
 Unreasonable, *a.* afresymol
 Unreasonableness, *s.* afresymol-
 deb; anweddeidd-dra
 Unreave, *v.* *Edr.* *Unravel*
 Unreclaimed, *a.* anniwygiedig
 Unrecompensed, *a.* anobrwyedig,
 heb ei wobrwyo
 Unreconcilable, *a.* anghymmod-
 adwy, anghymmodol
 Unredeemed, *a.* heb ei adbrynu
 Unreformed, *a.* anniwygiedig
 Unregarded, *a.* heb ofal am dano,
 dibarch, diystyredig
 Unregardful, *a.* diystyrllyd
 Unregenerate, *a.* diadgenedledig,
 anadgeuedledig

Unreleasing, *a.* anedifarws; di-
 dosturi, didynerwch, caled
 Unremediable, *a.* anfeddygawl
 Unrepaired, *a.* diadgyweiniedig
 Unrepeated, *a.* anniddymedig,
 heb ei alw'n ol, mewn grym
 Unrepenting, *a.* anedifeiriol
 Unreproveable, *a.* difai, anghar-
 yddadwy, dinam, digoll
 Unreproved, *a.* digerydd
 Unrequested, *a.* heb ei ofyn
 Unreserved, *a.* digel, heb hamer
 celn, agored, rhydd
 Unresolved, *a.* heb lwyf-fwriadu,
 heb bendorfynu barn; anwadal
 Unrestrained, *adj.* anattaliedig,
 heb ei attal neu ei ffrwyno
 Unrestricted, *a.* afrywmedig
 Unrevealed, *a.* diddatguddiedig,
 heb ei ddatguddio; dirgel
 Unrevenged, *a.* diddial, digosp;
 heb ddial ei gam, heb ei ddial
 Unreversed, *a.* anniddymedig
 Unrewarded, *adj.* anobrwyedig,
 diwobr, diwobrwy, didâl
 Unriddle, *v.* dehongli; egori
 Uprighteous, *a.* anghyfiawu, an-
 uniawn, anonest, annuwiol
 Uprighteousness, *s.* anghyfiawn-
 der, anghyfiawnedd; cam
 Unripe, *a.* anaddfed, anffaeth
 Unripeness, *s.* anaddfedrwydd
 Unrivalled, *a.* digydradd, digys-
 tal, heb ei fath; digydgais
 Unrol, *v.* dadblygu, datdorchu
 Unroof, *v.* diddôl, dinennu, dinennu
 Unroot, *v.* diwreiddio
 Unruffled, *a.* digynhwrf, digysfro
 Unruly, *a.* afreolus, penryllt
 Unsafe, *a.* annigol, ansicr
 Unsaleable, *a.* anwerthadwy
 Unsanctified, *a.* ansaucteiddied-
 ig, disauctaidd; aflan, halog-
 edig
 Unsatiableness, *Edr.* Insatiable
 Unsatisfactory, *a.* anfoddlonawl
 Unsatisfied, *a.* anfoddedig, heb

ei foddloni; heb ei ddigoni
 Unsavouriness, *s.* diflasrwydd
 Unsavoury, *a.* anfflasus, diflas
 Unsay, *v.* dad-ddywedyd
 Unscholastic, *a.* anysgoileigaidd
 Unscriptural, *a.* anysgrythyrol
 Unseal, *v.* dadseho, agor sêl
 Unsearchable, *a.* anchwiliadwy
 Unseasonable, *a.* anamserol, an-
 nhymmoraid, annhrÿdlaun
 Unseasoned, *a.* heb ei dymberu,
 annhymheredig—*Unseasoned*
Timber, ir-goed
 Unseemliness, *s.* anweddeidd-ds
 Unseemly, *a.* anweddaidd
 Unseen, *a.* anweledig; celedig
 Unsent, *a.* heb ei ddanfôn
 Unseparable, *a.* anwahamadwy
 Unsettled, *a.* ansefydledig; heb
 waelod; ansafadwy
 Unsettledness, *s.* ansefydliad, an-
 sefydlogrwydd, anwadalwch
 Unshackle, *v.* dadhnaht
 Unshackled, *a.* heb lyffetheirad,
 heb gaeth-rwymiad
 Unshaken, *a.* disigl, diysgog
 Unshapen, *a.* afluniedig, aflun-
 iaidd, dilun, gwrthun
 Unshackle, *v.* dadweinio
 Unshod, *a.* diessgidiau, diarches;
 dibedolau; troednoeth
 Unshorn, *a.* anghneffiedig
 Unslut, *a.* anghaeaf; agored
 Unslightliness, *s.* anolygasrwydd;
 gwrthuni, anharddwch, bylder
 Unslightly, *a.* anolygas, hagr
 Unsincere, *a.* anghlan; ffuantus
 Unskillful, *a.* anghieftydd, anfed-
 us, anghyfarwydd, trwsgl
 Unskillfulness, *s.* anghyfarwydd-
 yd, anfedrusrwydd
 Unstaked, *a.* annhoddedig—*Un-*
staked lime, calch brwd
 Unsociable, *a.* anghyfeillgar
 Unsociable, *a.* anghymdeithgar
 Unsoiled, *a.* heb ei ddiwyno
 Unsold, *a.* heb ei werthu

Unsolicited, *a.* heb grefu am dano; heb grefu arno
 Unsolid, *a.* ansylweddol; pwdr
 Unsophisticated, *a.* didwyll, pur
 Unsought, *a.* heb ei geisio
 Unsound, *a.* afiachus; anafus; pwdr, braenllyd; llygredig
 Unsparing, *a.* diarbed, anarbedus; anghynnil, hael
 Unspeakable, *a.* amhraethadwy, amhraethol, anadroddadwy
 Unspent, *a.* amhreuiedig, heb ei dreulio, heb ei wario
 Unspilt, *a.* heb ei dywallt
 Unspotted, *a.* difrycheulyd
 Unstable, *a.* ansafadwy, ysgogadwy, gwammar. *Edr.* *Instable*
 Unstained, *a.* anniwynedig, glân
 Unsteadiness, *s.* anwadalwch
 Unsteady, *a.* gwammar, anwadal
 Unstitch, *v.* dadbwytho
 Unsubdued, *a.* anorchfygedig
 Unsubstantial, *a.* ansylweddol
 Unsuccessful, *a.* aflwyddiannus
 Unsuccessfulness, *s.* aflwyddiant, anhysciant, afrwydd-deb
 Unsufferable, *a.* annoddefadwy
 Unsuitable, *a.* anaddas, anghymhwys, anghyfaddas
 Unsullied, *a.* heb ei ddiwyno
 Unsupportable, *a.* rhy drwm i'w ddwyn. *Edr.* *Insupportable*
 Unsure, *a.* ansicr, annilys
 Unsurmountable, *a.* na ellir myned drosto, anorfod
 Unsusceptible, *adj.* na ddichon dderbyn neu gymmeryd
 Unsuspected, *a.* anamheuedig
 Unsuspecting, *a.* diddrygydib
 Unswaddle, Unswathe, *v.* dad-rwymynu, dibatru plentyn
 Unswayed, *a.* heb reoliad
 Untainted, *a.* heb ei ddiwyno, heb ei lygru, difrycheulyd
 Untaken, *a.* heb ei ddal, &c.
 Untameable, *a.* annofadwy
 Untamed, *a.* heb ei ddofi, annof

Untangle, *v.* dad-ddyrysu
 Untasted, *a.* heb ei brofi
 Untaught, *a.* heb ei ddysgu; an-addysgedig, diaddysg
 Unteachable, *a.* annysgadwy
 Untempered, *a.* heb ei dymheru
 Untenable, *a.* anniffynadwy
 Untenanted, *a.* heb ddeiliad
 Unthankful, *a.* anniolchgar
 Unthankfulness, *s.* anniolchgarwch, diddiolchgarwch
 Unthinking, *a.* difeddlw, difraw, anystyriol, diofal, penffol
 Unthread, *v.* diedefynu
 Unthrifty, *a.* afradus, anghynnil
 Unthrone, *v.* diorseddu
 Untidy, *a.* afserw, ansutiol
 Untie, *v.* dadglymu, dattod
 Until, *ad.* hyd at, hyd oni, nes
 Untimely, *adj.* annhymmoradd, anamserol—*An untimely birth*, erthyl; erthyliaid, genedigaeth annhymnig—*An untimely death*, angau disyfyd; angau annedwydd
 Unto, *prep.* i, at, hyd, wrth
 Untold, *a.* afynegedig; anghyfrifedig, afrifedig, dirif
 Untouched, *a.* heb ymhel, neu heb gyffwrdd âg ef
 Untoward, *a.* anhynaws, anhyswaith, trofâus; anffawdus
 Untractable, *a.* anhydrin
 Untrue, *a.* anwir, gau, geuol
 Untruth, *s.* anwiredd, celwydd
 Untuneable, *a.* anghyweiriadwy, anghyngan, anghonawl
 Untwine, Untwist, *v.* dadgyfrod-eddu, dadnyddu, dattroi
 Unveil, *s.* tynnu'r llen oddi ar, dadorchuddio, dadguddio
 Unvaluable, *a.* amhrisiadwy
 Unvanquished, *adj.* anorchfygedig
 Unvariable, *a.* anghyfnewidiol
 Unversed, *a.* anghyfarwydd, anhyddysg, anghynnefin â

Unuseful, *a.* annesfnyddiol, di-
 ddefnydd; ansuddiol, diles
 Unusual, *a.* anarferol, anghyune-
 f- in, anarferedig, anghlyfredin;
 ansynchedig; newydd
 Unutterable, *a.* amhraethadwy
 Unwalled, *a.* heb gaerau, ang-
 haerawg, digerau, difurian
 Unwariness, *s.* anochelgarwch
 Unwarlike, *a.* anfilwraidd
 Unwarped, *a.* heb ei rybnddio
 Unwarrantable, *a.* annisfynadwy,
 anwarantadwy
 Unwarranted, *a.* anwarantedig
 Unwary, *a.* anochelgar, anwagel-
 og, diymogel, diofal
 Unwashed, *a.* anolchedig, heb ei
 olchi; heb ymolchi
 Unwasted, *a.* heb ei ddifa, &c.
 Unwatched, *a.* heb ei wylled
 Unwatered, *a.* heb ei ddyfn
 Unwearied, *a.* anluddedig, diffin,
 annisfygiol, heb ddiffigio
 Unweave, *v.* dadwau, dadwen
 Unwed, Unwedded, *a.* dibriod,
 heb briodi. *Edr.* *Unmarried*
 Unweeded, *a.* heb ei chwynnu
 Unweighed, *a.* heb ei bwyso
 Unweildy, *a.* amrosgo; anferth,
 anhwylus i'w drin, gorfawr
 Unweildiness, *sub.* anrosgöedd,
 gorfaint, anferthedd
 Unwelcome, *a.* digroesaw
 Unwell, *a.* afiach, ansutiol
 Unwholesome, *a.* afachus
 Unwilling, *adj.* anfoddlawn, an-
 ewyllysgar, anfoddgar
 Unwillingness, *s.* anewyllysgar-
 Unwind, *v.* dad-ddyrwyn [wch
 Unwise, *a.* annoeth, anghall
 Unwished, *a.* heb ei ddymuno
 Unwittingly, *ad.* yn anwybodus,
 yn ddiarwybod, heb wybod
 Unwitty, *a.* ansynwyrwyd
 Unwonted, *a.* *Edr.* *Unusual*
 Unworn, *a.* heb ei wisgo; newydd
 Unworthiness, *s.* annheilyngdod,

anwiwdeb, anwiwder
 Unworthy, *a.* annheilwng
 Unwoven, *a.* heb ei wau, anwe-
 edig; dadweedig
 Unwound, *a.* heb ei ddyrwyn;
 wedi ei ddad-ddyrwyn
 Unwreathe, *v.* datdorchu; dad-
 blethu; dadgyfrodellu
 Unwrinkle, *v.* digrychu
 Unwritten, *a.* heb ei ysgrifenu
 Unwrought, *a.* anweithluedig
 Unyielding, *a.* diymollyngiad
 Unyoke, *v.* dadleuo, di-ieno
 Up, *ad.* i fynu, bry, fry
 Upbear, *v.* dal i fynn, atgeu
 Upbraid, *v.* dannod, edliw, ed-
 liwio, edliwied, hliwied
 Upbraider, *s.* dannodwr, &c.
 Upbraiding, *s.* dannodiaeth, &c.
 Uphill, *a.* esgynawl, ar i fynu:
s. gorifynu, gallt—*Uphill and*
downhill, gallt, neu orifynu, a
 gorwaered
 Uphold, *v.* cynnal, dal i fynn
 Upholder, *s.* cynnaliwr, atgewr
 Upholder, Upholsterer, *s.* gwe-
 lywr, gwerthydd gwelyau a
 cylchedau
 Upland, *s.* gorthir, mynydd-dir,
 uchel-dir; blaenau
 Uplay, *v.* rhoi i gadw, trysoni
 Uplift, *v.* codi, dyrchafu
 Upmost, *a.* uchaf, uchelaf
 Upon, *prep.* ar, ar warthaf
 Upper, *a.* uch, uwch, goruch,
 goruwch; uchaf, trêchaf
 Uppermost, *a.* uchaf, penaf
 Uppish, *a.* uchel, lledfalch
 Upraise, *v.* dyrchafu, codi
 Upright, *a.* syth, uniawn-syth;
 uniawn, cyfiawn, gonest
 Uprightness, *s.* uniondeb
 Uprise, *v.* codi neu esgyn i fynn
 Uproar, *sub.* terfysg, cynhwrf,
 cythrwff, mawr-dwrf, cyffro
 Uproot, *v.* diwreiddio
 Upshot, *s.* dyben, diwedd

Upside, *s.* ochr uchaf
 Upstart, *s.* pendodiad, conach, drygtoneddig, gwr pendodi
 Upward, Upwards, *ad.* i fynu, ar i fynu, tu ag i fynu, uchod: *a.* uwchlaw, mwy ná
 Urbanity, *s.* mwyynder, cyweithasrwydd, moesgarwch
 Urchin, *s.* draenog, draened
 Ure, *s.* arferiad, arfer
 Ureters, *s.* y pibellau sy'n dwyn y dwfr o'r arennau i'r chwysigen
 Urethra, *sub.* y bibell y rhêd y dwfr drwyddi o'r chwysigen
 Uretics, *s.* meddyginiaethau a barant ymadael â mwy o ddwfr
 Urge, *v.* cymhell, annog, dirio
 Urgency, *s.* dir-anghen, anghenraid, dirni, dirwasg, dirdra
 Urgent, *a.* taer, cymhellgar
 Urging, *s.* cymhelliad, diriad
 Urinal, *s.* troeth-lestr, troethai
 Urinary, *a.* perthynol i ddwfr y corph, neu'r trwngc—*Urinary passages*, pibellion y dwfr
 Urine, *s.* trwngc, pision, golch, troeth, lleisw: *v.* piso, troethi, gwneuthur dwfr
 Urinous, *a.* troethawl
 Urn, *s.* math o ystên bridd (i gadw lludw'r meirw gynt)
 Uroscopy, *sub.* edrychiad ar y trwngc i faru wrtho am afiechyd y corph; trwngc-sylliad
 Us, *pron.* ni, nyni
 Usage, *s.* arfer, defod, arferiad; triniaeth, triniad
 Usance, *s.* llôg; y misgwaith, neu yr yspaid, a ganiatêir cyn gofyn tâl am lythrau cyfnewid (*bills of exchange*)
 Use, *s.* arfer, arferiad, ymarfer; defnydd, deunydd, gwasanaeth; cynnefindra: llôg, tâl am wasanaeth: *v.* arfer, arferu, arferyd, ymarfer;

gwneuthur deunydd o; cynnefino
 Useful, *a.* defnyddiol, defnyddgar, buddiol, gwasanaethgar
 Usefulness, *s.* defnyddioldeb
 Useless, *a.* annefnyddiol, diddefnydd, difudd, diober
 Usquebaugh, *s.* gwlybwr dysdyll-edig yn y Werddon, a elwir (o lygriad) *Whiskey*
 Usker, *s.* ail-feistr, is-athraw; brysgyllwr; rhingyll
 Usher, *v.* arwain i mewn, dwyn ymlaen
 Ustion, *s.* llo-giad; seriad
 Usual, *a.* arferol, arferedig, cyffredin, cynnesin
 Usurer, *s.* ocrwr, arlogwr
 Usurious, *a.* arlogus, ocrus
 Usurp, *v.* trais-feddiannu, gormesu, gormes-oresgyn, cam-oresgyn, trawsfeddiannu
 Usurpation, *sub.* traws-feddiant, trais-feddiant; camrwysg
 Usurped, *a.* gormesawl, &c.
 Usurper, *s.* cam-oresgynwr, trais-feddiannydd, gormes-deyrn, gormeswr
 Usury, *s.* ocr, ocraeth, arlog, arllôg, usuriaeth; llôg
 Utensil, *sub.* dodrefnydd; llestr, llestriyn: *pl.* ystyffernach
 Uteric, *a.* perthynol i'r groth
 Uterine, *a.* un-fam, un-groth
 Uterus, *s.* crôth gwraig, bru
 Utility, *s.* defnyddioldeb, llês
 Utmost, *a.* eithaf, pellaf
 Utopia, *s.* gwlad ddychymmygedig lawn o drefn dda, dedwyddfyd, &c. gwenfro'r gwirion
 Utopian, *a.* dychymmygol, &c.
 Utter, *a.* eithaf, pellaf, hollol; nesaf allan: *v.* yngan, yngauyd, adrodd, traethu, dywedyd; taenu ar léd; gwerthu
 Utterable, *a.* traethadwy

Utterance, *s.* llafarddawn, llafariad, llafariath, goed, doed, parabl, ymadrodd; gwerthiad
 Utterer, *s.* ynganydd, traethwr, dywedwr, doedwr; gwerthwr
 Uttering, *s.* traethiad, adroddiad, taeniad ar lèd; gwerthiad
 Utterly, *ad.* yn hollol, yn gwbl
 Uttermost, *a.* eithaf—*Uttermost parts*, eithafon, eithafoedd
 Uvula, *s.* clòch yr ymadrodd
 Uxorious, *a.* dan lywodraeth ei wraig, gwreigeiddiol

V.

V, FEL rhif-nód, a arwydda bump
 Vacancy, *s.* lle gwag, cyfwng, gwagfan, swydd a fo'n wag; cyfle, adwy neu le agored
 Vacant, *a.* gwag; didrafferth
 Vacate, *v.* gwaghañ, arloesi; gadael yn wag; dirymu
 Vacation, *sub.* amser dyspaid, gorphwys, neu oed, dyspeidiad; oed-ddyddiad; dirymiad
 Vacillation, *s.* honciad, talgyngiad; anwadalwch
 Vaccination, *s.* arloesiad, gwaghlâd
 Vacuity, *s.* gwagder, gwagle
 Vacuum, *s.* gwagle, gwagfa
 Vade-meum, *s.* (sef, *dôs gyd-â mi*) còdlyfryn, cydymaith
 Vagabond, *s.* crwydryn, crwydrïad, gwibddyn, gwiliad, gwibiad, bedlemyn; *a.* crwydrâidd, bedlemaidd
 Vagary, *s.* gwib-feddwyl, gwyllt-ddychymmyg; chwidr-dro
 Vagrancy, *s.* crwydrad, crwydri, crwydreiaeth, gwib-rodïad
 Vagrant, *s.* crwydryn, gwibiad, gwibddyn—*Vagrant's lodge*, *Castle of vagrancy*, oestell gwibdi

Vague, *a.* crwydrol, ysgoewan, penrhydd, didrefn, ansylweddol, diystyr, hed-wag, gwiblog
 Vail, *s.* gorchudd, llen-gél, lengudd, llen; mantell, miswrn; *r.* cuddio, gorchuddio; parchus-gyfarch; ymostwng
 Vails, *sub.* damweinael, adfael, rhodd-fael, rhodd beblaw cyflog
 Vain, *a.* ofer; gwag; gorwag; ofer-wag, coegfalch; seithug
 Vain-glorious, *a.* gwag-ogoneddgar, ymddangosgar
 Vain-glory, *s.* gwag-ogoniant
 Vainness, *s.* oferedd; foledd
 Valance, *s.* cylched-lain gwely
 Vale, *s.* dyffryn; bro; cwm
 Valediction, *s.* canu'n iach, cymmeriad cénad, ìch-eirchiad
 Valedictory, *a.* iach-eirchiol
 Valerian, *s.* llysiau Cadwgan, y driaglog, cynffon y cabwllt
 Valet, *sub.* gweinydd, gwas—*Valct-de-chambre*, ystafell-was
 Valetudinarian, *s.* un clefycca, afiachus, lledglaf, gwaallyd, &c
 Valetudinary, *a.* afiach, &c.
 Valiant, *a.* dewr, gwrol, dewr-wych, calonog, grymusol
 Valiantness, *s.* dewredd, dewrder, grymusder, gwrolder
 Valid, *a.* cadarn, nerthol; safadwy, diynwad, sicr, cryf
 Validate, *v.* cadarnhan
 Validity, *s.* cadernid, grym
 Valley, *sub.* dyffryn, dyffrynaf; gwastadedd, gwacod; bro
 Valorous, *a.* dewr, gwrol, hy
 Valour, *sub.* dewdra, glewder, calonid, gwroldeb, dewredd
 Valuable, *a.* gwerthfawr
 Valuation, *s.* cywerthyddiad, offristiad gwerth, prisiad
 Value, *s.* gwerth, pris; *v.* cywerthyddio, prizio, gosod pris ar; gwneyd cyfrif o

Valve, *s.* caeadyn, caead bychan, cloryn, caffell, gwerchyrn
Vamp, *s.* uchafedd neu gefn esgid : *v.* cyweirio : cefn-drwsio
Van, *Vanguard*, *s.* blaen byddin, cynnhorff, blaen-res
Vane, *s.* ceiliog gwynt. *Edr.* Fane
Vanish, *r.* difannu, difannu, dismythu, dedwino, darfod
Vanishing, *a.* diflanedigol, &c.
Vanity, *s.* gwagedd, gorgwagedd, oferedd, gwegi; gwag ogouedd, hunan-dyb, gwagfost
Vanquish, *r.* gorchfygu, goresgyn, gorfod, darostwng
Vanquisher, *s.* gorchfygwr, &c.
Vantage, *s.* mantais, eunill, elw, budd. *Edr.* *Advantage*
Vapid, *a.* marw, marwaidd, diflas, merf, egraid, egr
Vapidity, *s.* marweidd-dra, &c.
Vaporary, *s.* twyn'-dŷ, tareth-dŷ, chwŷs-dŷ; tarethfa
Vaporation, *s.* tarethiad
Vaporous, *a.* mygdarthlog
Vapour, *s.* tareth, mygdarth, ager, agerw, agerdd : *r.* tarethio : brolio, gwag-fostio
Vapouring, *s.* coegfost, ymfrost, balch-ruad, brol, brawl
Variable, *a.* cyfnewidiol, newidiadwy, amrywiadwy, ansicr
Variableness, *s.* amrywioldeb, amryfaled, cyfnewidiolrwydd, cyfnewidiad, anwadalwch
Variance, *s.* amrafael, ymryson, anghydfod; amrywiad
Variation, *s.* amryfaeliad, amryw- iad; gwyriad; newidiad
Variagate, *v.* amrywio, amryfala, amrywieddu; amliwio, dyfrithio, brithweithio, britho
Variigated, *a.* and part. amryw- iedig; amrywiog—*Variigated work*, amrywiaeth, brithwaith
Variagation, *s.* amrywiad, am- rywiedigaeth; amlwiad

Variety, *s.* amrywiaeth; newid
Various, *a.* amryw, amrywiol, amryfal, amryddall; aml
Varlet, *s.* dyhiryn, diffeithwr, andras-ddyn, drygddyn
Varnish, *s.* adliw, dwb-liw, bernais : *v.* adliwio, berneisio
Vary, *r.* amrywio, amrywioli, amryfalu; newid; anghytuno
Vase, *sub.* cenedd neu gwpan blodenyng : y gron-belen mewn canwyllbren Eglwys, &c.— addurn-gawg; bloden-gawg
Vassal, *s.* caeth-ddeiliad, aill
Vassalage, *s.* gwarogaeth, caeth- wasanaeth, gwriogaethiad
Vast, *a.* dirfawr, tra-mawr
Vastness, *s.* gorfawredd, aruthr- edd, dirfawredd, gofaint
Vat, *s.* cerwyn; gwag-gafn—*A cheese vat*, cawsellt, caws-lestr
Vaticinate, *r.* darogan, dewinio
Vault, *s.* mwdd, crom-nen, gwaith bwa maen; cromgell; diod- gell; daear-gell
Vault, *r.* mydu, bwân, pontio, crwm-weithio; neidio, ymdastu
Vaultage, *s.* cell fwäog
Vaulted, *a.* mydawg, bwäog
Vaulter, *s.* llamlydd; neidiwr
Vault, *s.* ymfrost
Vault, *r.* ymfrostio, bocsahti, brolio, bostio
Vaulter, *s.* ymfrostiwr, brolyn
Vaunting, *a.* bocsahtus, bostgar, ymfrostus : *s.* bostiad, &c.
Veal, *s.* cig llo
Vectible, *a.* cludadwy, hyglad
Vection, *s.* cludiad, dyglad
Vectis, *s.* trosol, gwif
Veer, *v.* troi, chwyl-droi; traw- hwylio; troi'r hwyliau, &c.
Vegetable, *a.* tyfol, hydryfol, tyf- adwy, irdwf, hydwi; a bywyd tyfol yn unig ganddo : *s.* llys- ieuyn; planigyn
Vegetate, *v.* hydysu, tyfu

Vegetation, *s.* hydyfiant, tyfiad
 llysiâu, hydyfiad
Vegetative, *a.* tyfedigol, hydyf-
 edigol, tyfol, maeth-dynol
Vegete, *a.* bywiog, tîrf
Vegetive, *a.* tîrf, leinif; tyfol
Vehecence, **Veheuncy**, *s.* ang-
 erdd, angerddoldeb, tanbeid-
 rwydd, taerni, taerder; llymder
Vehement, *a.* angerddol, tanbaid,
 poethlyd; awchus
Vehicle, *s.* cludai, cludiedydd;
 hebryngydd, trosglwyddied-
Veil, *s.* Edr. *Vail* [ydd
Vein, *s.* gŵythen, gwythien
Veined, **Veiny**, *a.* gwythenog
Velleity, *s.* lled-frys, lled-clwant
Vellication, *s.* tymhigiad
Vellum, *s.* memrwn, llyfin-groen
Velocity, *s.* buander, cyflymdra
Velvet, *s.* melfed, pali
Venal, *a.* yn caru (yn cael ei yn-
 nill, â) gwobr, cyflogaidd, cyf-
 logadwy—*A venal man*, gŵr
 gwobr, gwas y geiniog
Venal, *a.* gŵythenol
Venality, *s.* cyflogeiddrwydd
Venatic, *a.* helwraidd, helyaidd
Vend, *v.* gwerthu : arwerthu
Vendable, **Vendible**, *a.* gwerth-
 adwy, arwerthawl, marchnadol
Vendee, *s.* prynwr, pryniedydd
Vender, **Vendor**, *s.* gwerthwr
Vendition, *s.* gwerthiad
Veneer, *v.* arwynebu, arddalennu
Veneficial, *a.* gwenwynlawn
Venemous, *a.* Edr. *Venomous*
Venenate, *v.* lladd â gwenwyn
Venerable, *a.* hybarch, parchad-
 wy, parchus, parchedig
Venerableness, *s.* hybarchedd
Venerate, *v.* perchi, mawr-
 berchi, parchu, dyfriq
Veneration, *s.* parch, ardduniant,
 anrhydedd, dyfriad
Venereal, *a.* cydgnodiawl, ymre-
 wyddol, chwantachol; chwant-

achus—*The venereal disease*, y
 chwantach-glwylf. Edr *Poz*
Venereous, *a.* chwantachus
Venery, *s.* chwantachrwydd, an-
 lladrwydd; cydgnawd:—hely-
 aeth
Venge, *v.* dial, dialu, dialeddu
Vengeance, *s.* dial, dialedd
Vengeful, *a.* dialeddgar
Venial, **Venial**, *a.* maddeuad-
 wy, maddeuol
Venison, *s.* hydd-gig, cig danys;
 helwriaeth, helfa
Venom, *s.* gwenwyn
Venomous, *a.* gwenwynig, gwen-
 wynlyd, gwenwynol
Venomousness, *s.* gwenwynllyf-
 rwydd, gwenwyndra
Vent, *sub.* agorfa, twll, gwynt-
 dwll : agerfa; gwynt, anadl:—
 gwerth, gwerthiant : *v.* tyllu,
 rhoi gwynt i: gollwng allan,
 rhoi ar gyhoedd; gwerthu
Venter, *s.* crôth, bru : mam
Ventilate, *v.* gwyntyllio, nithio,
 gwyntio, rhoi gwynt i
Ventilation, *sub.* gwyntylliad,
 gwyntiad, nithiad; oeriad
Ventilator, *s.* gwyntylliedydd
Ventricle, *s.* y cylla; y grôpa
Ventriloquist, *s.* bol-lasfarwr
Venture, *s.* antur, llyfas, argyn-
 nyg, anturiaeth, *v.* anturio,
 llyfasu, llafasu, beiddio, ar-
 feiddio; cyngwystlo
Venturesome, **Venturous**, *a.* ly-
 fasus, anturiol, beiddgar
Venturesomeness, *s.* llyfasedd
Venus, *s.* Gwener : seren Gwener
Venus's bason, *s.* llysiâu'r criban,
 llysiâu'r pannwr
Veracious, *a.* geirwir
Veracity, *s.* geirwiredd; gwir-
 iogrwydd; gwirionedd
Verb, *s.* berf; gair
Verbal, *a.* geiriol; berfawl
Verbalize, *v.* geirioli, geirio

Verbally, *ad.* mewn geiriau, ar air, ar air yn unig
 Verbatim, *ad.* air y'ngair, gair am air, yn yr un geiriau
 Verberate, *v.* curo, taro
 Verberation, *s.* curad, maeddiad, maethgen; tarawiad
 Verbose, *a.* geiriog, aml-eiriog
 geiriolus, geirgar, geirlawu
 Verbosity, *s.* geiriogrwydd, geirgarwch, hirschweddeid
 Verdancy, *s.* gwyrddedd
 Verdant, *a.* gwyrdd, gwyrddlas
 Verdict, *sub.* dedfryd, dedryd, rheithfarn, barn, dyfarniad
 Verdigrise, Verdigrise, *sub.* gwyrdd-rwd efydd neu brës
 Verditure, *s.* math o wyrddliw
 Verdure, *s.* gwyrddedd, gwyrddlesni, gwyrddni, gwyrddliw
 Verecundity, *s.* gwyled
 Verge, *s.* cylch, amgylchoedd, tertynau; min, ymyl: swydd-wialen, byrlysg: *v.* tueddu neu ogwyddo at, ochri
 Werger, *sub.* byrlysg-ddygydd, brysgyllwr, rhingyll llŷs
 Verification, *sub.* gwiriedigaeth, gwiriad, gwiriant, gorchwiriad
 Verify, *v.* gwirio, gwireddu, gorchwrio, profi'n wir
 Verily, *ad.* yn wir, yn ddiaa, mewn gwirionedd, yn sicr
 Versimilar, *a.* tebyg, tebygol, tra-thebyg, tra-thebygol
 Versimilarity, *s.* tebygolrwydd
 Veritable, *a.* gwiradwy, gwir
 Verity, *s.* gwir, gwired, gwirionedd; dilysrwydd
 Verjuice, *s.* surlyn, aesel
 Verinacular, *a.* pryfol, pryfedol, ymlusgiadol
 Vermiculate, *v.* pryfedu, cynrhoni:—brith-weithio
 Vermiculous, *a.* pryfedog
 Vermifuge, *s.* tarfydd llyngyr
 Vermilion, *s.* sinobl, sinopr

Vermin, Vermine, *sub.* pryfed; llau: *sing.* pryfyn, pryfedyn
 Verminate, *v.* pryfedu; magu'r pryfed neu'r pryfigedd
 Verminous, *a.* pryfedog
 Vernacular, *adj.* cynhenid, cynwynol, brodorawl, eiddo ei wlad ei hun; naturiol
 Vernal, *a.* gwanwynawl
 Veronica, *s.* enad. Edr. *Fluellin*
 Verrel, *s.* amgarn. Edr. *Ferrule*
 Versatile, *a.* hydro, hyfedr at ddysgu pob-peth, amryfeiddawn
 Versatility, *s.* hydröedd, amryfeihant—*Versatility of talents*, amryddoniad, amryddawn
 Verse, *s.* gwers, adnod, adran; braich o bennill:—prydyddiaith, mydr—*In verse*, ar gân
 Versed, *a.* cyfarwydd, hyddysg
 Versicle, *s.* gwersig, gwersan
 Versification, *s.* prydyddiaeth; mydriad, prydiad; plethiad
 Versifier, *s.* mydrwr, prydydd
 Versify, *v.* mydru, prydu, prydyddu; cowyddu; cyfansoddi ar gân neu fesar cerdd
 Versifying, *s.* mydriad, prydiad
 Version, *s.* cyfieithiad; troad
 Vert, *s.* gwyrdd-goed, &c.
 Vertebre, *s.* glain y cefn, un o'r gleiniau cefn; cymmal tro
 Vertex, *sub.* uchaf-ben; coppa; y pwngc uwchben. Edr. *Zenith*
 Vertible, *a.* tröadwy
 Vertical, *a.* nennawl, uchbennol
 Verticity, *s.* hydröedd
 Vertiginous, *a.* pendröedig
 Vertigo, *s.* y bendro, y gysp
 Vervain, *s.* briw'r march, cäs gan gythraul, y dderwen fendigaidd, llysiau'r hudol
 Vervels, *s.* coes-rwyau gwalch
 Very, *a.* gwir, yr un: *ad.* dros ben, yn gwbl, yn dra
 Vesicate, *v.* codi'n chwysigen

Vesicle, *s.* chwydalen, pothell,
chwysigen, chwysiglen
Vesper, *s.* y seren nos; yr hwyr
Vespers, *s.* prydnewnol weddi,
gospel, nawn-wasanaeth
Vessel, *s.* llestr; dodrefnyn
Vest, *s.* gwisg, dilledyn, cylched:
r. gwisgo; urddo, breinio. *Edr.*
Invest

Vestal, *s.* lleian, gwyrif
Vestible, *s.* porth, cyntedd
Vestige, *s.* ôl, ôl troed; brisg
Vestment, *s.* gwisg, cylched
Vestry, *s.* gwisgfa, gwisgle: cyf-
arod plwyfol
Vestry-clerk, *sub.* ysgrifenydd
plwyf

Vesture, *s.* gwisgad; dillad
Vetches, *s.* ffiachys, gwygbys—
Bitter-vetch, Crane's peas, pŷs
y garanod, pŷs yr aran

Vetchy, *a.* gwyg-bysawg
Veteran, *s.* hên filwr caled: *a.*
hên, hên-brawf, profedig

Vex, *v.* blino, gofidio, poeni,
trallodi; curio, ymfino

Vexation, *s.* blinder, gofid, poen-
edigaeth, curiad

Vexatious, *a.* gofidus, poenus,
dygnawl, blin, trallodus

Vexed, *a.* trallodedig, gofidus

Vexer, *s.* blinwr, aflonyddwr

Vial, *s.* costrelan, ffîol, phial

Viand, *s.* cyweir-fwyd; bwyd

Viaticum, *s.* bwyllwrw, gosym-
daith, gosymaith, teith-fwyd

Vibrate, *v.* cryau; ymchwarau,
siglo yn ôl ac yn mlaen; ys-
gwyd, chwynnethu

Vibration, *s.* ymsiglad, ymdaf-
iad; ysgydwad, chwynnelliad

Vicar, *s.* dirprwy-was, rhaglaw:
periglor, *ficer, bicar*

Vicarage, *s.* ficeriaeth

Vicarage-house, *s.* bicer-dŷ

Vicarious, *a.* dirprwyawl

Vice, *sub.* gwyd, bai, drygioni,

drygedd, rhemp, camp ddrwg,
gafaelawr; cogwrn tro

Vice-admiral, *s.* rhag-lyngeswr

Vice-chancellor, *s.* rhag-ystaf-
ellydd

Vice-chancellor, *sub.* rhag-gan-
ellwr

Vicegerent, *s.* rhaglaw, huail

Viceroy, *s.* rhaglaw brenin

Vicinage, *s.* cynmyddogaeth

Vicinal, Vicine, *a.* agos, cyfagos

Vicinity, *s.* cynmyddogaeth; cyf-
netaedd, cyfagosrwydd

Vicious, *a.* drygionus, gwydm,
drygiog, drygeddus, asbriawl

Viciousness, *s.* dryganiaeth, dry-
nawsedd, gwydlusrwydd

Vicissitude, *s.* cyfnewidiolrwydd,
cyfnewidioldeb, cylchgyf-
widiad, cylch-drôad

Victim *s.* alwrth; ysglyfaeth

Victor, *s.* gorfodai, buddugol-
iaethydd, gorchfygwr

Victorious, *a.* buddugawl, budd-
ugoliaethus, gorchfygawl

Victory, *s.* goruchafiaeth, budd-
ugolaeth, gorfodaeth

Victual, *v.* porthi, bwyd; di-
wallu â lluniaeth; darmertha

Victualer, *s.* bwyd-weinydd, go-
symmeithydd; bwyd-werthwr

Victuals, *s.* lluniaeth, ymborth,
porth, bwyd; bwyllwrw

Videlicet, *ad. eef, ys ef, aef yw*
hyny, hyny yw

Viduity, *s.* gweddwdod

Vie, *v.* cystadla; ymgystadla;
ceisio'r blaen

View, *s.* golwg, golygiad; bwr-
iad: *v.* golygu, edrych

Vigil, *s.* noswyl, gwynos, mywl

Vigilance, Vigilancy, *s.* gwyliad-
wriaeth, gofal, dyfalwch

Vigilant, *a.* gwyliadwros, gofals,
effro, manylgraff

Vignette, *sub.* addurn-dalaith
llyfr

Vigorous, *a.* egniol, gŷmus; bywiog, eidiog, eidiawl, pablu
Vigour, *s.* egni, egniad, llwyr-ymgaïs; eidiogrwydd, yni
Vile, *a.* gwael, gorwael, diffaith
Vileness, *s.* gwaeledd, salwedd, diffeithder, drygioni
Vilifier, *s.* bychanwr, dirmygwr
Vilify, *v.* bychannu, anniharchu, difrio, gwaradwyddo, cablu
Villa, *s.* gwlaty; maenol
Village, *s.* pentref, cordref, maesdref, treflan, trefan
Villager, *s.* pentrefwr, &c.
Villain, *s.* taeg, caeth-ddeiliad; —dyhirddyn, dyhirwr, casai, dryg-ddyn, ysgeler-ddyn
Villamous, *a.* ysgeler, esgymmun, atgas, dygas, dryglawn
Villainy, *s.* dyhirwch, ysgelerder, dygasrwydd, direidi
Villatic, *a.* pentrefig, pentrefol
Villous, *a.* blewog, cednog
Vimineous, *a.* o wiail, fel gwiail
Vinaceous, *a.* gwinawl, fel gwin
Vincible, *a.* gorchfygadwy
Vindicate, *v.* diff., amddiffyn, heuro, heuriannu; cyflawnhau
Vindication, *s.* diffyniad, amddiffyniad, heuredd, heuriant
Vindicator, *s.* amddiffynwr, &c.
Vindictive, *a.* dialeddol, dialeddus; dialfawr; dialgar
Vine, *s.* gwinwydden, gwinien
Vinegar, *s.* gwinegr, aesel
Vineyard, *s.* gwinllan, graban
Vinous, *a.* gwiallyd, gwinaid
Vintage, *s.* casgliad grawnwin, cynnaaf gwin; cnwd y winllan
Vintager, *s.* casglwr grawnwin
Vintner, *sub.* gwinwr, gwerthwr gwin, gwinydd
Vintry, *s.* gwinfa; gwindy
Viol, *s.* crwth; nabl
Violet, *a.* llygradwy, halogadwy, a ellir ei droseddu

Violate, *v.* halogi, treisio; torri, troseddu, sarhau, difwyno
Violater, **Violator**, *s.* troseddwr; treisiwr; halogwr, difwynwr
Violation, *s.* torriad, troseddiad; treisiad; halogiad, difwyniad
Violence, *sub.* trais, trawsedd, trawsder, trawsineb, gornocs, gorthrais, gorthrechwaith
Violent, *a.* tanlyd, tanbaid, treis- iol, gorthrechawl, ffyrnig
Violet, *s.* millyn, myllynen (*pl.* myllyn) y gwalllys, meddygyn, y feddyges, craith unnos—*Purple violet*, cennin y brain, esgid
Violin, *s.* crwth [iau'r gôg
Violist, *s.* crythor, ffilor
Viper, *s.* gwiber, neidr ddu
Viperous, **Viperine**, *a.* gwiberog, gwiberaidd, fel gwiber
Virago, *s.* gŵr-ferch, gŵr-wraig; garwen; rhyfel-wraig
Virent, *a.* gwyrddlas; tirf
Virge, *s.* byrllysg. *Edr. Verge*
Virgin, *s.* gwryf, morwyn, eigr, thiaiu, gwryf-ferch
Virginal, **Virgin-like**, *a.* gwryf-awl, gwryfaidd, morwynaidd, eigradd; pur, tŵr
Virginal, *s.* organ dannau
Virginity, *s.* morwydod, gwryf- dod, eigræth; diweirdeb
Virile, *a.* gŵraidd, dynawg
Virility, *s.* gŵreidd-dra, gŵreidd- rwydd, gŵreindod
Virtual, *a.* effeithiol, galluedigol, gweithredol; gwyrtiol
Virtually, *ad.* mewn effaith
Virtue, *sub.* rhinwedd; effaith, gallu, nerth; diweirdeb, mirach
Virtuoso, *s.* hofiwr pethau cyw- rain a benaidd, &c.
Virtuous, *adj.* rhinweddol, rhin- weddas, addwyn, daionus, da
Virulence, **Virulency**, *s.* gwen- wyn, gwenwynigrwydd, ad- wythigrwydd; ffyrnigrwydd

Virulent, *a.* gwenwynig, adwythig; llymdost, ffyrnig
Virus, *s.* gôr, crawn briw
Visage, *s.* wyneb, wynebpryd, gwyneb, gwynebpryd, edrychiad, trem, gwep, gweppa, golwg, gwedd, ffrîw, penpryd
Viscera, *s.* coluddion, perfedd
Viscerate, *v.* diberfeddu
Viscid, *a.* gwyda, gludiog
Viscidity, *s.* gwydnedd, gwyndder, gludiogrwydd
Viscous, *a.* cor-iarl, is-iarl
Viscous, *a.* gludiog, gwyrddu
Visibility, *s.* hyweledd, amlygedd, amlygrwydd, amlygder
Visible, *adj.* hywel, gweledig, amlwg, canfodadwy, eglur
Vision, *s.* gweledigaeth; gwelediad, golygiad
Visionary, *adj.* dychymmygol, breuddwydiol: *s.* coeg-weledydd, gau-weledydd
Visit, *s.* ymweliad, gofwy, gofwyad; gwêst, ymwest
Visit, *v.* ymwelod âg, gofwo; gwesta
Visitant, *s.* gwestai, gwastwr
Visitation, *s.* ymweliad, gofwyad; gofwyaeth, gofwyediggaeth
Visitor, *s.* ymweliedydd; gofwywr. *Edr.* *Visitant*
Visor, *Vizor*, *s.* llen-gudd, mwg-wd, miswrn; ffug-wyneb
Vista, *Visto*, *s.* golygfa yn agor rhiwng coed, trem-rodfa
Visual, *a.* golygawl, trâmïol
Vital, *a.* perthynol i'r bywyd, bywydol—*Vitals*, *or* *vital parts*, y rhannau bywydawl, (y galon, yr ymenydd, yr afu, a'r ysgyfaint) y bywydoliaeth
Vitality, *s.* bywydoliaeth
Vitiate, *v.* llygru, gwaethu
Vitiation, *s.* llygriad, gwaethiad
Vitious, *adj.* llygredig; heus, gwydus. *Edr.* *Vicious*

Vitiosity, *Vitiouslyness*, *s.* dwfilygriad; halogrwydd; dirchyd
Vitreous, *a.* gwydrawl, gwydrog, gwydraidd, gwydrin
Vitreousness, *s.* gwydredd
Vitrification, *s.* gwydrohiad
Vitrify, *v.* gwydroli, gwydrogi; ymwydroli, troi yn wydr
Vitriol, *s.* math o ffyn
Vituperate, *v.* beio, cablu
Vivacious, *a.* bywiog, hawtem
Vivacity, *s.* bywiogrwydd, hawnt
Viva-voce, *ad.* â llais byw; ar dafod-leferydd
Vivid, *a.* bywiog; llawn byw; iachus-wedd; gwridgoch
Vividness, *s.* bywiogder, &c.
Vivific, *a.* bywiocâol
Vivify, *v.* bywiocâu, bywhia; bywio, bywiogi, bywioli
Vivifying, *a.* bywiocâus
Viviparous, *a.* byw-hiliog
Vixen, *sub.* arth-wraig, cecres; madden, llwynoges
Viz, *ant.* *Edr.* *Videlicet*
Vizard, *Visard*, *s.* *Edr.* *Visor*
Vizier, *s.* y cypwas yn Twrci
Vocabulary, *s.* geir-ecclires, geirlyfr, geiriadur
Vocal, *a.* lleisiol, lleisiawg, llafar, seiniol—*a* vocal rock, craig lefais—*Vocal music*, cerdd dafod
Vocality, *Vocalness*, *s.* llafaregrwydd; lleisiogrwydd
Vocation, *s.* galwad, galwedigaeth; gorchwyl; celfyddyd
Vocative, *a.* galwedigol—*Vocative case*, y galwai, llefiad
Vociferate, *v.* gawri, gannio, croch-floeddio, buguned, banllefais, bloeddio
Vociferation, *s.* banllef, croch-floedd; banllefiad, buguned
Vociferer, *s.* bugunwr, banllefwr
Vociferous, *a.* bloeddawl, blodd-fawr, crochleisiol

Vogue, *s.* defod, arfer; cymmeriad, bri, parch; cyfrifiad
Voice, *s.* llef, lleferydd, llafar, llais, llefar; gair
Void, *a.* gwag; dirym: *v.* arloesi, ymadael â, yngarthu
Voidance, *s.* arloesiad; dirymiad
Voider, *s.* cawest briw-fwyd
Voidness, *s.* gwagder
Volant, *a.* hedegog, hedawl
Volatile, *adj.* hedawg, hedegol, hoywan, hoewan, ysgoewan
Volatilize, *v.* hedino
Volatileness, *s.* hedegolrwydd
Volcanic, *a.* llosgfalus
Volcano, *s.* bôl cynnen, cynneufol, ceudedd llosgfynydd, llosgfal
Volition, *s.* ewylltysiad, myniad, myniant, dewisiant
Volley, *sub.* croch-ruthr, rhuthrdwrdd; cawed o ergythion
Volubility, *s.* hydreigledd, hydroeddd; ringledd, ffraethder
Voluble, *adj.* hydro, hydrail; rhugl, ffraeth, parablus
Vohume, *s.* llyfr, plyg-lyfr, clawg, change; rhol
Voluminous, *a.* tew-blyg
Voluntary, *a.* gwirfoddol, ewyll-ygar, ewylltysiol
Voluntariness, *s.* gwirfoddoledd, gwirfoddolrwydd, -ewylltysgarwch, parodrwydd meddwl
Volunteer, *s.* milwr gwirfoddol: *pl.* gwirfoddolaid, ewylltysgar-yddion, bodd-ffiwyr
Voluptuary, *sub.* blys-borthwr, chwantachwr; gloddestwr; glwth, glythinebwr
Voluptuous, *a.* enawdol-foddus, glythinebgar, glythig
Voluptuousness, *s.* chwantachrwydd; rhysedd; gwyn-borthiad; glythni, glythi, glythineb
Vomit, *s.* cyfog, chwyd, gorchwyd; cyfogiad, chwydiad;

chwydfa; cyfogydd, cyfogllyn:
v. cyfog, cyfogi, chwydu, bwrw
Vomiting, *s.* cyfogiad, chwydiad
Vomitive, *a.* cyfogawl, chwyddedigol, yn peri cyfog
Voracious, *a.* gwangens, rheibus, bwyttig, gorwangens
Voraciousness, **Voracity**, *sub.* gwangensrwydd, gwange
Vortex, *s.* llynglyn, llyn tro
Vortical, *a.* cylchdroawl
Votary, *s.* eiddun-ferch
Votary, **Votarist**, *s.* eiddunwr, diosfrydwr; ymrodd-was
Vote, *s.* llais, gair, pleid-lais, pleid-air, cyfran-air: *v.* rhoi llais neu pleid-air; dewis
Veter, *s.* dewisydd, etholwr
Votive, *a.* diosfrydawl, addunedol, addunedig; addunol
Vouch, *v.* gwirio, dyhaeru, tystio, ardystio, gwarantu
Voucher, *s.* prawf, prawf-sgrif; ardystiwr, gwarantwr
Vouchsafe, *v.* teilyngu, bod yn wiw gan, gweled yn dda; gweled yn dda roddi, &c.
Vouchsafing, *s.* teilyngiad
Vow, *s.* adduned, eidduned, gofuned; addewid; diosfryd: *r.* addunedu, gofunedu, diosfrydu
Vowel, *s.* llythyren hafarog, (sef, a wua sain wrthi ei hun) llafariad, llafarai: *pl.* llafariad, llafariogion: *y* rhai'n yn y Gymraeg ydynt ddeuddeg, sef, *a, â, e, é, i, o, ô, u, w, û, y, ŷ, neu â*
Vowing, *a.* addunawl: *s.* adduniad, adduniad
Voyage, *s.* môr-draith
Voyage, *v.* mardwyo, morio, môr-deithio
Voyager, *s.* môrdeithiwr
Voyaging, *s.* môr-deithiad
Vulcano, *s.* safn mynydd llosg, fel Etna, Vesuvius, &c. *Edr.*
Volcano

Vulgar, *adj.* cyffredin; gwerin, gwerinawg, gwerinawl: difoes; gwael, salw: *s.* y cyffredin, y werin, y werinos

Vulgarly, *s.* gwaelder: anfoesgarwch, difoesedd, anfoes

Vulgate, *s.* y Biblyn y cyfieithad Ladinaidd, a gymmeradwyir gan Eglwys Rhufain

Vulnerable, *a.* a ellir ei glwyfo, hyfriw, archolladwy; gwan

Vulnerable, *a.* perthynol i glwyfau: *s.* ehi addas i glwyfau

Vulnerable, *v.* clwyfo, archolli

Vulpine, *a.* llwynogaidd, cadnoaidd: cyfrwys, ystrywgar

Vulture, *s.* math o aderyn mawr a rheibus, fwltur

Vulturine, *a.* tebyg i'r fwltur, rheibus, gerwangenus

W.

W, SYDD lythyren ddenrywiol, weithiau yn cael ei harfer fel cydseiniad (*consonant*) ac weithiau fel llafarai (*vowel*.) Arferir hi fel byrhâd am *West*; megis *S. W. South-West*, deau-orllewin

Wabble, *v.* lhwntian, ymysgwyd yn anwastad: bwrlymu

Wad, *s.* tusw, sypyn, soppen; sechiad, sech-ddefnydd, sech-doppyn: *v.* sechi, tansechi

Wadding, *s.* sech-doppyn

Waddle, *v.* myned o glun i glun, bôn-hongcio

Waddles, *s.* cerrig eiliog; y dafadenau tan en mochyn

Wade, *v.* cerdded trwy ddwfr, beisio, rhydio; treiddio

Wading, *s.* rhydiad; treiddiad

Wafer, *s.* afrilladen: *pl.* afrillad—*A sealing wafer*, llethen—*A consecrated wafer*, arladen

Wast, *s.* chwyfiad, chwyfaniad; cychwyfan: *v.* chwyf-drosi: nawf-drosi, trosglwyddo, hwylio drosodd

Wastage, *s.* trosglwyddiad; nawf-drosiad; elwyf-drosiad

Wag, *s.* digrifwas, un eastiog

Wag, *v.* ysgwyd, siglo, hongcio

Wage, *v.* dal cyngwystl, cyngwystlo—*The wage war*, gwnenthur rhyfel, rhyfela

Wager, *s.* cyngwystl: *v.* cyngwystlo

Wages, *s.* cyflog, hŷr, gwobr

Waggery, *s.* digrifwch, digrifedd, ysmalhawch. *Edr. Drollery*

Waggish, *a.* digrif, cellweirus, ysmala, gwammal, gwagsaw

Waggle, *v.* gwegiau, hongcïo, sigl-gerdded, cam-gerdded

Waggon, *s.* mên neu gertwyn bedair olwyn, hir-fen

Waggoner, *s.* certwynwr

Wagtail, *s.* aderyn a elwir tinsgl y gŵys, brith y fuches—chwidr-ferch, chwidrogen

Waif, *s.* peth diarddel, diffaeth

Wail, *v.* cwyno, cwynfau, ochain, wylofain, galaru, cwynofain, ubain, ymosdio

Wailing, *s.* galar, cwynfau, wylofain, ochain; oernad

Wain, *s.* cart, cert, certwyn, trwabel, trol, men, ben

Wainscot, **Wainscoting**, *s.* estyllwaith ar bared, parwyd-fwrdd, parwyd-waith coed: *v.* parwyd-fyrddio paliso

Waist, *s.* mein-gorph, gwâsg, y gwregys, y canol

Waistcoat, *s.* gwâsg-bais, gwâsgod, siaceed, tynhug

Wait, *v.* aros, dysgwyl; bod at alwad; heilio gweithio—*To lie in wait*, cynllwyn

Waiter, *s.* dysgwyliwr; gweitydd, heilyn, gweitiwr

Waits, *s.* cylch-glêr, cylchglêr.
wyr tref, lleo-glêr
Waiting-maid, *s.* llaw-forwyn
Waiting-man, *s.* heilyn, heilydd
Waive, *s.* gwraig nawddgoll: *a.* dinawdd; gwrthodedig: *v.* dinoddi gwraig; gwrthod
Wake, *s.* gŵylmabsant; gŵylnos; noswaith lawen:—llyfn ôl neu hoewal llong ar ddwfr
Wake, *v.* gwylio; deffro, dihuo, deffroi, bod yn effro
Wakeful, *a.* dihun, effro, gwyliadwus, deffrous
Wakefulness, *s.* deffrousrwydd
Waken, *v.* deffro. *Edr.* **Wake**, *v.*
Waking, *s.* deffroad: *a.* yn deffro
Wake-robin, *s.* pidyn y gôg
Wales, *s.* Cymru, Cynmru
Walk, *s.* cerddediad, rhodiad; rhodfa; godaith: *v.* cerdded, rhodio: rhodiena, rhoi tro
Walker, *s.* cerddedwr, cerddwr
Walking, *s.* cerddediad, rhodiad
Wall, *sub.* mur, caer, magwyr, gwâl, gwawl, caered; pared, parwyd: *v.* mario, caeru, gwâllo
Walled, *a.* caerog; amgaerog
Wall-eyed, *a.* llygad-frith
Wallet, *a.* ysgrêpan, cŵd deuben
Walnut, *s.* cneuen freinig
Walnut-tree, *s.* collen freinig
Wallop, *s.* golwyth: crych, crychmi neu grych-gŵd mewn dilled: *yn:* *v.* berwi, cyrchiasu
Wallow, *sub.* ymdreigl: *v.* ymdreiglo, ymdroi, ymdrochi, ymdrybaeddu, ymdrybola
Wallowing, *s.* ymdreiglad; ymdreigfa, ymdryboliad
Wall-wort, *s.* llysiau'r cwlwm
Waltron, *s.* môr-furh
Wamble, *v.* ymremio, ymgynhyrfu (gan wynt yn y cylla)
Wambling, *s.* ymrem y cylla
Wan, *a.* gwelw. *Edr.* **Pale**

Wand, *s.* gwialen; llath
Wander, *v.* crwydro, gwibio
Wanderer, *s.* crwydryn, gwibiad, gwib-rodwr, gwibddyn
Wandering, *s.* gwibiad, crwydrad, disperod; gwyrad
Wane, *s.* traul, trai, cil, adeg: *v.* treio, cilio, lleihau
Wang-tooth, *s.* cildant, bôchdant
Wanness, *s.* gwelwedd, glaswyni, gwanliw, gwelwder
Want, *s.* diffyg, anghen, gwall, eisiau, lloft: *v.* bod mewn diffyg; bod heb feddu
Wantey, *s.* tengl. *Edr.* **Sarcingle**
Wanting, *a.* diffygiol, mewn diffyg, yn fyr, yn eisiau
Wanton, *a.* anlad, trythyll, nwyfus: *v.* anladu, gweryddu
Wanton, *s.* anladfêrch; oferwr
Wantonness, *s.* anladedd, anladrwydd, nwyfiant
Wapentake, *s.* cwnumwd, cantref
War, *s.* rhyfel, sawd; milwriaeth
War, *v.* rhyfela, milwrio
Warble, *v.* crychu llais, crychleisio; peroriaethu, mwynbyngcio, cynghanneddu
Warbler, *s.* tŷn-gryehydd, cethlydd, cathlwr, mwyn-byngciwr
Warbling, *s.* crych-leisiad, cethlyd, cethlyddiaeth, cynganneddiad
Ward, *s.* cadŵraeth, ceidwadaeth; un tan geidwadaeth neu ymgeledd; dalfa, carchar: parh-ran o ddinas neu yspytty, &c.—rhwyll-ran elo neu allwedd
Ward, *v.* gwarchadw, gwarched, gwarchod, gwylied; troi dyrnod heibio, &c.
Warden, *sub.* gwarcheidwad, gwarchawdwr, gwarchawdr
Wardenship, *s.* gwarcheidwadaeth, gwarchodyddiaeth

Warder, *s.* gwyliwr; gwarchod-
 ydd, gwarchodwr
 Warding, *s.* gwarcheiddineth
 Wardmote, *s.* parthrau-lŷs
 Wardrobe, *s.* gwisgfa, dullad-gell,
 dulladfa, ysgrifa
 Wardship, *s.* gwarchodaeth
 Ware, Wares, *s.* mwyfau, nwydd-
 au, eiddo neu dda gwerthadwy
 — *Earthen ware*, llestri priidd
 Ware, *s.* dyfr-grontfa
 Warehouse, *s.* nwyfdy, masgnach-
 dy, ystôr-dy
 Warfare, *s.* milwriaeth, rhyfel
 Wariness, *s.* pryder, gochelgar-
 wch, gwagelogrwydd; pwyll
 Warlike, *s.* rhyfelgar; milwraidd
 Warm, *a.* twymn, twym, gwres-
 og, brôd, cynhes, eiŷd;
 mwygl, mwill, mwra, clauar
 Warm, *v.* twymno, cynhesn,
 twymdwyro; mwyglo; clauaru
 Warming, *s.* twymniad, cynhes-
 iad, gwresogiad; clauarnad
 Warning-pan, *s.* padell dwymno,
 padell wely, mwyglai
 Warmness, Warmth, *s.* gwrds,
 gwresogrwydd, cynhesrwydd,
 twymder; clauarwch
 Warm, *v.* rhybuddio: gwyiso
 Warner, *s.* rhybuddiwr
 Warp, *s.* ystaf, dyllf, edafedd yn
 y gwydd: *v.* ystaf, dyllf;
 gwyro, lleddfu: llusgo llong
 Warrant, *s.* gwarant; awdurdod,
 sicrwydd: *v.* gwarantu; aw-
 dardodi; sicrhau, dilysu
 Warrantable, *a.* gwarantadwy
 Warranty, *sub.* gwarantrwydd;
 gwaranred, arwactaf, bridiw
 Warren, *s.* cwning-gae
 Warrener, *s.* cwningwr
 Warrior, *s.* rhyfelwr, cadwr
 Wart, *s.* dafaden, dafad ddôf
 Wartwort, *s.* dafadlys
 Warty, *a.* dafadenog, dafadog
 Wary, *a.* gochelgar, gwagelog

Wase, *s.* torch ben, torch
 Wash, *s.* golch, golchfa; golch-
 iad; golchion, agolch: *con*,
 morfa: *v.* golchi, sicio: dys-
 treulio; ghanhau; ymolchi
 Wash-ball, *s.* peten olchi
 Wash-beetle, *s.* golch-fion
 Wash-bowl, *s.* ymolch-gawg
 Wash-brew, *s.* wrd-suean, neu
 sugaethan- *Edr. Flummary*
 Washer, *s.* golchydd, golchiwr
 Washer-woman, *s.* golch-wraig,
 golchyddes, golcharies
 Wash-house, *s.* golch-dy
 Washing, *s.* golchiad, golchfa
 Washing-place, *s.* golchfan
 Washing-tub, *s.* trwpa
 Wash-pot, *s.* crochan golchi
 Wasly, *a.* gwlyb, dyfrllyd, lleith
 Wasp, *s.* cacynen: *pl.* caewu
 Waspish, *a.* cacynardd, colynog,
 brathllyd; anynad, afrywog
 Waspishness, *s.* anniddigrwydd
 Wassail, Wassel, *s.* gwirod
 Waste, *adj.* ofer, difadd, dila:
 anghyffannedd, diffaith, diffaeth,
 gwyllt, gores, goreest, goreawl
 Waste, *s.* gwastraff, difrod, col-
 led: difrodriad: diffaithdir, an-
 hyfmeddole: nych, nychod,
 darsodedigaeth
 Waste, *v.* difrodi, anheithio;
 difa, ofer-dreulio, gwastraffa,
 afradu, afradloni: nyebu, curu
 Waste-book, *s.* llyfr gores
 Wasteful, *a.* afradus, afradlon,
 rhyddolgar, ofer, dyffolgar,
 gwastraffus, gwastraffydd
 Wastefulness, *s.* afradlonedd, &c.
 Waster, *s.* anheithiwr, difrodwr;
 gwastraffwr, difawr
 Watch, *sub.* gwyllt, gwyllidwr-
 iaeth: oriadur, awr-fynegydd:
v. gwylio, gwyllod; dygwyl
 Watchet, *a.* glae, golau-lae
 Watchful, *a.* gwyllidwrn; cllo,
 gwyllig; dygwylgar

Watchfulness, *s.* gwyliadwrus-
 rwydd; gwyliadwriaeth
 Watching, *s.* gwyliad; gwyliad-
 aeth, gwyliadwriaeth
 Watch-house, *s.* tŷ'r wylfa
 Watchman, *s.* gwyliwr, gwylydd,
 gŵylhedydd, gwyliadar
 Watch-tower, *s.* tŵr gwykied,
 gŵyl-dŵr; gwylifa; dysgwylfa
 Watch-word, *s.* arwydd-air
 Water, *s.* dwfr; dŵr: gwy, aw,
 môr: *v.* dyfihân, dyfr
 Watercourse, *s.* dyfrlle, dyfrffos
 Water-fall, *s.* rhaiadr, eirw
 Water-fern, *s.* cyfrdwy
 Water-gruel, *s.* grual dŵr, dyfr-
 gawl. *Edr.* Gruel
 Water-mark, *s.* ôl-nod llauw
 Water-spider, *s.* cōpyn y dwfr,
 march y dwfr, carw'r dwfr
 Water-spout, *s.* pistyll
 Waterish, Watery, *a.* dyfrllyd;
 dyfrog, dyfrawl; gwlyb
 Wattle, *r.* pletnu, eiko
 Wattles, *s.* tagellan, neu degyll
 ceulog: clwydi, pleidiau gwi-
 ail
 Wave, *v.* chwyfio yn ôl ac y'm-
 laen; codi yn donau; bwhw-
 man; cwhwfanu; ysgwyd
 rhywbeth yn arwydd o alwad,
 &c.—gochelyd, troi heibio,
 gadael heibio
 Waved, *a.* tomog; amrywiedig
 Waver, *s.* bwhwman, chwyfan,
 anwadal; hongcian, siglo
 Wavering, *a.* hawadal, anwastad,
 ansfydlug, at hongc
 Waving, *s.* cwhwfan, cwhwfan-
 iad, chwyfiad; gadawiad heibio
 Wavy, *a.* tomog, yn donau
 Wawi, *v.* crōch-nadu fel cathod.
Edr. Cutenwael
 Wawmish, Wawmish, *a.* alarflyd,
 yn gwrthwynebu bwyd
 Wax, *s.* cŵyr; cŵyro—To wax
 old, heneiddio, myned yr hen,

hem—To wax rich, cyfoeth-
 ogi, yingyfoethogi
 Wax-cake, *s.* cŵyren
 Waxy, Waxen, *a.* cŵyraidd
 Way, *s.* ffordd, llwybr; modd
 Wayfaring, *a.* teithiol, fforddol—
 —Wayfaring-men, fforddoliom,
 teithwyr, cynniweirwyr
 Waylay, *r.* cynllwyn, cynllwyno
 Waylayer, *s.* cynllwynwr
 Wayward, *a.* afrywio, cyndyn,
 gwrthnysig, ystyfnig, croes
 Waywardness, *s.* ystyfingrwydd
 We, *pron.* ni, nynt
 Weak, *a.* gwan, egwan, dirym,
 llesg
 Weaken, *v.* gwanhâu, gwanychu;
 nychu; digalonni
 Weakling, *s.* gwennyn, gwanwr,
 plentyn egwan: nâr
 Weakly, *adj.* gwannaidd, gwan-
 llyd, llesgach, dinerth: *ad.* yn
 wan, &c.
 Weakness, *sub.* gwendid, gwan-
 nwch, llesgodd; nŷch, nychedd
 Weal, *s.* lwydd, lles, bodd
 Weald, *s.* coed, coedwig; an-
 dred, tir gwŷllt, anial-dir
 Wealth, *s.* cyfoeth, golud, dâ
 Wealthiness, *s.* cyfoethogrwydd,
 goludiaeth
 Wealthy, *a.* cyfoethog, goludog
 Wean, *v.* diddyfnu, dilaehtu, di-
 ddwyn, tymu oddiwrth y fron
 Weaning, *s.* diddyfniad
 Weanling, *s.* diddyfnyn
 Weapon, *s.* arf; offeryn, erfyn
 Weaponless, *a.* diarf, amarfog
 Wear, *s.* trawl; gwisgad; gwisg
 Wear, *v.* trenio, gwisgo; difa
 Wear, Weir, *s.* cored, argae i
 ddal pysgod—A wear-net, ball-
 eg, ballaweg, ballagrwyd
 Wearer, *s.* gwisgwr, gwisgetlydd
 Wearied, Weary, *adj.* blinedig,
 diffygiol, luddedig, Min
 Weariness, *s.* ludded, blindet

Wearisome, *a.* blin, blinderus
Weary, *v.* blino: *a.* blin, &c.
Weasand, *s.* Edr. *Wind-pipe*
Weasel, *s.* bronwen, hloffenan; gwenci—*White weasel*, carlwm
Weather, *s.* tywydd, hia: *v.* dal yn wyneb y tywydd, &c. hwylio o amgylch pen-dryn, &c.
Weather-beaten, *a.* wedi ei guro gan y tywydd, hin-gnreig
Weather-bound, *a.* caeth gan y tywydd, hin-rwymetig
Weather-bow, *s.* yr ochr nesaf i'r tywydd, neu'r gwynt
Weather-cock, *s.* ceiliog gwynt, awel-fynag. Edr. *Fane*
Weather-gage, *s.* hin-synegydd: hin-ddangosydd:—y fantais o fod yr ochr nesaf i'r gwynt
Weather-glass, *sub.* hin-wydrin, hin-synegydd. Edr. *Barometer*
Weather-wise, *a.* gwybodus am newidiad tywydd, neu a gymmer arno fod felly; hin-gall
Weave, *v.* gwen, gwan; eilio
Weaver, *s.* gwŷydd, gwenydd
Weazand, *s.* gwich, corn gwddf
Web, *s.* gwe—*The end of a web*, cynwe—*Spider's web*, adargopwe, gwe'r cōpyn, &c.—*A web in the eye*, magl, huchlen, rhuchlen ar lygad
Webfooted, *a.* cyfandroed
Webster, *s.* gwŷydd. Edr. *Weaver*
Wed, *v.* priodi. Edr. *Marry*
Wedded, *a.* priod, gweddawg
Wedding, *s.* priodas, neithior
Wedge, *s.* cŷn, gaing, colpes; gwrth-gŷn; talp, llafn: *v.* cynio, geingio; gwrth-gynio
Wedlock, *s.* priodas
Wednesday, *s.* dydd Mercher
Weed, *s.* gwisg gweddwdod;—chwynyn: *pl.* chwyn: *v.* chwynu; chwynogli; torri neu dynnu chwyn—*A weeding hook*, chwynogli

Weedy, *a.* chwynawg, chwynog
Week, *s.* wythnos
Week-day, *s.* diwrnod gwaith
Weekly, *a.* wythnosol
Ween, *v.* tybied, tybia, tybygu
Weep, *v.* wylu, wylafain
Weeper, *sub.* wylwr, arŷglydd: rhumyn gwŷn ar alarwisg
Weeping, *a.* wylafain
Weevil, *s.* gwŷtyn ŷd, meigyn
West, *s.* dylif; darn gweuchig: petli diarddelwad. Edr. *Woj*
Weigh, *v.* pwysu, cloriannu, tŷoli: *fig.* ystyried; profi—*To weigh anchor*, codi angor
Weigh, *s.* rhyw fesur a phwysu pennodol o amryw bethau: 256lb. o gaws; 40 mesur o wenith; eithaf-bwys
Weight, *s.* pwys; pwysigrwydd
Weighty, *a.* pwysig, pwysfawr, o bwys neilldnol, trwm
Welcome, *sub.* croesaw, arfoll; hawdd-ammawr: *a.* arfollawg, croesawedig: *v.* croesawn, arfoll; hawdd-ammawr, hawdd-ammori, mwyn-annerch
Welcoming, *s.* croesawiad
Weld, *a.* assio, iasu—*Welding-hot*, gwŷn-ias, asiadwy
Welfare, *s.* llwyddiant, dedwyddwch; iechyd; lles, daioni
Welkin, *sub.* wybr, ffarfafen—*Welkin eyes*, llygaid gleision
Well, *a.* iach; llwyddiannus; ad yn dda, yn iawn: *int.* da! wel! wele! iddo!
Well, *s.* ffynnon, ffynon; pydew
Welladay, *int.* och! ow! och! fi!
Well-advised, *a.* da ei gynghor, doeth, synwryol, pwyllog
Well-affected, *a.* da ei ewillys
Well-being, *s.* llwydd, lles, dedwyddwch, ffyniant
Well-born, *a.* boneddawl
Well-bred, *a.* moesawg, bardd efoesau, bardd-ddygardus

Well-done, *int.* da! puriawn! da iawn! da! gwaith!

Well-favoured, *a.* prydweddol

Well-met, *int.* gwyh gyfarfod!

Well-nigh, *ad.* yn mron, yn agos, o fewn ychydig, braidd, o'r braidd

Well-pleased, *a.* llwyr-foddolawn

Well-set, *a.* cadarn-gryf, sad

Well-spent, *a.* iawn-dreuliedig

Welsh, *a.* cymreig—*The Welsh tongue*, Cymraeg, Brythoneg—

A Welshman, Cymro—*A Welsh-*

woman, cymraes—*Welsh people*, Cymry—*To render into*

Welsh, cymreigio—*Welshy*,

Welshified, cymreigiaidd, cym-

reigiawl—*A Welsh critic, or*

translator, Cymreigiwr, Cym-

reigydd

Welt, *s.* gwald, gwaltes; *giron-*

yn, ymyl: *r.* gwaldn, gwalt-

ysu, gwalteisio; ymylu

Welter, *v.* ymdroi, ymdrybaedlu,

ymdreigio

Wem, *s.* brychenyn, man, craith

Wen, *s.* crangen, oddfyn

Wench, *s.* llangces, herlodes;

mwyglen, putain, cyffoden

Wencher, *s.* puteiniwr

Wenny, *a.* crangenog

Went, *r.* aethum, aethom, &c.

Wept, *v.* wylais, wylasom, &c.

Were, *v.* oeddym, &c. buom, &c

Were, *s.* cored. *Edr. Wear*

West, *s.* gorllewin, gorllewydd;

machludiad hawl

West, *Westerly*, *Western*, *a.* gor-

llewinol, gorllewyddol

Westering, *a.* tueddol i'r gorllewin

Westward, *Westwardly*, *ad.* tu

a'r gorllewin, i'r gorllewin

Wet, *s.* gwlych, gwlybanaeth,

gwlybwr: *a.* gwlyb; gwlybyr-

og; llaith

Wet, *r.* gwlychu; sicio

Wether, *s.* molit; llydn dafad

Wetness, *s.* gwlybrwydd, gwlyb-
aniaeth; lleithder

Wet-nurse, *s.* gwlyb-fammaeth

Wet-shod, *a.* troed-wlyb

Wetting, *s.* gwlych, gwlychiad

Wettish, *a.* gwlybyraidd

Whale, *s.* morfarch, morfil

Whalebone, *s.* asgwrn morfarch,

asgell morfil

Wharf, *s.* porthfa, porthdwyn

Wharfage, *s.* tal am borthfa

Wharfinger, *s.* golygydd porthfa

What, *pron.* yr hyn, pa, pa beth,

beth: *ad.* o ran, rhwng

Whatever, *pron.* beth bynag, pa

beth bynag, pwy bynag

Whatsoever, *pron.* pa bynag, pa

beth bynag, beth bynag

Wheal, *s.* goryn, llynoryn, plo-

ryn; crug-dardd, fflithell

Wheat, *s.* gwenith; gwenithyd—

A grain of wheat, gwenithen—

Wheaten bread, bara gwenith—

A wheat country, gwlad wen-

ithog (lawn o wenith)

Wheedle, *v.* ludo, dennu, lliithio

Wheedler, *s.* hudwr, lliithiwr

Wheodling, *s.* deniad, &c.

Wheel, *s.* olwyn, rhod; troell;

sidell: *v.* chwyldroi, troi o

gwmpas; cludo mewn berfa

Wheel-barrow, *s.* berfa olwynog,

berfa dról

Wheeled, *a.* olwynog, ar olwynion

Wheeler, **Wheel-wright**, *s.* saer

olwynion, olwynwr, rhodwr

Wheel-rut, *s.* hawc neu ôl olwyn

Wheeze, *v.* cêg-wichio (trwy

gaethder yr anadl) caeth-sio

Whelk, *s.* oddfyn, crugdardd

Whelm, *v.* dymchwelyd

Whelp, *sub.* cenaw, cenau: *v.*

bwrw torllwyth o genawon

When, *ad.* pan, pa bryd, y pryd

Whence, *ad.* o ba le, o ba un

Whencesoever, *ad.* o ba le bynag

Whenssoever, *ad.* pa bryd bynag

Where, *ad.* pa le, yn y lle nes'r fan, yn mha le, yn mha un
 Whereabout, *ad.* y'ngbylch pa le
 Whereas, *a.* gan, can; cŷd
 Whereat, *ad.* wrth-yr hyn
 Whereby, *ad.* trwy yr hyn
 Wherefore, *ad.* am ba achos, pa ham, o herwydd pa ham, i ba beth
 Wherein, *ad.* yn yr hyn; yn mha beth
 Whereinto, *ad.* i'r hyn; i ba le
 Whereof, *ad.* o'r hyn, am yr hyn; o ba beth
 Whereon, Whereupon, *ad.* ar yr hyn, ar hyn; ar ba beth
 Wheresoever, Where-over, *ad.* pa le bynag; yn mha fan bynag
 Wherewith, Wherewithal, *ad.* â'r hyn, â pha beth
 Wherret, *v.* ystuno, hyrddio
 Wherry, *s.* ceubal, cych-fâd
 Whet, *s.* hogiad: *v.* llymhâu, hagi, awchlymu, minio
 Whether, *pron.* pa un: *ad.* ai, pa un ai, pa un bynag
 Whetstone, *s.* hogfaen, agalen, hogalen, calen hagi
 Whetter, *s.* hogwr, hogydd
 Whetting, *s.* hogiad, awchiad
 Whey, *s.* maidd; chwig
 Wheyish, *a.* meiddlyd
 Which, *pron.* pwy, pa un, pa rai, pa; yr hyn, yr hwn
 Whiff, *s.* chwiff, pwff, chwa
 Whiff, *v.* piffio, chwiffio
 Whiffle, *v.* anwadau; ofer-droulio amser, segura
 Whiffler, *sub.* chwibanwr; penchwiban-ddyn, anwadalwr
 Whiffing, *s.* anwadolwch: *a.* anwastad, penchwiban
 Whig, *s.* maidd glâs, sur-faidd; chwig, chwigws
 Whigs, *s.* enwad ar y blaidd wladol yn Mrydain sy'n wrthwyneb â'r *Toriaid*, ac yn proflesu bod

yn fwy o ochr rhyddid; chwig-iaid. *Edr.* *Tories*
 While, Whilst, *ad.* cyhyd, tra
 While, *s.* enyd, encyd, tro, tren, tröyn, talm, yspaid
 Whilom, *ad.* gynt; unwaith
 Whim, Whimsy, *sub.* chwin, chwimp, nwyd, bephyn, chwidr-dro; mympwy, gwam-malder, rhosh
 Whimper, *v.* gerain, golesain
 Whimsical, *adj.* ysmala, chwidr-ddigrif; hyntiog. *Edr.* *Freckles*
 Whim-wham, *s.* ffiril, gwael-beth; coeg-chwedl; chwidr-dro
 Whin, *s.* eithnean
 Whine, Whindle, *v.* cŵyn-leisio, truan-leisio; rhiith-druana
 Whiner, *s.* cŵyn-leisiwr, &c.
 Whining, *a.* truan-leisiol; rhiith-druanaidd: *sub.* cŵyn-leisiad, ymgwynfaniad, claf-leisiad
 Whinny, *v.* gweryru; gwilrin
 Whinyard, *s.* math o gledddyf can
 Whip, *s.* chwip, ffirewyll, flangell: *v.* chwipio, ffirewyll, flangellu; cipio; brysio; bacawio, crwnblethu; crwmhemio, crwn-waio
 Whip-cord, *s.* chwip-gortyn
 Whipper, *s.* chwipiwr, &c.
 Whipsaw, *s.* rhygnell. *Edr.* *Saw*
 Whip-staff, *s.* braich y llyw
 Whipster, *s.* cyffym-was; bocedwr
 Whirl, *s.* chwerfan; chwidr, chwif, chwyndro: *v.* chwidroi, chwyrdro, chwyrdroi
 Whirl-bone, *s.* padell y glin
 Whirling, *sub.* chwyrdroliad: *a.* chwyrdroli, chwyrdroli
 Whirlpool, *s.* llyn tro, pwll tro; llyngalyn, sugn-bwll
 Whirlwind, *sub.* tro-wynt, cerwynt, flalm-wynt
 Whirlygig, *s.* chwyrdroli
 Whisk, *s.* hamdro, crychmaid; tasgell; yagubellig

hisk, *v.* crychneidio; dilychu, ysgubellu
hiskers, *s.* trawswch, barfgud-
ynau. Edr. *Mustaches*
hiskey, *s.* Edr. *Usquebaugh*
hisper, *s.* husting, sibrwd: *v.*
sisial, sibrwd, ymhusting
hisperer, *s.* hustingwr
hist, *s.* math o chware ar gard-
iau: *int.* ust! taw! ystaw
histle, *sub.* chwib, chwiban,
chwibanog: *v.* chwibanu
histler, *s.* chwibanwr
histling, *a.* chwibanawl, chwib-
histling, *s.* chwibaniad [anllyd
hit, *s.* tipyn, gronyn, mymryn
hitbeam-tree, *sub.* cerddinen
 wyllt
White. *a.* gwŷn, can, cannaid:
s. gwŷn, gwŷn-liw, gwynni
White-briar, *s.* marchfïaren
White-lead, *s.* plwm gwŷn
White-livered, *a.* gwŷn ei afu;
 cenfigenus; gwan-galon
Whiten, *v.* gwynnu, cannu, ar-
 wyynu, dywynnu; gwynhau
Whiteness, *s.* gwynder, gwyn-
 deb, gwynni, canneidrwydd
Whitening, *s.* gwynniad, gwyn-
 had, canniad, canneid-waith
White-wash, *v.* gwyn-galchu
White-washed, *a.* gwyn-galchaid,
 gwynnedig
White-washing, *s.* gwyn-galchiad
Whither, *ad.* i ba le, fr fan
Whithersoever, *ad.* i ba le bynag
Whiting, *s.* gwyniad, môrwyniad:
 —math o wyn-fwyn
Whiting-pout, *s.* swtan, côd lwyd,
 bawd y melmydd
Whitish, *a.* gwynnaidd
Whitlow, *s.* ewin-wasg, gwlthen,
 bystwn, ewinor
Whitster, *s.* canwr, cannydd
Whitsunday, *s.* y Sulgwyn
Whitsuntide, *s.* gwyl y Sulgwyn,
 dyddiau'r Sulgwyn

Whittle, *s.* mantell fagn: cyll-
 ellan: *v.* rhoi mewn mantell,
 twygrwymo: torri â chyllell
Whiz, *v.* sio; chwibanu; chwyrrn-
 ellu, chwyrrnogli: *s.* si
Whizzing, *s.* si, chwibaniad
Who, *pron.* pwy? yr hwn, y neb,
 y sawl, y rhai, &c.
Whoever, *pron.* pwyg bynag
Whole, *adj.* cyfan, cyfan-gwbl,
 hollol, oll, holl; iach: *s.* y swm,
 y crynswth, y cwbl, y cyfan
Wholeness, *s.* cyfanrwydd, cyfan-
 der; iachusrwydd
Wholesale, *s.* cyfanwerth; cyfan-
 werthiad—*To sell by wholesale*,
 cyfanwerthu—*A wholesale-deal-*
er, cyfanwerthwr—*By whole-*
sale, cyfanwerthawl, ar gyfan-
 werth, wrth y swm
Wholesome, *a.* iach, iachus
Wholesomeness, *s.* iachusrwydd
Wholly, *ad.* yn hollawl, yn gyfan-
 gwbl, yn llwyr, &c.
Whom, *pron.* yr hwn; pwy?
Whomsoever, *pron.* pwy bynag
Whoop, *s.* bloedd: *v.* galw
Whore, *s.* putan, putain: *v.* pnt-
Whoredom, *s.* puteindra [einio
Whoremonger, **Whoremaster**, *s.*
 puteiniwr; godinebwr
Whoreson, *s.* basdardd, basderdd-
 yn, mab y butain: *a.* bas-
 darddaidd
Whoring, *s.* putein-gar: *s.* put-
 einiad, puteiniaeth
Whorish, *a.* puteinig, puteinllyd
Whose, *pron.* eiddo pwy? pwy
 biau? yr hwn, yr hon, y rhai
Whosoever, *pron.* pwy bynag
Why, *ad.* pa ham? am ba achos?
Wich, **Wyche**, *s.* heledd
Wick, *s.* pabwyrn canwyll
Wicked, *a.* drwg, drygionus, an-
 nuwïol, anfad, diried, drygus
Wickedness, *s.* drwg, drygioni,
 anfadrwydd, amnuwïoldeb

Wicker, *s.* mër-helygen; gwialen eilio—*A wicker basket*, basged fër'helyg
Wicket, *sub.* gorddrws, gwiced, diysan, drws mewn drws
Wide, *a.* llydan, ehang, helaeth, ehelaeth; rhŵth
Widely, *ad.* ar led, yn mhell
Widen, *v.* lledu, llydanu, helaethu, ehangu: rhythu
Wideness, *s.* elangder, llydander, lléd; helaethrwydd
Widgeons, *s.* (adar môr) chwiws
Widow, *sub.* gweddw; gwraig weddw
Widower, *s.* gŵr gweddw
Widowhood, *s.* gweddwdod
Width, *s.* lléd, llydander
Wild, *v.* llywio, rheok; trin
Wildy, *a.* llywiadwy; trinadwy
Wife, *s.* gwraig, gwraig briod
Wig, *s.* gwallt-gapan; teisenig
Wight, *s.* dyn neu ddynes
Wild, *a.* gŵyllt, bwyst, anial, anniwyll, diffaith, anialawg: *s.* anial, anialdir, diffethdir
Wild-beast, *s.* bwystfil. *Edr.* *Beast*
Wilderness, *s.* anialwch, anialdir, alldred, dŵfethwch
Wildness, *s.* gwylltneb, gwyllt-wedd, gwylltred
Wile, *s.* dichell, ystrang, ystryw, ystrem; cynllwyn
Wilful, *a.* gwirfoddol, bwriadol; ystyfnig, cyndyn
Wilfully, *ad.* o wirfodd, yn wirfoddol, yn fwriadol; yn ystyfnig
Wilfulness, *sub.* ystyfnigrwydd, pen-galedrwydd; hunanamcan
Wiliness, *s.* dichell, cyfrwysdra
Will, *s.* ewyllys, gwyllys; llythyr cynmyn
Will, *v.* ewyllysiu, gwyllysio; gorchymyn; mynnu
Willing, *a.* ewyllysgar, gwyllysgar, ewyllysiawl, parod, hodd-lawn, yn mynnu, &c.

Willing, *s.* ewyllysiad, gwyllysiad, myniad, myniant
Willingness, *sub.* ewyllysgarwch, gwyllysgarwch, parodrwydd
Willow, *s.* helygen, pren helyg
Willow-grove, *s.* helyg-lwyn
Will-with-a-wisp, *s.* llewyn
Wily, *a.* cyfrwys, dichellgar
Wimble, *s.* ebillyn, chwimbil, trwyddew. *Edr.* *Gimlet*
Wimple, *s.* gwempl; miswrn
Win, *v.* ennill, ynnill; ciwa, maelior; denu, tynnu
Wince, **Winch**, *sub.* gwing: *v.* gwingo, taflu, tindafu
Wincer, *s.* gwingwr, gwingydd
Winch, *s.* *Edr.* *Windlass*
Wincing, *s.* gwingad, tindasiad
Wind, *s.* gwynt, awel, chwa: chwyth, anadl: *v.* gwyntio: dyrwyn, troi, amddyrwyn, amdroi
Wind-beam, *s.* nen-bren ty
Wind-berries, *s.* llus
Wind-bound, *a.* caeth gan y gwynt
Wind-egg, *s.* clongc-wy
Winder, *s.* dyrwynydd. *Edr.* *Reel*
Wind-fall, *sub.* gwynt-gwmp; dygwydd dâ; hap dda
Wind-hover, *s.* cudyll y gwynt
Winding, *a.* gogam; anunion
Winding-reel, **Winding-blades**, *s.* cynnod, estyllod dyrwyn
Winding-sheet, *s.* amdo, amwisg
Windlass, *s.* dyrwyn-lath, dyrwynai; braich droi
Windle, *s.* cengliadur; echel dro
Wind-mill, *s.* melin wynt
Window, *s.* ffenestr, alches
Wind-pipe, *sub.* breuant, corn chwyth
Windy, *a.* gwyntog; chwythlyd
Wine, *s.* gwin
Wine-fat, *s.* gwin-gafn
Wine-glass, *s.* gwin-wydrn
Wine-press, *s.* gwinsang, gwia-wryf, gwinawsg, gwingafa

Wine-tavern, *s.* gwin-dŷ
Wing, *s.* adain, aden, asgell, fflog: *v.* adeiniog, asgellu; hedeg
Winged, *a.* adeiniog, asgellog
Wingless, *a.* diesgyll, diedyn
Wink, *s.* tarawiad llygad, amrantiad; ysmiciad, ysmig
Wink, *v.* amrantu, ysmicio, ysmician, amneidio â llygad; esgeuluso, edrych heibio
Winking, *s.* ysmiciad llygad, amrantiad; edrychiad heibio
Winner, *s.* ynnillwr; maeliwr
Winning, *s.* ynnilliad: *part.* yn ynnill: *a.* ynnillgar, denawl
Winnow, *v.* nithio; gwyntyllio
Winnowing, *s.* nithiwr, nithiedydd, nithydd, gwyntylliwr
Winnowing, *s.* nithiad, &c.
Winter, *s.* gauaf: *v.* gauafu
Wintery, *Winterly*, *a.* gauafawl, gauafaid, gauafyd
Wipe, *s.* sychiad, sŷch-rwbiad; cosfa, dyrnod; edliwiant: *v.* sychu, sŷch rwbio, dilychu; dileu: dilwytho un o'i arian, &c.
Wiping, *s.* sychiad; cosfa
Wire, *s.* edef o haiarn neu ryw fettel arall, gwyfyr, gwyfr
Wire-draw, *v.* tynnu edafedd haiarn; hir-estyn; taer-dynnu
Wis, *v.* gwybod: *ad.* yn wir
Wisdom, *s.* doethineb, doethder, callineb, synwyr; pwyll
Wise, *a.* doeth, call, synwyrrol
Wise, *s.* sut, modd, dull, ffordd
Wiseacre, *s.* doethyn, ffielddyn
Wish, *s.* dymuniad, dymuniant, dymundeb, dyheueg, deisyfiad: *v.* dymuno, chwennychu, ewyllysio, gwyllysio; deisyf
Wishful, *a.* chwannog, chwenychgar, hiraethlawn; blysig
Wisket, *s.* cawell, basged
Wisp, *s.* tusw, sypyn; torch
Wist, *v.*—*I wist*, gwyddwn
Wistful, *a.* dwys-feddylgar

Wit, *s.* synwyr, deall; pwyll; fraethlder, fraethoneg—*A wit*, arebydd, cymhenwr; un synwrygall—*To wit*, sef. *Edr. Videlicet*
Witch, *s.* dewines, swynwraig, rheibwraig, gwiddanes
Witchcraft, *s.* dewiniaeth, swynyddiaeth, rheibiaeth; swyngysfared; hudoliaeth
Witch-elm, *s.* llwyfen lyfnddail
Witcraft, *s.* dyfais, dyfeiswaith
With, *prep.* gyd â, gyd âg, â, âg
Withal, *ad.* heblaw hyny, hefyd, y'mhellach; â'r hwn, â'r hyn
Withdraw, *v.* cilio, neullduo, tynnu yn ol, cadw'n ol
Withe, *s.* gwden; rhwymyn
Wither, *v.* gwywo, crino, edwi
Withers, *sub.* cudyn ysgwydd march—*Wither-wrung*, â llwgr yn yr ysgwydd
Withhold, *v.* attal, dal, cadw yn ol; rhwystro, lladdio
Within, *prep.* oddi fewn, tu fewn, o fewn, yn, mewn
Without, *prep.* heb: *conj.* oddi eithr: *ad.* yn allanol, tu allan
Withstand, *v.* gwrthsefyll, gorsafu, gwrthwynebu
Withy, *s.* helygen; mérhelygen
Witless, *a.* dŷynwyr, fladr
Witness, *s.* tŷst; tystiolaeth: *v.* tystio, tystiolaethu, ardystio
Witnessing, *s.* arwiriad, tystiad
Wittingly, *ad.* trwy wybod
Witty, *a.* synwyrrol, synwryllym; fraethllym, cymhen-ddoeth, arain, arebawl
Witwal, *s.* y gegid
Wizard, *s.* cynghallen; brudiwr
Wo, **Woe**, *s.* gwae, gofid
Woad, *s.* glaslys, lliwlys, y glas, y glaiariys, melsugn, mêl y cŵn, melengu, y weddlys
Woful, *a.* gofidus, truenus, gresynol, aluethus

Wicker, *s.* mēr-helygen; gwialen
eilio—*A wicker basket, basged*
ferhelyg

Wicket, *sub.* gorddrws, gwiced,
drysan, drws mewn drws

Wide, *a.* llydan, ehang, helaeth,
ehelaeth; rhŵth

Widely, *ad.* ar led, yn mhell

Widen, *r.* lledu, llydanu, hel-
aethu, ehangu: rhythu

Wideness, *s.* ehangder, llydander,
lled; helaethrwydd

Widgeons, *s.* (adar môr) chwïws

Widow, *sub.* gweddw; gwraig
weddw

Widower, *s.* gŵr gweddw

Widowhood, *s.* gweddwdod

Width, *s.* lled, llydander

Wild, *r.* llywio, rheol; trin

Wildy, *a.* llywiadwy; trinadwy

Wife, *s.* gwraig, gwraig briod

Wig, *s.* gwallt-gapan; teisenig

Wight, *s.* dyn neu ddynes

Wild, *a.* gwyllt, bwyst, anial, an-
niwyll, diffaith, anialawg: *s.*
anial, anialdir, diffeithdir

Wild-beast, *s.* bwystfil. *Edr.* Beast

Wilderness, *s.* anialwch, anialdir,
allred, diffeithwch

Wildness, *s.* gwylltineb, gwyllt-
wedd, gwylltred

Wile, *s.* dichell, ystrange, ystryw,
ystremp; cynllwyn

Wilful, *a.* gwirfoddol, bwriadol;
ystyfnig, cyndyn

Wilfully, *ad.* o wirfodd, yn wirfodd-
ol, yn fwriadol; yn ystyfnig

Witfulness, *sub.* ystyfnigrwydd,
pen-galedrwydd; hunanamean

Witness, *s.* dichell, cyfrwysdra

Will, *s.* ewyllys, gwyllys; llythyr
cymmyn

Will, *r.* ewyllysio, gwyllysio;
gorchymyn; mynnu

Willing, *a.* ewyllysgar, gwyllys-
gar, *r.* awl, paro-
law

Willing, *s.* ewyllysiad, gwyll-
iad, myniad, myniant

Willingness, *sub.* ewyllysgar-
wch, gwyllysgarwch, parodrwydd

Willow, *s.* helygen, pren helyg

Willow-grove, *s.* helyg-wyn

Will-with-a-wisp, *s.* llewyn

Wily, *a.* cyfrwys, dichellgar

Wimble, *s.* ebblyn, clornall,
trwyddew. *Edr.* Gwib

Wimple, *s.* gwemwl; misern

Win, *r.* ennill, ynnill; chw-
maelior; dennu, tymu

Wince, Winch, *sub.* gwinc;
gwingo, taslu, tindafu

Wincer, *s.* gwingwr, gwingold

Winch, *s.* *Edr.* Windlass

Winching, *s.* gwingad, tindafu

Wind, *s.* gwynt, awel, cwm

chwyth, anadl: *r.* gwynt
dyrwyn, troi, amddyrydd

amdroi

Wind-beam, *s.* nen-bren ty

Wind-berries, *s.* llus

Wind-bound, *a.* caeth gan y gwynt

Wind-egg, *s.* clonge-ŵy

Winder, *s.* dyrwynydd. *Edr.* Bwl

Wind-fall, *sub.* gwynt-gwynn-
dygwydd dâ; hap dda

Wind-hover, *s.* cadyll y gwynt

Winding, *a.* gogam; ammon

Winding-reel, Winding-blades,
cyngrod, estyllod dyrwyn

Winding-sheet, *s.* amdo, amwig

Windlass, *s.* dyrwyn-iath, dyr-
wynai; braich droi

Windle, *s.* cengliadur; eched droi

Wind-mill, *s.* melin wynt

Window, *s.* ffenestr, alch

Wind-pipe, *sub.* brenn-
chwyth

Windy, *a.* gwyntol

Wine, *s.* gwin

Wine-fat, *s.* gwin-ffat

Wine-glass, *s.* gwin-glas

Wine-merchant, *s.* gwin-
fawr

Wine-shop, *s.* gwin-
fawr

Wine-tavern, *s.* gwin-
fawr

Wing, *s.* adar

Winged, *a.* adur

Wingless, *a.* adur-
les

Wink, *s.* ta-
rantad; y

Wink, *r.* a-
mician,

esgenlus

Winking, *s.* a-
mician

Wink, *s.* ta-
rantad

Wink, *s.* ta-
rantad

veddies
dis
in

s. llyngyr: sing. llyng-

*aten, a. ysedig gan bryf-
braenllyd*

eed, s. bad llyngyr

wood, sub. chwervial,

erwlys, wermod

y, a. pryfedog

*part. treuliedig, wedi treul-
vedi gwisgo*

*la, s. gwyrn, y cynrhon yn
efnau gwartheg*

y, v. cnoi, cnofain, arafu;

no, dygn-flino; erlid

e, a. gwaeth—To grow

ae, gwaethygu, gwaethu

ship, s. addoliad; urddas: v.

doli, anrhydeddu

shiper, s. addolwr, addolydd

shipful, a. parchadwy, parch-

lig, urddasol, anrhydeddus

st, a. gwaethaf: v. trechu—

to be worsted, cael y gwaethaf,

ael ei drechu, ei guro, &c.

rsted, s. edafedd hir-wlan—

Worsted stockings, hosanau hir-

wlan, hosanau mein-wlan

ort, s. brêci; llysieuyn—St.

John's wort, eirynllys

ort-froth, s. brecini

ort-vat, s. cafn brêci

orth, sub. gwerth, gwerthedd,

pris; gwiwdeb; teilyngdod;

rhagoriaeth—It is worth no-

thing, ni thâl o ddim

Worthily, ad. yn hywiw, yn deil-

wng; yn addas, yn weddus

Worthiness, s. teilyngdod, haedd-

iant, rhyglyddiant

Worthless, a. diddaioni, diober

—A worthless fellow, dioberwr,

dyn diles, segurddyn

Worthy, a. teilwng, rhyglyddus,

gwiw, haeddawl; addas, cym-

llys

Worthy, a. breciaidd

W. v. gwybod—I wot, mi wn

*Woven, part. gwëedig, wedi ei
weu neu ei wan*

Would, s. helygliys, gwaedlys

Wound, s. archoll, briw, clwyf,

gweli: v. archolli, briwo,

clwyfo, gwelio

Wounded, a. and part. archoll-

edig, briwedig, clwyfedig,

clwyfus

Wounding, s. archolliad, &c.

Wrack, s. gwmon, gwymon y

môr: llong-ddrylliedig; llong-

goll, llong-ddrylliad; dylusg y

môr, briwion, ysgyriion llong-

an, &c.—dynystr, llwyr-feth,

llwyr-goll

Wrack, v. colli llong; dryllio

llong: arteithio. Edr. Rack

Wracker, s. yspeilydd, llongau

drylliedig, lleidr dylusg. Y

mae glannau'r môr, er gwarad-

wydd i'n gwlad, yn rhy lawu

o'r fath ladron dideimlad

Wranglands, s. crangc-goed, cor-

goediach, cor-goed

Wrangle, v. cecru, ymgecru,

cnêcu, ymdaeru, ymeirio

Wrangler, s. cecryn, ymdaerwr,

cnêcusr, cnecdryn, cweyrlwr

Wrangling, s. cecraeth, cneeni

Wrap, v. plygu, plyg-drôl, go-

blygu; amblygu, amwisgo;

plygu y'ng hyd; gorthôi

Wrapper, s. amdwyg; gorthöydd

Wrath, s. llid, bâr, digofaint, dig,

digter, lldiogrwydd

Wrath, a. lldiog, digllawn

Wrath, s. digllonedd, dig-

lled, digllonder

Wrath, a. dilid, diddiger

Wrath, a. tywallt, llwyr-dywallt;

Wrath, a. dialleddu

Wrath, a. dialgar, dialus

Wrath, a. tywalltiad; naws-

Wrath, part. yn tywallt

Wrath, a. andorch, pleth, pleth-

Wrath, a. addurn-bleth, coror-

Wolf, *sub.* blaidd, cidwm, bela, gwyddgi
Wolfish, *a.* bleiddaidd
Wolf's-bane, *s.* llysiau'r blaidd
Woman, *s.* gwaig, merch, benyw, bôn—*A little woman*, gwreigan—*Mean women*, gwrageddach—*Silly women*, gwrageddos
Womanish, **Womanly**, *a.* benywaidd; gwreigaidd
Womb, *s.* crôth, bru
Wonder, *s.* rhyfeddod, gwyrth: *v.* rhyfeddn, synnw, aruthraw
Wonderful, **Wondrous**, *a.* rhyfedd, rhyfeddol, uthr, aruthr, aruthrol, nthrol
Wonderfulness, *s.* rhyfeddoldeb, rhyfeddolrwydd, aruthredd
Wonderment, *s.* syndod
Wont, *s.* arfer, moes, defod—*To be wont*, arfer, arferu
Wonted, *a.* arferol, arferedig
Woo, *v.* carn; attolygu
Wood, *s.* coed, gwydd; pren; coedwig, coed-lwyn
Woodbine, *Edr.* *Honeysuckle*
Woodchat, *s.* cigydd glas—*Lesser woodchat*, cigydd bach, barfog
Woodcock, *s.* cyfflog
Wooded, *a.* coedog; aml-goed
Wooden, *a.* coedawl, o goed, o bren—*Wooden vessel*, llestr pren
Woodfretter, *s.* pry'r coed
Woodland, *s.* coettir, coedtir
Woodlouse, *s.* mochyn y coed
Woodpecker, *s.* coblyn y coed, delor, cnocell y coed
Woodroof, *s.* llysiau'r eryr, mandan, llysiau'r hidl
Wood-sage, *s.* y filryn, chwervlys yr eithin, bedwen chwerv
Woody, *a.* coedog, llawn coed
Woodyard, *s.* coedian
Woer, *s.* carwr, un mewn cariad, ymgeisydd, taer-geisydd
Woof, *s.* arwe, y bwrw

Wool, *s.* gwlan
Woolcomber, *s.* cribwr gwlan
Woollen, *a.* o wlan, gwlanaudd
Woollendraper, *s.* brethynwr
Woollendrapery, *s.* brethyniaeth
Woolliness, *s.* gwlanogrwydd
Woolly, *a.* gwlanog, gwlanaudd
Woolpack, **Woolsack**, *s.* sach o wlan; sachaid o wlan
Woolstaple, *s.* marchnadfa gwlan, gwlanfa
Worcester, *s.* Caerwrangon
Word, *s.* gair: *v.* geirio, geiriadau
Word-book, *s.* geir-lyfryn
Wording, *s.* geiriad
Wordy, *a.* geiriog, aml-eiriog
Work, *sub.* gwaith, gweithred, gorchwyl, gwasanaeth
Work, *v.* gweithio, gweithredu, gwneuthur, gwnëyd, gwnelyd
Worker, *s.* gweithiwr, gweithydd; gweithredwr, gweithredydd
Workfellow, *s.* cydweithiwr
Workhouse, *s.* gweithdŷ
Workman, *s.* gweithiwr
Workman-like, *a.* celfyddus, celfyddaudd, celfydd, harddweithiedig, saerniaidd, creffwraidd
Workmanship, *s.* gwneuthuriad; gwaith; crefftwriaeth
World, *s.* byd, bedyssawd
Worldliness, *s.* bydolrwydd, bydoldeb, bydgarwch
Worldling, *s.* bydol-ddyn
Worldly, *a.* bydol, bydgar
Worldlyminded, *a.* bydolfrydig
Worldlymindedness, *sub.* bydolfrydedd; bydolrwydd
Worldlywise, *a.* bydol-ddoeth
Worm, *s.* prŷf, prŷfyn, prŷfedyn, abwydyn:—*carth-droell gwa*, tro-dynnydd
Worm, *v.* dibryfdu:—*cyfrwysweithio*, cyfrwys-dynnu. *Edr.* *Screw*

Worms, *s.* llyngyr: *sing.* llyng-yren

Wormeaten, *a.* ysedig gan bryfed; braenllyd

Wormseed, *s.* bad llyngyr

Wormwood, *sub.* clwerwail, clwerwlys, wermod

Wormy, *a.* pryfedog

Worn, *part.* treuliedig, wedi trenlio, wedi gwisgo

Wornils, *s.* gwyrn, y cynrhon yn nghefnau gwartheg

Worry, *v.* cnoj, cnofain, amafu; blino, dygn-flino; erlid

Worse, *a.* gwaeth—*To grow worse*, gwaethygu, gwaethu

Worship, *s.* addoliad; urddas: *v.* addoli, anrhydeddu

Worshiper, *s.* addolwr, addolydd

Worshipful, *a.* parchadwy, parchedig, urddasol, anrhydeddus

Worst, *a.* gwaethaf: *v.* trechu—*To be worsted*, cael y gwaethaf, cael ei drechu, ei guro, &c.

Worsted, *s.* edafodd hir-wlan—*Worsted stockings*, hosanau hir-wlan, hosanau mein-wlan

Wort, *s.* brêci; llysieuyn—*St. John's wort*, eirynllys

Wort-froth, *s.* brecini

Wort-vat, *s.* cafn brêci

Worth, *sub.* gwerth, gwerthedd, pris; gwiwdeb; teilyngdod; rhagoriaeth—*It is worth nothing*, ni thâl o ddim

Worthily, *adv.* yn hywiw, yn deilwng; yn addas, yn weddus

Worthiness, *s.* teilyngdod, haeddiant, rhyglyddiant

Worthless, *a.* diddaioni, diober—*A worthless fellow*, dioberwr, dyn diles, segurddyn

Worthy, *a.* teilwng, rhyglyddus, gwiw, haeddawl; addas, cynhwys

Worty, *a.* breciaidd

Wot, *v.* gwybod—*I wot*, mi wn

Woven, *part.* gwëedig, wedi ei weu neu ei wan

Would, *s.* helyglys, gwaedlys

Wound, *s.* archoll, briw, clwyf, gweli: *v.* archolli, briwa, clwyfo, gwelio

Wounded, *a.* and *part.* archolledig, briwedig, clwyfedig, clwyfus

Wounding, *s.* archolliad, &c.

Wrack, *s.* gwmon, gwymon y môr: llong ddrylliedig; llonggoll, llong-ddrylliad; dylus y môr, briwion, ysgyrion llongan, &c.—*dinyst*, llwyr-feth, llwyr-goll

Wrack, *v.* colli llong; dryllie llong: arteithio. *Edr. Rack*

Wracker, *s.* yspeilydd, llongau drylliedig, lleidr dylus. *Y mae glannau'r môr, er gwaradwydd i'n gwlad, yn rhy lawn o'r fath ladron dideimlad*

Wranglands, *s.* crang-goed, cor-goediach, cor-goed

Wrangle, *v.* cecru, ymgecru, cnêcu, ymdaeru, ymeirio

Wrangler, *s.* cecryn, ymdaerwr, cnêcswr, cnecddyn, cwerylwr

Wrangling, *s.* cecraeth, cneeni

Wrap, *v.* plygu, plyg-drôl, goblygu; amblygu, amwigo; plygu y'ng hyd; gorthêi

Wrapper, *s.* amdwyg; gorthöydd

Wrath, *s.* llid, bâr, digofaint, dig, digter, llihogrwydd

Wrathful, *a.* lliidiog, diglawn

Wrathfulness, *s.* diglonedd, digllonrwydd, digllonder

Wrathless, *a.* diid, diddigter

Wreak, *v.* tywallt, llwyr-dywallt; dial, dialu, dialeddu

Wreakful, *a.* dialgar, dialus

Wreaking, *s.* tywalltiad; nawiad allan: *part.* yn tywallt

Wreath, *s.* amdorch, pleth, plethdorch, addurn-bleth, corna-

bleth: *v.* amdorch, pleth-
dorch; plethu
Wreathing, *s.* torchiad, plethiad
Wreathy, *a.* torchaid, argrych
Wreck, *s.* llong-ddrylliad; dryll-
-ran, gweddill-ran; gweddillion
Edr. *Wreck*
Wren, *s.* dryw, y dryw bach
Wrench, *s.* dirdro: *v.* dirdroi,
nydd-droi, croes-droi; tyrfu
Wrest, *v.* gŵyro, gŵyrdroi, dir-
droi; dirdynn; trais-gipio
Wrestling, *s.* gwyrdroad, &c.
Wrestle, *v.* ymafaelyd, ymafael,
ymaflyd, ymdrech, ymdrech
Wrestler, *s.* ymafaelwr, ymaflwr,
ymdrechw, ymdrechydd
Wrestling, *s.* ymthiad, ymdrech
Wretch, *s.* adyn, gwael-ddyn,
trnenyn, adfydyn; annyn
Wretched, *adj.* truan, gresynol,
gresynus, truenus; salw, gor-
wael
Wretchedness, *s.* trueni, gresyni,
truenusrwydd, gresyndod, gre-
synokdeb, gresynolrwydd; gor-
waeledd
Wretchless, *a.* diofal, ysmala
Wriggle, *v.* ymnyddo, ymdorch, i,
ymystumio, gwingo; ymddy-
wyn: *s.* gwing
Wriggle-tail, *s.* tin-sigl, gwing-
din y gŵys: *a.* gwing-din
Wriggling, *s.* ymnyddiad, gwing-
iad, gwinged
Wright, *s.* saer, saerniwr
Wright's-work, *sub.* saerniaeth,
saerni, saerwaith, saeriant
Wring, *s.* gwasg: *v.* gwasgu, dir-
droi, tro-wasgu, dir-wasgu
Wrinkle, *s.* crŷch, rhŷch, tolc,
crychni, crychiaden: *v.* crychu,
rhychu, toleio; pamylu
Wrinkled, *a.* rhychog, crŷch,
crychedig, rhychedig
Wrist, *s.* arddwrn
Wristband, *s.* arddyrn-rwym

Writ, *s.* ysgrifen; ysgrythur; ys-
grif-len, dyfyn-lythyr
Write, *v.* ysgrifenu; llythyru
Writer, *s.* ysgrifenydd
Writhe, *v.* nydd-droi; dirdynn
Writing, *s.* ysgrifen: ysgrifeniad
—*Writings*, ysgrifeniadan
Writing-desk, *s.* ysgrif-en-gist
Writing-master, *s.* ysgrif-feistr
Wrong, *adj.* cam, annion, iâl
iawn; beins; cyfeithornus: *v.*
cam, camwedd, caniwri; bai;
cyfeithorn: *v.* gwneuthor cam
Wrongful, *a.* aughyfiawu, cam,
camweddus; beins
Wrongfully, Wrongly, *ad.* yu
gamweddus; ar gam; yu feis
Wronghead, Wrongheaded, *adj.*
pengam, siolgam, clolgam
Wrote, Written, *a.* ysgrifenedig,
wedi ei 'sgrifenu
Wroth, *a.* dig, digllawn, digus
Wrought, *part.* wedi ei weithio
Wrung, *part.* dirdroedig, dir-
wasgedig. Edr. *Wring*
Wry, *a.* cam, hylf-gam, anllyfa:
v. hylf-ganmu
Wrying, *s.* gŵyrgamiad, afuniad,
anferthiad, hylfiad
Wryness, *s.* gŵyr-gamder, gŵyr-
gammedd, gŵyr-gemmi
Wryly, *ad.* ar ŵyr, yn ŵyrgam
Wry-mouthed, *a.* min-gam
Wry-necked, *a.* gwddf-gam
Wyche, *s.* heledd; pwll heb
Wyche-house, *s.* halen-dŷ
Wye, *s.* yr afon Gwy

X.

XEBEC, *s.* math o long fechan
a arferir yn Môr y Canoldir
Xenia, *s.* anrhegion arferedig
Xenodochy, *s.* derbynle dyceth-
iaid; yspytty pererhmion
Xerasia, *s.* math o ben-foelni

Xerophthalmia, *s.* sych-gochni
llygaid, sych-bilen
Xiphias, *s.* cledd-bysg:—seren
gynffonog ar lun cleddyf

Y.

YACHT, *s.* flys-fad, bād ys-
tafellog, ystafell-fad
Yam, *s.* rhyw wreiddyn o'r hwn
y gwna pobl America fara
Yap, *s.* ci bach, cian
Yard, *s.* llath, llathen; llathaid,
llathenaid; gwialen; hwyl-lath:
—buarth, cadlas
Yard-arm, *s.* braich y draws-lath
Yardland, *s.* llathdir
Yardwand, *s.* llathffon, llathen
Yarn, *s.* edafedd, edau
Yarn-beam, *s.* carfan gwëydd
Yarr, *v.* chwynu, ysgyrnigo
Yarringles, *s.* cengliadur
Yarrish, *a.* sych-arwaidd ei flas
Yarrow, *s.* milddail, gwilfrai
Yatch, *s.* Edr. *Yacht*
Yaw, *a.* ymysgwyddo
Yawl, *s.* bād mawr; llongig
Yawling, *s.* oerleisiad
Yawn, *s.* dylyfiad gen: *v.* dylyfu
gen; ymystwyo
Ye, *pron.* chwi, chwy-chwi
Yea, *ad.* iē; do; felly y mae
Yean, *v.* bwrw oen; llydnu
Yeanling, *s.* oen newydd ei fwrw
Year, *sub.* blwydd, blwyddyn,
blynedd
Yearling, *sub.* blwyddiad, llwdn
blwydd, llo blwydd, &c.
Yearly, *a.* blwyddawl, blyneddol,
blynyddol
Yearn, *v.* tyner-ymdeimlo, tostur-
deimlo, dwys-deimlo
Yearning, *sub.* tyner-gynhyrriad,
cynhesiad ymysgaroedd
Yeast, *sub.* burym, ewyn diod,
swyf, swyfi, swyfen

Yelk, *s.* melyn-ŵy
Yell, *s.* oergri, oernad
Yell, *v.* oerleisio, oergriio, oer-
nadu; nbain; udo; rho
Yelling, *s.* oerleisiad; udiad
Yellow, *a.* melyn, melynliw
Yellow-hammer, *s.* llinosen-felen,
peneuryn, melynog
Yellow-jaundice, *s.* y clefyd mel-
yn, y cryd melyn
Yellowish, *a.* melynaidd
Yellowness, *s.* melynrrwydd, mel-
ynder, melyndra, melyni, mel-
ynedd
Yellow-water-flag, *s.* berw'r fam,
berw'r torlânau
Yelp, *v.* hel-gyfarth, gogyfarth
Yelping, *s.* hel-gyfarthiad
Yelt, *s.* hwch ieuangc, banwes
Yeoman, *s.* gŵr eang, gwreng,
rhydd-ddeiliad; gosgorddwr
Yeomanry, *s.* y gwyr eang, y
gwreng, y rhydd-ddeiliad
Yerk, *v.* croes dafu coesau
Yes, *ad.* iē; do; felly y mae; oes
Yest, *s.* Edr. *Yeast*
Yesterday, *s.* doe, ddoe
Yesternight, *s.* neithiwr
Yet, *conj. & ad.* etto, hyd yma,
hyd yn hyn, er hyny, eithr
Yexing, *s.* ig, igiad
Yew, *s.* ywen, pren yw
Yield, *v.* rhoddi; rhoddi i fyna,
gildio, ymroddi, ymostwng
Yielding, *part.* yn dwyn; yn ym-
ostwng; yn addef
Yles (black) *s.* euad ddu—*Red*
yles, euad goch: Edr. *Fluellin*
Yoke, *s.* lau, gwarrog; gwëdd:
v. ieuo, gwarrogi
Yoked, *a.* ieuedig, gweddawg
Yokefellow, *s.* cydwedd, cydym-
aith, cydweddawg
Yoking, *s.* ieuad: *a.* ieuawl
Yolk of an egg, *s.* melyn-ŵy
Yon, **Yonder**, *ad.* draw, acw,
dæw

Yore, *ad.* gynt, yn yr hen amser,
mewn oes a fu, er ys talna
York, *s.* Caereffrawg
Yon, *pron.* chwi, chwydchi
Young, *a.* ieuangc, iefango
Younger, *a.* iau, ieuangach
Youngest, *a.* ienaf, ieuangaf
Youngish, *a.* ieuangaidd
Youngster, Younker, *s.* ieueng-
yn, llengcyn; newyddian
Your, *pron.* eich
Yours, *pron.* eiddych, eiddoch,
eiddo chwi
Yourself, *pron.* eich hun, eich
hunan
Yourselves, *pron.* eich hnnain
Youth, *s.* ieuengtid; dyn ieu-
angc; gwerydd
Youthful, *adj.* ieuangc, llencyn-
aidd; nwyflawn
Youthfulness, *s.* ieuengctid
Youthly, *a.* ieuangc

Z.

ZANY, *s.* cellweiriwr, ystum-
iwr. *Edr.* Buffoon
Zeal, *s.* awyddfryd, mawr-serch,
gwresog-fryd, hewyd, dyhew-
yd, eiddigedd; gwyn; zél
Zealot, *s.* gwynfydwr, brwdfryd-
wr, eiddigeddwr
Zealous, *a.* brwdfrydig, gwresog,
awyddus, eiddigeddus, hewyd-
us, llawn zél
Zealousness, *s.* gwresogrwydd
bryd; awyddfrydedd, hewyd-
usrwydd
Zenith, *s.* y pwynt o'r ffurfafen a
fo'n uniawn uwch ein penau, a

chyferbyn a'r Nadir, sydd yn
uniawn dan ein traed², entych
awyr: *fig.* uchder llwyddiant,
&c. *Edr.* Nadir a Vertical
Zephyr, *s.* gwynt y gorllewin
Zest, *sub.* croen enr-afal: *fig.*
chwaeth, bläs: *v.* blaseiddio
Zetetic, *a.* ymofyniadol
Zeugma, *s.* dull ymadrodd pan
fo llawer o enwau yn ymgyt-
syllu ág un fferf, neu lawer
sylwedd-air ág un ansawdd-
air; ymgysswllt
Zig-zag, *a.* gogam, igam-ogam,
tebyg i'r llythyren Z
Zink, *s.* math o fettel
Zodiac, *s.* cylch y deuddeg ar-
wydd yn y ffurfafen, yr ar-
wydd-gylch, caer sidi, sidydd
Zone, *s.* gwregys, cylch
Zones, *sub.* cylchoedd; eu nifer
yw pump—*The torrid zone*, y
cylch poeth—*The temperate*
zones, y ddau gylch tymherus
—*The frigid zones*, y ddau
gylch oerfelog neu rewlyd
Zoographer, Zoographist, *s.* dar-
luniwr milod ac anifeiliaid
Zoography, *s.* darluniad milod
ac anifeiliaid, mil-hanesiaeth
Zoologist, *s.* mil-hanesydd
Zoology, *s.* traethawd am filod
ac anifeiliaid, mildraith
Zoophoric, *s.* nadd-golofn â llun-
ian milod yn gerffedig arni
Zoophyte, *s.* peth cyfrannog o
anian neu fywyd milaidd a
llysieuawl, megis ysbwng, &c.
Zootomist, *s.* difyniedydd milod
ac anifeiliaid, mil-ddifyniwr
Zootomy, *s.* difyniaeth cyrph
anifeiliaid, mil-ddifyniad

ADDENDA.

Chwanegiadau o rai geiriau Saesneg, ac o eiriau Cymraeg at y cymreigiad yn nghorph y gwaith.

ABHORRENT, *a.* ffeiddiol,
a fo yn ffeiddio

Abstraction, *s.* dansoddiad, dansoddedigaeth

Adder's-tongue, *s.* tafod y neidr

Advantage, *sub.* mantais, ennil, ynnill: *v.* manteisio, equill, ymull

Ague, *s.* y deirthon

Ague-fit, *s.* teirthon

Allotment, *s.* dyraniad

Ambuscade, *s.* cadbwll

Ash, *Male ash*, *sub.* march-on, march-onen: *pl.* march-ynn

Asphodel, *s.* Edr. *Daffodil*

Astma, *s.* mygodfa

Author-like, *a.* awduraidd

Authorship, *s.* awduriaeth

Bachelor, *s.* henfab

Bachelor's buttons, *s.* botymau'r gwr ieuangc

Battlement, *s.* gwalc, mur-walc

Bell-flower, *s.* llwyn y tewlaeth

Bill-hook, *s.* sêr

Bird's tongue, *s.* tafod yr edn

Blue-bottles, *s.* Edr. *Cyanus*

Bogberries, *s.* llygaeron, llygedaeron, llygeiryn, Edr. *Cranberries*

Bond, *s.* llythyr amrwym

Brimstone, *s.* melynfaen

Briony, *s.* greawl, greolen

Brooklime, *s.* graeanllys y dwfr

Broom-rape, *sub.* gorfanal. Edr.

Herb-bane a Rape

Burbot, *s.* llofen-bysg, llofenan

Busy, *a.* prysur

Campion, (*wild*) *s.* saith cwlwm syuwyr, rhôs y campau. *llysiau'r ychain*, tafod yr ŷch

Caper, *v.* pystylu

Care, *s.* carc

Characteristic, *s.* nodeb, hynodieb: *a.* nodiannol, nodiannus, nodweddawll, nodweddu

Characterize, *v.* nodi, nodoli, nodiannu, nodweddu

Chiragra, *s.* llaw-wst

Clary, (*wild*) *s.* gwerddonell

Clean, *a.* glanwaith

Clinch, *v.* rhybêdio

Clumsy, *a.* trwstan

Coaction, *s.* dirdrais, dirgymhelliaid, gorfod

Cock, (*of a hat*) *s.* gwalc

Cock, *v.* gwalcio (*ket*,) sythu, syth-godi

Commission, *s.* negesiad, negesiaeth

Consonant, *s.* cydseiniad, llythren gydseinig

Convalescence, *s.* hywelliant

Coral, *s.* lluwchochr

Cuckold, *s.* hoffryn

Cudgel, *s.* llachbren

Curlew, *s.* chwibanogl y mynydd

Dabble, *v.* yslôtian

Dabbler, *s.* yslôtiwr

Dare, *v.* llafasu

Darnel, *s.* drêwg

Disclaimer, *s.* traethawr, traethwr

Declamation, *sub.* traethoriaeth, traetheg

Dialect, *s.* llafarwedd

Digitalis, *s.* Edr. *Foxgloves*
 Diminished, *part.* lleiedig
 Diminutive, *a.* lleiedigol
 Disciple, *s.* dilynydd, dilynwr,
 dysgedydd
 Diuretic, *adj.* trwngcrwydd: *s.*
 trwngcrwyddai
 Drag, Dray, *s.* ysled, ysledfen
 Draught, *s.* trangcell
 Dread, *a.* arswydol, arswydedig
 Drop, *v.* dyferu, dafan, defnyau;
 syrthio; mwy; disgyn; goll-
 wng i lawr, ymadroddi, ty-
 wallt (gelriau)
 Dwarf-elder, *s.* Edr. *Danewort*
 Impale, *v.* polioni
 Excellencies, *s.* rhagorion
 Fascinate, *v.* rheibiannu
 Fascinator, *s.* rheibiedydd
 Ferret, *s.* ieuken
 Field-mouse, *s.* pigodeni
 Flake, *s.* hif, han, haen
 Flaunt, *v.* pladru—*A flaunting*
woman, pladres
 Fly, (*small like a gnat*) *s.* titen:
pl. titiaid, tiliaid, prôpriaid,
 gwybed bach

Fly-blow, *s.* chwŷth cyllion neu
 wybed
 Gentian, *s.* clwerwlys, crwyn-
 llys
 Geography, *s.* daearyddiaeth
 Girth, *s.* tengl: *v.* tenglu
 Glanders, *s.* llymmeirch
 Goats' beard, *s.* erwaint
 Goat's-tongue, *s.* tafod y bwch
 Goose-berries, *s.* eirin mai
 Grammar, *s.* ieithadur
 Granite, *s.* gwenithfaen
 Integral, *a.* symawl
 Larkspur, *sub.* yspardunau'r
 marchog
 Lion's-tongue, *s.* tafod y llew
 Middling, *a.* symawl, symol
 Navigate, *v.* llongiadu
 Pang, *s.* pang
 Possession, *s.* helw
 Subscribe, *v.* cydroddi, cydgostio
 Subscriber, *s.* cydroddwr, cyd-
 gostiwr
 Subscription, *s.* cydroddiad
 Vaccinate, *v.* gosod bu-frech,
 impio brech y buchod
 Vaccination, *s.* bufrech-impiaid

FINIS.

 THOMAS GEE, PRINTER, DENBIGH.

